91-3
L189 III

ALEKSANDRS

ČAKS

91-3
L 189

L
810

ALEKSANDRS

ČAKS

ALEKSANDRS

ČAKS

KOPOTI RAKSTI

6 SĒJUMOS

RĪGA «ZINĀTNE»

L 91-3
L 189
L
810

ALEKSANDRS

CAKS

KOPOTI RAKSTI

3. SĒJUMS

PROZA, RAKSTI, VĒSTULES,
DIENASGRĀMATAS,
AUTOBIOGRĀFIJA

RĪGA «ZINĀTNE» 1994

888.3-3(081)
Ča 300

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
94-14012
03010396 96

Tekstus sagatavojis un komentējis VALDIS RŪMNIEKS

Māksliniece INĀRA JĒGERE

A. Tones un E. Oša fotoreprodukcijas no Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja un V. Rūmnieka personiskā arhīva.

Vāka zīmējumam izmantots Anšlava Eglīša draudzīgs šaržs no grāmatas: A. Caks. Mana mīlestība (Bruklina: Grāmatu Draugs, 1958).

Grāmata izdota
ar Kultūras projektu konkursa atbalstu

ISBN 5-7966-1016-3 (3. sēj.)
ISBN 5-7966-0268-3

© Valdis Rūmnieks, sastādījums, komentāri, 1994

EŅĢELIS AIZ LETES

NOVELES UN TĒLOJUMI

EŅĢELIS AIZ LETES

ALEKSANDRA ČAKA
NOVELES UN TĒLOJUMI

«ZELTA GRAUDS» IZDEVUMS

KUKAIŅU KARALIENE

Pavasaris. Kopš pēdējām Lieldienām esmu pārnācis uz dzīvi Bieriņmuižā, tālu aiz dzelzceļa sliedēm.

Tur visām apkārtējām ielām trūkst bruģa; viņas klātas vienīgi smiltīm, sausām un gaiši dzeltēnām kā kodes. Smiltis vieglas un gaisīgas, pat vismazākā vēja pūsmā lido augstu un turas zilgmē ilgi kā putni. Grāvji plati un lēzeni; viņos vienmēr skumst ūdens, bet pāri tam liecas lielas, zilas neaizmirstules.

Agri rītos un vakaros smilšainās ielās soļo ganāmpulks — apkārtējo māju govis. Vāri smaršo tesmeņos piens, un no smiltīm, ko paceļ lēni plūstošo govju stāvi, virs viņu galvām, ragiem un mugurām pamazām izveidojas bāli rožains putekļu mākonis, kas ceļas arvienu augstāk un augstāk, līdz piebriest, nosarkst vēl vairāk un tad kā dīvains, gaisos pacelts rožu kalns pazūd uz pilsētas pusi.

Visas mājas tur slēpjas nelielos augļu dārzos, kurus iežogo zemas koku sētas vidēja cilvēka zoda augstumā. Parasti šos dārzus rotā kāds kļavs, smaršīga liepa, bet visbiežāk kastanis, vecs, lielu, tumšu cepuri galvā. Rudeņos no viņa krīt zālē dzeloņaini, zaļi augļi, kas, pret zemi atsitoties, dun un šķeļas, rādot pasaulei brūnus, spīdīgi valgus riekstus un apvalka balto, miltaino miesu.

Es dzīvoju nelielas koka mājas otrā stāvā. Mana istaba aizņem mājas visu vienu galu. Otrā pusē, tāpat vienā kambarī mitinās sirma vecenīte — mana kaimiņiene.

Virtuve un priekštelpa mums kopēja. Priekštelpa maza, bez loga, bet tas nav arī vajadzīgs. Esmu pie viņas tā pieradis, ka jaužu un redzu tās apmērus pilnīgi bez gaismas, pat vislielākā tumsā. Viņa gaužām maza un sākas tur, kur izbeidzas līkās, čīkstošās koka trepes no pirmā stāva.

Mūsu kopējai virtuvei tikai viens logs. Tas pats jumtā, virs mūsu galvām, un tikai krietnas rūts lielumā. Pēc viņa

es vēroju laiku, jo šo logu pārstaigā visi zilgmes mākoņi, putni un smaršas.

Rītos, kad uz viņa dzidrās, vēsās miesas tup balodis un klusi dūdo, es zinu, ka laukā vēss, vējains laiks. Es kāpju ķeblītī, paceļu rūti, un balodis lēni ielido mūsu virtuvē. Tur viņš apstaigā visus traukus, galdus, krēslus, silda kājas uz remdenās plīts, uzlaižas kādreiz man uz pleca, vecenītei uz aubes un uzlasa no grīdas visas maizes un ēdienu druskas.

Ēdu es ar savu kaimiņieni pie viena galda, patiesībā pie viņas galda. Rītos tā mani pacienā ar kafiju, kas atšķaidīta biezā, saldā kazas pienā. Tase, kurā virmo brūnais, kūpošais šķidrums, apaļām, pirksta biezumā siltām lūpām un rozā osu.

Dzerot savu kafiju, vecenīte iebirdina viņā nelielos kumosos salauzītu baltu maizi. Šķidrumā iekrītot, maize sabriest un lēni nogrimst viņas saldā, brūnā klēpī.

Rīta pusē es parasti eju uz Daugavu zvejot. Sapņodams es sēžu krastā tik ilgi, kamēr saule no manas sejas pārvietojas uz manu muguru un ūdeņi pie manām kājām sāk kūpēt kā saskrietas zirgu muguras. Tad es eju mājās. Pa ceļam es nopērku no puikām zivis, jo visā rīta cēlienā neesmu izvilcis nevienas zivs. Šī radība mani ārkārtīgi vairās, laikam mana ēna uz ūdeņiem izskatās pārāk atbaidoša.

Pārnestās zivis es nododu vecītei. Tā no viņām vāra garšīgu, kūpošu zupu. Tad mēs pusdienojam. Galda vidū bļoda. Gar malām divi biezi šķīvji; viņos lielas, smagas sudraba karotes, kas divreiz vecākas par mani. Tās pirktas Anglijā, Šefīldā. Viņu apsūbējušos kātos skaistiem izlocītiem burtiem iegravēts vecenītes vārds — Anna. Gar malām šim cēlam, majestātiskam vārdam tup divi balodīši un skūpstās. Tie tēlo mūžīgo mīlestību un to dara ar vislielāko rūpību.

Garaiņi, kas kāpj no kūpošās ēdienu bļodas, nevar nekur aizlidot un pazust; tie sastājas zemajā telpā pie griestiem, pārvēršas bālās ūdens lāsēs un tad karājas, trīcot un zilgani vizmojot, blakus mušām un prusakiem.

Ēšanas laikā vecenītei pie svārkiem parasti gozējas mūsu draugs — balodis; nepacietīgi groza savu spožo galvu un skatās asakā, kas nosviesta viņam pie kājām. Aiz sienas vecenītes pulkstenis nosit gari un melodiski divi. Viņa balss dzidra, bet trīcoša, un man liekas, ka tur

kāds nomet mūžībai divus lielus cukura graudus sudraba traukā.

Tikai reizi mēnesī es nevelku savu veco skārda bundžu no galda pavēderes laukā un neeju uz Daugavu makšķerēt. Tad mana kaimiņiene uzvelk savas labākās drēbes, iekar rokā veco, lielo tīģerādas rokas somu, noglāsta drebošu plaukstu sava senā lietussarga dārgo, zaļgano zīdu un dodas uz pilsētu pēc sava nelaika vīra niecīgās pensijas. Un es viņas vietā eju paganīt tās veco, raibo kazu.

Es uzvelku savas vecākās bikses, atrotīju tās līdz ceļgaliem; kājas ieauju vecās, caurās kalašās, kas no ilgas stāvēšanas tumšā, mitrā priekštelpā sarāvušās un kļuvušas mazākas, kā to dara pie vecuma ļaudis ar savu ķermeni. Es izvelku no veca kurvja garu, nosmulētu striķi, kuru esmu atvedis līdz no Turkestānas. Viņš ciets, piķots un glabā vēl sevī dienvidu sauli un vīnogu vāro, zilgano smaršu. Šī striķa vienu galu es uzmetu kazas ragiem un sapinu, bet otru galu apsienu sev ap roku.

Mēs ejam pa smilšainām ieliņām no pilsētas laukā. Mūs pavada skaļas suņu rejas, bērnu smiekli un ābeļu zari. Tālumā kūp zilgme. Priedes mazgā savas galotnes viņas spožumā. Kaza mani ved. Lēniem, apdomīgiem soļiem. Pie kakla viņai zvana spožs zeltots pulkstenis, bet pavēderē maigs, iesārts tesmens, svinīgi šūpodamies pavasara sanošā gaisā.

Mēs nonākam priedēs, kur jau savas kazas gana pārējās vecenītes. Es paceļu viņām savu cepuri sveicienam. Lejā burbuļo mazs strauts, un virs viņa lēkā puiku smiekli. Vārnas sēž priedēs un apdomā savu nākošo ķērcienu. Es iegulstos zālē, mākoņi pilina savu tālumu man sejā, es sapņoju un iemiegu.

Kad vecenītes kaza apostījusi un apgrauzusi visu to zāli un zemi, ko ļauj viņai striķa garums, tā pienāk man klāt, piegrūž purnu manam sānam, kutina lūpas ar savu balto zemes dvingas pilno bārdu un zvana man ausīs ar savu kaklā mirdzošo kapara zvanu.

Es pamostos un pāreju uz citu vietu. Tā tas turpinājas līdz tam brīdim, kad viņa velk mani uz upīti padzerties. Mēs dzeram blakus no viena un tā paša atvara. Man liekas, ka kazas bārda smaida. Es guļu uz vēdera, atspiedies ar krūtīm pret krasta pēdējām velēnām. Rokas man ūdenī līdz pašam strauta dibenam. Viņām apkārt lēkā mazas zeltītas mailītes, piedur savu purnu manai rokas ādai un tad žigli aizspurdz gluži kā zvirbuļi.

Pēc tam vairs es kazu ganīties nevedu. Saule jau pusdienā, kazas tesmens maigs un smags kā medus. Mēs atkal lēniem, apdomīgiem soļiem ejam uz mājām. Vārtos smaidīdama gaida vecenīte un saņem kazu.

Es kāpju augšā savā istabā. Manas drēbes pilnas skudrām. Ņemu vecu, biezu stikla glāzi ar šauru sākumu, ieberu glāzes dibenā cukuru, tad nolasu no savām drēbēm skudras un metu tās glāzē uz cukura.

Skudras sākumā nekust, tad atjēdzas un pamazām pieplok ar savu ķermeni mazām, saldām druskām. Es nolieku glāzi saulē. Stikls miglojas, cukurs kļūst valgans, skudras spīd tumši zilā vakara mākoņu krāsā un čaukst kā plāns, dārgs zīda papīrs. Pievakarē es iznesu trauku sētā un izberu skudras ar visu cukuru zālē. Īsi pirms saules rieta visas tās nonāk savās mājās un stāsta, ka viņas bijušas skudru paradīzē.

Šāda paradīze mūsu augšējā stāvā visiem kukaiņiem. Mana kaimiņiene ļoti klusa, iecietīga vecenīte. No kustoņiem viņai labākais draugs vecā, raibā kaza; kaķu un suņu viņai nav. Mūsu trepes vienmēr tīras, baltām, sausām smiltīm noklātas un vakaros smaršo pēc matiolām un tikko nopļauta siena.

Mana kaimiņiene runā maz un tad arī vienīgi smaidīdama, it kā ar saviem lūpu kaktiņiem runādama: — Neņemiet nu ļaunā, ka to izteicu.

Bet vienā lietā viņa bezbailīgi stingra, uz nāvi spējīga. Tā bezgalīgi mīl visādus kukaiņus. Kad viņai sētā trauslā māriņa nolaižas uz rokas, tā var ar mazo kukainīti tad stundām kaut ko sarunāties maigā, lulinošā balsī. Vecenīte tādās reizēs nerunā mūsu īstos cilvēku vārdus un teikumus. Tās ir nesaprotamas, dīvainas skaņas, kas tad plūst pāri viņas lūpām, lēni, zuzot, ar svilpjošu pieskaņu. Un kukaiņi to saprot.

Es esmu redzējis, ka mana kaimiņiene nonākusi sētā ar maizes doniņu rokā, apsēdusies savā līdzpaņemtā brūnā ķeblītī un sākusi kaut ko dziedoši, gari murmināt. Kā burve, kas teic savus karstos, žuburainos vārdus.

Pēc kāda brīža atlido māriņa un nosēstas tai klēpī, tad otra. Starp liesmojošiem smilšu graudiem drīz vien parādās skudru melnīgsnējie ķermeniši arvien lielākā skaitā. Tad vecīte drupina savu maizes donu un druskas met kukaiņiem.

Priekštelpā, virtuvē un savā kambarī vecenīte neļauj

iznīcināt nevienu mušu, prusaku un tarakānu. Šo kukaiņu saradies bezgalīgs daudzums.

Cauru dienu šinīs telpās rāmais, drusku smaršainais gaiss pilns mušu nemitīgās, vienmuļās sīkšanas un dūkšanas. Visas drānas, visi laikraksti, sienas un trauki klāti viņu sakaltušiem raibumiem. Zirnekļu tīklus vecīte bez žēlastības iznīcina, bet pašus zirnekļus veikli noķer, smaidot iebāž pudelē un tad vēlāk palaiž tos sētā.

Prusaki mazi, sarkani un brūni, prusaki lieli, izplestiem spārniem bariem skraida apkārt. Pirms apsēšanās vienmēr jāapskata krēsls, vai tur nav jau sēdekli ieņēmis kāds prusaku bars. Nevienu trauku nedrīkst atstāt bez vāka. Tas stundas laikā būs pilns ziņkārīgiem prusakiem un nekaunīgām mušām, kas savā starpā reizēm pat bikstās un plūcas.

Mana kaimiņiene, pirms kurina plīti, vienmēr izdauza siltos pelnus ar sevišķi šim nolūkam glabātu spieķīti. Prusaki ļoti mīl siltumu un bieži vien ierokas maigos zilganos pavarda pelnos.

Reiz visu nakti manas kurpes nostāvēja virtuvē. Rītā es viņas tikko pazinu. Tās bija līdz malām pilnas nepatīkamo mūdžu, kas lēni kustējās, čaukstēja un sprakstēja kā jauna priežu malka. Viņu muguras un spārni vizmoja pustumsā dīvaini zilganā gaismā. Kurpju virsma bija klāta vietām lipīgu, zaļganu šķidrumu, kas oda pēc pulvera un hiacintēm reizē.

Mana kaimiņiene vecenīte ārkārtīgo kukaiņu daudzumu uzskatīja kā Dieva svētību, kas dod laimi, sniedz labvēlīgu iznākumu grūtās slimībās, spodrina acu gaismu un dziedē augoņus. Nezinu, kā zvejojot biju sarāvis roku uz dzeloņu drātīm. Pie pusdienām ieraudzījusi ievainojumu, mana kaimiņiene pēkšņi veikli pakampa no sienas kādu zilgani brūnu, lielu prusaku tēviņu un piespieda to manam ievainojumam. Vēsas, stindzinošas trīsas nolija pār manu ķermeni, es izbailēs un riebumā atrāvu roku, bet vecenīte smējās.

— Nekas, pietika. Tēviņš pieskārās savām kājām. Roka kļūs vesela.

Un to viņa teica, smaidīdama tik dziļā pārliecībā, it kā tas tiešām tā varētu būt.

Mana roka, protams, sadzija. Bet, vai no prusaku tēviņa kāju brīnišķīgā balzāma, vai manas kaimiņienes lielās briesmīgās ticības, to es nezinu.

Gadījās, ka kāds neuzmanīgs vai pārlieku ziņkārīgs prusaks ievēlās kūpošā zivju zupā un tur ņēma ātru, bet drausmīgu galu. Tad es redzēju vecenītes acīs asaras, lielas un dzidras kā debesis. Saviem līkiem un brūniem pirkstiem viņa ņēma maigi mazo mironi no zupas laukā, lika to galdā un ilgi glāstīja. Pēc ierausa savā plaukstā un iemeta plītī.

Katru dienu mušu mūsu virtuvē un priekštelpā nobeidzās simtiem. Viņu līķus mana kaimiņiene ar mazu, biezu slotiņu saslaucīja virtuves vidū un tad tos sabāza pudelē, katru atsevišķo līķu rindu pārkaisot ar plānu cukura kārtu.

Šādi pildītu pudeli vecene guldīja sava loga saulē un turēja tur veselas trīs dienas. Tad nosvīdušo un drusku sārto pudeli lēja līdz pusei pilnu ar etiķi un virsū tam vēl guldīja spirtu. Ar laiku viss šis maisījums kļuva tumši brūns kā pārgatavi ķirši un ārkārtīgi dzidrs, bez vienas pelējuma pārslas un tumšām duļķa pūkām. To mana kaimiņiene pārdeva apkārtējām strādnieku sievām kā īstāko līdzekli pret reimatismu, kaulu sāpēm un locītavu tūskumu.

Arī nosprāgušos prusakus vecenīte izmantoja. Salika tos rindā vienu pie otra uz plānas skārda plāts un tad kaltēja viņus uz vienmērīgi kvēlošām oglēm plīts cepeškrāsnī veselu nedēļu. Pēc piegrieza tiem klāt grauzdētus kastaņus, jaunus, sulotus lupstājus un bērza pumpurus. Tad ar šo maisījumu pildīja pudeles līdz pusei un lēja tam virsū vēl remdenu, novārītu ūdeni. Pēc divām naktīm ūdens kļuva ass, tvirts un koši sarkans, un reizē arī pārsteidzoši tīrs un dzidrs kā slīpēts stikls un kalnu kristāls.

Es nezinu, pret kādu slimību un traku kaiti šis līdzeklis bija, laikam pret auglību, jo dažādu vecumu un kārtu sievietes pēc viņa nāca kā apmātas.

Mana kaimiņiene savu kukaiņu dabu izprata sevišķi dziļi. Viņa pazina katru mušu pēc tās sīkšanas un spārnu vēdināšanas, pazina katru tarakānu un prusaku, kas ložņāja viņas priekšā pa galda virsmu un plīts siltumu. Viņa zināja katra kukaiņa vājības, vēlēšanās un raksturu pēc kustībām, tērpa zaigojuma, spārnu un ūsu kustināšanas.

— Lūk, tam prusakam, tur, bēdas, — teica viņa man reiz un pacēla savu pirkstu pret lielu, briesmīgu prusaku galda stūrī. Tas stāvēja tur sastindzis, nolaistām, saburzītām ūsām, un viņa virsma bija pelēka, nespodra un drēgna kā purvs. — Šodien rītā viņam nomira sieva. Slaida, gaiši sarkana, ar zeltītu blāvojumu kā sievietes

mati. Prusaki uzticīgi vīri. Arī viņš rītā būs beigts. Tad es viņu izkaltēšu, lēni un rūpīgi, tas viņam atnesīs vieglu un gaišu pēcnāvi, bet cilvēkiem viņš remdinās sāpes.

— Kaimiņien, es neticu šo mazo, sīko, riebīgo kukaiņu jūtām. Tās ir tikai jūsu iedomās.

— Naivais, — atteica viņa man. — Pat grīda zin, ko mēs runājam, paskaties, kā viņa smīn.

Īss, ļodzīgs saules stars kā zelta slieka locījās un ņirbēja uz vecās, robotās grīdas. Bet smīna es nemanīju. Es piesitu grīdai ar kāju, viņa nodunēja, tad gaiss šo skaņu paņēma un iemeta sev mutē, bet tukšums starp grīdu un griestu smiltīm pārmeta kūleni un atkal sastinga gaidās.

— Kaimiņien, es neredzu grīdas smīna.

— Tamdēļ, ka tu netici tam. Neticība ir katra kurluma un akluma sakne.

— Un jūs ticat?

— Jā, es ticu, es ticu, ka viss pasaulē līdzīgs un vienvērtīgs man. Šī grīda, šis ķeblis, šī drāna, mūsu domas, ābeļzieds un zvaigzne tur tālumā — viss viens. Un arī šis prusaks, šis nelaimīgais, nāvei nolemtais prusaks vienvērtīgs man. Kaut viņš izskatās pēc slepkavas, pēc veca, cilvēka asinīs notraipīta dunča, viņam tomēr iekšā jūtīga un smalka sirds. Viņš nāves nebaidās un prot sarunāties ar zvaigznēm debesīs un ar akmeni kalna vidū, jo viņš pilnīgi neapzinīgi tic tam, ko mēs noliedzam.

Es stāvēju, atspiedies stenderē, un neteicu nekā. Caur pārsisto stiklu virtuvē ieklīdusē vēja pūsma kā kļavu lapa pielipa manai pierei. Vecenītes brūnās, dzīslainās rokas gulēja klēpī un izstaroja rožainu gaismu. Bet varbūt tur vecenītei rokās zem ādas nebij dzīslas, bet no makšķerniekiem paslēpušās sliekas? Apakšējais slieksnis gribēja pa trepēm uzkāpt augšā un noklausīties mūsu sarunā. Un sētā virs akas sasilušam gaisam kutināja pavēderi vēsums, kas kāpa no akas ūdens augšup pa grodiem.

Pēkšņi lielais, briesmīgais prusaks galda stūrī sakņupa, it kā lodes ķerts, sagrīļojās un tad nokrita uz grīdas bez trokšņa gluži kā pūka un cilvēka skats.

Vecenīte lēni piecēlās, piegāja prusakam un paņēma to rokās. Tad pagriezās pret mani un smaidot sacīja:

— Es zinu, ko es runāju.

Un gurdi iegāja savā istabā, atstādama aiz sevis konjaka un viegla naftalīna smaršu.

Pēc pusdienām mana kaimiņiene, kā jau vecs cilvēks, mēdz dažas stundas atpūsties. Un tad, kad viņa parādās

savas istabas durvīs virtuvē, visi kukaiņi dodas tai pretī un apstājas no tās godbijīgā attālumā kā nu katrs, gan uz vietas sastingstot, gan laidelējot.

Vecenīte nomurmina dažus neizprotamus vārdus un skaņas, klusi pasmaida un ieņem vietu savā ķeblītī pie galda.

Un tad no prusaku bariem iznāk un tuvojas viņai tie, kas pa dienas cēlienu norāvuši sev kāju vai aizlauzuši ūsu, vai pārplēsuši spārnu. Gluži tāpat dara arī mušas. Vecīte visus šos nevarīgos stingri un ilgi aplūko un palīdz tiem kā vien spēdama.

Pēc tam viņa paņem piecus lēzenus kapara traukus un pilda tos ar plānu kazas piena kārtu. Šai brīdī mušu barus un prusakus pārņem neaprakstāma sīkšana un čaukstēšana. Katrā virtuves kaktā vecene novieto pa vienam traukam, bet istabas vidū piekto, beidzamo. Sākas kukaiņu pusdienas laiks. Vecene sēž savā ķeblī un kaut ko dungo. Viņas balsij tagad piemetas dobja pieskaņa. Liekas tā, it kā kaut kur tālumā kāds pavaditu viņas dungošanu ar klusinātu bungu rībināšanu.

Vakaros līdz ar krēslas iestāšanos mūsu vienace virtuve satumst pavisam kā akls pagrabs. Es tādos brīžos parasti tupu logā un trinkšinu balalaiku, ko man iedāvinājis viens kirgīzu firsts par zoba izraušanu.

Bet mana kaimiņiene, melnā lakatā tērpta, ienāk šinī laikā virtuvē. Rokā viņai sudraba svečturis, kurā kūpot plivina liesmu tieva vasku svece.

Vecene paņem zemu soliņu, noliek to virtuves vidū un tad, grūti pūšot, apsēžas viņā. Savu lukturi un tā mazo liesmu viņa novieto sev blakus. Liesma dreb kā caurvējā un met dīvainus rēgus virtuves vienīgā logā. Tumsa nopūšas, sabiezē un atkāpjas kaktos, kuru kontūras vairs nav redzamas. Un tad virtuvi pārņem sausa, vienmuļīga čaukstoņa. Čaukstoņa ar katru mirkli kļūst stiprāka un stiprāka, luktura liesma dreb vairāk. Vasks kūst un piepilda virtuvi ar gaistošu medus smaršu. Dzeltēnās gaismas un šīs saldenās smaršas vilināti, no visiem kaktiem un grīdas šķirbām vecītei tuvojas tarakāni, lēnā, svinīgā gaitā, kā lieli, neuzvarami karapulki. Viņu muguras spokaini spīd, it kā viens tās būtu aplējis ar fosfora gaismu. Lielas, uz priekšu noliektas ūsas mirdz tumsā kā stari, bet sīkās kājas, skārdamas klusumu, noslēpumaini čaukst un smaršo pēc mandelēm. Viņi tuvojas gausi kā vērši, dziļš, nievājošs drūmums guļ viņu šaurās acīs. Bet viņu mu-

guru spožumā peldas tumsa un lēkā sveces liesma ābola serdes lielumā. Vecene kaut ko sērīgu dzied. Rokās viņai mazs stikla trauciņš, biezām dzirkstošām malām un plāns, spožs metāla irbulis.

Daži tarakāni ikšķa lielumā. Tie apstājas pie sudraba luktura vēsām malām, un viņu ūsas kļūst tumši oranžas kā bērnu asinis. Vecene turpina dziedāt. Viņa noglāsta ar mirdzošo irbuli katra liela tarakāna muguru, tad paņem to rokā un ieliek sev klēpī. Tarakāna ūsas uzbudinājumā piebriest, viņa kājas saraujas, un spokainā virsma pārklājas ar lipīgu, medum līdzīgu šķidrumu. Sākumā viņš drusku kūp, bet pēc tam atdziest. Šo šķidrumu vecene ar irbuli viegli norauš savā stikla trauciņā un palaiž tarakānu vaļā, lai ņemtu otru. Tā tas turpinās līdz vēlai naktij. Mazie tarakāni pa to starpu skraida pa istabu, uzbrūk prusakiem un spēlējas ar aizmigušām mušām. Vaska svece plīvo, ēnas kļūst arvienu biezākas, gaiss vēsāks. Tad vecene noņem savu lakatu un izklāj to uz grīdas. To drīz vien visu pārklāj tarakānu ķermeņi, kas sarāpušies uz viņa sildīties no aukstuma. Nedēļu pēc tam es redzēju, ka šinī lakatā ietina mirstošu bērnu un viņš palika dzīvs.

Ar lipīgo tarakānu šķidrumu vecene ārstē čūsku kodumus un brantu.

Manā istabā vecenes kukaiņi nenāk, jo tas viņiem noliegts. Kukaiņi klausa savu karalieni kā akli kucēni. Vienā agrā rītā pie manis istabā ieskrēja milzīgs tarakāns, kuru visu nakti pie sevim bija turējusi vecene, jo tam bija iedragāts spārns. Pēkšņi aiz sienas vecene klusi un dobji iesvilpās. Tarakāns nāves bailēs metās atpakaļ uz durvīm un pazuda virtuvē.

Kādu rītu, iegājis virtuvē, es atradu viņu tukšu un aukstu. Plīts nebij iekurta. Durvis uz priekštelpu stāvēja pusvirus. Pa grīdu pilnīgi kā bez galvas šurp un turp skraidīja vesels bars prusaku, un viņiem pa starpām maisījās gan lieli, gan mazi tarakāni. Es jutu, ka noticis kas ārkārtīgs. Vienmēr kārtīgā vecīte nebija rādījusies. Es piegāju viņas istabai un pieliku ausi durvīm. Klusums. Tikai man ap kājām čaukstēdami skraidīja mūdži. Es trīs reizes piesitu durvju stenderei.

— Iekšā, — atskanēja no istabas vāja balss. Es iegāju. Mana kaimiņiene gulēja ļoti platā sarkanā koka gultā ar augstām apkaklēm abos galos. Viņai pie kājām neliela koka kaste, porainu sarkanu drēbi klāta. Zem tās rindā ievainoti tarakāni, prusaki un mušas. Pie istabas kreisās

sienas liels drūms skapis, blakus viņam galds, dārga koka, masīvām kājām, gluži kails. Uz viņa lielā nekārtībā dažādas pudeles, lampa ar ieplīsušu cilindru, ēdiena atliekas un tumša kapara lādīte.

— Vai jūs esat slima? — vaicāju es savai kaimiņienei.

— Drusku, — nočukst viņas lūpas. — Reibst galva, un sāp krūtis.

— Būs jāataicina ārsts, — ierunājos.

— To tik ne, — iekliedzās vecenīte un mēģināja pieceltiės, bet nespēja. — Es kļūšu vesela vai nomiršu arī bez viņa. Es tikai drusku lūgtu jūsu palīdzību.

Es nododu sevi pilnīgi manas kaimiņienes rīcībā. Rūpīgi ēdinu kukaiņus, valdu pār viņiem: baros, kliedzu, un tie bīstas manis vairāk kā sērgas. Mazam sarkanam plīša maisiņam es noķeru desmit lielākos tarakānus. Tos vecīte uzliek sev uz krūtīm, bet labuma no tiem nav nekāda. Otrās dienas vakarā pēc īsas un vieglas agonijas viņa mirst. Es aizeju uz ganībām un palūdzu pārējās vecītes nākt nelaiķi nomazgāt un iezārkot. Skapī nelielā krūzē es atrodu veselu kaudzi divlatu. Par tiem es nopērku skaistu, smagu zārku. Sanākušās vecenes aptausta saviem līkumotiem pirkstiem zārka spožās, biezās malas, nopūšas un tad sāk savu draudzeni kārtot pēdējai, mūžīgai dusai. Pievakarē mana kaimiņiene jau guļ savā lepnā šķirstā malkas kambarī. Viņa tērpta savās labākās drānās. Sadilušās rokās maza ziloņkaula kastīte, kurā kāda jauna, nepazīstama cilvēka ģīmetne un vecmodīgs tumša zelta lauļības gredzens.

Viņa guļ klusi, zārks mēmi stingst uz plānās, spalvainās šāļu malkas. Mazliet smaršo pēc jauniem dēļiem, svaigas lakas un skaidām. Nelaiķes pieri skar viegls neaizmirstuļu vainadziņš, drusku vītis, skumjiem, vāriem ziediem. Izkaltušo vaska krāsas seju klāj šķidrs zīda lakatiņš. Viņš tikko manāmi vizmo vakara saules gaismā un kļūst vienā malā rožains.

Es atnesu nelaiķes lielo sudraba svečturi, ielieku viņā jaunu, garu vaska sveci un nolieku to galvgalī. Sārti dzeltēnā sveces liesma, kas līdzīga mandelei, mazliet plīvo un šūpo sev līdzi visu malkas kambarīša telpu. Kļūst vēss. Tālā apkaimē miglo visas rūtis. Dārzos mārki pazūd zem baltas miglas vilnas. Pie jūras uz Daugavas gluži kā suns gaudo viens kuģis.

Es kāpju augšā pabarot nelaiķes draugus — mazos kukaiņus. Paņemu piecus kapara traukus, pildu tos ar kazas pienu un novietoju zināmās vietās. Gaidu; klusums. Paiet stunda, klusums. Visi nelaiķes kukaiņi pazuduši. Tikai pie plīts, uz muguras apvēlies, guļ viens nosprādzis liels tarakāns.

Otrā ītā es eju uz malkas kambari apskatīt nelaiķi. Svece galvgalī līdz pamatam izdegusi. Uz svečtura gaišās, spožās virsmas daži dzeltēni vaska traipi kā negatavi ķirši. Neaizmirstuļu vainags vēl tāpat vecītei ap galvu. Sejai uzklātā zīda drāniņā skaidri iezīmējies vecītes lielais deguns, bet gar malām zārks pilns ar mušām, prusakiem un tarakāniem. Lielie, zilganie, kas līdzīgi tumšām potētām plūmēm, čaukst kājgalī, pārējie tuvāk liķa mierīgiem vēsiem elkoņiem gan pa vienam, gan pūļos un biezos ķekaros.

Es stāvu vienu brīdi pilnīgi sastindzis un smagi elpoju. Tad es paņemu zārka smago lipīgo vāku, uzlieku to un aizsitu ar naglām zārku ciet.

DEBESĪS

Andris bija savā piektajā dzīvības gadā, neliels, izstīdzējis puika, gaišiem linu matiem.

Katru trešdienas un sestdienas pēcpusdienu aukle veda viņu uz pilsētas centrālo parku, kur dažas stundas spēlēja kara orķestra kapele.

Andra aukle bija liela, kupla sieviete, krāšņām, brūnām matu pīnēm, kuras tā nēsāja, apvītas galvai, un tās šķita pret viņas glezno pieri kā tumšs zelta vainags.

Kad gaiss bija samācies un debesis klāja melni mākoņi, šis brūnais matu vainags vāri izstaroja ilgi slāpētu, maigu gaismu.

Andris bija vārgs zēns un bieži vien ejot nokusa. Tad aukle viņu cēla uz sava labā pleca, un tur viņš sēdēja kā liela, dārga porcelāna krūze. Stiprā aukle nastu nemanīja. Viņas solis palika tikpat viegls un cēls kā agrāk.

Sākumā Andrim sēdēšana uz pleca diezgan labi patika. Ielās viņš bija pāri visiem. Kā putns un skursteņi. Saule likās siltāka, mīļāka un it kā tuvāka.

Redzēja viņš arī, kādi skaisti mākslīgi augļi un ziedi guļ dāmām uz platām cepuru malām. Viņa roka sniedza čikstošās izkārtnes un liepu brūnās, putekļainās lapas.

Latvijas Nacionālā BIBLIOTĒKA 17
94-14.012

Pūkas, kas peldēja drebošā gaisā, sēdās viņam uz skropstām un lūpām. Andris ņēma tās pirkstos, un viņas bija tik vieglas kā gaiss.

Dažreiz, tādā augstumā sēdot, Andrim reiba galva. Visa pasaule kļuva rožaina, pilna dunošas miglas un griezās kā palaists vilcinš.

Kad Andris par to stāstīja savai auklei, viņa tikai smējās un skūpstīja tam pieri.

— Ak tu, mans vārgais, — teica viņa pie tam.

Pēc skūpsta Andrim uz pieres palika mazs apaļš valguma traips, kas drīz vien pazuda vējā.

Centrālais parks, kurā Andris dažas stundas pastaigājās, bija tam jau apnicis. Viņš zināja no galvas visus parka līkumotos celiņus, lielākos kokus un dīvainākos krūmus. Vienīgi lielais rožu laukums ar saviem krāsainiem ziediem un karsto smaržu vēl drusku saistīja Andra vērību.

Rožu laukuma vidū stāvēja liela, kaila akmens sieviete un turēja milzu, lēzenu gliemeža vāku sev virs cēlās galvas.

Vākā šūpojās zils ūdens un lielām lāsēm pilēja pāri robotām malām. Andrim likās, ka šinī vākā ielijušas debesis un ka kailā sieviete, kas šīs debesis tur, stipri līdzīga viņa auklei. Vai arī aukle Andri neturēja virs savas galvas gluži kā šī sieviete milzīgo pelēko vāku? Tikai Andrim plaukstās negulēja zilās debesis.

Vislabāk tomēr Andrim patika stāvēt parka lielā, galvenā laukumā, pretī mūzikas estrādei, kas bija līdzīga vecmāmuļas aubei, un klausīties orķestra spēlēšanā.

Visi muzikanti sēdēja estrādē vienādos tērpos kā brāļi, un tiem no abiem plecu galiem baltās muzikantu manšetes spurdza augšup kā baltas dūjas.

Pulkam priekšā spēlēšanas laikā stāvēja sirms, cienīgs kungs brillēs un vienmērīgi vicināja mazu, saulē mirdzošu spieķīti.

Tas esot klāts ar sudrabu, tāpēc tā mirdzot, iestāstīja Andrim kāds lielāks puika basām kājām un saskrāpētu degunu.

Andrim spieķīša vicināšana šķita ārkārtīgi vienkārša. Viņš savas domas izteica puikam ar basām kājām.

Basais viņā nicinoši paskatījās un noteica:

— Muļķis.

Bet, kāpēc, to viņš nemēģināja vairs noskaidrot.

Garām nošņāca policists, un puika pazuda viņam līdz.

Mājās pārnācis, Andris pats sastādīja savu orķestri;

no puķu podiem izveidoja aleju; Vīnes krēslu iekārtoja sev priekšā par nošu uzliekamo, bet vecu laikrakstu iedomājās par notīm.

Rādāmo zizli Andris izveidoja virtuvē no skala, un tad viņš stājās sava orķestra priekšā, pats pūta un sprausloja, tēlodams skaņas, bet ar zizli šķēla gaisu visos virzienos.

Tā viņš spēlēja, līdz nokusa.

Andrim patika ļoti arī muzikantu zelta un sudraba taures; tās kā lielas mirdzošas puķes pildīja visu estrādi no viena gala līdz otram. Taures bija dažāda veida un lieluma un brīnišķīgi ņirbēja saulē.

Uz viņu lielām, spožām malām šūpojās dārza koki, apkārtējie nami, putni, saule, debesis un viss tas nemierīgais ļaužu pūlis, kas stāvēja estrādes priekšā un vēroja muzikantu pūšanu.

Bieži Andris centās arī pats sevi ieraudzīt uz kādas spožas taures zeltītās malas, bet velti. Gan viņš grozīja savu galvu te uz vienu, te uz otru pusi, gan tupās, gan lēca augšup, bet sevi ieraudzīt zeltītā spožumā viņam neizdevās.

Pienākot vakaram, saule tēloja kokos sarkanu spēļu bumbu; tauru gaišais, smaidošais spožums satumsa, kļuva draudoši sarkans kā dusmīga seja. Andris tad rādīja taurēm paklusām mēli, lai tās skaišas vēl vairāk un kļūst tik sarkanas kā asinis.

Katra taure izdeva savu, atšķirīgu skaņu. Tās Andris iedomājās kā baltus, neredzamus zvirbuļus, kas, ļaudīm nemanot, izlec no taurēm, mirkli aptupstas uz to košām malām un tad, ieraugot pārējās skaņas, barā paceļas un spurdz uz pūļa pusi.

Dažreiz Andris mēģināja pat noķert šos zvirbuļus, kad tie likās pazibam viņam pavisam tuvu acīm. Tomēr vienmēr saspiestā saujā Andris atrada tikai kailu, piesmakušu gaisu vai pūli knišļu.

Kad Andrim apnika mūziku klausīties, viņš meklēja laukumā rožainus akmentiņus, pētīja lieliem cilvēkiem kurpju krāsu un sarunājās ar suņiem.

Suņi parkā gadījās dažādi. Vieni laizīja Andrim seju un šķelmīgi smaidīja, kad tas viņiem glāstīja muguru, pūta elpu ausī un čukstēja bērnišķīgus mīlas vārdus. Citi turpretim tūlīt ņirdza zobus un rūca kā lielās bungas uz estrādes. Tos Andris, pagājis nost, apmētāja akmentiņiem

tik ilgi, līdz tie sāka smilkstēt, bet viņu saimnieks ausīties. Tad Andris apmierināts līda tālāk.

Estrādes laukumā Andris kavējās, līdz pienāca viņa vakara lielākais brīdis. Tas bija tad, kad pēc pabeigta jautra mūzikas gabala, kurā čivināja putni, čaloja strauts un svilpoja puikas, starpbrīdī gluži tuvu estrādes malai panācās slaids kareivis tauri rokās. Viņš pacēla tauri mākoņos, pielika to mutei un tad sāka skaļi un uztraukti pūst.

Taure, pacelta debesīs, vizmoja virs pūļa galvām kā zelta putns, gatavs spurdzienam kokos un saulē, bet ilgās, augstās skaņas lidoja un kūleņoja pāri laukumam, mirdzot, apžilbinot un nesot sirdis tālumā.

Andris aizelsies spraucās uz estrādes pusi cauri pūlim, mīdams suņiem un cilvēkiem uz kājām, līdz nokļuva pie pašas estrādes malas.

Tur, tieši virs viņa mazās galvas, pie pašiem mākoņiem joprojām staroja taure kā zibins un meta vienu skaņu bārksti pēc otras, kuras Andris tvēra ausīm, abām rokām un visu savu jauno ielīksmoto dvēseli kā siltu, valgu lietu, kas plūda no augšas un kļuva uz lūpām par medu.

Skaņas drīz pagaisa lapās, gaisā un atvērtos logos. Blakus taurētājam panācās otrs kareivis mazu raudošu bērnu rokās.

Tas bija nomaldījies un sēdēja svešam kareivim elkonī, gaidīdams savu aukli.

Kareivis, kas turēja bērnu rokās, smaidīja. Bērns virs pūļa zilajā estrādes kupolā likās kā mazs, raudošs eņģelis. Zilgās bezdelīgas vija tam ap galvu ar savām spārnu vēdām irstošu vaiņagu. Vējš, nolēcis no tuvākā koka, pieskrēja un noglāstīja mazam gaišās matu cirtas.

Visu to redzot, Andrim saskrēja asaras acīs sajūsmā par brīnišķīgo tauri, jaukām izgaisušām skaņām, bet visvairāk par to bērnu, kas sēdēja kareivim elkonī pāri pūlim, augstu gaisos kā debesīs.

— Tas ir gan muļķis, — domāja pie tam Andris. — Sēd tik augstu un vēl raud.

Trauksmes vilinātas, drīz vien ap estrādi saradās vesels bars aukļu, līdz beidzot, sasarkusi un uztraukta, ieradās arī īstā. Tā smaidīdama un raudot saņēma savu mazo un pazuda ar to pūlī.

Andris ilgi un kāri gāja ar acīm mazam līdz. Cik tas bija laimīgs! Andra karstākā vēlēšanās arī bija tāpat sēdēt kareivim elkonī uz estrādes, pāri ziņkārīgam pūlim,

un izskatīties kā gaišam eņģelim estrādes debesu kupolā.

Viņš tad būtu arī pavisam tuvu cēlajam taurētājam un varbūt pat sevi ieraudzītu uz spožās taures malas smaidošu, gaišiem matiem, kopā ar kokiem un apkārtējiem namiem.

Andris zināja, ka bez nomaldīšanās tur augšā nevarēja tikt. Pūta taure tikai tam bērnam, kas bija pazaudējis savu aukli un nespēja vairs viens to atrast; kareivis glabāja elkonī tikai to bērnu, kas bija pratis nomaldīties. Arī Andrim jānomaldās. Cita ceļa nebija. Bet kā to lai izdara? Andris pazina parkā katru celiņu, katru līkumu, katru svešzemju koku, stādu un krūmu.

Un Andra aukle bija tik kupla savās miesās, ka to nemaz nevarēja no cilvēku acīm pazaudēt. Andris varēja ielīst pat visbiezākā parka stūrītī, un tomēr starp lapām, krūmiem un koku stāviem rēgojās un plivoja pretim aukles baltais priekšauts un viņas maigais, kuplais klēpis.

Kāpēc Andrim Dievs bija devis tik lielu un baltu aukli? Citiem bērniem tās bija daudz mazākas, melnās drānās tērptas, un tie varēja arī vieglāk nomaldīties.

Veselu nedēļu vakaros Andrim nenāca miegs, līdz viņš beidzot izprātoja, kā tas varētu nomaldīties.

Parasti, tikko saule nokāpa līdz koku zemākiem zariem un grasījās lēkt zālē pie sliekām un sienāžiem, aukle ņēma Andri pie rokas un gāja mājās.

Kādā vakarā, kad viņa bija ar Andri nonākusi līdz galveniem parka izejas vārtiem, pēkšņi tas viņai norāvās rokai un pazuda pūlī.

Aukle iekliedzās, bet bija jau par vēlu.

Andris skrēja aizturētu elpu tikai uz priekšu vien dziļāk dārzā.

Kādā tumšākā parka līkumā viens zēns pagrūda Andrim kāju priekšā. Andris krita, izstiepdamies visā garumā, ar seju un plaukstām cietās smiltīs. Pret lapām pacēlās balts putekļu mākonis. Bet jau nākošā acumirklī Andris bija augšā un devās tālāk.

Kad viņš apstājās, tas redzēja, ka atrodas dārza pretējā pusē blakus skaistam rožu laukumam.

Tagad Andris beidzot bija nomaldījies. Nekas, ka viņš pazina parku, bet savas lielās, baltās aukles tas nekur vairāk nemanīja un ceļu uz mājām arī nezināja.

Sākumā viss likās rožaini. Lapas košākas, celiņi platāki, zāle mīkstāka. Sirds sita krūtīs skaļi kā spēļu āmuriņš pret cietu riekstu. Andris skraidīja pa parka celiņiem

uz visām pusēm, bet neviens viņu neņēma ciet un neveda augšā estrādē pie kareivjiem. Visi gāja viņam garām, it kā nekas nebūtu noticis, un neredzēja to, ka viņš noklīdis.

Drīz vien patīkamais uztraukums pārgāja un Andra labsajūta saplaka. Andri sāka pārņemt šaubas par to, vai viņš vispāri nokļūs savā ilgi lolotā vietā uz estrādes debesīs.

Andrim kļuva baisi lielā, nezināmā; dvēsele kā maza, pelēka pele iebēga kaut kur kaktā un bailēs trīcēja, un pats viņš tīri nemanot sāka raudāt.

Asaras lielām, dzidrām lāsēm ritēja sakarsušiem vaigiem pāri; no viņām mitrs kļuva zods, un tās kā apaļi, melni ziedi gūlās viņa baltās matrožu blūzes porainā audumā.

Viena asara noritēja pat līdz kurpes purnam un tagad tur gulēja kā maza, gaiši dzeltēna oga.

Andris stāvēja celiņa malā, piespiedies spuldzes stabam, un slaucīja ar abām rokām pārplūdušās acis.

Skumjas kā melns, biezs mākonis ietina viņa mazo sirdi; visa apkārtējā pasaule slēpās aiz balta nomiglota stikla, un paša raudulīgā balss skanēja ausīs kā tāla, samtaina zemes bite.

Pēkšņi caur asarām Andris juta — kāds pieskaras viņa trīcošam elkonim. Pār viņu noliekusies stāvēja dāma garā, melnā plīvurī, bālu seju.

— Kāpēc tu, mazais, raudi? — jautāja svešā, melnā dāma.

Pirmā brīdī Andris nespēja nekā atbildēt. Jauns, silts asaru vilnis, kas cēlās no viņa dvēseles pazemēm, ar lielu spēku pāršļāca viņa balsi un norāva to sev līdz atvarā kā kādu salmu. Kad šis vilnis nolija pāri viņa vaigiem, balto matrožu blūzi, rokām un kurpēm, Andris beidzot izdvesa:

— Man pazuda aukle. Esmu nomaldījies.

— Kā tevi sauc? — vaicāja tālāk dāma.

— Andris.

— Kur tu dzīvo?

— Nezinu!

Svešā, melnā dāma pakratīja galvu, uzmeta plecam savu garo, melno plīvuri, aiz kura apkārtējie koki likās kā apsviluši, un, paņēmusi Andri pie rokas, teica:

— Nāc, iesim pie muzikantiem. Tie tavu aukli sataurēs.

Andris neticēja savām ausīm, bet tomēr tā bija īstenība. Melnā dāma gāja lieliem, lēniem soļiem. Mazs smilšu

mākonītis cēlās no viņas garā tērpa vēdām. Andris soļoja tai blakus. Asaras uz viņa kurpēm pazuda zem jaunās putekļu kārtas, bet uz vaigiem, rokām un blūzes sarecēja tumšbrūnās līkumotās upēs. Sirds kusa nezināmās jausmās.

Bars puiku sekoja viņiem pēdās. Tie gāja, skaļi sarunādamies, un saulespuķes spļāva uz visām pusēm kā zvaigznes. Norietošā saule sēdēja viņu izspurušos matos kā sarkana magone, un apkārtējā migla rožaini kūpēja.

Dāma aizveda Andri estrādes mugurpusē pie mazām pelēkām durvtiņām. Te bija ēnaini un klusi. Gaiss spīdēja zaļgans kā ūdens, un smiltīs slēpās mitrums.

Pusvērtās durvtiņās stāvēja kareivji un pīpēja. Kapara pogas viņiem uz krūtīm tumši blāvoja, bet uz pleciem tur, kur vajadzēja būt manšetēm, viņiem sēdēja lieli, vējā dreboši tauriņi.

— Nebaidies, — klusi runāja dāma. — Šie kareivji tevi atdos tavai auklei.

Andris to pats tīri labi zināja, bet sirds tomēr vēl bija pilna nemiera un dīvainu jausmu.

Dāma pieveda Andri kareivjiem, parunāja ar tiem dažus vārdus, un viens no viņiem saņēma Andri un devās ar to pa tumšām trepītēm augšā uz estrādi.

Līkumoto trepīšu zilganbrūnā pustumsā Andris no jauna sāka raudāt. Te oda tik asi pēc pelējuma un smagas, drūmas tabakas. Asaras vaigos uzplēsa atkal sacietējušās upes. Degungals pilēja kā pīlei knābis pēc dzeršanas lielām, sudraba lāsēm. Tās krita uz koka kāpieniem un darīja tos glumus kā ledu.

Iznākot estrādē, Andris savaldījās un apklusa. Tikai kāds sita deniņos tik stipri, ka plānā, rožainā ādiņa draudēja pārplīst.

Virs galvas lāsmoja estrādes kupola zilais velvējums. Bet no dārza puses uz estrādi kā lielā, gaišā logā plūda gaisma, koku zari un tālums.

Ap Andri drūzmējās kareivji. Tiem kājās bija zābaki, kas Andrim sniedzās gandrīz līdz krūtīm. No tiem plūda stipra, nepatīkama smarža. Tā koda acīs, un dīvains, silts smagums gulās uz sirds.

Bet blakus Andrim, estrādes košam velvējumam pieslieta, zaigoja lielākā sudraba taure, tik tuvu, ka Andris varēja viņai pieskārties ar pirkstu. Tā bija krietni lielāka par viņu augumā un savā ķermenī līkumota kā meža upīte.

Andris pārsteigumā sastinga.

Lielā sudraba taure, kuru tas līdz šim bija vērojis tikai estrādes zilā velvējumā, tagad bija viņam blakus. Tīri nemanot pirksts piedūrās taures spīdošai, vēsai miesai un atstāja uz tās apaļu vāru miglojumu kā niecīgu elpas svītru, kā rožaina plaksta ēnu.

Nākošā mirklī izplauka vēl lielāks brīnums.

Varenās sudraba taures spožumā tas ieraudzīja sevi. Viņš, Andris, bija iekāpis taures vilinošā zaigojumā un tagad tur mirdzēja kā spogulī — viss — savās apputējušās kurpēs, matrožu blūzē, saraudātu, miglainu sejiņu. Pāri viņam plīvoja koku zari, spuldzes un zilgme, zila un smaidoša.

Brīnums, cik ātri nācis, atkal izgaisa.

Slaidais taurētājs jau stāvēja estrādes malā un pūta, pacēlis savu spožo tauri rožaiņos mākoņos, it kā savas skaņas ņemdams no pašām debesīm, lai tās liktos cilvēkiem saldākas.

Tuvākais kareivis pakampa Andri elkonī un nostājās ar to estrādes malā blakus taurētājam.

Andris, lielās taures sudraba spožumā izgaisis, tagad kā mazs, gaišs eņģelis sēdēja gaisā virs pūļa estrādes kupola zilganumā.

Bet blakus dziedāja dzeltēnā taure, arvien vēl skaņas smeldama no pašām debesīm. Rožainie, irdenie mākoņi skāra taures vēsās, zibošās malas. Koku zari liecās lejup un skūpstīja viņas elpu.

Gaismas un tāluma apžilbis, Andris pirmā acumirklī piemiedza acis. Atvēris tās, viņš redzēja — tagad tas pacēlies debesīs.

Lejā zem viņa kājām šalca pūlis, melns un nemierīgs kā atvars. Bet apkārt bija tikai skaidrs gaiss un tālums. Mākoņi lipa viņa pierei, dūjas peldēja garām kā pūkas, bet blakus dziedāja dzeltēnā taure, arvien vēl skaņas smeldama no bezgalības. Viņa zibēja taurētāja rokās kā stars, kas sūtīts pāršķelt tumsu un pekli.

— Manu puisīt, tu! — pēkšņi atskanēja no lejas, no melnā, nemierīgā atvara, un mazais Andris atmodās. Debesīm bija gals.

Apakšā, tieši pie estrādes, stāvēja viņa lielā, baltā aukle, rokas uz augšu izstiepusi kā lūgšanā.

Kareivis, kas turēja Andri elkonī, pasmaidīja, noslīdēja uz viena ceļa un gar estrādes malu nolaida Andri auklei izstieptajās rokās.

— Manu dārgo puisīt, kur tu biji palicis? Labi, ka es tevi atradu, — saldi vaidēja aukle un raudādama skūpstīja Andrim pieri un valganos matus. Bet zēns bija visa tā tāls un vienaldzīgs, kā kāda sapņa apmāts.

Kad aukle Andri gribēja atsēdināt plecā un nest uz mājām, tas sāka neganti pretoties un kliegt:

— Negribu sēdēt plecā, gribu elkonī būt!

Velti aukle izmocījās nolikt puiku plecā, tas pretojās viņai visiem saviem spēkiem.

Aukle neprata elkonī Andri nest, un tā tas gāja mājās kājām.

Ielās jau staigāja ēnas kā milzīgi, tumšzili stārķi. Ormaņi iededzināja pie bukām savus lukturus, un tie spīdēja ielas stūros kā jāņtārpiņi.

Nakti Andris pavadīja mierīgi. Istabā čaukstēja tumsa un šūpojās gumijas koka lielās, platās lapās. Katrā aizvērtā slēģī mirdzēja viena dzeltēna sirds.

Uz rīta pusi Andris sapnī redzēja dzeltēno tauri; tā atkal maigi dziedāja un savu elpu smēla no bezgalības.

Viņa lidoja gaisos kā putns, un savāda gaisma to apstaroja. Taurei lielā pulkā sekoja mazi, gaiši eņģeliši, un visiem tiem, kā par brīnumu, bija Andra seja un mati.

Andris sapņoja un smaidīja. Viņa lūpas pūta taurei līdz maigu, sapņainu meldiju, un savu balsi puisēns smēla no savām ilgām.

Kad Andris pamodās, bija jau gaišs rīts. Liels, dzeltēns saules ābols gulēja uz viņa segas. Gultas kājgalī sēdēja kaķēns Šmulis un laizījās.

Andris apkampa kaķēnu un čukstēja:

— Šmuli, vakar es biju debesīs!

JAUTRAIS ERMONISTS

Bija Jāņu diena. Laikam nebiju gulējis ilgi, jo, kad pamodos, šķitu vēl galīgi miega apmulsis, kaulos kūsāja savāds gurdums un acis tikko, tikko varēju atvērt.

Es tvēru pēc pulksteņa uz galdiņa, bet tas bija apstājies.

— Nezi, cik tagad varētu būt pulkstenis? — ienāca man prātā, un es paskatījos atvērtajā logā.

Vējš maigi kustināja gaiši dzeltēnos priekškarus. Pretējā vasarnīca mirdzēja vienā zeltā. Saules stari pa lapu starpām dārzā uz smiltīm gulēja kā apaļi oldzeltēnumi.

Kaut kur apspiesti skanēja patafons, ierunājās auto, un ar katru vēja pūsmu istabā ieplūda čurkstošas karbonādes smarša.

— Gatavo pusdienas. Tātad par diviem vairāk nevar būt, — nodomāju es un izlēcu no gultas.

Piegāju tāpat vienā veļā logam un izbāzu galvu laukā. Pretējā vasarnīcā atskanēja skaļi smiekli un dzidrs, jautrs — Labrīt!

Es sarāvos un sāku vērot pretējās mājas logus, bet nekā aizdomīga nevarēju tur saskatīt. Vienīgi tukšus logus. Jā, tikai vienā no viņiem sēdēja skaists, labi kopts vilku sugas suns, bet tas taču nevarēja mani sveicināt.

Strauji atrāvos no loga un tad tikai nojautu, ka esmu sapīcis, pat dusmīgs. Deniņos viens truli spieda. Mute bija gluži sausa, un šis viņas sausums bija pilns savādas, nepatīkamas, it kā siltas gumijas garšas.

Kaut kur no ribām kreisā pusē lēni, bet neatlaidīgi ieplūda visā ķermenī neizprotamas, pelēkas skumjas. Lai sevi uzmundrinātu, es nesaviebies noriju veselu citronu. Tad ātri apģērbos un noslēdzu istabu.

Kāpjot pa trepēm, brūnie koka pakāpieni zem maniem soļiem čīkstēja tik klusi un pazemīgi, ka tas vēl vairāk mani sakaitināja.

Es izgāju uz ielas, nopirku tuvākā saldumu kioskā ūdeņaino zemeņu saldējumu un sāku to gurdi laizīt turpat uz ielas, atspiedies pret kādu dūcošu telefonstabu.

Garām no jūras nāca dāmas peldu mēteļos, raibas kā papagaiļi. Gandrīz katrai no viņām bija līdzi suns, slapjš, ar spīdīgu, it kā nolakotu spalvu, kas savu purna galā izkārto mēli nesa kā mazu sarkanu nēzdodziņu. Priedēs aiz tuvākās sētas neliels bērnu bars spēlēja autobusu.

Man jau tā no sliktās omas un neizgulēšanās bija karsti, bet tagad apēstais saldējums un negantā saule, kurā jau es biju stāvējis labu brīdi, manu karstuma sajūtu vēl vairāk sakāpināja.

Un tad man pēkšņi tik briesmīgi sāka riebt visas šīs mūžīgi dzeltēnās un sausās kā sutnes smiltis, ar kurām man likās pilnas visas manas drēbes, veļa, domas, jūtas, sakarsētais, benzīna pilnais miglainais gaiss, čurkstošā karbonāde, visas meitenes, alus, pat mani sapņi naktīs; man pēkšņi tik briesmīgi sāka riebt visas šīs dāmas savos papagailiski spilgtos mēteļos, ar saviem dārgiem zelta zobiem un nepārspējamo iedomību, sāka riebt visi šie bērni, kas no rīta līdz vakaram cita nekā neprot darīt kā tikai

kliegt, kauties, raudāt un spēlēt autobusu, atkal autobusu un vēlreiz autobusu; visas šīs apcirptās priedes, rindās iedēstītās putekļainās liepas un saulē izbalējušie pliederi, mūžīgi sliktie patafoni un auto bez kādu firmu dažādības.

Tas nebija izturams! O, cik man piepeši dzeloši iegribējās kaut vienu mirkli būt uz laukiem, kur gluži cits karstums, kur bites dūc, kur gaiss smaršo nezin pēc kā, bet tomēr ārkārtīgi jauki, jo viņa smarša tur ir — i rožu reibinošā elpa, i mēslu asā smaka, i patīkamais zemes tvaiku rūgtais saldenums; kur tu pats vienās biksēs, kreklā un basām kājām vari sēdēt zem stiķeņu krūmāja, dzert alu, alu, brūnu un pavisam biezu kā sasilušu šokolādi, un kliegt, cik vien to plaušas ļauj.

Man tik piepeši dzeloši sagribējās būt tūliņ laukos, ka es no šīs savas tieksmes tīri vai apreibu gluži kā no sievietes un sagrīļojos tā, ka man vajadzēja pieķerties telefona stabam. Bet tas tikai bija uz mirkli. Nākošā brīdī šis savādais, bet patīkamais pēkšņais vājums jau bija pārvērties tādā sajūsmā par manu jauno iegribu, ka es bez kādas tālākas apdomāšanās izkampu no savas kabatas vilcienu sarakstu, apskatijos, kad iet uz Rīgu nākošais vilciens, un gandrīz skriešus devos uz tuvāko staciju.

Es braucu!

Es braucu uz Rīgu un pēc tam uz laukiem pie sava brālēna. Vakarā, kad no jauna iedegsies Jāņu ugunis, es būšu jau tur: pievakarē no Rīgas aiziet vilciens tieši uz to apvidu.

Vagons, kurā es iekāpu, bija pavisam tukšs un jauns, tamdēļ tas atspirdzinoši smaršoja vēl pēc lakas un tikko kā pagatavota zārka.

Rīgas ielas bija nežēlīgi tukšas. Saule, kaut gan bija jau nosēdusies uz skursteņu malām, tomēr spieda vēl ar tīru dienasvidu svelmi. Nebija nevienas vēja pūsmas. Nomestās kinoprogrammas un netīrās smiltis veselām stundām sēdēja vienā un tai pašā vietā uz bruģa un garlaikojās. Trīs taksīši kvernēja vientulīgi stacijas priekšā, un kārtībnieks bija nolīdis viadukta ēnā.

Pēc pusstundas gāja mans vilciens. Es ienīku pirmās klases bufetē, pasūtīju limonādi, bet jau pēc pirmā malka arī viņa man likās pilna jūrmalas dzeltēno uzbāzīgo smilšu, un es ar dusmām atstūmu slaido glāzi uz galdiņa vidus. No jūtu uzplūduma man palika vēl karstāk. Es noliecos un pieliku savu pieri vēsai marmora galdiņa virsmai. Acis nogurumā aizvērās pašas no sevis. Bet sausās

lūpas un mute sapņoja par vēso, biezo, putu pilno lauku alu... Vai tā jau nebij pat bišu sanēšana? Nē, tikai sīki un muzikāli virs bufetes durvīm iedziedājās zvans, vēstīdams drīzu vilciena atiešanu. Es uzlēcu kājās, pakampu cepuri, nosviedu naudu rēķinam un steidzos nenokavēt.

Pēc divu stundu braukšanas es izkāpu savā stacijā gluži nosvīdis.

Tikko vagons apstājās, turpat uz perona es jau atraisīju savu pelēko kravati, gandrīz rautin norāvu mitro apkaklīti un atvēzu vaļā pletkreklu līdz beidzamai iespējai.

Stacijas ēku es apgāju apkārt, jo man telpas tagad rieba, un sāku apvaicāties pēc kāda braucamā rīka. Laukums stacijas priekšā bija tīrs un tukšs, kā nolaizīts ar mēli. Slikti! Iegāju tuvākā stacijas tējnīcā. Tur man pastāstīja, ka autobuss, kas uz to pusi, uz kurieni man jāiet, esot jau pirms kādām trim stundām aizgājis. Arī neviena saimnieka pajūga, cik zināms, no apvida neesot. Cits nekas neatlika kā iet kājām. Izdzēru divas pudeles auksta zeltera, lai būtu vieglāka svīšana, un nogāju zem tumši zaļiem slaidiem ošiem noaut kājas ceļam.

Saule jau bija nolaidusies pavisam zemu un izskatījās līdzīga sarkanai apaļai stikla ripai, kas piepildīta ar dzidru, skaidru jāņogu vīnu, kad es iegāju sava brālēna māju pagalmā.

Pa ceļam es jau trīs reizes biju pūtinājis kājas, neganti kāvies ar suņiem, dzēris gan saldus, gan rūgtus alus, ēdis dažāda biezuma un garšas sierus, tā ka man galva bija tumša un rūca kā melns negaisa mākonis. Ap kaklu man smaržoja īsts ozola vainags, kas tagad bija pilns baltām siera druskām un tumši dzeltēnām alus lāsēm. Savu cepuri es biju piemirsis mājās, kurās es biju pirmo reizi iegriezies pūtināt savas kājas, bet kurpes ar visām zeķēm beidzamā atpūtas vietā zem kāda ziedoša rožu krūma dārza stūrī.

Mana brālēna mājās viss bija klusu. Visām ēkām durvis ciet. Tikai daži bērziņi uz istabas sliekšņa sīki čaukstināja savas lapas vējā.

Es iegājos pašā sētas vidū un neganti iebļāvos. Klusums. Pat suns neierējās pretim. Vai patiešām visi jau tā būtu noguruši no saldā alus, ka gulēja nāves neuzceļamā miegā? Es iekliedzos vēlreiz. Atkal tas pats. Bet tad pēkšņi iečīkstējās aizvērtās vāgūža durvis un durvju starpā parādījās sīks vecīša stāvs. Viņš bija gatavojies pikti bār-

ties, bet, mani ieraudzījis, centās smaidīt un panācās man pretī.

Vecītis izrādījās par piedzīvotāju brālēna mājās. Viņš skumji izstāstīja, ka tas esot viens pats atstāts par sargu ēkām un ka pārējie mājas iedzīvotāji, suņus ieskaitot, aizgājuši tur aiz purva un mežiņa kaimiņu mājās līgot.

Es nolēmu tūlīt doties turp un gribēju noskumušo vecīti dabūt sev līdz. Es viņam centos iestāstīt, ka tas savas sargājamās ēkas droši var pamest Dieva ziņā, jo Jāņa dienā ugunsgrēku nav un visi garnadži apdzērušies. Bet vecītis nebija pielokāms. Viņš tikai sīki, laikam pa trim lāgiem, izstāstīja man ceļu pāri purvam un cauri mežiņam uz kaimiņa mājām. Es pa to laiku nezin kā biju nolaidies uz istabas sliekšņa un cīnījos ar savas galvas tumšo smagumu. Bet drīz arī tas man bija pāri un es devos ceļā.

Olnīcā zem manām kājām dunēja smilts un spītīgi klusēja brūnās, spīdīgās priežu saknes; purvā čaukstēja garais, zīdveidīgais grīslis un šļakstēja brūnais, siltais purva ūdens.

Tikko iznācis no mežiņa, es savā priekšā ieraudzīju dīvainu ēku. Viņa bija gara, kādas mēdz būt lielās muižās lopu kūtis, no baltiem nekrāsotiem baļķiem un dzeltēni spīdīgu šindeļu jumtu. Ēka atradās uz neliela uzkalniņa, kura pakājē gulēja, iebrūniem kārkliem apaugusi, sīka upīte. Ēkas vidū bija redzams no akmeņiem salikts uzbraucamais ceļš jumtā, atkal tāds, kāds sastopams priekšzīmīgi iekārtotos šķūņos.

Ēkas galā, kas bija tuvāk man un ar kuru visa šī dīvainā būve lūkojās no uzkalniņa kārkļainā upē, atradās dzīvojamās telpas. Pie durvīm garā rindā uz sola spīdēja sudrabotas piena kannas, un nostāk slieksnim zem loga stāvēja vienkāršs melns galds. Ap viņu sēdēja vairāki vīrieši un sievietes. Likās, viņi mani vēl nebija ieraudzījuši, jo turpināja skaļi un aizrautīgi dziedāt.

Kopīgi paceltai meldijai pa vidu lēkāja nervozas ermonikas skaņas. Dziesma man bija pazīstama, un es nekavējos viņai pievienoties. Tā tikai trūka, lai mani vismaz ieraudzītu suņi. Pēkšņi no pagaldes parādījās trīs melni rējēji un kā ātri uz priekšu slīdoši putekļu mākonīši devās man no uzkalniņa pretim.

Jāatzīstas, no suņiem man tikpat paniskas bailes kā maigai trauslai jaunavai no pelēm. Kā uz mājienu manā kaklā pēkšņi sasala dziesma, un es sāku steidzīgi, trīcošām acīm lūkoties apkārt pēc kāda pamatīga mieta vai

akmeņa. Suņi jau bija gandrīz klāt, kad man beidzot izdevās garajā grīslī atrast nelielu, bet cietu un no mitruma spīdīgu nūju. Es viņu ātri pacēlu un, skaļi iekliegdamies, draudēju ar to suņiem. Tie, ieraudzīdami mietu, apstājās uz reizi, kā zemē iedzīti, un, atņirguši zobus, bolīja uz mani niknas acis. Ne es drīkstēju iet uz priekšu, ne viņi man tuvoties. Ja būtu viens suns, es ar savu sitamo to iedzītu tuvās kartupeļu dobēs paskatīties, cik lieli jau pieaugušies tupeņi. Bet trīs — nē. Tā es laikam būtu stāvējis savās kaujas pozīcijās visu nakti, viens suns jau no garlaicības pat apsēdās, ja pie mājas sēdošie dziedātāji beigās nebūtu nākuši man palīgā.

Negantās suņu riešanas iztraucēti, arī viņi nometa savu jautro dziesmu un sāka skatīties uz manu pusi. Beidzot no galda gala nogāzās viens vīrs un skriešus devās no stāvā uzkalniņa uz manu pusi. Nonācis līdz suņiem, tas norāva no savām kājām koka tupeles un svieda ar tām maniem ienaidniekiem tā, ka tie kaukdami izklīda uz visām pusēm. Tad tāpat vienās zeķēs teciņus devās man klāt un smaidīdams apsveica mani ar ierašanos.

Viņš bija vienā kreklā, bez vestes, kailu izspurušu galvu. Pār pleciem uz muguras melnā platā jostā viņam karājās ermonikas. Sviedrainā seja tam bija brūna un spīdīga, kā nosmērēta ar taukiem, bet krekls no miesas mitruma un siltiem izgarojumiem bija palicis pelēks un iedzeltēns, kā slikts pergaments. Kad viņš smaidīja, tam bija izdevība parādīt vienādus un pareizus, bet no kaislīgas pīpēšanas jau dzeltēnus zobus. Garās, brūnās ūsas, aiz kurām slēpās tik tikko saredzama mute, bija vēl pilnas ar nupat izdzerto alu. Viņš jau bija krietni iedzēries un visu laiku drusku grīļojās.

Es viņam sniedzu roku, ceļš no suņiem tagad bija brīvs, un mēs abi devāmies kalnā pie pārējiem. Mans brīnišķīgais glābējs gāja man ļodzīdamies blakus, sākumā pavisam kluss, bet tad vienā mirklī atdzīvojās, it kā atmiņējies, kas viņam darāms, steidzoši novilka no muguras savas ermonikas un rāva kādu veclaicīgu jautru maršu vaļā. Pēc dažiem gājieniem nenoturējies viņš pats arī sāka dziedāt līdz un beidzot, dažus mirkļus vēlāk, nonācis līdz kādai sevišķi sparīgai un mundrai vietai, uzsāka deju. Tā mēs ar dziesmu un deju pacēlāmies kalnā un nonācām pie citiem. Aiz muguras ēnojās trīs suņi, kas, mūsu pēdas šad un tad ostīdami, nāca slapstīdamies labu gabaliņu nopakaļ.

Tikko mēs ienācām pa vārtiņiem dārzā, kur atradās galds ar viesiem, pēdējie visi piecēlās kājās sveicienam, bet pats namatēvs ar zaļu ozolkroni kaklā panācās mums pretī. Viņš, tāpat kā jautrais ermonists, bija bez svārkiem un vestes, basām kājām. Kreisā rokā tas turēja nespodru stopu, pilnu ar alu, bet labo viņš plaši stiepa man pretim, labsirdīgi smaidīdams ar visu savu plato brūno seju.

Aiz saimnieka iesāņus stāvēja viņa sieva, jauna, neliela auguma, kupla sieviete. Labā rokā viņai bija šķīvis ar sieru. Ar kreiso roku tā pieturēja sev uz pleca mazu, apaļu divgadīgu puisīti vienā krekliņā. Puisītis bija pavisam mierīgs, it kā iegrimis kādā sapnī, un sīki ēda gabalu pašcepta pelēka plāceņa.

Es sasveicinājos vispirms ar saimnieku, tad ar saimnieci, papriecājos par dūšīgo mantinieku, izdzēru vienā rāvienā alus stopu un, atteicies no siera, piegāju klāt pārējiem viesiem.

Mans brālēns jau bija diezgan gurds. Ne mazāk ļogani bija arī pārējie viesi. Mani nosēdināja blakus kādai tuklai, sārtai lauku meičai. Viņai bija gaiši zelta mati, kas vakara rietā mirdzēja kā iesarkans kapars. Tā bija patīkama kaimiņiene. Viņa smaržoja drusku pēc lanolīna ziepēm, sīviem trekniem sviedriem un, liekas, arī pēc ievītušām kumelītēm, runāja maz un labprāt gribēja, lai arī es viņu lieku mierā. Man nekas nebija pretim, jo šovakar mani vairāk par vienkāršu erotisko aizraušanos saistīja alus krūze, brīnišķīgais lauku gaiss un zemnieku stāvu veselība. Man bija neizsakāms prieks sēdēt vienkāršu, dabīgu cilvēku vidū un dziedāt, cik atļauj mana nervozā rīkle.

Nespodrais stops manā priekšā nekad nebija tukšs. Vienmēr viņš bija pilns ar vēsu, kā liepu pakrēslis dzesinošu alu, kura putas gulās baltas un smagas kā sudrabs. Lielās astoņstūrainās glāzes no bieza Vāczemes vienkāršā stikla vienmēr kvēloja pilnas ar tumši brūnu pašdedzinātu degvīnu, kas smaržoja pēc kvēpināta cukura, mandelēm un Spānijas rozīnēm. Šis dzēriens bija stiprs kā velns. Viņu iemetot, rīkle sāpēja kā noplucināta, acis saskrēja pilnas lielām, saldām asarām, tā ka uz brīdi nekā nevarēja redzēt un pēc uzkožamā vajadzēja grābstīties kā pa tumsu. Bet man pretīmsēdošais jaunsaimnieks, liels varens vīrs brūnām spalvainām krūtīm, dzēra šo degvīnu pavisam neviebdamies, kā krāsotu augļūdeni.

Ermonists, kas visu laiku bija dzenājis ciemiņu puikas pēc savām tupelēm pļaviņā, beidzot tās sadabūjis, atsēdās man blakus. Iemeta no vietas divas astoņstūrainās degvīna glāzes un, spalgi iekliegdamies, sāka spēlēt. Spēlēja viņš kādu dīvainu veclaicīgu danci ar straujām vētrainām pārejām un pēkšņiem uztraucošiem iekritieniem. Ilgi es nevarēju uztvert šīs dejas sarežģīto ritmu. Jaunās zemnieku meitas un sievas cēlās no galda un gāja dejot. Zem viņu smagiem, gausiem soļiem tikko manāmi dunēja zeme, kas dārziņā bija nomīdīta cieta un kaila kā klons. Arī man pretīmsēdošais jaunsaimnieks nenocietās un piecēlās.

Ermonists spēlējot savu galvu nolika uz ermonikām kā uz spilvena. Vai tā viņam bija kļuvusi par smagu, jeb viņš, ausi pieliekot ermonikas sirdij, labāk varēja vadīt un kāpināt viņas dziedošo elpu? Mati ermonistam tagad bija mitri un sagriezušies kā pielijuši apiņi un slacināja ar savu mitrumu ermonikas nokrāsoto miesu. Spēlējot acis ermonistam bija aizvērtas, gluži kā dziedot lakstīgalai, un brīžiem viņš izdvesa ērmotas skaņas — te it kā iekrācās, te it kā ieņaudējās, pat ievaidējās. Tā vien liekas, ka viņa aizvērtās acis redzēja dīvainus sapņus, kas lika tam ciest, smaidīt un aizmirsties.

Ermonists spēlēja ne tikai ar savām rokām, bet ar visu savu ķermeni, kājām, ar savu netīro kreklu, salāpītām biksēm un krievu kareivju jostu ap vidu. Varbūt viņa spēlē bija daudz tehnisku kļūdu, zemnieciska neveikluma un stūrainības, bet par to temperamenta un sirds bija bez sava gala.

Viņš spēlēja, ak, ko es saku, viņš spēlēja, viņam vajadzēja spēlēt. To bija sagrābis it kā kāds spēlēšanas trakums, līdzīgs ārprātam, kas bija reizē viņam ir salds, ir nogurdinoši mocošs. Pati ermonika drebēja un trīcēja viņa brūnās sastrādātās rokās kā uzbudināta sieviete.

Pēc beidzamā akorda ermonists uztrūcies cēla to augstu gaisā kā cepuri un tad trieca viņu ar visu spēku pret cieto, melno zemi. Ermonika, kā cilvēks ievaidēdamies, gūlās pie zemes un tad neveikli ripoja zem galda, suņiem pie kājām.

Bet ermonista mazais puika Jānis tūdaļ bez vārda runas līda pēc ermonikām, vilka tās stenēdams no pagaldes laukā un deva tās atkal tēvam rokās. Tas, no jauna sajutis uz saviem ceļiem ermonikas svilinošo tuvumu, spēlēja atkal tālāk.

Kad satumsa pavisam, mājas kalps kopā ar lielākiem zēniem salika un aizdedzināja sārtu kārkļainās upītes krastā.

Tagad dzeršanu un līksmošanu pārnesa pie ugunskura. Meitas, lai nākošā gadā izietu pie vīra, lēja trokšņainā, uzbudinātā sārtā alu veseliem šļācieniem un meta sieru, kas čurkstēdams un siekalodamies cepās lielā ugunī. Bet ermonists, dziedādams un savas ermonikas spēlēdams, dejoja tumši sarkanam ugunskuram apkārt, spokains un dīvains kā pats sātans.

Tikko sārts savā degšanā sagura, ermonists pirmais sāka lēkšanu pāri ugunīm. Spēlējot kādu negantu, trakuligu meldiju, viņš metās pāri ugunskuram vairākas reizes, gan šurp, gan turp, līdz nogāzās kā sašauts zemē un tikko neievēlās melnā upītē.

Sanākušās meitas sekoja ermonista piemēram un arī sāka laisties, kliedzot kā zosis, pāri kvēlošam sārtam. Ermonists piecēlies uzmudināja viņas, sākdams no jauna spēlēt savu neganto, trakulīgo meldiju.

Bija jau diezgan gaišs rīts, kad mēs devāmies atpakaļ uz brālēna mājām. Ermonists nāca mums līdz. Viņš gāja mūsu pulkam pa priekšu, spēlēdams polkā ar savu pašsacerētu tekstu:

Pie Birstiņkalna ceļmalā
Tur viņi visi satikās.
Pie Birstiņkalna ceļmalā
Tur viņi visi satikās.

Dažs vecsaimnieks, dažs jaunsaimnieks
Un arī vēl dažs amatnieks.
Dažs vecsaimnieks, dažs jaunsaimnieks
Un arī vēl dažs amatnieks.

Ejot viņš nepazina ne grāvjus, ne celmus, ne lielās saknes, ne ūdeni. Tas gāja, klupa, krita, cēlās un atkal gāja. Galva viņam bija kaila, savas koka tupeles tas atkal bija pazaudējis kādā grāvī. Kājas viņam bija līdz ceļgaliem slapjas un skaļi šļakstēja. Kreisie sāni no pleca līdz apakšai rāvainos dubļos, jo tas bija iegulies ar visām savām ermonikām kādā peļķē. Bet viņš turpināja dziedāt un spēlēt, kauču gan viņa balss bija pilnīgi aizsmakusi un izmērcētām, sadauzītām ermonikām bija piemetusies aizdomīga dūçoša pieskaņa.

Pie izejas no purviņa mājas aplokā nezin kā tam kāja atkal ieķērās kādā saknē, viņš klupa un pārsita pieri. Piecēlies tas it kā uz mirkli apklusa, bet tad, noslaucijis savas asinis piedurknē, rāva atkal savu pašsacerēto polku vaļā. Un tā mēs iegājām brālēna mājas pagalmā, dziedādami un spēlēdami.

Daži no mājiniekiem sāka gatavoties dienas darbiem, pārējie turpretim skatīties, kur varētu labāk nolīst un vēl nosnausties dažas stundas pirms stāšanās ikdienas gaitās.

Jautrais ermonists i nedomāja iet gulēt vai staigāt kādu māju tālāk. Viņš atsēdās uz lielas sausas grants kaudzes, kas iesarkana blāvoja sētas vidū, un sāka atkal spēlēt. Tikai tagad spēlējot galva viņam bija vēl vairāk, vēl smagāk uzgulusies ermonikas galam, acis vēl ciešāk aizvērtas un dziesmas vietā pāri nogurušām lūpām lēni kāpa savāda rūkoņa.

Tā viņš spēlēja krietnu brīdi. Tad uztrūcies sāka klaigāt, lai taču pasniedzot viņam alu: mute esot kļuvusi galīgi sausa kā pastalu āda.

Brālēna puika pasteidzās viņam iznest prasīto. Izdzēris kausu, viņš nometa savas ermonikas zemē un, uzlēcis kājās, sāka ar lielu straujumu griezties pa sētas vidu apkārt.

Mans brālēns, iznācis vāgūža durvīs, skatījās un smējās. Beidzot jautrais ermonists apstājās un pārvilka delnu saviem izspurušiem iesarkaniem matiem un valgai sejai. Pamanījis, ka mans brālēns vēl joprojām stāv vāgūža priekšā un smejas, vienā acumirklī pārlaida acis visai sētai un tad, ne vārda neteicis, skriešus devās uz kūts-priekšu. Tur viņš pakampa vaļīgās trepes, kas bija pieslietas kūtsaugšai, un ar tām plecos skriešus devās atkal pāri sētai uz istabu.

Atnestās trepes viņš pielika istabas jumta skaidām, tieši tai vietā, kur sākas nelielas trepītes pāri jumtam līdz mājas vienīgam skurstenim.

Padarījis to, viņš skaļi uzbļāva brālēna puikam, lai tas padod viņam pie grantsgubas nosviestās ermonikas. Saņēmis tās, ermonists ar viņām padusē sāka veikli rāpties augšā pa trepēm.

Mans brālēns saucot mēģināja viņu vēl atrunāt no kāpšanas, bet velti. Jautrais ermonists rāpās tik augstāk. Nonācis pa šaurām, apkvēpušām trepītēm līdz skurstenim, viņš nostājās tieši uz jumta asās muguras un, atstutējies

pret skursteņa putekļainām, brūnganām malām, centās atrast iespēju nokļūt uz skursteņa biezās malas.

Beidzot ar varenu lēcienu tas bija augšā, apsēdās un sāka spēlēt, ļodzot ķermeni uz visām pusēm.

Brālēna puika pa to laiku bija sasaucis kopā visus mājiniekus, un tie tagad nu stāvēja sētas vidū un ar lielu ziņkāri vēroja, kā jautrais ermonists skursteņa galā spēlē. No pavardā iekurtās uguns arvienu vairāk cēlās tumši, sūri dūmi pa skursteni laukā, bet, liekas, jautrais ermonists tos nemaz nejuta. Viņš tikai spēlēja, briesmīgi gorīdamies un plecus dīvaini raustīdams. Sētā stāvošie ļaudis pamazām sāka iejūsmināties un piebalsot viņam līdz.

Te pēkšņi pašas dziesmas vidū ermonists aprāva savu spēlēšanu un, nolicis ermonikas sev blakus uz skursteņa malas, mēģināja uz tās nostāties kājās, bet, droši vien apreibis no dūmiem, nezin kā sagrīļojās un — gāzās. Smiekli sētas vidū uz vietas norāvās un dažas sievietes iekliedzās.

Jautrais ermonists nokrita atmuguriski uz jumta trepītēm tā, ka tās nokrakšķēja. Pēc tam ermonista ķermenis it kā uz mirkli apstājās, lai jau nākošā sekundē sāktu ātri kā bumba velties līdz jumta malai un nokristu zemē.

Krītot ermonists ar roku vēl aizķēra uz sola pie sienas noliktās piena kannas un izmazgātos spainīšus, kuri uzkrita viņam ar lielu skanēšanu virsū.

Kad jautrā ermonista ķermenis bija sasniedzis zemi un ar dobju skaņu pieplaka zaļai rasotai zālei, ļaudis metās viņam klāt.

Jautrais ermonists gulēja uz mutes, vienu roku kaut kā saliecis zem sevis, otru plaši atmetis uz sāniem. Kājas tas bija izplētis un pirkstus dziļi iespiedis irdenā zemē.

Mans brālēns noliecās pie ermonista un apvēla viņu uz muguras. Tas neizdeva nevienas skaņas. Spriežot pēc sejām, bija skaidri redzams, ka apkārtējie domāja ermonistu mirušu.

Mans brālēns, atpogājis ermonistam vesti un kreklu uz krūtīm, pielika savu ausi viņa kailai miesai tai vietā, kur vajadzēja būt sirdij. Visi aizturētu elpu sekoja mana brālēna svinīgai, nopietnai darbībai. Tas paklausījās kādu mirkli un tad tikpat kluss pārnesa savu ausi un pielika to ermonista sejai. Paturējis tur kādu laiciņu, viņš piecēlās un svinīgi, atdalīdams vārdu no vārda, noteica — viņš ir miris.

Viss pūlis sakustējās un sāka uztraukti sarunāties. Sievietes iesāka raudāt. Vecītis, iebūvnieks, nosēdies turpat uz sola, devās runāt par cilvēku trakulību, nebēdnību un mēģināja atminēties tamlīdzīgus gadījumus no agrākiem laikiem. Pats mironis — jautrais ermonists — likās uz brīdi it kā piemirsts.

Tad mans brālēns, kā jau saimnieks, stingri ieminējās, ka nu pietiekot niekoties. Viņš norīkoja abus puišus vēsā klētiņā uzcelt pašā grīdas vidū paaugstinājumu, uz kura pirmā brīdī novietot nelaiķi un nodot viņam beidzamo godu, nodziedot dažas garīgas dziesmas un noskaitot Tēva reizi. Kalpones savukārt aizsūtīja pēc baltiem palagiem, uz kuriem guldīt tikko mirušo, bet savu vidējo meiteni — dārzā pēc izplaukušām rozēm un svaigiem ozola zariem, ko izpušķot nelaiķa galvgali.

Kad vecīša, iebūvnieka, radiniece gribēja steigties uz kaimiņa mājām pie nelaiķa sievas, mans brālēns to aturēja, teikdams, ka pats aizbraukšot vēlāk ar zirgu un atvedīšot to šurp.

Mazais ermonista puika sēdēja vecīšam, iebūviešam, blakus uz sola un bļāva kā nopērts, bet mirušam tēvam klāt arī baidījās iet. Vecītis mēģināja viņu mierināt, bet puika nervozi atgrūda līdzjutēju nost un turpināja raudāt vēl stiprāk.

Kad palagi bija atnesti, uz viņiem lēni un uzmanīgi novietoja jautro ermonistu un tad pacēla, lai to beidzamo reizi nestu uz veco klētiņu, kur tas vēl nesen bija sitis kārtis.

Ja kāds ciešāk būtu ieskatījies jautrā ermonista sejā tanī brīdī, kad to, baltā palagā ieliktu, pacēla no zemes nešanai uz klētiņu, tad tas būtu ieraudzījis tā kā vieglu, tikko manāmu smaidu ap viņa lūpām. Vai tas varēja būt? Jā, kamdēļ gan nē? Tā jau dažreiz saka, ka mironis vēl pirms nodošanas zemei dažreiz pasmaidot, kā atvadīdamies no smaršainās, sveķainās zemes un viņas mūžīgiem jaukumiem. Un sevišķi jautrais ermonists — kamdēļ gan tas pēc savas mīršanas nevarētu vēl smaidīt, viņš taču visu savu dzīvi cieši līdz pat savai nāvei bija pavadījis vienos smieklos un jautribā.

Lēni un svinīgi nonesa kalpi jautro ermonistu klētiņā un nolika to uz paaugstinājuma, kas bija ātri ierīkots klētiņas vidū. Tagad visiem bija jautrā ermonista drusku žēl. Kaut gan viņš, dzīvs būdams, likās dažu brīdi mazliet dīvains, tad tagad pēc nāves tas sāka rādīties pavisam

citādā, savādā gaismā. Šis viņa neparastais, spilgtais dullums sāka daudziem likties mīļš, it kā no dzīves ikdienas atpestošs, pat dažbrīd dziļi nopietns, smeldzošs, dažbrīd atkal jautri pavasarīgs, kas, jāsaka, pat visdrūmākajam cilvēkam kaut kur sirds dziļumos vienmēr paliks mīļš.

No istabas atnestās sveces godbijīgi aizdedzināja un salika mironim galvas tuvumā. Sveču dzeltēnā, skaidrā liesma drusku plīvoja un lēni raustīja savu gaismu uz miroņa brūnās sejas, tamdēļ laikam nomirušā jautrā ermonista aizvērtie plakstiņi, likās, negulēja vienmēr mierīgi uz vēsām izdzisušām acīm, bet šķita dažreiz iedrebamies.

Saimnieka zēns lēni, stomīdamies ienesa arī pie mājas aizmirstās ermonikas klētiņā, bet labu brīdi stāvēja ar viņām rokās, nezinādams, kur tās likt, līdz beidzot kāds no lieliem pamācīja tās novietot nelaiķim pie kājām.

Mans brālēns, saimnieks, paņēma dziesmu grāmatu rokā, un viss pavadītāju pūlis saspiedās ciešāk ap miroņa balto guļas vietu. Bet, tikko saimnieks gribēja teikt dziesmas vārdus, pēkšņi mājas kalpone — vecmeita Mīle — kā ārprātīga iekliedzās, mironis — trakais ermonists — esot vēl dzīvs, viņš nupat kā esot pasmējies. Velns taču nevarējis ar viņa lūpām smaidīt, tik grēcīgs jautrais ermonists vēl savā īsā dzīvē neesot bijis.

Pirmā acumirklī pavadītāji apjuka, tad palika sirdīgi par Mīles skaļo nervozitāti, bet, ciešāk ieskatoties nelaiķim sejā, arī viņi sāka manīt pēdējā smaidu. Mīle turpināja uztraukties un klaigāt.

Tad saimnieks, mans brālēns, aizvēra dziesmu grāmatu ciet, skaļi iesmējās un aicināja jautro ermonistu celties no miroņiem augšā: šis ar savu smaidīšanu esot viņu kopējo joku nodevis.

Tiešām, pēc šiem vārdiem jautrais ermonists rāvās no savas miroņu guļas vietas kājās. Celdamies, pagāns, norāva pat vienu degošu sveci zemē. Un tad gāzās nabaga vecmeitai Mīlei virsū par to, ka tā tik svinīgā brīdi neskaitot vis lūgšanu, bet vērojot mironim seju. Pārējie mājas ļaudis nezināja pārsteigumā, ko īsti darīt — vai smieties vai dusmoties, un nevarēja vien nobrīnīties par savu veiklo piemuļķošanu. Tikai vienīgi vecais iebūvietis nevarēja samierināties ar šo joku, runādams, ka nāve neesot muļķībām domāta. Bet kas tad vecos cilvēkos klausās!

Visi apstāja ermonistu un taujāja, vai tad šis maz neesot krītot sadauzījies. Nē, viņš esot vēl lielākus kritienus izturējis un — palicis vesels. Tagad viņš ne tikai esot vesels, bet pat laimīgs, ka varējis tik jauki noslēgt Jāņus.

Pēc tam viņš atkal pakampa savas ermonikas un gribēja kaut ko uzraut, bet tās tagad no lielā kritiena tikai sīca un vaidēja. Neatlika nekas cits kā nest viņas pie meistara.

MĀŅTICĪBA

Es esmu ļoti māņticīgs. Pat pārlieku. Līdzīgi daudziem cilvēkiem, es baidos no trīspadsmitā dzīvokļa, no trīspadsmitā ābola, no trīspadsmitās degvīna glāzītes, bet visvairāk no trīspadsmitā datuma.

Jau dažas dienas pirms mēneša trīspadsmitā skaitļa es kļūstu nemierīgs. Kā zvērs pirms lielas nelaimes. Ēstgriba zūd. Miegs saraujas. Es redzu dīvainus, nepatīkamus sapņus. Naktīs bieži mostos un mana mute sausa kā izkaltusi bērza tāss.

Par darbu vairs nav ko domāt. Visas manas domas kļūst pelēkas un saraustītas kā īsi striķa gabali. Iet nekur negribas. Kafejnīcā mūzika liekas garlaicīga un iedomīga. Cilvēki riebīgi, viņu sarunas skaļas un vieglas kā ālavas puķu sēklas. Ceļot kafijas tasi pie lūpām, roka man dreb kā pēc liela nozieguma.

— Kas jums kait? — vaicā mana kaimiņiene. Un viņas sarkanā pomāde smaršo uz lūpām pēc nepotētām sārtām meža rozēm, bet čūskādas soma sapņo par saules sasildītām sūnām un celmu sveķiem.

— Nekas, — atbildu es klusi un pārklājos viss aukstiem sviedriem, cietiem un spīdīgiem kā dzīvsudrabs.

Tādās dienās es vislabāk klīstu vientuļās ielās gar sagrautiem, tukšiem fabriku korpusiem. Skatos, kā vecā krāsa lobās no sienām. Grāvji no tuvējām pļavām tiecas noskūpstīt manas lūpas. Ejot es urbinu ar savām kājām mazos, sīkos ceļa akmentiņus. Pieri man glāsta apkārtējo dārzu vējš, pilns irdnes, pilns sarkanu, uzbudinošu skaņu un mīkstu kukaiņu.

Un tad es domāju, kāpēc man jāatgriežas savā vecā, sasmakušā istabā, kāpēc es nevaru palikt šeit. Kādā lielā, atstātā fabrikas katlā es ierīkotu savu midzeni blakus žurkām, pelēm, tukšumam un smaršām. Vakarā pretējā ielā

veca izkārtne vējā spēlētu man uz ermonikām. Dūjas sēdētu rindā virs galvas un sūtītu man savu siltumu.

Mēneša divpadsmitajā vakarā es kļūstu pavisam nemierīgs. Nekur neeju, noslēdzis durvis, dzīvoju mājās, te sēstos, te staigāju, te atlaižos savā zaļganā plīša dīvānā. Manas domas skraida kā peles. Asinīs ieliets uztraukuma zelters. Es vāru tēju, pārklāju savu galda lampu ar dzidru dzeltēnu papīru, uzlieku cepuri galvā. Viss velti. Nemiers, nemiers manī aug, es viņā grimstu kā milzīgā smilšu kalnā. Tad es mazgāju seju un rokas vēsā, sudrabotā ūdenī. Tāpat viss velti. Dīvaini, uztraucoši rēgi izplaukst manās smadzenēs. Īsas, karstas trīsas pamostas un lēnām plok mugurā, gurnos un pie kakla. Kad tikai rīt, rīt — trīspadsmitajā — ar mani kaut kas briesmīgs, neatvairāms nenotiek! Rīt.

Trīspadsmitās dienas rītā es parasti pamostos vissliktākā garastāvoklī. Es labprāt nemaz necelšos no gultas augšā, bet gulētu visu dienu sarāvies, dziļi zem segas, aizvērtām acīm un ausīm.

Holandes siers, kas man parasti briesmīgi garšo, šini rītā smaržo pēc ziepēm. Diena liekas dūmakaina. Gaiss pilns trūdu garojumu. No cieši sakostiem zobiem man drīz vien sāk dunēt deniņos. Visu dienu es staigāju no vienas telpas otrā kā parādība, asi saraudamies no katra mazākā troksnīša. Pat putekļa pieskaršanās manam vaigam dara man sāpes un uztrauc kā piepešs apvainojums. Priekškarus es logiem nepaceļu. Velti gaisma pūlas tos noraut nost, istabās visu laiku valda krēsla, zilgana un mīksta kā vate, kas aprij visus trokšņus un maigi glāsta manu dvēseli.

Cilvēku es vairos, viņu vārdi man duras ausīs kā adatas. Katram priekšmetam šai dienā rodas, ataust divkārša smarža. Pēc atstātās smakas es varu skaidri uz tapetēm parādīt blakts ceļu, ko viņa gājusi pirms divām dienām. Es zinu, kādas ēdienu atliekas gulējušas uz galda spodrās nomazgātās virsmas beidzamās nedēļas laikā. Es jūtu savos pirkstu galos visus tos priekšmetus, ko viņi skāruši pēdējās trīs dienās.

Visu dienu es neēdu, jo nazi es nedrīkstu ņemt rokās, var būt, ka es sev iegriežu pirkstā un saindējos, tāpat dakšiņas: viegli var gadīties, ka es ar tām ievainoju sev vārīgo, plāno lūpu ādu un noteku asinīm.

Ielu es pāreju tikai tādā gadījumā, ja tā pilnīgi tukša — bez viena ormaņa, auto, velosipēdista un tramvaja. Saņemto telegrammu es drebošām rokām, sviedriem

pārklāts, nolieku savā riekstu koka kastītē un lasu to tikai otrā dienā.

Vakarā, tumsai iestājoties, es jūtos pilnīgi noguris, bet prāts kļuvis tā kā mierīgāks. Sirdī uzaususi maza cerība. Varbūt šī diena vēl beigsies labi. Bet tad es tūdaļ atjēdzos, šausmās nodrebu un nekavējoši saplēšu savu cerību sīkās, mazās druskās. Nedrīkst izaicināt likteni. Lai viņš mierīgi sēž savā plīša krēslā, skatās tālumā un nedomā par mani.

Arī uz kino un teātri es šai dienā neeju. Jo esmu skaidri līdz dvēseles dziļumiem pārliecināts, ka tad noteikti zālē lielais kroņlukturis nokritīs man uz muguras un sakropļos. Un tūdaļ es jau redzu savās smadzenēs kā spogulī ārprātīgo namu un sevi baltās audekla drēbēs, vecu skārda bundžu rokās un muļķīgu smaidu uz lūpām. Es eju, ņemu no bundžas nolietotas pogas laukā, metu tās zemē un saucu:

— Nākait skatīties, es dēstu tulpes, skaistas, līganas tulpes!

Kad naktī pulkstens nosit divpadsmit un trīspadsmitā diena beidzas, es pēkšņi viss atplaukstu. Manī no jauna rodas ārkārtīga ēstgriba, es smaidu, es lasu trīs dienas nokavētos laikrakstus, un viss man liekas tik jocīgs un mīļš, pat slepkavības, zādzības un ugunsgrēki. Es iezogos nakts vidū virtuvē, ēdu vecu, sakaltušu maizi, dzeru siltu kumelīšu tēju ar aveņu ievārījumu. Aiz tapetēm čaukst kaļķi. Lēns siltums kāpj no plīts un izirst gaisā kā plīvuris. Tumsa balsta savu muguru rūtīs. Sētā aiz loga šalc kļavs kā tāļš ūdenskritums. Manī bezgalīgs miers un reibinošs nogurums pēc tik ilga nervu un domu saspīlējuma. Es ņemu šūpuļtīklu un iekaru to virtuvē. Kājas es ietērpju gaiši sarkanās vilnas zeķēs un izstiepju tās visā garumā. Savu apkaklīti es norauju un pakaru uz visaugstākās naglas virtuvē. Tur tā karājas un izskatās pēc liela sudraba pakava.

Lai labāk justu tālo pļavu un ezeru smaršu, es atveru durvis uz vannas istabu un palaižu krānu vaļā. Ūdens šņākdams gāžas vannas klēpī, pārklāj ar sudraba rasu visu viņas miesu, pilda telpu ar vizošiem, vēsiem tvaikiem un ūdens pūkām, kas lido un skūpstās ar gaisu. Pamazām ūdens tvaikos atjaunojas zivju ēnas, tālo zvaigžņu mirdzums. Es redzu priedes ezeru krastos, manās lūpās garo viņu skujas.

Ir jau gandrīz rīts, kad es iemiegu ar tējas krūzi ro-

kās. Es elpoju mierīgi, un asinis manī staigā tik viegli kā gaiss.

Vairākas reizes es esmu mēģinājis sacelties pret savu māņticību. Kā vergs pret bargu, nepielūdzamu kungu. Es esmu trīspadsmitajā skaitlī gājis uz balli, viesībām, slēdzis līgumus un riskantus darījumus, bet vienmēr tādās reizēs mani pavadījusi neveiksme kā ēna. Neveiksme. Dažbrīd viņa man likusēs pavisam tuvu; kā kaimiņš sēdējusi man blakus pie galda. Reizēm viņas elpu es esmu sev jutis uz kakla, tās divainā pūdera pēdas uz sava pleca. Viņa kā spiegs ir stāvējusi, man nezinot, aiz muguras un guldījusi savā dzeltēnā, vēsā skatā katru manu kustību, katru manu domu un vēlēšanos. Vienreiz, kad viņa pavisam bija pienākusi man tuvu, tik tuvu, ka es tās siltumu, kas plūda no viņas drānām, sajutu uz saviem vaigiem, skropstām, lūpām un dvēseles, es iekliedzos un metu tai ar smagu kristāla vāzi sudraba apkalumā. Bet viņa bija veikla, kā jau sieviete. Vāze pāršķēla gaisu, atsitās pret kamīna malu un nokrita zemē smagās, biezās druskās, no kuru miesas plūda vakardienas saules siltums. Bet mana neveiksme palika dzīva.

Varbūt viņu nožņaugs mans dēls, varbūt nākošā karā lode, kas būs domāta man, trāpīs viņu un tā paliks guļot starp granātu bedrēm rāvainā ceļā.

Bieži garos ziemas vakaros, sēdēdams viens pats mājās, es esmu domājis par to, no kurienes un kad manī radusies tik liela, nepārvarama māņticība. Vai to man kāds piebūris, mazam ielicis šūpulī, jeb tā dota man kādas briesmīgas slimības vietā? Esmu sev centies iegalvot, ka ar gadiem un manu dvēseles briedumu šī ļaunā īpašība mazināsies. Esmu daudzreiz gājis sev klāt, uzsitis uz pleca un teicis:

— Neuztraucies, gan viss būs labi! Tu taču neprati kādreiz pats sev bārdu nodzīt, bet tagad proti.

Tad pacienājis sevi ar ledus aukstu limonādi, drusku kāsējis, skatījies logā un smaidījis par savām rūpēm.

Tomēr, neskatoties uz visām manām labām cerībām, noticis pavisam kas pretējs. Bailes no trīspadsmitā datuma manī ar katru gadu tikai augušas. Un bez tam vēl radušās neskaitāmas citas māņticības. Četrus gadus atpakaļ es pavirši saskaitīju, ka man piemīt vismaz divdesmit trīs māņticības veidi un paveidi, bet tagad nupat pēc rūpīgas pārbaudes es jau saskaitīju veselus trīsdesmit sešus.

Manas māņticības jaunākais paraugs. Lai vakarā izvairītos no nepatikšanām, nekad rītā nedrīkst smieties. Jo rītā sliktāks garastāvoklis, jo vakarā iet labāki.

Praktisks pielietājums. Ja man vakarā jāierodas tādā vietā, kur es vēlētos, lai man viss izdotos un būtu labi, es no rīta tīši meklēju kādas nepatikšanas. Pilnīgi lieki strīdos ar tuviniekiem, sakropļoju vai saplēšu kādu savu dārgu piemiņas lietu, apsēžos kaut kur vientulībā un domāju par nepatīkamiem, drūmiem gadījumiem savā dzīvē. Ja tādā veidā man izdodas sev sabojāt garastāvokli un es tiešām jūtos sevī nelaimīgs, sarūgtināts un atstāts, tad vakarā pirms sava nodomātā gājuma es jau esmu ārkārtīgi pašapzinīgs, laimīgs, jo es ticu un noteikti zinu, ka tagad viss man noritēs labvēlīgi, patīkamā garā. Un tā vienmēr arī tiešām noticis.

Pie tāda turpinājuma es nezinu, ar ko viss tas beigsies. Es jūtos kā ciets kazas ādas maiss, kas uzlasa sevī visu pasaules māņticību. Vienreiz taču tam jābūt pilnam. Bet, vai tad es vairs spēšu kā cilvēks dzīvot, to es nezinu. Izmisuma brīžos savas māņticības dēļ es pat esmu darījis muļķības un gājis pie ārstiem.

— Jā, — tie man ir teikuši, — jums nepieciešams svaigs priežu gaiss, ilgs miegs un patīkams sarunu biedrs. Atturaties no gaļas, nedomājiet par pagātni un neskatāties kalendārā. Lūdzu, ja variet, atnākiet pēc desmit dienām atkal.

Es smaidu. Ārsta ķitelis mirdz tikpat balts kā mana jaunā amerikāņu apkaklīte. Pie sienas nīkst īsts Rozentāls. Mazliet smaršo pēc jodoforma, un uzgaidāmās telpās uztraukumā dreb kalsnas, sviedrainas sejas, alkstot miera un glābiņa.

Katru dienu taisni piecos es mēdzu iegriezties sava stūra piena bodītē un izdzert puspudeles paniņu. Pudelei jābūt vēsai, tieši kā no pagraba, paniņām īstām, ne visai biezām, ar nelieliem, dzeltēniem sviesta gabaliņiem vidū.

Paniņas es dzeru lēnām, starpbrīžiem, īsiem, asiem guldzieniem. Dzeršanas laikā es maz domāju un piemirstu savu māņticību. Manas smadzenes it kā izgaist no galvas un turpat bodītes nelielā telpā pārvēršas mazā, brūnā, acīm tikko jaušamā miglas veidojumā. Tas peld, gozējas saulē, aptausta sierus un maizes klaipus garos sienas plauktos, pieskaras galdiem, krēsliem, grīdai, stikliem, jaunās pārdevējas sejai un liekas viegls un patīkams. Es jūtu savās nāsīs svaigas, glāstošas smaržas, kas kutina manas

asinis un liek pukstēt maniem muskuļiem. Dīvains silts možums nogulstas manos pirkstgalos, un es labprāt pieceltos un noskūpstītu spēcīgo pārdevēju aiz letes, kurai dārdoša pērkona balss, lielisks, ļāvīgs ķermenis un dzejisks vārds Laura. Noskūpstītu, kaut arī būtu trīspadsmitais datums. Kad šī Laura smejas, gaiss kūleņo telpā, maizes klaipi saldi notrīc, putekļi saceļas spārnos un cenšas sasniegt cilvēku maigās rīkles. No brūnām, it kā nolakotām ķimeņu kūkām nobirst pērnās ķimenes un cenšas ar laiku nokļūt līdz bieži virinātām bodeles durvīm un izkļūt uz ielas, kur tās vējš pacels pāri jumtiem un aiznesīs atpakaļ pļavās. Tur tās teiks dīvainus stāstus par cilvēkiem, par viņu tumšām, karstām asinīm, smiesies par viņu muļķībām un manu māņticību.

Stenderei piestiprinātais zvans izlamā katru ienācēju, es sēžu savā krēslā un smaidu, bet visas manas māņticības kā balti, maigi ziedi savijušies vainagā, kas tagad staro ap manu galvu.

Kā būtu, ja es šinī bodītē paliktu par piena puisi? Droši vien ar laiku es smietos tikpat dārdoši un skaļi kā Laura. Vakarā es noliktu peļu slazdu un tanī pa nakti noķertu savas smadzenes. Rītos es celtos pulkstens četros, nestu piena kannas, skaitītu pudeles, saldētu sviestu un paniņas. Es noteikti aizmirstu savu māņticību un trīspadsmitā mēneša dienā ēstu tikpat daudz kā pārējās dienās. Savu māņticības vainagu es uzdāvinātu kuplai Laurai, un tas plauktu virs viņas galvas gaišiem, saulainiem matiem kā brīnišķīgs rožu krūms.

Gulētu es pieliekamā kambarī, kur pelēkais klons vienmēr mitrs, kur kaktā čaukst sviesta papīra rullis, bet ledusskapī kūstošais ledus gabals ar savām pilēm sit mušas. Vakarā es aizmigtu ar īstu holandiešu siera gabalu plaukstā, sapņos čapstinātu lūpas kā mazi bērni un rītā siera vietā delnā redzētu mazu peli, kura klusi pīkstētu no pārēšanās.

Es smaidītu, iesviestu vecā žoķenē savu elpu un tad to ātri grieztu pa gaisu. Cepure pīkstētu pelei līdz, no tā viņai kļūtu vieglāki; tā pēkšņi atjēgtos un pazustu kaktā zilgani pelēkās priežu skaidās.

Plaukstā man no viņas paliktu tikai viegls, lēns ieskābas smaržas garojums, kāds bieži ziemā lieliem, rožainiem un zilganiem mutuļiem plūst pa zvērnīcu durvīm laukā un kairina puiku sirdis.

Bet, kad man izdomātais jādara, es nezinu, kāpēc man,

pašam tīri nemanot, samaksājas rēķins un es esmu atkal uz ielas. Māņticības vaiņags no Lauras galvas pazudis un skauj tagad manu sirdi kā važas, es esmu atkal iekalts savā agrākajā dzīvē, un mana miesa un tieksmes ir pagrabs, kurā es esmu līdz galam mests.

Vienā agrā, saulainā pavasara rītā, kad ziemas sniega plānās, zilganās plēnes bija redzamas vairs tikai zem soliem, es par savu māņticību stāstīju kādam mana tēva vecajam draugam. Es to jau pazinu sen. Viņš bija bagāts un skops, drukna auguma, sārtu ieapaļu seju un nēsāja ūsas un kamašas.

Klausoties manā stāstā, tas labsirdīgi smaidīja.

No viņa uzvalka plūda tikko jaužama naftalīna smarža, un pirkstu gali viņam bija klāti ar svaigas maltas kafijas putekļiem.

Tad viņš pēkšņi pārtrauca manu stāstu, ierunādamies:

— Ā, es esmu koridorā aizmirsis savu pumpi aizgriezt; es pat no šejienes dzirdu, ka viņš nervozi plikš. Nabags, viņam garlaicīgi bez manis.

Un atkal apklusa; gaiši dzeltēnās kuplās ūsas ilgi turēja smaidu uz viņa lūpām un pašas spīdēja valgi kā jaunās lapas virs mūsu galvām.

Kad es beidzu savu stāstu, iestājās īss klusuma brīdis. Mana tēva draugs kustināja kamašā savas labās kājas lielo pirkstu. Zilgani dzeltēna dūja, aci piešķiebusi, skatījās vecā kunga nodarbībā. Vējš bija lēns un nespēja pacelt gaisā pat sīkos smilšu graudus. Nomests papīrs sita spārnus, bet netika projām. Tā tas turpinājās minūtes trīs, un tad pēkšņi mans kaimiņš iesāka:

— Jūsu māņticība — bailes no nezināmā.

— Kā?

— Jā, bailes no nezināmā... Vai jūs varētu nokaut šo dūju man pusdienā?

Un viņš pamāja ar acīm uz zilgani dzeltēno dūju mūsu priekšā.

— Nē... Laikam ne.

— Nu protams. Jums būtu bailes. Bet ja pie deniņiem jums pieliktu brauniņu un teiktu: — Nāve, jeb nokaujat šo dūju. — Ko jūs darītu?

— Es nokautu dūju.

— Skaidrs. No divām baiļu izjūtām jūs izvēlētos mazāko. Otro dūju pie vajadzības jūs nonāvētu vieglāk, trešo vēl. Tāpat gluži ir ar jūsu dzīvi. Ja jūs zinātu viņas nākotni, jūs nebūtu māņticīgs. Bet tagad iesim.

Mēs nonācām Centrāltirgū. Nopirkām kartupeļus, vēl citus sīkus sakņaugus. Tad iegājām zivju nodaļā. Mēs ilgi klīdām starp visiem zivju baseiniem, milzīgām koka paplātēm, uz kurām gulēja rindās vēsas neelpojošas zivis. Beidzot mēs nopirkām mārciņu smagu līdaku un devāmies kopīgi gatavot pusdienu.

Kad es biju izēdis pirmo šķīvi diezgan sāļās zivju zupas, es vaicāju vecam kungam:

— Sakat — vai arī jūs esat māņticīgs?

— Nē.

— Kamdēļ?

— Es zinu, ka manai dzīvei beigas, mani gaida tikai nāve.

Es pasmaidīju. Logā iesitās muša. Pie plīts aiz tapetēm nobruka kaļķi.

Otrā rītā veco kungu atrada gultā mirušu. Labā roka bija krampjaini ieķērusies pulierētās gultas malā. Lūpas drusku smīnēja, un gaišās alus krāsas ūsas mirdzēja virs tām kā mazs dzeltēns, gaistošs mākonis.

Uz istabas vienīgā loga palodes sēdēja tā pati zilgandzeltēnā dūja, kas bija viņu redzējusi vakar dārzā.

DABA

Bija Lieldienu brīvlaiks. Varēja eksāmenus likt, bet negribējās. Laiks bija pārāk pavedinošs. Katru dienu debesis elpoja viegli kā zils musolīns. Pūta ziemeļa—rīta vējš, un gaiss likās dīvains kā glāze, kurā ieliets auksts ar karstu ūdeni pamīšus. Un tā es nolēmu izmantot kādu sen vilinošu ielūgumu — apciemot Jelgavā vienu no savām studiju biedrenēm, medķēm.

No rīta es par šo savu nodomu paziņoju viņai pa telefonu, bet vakarā īsi pirms sešiem es jau atvēru draudzenes mājas dārza vārtiņus. Pa kreisi no tiem rēgojās mūra siena, balta kā krīts, pa labi gandrīz zem kājām stiepās kartupeļu vagas. To, kas bija priekšā, es nepaguvu aplūkot: tieši aiz vārtiem uz paša celiņa slinki gulēja kāda brūngana peļķe. Lai izvairītos no saltā ūdens, es ielēcu tupeņu vagās.

Parasti pirmie viesus sagaida bērni vai suņi. Nevaldāma straujuma, sajūsmas un uztraukuma pilni, viņi vienmēr gāžas ciemiņiem pretim un nekavējoši, bez kādas iepriekšējas lūgšanas ieķeras stilbos — vieni ar rokām,

otri ar zobiem. Šoreiz man pretim plūda tikai savāda saules sakarsēta zemes smarša un klusums. Varbūt tamdēļ, ka es viņu ļoti mīlu. Dārzā nebija neviena cilvēka.

Lēni virzīdamies uz priekšu, es domāju, pie kurām no mājas divām durvīm man būtu vispareizāki pieklauvēt. Te lēns, kautrīgs ņaudiens pārtrauca manas domas. Pie manām kājām uz celiņa stāvēja kaķis. Vienkāršs, pelēks kaķis. Tādus jau daudz es biju redzējis savā dzimtenes pilsētā Rīgā. Vēl puika būdams, dzenājis viņus kopā ar suņiem pa sētām un ielām, jūsmojis par viņu lielisko, asprātīgo spēli ar noķertu peli vai iedoto gumijas bumbiņu, klausījies viņu romantiskās, spāniska temperamenta pilnās mīlas dziesmas uz šķūņu jumtiem, riepu kaudzēm un malkas grēdām.

Šis kaķis bija tikai drusku tuklāks par saviem Rīgas ciltsbrāļiem, tīrāks un virtuozi prata viļņot savas muguras spalvu. Savu asti viņš turēja taisni uz augšu un viņas galiņu kustināja kā mēli. Viņš ritmiski mīņājās uz savām pelēkām, ar baltiem raibumiem priekškājām, kā puika, kuram svešā vietā gribas iziet sevispēc, bet kauns prasīt.

Kaķis ieņaudējās otro reiz, it kā gribētu teikt man labvakar, un sirsnīgi raudzījās manī ar savām lielām, skaistām un iezaļganām kā dīķa ūdens acīm. Es viņu noglaudīju un turpināju savu ceļu. Bet kaķis i nedomāja projām iet. Ar paceltu asti kā luktura gaismu tas čaukstēja man pa priekšu, bieži apstājoties, lai atskatītos uz manis un ar jaunu ieņaudienu uzmudinātu sev sekot. Viņš lieliski izpildīja namatēva pienākumus, un viņa balsij piemita tas savādais valdzinošais maigums, kas sastopams pie cilvēku skolotām balsīm. Nebija ne vēsts no tām runču skarbām kakla skaņām, ko viņi izgrūž reizē kā vaidus un lāstus siltās vasaras naktīs, apstaigājot tvanošās mēslu kastes un vazājoties kopā ar klaidoņiem noslēgtos tirgos starp ēstgribu kairinošām gaļas būdām.

Šis patīkamais kaķis palīdzēja man arī atrast īstās ieejas durvis draudzenes mājā, jo viņš bez kādas vilcināšanās tecēja tieši uz tām, kuras atradās vistuvāk dārza vārtiņiem un iesākās ar pelēkām divkāpeniskām cementa trepītēm.

Mana draudzene, par nožēlošanu, nebija mājās. Viņa bija izgājusi kaut kādās steidzamās darīšanās. Sirma, salīkusi vecenīte ieveda mani lielā, pārāk siltā ēdamistabā,

nosēdināja tumši zaļā plīšu krēslā un atstāja mūs vienus ar kaķi. Istabā pie logiem sīca mušas un lēni smaržoja pēc sakaltušām kumelītēm. Ēdienu atliekas mierīgi snauda vēl uz galda. Neliela dīvāna kaktā bija pamests iesākts dzeltēns rokudarbs, bet turpat blakus uz grīdas mazas iebrūnas sieviešu kurpes. Es pasmaidīju. Kaķis visu laiku nedzirdami staigāja pa istabu. Glaudās gar ēdamgalda kājām, atstājot uz viņa savas gaiši dzeltēnās krāsas spalvas. Tad pienāca pie manis, uzkāpa uz manām kurpēm, bet pēc kāda laiciņa uzlēca uz ceļiem un atkal skatījās man pētoši sejā ar savām skaistām, iezaļganām kā dīķa ūdens acīm. Viņš gribēja laikam man kaut ko stāstīt un pūlējās atrast attiecīgus vārdus.

Pēc kādas pusstundas atgriezās mana draudzene. Viņa bija vidēja auguma meitene, slaida, lieliski veidotām kājām, ar gaumi ģērbusies un tā, lai zīmīgi, bet neuzkrītoši izceltos viņas veselīgā ķermeņa kairinošās formas. Mana biedrene izrādīja par manu ierašanos tīri uzkrītošu prieku. Iztaujāja par pēdējā mēneša dzīvi Rīgā, pārējiem studentiem un kopīgām paziņām. Pļāpājot aizveda mani uz savu istabu, kurā bija patīkams smaržains vēsums un krēsla. Es sēdēju atzveltņu krēslā, uzlicis melnu samta spilvenu sev uz ceļiem, dzēru aukstu akas ūdeni, atšķaidītu ar dzērveņu ievārījumu, un klausījos studiju biedrē. Viņa sēdēja saritinājusies (tā bija viņas mīļākā paraša) savas gultas kājgalī un stāstīja man, ka tā katru dienu ejot vizināties padelbotā pa Lielupi līdz tuvākai ietekai, ēdot trīs reizes dienā putu krējumu, vakaros pie draudzenes spēlējot patafonu un katru trešdienu un svētdienu ierodoties pie Lindes uz five o'clock tea dance, kur vijoli spēlējot brīnišķīgs muzikants bez vienas auss. To viņš esot pazaudējis strēlnieku cīņās pie Mazās Juglas, aizstāvot Rīgu. Puiši viņu mīlot. O, tā mēdzot veikli, ar temperamentu dejot, asprātīgi jokot, būt mīļa un tikai līdz zināmai robežai pieļāvīga. Par piecām glāzītēm liķiera, četriem papirosiem un diviem skūpstiem tālāk — nē. Nē un nē. Tomēr jaunekļi viņai ne visai patīkot. Kamdēļ? — Tie par daudz viegli klausot viņas pavēlēm un izpildot visus tās untumus. Viņa tāpat sevišķi necienot vīriešus kā tās mīļā kaķene Grieta — runčus. Šai ziņā viņas esot ļoti radnieciskas: abas divas augstprātīgas un nepieejamas. Un vai tad tiešām vīrieši nelīdzinoties runčiem un runči vīriešiem?... Pie kam viņa paņēma rokās savu kaķeni Grietu, kas gulēja viņai turpat blakus gultā, un pieglauda to savam vaigam. Es, zināms,

pieklājības dēļ neatbildēju ne četri un savu smīnu noglabāju kabatā. Tagad jau neviens par to vairs neuztraucas, ka jaunas meitenes runā bezkaunības. Bet, lai kaut kā tomēr apslēptu savu izvairīšanos no atbildes, es izteiksmīgi apliecināju savu pārsteigumu, ka kaķis, kuru es nupat kā biju noturējis par runci, patiesībā izrādās viņas mīļā apburošā kaķene Grieta. Bez tam tikpat daiļa, gudra un atturīga pret saviem uzmācīgiem kavalieriem kā pati saimniece.

Mana draudzene vēl vairāk uzplauka un atdzīvojās no maniem vārdiem. Viņa atkal iesāka un turpināja savas mīlules slavināšanu. Un beigās parādīja, cik tiešām veikli viņas kaķene kā suns prot sēdēt uz pakaļkājām, nevainojami lēkt pār izstieptu roku, kāju vai stibu, šņākt un sabozties uz pieprasījumu, nogulties pēc pavēles te uz labiem, te uz kreisiem sāniem un, galvenais, sēdēt saimniecei uz pleca un nelaist neviena klāt. Pēc pabeigtiem demonstrējumiem es vēlreiz neslēpu savu apbrīnošanu un par atzinību noglāstīju kaķenei spalvu, bet viņa to uzņēma ārkārtīgi vienaldzīgi. Līdz ar to man jāatzīstas — es sāku pat ticēt arī tās pārējiem tikumiem.

Krēslai sākoties, mēs izgājām pastaigāties. Jelgavas galvenā pastaigāšanās vieta — Lielā iela — bija pilna ļaužu, un mēs ar labu brīdi ļāvāmies šai cilvēku burzmai. Gribējām ieiet kādā kino, bet neatradām sev piemērotu programmu, tamdēļ apmierinājāmies tikai ar Smurģa kafejnīcu, kur noēdām katrs porciju putu krējuma. Beidzot ieklīdām vecās Bīrona pils drūmajos apstādījumos. Staigājām, klausoties nolaistās ēk[illegible] sasprindzinātā, baigā klusumā un dzeguzes retajos maigos kūkojumos viņpus Lielupes tāla meža, kas šķita līdzīgs zilam iegarenam mākonim, nospiestam pie zemes. Virs Lielupes ūdens kā putni lidinājās tumšas ēnas un slīdēja augšup ass vēsums, kāpdams gar kokiem pret zvaigznēm. Tālumā, plāna un nosēdusies uz zemes, migla klāja pļavas kā irdens, iezilgans sniegs.

No pastaigāšanās mēs atgriezāmies tikai vēlu naktī. Atkal pēc ilgiem laikiem man laimējās reiz vakariņot iedzeltēni sarkanās petrolejas gaismā, ēst īstu lauku rudzu maizi un dzert pienu, kas vēl pusstundu atpakaļ bija maigi gulējis govs tesmenī un tagad vēl manā glāzē tikko ļaužami glabāja sevī dzīvnieka ķermeņa siltumu un savu pirmbūtisko saldeno smaršu. Es reibu no šī piena vairāk kā no alus. Bet var būt, ka no pretim sēdošās biedrenes

šķelmīgām acīm, viļņojošā krūšu izgriezuma un viņas slaidām rokām uz galda?...

Gulēšana man bija norīkota uz vecmodīga, tumši sarkana kā sakaltušas asinis plīša dīvāna nelielā viesu istabā, kurai vienas durvis caur nelielu stikla verandu izgāja dārzā. Es biju manāmi noguris un izģērbos nervozi un ātri. Dīvāns bija vecs, un iegulstoties viņa atsperes zem mana ķermeņa svara saplaka kā nobijušās. Pašaustie Zemgales palagi bija vēsi kā loga stikls naktī, un zaļgani dzeltēnie nātnie deķi kutināja seju un tikko jaušami smaržoja pēc vaivariņiem un naftalīna. Bija mēness nakts, kas ar dīvainu citronīgu gaismu pildīja istabas vidu, novietojot kaktos tumšas violetas ēnas. Ārā skraidāja vējš un klusi grabināja brūnos koku zarus gar jumta dakstiņiem. No istabas sienu iesarkanām tapetēm, kas jau no vecuma bija sakrunkojušās, smīnēja uz manis zelta masīvos rāmjos vecas noziedējušas oleogrāfijas un dzimtas vecākās paaudzes smieklīgos senlaiku tērpos. Bet tad, sev par lielu izbrīnu, es pamanīju, ka neesmu istabā viens. Tikai nedomājiet, ka tā būtu bijusi mana draudzene, kas slepeni palikusi, lai īsinātu manu Jelgavas nakti. Nē! Tā bija atkal tikai pelēkā kaķene Grieta. Viņa tagad bija piegājusi pie manām kurpēm un tās apostīja. Tad aizslīdēja līdz krēslam un paskatījās uz manām biksēm. Pēc tam uzlēca uz galda, pakustināja ar priekšāju manu kravati un apkaklīti un beigās pārlaida acis istabai. Pēc brīža nolēca atkal no galda ar mīkstu būkšienu zemē un pēc dažiem acumirkļiem jau atradās uz manas gultas vēsām, smaržīgām segām. Lēnām, murrinādama viņa virzījās uz manas sejas pusi. Pienākusi piegrūda savu valgo sāļo purnu manam vaigam un kailam pakausim, tad gribēja kāpt uz mana spilvena, bet apdomājās, apgriezās, nogāja atpakaļ kājgalī un tur saritinājās.

Mēness citronīgā gaisma spīdēja vēl joprojām. Istabas gaiss, likās, klusi sanēja, bet nogūlusies kaķene vienmērīgi un viegli elpoja... Aizmiegot man ienāca prātā Bīrona pils tumši zilganās noslēpumainās alejas, jaunā Fox-filmas zvaigzne Si Karol, ko es redzēju kādā neveiklā vitrīnē Lielā ielā, Smurģa kafejnīcas šokolādes krāsas tapetes, baltie marmora galdiņi ar zilām kvarca dzīsliņām un Jēkaba kanāļa ietrunējusī ūdens smarža. Tad es klusi pasmaidīju — varbūt tamdēļ, ka loloju atcerēties vēl kaut ko jaukāku, un laikam tiešām aizmigu.

Manam miegam piemīt zināma īpatnība. Es nekad naktī

nepamostos un guļu galīgi bez sapņiem. Es zinu, jūs neticat, bet tas tā ir. Es tiešām nevaru atcerēties neviena sapņa, ko es būtu savā mūžā redzējis. Jeb varbūt es arī sapņoju, tikai no rīta nekā vairs nespēju atminēties. Kas to lai zin!

Un tad tālāk par to pamošanos. Cits vai desmit reizes naktī pamostas un grozās no vieniem sāniem uz otriem, it kā kāds par to viņam maksātu. Kādreiz pat izkāpj no gultas laukā un skumji nostāv pie loga veselu stundu. Bet es guļu kā nosists, pat nepakustos un no rīta pamostos uz tiem pašiem sāniem, uz kuriem es vakarā biju aizmidzis. Pat gulēšana svešā vietā, no kā daudzi baidās, neatstāj uz manu miegu nekādu iespaidu.

Un, kad es Jelgavā, guļot uz sava sarkanā samta dīvāna, pēkšņi pamodos, es noteikti domāju, ka jau rīts, lecu no dīvāna nost un kampu mudīgi pēc savām biksēm. Bet, atjēdzies vairāk, es pamanīju, ka istabā spīd vēl tā pati citronīgā mēness gaisma, zem deguna sēž vēl tā pati vaivariņu un naftalīna smarža no pašaustām segām, bet ausīs skan tādas negantas vaimanas, raudas un nopūtas, it kā manai istabai pēkšņi būtu izdauzīts logs un man tepat gandrīz zem kājām nosviests mazs bērns, kas nu šausmīgās izbailēs kliedza. Es pirmā acumirklī satrūkos. Bet tikai pirmā. Nākošā es jau zināju, kas par lietu. Mīļās, gudrās kaķenes Grietas uz manām smaržīgām segām vairs nebija. Viņa tagad sēdēja uz viesistabas brūnās podiņu krāsns lielās zimzas, sabozusies, uztraukta, un neganti bļāva, jā, bļāva, jo tās reizē griezīgās un maigās, sāpju, dusmu un ilgu pilnās skaņas, kas neapturami, neatvairāmi plūda no viņas mazās mutes, nu nekādā ziņā nevarēja apzīmēt par ņaudēšanu. Bet kaķene Grieta nebļāva viena. Viņa tikai atbalsoja to nepārtraukto skaņu kakafoniju, kas plūda no dārza. Tā bija tāda stipruma, it kā vesels bars kaķu sēdētu tur ar aizžņaugtām rīklēm un tagad brēktu savu beidzamo dziesmu. Bet pār visu to pludoja mēness citronīgā savādā gaisma.

— Runči, — es nodomāju, un man sametās dusmas, bet reizē palika arī tā savādi skumji, jo šais kaķu kliedzienos bija kaut kas dziļš, liktenīgs un baigs. Es tīri neapzinīgi sajutu, ka tie bļauj ne savas patikas dēļ, bet ka viņus uz to spiež kaut kāda smaga, neatrisināma vajadzība un nepieciešamība.

Es piecēlos un piegāju Grietai. Viņa vēl sēdēja turpat uz krāsns zimzas, kliedza un sīki drebēja. Es viņu glās-

tīju un mierināju, bet tas neko nelīdzēja. Viņa, likās, palika vēl nervozāka un nebeidza vaimanāt. Bet neredzamais runču koris dārzā aiz logiem uzcītīgi to atbalstīja.

Kur tad nu ir tās izslavētā vienaldzība pret kavalieriem? es nodomāju un skumji pasmaidīju. Un tad man tīri vai gribējās iet un atvest šurp savu lepno draudzeni, lai parādītu, kāda izskatās tagad viņas vienaldzīgā, augstprātīgā un gudrā kaķene Grieta, kura prot i pār roku lēkt, i uz pakaļkājām sēdēt. Pēc tam atklāti pateikt, ka daba ne ar ko nav pārspējama un ka arī pašas izglītotās saimnieces atturība un vēsums var reiz izbeigties tikpat kļūmīgi. Tomēr es neaizgāju. Savas kārtis nekad nevajaga atklāt. Es tikai vienkārši izsviedu kaķeni pa durvīm laukā — dārzā, lai reiz izbeigtos šī negantā vaimanāšana, un pats likos uz dīvāna gulēt.

MANA MĪLESTĪBA

Mīlestība. Brīnišķīgs vārds. Vienmēr es par viņu esmu dzirdējis un lasījis visskaistākās lietas.

Kad es biju vēl zēns, staigāju īsās biksēs, lieliski situ zekserus, dauzīju ar kaķenīci fabrikas biezos un zilos kā ledus logu stiklus, es bieži sapņoju, salasījies Valtera Skota romānus, par — mīlestību.

Es redzēju un zināju, ka man, salīdzinot ar lieliem cilvēkiem, daudz priekšrocību. Ielās un bulvāros, kur pieaugušiem bija jāstaigā labi ģērbtiem un koptiem, es, mātei nezinot, varēju dižoties basām kājām, staigāt pa neatļautiem dārzu zāļu laukumiem, jo sargs nebija spējīgs mani notvert, skaļi grauzt konfektes, stāvot uz stūra, kāpelēt Eksporta ostā pa preču kaudzēm un braukāt ormaņiem uz atsperēm. Visu to es varēju darīt, bet lielie ne. Un tomēr es nebiju apmierināts. Nepavisam. Es toreiz atdotu visas savas privilēģijas, ja tikai es drīkstētu darīt divas noslēpumainas lietas, ko iespēja pieaugušie un par kurām es varēju vienīgi tikai sapņot. Sapņot, izlaidies sētā saulē uz tukšām izmazgātām kāpostu mucām pie lielās nodarvotās mēslu kastes. Un šīs divas lietas bija — mīlēt un iet uz kino.

Kā man zēnībā gribējās mīlēt! Visu dzīvību es biju ar mieru ziedot savai mīlestībai. Viņa man likās tik jauka, tik vilinoša. Kā kāpšana pa neredzamām trepēm uz tālām bezgalīgām debesīm, kur aizraujas acis un elpa.

Tāpat arī kino. Stundām es varēju nostāvēt pie kādām kino durvīm un skatīties, kā iet un nāk no viņa iekšā un ārā ļaudis, sakarsuši, uztrauktām kvēlošām sejām, kā mirgo un laistās zilās debesīs šīs iestādes gaiši dzeltēnās ugunis līdzīgi jaunai mirdzošai kapara naudai. Pie kino svinīgām izrotātām durvīm uz sienām snauda pakārtas platas un garas plakanas kastes ar stiklotu priekšpusi. Aiz šī stikla, kas vienmēr bija spodri notīrīts ar tumši dzeltēnu, drusku sviestam līdzīgu krēmu, smaidīja daiļu nepazīstamu jaunavu ģīmetnes. Viņas bija nesalīdzināmi skaistākas par tām vienkāršām meitenēm, kuras es redzēju un ar kurām es rotaļājos ielās, sētā un skolā. Viņās varēja iemīlēties no pirmā acumirkļa. Tās nepavisam nebija tādas kā manas skolas draudzenes, kuras pat visu zēnu klātbūtnē bez kādas kautrības rakņājās ar pirkstu degunā, kurām uz mazliet pūkainās virslūpas bieži gulēja tumši sarkanas ievārījuma atliekas un zods no nenoslaucītiem sviedriem spīdēja, kā notriepts ar smalkiem cūku taukiem. Un tad es atkal nožēloju, kamdēļ es neesmu jau liels, lai es varētu daudz pelnīt, iegādāties sev melnu, spīdošu, līdzīgu laka kurpei auto, kurā es vizinātu skaistās, lepnās jaunavas un viņas — mīlētu.

Tagad es esmu liels, drīkstu apmeklēt kino un — mīlēt. Uz kino es eju bieži, jo man nav nekur citur, kurp iet. Es eju katru vakaru. Bez miera, bez atpūtas un jēgas. Es zinu visus kinoaktierus un kinoaktrises no galvas. Es pazīstu visas viņu slaidās, miegainās un straujās kustības, spēles veidus, apburošos smaidus, labākās lomas. Es vienmēr atminos, kur un kad viņi dzimuši, ar ko precējušies, kāds viņiem pasaules uzskats, ko viņi domā par dzīvi un kādus izsmalcinātus ēdienus un rotaļas tie mīl.

Bet kā ir ar manu mīlestību? — Bēdīgi. Tagad, kad es drīkstu un varu mīlēt, man nekas vairs ar meitenēm neiznāk. Es pelnu maz, melna, spīdoša, līdzīga laka kurpei auto man nav, un tamdēļ jaunavas man uzgriež muguru un par manu mīlestību tikai apburoši smaida.

Savām meitenēm es varu dot vienīgi sapņus. Jā, sapņu man vairāk kā sīknaudas. Bet manām jaunavām sapņu nav vajadzīgs. Viņas labi audzinātas un ļoti prātīgas, tās zin, ka sapņiem mūsu laikos nav nekādas vērtības. Kad es viņām izstiepju pretim savu sauju, kurā kā pārbiedēta pele trīc un dreb mana jaunā sirds, pilna mīlas un sapņu kā sarkanu, smaržīgu rožu, meitenes vīzdegunīgi parausta savus skaistos, kailos plecus un saka:

— Mīļais, esi jel pieklājīgs un neuzbāzies mums ar nevajadzīgām lietām... Saki, vai tu par saviem sapņiem esi varējis ko nopirkt?... Kādu māju, kādu dīvānu, kādu grīdsegu. Kaut vienkāršu nestilizētu gultu, kurā mēs varētu gulēt un baudīt ar tevi — mīlestību? Kafejnīcā pat tasi melnas kafejas tev nedos par taviem sapņiem...

Tādās reizēs es vienmēr esmu klusējis un vērojis, kā savāds valgums tuvojas manām acīm.

Manas tagadējās attiecības ar meitenēm ļoti — es nezinu, kā izteikties, — savādas. Bieži kāda jaunava, kuru es no visas sirds mīlētu, kurai es rakstītu savas skaistākās, klusākās dziesmas, uzsit man kā šofers uz pleca un pasmaida: — Tu esi labs čoms! — Un vairāk nekā.

Manas draudzenes mani bieži atmin. Bet tikai ne tad, kad viņām nepieciešama mīlestība. To viņas meklē un laikam arī atrod pie citiem. Kur es dzīvoju, tās atceras tikai tad, kad viņām vajadzīgi mani pakalpojumi jeb, kā viņas pašas izsakās, — draudzība. Uzspļaut man uz tādu draudzību, bet ko lai dara — savs liktenis katram jānes. Teiksim, vajag kādai no manām draudzenēm iegādāties biļeti uz tādu izrādi, kad pie kasēm parasti izaug garas rindas. Viņa neiet vis pie tā jaunekļa, kuram dāvā savus skūpstus un saņem pretim viņa uzbudinošos apkampienus, nē, viņa aizelsusies kā pie ārsta drāžas pie manis un dveš:

— Mīļais, man steidzoši vajadzīgas divas biļetes, aizej nu tu un nopērc! Tu jau esi mans draugs.

Ko lai es atbildu? Draugam jau vienmēr jāizpalīdz. Es, protams, eju uz teātri, stāvu un nīkstu pie kases stundām ilgi, līdz beidzot iegūstu biļetes savai draudzenei. Bieži gadās pat pašam izlikt savu naudu. Un vakarā mana draudzene aiziet ar savu jaunekli uz izrādi, bet es sēžu vientulīgi mājās, skumstu un klausos vecās patafona platēs.

Es negribu noliegt, bijuši gadījumi, kad esmu no savām meitenēm saņēmis arī vēstules. Šīs vēstules bāli zilā, čaukstošā kā sausas lapas konvertā kādreiz pat drusku vilinoši smaršo pēc hiacintēm vai pelēki brūnām rezēdām. Tad mana saimniece pelēkās mīkstās voiloka tupelēs iznāk man pretim pustumšā dzīvokļa koridorā un, smīnoši uzlūkojot mani pār brillēm, pasniedz noslēpumaino vizbuļu krāsas vēstuli. — Randiņš, — es domāju, — beidzot viens randiņš, — un pa galvu pa kaklu drāžos savā istabā, pa ceļam saceļot ar veciem smagiem aizkariem durvīs lielus, baltus kā zodā putekļu mākoņus. Pēc tam es dzirdu, ka mana mazā, tuklā saimniece, izgājusi virtuvē, kur mūžīgi

smako pumpis, ilgi šķaudās, pierijusies smalko, sauso putekļu. Bet es turpretim nejūtu nekā. Drebošiem pirkstiem es atplēšu konvertu un lasu satrauktās, meitenīgās rindas, kuras mani aicina nekavējoši steigties uz tādu un tādu ielu kādā lielā dzīvokļu numurā. Protams, es steidzos, apkaklīti un kravati nepārmainījis, steidzos nenotīrītiem zābakiem un neiesmaršotiem matiem. Un, kad es aizskrējis nonāku norādītā istabā, es atrodu tur ne tikai vienu meiteni, bet jau veselas divas. Es tūliņ nojaužu, ka labi nebūs. Tomēr es vēl ceru. Man piepeši iešaujas prātā manas mātes nemirstīgie vārdi, ka katram cilvēkam vienmēr vajaga cerēt, un es — ceru. Bet jau nākošos acumirkļos es redzu, ka esmu dziļi kļūdījies. Abas jaunavas sāk gausi un uzmanīgi ģērbties un pūderēties, pie kam viena no viņām man saka lēnā, samtainā balsī:

— Mīļais, cik labi, ka tu atnāci! Man jāiet pirkt zeķes un kurpes, bet Millijai kombinē un vēl daži citi veļas piederumi. Mēs tevi tā gaidījām, nāc mums līdz uz veikaliem kaulēties cenu dēļ.

Un viņa pie tam paplikšķina man saudzīgi vaigu. Es jūtu, ka acis dusmās man savelkas šauras un bāli zilā vēstulīte sadilst rokā, bet es savaldos. Es esmu draugs, un man jāpalīdz.

Mēs staigājam stundām ilgi no viena veikala otrā. Izpētām simtiem dažāda veida kurpju un zeķu tā, ka no viņu krāsām un formām man sāk acis žilbt. Pārdevēji visos veikalos uztraucas par manu sīkstumu un cietsirdību naudas lietās. Dažs žīdiņš grasās mani pat izlamāt. Eleganto veļu veikalu uzlāgojamās telpās mani lāgā negrib laist iekšā, bet manas apburošās draudzenes panāk tomēr savu, uzdodamas mani par savu vīru. Kad viss beidzot nopirkts, arī vakars jau klāt un griezīgas slāpes un nogurums vajā mūs visus trīs. Tad atkal tā jaunava ar lēno, samtaino balsi griežas pie manis:

— Bucīt, līdz šim tu biji lielisks, vai tu mūs nevarētu vēl aizvest uz kādu kafejnīcu?

Es nespēju atteikt, un mēs ejam. Ejam lepnākā kafejnīcā, kur spēlē izsmalcināta mūzikas kapela, kur balti, mazi marmora galdiņi ar gaiši brūniem dzimuma plankumiem. Augstās, milzīgās sienas spilgti zaļā un zelta krāsās, ar dīvaini raibiem, kā krievu galvas lakatiņi, paradīzes putniem. Kapela spēlē burvīgi, varbūt Čaikovski, varbūt Listu, manas dāmas koķetē ar labi koptiem sugas kungiem, bet es, sēdēdams īstā ādas atzveltņu krēslā, skaitu

zem marmora galdiņa savu naudu, un mutē ieņemtais cepuma gabals liekas kā ietriepts ar sēru. Ja pēc trīskārtīgas naudas pārskaitīšanas es atrodu, ka man rēķina nomaksai iztrūkst daži lati, es griežos pēc palīdzības pie savām draudzenēm, tad jaunava ar lēno melodisko balsi pēkšņi zaudē visu savu maigumu, pietvīkst un iesaucas:

— Kas tu par kavalieri, ja aicini dāmas kafejnīcā bez naudas! Droši vien, lūk, tur tas pie pretējā galdiņa kungs ar tumšām apcirptām ūsām tā neuzvestos.

Zināms, man jau daudz uz to būtu ko atbildēt, bet divu latu dēļ nevar jau rīkot kafejnīcā skandālu un jaukt mūsu draudzību. Es tikai saraujos un apčamdu savu kailo virslūpu — ūsu nav. Tad es izdzeru vienā rāvienā savu kafijas tasi un pazūdu starp galdiņiem meklēt kādu pazīstamo, lai aizņemtos no viņa naudu.

Bieži gadās arī tā, ka pēkšņi agri no rīta, pat ap septiņiem, iedrāžas istabā kāda mana draudzene. Es vēl esmu pilnīgi gultā, logs vēl nav bijis pēc nakts vaļā, un nemazgātu roku arī tā kā negribas dot. Es pazemīgi lūdzu ekscentrisko jaunavu drusku iziet un uzkavēties koridorā, bet viņa i nedomā to darīt. Tāpat ar visām virsdrēbēm iesēžas gultā, aizbildinādamās ar to, ka viņai briesmīgi jāsteidzas, iegrūž man dažas dunkas sānos un nekavējoši liek man izteikt savas domas par kādu kopīgi pazīstamu jaunekli: vai ar to esot vērts sākt mīlestību vai ne. Vakar tā esot viņu sastapusi ballē, un tas viņai patīkot. Šādā gadījumā es, zināms, varētu sastāstīt velns viņu zin kādas cūcības par savu draugu, bet es esmu nācis pie slēdziena, ka tas neko nelīdz. Dažreiz taisni otrādi — jaunava vēl vairāk ieinteresējas. Tamdēļ es stāstu vienādi taisnību, tieši tā, kā es domāju un jūtu... Jaunava manā runā uzmanīgi noklausās, brīdi padomā, tad palūdz papirosu, aizsmēķē, atkal brīdi padomā, bet te pēkšņi, paskatījusies savā rokas pulkstenītī, kā dzelta uzlēc kājās, ielej man mazgājamā bļodā ūdeni, iesviež man gultā bikses un ar kliedzienu — viņš mani gaida — izdrāžas no istabas laukā. Bet es domāju, un, jo vairāk es domāju, jo man paliek skumjāk. Es dzirdu virtuvē savas saimnieces šļūcošos voiloka soļus un prīmusa tīro šņākšanu. Lejā uz ielas kaut kur iekverkšķas motociklets...

Es zinu, pēc kādām dienām pie manis ieradīsies šī pati draudzene. Nosēdīsies, tāpat kā tagad sēdēja, man uz gultas un lēnā, sērīgā balsī stāstīs, kā viņa ar savu jaunekli skūpstījusies, ko pie tam jutusi un kāda fasona kleita tad

bijusi tai mugurā, kā jaunais cilvēks savukārt viņu glāstījis un kādus trakus, bezprātīgus vārdus viņš tajā pašā acumirklī čukstējis. Es, protams, klausīšos un cietīšu, cietīšu, zobus sakodis, līdz beidzot, nespēdams šādu mocību tālāk vairs panest, uzlēkšu kājās un iesaukšos:

— Vai es tev kāds katoļu mūks, ka tu man to visu kā pie bikts stāsti? Klusi! Es taču neesmu no koka vai ādas kā tava kurpe!

Tādā gadījumā mana draudzene savilks savas apaļās krāsotās lūpiņas lūgšanā un noņurdēs:

— Mīļais, neskaisties, bet tu jau esi mans draugs un mīli mani. Kam lai es citam tad stāstu?

Tiešām, kam lai viņa stāsta? Ar pārējiem jau viņai jāskūpstās!

Tikai vienu vienīgu reizi es esmu lūdzis meiteni mani noskūpstīt.

Reiz vēlā vasaras pēcpusdienā manā pelēkā istabā ienāca kāda mana sena draudzene. Viņa likās skumja un vientulīga. Es viņai uzmanīgi noņēmu cepuri, novilku mēteli, un viņas tumši zaļganās kurpes mēs drīz vien nosviedām kaktā. Turpat blakus kā divas brūnas spidošas čūskas laiski nogūlās arī viņas zīda zeķes. Bet pati draudzene atsēdās man glāstoši blakus uz gultas, un es nezinu, kā mana brūnā, ar dzeltēnām sulīgām strīpām pašaustā sega nekutināja viņai baltās, smalkās kājas. Draudzene atlieca savu smaršīgo dzeltēno galvu man uz pleca un skaļi domāja par to, ka dzīve bez jūtām esot — nieks. Ārā aiz loga sāka tumst. Pāri ielai pretējos namos spuldzes atplauka logos oranži sarkanā krāsā. Un tad es teicu:

— Dārgā, noskūpsti mani!

Viņa sarāvās, pacēla savu līdzīgi rožu krūmam smaršīgo galvu un izbrīnējusies izdvesa:

— Ko vēl ne! Es tomēr domāju, ka tu esi prātīgāks.

Es vēl vairāk saguru savā vientulībā. Pēc tam nekad vairs neesmu lūdzis, lai mani skūpsta. Un tā es nekad uz savas karstās, sausās kā tāse mutes neesmu sajutis jaunas sievietes kautrās, valgās lūpas. Lūpas, kas mēģina savu jaunavīgo mieru un brīnišķo vēsumu pārtraukt ar manas mutes svelmīgo kvēlumu un ilgām. Nekad. Sievietes lūpas es esmu vērojis notālēm kā zvaigznes vai arī pavisam, pavisam tuvu, kad gandrīz jau var sajust viņu siltumu un valgmi, bet tomēr arī šīs it kā draudzīgās vienmēr aizslīdējušas man garām. Mana mute līdz šim bijusi kā veca aizmirsta osta, kuru kuģi steidzas nemanot apiet... Un

tomēr es ceru, ka tādas lūpas, kas mani reiz skūpstīs, es savā dzīvē vēl sastapšu. Varbūt tikai mirstot es viņas sajutīšu uz savas gurstošās mutes. Varbūt. Bet arī tas būs labi. Viņas aizvērs man acis un mācīs sajust mūžību...

Kad es vasaras vakaros vientuļi klīstu pilsētas alejās, dārzos un bulvāros, man bieži ienāk prātā tādas domas: — Vai visi tie vīrieši, kas nāk un paiet man garām, vai viņi visi, tāpat kā es, jūtas atstāti un vientuļi, meklē kādu solu alejā zem nepazīstamas sugas kopta koka un kādu meiteni, kas viņus mīlētu?

Šādi prātojumi manās smadzenēs pamostas diezgan bieži, bet man līdz šim nekad nav vēl pieticis drosmes apturēt uz ielas kādu no šiem vīriešiem un noskaidrot — vai manām domām kāds pamats.

Daudzreiz es esmu jautājoši lūkojies tādos manos kolēgās, bet vienmēr viņu noslēgtās sejās esmu sastapis strupu un mēmu atbildi:

— Nemaisies, draugs, citu darīšanās! Tiec labāk pats ar sevim galā.

Tad manī vienmēr iemetīes tāds kā kauns, jo viņiem taisnība. Ar sevim es nekad līdz šim neesmu ticis skaidrībā. Toties vienmēr devis pamācošus padomus citiem.

Tādās reizēs es esmu nikni atmetis ar roku, nospļāvies, ja neviens neredz, renstelē un, lai aizdzītu drūmās, tirdošās domas un sajūtas, vienmēr iegrūdies viss kādā pustumšā skatu logā un ar mežonīgu niknumu pētījis izliktās lietas. Bet arī to es neesmu bijis spējīgs ilgi darīt. Es atkal esmu cēlies un gājis meklēt, meklēt meiteni, kas mani mīlētu. Jo es ceru. Es nespēju aizmirst savas mātes nemirstīgos vārdus, ka katram cilvēkam vajag vienmēr cerēt, un es to daru.

Daudz ko es esmu no savas zēnības līdz šim laikam zaudējis. Daudz. Bet laikam visvairāk draugu, bikšu un naudas. Tomēr mana agrā jūsmīgā mīlestība vēl līdz šim laikam kveld manā dvēselē. Un ko gan es darītu bez viņas?... Es būtu kā putns bez dziesmām, un visas zemes skaistums liktos man svešs un lieks.

KĀPĒC VIŅA ŠĀVĀS?

Man patīk sēdēt kafejnīcā pēc divpadsmitiem naktī, kad orķestris nospēlējis savu beidzamo maršu un muzikanti aizgājuši mājās...

Visi galdiņi klusi un tukši. Šur tur tikai vēl skumst kāda nesen atstāta kafijas tase, mazs spīdīgs šķīvītis, dakšiņas robotām malām. Laikraksti beidzamo reizi nočaukst un apklust. Putekļi dodas pie miera. No skaļās, brāzmainās virtuves jaunā grīdu mazgātāja izlaiž strīpaino runci. Tas, iznācis zālē, izstiepj savas priekšējās kājas, uzmet kūkumu. Virtuves durvis, šurp un turp virinoties, iesit ar savu galu runcim pa pakaļkājām. Tas paskrien dažus soļus uz priekšu, atkal apstājas un saldi nožāvājas. Kāda muša, garām skrienot, ieskatās viņam mutē un tad atkal uzšaujas gaisā.

Zālē kļūst tumšāks. Ēnas kā lieli, zili zirnekļtīkli šūpojas kaktos, zem galdiem un krēslu pavēderēs. Šveicari no lielām griestu spuldzēm izsūc tur ielieto olu dzeltēnumu. Atvērtos logos plūst lieliem kamoliem pusnakts dzestrais gaiss, pilns zvaigžņu, liepu smaržas un jūras mitruma.

Manā priekšā nostājas jaunā viesu apkalpotāja un lūdz samaksu. Viņas gaišie mati mazliet dreb vieglā, tikko jaužamā gaisa plūdumā, kas nāk no logiem. Tās kuplais klēpis sažņaudz manas smadzenes saldiem, tvanīgiem pirkstiem.

Es nolieku tumši pelēkajā galda virsmā trīs naudas gabalus, vecus kā pati pasaule. Viņi izgaro četrdesmit trīs cilvēku sviedrus, smaržas un siltumu, kas tos turējuši kādreiz savos pirkstos, un mana brūnā kabatas maka tumsu, kura dibenā, papīrā ievīstīts, guļ mans pirmais izrautais zobs. Naktīs, kad es viņu attinu un nolieku sev priekšā uz galda, es zinu, kas ir iznīcība.

Nokārtojis rēķinu, es kāpju pa trepēm uz garderobi lēnām, it kā es kafejnīcas zālē uz galdiņa būtu jaunajai kalpotājai atstājis savu sirdi, ietītu dzeltēnā zīda kabatas lakatiņā.

Visā garderobē karājas vienīgi mans mētelis, kluss un kalsns kā mūks, asi izdalīdamies vāri dūmakainā telpā. Tāds izskatās pakāries otrā rītā.

Pie sienas tinkš telefons. Lūdz ātro palīdzību. Viena zvaigzne nupat iekritusi pilsētas kanālā, ieraudzīdama kādu pārāk kaislīgu sievieti.

Gurdi es uzvelku mēteli, gurdi ieņem savu vietu platmale uz manas galvas, un es izeju ielā.

Jūras mitrums steidzas man nodzēst papirosu, bet, atrazdams, ka viņa man nav, pieplok tuvākai sienai un pārklāj kādu tur snaudošu mušu ar bezgalīgu sudraba plēvi.

Es redzu ormaņus, manas materializētās skumjas, re-

dzu tramvaju — milzu aizvēsturisku biti, kurā tagad brauc cilvēki, domā, klusē vai smejas. Nekur es nesteidzos. Mazliet smaidīdams es stāvu rensteles malā un domās ņemu no bruģa laukā vienu kalto akmeni pēc otra, un ar tiem dziļi noslogu smadzenēs savas kaislības un vaimanas.

Pēkšņi no stūra izaug ātrās palīdzības auto, iekaucas un ātri pazūd ielas ņudzīgā klēpī. Vai viņš skrien kanālā iekritušo zvaigzni glābt? Es nodrebu. Man derdzas šis auto, šis ātrais, melnais, gaudojošais auto. Viņu sastopot, vienmēr man šķiet, ka tas katru reizi paņem vienu manu asins pilienu līdz; un miers manās dzīslās plok. Kur ir mans miers?... Vakar es viņu vēl redzēju mazas, raibas mārIņas veidā uz sava pirksta bāli rožainā naga. Tagad varbūt viņš guļ mana mēteļa zemākā nodriskātā pogā, mana cimda oderē, varbūt tai saspiestā papirosu kastē uz bruģa. Tikai manī tā nav.

Lēni es krustoju ielu. Otrā pusē uz trotuāra man gar kājām pazib melns kaķis paceltu asti. Viņas galā notupstas zvaigzne un pazūd līdz ar to krūmos.

Es eju tālāk. Eju. Eju. Beidzot tuvojos stūrim, aiz kura redzama slimnīca. Nakts vēsums uzlicis mitru, vēsu dvieli manām rokām līdz pleciem un tagad grasās visu manu ķermeni ietīt slapjā, drēgnā palagā.

Es eju restorānā.

Pie letes stāv mans draugs policijas uzraugs. Tikko bijis slimnīcā un tagad dzer šņabi, lai aiznestu mājās sievai savas atmiņas nebojātas, spirtā kondensētas. Mūsu prāts skābst ātrāk par mīklu.

Viņš saka:

— Pirms stundas slimnīcā ieveda vienu sievieti ar šāviena brūci galvā. Ievainojums nemākulīgs. Pašnāvniece sava darījuma iemeslus neatklāj.

— Vai viņa skaista? — jautāju es savam draugam.

— Varbūt. Bet katrā ziņā viņa traka, pārāk nevaldāma...

Tamdēļ zvaigzne viņas dēļ kanālā slīcinājās. Ak, kā zvaigznes pazīst cilvēkus!

Es piestumju pilnu glāzi uzraugam un jautāju:

— Vai tu pašnāvības atzīsti?

— Nē! — skan skarba un noteikta atbilde.

— Es gan... atvainojiet, uzrauga kungs, es gan, — piepeši iekrīt mūsu sarunā pie letes blakus stāvošais vīrs, maza, tukla auguma, brūnā mētelī. Kreisās kājas pēdu viņš stipri liec uz āru.

Mans draugs uzraugs brīnīdamies skatās viņā.

Tuklais nepazīstamais, glāzi rokā turēdams, turpina:

— Pašnāvnieki māca mīlēt dzīvi. Tie liek pārējiem domāt par nāvi. Es pats esmu šāvies. Goda vārds. Nelaimējās. Tagad jūtos vislaimīgākais cilvēks pasaulē. Mums cilvēkiem patīk tikai tas, kas beidzas, kas nupat, nupat izslīd no rokām.

— Man gan tā nav, — asi pārcērt mazā vīra runas strūklu uzraugs.

— Nevar būt, — brīnās mazais vīrs un panākas tuvāk, — tad jūs tikai dzīvojiet un nekad nedomājiet par dzīvi. Ja man kādreiz atkal apniks dzīve, zvēru, es atkal šaušos, bet tikai tā pa pusei. Pēc tam atkal visa dzīve kļūst rožaina.

Viss restorāns klausās aizturētu elpu, pat alus kausi un ikru maizītes, tikai paša runātāja kreisās kājas pēda skatās vēl joprojām uz āru, it kā tālumā. Viņai, liekas, apnicis tās runīgais kungs, un viņa ilgojas pļavu, rasas un iepuvušu koka tiltiņu.

Es atsveicinājos un izeju.

Spuldzes dzeltēnā astra lēni šūpojas vējā. Dažas sakarsušas, uztrauktas lietus piles iekrīt man sejā. Pasaules skūpsts.

Es paceļu apkakli un turpinu ceļu. Pēkšņi dzirdu balsi:

— Kungs, ziedojiet pāris santīmu!

Sirma, salīkusi vecenīte kunkst mūra drēgnajā ēnā.

Tagad lietus pil vairāk un dažas lielas lāses iekrīt man prātā.

Kāpēc tā jaunā, skaistā sieviete šāvās, bet šī vecenīte dzīvo? Kāpēc?

Otrā dienā svētdiena. Es pieceļos un atveru logu. Pretējos namu jumtos guļ debesis un smalkām lāsēm pielīp baložiem, kas tur staigā, pie pleznām.

Kāds klauvē. Ienāk dzīvokļa saimniece ar paplāti. Un man liekas, ka uz tās baltās tējkannas vietā viņa ienes savu galvaskausu. Pēc desmit minūtēm es jau sēžu sava stūra mazās kafejnīcas nišā.

Caur bieziem, tumši sarkaniem aizkariem gaisma kā slaids dzeltēns rudzu salmiņš spīd vienā kaktā. Virs vienīgās galda lampas zīds, erotisks un plāns kā dāmas zeķe. Kaut kur kaktā dūres lielumā tup veca šipras smarša. Mušas, pēkšņas gaismas apdullušas, izturas gausi kā govis.

Es dzeru melnu, karstu kafiju un lasu laikrakstu. Atrodu piezīmi:

Pašnāvības mēģinājums.

Vakar naktī I pilsētas slimnīcā ieveda jaunu sievieti Asju B. no Spilves ielas 4 ar šāviena brūci galvā. Ievainojums dzīvību neapdraudošs. Pašnāvības iemesli miklaini.

Vai viņa nebij tā pati sieviete, kuras dēļ kanālā iebira tālā zvaigzne? Tā pati, par kuru stāstīja mans draugs policijas uzraugs.

Asja B. Asja B. Kur es šo vārdu būtu dzirdējis?

Ā! Asja B. taču bija mana skolas biedrene. Lielā, slaidā Asja kapara krāsas matiem, spilgto muti.

Atminos, viņa mīlēja zīmēt dīvainus skatus, pati savus sapņus, iedomas, arī jocīgus, ērmotus cilvēkus, kuros trīcēja smiekli.

Atminos, viņa nīda elektrību, dzīvoja sveču gaismā tālu nomalē, istabās ar čīkstošām grīdām. Sveces viņa pirka garas, tumšzilas. Nēsāja skaļus, smagus audumus un gāja uz kapiem. Toreiz viņa saucās Asja Ūdris. Pēkšņi viņa apprecējās ar kādu kara ierēdni B. un aizbrauca uz Madonu, un tagad pašnāvība, pilsētas slimnīcā.

Kāpēc?

Es nometu laikrakstu, atstāju kafiju un devos uz slimnīcu.

Gaiss ap slimnīcu no mirušo elpām smags un nekustīgs. Uz koku nikulīgām lapām tup jodoforms un ķircina sauli.

Dežurējošais ārsts pieņems tikai pēc desmit minūtēm. Šinī laikā es trīs reizes izdomāju visu savu dzīvi. Galīgā pilnībā līdz bikšu pogām un matu pomādes smaržai izveidoju savā iztēlē to vīrieti, ar kuru skūpstās vakaros jaunā, glītā žēlsirdīgā māsa, kas tagad stāv otrā istabas kaktā pie pults. Viņai nervozi pirksti un mazas, sārtas ausis. Maigais kāju pāris neatvairāmi ceļ manu sirdi gar savu slaidumu augšup, un es jūtu to pukstam jaunās sievietes klēpī.

Ienāca ārsts, bāls jauneklis, pasmaidīja un noraidīja manu lūgumu satikties ar pašnāvnieci.

Es lūdzu nodot viņai savu vārdu.

Visu dienu es staigāju ielās un jutos kā tunelis. Tad es aizmirsu šo gadījumu. Pēkšņi īsi pirms Jāņiem es saņēmu mazu vēstulīti.

Atnāc. Asja.

Adrese.

Es nonācu sīkā ielā pie 1905. gada parka. Mazas, salī-

kušas mājas. Smakas. Trotuārs izlikts rožainiem ķieģeļiem. Bruģis apaļiem Somijas oļiem, viņu starpās smiltis, sausas, baltas un rūgtas kā hinīns. Tās gluži bez vēja pēkšņi ceļas augšup kā knišļi un kož ilgi un sūri.

Es uzkāpju kādas brūnganas koka mājas otrā stāvā. Koridorā plikš pumpis. Kaktā tvan atejas vieta. Uz kaļķa sienām dažādi riebīgi vārdi.

Es pieklauvēju sestam numuram. Pie durvīm ne izkārtnes, ne vēstuļu kastes. Klusums. Zila gaļas muša nolaižas gar galvu un apsēžas uz durvju kliņķa. Pie sliekšņa mazs kāju slaukāmais. Krāsu nav iespējams noteikt. Slaukāmais nodriskāts, vidus viņam papīra biezumā.

Es piedauzu otro reizi. Pēkšņi durvis paver sīka, līka vecene, brilles. Vaicā, ko vēlas, un tūlīt atkal aizsit ciet. Atkal klusums. Nezinu, ko darīt. Bet tad pēkšņi steidzīgi soļi, durvis strauji atveras, un es redzu savā priekšā Asju. Tikpat strauju kā senos laikos, lielu, sārtu, sievišķīgām formām.

Viņa ieved savā istabā cauri virtuvei. Tas arī ir viss dzīvoklis. Vecā māmuļa esot kāda viņas attālāka radiniece, laba saimniekotāja un tīrīga, vārdos skopa sieviete.

Asja atgulstas dīvānā, smaida, savas kājas, līdz ceļiem kailas, noliek manā priekšā. Zīds liekas uzbudināts. Es sēžu platā krēslā un kūpinu piedāvāto papirosu. Viņam rūgti saldena garša, kas atgādina ķimenes. Un man ienāk prātā, ka Asja skolas gados vienmēr grauza ķimenes, paretam kafijas pupiņas.

Es nezinu, ko runāt. Man kaut kas dzeļ pirkstu galos, un es sāji smaidu gluži pret savu gribu. Asja vienmēr iesmejas īsi, aprauti, tā vien liekas, ka pussmiekls viņai paliek mutē salds kā cukurs. Viņa runā par laiku, par modēm, stāsta par savu darba vietu un veco draugu neuzticību. Viņas valoda tek silta kā asinis un modina manī dzīvību. Arī es kļūstu drošāks, zobgalīgāks, beidzot tīri nemanot nonāku līdz viņas pašnāvībai.

— Ak, es biju muļķe, — iesmejas Asja. — Es pacēlu savu dzīvību adatas galā, tās adatas, kas man bija iedzēlusi, jo domāju, kam mana dzīvība vērts. Un vai nav arī joks, mazs metāla gabaliņš — lodīte — spēj izdzēst dzīvību, manu noslēpumaino dzīvību, ko es jutu pukstam rokā, kaklā un zem savas kreisās krūts. Es smējos. Vispār pēc savas pašnāvības es smējos.

Kāpēc es šāvos? Nieka dēļ. Es pazinu kādu sava bijušā vīra darbabiedru, kas nošāvās tikai tamdēļ, ka viņš par

agru kļuva plikgalvis. Mana draudzene pārgrieza vēnas tikai par to, ka viņas līgavainis noskūpstīja kādu citu sievieti. Nevajag pakļaut sevi sīkumiem. Uz maza zirņa kristāla vāze nevar nostāvēt. Bet es? Par ko šāvos es? Par to, ka mans vīrs ar pirkstu urbināja degunu. Es to ciest nevarēju.

Iegājusi savā istabā, es bieži raudāju, lūdzu Dievu, lai taču viņš atmestu savu riebīgo ieradumu. Velti. Mans vīrs bija pārāk mierīgs un lēns, lai kaut ko grozītu savās ierašās. Vakaros viņš mierīgi sēdēja man pretim pie galda, smaidīja, mīļi runāja un palaikam tikai iebāza pirkstu degunā. Es sēdēju, zobus sakodusi. Man bija nelabi, bet es cietu. Reizēm tomēr es nevarēju vairs to izturēt. Lecu augšā, kliedzu un metu visu zemē, kas man tikai gadījās rokās. Tad viņš mani mierināja kā spēdams. Viņš kļuva bāls, acīs tam zagās asaras, un viņš likās stipri norūpējies par mani. Vīra jautājumiem par mana uzbudinājuma iemesliem es atbildēju labākā gadījumā ar klusu ciešanu, bet dažreiz ar jaunu trakošanas lēkmi. Nevarēju es taču atzīties, ka manām asarām un lēkmēm par cēloni viņa niecīgā knibināšanās degunā. Tā tas turpinājās veselu pusgadu. Katru vakaru mēs bijām kopā, jo mazā pilsētiņā nav taču kur iziet, un katru vakaru viņš knibināja degunu. Man sāka riebties ēdiens, istaba, kurā viss tas parasti vakaros notika. Ar laiku es kļuvu nervoza no savām iedomām vien. Jau tūlīt pēc pusdienām, vakaram tuvojoties, es zaudēju savu parasto mieru un jautrību, jo manu acu priekšā rēgojās mūsu lampa ar zilo abažūru un aiz tās mans vīrs pirkstu degunā. Es varēju kliegt, un es kliedzu dusmās, riebumā un sašutumā.

Man patika kāds nabadzīgs sētas puika. Viņš bieži nāca pie manis, es ar viņu sarunājos, es devu viņam saldumus un naudu un sirdī cerēju, ka ar laiku varbūt arī man būs tāds puika.

Vienā ziemas priekšpusdienā viņš, kā parasts, atkal lēni un smaidoši ieslīdēja manā virtuvē un nostājās man blakus pie plīts. Mēs runājamies, te pēkšņi es redzu, viņš paceļ savu pirkstu un iebāž to savā degunā. Karsts mākonis iešāvās manā galvā, es nezinu, ar ko es iesitu puikam, viņš sāka skaļi raudāt, es to izgrūdu koridorā un kā ārprātīga kliedzu, lai viņš nekad vairs nerādās manās acīs. No tās dienas manā sirdī iegulās savāds īgnums pret manu vīru. Es viņu mīlēju vēl joprojām stipri, akli, bet tagad tā bija rūgta mīlestība. Un tad es pamazām sāku

manīt, ka man šis tas pie viņa nepatīk. Kā tas sēstas, runā, kādu apkaklīti nēsā. Man sāka likties, ka viņš pilnīgi nevietā šņauc degunu, pie tam pārāk skaļi, un runājot lieto tādus vārdus, kādi man derdzas. Vienā pavasara dienā es pamodos agri, vīrs gulēja man blakus, mierīgs un viegli elpoja. Es ilgi skatījos viņa sejā un domāju. Un pēkšņi manas smadzenes kā stars pāršķēla doma: — Es viņu vairs nemīlu. — Savā parastā miegā viņš man likās tik vienaldzīgs, tik tāls un svešs. Viss, ko viņš manā labā bija darījis, šķita nenozīmīgs, pārlieku parasts. Savāds salts vēsums nolija pār manu ķermeni. Tas sākās galvas virsējā ādā pie matu saknēm un tad kā miljons sīku, sīku, vēsu zvaigžņu krita caur visu manu miesu uz leju manā klēpī, un tur sabruka pelnos. Es jutos tukša, bez mērķa, pa daļai pārsteigta, es turpināju raudzīties savā aizmigušā vīrā, bet nekas silts, auglīgs necēlās pret viņu manā sirdī, viss bija sabrucis un pārvērties ziemā tur dziļi manā klēpī.

No tā rīta ļoti bieži sausas kļuva manas lūpas. Manī iekšā kaut kas dega, kaut gan līdz apziņai vēl nepacēlās. Smadzenes no galvaskausa viens bija izņēmis un viņu vietā iekāris lielu kapara zvanu, kas vienmēr neatlaidīgi lēni dūca. Visa pasaule man likās kā dūmakām piemiglota pamale. Vīru es gandrīz neredzēju. Viņš kļuva man ireāls, gandrīz kā sapnis.

Pēc kādām nedēļām zvanu no mana galvaskausa izņēma. Atkal es sāku noskārst pasauli un domāt. Lēnām, lēnām no blāvi rožainas miglas manā priekšā izpeldēja mans vīrs, bet tagad svešs, pilnīgi vienaldzīgs cilvēks. Pasaule, kādu es to no jauna ieraudzīju, bija pilnīgi savādāka. Pat mūsu istabas abažūrs bija kļuvis it kā kalsnāks un zaļā krāsā, pārklājs uz kumodes garāks, bālāks savās krāsās un plāns. Un tā viss, viss.

Vēl pagāja dažas dienas, līdz es pilnīgi atjēdzos, un tad sākās nemitīgi pašpārmetumi. Drīz vien es kļuvu sev pilnīgi riebīga. Es šķitu sev mūžīgi netīra. Vairākas reizes dienā es mazgāju muti, rokas, gāju vannā, tomēr rokas man likās lipīgas, seja vienos sviedros un putekļos, bet mute un zobi aplipuši nepatīkami dzeltēni brūnganiem pūstošiem nogulumiem.

Es neticēju nevienai savai izjūtai, domai, iegribai. Viss man likās melīgs, paviršs un netīrumu pilns. Kam es biju vairs derīga? Vienīgi maza sīkuma — deguna knibināšanas — dēļ es varēju ienīst un pēc tam pilnīgi atsvešināties no cilvēka, kas darījis bija man tikai labu un kuru es biju

mīlējusi stipri, cik prata mana dvēsele. Savu veco dzīvi kaut kādu sīkumu dēļ es biju sadauzījusi pati savām rokām un vairs neticēju nekam nākošam.

Mani garīgie spēki un pašsavaldīšanās zuda ar katru dienu. Es nebiju vairs spējīga novērst savas domas uz ārpasauli un viņas parādībām, vienalga, jautrām vai bēdīgām. Mūžam mani trieca kāds domāt tikai par savu sekļumu un niecīgumu un to strupceļu, kurā es pati sevi biju iebīdījusi. Pilnīgi zuda ēstgriba un miegs. Es kļuvu vāja, deniņos viens spieda ar kādu neasu, lēni apdullinošu priekšmetu. Ar laiku sāka rādīties dīvaini rēgi, brīžiem pilnīgi tukšā istabā mani pēkšņi apstādināja kāda balss, karsta neredzama elpa, tikko jaužama šalkoņa mierīgajā istabas gaisā. Drīz es nonācu tik tālu, ka pusdienā stiprāka karotes piesišanās šķīvim lika man jau spēji un asi sarauties, bet pumpja plikšēšana virtuvē dažreiz noveda mani asarās un tādā neapvaldībā, ka biju spējīga kliegt, demolēt visu apkārtesošo, lai tikai šādā kārtā mazinātu savas dvēseles nepanesamo sabrukumu un kairinājumu.

Vienu pēcpusdienu vīrs atgriezās mājās druskų iereibis. Viņš bija tikko kā saņēmis paaugstinājumu un to drusku kopā ar draugiem pilsētas labākā viesnīcā apslacinājis. Tikko ienācis, labā, mīlīgā garastāvoklī būdams, viņš spēji tuvojās man, apkampa un, kaut ko maigu čukstēdams, noskūpstīja mani. Tas nezin kāpēc mani tā satrauca un sadusmoja, ka es gandrīz pilnīgi neapzinīgi iecirtu viņam plauku sejā. Pēc tā sākās viss. Naktī, vīram nezinot, es atbraucu Rīgā un apmetos pie savas radinieces. Pēc dažām dienām ieradās vīrs, sekoja izskaidrošanās. Viņš lūdza mani atgriezties, bija nelaimīgs, skaidroja, ka man nepieciešama atpūta sanatorijā. Solījās visu pagātni aizmirst, runāja par savu drausmīgo vientulību un cerēja jaunai dzīvei. Beidzot es padevos, es biju taču tik nespēcīga.

Pēc tam mans vīrs uz īsu brīdi kaut kur izgāja. Es paliku viena un sāku atkal domāt. Un tad es redzēju, cik neprātīgi es biju rīkojusies, dodama solījumu atgriezties. Tagad es ar katru savas miesas cīpsliņu sajutu, ka tas bija nespējami. Bet kā būs ar doto vārdu? Šaudīgas domas un satraukums auga ar katru mirkli. Vēlreiz pierādīt savu niecīgumu — to tikai ne! Tad labāk mirt. Jā, mirt? Kāpēc gan ne? Tad būs beigas visam — riebumam, niecīguma sajūtai, dotam vārdam, sāpēm, šaubām, vīram, pasaulei — visam, visam. Šī lielā, pārsteidzošā doma, šis laimīgais atrisinājums manus vājos, sakairinātos un izšķobītos prātus

sagrāba pilnīgi savā varā, pacēla nost no zemes, no katras vēl iespējamās pieturas vietas tādos dīvainos, reibinošos, vilinošos mākoņos, kas deva reizē spēku, aukstasinību un sajūsmu. Mirt.

Manās smadzenēs joņoja bezgalība, balta, silta, spoži kairinoša. Rokas slīdēja kā putni — viegli, ātri. Es sameklēju vīra atstātā čemodānā viņa brauniņu, un... lampa iezibējās tieši acu priekšā, tad it kā pārplīsa, sašķīda, sagrīļojās un pazuda lielā, dūmainā tukšumā.

Asja apklust. Viņa, joprojām vēl atlaidusies dīvānā, atkal smaida, un viņas kājas, līdz ceļiem kailas, snauž manā priekšā. Es pieceļos no sava platā krēsla un pieeju logam. Man atveras neliela nebruģēta sēta ar zirgu staļļiem galā. Pagalma vidū ormaņa rati ar saslietām uz augšu ilksīm. Vai arī viņiem kāds draud ar revolveri, tikai tie negrib mirt?

— Un ko tu tagad domā darīt? — vaicāju es pēc brīža Asjai.

— Dzīvot. Tāpat kā upe, kā krūms, kā zāle starp akmeņiem un mans kaktuss logā. Es ņemšu no dzīves visu, ko viņa man dos, un sniegšu dzīvei visu, ko viņa no manis prasīs. Es pat iešu viņai pretī un pati to izaicināšu. Es vairs nebaidos ne no kā.

— Un tu nekad vairs otrreiz nešausies?

— Nē. Es protu priecāties arī par bēdām.

Es nojaudu, ka viņa runā taisnību. Vajadzēja tikai palūkoties uz viņas spēcīgām, veselīgām un skaistām kājām, cik tās mierīgi, pašapzinīgi, reizē izaicinoši un vēlīgi snauda uz dīvāna malas. Jā, viņas gribēja ņemt un arī varēja dot.

Vakarā, kā parasts, es sēdēju atkal kafejnīcā. Es ilgi domāju par Asju, bet bez kādiem galīgiem slēdzieniem, es pat viņu vairījos. Vienkārši savas domas par Asju es grozīju lēni un ar baudu savās smadzenēs, kā dārgu, tikko iegūtu gredzenu plaukstā.

Te manam galdiņam, jautri smaidīdams, pienāca gleznotājs Filips Sākums.

— Beidzot taču man īstā rokā, — iesaucās viņš, apsēzdamies man blakus.

— Kas par īsto? — izbrīnījos es.

— Tu zini, ka es visvairāk mīlu laikrakstos lasīt sludinājumus, — jautri atsāka viņš atkal valodu. — Un, ko domā, vakar es atdūros uz tādu sensacionālu iesūtījumu pirmā lapas pusē. — Lūdzu atsaukties to kungu pelēkā

uzvalkā, kas aizvakar noskatījās futbola sacīkstē Imkas laukuma nojuma trešā rindā un ik pa laikam patīkami sūca savus zobus, vēlos ar viņu nopietnā nolūkā iepazīties. Zilā nepazīstamā. — Ko tu teiksi? Lūk, sieviete, kas saprot mani visu! Rīt pēc pusdienām mums pirmā satikšanās. Es jau noīrēju divas istabas jūrmalā. Bet varbūt tās atteikt un paņemt citas, kas klusākā vietā?

No visa tā, ko pēc tam mans draugs runāja, es dzirdēju maz. Es domāju vienu.

Ko darītu Asja, ja viņa sastaptu vīrieti, kas sūkātu zobus, vai arī šautos? Un kā izturētos tā zilā nepazīstamā, ja viņa sastaptu futbola sacīkstē kungu, kas urbina degunu, vai arī aizgrābta ievietotu sludinājumu laikraksta pirmā pusē?

Vajadzēja apjautāties Asjai.

Nākošā rītā es piezvanīju Asjai darbā un lūdzu satikšanos.

— Nē, es nevaru, esmu aizņemta, — atskanēja otrā galā Asjas svaigā, jautrā balss.

— Tiešām?

— Jā, jā. Man pašai jau nolikta satikšanās. Tu varbūt pazīsti gleznotāju Filipu Sākumu, droši vien. Lūk, ar viņu! Ārkārtīgi interesants vīrietis.

Manas lūpas negribot savilkās smaidā.

— Vai tu neesi tā — zilā, nepazīstamā? — jautāju es.

Klusums. Bet tad pēkšņi un strauji, kā attopoties:

— Kā tu to zini?

Man pietika. Tagad es zināju to, ko es gribēju zināt. Lēnām es izgāju sava dzīvokļa koridorā. Pie sienām karājās vienīgi mans mētelis, kluss un kalsns, asi izdalīdamies vāri krēslainā telpā. Gluži kā naktī pakāries cilvēks.

Lēni es uzvilku mēteli, lēni ieņēma savu vietu platmale uz manas galvas, un es izgāju ielā.

Debesis bija gaišas, un Indijā lija lietus.

Kāpēc viņa šāvās?

SMARŠAS

Redzēt ir bauda, bet ost divkārša bauda.

Es atminos, kādam manam draugam vienmēr istabā bija savāda skāba smarža. Līdzīga ieskābušai saldskābai maizei karstā vasaras laikā. Tāda pat smarža piemīt vēl

ledus pagrabiem, kur glabājas daudz skābēto gurķu un kuros bieži iezogas kaķi.

Ar šo savādo skābo smaršu varēja lepoties ne tikai mana drauga istabas gaiss. Viņa lēni un vienmērīgi izgaroja arī no istabas drēbju skapja, krēsliem, dīvāniem, drēbēm, paklājiem, grāmatām un pat tumši zilām kā acis tapetēm.

Viesis, kas pasēdēja istabā stundu, smaršoja tikpat skābi kā istabas gaiss. Savu draugu es vienmēr varēju ļoti viegli atrast. Piemēram — kafejnīcā. Man pietika tikai dažus mirkļus uzkavēties kafejnīcas zālē, lai jau pateiktu, vai mans skābais draugs atrodas šeit vai ne. Starp tūkstoš smaršām — vīriešu, dāmu, tabakas, kafijas, drēbju, apavu, ēdienu un suņu —, ja es kaut drusku nojaudu mana drauga īpatnējo istabas smaršu, es varēju droši apgalvot, ka viņš atrodas pie viena no galdiņiem lokālā...

Ar smaršām nav joki. Ļoti daudzi bīstas no dažādām vajāšanām — laupītāju, izspiedēju, mīļāko, greizsirdīgu vīru. No tām man ne prātā nenāk bīties. Es vienīgi bēgu no smaršām, no viņu vajāšanas.

Iepazīstināja reiz mani ar vienu jaunavu. Tas notika Krievijā. Jaunava manī iemīlējās un uzmācās ar savu kaislību kā Marijas ielas žīds. Viss tas jau būtu labi, bet viņa man nepatika. Nepatika tamdēļ, ka viņai balss bija par daudz rupja. Ejot viņa kaut kā savādi grozīja gūžas un lika labās kājas pēdu mazliet uz āru. Tomēr galvenais, kas mani no viņas neatvairāmi atbaidīja, bija viņai, vienīgi viņai piemītoša smarša — kaut kas no svētiņiem, krustnagliņām, vaivariem, zābaku smēres un trāna. Nepanesama smarša! Viņa dedzināja manas nāsis kā ar karstām dzelzīm. Acis man pielija asarām, tikko es sajutu šo smaršu. Un, lūk, jaunava ar šādu nepanesamu smaršu mēģināja man tuvoties. No jaunavas es drīz vien tiku vaļā. Es pārbraucu Latvijā, viņa palika Padomju Krievijā. Bet viņas smaršas es neesmu izbēdzis. Ja es būtu māņticīgs, es droši vien domātu, ka viņa mani nolādējusi Maskavas Trīssvēto klosterī ar piecdesmit kapeiku sveci Dievmātes svētbildes priekšā. Pagaidām es tādām augstām lietām vēl neticu un jaunavas nepanesamā smarša mani vajā. Kur vien es jūtu svētiņus, viņi man nekavējoši atgādina jaunavas nepatīkamo smaršu. Līdzīgi svētiņiem vaivari, trāns. Savus zābakus es nekad nespodrinu. Mani draugi vienmēr brīnās, kamdēļ mani zābaki netīri kā ierakumos. Arī zābaku smēre atmodina nelabo jaunavas smaršu. Vienmēr

viņa man nāk līdz kā ēna, kā manu papēžu klaudzieni. Dažreiz viņa mani uz kādām dienām atstāj, bet tad atkal uz ielas iznirst pēkšņi no kāda stūra, patrepes vai loga un nostājas manā priekšā visā savā atbaidošā krāšņumā.

Tomēr gadās, ka jaunavām piemīt arī neizsakāmi patīkama, uzbudinoša smarša. Pagājušā ziemā kāds pilsētas kino rādīja slaveno Hariju Pīlu. Tā bija filma, kurā Harijs brauc ar «Dīk» motocikletu gan pa viesnīcas trepēm zemē, gan lēc no otrā stāva pa logu laukā, gan joņo pa tilta margām kā pa vismodernāko bulvāri.

Viņam bija slaika gaišmataina partnere. Neatminu, kā viņu sauca, jo pie sievietēm nekad nav vārds no svara. Harijs Pīls viņu, pacēlis no zemes, skūpstīja tik dedzīgi un ilgi, ka puikas zālē tādu modernu inkvizīciju neizturēja un sāka tumsā čamstināt ar lūpām līdz, bet meitenes nemierīgi grozījās savos sēdekļos, it kā viņām veļa būtu jau trešo nedēļu nepārmainīta mugurā.

Iegāju es uz šo filmu seansa vidū. Protams, tikai trešā vietā. Jaunkundze — vietu ierādītāja — pie pašām durvīm noklakšķināja ar savu kabatas lampiņu un teica, ka brīva vieta esot zāles vidū. Dari, kā zini! Es apzīmēju viņu par ļoti nepieklājīgu, pat vairāk, par stīvu, ejot tumsā, uzkāpu diviem uz kājām, nogrūdu vienai dāmai cepuri, līdz beidzot atradu sev brīvu krēslu otrā vietā, pašās beigās.

No visiem pasaules slaveniem kino aktieriem neapšaubāmi vislabāk man patīk Harijs Pīls, tamdēļ es iesēdos savā krēslā ar ciešu apņemšanos skatīties. Harijs Pīls man simpātisks vairāku savu slavējamu īpašību dēļ, viņš kvēls, enerģisks, nebaidās ne velna un, ieraugot meiteni, nepaliek par cukurūdeni, bet zina, ka sievieti, līdzīgi elektriskā zvana pogai, jāpiespiež, lai — skanētu. Villijs Frīcs — puika, kas savā zēnībā, liekas, nekad laikam nebūs kāvies un tagad dzer tikai pienu un ēd piecu santīmu kafijas maizītes. Ģeniālais Konrāds Feidts būtu tīri labs. Tikai pašos traģiskākos brīžos viņš piepūšas kā krupis čūskas klātbūtnē un izspiež sev dzīslas deniņos tādas kā elektriskās staipules gar sienām.

Tomēr no jūsmošanas par Hariju Pīlu man šoreiz nekas neiznāca. Tieši aiz muguras man sēdēja kāda jaunava, no kuras plūda tāda kairinoša, apreibinoša smarša, ka es ar laiku sāku trīcēt. Ar ko šai smaršai varēja būt līdzība? To es nezinu. Var būt, ka bija, bet es tikai neprotu izteikt. Vispār mēs taču spējam izteikt tikai niekus. Sākumā es

sēdēju savā vietā kā sastindzis. Bet drīz es sāku viņā grozīties līdzīgi meitenēm, kuras nevarēja paciest, ka Harijs Pīls skūpstās.

Pēc kāda laiciņa es jau atliecu, cik vien spēju, galvu sēdeklī atpakaļ, lai varētu ar savām nāsīm jo pilnīgāk un labāk uzņemt visu to smaržu plūsmu, kas kāpa no nepazīstamās dāmas tērpiem. Man blakus sēdošais mūrnieka-zellis arī palika nemierīgs. Bet ne jau no manas dāmas burvīgām smaržām. Viņam likās pārāk nedabīga mana poza, un viņš pieklājīgi apvaicājās par manu labsajūtu. Es gribēju viņu nolamāt, bet neteicu ne vārda. Mana dāma sakustējās. Jauns smaržu uzplūds apreibināja mani vēl vairāk. Bet slikti bija tas, ka mana dāma sakustējās. Līdz ar to viņa arī piecēlās un devās uz izeju. Es gribēju tai sekot, bet tas nebija iespējams. Aiz manas rindas sākās pirmās vietas, un tās no otrām bija norobežotas ar sarkanu pītu strikti un nelielu tuklu jaunkundzi, kas stāvēja barga un sastingusi kā bārdains šveicars bankas durvīs.

No šī laika dīvainā neizsakāmā smarža nedeva man miera ne nakti, ne dienu. Es meklēju viņu kafejnīcās, bāros, nomales netīros krodziņos, tirgos un kapu svētkos, mītiņos un pestīšanas armijas muzikālās brīvsapulcēs gluži tāpat, kā to dara zilpuķainie romantiskie dzejnieki ar savu no mūžības iemīļoto sievišķīgo būtni.

Velti.

Tad — trīs dienu laikā es sameklēju desmit latus, izrakstīju no telefona abonentu sarakstiem visas pilsētas smaržu veikalu adreses un sāku pēc kārtas viņus apstaigāt. Divdesmit astoņus veikalus es izgāju, bet nevienā no viņiem līdzīgas smaržas neatradu. Beidzot kādā Vecrīgas mazā šķērsielā, no kuras bija redzams Jāņa baznīcas tuklais tornis un kuras bruģis nebija platāks par labi barotas cūkas muguru, beidzot es atradu mazu smaržas bodeli.

Tikko kā bija nolijis atkušņa lietus. Asfalts spīdēja kā stikls un bija glums, kā nolietš ar atdziestošiem kausētiem taukiem. Izkārtnes smaržoja. Saurās un dziļās renstelēs, kurās kāja grima līdz skriemelim, skriedams putoja ūdens, brūns kā alus un pernica, un nesa sev [līdzi] papirosus, papīrus un sērkociņus kā mazus ledus gabalus. Liels sarkans runcis sēdēja bodeles vienīgā logā. Uz durvju sliekšņa, šaura un augsta kā dāmas kurpītes papēdis, spēlējās puisēns, matiem sprogainiem un sarkaniem kā runcim spalva. Bodītes īpašnieks bija cēlies no Kališas žīdiem. Viņam galvā bija ortodoksāla apaļa cepurīte, kāda nav sastopama pie

vietējiem, viņš par daudz dienvidnieciski mētājās rokām un runāja krieviski ar stipru poļu akcentu. Šinī bezgaligi draņķīgā bodelē es beidzot atradu savu ilgi meklēto apbrīnojamo smaršu. Es biju laimīgs kā bērns. Promejot es noglaudīju runci, iedevu puisēnam piecdesmit santīmu un, neuzmanīgi grozoties uz pārāk šaurā trotuāra, iegrūdu renstelē kāju.

— Tu gan nomocies ar tām savām smaršām, — teica man kādreiz viens no maniem gudrākiem un labākiem draugiem, — kā dažs ar diloni un cits ar slimu sievu.

— Nezinu, — atbildēju es viņam gurdi, — diloni pa lielākai daļai iegūst jaunībā; kad slimu sievu var visvieglāk dabūt — jautājums; šinī ziņā, jāatzīstas, man nav nekādu novērojumu, bet savu kaislīgo mīlestību uz smaršām es mantoju drusku vēlāk par iedzimtību — agrā bērnībā. Vienīgi viņa vainīga pie tā, ka es esmu tagad tik dedzīgs un nepiepildāms smaršu mīļotājs. Pie vēlēšanās kaut ko atcerēties no savas bērnības manai atmiņai vienmēr aizvelkas priekšā tāda kā savāda balta, necaurredzama plēne. Viņa līdzīga tai baltai valgai ādiņai, kas pārklāj neredzīgo govju acis. Atsevišķas ainas no bērnības es varu atcerēties, bet uz ko vairāk es neesmu spējīgs. Kā lai to izskaidro? — Vai nu man bērnība bijusi par daudz jauka, vai neciešama. Turpretim no smaršām man daudz kas palicis atmiņā. Sevišķi divas smaršas nāk kā rokas man līdz no bērnības, un viņu iespaids uz manis tik spēcīgs un neatvairāms, ka esmu kļuvis par smaršu vergu.

Katram cilvēkam piemīt zināma kaislība, kura valda pār viņu. Cilvēku bez kaislību nav. Tikai viens par otru prot labāk un izveicīgāk savas tieksmes slēpt.

Es pazinu kādu meiteni, kurai nebija nekādas patikas skūpstīties. Ne jau tamdēļ, ka viņa būtu slimīga, vāja vai pārāk fantastiskiem uzskatiem. Tieši otrādi, viņa bija ļoti patīkama, veselīga meitene, jautras dabas un sākumā vienmēr guva lielu piekrišanu pie jauniem cilvēkiem. Tomēr ar tādu nepārspējamu vienaldzību skūpstījās, ka pat visdedzīgākam jauneklim zuda katra patika šī laicīgā vakarēdiena izpildīšanai.

Šī meitene bija mana bērnības draudzene. Agrāk mēs dzīvojām kopā vienā sētā Sparģeļu ielā un vienmēr gājām abi divi uz Daugavu Eksportostā mailītes zvejot vai arī nomales dārzos burkānus zagt. Burkānus mēs toreiz dēvējām par sarkanām ledustekām. Vēlāk viņa man atzi-

nās, ka vienaldzība pret skūpstīšanos, pat zināms pretīgums viņā esot nostiprinājies arī jau bērnībā. Kā mazu meitenīti viņu ļoti bieži esot mutējis krusttēvs, lāga cilvēks lielām brūnām ūsām, smalks pulksteņutaisītāju meistars, kas viņai tomēr ārkārtīgi nepaticis. Vēlākos laikos pie skūpstīšanās tās acu priekšā katru reizi rādījies šī krusttēva smagais stāvs, un līdz ar to nākošā acumirklī zudusi vēlēšanās turpināt skūpstu.

Arī manī erotiskā dziņa ne visai attīstīta. Es neesmu liels sieviešu draugs, jo tās ierobežo mūsu brīvību. Smaršas vairāk nekā sievietes atmodina manī dzīvību, alku redzēt sauli un izjust pasaules elpu.

Smaršas.

Sestais dzīvības gads šai ziņā man liktenīgs.

Mani vecāki dzīvoja toreiz Blaumaņa ielā kādā lielā namā. Nama malkas pagrabi atradās zem asfaltētas sētas. Tanī laikā lielākie mājas zēni mani pirmoreiz noveda šais pagrabos. Viņos bija tikko jaužama krēsla, kāda plīvo lielās katedrālēs, krēsla, kas raudzījās katrā ienācējā lielām, tumšām, pētošām acīm. No šīs savādās krēslas pieskāriena mana mazā dvēsele toreiz, es jutu, tik pēkšņi un asi sarāvās, ka iesāpējās, un, likās, kļuva tik maziņa, niecīga kā uzpirkstenis.

Kājas grima zāģu skaidās un smiltīs, vēsās un patīkamās kā pumpja ūdens. Sienas bija izliktas ķieģeļiem, sārtiem kā svaiga gaļa, ķieģeļiem, pārklātiem ar sudrabainu sarmu, kas mirdzēja līdzīgi īsi apcirptiem iesirmiem matiem pie deniņiem vakaros dzeltēno spuldžu gaismā. Šie ķieģeļi izelpoja tikko jaužamu ēteriski vieglu smaršu, kas pamazām, bet neatvairāmi kā mūžība iezagās manā dvēselē. Šī smarša, kurai es līdz šim vēl neesmu atradis salīdzinājuma, kā valdzinošs plīvuris ietina visu manu būtību līdzīgi dāmas sejai un atvēra manī kā durvis nojautu par tām baudām, ko spēj sniegt smaršas.

Otra smarša, kas tāpat nāk man līdz nō bērnības, ir nokrāsotu māju smarša, ilga, kodīga un asa. Viņa mani iemācījusi katrā priekšmetā uztvert tā smaršu. Un es zinu un es jūtu, ka katrai visniecīgākai lietai dzīvē un pasaulē piemīt sava smarša... Arī mūzikai viņa ir. Kad es dzirdu sētā leijerkasti, kuru griež vecis ar laimes putnu būrītī uz kreisās rokas, es tūlīt sajūtu ceptu sīpolu, kāpostu, kaķu un nolaistu mēslu smaršu.

Pat mūsu domām, izjūtām, gribai piemīt smarša. Visa

pasaule smaršo. Un nevienu lietu un parādību es nespēju uztvert, pirms neesmu apjaudis viņu smaršu. Tanī brīdī, kad es vairs nevarēšu uztvert smaršas, visa esamība pazaudēs man savu nozīmi.

MUŠAS

— Jā, — teica mans ceļabiedrs, kāds vecāks kungs, — šis puika atmodina manī kādu senu atmiņu, — un viņš drusku norādīja ar savu strupo un sarkano kā burkāns pirkstu uz mūsu kupejas trešās pasažieres zēnu, jaunu žīdēnu. Tas stāvēja pie kupejas vienīgā loga un tvarstīja uz viņa netīrā stikla no saules un karstuma apdullušās mušas.

— Arī es tāpat kādreiz tvarstīju mušas, — turpināja vecais kungs, un viņa šaurās miesnieka acīs iezagās savāds siltums, varbūt miklums, līdzīgs tai graudainai rasai, kas rodas uz logu stikliem vakaros, un viņš pasmaidīja. Es paskatījos viņā, bet neatbildēju ne vārda. Divas stundas mēs bijām jau kopā braukuši, tomēr viņš līdz šim laikam nebija neko bildis. Tik pēkšņi iesākta saruna mani tiešām drusku pārsteidza.

— Vai atļausit, lai es jums tuvāk paskaidroju, — uzsāka atkal vecais kungs.

— Lūdzu, — teicu es vairāk pieklājības nekā ziņkāres pēc. Ko gan varēja gaidīt no veca kunga ar sarkanu kā novārīta biete seju un vēderu resnu, kuru viņš, līdzīgi prožektoram, grozīja uz visām pusēm? Varbūt kādu vecu divdomīgu anekdoti, varbūt atmiņu salkanu kā Lieldienu un Ziemsvētku pastkartes? Kungs nelikās vairs otrreiz sevi lūgt. Redzams, viņam pašam stāstīt vairāk gribējās, kā man klausīties.

— Kādreiz mušu ķeršana bija mans vienīgais dzīves prieks, — runāja kungs un atkal pasmaidīja.

Likās, ar to viņš gribēja arī mani pavedināt uz smaidu, bet man netikās to darīt. Un es nesmaidīju, kaut zināju, ka stāstītājam nebūs visai patīkami. Tiešām, vecā kunga seja kļuva pārāk nopietna, pat bēdīga, bet savu iesākto stāstu viņš tomēr turpināja.

— Mana māte bija tīrasinīga saksiete. No viņas es mantoju vājību uz stipriem ēdieniem, salkanību savā raksturā un masīvo degunu sejā.

Es biju viņas pirmais un arī beidzamais bērns. Pēc

manas piedzimšanas ārsti viņai noliedza vēl kādreiz dzemdēt. Stingri un kārtīgi savu vecāku audzināta, viņa tādā pašā garā mēģināja veidot arī mani. Tā kā es biju viņas vienīgais bērns, viņa mani ļoti mīlēja un piegrieza man pārāk lielu vērību. Māte mani reti atstāja vienu, neļāva neko patstāvīgi bez viņas ziņas darīt. Bērnības gadiem tas vēl pieņemams. Pieaugušam cilvēkam šādas audzināšanas metodes var kļūt tikai par nastu. Divdesmit deviņu gadu vecumā, kad es pats jau sev pelnīju maizi, pie mātes atradās visa mana nauda. Man pat tramvajam vajadzēja prasīt. Izejot no mājas, man katrā ziņā bija jāsaka, uz kurieni es dodos. Neko es nedrīkstēju noslēpt, viss man bija jāatstāsta — katra gaita un darbs. Tagad es atstāju nekustīga, pat miegaina cilvēka iespaidu, savā bērnībā turpretim es biju kustīgs un jautrs. Man patikās skriet, dziedāt, rušināties smiltīs, bet man to darīt daudz neatļāva. Es varēju saaukstēties, notraipīt drēbes un rokas. Līdzīgi citiem bērniem es ēdu smiltis, gluži kā to dara vistas ar sīkiem akmentiņiem. Laikam tas bija nepieciešams maniem iekšējiem orgāniem. Māte par to ļoti uztraucās.

Atminos, sētā, malkas šķūnīša galā, zem ūdens noteku caurules, stāvēja liels koka toveris, vienmēr pilns ar lietus ūdeni. Šo ūdeni mājas iedzīvotāji drīkstēja lietot vienīgi galvas mazgāšanai. Toveris man ļoti patikās. Viņam apkārt bija divas platas dzelzsstīpas, brūni sarkanas kā kļavu lapas, un no viņām ar skārda gabaliņu varēja nokasīt brūnu pulverīti, kas krāsoja līdzīgi īstām krāsām, ko māte pirka uz tuvējā stūra drogu preču veikalā. Ar viņu es saimnieka balto dārza sētu krāsoju brūnā krāsā. Mani krāsošanas darbi sagādāja mātei lielas nepatikšanas. Tad es pārgāju uz kuģošanu. Izkasīju zem malkas šķūnīša durvīm nelielu bedri un caur viņu izvilku dažas malkas pagales, kuras es uz ātru roku pārvērtu kuģos. Par jūru es izraudzīju sev lielo ūdens toveri. Ūdens viņā bija ļoti silts, kā novārīts, drusku ar darvas un vecu koku piegaršu. Dibenu toverim varēja redzēt pavisam labi. Tur bija nedaudz dzeltēnu smilšu un daži rozā ķieģeļu gabaliņi. Uz tovera ūdens līmeņa peldēja vairākas noslīkušas mušas, starp viņām viena gaļas, rokas naga lielumā, tumši zila kā tinte, un arī kāds zirneklis, kas droši bija nācis padzerties, zaudējis līdzsvaru un iekritis. Visus šos nelaimīgos es gribēju ar saviem kuģiem izvilkt no ūdens, novest krastā un paglabāt tos sētas malā pie mēslu kastes, kur

bija visirdenākā zeme rakšanai. Manu nodomu izjauca sētas mājas šuvējas. Viņas sacēla negantu troksni par to, ka es ar dažādiem netīriem koka gabaliem padarot duļķainu ūdeni, kas nozīmēts galvas mazgāšanai. Pēc šī starpgadījuma mani vēl mazāk laida sētā. Pavisam man noliedza rādīties mājas pagalmā, kad sētas nama pagraba dzīvoklī ievilkās kāda strādnieka ģimene ar diviem bērniem: zēnu un meiteni manos gados. Vīrs strādāja Zasulauka angļu patronu fabrikā, māte kādā nelielā tabakas iestādē Ģertrūdes ielas galā. Rītos ar tumsu viņi abi jau aizgāja darbā un tikai vēlu pēcpusdienā nāca mājās. Vīrs dažreiz atgriezās tikai pēc saules rieta, streipuļodams gāja caur sētu un sūtīja gaisa skūpstus mājas šuvējām. Dažas no viņām smējās par iereibušā strādnieka jokiem, citas nicīgi raustīja pleciem un gāja no logiem projām. Runāja, ka strādnieks tādās reizēs esot savu sievu sitis, kaut gan tuvāk neviens par to nekā nezināja. Reiz es vaicāju par šo lietu strādnieka zēnam, ar kuru es drīz vien cieši sadraudzējos. Mans draugs šīs baumas noliedza. Es ticu, viņš nemeloja, jo bija ļoti jauks un atklāts zēns. Viņš nekad bez iemesla nekāvās un nestrīdējās. Mācēja svilpt, iebāžot mutē gan divus, gan četrus pirkstus. Kādā jūtu uzplūduma brīdī tēvs manam draugam bija nopircis skaistas mutes ermonikas. Ar viņām mans draugs mācēja izspēlēt toreiz moderno šlāgeri — «Oirā, oirā» — ne sliktāk par leijerkasti. Ar savu māsiņu, kura bija nodota viņa uzraudzībā, viņš visas dienas pavadīja sētā. Viņa klātbūtne darīja manu pagalma dzīvi daudz saistošāku. Mēs spēlējām zekserus, sacentāmies sētu kāpšanā un lēkšanā pār mājas mēslu kasti. Kad malkas zāģeri skaldīja un zāģēja mūsu sētā malku, mēs gājām viņiem pēc papirosiem ielas pagraba bodītē. Jaunākie zāģeri dāvāja mums par gājumu papirosus, kurus mēs kopīgi pīpojām aiz malkas šķūnīšiem, un vaicāja mums, vai mēs meitās arī esot bijuši. Es no šādām valodām nekā lāga nesapratu, bet mans draugs tikai smējās un atbildēja, ka neesot. Es jutos ļoti neveikli un apmulsis sarkū. Tagad zāģeri savukārt trokšņaini smējās, sita man uz pleca un zoboja. Tas bija par traku!

Pie pirmā izdevīgā gadījuma zem četrām acīm es savam draugam nekavējoši lūdzu noskaidrot, ko tas nozīmē: iet meitās. Un nu es dabūju dzirdēt tādas lietas, par kurām līdz tam man nebija ne jausmu. Viņas šķita šausmīgi interesantas. Un pie tam, ja par viņām runāja tāds lietas pazinējs kā mans jaunais draugs.

Un cik daudz jaunu savādu latviešu vārdu līdz ar to es iemācījos! Protams, es nojautu, ka viņus nevar lietot visur un vienlīdzīgi kopā kaut vai ar tādiem vārdiem kā maize, galds, vakars. Tomēr kādreiz dažs no viņiem man tīri nejauši izspruka istabā lielo klātbūtnē. Sekoja nepieredzēts uztraukums, lieliska pratināšana. Beigās, kad solīja žagarus, man bija jāatzīstas, no kurienes esmu smēlis savas jaunās valodas zināšanas. Man uz noteiktāko noliedza lietot jaunpiesavinātos vārdus, piedraudot ar pēršanu. Runāt es viņus, kur dzird, nerunāju, tikai klusītēm sevī atkārtoju. No savas atmiņas izdzēst es viņus vairs nespēju, un vajāšanas dēļ viņi bija kļuvuši man vēl mīļāki.

Un ko gan lai cita es arī būtu darījis. Es tikko kā biju iepazinies ar jaunu, nezināmu sev pasauli, bet sētā mani vairs nelaida. Tur bija tas vienkāršais, nekaunīgais puika — tā runāja māte — kas bija man iemācījis tik daudz slikta.

Grūti man bija pie jauniem apstākļiem pierast. Dienas vilkās garas, garas. Savās domās es pārskaitīju visus jaukumus, kas mani gaidīja sētā, un man bija neizsakāmi skumji.

Kaut manas istabas logs būtu izgājis uz sētu! Es vismaz redzētu pagalma apaļos akmeņus, dzeltēnās smiltis, savu ūdens toveri. Varbūt es kādreiz ieraudzītu arī savu jauko draugu. Kaut kā ar zīmēm es viņam izstāstītu, cik man garlaicīgi un skumji un kā es ilgojos viņa. Viņš droši vien saprastu mani un par uzjautrinājumu uzspēlētu ar mutes ermoņikām man kādu valsi. Mazā māsiņa ar maizes garozu stāvētu viņam blakus un smaidītu. Bet manas istabas vienīgais logs izgāja uz ielu.

Gar manu logu garām steidzās vienīgi sveši cilvēki un nepazīstami bērni. Tie smējās un rādīja man mēli, kad es mēģināju ar tiem sarunāties. Man neatlika nekas cits kā vienaldzīgi sēdēt logā un skatīties uz ielu. Lai aizdzītu savas skumjas, es skaitīju retos garāmbraucošos ormaņus, divričus un vezumus. Grāmatas, kādas man bija, es jau sen zināju no galvas. Vienīgais prieks man bija septiņas istabas puķes un lielā palma, kuras zari sniedzās līdz augstiem griestiem.

Rītos, kad manā istabā spīdēja saule, es spēlēju nēģerus. Es noāvu kājas, novilku blūzi un kreklu, paņēmu savu spēļu mandolīni, ko man bija dāvājis krusttēvs, sēdos zem palmas un grūtsirdīgi dziedāju. Es iedomājos sevi par krusttēvu Tomu no Bičer-Stou romāna ar ķēdēs sakaltām

rokām un kājām. Dažbrīd savā lomā es iejutos kā aktieris, un man bieži kļuva tik skumji, ka es raudāju.

Kad es izraudājos, man palika labāk. Tad es sēdos savas istabas turku dīvānā, lēkāju un šūpojos uz viņa tik ilgi, kamēr man sāka reibt galva un palika nelabi kā no pārmērīgas pīpēšanas. Pēc tam es sēdēju pavisam mierīgi un vēroju, kā istaba šūpojās līdzīgi Āgenskalna kuģītim lielā vējā uz Daugavas. Istabas pretējā siena man likās kā miglā. Visas septiņas loga puķes bija palikušas daudz šaurākas, bet garākas. Un iela dunēja kaut kur tālu un neskaidri kā zem ūdens, kā zem bieza, smaga lakata.

Bet tas drīz vien pārgāja. Es iedzēru ūdeni, un viss bija atkal labi. Tad es skraidāju pa istabas parketa grīdu un meklēju uz viņa tās vietas, kur tas čīkstēja. Vienmēr es jutu, ka manā istabā viss par daudz mierīgs un kluss. Tik bija tā trokšņa, ka es pagrūdu krēslu vai rāpos uz skapja augšas pēc savām rotaļām.

Manas istabas vienmuļīgumu traucēja vienīgi kāda iemaldījusies no ielas vai koridora muša. Viņa lēni un slaidi kā mazs melns puteklis peldēja istabas siltajā gaisā no vienas sienas uz otru, no griestiem līdz grīdai. Brīdi atsēdusies uz kādas gleznas, kur bija nogleznots eņģelis ar diviem lieliem kā gulbim spārniem, kas veda divus bērnus gar aizu, muša iztīrīja savus spārnus un atkal laidās. Aplidoja galdu un visas istabas puķes, līdz atsitās loga stiklā un džinkstēdama kā pa parketu sāka slīdēt no viena gala uz otru. Ja kādreiz gadījās gaļas muša, tad likās, ka pa stiklu šurp un turp kāds ritmiski raustītu nelielu zilu vizuļošu stikla gabaliņu.

Es tai laikā sēdēju uz grīdas vai dīvāna un, muti atplētis, sekoju šī mazā dabīgā aeroplāna gaitai, neatlaidīgi un rūpīgi grozot savu galvu viņa virzienam līdz.

Kad muša bija nogurusi džinkstēt un slīdēt pa loga stiklu, viņa vienmēr mēdza atpūsties uz ķites, kas savieno loga rāmi un stiklu. Man tas nepatika. Gribēju, lai viņa atkal džinkstēdama joņotu pa logu un mani uzjautrinātu. Sākumā, turpat sēdot, es mušai saucu, lai viņa neslinko un atkal sāk lidot. Redzēdams, ka viņa neklausa, es drīz vien pārgāju uz darbiem. Kad arī mana bāršanās nelīdzēja, es sāku trokšņot, vicināt ar kādu priekšmetu. Tiešām, kādreiz muša man tad paklausīja un uzsāka atkal savu deju uz loga. Tomēr, jāatzīstas, tas gadījās reti.

Visbiežāk man pašam vajadzēja celties no savas iemīļotās novērošanas vietas augšā, iet pie loga un ar pirkstu

pārtraukt mušas atpūtu. Baidīdamās no mana pirksta, viņa dažas reizes gurdi pārlidoja stiklu, nosīca un drīz vien atkal apsēdās otrā malā. Es atkal tuvojos mušai ar savu pirkstu. Bet nu jau viņu vajadzēja man daudz tuvāk piebāzt mušai, lai to iztraucētu no atpūtas. Tā es atkārtoju vairākas reizes, līdz es manīju, ka mazā kukainīša kustības un dziedāšana uz stikla kļūst pavisam bezspēcīgas. Likās, ka muša būtu pavisam apdullusi. Tad es mēģināju viņu saķert. Es viņu nemanot ietrencu kādā stikla stūrī un viegli saņēmu. Lai viņu neievainotu, es rūpīgi turēju to savos pirkstos. Es baidījos sadrupināt viņai sīkās kājiņas un spārniņus.

Manos pirkstos mušas ķermenītis čaukstēja viegli kā sauss zīda papīrs. Es nevarēju vien nobrīnīties par mušas dīvaino uzbūvi. Tas, ka viņa augumā bija maziņa, mani neuztrauca. Arī es esot pie dzimšanas bijis mazs. Mana drauga māsa tagad bija daudz mazāka par mani, bet droši vien viņa izaugs tikpat liela kā es. Tā vismaz viņa pati lielījās. Nē, tas mani nepārsteidza, to es sapratu ļoti labi. Es vēl biju novērojis, ka māte puķu podos iedēsta gluži mazus stādiņus. Pēc zināma laika viņi bija jau kļuvuši lielāki. Kā lai zina, varbūt muša arī vēlāk paaugsies dūšīgāka. Man bija brīnums par to, kā viņa varēja lidot un lidoja, bet es nē. Tas bija ļoti savādi.

Mušas ķermenis daudz neko neatšķīrās no mana vai mana drauga māsiņas auguma, kuru mēs bijām izpētījuši. Mušai, tāpat kā mums, bija sava galva, krūtis un vēders. Teiksim, kāju bija drusku vairāk, bet tās jau pie lidošanas nekādu sevišķu lomu nespēlēja. Pie tam mušas kājas bija trauslākas un nespēcīgākas, bet mūsu pamatīgākas. Tātad galu galā — viens un tas pats. Palika tik neatrisināts jautājums par spārniem. Jā, spārni. Tiešām, man tādu spārnu nebija. Un nevienam cilvēkam tādus es nebiju redzējis. Par to ļaudīm bija rokas. Pie mušas tādas nebija atrodamas. Mušai spārni droši vien bija tās pats, kas cilvēkam rokas. Viņi jau arī bija turpat piestiprināti, kur rokas, — pie krūtīm. Mazā savstarpējā atšķirība neko nenozīmēja. Katru pārsestdienu pirtī es biju redzējis, kā citi zēni peld lielajā pirts baseinā gluži kā dzīvas zivis, kuras māte atnesa no tirgus. Pirms nobeigšanas viņām vēl atļāva papeldēties virtuvē mazā vanniņā. Zēni, baseinā peldot, bija kustinājuši rokas, bet zivis, to es biju noteikti novērojis, savas spuras. Bet pēc izskata un veidojuma viņas bija stipri līdzīgas mušas spārniem. Nu es biju atra-

dis. Reiz cilvēks var peldēt, kustinot rokas kā zivs spuras, tad droši vien viņš var arī lidot, jo spurām ar mušas spārniem bija nepārprotama vienādība. Es nolēmu izmēģināt. Es lēcu priekā, iedomājoties tikai mātes pārsteigumu, kad viņa, ienākusi manā istabā, ieraudzīs, ka es, līdzīgi mušai, lidoju istabas gaisā. Aizlidoju līdz skapim, noņemu kurvīti un iedodu viņai. Paceļos līdz griestiem pie krāsns augšējās zimzas un apsēžos. Droši tēvs pēc tam mani laidīs arī pirts baseinā peldēt. Viņam vairs nebūtu šaubu par to, ka es nevarētu noturēties virs ūdens, reiz es spēju pat lidot. Vajadzēja tikai iesākt. Es palēcos un sāku kustināt rokām. Nekas neizdevās — gaisā pacelties es nevarēju. Man ienāca prātā tas, ko es bieži biju novērojis, ka muša, tupot uz sienas, pēkšņi noraujas no vietas, kur viņa sēd, un metas gaisā. Nolēmu sekot. Vajadzēja tikai atrast vietu, no kurienes varētu ielēkt gaisā. Istabas galdu es atzinu par zemu. Podiņu krāsni par augstu. Tur lāgā nevarēja ne uzrāpties, kur nu vēl pietiekoši izstiepties lēkšanai. Nospriedu, ka skapis būtu visnoderīgākais. Viņš bija pietiekoši augsts, ar ērtu, samērā platu virsmu. Lai izveicīgāki varētu vēdināt rokām, es novilku savu blūzi un noāvu kājas. Pievilku skapim galdu un no galda tīri viegli uzrāpos uz skapja augšas. Nostājies uz ceļiem pie malas, jo kājās stāvēt man neatļāva griesti, es, neko nedomādams, aizvēris acis un izplētis rokas, gāzos gaisā iekšā. Troksnis, kuru es biju sacēlis, atsitoties pret grīdu, laikam bija iztraucējis pārējos mājiniekus, un tie bija steigušies skatīties, kas notiekas manā istabā. Droši dažas minūtes es biju gulējis bez samaņas un pamodies tikai uz dīvāna, kurā mani bija noguldījuši. Man briesmīgi sāpēja visa miesa un galva. Bet es biju neizsakāmi laimīgs, ka esmu dzīvs un vesels. No tā laika savā dzīvē es nekad vairs neesmu uzdrošinājies lidot. Es esmu mierīgi, kā pienākas, nodzīvojis savu mūžu. Man ir savs darbs un sava ģimene, kuru es mīlu... Jā, šis puika manī atmodina kādu senu atmiņu, — nobeidza kungs un pasmaidīja. Liekas, arī es savilku savu seju smaidā.

EŅĢELIS AIZ LETES

Bija Vasarsvētku sestdiena. Laiks kā uz pasūtījumu: skaidrs, bez viena mākoņa un silts. Pat dziļi pilsētā asfalta, benzīna un noteku smaku vidū elpoja jūtama tālo pļavu, dārzu un mežu smaržas. Ielās uz staciju plūda

straumēm ļaudis, jo katrs ar beidzamiem vilcieniem centās atstāt nepatikamo pilsētu.

Man nebija kurp braukt. Es sēdēju savā istabā un lasīju kādu modernu ekspresionistisku vācu autoru. Grida bija tikko kā no rīta uzspodrināta, spīdēja kā nolakoti dāmas pirkstu gali un smaržoja viegli pēc terpentīna. Kaktā, pie iedzeltēna dīvāna, skuma no Tīreļu purviem atvestais bērziņš un sniedza istabas gaisam apmēram tādu pat nokrāsu, kāda sastopama krēslainās lauku klētis karstās vasaras dienās.

Neilgi pirms saules rieta pavisam negaidīts pie manis ieradās Felikss Akmens, mans studiju biedrs, labs iemetējs un dziesminieks.

Viņš ienāca istabā trokšņaini un plaši. Nometa savu cepuri uz gultas, uzsvieda mēteli krēslam un nolaidās man smagi blakus uz dīvāna. Neteicis neviena vārda, izņēma savu veco portsigāru un piedāvāja man papirosu. Varēja redzēt, ka viņš bija ļoti sliktā omā.

— Ba-a-a! — es izsaucos. — Kāds velns tad tevi šurp attrieca! Tu taču solījies šovakar braukt gan uz Koknesi, gan uz Dobeli, gan uz Siguldu, gandrīz vai ne uz pašiem Limbažiem. Un pēkšņi šeit, a?...

— Nu, vai zini, tu briesmīgi laipni saņem savus viesus, — norūca Akmens.

— Jā, bet vai tad tu nezini krievu tautas parunu — nelūgts viesis sliktāks par tatāru, — turpināju es.

— Ko, varbūt tu gaidi kādu sievieti? — uztraucās Akmens, — un es tev traucēju. Tad es taisos...

— Nē-ē-ē, draugs, — uzsitu es viņam uz pleca. — Tie tikai joki. Paliec! Es neviena neesmu gaidījis un arī negaidu... Bet es redzu, Feliks, ka tu šovakar esi varen nospiestā garastāvoklī. Iedzersim kādu glāzi, un pastāsti man, kas par lietu.

Es izņēmu no sava rakstāmgalda atvilktnes pusizdzertu viskija pudeli, ko man bija no Anglijas atvedis viens mans labs paziņa, jūrskolnieks, un notriecu savu veco saimnieci pēc diviem zelteriem pagraba augļu bodītē, kur man vēl uzticējās uz krīta.

— Tu zini, ka es, līdzīgi tev, esmu zvērināts vecpuisis, — iesāka Akmens, — un nebūt to nenožēloju. Stāsta, ka šādi tādi esot lieli revolucionāri. Bet man liekas, draugs, vecpuiši tomēr vislielākie revolucionāri pasaulē. Viņi taču līdz beidzamam elpas vilcienam cīnās par savu brīvību, vai ne? Kauču arī pret sievieti, tomēr cīnās... Bet re-

dzi... kad tuvojas svētki, — turpināja skumji Akmens, — tad man biežāk uznāk tādas kā šaubas: vai tikai es tomēr esmu pareizi darījis, palikdams vecpuišos? Tagad pat — svētku priekšvakars. Visi kaut kur steidzas, brauc... Kas paliek mājās, arī tiem savi tuvinieki — sieva, bērni — savs siltums, kā saka. Bet mēs te, lūk, ar tevi — sēdam vieni paši kā atstāti. Un vai nepaliek, draugs, drusku skumji un vientulīgi? Vai sirds nesāk kaut kur smelgt?...

Nu, ko es varēju uz to atbildēt?... Viņš runāja pārāk aizkustinoši. Es atradu par prātīgāko iedzert jaunu viskija glāzīti. Nevarēju es taču teikt — precies, vecais puika, precies! — Tas līdzinātos īstai nodevībai.

— Es taisni ienīstu šos svētkus, — iekarsa tālāk Akmens, — viņi mūžīgi pavedina par visu ko šaubīties un dzen dažādas skumjas kā vecas lupatas manā priecīgā vecpuiša sirdī. Nolā-pīts! Dzīve būtu brīnišķīga, ja nebūtu tikai svētku. Ak, kas tas ir bijis par i-diotu, kas ievedis viņus!

— Nevaimanā, — atmetu es ar roku Akmenim. — Ja jau nu tev tik briesmīgi gribējās tā siltuma, tu taču varēji mierīgi uzlikt jauno kravati, aiziet pie kādas savas draudzenes un braukt. Tad tev būtu siltums, ne tikai siltums, bet īstā pirts lāva.

— Runā kā bērns. Vai tad tu domā, ka es neizmantotu šo pretlīdzekli? — Bet, lūk, tomēr es esmu pie tevis! — Un mans draugs Felikss Akmens uzlēca kājās. — Es apstaigāju četras savas draudzenes, un visas viņas bija pazudušas kā migla.

— Kā mirāža Arābijas tuksnesī, — piebildu es.

— Smejies, smejies, — uztraucās Felikss, staigādams pa istabu, — bet es nevaru vairāk šo vientulību paciest. Iesim kaut kur, taisi ciet savu pudeli, un iesim kaut kur.

— Bet kur tad? — brīnījos es.

— Kaut pie kādas mums kopīgi pazīstamas ģimenes. Varbūt atradīsim no visām vienu mājā. Iesim un lūgsim, lai mūs vismaz nosēdina starp priecīgām sejām pie galda un uzvāra tēju. Taču būs savs siltums.

— Ak tu, mans mīļais siltums, — iesmējos es. — Labi. Man nav ko iebilst. Iesim. Varbūt tiešām mums palaimējas kaut kur vēl piemitināties.

Un mēs gājām. Saule jau bija paslēpusies aiz namiem. Svelmīgā dienas karstumā sāka ieplūst vakara dzestrums. Vieglas, caurspīdīgas ēnas vizmoja gaisā kā izplesti plāni

zīdi, logu kaktos un patrepēs, atspīdot pretim gaiši zilā ūdens krāsā. Ielas bija tukšas. Rets gājējs steidzās pazust aiz ielas stūra. Auto brauca brīvi un izlaidīgi. Uz asfalta gulēja vientuļīgi pamesti papīri, papirosu gali un apelsīnu mizas. Pēc viņiem, patrepēs stāvot, ilgojās sētnieku slotas. Izkaltušās renstelu mutes slāpa lietus. Bet debesis, tāpat kā agrāk, palika joprojām dzidras, bez vienīga mākoņīša.

Patīkami bija ieiet vēsās namu trepēs. Un viņās mums nācās iegriezties bieži, jo visas mūsu pazīstamās ģimenes bija atstājušas savus dzīvokļus aizslēgtu durvju varā un pašas izbraukušas no pilsētas. Beidzot, noguruši vairāk no neveiksmēm nekā no iešanas un kāpšanas pa dažāda veida trepēm, mēs iznācām uz Brīvības un Dzirnavu ielu stūra.

— Vairāk, draugs, gan es neiešu, — teica Akmens, — kaut būtu no skumjām vai jānomirst. Vēl varētu aiziet līdz Dzirkaļiem pie Viestura dārza, bet lai paliek. Tā kā tā jau nebūs mājās.

Es viņam piekritu. Bet man ļoti slāpa, un tamdēļ es uzaicināju to iegriezties kādā kafejnīcā. Akmens palika gaužām priecīgs par šādu iedomu un savukārt noteikti vedināja ieiet konditorejā Dzirnavu un Valdemāra ielu stūrī, tur esot skaista pārdevēja un labs, patīkams saldējums.

Tiešām, Akmeņa ieteiktās konditorejas jaunkundze bija daiļa meitene. Smaidoša, vidēja auguma, pie kam viņas daiļums bija ar valdzinošu poļu akcentu. Mēs nosēdāmies kafejnīcas kaktā pie loga. Bez mums pie galdiņiem kvernēja vēl četri žīdi un dažas pārāk izkrāsotas žīdietes.

Kad bija pasūtīta dabīgā limonāde, Akmens pirmais palūdza izvākties klusumam, kas bija ieviesies mūsu vidū.

— Klausies, — teica viņš, — man ienāca prātā kāds gadījums, uz asociācijas pamata... Redzi, te apkārt žīdi, aiz letes — daiļa pārdevēja — jaunkundze. Arī manā stāstā ies runa par kādu jocīgu žīdu un pārdevēju — jaunkundzi... No pirmā gadījuma tu varbūt nenoskārsi, ka man piemīt indeve, paraša, varbūt pat slimība iet vienmēr vai nu ēst, vai iepirkties tikai tādos veikalos, kur apkalpo skaistas, patīkamas pārdevējas. Ja mēs pieņemam, ka tā tiešām slimība, tad laikam no visām kaitēm tā būs vienīgi patīkamā. Pie kam es negribu būt lepns, no Dieva puses, nē, bet es tev teikšu, man piemīt tāda īpatnēja spēja uzost, jā, taisni uzost tādus veikalus, kur atrodami šādi eņģeļi aiz letes... Piemēra dēļ, vai šī jaunkundze nav skaista? — Lūk, tā es laikam gadu atpakaļ atradu, ka

manas mājas pagraba grāmatu bodītē, kuras īpašnieks bija kāds pavecāks žīds, strādā kā veikala jaunkundze kāda nejēdzīgi apburoša meitene. Ko tu teiksi? Tas iznāca tā. Man vajadzēja nopirkt ļoti steidzīgi kādu marku. Apskatos — makā nav. Skreju apakšā bodītē un palieku mēms. Aiz letes aizkustinoši skaists bērns. Ne cilvēks, bet glezna, iedomā. Protams, ka pēc tam es sāku ļoti noteikti apmeklēt šo sasodīto grāmatu bodeli gandrīz vai katru dienu, lai tikai redzētu daiļo pārdevēju. Nekad savā mūžā es neesmu nopircis tik daudz nevajadzīgu pastmarku, zīmuļu, dažādu spalvaskātu, nepazīstamu kinoaktrišu, banālu svētku kartiņu un laimes zilonīšu kā taisni šinī laikā, jo es taču nevarēju katru dienu apmeklēt bodīti un nekā nepirkt. Ar jaunkundzi es nerunāju ne vārda. Izslēgts! Vai brīnišķīgā pārdevēja manīja, ka es nāku šai nolādētā pagrabā tikai vienīgi viņas dēļ? Nezinu. Es katru reizi sevišķi cītīgi un ilgi aplūkoju pērkamo priekšmetu, tikai pastarpām uzmetot skatu — viņai. Tā pagāja apmēram mēnesis. Tad es drusku saslimu. Izveseļojies es atkal nolēmu iegriezties zināmā pagrabiņā. Bet šoreiz notika kaut kas neparasts. Tikko atvēru durvis un gribēju spert savu kāju pustumšā bodītē, kā izdzirdu skaļu un spiedzošu balsi:

— Nav, nav, jaunkundzes vairāk šeit nav...

Patiesi, daiļavas aiz letes vairs nebija. Viņas vietā stāvēja pats bodītes īpašnieks — žīds. Un viņš arī bija tas, kas uz mani tik neganti kliedza — uztraukumā sarkans kā ķieģelis. Sākumā es galīgi apstulbu. Bet tad karsts neveikluma un dusmu vilnis, liekas, atraisīja manus spēkus. Es aizcirtu nelaimīgās bodītes durvis un metos pa trepēm augšā uz ielu.

Ilgi pēc tam es lauzīju savu galvu: kādā ceļā vecais, briļļainais žīds bija atklājis manu saldo noslēpumu, kur palikusi magnētiskā pārdevēja, un kāda iemesla dēļ žīdiņš bija sarīkojis man visu šo traci, vai aiz greizsirdības? — Atkārtoju, es ilgi domāju par šo lietu un droši vien vēl šo baltu dienu atrastos pilnīgā neskaidrības tumsā, ja manu dzīvi drīz nebūtu pāršķēlis kāds savdabīgs gadījums.

Apmēram pusgadu pēc mīklainā starpgadījuma ar žīdiņu es kopā ar kādu jaunavu aizgāju uz operu. Atzīstos, es nemēdzu uz turieni iet, jo nopietnā mūzika man izliekas pārāk garlaicīga, bet nu toreiz tā iznāca.

Izrādīja laikam piekto vai sesto reizi baletu «Riekstkodis». Pēc otrās ainas, kā jau pieņemts, es izgāju ar savu

dāmu foajē pastaigāties. Viņai bija jauna kleita un vajadzēja taču to parādīt. Mēs kustējāmies lēni, kā izžuvusi upe, pa šauro un sarkano koridoru no vienas puses uz otru un runājām dažādus niekus.

Tā mēs laikam bijām gājuši reizes astoņas, kad pēkšņi es sajutu — kāds mani saņem no muguras puses aiz elkoņa. Es pārsteigts atgriezos, lai saskatītu savu aizturētāju. Un tad es ieraudzīju, ka mani aizskāris neliela auguma žīdiņš, zilā uzvalkā, lielām raga brillēm. Viņš tagad stāvēja pie sarkanās, drusku nosmulētās tapešu sienas. Virs viņa galvas trīcēja un mirgoja sienā iestiprinātais bronzas elektriskais svečturis ar skanošām stikla bārkstīm. Viņš bija drusku piesarcis, nokaunējies, varbūt arī nobijies un tamdēļ maķenīt smaidīja. Viņa lielās un brūnās kā jaunpiedzimušam telēnam acis lūkojās pavisam nevainīgi, bet līdz ar to arī bažīgi un ar tādu savādu glāstošu valgumu. Briļļu stikli karstumā bija nosvīduši, it kā būtu aizskarti taukainiem pirkstiem. Žīdiņš, redzot, ka es meklēju savu traucētāju, uzmanīgi, bet neuzkrītoši māja man ar vienu roku. Otru savu turpretim te iebāza, te izvilka no svārku kabatas. Pirmā acumirklī es ļoti izbrīnījos un nolēmu vienaldzīgi turpināt savu pastaigāšanos. Žīdiņš man izlikās gluži svešs, un es pilnīgi nesapratu, ko viņš no manis varēja vēlēties. Man pat sanāca dusmas par to, ka svešs cilvēks uzdrošinājās traucēt manu labsajūtu izrādes starpbrīdī. Bet jau nākošā brīdī es apdomājos, ka man tomēr bija it kā pienākums visu šo starpgadījumu noskaidrot, jo žīdiņš joprojām vēl stāvēja savā vecā vietā pie sienas zem klusi sanoša svečtura un, kaut gan sarka un bālēja, tomēr vēl nebeidza aicināt mani pie sevis ar roku. Es atvainojos pret savu dāmu un piegāju žīdiņam klāt.

Viņš palika gaužām priecīgs. Gribēja man pat tā kā roku sniegt, bet, manot, ka es izturos pārāk atturīgi un stīvi, iebāza savu roku atkal atpakaļ kabatā un neņēma viņu labu laiciņu laukā.

— Ko jūs no manis vēlaties? — vaicāju es žīdiņam saīdzis. Manā balsī bija reizē ir apslēptas dusmas, ir negants īgnums. Žīdiņš stipri sarāvās. No viņa sarkstošās sejas vienā acumirklī pazuda smaids, un viņa vietā ap lūpām sakrita nožēlas un uzbudinājuma rievas.

— Atvainošanu, kungs, — runāja uztraucies žīds, — es redzu, jūs mani vairs nepazīstiet... neatminiet, — un,

acīmredzot, lai mīkstinātu neērto stāvokli, viņš saņēma mani familiāri aiz svārku pogas.

— Kā... vairs? — es turpināju, tagad pavisam jau sašutis un izbrīnījies. — Es nekad neesmu jūs pazinis un arī tagad nepazīstu. Jūs esiet vienkārši kļūdījušies, vai aiz tuvredzības, vai aiz kā cita, to es nezinu, bet jūs esiet kļūdījušies, un es ieteiktu jums uz priekšu būt drusku uzmanīgākam un lieki netraucēt svešus cilvēkus viņu dāmu sabiedrībā!

Es runāju lieliski, bet mans žīdiņš atbildēja vēl lieliskāki:

— Atvainošanu, vēlreiz atvainošanu pret jūsu dāmu un jums. Bet es neesmu kļūdījies. Es pazīstu cilvēkus no pirmā acu uzmetiena. Mīļais jaunskungs, jūs esiet tikai mani piemirsuši... Jā, jā.

To teicis, viņš pieliecās man tuvāk. Likās, viņš pat cēlās pirkstu galos, lai tikai sasniegtu manu ausi.

— Es esmu tās rakstāmlietu bodītes īpašnieks Pļavu ielā, kur jūs agrāk nācāt vienmēr iepirkties... Nu, vai tagad jūs mani atminiet?

Zināms, es tagad viņu pazinu, un sārts neveikluma vilnis pārklāja manu seju.

— Jā-a-a, tagad es jūs atceros, — atbildēju es žīdiņam, cik mierīgi vien spēdams.

— Nu, redziet nu! — iesaucās viņš priecīgi, satverdams manus elkoņus.

— Tomēr es vēl nesaprotu, ko jūs no manis vēlaties, — turpināju es tālāk, pie kam mēģināju atbrīvoties no viņa rokām. — Agrāk es gāju pie jums iepirkties — kas par to? Ļoti daudzi jau iet pie jums pēc zīmuļiem. Bet vai tad jūs visus tos aizturiet operā starpbrīžos?

— Oi, nē! — iesaucās žīdiņš. — Jūs domājiet par mani pārāk ļauni... Es jūs aizturēju tikai tamdēļ, lai noskaidrotu, vai neesat dusmīgs uz mani par to, ka beidzamo reizi jūs tā... savādāk uzņēmu savā bodītē.

— Jā un nē, — atbildēju es.

— Nu, lūk, — viņš atkal saņēma mani aiz svārku pogas. — Bet es gribēju jums tuvāk paskaidrot savas rīcības iemeslus. Man viss šis gadījums guļ vēl joprojām uz sirds. Lai labāk veiktos mūsu saruna, es ieteiktu pāriet bufetē vai vēsā kašu telpā.

Es piekritu. Mani interesēja ne tikai žīdiņa stāsts, bet arī tas, kur palikusi skaistā pārdevēja. Mēs iegājām bu-

fetē. Pieklājības pēc paņēmām mazo kausu brūnā alus un apsēdāmies kaktā.

— Mans mīļais kungs, es redzēju, ka jūs gandrīz katru dienu... — turpināja žīdiņš.

— Atvainojiet, ne katru dienu, bet katru pārdienu, — iebildu es.

— Labi, katru pārdienu, — ieplēta rokas mans sarunu biedrs, — labi, kam mums strīdēties?... Tātad es redzēju, ka jūs katru pārdienu vienā un tai pašā stundā nācāt iepirkties manā tumšā bodītē zīmuļus, spalvas, spalvaskātus, kartiņas un markas. Man jāatzīstas, ka katram veikalniekam būtu ļoti patīkami, ja viens solīds kungs nāktu un apmeklētu viņa draņķa bodeli katru dienu, ai, pardon, katru pārdienu. Gluži tāpat bija arī ar mani. Es priecājos, domājot — mans veikals zeļ. Un ko vienam žīdam vairāk vajag?... Kā redziet, viss būtu bijis tīri labi, bet es tikai nekādi nevarēju saprast, kam jums tik daudz spalvu, spalvaskātu, zīmuļu un vēl dažādu citu sīku piederumu vajadzīgs. Protams, es varēju domāt, ka jūs esiet laimīgi precējies un jums ļoti daudz izklaidīgu bērnu. Bet priekš tādām lietām jūs izlikāties man pārlieku jauns. Bez tam es drīkstēju vēl domāt, ka jums varbūt bija liels vairums krustbērnu un katram tomēr kaut kas jādāvina, beidzot, var būt, ka jums piemita, atvainojiet, tāda šausmīga slimība — katru dienu pirkt un pirkt, tāpat kā vispār ir tāda zagšanas vaina, ko sauc, ja nekļūdos, par kleptomāniju. Tāpat es varēju atļauties sev domāt, ka jūs varbūt bijāt apkārtstaigājošs, drusku prātā jucis tirgotājs, mazu patīkamu bērnu ieviļinātājs... Ak, kungs, es visādi lauzīju savu nabaga galvu un gudrs netiku. Es vaicāju savai sievai Sulamitei, bet viņa mani izlamāja un ieteica labāk rūpēties, lai nākošais zīmuļu iepirkums būtu lētāks.

Ko man bija darīt? Es prātoju vientulīgi tālāk, jo mana sirds man nedeva miera. Viņa bija it kā pamodusies. Gluži kā uztraucies kanārijas putniņš — spārnos, ar ieplēstu knābi. Viņa laikam juta, ka šinī mīklainā gadījumā slēpjas kaut kas svarīgs, nopietns... Jā, mans kungs, sirds — dīvaina lieta. Viņa gandrīz kā barometrs. Kā vesela meteoroloģiska stacija.

Un tā vienā dienā, kad es biju labi paēdis pusdienas (es vēl kā šodien atminu visus ēdienus) un drusku atlaidies blakus savai mīļai Sulamitei, man palika uz reizi pēkšņi viss skaidrs. Viss. It kā veco, tuvredzīgo acu vietā man

būtu ieliktas divas gluži jaunas. Sirds norima kā pabarots kanārijas putniņš, un no laimīgā uztraukuma man slāpa. Es izšļūcu tupelēs ēdamistabā un iemaisīju sev aveņu dzērienu slaidā šampanieša glāzē.

Jūs droši vien tagad domājiet — kas tad man īsti toreiz kļuva skaidrs? — Nu tas, kamdēļ jūs nācāt pie manis iepirkties. Es sūcu savu aveņu dzērienu un nevarēju vien saprast, kur es esmu bijis tāds muļķis, ka agrāk to nebiju manījis... Redziet, katru dienu iepirkties tikpat muļķīgi kā jūs nāca arī vēl daži citi kungi. Bet tikai nebij man tā acīs iekrituši. Laikam tamdēļ, ka staigāja par daudz, pēc manām domām, pavirši ģērbušies. Kaut kādi strādnieki no priekšpilsētas, jauni pusdresēti komiji, bāli skolnieki — visāda manta. Nāk ļoti bieži, ne vienādi pērk, cītīgi aplūko visādus banālus dabasskatus, kartiņas ar izstīdzētām kino skaistulēm, bet slepeni uzmet tik, uzmet pa skatam manai bodes jaunkundzei. Zināms, es varēju nomierināt sevi šādi — kas tad tur par brīnumu, ja jauni cilvēki skatās uz jaunu sievieti?... Vienīgi dabas likums. Bet kad jūs, kungs, zinātu, kas viņu — šo jauno strādnieku, komiju un skolnieku — skatos slēpās; kāda izteiksme, kāda jūtu svelme un skurbums! Es arī paskatījos savā bodes jaunkundzē un redzu — tiešām skaista meitene. Tad es sapratu, ka visi šie jaunie cilvēki nāk manā bodītē tikai jaunkundzes dēļ. Ja nebūtu šīs jaunavas, viņi droši vien i kāju nespertu manā pagraba veikalā. Zīmuļi un spalvas man taču patiešām nebija labāki kā citur. Un nu, lūk, toreiz pēc pusdienām, snaužot blakus Sulamitei, man iekrita prātā tas — vai tikai jūs arī nenākat manā bodelē šīs pašas smiņķētās freilenes dēļ. Es nolēmu sekot. Kā tad. Otrā dienā caur blakustelpas krāsainām durvīm es redzu — jūs ienākat veikalā, pasveiciniet jaunkundzi un paņemiet kaut kādas tur kartiņas skatīties. Te pēkšņi es redzu, jūs tā sāniski uzmetat skatu manai jaunkundzei un, mīļais kungs, ticiet vai neticiet, tikpat izmisušu, kvēlošu, ilgu pilnu kā visi pārējie. Bet es vēl neticu savām acīm. Sirds man dreb, un es skatos. Nu jā, pēc kāda brīža atkal, atkal tas pats skats. Bet mana jaunkundze neko. Milzīga blēde... Man vairs nebija šaubu. Skaidrs, ka jūs nākat manā bodītē tikai šīs pašas jaunkundzes dēļ.

Es visu vakaru tai dienā biju gaužām uztraucies. Saputroju savu rēķinu grāmatu. Aizmirsu noiet līdz noliktavai pēc burtnīcām. Piemirsu vienu rokas aproci veikalā un, pārnācis mājās, nenoskūpstīju savu Sulamiti uz vaiga.

Manī cīnījās divas dvēseles, — paaugstināja balsi žīdiņš un vienā kampienā izdzēra priekšā stāvošo brūnā alus kausu. — Man bija trīs bērni, sieva, dārgs dzīvoklis un, no vienas puses, bija pat ļoti labi, ka jūs visi jaunie kungi nācāt un iepirkāties manā firmā. Kaut vai tās pašas daiļās pārdevējas dēļ. Ļoti labi, jo, ziniet, konkurence tagad briesmīga. Pircēju maz, bodīšu kā smiltis. Es varētu priecīgs berzēt rokas, glāstīt savu Sulamiti un dzīvot tālāk. Bet, no otras puses, es zināju, ka mana bodītes jaunkundze, kaut arī skaista, nav lāga jaunava. Ziniet, — un žīdiņš mn pieliecās tuvāk, aizlicis plaukstu vaigam priekšā, — ziniet, viņa naktīs strādāja kaut kādā lokālā, pēc manām domām, ļoti šaubīgā lokālā, kur es savu kāju nespertu, un pēc savas dabas bija ļoti niķīga un kaprīza, kaut gan savu darbu tā veica diezgan apzinīgi. Es viņu pieņēmu — kā to teikt — tikai tā iemesla dēļ, ka tā sev prasīja algu uz pusi mazāk nekā pārējās, jo ar vieglo darbu manā bodītē viņa vēlējās apslēpt savu īsto nodarbošanos. Redziet, mans veikals un es esam bijuši viņai tikai tāda izkārtne. Tālāk. Par tiem citiem jauniem cilvēkiem man nebija nekādu rūpju. Es domāju tā, lai viņi manis dēļ nāk, iepērkas, cik vēlas, un kaut vai visi samīlas manā divkosīgā jaunkundzē. Es viņus nopietni neņēmu. Bet jūs jau iepatikāties man pirmā acumirklī. Es tūliņ nojautu, ka jūs esiet nopietns un dziļš cilvēks. Jā, jā, mans draugs! Nepūlaties attaisnot sevi. Un es savā komersanta galvā iedomājos, kas būtu, ja jūs tiešām tā īsti samīlētos manā pārdevējā. Es iedomājos un tīri vai sastingu bailēs. Jūs kā izglītots, nosvērts cilvēks gribētu viņu precēt. Vai ne?... Bet ticiet man — ne vienādi eņģelis aiz letes ir arī eņģelis ģimenē. To es kādreiz labi pārliecinājos pats uz savas muguras.

Tas notika manā agrā jaunībā, kad es vēl nebiju precējies ar savu Sulamiti un man vēl nebija tagadējā pagraba rakstāmlietu veikala Pļavu ielā. Toreiz es strādāju kā otrais pārdevējs kādā no lielākām žīdu rakstāmlietu firmām Iekšrīgā. Mani vecāki bija nolēmuši mani krietni un nopietni sagatavot grūtam tirgotāju amatam. Tie bija izstrādājuši labi izdomātu plānu. Viņi bija iekrājuši nelielu kapitālu, kuru gribēja nodot manā rīcībā. Bez tam tie bija izraudzījuši arī man jau nākamo sievu, patīkamu, tuklu meiteni no kādas diezgan cienījamas žīdu ģimenes. Līdz ar dažādām brīnišķīgām rakstura īpašībām šai meitenei piemita arī tas labums, ka viņai nāca līdzi samērā prāva

pūra nauda. Saliekot abas summas kopā, bija iespējams atvērt prāvu rakstāmlietu veikalu pašā centrā. Tagad es ļoti labi saprotu, ko tāds apstāklis var dzīvē nozīmēt. Bet toreiz — nē. Ja pat tagad vēl kādreiz brīžiem krūtīs iedarbojas mana vājā sirds, tad jaunībā, atzīstos, cienītais kungs, es atrados pilnīgi savas sirds varā. Jaunava no cienījamās žīdu ģimenes man nepatika, un es skarbi atteicos viņu precēt, neskatoties uz visu lielo pūru. Manus vecākus tas ļoti sarūgtināja, sevišķi māti, bet ko tur varēja darīt. Pret sirdi jau nav iespējams karot, tā es vismaz domāju toreiz. Es biju paklusām ieskatījis kādu citu žīdu jaunavu, milēju viņu ārprātīgi un tamdēļ domāju to katrā ziņā ņemt sev par sievu... Tūliņ es pastāstīšu par viņu jums ko tuvāk. Nākošā Iekšrīgas šķērsielā no rakstāmlietu tirgotavas, kurā man bija gods strādāt, atradās neliela, diezgan netīra žīdu pārtikas preču tirgotava. Šinī bodītē es skrēju mūžīgi iepirkties. Daudzreiz pat piecas vai sešas reizes dienā. Ne jau tamdēļ, ka tur būtu labāka vai lētāka maize, treknāks siers, svaigākas un lielākas olas, nē, bet vienīgi tā iemesla dēļ, ka tur aiz letes tirgojās kāda ļoti skaista žīdu tautības jaunava. Lūk, un šinī meitenē es biju iemīlējies. Arī visi pārējie jaunie pārdevēji viņā līdz ausīm bija samīlējušies un gāja netīrā veikaliņā iepirkties vienīgi tikai viņas dēļ. Dažs no maniem smalkākiem kolēģām nemaz iepirkto neēda, bet pirkt tomēr skrēja. Visi jaunie pārdevēji jūsmoja par šo jaunavu, rakstīja viņai pašsacerētas dziesmas, nesa dažādas glītas mantiņas, kuras tā saņēma ar laipnu, atturīgu smaidu. Tas visus vēl vairāk iekairināja. Tomēr no visiem jauniem cilvēkiem šī skaistule man piegrieza vislielāko vērību. Es biju laimīgs bez gala. Es domāju apmēram tā — ja šo eņģeli aiz letes iegūšu par savu sievu, tad dzīvošu kā paradīzē... Manas lielās ilgas piepildījās — mēs apprecējāmies. Šī noslēpumainā daiļava nebija neviena cita kā mana tagadējā Sulamite. Bet, mans kungs, es neslēpšu, labāk būtu bijis, ja tas nebūtu noticis. Liela mīla, liela kvēloša kaislība iespējama tikai tur, kur nav saistību, nav ikdienas... Mums nevajadzēja precēties. Man tad būtu tagad savs veikals centrā, patīkama un vienaldzīga sieva. Bet mana Sulamite ar savu skaistumu droši vien būtu sazvejojusi sev bagātu mīļāko un vizinātos lepnā auto.

Un, lūk, kad es atminējos šo gadījumu no savas agrās jaunības, es nekavējoši nācu pie slēdziena, ka jūs esiet gluži tādā pašā stāvoklī, kā es biju toreiz. Vai ne?... Kas

par to, ja manā vietā šoreiz bijāt jūs un manas dārgās sievas Sulamites vietā bija manas bodītes mamzele? Kas par to?... Personas bija citas, bet lietas būtība palika viena un tā pati... Un tad, ziniet, manī pamodās sirds, ista cilvēka sirds. Es domāju tā, kaut arī es esmu tikai veikalnieks un man no manām šeftēm jādzīvo, bet tomēr mans pienākums nav līdz ar to izpostīt kāda otra cilvēka dzīvi. Pietiek, ka jau es tādā veidā biju cietis. Jūs es nolēmu glābt. Veselu dienu es prātoju, kā man vislabāk savu nodomu izvest. Pēdīgi es nācu pie slēdziena, ka tas prātīgākais būtu — jūs ar manu jaunkundzi izšķirt. Zināms, vislabāk es to varēju izdarīt tādā veidā, ja es savu jaunkundzi vienkārši no bodītes uz mūžīgiem laikiem padzītu, un tas būtu viss. Bet, kungs, katrs, būdams cilvēks, tanī pašā acumirklī ir arī vai nu ārsts, vai rakstnieks, vai zemkopis, skatoties pēc darba, ko viņš strādā. Es biju cilvēks un tanī pašā brīdī — komersants. Kad manī mans cilvēks gribēja jaunkundzi atlaist, lai jūs abus izšķirtu, komersants no otras puses aizrādīja, ka daudzi no pircējiem līdz ar to atkritīs, jo vairums jauno cilvēku nāca manā veikalā vienīgi šīs jaunkundzes dēļ. Tas nozīmēja savukārt ienākumu krasu samazināšanos, bet man uz kakla bija, neaizmirstiet, Sulamite un bērni. Skaidrs, ka tā es nevarēju rīkoties. Tas būtu pilnīgi vienpusīgi. Jūs, piemēram, es izglābtu, bet pats sev es nodarītu šausmīgas nepatikšanas. Atrastai izejai vajadzēja izdarīt zināmus pārlabojumus. Arī tos es izvedu. Lai man nebūtu jācieš zaudējumi, es nolēmu savu jaunkundzi nevis atlaist, bet dot viņai vienkārši uz nelielu laiku atvaļinājumu. Tātad jaunavas bodītē nebūs. Es — pats principāls — strādāšu viņas vietā. Kad veikalā ienāks pārējie mīlas tvīkstošie jaunie cilvēki, es viņiem iestāstīšu, kas īsti ar manu bodes freileni noticis. Bet, tikko parādīsities jūs, es kliegšu, ka jaunkundzes nav un nebūs. Jūs uztrauksaties, samulsīsiet un vairs nenāksit... Tā arī es izdarīju.

Nu, vai tagad jūs saprotiet, kamdēļ es jūs beidzamo reizi uzņēmu savā bodītē tik skarbi un neparasti?... Saprotiet?... Ai, cik patīkami! — Un man piedodiet?... — Vēl labāk!... Bet tagad beidzot sakiet — vai mans plāns nebija lielisks? Lielisks un izdevīgs jums un man... — nobeidza savu stāstu mans žīdiņš.

Es izteicu savu apbrīnošanu viņa apķērībai.

Pēc tam mēs šķīrāmies kā mīļi paziņas. Viņš ļoti laipni lūdza mani pat sevi apciemot.

Nākošā starpbrīdī, kad es atkal koridorā pastaigājos ar savu dāmu, es redzēju, ka mans žīdiņš no jauna bija nostājies pie sarkanās, drusku nosmulētās tapešu sienas. Virs viņa galvas, tāpat kā senāk, trīcēja un mirgoja sienā iestiprinātais bronzas elektriskais svečturis ar sanošām stikla bārkstīm. Bet tagad žīdiņš izskatījās pavisam mierīgs un laimīgs. Viņa lielās un brūnās kā tikko izšķēlušies kastaņi acis lūkojās brīvi un apmierināti, un visā viņa mazā sagurušā ķermenī, gluži kā dabā, gulēja tagad liels, neiztraucējams apmierinājums. Spārnojoša apziņa, ka veikts pienākums. Abas rokas žīdiņš bija sabāzis kabatās, un vienmēr, kad es viņam gāju tieši, gandrīz pieskardamies garām, viņš it kā drusku klanījās un piesarcis smaidīja. Es pieklājības dēļ vīpsnāju viņam arvien pretim...

Mans draugs beidza.

Bija jau iestājusies patīkama krēsla, un vienīgā kafejnīcas pārdevēja iededzināja Osrama spuldzes. Žīdi, kurus mēs ienākot atradām priekšā, tagad bija aizgājuši. Tikai starp konfekšu, ābolu, apelsīnu un banānu neuzbāzīgām smaržām nelielā kafejnīcas telpā pludoja vēl viņu kārās, dienvidnieciskās drēbju vēsmas.

Mēs ātri nobeidzām savu limonādi un izgājām laukā.

Debesis bija kļuvušas tumši zilas. Dienvidi mierīgi elpoja, un viņu dvaša izlikās mums kā silts vējš. Uz ielām bija klusums, tāds, ka pat varēja dzirdēt sirdi pukstam. Mēs bijām vienīgie gājēji, un mūsu soļu skaņas dzidri un netraucēti kāpa pret debesīm. Mēs gājām labu laiku klusēdami. It kā būtu saskaitušies vai samīlējušies.

Un pēkšņi mans draugs pārtrauca klusumu, runādams varbūt vairāk sev nekā man:

— Es mīlu dzīvi vienīgi vēl šādu mazu jocīgu gadījumu dēļ, no kuriem vienu es nupat izstāstīju.

SPĒLE AR DZIVĪBU

[1.]

Sava puspagraba durvīs iznāca cepuru taisītājs Virsis. Uz sasvīdušās pieres un brūnā pakauša vidus rindām sēdēja pietvīkušas sviedru lāses. Pusdienas saulē tās lāsmoja dzeltēnas kā alus un vējš acumirklī aprāva viņas plānu putekļu plēvīti, lai tās nebūtu kailas un nesaaukstētos.

Virsis lēni kāpa savus trīs cementa kāpienus līdz sētas virsai. Zem pelēkās, lieliem mitruma traipiem skoteles viņš kaut ko nesa.

Bet ko?

Sētas apaļie oļi tīri vai sastinga nepārvaramā ziņkārē. Sīkās smiltis, kas gulēja viņu starpās, saspiedās cieši kopā, un pat visstraujākā vēja pūsma nespēja tās dabūt vairs laukā un aizpūst pāri darvotiem malkas šķūnīšu jumtiem otrā sētā. Viņām noteikti vajadzēja redzēt, kas te notiks.

Cepuru taisītājs Virsis panācās sētas vidū. Pelēkā skotele vēl joprojām slēpa zem cietā auduma savu pārsteigumu.

Otrā stāvā šuvēju meitenes saskrēja pie logiem. Šujmašīnu sausie, ritmiskie klaudzieni uz brīdi apklusa. Meiteņu maigie, siltie ķermeņi sagūla logos.

Meistars Virsis lēni un noteikti apstājās sētas vidū, kā atradis pašu zemes centru. Pacēla galvu uz meiteņu pusi un pasmaidīja. Plānie mati pieplaka kailajam pakauša vidum, it kā gribētu to apslēpt ziņkārīgo acīm.

— Ei, Virsi, ko tu tur dari? — atskanēja izsmejoša balss no pirmā stāva atslēdznieku darbnīcas.

Meitenes otrā stāvā smējās.

Virsis saucienam nepiegrieza vērību. Bija gan kaut kas rūgts uz mēles, bet viņš to laikā nogrūda nost, un tas ievēlās brīkšēdams atpakaļ smadzenēs kā ābols zālē.

Sauciens divas reizes aplidoja sētu. Redzēdams, ka neviens viņam nepiegriež vērību, noskaitās un iespurdza blakus sētas lielajā kļavā. Tur viņš paslēpās lapās un gaidīja, kas notiks tālāk.

Virsis pārlaida acis sētai. Ieraudzījis mazo sētnieces meiteni Ēriku uz mēslu kastes vāka saulītē, pamāja tai ar galvu, lai panāk šurp.

Meitene izvilka no mutes pirkstu, atsita matus pakausim un bija lieliem lēcieniem Virsim klāt.

Tas noliecās un iečukstēja kaut ko viņas ausij. Meitene sasita plaukstas, iemeta matus gaisā un pazuda tumšajā ejā starp malkas šķūnīšiem un auto garāžu.

Virsis palika sētas vidū viens pats ar noslēpumaino nastu zem skoteles.

— Ei, Virsi, vai tu netaisies dēt? — atskanēja atkal tā pati izsmejošā balss no atslēdznieku darbnīcas.

Otrā stāva logi piespurdza smiekliem. Tie džinkstēja kopā ar mušām atvērtajās logu rūtīs un bira kā mirdzoši zirņi uz malkas šķūnīšu jumtiem.

Arī šis sauciens, nekā nepanācis, pazuda gaisā un saules mirdzošos putekļos.

No tumšās ejas parādījās sētnieces Ērika ar pelēko runci rokās. Meitene nesa kustoni, piespiedusi viņa muguru savām krūtīm. Mazās, brūnās rokas grima runča vēdera kuplā gaišā spalvā kā mīkstā saules pierasotā sūnā.

Runcis galvu bija pierāvis rumpim, priekšējās kājas saslējis gaisā kā ilksis. Ķermeņa apakšējā daļa karājās izstiepusies stipri uz leju. Pakaļējās kājas gandrīz skāra zemi, un aste dažam lielākam olim, garām slīdot, iesita pa pakausi.

Meitene tikai ar lielām pūlēm nonesa smago runci līdz Virsim.

Kad runcis bija nolaists zemē, no meitenes lūpām ievēlās oļos dziļa nopūta un sašķīda neskaitāmās drumslās.

Meitenes priekšauts un krūtis bija pilnas runča spalvām. Tās visas kustējās un ņirba saulē kā pieneņu pūkas. Dažas no viņām vējš atrāva un nonesa ķieģeļiem sētas malā apraudzīt.

Runcis, sajutis oļus zem kājām, izmeta kūkumu, pacēla asti un izstaipījās. Viņš bija gulējis. Ķepas, baltā pakrūte un kreisie sāni vēl bija vienās skaidās. Runča siltuma apmātas, skaidas pirmā brīdī vēl kavējās biezajā spalvu samtā, bet tad steidzīgi krita oļos un izira tur kā dzeltēns ziedu paklājs.

Meitene pastūma runci tuvāk skotelei. Viņa mitrais rožainais deguna gals piedūrās auduma pūkotai virsai. Dzīvnieka acis iegailējās, un visam ķermenim pārlija vilnis asu, patīkamu trīsu. Steidzīgi viņš gribēja savu galvu pabāzt zem skoteles, bet Virsis to pastūma ar kāju nost.

Sētnieces Ērika ieķērās abām rokām runcim astē un turēja to ciet. Virsis pacēla priekšautu, izņēma no tā apakšas aizkritušu peļu slazdu un nolika to oļos. Viņā zibsnīja maza, gaiši pelēka pelīte, nesdama aiz sevis asti kā viegli gaistošu dūmu svītru.

Runcis, ieraudzījis peli, izrāvās Ērikai no rokām un pieklupa slazdam. Viņš uzbudinājumā viss trīcēja, aste sita gaisu kā pātaga, bet spalva viļņojot lāsmoja iedzeltēnas liesmas pilna.

Pele iebēga slazda pretējā pusē un sarāvās maza kā uzpirkstenis. Viņa labprāt šai brīdī būtu izkususi, pārvērtusies pūkā un aizlidojusi prom, sacietējusi smilts graudiņā un pieplakusi zemei, bet viņa to nespēja.

Nāves jausma kā milzīga, melna pūce nostājās viņas priekšā un meta savu baigo ēnu pār viņas kuslo ķermeni.

Pele trīcēja un raustījās pie visas savas miesas, un bailes kā nepārvarami pirksti ņēma to un pildīja viņas locekļus ar vēsu, smagu svinu.

Runča sarkanās, asinīm pieplūdušās acis apžilbināja to un darīja viņu aklu, atņēma tai gribu; runča briesmīgā, nepatīkamā smaka neļāva elpot, dzina prom no viņas nāsīm katru gaisa pūsmu. Vienā pašā mirklī tā kļuva tik slapja, it kā nupat būtu izvilkta no ūdens.

Vieglais garojums, kas cēlās no peles mitrās spalvas, sadrupināja runcī katru pašsavaldīšanos. Viņš nejauki iebrēcās, ieleca gaisā, uzklupa slazdam un sāka to pērt savām ķepām.

Pele sēdēja slazda vidū, sarāvusies tik maza kā ūdens lāse. Viņa jau būtu sen bailēs nomirusi, bet tās dvēsele nespēja no tik maza, trīcoša šūniņu kamola tikt laukā un aizpeldēt līdz Dievam.

Virsis un sētnieces Ērika stāvēja blakus un smaidīja. Viņiem patika runča asiņu ārprāts un peles bailes un šausmas. Dīvains, tumši sarkans kārums modās viņu dvēseles pazemēs un cēlās līdz elpas sākumam, kaltēja mēli, lūpas un kā siltas, maigi dzeļošas tirpas lija pāri mugurai.

Jaunās šuvējas klusēja; apakšā atslēdznieka darbnīcā klaudzēja āmurs.

— Tagad pietiks, — beidzot teica Virsis. Viņam spēle ar dzīvību sāka apnikt. Arī darbnīcā ēterī iemērktās salmu cepures nepacietīgi gaidīja to un sūtīja savu tikko jaužamo smaršu cauri logu šķirbām.

— Pietiks. — Un viņš noliecās, lai atvērtu slazda mazās, tumšbrūnās durvis.

Runcis atkāpās dažus soļus un saliecās gatavs lēcienam.

— Nē, nē, — iesaucās sētnieces Ērika, bet apklusa kā sakaunējusies. Zēlums pakāpies atkal pagaisa.

— Tu taču vairs neesi maza, — čukstēja krūtīs cietsirdība un uzmeta melna zīda lakatu meitenes sirdij.

Tikko jaužama šalkoņa izzagās jauno šuvēju ķermeņiem cauri — gluži kā kokam. Pirmā stāvā apklusa āmurs.

— Vai traks, — nozibēja oļiem kailajos galvaskausos, — tagad sāksies pats galvenais.

Virsis pacēla slazda durvis augšup. Eja bija brīva, bet pele nekustējās.

Skatītājiem asinis skrēja kā neprātīgas un sitās deniņos karstiem šļācieniem.

Vējš brīvi iegāja atvērtajās slazda durvīs, pasmaidīja, bet pele nekustējās. Maza un gaiši pelēka kā lietus lāse viņa joprojām tupēja slazda vidū, ierāvusi purnu kāju starpā. Vai viņa bija jau mirusi, tas būtu nepatīkams pārsteigums skatītājiem, jeb atvērtajā tumšā, četrstūrainā slazda durvju caurumā redzēja savu nāvi un gribēja tikai mazliet pie viņas pierast?

Pagāja viens mirklis. Ūdens pile no pumpja deguna nespēja nokrist līdz viņa klēpim. Pele pēkšņi atdzīvojās un viegli kā pūka aizslīdēja līdz slazda vaļējām durvīm... Bet ārā negāja.

— Nu vēl vienu soli, — domāja cilvēki.

— Redzēs, ko viņa darīs, — sprieda sētas kaktā ķiegeļi.

Runcis nedomāja nekā. Ko satrakotas asinis un kārība spēj domāt? Runcis tagad labprāt pats, kā agrāk pele, vēlētos uz mirkli izkust, pārvērsties puteklī, smilšu graudā, lai tikai tā izviļinātu savu upuri sētā.

Bet pele negāja. Viņas mazā sirds nojauda bezgalīgas briesmas. Sīkais, smalkais purniņš šaudījās uz visām pusēm un ostīja. Kaut gan runča karstā, ieskābā smaka visiem spēkiem vairījās pelei nokļūt pa vējam, taču mirkļiem viņa viegli piedūrās peles purniņam, un ar to pietika...

Virsis, redzēdams peles lielo uzmanību, paņēma slazdu un izmeta peli sētā.

Sētnieces Ērika sažņaudza rokas un piespieda tās lūpām.

Tikai Ērika palika sētsvidū sastingusi.

Un tad viss notika vienkārši.

Pele, pamodusies no pēkšņā kritiena, gribēja ieslīdēt tuvējā oļu kaudzē, bet smiltis, kas gulēja pagrabam tuvāk, čukstēja:

— Šurp, šurp!

Pele apjuka, un šinī mirklī viņa pazuda runcim mutē. Pasaule pasmaidīja: viņa zināja, ka tas tā notiks.

Virsis paņēma slazdu un gāja pie iemērktām cepurēm. Šuvējas atgriezās savā darbā. Darbnīcā āmurs ieklaudzējās no jauna.

Runcis ar peli mutē cēliem, majestātiskiem vēzieniem ielēca tuvējā sausā renstelē, sabozās, nometa peli oļos un atkal to pakampa mutē. Pele viņam bija kā vīna kauss, ko ko tas vairākas reizes garšoja, pirms tukšoja.

Smiltis tagad bija apmierinātas; viņas viegli padevās vējam un pazuda pāri darvotiem jumtiem otrā pagalmā.

Sētnieces Ērika domīgi iegāja dzīvoklī. Mēslu kaste, redzot to, pasmīnēja.

Runcis, manīdams sētsvidu tukšu, atgriezās visu apkārtējo priekšmetu redzeslokā. Viņš lēni grozījās, uzmeta kūkumu, un viņa aste gaisā gozējās kā pāvs. Muguras spalvās tam vizmoja spogulis, kurā bija nokāpusi saule.

Pele runcim gulēja pilnīgi mutē. Tikai tās aste kā viegli gaistoša dūmu svītra vizēja lejup gar viņa kreiso ilkņa zobu.

Peles maigais, siltais ķermenis slīka kaķa siekalās, liksmināja sirdi un meta mēlē saldas trīsas.

Kaķa asinis, jauzdamas baudas tuvumu, reiba. Prieks pielēja kustoņa audus un šūniņas ņirbošām līksmes dzirkstīm. Runcis aizmirsa savu pusnoplēsto ausi, savu gandrīz izsisto, aklo aci. Lielā, pakavveidīgā rēta labā sānā, ko klāja viegls gaišu spalvu vēdeklis, bija gluži sarkana un pulsēja kā lielas līdakas žauna.

Vētra joņoja runča vecā irstošā ķermenī, tvēra to ciet un slēja gaisā kā atsperi.

Ritms, dīvains, viegls, kāpa augšup no senās jaunības miglas un savilka dzīpslas stingras kā vijoļu stīgas. Jautrība un spēles gars tūkstoš sudraba pilēm izlija visā būtnē.

Runcis izlieca galvu pret debesīm un slaidā lokā izmeta peli gaisā.

Šķūnīšu durvis izbrīnā nočīkstēja.

Pele nokrita oļos uz sāniem, paverot pasaulei pavēderi baltu kā cukurs.

Runcis apgāja to vairākas reizes apkārt viegliem, rotaļīgiem soļiem. Viss viņa ķermenis izstaroja tādu laipnību, it kā viņš nebūtu vairs vecs, nodzīvojis runcis, bet gan jauns kaķēns, kas vēlas ar peli tikai maigi parotaļāties.

Bet pele necēlās. Viņa gulēja oļos mitra un smagi elpoja.

Runcis piegāja un maigi pabikstīja viņu ar savu ķepu. Pele uzvēlās uz kājām un pieplaka zemei. Runcis pagājās nost, mīņājās uz abām priekškājām un lēni kustināja asti, it kā ar to glāstītu gaisu un putekļus, kas viņā lidoja.

Lai maldinātu peli un ātrāk pamudinātu viņu bēgšanai, runcis pagrieza galvu uz otru pusi, bet tā, ka ar vienu aci vēl varēja manīt savu upuri.

— Vecais viltnieks, — nočukstēja ķieģeļu kaudze.

Runcis zem savām sirmām ūsām tikai pasmīnēja. Lai ķieģeļi saka par viņu, ko grib. Labi, ka pele nedzird viņu domas: vējš nāk no pretējās puses.

Pele īsu brīdi vēroja runci un tad mēģināja mukt. Ātri, pa oļu starpu. Kājas aplipa smiltīm un ļodzījās bailēs. Bet nākošā mirklī runcis to atkal pakampa un viļāja kādu laiku mutē, it kā ieozdams tās miesas siltumu, asiņu smaršu un audu saldmi.

— Velna zellis, — domāja tagad visa sēta. Pat āmurs skārdnieka darbnīcā šķielējot nositās šķībi.

Otrā stāvā pa vienai parādījās šuvējas un ziņoja pārējām par spēles gaitu.

Kad runcis piektoreiz nometa peli oļos, viņš savā pārākuma apziņā atgāja no tās krietnu gabalu nost.

Viņš izturējās tā, it kā gar peli viņam nebūtu vairs nekādas daļas. Tas lēni cēla vienu kāju pēc otras, smaidīdams meta purnu saulē, mirkšķināja ar acīm kļavu lapām un vilka dziļi plaušās aso darvas smaršu, kas kāpa no šķūnīša jumtiem.

Arī pele tagad nekustējās ilgāku laiku un tikai tad, kad bija pilnīgi atguvusies, neiespējami ātri sāka skriet uz tuvo oļu kaudzi.

Slēģiem un malkas šķūnīšu durvīm uztraukumā galigi aizrāvās elpa. Oļu kaudze cik iespējams plati pavēra visas savas šķirbas. Viņa bija izlasījusi sētā cilvēku izmestās vecās laikrakstu lapās, ka augstākais gods pasaulē esot dot katram pajumti.

Žurka mēslu kastes caurumā nicīgi noskatījās peles izmisuma skrējienā.

Sētnieces Ērika, kas visu laiku bija slepus vērojusi kaķa nežēlīgo nodarbību ar peli, tagad pilnīgi nostājās varonīgā dzīvnieciņa pusē.

Runcis atļāva aizmukt pelei gandrīz līdz pašai oļu kaudzei. Tikko tās sirds jau nodrebēja pirmā cerībā, kaķis dažiem lēcieniem bija klāt un ar ķepu iesita viņu atkal atpakaļ sētsvidus oļos.

Pele pārmeta vairākas reizes kūleni un palika smiltīs guļam ar izstieptu asti un galvu kā beigta.

— Neizliecies, — noteica runča kreisā acs.

Bet tas bija lieki. Pele juta tuvojamies galu. Kājas drebēja un briesmīgi sāpēja, mugurā smidzināja karstums, un mute pildījās asinīm. Tās bija siltas un saldas kā bez sāls, un pelei kļuva nelabi pašai no savām asinīm. Elpot kļuva arvien grūtāk. Elpa stiga siltajā, lipīgajā šķidrumā un at-

stāja plaušas tukšas. Tur pamazām pilēja dīvainais, nepatīkamais valgums, un acīs lēnām dzisa gaisma. Uz augšu pacēlās malkas šķūnīši, pagrabs ar baismīgo cilvēku skotelē un nams ar smiekliem otrā stāvā. Vēlreiz pazībēja acu priekšā slazds un runcis, bet cik dīvaini, ne no kā vairs nebija baiļu.

— Vai es esmu kļuvusi lauva? — pazibēja vēl smadzenēs asi kā iedurta adata, un tad viss pēkšņi notrūka, pazūdot tumši sarkanā mākonī.

Ķermenis pārplūda ar saldo, lipīgo valgumu.

Siltums gribēja izlēkt no peles miesām, bet neredzēja tuvumā neviena cita dzīvnieka, kur paslēpties, un tā viņš sarāvies palika sēdot peles purniņā. Kaut kur tālu, it kā aiz desmit sienām, tas juta vēl pukstam peles mazo sirdi. Bet varbūt uz laukiem dārzos āboli krita zālē?

Visi meklēja nāvi kā baigu vēsmu telpā, bet viņa ziedēja kā saulespuķe kaimiņu dārzā.

2.

Visos dzīvokļos pulkstenis nosita viens; skaņas pārvērtās neredzamās bitēs, izspurdza pa logiem laukā, salasījās pilsētas laukumā vienā lielā kamolā un tad devās uz lielāko baznīcas torni, lai tur piesistu lielam kapara zvanam.

Kad tas bija padarīts, viņas sēdās dūjām spārnos un lidoja pilsētai pāri.

Šinī brīdī, kā katru dienu, atslēdznieka meistara sieva ienāca ar slēgtu zupas nesamo trauku darbnīcā un apsēdās saliekamā krēslā pie četrstūrainās skatu vitrīnes letes galā.

Druknais āpšu suns, kas bija meistarienei uzcītīgi sekojis līdz darbnīcas durvīm, pēkšņi pazuda koridorā kā brūngans stars pāršķeļ pustumšo telpu, ar savu kakla saites dzeltēno kaparu piesita sētas durvīm un parādijās pagalmā kā mazs, kūpošs negaiss.

Visa sēta jau bija iegaumējusi suņa ierašanās brīdi. Tas notika katru dienu noteiktā laikā un bija stipri nepatīkama.

Viņš skrēja pa visu sētu kā auka, celdams smiltis ar savām stingrām kājām. Tas apostīja un pagrūda katru akmeni, katrā šķirbā iebāza savu purnu. Tās gan viebās un raustījās, bet prom aiziet nespēja.

Mēslu kastei suns uzbruka visbeidzamai. Žurkas bēga

no viņa smakas vien, jo tas ar tām rīkojās pārāk vienkārši. Grāba aiz skausta un vienā mirklī pārkoda mugurkaulu.

Arī runcis drebēja no viņa straujuma un laikus jau manījās ieņemt vietu uz šķūnīša jumta, lai no turienes naida pilnām acīm pavaditu suni.

Šodien runcis, ar peli spēlēdamies, bija pilnīgi piemirsis nolikto brīdi. Nozvanītā stunda spurdza viņam neatlaidīgi ausī, bet viņš to kā uzmācīgu mušu ar spējām ausu galu kustībām dzina prom.

Kad āpšu suņa druknais stāvs parādījās koridora durvīs, bija jau par vēlu. Viena kļavu lapa uztraukumā novēlās no jumta.

Suns kā lode ietriecās runcim sānos, kas bija tai brīdī ļoti cēli izliecis muguru un pašureiz grasījās ar ķepu atkal bikstīt beigto peli.

No negaidītā trieciena runcis pārāk viegli apvēlās uz muguras, un āpšu suns iedrāzās ar krūtīm oļos. Bet jau nākošā mirklī viņš atkal uzgula apjukušam kaķim un ar savu smagumu un pārspēku piespieda to oļiem.

Vesels grozs spalvu pajuka gaisā, kaķis briesmīgi brēca, locīdamies zem suņa kājām kā ūdens.

Cepuru taisītājs Virsis pavēra logu un meta ar pilnu skārda krūzi. Tā novēlās plēsoņām blakus, izlija, un vēsā ūdens straume apšļāca ar savu valgumu un miglu peles atdzisušo ķermeni, kas tagad mierīgi un vientulīgi gulēja oļos.

Otrā stāvā šuvējas atkal pieplaka logiem.

Kaķa brēcieni kā vesels bars gaisā izsviestu nažu triecās uz visām pusēm un griezās dziļi mūros, kokā un cilvēku dzirdē.

Koridora durvīs parādījās smaidošs atslēdznieka māceklis un ar labi tēmētu bērza puspagali atrāva suni no samocītā kaķa.

Tas metās uz šķūnīša pusi, bet turpat atkal pakrita. Suns no jauna būtu gāzies kaķim virsū, bet, ieraudzijis aiz mācekļa muguras pavēlnieces kalsno stāvu, sadūka, kļuva uz pusi mazāks un pieplaka zemei.

Sētnieces Ērika izskrēja no dzīvokļa, ātri, galvu nolaidusi, pakampa oļos gulošo peli un pazuda ar to ejā starp malkas šķūnīšiem un garāžu.

Mājas koridorā aizraudamies kauca āpšu suns.

Runcis, pagulējis kādu brīdi oļos, gribēja piecelties, bet nevarēja. Kājas likās pienaglotas oļiem.

Kad sētniece atgriezās no tirgus, viņa paņēma runci aiz čupras un iemeta to mēslu kastē.

Žurkas smējās kā ārprātīgas. Redīsu laksti, kuriem uzgula runča mitrais stāvs, viebās, vaidēja un mēģināja novelties tālāk.

Sētniece, resna sieviete, noslaucīja rokas priekšautā un devās pie cepuru taisītāja.

Virsis katram gadījumam bija sagatavojis kabatā vienu latu. Bet, spriežot pēc abu sejām, kuras labi varēja redzēt puspagraba lielajā logā, saruna noritēja mierīgā garā.

Drīz vien sētniece kopā ar Virsi iznāca sētā. Virsis, pārlaidis acis pagalmam, piegāja mēslu kastei, pacēla vāku un divas reizes izšāva. Tad nepaskatījies aizcirta vāku, nospļāvās un ātri devās savā pagrabā.

Šuvējas otrā stāvā sita plaukstas.

— Nez vai policija arī nāks, — čukstēja malkas šķūnīšu durvis.

Tas bija domāts ķieģeļu kaudzei, bet tā neteica nekā, jo bija aizrijusies ar sīviem pulvera dūmiem.

3.

Zils lietus debess kā milzīgs vārnas spārns uzgūla sētai. Nopilēja dažas piles, visvairāk uz darvotiem šķūnīšu jumtiem, no turienes tās vēlās zemē brūnas kā ķiršu ogas.

Kaimiņa pagalmā vecais, tumšais kļavs centās turēt savas lapas uz augšu un pavisam mierīgi, un tomēr tās mazliet trīcēja kā vecam cilvēkam izstieptas plaukstas.

Dīvains siltums un smaršas līdz ar mākoni ieplūda gaisā. Vējš, kas visu laiku bija sēdējis uz skursteņu malām, ielēca tālumā un plūkāja garās, baltās mākoņu spalvas. Tās, spriežot pēc zaigojuma, atradās virs jūras. Droši viņas bija drusku sālītas, pilnas zivju smakas un kaiju kliedzienu, jo, kad vējš atkal nonāca sētā, tas bija dzestrs, ass un sāļš.

Pēkšņi nezin no kurienes ieplūda sētā rezēdu smarža. Viegla, drusku zilgana. Viņai pilni brīna sekoja bars putekļu, pūku un visu lietu ilgas. Smarža gāja tievā, ļodzīgā svītrā un drīz vien izgaisa otrā stāva logos. Šķūnīšu durvīs iesvilpās caurvējš un pazuda bērza malkas šķilās.

Arī atslēdznieku darbnīcā novietotās akmeņu ogles sāka svīst. Smags, lēns garojums kā vāra, brūngana plēve

iegula darbnīcas rūtīs; viena viņa daļa izkļuva sētā un tur mirdzēja gaisā kā plīvoši zirnekļu tīkli.

Šim garojumam sekoja viegli tvaiki, smakas, pūsmas un tvanīgs siltums no visām lietām un priekšmetiem. Peļķu virsmas kūsāja. Asfalts kļuva mīksts kā cilvēka miesa. Jumtu skārdi tā sakarsa, ka dedzināja gaisu un pildīja telpu dūmakām.

Iestājās pusdienas laiks.

Gaiss kļuva biezs kā medus, un to varēja griezt ar nazi. Vienīgi gludais tvirtums, kas viņā slēpās, deva vēl iespēju cilvēkiem, kustoņiem un lietām to ieelpot. Ūdeņi no spaiņiem, krūzēm, glāzēm un caurulēm pārvērtās svieddros uz cilvēku un kustoņu ādām. Bezgalība nokāpa līdz skursteņu malām un kļuva cieta kā vāks.

Iestājās pusdienas laiks.

Sētnieces Ērika iznāca no šaurās ejas. Viņas tērpa šuves vēl birdināja oļus, smiltis un skaidas. Aiz nagiem meitenei tupēja zvirgzdi un priecājās par jauno dzīvi.

Ērika paņēma no oļu kaudzes akmeni un atgriezās ejā. Kad viņa atkal iznāca, pāri sētai, katru akmeni ar kājas pēdu aptaustīdama, kustējās vecīte Leja no puspagraba ar logiem uz ielu, blakus cepuru darbnīcai. Viņa nesa mazā trauciņā gurķu un kartupeļu mizas sētas mēslu kastei.

Ieraudzījusi vecīti, sēta nosprieda, ka viņa slima. Varbūt pat uz nāvi. Bālo, gandrīz caurspīdīgo seju slēpa biezs zīda lakats. Acis bija sarkanas un saraudātas. Vecītei varēja sāpēt tikpat labi kā zobi, tā dvēsele.

Gaiss kļuva arvienu biezāks. Gurķu mizas trauciņā žuva acīmredzot. To valgums kā gari, balti diegi ienira telpā un pazuda ejas ēnā. Mēslu kastes tvans bija nonācis līdz pagalma vidum un dūrās elpā kā kaktuss.

Ērika, ieraudzījusi vecīti Leju, paknikšēja. To viņa darīja no visas sirds. Vecīte pret meiteni bija laba. Ja gadījās cietāka baltmaize, atdeva to vienmēr Ērikai. Meitene drīkstēja ienākt Lejas šaurā priekšnamā, kur uz grīdas lielā sarkanā tepiķī brēca liels brūns briedis un šalca bērzi, arī virtuvē, mazā, vienmēr sutīgā, un izstrēbt palikušo zupu.

Reizi nedēļā vecīte Leja ļāva Ērikai nomazgāt virtuvē traukus, izsist mušas un prusakus, kādreiz arī uzslaucīt priekšnamu. Tad sarkanais samta tepiķis veselu stundu karājās sētā. Briedis brēca kā spoža kapara taure, un birzs maigi šalca, par lielu brīnumu visai sētai.

Vecīte piegāja mēslu kastei un atvēra to. Citreiz, ieraudzījusi kastē beigtu kaķi, vecīte stipri uztrauktos: viņa ļoti

baidījās iznīcības. Savā istabā aizdedzinātu sveci tā nekad neturēja kailu, bet vienmēr caurā, biezā kupolā, lai neredzētu sveces lēno sadilšanu. Bet šodien vecīte Leja bija vienaldzīga kā pati bezgalība. Sāpes to bija pārmākušas.

Ērika pienāca vecītei, vēlreiz pakniksēja un vaicāja sāpju iemeslu.

— Nelaime, nelaime mani piemeklējusi, — runāja gurdi vecīte. Balss skanēja skarbi. Vārdi bija melni un sasmakuši, it kā būtu ilgi turēti nevēdinātā tumšā istabā.

Meitene lāgā nevarēja saprast savas labvēles nelaimi. Kāda tā varētu būt? Droši vien briesmīga, kā dzērājs Andrejs, kas nāca pie mātes.

Meitene stomījās, beidzot tomēr saņēmās un vaicāja:

— Kas tā par nelaimi?

— Sirds stājas. Laikam būs jāmirst. Mana pelēkā pelīte pazudusi, mana dzīvība, lielākais draugs. Un nav vairs nekur. Visu rītu saucu, nav.

Piepeši Ērika sāka raudāt. Viss tas, kas šīs beidzamās stundas bija krājies — sākumā kārība, vēlāk žēlums un mokas —, viss tas tagad pārtrūka kā augonis, izšāvās virs zemes kā strauts un siltām straumēm plūda pāri vaigiem, pirkstiem un drēbēm pasaulē, brīvodami dvēseli.

Likās, spožs zobens izšāvās no debesīm un pāršķēla meitenes būtni kā ābolu, pavērdams to dzīvei jaunu un mirdzošu.

Un viss no šī mirkļa likās savādāks.

Gaiss, akmeņi, peļķes un jumtu skārds plūda viņas ķermenim cauri saldi kā medus. Vecā kļava lapas kļuva tik siltas un smaršīgas kā lūpas. Kūpošais baltais aitu pulks trīs kilometrus aiz pilsētas nāca pa ceļu tieši uz viņas sirdi. Un maurs gar dambi, kur viņa gāja zeķes mazgāt, šķita tik irdens un rasots, it kā viņā būtu iekritis zils mākonis. Visa pasaule iegūla meitenes acīs reizē viegla un maiga kā pūpols.

Ērika paņēma vecīti aiz rokas un ieveda to ejā starp šķūnīšiem un garāžu.

Tur viņa nocēla skaidu čupai akmeni, atraka bedrīti un pasniedza vecītei beigto peli.

— Mana, mana, — peli ieraudzījusi, čukstēja Leja. Asaras klusi kāpa plakstos un ritēja pāri vaigiem skaidās.

Vecīte skūpstīja kuslo, sastingušo dzīvnieku. Sāļās asaras darīja tā labo sānu valgu. Spalvas sametās ciņos, un smiltis, kļuvušas mitras, nebira vairs nost.

Velti Leja skūpstīja peli un sildīja to savām asarām. Tā bija un palika sastingusi un vēsa. Tikai purna smailumā, likās, uz mirkli iezibējās sārtums, bet atkal izdzisa kā garāmejošs stars, lai vairs neatgrieztos.

Caurvējš sāka vilkt stiprāk. Vecīte pagriezās un, ne vārda neteikusi, sāka lēnām streipuļot uz sava dzīvokļa pusi.

Kad vēlā pievakarē vecītes Lejas dzīvoklī ienāca cepuru taisītājs Virsis ar mazu, gaiši pelēku pelīti būrī, tas bija pilns biezas kampara smaržas. Aizklātie logi gremdēja telpu tumši zilā pustumsā.

Ilgi Virsis meklējās grīdā, līdz atrada mazu caurumiņu no virtuves uz savu darbnīcu. To viņš rūpīgi aizbāza ar biezām lupatām un virsmai pārklāja cementu.

Tuklā piena tirgotāja, kas kopa savārgušo Leju, stāvēja viņam blakus un piekrītoši māja ar galvu.

— Labi, ļoti labi.

Virsis tai nodeva būri līdz ar atnesto peli un izgāja uz ielas. Ēnas kā lieli, zili kļavi stāvēja ielās un šalca. Šad tad iesitās sejā siltums kā lapa, kā atrisis vārds.

Virsis saglauda matus uz sava kailā pakauša vidus. Kreisās kājas kurpe čīkstēja, un viņš tīšām to iemina peļķē.

Ja man vajadzētu, vai es varētu tagad uz vietas nomirt? — iešāvās pēkšņi viņam prātā. Virsis gribēja sākt par to domāt, bet uz tuvējā stūra vējš ieskrēja krūtīs, pakampa visas domas no galvas un pazuda liepās.

Virsis kļuva līdzīgs visiem.

Zeme iegrima naktī kā zilā valgā mākonī. Bezgalība gulēja tālumā un elpoja. Viņas elpas siltā vēsma nāca pāri namiem, torņiem un kokiem slaidiem, plašiem lokiem kā spārni. Nebija nevienas puķes un priekšmeta, kas šo elpu neizjustu un nepildītos dīvainām ilgām.

Pēc pusnakts vecītes Lejas dvēsele izlidoja caur trešo puspagraba logu, pacēlās tieši gar ūdens noteku un ieslīdēja gaisā kā mazs, dzeltēns puteklis. Viņa bija atkal brīva un saplūda kopā ar visu pasauli un ar savas mīluļes peles elpu. Nākošā mirklī to neviens vairs nespēja atrast.

Vecenītes Lejas līķis oranžas krāsas pēlī gulēja auksts un ciets kā liela vaska svece. Laikam arī blaktis kaut ko zināja par nāvi, jo neviena no tām neparādījās uz puķotām tapetēm. Dzeltēnam floksim nokrita trīs ziedu lapas un trīcēja uz loga palodas kā asaras.

Jaunā pele skrubinājās būrītī. Būrītis bija jauns un smaršoja pēc lakas. Mēness stars kā dzeltēna siera druska gulēja būrīša gludā dēļa grīdā; viņu ieraugot, jaunā pele smējās par dzīves brīnišķību.

Zemei nāca pāri lietus, smags, liels gulbis lēniem spārnu vēzieniem.

Sētnieces Ērika smaidīja sapnī, viņa bija tagad kļuvusi cita un juta, ka pele tai visu piedevusi.

SKUDRU PUDELE

Otrā rītā Fēliksu atrada uz dzelzceļa sliedēm sabrauktu.

Tā bija Rasma Liepkalne, kas viņu atrada, bāla, piecpadsmit gadus veca meitene. Ieraudzījusi Fēliksa sakropļoto ķermeni, viņa tik skaļi un griezīgi iekliedzās, ka vārnas no tuvējām priedēm klusi pacēlās un pazuda biezoknī.

Jūra tai rītā bija mierīga un saule viņā gulēja kā milzīgs dzeltēns eļļas traips. Labi, ka tas bija izplūdis jūras ūdeņos labi tālu no krasta, savādāk pirmie peldētāji varēja notraipīt savus peldkostīmus. Viņu arī nebija daudz, jo te stiepās diezgan tuksnešains jūras krasts. Bija tikai dažas vasarnīcas no veciem laikiem, pelēkas, noplukušiem jumtiem. Pieci gaiļi un rezēdas klumbās vienīgi traucēja apkārtnes mieru ar savu kliegšanu un smaršām.

Rasma Liepkalne pārskrēja mājās bez sava iemīļotā kurvīša un izstāstīja par neparasto atradumu tuviniekiem. Tad iespiedās istabas kaktā un trīcēja. Suns Kāravs piegājis laizīja viņas kailos ceļus un domāja, ka laikam nabadzītei gribas ēst.

Kopš suns bija kļuvis vecs, tas visus par kaut ko nožēloja. Aste tam vienmēr bija nošļukusi, pilna dadžu un acis skumjas, ar brūnganiem nogulumiem plakstos.

Meitene neēda pusdienas un vakarā ielīda gulēt pie istabas meitas. Kaut gan gaiss bija smaršains, vējots un tīrs, tomēr tas viņai likās pilns trūdu, asiņu un tumšu vēsmu, kas pēkšņi, negaidot skāra vaigus un skūpstīja lūpas. Vai tā bija Fēliksa nomaldījusies dvēsele?

Pēc Rasmas Liepkalnes ziņojuma vietējais policists, tukls, zems vīrs gaišām ūsām, un četri drūmi vīri ar lāpstām devās uz norādīto vietu. Brīnums nebija noticis, līķis gulēja turpat. Šoreiz brīnuma arī neviens nevēlējās, jo Fēlikss dzīvē bija viens pats.

Tagad viņš bija līķis. Saule to mēģināja apspīdēt visu uz reizi, bet nespēja. Viņš bija pārāk tālu izkaisīts pa visu dzelzceļa uzbērumu. Fēlikss tagad vairāk līdzinājās no groza izbirušiem āboliem nekā cilvēkam, jaunam un stiprām, kas vēl vakar bija dzīvs, ar sārtu neļķi pogcaurumā.

Ka viņš šodien jau būs miris, vakar par to vēl nezināja neviens. Ne apkārtējās priedes, ne tālāk stāvošās vasarnīcas, ne jūra, ne debesis. Vismazāk pats Fēlikss. Pat smilgas tuvējā grāvī, kas patiesībā aušīgas pret katru mazāko pūsmu, šo nāvi bija nogulējušas. Varbūt vienīgi rūsganā, slaidā vāverīte, ko pats Fēlikss, visiem pārējiem vasarniekiem par prieku, bija iesaucis par sarkano skaistuli, nojauda šo nelaimi — kāpēc nelaimi? — vienkārši lielo pārvērtību un lūzumu Fēliksa dzīvē. Viņa visu sārto pievakari drudžaini lēkāja no priedes priedē, brīžiem žēli pīkstēja, bet to dzirdēja vienīgi sausā, iezilganā sūna un vaivarāji. Vēlu pievakarē viņa panācās pat līdz pirmai vasarnīcu akai, bet, ieraudzījusi suni Kāravu, atkal ieslīdēja mežā.

— Muļķe, — bija toreiz nodomājis vecais suns, — kāpēc viņa baidās mana reimatisma?

Ja suns būtu nopratis, kas vāverei uz sirds, varbūt Fēlikss tagad būtu dzīvs. Glābdams Fēliksu no tuvās nelaimes, suns iekostu ar savu beidzamo zobu Fēliksam ikros. Fēlikss paliktu mājās un izbēgtu nelaimes.

Protams, par vecā Kārava idiotisko izturēšanos pret Fēliksu ilgi spriestu vasarnīcu sievas. Šī ziņa nonāktu pat līdz zvejniekiem. Tie, kūpinot savus smirdošos kaļķus, mēģinātu atcerēties līdzīgus gadījumus. Kā kurmji tie izrakņātu visu cilvēces vēsturi līdz slavenam būru karam, bet bez panākumiem.

Bērni ietu Kāravam ar līkumu un ar to vairs nespēlētos, kaut gan vecais suns pēc sava beidzamā zoba pazaudēšanas būtu kļuvis vēl skumjāks un pasakaināks.

Pēcpusdienā Fēliksa audeklā ietīto līķi novietoja malkas šķūnītī, kas bija vistuvāk jūrai. Sanāca gandrīz visu vasarnīcu iemītnieki. Sievietes, kā parasti, raudāja, lai kļūtu vieglāka sirds un naktī varētu atkal gulēt. Vecais suns, kuram varēja būt tik liela loma Fēliksa dzīvē, sēdēja šķūnīša liesā ēnā un elsoja. No jūras pūta vējš, ass un mazliet rūgts, tāds, kāds bija parasts šai vasarā.

No vakarējā Fēliksa rupjā audeklā bija salasīts gandrīz viss. Trūka tikai dārgās Borsalīno cepures un mazliet

asiņu. Tās bija iesūkušās porainajā uzbērumā, smilgu saknēs, un viena daļa kalta vēl pilsētas preču stacijā uz riteņiem.

Lokomotīves aizsargam pieplacis, vāri smaržoja arī sārtais neļķes zieds. To vēlāk paņēma un rūpīgi noglabāja sev kabatā mašīnists, jo nelaimīga cilvēka zieds nes otram cilvēkam laimi.

Vakarā Fēlikss gulēja šķūnīša skaidās auksts. Neviens pasaulē neprata salikt atkal viņa locekļus kopā un iedvest tiem siltumu, sāpes un ilgas. Vienīgi smagā zeme spēja to vēl galīgi atpestīt, pārvērst putekļos un savienot ar visu pasauli.

Isi pēc pusnakts Fēliksa dvēsele parādījās šķūnīša tuvumā, bet, vairīdamās pārāk lielās mēness gaismas, pazuda atkal mežā. Tur viņa sēdēja uz kādas izdīgušas sēnes un trīcēja vēsmā.

Jaunais mašīnists ar Fēliksa sārto neļķes ziedu kabatā bija laimīgs. Viņš skūpstīja meiteni. Tā smaržoja drusku pēc mandelēm; miesa viņai bija viegli iebrūna un locekļi trausli un caurspīdīgi. Kad viņa vaicāja jaunam mašīnistam par nakts starpgadījumu, tas tikai rūca kā bite uz loga rūts:

— Ek, pats vainīgs! Kāda man tur daļa! Piedzēries vīrietis.

Tā bija taisnība. Ja Fēlikss šovakar vēl būtu dzīvs, viņš droši atkal sēdētu dzertuvē.

Fēlikss parasti gāja uz to krogu, kas atradās no jūras aiz lielā priežu meža. Šovakar viņa sols čikstošās letes galā bija tukšs un to klāja tumša ēna. Neviens viņa vietā nesēdās, jo katram bija bail Fēliksa likteņa.

Jauna viesu apkalpotāja gribēja Fēliksa solu apvīt mētrām, bet saimnieks to neļāva. Viņš piegāja tai klāt un, saņēmis tās kuplo roku, teica:

— Ann, mētras lai paliek kapsētai, ļegvīns krogum.

Tā bija lieta. Saimnieks zināja kārtību, Fēliks to nezināja un tāpēc aizgāja bojā.

Fēlikss pārlieku mīlēja dzīvi, kokus, puķes, brūnas sēklas, skaistas acis un brīnišķīgus vārdus, kas smaržo pēc rozēm, bet nezināja, ka tas nāk tikai cilvēkam par ļaunu. Dažreiz meža vidū, kur neviens to neredzēja, viņš pēkšņi apstājās, ņēma smiltis saujā un skūpstīja tās, it kā viņam lūpas degtu, kādas iekšējas nedzēšamas uguns skārtas,

Matos nira vējš, un skujas smaržoja pēc bezgalības.

Kad krogus dzērāji smēja par viņa smilšainām lūpām, viņš sarka un klusi murmināja:

— Es kritu.

Un vairāk nekā. Dzērāji raustīja plecus, bet degvīns drīz vien palīdzēja viņiem aizmirst Fēliksa dīvainības.

Fēlikss dzēra vienmēr, kad tikai viņam bija nauda. Nedzēris Fēlikss jutās vientulīgs. Pasaule bija skaista, bet sirds viņam smeldza: viņš jutās slims un netīrs. Kad Fēlikss bija piedzēries, viņš nejutās vairs tik atstāts, tad viņam bija jau draugs — reibums. Tad viņi bija jau divi — viņš un viņa dzērums. Tas biia laipns un pakalpīgs draugs. Viņš zināja, kas Fēliksam nepieciešams. Tas smējās ar Fēliksa muti, tas dziedāja ar Fēliksa balsi un kāvās ar Fēliksa dūri.

Dzertuves lampu viņš kurā katrā brīdī noņēma no griestiem un nēsāja to apkārt pa telpu. Tukšās alus pudeles dancināja uz grīdas kā kucēnus, papirosu dūmus pārvērta rožu krūmos, jūrās un drebošās zilās apsēs, zvaigzni ņēma no debesīm un lika to uz krogus rūts kā treknu dzeltēnu mušu. Pārējo dzērāju sejas tas izķēmoja līdz nepazīšanai, un Fēlikss par to smējās no visas sirds.

Tā viņam stundas pagāja dīvainos rēgos, smieklos un dzeršanā. Grīda lūza zem viņa kājām, mainīja krāsas, jumts cēlās un virpuļoja virs viņa galvas kā uzvilkts vilciņš.

Bet viņš dzēra.

Ar katru gadu, ar katru mēnesi, dienu un stundu Fēliksam dzērums kļuva arvienu nepieciešamāks. Beidzamā laikā Fēlikss bez tā nemaz vairs nevarēja dzīvot.

Arī vakar Fēlikss jau bija dzēris trešo dienu. Īsi pirms pusnakts viņš uzmeta letei savu beidzamo naudu. Uz rēķina saimnieks vairs nedeva. Fēlikss piedāvāja tam savu zīda kravati, dārgo cepuri, velti, saimnieks neņēma lietas pretī.

— Es neesmu žīds, — beigās norūca viņš, kad Fēlikss par daudz sāka tam uzmākties, un vaigu gali tam iekaisa zilgani, kā saindēti. Bet varbūt kāds tur viņam iesprauda divas tuklas tuberrozes?

Pārskaities saimnieks atteica Fēliksam arī naktsmājas. Tās patiesībā viņam nemaz nebūtu bijušas vajadzīgas: Fēlikss pārgulētu arī kādā skaidu čupā, ja tikai reibums galvā sēdētu pietiekošs. Bet tas tur tupēja mazs

un sarāvies. Kalpone Anna iedeva slepeni Fēliksam krietnu ceļakāju, un tad viņš devās mājup.

Bija augusta otrā puse, nakts tumša un melna. Vējš kā silti pelni sitās sejā un gūlās uz lūpām rūgts, skarbs un smilšains. Ceļa nebija, apkārt šalca tikai priežu sils, liels, un pāri tam augošs mēness. Mēness Fēliksam kaut ko atgādināja, bet, ko īsti, viņš nevarēja atcerēties. Fēlikss gāja un domāja par to — ļodzīgi, bedraini, it kā bez gala. Locekļi paši zināja ierasto, līkumoto taku un cēlās pāri saknēm tīri nemanot.

Sirds Fēliksam smeldza. Pat dīvainās, neatlaidīgās domas par mēnesi nespēja to apklusināt. Sauss, iekšējs karstums — pelēka, liela tāss — kāpa uz augšu elpai pretī, jauca viņas plūdumu un ritināja elpu atsevišķās, tvirtās lāsēs, kas, dzeļot kā skudras, krita tukšas drusku iekaisušās plaušās.

Gribējās dzert, bet kāpēc nebija naudas? Saimnieks arī bija apvainojis, nedevis naktsmājas. Apvainojis gandriz ne par ko. Vai viņš — Fēlikss — nevarēja piedāvāt savu godīgi nopelnīto cepuri un kravati, kam vien gribēja? Kas nevēlas, var noraidīt, bet kāpēc apvainot, kāpēc?

Un sirds Fēliksam smeldza arvien vairāk. Tagad viņš pat dzērumā sāka just vientulību un savas dvēseles un miesas postu. Papardes auga un dzēla viņam ceļgalus. Tikko jaužami, kā ar trulu nazi. Un pēkšņi tai vietā, kur jaunais, augošais mēness kļuva skaudrāks, viņam prātā ienāca vecmāmiņa. Maza, salīkusi, dzidrām vizbules acīm un bezgalīgi baltiem sudraba matiem. Kāpēc? Ienāca prātā un neizgaisa vairs, bet kaut kur plīvoja tālumā un smaidīja. It kā sauktu, it kā mātu viņam. Vai tur spokainā mēness gaisma bija vainīga vai pats līkais, jaunais mēness? Tas arvien vēl kaut ko Fēliksam atgādināja, bet, ko, to viņš joprojām nespēja atcerēties. Reibum, vai tu nevarētu šoreiz palīdzēt, tikai šoreiz!

Paparžu augsme kļuva arvien biezāka un biezāka, līdz beidzot nogūlās priekšā kā apžilbinoša fosforiska jūra. Kājas līdz ceļiem slīka zilganā, vārā gaismā, un rokas trīcēja kā spāri.

Šinī mirklī Fēlikss klupa uz kādas lielākas saknes un iekrita ar rokām un seju lielā skudru pūznī. Papardes apklāja to kā zilgani, ņirbjoši viļņi.

Tikai ar lielām pūlēm Fēlikss piecēlās.

— Skudras, — nomurmināja viņa lūpas, — skud-

ras. — Tad viņš pagāja dažus soļus uz priekšu un atkal apstājās. Dīvaini. Vairākas skudras bija viņam iekļuvušas mutē, un tās viņš bija jau sakošļājis. Mēles galu tagad viņam klāja ass, sāļš sīvums. Tas gandrīz patīkami dedzināja gļotaino ādu un, dīvaini, atkal kaut ko atgādināja, bet, ko īsti, Fēlikss arī šoreiz nevarēja atcerēties. Viņš nespēja pietiekoši plaši atplēst acis, lai redzētu cauri tai brūnganai miglai, kas klāja un tina viņa smadzenes.

Fēlikss pārvilka ar roku sejai un matiem. Tie bija valgi un pilni skudrām un sīkām sausām skujām. Arī viņu smarša likās sena, pazīstama, it kā plūstu no kādas tālas, brīnišķīgas vietas, kur Fēlikss reiz bijis. Savāds, tīrs skābums slēpās šai smaržā, rāms, zilgans un mierinošs, līdzīgs vēsai, rievainai rokai, ko liek uz pieres, acīm un lūpām.

Fēlikss neziņā ievaidējās. Kas tas varētu būt? Mēness gaisma vizmoja joprojām bāla, tikko manāma. Saknes skanēja zem soļiem dobji kā basa stīgas. Paparžu fosforiskā jūra beidzās un palika aiz muguras. Sākās atkal priedes, slaidas, bezgalīgas, un pāri viņām slīdēja mēness, jauns, augošs un līks.

Tagad Fēlikss nokļuva ēnā. Visu mēness gaismu ņēma sev tvirtās priežu galotnes, šūpoja to un nedeva lejā. Ēnā Fēlikss drīz vien atžilba, un smadzenēs ainas sāka biezēt un skaidroties.

Un, kad viņš vēlreiz pacēla acis pret mēnesi, tas visu saprata. Visu.

Šis jaunais, augošais mēness bija līdzīgs vienai vecmāmiņas pudelei. Šaurai, spožai, dzeltēnai un līkai kā turku zobens. To bija vectēvs savā laikā atvedis no Āfrikas. Viņa vienmēr stāvēja lielās istabas logā, aiz kura šalca milzīgais, tumšais kastanis un auga mazas, skābas vīnogas. Priekšnamā smaržoja šāļu malka, skābie gurķi brūnā māla podā, bet uz loga dzeltēnā, līkā pudele un vizmoja saulē kā zelts. Viņai bija biezs, biezs stikls, dzidrs, ciets, ar sīkām rieviņām virsmā, it kā būtu bezgalīgi vecs. Pudele bija vienmēr aizbāzta ar garu, rūsganu korķi, kas bija tik sauss un ciets kā smilšu grauds siltā aizkrāsnē un tik stipri un asi čīkstēja, ka šī viņa skaņa kāpa visam cauri līdz mūžībai.

Dzeltēnā pudele bija smaga un noslēpumaina, un tai piemita brīnišķīgs spēks. Viņā uz skudrām, skujām un kaltētiem kastaņiem gulēja uzliets zilais, sapņainais spirts

mēnešiem, gadiem, kas laiku plūsmā bija kļuvis gaiši dzeltēns kā vasaras ābols, stiprs un skābs.

Rudens vakaros mazam Fēliksam no lielas skriešanas bieži vien sāpēja kājas. Tā bija ilgā, smeldzošā sāpe, kas toreiz slēpās kājās. No viņas tirpa sirds un dunēja deniņos. Tādās reizēs vecmāmiņa deva karstu liepziedu tēju smagā Vāczemes krūzē. Fēliksam abas lūpas kā maigi rožaini zvirbuļi sēdēja uz biezās krūzes malas, kad viņš sūca kūpošo, saldo šķidrumu.

Un, kad viņš bija jau gultā, vecmāmiņa ņēma dzeltēno, līko pudeli un ar tās skābo, smaršaino valgmi glāstīja un karsēja viņa sāpošos lielus, līdz tie rima, ietīti zaļganā puķotā villainē. Rima, un mazais Fēlikss iemiga. Likās, ka pati saule būtu ieziesta viņa iztvīkušajā miesā. Un bija tik labi.

Kāpēc tagad tas tā nevarētu būt?

Fēlikss gāja un lūkojās mēnesī. Tas likās smīnam un arvien vairāk līdzinājās senajam, brīnišķīgajam traukam. Fēlikss gāja un skatījās, un nedrīkstēja vairs savas acis no tā nolaist. Saknes zem viņa kājām dunēja kā tālas, dārgas balsis. Domas un ilgotas ainas kā zibeņi šķēla smadzenes. Viss senais plūda augšup kā vaļā atrauts pazemes ezers, tumšs, dīvains un reibinošs. Kvēlošs atmiņu lietus smidzināja asinīs un lāgiem pārgāja šalcošā straumē. Bet visam tam pāri peldēja jaunais mēness, arvien vairāk un vairāk saplūzdams ar senās, mirdzošās pudeles tēlu. Kā sārta uguns viņš gāja tam pa priekšu, virs priežu galotnēm šūpodamies, te nākdams tuvāk, te celdamies augšup, it kā to nestu pati bezgalības neredzamā roka.

Un sirds Fēliksam iesmeldzās vēl dziļāk. Tad, kad viņam nīka lieli, dzeltēnās, spožās pudeles brīnišķīgā sula darīja tam vieglumu, tagad, kad viņam sāpēja sirds dziļi, neatvairāmi, vienīgi traks, sakults dzērums, kas negribēja to gāzt sūnās un pārklāt papardēm, trieca viņu tikai uz priekšu sūrstošu un gurdu.

Fēlikss arvien vēl gāja, ar seju pieplacis mēnesim. Drīz viņa acis rēnā, vienādā gaismā pilnīgi apžilba, un viņš, dzēruma un atmiņu sadzelts, vairs nesaprata, vai tas tur, augšā, bezgalībā, skatīja mēnesi vai patiesībā īstu, taustāmu pudeli.

Fēliksam joprojām vēl slāpa un sirds nogurdinoši smeldza. Tā nebija vairs sāpe, bet dīvains smagums kā visas pasaules vaina. Ar katru soli šis smagums kļuva grūtāks,

un Fēliksam sāka likties, ka mirdzošais trauks tur augšā, uz priedēm, virs viņa galvas, šūpojās vienīgi tikai tamdēļ, lai sauktu un aicinātu to pie sevis. Viņā slēpās malks, skābs, dzeltēns, bet dzīvinošs, kas glābtu viņa sirdi kā senāk miesu un darītu to atkal stipru un priecīgu.

Tagad Fēliksam bija skaidrs, ka gaišā parādība tur augšā mākoņos bija viņa vienīgā īstā asiņu veldze, viņa smaguma vieglotāja, ko tam vajadzēja gūt jeb mirt. Un Fēlikss sāka ātrāk streipuļot uz priekšu, lai to drīzāk sasniegtu, bet mirdzošais trauks kā viltīgs māneklis šūpojās tā satrakoto acu tuvumā un vienmēr izslīdēja viņa tverošo pirkstu galiem.

Fēlikss sāka skriet. Priežu stāvi rindām zuda viņam aiz muguras, zeme dunēja kā tālas bungas. Viņš krita, cēlās un atkal krita, bet nebeidza dzīties dzīvā spožuma un savas dvēseles algas tālumā.

Brīžiem viņa mirdzošais mērķis kā zelta stirna zibēja tepat virs īsāko priežu galotnēm. Fēlikss visiem dvēseles spēkiem tvēra viņas gaismā, bet pēdējā brīdī tas atkal pakāpās nesasniedzamos augstumos un līgojās tur starp sudraba mākoņiem bezgalībā.

Fēlikss skrēja ilgi, krita un cēlās, līdz beidzot nonāca dziļas, tālas ejas malā. Kur tas bija, viņš nezināja. Uz lūpām tam kalta vaidi. Rokas bija vienās asinīs, seja valga, un elpa kūpēja un ļodzījās.

Fēlikss nogurumā uz mirkli aizvēra acis. Kad viņš atkal tās atdarīja, aicinošā zelta mirdzuma debesīs vairs nebija. Tagad tas spīdēja citur, dziļās, tālās ejas galā, gluži zemu, rokām aizsniedzams, un nāca tuvāk, arvien tuvāk — viegli drebošs, sarkans un mierīgs.

Beidzot. Neparasts skurbums pārņēma visu Fēliksa ķermeni, iesvieda to it kā rožu krūmā un tad pacēla augšup. Viss salīgojās. Un tad viņš devās uz priekšu. Kājas tikko skāra zemi. Viņš devās savai laimei, savai ugunij un veldzei pretī izstieptām rokām, slāpstošām acīm.

Un uguns, rāma kā balodis, arī nāca tam tieši virsū. Beidzot tā bija apžēlojusi karsto lūdzēju un pati labprātīgi slīdēja viņam rokās, lai pēc tam to paņemtu savā spožā, dzeltēnā klēpī un veldzētu viņa sāpes un ilgas.

Fēlikss gāja kā apmāts, kā rēgs, karstiem, trīcošiem soļiem. Ne viņš dzirdēja sliedes zem savām kājām dunam, ne tālumā riteņus rībam. Visa viņa izslāpusī dvēsele tiecās vienīgi pēc dzeltēnā, gaišā zieda, sava pēdējā malka.

Kad Fēliksa ķermenis atsitās pret melnās lokomotives stāvu, neviens to neredzēja. Arī pats Fēlikss ne. Pēdējā mirklī viņš vēl tvēra pēc sārtā apaļā trauka, kas bija vienā līmenī ar viņa galvu, lai to liktu pie savām lūpām, bet pēkšņs sitiens izrāva to no viņa pirkstiem un acīm.

Vēlreiz iezibējās smadzenēs mirdzoša skudru pudele, un tad viss iegrima tumsā.

Vai viņš savu veldzi, savu laimi sasniedza?

Kas to lai zin.

Otrā rītā viņu atrada uz dzelzceļa sliedēm sabrauktu.

JĀNIS PLASE

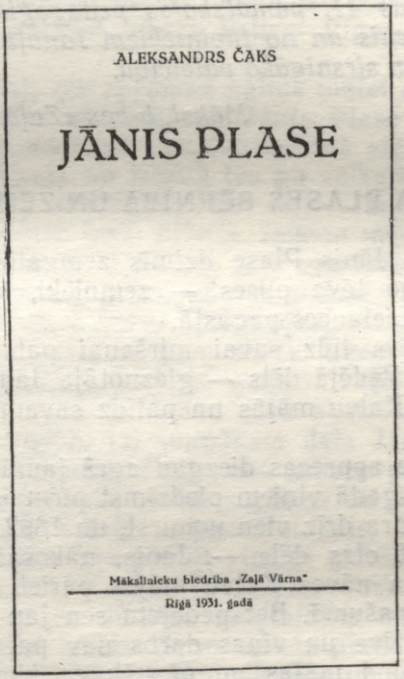
ALEKSANDRS ČAKS
JĀNIS PLASE
Mākslinieku biedrība „Zaļā Vārna"
Rīgā 1931. gadā

PRIEKŠVĀRDS

Pie grāmatas sastādīšanas un izdošanas ciešu dalību ņēmuši no Rīgas Grafiķu biedrības mākslinieks Romans Suta, no Rīgas 41. pamatskolas pedagoģiskās padomes skolotājs Rubenis un no tuviniekiem Januļa kdze, par ko izsakām viņiem sirsnīgāko pateicību.

Māksl. b-bas «Zaļā Vārna» valde

JĀŅA PLASES BĒRNĪBA UN ZĒNĪBA

Gleznotājs Jānis Plase dzimis zemgalietis. Viņa tuvākie senči no tēva puses — zemnieki, kuriem pieder Kalvu mājas Lielauces pagastā.

Jāņa vectēvs līdz savai miršanai pats apsaimnieko Kalvu mājas. Pēdējā dēls — gleznotāja Jāņa tēvs — Jānis arī dzīvo Kalvu mājās un palīdz savam tēvam saimniecībā.

Jānis Plase apprecas diezgan agrā jaunībā ar Karlīni Žvībuls. 1885. gadā viņiem piedzimst pirmais dēls Kārlis, tad meitiņa, kura drīz vien nomirst, un 1892. gada 4. janvārī piedzimst otrs dēls — Jānis, nākošais gleznotājs.

Pēc vectēva nāves Kalvu mājas pāriet Jāņa tēva — Jāņa Plases īpašumā. Bet pēdējam sen jau smagā, vienmuļā lauku dzīve un viņas darbs nav pa prātam. Viņš drīz vien pārdod mājas un pārnāk ar ģimeni uz dzīvi Rīgā.

Sākumā Jānis Plase atver pārtikas bodīti Pārdaugavā, Akmeņu ielā. Būdams nelabojams alkoholiķis un vispār cilvēks kaut gan ar labu, bet visai nepastāvīgu un vieglprātīgu raksturu, tas samērā ātri nodzīvo savu mazo uzņēmumu. Pēdīgi saslimst ar ātro diloni. Dzeršanas novājinātais organisms nespēj slimībai pretoties, un Jānis Plase mirst. Paliek viņa sieva ar diviem maziem dēliem: Kārli, 15 gadu, un Jāni, 9 gadus veciem.

Savu vecāko dēlu Kārli Karlīne Plase ar radinieka Januļa palīdzību nodod kādā no Rīgas restorāniem par pikolo. Bet mātei no vecākā dēla Kārļa nav nekāda labuma un prieka. Viņš lielā mērā atsities savā nelaiķa tēvā: ļoti vieglprātīga, svaidīga rakstura, ar lielu tieksmi uz alkoholu.

Lai uzturētu sevi un savu mazo dēlu Jāni, māte strādā dažādus gadījuma darbus. Ģimenes stāvoklis šinī laikā tiešām visai neapskaužams. Karlīne Plase ar abiem saviem dēliem mitinās nelielā dzīvoklī Klostera ielā, kur bieži trūkst pat visnepieciešamākā. Lai kaut kā kārtīgāk nodrošinātu ģimenei uzturu, māte izmācās par bikšu šuvēju un sāk gatavot bikses lieliem Rīgas drēbnieku uzņēmumiem.

Mazais Jānis cik spēdams palīdz mātei darbā: gludina bikses (šo bikšu gludināšanu Jānis Plase atminējās arī vēlākos laikos un bieži lielījās, ka viņš «feini» protot uzpost savas bikses) un iznēsā tās pa veikaliem. Dzīve, liekas, sāk palikt labvēlīgāka. Bet te — Jānis Plase, skriedams uz veikaliem bieži plānās, laikam nepiemērotās drēbēs, saaukstējas un saslimst ļoti asā formā ar šarlaku. Viņš slimo ilgi un grūti, kā tas parasts pie novājināta organisma. Beidzot tomēr izveseļojas, bet paliek slimības sekas — kliba kāja, ko gan sevišķi nevar manīt.

Māte, redzēdama, ka viņi, gandrīz vesela ģimene, spēj iztikt vienīgi no tā, ko viena vecāka sieviete nopelna ar bikšu šūšanu, grib, lai jaunākais dēls Jānis katrā ziņā mācās par drēbnieku. Drēbnieka amats personīgi mātei liekas tas vislabākais, visienesīgākais un arī mazam, vājam Jāņa organismam vispiemērotākais. Un ar iejūsmu un to neatlaidību, kas piemīt vienīgi mātēm, kad iet runa par viņu bērniem, Karlīne Plase sāk mazo Jāni pierunāt, bet pēdējais ar ne mazāku neatlaidību un spītību turas pretī. Drēbnieka amats viņam liekas pārāk vienmuļš, pārāk nekustīgs. Sēdēt veselām dienām uz galda sakrustotām kājām kā turkam, ar mazu adatu rokās — nē, ne par ko! Kaut gan Jānim Plasem toreiz ne vairāk kā divpadsmit gadu, tas tomēr jau tīri instinktīvi jūt, ka visa viņa būtība alkst izteikties gluži citā virzienā. No šejienes šis skarbais, asais riebums pret drēbnieka amatu. Jānim patīk zīmēt. Ar iegarenām krīta šķēlēm, ko tas pakampj no mātes — drēbnieces, vai ar vecu nosmulētu galdnieka zīmuli, ko var viegli nočiept kādā trokšņainā jaunbūvē, viņš veido savus pirmos neveiklos zīmējumus uz Vecrīgas un

Pārdaugavas namu sienām un smaršīgām sētām, jo pēdējās Rīgas zēnu pirmais bezmaksas papīrs un tāpele. Jānis ar aizrautību zīmē arī uz brūnā ietinamā papīra ar lētiem krāsainiem zīmuļiem. Tos viņš drusku nolietotus iegūst raibajā sīkumtirgū aiz sarkaniem spīķeriem par tām dažām brūnām apaļām kapeikām, kas sakrātas no mazām dzeramnaudām par dažādiem pakalpojumiem pieaugušiem cilvēkiem, galvenām kārtām drēbniekveikalos, kur pēkšņi un steidzīgi jāaiznes kādam nervozam pasūtītājam jauns, tikko kā pašūts uzvalks taisni tad, kad uzņēmuma mācekļi visi aizņemti, vai arī iedomīgiem drēbnieku zeļļiem jāaizdrāž pēc papirosiem uz pārtikas bodīti. Savs grasis tāpat atkrīt no pārējiem bagātākiem tā nama iedzīvotājiem, kurā mitinās Plases atraitne ar saviem abiem puikām, jo kautrais, sīkais Jānis katru viņam uzticēto uzdevumu izpilda noteikti un prātīgi.

Lauku zēns savā zēnībā ārējos krāsu iespaidus iegūst visvairāk no dabas. Pilsētas zēnam šie iespaidi turpretim drusku savādāki. Blakus tīri naturāliem (Rīga nav liela) glezniecisķiem tvērumiem katrs pilsētas zēns saņem lielā mērā tīri mākslīgus. Visi pilsētas priekšmeti pauž taču savu īpatnēju mākslīgu pie krāsošanas iegūtu krāsu — nami, tramvaji, izkārtnes, ormaņu kulbas, dekorētie skatlogi. Plases mākslinieciskā psihē viņiem neapšaubāmi ļoti liela nozīme. Viņš mēģināja līnijās ietvert pilsētas priekšmetu un parādību kontūras un krāsu kopojumus. Bet līdztekus tam Plases raksturā piemīt vēl kāda cita savādāka tieksme, tieksme uz fantastisko, neesošo. Tamdēļ viņš sevišķi mīl pastkartes un no viņām visvairāk tās, uz kurām tēlotas svešas, dīvainas zemes, neredzēti ļaudis vai reproducēti lielu mākslinieku savdabīgi, nereāli krāsu redzējumi. Visvairāk to iejūsmina Beklins. Stundām ilgi viņš var kvernēt pie grāmatu veikalu logiem un vērot šī slavenā mākslinieka darbu attēlus uz nelielām raibām pastkartēm. Pie pirmās izdevības Plase sāk pat tos pirkt un ar aizrautību kopēt, pie kam viņam sevišķs prieks, ja darbs izdodas. Radinieks Janulis, kas tai laikā pie Plasēm dzīvo, šos kopējumus labprāt pērk, un tā mazam Jānim rodas atkal jauni kapitāli tāļākai darbībai. Ap šo laiku tad arī Plasē sāk pamazām atraisīties tīri glezniecisķais jaunradīšanas moments.

Ar laiku māte sāk nopietni slimot, tāpat kā tēvs, ar diloni, un Jānim tagad jārod kārtīgs, noteikts darbs, lai varētu pilnīgi uzturēt ne tikai sevi, bet arī vārgo māti.

Ja jau Plasem nav līdz tam laikam nekādas bezrūpīgas, vieglas bērnības, tad nu tā viņam pēkšņi izbeidzas pavisam, un četrpadsmit gadus vecais zēns iesāk pilnīgi pieauguša cilvēka darba un atbildības pilno dzīvi. Pat elementārskolas apmeklēšana jāpārtrauc Jānim. Viņš iestājas par nažu tīrītāju toreiz latviešu inteliģences aprindās slavenā Suvorova viesnīcā. Tas spodrina nažus un dakšiņas no rīta līdz vēlam vakaram mazā tvaika pilnā istabā un tad dodas pie savas mātes ar iekrātām pa garo dienu viesnīcas sviestmaizēm.

1908. gadā pēc ilgas mocošas vārgšanas kādā agrā rudens rītā nomirst māte. Vecākā brāļa Kārļa nav klāt. Tas šinī laikā kalpo par sulaini kādā attālākā provinces pilsētā. Jānis pārbijies, vienās asarās atskrien pie saviem vienīgajiem tuviniekiem Januļiem izpaust bēdīgo vēsti.

Pēc mātes nāves Jānis Plase pāriet dzīvot pie Januļiem. Sākumā viņš vēl tāpat turpina strādāt par nažu tīrītāju viesnīcā. Bet tad pamazām sāk domāt, ko darīt tālāk: vai palikt vēl kādu laiku pie tiem pašiem Suvorova viesnīcas netīriem nažiem un traukiem vai uzsākt ko citu. Plase jūt, ka viņam tiktos tāds darbs, kur tas, līdzīgi Beklina reprodukcijām, varētu kaut ko kopēt, vispār rīkoties cik iespējams vairāk ar krāsām. Tā viņš beidzot nolemj palikt par krāsotāju. Patiesībā gan tas jūt, ka tālu, tālu kaut kur psihes dziļumos viņam jau slepeni uzdīgusi vēlēšanās kļūt par gleznotāju, bet Jānim liekas, ka viņš, nabadzīgs vienkāršs pilsētas zēns, pašureiz par to var tikai smeldzoši sapņot. Varbūt vēlāk... Savu nodomu mācīties krāsotāja amatu tas izsaka tuviniekiem. Pēdējie palīdz viņam iekārtoties par mācekli pie tai laikā ļoti pazīstamā krāsotāja meistara Rozes.

Plases iestāšanās darbā pie Rozes iekrīt taisni tais gados, kad krāsotāja amats pirms kara mūsu zemē varbūt sasniedz savā attīstībā augstāko pakāpi. Toreiz, pirms kara, krāsotāji izved ne tikai vienkāršos krāsošanas, bet arī visus sarežģītākos namu un trepju izdaiļošanas darbus, kurus tagad uzticētu vienīgi kvalificētiem māksliniekiem. Katram krāsotāju meistaram bez vienkāršiem vispārēja darba amatniekiem ir arī savi speciālisti izdaiļošanas darbos, piem., ornamentisti, kuru jājamais zirdziņš ornamentu izveidošana brīvi no rokas; tad peizāžisti, puķu gleznotāji, zvēru un, beidzot, arī cilvēku. Daži no šādiem meistariem apbrīnošanas vērti, ar kādu ātrumu, lielisku veiklību un precizitāti viņi izved visus darbus savas specialitātes ap-

jomos. Zināms, šeit nav nekā jaunradoša, bet tīri gleznieciski amatnieciskā prasme, pacelta apskaužamos augstumos. Sāds krāsotāja amata uzplaukums izskaidrojams vienīgi ar to, ka Rīgā šinī laikā sākās otrs namu celšanas drudzis, pie kam ēkas būvē lepnas, ar visiem iekšējiem izdaiļošanas darbiem.

Jānis Plase pie Rozes darbā virzās ātri uz priekšu. Viņš strādā uz būvēm gan Rīgā, gan provincē, gan arī leišos, Kauņas guberņā pie grāfa Komarovska pils izdaiļošanas 1910. gada ziemā. Arī viņa materiālie apstākļi samērā ar agrākiem laikiem paliek arvienu labāki. Viņš var jau tagad diezgan brīvi dzīvot.

Līdztekus darbam pie krāsotāja meistara Rozes Jānis Plase turpina mājas ceļā nodarboties arī vēl ar gleznošanu. Uz tuvinieku un meistara Rozes ieteikumu (pēdējais arī novērojis Jāņa Plases spējas) viņš sāk apmeklēt Blūma zīmēšanas skolu. Direktors, redzēdams Plasē talantu un enerģisku dabu, kopā atkal ar tuviniekiem mēģina to pierunāt iestāties arī Blūma reālskolā aiz tā vienkāršā un saprotamā iemesla, ka vispārējā izglītība nepieciešama viņam par pamatu tālākai mākslinieciskai izglītībai. Bet Plase šajā ziņā nav pierunājams. Reālskolā viņš nestājas. Un vienmēr jūtas apvainots un sarūgtināts, kad vai nu direktors Blūms, vai tuvinieki to apgrūtina ar šo nepatīkamo jautājumu. Nav īsti zināms, aiz kādiem iemesliem Plase tik kaislīgi un asi izvairās no tālākas vispārējās izglītības. Bet droši vien tamdēļ, ka tas baidās pārlieku izsvaidīties, sadalīties. Reālskolas apmeklēšanu viņš vispār neapšaubāmi uzskata par stipri apsveicamu un prātīgu lietu, bet, kas zīmējas uz viņu, tad tikai par nopietnu šķērsli turpmāko mākslinieciskо mērķu sasniegšanai. Doma katrā ziņā kļūt par labu gleznotāju Plasē nobriest šinī laikā tādos apmēros, ka viņas sekmīgai, ātrākai un pilnīgai izvešanai viņš ar mieru ziedot daudz ko. No otras puses, līdzšinējā smagā dzīve to padarījusi lielā mērā patstāvīgu, savrupīgu, kas daudzos gadījumos robežo ar stūrgalvību, ja neteiktu vairāk. Plasem pat dažu brīdi liekas, ka vispārējā izglītība īstam mākslinieкam nemaz nav vajadzīga.

1913. gadā Jānis Plase visai sekmīgi beidz Blūma zīmēšanas skolu un dodas uz Petrogradu savu mākslinieciskо studiju turpināšanai. Nekādu iekrātu naudas līdzekļu nākošam mākslinieкam nav, jo viņa labsirdīgā, sapņainā raksturā nav ne ēnas no taupības tieksmēm. Bet krāt, krāt

viņš varēja, jo, strādādams pie Rozes, tas laikiem pelnīja diezgan pieklājīgi. Tomēr nauda, kā nāca, tā aizgāja ar draugiem, izpriecās, jaunības uzplūdos. Plase dodas ceļā uz labu laimi ar to niecīgo pabalstu, ko spēj viņam sniegt tuvinieki, tai pacilājošā pārliecībā, varbūt labāk teikt — sajūsmā, ka tas Petrogradā nepazudīs un kaut kā jau izsitīsies kā līdz šim.

PLASE PETROGRADĀ

22 gadu vecumā Jānis Plase nokļūst Petrogradā un iestājas Petrogradas ķeizariskās mākslas veicināšanas biedrības skolā (Институт живописи при Императорском обществе по поощрению искусств) kā brīvklausītājs. Par šās skolas audzēkni Plase nevar būt savas nepietiekošās vispārējās izglītības dēļ. Te viņš nu pirmoreiz skaidri noprot, kādu kļūdu tas pielaidis, neiestājoties un nenobeidzot Blūma reālskolu Rīgā. Tomēr Plase nenoskumst. Viņš stājas sirsnīgi pie darba. Kaut gan sākumā Petrograda to stipri apžilbina, bet viņš tomēr nemēģina tuvāk ar to iepazīties. Plasi pilnīgi sagrābusi savā briesmīgā varā viena vienīgā tieksme — kļūt par mākslinieku. To neatbaida nekādi grūtumi. Plase vienkārši tos kā neinteresantu sievieti neievēro. Viņš dzīvo šinī laikā kā apmāts no šīs savas vienīgās alkas. Māksla. Un vēlreiz māksla. Visam citam nav nekādas vērtības. Plasem taisni brīnums, ka var būt vēl cilvēki, kas spēj dzīvot un bez mākslas interesēties par kaut ko citu.

Sākumā Plase kopā ar kādu savu biedri no Rīgas, laikam Plotnieku, apmetas uz dzīvi kaut kur pie krāmu tirgus Aleksandrovskā neciešami mazā istabiņā ar šauru, liesu saliekamo gultu, vienīgo mēbeli no tālās Rīgas. Gulēšana šai lieliskā gultā notiek pēc kārtas izlozes kārtībā. Kam kārta gultā, neapšaubāmi liekas gulēt gultā, bet otrs sapīcis ierīko sev guļasvietu no mēteļiem un citiem liekiem drēbju gabaliem uz grīdas.

Maksa par šo piņģerotisko istabiņu ļoti zema, padomājiet tikai — trīs sudraba rubļi mēnesī tai laikā, kad par kaut cik piemērotu istabu nākas maksāt no 12 līdz 15 rubļiem.

Istabiņā bez gultas atrodas vēl trīskājains galds un divi veci, nodiluši Vīnes krēsli. Istabiņa domāta kalponei, tamdēļ atrodas blakus virtuvei. No vienas puses, tas

lieliski — ziemā nekad nav auksti, bet, no otras puses, visai nepatīkami. Dzīvokļa saimnieki izrādās par tādiem cilvēkiem, kuri katru dienu vismaz trīs reizes dienā gatavo sev virtuvē ēdienus. Zupu šņākšana, cepešu čurkstēšana un neatvairamā smarša, kas kā biezs nepārtraukts vilnis plūst no karstās, dūmainās virtuves Plases istabiņā, tieši neizturams viņam, jo līdzekļu trūkuma dēļ tas reti kad spēj kārtīgi paēst. Siltas pusdienas Plase var sev atļauties tikai pāris reizes nedēļā, jo, cik zināms, viņš pie toreizējiem Petrogradas apstākļiem iztiek ar pieciem rubļiem mēnesī. Plase dzīvo un enerģiski strādā, apēdot dienā tikai mārciņu rupjas maizes un dažas krievu barankas, kādreiz piedzerot klāt tēju ar, bet pa lielākai tiesai bez cukura. Tamdēļ nav brīnums, ka Jāņa Plases sejas krāsa šinī laikā pelēka kā zeme un viņa miesas būve ārkārtīgi vāja un nedroša. Neapšaubāmi šis laikmets atstāj dziļi postošu iespaidu uz Plases veselību. Viņa sekas pat vēlāka laikā nav iespējams labot.

Vienīgie tuvinieki, kas Plasi Petrogradas laikmetā atbalsta, Januļi no Rīgas. Mēnesī reiz, dažreiz pat divreiz viņi sūta Jānim produktu paku. Pēdējās ierašanās no Rīgas viņam liekas vienmēr kā īsti svētki. Tad tas nekavējoši kopā ar savu istabas biedri un pārējiem draugiem uzaicina pie sevim pazīstamās latviešu kursistes — uz balli, kā viņi saka. Kursistes, nabadzītes, skrien pa pilsētu apkārt, īrēdamas attiecīgas kleitas, — kā, jāierodas taču pie māksliniekiem uz viesībām! Bet, kad atnāk, viņas sagaida nepatikama vilšanās — priekšā tikai maza istabiņa un Maggi buljons īrētās dzīvokļa saimnieka tasēs. Bet par to vairāki zobgalīgi smaidoši jaunekļi — un beigās omulība tomēr nodibinās.

Arī Plases apģērbs šinī laikā visai trūcīgs. Apmaiņas virsdrēbju kārtas viņam nav. Uzvalka lāpīšanu iziršanas vai plīsuma gadījumā tas izdara pats personīgi. Tomēr grūtsirdībai jaunais mākslinieks nepadodas, viņš vienmēr pilns lielisku nākotnes plānu un nesalaužamas darba enerģijas. Bet, kad kādreiz tiešām smaguma domas un jūtas nav vairs atvairāmas, ļauj vaļu savam labsirdīgam, viegli dzēlīgam humoram.

Radinieku Plasem Petrogradā nav. Vismaz viņš tos nezin. No rīdziniekiem skolā strādā vienīgi vēl Alberts Filka. Bet pazīšanos Plase arī nemeklē. Ja tas kurp iet, tad vienīgi tikai kopā ar saviem skolas biedriem, visvairāk gan ar savu līdziedzīvotāju. Pēdējam, starp citu, viens

no tēvočiem ķeizara sulainis. Dzīvo Miljonu ielā blakus ķeizara pilij. Abi draugi iet visvairāk pie tādiem ciemā, kur dod labi paēst, un arī pats ciemošanās laiks viņiem vienmēr iekrīt azaidu stundās. Tamdēļ pie minētā ķeizara sulaiņa abus biedrus var redzēt pārsteidzoši bieži. Un tā viņi, kā parasts, reiz ierodas varen izsalkuši. Taisni pusdienas laiks. Tos, kā vienmēr, saņem ļoti laipni un nekavējoši sēdina pie galda. Bet paši mājenieki kaut kur vēl kavējas. Mūsu jaunie mākslinieki sēž un gaida, gaida, līdz beidzot sāk prātot, ka laikam uz galda uzliktais domāts tikai viņiem, nespēj vairs tālāk ciest, ķeras ēdieniem klāt, līdz viss pieklājīgi — notiesāts. Labsajūta lieliska. Bet, kad atgriežas saimnieki un, redzot tukšos traukus, izbrīnā saskatās, Plase ar biedri pēkšņi visu noprot un jūtas ārkārtīgi neveikli. Turpmākos apciemojumos tie jau prot apvaldīties. Kādreiz pat varonīgi mēģina atteikties no piedāvātā ēdiena, bet tas viņiem tomēr nekad neizdodas, jo dziedošie vēderi un slepeni skati uz azaidu liek namamātei saprast, ka tā tikai tāda ceremonija, sievišķīga tielēšanās vien ir.

Tādā apmēram veidā — pusbadā, ārkārtīgi mazā dzīvoklī — Jānis Plase nodzīvo 1914. g. rudeni un ziemas sākumu. Kad tuvojas semestra beigas — Ziemassvētki, tas nonāk vēl sliktākā stāvoklī. Viņam nav vairs pat vecās, mazās istabas, savas beidzamās mantas tas ieķīlā lombardā un pārnakšņo te vienā, te otrā no Petrogradas dzelzceļa stacijām. Viņš raksta uz Rīgu izmisuma vēstuli pēc palīdzības. Tuvinieki viņam atsūta naudu. Plase izņem no lombarda savas ieķīlātās lietas, bet tagad viņam pietrūkst, ko aizbraukt līdz Rīgai. Viņš sastop savu skolas biedri, otru rīdzinieku Albertu Filku, kas arī aizkavējies Petrogradā tās pašas naudas dēļ. Nolemj no nelaimes izkulties kaut kā kopīgi. Saliekot naudu, iznāk abiem biļetes līdz Pliskavai IV klasē maksimkā. Aizbrauc līdz Pliskavai. Maksimka tālāk neiet, un naudas arī nav. Neatliek nekas cits kā Pliskavas vecā sīkumtirgū pārdot savu nabadzīgo iedzīvi. Pēc pārdošanas izrādās, ka naudas tomēr pietiek tikai vienai biļetei līdz Rīgai. Tad abi biedri piekukuļo kādu konduktoru un brauc par brīvu vagona katla telpā uz oglēm. Rīgā Jānis Plase ierodas pie saviem radiniekiem Januļiem, pilns ogļu putekļu, galīgi melns kā krāsnkuris un novārdzis.

Pēc Ziemassvētku brīvdienām Plase, naudu aizņēmies, atkal nekavējoši atgriežas Petrogradā. Bet šoreiz viņš

brauc uz Krievijas galvaspilsētu ne tikai ar ciešu apņemšanos turpināt savu mākslinieciško izglītību, bet arī kaut kā ciešamāk ierīkoties materiālā ziņā. Starp citu, tam līdz dažas latviešu adreses Petrogradā. Plasem laimējas. Pēc neilgas meklēšanas viņš atrod sev darbu kādā no Ohtas lielajām koku zāģētavām. To pieņem par krāsnkuri. Bet šai lieliskā amatā Plase ilgi nenoturas. Lieta tā, ka minētās zāģētavas krāsnkuriem bez regulārā dienas darba ir arī savas nakts dežūras. Protams, ka arī Plasem, kā jau īstam krāsnkurim, zināmas naktis jādežurē un jāuzmana krāsnis, lai katli nepārsprāgtu. Bet mūsu Plase aiz noguruma reiz aizmieg un krāsnis ar katliem atstāj savā nodabā. Pēc kāda brīža pamostas un redz, ka suta nāk ar milzīgu sparu un šņākšanu pa visiem ventiļiem ārā. Nabaga Plase pārbijies skrien pie sava šefa. Tas vienā apakšveļā atsteidzas un novērš neizbēgamo nelaimi — katlu uzlidošanu gaisā. Pēc šīs nakts Plasi no krāsnkura amata atceļ un norīko vienīgi dienas darbos pie šāļu un dēļu nokraušanas. Pēc iestāšanās darbā, protams, ka Plases materiālais stāvoklis manāmi uzlabojas. Viņš tagad dzīvo ne visai tālu no savas darbavietas Ohtā pie kāda sava paziņas. Plasem diezgan pieklājīga istabiņa ar logu uz ielu, viņš vienmēr kārtīgi apģērbies, paēdis, un mīlestībā arī tam iet labi. Savu darbu mākslas skolā Plase nesamazina, bet turpina cītīgi strādāt.

Pavasarī pēc skolas beigšanas Plase uz Rīgu nebrauc. 1915. gada vasaru viņš nolemj pavadīt Petrogradā. Tikai no kokzāģētavas tas tagad pāriet strādāt Ohtas upē uz velkonīšiem, sākumā kā kapteiņa palīgs, bet uz rudens pusi jau pat kā kapteinis, kuram uzticēts vesels upes kuģis.

1915. gada rudenī Plase uzsāk savu trešo mācības semestri mākslas skolā un iet ļoti sekmīgi savā darbā uz priekšu. Vairāk vai mazāk nokārtotā dzīve uzlabo Plasi i fiziski, i morāliski, un tas ar divkāršu enerģiju nododas studijām. Šinī laikā viņš nodibina sev skolā labākā un apdāvinātākā skolnieka vārdu.

1916. gada pavasarī Plase izbeidz savu kapteiņa karjeru un pāriet par zīmētāju Galeras ielas lielā tirdzniecības namā «Паровая турбина Лаваля», jo šis darbs liekas viņam vairāk pieskaņots. Tomēr par zīmētāju tam neizdodas ilgi būt. Pēc dažiem mēnešiem, un, proti, maijā, cars paņem Plasi karadienestā. Neskatoties uz viņa vārgo veselību un sīko stāvu, armija to cieš veselus trīs mēne-

šus, un tikai 1916. gada rudeņa sākumā Plase kļūst brīvs, lai atkal tūliņ stātos pie sava iemīļotā gleznieciības darba mākslas skolā.

1916. gada rudenī un ziemā Plase turpina mācīties mākslas skolā, uzturu pelnīdams gan kā zīmētājs, gan atkal kā kapteinis uz Ohtas. Noteiktas ilgākas darbavietas viņam šinī laikā nav. Arī no pārdotām gleznām mākslinieks iesit dažu labu grasi, jo tas jau tiktāl savā darbā progresējis, ka viņa gleznas atstāj augsti kvalificēta un jūtīga mākslinieka darba iespaidu. Gleznotājs Alb. Filka par Jāņa Plases mākslas gatavību minētā laikā izsakās šādi: «Nākošā mūsu satikšanās iznāca slimnīcā 1917. gadā, janvārī. Drusku vēlāk, kad biju zināmā mērā atspirdzis, apmeklēju Plasi mājās un biju pārsteigts, ieraugot gandrīz pēc diviem gadiem gūtās sekmes. Viņš bija izveidojies par mākslinieku ar noteiktu seju. Ne jausmas vairs no iesācēja. Gleznojumi bija reālā uztverē, vieglu, tikko jūtamu stilizāciju, klusā noskaņojumā, patumša, samtaina kolorīta.»

Plase Petrogradā nodzīvo vēl līdz 1917. gada beigām, vairāk gan strādādams pie savas mākslas tālākās izkopšanas pats patstāvīgi nekā skolā, jo sakarā ar revolūciju un nemieriem Petrogradas dzīve jau stipri izirusi. 1917. gada rudenī viņš kopā ar Krievijas mākslas slavenībām piedalās «Мир искусства» tradicionālās ievērojamās izstādēs un gūst labus panākumus. 1917. gada pašās beigās, kad dzīve Petrogradā kļūst pavisam neciešama, Plase aizbrauc uz Čitu Sibīrijā.

JĀNIS PLASE SIBĪRIJĀ UN TĀLOS AUSTRUMOS

Žanis Plase, kā viņš tagad sevi dēvē, ierodas Sibīrijas pilsētā Čitā 1917. gada decembra pirmos skaitļos. Viņam līdz — visa iedzīve un, galvenais, neizpārdotās gleznas, jo uz Petrogradu atgriezties tas vairāk nedomā. Plases visciešākais nodoms: vai nu palikt un kaut kā ierīkoties kādā no Sibīrijas pilsētām, vai arī pie pirmiem izdevīgiem apstākļiem nekavējoši atgriezties dzimtenē, Rīgā.

Čita, kaut gan diezgan ievērojama Sibīrijas pilsēta, tomēr visumā netīra, nolaista, samērā nabadzīga, bez kādām lielām labierīcībām. Iedzīvotāju viņā apmēram tikpat, cik mūsu Jelgavā pirms kara.

Iebraucis Čitā un ar pēdējo drusku tuvāk iepazinies,

Plase i nedomā meklēt sev darbu kādā no revolucionārās valdības iestādēm. Nē! Viņā dzīvo vienīgi cieša apņemšanās iztikt no savas mākslas vien.

Lai to panāktu, tas nekavējoši stājas sakaros ar vietējiem laikrakstiem, kādi tur iznāk, un tiešām pēc nedaudzām dienām Čitas galvenākā lapā parādās īsa, bet diezgan redzamā vietā ielauzta ziņa, ka pilsētā apmeties uz dzīvi gleznotājs Plase un Šumova namā atvēris savu laikmetiskās gleznieciības studiju. Informācijas beigās atrodams arī vēl paziņojums par Plases darbu izstādes atklāšanu tuvākā nākotnē, ar piezīmi, ka izglītību jaunais mākslinieks ieguvis ārzemēs.

Plase savos aprēķinos nav kļūdījies. Divu nedēļu laikā viņa laikmetiskās gleznieciības studijā iestājas tik daudz audzēkņu, ka tas no ienākušās mācības naudas tīri pieklājīgi var eksistēt un strādāt. Varbūt pirms kara tiešām viņa mākslas studija tādā draņķa pilsētā kā Čita pagalam nīkuļotu un nomirtu ātrāk par mušu. Jo tad pat turīgas provinču pilsētu aprindas mocīja sevi ar ļoti tumšu un aprobežotu dzīvi. Bet 1917. gada beigas un vēl vairāk 1918. gada sākums Krievijā garīgā ziņā jau pavisam kas cits. Plašās tautas aprindās, sevišķi pilsētās, sākās īsts garīgās atmodas laikmets, intensivitātes ziņā apmēram tāds pats kā latviešiem 19. g. s. 70.—80. gados. Pilsētnieki nenovēršami kā lietus krīt uz dažāda veida izrīkojumiem, diletantiskām, ērmotām teātru izrādēm, sliktiem koncertiem, gleznieciības un rakstnieciības studijām un kolektīviem. Kā uz burvju mājienu gandrīz visās lielākās Krievijas pilsētās atrodas šādu iestāžu grandiozs tikls. Tā ir tāda pati masu slimība, psihoze kā apmēram modernās dejas, azarta spēles un sports, kuras kādreiz neglābjami pārņem sabiedrību. Daudzas no minētām iestādēm tiešām diezgan nopietni ņemamas, bet savā vairākumā tās noteikti kaitīgas, atvērtas no dažādu sugu un kalibru avantūristiem.

Tālāk. Kā tas vērojams pie katras lielu masu kustības, tad līdztekus dziļai nepieciešamībai, kas noteikti un vienmērīgi kvēl šādas kustības dzīlēs, sastopamas arī pārāk daudz ārišķības un aizraušanās no zināma skanīguma, uzpūtības. Arī šo apstākli Plase uz vietas uztver, kas liecina par viņu kā par labu psihologu. Viņš jūt, ka pūlis, sabiedrības vairākums vērtē parādības un sevišķi cilvēkus pēc viņu tituļiem, vārdiem, bet ne pēc spējām un parādītā darba. Tamdēļ tas, apmetoties nomalīgā Čitā, neuzdodas

vis tikai par bijušās Ķeizariskās mākslas skolas, bet gan par bij. Ķeizariskās mākslas akadēmijas audzēkni un vēl vairāk, jo, lūk, ko ziņo par mūsu mākslinieku tas pats agrāk pieminētais lielākais Čitas laikraksts vienā no saviem vēlākiem numuriem rakstā zem nosaukuma «Gleznotāja Žaņa Plases studija Čitā»: «... Pilsonis Žanis Plase no Rīgas, pēc tautības latvietis, beidzis Rīgas mākslas skolu, pēc tam mācījies veselu gadu Petrogradas Mākslas akadēmijā, bet, nespēdams samierināties ar krievu akadēmiskās mākslas reālistisko virzienu un iesūbējušiem pedagoģiskiem paņēmieniem, nodomājis bij meklēt jaunus ceļus gleznieciībā un tamdēļ aizbraucis uz ārzemēm, kur iestājies slavenā Minhenes Mākslas akadēmijā. Te viņš ar visu sirdi un dvēseli pievienojies tā saucamam impresionistiskam virzienam gleznieciībā, par kura ciltstēviem uzskata Manē, Sezānu, Degasu un Renuāru. Beidzamos ārzemēs pavadītos gados pilsonis Plase piesavinājies jaunākās krāsu gleznieciības idejas un tehniku, kas jau tagad paspējusi diezgan tālu aiziet no minētiem četriem impresionisma stūrakmeņiem, dodot lielāku iespēju izteikties katrai atsevišķai mākslinieciskai individualitātei.

Mums bija izdevība redzēt vairākas mākslinieka eļļas krāsas gleznas un viņa ofortus. Starp pirmām (tas ir, gleznām) sevišķi jauks bija lielais darbs «Augļu novākšana», kura izpildījums apzīmējams par meistarisku. Arī pārējie darbi pārsteidz ar savu īpatnību un savdabīgu satura uztvērumu.

Mākslinieka oforti — alegorijas apliecina augstu zīmēšanas kultūru. Sevišķi gleznotājam padodas kailu cilvēka ķermeņu zīmējumi. Pilsonis Plase domā tuvākā nākotnē Čitā atklāt savu gleznu izstādi; līdz ar to plašākai publikai radīsies patīkama izdevība iepazīties ar augsti apdāvinātā mākslinieka darbiem.» —

Tiktāl Čitas lieliskie laikraksti.

Dzīvojot šinī pilsētā, Plase drīz vien iepazīstas ar krievu skulptoru Inokentiju Žukovu un kopā ar pēdējo 1918. gada pirmos ziemas mēnešos tiešām atklāj savu darbu izstādi. Nav zināms, kādas bijušas par pēdējo Čitas preses atsauksmes.

Izstādes laikā Jānis Plase kopā atkal ar enerģisko Inokentiju Žukovu sarīko vēl arī tieši mākslas izstādes telpās un ārpus tām dažus disputus par mākslas jautājumiem, lai tādējādi vēl vairāk saasinātu un paceltu čitiešu interesi.

Izstādē atrodas arī liela biezos brūnos vākos iesieta burtnīca, kurā katrs apmeklētājs var rakstiski izteikt savas domas un spriedumus par redzētiem darbiem.

1918. gada augustā, pirms savas aizbraukšanas no Čitas, pilsētas lielākās telpās — Tautas namā — Plase sarīko vēl vienu savu darbu izstādi, bet šoreiz jau viens pats, bez Žukova piedalīšanās.

Starp citu, Plase ņem dalību arī lielinieku sarīkotā strādniecisko naudas zīmju konkursā. Viņam uzsmaida laime, tas iegūst pirmo godalgu, uz kādu laiku labi algotu vietu un bez tam vēl citus izdevīgus pasūtījumus. Bet no šiem pasaulīgiem labumiem sekas tādas, ka pie balto tuvošanās Čitai Plasem cik vien iespējams ātri no pilsētas jāpazūd, ja tas negrib ar savu sīko stāvu aplaimot kādu apsalušu telefona stabu.

Kādus mēnešus mākslinieks bēguļo no vienas Sibīrijas pilsētiņas uz otru, līdz beidzot nonāk Habarovskā, kur apmetas uz pastāvīgu dzīvi, — viņš iestājas par skolotāju vietējā komercskolā.

Lai krievi to neaizskārtu un neiesauktu savā karadienestā, Plase lūdz to uzņemt par karavīru latviešu Imantas pulkā, kas toreiz atradās Vladivostokā. Pulks to arī izdara, un Plase saņem apliecību, ka viņš garā atvaļinājumā palaists Imantas pulka vienkāršs ierindas karavīrs. Tagad Plase var netraucēti dzīvot Habarovskā.

Bez sava darba komercskolā Plase piedalās arī vietējā latviešu kolonijas dzīvē. Sibīrijas latviešu Nacionālai padomei Habarovskā savs pārstāvis. Jānis Plase šī pārstāvja sekretārs. Dienesta darīšanās viņam bieži iznāk braukšana uz apkārtējām pilsētām. Starp citu, arī uz Vladivostoku. Šeit viņš iepazīstas ar slaveno krievu futūristu Vl. Burļuku, kam toreiz Vladivostokā savs mazs krodziņš — balagančiks. Šajā krodziņā Vl. Burļuks bez dzērieniem viesus pacienā vēl arī ar savām kārtējām lekcijām par futūrismu. — Uz saviem priekšlasījumiem tas ierodas īpatnējā smieklīgā tērpā, ar mazu ēzelīti uz pieres.

Ar Burļuka palīdzību Jānis Plase iegūst savu lielo un reto japāņu grafiku kolekciju, ko tas vēlāk pārved dzimtenē.

Habarovskā kopā vēl ar diviem māksliniekiem — kādu latvieti Alksni un krievu sibīrieti Ļubarski viņš sarīko vairākas mākslas izstādes un publiskas lekcijas.

Kad Imantas pulks izsludina pulka karoga projekta konkursu, arī Plase no Habarovskas iesūta savu zīmē-

jumu. Viņa projekts māksliniecisķi vērtīgs, īpatnējs, latvisks. Bet godalgošanas komisijā tomēr lielāku atzinību gūst jaunā gleznotāja Mačernieka projekts.

Plase Nacionālai padomei nodod arī kādu savu darbu «Senču pilskalns», kas, starp citu, tagad glabājas kādā no Latvijas muzejiem.

1920. gadā Habarovskai uzbrūk japāņi, kuriem iznākušas nesaprašanās ar vietējiem lieliniekiem. Trīsarpus dienas notiek cīņa ap Habarovsku. Pilsēta pāriet no vienām rokām otrās, līdz beidzot virsroku ņem mazie, ņiprie japāņi. Lielinieki atkāpjas dažas verstes no Habarovskas un nostiprinājas viņas apkārtnē.

Niknā, ilgā kauja nodarījusi pilsētai lielu postu. Sagrautas daudzas ēkas, apšauti simtiem mierīgi iedzīvotāji.

Sagrauts arī tas lielais pilsētas nams, kura pagrabos pa visu apšaudīšanas laiku sēd Plase kopā ar Nacionālās padomes pārstāvja ģimeni.

Pēc pilsētas ieņemšanas japāņi tos pilsoņus, kas vēlas atstāt sagrauto Habarovsku, izlaiž uz Vladivostoku. Bet dzelzceļš uz Vladivostoku izjaukts. Lai nokļūtu līdz turienei, jāmēro apkārtceļš no Habarovskas pa upi Sungari līdz Harbinai un tad tikai no pēdējās uz Vladivostoku.

Latviešu Nacionālās padomes Habarovskas pārstāvis ar savu ģimeni brauc, Plase nolemj viņiem sekot.

Pirms uzkāpšanas uz nelielā upes tvaikoņa japāņi kopā ar baltgvardiem izved ļoti stingru aizbraucēju kontroli. Meklē sarkanos. Plase iedomājas par savām strādnieciskām naudas zīmēm, un slepenas, dzeļošas bailes pārņem viņa sirdi. Viņš skaidri zina, ka šo naudas zīmju autoru baltie meklē. Ja nu pie kontroles uz kuģa to atmasko? Tad Vladivostokas neredzēt! Bet lielās, mocošās bailes izrādās veltas. Plase ar latviešu pārstāvja palīdzību kļūst tīri viegli kontrolei cauri.

Sākas raibs romantisks ceļojums pa Sungari upi. Mazais upes tvaikonis velkas lēni. Kā vecs zirgs. Netāļu no Habarovskas viņu apšauda lielinieki. Labi, ka tie šauj slikti! Viņiem no savām ātršāvēju baterijām atbild japāņi.

Pēc vairāk dienu braukšanas kuģim samaitājas mašīnas. Tās lāpa ilgi un neatlaidīgi. Beidzot mašīnas izdodas izlabot, un nu var tvaikonis savu ceļu turpināt. Bet tagad viņš velkas vēl lēnāk.

Uz kuģa sāk aptrūkt ēdamā. Kuģa personāls — ķīnieši — atsakās strādāt. Tvaikonis draud atkal apstāties. Pasažieri samet proviantu kolekti. Ķīnieši apmierinājas un vada kuģi tālāk.

Netāļu no Ķīnas robežām nelielam bēgļiem pārlādētam tvaikonim uzbrūk ķīniešu lielgaballaivas, noturēdamas viņu par pirātu kuģi. Ķīnieši tomēr šauj labāk par karstgalvīgiem lieliniekiem. Ūdenī ap kuģi sāk krist granātas, saceldamas lielus ūdens stabus un neaprakstāmu paniku pasažieros. Daudzi no bailēm lec upē, kur noslīkst. Kuģa kapteinis nekavējoši izceļ baltu karogu, bet ķīnieši vēl labu laiku nebeidz šaut. Ņedzams, viņiem šī nodarbošanās patīk. Beidzot uz kuģa uzkāpt labpatīkas kādam ķīniešu virsniekam. Tas izdara paviršu dokumentu kontroli, atvainojas par šaušanu un drošības pēc apsola pavadīt kuģi ar vienu lielgaballaivu, jo apkārtnē uzturoties laupītāji.

Otrā dienā kuģis nonāk Harbinā. No turienes Plase diezgan viegli nokļūst Vladivostokā. Šeit viņš sarīko savu darbu izstādi un sāk domāt par braukšanu uz Latviju. Šinī laikā franči Vladivostokas ostā iesēdina tvaikonī uz Eiropu Troickas pulku.

Bez kareivjiem uz kuģa uzņem arī privātpersonas, bet tikai tādas, kas reģistrētas kā neatsverami speciālisti savā arodā. Arī Plase piesakās prombraukšanai. Bet viņu neuzņem. Tas neesot ne Troickas pulka kareivis, ne kāds izcilus speciālists. Mākslinieks jūt, ka bez veiklības viņam uz kuģa netikt. Viņš sāk draudēt un visādiem līdzekļiem mēģina pierādīt, ka tas arī esot viens no tiem neatsveramiem speciālistiem, par kura atstāšanu šeit tālā Vladivostokā nāksies pēc atgriešanās Latvijā vadošām personām atbildēt.

Pat īsi pirms kuģa aiziešanas nav vēl izšķirts jautājums par Plases uzņemšanu pasažieru skaitā, un viņam nākas uz ostas moliem latviešu pārstāvjiem vēlreiz noturēt aizstāvēšanās runu. Vai nu šī runa, vai vispār Plases neatlaidība, bet tas līdz — viņu uzņem kuģī, kas pēc pusstundas atstāj Vladivostoku, lai brauktu — uz Latviju.

Ceļojums no Vladivostokas līdz Liepājai ilgst $3^1/_2$ mēnešī, pie kam droši šī laika trešā daļa paiet stāvēšanā svešzemju ostās, kuras braucējiem ļauj apskatīt.

Kuģis, uz kura brauc Plase, piemērots vienīgi preču pārvadāšanai un tamdēļ nekādas ērtības pasažieriem sagādāt nevar. Tvaikoņa trumā (pēdējais bez logiem, gaisma

un gaiss nāk no augšas pa lūkiem) ierīkotas trīsstāvu nāras, uz kurām guļ braucēji saspiesti, sliktā gaisā. Arī ēdiens bieži vājš, no veciem produktiem. Vienīgais ceļojuma prieks — eksotisko pilsētu apskate. Šo reto iespējamību Plase tad arī papilnam izmanto un atgriežas Latvijā ar ļoti jaukiem un vērtīgiem pieredzējumiem.

PLASES BEIDZAMAIS DZĪVES POSMS — LATVIJĀ

1920. gada vasaras vidū Jānis Plase kopā ar Troickas pulku atgriežas Rīgā un apmetas uz dzīvi pie saviem radiniekiem Januļiem Stabu ielā Nr. 62/64.

Pēc iepazīšanās ar Rīgu un tiem Latvijas apvidiem, kur galvenām kārtām norisinājušās nesenās cīņas, Plase no jauna ķeras intensīvi pie mākslinieciskā darba. Un cits viņam arī nekas neatliek. Kaut gan tas Rīgā audzis un ilgi dzīvojis, bet tagad tas jūtas svešs un atstāts. Starp Latvijas māksliniekiem viņam ne drauga, ne pat tuvāku paziņu nav, jo visus beidzamos gadus viņš pavadījis vai nu Petrogradā, vai Sibīrijā un Tālos Austrumos. Plases gleznu krasā atšķirība no pārējo gleznotāju darbiem vēl lielākā mērā ievieš vēsumu starp viņu un kolēģiem. Un, kad neilgi pēc savas atgriešanās Rīgā Plase sarīko Latvijas Telegrāfa aģentūras salonā savu gleznu izstādi, kurai pievieno no austrumiem līdzatvesto japāņu vecmeistaru zīmējumu kolekciju, tad kritiķi, recenzējot minēto izstādi, gandrīz galvenām kārtām runā tikai par šo vecmeistaru kolekciju, paša Plases darbus pieminot vienīgi garāmejot, pie kam diezgan neatzinīgi. Kritiķi pārmet viņam lauztās līnijas, sevišķi lielo Rēriha iespaidu un zināmu rupjumu.

Tas vēl vairāk sarūgtina iekšēji smalko un trauslo Plasi, un viņš nolemj atstāt Rīgu, kura jau tā viņu saņēma diezgan vēsi.

Mākslinieks pāriet dzīvot uz provinci kā skolotājs Madonas vidusskolā. Madonā viņš pavada vairāk kā divus gadus. Šinī laikā Plase pasniedz zīmēšanas stundas gan pamatskolas, gan vidusskolas klasēs. Dzīvo viņš askētiski un sirsnīgi nododas gleznieciībai. Tomēr arī galīgi neatraujas no sabiedriskās dzīves: piedalās dažādos kulturālos pasākumos, gatavo dekorācijas izrīkojumiem un sarīko pat mākslas izstādes. Apmeklētājos Plases gleznas gūst ievērojamu piekrišanu — viņas pērk.

1924. gadā Plase atstāj Madonu un pārnāk par skolotāju Rīgas pilsētas 41. pamatskolā. Uz dzīvi viņš atkal apmetas savā atsevišķā istabā pie radiniekiem Januļiem.

Dzīvodams Rīgā, tas pamazām iepazīstas tuvāk ar pārējiem latvju māksliniekiem, starp citu, ar savu vēlāk tuvāko draugu gleznotāju Kārli Baltgaili. Viņi kopā vēl ar trīs citiem māksliniekiem un rakstnieku Kokainu — Kārli Štrauhu nodibina mākslinieku biedrību «Zaļā Vārna» pēc Sibīrijas mākslinieku parauga. Biedrībā bez gleznotājiem ietilpst arī vēl rakstnieki, mūziķi, aktieri un dejotāji. Biedrības mērķis — propagandēt mākslu tautā un attīstīt īstu bohēmu šī vārda labākā nozīmē.

«Zaļās Vārnas» dzīvē Plase jau no paša sākuma ņem visai lielu dalību. Viņš — neiztrūkstošs biedrības valdes loceklis un veikls reprezentētājs uz āru.

Lai biedrības darbību varētu paplašināt un padziļināt, atklāj slaveno «Zaļās Vārnas» pagrabiņu Merķeļa ielā Nr. 8. Viņa iekšējais īpatnējais izskats un iekārta galvenām kārtām nenogurstošā Plases nopelns. Ar kādām tiešām lielām un varbūt saldām grūtībām nākas šo mākslinieciško pagrabiņu iekārtot, to ļoti spilgti atceras savās atmiņās šī mājokļa otrs iekārtotājs Kārlis Baltgailis:

«1925. gada sākums. Pagrabiņš Merķeļa ielā 8. Zaļvārnisti vij savu pirmo ligzdu. Nelielās zāles stūros nekārtībā sabīdīti krēsli. Uz grīdas papes ruļļi un krāsu podi. Galdi sakrauti viens uz otra; uz viena pāris bulkas un desas gabals. Pa telpu rīkojas biedrības pirmie biedri: griež papi, krāso un skaļi sarunājas. Plasīts, uzkāpis trepēs, veido no atsevišķiem papes gabaliem griestu līkumos kubistiskus kristālus. Darbs grūts, jāsavieno ar līmē iemērktu drēbi asās šķautnes. Plasīts jauno telpu remonta darbu vadītājs, citi — palīgi. Pietrūkst drēbes, nav arī naudas jaunai. Žanīts aiziet un atnes no mājas dažus krekļus un lieku palagu, bez žēlastības plēš visu to garās lokšņēs, un darbi turpinājas. Pēc kādām nedēļām agrākais mednieku klubs ar drausmīgiem sienu gleznojumiem un nožēlojamām stalaktītu imitācijām pārvērsts īpatnējā un interesantā mājoklī, kur «Zaļā Vārna» pirmo reizi pleš savus spārnus lidojumam.»

Šāda veida mākslinieku pagrabiņš Rīgā kaut kas pavisam jauns, neredzēts. Biedrībā arvien vairāk sāk ieplūst jauni spēki, un «Zaļās Vārnas» pagraba telpās asprātīga garīga dzīve plaukst un attīstās. Katru nedēļu biedrības valde sarīko jautrības vakarus — tā saucamos jampampus,

kur paši «Zaļās Vārnas» biedri mākslinieciski veido vakara raibo programmu. Dzejnieki turpat uz vietas raksta vai nu par klātesošiem, vai uz uzdotu tēmu, aktieri deklamē un uzved ludziņas, dziedātāji aizraujoši dzied dažādas jautras kuplejas.

Jānis Plase šī pagrabiņa pastāvīgs viesis, un daudz priecīgu neaizmirstamu brīžu viņš paņem no turienes sev līdz.

Biedrības «Zaļā Vārna» darbība šai laikā neaprobežojas ar minēto pagrabiņu vien. Biedrība rīko arī teātra izrādes provincē. Lugas šīm izrādēm raksta literāti — biedri, uzved — biedri — aktieri (biedrībai šinī laikā pašai sava trupa), bet dekorācijas šādām izrādēm pa lielākai daļai zīmē Jānis Plase. Noteikti zināms, ka viņš darinājis dekorācijas Marģera Tanka ludziņai «Papardes zieds», ko uzved Madonā 1925. gadā, un Jūlija Lāča lugai, kura savu pirmizrādi piedzīvo 1926. gada vasarā uz laukiem.

Tomēr biedrības viszīmīgākais un arī vērtīgākais pasākums — mākslas izstāžu sarīkošana provincē, pirmām kārtām Jelgavā (šeit Jānis Plase iepazīstas ar gleznotāju Romanu Sutu, kam vēlāk liela nozīme Plases tālākā mākslinieciskā attīstībā), tad Valkā, Rūjienā un Liepājā.

Kopā ar savu draugu Kārli Baltgaili Jānis Plase šo izstāžu galvenais rīkotājs un kārtotājs, šo izstāžu sirds, kas nebaidās un nevairās ne no kādiem sīkiem un apgrūtinošiem pienākumiem un darbiem viņu sarīkošanā, neskatoties uz to, ka tas tagad veselības ziņā jūtas jau dažreiz diezgan slikti.

Plase ir arī viens no galveniem šo izstāžu kuplinātājiem mākslas ziņā. Cauru gadu tas vienmēr rūpīgi gatavojas uz viņām, dodams rudeņos (tad allaž minētās reprezentācijas iekrīt) visu to labāko no saviem darbiem. Un tiešām maz pamazām Jānis Plase iegūst vienu no redzamākām vietām to mākslinieku vidū, kas ņem dalību šais izstādēs.

Pēc atgriešanās no Madonas Rīgā katrs gads Jāņa Plases dzīvē krasi sadalīts divās daļās. Ziemā, kuras garums uz mata līdzinās tieši faktiskam skolas mācību gadam, un vasarā. Viņas ilgums Jānim Plasem nav lielāks par skolu vasaras brīvlaiku — suņu dienām.

Ziema Jānim Plasem paiet gandrīz vienīgi regulārā darbā. No rītiem — 41. pamatskolā. Tur Plase pasniedz

bērniem zīmēšanu, ko viņš dara ar lielu rūpību un sirsnību, jo tādas īpašības jau Plases raksturā no bērnības.

Bez tam viņš vēl skolā iekārto, papildina un rūpīgi noapaļo audzēkņu vajadzībām pilnīgi pietiekošu mākslinieciskū darbnīcu. Uz Plases ierosinājumu skola iegūst arī diezgan plašu latviešu mākslinieku (Baltgaiļa, Jumiķa, Sutas, Krūkas, Filkas, Siliņa, Varslavāna, Dīriķa, Poļa, J. Krastiņa, A. Plotnieka, A. Cīruļa un J. Plases) gleznu kopojumu.

Ar laiku Plase savāc krietni lielu gleznu reprodukciju, rakstnieku, mūziķu un gleznotāju ģīmetņu kolekciju, kas lielā mērā atvieglo audzēkņu tuvināšanu mākslai.

Tāpat skolas rīkotās audzēkņu darbu izstādēs nekad neiztrūkst Plases līdzdalības. Viņa tiešā uzraudzībā izstrādātie mākslas rokdarbi — keramikā, metālplastikā, veidošanā un tīrā glezniecībā — pauž vislielākā mērā par skolotāja — mākslinieka sekmīgo nodošanos savam audzināšanas darbam un gūst lielu atzinību apmeklētājos.

Arī skolas audzēkņu izrīkojumos mākslinieka palīdzība dod daudz kā jauna un iepriecinoša. Ar visai maz līdzekļiem tas darina skolnieku uzvedumiem skaistas dekorācijas, ar ko ļoti iepriecina un sajūsmina visus bērnus.

Turpretim pievakares un vakarus pēc skolas darba Jānis Plase mierīgi pavada savā istabā un vai nu glezno, vai, lēni papirosu kūpinot, domā par mākslas problēmām un nākošiem darbiem. Arī ar saviem viesiem — draugiem gleznotājiem un rakstniekiem (tādu viņam tagad daudz — Baltgailis, Varslavāns, Plotnieks, Polis, Suta, Eliass, Ķikuts u. c.) viņš sarunas pa lielākai daļai saista ap iemīļoto mākslu. Šinī laikā tas strādā pie tādām gleznām kā — «Pie Sungari», «Apburtais ezers», «Dzīves ritms» u. c. Bet tomēr jāsaka, ka Jānis Plase nav arī galīgi vienpusīgs. Viņš atrod savu laiku ir jokiem, ir izpriecām. Kad tas sāk stāstīt par savu dzīvi Sibīrijā un savām puskomiskām, pustragiskām attiecībām ar sievietēm, tad ir ko paklausīties. Viņa pašpuiciskā valoda rit lēni, bet izteiksmīgi. Kaut gan Plases stāstos daudz kas izdomāts, piegudrots klāt, tomēr viņi jauki kā kāds lēts, apdāvināti uzrakstīts romāns. — Plase šinī laikā vienmēr jautrs, tikai žēlojas, ka dienas par daudz īsas — nevar nekā padarīt.

Kad pusgadu pēc «Zaļās Vārnas» pagrabiņa atvēršanas zaļvārnistiem jāatstāj ar grūtībām iekārtotās telpas (ekonoms padara dzīvi pagrabiņā neiespējamu) un biedrībai nav kur apmesties, Plase atdot savu istabu viņas

vajadzībām. Tagad zaļvārnistu centrs pie viņa. Nāk biedri, spriež un trokšņo, līdz ar to, saprotams, traucē Plasi viņa darbā, bet tas priecīgs, jo biedrība dzīvo un strādā.

Kopā ar kolēģiem Plase turpat savā istabā noorganizē arī nelielu studiju, kur vairākas reizes nedēļā sanāk strādāt. Par iekrātiem grašiem un biedru naudām viņš krāmu tirgū nopērk nelielu skapi — pirmo biedrības mēbeli un to arī novieto savā istabā redzamā vietā. Skapītī zaļvārnisti svinīgi noglabā savas biedrības dokumentus un autoru dāvātās grāmatas.

Tikai katru gadu uz pavasaru Plases domas un ilgas sāk pamazām griezties uz citu pusi. Kopā ar nemierīgo Kārli Baltgaili tas kaļ plānus, kā pavadīt priekšā stāvošo vasaru tuvāk pie dabas — saules, vēja un ūdens. Ārā no pilsētas šauruma un smacības, jaunās, neredzētās vietās, lai rudenī atgrieztos mūros ar jaunu spēka, ierosmes un izdomas krājumu.

Un tā 1926. gada vasarā (1. jūnijā) Jānis Plase kopā ar Kārli Baltgaili tiešām dodas ceļojumā ar laivu no Rēzeknes līdz Rīgai. Bet lai drusku runā viens no šī ceļojuma dalībniekiem pats:

«1926. gada vasaras jauka jūnija nakts. Divi ceļotāji atstāj Rīgu III klases guļamvagonā un brauc uz tālo, romantisko Rēzekni. Līdz peronam viņus pavada daži draugi un divas daiļas meičas. Kupejā, kurā ielaužas abi draugi, kāda vecāka žīdiete visu nakti negul, bet kunkst, tik šaubīgi viņai liekas ceļabiedri. Viens no šiem ceļotājiem lielās platās matrožu biksēs un pelēkā žoķenē neviens cits kā Jānis Plase, sīks un mazs savā augumā, bet liels savā drosmē nākošam ilgam ceļojumam laivā no Rēzeknes līdz Rīgai. Otrs no viņiem garāks, platāks, ar bakeniem à la Puškins — Kārlis Baltgailis — kādreizējais kuģu puika, tamdēļ liels speciālists braukšanā ar laivām sīkos ūdeņos.

Pēc ceļinieku domām, Latgales džungļos mitinājas «plēsīgi» cilvēki, tamdēļ viņi stipri bruņojušies: vienam no viņiem somu duncis, bet Plasem šaujamais ierocis «pugačs». Bez tam attiecīgas auklas un āķi zivju ķeršanai, divas tīri pilnas kārbiņas ar blusu pulveri un pudele kortelīša lielumā ar smēri pret Latgales odiem.»

Pats ceļojums norit brīnišķīgi laimīgi, ja atskaita tādus starpgadījumus kā uzskriešanu sēklī turpat neciņ tāļu no Rēzeknes. Tad Plases bikšu pārplēšanu un belgās gandrīz varonīgo gala ņemšanu Ķeguma krāču viļņos.

Visu braukšanas laiku ceļinieki paši sev gatavo ēdienu,

bezsekmīgi makšķerē un zīmē. Aiviekstes krastos skaistas meičas viņu primitīvo laivu izgrezno liegām lauku rozēm, un šinīs pašos krastos viņi nāk pie traģiskā slēdziena, ka līdzpaņemtais blusu pulveris un smēre pret odiem nekur neder. Naktīs odi viņus sakož tīri pumpainus un sarkanus kā novārītus vēžus.

Pēc divām nedēļām sasniegta trokšņainā Rīga. Nodegušas sejas, tulznainas rokas, uz lūpām vēl lauku jaunavu skūpsti, katram paka zīmējumu un akvareļu, bet acīs vislielākā nicināšana pret pilsētnieku džimi kurpēm un stērķelētām apkaklēm.

1926./27. gada ziemā Jānis daudz glezno. Šinī laikā sākti un pabeigti sekoši darbi: «Bērzi ezermalā», «Ziedošās ābeles», «Indijas okeāns», «Rudens vakars» un citas. Biedrība rīko ceļojošās izstādes, un pie darbu uzsākšanas Plase katrā ziņā vienmēr klāt.

1927. gada agrā pavasarī viņš no saviem radiniekiem Januļiem pāriet dzīvot Stabu un Tērbatas ielas stūra lielajā namā, pašā augšā, piektā stāvā.

Šeit viņam liela, plaša istaba ar parketa grīdu un diviem gaišiem logiem, no kuriem atveras skats uz tuvāko apkaimi un pat tālo Grīziņkalnu. Vienā istabas kaktā atrodas stūrains dīvāns ar nelielu gaišu galdiņu priekšā. Pie pretējās sienas izkārtas visas Plases gleznas. Viņš mīl ar saviem draugiem sēdēt šinī stūrainā dīvānā un kaut ko melanholisku stāstīt. Melanholisku. Jo šinī pavasarī Plase bieži jūtas diezgan skumjš. Vai tas tamdēļ, ka viņš jau tagad jūtas sliktāk kā agrāk, jeb vai tamdēļ, ka tas šinī laikā nopietnāk iemīlējies?

Vasarā atkal jauns brauciens laivās, šoreiz lielākā kompānijā un pa Gauju no Drustiem līdz Jelgavai.

Ceļojums sākās vasarā jūlijā pirmos skaitļos. Bez Jāņa Plases viņā vēl piedalās, zināms, Kārlis Baltgailis, tad Jelgavas klasiskās ģimnāzijas direktors Jānis Lapiņš, gleznotāja Kārļa Baltgaiļa brālis Pēteris Baltgailis un kāda daiļa jaunkundze Lūcija.

Līdz Drustiem minētā kompānija aizbrauc vilcienā un šeit labu laiku pavada bezdarbībā, jo uz bagāžas uzliktās laivas laikā no Jelgavas neierodas.

Ceļotāji vai nu caurām dienām braukā un zvejo tuvējā Drustu skolas ezerā, vai snauž krastmalās un garlaikojas. Lai uzjautrinātu savus ceļabiedrus, Jānis Plase uzstājas ar dažādiem cirkus numuriem un jokiem, gūstot skatītājos «vētrainu» piekrišanu. Viņš bez roku palīdzības iesviež

sev mutē papirosu, pat aizdedzina to, žonglē ar degošu papīra tūti uz deguna, ar veca mēteļa palīdzību demonstrē vīrieša spēka aktu.

Beidzot pienāk sengaidītās laivas. Sākas ceļojums. No Drustiem līdz pašai Jelgavai kuģotājiem jāpārvar apmēram 24 dažāda veida šķēršļi — dzirnavu dambji, plosti, krāces un sēkļi.

Kompānija braucienam sadalās divās daļās, cik laivu. Pirmās laivas stūrmanis Plase lielās zilās audekla biksēs, kuras krāso, otrās laivas stūrmanis Jānis Lapiņš tikai vienās apakšbiksēs, kreklā un kravatē. Pirmās laivas airētājs Pēteris Baltgailis, viņas daiļums — puskailā Lūcija; otrās laivas galeru vergs Kārlis Baltgailis. Starp abiem stūrmaņiem visu ceļojuma laiku pastāv «mūžīgs» naids. Viens par otru grib allaž būt gudrāks.

Direktors Jānis Lapiņš produktu un guļasvietu meklētājs, Jānis Plase kulinārijas meistars, bet Kārlis Baltgailis žagaru vācējs. Plase savu amatu izpilda lieliski — cep zivis, vāra putras un zupas.

Vakaros, kad paliek tumšāks un līdz ar to visiem prāts skumjāks, Plase sarauj uz augšu savas lielās zilās bikses, kas sagulušās viņam ap tieviem stilbiem kā ermoņikas, pablisina ar savām lielām izteiksmīgām acīm un stāsta anekdotes.

Neskatoties uz to, Plase jau šinī ceļojumā jūtas dažreiz slikti. Naktīs, kad paliek drēgnāks, nepatīkams smagums māc viņam krūtis, un kauču gan veselīgais, bet vienmuļais ēdiens traucē bieži kuņģa un zarnu darbību.

Izbraukums veicas lieliski, un pēc dažām nedēļām ceļojuma visi četri braucēji laimīgi sasniedz galapunktu — veco, kluso Jelgavu.

1927. gada rudenī Plases noteikti iekārtotā dzīvē notiek atkal diezgan lielas pārmaiņas. Viņš pāriet dzīvot pie mākslinieka Romana Sutas Lāčplēša ielā Nr. 23, rakstnieces Austras Ozoliņas-Krauzes dzīvoklī.

Te Plase dzīvo jau pirmā stāvā. Viņa rīcībā liela saulaina istaba ar īpatnējām sarkanām mēbelēm (pēc Sutas zīmējumiem), guļ tas uz ne mazāk sarkana savāda dīvāna. Sienas bez gleznām noklātas vēl šausmīgi gariem raibiem tepiķiem, ko viņš izgatavo pats kopā ar Sutu peļņas nolūkos, bet nelaimīgi. Parkets istabā staigājot drusku čīkst.

Ar pāriešanu uz Lāčplēša ielu pamazām iestājas arī lūzums Plases māksliniecisko uzskatos un tieši pašā radošā darbā. No stilizācijas un misticisma Plase pāriet uz

jaunreālismu. Šinī laikā viņš strādā pie sekošiem zīmīgiem darbiem: «Kafejnīcā», «Pelēkā diena», «Draudzenes», «Rijas», «Strādnieku dzimta».

Turpat Plases istabā mitinās arī vēl «Zaļās Vārnas» valde un biedrības vienīgā manta — vecu vecais īpatnēja stila skapītis ar dāvātām grāmatām un nekārtībā sasvaidītiem dokumentiem.

Šinī pašā laikā Plase pirmo un beidzamo reiz savā mūžā kļūst arī par atbildīgo redaktoru un pie tam vēl satīriskam žurnālam — «Hallo».

Kāds no viņa toreizējiem draugiem literātiem — Fridrihs Gulbis velta šim savdabīgam gadījumam Plases dzīvē apmēram sekošas rindas:

«Plases dzīvā mākslinieciskā intuīcija, kura necieš sastingumu, bet vienmēr grib izpausties kādā kustībā, liek viņam jauno pienākumu uzjemties ar sajūsmu. Viņš stāsta draugiem par redakcijas nodomiem, atreferē pirmam numuram paredzēto saturu, rāda karikatūras, kuras droši vien pirmās tā mākslinieciskā darbā. Viena karikatūra attēlo toreizējo kreisās valdības finansu ministri uz blakšu pulvera kastītes ar uzrakstu: Bastjāns, labākais blakšu pulvers. Otra — zābaku smēres bundžu ar H. Asara galvu.

Žurnāla iznākšanu ievada ļoti oriģinālā veidā — ar reklāmu, kādai mums nav precedenta. Kā izdoma tā ir, nezinu, bet vienā jaukā dienā kādā grāmatveikala skatu logā uz Brīvības ielas salmos urkšķ mazs, balts sivēns, un pāri tam uzraksts: Pēdējā meža cūka, kura pēc lielām galma medībām izbēgusi no Ugāles meža. Furors. Skatu logu sturmē publika, līdz iejaucas policija un pavēl sivēnu aizvākt. Turpmākās reklāmas ne mazāk oriģinālas. Paskaidrojošais teksts — arvienu labi mērķēti šāvieni. Šo reklāmu izdomā dzīvi piedalās arī Plase. Kādi no viņa projektiem tiek realizēti, kādi atmesti, grūti pateikt. Plase smaida savu parasto smaidu, kad stāsta, ka viņam uz kakla jau esot tik un tik protokolu. Kad es cenšos tam izskaidrot, kādas šiem protokoliem var būt sekas, viņš sāk pārdomāt savu stāvokli un atzīst, ka tas diezgan neapskaužams, jo sēdēt aiz restēm nav viļinoša perspektīve. Galvenokārt tāpēc, ka tad viņš būtu uz laiku atrauts no savas mākslas un arī skolas, kura tam dod eksistences minimumu. Sevišķi viņš baidās, lai par viņa redaktora darbu nekļūst zināms skolā, jo, tā kā žurnāls bija ļoti ass, kurš vienai otrai augstai personai sāpīgi min uz varžacīm, Plase riskē pazaudēt savu vietu. Tāpēc viņš arī kaut-

rīgi par savu redaktorību nekā nepauž un svešiem stāsta, ka redaktors esot kāds cits Plase. Viņš pat izsakās, ka grib atteikties no žurnāla parakstīšanas, tik viņu nelaižot. Un liekas, Plases redaktora darbība tiešām vairāk formālas dabas. Viņš zīmē, redz citu zīmējumus, strādā žurnālam nepieciešamos darbus, bet, vai viņš arī izlasa manuskriptus, — atklāts jautājums. Literāriskai daļai cits redaktors, un tā vien liekas, ka Plasem gluži aukstasinīgi šie raksti jāsankcionē ar savu parakstu. To viņš arī dara.

Neraugoties uz žurnāla aso toni, Plasi pie atbildības nesauc. Tas biķeris viņam aiziet garām, nesalaužot vēl agrāk Plases spēkus. Vienpadsmitam numuram nav vairs Plases paraksta. Viņš bija atradis par labāku šo bīstamo spēli izbeigt, un tā noslēdzās viņa jaukā un riskantā redaktora karjera. Arķīvos paliek protokoli par meža cūku, kas izbēgusi no Ugāles meža.»

1928. gada vasaras sākumā atkal organizējas jauns laivas ceļojums, bet Plase vairs viņā nepiedalās. Viņš apgalvo, ka jūtoties slims. Tā Plase visu vasaru paliek Rīgā, bet neārstējas, turpretim ļoti intensīvi strādā, starp citu, kopā ar Romanu Sutu pie Padomju Krievijas paviljona Rīgas starptautiskā rūpniecības izstādē. Šeit viņš atrodams darbā no rīta līdz vēlam vakaram un tikai retās svētdienās vai nu kopā ar Sutu, vai Kārli Eliasu izbrauc kaut kur ārā no pilsētas. —

Rudenī Plase jūtas vēl sliktāk. Un draugi atnākot bieži sastop viņu guļam savā istabā uz sarkanā īpatnējā dīvāna. Viņš sūdzas par nespēku un augstu temperatūru. Tā paša gada oktobrī tas, draugu pierunāts, dodas uz sanatoriju.

Visu 1928. gada ziemu Plase pavada Inčukalna skolotāju sanatorijā. Te viņš jūtas samērā labi, ar savu dzīvi it kā apmierināts. 1929. gada aprīļa vidū tas no Inčukalna atgriežas Rīgā. Plase pa ziemu sanatorijā ļoti uzbarojies. Visas drēbes kļuvušas viņam galīgi šauras. Var redzēt, ka pats Plase uz to vareni lepns. Arī labsajūta, šķiet, viņam laba. Tas, tāpat kā senos laikos, joko, lielās izteiksmīgās acis dzirkstīt dzirkstī. Bet, vērīgāk ieskatoties, tomēr var manīt, ka šī otrā veselība, šis tuklums nav īsts, nav dabīgs, vairāk gan uzpūsts.

Plase pārvērtē savus spēkus. Pēc vientulībā un ārkārtīgā režīmā pavadītās ziemas viņš mēģina drusku iedzīt pazaudēto un padzīvo dažas dienas brīvāk. No jauna sāk pīpēt, neiet regulāri gulēt, kādreiz iedzer. Postošās sekas neliek uz sevi ilgi gaidīt. Pēc nedēļas Plase stiprā mērā

jau sakritis, zūd spēki, un pievakarēs no jauna ceļas temperatūra. Bieži viņa valodu pārtrauc sauss dziļš kāss. Arī pats Plase jūt, ka nav vairs viss kārtībā. Tomēr savos sirds dziļumos tas vēl liels optimists. Pēc viņa domām, tas viss esot tikai pārejoša parādība. Atnākšot vasara, gan tad viss būšot labi. Un Plase ar nepacietību gaida vasaru, saules...

Beidzot noslēdzas skolās mācības, un viņš steidzīgi brauc atpūsties kādā pansijā pie Cēsīm, Gaujas malā, lai rudenī atkal no jauna atgrieztos Rīgā turpināt savu veco mākslinieka dzīvi, kas jau viņam tā pieaugusi sirdij.

Pansija «Karolus», kurā Plase apmetie uz dzīvi, atrodas tieši Gaujas krastā blakus Sarkanā Krusta tuberkulozes sanatorijai. Istaba viņam ierādīta pansijas augšējā stāvā, ar logiem uz mežu.

Jūlija vidū Plasem paliek vēl sliktāk. Viņš vairs nestaigā, bet uzturas visu laiku gultā. Kārlis Baltgailis, kas viņu šai laikā apmeklē, izsakās par Plases toreizējo stāvokli savās atmiņās visai drūmi: «Atrodu (Plasi) gultā. Vājš. Smagi elpo. Saka, ka negriboties ēst. Pie gultas lauku puķes. Retumis atnākot kāds. Arī vienam garlaicīgi neesot. Kādreiz iemaldoties lapsene, riņķojot virs galvas — tas esot viss. Slikti. Aprunājos ar ārstu — neesot cerību vairs. Neticami liekas. Pats Plase tomēr to lietu neuzskata par nopietnu — vēderiņš neesot drusku kārtībā, kad tas pāriešot, viss būšot labi.» —

Kārlis Baltgailis, redzēdams stāvokļa nopietnību, saziņā ar Plases kolēģiem — skolotājiem un radiniekiem nolemj viņu pārvest uz Rīgas I pilsētas slimnīcas tuberkulozes nodaļu. Atstāt slimo Plasi minētā pansijā nav ne mazākās iespējamības, jo viņas iekārta piemērota vienīgi veselam cilvēkam.

Viņu no Cēsīm uz Rīgu slēgtā automobilī pārved Kārlis Baltgailis un skolotājs Rubenis. Plase ļoti vārgs. Dzeltēns. Katru brīdi pie mazākās kustības svīst. Abas kājas sapampušas kā bluķi. Uzvilkt iespējams vienīgi zeķes. Pats saviem spēkiem līdz automobilim tas aiziet vairs nespēj. Viņu aiznes nešus ar krēslu...

Tas ir Jāņa Plases beidzamais brauciens. Auto kustas uz priekšu lēni, jo Plase nespēj panest vairs ātru gaitu. Kaut gan seja pilnīgi nekustīga, nedzīva, plānu sviedru kārtu pārklāta, tomēr vēl ar savām lielām skumjām acīm viņš, cik spēj, seko apkārtējai dabai. Nez, vai tas nojauž,

ka šis viņa beidzamais brauciens. Visu ceļu tas nesaka neviena vārda.

Beidzot slimnīca. Šeit Plase pavada apmēram divas nedēļas. Jau tūliņ pēc pirmās izmeklēšanas ārsti paziņo, ka uz izveseļošanos nav ne mazāko cerību. Ieilgusi tuberkuloze. Ģimenes kaite. Abas plaušas gandrīz pagalam. Tāpat visai nopietni sarežģījumi kuņģī un nierēs. Tomēr arī slimnīcā Plase it kā vēl neapzinās sava stāvokļa nopietnību. Jeb tā lielā dzīvotgriba, kas mīt Plasē, aizplīvuro viņa apziņu? Tuvinieki un draugi nolemj šo saulainību Plasem neatņemt un līdz pašam beidzamam acumirklim neizpauž tam viņa slimības gaitu. Bet ar laiku tagad arī vēl vienmēr labsirdīgais un mierīgais Plase paliek nervozāks. Sāk kaprizēt. Viņš vairs neuzticas slimnīcas ārstiem un lūdz atsaukt pie sevis kādu profesoru. Lai izpildītu Plases vēlēšanos, sarunā profesoru Zīli, kurš arī viņu apmeklē un apstiprina slimnīcas ārstu domas. Plase ļoti interesējas par profesora spriedumu. Bet viņam, kā jau agrāk, patiesību noslēpj.

Ēst nekā vairs Plase nespēj. Vienīgi svaigu, šķidru krējumu. Un viņam vienmēr šausmīgi slāpst. Lai dzesinātu savas slāpes, tas ļoti daudz dzer visādus minerālūdeņus. Tas ir viss viņa beidzamās nedēļas uzturs.

Slimnīcā Plase sakrītas acīm redzot. Elpa ar katru dienu kļūst grūtāka. Pēc vienas nedēļas guļas viņš tikko vairs spēj kustēties.

Katru dienu Plasi apmeklē liels bars draugu, tuvinieku un pazīstamu. Viņa slimnīcas galds vienmēr vienās puķēs. Var manīt, ka šis lielais apmeklētāju daudzums, kaut gan to parasti nogurdina, bet tomēr viņam patīk, viņu aizkustina. Jo nekad savā grūtā, vientuļā dzīvē tas nebija saņēmis tik daudz laipnības, līdzjūtības un ziedu kā šinīs pāra nedēļās.

Plase līdz beidzamam acumirklim mēģina būt vēl pret saviem viesiem īsts džentlmens. Viņš vienmēr smaida, mēģina būt laipns un slēpj savas ciešanas. Bet var redzēt, kādas pūles tas no viņa prasa. Tik kādreiz viņa acīs var jau notvert tādas kā skumjas, kā bažas: «Ko viņi visi mani tik daudz apmeklē un sēž pie tam tik nopietni un noslēpumaini? Kas tas varētu būt?» —

Priekšnāves agonija Plasem uznāk pēkšņi. Vēl dienu pirms tam viņš kā parasts, ja neteiktu pat — labāks, bet otrā dienā jau ap pusdienas laiku viņš iekrīt ilgā, smagā agonijā. Neviena vairs nepazīst. Murgo skaļi un grūti.

Mirst Jānis Plase piektdien, 23. augustā 1929. gadā, pulksten 7 vakarā. Aiziet viņš ļoti smagi, ar lielām fiziskām mokām, kas nav izciešamas pat pārējiem slimniekiem. Daudzi no viņiem spiesti atstāt istabu.

30. augustā Jāni Plasi no I pilsētas slimnīcas kapličas izvada uz Meža kapiem. Pavadīšana sirsnīga. Visi tuvinieki, daudz draugu, kolēģu, skolnieku un pazīstamo.

Tai pašā dienā 4 pēc pusdienas Plase jau nodots zemei...

JĀNIS PLASE KĀ MĀKSLINIEKS

Jānis Plase atstājis pēc nāves diezgan lielu gleznu kopojumu.

Kā mākslinieks Plase mēģinājis būt vispusīgs. Savā īsajā mūžā viņš bijis gan dekorators, gan karikatūrists, gan grafiķis, gan gleznotājs.

Dekoratīvā nozarē Plase nav atstājis nekā nozīmīga. Dekorācijām, ko viņš gatavojis teātra izrādēm Madonā, pēc tam Rīgā 41. pamatskolai un mākslinieku b-bai «Zaļā Vārna» izrīkojumiem provincē, piemīt vienīgi tikai gadījuma raksturs, un tās, kā mēs te atzīmējām, nenorāda nekā patstāvīga, īpatnēja.

Karikatūrai Plase piegriezās savas dzīves beidzamos gados, kad viņš kļuva par līdzstrādnieku satīriskam žurnālam «Hallo». Savās karikatūrās Plase dažreiz uzrāda diezgan atjautīgu izdomu, asprātīgu situācijas vai ķermeņa uztvērumu, bet pats izpildījums vēl pilnīgi atradās mēģinājuma pakāpē.

Līdztekus karikatūrai mākslinieks piegriezās arī grafikai. Starp citu, viņš bija arī Rīgas grafiķu biedrības biedris un neiztrūkstoši piedalījās viņas izstādēs.

Visas Plases grafikas izpildītas otas tehnikā, rūpīgi nostrādātas, samērā labā kompozīcijā, bet tomēr viņās nav redzama nekā plastiska. To izpildījumā vēl stipri manāms ārējs, citu meistaru iespaids, galvenām kārtām Romana Sutas, kurš laikam arī bija personīgi Plasi ierosinājis piegriezties šai mākslas nozarei. Kā pašā tematikā, tā vēl vairāk zīmēšanas tehnikā un lietu mākslinieciskā uztverē nenoliedzami saskatāma minētā meistara ietekme. Zīmīgi arī tas, ka Plase grafikai piegriezās tikai pēc tuvākas iepazīšanās ar to pašu minēto mākslinieku. Līdz

tam laikam mēs neatrodam neviena grafiska mēģinājuma starp Jāņa Plases darbiem.

Ja piegriešanās dekoratīvai nozarei un karikatūrai pilnīgi izskaidrojama ar gadījumu, tad pāreja vienā savā darbības daļā uz grafiku uzskatāma kā visai zīmīgas sekas tam mākslinieciskо uzskatu lūzumam, kas Plasē norisinājās beidzamos gados pirms viņa nāves. Tā ir pāreja no rērihiskā impresionisma uz jaunreālismu. Kā pašas tēmas izvēlē, tā viņas pieejā un konkrētā, stingrā, reālistiskā apstrādājumā mēs neredzam nekā vairs no tā idejiski mistiskā, haotiskā un tehniskā ziņā sadrumstalotā impresionisma, ar ko sevišķi spilgti iezīmējas Jāņa Plases gleznieciskās darbības sākums.

Daudzas no mākslinieka grafikām nes arī tīri studijiskas iezīmes, kā mazāka apjoma priekšdarbi vēlākiem tīri gleznieciskiem traktējumiem.

Visvairāk un vispaliekošāk Jāņa Plases jaunradošais talants paspēja realizēties tīrā gleznecībā. Mums zināma tikai viena daļa no gleznām — galvenām kārtām tā perioda, kura sākums sakrīt ar viņa atgriešanos brīvā Latvijā. No Sibīrijas posma gleznām pieejamas tikai dažas. Pārējās šī perioda, tāpat arī Petrogradas posma darbi vai nu gājuši bojā, vai arī atrodas izkaisītas Padomju Krievijā pie nezināmiem īpašniekiem.

Jāņa Plases tīri gleznieciskā jaunradošā darbība būtu sadalāma divās daļās. Pirmā lielākā posmā, un proti, no iestāšanās Petrogradas Ķeizariskās mākslas veicināšanas skolā līdz 1926. gada rudenim Rīgā, un tad otrā daudz, daudz īsākā, bet par to ļoti produktīvā un kaislīgākā, no 1926. gada rudenim līdz pašai nāvei.

Pirmais Plases gleznieciskais darbības posms visnotaļ raksturīgs ar savu spilgti izteikto simbolistisko impresionismu. Tas ir virziens, kuru visai cītīgi piekopj Ķeizariskā mākslas veicināšanas skola tanī laikā, kad viņā par brīvklausītāju iestājās Jānis Plase, kā pretstatu tam sausam, nedzīvam pseidoklasiskam akadēmismam, kas toreiz Krievijā valdīja kā oficiālais Mākslas akadēmijas virziens.

Simbolistiskais impresionisms — stilizācija, par kura garīgo tēvu neapšaubāmi uzskatāms slavenais krievu gleznotājs Rērihs, toreiz Krievijā bija diezgan lielā cieņā, jo, no vienas puses, tas pretēji sastingušam akadēmijas pseidoklasicismam mēģināja sekot un pielāgoties tā laika garam un valdošām interesēm, no otras puses, arī gleznotājiem tieši viņu jaunradošā darbā šis simbolistiskais im-

presionisms bija visai pateicīgs, jo samērā īsā laikā ļāva sasniegt diezgan redzamus rezultātus. Pieeja tēmai bija tīri simbolistiska, kur dota pilnīga patvaļa fantāzijai, bez iepriekšējām realitātes studijām, vai nu tās būtu dabas, vai cilvēka. Formas uztverē apmērainais biezums nebija nepieciešams. Pilnīgi apmierinājās ar viņas vienplāksnību. Kompozīcijā trūka līdzsvarotas ritmiskas uzbūves. Viss gleznas uzbūves smagums tika pārnests uz atsevišķu daļu noapaļošanu. Dziļumu problēmus atrisināja vienkārši ar krāsu optiku. Turpretim krāsu uztvere dibinājās pilnīgi uz impresionistiskās polihromijas. Lietoja vieglas, neuzkrītošas gammas un kā kontrastus arī maigus, miglainus krāsu iekritumus. Visbiežāk ar ziliem un melniem konturējumiem. Pie kam krāsas lietoja tehniski nesajauktas, viņas nesapludināja kopā tik tāļu, ka pie pārējām rastos iespaids, it kā viņas tiešām organiski izaugtu viena no otras, lai vēlāk pārietu trešā, kopsummā veidojot gleznieciski loģiski veidotu krāsu kāpinājumu. Tieši otrādi — krāsas gleznas virsmu klāja nodaliti, gabalaini, ar spilgtiem, asiem savstarpējiem norobežojumiem pārvēršot attiecīgu gleznu raibā mozaīkā, sadrumstalojot viņu lidz ļoti sīkiem un daudziem krāsu plankumiem. Sakarā ar to arī kompozīcijas moments izteicās gandrīz vienīgi gleznas dekorativo plankumu interesantā sadalījumā. Līdz ar to arī nekādu dziļāku, nopietnāku gleznieciskū vai plastisku momentu simbolistiskās stilizācijas darbos mēs velti meklētu. Galvenais beigu beigās bija un palika gleznu saturs.

Jānis Plase, iestājoties Petrogradas Ķeizariskās mākslas veicināšanas skolā, pilnā mērā pievienojās šai augšā minētai simboliskai stilizācijai un turpināja viņu izkopt pat pēc atgriešanās no Austrumiem Latvijā. Šī posma Plases darbos mēs atradīsim visas augšminētā virziena gleznieciskās īpašības. Filozofiski traktētu simbolistisku, impresionistisku krāsu gammu, gabalaino, dekoratīvo krāsu klājumu. Samērā veiklu, bet tomēr galu galā tikai dekoratīvu kompozīciju bez kādas lielas telpiskas izjūtas, vāju, neizkoptu zīmējumu, kas sevišķi krita acīs, pielietots cilvēku ķermeņu atveidojumam. Labākās īpašības šā perioda Plases darbos — mīkstas, glāstošas, patīkamas krāsas, sevišķi dabas skatos, un oriģinālā tematika.

Neatlaidīgā sekošana simbolistiskai stilizācijai arī pēc atgriešanās Latvijā 1920. gados bija galvenām kārtām par iemeslu tam, ka Plases pirmo darbu izstādi Latvijas Telegrāfa aģentūras telpās vai nu noklusēja, vai diezgan asi

un nesaudzīgi nokritizēja. Latvijas jaunā gleznieciba, kas par kara un revolūciju laiku bija nākusi diezgan ciešā sakarā ne tikai ar krievu gleznieciību, bet arī ar Rietumeiropas mākslu, galvenām kārtām moderno franču un pa daļai vācu, bija jau krietni pāraugusi Plases piekopto Rēriha simboliku impresionistiskā izpildījumā un bija pilnīgi aizrāvusies no citiem uzdevumiem, tīri glezniecīskiem — formas, telpas un krāsu saattiecībām. Tas bija tas laiks, kad zem mūsu pirmā vakareiropejiskā modernista gleznieciībā Jāzepa Grosvalda iespaida jaunā radošā gleznotāju paaudze, no kuras rindām pamazām izveidojās Rīgas mākslinieku grupa ar tādiem vārdiem kā Jēkabs Kazāks, Oto Skulme, Romans Suta, Niklāvs Strunke, Voldemārs Tone, Konrāds Ubāns, Jānis Liepiņš un citi, sāka meklēt jaunus ceļus. Šim modernistiskam virzienam, kas visvairāk tanī laikā bija iespaidots no kubisma, minētos Latvijas pirmos pastāvēšanas gados nācās izcīnīt bezgalīgas kaujas savu pilsonisko tiesību iegūšanai latvju gleznieciībā. Nekādus līdzekļus, pat denunciju un sabiedrības krāpšanu, vecās oficiālās mākslas pārstāvji neatzina par neattaisnojamiem un sliktiem, lai tikai kaut kā nomāktu un nospiestu jauno glezniecisko kustību pašā sākumā.

Nav skaidri zināms, vai tikko no Austrumiem atgriezies vientuļais Jānis Plase kaut cik iepazinās ar šo jaunās paaudzes gleznotāju kustību, pie kuras pēc gadiem viņš pats noteikti piederēja, un nevarēja tai pievienoties, jo vecās gleznieciības raugs vēl bija pārāk stiprs viņā, jeb par šo straujo trokšņaino kustību tas nemaz nebija painteresējies; kā arī tas nebūtu bijis, bet pēc savas neizdevušās izstādes sarūgtinātais kautrais Plase spēji pagriež Rīgai muguru un pāriet uz dzīvi provincē. Tur tas stūrgalvīgi turpināja savu vecu veco stilizāciju, sasniegdams šinī virzienā jau visai ievērojamu meistaribu.

Arī dažus gadus vēl pēc atgriešanās 1923. gadā Rīgā Jānis Plase centīgi turpina savu simboliku, līdz 1925. gadā nāk liktenīgā iepazīšanās ar Romanu Sutu, kas pamazām atstāj lielu iespaidu uz Jāņa Plases tīri mākslinieciskām atziņām. Šis iespaids pavairojas vēl lielākā mērā pēc tam, kad 1926. gadā Jānis Plase pāriet dzīvot uz Lāčplēša ielu Nr. 23, kur tanī laikā uzturas arī Romans Suta. Pēdējais kā gleznotājs tad jau stiprā mērā iestrāvots no modernās franču gleznieciības gara. Tie ir gadi, kad pats Romans Suta pēc ilgiem, intensīviem meklējumiem savā jaunradošā glezniecīskā darbā pilnīgi novirzās uz tā saucamo

jaunreālisma pusi. Tā bija zināmā mērā atgriešanās pie klasiķiem, bet pie tiem klasiķiem, kuru mākslas pamatos bija noteikti saskatāmi reālisma pamati. Un pirmām kārtām pie Žana Dominika Engra, šī lielā zīmējuma meistara. Modernā franču gleznieciībā minētais jaunreālisms, kas tik lielā mērā ietekmēts no klasiķiem, visspilgtāk izteicās Andrē Derēna un Andrē Lota darbos. Šis virziens nāca kā pretstats līdz tam laikam dominējošam kubismam, kas bija tik raksturīgs ar savu abstrakciju, ar savu anarhisko, spītīgo lietu deformāciju un sadalīšanu. Šis virziens cēla no jauna godā piemirsto nonievāto zīmējumu, reālistisko un tai pašā laikā arī sintētisko. Šis virziens kaislīgi tiecās pēc noteiktas, plastiskas formas, pēc skaidrības, līniju suverenitātes un dzīvās, ņirbošās konkrētības.

Romans Suta, būdams pats pēc kubisma laimīgās pārvarēšanas šī virziena jūsmīgs piekritējs, kā jau mēs minējām, maz pamazām novirzīja arī Jāni Plasi uz šo jaunreālisma ceļu.

Sākās intensīvs darbs. Plase ar visu viņam piemītošo dedzību metās tīri gleznieciskо problēmu atrisināšanā, lai pēc tam savas jaunās mākslinieciskās atziņas nekavējoši izmantotu un iemiesotu jaunradošā darbā.

Ja Jāņa Plases beidzamās, arvien vēl stilizācijas manierē darinātās gleznas visai patīkas publikai, tad viņa jaunie darbi, kuros tas lēni, bet noteikti parādās kā jaunās gleznieciības pārstāvis, arvienu vairāk sāk gūt ievērību lietpratēju aprindās. Plases jūtīgā, uzņēmīgā daba un iedzimtais talants, izrādās, ne tikai laimīgi pārvar šo lielo pārorientēšanos jaunradošā darbā, bet sāk jau parādīt tādas glezniecіskas vērtības, kas liek no viņa gaidīt vēl lielākus un nopietnākus devumus nākotnē. Rodas tādi darbi kā «Serenāde», «Divas draudzenes», «Strādnieku dzimta», «Tējnīca».

Un, ja nu mēs ciešāk piegriežamies to vērtību aplūkošanai, kas izceļ Plases jaunāko darbu riņdu, tad mēs redzam, ka viņš sācis savas gleznas būvēt uz tīri glezniecіskās bāzes pamatiem. Noteikti parādās telpas dziļuma, formas apjomu, apmēru un samēru traktējumi, kas visai nozīmīgi mūsu apstākļos. Zīmējums palicis daudz skaidrāks, noteiktāks, reālāks, ar tieksmi uz monumentalitāti. Krāsas kļuvušas daudz kompaktākas, biezinātas, tās vairs savstarpēji nenorobežojas atsevišķās plāksnēs, bet viņas organiski izaug viena no otras, sagulstot vienā kopējā plūsmē. Viņas kļuvušas daudz sulīgākas, dzīvākas, nekā

tas redzams pie mākslinieka stilizācijas darbiem, tajās sakāpināti un pareizi noslēgti stipri krāsu kontrasti. Rūpīgi izmeklēti, asprātīgi ievietoti. Virsma audeklam kļuvusi līdz ar to viengabalaina, kauču arī kādreiz vēl drusku neveikla.

Tāpat vesels apvērsums bija noticis Plases tematikā. Mākslinieks savos simboliskos stilizācijas darbos tēloja pirmām kārtām tikai dabu, visai bieži simbolizējot to. Cilvēks šais gleznās parādījās ļoti reti un gadījumā, ja mēs to tur sastopam, tad pa lielākai daļai tikai visai neskaidru būtņu veidā, piem., «Apburtais ezers», «Pie Sungari», «Dzīves ritms». Turpretim Plases jaunreālisma darbos mēs skaidri redzam, ka viņu iedvesmojusi pirmām kārtām pilsēta un viņas cilvēks. Plase ar aizrautību glezno ostu («Divas draudzenes»), vecpilsētu («Serenāde»), mazus nomaļus krogus («Tējnīca»). Viņa gleznotie cilvēki visi bez izņēmuma nāk no vienkāršām ļaužu aprindām. Tie ir lieli, muskuļaini, stūraini strādnieki, matroži, ostas nesēji. Visas sievietes, kuras mēs atrodam šinīs gleznās, sulīgas, pilnmiesīgas, lielām, stingrām kājām, pilnīgām rokām un varenu ķermeni.

No Plases beidzamiem audekliem nepārprotami vird skaidrās līnijās un spilgtās, patīkamās krāsās ieturēta tagadnes reālā dzīve bez kāda izskaistinājuma, pilnīgi tāda, kāda viņa ir visā savā lielumā, nopietnībā un nežēlībā («Strādnieku dzimta»).

Jāņa Plases beidzamā posma darbi lielā mērā atgādina franču ievērojamā gleznotāja, arī jaunreālista jeb, kā viņš pats sevi dēvē, — totālista Andrē Lota gleznas.

Minētais franču gleznotājs mīl apstrādāt tos pašus tematus, ko Plase, tāpat cenšas pēc līniju skaidrības, stingras kompozīcijas, gleznas vienības, krāsu košuma un kompaktības, tikai formas viņam kubistiskās un pati glezna visumā dinamiskāka, kurpretim Plase daudz lēnāks, zemnieciskāks, statiskāks un līdz ar to mums liekas latviskāks.

Mēs nevaram neapskatīt Plases darbos arī idejisko un sociālo momentu iedarbību. Stilizācijas posma gleznās mēs bieži vien saskatīsim ideālistiskā pasaules uzskata miglaino, neizveidoto iespaidu, kur Plase ar dažādu mistisku tēlu palīdzību cenšas atrisināt vienu vai otru dvēseles un dzīves problēmu, piem., gleznās «Apburtais ezers», «Dzīves ritms». Plases jaunreālisma gleznās savukārt mēs atdursimies uz biežiem sociālisma elementiem. Jau pašas

gleznu tēmas, tad pieeja šīm tēmām, kas pilna būtiska neveikluma, stūrainības un smaguma, spilgti liecina, no kādām aprindām nācis pats mākslinieks un kādas ļaužu šķiras psiholoģiju un īpatnību tas vislabāk spēj saprast un mēģina skaidri un neviltoti to arī parādīt savos darbos. Pieejot dzīvei kā redzīgs un izprotošs reālists, viņš bieži deva šo reālismu tik asu un raksturīgu, ka daudzreiz līdz ar to viņu sakāpināja, tipizēja, piem., viņa gleznas personāži.

Neapšaubāmi, ka Jānis Plase beidzamā laikā savā jaunradošā darbā atradās uz tā ceļa, kas viņam pilnīgi ļautu atrast sevi un dotu tam iespēju radīt ievērojamus darbus, jo viss priekš tā nepieciešamais bija Plasem pilnā mērā dots, bet pāragrā nāve neļāva šīs iespējamības piepildīt.

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ PUBLICĒTĀ ĀRPUSKRĀJUMU PROZA

MANS DRAUGS SALMIŅŠ

(VAKARA SKOLNIEKA JAUTRAS PIEZIMES)

[I]

Labais, jaukais Ziemassvētku brīvlaiks bija beidzies. Pirmo dienu es atnācu uz skolu ļoti drūmā garastāvoklī. Atkal bija jāsēžas klāt pie sasodītām grāmatām. Pārējo kolēģu noskumušais izskats bija vienīgais gandarījums manai nabaga dvēselei.

— Ko tu tāds saviebies? — vaicāju savam sola biedrim.

— Tās, draugs, Ziemassvētku paģiras, — sūrojās mans kaimiņš, un viņa acis kļuva šauriņas kā taciņa uz debesu valstību.

Bērziņš, mūsu klases lielākais trokšņotājs, sēdēja solā sabozies un šņāca kaut ko zem deguna. Īsts Āgenskalna kuģītis.

Īsi pirms zvana klasē ieradās Salmiņš, mans labākais draugs. Man ar viņu daudz kas kopējs. Abi mēs dēvējam sevi par māksliniekiem. Abi mēs sapņojam par visādiem niekiem un, galvenais, — nemācāmies. Abi ļoti mīlam ārējo greznumu un, ja mums būtu tās naudas, cik vajadzīgs, mēs staigātu raibi kā papagaiļi.

Salmiņš bija apcirpis savu māksliniecisko galvu un drusku nobarojies.

Ieraudzījis mani, viņš piesteidzās klāt. Mēs mīļi sasveicinājāmies un sākām jūsmot par atkalredzēšanos, bet zvans drīzi pārtrauca šo patīkamo nodarbošanos.

— Cik briesmīgi! — sirdījās Salmiņš. — Tu rīt atnāc pie manis. Tur mūs neviens nevarēs traucēt.

Es apsolījos atnākt.

* * *

Otrā rītā es ierados pie Salmiņa diezgan agri. Iegājis istabā, tūliņ nojaudu, ka Salmiņam nauda. Istabā bija jūtama ļoti stipra odekolona smarša, un pie galda, kur Salmiņš mēdza pūderēties, bija uz grīdas daudz pūdera.

— Tu laikam, mīļais draugs, pie naudas? — vaicāju es viņam.

— Druscin jau nu ir, — teica viņš koķetēdams.

— Bet man, vai tu zini, pavisam tukšpadsmit, — nopūtos es, — un kredīti visi ciet. Tēvs noteica, ka līdz vasarai ne santīma. Briesmīga dzīve! Kārties būs jāiet! Ne uz kādu koncertu vairs aiziet, ne uz ķinīti. Atliek tikai noskatīties, kā citi dzīvo.

— Jā, — piebalsoja Salmiņš un sēja pie spoguļa savu jauno rūtaino kravati.

Es vēl kādu laiciņu parunāju šinī virzienā, bet, neatradis pie Salmiņa piekrišanu, apklusu.

Es sēdēju un klusēju. Tīšām! Redzēs, ko viņš darīs. Bet Salmiņš gluži mierīgi sēja pie spoguļa savu jauno rūtaino kravati. Apbrīnojami nervi! Kad viņam jaunas kurpes vai kravate — nekas nav viņu spējīgs uztraukt.

Beidzis siešanu, Salmiņš uzaicināja mani pastaigāties, pēc tam iegriezties kādā konditorejā. Lai gan es to rītu nemaz vēl nebiju mācījies un biju arī drusku noskaities, tomēr no tik liela kārdinājuma nespēju atturēties. Mēs — gājām.

Tas bija burvīgs rīts! Mēs satikām dažas pazīstamas jaunavas. Runājām asprātības un izturējāmies uzkrītoši, kā īsti mākslinieki.

II

Mana saimniece — vecmeita — uzteica man dzīvokli. Iemesls — es viņas suni neieraugot. Salmiņš pierunāja mani pāriet uz dzīvi pie viņa. Viņam esot vienmēr ļoti garlaicīgi. Var būt, ka kopā būšot labāk. Arī saimniece devusi savu piekrišanu. Viņai jau patīkot zēni. Biju ar mieru.

* * *

Dzīvoju jau ceturto dienu pie Salmiņa. Istabas neko — patīk. Salmiņš lampām aplicis sarkanus abažūrus. Viņam bezgalīgi patīkot sarkanā krāsa, kā bāros un Dailes teātrī. Smiļģim esot gaume.

Darīt neko nedarām. Uz skolu ejam trīs dienās reizi. Direktors vairākkārt saucis jau mūs pie sevis. Nospļauties! Mums tomēr liela pārliecība, ka mēs beigsim. Vai tad citi tādi paši nav jau beiguši un vai vēl nebeigs? Salmiņš te trako, kā terpentīnu dzēris, te guļ gultā noskumis, noskumis. Krēslā viņš mīl sēdēt pie loga un samirkšķināties ar pretim dzīvojošām jaunkundzēm.

Pēc Salmiņa pārliecības viņas esot filmu artistes — apburošas mīļākās. Salmiņš ļoti par viņām sajūsmināts. Kad es reiz ieminējos, ka, pēc manām domām, viņas vairāk atgādina šuvējas vai pārdevējas, Salmiņš mani vienkārši izlamāja un paziņoja, ka es visu to runājot tikai aiz greizsirdības. Nu labi, labi.

* * *

Šodien mums bija skolā repetīcija ķīmijā. Zināms, ne es, ne Salmiņš nekā nezinājām. Nav jau iespējams iemācīties. Ārkārtīgi garlaicīga zinība! Jau pēc pirmās puslapas prātam uzmācas kāds vilinošs «Karmenas» motīvs, nāsīs iešaujas kāda brīnišķīga odiera smarža, vai arī uz ielas kaut kas sevišķs notiek. Mazākais, pusstunda jāziedo savu iegribu apmierināšanai; tad turpinās ķīmijas lasīšana, bet cik ilgi. Uzreiz pamostas nepārvarama kā mīla griba pārliecināties spogulī, vai bārddzinis pareizi uz kakla matus apcirpis vai ne. Labi, izdara to. Bet nepaiet ne desmit minūtes, kad seko jauna vēlēšanās — drusku pašīberēt. Un tā, kad pulkst. nosit 4 un jāiet uz skolu, bēdīgs galaiznākums.

Pat viens elements par visu rīta cēlienu nav izlasīts. Kur pie tādiem apstākļiem iespējams atbildēt? Nav — liekas, mēs nekad neiemācīsimies ķīmiju. Gluži tāpat kā fiziku. Viņu mācoties, Salmiņš pie spoguļa mīmikā praktizējās, bet man nāk prātā kāds drāmas sižets.

Dažreiz gan uznāk mums tādas kā bažas par savu stāvokli. Apspriežot lietu, mēs nododam sev stingru goda vārdu mācīties, bet cik ilgi. Tas nelabais ar laiku mūs tomēr pārvar, un viss iet atkal pa vecam.

III

Visu rītu staigājam pa grāmatu veikaliem, meklēdami pastkartes ar kailām sievietēm. Deviņus veikalus izgājām, bet Salmiņš vēl nevarēja izvēlēties. Jā, viņš esot redzējis kaut kur labākas. Ap divpadsmitiem es biju galīgi piekusis, aizsūtīju pie velna Salmiņu ar visām viņa kailām sievietēm un gāju mājās.

Pēc kādas stundas ieradās arī Salmiņš un, galvenais, neko nenopircis.

Es sāku sirsnīgi par viņu smieties, Salmiņš pārskaitās līdz asarām, pakampa galda spogulīti un gribēja ar to sviest, bet laikam apdomājās, ka labi nebūs, ietrieca viņu pagaldē.

Pēc pusdienām mēs gulējām abi vienā gultā un lasījām Frici Bārdu. — Cik skaisti, — dvesa Salmiņš.

No diviem nospriedām mācīties analītisko ģeometriju. Kad nosita divi un es ieminējos par mūsu norunu, Salmiņš man ieteica neuzbāzties viņam ar riebīgo analītiku.

— Draugs, kā tev nav kauna runāt par analītiku pēc Bārdas ireāliem, brīnišķīgiem pantiem? — pārmeta Salmiņš. — Es to nevaru. Es esmu galīgi slims, beigts no viņu skaistuma. Noteikti es eju gulēt. Sapņos es gribu turpināt Bārdas dzeju un aizmirsties no bezkaunīgās, saltās dzīves.

Man vienam pašam, protams, arī nebija nekādas lielas patikšanas sūkāt sausās analītiskās formulas, un es, piegājis pie loga, sāku dzejot par sētu.

* * *

Vakar no skolas atgriezāmies lieliskā garastāvoklī: nevienu no mums neizsauca. Lasījām kopīgi Plensnera «Antica Fiamma», labākās vietas no Lesiņa «Slimā dvēsele» un spriedām par mīlu. Salmiņš uzstājās kā ideālists. Viņš zvērēja, ka atzīstot tikai platonisko mīlu, jo viņš neesot nekāds pērtiķis, bet cilvēks. Es savukārt mēģināju viņam iestāstīt, ka tādas mīlas nemaz nav. Ir tikai mīla, viena vienīga mīla, kurā fiziskais ar garīgo neatdalāmi salieti kopā.

Zināms, mūsu saruna beidzās ar to, ka mēs viens otru nosaucām par muļķi un katrs palikām pie sava.

— Vai tu zini, ar tevi nemaz nevar runāt, — teica Salmiņš, nostājies otrā pusē galdam, lai būtu pilnīgā drošībā, — tev uz visu, pie kā vien pieskaries, briesmīgi ciniski uzskati.

— Varbūt, — atbildēju es vēsi. Bet savā sirdī biju priecīgs, jo jutu, ka esmu Salmiņu uzvarējis.

* * *

Šodien mūs atkal izsauca direktors pie sevis. Esot jau nokavējuši 100 mācību stundu bez kādiem nopietniem iemesliem.

Mēs sākām ienīst visus cilvēkus, kurus dēvē par skolotājiem. Sevišķi nikns bija Salmiņš. Viņš jau sēdēja klasē otru gadu, un tik bēdīgas izredzes. Tiešām, tas bija kaut kas traks!

— Vai tad, nudien, man būs jāsēž vēl trešo gadu? — vaimanāja viņš.

— Ja tu to pat gribētu, to tu vairs nevari, — kurnēju es, — kara apriņķa priekšnieks tev nedos vairs pagarinājumu.

Salmiņš bija gluži izmisis. Viņš lādēja direktoru, skolotājus, visus kopā un katru atsevišķi un bija spējīgs no dusmām viņus visus gabalu gabalos saplēst.

— Man tak jābeidz tā skola, — gaudoja viņš, — bet mācīties tomēr es nemācīšos, neparko. Es esmu mākslinieks, un lai brauc ratā visas matemātikas, ķīmijas un bungu plēvītes.

Un viņš ietrieca kaktā veselu čupu grāmatu.

— Pamēģini tikai sviest manas grāmatas, — es draudēju viņam.

— Mērkaķis! — lamājās Salmiņš. — Tu jau ar mieru skolotājiem nezin kur ielīst.

Tas nu bija par daudz. Es nopietni ieteicu Salmiņam pievaldīt muti, ja viņš negrib iepazīties ar manu dūri.

Salmiņš pamazām nomierinājās un iegrima visdziļākā rezignācijā.

Es staigāju pa istabu un domāju, jo stāvoklis tiešām bija sarežģīts.

Vakarā pirms gulētiešanas mēs bijām vislabākā omā. Mums bija izstrādāts plāns, kā iegūt gatavības apliecības. Atzīdami mācīšanos par nāvējošu mūsu mākslinieciskām

personībām, mēs nolēmām iegūt viņas aplinkus ceļā — pa onkuļu būšanai.

— No bezkaunīgām formalitātēm jāatbrīvojas ar formalitātēm, — filozofēja Salmiņš, — reiz mēs esam pēdējā klasē sēdējuši gadu, es pie tam divi — pietiek — mums atestāti jāsaņem. Tur nelīdz ne zāles, ne plāksteris.

— Pareizi! — kliedzu es.

Šis vakars bija mums īsts triumfa vakars. Salmiņš vienās apakšbiksēs, uzkāpis uz krēsla, deklamēja Poruka «Nāvi» un lielījās, ka ar laiku pašu Lindi kabatā iebāzīšot.

Es tai vakarā par to nemaz nešaubījos un lasīju viņam savus jaunākos dzejoļus priekšā.

Pēc tam vēl, gultā gulēdami, dziedājām himnu mākslai.

— Tas mums pātaru vietā, — sprieda Salmiņš.

* * *

Svētdien mēs nogulējām līdz divpadsmitiem. Vēl gultā būdami, aizsūtījām saimnieces zēnu pēc biļetēm uz operu. Izrāde atstāja uz mums lielisku iespaidu. Salmiņš izteicās, ka Opera esot stipri progresējusi. Visu svētdienas vakaru pēc operas mēs dungojām ārijas.

Pēc launaga Salmiņš staigāja pa istabu un deklamēja Raiņa «Pastarā tiesa», tad Aspazijas «Pasaciņa». Laikam pēdējo pat dziedāja. Pēc kādas stundas ālēšanās Salmiņš man paziņoja, ka viņš esot sevī atradis ārkārtīgu balss plašumu un bija ļoti sajūsmināts. Vēlu vakarā es viņu aicināju uz kino. Salmiņš noteikti atteicās. Viņam tagad esot labs garastāvoklis, un, iegājis savā istabā, viņš sāka pūderēties, uzacis biezināt un lūpas krāsot. Pie vakariņu galda viņš jau vilka savu vecu veco dziesmu par dzīves apnikumu un savu bezvērtību.

IV

Marts iet uz beigām. Gala repetīcijas pie paša deguna, bet nolikt viņas nav ne mazāko cerību. Salmiņš staigā apkārt pavisam drūms un katru nakti redz sapņos kazarmes. Briesmīgi! Es nu gan vēl neko — tikai pirmais gads.

Direktors arī izrādījās krietnāks, nekā mēs domājām. Salmiņš ne visai grib samierināties ar šo slēdzienu un domā, ka mēs esam cietuši neveiksmi vienīgi aiz savas nemākulības. Tas nevarot būt, ka mūsu direktors neņemot kukuļus! Kā tad Puriņu Jānis beidza, Auniņu Klavdija?... Var būt, ka Salmiņam taisnība.

Parīt repetīcija fizikā un kosmogrāfijā, bet Salmiņš vēl šodien nezin, kur vakari un rītī. Dieva darbi! Es pie labākās gribas nevaru nesmieties. Galu galā es jau cilvēks vien esmu. Salmiņš nevar to piedot un izturas pret mani ļoti vēsi. Runā caur zobiem un ar tādu sejas izteiksmi, it kā es viņam būtu līgavu atņēmis.

— Es skumstu par tavu sīko, nožēlojamo dvēseli, — tā viņš man tieši teica vienā no saviem retiem vaļsirdības brīžiem.

[V]

Apvārksnis noskaidrojās. Repetīcijas mēs esam šā tā izturējuši. Ja tādā pašā gaitā lietas virzās arī turpmāk uz priekšu, tad gatavības apliecības mums kabatā.

Salmiņš repetīciju dienās vairākas reizes bija nopietni saslimis ar kuņģi un nerviem un atbildēja dažus priekšmetus pie skolotājiem mājās un kabinetos. Vēsturē pie Šmita jaunkundzes mājās un dabūja pat četri. Fizikā un ķīmijā atbildēja kabinetos. Matemātikā, tāpat kā vēsturē, aizgāja atbildēt pie skolotāja mājās. Pēc tases kafijas un neilgas intīmas pārrunas par visu izieto matemātikas kursu matemātiķis apsolījies pielaist Salmiņu pie eksāmeniem.

— Tas matemātiķis galu galā lāga cilvēks, — priecājās Salmiņš, — nu, bet Šmita jaunkundze tiešām apburoša.

— Jā, jā, es arī domāju, — palīdzēju es Salmiņam.

— Vai tu zini, laikam es nemaz tik slikti nezinu, kā tas līdz šim izlikās, — sprieda tālāk Salmiņš, — es domāju, ka es pat nobeigšu, — a?

— Katrā ziņā, — piekritu es viņam, — katrā ziņā.

— Rakstiskos es norakstīšu no citiem, — turpināja Salmiņš, — un mutiskos pārbaudījumos vai tad es tiešām neatbildēju uz trīs? Tātad redzi. Nē, vai nav lieliski! Es visu pasauli esmu gatavs apkampt.

[VI]

Par nožēlošanu, Salmiņš bija dziļi kļūdījies. Mēs neatturami izgāzāmies matemātikā. Salmiņš tagad ne ēd, ne dzer, ne mazgā muti. No paša rīta līdz vēlam vakaram viņš raksta un plēš dažāda lieluma iestāšanās lūgumrakstus Skatuves mākslas akadēmijā. Lai velns raujot visas vidusskolas un universitātes, viņš nevēloties palikt par ākstu!

* * *

Šodien Salmiņš bija aizgājis uz Skatuves akadēmiju. Arī tur viņam nekas neizdevies. Viņu nepieņēmuši aiz tā iemesla, ka neesot nekādas iepriekšējas elementārās skatuves izglītības. Lai ejot uz dramatiskiem kursiem.

— Nu, es nezinu, — teica, atgriezies mājās, Salmiņš, — vai viņi visi kopā gatavie muļķi jeb es esmu dulls.

VII

Otrā rītā mēs pamodāmies ārkārtīgi sliktā garastāvoklī, jo priekšā bij vesela nedēļa mācību. Mēs nācām pie slēdziena, ka pie tāda garastāvokļa nav iespējams mācīties, — Salmiņš, starp citu, sāka sūdzēties par galvassāpēm un izteica bažas, ka tik viņš nav saslimis. Es tik klusi gultā smīnēju un neatbildēju neko. Bet, kad pēc kādas stundas Salmiņš, izkāpdams no gultas, sāka grīļoties un pakrita, es tiešām pārbijos un sāku plīties viņam virsū, lai iet pie ārsta. Nabags aizgāja. Pārnācis mājās un sastapis manu norūpējušos skatu, viņš paskatījās uz mani un pasmīnēja.

— Nu, ko ārsts? — vaicāju es viņam.

— Viņš saka to pašu, ko tu, — atbildēja Salmiņš un nosvieda cepuri uz krēsla.

Es paliku stulbs: — Kā?

— Kā? — turpināja Salmiņš. — Saki — vai nāksi man līdz?

— Kurp, priekš kam, ko? — vaicāju es izbrīnējies.

— Uz Grāvju ielu.

— Vai tu dulls neesi? — atsprāgu es no viņa šausmās.

— Nemaz ne, — taisnojās Salmiņš, — man ārsts teica — vai nu precēties, jeb sievieti,

— Precēties? — es sāku smieties, vēderu turēdams. — Vai viņš dulls, vai?

— Kur lai es viņas citur ņemu? Jā, es lūdzu sievietes. Jautājums bija svarīgs. Precēties tak viņš nevarēja, bet sievieti — tiešām, kur lai viņš citur ņem... Pirmkārt, nepraktizējies, otrkārt — vajag laiku mīlas un citās lietās... bet lieta nekavējoša... Jā, tiešām nav citas izejas. Galu galā iznāk, ka pat Grāvju iela savu labumu atnes. Nebūtu Grāvju ielas, beigas būtu manam Salmiņam.

— Nu, vai nāksi? — jautāja viņš man vēl vienreiz.

Bet, lūk, to — līdzi viņam iet, to nu gan es negribēju darīt.

— Ak, tāds tu man esi draugs, — iesāka man pārmest Salmiņš. Viņš labi zināja, ka pret pārmetumiem es esmu galīgi bezspēcīgs, un viņš ar šo līdzekli galīgi gribēja mani uzveikt. Un tiešām, tas viņam izdevās. Es galu galā biju ar mieru būt viņam par pavadoni. Bet ar to lomu vēl nebij jautājums galīgi izšķirts. Mums vēl vajadzēja šai ceļojumā piedzīvojušu cilvēku. Tā labi pārdomādami, arī to mēs atradām — mēs nolēmām tūlīt pie viņa aiziet. Tas bija mūsu pašu klases biedrs — ilggadīgs čoms Ernests Lapiņš. Tas bija vīrs, kurš bij nodzīvojies tik tālu, ka, pretēji Salmiņa pārpilnībai, sērgoja ar nespēku. Tomēr šīs tas vēl bij viņam palicis pāri, un viņš ar to mazumiņu rīkojās spīdoši. Nebij tādu krogu, kur viņš nebūtu bijis un pārdzēries, un ar sievietēm izālējies.

Turp iedams, Salmiņš visu ceļu ņēmās salīdzināt mani ar Ernestu... domādams šādā brīdī ar to mani pagodināt.

— Jūs abi divi esat vislielākie iemetēji klasē, — sprieda Salmiņš, — tikai Ernests to dara rupji, bet tu — smalki rafinēti...

VIII

Lapiņš mūs saņēma lieliski. Veselu stundu ar putām pie lūpām stāstīja par saviem piedzīvojumiem. Dabūjis par mūsu mērķi zināt un par mūsu lūgumu pie viņa, viņš teatrāliski iesaucās:

— Ar prieku, kungi, ar vislielāko prieku! Es jūs ievedīšu jūsu jaunā dzīves posmā jūtu un pārdzīvojumu pārpilnībā. Ar prieku, ar vislielāko prieku!

Apmierinājies viņš sāka mūs iepazīstināt ar dažādiem seksuāliem veidiem, dodams mums kā iesācējiem nepieciešamākos padomus.

Bet galu galā viņš savu lekciju nobeidza ar sekošu patosa frāzi:

— Bet galvenais, mani kungi, praktika, izmanība un talants, viņš kā visās lietās, tā arī šeit noteic jūsu panākumus.

Tālāk stāstīt nav vērts, jo no šī brīža mūsu dzīvē iesākās jauns posms, kuram nav nekā kopēja ar izstāstīto. Nevaru nobeigt tik, nepieminēdams to, ka mēs laimīgi beidzām vidusskolu, pie kam Salmiņa atestāts izmaksāja apmēram uz 15 000, bet man uz 10 000, un ka mums bij jāpāriet drīz uz citu dzīvokli, jo saimniece tā citādi gan nebūtu, bet sava mazā zēna dēļ uzteica mums istabas.

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ PUBLICĒTIE RAKSTI

RAKSTI PAR LITERATŪRU

MANS REVERANSS DZĪVEI

Mūsu pēckara Latvijā divas pārpilnības: sieviešu un — dzejnieku. Vai starp šīm divām pārpilnībām ir sava zināma sakarība, to es nezinu. Varbūt tomēr, jo stāsta, ka dzejas lielākās cienītājas esot sievietes. Un tiešām, vairums jaunāko dzejnieku ražojumi arī liecina par to, ka mūsu pēdējo izlaidumu liriķi cenšas saistīt pie sevis Latvijas maigā vairākuma uzmanību, jo viņi par mīlestību un sievieti galvenām kārtām vien raksta. Tiesa, viena daļa no mūsu jaunākiem dzejniekiem par to neraksta, toties jo dedzīgi jūsmo par nēģeriem, hotentotiem, Kubas un Filipīnu salām jeb deklamē ritmā savirknētas frāzes no Marksa grāmatām un antimilitāriskām brošūrām. Ar to es nemaz negribēju teikt, ka par mīlestību, ģeogrāfiju un dažādām teorijām nevarētu rakstīt — nē, lūdzu, — bet tikai tā, ka tur būtu dzeja!

Smieklīgi domāt, ka katrs, kas noskūpstījis piecas jaunavas un bijis desmit reizes uz satikšanos Galvenā pastā, var būt jau dzejnieks. Vajaga sevišķi spilgtu dāvanu, lai šinī apdrāztā, vecu vecā dzejas nozarē pateiktu ko laikmetiski īpatnēju. Ar dažiem laimīgiem izņēmumiem man jāsaka visiem mūsu jaunākiem mīlas liriķiem: «Jaunekļi, grieziet ciet, ūdens vien nāk!»

Nav daudz labāk arī ar mūsu jaunākiem dzejniekiem ģeogrāfiem. Izņemot Jāni Plaudi, kura talantam piemīt sliecība uz eksotiku, pārējiem labāki būtu aizmirst to, ko viņi senāk mācījušies ģeogrāfijā.

Tāds pats negatīvs spriedums man arī par rakstītājiem uz politiskām tēmām.

Un viss aiz tā iemesla, ka lielākā daļa no mūsu jaunajiem dzejniekiem neizprot īstas laikmetīgas dzejas būtību.

Jaunāko dzejnieku paaudzes vispārējās izglītības ziņā aizgājusi veciem priekšā, bet, kas attiecas uz sava aroda izpratni, tad te lieta pavisam bēdīga. Lielākā daļa no mūsu

jaunākajiem dzejniekiem kaļ savus pantus ar prātu, pēc grāmatām. Tamdēļ jaunāko liriķu dzeja savā vairumā frāžaina un nepārliecinoša, kas nesaviļņo lasītāju sirdis. Mūsu jaunāko dzejnieku paaudze aizmirst to, ka īsta dzeja pamatojas dzīvē. Mazāk vajaga frazēt, bet vairāk dzīvot. Dzejniekam teātri, sapulces, krogs un iela vienmēr vairāk dos nekā teorijas un grāmatas.

Lai dzīvo dzīve! Īsts dzejnieks tikai tas var būt, kas mīlē savu laiku un jūt ar viņu organisku vienību, bet tas panākams, iedziļinājoties apkārtējā dzīvē.

Kā senāk, tā arī tagad gandrīz nospiedošais vairums jaunāko latvju dzejnieku nāk no zemniecības, bet visi viņi bēg no šīs zemniecības kā no mēra, un ko jūs domājiet — uz kurieni? — Pie ķīniešiem; uz Taiti salām. Bet patiesībā lielas pārvērtības un maiņas notikušas mūsu lauku sētā, un jaunā zemniecība ar nepacietību gaida savus tēlotājus. Tikai nevajaga skatīties uz viņu vairs Purapuķes vai Blaumaņa acīm.

Nav labāk arī ar tiem jaunākiem dzejniekiem, kas nāk no strādniecības. Vairumam no viņiem ne prātā nenāk tēlot latvju strādnieku, kuru viņi labi pazīst. Nē! — Amerikas ogļu raktuves, angļu strādnieku tredjūniju cīņas — tas viņus vienīgi interesē.

Lielākā daļa jaunākās paaudzes liriķu, ja lieto savās dzejās kādu koku nosaukumus, tad tikai tādus kā ciprese, pīnija, bet priedes, egles — nekad. Tomēr nekādu tautu tuvināšanos ar to viņi nepanāk.

Vēlreiz atkārtoju — tuvāk pie dzīves! Bet, attēlojot mūsu dzīvi, jāizceļ viņā raksturīgākais, svaigākais un spēcīgākais. Mūsu laikmetam daudz līdzības ar renesansu, jo visā visumā viņš liela vēriena, varenu pārgrozību un sasniegumu laikmets. Tamdēļ arī dzeja un pārējā rakstniecība prasa pēc monumentalitātes, asām un varenām līnijām, spēcīgiem tēliem, pilniem tiešamības, asiņu un dziļas alkas pēc dabīgas un skaidras dzīves.

Beidzot savu rakstiņu, es atļaujos vēlreiz uzsaukt: «Dzejnieki, vairāk kontakta, vairāk vienības ar dzīvi!»

JAUNATNE UN LATVIEŠU RAKSTNIECĪBA

Mūsu jaunatnes vairākumam jaunākā latviešu r a k s t n i e c ī b a pavisam, pavisam v i e n a l d z ī g a, pilnīgi lieka kā novalkāta zeķe. Katram, kam gribas pasmieties

un papildināt savu anekdotu krājumu, ieteicu pavaicāt kādai smaršīgai jaunavai vai elegantam jauneklim kaut ko par jauniem latviešu rakstniekiem.

— Jaunkundz, kas tas ir Sudrabkalns?

— Sudrabkalns, hm. Nudien nezinu. Varbūt kāds sportists?

— Nē, jaunkundz, ļoti ievērojams dzejnieks.

— Tiešām, vai, cik brīnišķi!

— Nu, bet Ērmanis, Pēteris Ērmanis, jaunkundz?

— Ko jūs mani smīdināt! — pukojās labvēlīgi jaunkundze. — Kāds ērmīgs vārds! Tas nu droši būs kāda kumēdiņu rādītāja pseidonīms. — Un tā līdz bezgalībai, par jaunākiem nemaz nerunājot. Tie nav muļķīgi joki, bet skaidra patiesība. Mūsu jaunatnes vairākumam jaunā latviešu rakstniecība — grāmata aiz trīsdesmit tūkstošiem zīmogu. Jaunatni tagad interesē trīs lietas — sports, alkohols un bālasiņīga uzdzīvošana. Sākot ar avīžu puiku un beidzot ar to fifīgāko jaunavu. Taisnošanās, ka uzmanība pret jauno latviešu rakstniecību zudusi viņas sliktuma dēļ, vienkārša atrunāšanās. Arī zaglis, kad viņu notver, atrunājas. Kā var spriest par kādas lietas vai parādības sliktām un labām īpašībām, ja to lietu nemaz nepārzin? Gluži tā ir ar mūsu jaunatnes vairākumu un jauno latviešu rakstniecību. Jaunatnes nāves spriedums modernai latviešu literatūrai pie pilnīgas viņas nepārzināšanas nav vairāk nekas cits kā ēzeļa spēriens gaisam. Lūdzu, vispirms iepazīstieties un tad sodiet! Bet to, lūk, mūsu jaunatnes vairākums negrib darīt. — Studentība skaitās par mūsu jaunatnes ziedu. Labi. Bet kur ir tāda studentu organizācija, kas interesētos par jauno latvju rakstniecību? Varbūt vienīgi «Zemgalija» un «Klints», agrākos laikos «Ziemeļniece». Bet citas? Nav. Alus un tējas vakaru — cik vajaga, šīberu vakaru vai lūst. Es neesmu mūks un jautrības pretinieks. Arī man patīk iztukšot savu alus kausu, arī man patīk noskūpstīt glītu meiteni, bet es nevaru atzīt pārmērības, jo tur nav gara. Par mūsu studentu lielo gara nabadzību liecina vien jau viņu seklās sentimentālās dziesmas. Pat baznīcas tēvi seko vairāk laika garam, viņi labo un ieved jaunas dziesmas. Bet mūsu studenti lepojas ar veciem putekļiem. — Cik man zināms, pie katras studentu organizācijas darbojas pat literāriska sekcija ar savu «maģistru» priekšgalā. Interesanti zināt, kādā veidā parādās šo sekciju darbība. Vai žūpības un šīberēšanas sekmēšanā, jo atsevišķu dzeršanas un dejošanas

sekciju pie studentu organizācijām nav? Vidusskolas paretam aicina pie sevis mūsu vecākās paaudzes rakstniekus. Studenti arī to nedara. Rakstnieki, sak, vāji vīri, ar viņu palīdzību pēc studijām pie vietas tā kā tā nevar tikt, ko tur ar tādiem pīties. Lai dzīvo onkuļi!

Daļa pārējās jaunatnes cītīgi seko studējošo piemēram. Man ir zināmi vairāki gadījumi, kur jaunatne pati uz savu iniciatīvu nodibina Rīgā dažādus nereģistrētus, slepenus klubus un pulciņus zem tādiem nosaukumiem kā trīspadsmit jaunavu pulciņš, divdesmit jaunekļu klubs, kuru vienīgais mērķis dzeršana un uzdzīve. Par līdzīgu rakstniecības vai mākslas pulciņu nodibināšanu, izņemot pilnīgi oficiālos pie skolām, es gan neesmu dzirdējis. Un tiešām — kamdēļ? Pēc tik stipriem kairinājumiem kā alkohols un sieviete, resp., vīrietis, ko literatūra vairs var dot. Un tamdēļ mūsu jaunatnes vairākumam viņa pilnīgi lieka un nevajadzīga.

Ar katru gadu latvju jaunatnes vairākums arvien dziļāk un dziļāk atsvešinājas no literatūras un mākslas, ar katru gadu vairāk viņš iegrimst moderno šlāgeru un alus pudeļu apkampienos. Tomēr cerēsim, ka tā tikai pārejoša parādība, ka jaunatne laikus apdomāsies, kurp viņu ved šo galējību piekopšana. Pretējā gadījumā būtu ļoti bēdīgi.

KĀRLIS ELIASS

Ciešanas, dvēseles sāpes —
Ugunīs rūdītais zelts,
Zilajos zvaigžņājos celts.
Dievišķā mīla!

(Kārlis Eliass)

Bet straujais nemiers mans kā uguns liesmu svelmēs,
Deg ilgas jauneklim, kas pirmā mīlā tvīkst
Un zilos vakaros pret zvaigznēm ceļos slīgst.

(Kārlis Eliass)

Kārlis Eliass dzimis 1899. gada 28. februārī Kauguru pagastā pie Valmieras. Skolu sāka apmeklēt diezgan agri. Pēc Kauguru skolas beigšanas pārnāk uz Valmieru, kur mācās līdz 1916. gadam vietējā tirdzniecības skolā. No 1916. gada apmeklē komercskolu Valkā un beidz viņu 1919. gadā Irkutskā, Sibīrijā, kur Kārlis Eliass kā bēglis

nokļūst jau 1917. gada rudenī. Dzīvodams Irkutskā, viņš sāk piedalīties latviešu nacionālā kustībā. Iepazīstas ar kapteini Jāni Ozolu, Imantas pulka formētāju un komandieri, un šur tur palīdz viņam pulka organizēšanā. Vēl kā skolnieks arī pats brīvprātīgi iestājas Imantas pulkā, 1919. gada aprīlī aizbrauc uz Vladivostoku un tieši pulka ierindā atrodas 3 mēnešus. Pēc tam viņu aizkomandē strādāt Nacionālā padomē. Viņas darbībā Kārlis Eliass ņem dzīvu dalību līdz 1920. gada februārim. Tad ar Imantas pulka pirmo kuģi—ešelonu atgriežas Latvijā un līdz ar to izdara savu lielāko ceļojumu. Tuvākais ceļš uz Latviju caur S.S.S.R. aizsprostots. Lai nokļūtu atpakaļ dzimtenē, jābrauc caur Japānu, Singapūru, Kolombo (Ceilonas salā), Adenu, Port-Saidu, Gibraltāru, Plimutu un Dancigu. Nav nelaimes bez savas laimes. Savā ilgā braucienā Kārlis Eliass iepazīstas ar daudzām eksotiskām zemēm, sajūsmināns par viņām, un šie jūtu uzplūdi atrod sev vēlāk skaistu izpausmi viņa dzejā. Pēc atgriešanās Latvijā viņš līdz 1921. gada aprīlim kalpo Latvijas nacionālā armijā. Pēc tam dažus gadus pavada uz laukiem savā pagastā. 1923. gadā pārnāk uz Rīgu, kur dzīvo līdz šim un strādā laikraksta «Latvijas Kareivis» redakcijā.

Savu pirmo dzejoli Kārlis Eliass saraksta 12 gadu vecumā. Neviena atsevišķa momenta, kas viņu pamodina dzejiskai jaunradīšanai, Kārlis Eliass savā dzīvē neatceras. Viņa tieksmei uz dzejošanu jāmeklē saknes dzejnieka lielā juteklībā. Pa daļai šī juteklība neapšaubāmi iedzimta, pa daļai viņa ieviesusies psihē kā sekas no tām grūtām slimībām bērnībā, kuras gan Kārlis Eliass pārcieš, bet tā nīkuļo, ka līdz savam trešam dzīvības gadam nevar vēl staigāt:

Tad zemei piedzimu es — bērns un dziesminieks —
Un augu nevarīgs šīs zemes saltos vējos.

([No] grāmatas «Madonnas pēdās», 98. lpp.)

Svešu cilvēku Kārlis Eliass vairās, zēnu spēlēs piedalās maz, vairāk turas pie sieviešiem un mīl nodoties sapņiem. Jau no mazotnes liels dziedātājs un mūzikas mīlētājs.

Savas pirmās dzejas viņš rāda mātei. Viņa silti ieteic atmest zēnam šo «niekošanos». Tas atstāj savu iespaidu, zēns tiešām atmet «niekošanos», bet tomēr tikai uz īsu laiku.

Pāriedams uz dzīvi Valmierā, Kārlis Eliass sāk no jauna interesēties par literatūru. Raksta atkal dzejas un rāda viņas savam skolotājam Jānim Lapiņam, tagadējam Jelgavas klasiskās ģimnāzijas direktoram. Pēdējais izsakās labvēlīgi par viņa darbiem. Arī Linards Laicens psiholoģiski daudz sekmē tai laikā Kārļa Eliasa literārisko attīstību. Drusku vēlāk iepazīstas ar Kārli Skalbi, Jāni Akurateru un lasa par viņu darbiem skolā referātus.

Pirmais dzejolis Kārlim Eliasam nodrukāts 1917. gadā vēl pirms revolūcijas un saucas «Latvijai». Otrais kādā latviešu Sibīrijas izdevumā un trešais «Rīts Kultukā» pēc atgriešanās Latvijā laikraksta «Latvijas Kareivis» literāriskā pielikumā. Pēc tam viņa literāriskā darbībā iestājas pārtraukums. Viņš grib palikt par prātīgu cilvēku un aizbrauc uz laukiem izvest savu nodomu dzīvē. Tomēr Eliasam palikt par prātīgu cilvēku neizdodas. Pēc piespiestas divgadīgas klusēšanas tas sāk dzejot no jauna. Sākumā viņš savus dzejoļus iespiež «Latvijas Kareivī», pēc tam «Jaunākās Ziņās», «Ritumā», «Ilustrētā Žurnālā» un «Daugavā», līdz beidzot 1928. gada vēlā rudenī viņam iznāk pirmā dzeju grāmata «Madonnas pēdās», kurā sakopota visa viņa līdzšinējā dzeja. Pie viņas satura es gribētu drusku pakavēties.

Kārļa Eliasa dzejas galvenais saturs izteicams trīs jēdzienos: mīla, kosmiskā izjūta un ilgas.

Jocīgi, ka latvieši, kas pēc sava ģeogrāfiskā stāvokļa ziemeļnieki, tomēr lieli mīlētāji. Ar ko gan lai savādāk izskaidro to parādību, ka gandrīz visa jaunākā latviešu lirika — mīlas lirika, sākot no astrālā Riharda Rudzīša līdz ugunīgai, spāniskai Aīdai Niedrai. Kāda lieliska koalīcija no sienas līdz sienai! Vismaz dzejā pazīstamam teicienam — kur trīs latvieši, tur piecas galvas — tātad nav ne mazākā pamata. Pie kam šinī dzejiskā apvienībā noteikta darba sadalīšana. Gandrīz visas dāmas: Lūcija Zamaič, Aīda Niedra, Alija Baumane un Valda Moor pauž savas mīlas izjūtas kaislos, mulsinošos vārdos. Viņu mīla zemes, asiņu un kārumu pilna. Lieliski! Un, tā kā minēto dzejnieču pants bieži sasniedz krietnu mākslinieciskū gatavību, tad daudzreiz viņu rindas plūst pretim kā saucošas elpas šalts, kā karsta dienvidus nakts. Un kurš gan nevēlētos drusku siltuma mūsu drēgnā, nepatīkamā klimatā? Gluži pretēji mūsu jaunām dzejniecēm — latviešu jaunie dzejnieki. Uz viņu dzejiskām frakām jūs neatradīsiet neviena zemes puteklīša. Varbūt vienīgi ar mikroskopu, bet

tad arī diezi. Viņu rindas tiecas vienīgi debesīs. Starpība tikai tā, ka vienam šīs rindas tiecas taisnāk, resp., vairāk, otram mazāk. Bet visā visumā starp viņiem vairs nav neviena, kas staigātu lielmeistara Edvarda Virzas pēdās, šī beidzamā latviešu dzejas Eskamiljo. Nav.

Cik lielā mērā tas attiecināms uz Kārli Eliasu? Vai viņa dzeja, kuras satura galvenais elements arī mīla, tikpat astrāla, no zemes bēgoša kā lielākai daļai no pārējiem jauniem dzejniekiem? Zināmā mērā — jā. «Mīlā svētā pret zvaigznēm sirds spulgo vēl,» saka Kārlis Eliass savā dzejolī «Iela» krājuma 86. lappusē.

Patiesībā viņam savu grāmatu vajadzēja nosaukt nevis «Madonnas pēdās», bet gan «Mīlas pēdās». Tas būtu skaidrāk. Pēc savas būtības Kārlis Eliass mūžīgs meklētājs, nerimstošs ilgotājs. Paklausaties, cik viņš pats šai lietā noteikti izsakās:

Ak, manai sirdij miera nav nekur!

(«Nakts mistērija», 25. lpp.)

Viņam šai ziņā daudz līdzības ar tiem pasaules ceļotājiem, kas bieži apmeklē mūsu veco Rīgu, tikai šie klejotāji lāga nezin, kamdēļ viņi īsti dauzās pa pasauli apkārt un nestrādā ražīgu darbu, bet Eliass to zin, viņam ir savs mērķis. Viņš meklē mīlu, noteiktāk, mīlu uz vienu, ziņāmu sievieti. Man jāatklāj tas nepatīkamais un reizē arī patīkamais — kā nu kuram — noslēpums, ka Kārlis Eliass līdz šim nav mīlējis nevienas sievietes. Es nezinu, kā dzīvē (tā nav mana darīšana), bet vismaz, kas attiecas uz viņa dzeju, tad tas tā. Eliass — dzejnieks — mīļākās nepazīst. Viņš mīl reizē visas sievietes, bet atsevišķi nemīl nevienas. Sieviete kā indivīds viņa dzejā neeksistē. «Kā?» jūs teiksat. «Bet dzejolis «Sievietei» viņa krājuma 97. lappusē?» Šis dzejolis vēl lieku reizi apstiprina manu domu pareizību, jo arī te iet runa par sievieti kā sugu, bet ne kā atsevišķu indivīdu. Lūdzu!

Kārļa Eliasa mīlas jūtas, kādas atrodamas viņa dzejā, vislielākā mērā bezpersonīgas, ar stipru sugas nokrāsu. Tā ir viena no galvenām viņa dzejas īpašībām. Neviens līdz šim latviešu lirikā nav attēlojis tik skaidri un pilnīgi to momentu, kad vīriešu kārtas īpatnis savās mīlas izjūtās vēl gluži jauneklis, ne vīrietis šī vārda bioloģiskā nozīmē. Vīrieša mīla, lai cik viņa astrāla un pašaizliedzīga arī nebūtu, vienmēr būs pilna dziņu un kaislīgu tieksmju

uz vienu noteiktu objektu — zināmu, atsevišķu sievieti. Turpretim jauneklīgā mīla pie ziemeļu tautām raksturīga ar savu bezpersonīgumu, nenoteiktību, sapņainību, tiekšanos debesīs, raksturīga ar savu garīgumu, kosmiskumu un svētuma kultu. Visi nosauktie jauneklīgās mīlas elementi jo lielā mērā sastopami viņa dzejā.

Kārlis Eliass nepauž savas mīlestības dziesmas kādai noteiktai sievietei vai meitenei, bet gan visai sievietībai, kuru viņš personificē ar vārdu Madonna.

Caur maldu atvariem pret gaismu izvadīts
Nu eju apskaidrots Madonnas svētās pēdās.

(«De profundis», 3. lpp.)

Madonnai
Tai slavu mūžīgu dzied jaunais sonetists.

(«Sonetisti», 7. lpp.)

Arī šai personificējumā Kārlim Eliasam daudz reizes nav īstas noteiktības, jo patiesībā viņš mīl mīlas dēļ. Bieži dzejnieks Madonnas vietā lieto vārdu — Svētā:

Kā viegla vīzija peld dzidrē pati Svētā!

(«Torņi rieta purpurā», 9. lpp.)

Kādas reizes vārdu — Daile:

Lai zvaigznēs ceļamies kā vieglās šūpolēs!
Mēs reibā sadegam, un vilnis ātrā skrejā,
Petrarka cildenais, mūs Dailei pretim nes!

(«Sonetisti», II, 8. lpp.)

Kā katram mīlētājam, kura ilgas nav piepildījušās, arī Kārlim Eliasam šī dzīve un zeme bieži liekas kā važas, kā žaļais svešums:

Šai svešā pilsētā man ļaunas kaisles vara
Pat sirdi paņēma...

(«De profundis», 3. lpp.)

Madonna Svētā,
Tu zemes nīcībā mums izredzētā
Nest mīlas atspulgu.

(«Ave Maria», 27. lpp.)

Kārlis Eliass bieži mīl savas erotiskās jūtas ietīt svētuma plīvurī, Madonna viņam svētā, mīla viņam svētā. Vēl vairāk viņš uzsver šo jūtu garīgumu, tieksmi uz debesīm:

Aiz zvaigznēm mūžībā, kur mīla apgarota.

(«Draugam», 44. lpp.)

Ak, saldais apreibums! To nevar vīnā rast,
Tik saules mirdzumā un debess dzīlē zilā.

Citāta beidzamā rinda norāda arī uz to, ka dzejnieka mīlas izjūtām piekrīt stiprā mērā kosmiska nokrāsa. Mana slēdziena pareizību lai apstiprina vēl sekošs izvilkums no viņa grāmatas:

Kur rietā saule sārta
Caur dārza kokiem riet,
Tur sirds, kā mīlas skārta,
Līdz zvaigžņu ceļiem iet.

(«Jūlijvakara noskaņa», 47. lpp.)

Šis kosmiskais elements sastopams ne tikai Kārļa Eliasa mīlas dzejoļos, bet kā raksturīgs leitmotīvs viņš stiepjas cauri visai viņa dzejai, te atslābdams, te uzliesmodams, bet nekad nepārtrūkdams:

Zvaigznes un mūžība lai dvēselē lejas.

(«Vakars Bauskā», 94. lpp.)

Blakus mīlas dzejoļiem šis kosmiskais elements sevišķi spēcīgi izjūtams Kārļa Eliasa dabas dzejoļos, kas piedod viņiem savādu īpatnēju noskaņu un ar to laimīgā kārtā atsvaidzina viņus. (Dzejoļi «Ziedošo kastaņu miers», «Dziesma par jasmīniem» un citi.)

Pat viņa ceļojuma apraksta dzejoļos šis kosmiskais motīvs arvienu ieskanas, it kā atgādinādams, ka te lieta grozās ap Kārli Eliasu, bet nevis ap kādu citu dzejnieku.

Bez mīlas un kosmiskām jeb mūžības izjūtām Kārļa Eliasa dzejā ieņem vēl redzamu vietu ilgas. Līdz šim mīlā viņš nav ticis tālāk par ilgošanos un tiekšanos. Es šaubos, vai Eliass šo savu ilgošanos mīlas jūtās jel maz kādreiz pārvarēs, lai veidotu savas erotiskās tieksmes citādā plāksnē, kauču īsti vīrietiskā. Viņa kā mīlas dzejnieka at-

tīstība stipri apdraudēta. Katrs mūžīgais ilgotājs, gara klejotājs, lai cik viņš sākumā straujš arī nebūtu un nekad neatmestu savu apkārt klejošanas amatu, tomēr ar laiku sāk smīnēt. Kad tik Kārlim Eliasam šī mūžīgā ilgošanās pēc mīlas arī beidzot nepāriet skepsē, kur katrai īstai mīlai beigas. Neapšaubāmi, ka no visām dominējošām izjūtām Kārļa Eliasa dzejā ilgām piemīt tas progresējošais raksturs. Daudz vietas viņa pirmā dzejas grāmatā liecina par to, ka ilgu izjūtas mēģina palikt par pilnīgi patstāvīgu un diktatorisku motīvu viņa dzejā. Triumvirāts to vairs neapmierina:

Tikai viens mirklis pie Tevis
Lūgšanā — laime man šķiet;
Ceļinieks mūžīgās alkās
Tāļāk pret vakariem iet.

(«Madonnai», 14. lpp.)

Ļoti spilgti un atklāti tas pateikts dzejolī «Refleksija» grāmatas 98. lapaspusē. Man liekas, arī pats Kārlis Eliass to nojauž. Tā nav nejaušība, ka grāmata noslēdzas ar nodaļu — «Mūžīgās alkās». Te meklējams mūsu dzejnieka tāļākais attīstības ceļš. Kur šīs mūžīgās ilgošanās motīvs novedīs viņu, tas skaidri nav zināms. Cerēsim to labāko, ka vienmēr augstāk, tuvāk mākslas patiesībai. Ja kādam patikšana arī šai virzienā nodarboties ar kāršu likšanu vai zīlēšanu, varu ieteikt izlasīt trīs reizes dzejoli «Dziesma klajam» grāmatas 99. lapaspusē:

Tomēr mēs mīlam šo zemi, ak, svešiniek tāļais,
Nedegs nekur vairs tā ilgas un nedziedās cīruļi skaļie!

RIHARDS RUDZĪTIS UN VIŅA DIEVIŠĶĪGUMS

Pirms desmit divdesmit gadiem mūsu mazajā literatūrā pats dūšīgākais karotājs bija Andrejs Upīts, asprātīgs, temperamentīgs, bieži nežēlīgs un nepatiess, bet vienmēr jaunu ierosinošu domu pilns. Ar vārdu sakot, sava aroda meistars. Tikai beidzamā laikā Andrejs Upīts it kā apklusis. Laikam atdusas uz iegūtiem lauriem un ušņu duramo izlaidis no savām rokām. Žēl!

Pa to laiku viņa vietā parādijies jauns karotājs. Tāds pats kā Andrejs Upīts — savas idejas fanātiķis, nepielū-

dzams un bargs, bet tikai pavisam savādāka tipa. Viņa vārds — Rihards Rudzītis. Cik Andr. Upīts pilns asiņu, tuvs dzīvei un zemei, tik Rihards Rudzītis ēterisks, pilns gara, pilns dievišķas elpas un vislabāk jūtas starp zvaigznēm.

Nevar noliegt, Rihards Rudzītis dziļi jūtīgs un domājošs cilvēks, tikai viņš piedzimis neīstā laikā, dažus gadusimteņus vēlāk. Rihards Rudzītis sajūt, ka mūsu dzīvē un sabiedrībā daudz kas nav tā, kā vajadzētu būt. Viņam liela un sirsnīga griba palīdzēt sabiedrībai, tamdēļ viņš nekavējoši ķeras pie lietas un kā īsts cīnītājs metas viskarstākās vietās iekšā. Tā ir Riharda Rudzīša visapskaužamākā īpašība. Bet te nu sākas šī cilvēku mīlētāja traģēdija. Viņš redz, ka ir jāglābj, steidzas glābt, bet neprot un nespēj izglābt. Labi, ka tik pats tiek sveikā. Kamdēļ? Slimības diagnozi sabiedrībai Rudzītis pareizi uzstādījis, tikai viņa izrakstītās zāles nekur neder.

Rihards Rudzītis varen nikni cīnās ar tā saucamo vieglo žanru mūsu rakstniecībā. Nedabiska seksuālisma slavināšanā, pornogrāfijā, nekautrīgā cinismā un mīlas profanācijā viņš apvaino veselu rindu veco un jauno rakstnieku. Grēks, ko viņš ar inkvizitorisku bargumu uzkrauj šiem rakstniekiem, stipri pārsniedz visus septiņus nāves grēkus. Daļa taisnības prokuroram Rudzītim neapšaubāmi ir. Sabiedrības seklums un izvirtība atstājuši arī uz rakstniekiem savu iespaidu, un viņi dažkārt pārkāpj idejiska tēlotāja robežas. Tomēr visā visumā R. Rudzītis parteisks. Viņš, par daudz aizrāvies no savas mūžības un zvaigznēm, krīt pretējā ekstrēmā. Cik viņa strostējamie kolēgas «lopiski», tik viņš par daudz «dievišķīgs». Sekluma un izvirtības tvana saindēto sabiedrību Rihards Rudzītis grib glābt, ievedot viņu tīrā, dievišķīgā gara sfērās. Bet lai Rudzītis neaizmirst, ka viņš pats un visi citi cilvēki savā būtībā tomēr ir un paliks kustoņi, un man bailes, ka cilvēki, nokļuvuši Rudzīša dievišķās sfērās, netaisa tādu pašu «lēkumu» kā šeit virs zemes. Noliegt dabīgo asiņu balsi cilvēkā tikpat bīstami kā viņu perversēt. Var būt ne tikai miesīga izvirtība, bet arī garīga, kura nav labāka par pirmo, un R. Rudzīša pārsmalcinātais «garīgums» pieskaitāms pie tāda veida garīgām slimībām. Ka es nemeloju, to pierāda veselīgo, varenu tieksmju pilno Renesanses rakstnieku noliegšana, ko Rudzītis izdara «Daugavas» 8-tā numura lapaspusēs. Mopasāns, pēc Rudzīša domām, arī īstiem estētiem neesot baudāms. Paldievs par padomu!

Tad labāk es izstājos no zvērināto estētu biedrības, palieku par mežoni, bet lasu Mopasānu.

Nav vārdam vietas, seksuālisma ziņā mūsu sabiedrība bīstami slima. Jaunatne, sevišķi inteliģentā, citu vairs nekā nezin kā reprezentēties, uzdancot, iedzert un «aizrauties» — līdz gultai. Dažs labs 18 gadus vecs jauneklis un jaunava zināmā medicīnas nozarē varētu dot praktiskus aizrādījumus ne vienam vien provinces ārstam. Ko tu darīsi — kultūra!

Bet Rudzīša «zvaigžņainums» gan šos seksuālistiskos ekstrēmistus no viņu it kā kultūras neglābs. Drīzāk tad vietā būs spēcīgs sauciens atpakaļ pie veselīgas, dabīgu tieksmju un kaislību pilnas dzīves, kā to dara Jānis Veselis savos «Tīrumu ļaudīs». Tuvāk pie zemes, dārgais kolēga Rudzīt!

KRITIĶIS ALFRĒDS GOBA KĀ GLĀBŠANAS RIŅĶIS VECIEM

Es vienmēr esmu izrādijis cienību pret veciem cilvēkiem, bet šoreiz es gribu no šī principa atkāpties, un lai Dievs piedod man grēkus.

Jau labi sen no recenzijām un rakstiem dažādos žurnālos man bija pazīstams kritiķis Alfrēds Goba, un es vienmēr, spriežot pēc viņa paša rakstiem, esmu skaitījis to par nopietnu un miermīlīgu cilvēku, bet pēc viņa raksta «Daugavas» 11-tā numura kronikā es nācu pie slēdziena, ka arī tas miermīlīgākais cilvēks piepeši vienā brīdī var sākt galdus dauzīt. Es neņemos apgalvot to par visiem, bet, kas attiecas uz kritiķi Alfrēdu Gobu, tad tas tiešām patiesība.

Rakstā «Vecie un jaunie rakstnieki» viņš neganti salielījis vecos rakstniekus un nopēlis visus jaunos. Vārdu sakot — lai dzīvo vecie, nost ar jauniem! Neviens no jauniem nav atradis žēlastību pie mūsu pašizceptā inkvizitora Alfrēda Gobas. Vecos, labos laikos viņš droši vien pavēlētu visiem jauniem rakstniekiem par sodu nocirst labās rokas trīs pirmos pirkstus un aizdzītu zemi art. Par to, ka Alfrēds Goba salielījis vecos rakstniekus, es nesaku ne četri. Bet tas, ka Goba 50 rindās iznīcinājis visu jaunāko latviešu literatūru ar šādiem vārdiem priekšgalā kā J. Sudrabkalns, J. Veselis, K. Zariņš, J. Ezeriņš, brāļi Grīni, P. Rozītis, P. Ērmanis un citi, nav nekas vairāk,

pēc manām domām, kā — izgāšanās. Nudien, cienītais Alfrēd Gobas kungs! Par objektīvu kritiku te nemaz nevar būt runas.

Paliek vēl nenoskaidrots jautājums, aiz kādiem iemesliem A. Goba palaidis vaļā šo svilpienu pieklājīgā sabiedrībā. Ne jau aiz muļķības. Jeb varbūt Gobam sajucis kalendārs un viņš aprīļa joku palaidis novembra sākumā? Pietiks jokot! Augšā minētais raksts jo spilgti norāda uz to, ka Gobam labāk būtu uz priekšu kavēties tikai pie vecās latviešu rakstniecības rokurakstiem, numurēt viņus un meklēt pazudušos. Ir jau tak kādam jānodarbojas arī ar lupatu lasīšanu. Ar to Alfrēds Goba būs izdarījis lielu svētību sev un visai latviešu sabiedrībai, kura viņu vēlāk pieminētu kā centīgu un rūpīgu veco literatūras dokumentu krājēju.

FORMAS JAUTĀJUMS JAUNĀKĀ LIRIKĀ

Mūsu jaunākā lirika satura ziņā neuzrāda neko sevišķi jaunu. Latvju jaunākās paaudzes dzejnieces un dzejnieki visi ļoti pieklājīgi jaunekļi un jaunavas, it kā nākuši no labākās sabiedrības. Viņi nemīl skarbus vārdus un drošas domas, bet, ja starp viņiem gadās šai ziņā kāds nesmuks pīlēns, tad tas drīz vien apraujas, redzēdams, kādā sabiedrībā iekļuvis. Cerēsim, ka pie vecuma mūsu dzejnieciskā jaunatne paliks jauna, bet tagad viņa slimo drusku ar nespēka vājumu.

Gandrīz līdzīga aina atveras arī, ja mēs aplūkojam jaunās dzejnieku paaudzes darbus no formālās puses. Nekā daudz meklējoša. Atrodami atsevišķi izņēmumi, bet tie laimīgi pazūd vispārējā apmierinātībā un gandrīz nemaz netraucē kopīgo mierīgi dīķaino līmeni. Jaunākā literāriskā paaudze savā vairumā arī formālā ziņā stipri konservatīva. Vecie lielmeistari var būt mierīgi — jauniņie ar pedantisku stingrību apsargā visa vecā, visa sasniegtā un atzītā vārtus. Savā ziņā varbūt tas pat apsveicami, jo, pielietojot šādu metodi, var izsargāties lielā mērā no kļūdām, bet līdz ar to jāatsakās arī no lieliem ieguvumiem. Tikai meklētāji un jauna cīnītāji var ar laiku ko ievērojamu sasniegt. Bet mūsu jaunākā paaudze laikam pie tādām nepieder. Tas tamdēļ, ka pat jaunākās literāriskās paaudzes vadošās personas pēc savas mākslinieciski radošās psihes konservatīva rakstura.

1926. gadā ar savu pirmo dzejoļu krājumu «Torņi pamalē» parādījās atklātībā **Jānis Mednis**. Pie viņa tas raksturīgākais — formas gatavība. Velti būtu meklēt kādus jaunus mēģinājumus vai sasniegumus formālā ziņā. Viss esošais, viss jau gatavais ļoti labi iegaumēts, uzsūkts un rotaļīgi pasniegts drusku jaunā saturā.

Tāpat formu savos darbos stipri uzsver **Pēteris Ķikuts**, kura jaunā dzeju grāmata «**Baltie torņi melnā naktī**» datēta ar 1927. gadu. Nevar noliegt, brīžam viņš sasniedz tiešām lielu formas gatavību, bet gadās arī, ka viņš iestieg galējībā, kur jūtams mākslojums. Pie Pētera Ķikuta manāmi jau zināmi formas meklējumi panta skanīguma ziņā, bet sevišķi jaunu atskaņu pielietošanā. Šai nozarē latvju dzejā radies kronisks sastingums un krize.

Kārlis Eliass ar savu dzeju grāmatu «**Madonnas pēdās**» (1928. gadā) arī ierindojams formas piekopēju rindās. Viņš rūpīgs formas tradīciju glabātājs. Nekādi meklējumi formālā ziņā viņa dzejā līdz šim nav jūtami. Vienīgi muzikālo momentu gan viņš daudz vairāk uzsver par citiem jauniem dzejniekiem un ar to izbēg no vienmuļības.

Vitolds Zībelis ar savām divām grāmatām, beidzamā «**Tvīksme**» (1928. g.), tāpat pieturas pie vecās formas, tad **Eriks Ādamsons**, kas mēģina savu cieto formu atsvaidzināt, bieži rakstot dažādos ritmos. Jaunākās dzejnieces gandrīz visas bez izņēmuma raksta cietos pantos — **Valda Moor**, **Lilija Auza** un **Anna Zakss**.

No vecās formas piekritējiem varētu minēt vēl **Kārli Rabācu** (raksta vieglas, īsas rindas), **Anšlavu Eglīti**, **Kārli Kļūgu** (smags pants), **Pēteri Atspulgu**, **Alfonsu Franci** un **Ēriku Raisteri**.

Pēdējie trīs no uzskaitītiem cietās formas piekritējiem jaunāko vidū visvairāk mēģina pārveidot jaunākā lirikā cieto formu. Cik viņiem tas izdodas, tas pavisam cits jautājums. Bet vismaz, spriežot pēc modernākiem darbiem, viņus šis jautājums zināmā mērā nodarbina. Viņu reformatoriskie mēģinājumi nav nekādi dziļie un aprobežojas vienīgi ar dažādu pēdu skaitu pielietošanu vienā un tai pašā dzejoļa rindā, lielāku asonansu izmantošanu un cezūru neievērošanu (no dzejniecēm to bieži dara A. Zakss), kaut gan tas nāk viņu dzejoļu plūdumam bieži tikai par sliktu.

Klasiskā forma savā ortodoksālā veidā latvju lirikā sasniegusi tādu stāvokli, ka viņai tālāk nav vairs ko iet. Varbūt dažām atsevišķām izņēmuma personībām. Klasis-

kai formai mūsu lirikā nepieciešama reforma. Pretējā gadījumā var iestāties sastingums, kurš jau tagad manāms, un kā sekas kaila, neproduktīva formas kultivēšana no jauno dzejnieku puses. Pagaidām klasiskās formas pārveidošana izvedama stingrā evolūcijas ceļā, sākot ar sīkiem jaunievedumiem. Kaut vai vienā un tai pašā dzejolī pielietojot dažādus pantmērus, kā arī pēdu skaitu, uzsverot muzikalitāti, ievedot latvju lirikā asonanses, atmetot kvartas, kas pārvērtušās par apnīkstošu paradumu, bet piegriežoties citiem izkoptiem panta veidiem. Ceļu un varbūtību jaunievedumiem šajā gadījumā ļoti daudz. Šī rakstiņa nolūks nebij izsmelt formas jautājumu jaunākā latvju lirikā, bet vienīgi griezt jaunāko dzejnieku uzmanību uz viņu, izsaukt zināmas pārdomas un savstarpīgas pārrunas.

PĒTERIS ĶIKUTS

Maldos viens pa dzīves tukšo telpu,
Neziņā un sāpēs mokoties.
Sildos pats ar savu karsto elpu,
Kura kaist kā drudzī lokoties.

P. Ķikuts. «Maldīšanās».

Neviens vairs nespēj mani sāpināt,
Jo pārāk asi pats es sevi graizu.

P. Ķikuts. «Savāds vēsums».

Man šodien acīs savāds vājums mīt,
Vairs neredzu pat ēnā tumša toņa,
Šķiet, visās vietās balta gaisma krīt...

P. Ķikuts. «Savāds vēsums».

Izeju ārā, kur daudz
Tādu, kam nedienas aust,
Tādu, kam nelaime žņaudz.

P. Ķikuts. «Atzīšanās».

Savāda Pētera Ķikuta dvēsele un savāda viņa dzeja. Viņš droši to apzinājas, jo jēdzienu savāds viņš tik bieži lieto savos liriskos darbos. Pētera Ķikuta garīgais satvars vēl ļoti mainīgs — lūstošs — kā viņš pats saka, un man tiešām ļoti grūti nākas notvert viņa īsto, dziļāko būtību.

Viņš mūžīgi meklē, šaubās un maldās, tad atkal meklē un savukārt šaubās, jo viņam patīk

Kā asmeņus pret domām domas trīt
Un dievināt, un atkal apšaubīt —
No jauna atkal sevi pārbaudīt.

«Šaubītāja prāts» («Asie lūzumi»)

Līdz šim viņa dzeja sakopota divos krājumos «Balti torņi melnā naktī» un «Asie lūzumi». Pirmā no viņām pēc sava satura vēl diezgan gaiša, optimistiski noskaņota, otrā turpretim noteikti drūma.

Ķikuta pirmā dzeju grāmatā saskatāmi trīs galvenie motīvi jeb raksturīgie domu gājieni — humānisms (sabiedriskums), mīla un daba.

Pirmās grāmatas humānisma (sabiedriskuma) veids iezīmējas galvenām kārtām ar savu vispārīgumu, objektivitāti un bezpersonīgumu (dzejoļi — «Cilvēkam», 12. lpp., «Tuvāk citiem», 13. lpp.).

Visgaišāka un visdzidrāka Pētera Ķikuta dzeja kļūst, paužot savos ritmos erotiskas izjūtas:

Rietos ap pieri
Tin zeltu gaišs saules stars, —
Raugoties tevī,
Aptina mani tavs skats
Ciešāk, kā saule to spēj.

«Tev» («Balti torņi», 29. lpp.)

Kaijas spārnu vieglums tavās rokās mīt,
Kad tās dzidri baltas gaisā iemirdzas,
Lai ar kautru prieku spētu sagaidīt
Mirkļus gaišākos, ko dienu vijās vīt.

«Gaišā vieglumā» («Balti torņi», 36. lpp.)

Mīlas dzejoļu Pēterim Ķikutam nav daudz, varbūt pārāk maz, lai izsmeļoši raksturotu viņu kā mīlas dzejnieku. Viens, kas viņiem, šiem mīlas dzejoļiem, kopīgs, tas jau minētais saulainais gaišums un trauslais garīgais smalkums (dzejoļi «Savāds vēsums», 31. lpp., «Baltā roka», 31. lpp., «Zelta prizmas», 33. lpp.). Savos erotiskos dzejoļos mūsu dzejnieks neparādās viduslaika bruņinieka pozā, viņš, ieraugot sievieti, nesteidzas runāt tūlīt par zvaigznēm un savām mokām, kā to mēdz darīt viena daļa no

latvju jaunākiem mīlas liriķiem. Pētera Ķikuta mīlas dzejoļi gandrīz visi bez izņēmuma atmiņu dzejoļi, kuros viņš akvareļu toņos atveido savas dvēseles erotiskos pārdzīvojumus. Šos dzejoļus kā sava žanra pārstāvjus var zināmā mērā pat apšaubīt, ja no mīlas dzejoļiem prasa vienīgi kaisli, dedzīgus apliecinājumus un nekautrīgu slavināšanu. Pārāk kautrīgs Pēteris Ķikuts savos mīlas izpaudumos, es gribētu pat teikt — kaunīgs. Tā vien liekas, ka viņš baidās pateikt kaut ko stiprāku, asāku un, galvenais, subjektīvāku. Jo bieži gribētos viņam uzsist uz pleca, uzsaucot — nekautrējies, draugs! Ķikuts nekad neieved lasītāju savas dvēseles guļamistabā, lai varētu redzēt viņu izģērbjamies; tālāk par salonu neviens no viņa dzejas cienītājiem netiek. Šī atturība raksturīga ne tikai viņa mīlas dzejai vien, bet arī viņa pārējai lirikai.

Trešais elements Ķikuta dzejā, kuru es gribētu atzīmēt, apskatot viņa pirmo grāmatu, būtu d a b a. Arī šeit Pētera Ķikuta dzeja — savāda. Ko mēs parasti saprotam zem dabas dzejoļiem? Dažāda labuma pantus, kuros iet runa par bērziem, vijolītēm, upītēm, pļavām un saules iespaidu. Nekā tamlīdzīga mēs nesastapsim Ķikuta dabas lirikā. Viņam daba sākas tur, kur plašumi — debess izplatījums. Liekas, ka dzejniekam dabas jēdzienā zeme nemaz neietilptu. Visi viņa dabas dzejoļi ar stipru kosmisku nokrāsu, astrāli, vēso zvaigžņu apmirdzēti, kas vēlas cilvēkus no saitēm raisīt un vest tur, kur

Viss gaisīgais prom garoja,
Bet smagais augšā tiecās,
Un astrāls mirdzums staroja,
Kur zemei ceļi liecās.

«Astrālā mirdzumā»
(«Balti torņi»)

Viņa dabas dzejoļu temati — «Zvaigznes» (48. lpp.), «Komētas» (49. lpp.) un «Meteori» (50. lpp.).

Humānisma (sabiedriskuma) jeb cilvēces motīvs, kas jau diezgan spēcīgi ieskanējās Ķikuta pirmā grāmatā, skaidri jaužams arī viņa otrā un beidzamā dzeju krājumā — «A s i e l ū z u m i».

Jau savos «Baltos torņos melnā naktī» viņš sauca:

Cilvēk, nu saplūsti kopā ar citiem un dzīvi,
Plašu kā tāli, kur zeme ar debesīm saplūst.

«Cilvēkam» («Balti torņi», 12. lpp.)

Lai saprastu sevi, jūtas izmainīgās un būtu tuvāk citiem, vienā pulkā vedot — dzīves vientulīgās. — Bet tieši turpat jau atrunājas:

Mums katram sava visu svētā vieta,
Kur dzīves soļi iekšā neiedim.

«Visu svētā vieta» («Balti torņi», 15. lpp.)

Pagaidām ar to es vēl negribētu teikt, ka Ķikuts savos dvēseles dziļumos tomēr individuālists. Uzrādītais pretstats starp sabiedrisko un individuālo momentu Ķikuta dzejā norāda vienīgi uz šo divu psihisko elementu savstarpējo cīņu viņa dvēselē. Ka tas tiešām tā, to pierāda «Aso lūzumu» dzejoļi.

Arī šeit Ķikuts aicina:

Iztriecat no sirdīm baiļu druskas
It kā smiltis svaigos rakumos,
Ķlausot viņus — visu mūžu klus kas
Pagrabu un velvju smakumos.
Sašķeļat kā pērkons klinšu kaudzes,
Kuras sprosto tautas draudzīgās,
Savienojiet visu ļaužu audzes
Cilvēcības saitēs saudzīgās!

(«Asie lūzumi», 5. lpp.)

Bet tas vairāk izklausās pēc sāpju kliedziena nekā nosvērta, ticības pilna aicinājuma, jo:

Mēs visi esam izkaisītas zvaigznes.
Kā dvēseles lai kopā sazinājas?

«Izkaisītie» («Asie lūzumi», 20. lpp.)

Pateicoties šim apstāklim, Ķikuta dvēselē rodas dramatisks moments. Ja pēdējais dzejnieka pirmā grāmatā tikko vēl jaužams, tad viņa **«Asos lūzumos»** šis moments atrod jau pietiekoši skaidru izpausmi.

Pēteris Ķikuts jūsmo par kolektīvisko, sabiedrisko principu dzīvē, intelektuāli viņš to galīgi sev noskaidrojis un pilnīgi pieņēmis viņa derīgumu:

Mēs apņēmušies reiz šo dzīvi pārkārtot—
To kopīgs spēks vien prot...

«Strādn. un dzejn.»
(«Asie lūzumi», 49. lpp.)

Bet tomēr te sākas tas nolādētais — bet tomēr. Viss tas, kas jauki izskatās konstruēts prātā un jaunekļigā jūsmā, bieži vien tālu nav tāds ikdienišķā dzīvē. To mūsu dzejnieks ļoti labi izjutis uz saviem pleciem, kā to jau gaiši apliecina «Aso lūzumu» no ārpuses liekās vēsās, aristokrātiskās, bet patiesībā sāpju un izmisuma pilnās rindas.

«Asie lūzumi» savāda grāmata. Tas ir jauks lirisks stāsts par kādu ideālu jaunekli (Ķikuts pats šis jauneklis), kurš metas mūsu drūmā, smacīgā ikdienā iekšā, lai nu realizētu viņā savus it kā visiem skaidros un cēlos dzīves pārkārtošanas nodomus, bet tiek kā ar aukstu ūdeni apliets no šīs ikdienišķības velnišķīgā šauruma, akluma un netīrības. Tīram, dzīves neskartam jauneklim neapšaubāmi tas liels trieciens. Ķikuts (šis jauneklis) nu skaidri redz, ka starp katra atsevišķa cilvēka individuālo es un sabiedrību mūsu laikos guļ vēl liela plaisa:

Katrs paliek viens, ja iet lidz pēdējam.

«Pēdējā barikāde»
(«Asie lūzumi», 76. lpp.)

Ķikuts neiztur un — lūst. Dzejnieks atzīst, ka viņš dziļi maldījies:

Velti rokas priecā plati plētu,
Gaidot mīļu draugu, — maldījos,
Visu dzīvi sajūtu kā rētu,
Kuras smeldzē tikai valdījos.

«Maldīšanās»
(«Asie lūzumi», 28. lpp.)

Nav šaubu, ka viņš saviem altruistiskiem dzīves pārkārtošanas sapņiem dziļi ticējis un ļoti ar viņiem saaudzis, tamdēļ viņš nevar un nevar tik viegli samierināties ar domu, ka būtu maldījies:

Tas nevar būt, ka sapnis nav šīs dienas,
Pa kurām soļi gurdeni un grūti
Caur dzīvi iet, kur tikai maldus jūti
Kā mirāžu, kas tukšā gaisā slienas.

«Sapņota īstenība»
(«Asie lūzumi», 30. lpp.)

No šejienes rodas mūžīgas, tirdošas šaubas, par kurām dzejnieks daudzās vietās sūdzas savos «Asos lūzumos». Sabiedriskos ideālos alojies, dzejnieks ar prātu kā ar nazi rokas savos dvēseles dziļumos, meklēdams tur kaut kādu sev piemērotāku izeju. Vai viņš to atrod? Pēc manām domām — vēl ne, lai gan dzejnieks pats domā gluži otrādi, un proti, ka viņš savu šaubu laikmetu jau pārdzīvojis:

Iziešu ārā, kur daudz
Tādu, kam nedienas aust,
Tādu, kam nelaime žņaudz.

«Atzīšanās»
(«Asie lūzumi», 36. lpp.)

Par veltī! Tā tikai pašapmānīšanās. Cilvēks, kas pats ar sevi nav ticis galā, —

Kājās kaut drumstalots stikls,
Plecos kaut salūzis spēks,
Tomēr mans vaigs nebūs mikls...

«Atzīšanās»
(«Asie lūzumi», 36. lpp.) —

nav spējīgs atrast jaunus veidus — tā tiešām var būt tikai sapņota īstenība, bet ne īsta. Tas nav nekas, atkārtoju, vairāk kā sāpju kliedziens, fanātisks spēriens ikdienībai:

Tas nedrīkst kļūt par mūsu mīlestību,
Ko šķitu sev kā varavīksnu jaunu,
Bet sastapu tur tikai mokas, kaunu,
Tas nedrīkst būt par dzīves īstenību.

«Sapņota īstenība»
(«Asie lūzumi», 30. lpp.)

Istais Ķikuts vēl joprojām atrodas šaubu un nemiera varā. Istais Ķikuts vēl joprojām pesimists.

Mūžīgais dvēseles nemiers un domu mokas noved dzejnieku pie dziļiem dvēseles sarežģījumiem, pie izmisuma:

Kļuvis jau esmu es tāds,
Kuru var trenkāt un sist
Gluži kā suni, kas šāds...

«Atzīšanās»
(«Asie lūzumi», 24. lpp.)

Kā ārprātīgs pret klintīm galvu triekt
Un skaļi kliegt, un sāpēs sadauzīt
Es gribētu, lai prāts reiz stātos tiekt
Šo domu nemieru, kas aizbrāžas un krīt
Tur, kur tik nakts un izmisums mums mīt.

(«Asie lūzumi», 26. lpp.)

Kā arī pie smagas, melnas vientulības:

Maldos viens pa dzīves tukšo telpu,
Neziņā un sāpēs mokoties,
Sildos pats ar savu karsto elpu,
Kura kaist, kā drudzī lokoties...

«Maldīšanās»
(«Asie lūzumi», 29. lpp.)

«Asie lūzumi» ne tikai savāda, bet, kā redziet, arī drūma grāmata. Nemiera un vientulības spārni vēd pār viņas lapām, un skumji top, lasot viena cilvēka sāpes, kurām nav beigu...

Cerēsim, ka Ķikuta nākošo grāmatu jauki skārs

Trauksme tāda
Kā spārns, ko veikli vēda bezdelīga.

Par Ķikuta dzejas formālo pusi — kādreiz vēlāk.

Beigās pielieku dzejnieka autobiogrāfiskās piezīmes:

«Baidīdamies no biogrāfijas, rakstu šīs autobiogrāfiskās piezīmes.

Iedomājieties — tikko esmu sācis dzīvot un dzīvi izteikt, un jau — tā jāapraksta. Vai tas nav tāpat, kā, ceļojumu iesākot, jau iepriekš jādod ceļojuma apraksts.

Tomēr — autobiogrāfiskas piezīmes.

Vai lai uzrādu pasi? — Vārds? Uzvārds? Tēva vārds? Kad dzimis? Kad miris vai — nodomājis mirt?

Nē!

Vai lai sevi aprakstu? Piemēram: jauns cilvēks, brunets, tik un tik centimetrus garš. Jūs droši vien nebūsat apmierināti. Arī es — nē! Atliek uzzīmēt dažas atziņas. Galvenā — dzīvi dzīvot dzīvi — intensīvi. Ne jau nodzīvotā laika ilgums, ne jau godīgi saliekti pleci, bet dzīves intensivitāte no svara. Cenšos dzīvot intensīvi, pārredzot un pārdzīvojot dzīvi un mākslu.

Mana autobiogrāfija — jādzīvo intensīvi!

Vienmēr atceros Horāci, ka «zināt nevajag, kādu man un kādu tev dos galu dievi».
Tādēļ — atveru dzīvi!»

JAUNO ŽURNĀLI

Pēdējā laikā parādījušies daudz jaunu žurnālu, un starp viņiem galveno vietu ieņem tie, kuros raksta jaunie un kurus lielāko tiesu arī vada paši jaunie. Iemeslu, kas izsaukuši šo parādību, ļoti daudz un visai raksturīgi, taču tos šinī mazā rakstiņā nav iespējams apskatīt.

Viens no pirmiem minētā veida periodiskiem izdevumiem būtu mēnešraksts «Signāls» (1.—6. nr.) Tautas Augstskolas izdevumā. Ap viņu pulcējas galvenām kārtām kreiso aprindu literāriskie iesācēji, kurus mākslinieciskā ziņā pūlas audzināt Tautas Augstskolas literāriskais seminārs. «Signāls» diezgan interesants, bet vairāk ar savu ārējo ietērpu nekā ar saturu. Proza un dzeja bāla, sevišķi dzeja. Žurnāla sabiedrisko zinātņu nodaļa no marksistiskā viedokļa — vērtīga un vienā otrā jautājumā sniedz tiešām diezgan lietderīgus rakstus.

Kā nākošais pēc iznākšanas ilguma būtu jāatzīmē «Trauksme» (1.—3. nr.). Šis žurnāls domāts kā jaunākās literāriskās paaudzes mākslinieciski kreiso pārstāvju neatkarīgs orgāns J. Groța, P. Ķikuta un J. Plauža vadībā. «Trauksmei» pat sava deklarācija, kuras galvenā doma — mākslā nepieciešama tagadnība. Spriežot pēc iznākušiem numuriem, šis žurnāls tiešām ļoti krass. Ja savā pirmā numurā «Trauksme» apvienoja ļoti plašas jauno literātu aprindas, tad to vairs nevar teikt par viņas nākošām burtnīcām, kur pie vārda tiek tikai daudz šaurāka grupa.

Mēnešrakstu «Darba Jaunatne» izdod biedrības «Darba Jaunatne» centrālā valde. Minētais žurnāls pēc savas dabas šaurs un ar savu saturu var saistīt vienīgi šīs biedrības locekļus un daļu no sociālistiskās jaunatnes. Žurnāla vērtīgākie raksti par darba jaunatnes dzīves apstākļiem.

Pēc savas sabiedriskās ideoloģijas pilnīgs pretstats mēnešrakstam «Darba Jaunatne» ir doc. L. Ausēja vadītais «Mans Žurnāls» (1.—3. nr.). Saturā viņš diezgan radniecisks Jesena «Jaunības Tekām», atšķirība starp viņiem tikai tā, ka «Manā Žurnālā» vairāk laiž pie vārda

jaunos iesācējus. Viņu darbi līdz šim viduvēji, pārējais materiāls labs.

Kā beidzamo no jauno žurnāliem atzīmēsim «Zaļo Vārnu» mākslinieku biedrības «Zaļā Vārna» izdevumā. «Zaļā Vārna» pats plašākais no miņētiem mēnešrakstiem, raksta par literatūru un gleznicību, ievieto jauno rakstnieku un mākslinieku šaržus, darbu reprodukcijas. Pie žurnāla plaša, vispusīga hronika. Arī iekārtas ziņā «Zaļā Vārna» mēģina iet jaunus ceļus. Mēnešrakstu vada K. Baltgailis, Fr. Gulbis un Aleksandrs Čaks.

ARVĪDS GRIGULIS. REPORTIERA PIEZĪMES

Dzeja. «Sirenas» izdevumā, 1929. g. 46 lpp.

Arvīds Grigulis vēl pavisam jauns dzejnieks, un «Reportiera piezīmes» viņa pirmā grāmata. Pie šī krājumiņa labākām īpašībām jāpieskaita viņas meklējošais gars. Grigulis neapmierinājas ar veco sasniegto, bet mēģina rast ko jaunu. Dažreiz viņš meklēto atrod, bet bieži vien viļas. Raksta Grigulis vienīgi brīvos pantos, ļoti vaļīgos pēc savas konstrukcijas, bet diezgan atbilstošos viņa dzejas būtībai. Tomēr asākas kontūras nenāktu par sliktu, jo izskaustu to izplūstošo iespaidu, kas tagad dažreiz rodas. Gleznas Grigulim svaigas, tikai vajadzētu izsargāties no svešām un lasītājam nesaprotamām (41. lpp.). Nevar noliegt Grigulim arī dažus īpatnējus paņēmienus stilā (9. lpp.). Visumā grāmatiņa atstāj sološu iespaidu. Izdota glīti.

FRIDRIHS GULBIS

Ak, gaišais dzīves prieks! Lai dienas skrien kā spāri
Un sapņu šūpolēs kā dūja lido sirds,
Varbūt reiz pacelsies tā saviem sapņiem pāri,
Kur ciļņos dievišķos tiks noslēgts dzīves tvirts.

Šūpolēs

Vārdu nav, neviena vārda nava,
Projām nemieru kas spētu dzīt,
Un es jūtu: izdegdams ik nakti,
Svece kūpoša tik būšu rīt.

Nemiers

Dienu dien' straume no netīrās ielas
Kuģus visgaišākos salauž un triec,
Iedomas lidošas, iedomas lielas
Zemāk par zāli viszemāko liec.

Daiļā spogulī

Vienalga — plīvuris vai liegi sedz tev seju,
Vai acīs skaidrajās kaist izmisuma smīns —
Tu viegli galvu liec, ja tevi sauc uz deju,
Un glāzi projām met, ja viņā nedzirkst vīns.

Karnevāla vijās

Mans spriedums par **Fridrihu Gulbi** būs ļoti subjektīvs. Viņa dzejas objektīvāka analīze jāatstāj vēlākam laikam. Vispirms aiz tā iemesla, ka mūsu dzejnieka pirmā grāmatā **«Vīziju varā»** sakopoti tikai apmēram puse no visiem viņa sarakstītiem dzejoļiem un ka viņš pēc savas mākslinieciskās dabas bieži neskaidrs un grūti saprotams. Liriskai dzejai pirmām kārtām vajag būt skaidrai, saistošai un vienkāršai. Pat tam visfilozofiskākam, dziļākam liriskam dzejolim jābūt uzkrītošam un vienkāršam kā labam plakātam. Lirisks dzejolis nav maiss, kurā dzejnieks var sabāzt visu, kā pagadās, lai nu lasītājs pēc tam pats velk tusnīdams laukā. Mūsu laiks pilnīgas atklātības laiks. Viņa lozungs — padod visu kā uz delnas. Ne par velti sievietes nēsā svārciņus virs ceļiem. Lai mans mistiskais, kautrais kolēģis Gulbis neskaišas, tā jau tikai, pēc manām domām, patiesība.

Grāmata **«Vīziju varā»** sadalīta nodaļās — **«Šūpolēs»**, **«Izdzītie»**, **«Nemiera trauksmē»** un **«Karnevāla vijās»**.

Sastādīšanas ziņā paviršāka nodaļa pati pirmā — **«Šūpolēs»** aiz pilnīgi saprotamiem iemesliem. Pēc savas dabas viņa tagadējai Gulbja jutoņai un pasaules uzskatam vistālākā un vissvešākā. Šeit gaišā noskaņā rakstīti erotiskie dzejoļi maisīti kopā ar veltījumiem dažādām tuvām personām un pāris žanra dzejoļiem.

Ja mēs izmetam domās minētos žanra dzejoļus un veltījumus, tad no nodaļas **«Šūpolēs»** izveidojas tās gaišākās, dzīvespriecīgākās lappuses Gulbja grāmatā, veltītas mīlai, ar kosmisku izskaņu nirvāniskā garā:

Zied domas gaišas, izzūd puķēs ratī,
Kad, reibdams smaržās, auļo vilciens mans.

Vairs baltos semaforus netver skati
Un neskan stacijās priekš manis zvans.

(«Brauciens», 30. lpp.)

Fridrihs Gulbis kā dzejnieks nav liels speciālists mīlas lietās, neskatoties uz to, ka viņš pirmoreiz iemīlējies, vēl nebūdams astoņus gadus vecs. Viņš starp jauniem pieder pie tiem dzejniekiem, kuri vismazāk jūsmo par sievieti. Varbūt arī aiz tā iemesla viņš ņem mīlu daudz reālāk, daudz taustāmāk, salīdzinot ar pārējiem mūsu patentētiem mīlas trubadūriem. Pēdējo skati, runājot par mīlu, tūlīt kavējas pie zvaigznēm un citiem zilgmes atribūtiem. Fridrihs Gulbis, kā jau teicu, turpretī ņem to lietu daudz lietišķāk un kaislīgāk.

Bij mēness gaišdzeltēns un ēnas pelēkzilas,
Tev krūtis tricošās vēl slēpa dzeltēns zīds.

(«Meitene dzeltēnā zīdā», 11. lpp.)

Ko, pavisam cits tonis! Pasarg, Dievs, dzirdēt tik bezkaunīgus vārdus kauču no Kārļa Eliasa vai citu profesionālo mīlas dzejnieku mutes! Nekad! Tad vēl:

Un smejies krūtīs, sirds, pie lūpām lūpas kļaujas,
Un ziedu reibumā mums pāri plūst kāds vilns.

(«Saulainās istabās», 12. lpp.)

Neskatoties uz Fridriha Gulbja samērā lielo temperamentu, viņš tomēr kā mīlētājs pēc savas dabas monogāmists:

Un tavas glāstošās un atpestošās rokas
Man tikai lūgšana, kur nu mans mūžs bij siets.

(«Meitene dzeltēnā zīdā», 11. lpp.)

Un mīla savā būtībā viņam gaiša, atspirdzinoša:

Es tavā dvēselē kā strautā dzeru vien.

(«Bērnam ar gaišām ilgām», 13. lpp.)

Vispār šī pirmā nodaļa **«Šūpolēs»** ar savu optimistisko, gaišo noskaņu ļoti krasi atšķiras no pārējās grāmatas daļas. Cik nākošās nodaļas pakāpeniski viena pēc otras drūmākas un drūmākas, tik pirmā saulaina un patīkama kā

smaids, ņemiet par attaisnojumu maniem vārdiem kaut dzejoļus «Tālie logi», «Ķiršu zars», «Saulainās istabās», «Šūpolēs» un «Brauciens».

Pirmā acumirklī liekas, ka šos dzejoļus nemaz nebūtu rakstījis mūsu Fdridrihs Gulbis, bet gan kāds cits — viņa dubultnieks. Bet tā nemaz nav. Pirmās nodaļas atšķirībai no pārējām nav gadījuma raksturs, bet gan savs dziļš pamatojums.

Pašureiz Fridrihs Gulbis jauno latviešu dzejnieku pulkā viszvērinātākais pesimists:

Kaut simtiem gadu spētu iet un iet,
Bet sejā nakts un mūžam saule riet.

(«Ceļš», 69. lpp.)

Tagad tas vienkārši kails apgalvojums, bet sava raksta turpmākās rindās es mēģināšu to pierādīt. Varēja būt Gulbis arī pavisam savādāks, un proti, kā to skaidri pierāda grāmatas pirmā nodaļa «Šūpolēs», viņš varēja būt saulains šīs zemes staigātājs. Es gribētu apgalvot un ne bez pamata, ka savā pirmbūtībā Gulbis tāds arī ir un, ja viņš tagad nostājas mūsu priekšā Šopenhauera pozā, tad viņa nākotnes pirmais uzdevums būtu — meklēt ceļu atpakaļ uz savu īsto pirmbūtisko es un nekādā ziņā nepadoties, lai nevajadzētu rakstīt tādas strofas kā:

Es eju atpakaļ, kur bij reiz prieks,
Bet zeme aprij soļu smagās pēdas,
Pār galvu tumšas nokrīt vakarvēdas,
Un pats es sevīm pēkšņi kļūstu lieks, —

(«Skumji akordi», 106. lpp.)

vai dzejolī «Dzeltēnā seja» grāmatas 111. lpp., jo te jau iet runa par visas personības turpmāko eksistences neiespējamību. Pēc tādām rindām kurp vairs var tālāk iet?...

Fridriha Gulbja pesimismu jūs varat dēvēt, kā jūs vēlaties, vai par viņa personības slimību, masku vai ko citu, šis pesimisms neapšaubāmi īsts, kauču ne būtisks. Mūsu dzejniekā norisinājusies klusa nospiedoša traģēdija, kura viņu no saulainā, kautrā un kosmiski noskaņotā jaunekļa pārvērtusi nelabojamā pesimistā. Karš bija šīs personīgās traģēdijas ierosinātājs un nekautrīgs piepildītājs:

Strēlnieks es biju reiz kaujās, dzīvi kas nometis nostu,
Pelēku lupatu skrandās kaucošs un izsalcis suns,

Brālību riedams, kas skaļi uzmeklē brāli, lai kostu
Naktīs, kad sadega mīla kā mortīru viesuļu guns.

(«Asiņainā cīņa», 61. lpp.)

Jā, karš, kurš ne ar ko nerēķināJās un jo sevišķi vēl ar kaut kāda tur atsevišķa cilvēka Gulbja personīgo es. Kamēr šim Gulbim, vienatnē un vientulības sapņos uzaugušam jauneklim, šim Gulbim viņa personīgais smalki izpētītais es bija visa pasaule, bija tas dārgākais. No šejienes — dziļā, asā traģēdija. Ar analīzi un dvēseli mūsu laikos tālu nekur nevar tikt (vienīgi līdz trako namam), labāk laiž visu pār galvu. To Gulbis nav varējis. Protams, ne viņš karu salauza, bet gan karš viņu, un, pateicoties šim faktam, nu mūsu priekšā Fridrihs Gulbis — pesimists:

Tagad es vairs tikai skaņa, atvaids no tumšām dienām,
Meteors izdegošs naktī, meklējošs vietu, kur krist;
Ēna tik asiņainsārta seko pa pēdām, un vienam,
Samītam bezgalos gados, nolemts kā ēnai man dzist.

(«Asiņainā cīņa», 61, lpp.)

Fridrihs Gulbis kā pesimists pelna uzslavu. Viņš ļoti atklāts un nebaidās ne no kādām konsekvencēm.

Viņa pesimisms nav neapzināts, vienīgi tumšu, neapmierinātu jūtu un tieksmju plūsmas radīts, kā tas bieži gadās pie sievietēm. Gulbja pesimisms ar to interesants, ka viņš intelektuāls un pilnīgi skaidrs.

Mūsu dzejnieks bez stostīšanās, smalki kā pa punktiem pierāda, kamdēļ viņš pesimists un paliks tāds arī uz priekšu. Mēs varam viņam nepiekrist, pat klusībā pie sevis viņu izlamāt, bet mums tomēr būs pret viņa slēdzieniem zināma cieņība kā pret katru dziļi izjustu un neatkarīgu domu.

Fridrihs Gulbis mēģina vispirms savu pesimismu filozofiski pamatot. Viņam pasaules uzskata vēl nav, bet tikai savs dzīves, tomēr mūsu dzejnieks pūlējies tādu nodibināt, un tas jau arī ļoti liels solis uz priekšu samērā ar citiem jauniem latviešu dzejniekiem, kuriem absolūti nav nekādu pasaules uzskatu un kuri arī bez tāda diezgan omulīgi jūtas.

Gulbis savu pasaules uzskatu (tāpat arī dzīves) veido, ne izejot no ārpasaules, bet gan subjektīvi, ņemot par mērauklu vienīgi savu iekšējo psihi.

Par savu personīgo būtību dzejnieks pats izsakās šādi:

Nemiers pats es, nemiers baigs bez vārda,
Tumša rūgtuma pilns kritošs vilns.

(«Nemiers», 77. lpp.)

Tamdēļ viņš, daudz nedomādams, apgalvo, ka arī pasaulē nav mēra, bet, pateicoties šim apstāklim, viss mainās un iespējami jauni veidi:

Zeme griežas. Aiztek viss un mainās,
Veidi veidus tā kā asnus dzen.
Miera nav. Un miers pat nebūs nāvē,
Svētās grāmatās kas ierakstīta sen.

(«Laikmeti», 59. lpp.)

Bet, tā kā nemiers, kas Gulbja psihē mīt, noskaņo viņu pesimistiski, tad arī maiņas un attīstības procesi, ko viņš novēro pasaulē, viņā nekādu labsajūtu neizsauc. Viss tas esot

Tik ķēde, mesta bezgalībai pāri,
Un laiks, kas laikā visas pēdas dzēš,
Tik smilts, bez mēra kaisīta pa āri,
Un domas, nemierā kas dienas plēš.

(«Senči», 75. lpp.)

Kādā citā vietā dzejnieks jau ļoti skaidri izsaka savas nicinošās un reizē pesimistiskās domas par pasauli:

No kādas dievības vai kāda velna
Šis raibais karusels caur laikiem vests?

(«Senči», 76. lpp.)

Ir visa esība tik skumjas bērnu spēles.

(«Karnevāla vijās», 128. lpp.)

Ja Gulbja pesimisms viņa pasaules uzskatos tikai liegi ieskanas, tad viņa slēdzienos par dzīvi tas jau atrod daudz pilnīgāku un skaidrāku izpausmi. Arī dzīvē, tāpat kā pārējā pasaulē, valda nemiers:

Nemiers klauvē, nemiers uzlauž durvis,
Lien no grāmatām, caur logiem skan.
Smejas lūpās, izskan čukstā baigā,
Rītos, vakaros kā migla tvan.

(«Nemiers», 77. lpp.)

Dzīve, pēc dzejnieka domām, ceļš, kur gājējs nekad nesasniedz māju un kur kvēlos ceļa putekļos viņam top tumša acs. Ejot gājējam sadrūp sirds un pār galvu iztvan naktis, pilnas rēgu.

Vispār, kas attiecas uz dzīvi, tad tā vien liekas, ka dzejniekam nekad nepietrūks skarbu vārdu un dzēlīga padoma, kā viņu kārtīgāk nonievāt un uzskaitīt viņas nejaukās īpašības. Dzīve nekur neder, tā tikai trokšņains un bezmērķīgs karnevāls (128. lpp.), lēta, ātri trūkstoša serpentīna vija (129. lpp.). Visi cilvēki dzīvē vienīgi slikti aktieri (128. lpp.), kas sevi bez cerībām meklē un — neatrod. Vienīgais, augstākais cilvēku mērķis — bauda (128. lpp.).

Kādā citā vietā dzejnieks sadod dzīvei vēl vairāk — viņa esot nežēlīga, kas

> Dienu dien' straumē no netīrās ielas
> Kuģus visgaišākos salauž un triec,
> Iedomas lidošas, iedomas lielas
> Zemāk par zāli viszemāko liec.
>
> («Daiļā spogulī», 117. lpp.)

Tā pati doma izteikta vēl dzejolī «Kroplā muzikanta nakts». Tālāk dzīve esot bez prieka:

> Prieks bij tev lotoss no papīra balta,
> Māneklis dīvains no saulainā Nīla,
> Prieks bija lapa, kas nokrita salta.
>
> («Lotoss», 113. lpp.)

Dzīvē nav arī mīlas:

> Bailīgi slīdot pa kāpēm,
> Meklē sirds mīļo, un nav to.
>
> («Pa ielām», 112. lpp.)

Tamdēļ dzejnieks atrod, ka cilvēks vienīgi pilns sāpju un žults, apvainots, aizskārts, līdzīgs putnam ar apgrieztiem spārniem:

> Aiznesam sevi kā zārkus,
> Pilnus tik moku un vainu,
> Vērojam dienu aiz dienas
> Sāpes kā ekrāna ainu.
>
> («Pa ielām», 112. lpp.)

Tas, ka dzejnieks neatrod dzīvē cilvēcīgas mīlas, būtu tīri saprotams, bet arī mīlai uz sievieti viņš vairs netic:

Mīlējis šķitu es reiz, —

bet tagad:

Ak, kā ir izdedzis laiks! Nemiers tur ārā aiz loga,
Kamīnā deg tava mīla, sāpes un kaistošā sirds.
Laikā mēs sadegam visi, pilni tik dīvainu baiļu,
Dīvainu baiļu, ko reizi vasarā mīlu sauc.

(«Dziesma tev», 104. lpp.)

Pat darbu Gulbis neatzīst. Darbs mazā, ikdienišķā cilvēka traģēdija, dzejolis **«Darbs»**, 81. lpp.

Kam tad galu galā dzejnieks tic? — Ne dzīvei, ne priekam, ne mīlai, ne darbam. Varbūt dabai? Arī ne. Dzejolī **«Zaļā zeme»** Gulbis skaidri pasaka, ka pat daba nespēj viņam sniegt patvērumu un atjaunošanos. Šis dzejolis vēl interesants ar to, ka viņš mums dod norādījumu, kādā virzienā meklēt to, ko dzejnieks galu galā uzskatītu it kā par pozitīvu. Tā ir kaut kāda savāda aizmiršanās, galīgas iznīcības vēlēšanās:

Iegrimt tad zaļajās skumjās, klausīties nakšņainas vēdas,
Klausīties dīvainas balsis, mirstošās lapās kas čaukst,
Pazaudēt pasauli visu, zaudēt uz dzīvību pēdas,
Pēdējā dzeltēnā astra sirdī lai degdama plaukst.

(«Zaļā zeme», 90. lpp.)

Par to, ka vienīgi šī savādā, neparastā un nedabīgā aizmiršanās, pilna mistikas un iemidzinošu sāpju, spēj viņu nomierināt, par to Gulbis savā dzejā runā vairākās vietās, starp citu, vienā no saviem labākiem dzejoļiem «Cilvēks, kam nava nekā» — 72. lpp.:

Ir labi neieiet nevienā mājā,
Nevienam neprasīt, kā aizskrien laiks.
Ir labi nedzirdēt neviena vārda
Un dzīvi nedzīvot, kur mūžīgs splīns.

Augšminēto nekādā ziņā nevar saukt par tieksmi pēc vientulības, bet gan, atkārtoju, pēc nedabīgas aizmiršanās, iznīcības. Ar šīm pašām domām vedams sakarā arī dzejnieka slēdziens, ka viņš dzīvē — lieks:

Tad varbūt doma tev atmirdzēs vēla —
Mūžam šai dzīvē tu bijis tik lieks.

(«Likteņa semafors», 88. lpp.)

Tomēr savos meklējumos pēc pozitīvā Gulbis nav gluži konsekvents un viengabalains. Bez aizrādītās nedabiskās aizmiršanās viņā vēl dzīvo kaut kas cits, ko viņš mēģina uzskatīt par pozitīvu. Dzejnieks tieši pašu dzīves tukšumu, bezmērķību, viņas mūžīgās sāpes un nemieru pūlējies attaisnot, piešķirot viņām labā nozīmi:

Lai rit tad karnevāls un lido melnās stundas,
Un sirdi plosīto kā lapu aizdzen džess,
Varbūt priekš brīnišķās un laimes pilnās jundas
Tu savu dvēseli kā zaļu zaru nes.

(«Tad», 91. lpp.)

Pēc savas pārliecības es esmu viengabalainības piekritējs, bet šinī gadījumā minētai nekonsekvencei es tikai priecājos. Es vēlētos, lai Fridrihs Gulbis šinī virzienā uz priekšu paliktu vēl nenoteiktāks, vēl sievišķīgi kaprīzāks, jo tas ir vienīgais ceļš, kas viņu varētu vest no patreizējā nospiedošā pesimisma atpakaļ uz optimismu.

Fridrihs Gulbis dzimis 19. janvārī 1894. g. Durbē. Daļu bērnības pavada uz laukiem, daļu pilsētā. Lasīt iemācās 4 gadu vecumā. Skolā iedams, izlasa milzumu literatūras. Gūdams sarūgtinājumus no biedriem un arī lieliem, pamazām noslēdzas sevī, kļūst sapņotājs un atdodas grāmatu burvībai. Pirmie literāriskie mēģinājumi 13 g. vecumā ir proza. Dzejot sāk 15 gadu vecumā. Vēlāk aizraujas no skatuves un 3 gadus darbojas Liepājas latviešu teātrī. Mēģinās dramatiskā rakstniecībā. Lielais pasaules karš iznīcina daudzus plānus, bet arī atver jaunus horizontus. 1915. g. pavasarī ar bēgļu vilni tiek aiznests Pēterpilī. Te priekšā rodas biedri, sākas drudžains meklēšanas un sevis pārbaudīšanas laiks. Pēterpilī nāk sakaros ar tēlnieku K. Zāli, grafiķi N. Struņķi, režisoru V. Laursonu, kritiķi V. Puķi u. c. Šai laikā ved īpatnēju, strauju bohēmas dzīvi. Šis posms ir īss, bet Gulbja attīstībā ļoti svarīgs un spilgts. 1915. g. rudenī sākas gaitas kara kalpībā. 1916. gadā Daugavpils un Rīgas frontēs. 1917. gada revolūcija atsvabina no asiņainā murga un atkal aizrauj Pēterpilī. Šai laikā viņš milicis, fabrikas strādnieks, grā-

matvedis un vēl dažādāku profesiju pārstāvis. 1918. g. viņš tiek ierauts Sarkanā armijā. Piedalās cīņās pret Kolčaku. 1919. g. atgriežas Latvijā, spiests otrreiz atstāt Rigu, līdz beidzot nonāk nacionālā armijā. Pēc daudziem asiem pārdzīvojumiem ar sabojātiem nerviem un pilnīgu neticību dzīvei 1921. gadā kļūst brīvs no karaklausības, atrod sev dzīves draugu, kurš palīdz atgūt zaudēto garīgo līdzsvaru, un sāk veidot no jauna savu gadu saplosīto dzīvi. Pirmais dzejolis nodrukāts 1919. g. martā «Dzimtenes Vēstnesī». Pēc tam drukājies daudz un dažādos izdevumos. 1929. g. iznāk pirmā dzeju grāmata «Vīziju varā».

MŪSU JAUNĀKĀS DZEJNIECES UN RAKSTNIECES

Pēc manām domām, mūsu laikā divas nopietni ņemamas frontes — fronte starp pilsonību un strādniecību un fronte starp vīrieti un sievieti.

Sievietes, gan jaunas, gan vecas, tagad ar neatlaidīgu enerģiju, ar stūrgalvību, piemītošu vienīgi tikai sievietēm, laužas iekšā visās vīriešu darbības sfērās, un es nevaru atturēties no komplimenta — daudzās vietās ar ievērojamām sekmēm. Tomēr es nepiekrītu tiem optimistiem, kuri jūsmīgās frāzēs pareģo nākotnē sievietes galīgo uzvaru. No tā laika, kad sieviete paliks par kungu, viņa noteikti atteiksies dzemdēt, un līdz ar to pamazām izbeigsies cilvēce. Šo muļķīgo un savā būtībā neasprātīgo teikumu man piespieda uzrakstīt viena nenormāla parādība, kuru es esmu novērojis pie tagadējās sieviešu emancipācijas kustības. Šī parādība — viņas mērkaķisms. Sieviete atdarina vīrieti. Un, kamēr viņa atdarinās vīrieti, viņai maz izredzes uz uzvaru.

Interesanti būtu zināt, cik lielā mērā šī sievietes atbrīvošanas kustība iespaidojusi mūsu jaunāko dzejnieču un rakstnieču radošo darbu.

Uz šo jautājumu atbildēt diezgan grūti, jo tiešu, skaidru norādījumu uz to velti meklēt viņu darbos. Tomēr šis tas saskatāms.

Mūsu rakstnieču stiprākā puse — lirika. Drāmā viņas pavisam vājas, prozā nav daudz labākas.

Lirikai savukārt piemīt zināma kopīguma pazīme, un tā būtu — mīla.

Atsevišķo dzejnieču īpatnība meklējama vienīgi savdabīgā pieejā šim tematam.

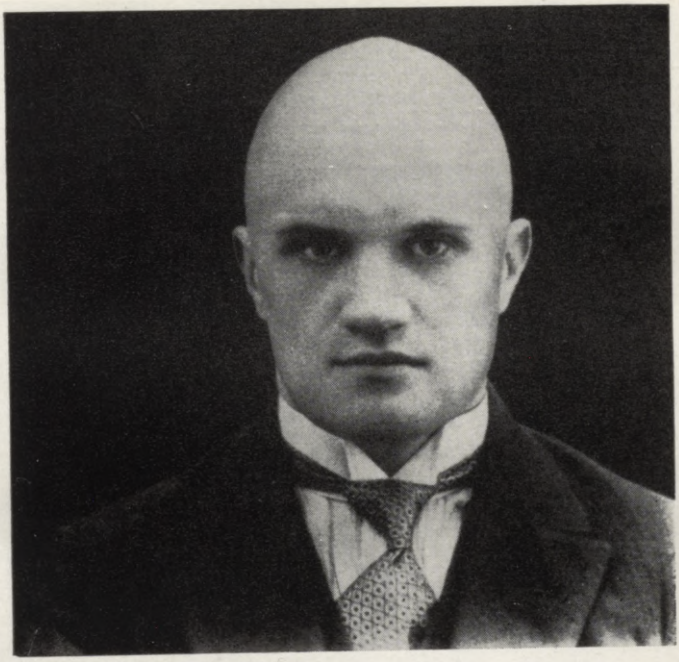

A. Čaks 20. gadu vidū

A. Čaks 20. gadu vidū ar klases biedrenēm Veru Lu|lu (pa kreisi) un Leontīni (Loniju) Rundeli (pa labi)

1931. g. 25. jūlijā, viesos pie A. Skujiņas māsas H. Zamueles. 1. rindā no kreisās: Kārlis, Herta, Voldemārs Zamueli; 2. rindā no kreisās: Aleksandrs Caks, Milda Kusiete, Austra Skujiņa

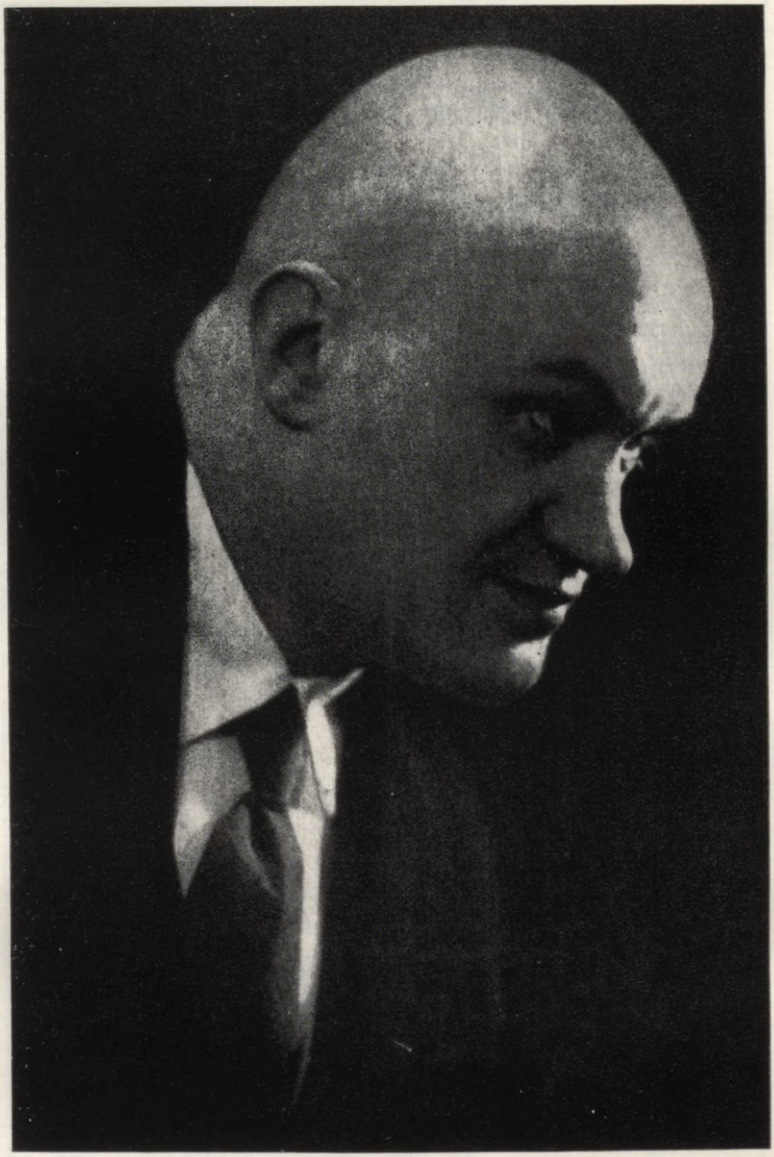

A. Čaks 30. gadu vidū

Anšlava Eglīša zīmējums A. Čaka stāstu grāmatas «Mana mīlestība» (Grāmatu Draugs, 1958) apvākam

Anšlava Eglīša zīmējums A. Čaka stāstam «Kukaiņu karaliene»

Anšlava Eglīša zīmējums A. Čaka stāstam «Jautrais ermonists»

Anšlava Eglīša zīmējums A. Čaka stāstam «Jautrais ermonists»

Anšlava Eglīša zīmējums A. Čaka stāstam «Mana mīlestība»

Anšlava Eglīša zīmējums A. Čaka stāstam «Māņticība»

Anšlava Eglīša zīmējums A. Caka stāstam «Jautrais ermonists»

Anšlava Eglīša zīmējums A. Caka stāstam «Eņģelis aiz letes»

Elīna Zālīte, kura, spriežot pēc dažādām intervijām dažādos laikrakstos, skatās uz jauniem no augšas uz leju, tomēr pēc savas rakstības veida un darba kvalitātes pieder mūsu dzejnieču jaunākai paaudzei. Formāli viņa visstiprākā jauno dzejnieču pulkā, kaut gan šai ziņā pēc savām tieksmēm stipri konservatīva. Savā saturā viņas dzeja vienkārša, vispārinoša un, kur viņa aiz šī vispārinošā vēl paglābj savu personību un mākslas mēra sajūtu, — diezgan labi baudāma. Tomēr stiprā mērā viņai var pārmest pārāk lielu saldumu un banalitāti. Psihiski ņemot, erotiskās izjūtas, kādas parādās viņas dzejā, pēc sava rakstura arī konservatīvas. Savā būtībā sievišķīgi pasīvas, sapņainas, padevīgas un stipri monogāmiskas. Vecu vecā maigā sievišķība dveš no Zālītes rindām. Ja viņa izdotu savas dzejas krājumā, tā būtu laba rokasgrāmata jaunām sievām un uzticīgām mīlētājām.

Viņas pirmā komēdija vāja un arī bez kādas raksturīgas atbildes uz mūsu augšā uzstādīto jautājumu.

Alija Baumane, kura beidzamā laikā tā kā apklususi, vēl necik ilgi atpakaļ rakstīja stāstus, izdeva tos grāmatās un aplaimoja mūs dažbrīd ar savām mīlas vārsmām. Viņa nepiegriež tik daudz vērības formai kā Elīna Zālīte, mākslinieciski daudz neskaidrāka, bet brāzmaināka. Viņas dzejai piemīt diezgan liels subjektīvisms negatīvā nozīmē; savos izteiksmes līdzekļos viņa grib būt moderna un īpatnēja, tikai brīžiem sasniedzot tādā veidā diezgan krietnu tēlainību. Elīna Zālīte mēģina aizraut lasītāju ar savu pantu ritmu, ar savu izjūtu mūziku, Alija Baumane turpretim pūlējas mākslinieciski iespaidot ar tēla palīdzību.

Kā viņas lirikas, tā arī stāstu galvenais motīvs — mīla. Erotiskās izjūtas, kuras Baumane pauž savās dziesmās, var pieskaitīt pusmodernām un sievietes, kuras viņa tēlo savos miglainos, mākslinieciski maz izveidotos stāstos, vairāk kā pusmodernām sievietēm, kaut gan pie īstas skaidrības šai jautājumā Baumane pati nav vēl nākusi un šai ziņā viņas stāstos sastopams daudz pretrunu. Vecu vecās izjūtas un uzskati Baumanes prozā brīvi sadzīvo ar diezgan frivolām izjūtām un brīviem uzskatiem. Viņa līdz šim vēl nav varējusi nosvērties, par ko stāvēt — vai par hetēru vai par māti.

Šinī ziņā **Aida Niedra** pelna tīri vai godalgu. Sakiet, ko jūs gribiet, bet viņai šai virzienā zināma skaidrība un drosme vilkt attiecīgas konsekvences. Un tas daudzas, pēc manām domām, lētas galvas un galviņas aizrauj. Viņas

filozofijas kvintesence — bauda. Niedras sievietes pēc savas mīlas psiholoģijas stipri vīrietiskas, erotiskās attiecībās ar pretējo dzimumu poligāmiskas, ne pasīvas, bet uzkrītoši aktīvas. Viņu mīlas izpratnē nav no mūžības noskāruma ne vēsmas. Pēc viņu domām, mīlas būtībā guļ fizioloģiskais akts, kurš nodarāms jo ātrāk, jo labāk. Tikai brīžiem sākumā attiecīgs ievads, kaut gan īss, tomēr romantisks. Ciešanas un sāpes Niedras sievietēm rodas tikai tādā gadījumā, ja viņas attiecīgo vīrieti nedabū sev blakus gultā. Tad viņas spējīgas iet pat nāvē.

Aīdas Niedras romāni, kuros attēlotas šādas sievietes, mākslinieciski stipri vēl negatavi, bez jebkādas kompozicijas, kaut gan ar lielu iejūsmu rakstīti.

Kā dzejniece Aīda Niedra neapšaubāmi daudz gatavāka un interesantāka, lai gan pret formu viņa ļoti bieži izturas sievišķīgi pavirši.

Patentētās prozaiķes **Ozoliņ-Krauze** un **Tālmane** kaut kā neietilpst mūsu patreizējā redzes viedoklī. Varbūt vairāk Tālmane. Viņas vienīgā romāna varone — parasta, sapņaina lāga jaunava.

Valda Moor līdz šim pazīstama tikai kā dzejniece.

Lirikas formas jautājumos viņa stipri radnieciska Elīnai Zālītei — nemīl nekādas modernas vēsmas. Šeit viņa noteikti pret svārciņiem virspus ceļiem un kosmētiku. Vienkāršās četrrindas un īsie, skanošie stansi parastie formas trauki, kuros viņa ielej savas erotiskās izjūtas. Bet šīs izjūtas stipri nelatviskas. Latviete jau sapņaina, skumja kā vītols, kā stabule vasaras naktī. Turpretim Valdas Moor dzejiskās vārsmas pilnas nevaldāma temperamenta, dienvidnieciskuma un čigānisma. Ja viņas asinīm nav sava daļa čigānu asiņu klāt — tad tas ir fizioloģisks brīnums.

Tomēr tās karstās, spēcīgās izjūtas, ko Valda Moor pauž savos mīlas dzejoļos, nav paviršas, ātri mainīgas, poligāmiskas. Savā būtībā viņas pareizi sievišķīgas — dziļas un ilgstošas.

Mākslinieciskais iespaids no Valdas Moor dzejoļiem dažāds. No formālās puses neko daudz jau nevar iebilst, bet izteiksme bieži diezgan trafaretiska, bez pārliecinoša spēka vai varbūt tamdēļ, lai jo spilgtāki izceltu no sava vidus tos dzejoļus, kurus tiešām jāatzīst par jaukiem.

Lilija Auza starp jaunākām latviešu dzejniecēm pati astrālākā un garīgākā. Pēc manām domām, viņa diezgan krass pretstats Aīdai Niedrai. Cik pēdējā uzsver fizioloģiskās puses svarīgumu erotiskās attiecībās, tik Lilija

Auza ar vecmāmiņas kaislīgumu to noliedz, redzot mīlas galveno vērtību dvēseļu saistībā. Ar Grietiņas sirdi un uzskatiem viņa liekas kā dīvains putns mūsu moderno jaunavu vidū.

Viņas pants brīžiem diezgan lokans. Smalkā, kautrā jūsma ietverta parastos, bet piemērotos tēlos. Lielāka koncentrācija tomēr bieži nāktu mākslinieciskam iespaidam par labu.

Annai Zakss pants pasmags, īsti lauciniecisks, brīžiem pietiekoši labi atbilst iekšējam saturam, jo dzejnieces doma arī lēna kā gājējs karstā vasaras laikā. Anna Zakss pēc savas mākslinieciskās dabas intelektuālākā jauno dzejnieču vidū. Viņa filozofē (ak, šausmas) par mīlu ar rezignējošu, bieži pat pesimistisku nokrāsu. Monogāmiska taisnvirzienīga savās izjūtās, viņa noteikti, ar docentisku nopietnību nostājas pret tagadējo mīlas izpratni.

Alma Saltupe arī, tāpat kā visas pārējās dzejnieces, raksta tikai par mīlu. Viņa vēl maz parādījusies, tamdēļ viņu vairāk var tikai nojaust nekā analizēt. Formāli viņa pieturas pie vecām formām, pielaizdama viņās sev zināmu vaļību. Izteiksmes līdzekļi vēl diezgan nenoskaidroti. Psiholoģiski visā visumā savās erotiskās izjūtās Saltupe stipri konservatīva.

Ar to es nu gribētu beigt un izlūgties no dāmām piedošanu, ja kādai esmu stiprāk uzminis uz kurpītes.

JAUNO RAKSTNIEKU STĀVOKLIS UN MEKLĒJUMI

1. JAUNIE PAŠREIZĒJOS APSTĀKĻOS

Ja vispār par latviešiem var teikt, ka viņiem piemīt diezgan liela vēlēšanās biedroties, tad to pavisam nevar sacīt par latviešu rakstniekiem. Latviešu rakstnieks jau no laika gala mīl savrupību. Visā latvju literatūras īsā mūžā tikai vienīgo reizi manāma zināma biedrošanās tieksme neilgi pirms kara — žurnālu «Dzelme» un «Stari» laikā. Arī pēc kara mēs vērojam to pašu savrupības tradīciju turpināšanu, un tikai pašos pēdējos gados jaunākā rakstnieku paaudze sāk it kā otro reizi lauzt latviešu rakstnieku vecu veco parašu — dzīvot katram savā atsevišķā mītnē.

Tagadējā biedrošanās kustība pavisam vēl jauniņa un stipri neizveidota. Pirmsākums viņai meklējams 1927. gada

nepatīkamā ziemā, kad kādi seši gluži nepazīstami jauni liriķi iesāka uz savu roku izdot plānu un ārēji diezgan neglītu dzejas žurnālu «Jauno Lira», kā arī nodibināja savu izdevniecību «Seši».

Nepagāja i gads, kad kāda cita jauno grupa tāpat sāka izdot savu žurnālu, daudz plašāku, ar zīmīgu nosaukumu — «Trauksme» (1928. g. rudenī). Ko «Jauno Lira» mēģināja veikt lirikā, to «Trauksme» centās izdarīt jau arī prozā un kritikā, pie kam daudz asākā un kaislīgākā veidā.

Tai pašā 1928. gada rudenī «Jauno Liras» grupa, kura tagad no sešiem bija pārvērtusies par divreiz sešiem, ieplūda mākslinieku biedrībā «Zaļā Vārna» un kopīgiem spēkiem ar 1929. gada janvāri sāka izdot žurnālu «Zaļā Vārna», kas veltīts ne tikai rakstniecībai, bet arī gleznie-cībai. Ap to pašu laiku biedrība nodibināja arī izdevniecību, kura iesāka rosīgi darboties. «Jauno Lira» un grāmatu apgāde «Seši» savukārt pārtrauca darbību, lai nebūtu paralēlisma.

Pašureizējais stāvoklis tāds, ka gandrīz visi aktīvākie, dzīvākie jaunie apvienojušies ap diviem žurnāliem — «Zaļā Vārna» un «Trauksme». Jauno grupa, kas pulcējas ap «Zaļo Vārnu», pēc sava skaita vislielākā un kompaktākā, jo apvienota biedrībā kaut ar nelielām, tomēr jau zināmām tradicijām. «Trauksmes» grupa šai ziņā nav tik stipri savstarpīgi saistījusies, varbūt tamdēļ, ka daudz mazāka un neizjūt vēl tās vajadzības.

Mākslinieciskā ziņā starp abām grupām nav lielas starpības. Teorētiski neapstrīdami «Trauksmes» vienība visumā noteiktāka, skaidrāka, kaut gan par darbiem to nevar teikt. «Zaļās Vārnas» seja turpretim vēl diezgan neskaidra, galvenām kārtām tā iemesla dēļ, ka, apvienojot sevī ļoti plašas un neizveidotas jauno aprindas, viņa nav vēl paguvusi noskaidroties. «Zaļā Vārna» — rūgšanas stadijā.

Pēc Andreja Upīša domām, jaunie mēnešraksti rodas jauno rakstnieku pārprodukcijas dēļ, jo viņiem trūkst izdevumu, kur drukāties. Cienījamā kritiķa domas es pieminu ne tamdēļ, ka uzskatu viņas par asprātīgām vai pareizām, bet vienīgi tālab, ka viņas šoreiz zīmīgi izsaka vairākuma domas par jauno literātu kustību. Neapstrīdami, ka jauno pašdarbību pa lielākai daļai uzņem vai nu kā joku, vai labākā gadījumā kā nepieklājību. Patiesībā viens no galveniem iemesliem, kas pamudinājis jaunos uz pašdarbību, — vēlēšanās būt brīviem, izteikt bez vecākās pa-

audzes kontroles un svītrojumiem to, ko katrs domā un jūt. Tagad nav neviena valdoša literāriska virziena, lielas sabiedriskas domas, rakstniecība sašķēlusies mazās, sīkās daļiņās kā zvirgzdos. Jauniem brīvība nepieciešama, lai pilnā mērā izteiktu sevi un galīgi nepazustu tai vinigretā, par ko pārvērtusies ne tikai mūsu, bet arī vispasaules literatūra, lai sadraudzīgiem spēkiem atrastu savas paaudzes kopīgo īpatnību un savdabīgo dzīves, kā arī pasaules izjūtu, cerēsim, pat uzskatu. Jauniem pašiem tas jādara, jo veco starpā nav neviena vadoņa, kas audzinātu jauno literārisko paaudzi viņas īpatnībai vēlamā garā.

Ja gadus sešus septiņus atpakaļ katrs kaut cik pieklājīgāks dzejnieks uzskatīja par pazemojumu izdot savu dzeju grāmatu uz sava rēķina, tad tagad tā jau pilnīgi normāla un atzīta parādība. Izdevniecībās ieviesusies šaura saimnieciska politika. Lai atvieglotu savu grāmatu izdošanu, jaunie paši kopīgiem spēkiem, kā jau es aizrādīju, nodibina savas izdevniecības. Naivi būtu domāt, ka ar šo izdevniecību peļņu jaunie gribētu sev nopelnīt jaunus uzvalkus — šīs grāmatu apgādes dibinātas vienīgi pašaizsardzības nolūkos. To es uzskatu par otru jauno biedrošanās iemeslu. Bet šīm izdevniecībām vēl ir arī cita nozīme. Viņas glābj jaunāko latvju literatūru. Izņemot pāris atsevišķus gadījumus ar izdevn. A. Gulbis un «Grāmatu draugs», uzrādiet, kura no izdevniecībām beidzamā laikā būtu laidusi kādu jauno pie vārda... Neviena! Bet, lai cik un kādi, tomēr jauni vārdi latvju rakstniecībā parādījušies, un tas vienīgi pašu jauno iniciatīvas nopelns.

Gandrīz visiem jauniem rakstniekiem trūkst tieši arodnieciskas izglītības. Šīs parādības nelabvēlīgās sekas sevišķi nomanāmas prozā un drāmā. Pa lielākai daļai tieši ar arodnieciskās izglītības trūkumu izskaidrojams tas apstāklis, ka pie mums neparādās jauni spēki prozā un drāmā. Jauniem būtu ko teikt, bet viņi vienkārši neprot izteikties. Trūkst attiecīgo iespaidu kā teorijā, tā praktikā. Katram atsevišķi nav dārgās ārzemju teoriju grāmatas pieejamas, un mūsu teātros literāriski vērtīgus darbus uzved visai reti, jo ne direktors pie mums nosaka repertuāru, bet gan teātra kase.

Tieksme pēc arodnieciskas pašizglītības, pēc jauniem uzmudinošiem iespaidiem — tas būtu trešais iemesls, kas dzen jaunos kopā, lai, noorganizējot attiecīga veida bibliotēkas, pārrunas vakarus un lekcijas, tādā kārtā palielinātu savas zināšanas. Ir arī vēl citi iemesli un mērķi, cieši māk-

slinieciska rakstura, bet viņi pārāk vēl embrionālā stāvoklī, un par viņiem būs nozīme runāt tikai tad, kad līdz ar jauno kustības padziļināšanos tie pieņems daudz noteiktāku veidu un no savas puses jau iespaidos jaunās paaudzes tālāko attīstību.

Es negribu noliegt, ka zināmā mērā jaunos pievelk arī tas bohēmas gars, kas valda apskatītās grupās, bet kad gan veselīga jaunatne vairījusies prieka. Un viens, kas skaidrs, ka jauna organizētā literāriskā paaudze mēģina priecāties ar mēru un sevi disciplinēt. Katrā ziņā noraidāms pārmetums, ka jaunie apvienojušies vienīgi izpriecas vai diletantisma veicināšanas dēļ. Tāpat pārprot jauno kustību arī tie, kas iedomājas, ka organizētos jaunos ieviesies dzīvnieciska naids pret veciem. Jaunai paaudzei ne prātā nenāk rīkot kaut kādu opozīciju pret veciem vai arī diskreditēt viņus. Tādām lietām viņa jau par gudru un apdomīgu. Jaunie prasa vienīgi vietu, kas viņiem pienākas. Ja kādreiz jaunās paaudzes uzskati liekas drusku skarbāki, tad tur vainīga tikai gadu, mākslas prasību un dzīves izjūtas starpība. Jaunie rīkojas vienīgi pēc savas sirdsapziņas.

Lai organizētā jaunā literāriskā paaudze tiešām varētu savus uzdevumus veikt, jāvēlas no viņas tikai vēl lielāks, vēl plašāks savstarpējs kontakts, jo mērķi, kas pašureiz izvedami dzīvē, ļoti plaši un apvienojoši. Bet tie prasa arī lielu nopietnību, darbu, zināšanas, veidošanos, par talantu nemaz nerunājot. Mēģināšu īsumā pieskarties jauno rakstnieku formāliem elementiem viņu sacerējumos, it sevišķi lirikā, norādot visvairāk uz trūkumiem, kas būtu novēršami.

2. FORMĀLIE ELEMENTI JAUNO LIRIKĀ

Kad es aprunājos par formas jautājumiem ar saviem cienījamiem kolēģiem, tad tikai es sāku nojaust, kāds apbrīnojams sajukums un dažādība valda mūsu sakarsētās galvās. Liekas, viens no mums dzīvo vēl vecā, skaistā Grieķijā un tikko kā atgriezies no pusdienām pie Homēra, otrs pastaigājies ar Petrarku, trešais audzis kopā ar viduslaiku mūkiem un pie viņiem mācījies peršas kalt, ceturtais «tu draugs» pašam Gētem, bet piektais katrā ziņā nācis atpakaļ no 2101. gada, kur dzeja jau sen iebalzamēta tradīcija, kur dzejnieki mikrofonā iebļauj atsevišķus vārdus autotauru pavadībā (plakātu dzeja). Teikšu, nevienā

Rīgas krogā jūs neatradīsiet tik raibas kompānijas kā jaunākā latviešu lirikā.

Jaunākā latviešu dzeja man šķiet kā steigā sabūvēta pilsēta, kur blakus modernam namam spēj vēl mītināties veclaicīga būve. Formas šķīdonis iestājies mūsu jaunākā lirikā, bet tas nav šķīdonis, pēc kura gaidāma ziema.

Labākas pārskatāmības dēļ mēs vienīgi varētu sadalīt jaunākos dzejniekus divās grupās — vecās, klasiskās un jaunās formas (nesaistītā panta) piekritējos. Tā Kārlis Eliass, Pēteris Ķikuts, Eriks Ādamsons, Jānis Mednis, Anšlavs Eglītis u. c. būtu klasiskās formas pārstāvji jaunākā latviešu lirikā. Turpretim Grigulis konsekvents viņu prototips. Man jāpiezīmē, ka daudzi no jaunākiem tomēr ietilpst kā vienā, tā otrā no šīm grupām un viņus varētu nosaukt par formas divdabjiem. Atļaujiet man to attiecināt uz Jāni Plaudi, Ēriku Raisteri, pa daļai vēl uz Fridrihu Gulbi.

Jaunākie dzejnieki savā radošā darbā formas jautājumus atrisina visai intuitīvi, neapzināti. Vecās formas piekritējs starp viņiem nekad nepateiks, kamdēļ viņš īsti pieturas pie tā saucamām klasiskām formām. Viņš vienkārši atrunājas ar diezgan vispārīgām frāzēm. Tas pats sakāms arī par moderno formu pārstāvjiem jaunākā dzejā. Vairums no viņiem (sevišķi viņu kreisā frontē) uzkrītoši līdzinās tām vieglprātīgām dāmām, kas pērk un velk virsū visu to, kas tikai moderns. Vai tas atbilst viņu personībām, tā pilnīgi sāņu lieta. Visumā jaunākie latviešu dzejnieki izturas diezgan pavirši un vieglprātīgi pret savu darbu formu.

Tieši formālo dzejas vērtību jaunākā lirikā sastopams visai maz.

Nevienam vēl no mūsu jaunākiem dzejniekiem nav īpatnēja stila. Patiesībā bez sava stila liriķis nemaz nedrīkstētu atklātībā parādīties, ja viņam kaut drusku rūpētu sava darba liktenis. Pie mūsu jaunākiem lielākā vai mazākā mērā tikai nomanāmi savi stila elementi, bet, Dievam žēl, daudzi no mūsu liriķiem šai ziņā pat pavisam bez sejas. Skaidrs, ka tādus var gaidīt tikai vienīgi — saldā aizmirstība.

Tamdēļ, apskatot tālāk atsevišķus formas elementus, atveras diezgan nepatīkama aina. To jaunāko dzejnieku metaforas, kas raksta klasiskā pantā, savā vairumā klišejiskas, nolietotas un tamdēļ švirkst gar ausīm bez kāda saviļņojoša iespaida. Turpretim jaunākie liriķi, nesaistītā

panta piekritēji, bēgdami no atkārtošanās, bieži iekrīt pretējā ekstrēmā — mākslotībā. Viņi par visu vari mēģina atrast jaunas metaforas, bet ar to tikai spīdoši apliecina savu bezgaršību un neloģiskumu.

Vairāk īpatnības un patīkama svaiguma pie jaunākiem mēs varam sastapt tādos viņu formas elementos kā metonīmijā, salīdzinājumā, paralēlismā, varbūt vēl identifikācijā. Vienu, ko te varētu pārmest, ka minēto elementu pielietošanā jaunākie pielaiž mistrojumu, neestētisku blīvumu. Ņemsim ilustrācijai kauču tos pašus salīdzinājumus. Kad nav, tad nav nemaz, kad ir, tad saliek vienu salīdzinājumu uz otra kā akmeņus šosejas malā ceļa labošanai. (Fridr. Gulbis, Ēriks Raisters.)

Tādā pašā pabērna stāvoklī kā metafora atrodas pie jaunākiem arī epitets. Lasot jaunāko liriķu darbus, tā vien liekas, ka epitets viņiem — tukša vieta, tik neizteiksmīgus, vecus un banālus epitetus viņi lieto. Sastopami daži izņēmumi un tie galvenām kārtām šoreiz pie klasiskās formas piekritējiem.

Figūras pie tagadējiem jaunākiem dzejniekiem sastopamas visai reti. Vienīgais, kas jaunākā lirikā figūras izmantotu ar zināmu apzinātību, būtu Grigulis, pa daļai Fridrihs Gulbis.

Sevišķi uzkrīt man pie jaunākās dzejnieku paaudzes tas, ka viņa piegriež pārāk maz vērības sava stila pareizībai, tīrībai un skaidrībai. Jaunākos latviešu dzejniekos ieviesies tāds savāds paradums — ignorēt sintaksi. Viņi pielieto — un tieši sistemātiski — nepareizas teikuma konstrukcijas. Sevišķi meistari uz to Fridrihs Gulbis, Kārlis Kļūga un Kārlis Rabācs. Pārējie cienīgā attālumā viņiem seko. Jāatzīstas, dažreiz šī nepareizā teikuma konstrukcija baudāma tīri labi, bet pa lielākai daļai gan iznākums visai bēdīgs, no kā lielā mērā cieš estētiskais iespaids un pat doma. Es nepielaižu varbūtības, ka jaunākie latviešu dzejnieki nepārvalda latviešu sintaksi. Katrā ziņā tas tikai savdabīgs stila paņēmiens, kuru vajadzētu tomēr ierobežot, lai viņš nepārvērstos — paviršībā.

Tā saucamā aklā fantāzija ik uz soļa sastopama pie vājākiem jaunākās dzejnieku paaudzes pārstāvjiem. Viņi, dzīdamies pēc spilgtākiem izteiksmes līdzekļiem, pielaiž savos darbos nepārbaudītas un neizjustas gleznas.

Jaunāko dzejnieku formas ritmiskos elementos arī mēs neatrodam nekā jauna. Viss vecu vecais. Bet tas gan bieži diezgan rūpīgā izpildījumā. Ja pie dažiem jaunākiem mēs

tomēr nomanām nelielas pārmaiņas, zināmus jaunus meklējumus, tad tie bez mazākās sistēmas, tā ka gandrīz grūti pateikt, vai tā tikai paviršība, gadījums vai tiešām apzināts apsveicams meklējums. Jaunākos dzejniekus, kurus it kā varētu turēt aizdomās par formas ritmisko elementu tālākvirzīšanu, kauču vai tikai viņu izsmalcināšanu, mēs varam vienā elpas vilcienā uzskaitīt — Jānis Plaudis, Ēriks Raisters, Pēteris Ķikuts un Anšlavs Eglītis. Citi mazākā mērā, pie kam no jaunākām dzejniecēm noteikti neviena.

Pie jaunākās paaudzes visbiežāk sastopamais pants — kvarta. Gandrīz trīs ceturtdaļas no jaunākās lirikas sarakstītas šāda veida pantā. Nākošais distihs — divrindu pants un tercīnas. Tad pa reizei jaunākos darbos sastopamas oktāvas, kvintas, bet citu veidu nemaz. No īpatnējām pantu formām — sonets, arī tanka. Trioleta, kas nesen vēl bija lielā cieņā, stipri gājusi mazumā un sastopama tikpat reti kā stance vai rondo. Panta dažādības ziņā jaunākā liriķu paaudze stipri regresējusi. Miegainība.

Kas attiecas uz pantmēriem, tad pie jaunākās paaudzes te arī nav nekāds liels savdabīgums meklējams. Jambs, daktils, trohajs, anapests, lūk, visvairāk lietotie pantmēri. Salīdzinot ar veco liriķu paaudzi, jaunākie dzejnieki jau daudz mazāk pārvērš ritmu savos darbos, pielietojot vienā un tai pašā dzejolī dažādus pantmērus. Tāpat viņi samērā maz savos dzejoļos arī maina ritmu, izņemot Jāni Plaudi, pa daļai Ādamsonu. Tie starp jaunākiem, kas to dara, pāriet pa lielākai daļai uz nesaistītiem pantiem.

Rindu garuma pielietošanā redzama lielāka dažādība. Visvairāk lietotie rindu garumi — četrpēdu, trīspēdu, piecpēdu un divpēdu. Aliterācija, anonimācija pie jaunākiem liriķiem attīstīta ļoti vāji, gandrīz nemaz. Vispār formas daiļskanība un muzikalitāte pie viņiem nav lielā godā. Labākie šai ziņā Kārlis Eliass, Eriks Ādamsons un Jānis Plaudis.

Vairums jaunāko dzejnieku lieto vienbalsienu un divbalsienu atskaņas. Daktiliskās un peoniskās visai retos gadījumos. Atskaņu tīrības ziņā daudz ko vēl varētu vēlēties. Jaunākie liriķi vecās kļūdainās atskaņas no mūsu dzejas neizskauž. Bieži paši neievēro atskaņās akcentus un neatšķir platos patskaņus no šauriem.

Jaunas atskaņas meklē un atrod jaunākie liriķi diezgan daudz. Te pirmā vieta pienākas Pēterim Ķikutam. Turpre-

tim atskaņu kārtības pielietošanā nav vērojami nekādi meklējumi. Jaunākie dzejnieki visvairāk izmanto blakus un pamīšu atskaņas. Apkampjošās samērā retāk. Par vienīgo lielāko savdabīgumu, ko ienesusi jaunāko liriķu paaudze latviešu dzejā, jāatzīst asonanses. Viņas lieto tagad diezgan daudz, bet, tā kā viņu lietderīgai izmantošanai nav līdz šim pie mums nekādu teorētisku aizrādījumu, tad bieži to dara visai nepareizi. Parastais asonanšu izlietošanas veids — viņu maisīšana ar atskaņām. Beidzamā laikā sevišķi jūtams atskaņu trūkums, viņas atvieto ar asonansēm. Tādu, kas lietotu tikai asonanses, starp jaunākiem liriķiem nav. Katrā ziņā jautājums par asonansēm stipri svarīgs, un viņš būtu nokārtojams vistuvākā nākotnē, jo oficiāli it kā vēl neatzīto asonanšu iespaids ar katru gadu mūsu jaunākā dzejā pavairosies.

Jaunākie liriķi diezgan kārtīgi ievēro cezūru, turpretim liriķes (dāmas) nepavisam (atskaitot Valdu Moor).

Bēdīgi ir arī ar nesaistīto pantu. Tie, kas raksta viņā, nodarbojas pa lielākai daļai ar nesaistītā panta profanāciju. Tādēļ arī pie mums ieviesies tas aplamais uzskats, it kā nesaistītais pants būtu formas pagrimums. Zināms, ja tā raksta viņā, kā to dara pie mums, tad es tam piekrītu; bet patiesībā nesaistītā pantā nav nekādu formas pagrimšanas pazīmju. Viņš tikai savdabīgs izteiksmes veids, un tas nebūt nav nevērtīgāks par klasisko formu. Tik mums pa lielākai daļai dzejo nesaistītos pantos tie, kuriem slinkums piesavināties klasiskā panta noteikto un, galvenais, visiem zināmo likumību un kuri, kā es jau teicu, akli seko jaunākai literāriskai modei. Šiem rakstītājiem nav nekādas saprašanas par nesaistītā panta uzbūvi un būtību. Viņi domā, ka nesaistītais pants tas, kurā katrs var rakstīt, kā grib. Ja kādam no šiem it kā dzejniekiem tomēr pamostas nojauta, ka laikam kaut kur kāda nesaistītā panta likumība pastāv, tad viņš šaubu brīžos pilnīgi sevi pārliecina, ka viņš katrā ziņā raksta, negrēkojot pret šo likumību. Tie no jaunākiem dzejniekiem, kuri pēc pamatīgām klasiskā panta studijām piegriezušies arī nesaistītam, brīžiem tiešām tīri intuitīvi uzraksta vienu otru pareizu dzejoli, jo starp klasisko un nesaistīto pantu tomēr sava zināma sakarība atrodama (Ēriks Raisters, Kārlis Rabācs). Visapzinīgāk un vispareizāk ar nesaistīto pantu rīkojas Jānis Plaudis un Arvīds Grigulis.

Tādi būtu mani vispārējie slēdzieni par formāliem elementiem mūsu jaunākā lirikā. Turpmāk apskatīsim vienu

otru no jaunajiem tuvāk, kas ļaus še izteiktos slēdzienus mazliet arī pamatot ar piemēriem.

LINARDS LAICENS. AZIĀTS

Dzejoļi, saucieni, dialogi.
«Kreisās Frontes» izdevums.
Rīgā, 1929. 59 lpp.

Šinī izdevumā sakopotie rakstījumi sakrājušies, sākot ar 1922. gadu. Vēl tagad, izlaižot šos dzejojumus, var likties, ka viņiem tikai vēsturiska nozīme — tā saka par saviem dzejoļiem pats autors savās piezīmēs grāmatas beigās. Tiešām, minētiem dzejoļiem citas nozīmes nevar būt kā vienīgi vēsturiska un tai ziņā, ka viņi jo skaidri pierāda, ka pat ievērojams dzejnieks zem pārmērīgas politikas iespaida savā dzejā var pamazām, pats sevī nemanot, novirzīties no pareizā ceļa mākslā un palikt nebaudāms.

Krājumā «Aziāts» sastopami dzejoļi, kuri vēl mums atgādina, ka viņu sacerētājs reizē ir arī «Ho Taī» autors, piemēram, kaut dzejoļi: «Viens naktī klauvēja», «Atspulgs», «Mākonis», «Mazajā ostā». Bet lielākā daļa no viņiem labākā gadījumā var izsaukt tikai izbrīnu. Autors savā uztverē palicis par daudz subjektīvs, izteiksmē nepiedodami brīvs, pat izlaidīgs, dzejoļi: «Ģīmji», «Tie», «Baiies», «Kaķu nams». Māksliniecisko iespaidu nav iespējams pavairot ar vārdiem, kurus lietojis Vecais Stenders vienīgi aiz estētiskās sajūtas trūkuma (dzejoļi 14. lpp.), vai arī ar vienkāršu, prastu lamāšanos. To daudz labākā izpildījumā var dzirdēt no piedzērušiem subjektiem uz ielas.

Nekādi sevišķi formāli sasniegumi pozitīvā nozīmē nav saskatāmi.

FORMĀLIE ELEMENTI JAUNĀKO DZEJNIEKU DARBOS

I

Iztirzājot Kārļa Eliasa dzejas formālos elementus, pakavēsimies tikai pie tiem dzejoļiem, kas sakopoti viņa krājumā «Madonnas pēdās».

Vispirms analizēsim viņa dzejas stilistiskos elementus, sākot ar dzejisko leksiku.

Dzejiskā leksika apskata svešvārdus, apvidus vārdus, senvārdus, jaunvārdus un vārdu maiņu dzejā.

Svešvārdus Eliass savā lirikā lieto samērā diezgan daudz, un visiem viņiem pa lielākai daļai piemīt eksotiska nokrāsa, piem.: kimono, gongs, kasta. Apvidus vārdi nav sastopami. Senvārdi — tikai daži, kuri jau vispār pazīstami, piem.: blāvs, suminât. Atgadās arī pa dažam jaunvārdam, piem.: baile. Pēdējie nav lietoti jaunu jēdzienu apzīmēšanai.

Vārdu nozīmes maiņai Eliass savā lirikā nepiegriež galveno vērību. Muzikālos un tīri ritmiskos elementus (ritmiku) viņš daudz vairāk uzsver savā dzejā un viņos parāda savu galveno īpatnību.

Metaforas Eliasam parastās, piem.: debesis s m a i d a, mīlas vārds caur naktīm dienu n e s. Lai atļauts man citēt piemēru, kas sevišķi labi raksturo viņa metaforu dabu:

Bij diena brīnišķa, kad zemē n ā c u es.
Kāds guris mēnesstars bij sārtā rozē b ē d z i s,
Un dienas gurdumā tas, staru acis s l ē d z i s,
Uz brīdi g a i d ī j a, kas vakarblāzmas nes.

Visas piemērā minētās metaforas, izņemot pirmo, antropomorfiskas, kur dabas parādības pielīdzinātas dzīvu cilvēku darbībai. Metaforas savā dzejā Eliass izlieto samērā daudz. Nav dzejoļa, kurā nebūtu sastopama kāda metafora.

Eliasa e p i t e t i vājāki par viņa metaforām. Viņš pārāk maz izmanto epitetu raksturīgo dabu. Dzejiskam epitetam, gluži tāpat kā metaforai, jābūt zīmīgam, svaigam un pārsteidzošam. Tā epitetu pamata prasība. Eliasa epiteti turpretim visai ļoti pazīstami un tradicionāli. Tā vien liekas, ka dzejnieks viņus izmantojis vienīgi tukšas vietas pildīšanai. Viņa galvenie epiteti: zaļš, zils, zelta, sārts, svēts, karsts, varens, sevišķi zaļš un zils. Kas gan Eliasam nav zaļš un zils! Debesis, krasts, svešums, jūra, kalni, zeme, pasaule, ēnas, liepas, druvas un pat mūžība. Krāsu izvēles ziņā dzejnieks ļoti vienpusīgs un konsekvents. Zināmā mērā tas attaisnojams, jo diezgan labi atbilst viņa dzejas būtībai. Salīdzinājumi sastopami jau daudz retāk, bet, jāatzīstas, viņi krietni izteiksmīgāki un savdabīgāki par epitetiem, piem.: dzīve kad liekas kā balasts, ko jūrnieki pārsviež pār malu, vai: nu zvaigžņu klusumā caur zilām sfairām iet kā gaiša komēta pret Tevi mana mīla.

Alegorijas savā vairumā mitoloģiska rakstura, piem.:

Madonna, Māra, kas apzīmē — māti, sievieti. Sastopamas arī alegorijas, nemitoloģiskas dabas, piem.: Svētā, Daile.

Metonīmiju pavisam maz, tikai dažas, 26. lpp., 27. lpp. «Mad. pēd.».

Teikuma uzbūvē diezgan stingri ievēroti gramatikas likumi. Pakārtojamie saikļi lietoti gramatiski pareizi — palīga teikumu sākumos. Izņēmumi sastopami tikai ar saikļiem kad un lai. Teikuma priekšmetus Eliass novieto pa lielākai daļai teikuma vidū, izteicējus teikuma beigās. Otrādi tikai tad, ja to prasa atskaņa, piem.: «Un zaļā mirdzumā grimst mūsu m ā j a s.» Eliasa lielākā savdabība teikuma uzbūvē novietot apzīmētāju aiz apzīmējamā vārda, piem.: ziedons b a l t s, ielas s m a r ž a i n a s; nostādīt papildinātāju pirms teikuma izteicēja, piem.: jau vakars t o r ņ o s d e g. Tā būtu tā saucamā inversija.

Uzruna un izsaukums sastopami gandrīz pusē no Eliasa dzejoļiem. Tas piedod viņa lirikai patosa nokrāsu. Jautājums tikai pāris reizes. Elipse daudz vairāk, lai piedotu dzejai vairāk dinamikas.

Kā jau atzīmēju, lielu vērību Eliass piegriezis dzejas daiļskanībai.

Zem valodas daiļskanības mēs saprotam, no vienas puses, skaņu kopojumus, kas patīkami dzirdei, un, no otras puses, tādu teikumu uzbūvi, kas neapgrūtina izteiksmi.

Pēc savas daiļskanības visas valodas skaņas iedalās divās grupās — viegli un grūti izrunājamās. Visvieglāk izrunājamie būtu visi patskaņi, pēc tam līdzskaņi n, m, l. Tad līdzskaņi v, ž, z, s, f, š. Tad p, t, k, b, d, g, č, c un, beidzot, — r. Valoda, kurā sastopamas lielā mērā tādas skaņas kā č, c, r, k, d, katrā ziņā nav daiļskanīga, turpretim tāda, kurā mēs atrodam galvenā kārtā patskaņus un līdzskaņus n, m, l, s, f, p, t, patīkama. Valodas daiļskanībai par labu nāk arī tas, ja valodā patskaņiem vienmērīgi seko līdzskaņi. Vairāki patskaņi kopā jau traucē izrunu un mazina valodas skanīgumu, piem.: ieeja, pieaugums. Tas pats sakāms arī par dažiem līdzskaņu blakus kopojumiem, piem.: mēnesstars, atskarst, spilgts; turpretim par dažiem to nevar teikt, piem.: platums.

Spriežot pēc analīzes, Eliasa dzejā patskaņi un līdzskaņi n, c, s, z, v lielā pārsvarā pār citām skaņām, kas padara viņa liriskās vārsmas plūstošas un patīkamas. No patskaņiem visvairāk sastopams a, no līdzskaņiem l, s, piem.:

Tu, zilais ezers, saules skārts,
Ik rītus tvīksti sārti sārts.
Peld dzelmē mākons sniega balts,
Un krastā skumji izskan alts.

Lai valodas skanīgumu pavairotu, bieži pastrīpoti atkārto zināmas atsevišķas skaņas vai veselus skaņu kopojumus (skaņu atbalsus). Arī tas pie Eliasa sastopams, piem.: blakus atbalsi vienas rindas apmērā: maigi māj, no jauna jauns (bieži to sauc arī par anomināciju), tad gredzenu atbalsi — viens skaņu kopojums rindas sākumā, otrs beigās: un eņģels spārnotais kāds spārnus pāri klāj; vēl silti kvēlo manas ilgas; arī gredzenu atbalsi, kur skaņu kopojumi divu rindu apjomā:

Tuksneša vēji pār cilvēci auro,
Kaulainā nāve pār zemi klāj autu.

Minēsim vēl anaforu. Abas skaņu grupas rindu sākumā:

Ziedošo kastaņu miers,
Dziestoši soļi skan ielās.

Sastopamas arī fonētiskās metaforas, piem.:

Un, zelta miglā aiziedama,
Vēl liesmās svēto sveci dedz, —

kur ar skaņu palīdzību mēģina atsvaidzināt zināmu jēdzienu vai darbību.

Visbiežāk lietojamais pants Eliasa dzejā — kvarta skaitliski $^2/_3$, tad sonets, arī diezgan daudz. Distihs sastopams trīs reizes, brīvais pants tikpat. Tercīna trīs reizes, bet sekstīna visā grāmatā tikai reizi. Citu panta veidu nav. Kā redzams, Eliass panta ziņā diezgan vienmuļīgs.

No pantmēriem galvenām kārtām lietots jambs. Daktils sastopams sešas reizes, anapests trīs reizes, trohajs un amfibrahijs pa vienai reizei. Daktils ar trohaju maisīti kopā vienu reizi. Metrika nevainojama, lietots tikai tīrais jambs, tīrais daktilis, anapests, trohajs un amfibrahijs. Akcentētais pantmērs ieklīdis vienreiz dzejolī «Dziesma klajam», tas pats neveikls un neizstrādāts.

Visbiežāk sastopamais rindu garums 6 pēdu, 4 pēdu, tad 5 pēdu, reti 3 pēdu, tikai septiņos gadījumos, un 2 pēdu vienreiz. Visi soneti 6 pēdu, izņemot trīs, kuri 5 pēdu. No pantmēriem daktilis, anapests, trohajs un amfibrahijs — visi 4 pēdu. Pēdu skaits pantā mainīts tikai reiz (kvartā, jambs) pēc sekošās formulas: 5, 4, 5, 4. Cezūru Eliass ievēro stingri. Nelielā mērā viņa dzejā sastopams arī tā saucamais pārnesums (fr. enjambement), kaut gan pa lielākai daļai viņš savas dzejas rindas veido no apaļām sintaktiski noslēgtām teikuma grupām vai atsevišķiem teikumiem. Enjambementa piem.:

Kāds neizteicams prieks ir Tevi redzēt laukā
Aiz skaļās pilsētas!

Pārnesumu lieto, lai pantmēru padarītu dzīvāku, dinamiskāku, lai izvairītos no vienmērīga plūduma, dažkārt no pārliecīgas vienmuļības.

Atskaņas Eliasa dzejā atrodamas tikai vienbalsīgas un divbalsīgas, pēc sava daudzuma gandrīz uz pusēm. Daktilisko un hiperdaktilisko nav nemaz. Ir dzejoļi tikai ar vienbalsīgām atskaņām, tā arī ar divbalsīgām. Tādos gadījumos atskaņas atbalsotas vienmēr blakus. Turpretim pārējā dzejā, izņemot divus gadījumus, dzejnieks atskaņas atbalso vienmēr pamīšus sekošā kārtībā: d. v. d. v. (d — sākuma burts vārdam divbalsīgs, v — sākuma burts vārdam vienbalsīgs). Apkampjošās atskaņas, atskaitot sonetus, viņš lieto visai maz — tikai divas reizes. Īpatnējs atskaņu atbalsošanas veids sastopams vienreiz, kur kvartas pirmās rindas divbalsīgā atskaņa atbilst kvartas trešās rindas atskaņai, bet otrā un ceturtā rindas baltas.

Izmeklētu, neparastu atskaņu Eliasam maz, piem.: rastu — kastu. Puse no atskaņām pēc sava skanīguma un pareizības labas, pārējās pietiekošas. Bet viņš iedrošinājās atbalsot tādus vārdus kā šūpolēs — nes, rokā — plokas, tuvu — druvā (sonets), nams — nezināms (sonets), namiem — zvaniem (sonets). Konsonanšu nav, asonanse viena: svētais — izredzētai.

Dažreiz Eliass neatšķir atskaņās uzsvara patskaņi šauros patskaņus no platiem, piem.: sēd — sēt; tāpat garos no īsiem: dzēsma — dvesma, apspīdēta — reta. Arī neatšķir līdzskaņus t no d, piem.: vārds — sārts, dzied — iet; g no k: draugs — plauks; un dz no c: zieds — liec.

Vairumā vienbalsīgām atskaņām Eliass lieto vienbalsīgus vārdus, piem.: irst — mirst. Tāpat divbalsīgām atskaņām atkal divbalsīgus vārdus, piem.: vaina — aina. Tomēr ne vienmēr. Bieži vienbalsīgām atskaņām viņš piemēro vārdus, kuri būtu derīgi tikai daktiliskām atskaņām, tātad trīsbalsīgus, ar uzsvaru pirmā balsienā, piem.: izmisums, pie viņa turpretim — izmisùms, lai atbalsotu vārdam — mùms; nesapràsts — kràsts. To pašu mēs redzam arī pie divbalsīgām atskaņām, piem.: gavilèji — lèji.

Latvju valodā mēdz uzsvarot vārdam pirmo balsienu. Ja ievērotu šo likumību, tad dzejnieki drīkstētu lietot vienbalsīgām atskaņām, ar retiem izņēmumiem, tikai vienbalsīgus vārdus, divbalsīgām atskaņām — divbalsīgus utt.

Dzejnieki, kā šai gadījumā redzams no Eliasa, pārkāpj šo likumu un līdz ar to lauž latvju valodas vecu veco parašu, uzsverot vārda pirmo balsienu. Sekas var būt tādas, ka ar laiku daudzus vārdus, kurus tagad mēdz izrunāt ar uzsvaru pašā sākumā, lietos ar akcentu pēdējā vai priekšpēdējā balsienā un līdz ar to pamazām pārveidos latvju valodas fonētisko pusi.

Kompozīcija Eliasa dzejoļos pareiza.

Slēdziens. Dzejniekam jāpiegriež lielāka vērība saviem epitetiem un metaforām, jāvairās no kļūdām atskaņās. Iepriecinoša parādība — izkoptais pantmērs un muzikalitāte.

Griguļa dzejoļi sakopoti krājumā «Reportiera piezīmes».

Vispirms mēs pakavēsimies pie Griguļa vārdu izvēles dzejā. Svešvārdus viņš lieto diezgan daudz, jo viņa lirikā sastopami daudz laikmetīgu priekšstatu, kuru apzīmējumus mēs esam aizguvuši no citām tautām. Griguļa svešvārdi galvenām kārtām tehniskie un ģeogrāfiskie termini, piem.: reportiers, astronomisks, bloks, zalvjete, birojs, akts, pakts, aģentūra, Salomonu salas, akcijas, favorīts, ekrāns, Senegala, Nila, boja, familiārs, akrobāti. Svešvārdi ir viena no viņa dzejas īpatnībām. Ar viņu palīdzību Grigulis mēģina padarīt savu dzeju laikmetisku. Jaunvārdu nav. Apvidus tāpat nav. Arī senvārdi nav sastopami.

Griguļa stils diezgan noteikts, skaidrs un tīrs. Lielākas savdabības teikuma uzbūvē pie viņa nav atrodamas. Pakārtojamos saikļus ar maz izņēmumiem (7. lpp.) viņš lieto teikuma sākumā. Īpašības vārdu — apzīmētāju aiz apzīmējamā vārda liek visai reti. Teikuma priekšmetu gan

nostāda teikuma beigās diezgan bieži, pārvietojot uzsvaru uz citiem teikuma locekļiem, piem., 19. lpp. «Rep. piez.».

Izsaukums sastopams visai reti, piem., 46. lpp. «Rep. piez.»; jautājums jau vairāk, bet uzruna stiprā mērā, piem., 21. lpp., 23. lpp., 43. lpp. «Rep. piez.». Tāpat elipse lietota vairākkārt, kaut gan visumā Griguļa dzejai nepiemīt visai liels dinamisms. Elipses, piem., 7. lpp., 10. lpp., 12. lpp., 27. lpp. «Rep. piez.».

Metaforas sastopamas katrā viņa dzejolī, piem.: es m e t u blokā zīmes, tērauds s a r a u j, zvaigznes b l i s i n a acis, ciklons i e ķ ē r i e s debesu malā. Visas šīs metaforas pa lielākai daļai antropomorfiskas un darbības (virzieniskās), kas izteic kādu kustību. Statiskās metaforas Grigulim pavisam maz, piem., 21. lpp., 53. lpp. «Rep. piez.».

Kas attiecas uz epitetiem, tad Grigulim šeit bieži droša un laimīga roka. Viņa epiteti jauni, nenodrāzti un, galvenais, īpatnēji, piem., parastās zaļās zemes vietā viņš lieto grādēto zemi, dziesmas viņam slāviskas, resp., maigas, aizraujoši — skumjas, pakavi balti, jūras strīpotas, kalni iebrūni, rētas pelēkas.

Ar metonīmijām Griguļa dzeja nav visai bagāta, piem., 23. lpp., 33. lpp. «Rep. piez.». No metonīmijas lielākiem paveidiem sastopama sinekdoha 5. lpp. «Rep. piez.». Salīdzinājumu nav daudz, bet par to gandrīz visi viņi neparasti, ļoti zīmīgi un emocionāli, piem., es maldos ielās kā nauda, kam nokritis kurss, tad 28. lpp., 33. lpp.

Traukdamies pēc jauniem neparastiem salīdzinājumiem, blakus laimīgiem atradumiem Grigulis tomēr dažreiz pārsteidzas un iekrīt ekstrēmos, piem.: «Daugava šovakar neskaidra kā Šveica glezna.» Minētais salīdzinājums nebūs spējīgs estētiski iedarboties uz visiem tiem lasītājiem, kuri nav redzējuši Šveica darbus. Bet tādu būs ļoti daudz, un viņiem šis salīdzinājums būs pilnīgi tukša skaņa. Tāpat salīdzinājums 38. lpp. «Rep. piez.». Neapstrīdami salīdzinājumiem jābūt svaigiem, pārsteidzošiem, bet līdz ar to arī pilnīgi skaidriem un saprotamiem. Tikai tādā gadījumā viņi pildīs savu uzdevumu.

Bieži, lai kāpinātu izjūtu, lieto vienu salīdzinājumu tieši pēc otra.

Arī Grigulis šo izteiksmes līdzekli izmanto, pie kam pareizi — pirmo salīdzinājumu sedz ar otru salīdzinājumu, pēc dabas daudz izteiksmīgāku, piem., 22. lpp. un 32. lpp. «Rep. piez.».

Sevišķi daudz Griguļa dzejā sastopamas figūras, no viņām galvenām kārtām anaforas (vārdu atkārtojums teikuma sākumā). Anaforu izmantošanu savā dzejā viņš gandrīz pārvērtis par sistēmu, piem., 9., tad 27. lpp., 29. lpp. utt. «Rep. piez.», ar ko viņš panāk noteikti pastiprinātu emocionālu iespaidu.

Savas lirikas muzikalitātei viņš nepiegriež vērības. Šai ziņā viņa dzejā nekas saistošs nav saskatāms.

Atskaņu Grigulis nelieto nemaz. Savus dzejoļus viņš raksta tā saucamā brīvā pantā. Pēdu skaits atsevišķā rindā stipri nenoteikts, sākot no vienas pēdas līdz sešām, pie kam viņu pielietošanā nav saskatāmas nekādas sistēmas. Savas dzejiskās rindas viņš lauž ne pēc ritmiskām grupām, bet loģiskām un gramatiskām, resp., sintakses, piem. (ritmiskas grupas atdalītas ar vienu horizontālu strīpiņu, rindas garums ar divām):

Dzèlzs pìnumiem | cauri ||
Tu sniedzi | man ròku, ||
Gribēji | teikt kò... ||

Pantmērs akcentētais, piem.:

Bet tàgad
Es ràkstu pàntus kā vèctēva ròkraksts,
Un làukā aiz lòga
Lādas Dàugava.

Bet ne vienmēr. Dažreiz sastopams arī tīrais trohajs, daktilis, pavisam reti amfibrahijs. Akcentētais pants izveidots pietiekoši labi. Es drusku gribētu apstāties pie Griguļa dzejoļu kompozīcijas. Tāpat kā romānam, lugai, stāstam un novelei, arī dzejolim piemīt sava kompozīcija, kura rakstniecības teorētikā jau diezgan plaši analizēta.

Tēmas ievads, tēmas attīstība un dzejoļa noslēgums — tipiskākais liriska dzejoļa uzbūves veids. Tēmas ievads bieži nav nekas cits kā vienīgi metafora vai arī salīdzinājums (glezna), kuru dzejoļa otrā daļa — tēmas attīstība — tikai attīsta ar blakus motīvu palīdzību. Šie blakus motīvi vai nu tuvāk paskaidro tēmas ievadu, vai arī viņu papildina, nekad tomēr neaizsedzot tēmas ievadu vai nenovirzoties no viņa nost, lai līdz ar to nezustu dzejoļa vienība. Pēc tam seko dzejoļa noslēgums, parasti īss pēc

savas dabas, vai nu sentences, vai arī salīdzinājuma veidā (pointe).

Grigulis grēko pa lielākai daļai pret dzejoļa kompozīcijas otro daļu, proti — tēmas attīstību. Viņš dzejoļa blakus motīvus, tēmas ievada paskaidrojošos salīdzinājumus pašus plaši papildina un attīsta, līdz ar to laužot dzejoļa vienību un pārvēršot šos paskaidrojošos salīdzinājumus savukārt par tēmas ievadiem, resp., jaunu dzejoļu sākumiem. Kā raksturīgs šāda veida dzejolis minama elēģija «Daugava šovakar neskaidra kā Šveica glezna» 41. lpp. «Rep. piez.». Šinī dzejolī paskaidrojošais salīdzinājums «kā suņi, kam asiņu jonās sāk pamosties senči» pārvērsts it kā par jaunu tēmas ievadu. Dzejoļa septiņas vidusrindas, sākot no pievestā salīdzinājuma, droši var izmest: darbs iegūs ar to tikai vairāk skaidrības un vienības.

Slēdziens. Arvīdam Grigulim jāpārbauda savi kompozīcijas paņēmieni un jāsargājas no ekstrēmiem salīdzinājumos. Tāpat nebūtu lieki uzlabot dzejas muzikālo pusi. Savu apskatu par Griguli es beigšu ar jautājumu viņam: kā būtu ar atskaņām?

Mani slēdzieni par Gulbja formāliem elementiem attiecas tikai uz tiem dzejoļiem, kuri ievietoti viņa vienīgā dzejoļu krājumā «Vīziju varā».

.Svešvārdu Gulbja lirikā maz. Savā vairumā viņi ģeogrāfiskas dabas; pārējie sekoši: marš, Norna, Jāve, Marss, auto-da-fè, frontāls, drāts.

Apvidus vārdu nav; senvārdu arī nav, izņemot gāle, suminât. Jaunvārdi šādi: naksnība, klusme un pakalne.

Gulbja stils visumā patētisks, diezgan neskaidrs un pieblīvēts, pārsātināts gan ar epitetiem, gan ar salīdzinājumiem un metaforām. Pēc teikuma veidojuma viņa stils jaukts, bieži ne visai pareizs. Atskaņu dēļ saīsina galotnes, piem.: vilns, dien', brīds, rīt'. Lai ieturētu tīro ritmu, bieži apostrofē vārdus vidū, piem., sarūsēj'se. Ja pret dažiem saīsinājumiem nebūtu nekā, ko iebilst, tad pret īpašības vārdu pagarinājumiem noteikti jāizsakās pret, jo tas padara valodu smagu, piem., kluso daiņu vietā lieto klusajo daiņu, tāpat vēlajais laiks, asajās kontūras un daudz citu. Figūras atrodamas krietni daudz, visvairāk epiceikse 9. lpp., 13. lpp., 29. lpp., 53. lpp., 57. lpp., 97. lpp. «Vīz. varā», tad anaforas 27. lpp., 77. lpp., 111. lpp. «Vīz. varā». Diezgan bieži sastopama arī elipse 47. lpp., 52. lpp., 53. lpp. «Vīz. varā». Uzrunas dzejolis viens pats, pārējie krājuma dzejoļi pa lielākai daļai — izsaukuma dzejoļi.

Ļoti īpatnēja Gulbim vārdu kārtība teikumos. Starp jauniem viņam visīpatnējākā teikuma konstrukcija. Ar teikuma priekšmetu viņš apietas samērā diezgan godīgi, kaut gan nemīl viņam (priekšmetam) piešķirt teikumā galveno vietu. Teikuma izteicēju no priekšmeta Gulbis novieto vienmēr ļoti tālu, piem.: un aiziet dūkdams kilometru vilns; gaisma kā glorija pāri man plīv. Apzīmētājus viņš novieto diezgan bieži i pirms apzīmējamā vārda, i pēc viņa. Ja kādam apzīmējamam vārdam gadās divi apzīmētāji, piem., stars silts un rūsgans (mana teikuma konstrukcija), tad viens no viņiem Gulbim katrā ziņā liels mīlulis, kuru viņš mēģina par katru cenu izcelt, piem.: un silts uz rokām krita rūsgans stars. Vai arī: sauciens kāds vējā man atbalso skaļš.

Visvairāk Gulbis terorizē pēc sava prāta palīgteikumus. Pakārtojamo saikļu novietošanā viņš parāda neizsīkstošu fantāziju. Šos saikļus viņš bieži nosēdina palīga teikumu sākumos, daudzreiz otrā vietā, aizlaižot viņiem priekšā palīga teikuma priekšmetu, bet nereti Gulbja palīga teikumu uzbūve paliek pavisam dīvaina, piem.:

Kā salda mūžība šī klusā nakts kad dzisa —

vai arī:

Ko sauc un sauc, tik bezgala nu žēlī
to visumīļāko, kas mīļš, kad nav.

Ja pirmo palīga teikumu vēl var tīri labi saprast, tad otrais pavisam miklains un var būt interesants tikai — slepenpolicistiem.

Dažreiz viņš palīga teikumus, gluži tāpat kā savus salīdzinājumus, saver vienu uz otra, piem.:

Zem kura formās gaišās izaug marmors balts
Un granīts pārvēršas par tēliem uzvarošiem,
Kas pilni brīnumu iet dzīvē soļiem drošiem
Un laikiem cauri dun kā vēju nesta šalts,
Kas stāv pie altāriem, kur *ave* izskan salts.

Savas lirikas daiļskanībai Gulbis piegriež diezgan maz vērības. Izteiksmes izvēlē Fridrihs Gulbis lielā mērā prototips Kārlim Eliasam. Gulbja dzejā sastopamas tikai dažas vietas, kur uzsvērta iekšējā muzikalitāte, piem.: kāds

sauciens skumjš skan atkal naktī skaļš; otrs: rit klaudzot rati kontinentam pāri.

Epitetus Fr. Gulbis lieto ļoti daudz. Zināma daļa epitetu viņam diezgan parasta un tradicionāla. Tomēr visā visumā viņa epitetu izvēle jāatzīst par raksturīgu un īpatnēju.

Gulbja epiteti sadalāmi divās grupās. Pirmā lielākā grupā ietilpst tie epiteti, kuri pauž attiecīgo parādību vai priekšmetu krāsas. No šejienes pilnīgi var domāt, ka Gulbis redzes tips. Patiesībā tā nav. Viņš nepiešķir krāsas priekšmetiem un parādībām uz savas pieredzes pamata, bet vadoties vienīgi no savas iekšējās izjūtas. Šai ainā viņš ārkārtīgi subjektīvs, un tādēļ viņa krāsu epitetiem piekrīt pa lielākai daļai vizionārs un emocionāls raksturs, piem.: dzeltenās sēras. Gulbis vienkārši iedomājas zināmā krāsā attiecīgo priekšmetu, bet, vai tas tā patiesībā ir, tas viņu nemaz neuztrauc, jo, apzīmējot ar attiecīgo krāsu priekšmetu vai parādību, viņš ar to grib apzīmēt vienīgi savu izjūtu vai uzskatu uz viņu. No pirmās grupas epitetiem sastopami visvairāk šādi: melns, dzeltens, zils, zaļš, sārts. Otrā grupā ietilpst visi tā saucamie virzības epiteti, kuri, apzīmējot savu priekšmetu vai parādību, izsaka viņu dinamisko raksturu, piem.: klīstošie mākoņi. Arī šīs grupas epitetu Gulbim diezgan daudz, piem.: sapnis nemierīgs, vējains maijs, krītošs vilns. Ļoti savdabīgā nozīmē Gulbis lieto epitetu «kluss», piem., rūgtums kluss, un ar tādu vilības, draudu nozīmi, bet ne kā sinonīmu vārdiem mierīgs, rāms. Rūgtums kluss, tāds rūgtums, kas katru acumirkli spējīgs uzbrukt un ielauzties sirdī.

No jaunākiem dzejniekiem Gulbis visvairāk lieto epitetus salikteņus, piem.: ēnas pelēkzaļas, zaļzelta lokā, mēness gaišdzeltens.

Viņš mīl lietot arī hiperboliskus epitetus, lai piešķirtu savai dzejai patētisku raksturu, piem., degošs debess jums. Bet tas sastopams samērā maz. Toties šāda veida salīdzinājumus viņa pantos mēs atradīsim daudz vairāk. Bez patētiskuma ar šādiem hiperboliskiem salīdzinājumiem Gulbis mēģina savai lirikai piešķirt vairāk spilgtuma un izteiksmības. Līdz ar to arī norādīt uz to priekšmetu un parādību svarīgumu, kā arī jūtu dziļumu, kam viņš šos salīdzinājumus veltī, piem., acis kā degošas lāpas. Salīdzinājumu lietošanā Gulbis dažreiz zaudē samēru un saver viņus vienu uz otra kā krelles diegā, piem.:

Bet reibums bezgalīgs mūs apskāva kā rokas,
Un zeme smaržoja kā medains zieds;
Kā vējā izrisa tev zīda vieglās krokas,
Tavs mūža sapņojums bij manās rokās siets.

Tas vēl nebūtu nekas, ja viņš kādreiz tikai apdullinātu lasītāju ar savu salīdzinājumu krusu, bet bieži no šo salīdzinājumu blīvuma cieš saturs, piem.:

Kā melna stīga izstiepts ceļš,
Kā roze, kura vīst... (?)

Salīdzinājumus viņa lirikā mēs varam arī atrast daudz, bet viņu pielietošanā un izvēlē Gulbis nav tik raksturīgs kā epitetos. Tomēr galvenais viņa spēks meklējams metaforās. Ar pēdējām viņš lielā vairumā piebēris vai katru dzejoli. Dažā mēs atradīsim metaforu skaitā līdz desmit. Pēc sava rakstura visas metaforas pa lielākai daļai virzieniskas, kustību, bet līdz ar to antropomorfiskas. No vārdu šķirām šim nolūkam izlietots darbības vārds. Tas padara Gulbja stilu dinamisku, strauju un nemierīgu, piem.: debess jums skan, akmens runāja, laukums nozied, stars krīt. Tāpat kā pie salīdzinājumiem, arī pie Gulbja metaforām nojaušams zināms pārspīlējums, pat teatrāliskums, piem., kliedziens griež, kliedz maršu leijerkaste.

Metonīmijas sastopamas jau mazākos apmēros. Tās, līdzīgi metaforām, neduras ik uz soļa acīs — viņas jāmeklē. No metonīmijām varētu atzīmēt 12. lpp., 51. lpp., 59. lpp. un 88. lpp. «Vīz. varā». No vēl mazāk lietojamiem izteiksmes līdzekļiem varētu pieminēt identifikāciju, piem., pār visu pasauli stāv skumjas — melnās māsas.

Pantu dažādībā Gulbis visai skops. $^7/_8$ daļām no visiem dzejoļiem pants — kvarta. Četri soneti, viena kvinta, viena sekstīna un viens — brīvais pants. Rindu garums. Soneti visi sešpēdu. Kvartas un pārējie panti piecpēdu, sešpēdu un tikai divi četrpēdu.

Bez atskaņām četri dzejoļi: viens brīvā pantā un trīs kvartas daktilī. Atskaņas sastopamas tikai vienbalsīgās un divbalsīgās, savā vairumā sekošā atbalsošanas kārtībā: divb., vienb., divb., vienb. Tātad pamīšus. Blakus atskaņas nav sastopamas, apkampjošās atskaņas bez četriem sonetiem vēl četras reizes. Gadījumi, kur atskaņotas kvartās tikai otrā rinda ar ceturto, četri, kur pirmā ar trešo, — viens.

Atskaņu tīrība visumā laba. Vispareizākās un bagātākās atskaņas divbalsīgās, vienbalsīgās ne tā, sevišķi tās no viņām, kuras beidzas ar kailo patskani, piem., nekā. Vienbalsīgās atskaņas ar kailo uzsvara patskani tikai tādā gadījumā pareizas un pietiekošas, ja arī šo patskaņu atbilstošie līdzskaņi saskan, piem.: nekā — augstākā. Minētās atskaņas būs pilnīgi pareizas, jo abos gadījumos abi atbalstošie līdzskaņi k vienādi. Turpretī atbalsotās atskaņas to un nevaino būs kļūdainas, jo vienā gadījumā atbalstošais līdzskanis — t, bet otrā — n. Gulbis šo likumu neievēro un bez kādiem sirdsapziņas pārmetumiem atskaņo: jā — nekā, to — lūstošo. Mūsu vecmeistari arī lielā mērā pielaiž šo pašu kļūdu.

Tāpat Gulbis dažās vietās neatšķir uzsvaras patskaņos — platos patskaņus no šauriem un garos no īsiem. Asonansi es atradu tikai vienu — nav — jau, konsonanšu nav.

No pantmēriem visvairāk lietots jambs. Vairāk kā puse no visiem dzejoļiem sarakstīti šinī pantmērā. Daktilī rakstītu dzejoļu būtu apmēram viena trešā daļa. Trohajs sastopams sešas reizes, amfibrahijs — vienu reizi.

Metrikas ziņā Gulbis ļoti konservatīvs: viņš cieši turas pie vecās metrikas paraugiem. Tā, pie viņa sastopams tikai tīrais jambs, daktilis, trohajs un amfibrahijs. No visiem krājumā ievietotiem dzejoļiem es tikai pie sešiem atradu metra jauninājumus — pāreju no sillabotoniskā metra uz tīri moderni tonisko dzejoļos «Baltā nakts», «Uzvara», «Dziesma Tev» un «Mūžīgais Kristus», kaut arī tikai atsevišķās rindās. Tā saucamais akcentētais pantmērs pielietots dzejoļos «Mātei» un «Strofas».

Slēdziens. Gulbim nav jāpārspīlē salīdzinājumu, epitetu un metaforu pielietošana savā dzejā. Tas piešķirs vairāk skaidrības viņa strofām. Jāvairās no tām īpatnējām teikuma uzbūvēm, kas ar savu vārdu kārtību apgrūtina satura izpratni. Jāizskauž nepareizības vienbalsīgās atskaņās. Gulbim derētu uz priekšu piegriezties asonansēm.

Turpmāk apskatīsim citus jaunākos dzejniekus.

II

Šajā rakstā mēs mēģināsim izcelt to jaunākās paaudzes dzejnieku raksturīgākās formas iezīmes, kuru beidzamās

dzejoļu grāmatas parādījās atklātībā vēl tikai nesen atpakaļ.

Sāksim ar Valdu Mooru, apskatot viņas vēl līdz šim vienīgo dzeju krājumu «Svešam draugam».

Valda Moore raksta visvairāk kvartās. Četras piektās daļas no viņas grāmatā ievietotiem dzejoļiem veidoti šinī formā. Pēc tam seko sekstīna — sešas reizes, tad kvinta — piecas reizes, un vismazāk distihs — tikai četras reizes. Dzejniecei jāpiegriež neapšaubāmi lielāka vērība sava panta dažādībai.

No pantmēriem lietots gandrīz vienīgi jambs, pie tam galvenām kārtām piecpēdīgais, 20% trīspēdīgais un tikai pāris reizes četrpēdīgais. Tas, ka dzejniece savā lirikā visvairāk izmantojusi piecpēdīgo jambu, jāatzīst par pilnīgi pareizu. Piecpēdīgā jamba plūdums pēc savas iekšējās dabas straujš, kvēls, ar drusku patētisku nokrāsu, kas ļoti labi pieskaņojas Valdas Moores dzejas būtībai.

Jambam seko trohajs. Bet visai maz. Trohajs gandrīz vienlīdzīgās daļās sastopams gan četrpēdīgais, gan trīspēdīgais, gan arī piecpēdīgais. Vienā dzejolī četrpēdīgais trohajs mainīts ar trīspēdīgo, kas ritmiskā ziņā tad arī viens no saistošākiem dzejoļiem grāmatā. (75. lpp.)

Vēl mazākā mērā Valda Moore izmantojusi daktili, anapestu un amfibrahiju pilnīgi saprotamu iemeslu dēļ. Viņi lāgā neieder dzejnieces straujā pavasarīgā izjūtā. Minētie pantmēri ņemti no 3—7 reizes, vislielais. Divreiz dzejniece daktili jaukusi kopā ar trohaju. Tomēr ritmiskā ziņā tas nav bijis visai izdevīgi. Kā daktilis, tā anapests un amfibrahijs Valdas Moores dzejā sastopams visvairāk trīspēdīgais, tad četrpēdīgais un vismazāk piecpēdīgais.

Vienā no krājuma dzejoļiem silabotoniskais pantmērs maisīts ar akcentēto (Sv. dr., 66. lpp.). No atskaņām visvairāk sastopamas divbalsienīgās, tad vienbalsienīgās. Daktiliskās nav atrodamas. Tāpat dzejniece nelieto asonanses un konsonanses. Kvalitātes ziņā lietotās atskaņas visumā vidējas, parastas. Atļaujamies minēt saistošākās, piem.: pakars — vakars, sargeņģels — pels.

Atbalso savas atskaņas Valda Moore visvairāk pamīšus šādā kārtībā: d. v. d. v. (d — sākuma burts vārdam divbalsīgs, v — sākuma burts vārdam vienbalsīgs). Otrādi — v. d. v. d. — samērā daudz mazāk. Vienā piektā daļā dzejoļu lietotas tikai divbalsīgas atskaņas (d. d. d. d.) pamīšus. Un tikai pāris reizes vienīgi vienbalsīgās

(v. v. v. v.), pie kam blakus. Atskaņu apkampjošā atbalsošana (d. v. v. d. vai v. d. d. v.) izmantota vienreiz kvartās un vairākas reizes kvintās un sekstīnās. Blakus atskaņas sastopamas ne tikai kvintās un sekstīnās, bet arī vēl visos distihos un vienā desmitā daļā no kvartām.

Sava panta muzikalitātei Valda Moore nepiegriež nekādas sevišķas vērības. Tomēr visumā viņas panta ritms viegli un strauji plūstošs un, kā mēs jau atzīmējām, ar nelielu patētisku nokrāsu.

Ritmiskās nevienādības dzejniece neizmanto, un grāmatā vienīgais nosvēršanās mēģinājums uz akcentētā panta pusi pagaidām vēl neizdevies.

Cezūras visos dzejoļos rūpīgi un pareizi ievietotas, kas savukārt vairo panta elastību. Enjambementa Valdas Moores dzejoļos nav. Dzejniece savas rindas nobeidz ļoti noslēgti. Viņas teikumu uzbūve visumā pareiza un, jāsaka, bez sevišķām īpatnībām. No teikuma veidiem lietots visvairāk vienkāršais paplašinātais. Izteiksme viegla, skaidra un lakoniska. Gadījumos, kur izmantotas sarežģītākas teikuma konstrukcijas, augšā minētās izteiksmes īpašības paliek spēkā.

Dzejnieces epitetos nav noteiktas skaidrības, zināmas nosvērtas līnijas; visumā viņas epiteti tomēr parastie, jo Valda Moore galveno vērību pēc savām mākslinieciskām tieksmēm piegriež ritmam.

Sastopami divu veidu epiteti kā galvenie. Tie būtu dzirdes un redzes. Tad pagadās arī taustes un intelektuālie epiteti. Mākslinieciski ierosinoši visvairāk redzes un intelektuālie. Tā, piemēram, — m i r d z o š ā s t u n d a (17. lpp.). Šeit epitets — m i r d z o š ā — būs noteikts, bet skaists redzes epitets. Tad — t u k š ā n a k t ī (25. lpp.), epitets t u k š ā būs savukārt noteikts, bet arī skaists intelektuālas dabas epitets.

Kas zīmējas uz dzejnieces salīdzinājumiem, tad pēdējie pēc savas būtības estētiski, izskaistinoši, rotājoši. Salīdzināmam objektam ar salīdzinājumu Valdas Moores dzejā nav iekšējas būtiskas saistības, bet gan vairāk ārējās, kaut kas līdzīgs smiņķim un pūderam, piem.:

> K ā p u t n i s, pāri Esplanādei skriedams,
> Dūc jautri a e r o p l ā n s.

Neskatoties uz tādu lielo tradicionālismu salīdzinājumu lietošanā un arī izpratnē, dzejniece tomēr brīžiem sasniedz

pat ar šāda veida salīdzinājumiem lielu ekspresiju un iespaidu:

Pār viņa pleciem d e b e s s dreb kā s t ī g a,
Ko druskās sarauj auka nežēlīga.

(25. lpp.)

Ka dzejniece brīžiem vēl neizprot īsti salīdzinājuma raksturu un dabu, varam spriest pēc sekošā izvilkuma:

Jūra kā a p b u r t ā s a l ā (?)
Krācot plūst pāri pār krastiem,
Apvārkšņa naktsmelnā malā
Šaudās balts kuģis bez mastiem.

(24. lpp.)

Bet var būt, ka šis salīdzinājums lietots tikai atskaņas dēļ, izjūtai un dzejoļa uzbūvei pavisam svešs, un tamdēļ iznācis ne visai ierosinošs?

Metaforas Valda Moore lieto diezgan bieži. Savā vairumā tās labas un izteiksmīgas, pēc iekšējas dabas antropomorfiskas un dinamiskas. Sastopamas arī ļoti oriģinālas metaforas, kas patīkami valdzina ar savu svaigumu un neuzbāzīgo spilgtumu, kauču arī kanoniskā garā. Pievedam Valdas Moores raksturīgu metaforu piemēru:

Un Jāņa tārpiņš, zīda smilgās
Viss zaigodams, uz māju b r i e n,
Un skūpstās debestiņas zilgās,
Un ziediņš ziedu klusās ilgās
Ar smalkiem smaržu viļņiem s i e n.

(13. lpp.)

Vēl:

Ir naktis, kuras drūmā viltā t ē r p j a s
Un, ļauni smīnot, raugās tevim pāri,
Kad vientuļš vējš kā stīga tumsā v ē r p j a s
Un katru zvaigzni mākons a p r i j kāri.

(42. lpp.)

Beidzot savas īsās piezīmes par apskatāmo dzejnieci, mēs vēlētumies pieminēt viņas lirikas valodas īpatnību, kas ļoti vispārīga, vienkārša un ikdienišķa. Svešvārdus

mēs viņā sastapsim ārkārtīgi reti. Apvidus vārdi nebūs atrodami nemaz. Senvārdi tikai daži, kas jau vispār zināmi. Kas zīmējas uz jaunvārdiem, tad to arī nav.

Kauču gan Jānim Plaudim atklātībā parādījušās divas grāmatas: «Fata Morgana» (1928) un «Panama galvā» (1930), apskatot viņa savdabīgos formālos elementus, es tomēr apstāšos tikai pie pēdējā krājuma — «Panama galvā» dzejoļiem, jo viņi pilnā mērā izsaka Jāņa Plauža sniegumus šinī lirikas nozarē.

No grāmatā «Panama galvā» ievietotiem divdesmit sešiem īsākiem un garākiem dzejoļiem vecā klasiskā pantā rakstīti divpadsmit. Pārējie četrpadsmit tātad nesaistītā pantā.

Vispirms iztirzāsim tos dzejoļus, kas veidoti saistītā pantā.

Izmantoti šādi klasiskie pantmēri: jambs trīs reizes, trohajs arī trīs reizes, tad daktilis četras reizes un anapests ar amfibrahiju pa vienai reizei. Pie tam jambs lietots divas reizes piecpēdīgais un vienu reizi sešpēdīgais, trohajs gluži tāpat. Daktilis trīs reizes četrpēdīgais un vienu reizi trīspēdīgais. Amfibrahijs trīspēdīgais un anapests maisīts — divpēdīgais ar četrpēdīgo.

Atskaņas vienbalsienīgās lietotas apmēram tikpat daudz, cik divbalsienīgās. Daktilisko atskaņu klasiskā pantmērā nav.

Atskaņas atbalsotas pamīšus visvairāk šādā kārtībā: d. v. d. v., tikai vienu reizi otrādi v. d. v. d. Apkampjošā atbalsošanas kārtība izmantota vienreiz, pie kam tad, kad lietotas vienīgi tikai divbalsienīgās atskaņas.

Konsonanses klasisko pantu dzejoļos neesam atraduši. Toties izmantotas bieži asonanses. No viņām dažas ļoti jaukas, piem.: lodes — bļodas, lielāks — ielās, kas — kņazs.

Pie Plauža sastopamas arī dziļas skanīgas atskaņas, piem.: vērsis (lietas vārds) — vērsis (darbības vārds), pēdējs — ēdējs, dungs — kungs, mostās — nostās.

No klasiskā panta veidiem dzejnieks izlietojis sekošos: kvartu septiņas reizes, sekstīnu vienu reizi, pie kam drusku pārveidotu, tad tercīnu vienu reizi un, beidzot, pārveidoto kvartu trīs reizes.

Kvartas pārveidošanu dzejnieks izvedis divos virzienos — viņu sadalot un viņu apraujot.

Apskatīsim vispirms kvartas sadalīšanu:

Kad ziedēs ķiršu dārzs un atzels cipreses,
Nes
Tad man krizantēmas trauslā Ķīnas vāzē —
Lai ogles kvēl un samizenas skan!
Gan
Sake līs ar tēju vienā glāzē...

(40. lpp., P. g.)

Šīs sešas rindas nav nekas cits kā īpatnēji sadalīta kvarta, kura savā pirmveidā izskatītos šāda:

Kad ziedēs ķiršu dārzs un atzels cipreses,
Nes tad man krizantēmas trauslā Ķīnas vāzē —
Lai ogles kvēl un samizenas skan!
Gan sake līs ar tēju vienā glāzē...

Kā redzams, tā ir kvarta ar sākuma jeb gredzenotām atskaņām pirmā un trešā rindā un ar beigu atskaņām otrā un ceturtā rindā. Lai pārveidotu kvartu, Plaudis katru otro viena gredzena atskaņu pārvērtis atsevišķā rindā — Nes — gan —, tā izveidojot jaunu, īpatnēju un ļoti skanīgu formu. Tālāk kvartas apraušana. — Ja beidzamo (ceturto) kvartas rindu izveido mazākā pēdu skaitā nekā pirmās trīs, tad to sauc par kvartas apraušanu. Plaudis to dara tā:

Ostā jau sagumis tvaiks. . . .	3 pēdas
Maisi vairs nešūpo krānos . . .	3 pēdas
Saule zūd vakara klānos — . . .	3 pēdas
Laiks!	1/3 pēdas

(51. lpp., P. g.)

Kvartas sadalīšanai (izvirzīšanai) un apraušanai divējāda nozīme: instrumentālā un organizējošā. Ar kvartas sadalīšanu vai apraušanu, vispirms, var padarīt muzikālāku, skanīgāku un akcentētāku kvartas ritmu — tā būs instrumentālā nozīme — un, otrkārt, var izcelt, noorganizēt attiecīgā veidā atsevišķus vajadzīgos vārdus vai pat teikuma daļas, pievestos piemēros vārdus — nes, gan, laiks — tā būs organizējošā nozīme.

Tāpat īpatnēji pārveidojis Plaudis arī sekstīnu. Pēc

kanoniskā likuma sekstīna veidojas no kvartas un distiha. Apvienošanās kārtība var būt divējāda: vispirms kvarta un tad distihs (abab + cc) vai arī distihs un tad kvarta (aa + bcbc). Plaudis savu sekstīnu arī izveidojis no kvartas un distiha, bet nav novietojis distihu, kā to likumība prasa, ne sākumā, ne beigās. Viņš ņēmis distiha abas rindas (cc) un atdalījis viņas vienu no otras (c—c). Pirmo distiha rindu viņš ievietojis kvartas vidū (abcab), bet otru pielicis šīs kvartas galā (abcabc), kur patiesībā pēc vecā likuma vajadzēja stāvēt visam distiham. Galu galā sekstīna iznāk, tomēr jau pārveidota.

a Savu pēdējo dziesmu
b Tā kā kaltušu ziedu,
c Vecas gudrības mirkli, kas neatnāks vairs, —
a Cilvēks pūta kā liesmu,
b Sevi bēga kā biedu —
c Vai tas bija viņa liktenis — skaudrs un dairs?

(28. lpp., P. g.)

Šāda sekstīnas pārveidošana lielā mērā paceļ viņas muzikalitāti.

Sava panta daiļskanību Plaudis sekmīgi mēģina pacelt ne tikai ar pārveidošanas palīdzību, bet arī ar zīmīgu patskaņu un līdzskaņu novietošanu rindās (iekšējo muzikalitāti) līdzīgi K. Eliasam, piem.:

Kad pāri zemei du n gos miera go n ga du n gs.

(38. lpp., P. g.)

Nesaistītā pantā rakstītie dzejoļi pēc sava pantmēra sadalāmi trīs veidos: silabotoniskos, akcentētos un maisītos. Zem maisītā pantmēra es saprotu tādu, kur akcentētais savienots (maisīts) vienā un tai pašā dzejolī ar kādu no silabotoniskiem pantmēriem.

No četrpadsmit nesaistītā panta dzejoļiem trīs sarakstīti vienīgi akcentētā pantmērā, divi klasiskā pantmērā, resp., silabotoniskā, un deviņi maisītā, pie kam vienā akcentētais pantmērs maisīts ar anapestu (56. lpp., P. g.), bet pārējos astoņos ar daktili, piem.:

Man bija draugs,
Un kādreiz,
Kad atkal mūs vienīgais darbs bij ||
apbrīnot maiznīcu logus, ||

Iegājām pilsētas dārzā,
Kur ziedēja smiekli un ceriņi.

(17. lpp., P. g.)

Šeit pievestā piemērā akcentētais pāriet daktilī, sākumā cezurētā, pēc tam bez cezūras. Tālāk. Tīri silabotoniskā pantmēra (daktiļa) piemērs nesaistītā pantā:

Pilsētas dārzā
Aiz zaļajām kastaņu lapām
Gail
Sarkani jumti
un saule.

(11. lpp., P. g.)

No šī piemēra mēs atkal redzam, ka savas rindas Plaudis veido pēc teikuma sintakses grupām, nepiegriežot nekādas vērības ritmam. Tādos gadījumos viņš nelieto arī cezūru. Pēdējās viņš izlieto tīri akcentētā pantmērā, piem.:

Viņš — ||
No ostas, ||
Dzērājs un kramplauzis.
Milzīgs, ||
Dzelžains
Kā ceļamais krāns. ||

Vai arī, atkārtojam, maisītā, kā mēs to redzējām pirmā piemērā vai redzēsim sekojošā:

Saules riets kvēloja sarkans debešos ||
Kā mākoņu loki uz slavenām tasēm. ||
Tālumā skanēja gongs, ||
Vakaru vēstīdams.

(42. lpp., P. g.)

Nesaistītā panta dzejoļi rakstīti visi bez atskaņām, izņemot divus.

Abos minētos dzejoļos rindas savstarpēji atskaņotas bez kādas noteiktas sistēmas — gan blakus, gan pamīšus, gan ielaižot starp atskaņotām rindām vairākas neatbalsotas strofas vidū. Rindu galu atbalsošanai izlietotas gan tīras atskaņas (arī daktiliskas), gan asonanses.

Salīdzinājumus (tas attiecas uz visas grāmatas dzejo-

ļiem) dzejnieks nelieto visai daudz. Tomēr viņa salīdzinājumi kopsummā ļoti zīmīgi, mākslinieciski asi un ierosinoši. Pretēji Valdas Moores salīdzinājumiem viņi tiešām varbūt nav tik ārēji izskaistinoši, jo Plaudis starp salīdzināmo un salīdzinājumu meklē iekšējo, būtisko sakarību, nevis ārējo, piem.:

Un draudīgs
Un slīpēts kā likums
Cēlās man pretim
Slaiks
Bambuka spieķis.

(9. lpp., P. g.)

Salīdzinājums — kā likums — pats par sevi nav skaists, taisni otrādi, ļoti vienkāršs, ikdienišķs teikums. Bet sakarībā ar bambuka spieķi draudīgo, slīpēto viņš iegūst jau jaunu lielu iekšēju nozīmību un ierosinošu skaistumu. Lai pastrīpotu savu domu, aizrādīšu vēl uz dzejām 20. un 28. lappusē. Bet arī parastos izskaistinošos salīdzinājumos dzejnieks spēj ielikt nozīmību, asprātību un saturu (42. lpp.).

Tagad piegriezīsimies epitetiem. Visumā Plauža epiteti labi un zīmīgi, bet diezgan parasti, izņemot dažus, piem., *rūsgano* sātanu pagones. Pēc sava rakstura Plauža epiteti galvenām kārtām redzes — 9. lpp., taustes — 9. lpp. un intelektuālie — 11. lpp. Dzirdes atrodami mazāk. Bez tam dzejnieks vēl labs metaforu meistars, piem.: *gail* sarkani jumti (11. lpp.), *skaņojās* vēders un sirds (13. lpp.), *ziedēja* smiekli un ceriņi (17. lpp.) utt. Visas lietotās metaforas pa lielākai daļai — dinamiskas.

Tāpat Plaudis māk atrast svaigas metonīmijas, piem., 9. lpp., tad 11. lpp. («Par velti vecs diriģents frakā sviež gaisā manšetes un sapņus») utt. Plaudis raksta īsos teikumos; pēdējie noteikti un skaidri.

Beigās gribam norādīt vēl uz vienu Plauža lirikas savdabību — uz viņa lielo svešvārdu daudzumu. Tas izskaidrojams ar Plauža dzejas vielas modernismu un aktuālismu. Sastopami svešvārdi ļoti dažāda veida, no visādām dzīves nozarēm, piemēram, avangards, arēna, manšetes, kazarmes, gongs, ananass, sake utt. Reti, reti atrodams dzejolis, kurā nebūtu kāds svešvārds.

Pagadās arī pa ģermānismam.

Dzejoļu kompozīcija pareiza.

Pāvila Vīlipa abās beidzamās grāmatās «21 dzeja» (1930) un «Romantika autobusā» (1930) tikai seši dzejoļi rakstīti klasiskā pantā — kvartās. No pantmēriem jambs izlietots divas reizes, vienreiz sešpēdīgais, otroreiz septiņpēdīgais. No pāri palikušiem četriem dzejoļiem viens veidots maisītā pantmērā (akc. + jambs), anapestā ar refrēnu, trešais sešpēdu trohajā, bet ceturtais akcentētā. Pēdējais ir viens no tiem retajiem dzejoļiem jaunākā latviešu lirikā, kur mēģināts vecā klasiskā formā, šai gadījumā kvartā, ietilpināt akcentēto pantmēru, piem.:

> Augsti gaisā, kur nobeidzas septītais stāvs,
> pa šauru un draudoši bīstamu šņori
> utt.

(33. lpp., «21 dzeja»)

Minētais pantmērs šeit vēl nepilnīgi un diezgan atturīgi izveidots, tomēr sākums tālākiem mēģinājumiem.

Vecā klasiskā pantā Vīlips cezūru neievēro (piem., 17. lpp., «Rom. aut.»).

Abu krājumu pārējie dzejoļi veidoti nesaistītā pantā. Izmantoti sekoši pantmēri — daktilis piecas reizes, jambs piecas reizes, anapests vienu reizi, maisītais (akcent. + daktilis) piecpadsmit reizes, maisītais (akcent. + anapests) trīs reizes un maisītais (anapests + akc. + daktilis) vienu reizi. Tīri akcentētais arī tikai vienu reizi. No iepriekšējā redzams, ka nesaistītā pantā Pāvils Vīlips lieto visvairāk tādu maisīto pantmēru, kur akcentētais apvienots ar daktili. Laikam minētais pantmērs, pēc dzejnieka domām un izjūtas, pašulaik tas noderīgākais nesaistītam pantam. Otro vietu šai ziņā viņš piešķir daktilim.

Lietojot nesaistītā pantā kādu no klasiskiem pantmēriem, Pāvils Vīlips ļoti bieži cezūrai atsevišķas rindas galā piešķir panta organizējošu lomu, noslēdzot ar viņu rindu, piem.:

> Šovakar,
> šovakar
> negribas
> redzēt man
> pilsoni rāmu, ||

negribas siltuma,
dveš kas no pajumta sliekšņiem. ||

(5. lpp., «Rom. aut.»)

Mēs zinām, ka klasiskā pantā pēc rindas par panta nākošo galīgo organizējošo vienību uzskata distihu, kvartu, kvintu, sekstīnu, kas ienes noteiktu slēgumu un kārtību klasiskā pantmēra plūdumā. Nesaistītā pantā turpretim par vienu no šāda uzdevuma izpildītājiem Pāvils Vilips pieņems cezūru, kas grupē ap sevi zināmu skaitu vienmuļi plūstošu rindu. Minētā pantmērā pirmo reizi piecas rindas, otro reizi divas rindas. Tātad nesaistītā pantā dzejnieks mēģina uzdot cezūrai izpildīt to pašu ritma organizējošo lomu, ko dažreiz panta veidi dara arī klasiskā pantmērā.

Līdzīgu ainu mēs varam novērot arī pie maisītā pantmēra, kur cezūras noderīgums sevišķi izceļas pie pārejas no viena pantmēra otrā. Šinī gadījumā viņa novērš tās nevienādības un traucējumus, kas rodas pie divu dažādu pantmēru saskaršanās.

Bet pie maisītā pantmēra mēs savukārt varam saskatīt arī vēl vienu savdabīgu parādību. Un, proti, tās rindas nesaistītā pantā, kurās atrodas akcentētais pantmērs, mēģina sevi beigt ar klasisko (silabotonisko) pantmēru, lai tādā veidā izdarītu ritmisku pāreju, pie kam trīspēdīgā pantmērā (kaut daktilī) beidzamo balsienu pārnes uz jaunu rindu, tā pilnīgi noapaļojot rindu sākumus un beigas līdz organizējošai cezūrai, piem.:

Tavu soļu **līgas**,
ko redzu starp koku lapotni
pazibam ņirbumā **raibā**,
un tavu acu ||
dažas nejaušas uz augšu sviestas tvīksmīgas **spīgas**,
ak, daiļā, ||
manu sirdi ||
iesviež dīvainā **baiļā**
un tīksmē,
ko vēroju tavu acu zīlēs.

(12. lpp., «Rom. aut.»)

Ar strīpiņām atzīmētas pārejas, kur šai gadījumā izmantots daktilis.

Pāvila Vīlipa nesaistītā panta rindās nav noteikta pēdu skaita. Viņš, tāpat kā Jānis Plaudis, arī nesaistītā panta

rindas lauž pēc sintakses grupām. Bet, ja pēdējais vienmēr pieturas pie augšā minētā principa, tad Pāvils Vīlips dažreiz ne. Un, lūk, kur. Pie viņa dažreiz sastopams nesaistītais pants, kas sadalīts līdz galējībai, piem.:

Kam gaidi
mūžigi
ielstūros
tukšos —
kam!

Šādu nesaistītā panta novešanu līdz galējībai mēs atradīsim arī pie Plauža (22. lpp., P. g.), tomēr šīs rindas viņš būs lauzis pēc sintakses grupām, turpretim Vīlips, kā to mēs redzam piemērā, šādas savas strofas jau apzinīgi kārto pēc ritma vajadzības. Pievestā gadījumā viņš katrā rindā tikai tādēļ atstājis pa vārdam, lai šos vārdus sevišķi izceltu un, līdzīgi atkārtotiem vesera sitieniem, iespiestu lasītāju apziņā (tāpat vēl 38. lpp., «21 dzeja»). Lai sasprindzinātu savu stilu, padarītu viņu dinamiskāku, dzejnieks ne tikai lauž savas rindas līdz galējībai. Tai pašā nolūkā viņš bieži arī atkārto atsevišķus vārdus, piem.:

Šovakar,
šovakar
negribas
redzēt man
pilsoni rāmu, —

(5. lpp., Rom. aut.)

pat atsevišķas teikuma daļas (11. lpp., Rom. aut.), liek vienu salīdzinājumu uz otru (28. lpp., Rom. aut.).

Atskaņas Pāvils Vīlips lieto tikai divbalsienīgas un vienbalsienīgas. Atbalso viņas saistītā pantā šādā kārtībā: d. v. d. v., izņemot divus gadījumus — vienu, kur atbalsošana notikusi taisni otrādi — v. d. v. d., un otru, kur nav pielietota nekāda kārtība.

Arī nesaistītā pantā Vīlips izmanto atskaņas, bet viņš reti šādos gadījumos atbalso viņas blakus vai pamīšus. Starp atbalsotām rindām dzejnieks vienmēr ielaiž, mazākais, vienu vai divas neatbalsotas strofas un, lielākais, — piecas.

Savādi īpatnējas ir Vīlipa m e t a f o r a s. No vienas puses, griezīgas, cietas, it kā ar tādu smīnu, dzēlumu lieto-

tas, piem.: padeldēt dzīvi, pa galvu skalojās bilances, pārskati; no otras puses, kvēlas, neapturamas savā tieksmē, līdz galam ejošas, piem.: gribas man sajukt ar nakti. Salīdzinājumus dzejnieks sāk parasti ar vārdiņu «kā» un lieto savā dzejā ļoti daudz. Laikam mēs neatradīsim tādu Pāvila Vīlipa dzejoli, kurā nebūtu vairāki salīdzinājumi. Viņi neapšaubāmi jāskaita pār šī dzejnieka lirikas vienu no galvenām iezīmēm. Vīlipa salīdzinājumi pēc savas dabas pēkšņi un asi, ņemti no ikdienišķās dzīves, un, tāpat kā pie Plauža, pat vairāk, nevar lepoties ar savu ārējo skaistumu. Viņam ārējais estētisms galīgi svešs. Vīlipam šai ziņā pat varētu drusku pārmest. Ar saviem no ārienes it kā nedaiļiem salīdzinājumiem dzejnieks mēģina, līdzīgi Plaudim, atrast iekšējo, būtisko tuvību un saistību starp salīdzināmo un salīdzinājumu, lai tādā veidā dotu zināmu māksliniecisku efektu, piem.:

pilsēts, kad bija tik kluss
kā līķis...

(11. lpp., «21 dzeja»)

Mīlgrāvja 7. līnijas pašpuika
spīdīgām acīm
kā kareivju pogas
parādes rītā.

(13. lpp., turpat)

No sastopamiem dažādiem salīdzinājumu veidiem mēs gribētu atzīmēt vispirms salīdzinājumus, ņemtus no tehnikas, un hiperboliskos salīdzinājumus, kas stipri raksturīgi Vīlipa griezīgi patētiskai lirikai (piem., 22. lpp., 11. lpp., «21 dzeja»).

Pāvila Vīlipa epiteti viņa salīdzinājumiem tanī ziņā pretstats, ka vairāk pēc savas dabas rotājoši, estētiski. Starp dzejnieka epitetiem nav gandrīz nemaz sastopami tādi, kuri spilgti un noteikti izteiktu krāsas, piem., sarkans, melns, zelts, sudrabs utt. Ja arī šāda veida epiteti lietoti, tad tikai tā, lai samazinātu viņu krāsu iespaidu, piem., Vīlips saka — atslēga zeltaina, nevis zelta atslēga, loks zilganais un ne zilgais loks, tumšās dzīles, bet ne melnās dzīles. Krāsu epitetu vietā viņš vienmēr mēģina izmantot epitetus ar zināmu

intelektuālu nokrāsu, piem., naksnīgās domas, pavasars gaisīgs.

Toties pie Vīlipa stipri attīstīti formu izteicoši epiteti, kuri veidojami ar taustes un redzes palīdzību, piem., šīs rozes, šīs slaidās, tad atslēga mazā, atslēga plakanā utt. Teikumu uzbūvē būtu minama sekoša raksturība. Dzejnieks nemīl lietot īsos vienkāršos teikumus. Šai ziņā viņš pieradis pie galējībām un izmanto vai nu pavisam īsus nepilnīgus teikumus, vai arī garus sarežģītus (piem., 22. lpp., «21 dzeja»). Kā viena, tā otra no minētām teikuma manierēm diezgan labi atbilst patētiskam stilam.

Pāvila Vīlipa valoda lielā mērā piesātināta ar svešvārdiem, piem., bilances, konti, frontes, osrams utt.

Viņa poēma lellēm pie apskata tādēļ nav ievērota, ka samērā ar beidzamām grāmatām nesniedz neko jaunu.

III

Jāņa Medņa liriskie dzejoļi līdz šim sakopoti tikai vienā krājumā «Torņi pamalē» (Letas izdevums, 1926). Pārējie dzejoļi vēl izkaisīti periodikā un pie mūsu raksturojuma vērā nav ņemti.

Svešvārdi Jāņa Medņa lirikā sastopami samērā ļoti maz, piem., hamakā (6. lpp.), vibrācijas (13.), sarabanda (37.). Apvidus vārdi nav atrodami. Senvārdi — tikai daži, kuri jau vispār pazīstami. Atgadās arī pa dažam jaunvārdam, piem., lidiens (saīsinājums vārdam — lidojums), tad — kartavas (saīsinājums vārdam — karātavas). Pēdējie nav lietoti jaunu jēdzienu apzīmēšanai.

Ja jau iet runa par vārdiem, tad jāatzīmē, ka Jānis Mednis mīl salikteņus, kurus savās dziesmās viņš izmanto diezgan bieži, piem., augšupmaiņas (8. lpp.), dienvidstundas (11.), tumšzaļās (17.), ziedputekļus (28.), zeltziedus (30.). Tāpat dzejnieks diezgan stipri pieradis apostrofēt vārdus, piem., pēd'jo (2.), vas'ra (12.), dvēs'le (14.), as'nis (19.), pasaul's (vajaga — pasaules) (32.), ciet' (vajaga — cieti) (66.), dara vietā dar' (74.). No otras puses, Mednis gandrīz tikpat bieži atkal vārdus pagarina, piem., dziesmas skaļajās (14.) (pieņemts — dziesmas skaļās), kaunīgums (29.) (lieto parasti — kauns), skūpstieni (33.) (vajadzētu — skūpsts), briestošajās krūtis (31.) (citi teiktu — briestošās krūtis).

Dzejnieks pagarina un saīsina (apostrofē) vārdus galvenām kārtām tikai ritma dēļ, lai tas labāk viņam piekļautos. Daži no šiem vārdu saīsinājumiem, kā arī pagarinājumiem diezgan labi pieņemami, kaut vai tādi no saīsinājumiem kā pēdjo, vasra, dvēsle un savukārt pagarinājumiem, kā kaunīgums, jo viņam piemīt zināmi specifiska nokrāsa, kas zināmā mērā to atšķir no identiskā vārda — kauns. Tomēr visā visumā no augšminētā veida leksikas eksperimentiem autoram labāk būtu atteikties, lai izsargātos no tādām dīvainībām kā, piem., ciet' (cietī), tad dar' (dara) un, beidzot, — briestošajās krūtis, kas skan ne visai estētiski.

Teikuma uzbūvē nekāda liela savdabība nav vērojama. Pie viņa veidošanas vienmēr diezgan stingri ievēroti gramatikas likumi. Pakārtojamie saikļi lietoti gramatiski precīzi — palīga teikumu sākumos. Izņēmumi sastopami vienīgi tikai ar saikļiem kas un kad, pie kam ne vairāk arī kā vienu reizi. No palīga teikuma veidiem visbiežāk atrodami apzīmētāju palīga teikumi, vietas apstākļu palīga teikumi un laika apstākļu palīga teikumi. Teikuma priekšmeta vieta teikumā stipri nenoteikta — te sākumā, te vidū, tāpat izteicējs — te teikuma vidū, te beigās, kopā un atsevišķi no teikuma priekšmeta. Vispār viena vai otra teikuma locekļa stāvoklis teikumā gandrīz pilnīgi atkarīgs no ritma un atskaņām. Jāņa Medņa krasākā savdabība teikuma uzbūvē: novietot apzīmētāju aiz apzīmējamā vārda, piem., salām miglainām, būtne mainīgā, acis platās, vientulīgums baiss.

Epiteti Mednim visai raksturīgi. No epitetu veidiem visvairāk sastopami redzes epiteti, kurus savukārt varētu sadalīt krāsu un formu epitetos. Dzejnieks noteikts redzes tips. Viņa krāsu epiteti ielīksmo ar savu noteiktību, spilgtumu un savdabību, piem., piles zeltainās, putns plats un melns, baltās miesas, klajums tumšsarkans, acis brūnās, bet formas epiteti ar savu asumu, sulīgumu un iejūtas intensivitāti, piem., krūtis apaļas, vilnis smags, putns plats, putniņš mazs, kājas slaidās, lielais klusums. Bieži Mednis krāsu epitetus lieto ar formas epitetiem kopīgi, piem., putns plats un melns, taurenīts sīks un balts. Bez minētā veida epitetiem pagadās arī vēl diezgan bieži taustes epiteti, piem., maigais vēders, valgās miesas, valgās rokas, siltie ceļi. Kādreiz pēdējos dzejnieks

izmanto kopā ar saviem formas epitetiem, piem., rokas vijīgās un valgās.

Medņa salīdzinājumus varētu sadalīt divās daļās. Pirmā būtu ieskaitāmi visi tie salīdzinājumi, kuri estētiskā ziņā ierosinoši un spilgti. Tie būtu pieredzes ceļā iegūtie, pēc savas dabas izskaistinoši pa lielākai daļai, tomēr tādi, kurus vieno un saista dziļa iekšēja estētiska radniecība un kopība ar salīdzināmo priekšmetu vai parādību, piem.:

Un tā kā ziedošs augs man miesa saulstarus,
Kas silti pieskārās, puspamirdama sūca.

(«Torņi pamalē», 30. lpp.)

Kā spārni trīcoši viz dienvidsaulē gaiss,
Un arvien sārtākas kļūst lēznās ogu lejas.

(«Torņi pamalē», 33. lpp.)

Šī minētā veida epiteti dzejniekam bez izņēmuma visi labi, jo savā būtībā tie jaunradoši, īstas dzejiskas jūtas apdvesti. Turpretim otrā daļā ierindojami visi tie salīdzinājumi, kuri nav iegūti pieredzes ceļā, bet vienkārši aizņemti no vecākām dzejnieku paaudzēm, piesavināti pilnīgi literāriski. Ja kādreiz pie veciem dzejniekiem šī pēdējā veida salīdzinājumi arī sevī slēpa un nesa lielu estētiskas ierosmes spēku, tad tagad, atrodot tos pie jaunākiem dzejniekiem, viņi pārsteidz ar savu bālumu un neizteiksmību, piem.:

Tie mirst, kas lūdzas, zemojas un gaid,
Tie mūžam spīd, kas zelta bruņas valkā
Un šķēpu tver, un nereibst laimes malkā,
Kā jaunu dievi sauli apsveic — rau!

(«Torņi pamalē», 8. lpp.)

No viļņiem Rita bēg un tā kā Venus laistās.

(«Torņi pamalē», 35. lpp.)

Salīdzinājumu lietošanā Mednis uzrāda diezgan lielu savdabību. Blakus parastiem īsiem visvairāk lietojamiem salīdzinājumiem, piem.:

Es zālē nogulstos kā mīkstās dūnās,

(«Torņi pamalē», 11. lpp.)

lai padarītu viņus spilgtākus, reljefākus, tas lieto tā saucamos atraisītos salīdzinājumus, kur ar vienu vai vairāk palīga teikumu palīdzību pašu salīdzinājumu vēl īpaši paskaidro un apzīmē tuvāk, piem.:

Beidz elpot krūts, un acis veras ciet,
Un manā galvā domas nav nevienas
Kā zāļu stiebrā, kas man pāri slienas.

(«Torņi pamalē», 11. lpp.)

Minētā gadījumā īsais, parastais salīdzinājums — kā zāļu stiebrā — tuvāk paskaidrots ar vienu palīga teikumu — kas man pāri slienas. Galaiznākums tāds, ka salīdzinājums līdz ar to ieguvis skaidrāku, asāku nozīmību un lielāku plašumu.

Bieži Medņa īsie, parastie salīdzinājumi ar vairākiem paskaidrojošiem palīga teikumiem it kā jau zaudē savas raksturīgās pazīmes un pamazām pārvēršas gleznās, piem.:

Ai, mīļā vas'ra vienreiz dzīvojamā,
Pie tevis atmiņās vēl eju es,
Ar tevi es kā augstā dievnamā,
Kur nāves dziesmas spēlē ērģeles,
Kur, vītnes smaržu ieelpojot grūtu,
Es mīlu pēdējo un gaišo jūtu.

(«Torņi pamalē», 12. lpp.)

Vai:

Un tavas meitas ir kā vēries zieds,
Kas nākam bišu gaid ar dzeloņsmeldzi:
Nāk viņām saldums līdz un augļu brieds.

(«Torņi pamalē», 7. lpp.)

Ar metaforām Medņa lirika piesātināta ļoti stiprā mērā, kaut gan pēc savas dabas visā visumā tās parastas, proti, antropomorfiskās, kur dabas parādības krasi pielīdzinātas dzīvu cilvēku darbībai. Visas šīs antropomorfiskās metaforas dzejniekam dinamiskas (virzieniskas), piem.:

Sēj saule siltumu...

(«Torņi pamalē», 14. lpp.)

Un skalbju asmeņi m e t iezilganas ēnas...

(«Torņi pamalē», 34. lpp.)

Pēc viļņa vilnis nāk un ātri klātu manās,
Uz putām sniegbaltām tie jauno stāvu c e ļ
Un, atkal g r e m d ē j o t, ar asām dzirkstīm s v e ļ,
Un krūtis apaļās tai š ū p o velga karsta,
Un vilnis smags un mikls pie viņas miesas p l o k.

(«Torņi pamalē», 35. lpp.)

Visbiežāk lietojamais pantmērs Jāņa Medņa dzejā, spriežot pēc krājumā «Torņi pamalē» sakopotiem dzejoļiem, jambs. Pēdējais no 75 apskatāmiem dzejoļiem sastopams 69 reizes. Tad seko trohajs. Tas izmantots 5 reizes. Pēc viņa nāk amfibrahijs vienu reizi un, beidzot, heksametrs + pentametrs divas reizes. Jambs ņemts galvenām kārtām sešpēdīgais divdesmit divas reizes, tomēr par viņu daudz vairāk piecpēdīgais — veselu četrdesmit vienu reizi. Četrpēdīgais jambs atrodams tikai sešas reizes. Trohajs izmantots vienīgi četrpēdīgais un trīspēdīgais. Pirmais trīs reizes, otrais divas reizes. Vienu vienīgu reizi sastopams amfibrahijs — divpēdīgais.

Jambisko pantmēru lieto tad, kad izsakāma kāda asa, noteikta doma, kad atveidojamām izjūtām piemīt vīrišķīgums, straujums un satraukts, sabangots kvēlums. Neapšaubāmi jambs viscietākais, asi skanīgākais pantmērs. Zināmu iespaidu uz katra pantmēra raksturu atstāj arī ņemtais pēdu skaits. Tā trīspēdīgam un četrpēdīgam jambam vēl piemīt zināms rotaļīgums, smaidošs gaišums, varbūt dažkārt lēts, pasentimentāls vieglums. Piecpēdīgam jambam jau šīs minētās īpašības pavisam trūkst. Katrā ziņā viņam būs vēl liels vieglums, bet tas būs jau pavisam citas dabas: pēc sava rakstura un iekšējās būtības — ass, ciets, skanīgs, bez jebkāda sentimenta pieskaņas, noskaidroti straujš un kvēls, piem.:

Bij ķekaros un ziedos slēpies galds
Un vaļā klāta putu baltā gulta,
Un jūsu valgās miesas vīrāks salds
Man sitās asinīs kā asa bulta.

(«Torņi pamalē», 51. lpp.)

Sešpēdīgā jambā var atrast visas tās pašas slavējamās piecpēdīgā jamba īpašības, tikai drusku vairāk aizplīvu-

rotā veidā. Plīvura lomu šajā gadījumā spēlē sestā pievienotā pēda, kura jau piešķir sešpēdīgam jambam zināmu svinīguma nokrāsu, piem.:

Aug augtin veļu pulks, un jauni rodas laukos,
Ap gariem galdiem tie kā ēnas slīd un klīst,
Bet maize neskarta stāv priekšā celtos traukos,
Un nedzerts paliek vīns un vizot zemē līst.

(«Torņi pamalē», 23. lpp.)

Jānis Mednis, lietojot savā lirikā galvenām kārtām piecpēdīgo un sešpēdīgo jambu, noteikti piešķīris savai dzejai minēto pantmēru īpašības. Jamba raksturu dzejnieks izpētījis smalki un labi piesavinājies viņa diezgan lielās savdabības. Jambiskais pantmērs Mednim plūst nevainojami, precīzi, cezurēts un ieturēts viņa kanoniskākā veidā. Nekādi, pat vismazākie jauninājumi nav sastopami. Redzams, ka pie pantmēra strādāts rūpīgi, pieejot ar zināmu noteiktu uzskatu.

No panta veidiem visvairāk sastopams sonets — 28 reizes, tad kvarta 19 reizes, tercīna drusku mazāk — 15, distihs jau tikai 6 reizes, heksametra un pentametra rindu savienojums 2 reizes, kvarta + kvinta — 1 reizi, reorganizēta divkvarta — 1 reizi, rondo (kvinta + tercīna + kvinta ar refrēniem) — 1 reizi. No Medņa panta veidiem tuvāk pakavēsimies pie viņa distihiem, reorganizētās divkvartas un maisītiem pantiem.

Viņa distihiem piemīt tā īpatnība, ka tie novietoti atskaņošanai stingri ievērotā kārtībā. Aiz viēnām divrindām ar vienbalsienīgām atskaņām seko katrā ziņā vienas divrindas ar divbalsienīgām atskaņām. Grafiski tas izskatītos šādi: v. v. d. d. v. v. d. d. (ar burtu v apzīmētas vienbalsienīgās atskaņas, ar burtu d divbalsienīgās atskaņas). Var būt arī taisni otrāda atbalsošanas kārtība — d. d. v. v. d. d. v. v.; piem., 29., 30., 33., 34. un 35. lpp.

Šāda vienmēr ievērota stingra kārtība lielā mērā izskauž distiham piemītošo vienmuļīgo plūdumu.

Medņa pārveidotā divkvarta (abab, abab) galvenām kārtām saistoša no kompozicionālā viedokļa. Ieturot atskaņu atbalsošanā stingri noteiktu kārtību un attiecīgi sadalot dzejoļa ritmisko plūdumu **a-bab-aba-b**, viņa sevišķi ļauj izcelt dzejoļa sākumu un beigas (noslēgumu). Pie šādas divkvartu (abab, abab) sadalīšanas (a-bab-aba-b) dzejoļa galos nostājas pilnīgi noslēgtas vienrindas (a, b), bet vidū izveidojas tercīnas (bab, aba), piem., 47. lpp.

Pārējās maisītās panta formas (kvarta + kvinta un kvinta + tercīna + kvinta ar refrēniem) pievelk uzmanību visvairāk ar savu atskaņu atbalsošanas kārtību. Tā, piemēram, pantā maisītais dzejolis rondo (kvinta + tercīna + + kvinta) sabalsots, kā jau to prasa likumība, tikai ar divu atskaņu palīdzību — a — vienbalsienīgo un b — divbalsienīgo šādā kārtībā (grafiski): ababa-bab (refrēns)· babba (refrēns). Neapšaubāmi, ka nule parādītā atskaņu atbalsošanas kārtība ļoti grūti izvedama un norāda tikai uz dzejnieka augsto formālo gatavību.

Vispār atskaņu novietošanas kārtībā Jānis Mednis izmanto reti pielietotus gadījumus. Viņu izvedumi prasa ilgu un rūpīgu darbu, kā arī noteiktu formālu izveicību. Jānis Mednis šinī zīņā nostājas starp jaunākiem latviešu dzejniekiem savrup un gandrīz vienīgais kopā ar vēl dažiem — Pēteri Ķikutu un mazāk pazīstamiem — iznes uz saviem pleciem cauri mūsu formas zīņā mīkstčaulīgajam laikmetam vecos apsūbējušos klasiskās dzejas metrus un bargās tradīcijas.

Lūk, kādas **sekstīnas** atskaņu atbalsošanas veids:

I a c e
II a c e
III b d f
IV c̲ e̲ h̲
V a̲ c̲ e̲
VI b d f

Šeit grafiski attēlotas trīs sekstīnas ar viņu atskaņu kārtību. Minētās sekstīnās izlietots tāds atskaņu atbalsošanas paņēmiens, pēc kura iznāk, ka katras nākošās sekstīnas atbalsošana jāsāk ar to atskaņu veidu, kāds bija iepriekšējās sekstīnas ceturtā rindā (c, e, h).

Pievedīsim vēl kādu savdabīgu paraugu kvintās:

s v s v s
s v s v s
v s v s v
s v s v s

Ar burtu s̲ apzīmētas sievišķās (divbalsienīgās atskaņas), bet ar burtu v̲ vīrišķās (vienbalsienīgās atskaņas). Šāds īpatnējs atskaņu novietošanas veids ļoti lielā mērā paceļ attiecīgā dzejoļa muzikalitāti un vispārējo noskaņu.

Atskaņas Jānis Mednis lieto tikai vienbalsienīgās un divbalsienīgās gandrīz uz pusēm. Bez augšminētiem gadījumiem dzejnieks savā lirikā atskaņas lieto galvenām kārtām pamīšus, apkampjoši, izņemot sonetus, tikai divas reizes. Vienīgi divbalsienīgās atskaņas izmantotas tikai vienīgu reizi. Atskaņas visumā labas, dažas no viņām pat ļoti jaukas, piem.: balss — lielgabals, smags — vēstošs mags, gaist tās — skaistās, valga (īpašības vārds) — valga (lietas vārds), mana alga — vienalga.

Iekšējai muzikalitātei Mednis savos dzejoļos nepiegriež izcilas vērības.

Kompozīcija viņa dzejoļiem pareiza. Dažos sonetos novērojama zināma kompozicionāla savdabība. Kā zināms, sonets veidojas no divām kvartām un divām tercīnām. Mednim piemīt īpašība beidzamo tercīnu, resp., soneta beigas, noslēgt zināmā, gandrīz patstāvīgā gleznā, lai tādējādi dzejolis iegūtu pilnīgāku, nobeigtāku izskaņu, piem.:

> Bet dzejnieks, piespiedies pie krasta zeļas,
> Kur zilais ezers dienvidsaulē dus,
> Dzird teiku vīrus dzelmē apburtus.
>
> («Torņi pamalē», 8. lpp.)

Pēterim Ķikutam, kurš līdz šim jau laidis klajā savus divus dzejoļu krājumus «Balti torņi melnā naktī» (1927) un «Asie lūzumi (1928), no formālā viedokļa lūkojoties, pieder apmēram tāda pat vieta jaunāko dzejnieku saimē kā nule apskatītam Jānim Mednim.

Tādēļ arī vispirms iztīrzāsim Ķikuta dzejas stilistiskos elementus, lai pēc tam pārietu pie viņa lirikas smaguma punkta — metrikas.

Pēc sava satura kā diezgan moderns dzejnieks, Ķikuts svešvārdus lieto samērā daudz, un visi viņi pa lielākai daļai smelti no tagadnes, piem., prizma, piramīdas, konuss, astrāls, komēta, ēterisks, liāna, utopija utt. Apvidus vārdi nav sastopami. Atgadās arī pa dažam jaunvārdam. Pēdējie nav lietoti jaunu jēdzienu noskaidrošanai.

Teikuma uzbūvē samērā precīzi ievēroti gramatikas likumi. Pakārtojamie saikļi lietoti vienmēr pareizi — palīga teikuma sākumos. Tas sevišķi no svara, jo Ķikuts pieder pie tiem dzejniekiem, kas ļoti mīl savā dzejā izmantot palīga teikumus. Gandrīz nav nevienas kvartas, tercīnas un kvintas, kur nebūtu sastopams vismaz viens, ja ne

divi un vairāki palīga teikumi. Atļaujos savu domu ilustrēt ar attiecīgu piemēru:

Mums svešādu kaislību joņi
Caur dvēselēm brāžas kā vējš,
K u r līgojas vēsmīgi toņi,
K o sajaucis viesulis spējš.

(«Asie lūzumi», 13. lpp.)

Teikuma priekšmetu Ķikuts pa lielākai daļai nostāda teikuma pašā sākumā un izteicēju bīda tūliņ nepārtraukti aiz viņa. Šādu teikuma konstrukciju dzejnieks upurē vienīgi atskaņas dēļ, piem.:

Bet uzvarēt nespēj pat d a ž i...

(«Asie lūzumi», 12. lpp.)

Bet tas gadās samērā diezgan reti. Tāpat apzīmētāju viņš vienmēr cenšas novietot apzīmējamam vārdam cieši priekšā, piem., š ļ u p s t o š ā vaidā, m ū ž ī g a i s vakars. Vispār jāsaka, ka Ķikuta valoda ļoti tīra un gramatiski pareiza un tikai viņas vienīgā, dažkārt traucējošā savdabība — ārkārtīgi lielais pakārtoto teikumu daudzums (5. lpp. B. t., 11. lpp. A. 1.).

No teikuma figūrām visvairāk sastopami jautājums un izsaukums. Elipse nav atrodama nemaz, jo galīgi neatbilst Ķikuta dzejas raksturam.

Epiteti neapšaubāmi ļoti savdabīgi. Varbūt viņi nav visai asi, spilgti ierosinoši, ar acīs krītošu skaļumu, bet viņi noteikti atšķiras no pārējo jaunāko dzejnieku lietotiem epitetiem. Ķikuta epiteti galvenām kārtām i n t e l e k t u ā l i e. Ja citiem jaunākiem dzejniekiem bija, piemēram, zvaigznes — gan gaišas, gan mirdzošas, gan tumšas utt., tad Ķikutam tās n e i z p r a s t a s. Tas katrā ziņā savdabīgs apzīmētājs, pie kam ar noteiktu intelektuālu pamatnokrāsu. Lai nosauktu zvaigznes par neizprotamām, nevar būt divu domu, ka tad te jāņem lielā mērā palīgā prāts. Šādu raksturīgu īpatnēju epitetu Ķikuta abās dzejas grāmatās ļoti daudz, piem., s a v ā d s vēsums, v ā r ī g s vājums, t u k š a telpa, s t a l t s klusums, m ū ž ī g s svārpsts, dzīves v i e n t u l ī g a s, jūtas i z m a i n ī g a s. Kā jau mēs atzīmējām, šie epiteti, ņemot tos katru atsevišķi, pirmā acumirklī neatstāj nekādu grieztu, aizraujošu iespaidu, bet savā kopsummā tie tomēr piešķir visai Ķi-

kuta dzejai vēsu, atturīgu toni. Tie līdzīgi sīkiem, maziem pilieniem, kas galu galā tomēr panāk savu. Bez šiem minētiem intelektuāliem epitetiem sastopami arī cita veida epiteti, pie kam samērā diezgan lielā skaitā. Pirmā vietā te būtu minami redzes epiteti un no viņiem savukārt visvairāk krāsu. Kaut gan Ķikuta krāsu uztvere diezgan asa un dzīva, tomēr visumā parasta. Viņa iemīļotākās krāsas — melns, balts, sudrabains, zelts; jau daudz retāk sastopams — sarkans, iesarkans un brūns, ne vairāk kā tikai divas reizes. Formas epiteti atrodami pavisam maz un, ja ir, tad tādi, kuri jau vispār ļoti bieži izmantoti, kā, piem., masti milzīgie. Dzirdes un ožas sameklējami vēl mazāk. Dažs ožas epitets diezgan raksturīgs. Dzirdes epiteti par abām grāmatām tikai daži, piem., švīkstoši putni.

Salīdzinājumi sastopami diezgan reti. Jaunāko dzejnieku saimē laikam Ķikuts kopā ar Kārli Eliasu vismazāk izmanto viņus savā lirikā. Pie pirmā no viņiem pat manāma zināma tieksme atbrīvoties no tiem. Tā Ķikuta pirmā grāmatā salīdzinājumu bija krietni vairāk kā otrā. Tas katrā ziņā netiek darīts aiz tā iemesla, ka dzejnieks nejūtas pietiekoši noskaņots, lai pilnā mērā izmantotu šo stilistisko paņēmienu, jo lielākā puse no viņa grāmatās atrastiem salīdzinājumiem pilnīgi savdabīgi un mākslinieciski ierosinoši, piem.:

Saule mirgo brīnišķīgi,
Kalns kā apgāzts biķeris.

(«Balti torņi melnā naktī», 7. lpp.)

Pie Pētera Ķikuta, tāpat kā pie Jāņa Medņa, atradīsies salīdzinājumi, kas būs literāriski aizgūti, neapzinīgi iespiedušies dzejnieka psihē kopā ar audzināšanu, tādēļ bez liela estētiska ierosmes spēka, piem.:

Un atdzerties no nevaldāmām slāpēm
Kā skanīgā un apskaidrotā dzejā.

(Turpat, 6. lpp.)

Ķikuta pārējie salīdzinājumi ietilpst tā saucamā pieredzes kategorijā. Bet, ja pie citiem jaunākiem dzejniekiem šī veida salīdzinājumi atrodami ar ļoti krasu, tiešu, tīru pieredzes nokrāsu, tad pie Ķikuta arī pēdējie laisti jau lielā mērā caur intelekta prizmu. Visiem viņiem jau pie-

mīt zināma atturība. Katrs no tiem lielākā vai mazākā mērā apslāpēts tajā nozīmē, lai pieredzes iespaids būtu viņā mazāk jūtams un saskatāms, piem.:

Ik loki, ik spraišļi tiem liekti
Kā krūtis, kas cilājas ilgās,
Kā stāvi, kas lūgšanās liekti.

(«Balti torņi melnā naktī», 8. lpp.)

Tikai dzeltens vaigs kā sveču gaisma.

(Turpat, 57. lpp.)

Ja augšā pievestos piemēros vēl sajūtams diezgan spēcīgs pieredzes un tiešamības iespaids, tad tomēr Ķikutam daudz paliek tādu salīdzinājumu, kuros intelekta piemaisījums nepārprotami nojaušams, kauču tādā piemērā kā:

Mirdz zvaigznes kā zobenu gali,
Kas izdurti debesīm cauri
Ar stariem, kas smaili un šauri.

(Turpat, 48. lpp.)

Tad vēl no otras grāmatas «Asie lūzumi» 12., 23., 25. u. c. lpp.

No beidzamā citētā piemēra (48. lpp.) vēl iespējams konstatēt, ka dzejnieks blakus īsiem, parastiem salīdzinājumiem izmanto arī atraisītos. Pie kam pēdējie gadās diezgan bieži, piem., 23. lpp. «Asie lūzumi», 47. lpp. «Balti torņi melnā naktī». Vispār jāsaka, ka atraisītos salīdzinājumus mīl lietot tie no jaunākiem dzejniekiem, kuri vēl līdz šim stingri pieturas pie vecām klasiskām panta un pantmēra formām. Tā tas bija ar Fridrihu Gulbi, Jāni Medni un tagad ar Pēteri Ķikutu.

Metaforas — parastās — antropomorfiskās, kuru pielietošanā dzejnieks nekā sevišķi īpatnēja neuzrāda.

Zināmu vērību Ķikuts piegriezis savas lirikas daiļskanībai.

Lai pavairotu vārsmu skanīgumu, dzejnieks galvenām kārtām izmantojis dažādus skaņu kopojumus (skaņu atbalsus). Pirmām kārtām blakus atbalsus vienas rindas apjomā, piem.:

Man šodien acīs sa v ā d s v ā jums mīt

(«Balti torņi melnā naktī», 31. lpp.);

Pierē rauksies r i e vas dziļākas

(Turpat, 39. lpp.);

Un tik i l g i i l g ās a l k u š a l kas dzīt

(«Asie lūzumi», 14. lpp.);

pēc tam vēl gredzenotos atbalsus, bet vēl diezgan nepilnīgā kārtā.

P r i e kos raudāt p r o t

(«Asie lūzumi», 18. lpp.);

Kā m ī l ētājs, kas vienmēr nela i m ī g s

(Turpat, 27. lpp.).

No izlietotām klasiskā panta formām pirmā vietā nāk k v a r t a. Viņā izveidoti vairāk kā $^2/_3$ no abu grāmatu dzejoļiem. Te seko t e r c ī n e. Šinī pantā uzrakstīti 13 dzejoļi. Nākošais pēc daudzuma pants — k v i n t a — 8 dzejoļi. Pēc tam t a n k a — 5 dzejoļi. G a z e l ē veidots viens dzejolis, tāpat s e k s t ī n ē, r o n d o un a k r o s t i h ā.

Pie Ķikuta sastopama liela pantmēru dažādība. Visvairāk sastopamais pantmērs, zināms, atkal jambs (28 reizes). Bet viņam uz pēdām tūliņ seko trohajs (24 reizes lietots). Šī pantmēra izmantošanā Ķikutam starp jauniem dzejniekiem pieder pirmā vieta. Bet, kā būs uz priekšu, tas nav zināms, jo beidzamā dzejoļu krājumā krasi samazinājies trohaju skaits, kā tas iespējams vērot pēc sekošas tabeles:

Izlietots	I dzeju grām.	II dzeju grām.
Jambs	15	13
Trohajs	20	4
Daktilis	9	9
Amfibrahijs	3	4

Kā nākošais pantmērs jāmin daktilis (18 reizes), tad amfibrahijs (jau tikai 7 reizes) un, beidzot, alkajs vienu reizi.

Jambs galvenām kārtām lietots tikai piecpēdu. Sešpēdīgais sastopams vienīgi četras reizes, bet trīspēdīgais — reizi. Tas pats jāsaka arī par trohaju. Viņš arī sastopams visvairāk piecpēdīgais, tad četras reizes sešpēdīgais un pāri reizes četr- un trīspēdīgais. Daktilis turpretim atro-

dams visvairāk trīspēdīgais un vienu reizi — piecpēdīgais, četrpēdīgais un divpēdīgais, pie kam vienreiz maisīts (4+ +3). Amfibrahijs sastopams vienīgi tikai trīspēdīgais.

Uzrādītā pantmēra lielā dažādība (jambs, trohajs, daktilis, amfibrahijs, alkajs) ienes Ķikuta lirikā stipri manāmu ritma krāsainību un variēšanu. Līdz ar to nav ne vēsts no tā ritmiskā vienmuļīguma, kas dažreiz uzkrīt pie citiem jaunākiem dzejniekiem un nav ne ar ko attaisnojams.

Ritma dažādību var sasniegt ne tikai ar pantmēra maiņu vien. Arī viens vai otrs pēdu skaits (2, 3, 4, 5, 6 p.) attiecīgā pantmērā, kā mēs to jau agrāk aizrādījām, iespaido ritmu, galvenām kārtām viņa noskaņu. Tamdēļ dzejnieki ne tikai maina pēdu skaitu pantmērā, bet bieži vienā un tai pašā dzejolī maisa pēdu skaitu, piem., pirmā vārsmā izlieto piecpēdīgo jambu, otrā jau trīspēdīgo (5+ +3+5+3). Arī Ķikuts šo slavējamo paņēmienu izmantojis, bet tikai vienu reizi (daktilis — 4+3+4+3). Tomēr visumā savos pantmēros pēdu skaitu dzejnieks ne visai mainījis, jo, kā mēs redzējām, viņš pirmām un galvenām kārtām lietojis piecpēdīgo jambu un trohaju. Mazs izņēmums šai ziņā tikai ar daktili (lietots gan 2, gan 3, 4 un 5 pēdīgais), tamdēļ šis pantmērs noskaņu ziņā visbagātākais.

Atskaņu izmantošanas ziņā Ķikutam arī pieder izcilus vieta. Atskaņas atbalsotas gan pamīšus, gan blakus, gan apkampjoši. Sevišķi pēdējo atskaņošanas veidu (izņemot sonetu) jaunākie liriķi izmanto visai maz. Pie Ķikuta turpretim apkampjošais atbalsošanas veids atrodams diezgan bieži (10 reizes). Tāpat visai reti sastopamas atskaņu atbalsošanas trīsvienības kvartas [(abaa vai aaba), ar b šai gadījumā apzīmētas tukšās rindu galotnes, bezatskaņu]. Arī šāds atbalsošanas veids pagadās nereti, piem., 40. lpp. pirmā grāmatā, 45. lpp. «Asos lūzumos», šeit vēl ar mazu variāciju aabaa, -bbcb, ccdc, -ddcd. Tad Ķikuts vēl lieto kvartās blakus atskaņas, piem., 61. lpp. pirmā grāmatā (aabb, ccdd); bez tam viņš veido kvartu rindu galu atbalsošanu tikai no vienas atskaņas, piem., 55. lpp. pirmā grāmatā (aaaa, bbbb). Samērā zīmīgi atskaņu atbalsošanas veidi sastopami pie Ķikuta arī tercīnēs. Vienīgi pirmās un trešās rindas sabalsošana ar tukšo otro rindu (a-a, b-b, c-c). Šāds atbalsošanas veids sevišķi daudz atrodams. Tad otrās un trešās rindas sabalsošana ar tukšo pirmo (-aa, -bb, -cc, -dd) un, beidzot, visas tercīnes sabalsošana ar

vienu atskaņu (aaa, bbb, ccc, ddd). Vienīgā sekstīne atskaņota diezgan parasti (abababab). Daudz saistošāk jau kvintas, pievedīšu dažus piemērus — abbaa, tad abbab, aaaaa. Bet laikam gan vissavdabīgāk atbalsots pirmās grāmatas 49. lpp. dzejolis (rondo) pēc šādas kārtības: -aabba, -abbc, aabbac.

Atskaņas izmantotas gan vienbalsienīgās, gan divbalsienīgās un daktiliskās. Pēdējās arī laikam neviens no citiem jaunākiem dzejniekiem nav lietojis tik daudz kā Pēteris Ķikuts. Tad par abām savām grāmatām divbalsienīgas atskaņas vien viņš izmantojis 11 reizes, bet vienbalsienīgās vien 6 reizes.

Atskaņas skanīguma un dziļuma ziņā visvājākas vienbalsienīgās. Par pēdējām daudz pārākas divbalsienīgās. Viņu vidū atrodamas tīri skanošas, dziļas samērā daudz, piem., krastus — rastus, klēpjos — slēpjos, veras — sveras, troņa — kroņa, slaiku — laiku, vēlos — kvēlos utt. Arī daktiliskās diezgan parastas. Bez tam pie Ķikuta sastopamas vēl tādas savdabīgas atskaņas kā saliktenīgās. Par saliktenīgām atskaņām sauc tādas, kuras izveidotas no divu vārdu savienošanas. Visvairāk šāda minēta veida atskaņas atrodamas otrā grāmatā «Asie lūzumi», piem., druskas — klus kas, tad lomu nu — komūnu, tie der — ieder — salauztie der.

Nobeidzot pārskatu par Pēteri Ķikutu, jākonstatē viens, ka savā pirmā grāmatā «Balti tornī melnā naktī» klasiskās dzejas formāliem elementiem viņš piegriezis vairāk vērības nekā savā beidzamā krājumā «Asie lūzumi» (izņemot varbūt saliktenīgās atskaņas). Pēc mūsu personīgām domām, Pēterim Ķikutam nevajadzētu meklēt citu savu īpatnību, jo pēdējā jau viņa pirmā grāmatā diezgan skaidri un nepārprotami parādījusies.

Noslēdzot rakstu par formāliem elementiem jaunāko dzejnieku darbos, nevaram nepieminēt vēl ļoti savdabīgo liriķi Eriku Ādamsonu. Par nožēlošanu, viņa dzejoļi nav sakopoti vienuviet un izdoti atsevišķā krājumā, tādēļ mūsu piezīmes par minētā dzejnieka formāliem elementiem var būt visai nepilnīgas un sniegt tikai vienu vai otru iezīmīgāku īpašību.

Pirmām kārtām mēs gribētum aizrādīt uz Ādamsona dzejas epitetiem. Pēdējie ar retiem izņēmumiem visi redzes, pie kam savukārt visvairāk krāsu un tad daudz mazākā mērā formas epiteti. Kā mēs redzējām no

iepriekšējā, arī pie pārējiem jaunākiem dzejniekiem sastopami visvairāk minēto kategoriju epiteti. Iznāk tā, ka mēs Ādamsona epitetiem varētu paiet pilnīgi vienaldzīgi garām. Bet, tuvāk ieskatoties, tā gluži nav. Ādamsons šos minētos formālos elementus stilizē. Viņa lirikai piemīt stilizēti epiteti. Vienam vai otram ārpasaules priekšmetam un parādībai Ādamsons piekabina epitetu ne uz tīras pieredzes pamata (šajā gadījumā mēs domājam subjektīvo mākslinieciskо pieredzi), bet gan, vienīgi vadoties no savas iekšējās psihes, iedomas un iepriekšējās mākslinieciskās iztēles. Viņš daudzos gadījumos konstruē priekšmetu un parādību īpašības, pilnīgi nerēķinoties ar pieredzes patiesību. Piem., zeķes tak var būt gan brūnas, gan pelēkas, gan melnas, bet Ādamsonam visas viņas baltas; teiksim, bļodas var būt arī dažādās krāsās, bet Ādamsonam visas viņas zelta vai sudraba. Tālāk — zirņi. Mēs pazīstam vairāku krāsu zirņus, bet dzejniekam atkal visi zirņi tikai vienīgi balti utt. Šo krāsu stilizāciju, iepriekšējo sevis ierobežošanu dzejnieks izdara vienīgi tā iemesla labad, lai ārpasauli estetizētu un izveidotu viņu pēc savas mākslinieciskās iztēles. Ādamsons visvairāk lieto savās vārsmās šādus krāsu epitetus: balts — Dievs balts, tērps balts, ābols balts, baltas zeķes, baltas krūzītes, baltā migla, Vasarsvētki balti, balts mežģīņtērps, tad zelts, sudrabains, sudrabs, melns, sarkans un zaļš. Ādamsons mīl arī salikt vairākas krāsas kopā, piem., baltsarkanmelnās krokās, bruģiem tumšzaļiem. No formas epitetiem gribētos minēt šādu: caurumainais siers.

Arī salīdzinājumi Ādamsonam visai raksturīgi. Pēdējie, līdzīgi epitetiem, pa daļai stilizēti un estetizēti. Bet dzejnieks neaizmirst, ka salīdzinājumam pirmām kārtām vajadzīgs būt pēkšņam, svaigam un raksturīgam, ka salīdzinājumam jābūt arī noteikti iekšējā radniecībā ar salīdzināmo priekšmetu vai parādību. Šīs īsta mākslinieciska salīdzinājuma galvenās būtiskās prasības Ādamsons vienmēr cieši ievēro. Minētais formas elements allaž pie viņa īpatnēji daiļš un raksturīgs, piem.:

Tam pirkstā iezils gredzens
Kā vijolīte Alpos.

(«Balāde par gavētāju», Daugava, 1930, 1)

Vai atkal:

tam sirds kā dzērve skuma — utt.

(Turpat)

Bet, kā mēs jau manījām, dzejnieka salīdzinājumi pa daļai stilizēti, estetizēti. Lai šo savu minēto stilizācijas un estetizācijas principu ievestu, bet līdz ar to neapēnotu salīdzinājuma pirmbūtiskās īpašības, Ādamsons ņem pēdējos vai nu no senatnes tuvās un tālās (latviskais skaistums), vai tālienes (vēsturiskās, ģeogrāfiskās), piem.:

Jo žirgts kā sermuls ceļā tālā
Ar baltām zeķēm vēlos iet.

(«Meldera elēģija», Piesaule, 1929, 6)

Kā vāveri, kā cauni
To nenomāc vairs raizes.

(«Balāde par gavētāju», Daugava, 1)

Nāk spožs kā sarma nuncijs.

(Turpat)

Kā holandiešu hiacinte
Tā divreiz dzīvo pīšļi arī.

(«Meldera elēģija», Piesaule)

Varētu vēl daudz minēt šādus piemērus un varbūt vēl īstākus un uzskatāmākus, jo salīdzinājumu Ādamsona lirikā tiešām ļoti daudz.

No pantmēriem dzejnieks visvairāk lieto jambu — četrpēdīgo, trīspēdīgo un piecpēdīgo, tad trohaju un daktili. Pēdējos arī galvenām kārtām četrpēdīgo un trīspēdīgo.

No pantiem — distihu, kvartu un oktāvu, pie kam oktāvu ar īpatnēju atskaņu atbalsošanas kārtību — a b c c a b dd.

Atskaņas visvairāk Ādamsons izmanto vienbalsienīgās un divbalsienīgās, dažas no viņām ļoti retas, piem., ģinte — hiacinte. Atskaņu atbalsošanas kārtība visbiežāk — pamīšus. Bet sastopami dzejoļi, kur izmantotas vienīgi vienbalsienīgās atskaņas, kā tas sevišķi pieņemts angļu lirikā.

Lasot Ādamsona vārsmas, bieži duras acīs arī vārdu salikteņi, piem., korzēni, melnpunktainām,

smarželjas, ziedlapa, burtniekmāksla, kas piešķir viņa valodai tādu savādu noskaņu.

Beigās gribētos pieminēt, ka Ādamsons savu dzejoļu kompozīcijā diezgan savdabīgs. Viņa dzejoļi nav šmaugi un līdzeni kompozicionālā ziņā kā tīri un slaiki noauguša priedes, bet gan žuburaini kā ozoli ar nelieliem, bet pastāvīgiem atzarojumiem uz visām pusēm, kas brīžiem ienes darbu veidojumā un arī viņu uzņemšanā zināmu neskaidrību.

KAMDĒĻ MĒS ESAM HULIGĀNI UN PESIMISTI?

ATBILDE RIHARDAM RUDZĪTIM

Nožēlojami tie cilvēki, kam jādzīvo un jāspriež pēc zināmas šablonas vai mācības. Viņi drīkst atzīt tikai to, ko ieteic viņu dievinātās teorijas. Dzīvei šādi cilvēki pieiet jau ar zināmu priekšnoteikumu par to, kas ļauns un labs. Šaubu un sirdsapziņas pārmetumu savos spriedumos viņi nepazīst. Minētā tipa cilvēki ir arī ļoti stūrgalvīgi, gluži kā sievietes. Ja viņi iedomājas, raugoties no savas mācības viedokļa, ka kaut kas ir balts, nav viņus iespējams pārliecināt, ka tas patiesībā melns — viņu spriedumi par lietām un pasauli dibinājas galvenām kārtām uz nesatricināmu ticību savai teorijai. Savu uzskatu aizstāvēšanai viņi bieži nonāk līdz eksaltācijai. Sadzīvē šādi cilvēki diezgan despotiski, mēģina uzspiest savus uzskatus, bet ne pārliecināt, jo savus pretiniekus viņi netur par sev līdzvērtīgiem, bet gan pazudušiem, zemākiem. Strīdū viņi var būt asi, dedzīgi, bet arī bieži komiski, jo traģēdijas jau daudzkārt cilvēki uzņem ar jautrību.

Pie šāda tipa cilvēkiem pa daļai pieder mūsu Rihards Rudzītis. Viņš arī ļoti vienpusīgs un krass savos uzskatos un tos, kas nav ar viņu, — nosoda.

Rudzītis kā ar lukturi visur meklē garu. Laba lieta. Tikai Rudzītis tā savādi, neikdienišķi saprot jēdzienu gars. Tagadējā lielpilsētā, viņas dzīvē, vulgārās izpriecās neesot gara, tur esot tikai haoss, kas tīkams mūsu instinktiem. Bet kur tad tas gars? To mēs redzēsim, ja mēs ieskatīsimies paša Rudzīša darbos. Tas pa lielākai daļai viņam sakopots klosteros, muzejos, vecās, baltās baznīciņās, salīkušās sieviņās un citās tamlīdzīgās idilliskās un apputējušās lietās. Ne tagadnē, bet senatnē, pagājībā slēpjas

viņa gars. Rudzītis pēc savas dabas — pagātnes apustulis, pagātnes romantiķis, kurš redz un jūt daiļumu tikai mirušā pasaulē. Par cik šis iebalzamētais skaistums saskatāms un sastopams tagadnē, par tik viņš arī mūsu dienas un dzīvi atzīst un pieņem. Viss pārējais — modernā lielpilsēta, ielu aritmiskā dārdoņa, krogi, laikmetiskā māksla — viss tas no velna. Viss tas — neirastēniska steiga, tvans, erotomānija, kas var vienīgi iedvest riebumu. Savos uzskatos par pilsētu Rihards Rudzītis — nu tiešām vecais, mirušais Apsīšu Jēkabs. No tās pašas platoniskās pieķeršanās pagātnei izriet arī Rudzīša pārmērīgā reliģiozitāte, sajūsmināšanās par zvaigznēm, viļņu simfonijām un savas sirdsapziņas noskaņošana pie dievišķā kamertoņa (es atvainojos, ka esmu beidzamos vārdus uzrakstījis ar mazo burtu). Tiešām, kur gan lai citur Rudzītis paliktu, ja viņš negrib būt kopā ar dzīviem un tagadni! Tāds no laika gala bijis šāda tipa romantiķu liktenis.

Nu, protams, būs visiem skaidrs, kamdēļ Rudzītis visus tos literātus, kas savos darbos pūlas izprast un attēlot tagadni, viņas dzīvi, pilsētas un cilvēku psihi, nosauc vienkārši par huligāniem, bet viņu ražojumus par sekliem, perifēriskiem, pat kaitīgiem. To grāmatas viņš, līdzīgi Savonarolam, būtu ar mieru sadedzināt uz sārta. Nu visiem saprotams, kamdēļ Rudzītis aizliedz šādiem literātiem runāt mākslas vārdā, jo īstā, vērtīgā māksla Rudzītim ir tikai tur, kur pagājība, zvaigznes, reliģiskas izjūtas un abstraktās filozofijas atstāstījumi pantos, liels gars, dižas personības šķīstījošās liesmās tur, kur nosoda un satriec, bet nevis mēģina iedzīvoties un izprast. Par to, cik lielā mērā Rudzītis grib būt tikai mācītājs, sodītājs un stingrs skolmeistars mākslā, norāda arī viņa veclaicīgā dzejnieka uzdevuma izpratne. Viduslaikos gribēja filozofiju padarīt par reliģijas kalponi. Mūsu Rudzītim tāda pati tieksme nodot mākslu pilnīgā filozofijas verdzībā. Pēc Rudzīša domām, dzejniekam jābūt personībai — vērtību nesējam. Tam es piekrītu. Bet es nevaru būt vienis prātis ar to, ka dzejniekam katrā ziņā jābūt filozofisko vērtību nesējam, resp., mācītājam. Kamdēļ atņemt amatu tiem cilvēkiem, kas uz to speciāli gatavojušies, un vai tad tīri estētiskās vērtības nav nekas? Nē, tās arī vērtības, ne mazākas par tieši filozofiskām. Dzejniekam pirmām kārtām jābūt dzejniekam, tur viņa galvenā nozīme, pēc tam, ja viņš grib, viņš var būt arī filozofs. Rudzītim par nožēlošanu, jaunākās paaudzes dzejnieki to izprot. Viņi vispirms mēģina būt māk-

slinieki, kas ar izpratošu un attaisnojošu skatu nebaidīdamies pieiet pelēkai, netīrai ikdienai un tagadnei. Viņiem nav «lielās gara drosmes» aizbēgt dievišķās sfērās un idejās. Viņi dzīvo savai sabiedrībai un laikam līdz, cieš kopā ar viņu, padodas viņa kļūdām, labām un sliktām izjūtām. Tas Rudzītim nepatīk, un tamdēļ viņš ļoti vienkārši domā, ka tie nav nekas cits kā tikai huligāni un pesimisti.

Tā saucamā huligānisma parādīšanos latvju rakstniecībā Rudzītis izskaidro ar Majakovska un Jeseņina iespaidu uz mani un citiem. Šinī vietā sevišķi spilgti parādās Rudziša šabloniskā lietu uztvere. Minētie krievu dzejnieki iespaidojuši mani dzejas formālos elementos. Savas lirikas saturā un sižetos es esmu no viņiem brīvs un neatkarīgs, par cik viena laikmeta cilvēks var būt no otra šai ziņā pasargāts.

Dzimis un uzaudzis pilsētā, es pilsētu ļoti mīlu. Viņas dzīvi un cilvēkus pazīstu labi, tamdēļ arī par viņiem rakstu. Man bija un arī tagad grūti par viņiem rakstīt, jo nekādu paraugu es latvju dzejā par to sev neatradu. Savās dzejās es pūlos izteikt pilsētas dzīves un cilvēku iekšējo būtību. Var būt, ka es neesmu vēl atradis vēlamo izteiksmi, bet tas gan man skaidrs, ka tā rakstīt, kā to darījušas agrākās dzejnieku paaudzes un kā man silti ieteic Rudzītis, es nevaru. Es nevaru pieņemt sev tās māksliniecīskās izjūtas un tos izteiksmes līdzekļus, ko lietājuši priekš manis vecie liriķi, apdziedot kluso, jauko lauku dzīvi, zemniekus vai arī sintētiski, it kā no malas pieejot pilsētai lauku zēna acīm. Es to nevaru. Man ir savādāka dzīves izjūta, un es mēģinu sev rast citus, lietderīgākus izteiksmes līdzekļus, un mani neuztrauc un neatbaida no viņiem pat tas, ja viņus nosauc par huligāniskiem. Var būt, kā tā ar' ir, — to rādīs nākotne. Bet es meklēju un meklēšu arī turpmāk.

Man nav nekādas vajadzības, pat tiesības iestigt filozofijā un abstrakcijās, jo apkārt man vird tik daudz jaunas, dzejiski neizteiktas dzīves, man tuvas un aizraujošas. Viņa nāk man kā milzīgs vilnis virsū, un man reizē ir jauki un baigi, kā es tikšu ar viņu galā. Ka manos vārdos piemīt daļa patiesības, to pierāda arī vēl otra pilsētas dzejnieka — Grīziņa — darbi, kur dzīves tiešamība vēl skaļāk, vēl brāzmaināk laužas uz āru.

Savos dzejiskos priekšstatos es mīlu tiešamību un uzskatāmību. Tā, pēc manām domām, ir viena no dzejas raksturīgākām īpašībām. Rihards Rudzītis manus priekšsta-

tus uzskata par rupjiem. Tā ir garšas lieta, par kuru nestrīdas. Izsmalcinātam filozofam arvienu būs par rupju stipras un veselīgas dzīves gleznas. Tikai man liekas, ka Rudzītim šai jautājumā piekritēju būs visai maz. Latviešu jaunākā rakstniecībā arvien stiprāk un skaļāk paceļas balsis par to, ka raudulīgas sentimentalitātes un filozofēšanas vietā jāatgriež latvju dzejā un prozā uzskatāmība līdz ar spēcīgu, pirmatnēju dzīves un dzīvības izjūtu. Lai pieminam tikai vēlreiz Grīziņu, Veseli, Sārtu, kura pirmā romāna galvenā vērtība tieši brāzmīgā, rupji spēcīgā izteiksmē un gavilējošā dzīves izjūtā, tad mazāk pazīstamo Rabācu un, beigās, rakstniecības veterānu Janševski, kurš droši divreiz vecāks par Rudzīti, bet dzīvei un mākslai netuvojas nepavisam tik skolmeistarīgi kā Rudzītis. Dzīve un dzīvība sāk atkal prasīt rakstniecībā savas dabīgās tiesības. Un tas ir labi — mūsu rakstniecība tiešām jau par daudz bija kļuvusi bālasiniga. Ja uzskatāmību un spēcīgus, asus izteiksmes līdzekļus es lietāju, no vienas puses, kā lietderīgāko daiļradīšanas paņēmienu jauna mākslas objekta (pilsētas) izteiksmei un, no otras puses, kā pretstatu agrāk dominējušai idillībai un pārliecīgam maigumam latvju dzejā, tad «zināmo huligānisma ideoloģiju» kā protestu tam garīgam trulumam un tukšumam, kas ieviesies mūsu sabiedrībā. Pašpuika, apašs — man tēls, vienkāršs literārisks paņēmiens, ar kura palīdzību es mēģinu aizstāvēt indivīda brīvību. Vai mūsu dzīvē nevalda partijas, vēlreiz partijas un šablona, kas, kur vien spēj, ierobežo patstāvīgu personību? Tālāk. Arī pesimisms jaunākā latvju dzejā, visa tā «pārmērīgā dzeršanas kultivēšana, zūdīšanās par tukšumu, bezmērķību, dzīves asa un nekautrīga kritizēšana» galvenām kārtām aiz tā iemesla, ka jaunatne dzīvē neredz nekā priekšzīmīga un aizraujoša. Bet ne tikai literāriskā jaunatne pesimistiska, arī vidējās paaudzes latviešu rakstnieki tikpat drūmi un asi graiza apkārtējo sabiedrību, piemēra dēļ — Pāvils Rozītis, Kārlis Zariņš. Rudzītis uzbrūk tikai «Jauno Lirai», Grigulim, pa daļai Plaudim, bet kur tad paliek Gulbis, Ķikuts, Grots, Grimma — gandrīz visa jaunākā dzeja, sākot no vienas sienas līdz otrai, kur šaubas, sāpes un pesimisms izpaužas vēl drūmākā un griezīgākā veidā? — Jaunākā latviešu dzeja ir pesimistiska un paliks arī tāda joprojām, kamēr sabiedrībā būs tikpat daudz negatīvu parādību kā tagad, kamēr jaunatne pati sev neizveidos pozitīvus uzskatus. Šis pesimisms — pareizs un labs, jo tirda tagadējo sabiedrību,

rādot, cik viņa nožēlojama. Ar savu pesimismu jaunie dzejnieki grib atvērt modernam cilvēkam acis, lai viņš skaidri redz, kādā trūdošā sadzīves peļķē viņš omulīgi iesēdies un sēd. Tikai pēc tam viņu varēs un drīkstēs aicināt uz jauniem ceļiem un mērķiem. Dziļi kļūdās Rudzītis, domādams, ka jaunie dzejnieki kļuvuši par pesimistiem savas vieglprātības vai krogus kompānijas dēļ. Viņi pārāk mīl dzīvi un cilvēkus, tamdēļ viņi tik nežēlīgi skumst par savu un citu vājumu un ne mazāk par dievišķīguma piekritējiem alkst pēc laba un daiļa.

Rudzītis saka, ka nevar novelt visu atbildību no jaunatnes. Ka jaunatnei, ja viņa nevar atrast garīgo atbalstu savā tuvākā apkārtnē, ne vien mājās, bet pat skolās, tad to var rast lielās personībās un lielās idejās, jo tiešām mūsu laikmets esot lielu un universālu ideju laikmets. Arī šai jautājumā parādās Rudzīša lielā savdabība. Viņš neredz vai negrib redzēt, ka mūsu laikmets ir ne tikai lielu un universālu ideju laikmets, bet arī lielu un universālu pārvērtību un katastrofu laiks. Un tā jaunatnes daļa, kas minētās pārveidības un sabiedriskās katastrofas līdz dzīvojusi, līdz izjutusi, pārāk labi saprot un zina Rudzīša ideju vērtīgumu un labumu. Viņa pati savām acīm redzējusi, ka šīs augstākās idejas un filozofiskās domas, par kurām tik naivi jūsmo Rihards Rudzītis, nav nekas cits kā satrūdējuši diegi ap modernā cilvēka atmodinātām tieksmēm un instinktiem sabiedrisko satricinājumu brīžos, skaisti, varvīkšņaini viltīgi ziepju burbuļi, kas izgaist, kā nebijuši, pie pirmā skarbākā pieskāriena. Pamēģināt pielabināt suni, kuru jūs būtu kādreiz bezkaunīgi piekrāpuši, maizes vietā pasniegdami viņam praulu. Esiet droši, viņš jums neticēs. Tāpat ir ar tagadējo jaunatni — viņa vairs netic tām idejām, kuras viņai dažādi sludinātāji ieteic.

Rudzītim patiesībā nemaz labāk nevajadzēja runāt par mūsu tagadnes sāpēm, kļūdām un jaunatnes vilšanos un bezcerību, jo, vienmēr būdams kopā ar meteoriem un metafiziku, Rudzītis šai dzīvei nemaz nav īsti līdzi dzīvojis, pats maldījies un cietis. Kāda viņam tiesība kā šķīstam eņģelim nolaisties un nosodīt tagadnes jaunatni un viņas pārstāvjus? Viegli tādas lietas un parādības pelt, kuras nav tuvas, nav mīļas, no kurām kurā katrā acumirklī var, līdzīgi balonam, pacelties un izgaist bezgalībā un zvaigznēs.

Rudzītis jaunatnei pārspīlēti pārmet, ka viņa neglābjami iegrimusi dažādu narkožu varā. Bet ko viņš pats

daŗa? Brīdinādams jaunatni no viena narkožu tvana, pats viņš personīgi viļina viņu citāda veida narkozā skurbumā iekšā. Jo tās zvaigžņainās, metafiziskās idejas un sistēmas, ko sludina Rudzītis, tāda pat narkoze jaunatnei, kas padara viņu pasīvu, slimīgi sapņainu un atrauj no dzīves. Te tiešām jāsaka — vai nav viena alga, kurā krogā dzert!

Pretinieks jāuzvar ar humānismu un toleranci, saka Rudzītis. Es, «huligāns», gribu būt pirmoreiz džentlmens: «Lūdzu, Rudzīt, jums priekšroka!»

FRIDRIHS GULBIS. VĪZIJU VARĀ

Dzejas. Zaļā Vārna, 1929.

Fridriha Gulbja dzeju grāmata «Vīziju varā» savā ziņā stipri raksturīga grāmata. Viņa īpatnēji izteic pēckara cilvēka dvēseles haosu. Te tieši reālais savādi jaucas kopā ar vizionāro, nedrošas, svārstīgas ilgas — varbūt pēc kā daiļa, jauna un laba — sadzīvo kopā ar visdrūmākām, smagākām izjūtām un domām. Viss tas izteikts, kaut gan krāsās, tomēr neskaidrās, sarežģītās gleznās un vārdos. Pat pašu izteiksmes līdzekļu pielietošanas veidā manāma šo dienu steiga, trauksme, nekārtība un nervozitāte. Epiteti, metaforas, salīdzinājumi sasvaidīti cits citam virsū bez kādas lielākas kontroles un ierindas. Gulbja dzeja ir kā atstāts kaujas lauks. Es viņam ieteiktu savākt nevajadzīgi izšautās granātas, nolīdzināt ierakumus, tad uz viņa lapas pusēm plauks atkal atjaunota dzīvība.

PĀVILS VĪLIPS. TRAĢISKĀ POĒMA, VELTĪTA LELLĒM

Autora izdevumā, 1929. g.

Pāvila Vīlipa dzejoļu raksturīgā pazīme viņu asums, trauksmainība, tiešamība un zināms sociālais moments. Viņa «Traģiskā poēma» turpretim pārsteidz ar savu vēsumu, atturību, resp., aristokrātismu. Psihiski viņš kaut kas no Damberga. Tas ir estētisms, kas vienkāršam mirstīgam meklējams ar lupu. Tīši neskaidras, smalkas līnijas, maz asiņu, dzīvības (ne par velti iet runa par lel-

lēm) — tā ir moderna lielpilsētnieka konstruktīva fantāzija. Rakstīta poēma pa lielākai daļai akcentētā pantmērā. Ir atsevišķas svaigas gleznas, ierosinoši epiteti.

MARĢERS TANKS. PĀRCILVĒKS UN PAMATSĶIRA

Dzejoļi, 1929. g.

Marģers Tanks pieder pie tiem dzejniekiem, kura dzejā diezgan svarīgs sociālais motīvs. Tomēr viņa uzskati vēl neskaidri, bez noteiktas sistēmas. Atsevišķi ņemot, Tanka domas dažkārt tīri asprātīgas un interesantas, bet kopsavilkumā tālāk par veidošanās stadiju netiek. Šo domu mākslinieciskais traktējums bieži cieš no paviršības un feļetonisma. Tanka dzejoļi liekas kā nevīžīgi apģērbti cilvēki, jo viņš savas dzejas formālam slīpējumam nepiegriež nopietnu vērību. Viņa pantos atrodami daudz jauki formāli jaunievedumi, bet tie visi embrionālā stāvoklī.

Tanka dzejas labākās īpašības — tagadnība un diezgan skaidri nojaušama īpatnība.

POZITĪVIE MEKLĒJUMI LATVIEŠU JAUNĀKĀ RAKSTNIECĪBĀ

Jaunie nav nākuši klāt, lai tikai veco grautu. Tas nav viņu vienīgais un galvenais uzdevums. Viņu īstais un pirmais mērķis — r a d ī t j a u n u. Tamdēļ viņi arī sevi iedrošinājas saukt par jauniem. Ne jau gadu vai citu iemeslu dēļ, jo var būt mākslinieks gados jauns, bet savā radīšanas darbā vecs un konservatīvs. Turpretim var būt rakstnieks gados jau vecs, bet savās grāmatās svaigs un estētiski ierosinošs. Daļa latvju jauno rakstnieku grib un mēģina būt ne tikai gados, bet arī savās izjūtās un darbos jauni, meklējoši un laikmetīgi. Līdzšinējā rakstnieku grupēšana tieši pēc fiziskā vecuma paaudzēs, jaunos un vecos, atmetama kā neko neizteicoša, pat kaitīga un būtu pielaižama tikai vēsturiskā nozīmē. Gados un garā jaunie bieži jūt daudz lielāku tuvību un radniecību savā mākslinieciskā darbā un meklējumos ar tiem nedaudziem tā saucamajiem veciem rakstniekiem un dzejniekiem, kuri vēl savās izjūtās un domās nav iesērējuši, nav sastinguši, nekā ar tiem gados jauniem, ar kuriem viņiem bijis akls gadī-

jums apmēram vienos un tais pašos gados nākt šai dzīvē, bet kuri pēc savas dabas vairāk nevar būt kā tikai nožēlojami epigoņi. Viens no «Trauksmes» pozitīvākiem sasniegumiem tas, ka viņa krasi un noteikti nodalījusies no šiem epigoņiem un mākslinieciski konservatīviem elementiem un pamazām uzsūc sevī visas mākslinieciski jaunas un meklējošas personības jauno vidū kā tā saucamā politiski kreisā, tā arī labā pusē. Šajā virzienā «Trauksmei» jāpārvar visi šķēršļi un pretuzbrukumi. Līdz šim vienā sabiedrības daļā bija tādas domas, ka tikai politiski kreisi noskaņotas individualitātes spējīgas būt mākslinieciski laikmetīgas un jaunradošas. Bet šāds uzskats dibinājas vienīgi uz iedomību. Partijas sarkanā biedru karte nebūt vēl negarantē dzejniekam mākslinieciski pareizu un jaunu dzīves uztveri, nebūt nepasargā viņu no epigonisma un nedzejiskām vietām. Partijas biedru karte nav nekāda Voronova atjaunošanās metode rakstniekam. To iedomājas tikai daži aptaukoti literāriski kungi, kuriem ar to izdevīgi slēpt savu uzskatu un izjūtu nabadzību un mietpilsonību. Starp jauniem dzejniekiem daudz partijas biedru. Tomēr savā it kā dzejā viņi neko neatšķiras no 1905. gada proletāriskiem sikšņotājiem vai salkaniem romantiķiem à la Lapas Mārtiņš. Mākslinieciski jaunradoši ir kā starp politiski kreisiem, tā arī starp politiski labiem latvju jauniem dzejniekiem. «Trauksme» darīs nepareizi, ja viņa vadīsies tikai no šauriem politiskiem aprēķiniem. «Trauksme» nav nekāds partijas orgāns. Viņa ir brīva jauno, laikmetīgo dzejnieku apvienības izdevums, tās apvienības, kurai rūp visas demokrātiskās Latvijas tālākie mākslinieciskie ceļi. Mūsu šaursirdības, izdzīves un paviršības laikā katrā ziņā jāapvieno visi jaunie laikmetiskie rakstnieki, lai dzeju varētu pēc labākās sirdsapziņas pasargāt no trūdēšanas un viņu bez sarkšanas nodot nākošām audzēm. Šīs manas domas var izlikties samaitājošas un ķecerīgas tikai vienīgi tiem, kuri gan, par nožēlošanu, skaitās rakstnieki un dzejnieki, bet pēc savas dabas vairāk šauri politiķi nekā mākslinieki. Jaunās, meklējošās personības latvju rakstniecībā var uz pirkstiem saskaitīt — viņu ir pārāk maz, un mazās Latvijas apstākļi par niecīgiem, lai šīs nedaudzās radošās individualitātes savstarpēji vēl saskaldītu un aprobežotu grupās. Tas nāktu latvju rakstniecībai tikai par sliktu. Beidzot, arī šo jauno meklējošo mākslinieku politiskās pretšķības nebūt nav tik lielas un traucējošas, lai viņi nevarētu savstarpēji apvienoties tādā lielā kultūras darbā

kā savas tautas rakstniecība. Bet, kā jau es agrāk aizrādīju, jauni, laikmetīgi savā mākslā ir ne tikai daļa jauno — tāda ir arī daļa tā saucamo veco. «Trauksmes» pienākums arī šos it kā vecākos rakstniekus ar laiku pievienot atklāti jauno saimei. Visu mākslinieciski jauno vienība — tas lai būtu «Trauksmes» lozungs viņas organizācijas darbā. Tad «Trauksme» tiešām būs īsta «Trauksme», brīva no aizspriedumiem un šaursirdības.

Kādi šie jaunie ir, to es apskatīšu nākošā «Trauksmes» numurā.

UN TOMĒR — TAGADNĪBU

Jānis Veselis «Daugavas» 12. burtnīcā pārmet jaunākajiem latvju dzejniekiem pārlieku pieķeršanos tagadnībai, laikmetam. Veselis domā, ka lirika esot vismazāk laikmetiskais no visiem dzejas veidiem. Man tāds ieskats liekas drusku pārspīlēts. Lirikā tikpat daudz, cik drāmā un prozā, var būt laikmetisku ieskaņu, ja mēs, līdzīgi Veselim, laikmetisko, tagadnīgo neaprobežojam ar «pasta ratiem» vien. Latvju jaunākā literāriskā paaudze saprot ar tagadnību ne tikai «pasta ratus» jeb laikmeta ārieni — ielu, kino, kafejnīcu, sapulci —, bet arī viņas būtību. Jaunākie ar saucienu — tagadnība! grib vēstīt sabiedrībai, ka viņi alkst laikmetisko dzīvi izjust un notēlot līdz galam. Biežā nesaprašanās starp jaunākiem un viņu oponentiem pa lielākai daļai rodas vienīgi no tā, ka pēdējie nesaprot vai negrib saprast jaunatnes psiholoģiju. Katra cilvēka attīstības gaitā novērojams zināms posms, kad viņš visvairāk cenšas dzīvi uzsūkt un pazīt. Šis periods pa lielākai daļai atbilst tiem cilvēka gadiem, ko parasti ar vienu vārdu apzīmē par jaunību. Minētā laikā indivīds cenšas sevi, dzīvi, dabu, pasauli un visumu saprast un izjust caur apkārt mutuļojošo dzīvi, cilvēkiem, citiem vārdiem runājot — ielu, kafejnīcu, sapulci utt. Tikai pēc tam, kad cilvēks nobriedis, pietiekošā mērā uzsūcis sevī apkārtējās dzīves un dabas iespaidus, viņš vairāk noslēdzas sevī. Nenoliedzam, ka būs iespējams atrast diezgan daudz indivīdu, kuri pēc sava iekšējā psihiskā satvara nejutīs vēlēšanos izprast pasauli tiešā pieredzes ceļā. Tie vienmēr stāvēs tālāk no tiešamības, bet savukārt būs sastopami ļoti daudz arī tādi cilvēki, kam šī minētā pieredzes tieksme, dzīves uzsūkšanas vajadzība būs attīstījusies pastiprināti un uzglabājusies līdz vecumam. Kā redzams, pieķeršanos vai nepieķer-

šanos tekošai apkārtējai dzīvei pilnā mērā nosaka katra cilvēka psihes veids, un pēc savas būtības tas tīri metodoloģisks jautājums — kā iegūt vispilnīgāk jēgu par cilvēku un dabu. Tamdēļ pārmetums jaunākai dzejnieku paaudzei par pārliecīgu piegriešanos tagadnei — nepareizs. Iela, krogs, mītiņš, fabrika jaunāko dzejnieku iejūsmai nav nekāds dzejas pašmērķis, bet tikai metode, paņēmiens, kā labāk, pilnīgāk izteikt tagadnes dzīves un cilvēku būtību. Varbūt vēlāk dažs labs no tagadējiem sīvākiem «tagadniekiem» ar laiku pamazām mainīs savus jaunradīšanas paņēmienus. Ja viņi augs un attīstīsies līdztekus pārmaiņām viņu psihē, tad tas būs pilnīgi saprotami. Turpretim šinī laikā līdzīga pārmaiņa šim pašam tagadniekam būtu tikai straujš lēciens nepārdomātā eksperimentā bez kāda organiska pamata psihē, kas beigtos ar īpatnības zaudēšanu.

Bet pieņemsim, ka šī ārējā tagadnība — auto, tramvajs, iela, mašīna — tiešām būtu jaunāko dzejnieku lirikas pašmērķis. Tādā gadījumā — vai tas būtu pareizi? — Jā. Dzejnieks drīkst rakstīt, par ko vien vēlas, viņam nevar būt ierobežojumu. Viņš ir pilnīgi brīvs tematu izvēlē, vai tā būtu staigule vai Dievs, mēslu kaste vai mūžība — viss vienalga. Mēs negribam noliegt, ka temats, viela nespēlētu nekādu lomu dzejas darbā, bet tomēr vienīgi par tik, par cik viņš dod iespēju izteikties dzejnieka vienam vai otram jūtu kompleksam. Sabiedriski krasi noskaņots cilvēks varbūt būs ar to no sava viedokļa neapmierināts, bet tādā gadījumā viņš nerunās kā estēts, jo dzejas darba vērtību galu galā nosaka nevis tas, par ko rakstīts, bet gan tas, kā uzrakstīts. Slikts dzejnieks nezin kā var jūsmot par mūžību, tomēr viņa pantojumus ātri aizmirsīs. Ģeniāls dzejnieks, ja viņš ar lielu iejūsmas spēku būtu rakstījis kaut par skārda bundžu, tomēr paliks nemirstīgs. Ar savas dzejas varenību viņš būs katram pieejami skaidri notēlojis šī niecīgā ikdienišķā skārda priekšmeta vienvērtību ar pārējo esamību. Starp zināmu estētisku ierosmi (vielu) un dzejnieku psihiski novērojams apmēram tas pats, kas starp mīlētāju un mīlamo objektu. Mīlas dziļums, spilgtums, ilgums un savdabīgums vislielākā mērā atkarīgs no mīlētāja personības izjūtu varenības un iztēles spējām. Ņemsim piemēra dēļ nemirstīgo Donkihotu un lopu meitu Dulcineju. Donkihotam ar viņa kolosālo fantāziju Dulcineja nebija vienkārša, rupja lopu meita, bet skaista, brīnišķīga būtne. Tātad šai gadījumā galveno lomu spēlēja arī mazais kā.

No šī viedokļa pilnīgi nepareizs man liekas Veseļa spriedums par J. Raiņa «Tālām noskaņām zilā vakarā» un J. Gulbja apmēram tā paša laika dzeju. Raiņa dzeju krājums tamdēļ esot un paliekot nemirstīgs, ka neesot bijis «laikmetisks» (?), bet J. Gulbja dzeju esot ņēmusi aizmirstība aiz tā iemesla, ka tas esot bijis laikmetisks. Jāaizrāda, ka J. Gulbis bija pilnīgs J. Raiņa epigons, rakstīja stipri minētā lielmeistara garā un tamdēļ pēc savas vielas un uztveres bija tikpat laikmetisks kā Rainis. Nevis pārāk lielais laikmetiskums (tagadnība) ir nodevis J. Gulbja liriku aizmirstībai, bet gan tas, ka pēdējais bija diezgan vājš dzejnieks, turpretim J. Rainis — liels. Atcerēsimies vēl piemēru ar Aspaziju. Dzejnieces lugas «Zaudētās tiesības» un «Neaizsniegtais mērķis» esot jau uzskatāmas par mirušām aiz tā iemesla, ka viņas esot reālistiskas, bet drāmas «Vaidelote» un «Sidraba šķidrauts» būšot dzīvas mūsu literatūrā uz ilgiem, ja ne mūžīgiem laikiem. Vai šīs romantiskās Aspazijas drāmas tiešām tik lieli darbi, ka viņas paliks mūsu rakstniecībā uz mūžīgiem laikiem, tas vēl liels jautājums. Man liekas, ka ar «Vaideloti» un «Sidraba šķidrautu» noticis pa daļai jau tas pats nenovēršamais, kas ar viņas abām reālistiskām lugām, kaut gan tur, pēc Veseļa domām, ir sievietes būtība, ir ilgas, ir mīlestība. Salīdzinoši, zināms, šīs romantiskās drāmas labākas par dzejnieces reālistiskām, bet ne aiz Veseļa norādītiem iemesliem. Aspazijai — pēc būtības romantiķei — fantastiskās drāmas padevušās labāk par reālistiskām. Atkal piemērs, kur darba kvalitāti noteic tas apstāklis, kā šie darbi uzrakstīti. Tāļāk. Jautājums par reālistisko un fantastisko principu dzejā. Veselis to izšķir tā, ka fantastiskais dzīvojot rakstniecībā vienmēr ilgāk, esot mūžīgāks, paliekošāks par reālistisko. Ja nu fantastiskais tiešām ir tāda patente uz nemirstību, kamdēļ gan tad no vairākiem fantastiskiem darbiem par vienu un to pašu tematu rakstniecībā paliek dzīvot uz ilgākiem laikiem tikai viens no šiem darbiem, bet citi pazūd? Piemēram, kaut Pumpura «Lāčplēsis» un J. Raiņa «Uguns un nakts» latvju rakstniecībā, «Fausts» — vācu literatūrā. Šo vielu apstrādājuši vairāki rakstnieki, bet palicis tikai Ģētes darbs. Redzams, galvenais bijis te nevis tas, ka minētie darbi fantastiskas dabas, bet gan, kā viņi bijuši uzrakstīti, kāda bijusi viņu mākslinieciskā vērtība.

Jāšaubās arī par to, ka tikai fantastiskie darbi var kļūt paliekoši rakstniecībā, bet reālistiskiem neapšaubāmi jā-

mirstot. Aiz kāda tad iemesla fantastiskie dzejas ražojumi katrā ziņā pārāki par reālistiskiem? Cik es saprotu, fantastiskais un reālistiskais princips dzejā ir tikai formālas dabas stila paņēmieni, kā iemiesot zināmu dzejisku ideju vai tematu. Var gadīties tiešām ļoti liels dzejnieks, kas pēc sava psihiskā satvara un pēc saviem daiļradīšanas paņēmieniem tikai reālists, kam fantastika pilnīgi sveša. Vai viņa darbi tamdēļ nebūs paliekoši un mūžīgi? Kā uz tādu spilgtu piemēru mūsu rakstniecībā varam norādīt uz Rūdolfu Blaumani. Fantastiskais un reālistiskais princips nekādā ziņā nav atzīstami par galīgo dzejas darba vērtības un mūžīguma mērauklu.

Apmēram tas pats sakāms par tagadnību (laikmetisko) un mūžību rakstniecībā. Pēc Veseļa slēdzieniem, dzejnieka uzdevums galu galā esot rast ierosmes un saturu saviem darbiem cilvēka dvēselē, kaislībās un instinktos, kas gandrīz nemainīdamies ejot caur laika maiņām, dod veidu nezināmam, vēl neizteiktam aptverošās idejās, tipos, sarežģītās fabulās, ar vārdu sakot, dzejniekam savos darbos jāsniedz visu lietu un parādību būtība. Tamdēļ, pēc Veseļa pārliecības, dzejniekam nepieciešami piegriezties mūžībai, jo tikai tas, kas esot dzīvojis mūžībai, dzīvojot savam laikam un visiem laikiem. Mums liekas, tas drusku atgādina Rihardu Rudzīti. Diezin vai ar tādu pārliecīgu piegriešanos mūžībai dzejnieks spēs uztvert un iejusties visu lietu, parādību un norišu būtībā. — Mūžība pārāk strīdīgs un neskaidrs jēdziens. Šinī gadījumā viņu nevajadzēja lietāt, pie tam kā identisku ar būtības jēdzienu. Vārds — mūžība — katrā atsevišķā cilvēkā, kur nu vēl dažādos sabiedriskos slāņos un paaudzēs, radīs pavisam dažādākas izjūtas un priekšstatus. Lai piešķirtu viņam lielāku skaidrību, viņš būtu tad lietājams tīri no filozofiskā viedokļa, bet tādā gadījumā tas izrādītos pārāk šaurs un abstrakts.

Ja jau ar savu fantastisko un reālistisko principu dzejā Veselis dzejniekus reālistus pārsēdināja no Olimpa pirmās klases uz otru, tad ar savu atklāto piesliešanos mūžībai viņš izrāda vēl krasākas despotisma tieksmes. Atradīsies vesela rinda apdāvinātu dzejnieku, kas pēc sava talanta īpatnības nebūs nekādā ziņā spējīgi par mūžību rakstīt. Viņiem atliks vai nu klusēt, vai, sekojot Veseļa receptei, nodoties abstrakciju apcerei, kropļojot savas spējas.

Pēc Veseļa domām, dzejnieka uzdevums ir izjust un

izprast visu lietu, parādību un norišu būtību. Es tam pilnā mērā piekrītu. Bet nevaru pievienoties tam, ka to iespējams izdarīt, vienīgi gremdējoties mūžībā. Kamdēļ tāda vienpusība? Vai cilvēka dvēseli, kaislības un instinktus, vai cilvēku raksturus un tipus nav iespējams saskatīt un novērot arī — dzīvē? Dzīvē — mājā, uz ielas, kafejnīcā, mītiņā, krogā —, tātad tagadnē, laikmetā. Vai tad cilvēks, dzīvojot savu sīko, ikdienišķo dzīvi, vienmēr ir bez dvēseles, bez domām, kaislībām un tieksmēm? Neapdomīgi būtu teikt, ka tad viņš ir tikai manekens, bet, lūk, mūžībā — tur — visā savā dvēseles un instinktu kailumā un varenībā. Man ne prātā nenāk noliegt mūžības nozīmi, bet es domāju, ka cilvēka psihes noslēpumus un dziļumus iespējams jo skaidri apgaismot arī tad, kad dzejnieks nopietni piegriezies tikai savai laikmetiskai dzīvei, kur viņa līdzcilvēki cieš, mīlē un nīst. Vai Dostojevskis nesmēla vielu saviem darbiem tieši no laikmeta? Un tomēr viņa romāni bij, ir un paliks dziļi psiholoģiski, būtiski. Tālāk. Vai Balzaks un Zolā, ņemdami saturu savai prozai no laikmeta, neradīja aptverošas idejas, raksturus un tipus? Tātad izpildīja taisni to, ko vēlas Veselis. Beidzot, lai nāk šurp tie klasiķi, ko arī Veselis silti ieteic kā «nelaikmetiskus». Dante. «Dievišķīgā komēdijā» viņš ārkārtīgi spilgti un vispusīgi notēlojis un ietvēris viduslaiku psiholoģiju un būtību. «Dievišķīgā komēdijā» viduslaiki atraduši savu spilgtāko izteiksmi. Arī Dantes mīla uz Beatriči pilnīgi laikmetiska — viduslaiku garā. Lai palasāmies tikai, par kādām sīkām «nenozīmīgām» lietām Dante dažreiz vēsta savā poēmā. Bet viss tas iespējams un attaisnojams, jo labi iederas darba raksturā un kompozīcijā. Tad Šekspīrs. Arī tas esot «nelaikmetisks». Savās komēdijās un drāmās viņš attēloja toreizējo karaļa galmu un angļu sabiedrību. Neskaidrības Šekspīra darbos cēlušās pa lielākai daļai aiz tā iemesla, ka viņš nedrīkstēja visai skaidri izteikties.

Apskatīsim vēl Ģēti. Viņa darbos ļoti dziļi parādās 19. g. simteņa ideoloģija, psihika un dzīve. Piemēram, Verterā laikmets parādīts pilnīgi reālistiski.

Tagad apskatīsim vēl vienu dzejas ierobežojumu. Veselis aizrāda, ka dzejnieki nedrīkst aprakstīt modernās kultūras un tehnikas parādības — ostas, bankas, fabrikas, lokomotīves, Leonardo da Vinči gleznas un Mikelandželo skulptūru, bet jāejot vienīgi uz sākotnējo, vēl cilvēka neizveidoto dabu un būtību. Pareizi, tas jādara. Bet ar to nebūt nav jāierobežojas un jāaizdara acis uz pārējām dzī-

ves parādībām un norisēm. Mūsu civilizācijas vērtības — fabrikas, ostas, ēkas, lokomotīves, kuģi un pilsētas — arī ir daļa no dzīves un pasaules esamības, kurā tāpat izpaužas cilvēka gars, jūtas un tieksmes, tātad viņa būtība. Dzejniekam nav ne mazākā iemesla atteikties no viņu notēlošanas, jo šīm parādībām pārāk liela nozīme un iespaids kā uz cilvēka dzīvi, tā uz viņa psihi. Bet tas, arī pēc Veseļa domām, ir galvenais dzejas uzdevums. Dzejniekiem, aprakstot mākslas darbus — skulptūras un gleznas, nebūt nav jācenšas atdarināt šo gleznu krāsu skaistumu un skulptūru līniju vijīgumu, notēlojot fabrikas un ostas, nebūt nav jāmēģina atdarināt viņu grandiozitāti, parādot lokomotīvi, nebūt nav jāpārspēj inženiera konstrukcijas lietderīgumu un saskanīgo pilnību, kā visu to domā Veselis, — nebūt. Ja mēs pieturēsimies pie minētā Veseļa principa, ko tad lai saka par tiem dzejniekiem, kas uzdrošinājas aprakstīt un notēlot nevis niecīgā cilvēka roku darinājumus, bet gan mūžīgo un visvareno dabu? Šinī gadījumā sacensībā ar dabu dzejnieka «nevarība» parādītos vēl lielākā mērā. Beigās iznāktu tā, ka mums Kārli Skalbi un Frici Bārdu tīri vai būtu jāsviež no rakstniecības laukā! Nē, dzejai savi īpatnēji un neatdarināmi uzdevumi. Aprakstot kā dabu, tā arī tehnikas sasniegumus, dzejnieki pauž tās jaunās un savdabīgās jūtas, domas un vēlēšanās, kas mostas un elpo cilvēka psihē, nākot sakarā ar šīm pasaulēm, bet nebūt nemēģina pārspēt viņu skaistumu, lietderīgumu un pilnību. Tas arī nemaz nav vajadzīgs. Kā redzams, pārmetumi Remī de Gurmonam, Brusovam, Zolā un Verharnam šādā gadījumā zināmā mērā atkrīt, un, ja kāds arī no pieminētiem būtu aizmirsts, tad diezin vai aiz nupat apskatītiem iemesliem. Piemēram, Verharns pēc savas dabas bija ļoti sākotnīgs un pirmatnējs. Ar saviem moderniem, grandioziem tematiem viņš vienkārši vēlējās modināt mūslaiku izsmalcinātā, sadrupinātā cilvēkā jaunas, veselīgas, lielas un dzīves alkmes pilnas izjūtas un tieksmes. Redzams, ka ļoti labi iespējams dzejot arī par tām tagadnības lietām, ko Veselis uzskata par zūdošām, ātri skrejošām, jo arī viņās ir daļa no nepārejošā, būtiskā. Viss atkarājas no pieejas. Un savā ziņā lirikai tas visvairāk iespējams, jo viņa tiešām subjektīvākā, vissmalkāki un visātrāki dzīvi uztverošā no pārējām dzejas sastāvdaļām. — Lirikai jābūt, — saka Veselis, — kā kristālam, kuras koncentrētā forma necieš nekā lieka, nejauša, bet mīl tikai visnepieciešamāko, raksturīgāko, tamdēļ viņai

jāvairoties no tagadnības. — Nebūt ne. Minētais princips atkal tīri formālas dabas jautājums. Īsts, meistarīgs dzejnieks, lai viņš dzejo par ko dzejodams, savās vārsmās vienmēr būs bez visa lieka, nejauša. Turpretim slikts pantotājs, kas izvēlējies kaut visbūtiskāko, vismūžīgāko tematu, būs paviršs, izplūdis un nejaušs. Beidzot man gribētos piemetināt, ka Veseļa aizrādījums jaunākai dzejnieku paaudzei par vecāko dzejnieku nievāšanu un neievērošanu pilnīgi lieks. Mūsu rakstniecības «jaunākie» ciena tos savus un arī citu literatūru lielmeistarus, kas, pēc viņu domām, tiešām jaunatnes jūsmīgās cienīšanas vērti, un pārmet tiem vecākiem rakstniekiem, kas pēc viņu pārliecības to pelnījuši, un nav «jaunāko» vaina, ja viņu viedoklis kādreiz nesakrīt ar Veseļa. Latvju rakstniecības «jaunākie» patiesībā ir ļoti mierīgi un stāv pārāk tāļu no katra «literāriska komunisma». Taisni otrādi, viņiem zināmā mērā varētu vēl pārmest pārmērīgu epigonismu, iešanu pavadā un bāluma kaiti.

PANAMA GALVĀ

JĀŅA PLAUŽA DZEJU GRĀMATA

Jaunāko latviešu dzejnieču galvenā iezīme — erotisms. Turpretim jaunāko latviešu dzejnieku — pesimisms. Tiešām, kas gan no latviešu jaunākiem liriķiem nebūtu Šopenhauera ēnas apstarots?... Jānis Grots — pesimists, Fridrihs Gulbis — pesimists, Pēteris Ķikuts — tāpat, Arvīds Grigulis — arī. Galvenām kārtām tie liriķi, kurus dēvē par prezentistiem jeb kā komunisti par — reprezentistiem. Tikai retais, retais no jaunajiem dzejniekiem vēl it kā nav aizmirsis smaidu, bet tad arī tas mūk no mūsu laika un viņa parādībām prom kā no tīfa. Kur? — Mīlestībā un transcendentās ilgās. Ņemsim kauču Kārli Eliasu, varbūt vēl Jāni Medni, tad Ādamsonu. Pārējie, kuri mēģina kaut cik necik jaust mūsu pašu zemi zem kājām, kā jau es teicu, visi — pesimisti. Šiem pašiem pesimistiem pierindojams arī Jānis Plaudis ar savu jauno un interesanto dzejas grāmatu «P a n a m a g a l v ā».

Kur gandrīz visi mūsu jaunie dzejnieki pesimisti, kā tad viņus vienus no otra atšķirt, piemēra dēļ, kaut apskatāmo Plaudi? Vai viņi visi bāžami vienā somā? Jauno liriķu — pesimistu — atšķirība, raksturīgākie vilcieni mek-

lējami tieši šī paša pesimisma uztveres dažādībā un izteiksmes līdzekļu īpatnībā. Tā Jānis Grots — pesimists tāpat kā Arvīds Grigulis. Bet viņu pesimismā ir tomēr starpība. Jāņa Grota pesimisms, šīlaika vienkārša, īsta sirdscilvēka, dzīves un apstākļu nomākta, ievainota cilvēka pesimisms, dziļi lirisks, smeldzošs, būtiski aizraujošs, pa daļai refleksiozs. Turpretim Arvīda Griguļa pesimisms jau ir ar sabiedrisku, pat filozofisku tendenci. «Draugi, visi mēs esam tik žurkas grimstošā kuģī,» saka Grigulis. Vēl: «Visa dzīve šķiet kā viesnīca bez gaisa, kur tik ceļojoši akrobāti pārlaiž naktis un kur ielasmeitas ieguvumus dala.» («Reportiera piezīmes».) Bet Fridriha Gulbja pesimisms atkal pilnīgi anarhistiski individuāls, ideālistiskās filozofijas garā («Vīziju varā»). Pēteris Ķikuts savukārt kļuvis par pesimistu galvenām kārtām aiz tā iemesla, ka neredz pašulaik vēl nekādas lielākas saskaņas starp sabiedrību un atsevišķu indivīdu.

Un Jānis Plaudis — aiz kādiem iemesliem tas nonācis pie pesimisma, un ar ko šī viņa dzīves izjūta īpatna?... Spriežot pēc grāmatas «Panama galvā», Plaudis vairās no iegrimšanas drūmā, noslēgtā savas dvēseles apcerē — līdzīgi F. Gulbim vai arī J. Grotam.

Ne izskanēt krogā ar sasistās glāzes
Pēdējo himnu
Izmisumam,
Vēl iemest kā karogu pēdējai kaujai
Laicības arēnā
Patiesību.

(«Panama galvā», 5. lpp.)

Jānis Plaudis meklē p a t i e s ī b u. Un, lūk, šī patiesības meklēšana padarījusi viņu par pesimistu. Kāda tad tā Plauža patiesība ir? — Tā, ka mūsu laikos nav nekādas lielas s a b i e d r i s k a s t a i s n ī b a s. Šīs atziņas mākslinieciskai izpausmei stūrgalvīgi veltīta grāmatas «Panama galvā» visa pirmā nodaļa.

Jāņa Plauža pesimisma raksturīgākās iezīmes sevišķi spilgti parādās dzejolī «Brīvkoncerts».

Par velti vecs diriģents frakā
Sviež manšetes gaisā un sapņus,
Ko sapņojis Mocarts un Grīgs,
Par velti sviež sapņus viņš tautai.
— — — — — — — — —

Tie nedzird,
Jo smadzenēs nerimst
Miljonu ikdienas kliedziens:
Maizi.

Te asā un kontrastētā formā izteikta tā dzīves ačgārnība, kas ik uz soļa valda pašureiz mūsu dzīvē. Minētā sabiedriskā ačgārnība, pie kuras tautas dziļāko slāņu pirmās nepieciešamās vajadzības atstātas pilnīgā novārtā, varbūt pat pilnīgi apzinīgi, noved mūsu dzejnieku pie sabiedriska pesimisma.

Brīžiem šis sabiedriskais pesimisms iesmaržots ar zināmu ironiju, pat sarkasmu:

Citēdams laicīgu poēmu «100 gramu maizi»,
Maldījos ielās es —
Izkārtnes kliņģeru dzejnieks,
Skaņojās vēders un sirds.

(«Džent. logā», 13. lpp.)

Kādreiz atkal Plauža sabiedriskā rūgtumā un nemierā ieskanas arī tīri individuāli pesimistiskas skaņas, no kurām gan es ieteiktu dzejniekam raisīties, piem.:

Mīlas vietā pazīstu tik naidu,
Prieks ir bijis — kas man sāpes kur.

(«Ugunis logos», 27. lpp.)

Līdztekus pesimismam Plaudī izmanāms arī pat zināms nihilisms («Kāds cilvēks», 29. lpp.).

Bet vai bez sabiedriskā pesimisma un nihilisma Plaudis arī ko citu mēģina dot jeb, līdzīgi daudziem citiem jauniem dzejniekiem, apmierinās ar to vien? Nē. Jānis Plaudis cenšas būt arī aktīvs savā dzejā. Un te viņa galvenā atšķirība no pārējiem jauniem dzejniekiem pesimistiem.

Plauža dzejiskā aktivitāte parādās vispirms tīri nepārprotama protesta, pat fiziska iespaidojuma veidā pret tagadējiem sabiedriskiem apstākļiem:

Es klejoju ielās
Un šāvu

Ar acīm
Pārtikas veikalu pildītos logos,
Prātā bij dumpis
Un revolūcija.
— — — — — — — — —
Pirksti,
Kas veltīgi meklēja ķešās,
Atrada renstelē — akmeni gludu.

(«Panama galvā», 9. lpp.)

Tad zināmā organizēti sabiedriskā aicinājumā;

Pēdējos spēkus sasprindz,
Celies
Augšā!

(«Celies», 22. lpp.)

Dziļā labākas jaunas nākotnes noskārtumā:

Jāstāda dzīve... ko tur velti gausties,
Vēl manī virmo varens spēka prieks.
Reiz dzīvais ies ar nedzīvajiem lauzties —
Tu, mazais draugs, tam būsi liecinieks.

(«Neredzētais pavasaris», 31. lpp.)

Tagadējai sabiedrībai, kura Plaudi padarījusi par pesimistu, viņš sludina — nāvi:

SOS —
Plikpauru kultūrai
Nāves smaka, —

jo mūsu nepilnīgais drūmais laiks — tomēr

Jaunveidu dzemdības laiks.

(34. lpp.)

Jānis Plaudis reizē netic un arī tic.

Kā pretspēku nihilismam dzejnieks izvirza atgriešanos pie darba («Mans draugs», 17. lpp.).

Otrā un beidzamā grāmatas nodaļā būtiski jauns klāt nāk tas, ka Plaudis raksta par Ķīnu, par austrumiem un

netēlo viņus parastā romantiskā garā, bet mēģina iedzīvoties šō tālo zemju psiholoģijā un estētikā, kas arī viņam labi izdodas. Tomēr izteiktās idejas pilnīgi ieslēdzas iepriekšējās nodaļas domu lokā. Toties šī otrā grāmatas nodaļa ļoti vērtīga un saistoša no tīri formālā viedokļa. Vispār jāsaka, ka Jānis Plaudis kā dzejnieks attīstās un noskaidrojas. Viņa dzejiskā izteiksme kļuvusi īsa un skaidra, noteikta un zīmīga, salīdzinājumi diezgan īpatnēji. Epiteti gan dažreiz visai parasti. Viņus pilnā mērā atvieto jaukās metaforas, kas Plaudim sevišķi padodas (51. lpp.). Tāpat liela vērība piegriezta dzejas muzikalitātei (33. lpp., 38. lpp.). Ar vienādi labiem panākumiem Plaudis raksta kā saistītā, tā nesaistītā pantmērā. Daudzreiz pielieto arī akcentēto pantmēru (9., 11., 13. lpp.). Pareizi pielaiž ritmiskas nevienādības (15. lpp.). Tomēr vislielākās sekmes gūst panta pārveidošanā (39. lpp., 40. lpp., 51. lpp.).

Ja vēl piemetināsim, ka bez parastām atskaņām dzejnieks visai veiksmīgi izmanto savās vārsmās arī asonanses (i e l ā s — l i e l ā k s), tad beidzot nākam pie slēdziena, ka Plaudis izcilu vērību piegriezis dzejas formai un viņas izveidošanā un tālāk virzīšanā latvju lirikā tiešām viens no pirmiem.

Grāmata izdota glīti un lēti.

PĀVILA VĪLIPA DZEJU CIKLI

(«21 dzeja» un «Romantika autobusā». «Tagadnes» izdevums)

Pāvila Vīlipa kā dzejnieka raksturīgākā iezīme — patoss. Viņš noteikti liriķis ar žestu, bet to es nesaprotu sliktā nozīmē. Par ko tikai Vīlips arī nerakstītu, vienmēr viņa vārsmās mēs varēsim nojaust zināmu pacilātību, viņa liriskās balss paaugstinājumu. Tā savā ciklā «21 dzeja» viņš stipri kvēls protestētājs, bet savā otrā krājumā «Romantika autobusā» atkal jūsmīgs mīlētājs. Lai izteiktu savu sabiedrisko protestu ciklā «21 dzeja» (Vīlips pieskaitāms tiem dzejniekiem, kurus dziļi interesē tagadējo sabiedrisko slāņu saattiecības), viņš ar noteikti stingru uzskatu tēlo mūsu nabadzīgākās aprindas, pat padibenes. Un tas pilnīgi pareizi. Sabiedrības un pat cilvēka kritizētājs šeit vienmēr atradīs sev visspilgtāko vielu. Bet piemēram,

kā mēs to jau zinām no skolas laikiem, katru reizi jābūt zīmīgam, skaidram un sulīgam. Labākie šī cikla dzejoļi — «Ave sol!» (19. lpp.), «Latgales priekšpilsētā» (35. lpp.), «Ekspresis sarkanā» (45. lpp.).

Pāvila Vīlipa otrā ciklā «Romantika autobusā» sakopota viņa mīlas lirika ar savdabīgu vielas veidojumu. Vīlipa izjūtu gamma šinī nozarē plaša — no «platoniskās» jūsmas līdz negantai kaisles izjūtai (9., 12. lpp., tad 18., 25. lpp.). Nav svešas Vīlipam arī skumju nojautas («Rudens saule»). Apsveicams zinātneš terminu un vispār viņas gara ievedums mīlas lirikā, kas pēdējo patikami atsvaidzina (33. lpp.).

Salīdzinot ar viņa pirmo traģisko poēmu par lellēm, Vīlips apskatāmos ciklos kļuvis uzskatāmāks un sulīgāks. «21 dzeja» un «Romantika autobusā» jau daudz vairāk tiešas dzīves elpas un krāsu iekšā, bet līdz ar to nav cietis arī Vīlipa īpatnējais smalkums un estētisms.

Tāpat formālos elementos saskatāms progress. Savu traģisko poēmu Vīlips rakstījis pa daļai akcentētā, pa daļai toniskā pantmērā, tā dažreiz pielaizdams prāvas kļūdas un neizdevīgas ritmiskas nevienādības. Beidzamās grāmatās Vīlipa panta tehnika daudz pilnīgāka; strofu lauzums pēc loģiskām grupām pareizs. Akcentētais pantmērs atmests, kas patiesībā labi darīts, jo tas vispirms ievedams un izkopjams saistītā pantā (kvartās, kvintās). Ritmiskās nevienādības apzinātas. Daudz īpatnēju metaforu, salīdzinājumu. Vājāk izstrādāts saistītais pants, pie kura vēl daudz darbs priekšā.

Cikli izdoti ļoti glīti un lēti — Ls 0,60 un Ls 0,70.

JĀŅA ZIEMEĻNIEKA PIEMIŅAI

Jānis Ziemeļnieks šķīrās, aizgāja no mums tik pēkšņi, negaidīti un ātri, ka pat tagad jūtas nevar vēl pie tā pierast un, daudzreiz ejot pa ielu, liekas, ka tepat, tepat jau aiz stūra parādīsies dzejnieka slaidais stāvs ar melnām raga brillēm uz acīm. Bet brīnumi pasaulē nenotiek. Jānis Ziemeļnieks savu īso, bet grūto gājumu nobeidzis, atstādams mums savu dzeju, savas lirikas grāmatas, kas tik izplatītas, tik iemīļotas lasītāju masās, sevišķi jaunatnē. Rodas jautājums — kādu iemeslu dēļ? Kā dzejnieks Ziemeļnieks taču nebija nekāds modernists, gluži otrādi, viņš reti rūpīgi pieturējās pie vecām, kanoniskām dzejas for-

mām. Tāpat savā tematikā viņš nevarēja lepoties ar kaut kādu līdz šim neredzētu savdabību. Tas dziedāja par ļoti parastām, sen, sen zināmām un dažādi jau apjūsmotām lietām — mīlestību, bezgalīgām skumjām, nāvi, greizsirdību, bezcerību un dvēseles tukšumu. Un tomēr viņš bija un ir viens no visvairāk iemīļotiem dzejniekiem, un viņa vienkāršais, neuzkrītošais pants atstāj burvīgu, valdzinošu iespaidu uz lasītāju sirdīm. Jā, kamdēļ? Vienkārši tamdēļ, ka viņš bija īsts, neviltots dzejnieks. Viņa lirikai piemita tās īpašības, kas visvairāk nepieciešamas kvēlai, aizraujošai dzejai: ārkārtīga sirsnība, liela iekšēja atklātība un vienkāršība. Minētās īpašības ar uzviju izpirka visu to, kas Ziemeļnieka talantam savukārt nebija dots. Dzejnieks savas jūsmīgās, ļoti melodiskās dziesmas rakstīja ar sevi, ar visu savu jūtīgo, no dzīves ievainoto sirdi, ar visu savu traģisko būtību. Viņš bija izšķērdīgs līdz beidzamam, līdz noziedzībai. Ziemeļnieks rakstīja tikai par to, kas visvairāk viņu mocīja, aizskāra un tvēra. Liekas, viņš visu savu drūmo, sāpīgo dzīvi arī iegrozīja, mākslīgi sakāpināja tā, lai tikai viņa varētu dot to maksimālo no sevis — dzejai, jaunradīšanai. No šejienes Ziemeļnieka lirika vislielākā mērā autobiogrāfiska. Un diez vai kāds no pakaļpalicējiem spēs radīt tik spilgtu un pilnīgu viņa īsās dzīves aprakstu, kādu tas jau atstājis savās dzejiskās rindās.

Tas, ka Ziemeļnieks savas dzejas rakstīja tikai ar sirdi, no vienas puses, bija labi. Šī īpašība sniedza viņa vārsmām to valdzinošo mirdzumu, kas apbūra lasītāju rindas. Bet, no otras puses, šāda veida jaunradīšanā slēpās arī tiešas briesmas. Briesmas tajā nozīmē, ka šāda dzejošana vienīgi no sevis, nō savās dziļākās būtības, bez vajadzīgās kultūras (tās mums sevišķi trūkst), bez sistemātiska, neatlaidīga darba ņēma par daudz spēka, un sasniegtais vienmēr bija pārmaksāts. Dzeja kļuva par drūmu burvi, par nežēlīgu skaistuli — ieviļinātāju, līdzīgu tām Plūdoņa balādes dūkņu sila meitenēm, kas paņēma puisi. Pēc dzejnieka negaidītās ātrās nāves tas liekas pārāk skaidrs. Beidzamā laikā, šķiet, Ziemeļnieks pats arī sāka to saprast. Viņš pārāk bieži sūdzējās, ka šī dzīve esot drūma, niecīga un nekur nederot. Kaut gan viņam bija daudz draugu un pēdējie viņu ļoti cienīja un mīlēja, tomēr viņš arī starp tiem jutās kaut kā vientuļš, atstāts. Dažreiz Ziemeļnieks varēja būt pat priecīgs, jautrs, bet pie dziļākas, asākas novērošanas bija noteikti saskatāms, ka šī jautrība, šī līksme savos dziļumos tomēr neīsta, varbūt labāk teikt —

virspusīga, pārejoša, un savā būtībā dzejnieks paliek tas pats senu senais vientulis, sāpīgais tāļākgājējs. Ziemeļnieka dzeja apēda viņa sirdi, visu viņa īso un satraukto mūžu, jo tas savai dzejai ziedoja ne tikai savu talantu un prātu, bet arī visas savas jūtas un instinktus. Viņā mākslinieks apēnoja, apspieda cilvēku. Pamazām, pa kripatai dzejnieks atdeva savām melodiskām rindām visu, un, kad vairs nebija nekā, tad viņš arī to pateica, jo bija vienmēr pārāk patiess un atklāts:

Ak, dzeja, ko es esmu guvis,
Kāds man no tevis bija prieks!
Tik citiem esmu svešnieks kļuvis,
Bet pats sev apnicis un lieks.

(Naktis)

Ziemeļnieka mūžs ir traģēdija — ass, sāpīgs brīdinājums visiem tiem pārējiem latviešu jaunajiem mākslinieciem, kas mēģina iet to pašu — Ziemeļnieka ceļu. Bet tādu ir daudz, jo arī literāriskā jaunatnē viņa iespaids bija liels.

JĀNIS GROTS. VAKARA MĀKOŅI

Dzejas. Izdevis A. Gulbis, Rīgā, 1930. 143 lpp.

Jānis Grots «Vakara mākoņos», liekas, kļuvis vēl īstāks, vēl viengabalaināks romantiķis nekā savos pirmos divos krājumos. Tās biezās reālisma svītras, kas Grota darbības sākumā iespaidoja un saraibināja viņa liriku, kļuvušas daudz, daudz mazākas, tikko manāmas.

Apskatāmo dzejoļu krājumu «Vakara mākoņi» dzejnieks sadalījis četrās nodaļās. Labākā no viņām pirmā — «Pie zelta zvaigznes Tirolē». Tā ir neviltota iejūsmas lirika, kas var sagūstīt katru ar savu aizrautības vilni. Piemēram, 9., 13. un 21. lpp.

Otrā grāmatas nodaļā sakopoti sabiedriska rakstura dzejoļi, kuros Jānis Grots pauž savas dzīves atziņas un ideālus. Nekā vienojoša, pareizāk sakot, sistemātiska mēs šeit neatradīsim. Tas arī būtu velti meklēts, jo Grots nepieder intelektuāliem dzejniekiem. Šinī dzejoļu nodalījumā atradīsim jauki izteiktās vārsmās gan aicinājumus uz darbu un cīņu, gan sapņus un redzējumus par cilvēcību, vispārēju mieru (dzejoļi «Atziņa» 38. lpp., «Redzējums»

48. lpp., «Miers» 68. lpp.) un nākotnes dzīvi. Visvairāk paliek atmiņā ar savu iekšējo dinamisko spēku un labo uzbūvi populārais dzejojums «Akmeņkaļi».

Trešā grāmatas nodaļā sakārtoti dzejnieka episkākie dzejoļi. No pēdējiem būtu minami «Skūpsts un pīpe» 81., «Šaha spēle» 89. un «Vēstule no Honolulu» 97. lpp.

Tagad pāriesim pie krājuma beidzamās un subjektīvākās nodaļas — ceturtās pēc skaita. Šī pēc savas būtības vispesimistiskākā. Viņa pat var izlikties pretrunīga otram grāmatas nodalījumam — sabiedriskam, kas noskaņots daudz mažorākā tonī. Bet tā tas tomēr nav. Izanalizējot Grota subjektīvos dzejoļus, var pilnā mērā saprast ir viņa sabiedriskās lirikas vairāk vai mazāk optimistiskās, uz darbību aicinošās rindas, ir viņa subjektīvās dzejas galīga, salauzta pesimisma apslacītās vārsmas. Neapšaubāmi Grots kā cilvēks nonācis līdz tādai psihiskās dzīves stadijai, ka grūti iedomāties, kurp gan vēl tālāk vairs varētu iet. Un, liekas, pats dzejnieks to itin labi saprot. Bet viņš vairs pat nemēģina no šī kļūmīgā stāvokļa atbrīvoties. Tas noteikti un skaidri liek nojaust, ka nekādas izejas nav:

Es vairāk nejūtu kā tikai krasta bruģi
Un sāpju smagumu, kas manus plecus spiež.

(«Sniega vasara», 113. lpp.)

Bet, neskatoties uz savu personīgo traģēdiju, dzejnieks tomēr citus aicina, mudina, drošina ticēt dzīvei, nākotnei un savam darbam (39., 57. lpp.). Liekas, ka pašreiz dzejnieka visdziļākā dvēseles jūta un atziņa tāda — «Neļaunojaties, ka man jāpaliek ceļa malā, es nu reiz tāds esmu, ļaujiet man brīvi izteikt savas sāpes un izmisumu (75. lpp. beidzamā kvarta), bet jūs, jūs ejiet tālāk, nepagurstiet.» Mums gan personīgi šķiet, ka arī Grotam pašam būtu savs pesimisms, savs izmisums jāpārvar, un, ka tas tiešām iespējams, uz to norāda dzejoļi «Viegla elpa» 105., «Cietā sirds» 131. lpp. Tomēr, skatoties tīri no mākslinieciskā viedokļa, jāsaka, ka šie minētās ceturtās nodaļas subjektīvie dzejoļi veidoti ar lielu tiešu iejūtas un atklātības spēku. Tā arī būtu viņu lielākā un paliekošākā nozīme un vērtība.

Grots nav formas virtuozs. Ar pēdējo viņš rīkojas ļoti vaļīgi, pat dažreiz neuzmanīgi, kā ar vienaldzīgu vai apnikušu sievieti. Viņš daudzreiz neievēro cezūras (41. un 53. lpp.), vienā un tai pašā dzejolī lieto gan 5 pēdīgu, gan

6 pēdīgu rindu (61., 68., 82., 105. un 113. lpp.), kauču uzrakstīts būtu pat tercīnēs. Cezūras neievērošanu mēs uzskatām par formālu defektu, jo tas sagausina, sapin rituma plūsmu; kas attiecas uz pēdu maiņu vienā un tai pašā dzejolī, tad to mēs dažreiz uzskatām jau kā modernismu, jo tas bieži tikai atvieglina izteiksmi un nebūt netraucē dzejoļa labskaņu, piem., 105. lpp. Tomēr visumā labāk būtu no šī paņēmiena atbrīvoties. Zināmu modernismu mēs novērojam pie Grota arī dažu pantmēru lietošanā; tā viņš, piemēram, neņem tikai tīro jambu vien, bet maisa to kopā ar amfibrahiju un trohaju:

Pie zelta zvaigznes Tirolē
Es redzu tavu seju
Un sajutu tevi tad dvēselē
Kā tikko jaužamu dzeju.

(9. lpp.)

Šādu parādību mēs varam tikai apsveikt. Ar to parastais, līdz apnikumam parastais jambs, trohajs un amfibrahijs tiek lieliski atsvaidzināts. Pie kam te atliek tikai mazs, mazs solis vairs, lai pilnīgi pārietu jau uz akcentēto pantmēru klasiskā pantā, kas pašureiz ir vislielākā formālā nepieciešamība jaunākā latviešu lirikā. Mēs nedomājam, ka pie šiem pantmēra modernizējumiem Grots nonācis pilnīgi apzinīgi. Nē. Viņš pašureiz tīrākais un īstākais iejūtas dzejnieks jaunākā liriķu saimē. Vienīgi veselīga dzejnieka intuīcija novedusi viņu pie šiem jauninājumiem. Cerēsim, ka arī uz priekšu Grots šinī virzienā turpinās attīstīties, vispār — nostabilizēs savu pantu. Krājumā «Vakara mākoņi» atrodami gan saistītie panti, gan brīvais. Pēdējais bez kādas likumības. No saistītiem pantiem visvairāk sastopami kvarta, tad distihs, beidzot, sekstīna. No pantmēriem jambs un trohajs, tad daktilis un amfibrahijs. Atskaņas visumā parastās. Dažas ļoti jaukas — s t i r n a — d z i r n a s. Epiteti, gleznas, salīdzinājumi — daudz visai īpatnēji un estētiski ierosinoši, piem., 9., 13., 27., 97., 124. u. c. lpp. Viens formāli no gatavākiem dzejoļiem — «Tirolietei» 22. lpp. Šeit dzejnieka iejūta atradusi ļoti pieskaņotu formu.

Savelkot kopā, jāatzīst, ka «Vakara mākoņi» ierosinošākais un izjūtu ziņā bagātākais dzejoļu krājums beidzamā laikā.

A. Gulbja izdevums vienkāršs, bet glīts.

ERNESTS ANŠEVICS. IEJŪTAS AISTĒTIKA

Mūsu dienu mākslas filozofijas pamati.
Krājumā pie A/S Valters un Rapa. Rīgā 1931. 128 lpp.

Minētais autors savā grāmatā pietiekoši saprotamā formā izstāsta tagadnes ievērojamākā zinātniskā estētiķa Teodora Lipsa un vēl pa daļai Johannesa Folkelta mācību, šur tur to apstrīdēdams un papildinādams.

Grāmata domāta nespeciālistiem un kā populāri zinātnisks darbs pilnā mērā apmierina viņam uzstādāmās prasības. Valoda visumā skaidra, zīmīga, slēdzieni noteikti izveidoti. Vairāk asuma un pilnīgāka nobeiguma slēdzienos prasa, pēc mūsu domām, tikai 8. nodaļa «Mākslas darba vērtēšana» un devītā «Mākslinieks un viņa radošais darbs».

Ļoti labi grāmatas galveno, pamata saturu noapaļo sākuma nodaļa, kur īsos vārdos izteikta iejūtas estētikas vēsture, un noslēguma daļa ar savu visai ierosinošo iejūtas estētikas vispārējo vērtējumu.

Pašulaik zinātniskās estētikas nozarē šī īsumā apskatītā grāmata laikam būs gan vienīgā, kas vēl vairāk ceļ viņas nozīmību un nepieciešamību.

1930. GADA MĒNEŠRAKSTI

Pagājušā — 1930. gadā mēnešrakstu skaits gluži tāds pats kā gadu iepriekš. Gandrīz nekas nav mainījies, izņemot to, ka apstājies jauno rakstnieku periodiskais izdevums «Zaļā Vārna», kas ar 1931. gadu domā atkal uzsākt savas gaitas no jauna.

Mēnešrakstu apskatu sāksim alfabētiskā kārtībā.

Vispirms — «B u r t n i e k s». Politiski labā virziena žurnāls. Latviešu daiļliteratūrai nepiegriež sevišķas vērības. Atsevišķie prozas gabali, kas sastopami viņa slejās, — kā piliens jūrā. Toties izceļas žurnālā ievietotie populāri zinātniskie raksti un apcerējumi, kā arī lielu personību biogrāfijas. Katrā numurā sastopamas, kaut gan vienpusīgi, bet visai saistošas nodaļas «Kas jauns literatūrā?» un «Notikumi tautu un valšķu dzīvē». Kronika un grāmatu apskats varētu būt pilnīgāks.

Labākais, plašākais un saistošākais arī pagājušā gadā joprojām palicis mēnešraksts «D a u g a v a», ko vada rakst-

nieks Jānis Grīns. Iespiesti apmēram 30 stāsti, galvenām kārtām latviešu rakstnieku. Dzejoļu skaits stipri pāri simtam, pie kam blakus tradicionāliem dzejniekiem tīri mierīgi novietojas modernisti. Aprakstu un apcerējumu novadā daudz visai saistošu populāri zinātnisku rakstu par rakstniecības būtību un teoriju, tālāk filozofiju, psiholoģiju, ģeogrāfiju un astronomiju. Kronikā rūpīgas recenzijas par visām jaunākām grāmatām, polemikas, literatūrteorētiski raksti, apskati par jaunākām parādībām cittautu literatūrās, viņu lielāko un īpatnējāko rakstnieku novērtējumi līdz ar to atsevišķu darbu piemēriem. Beigās apskats par vietējiem un ārzemju teātriem, mūziku un gleznieciību. Katram numuram kā patīkams pielikums kāda latviešu mākslinieka gleznas reprodukcija. Izdevums glīts. — Nākošais mēnešraksts «Domas» — kreisa virziena izdevums, kur līdz šim apvienojās pa daļai sociāldemokrātiskie rakstnieki un pa kreisi no viņiem stāvošie — neatkarīgie. «Domās» kā atbildīgais redaktors paraksta K. Dziļleja, bet bez viņa vēl tur saimnieko Andrejs Upīts. Pēc sastrīdēšanās ar jauniem kreisiem dzejniekiem minētais mēnešraksts savu dzejas nodaļu bija spiests likvidēt. Prozā galvenām kārtām izpaužas Andrejs Upīts, kas arī devis to labāko. Bez tam minama L. Zamaiča ar savu romānu. Viss pārējais ar maz izņēmumiem stipri vien dilletantisks. No apcerējumiem izceļas raksts par lieliem Rietumeiropas radošiem māksliniekiem un viņu darba metodēm. Sastopami arī vairāki polemiski raksti par jauniem rakstniekiem. — Kronika, kauču gan dažreiz vienpusīga, bet dzēlīga un reizēm asprātīga. — «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», kuru pēc literatūrvēsturnieka Teodora Zeiferta nāves vada prof. E. Blese, dod visvairāk nopietnus, teorētiskus rakstus par skolām, vispār izglītību, valodniecību un vēsturi, dažbrīd gan krietni pasausus, bet vienmēr tomēr lietišķus. Bez tam šinī žurnālā atrodami arī apcerējumi par literatūru un rakstniekiem. Noslēgumā diezgan plaša nodaļa ar recenzijām un atzīmēm par jaunākām parādībām grāmatniecībā un vispār latvju mākslas dzīvē. — Kreisākais no visiem Latvijā iznākušiem žurnāliem, kā tas jau pēc nosaukuma redzams, — «Kreisā Fronte» — pēc apmēriem neliels, bet glītā izdevumā. To pieraksta Linards Laicens un viņa pravietis Fross. Ideoloģiski nepieņemams — iziet uz literatūras iznīcināšanu, tātad propagandē to, ko jau atzinuši par kļūdu pat viņa aizrobežas brāļi. — Ļoti īpatnējs un

jauks žurnāls dzejnieka Kārļa Skalbes vadītā «Piesaule». Iespiež vienīgi latviešu rakstnieku jaunākos oriģināldarbus. Apsveicama parādība! Pie kam galvenām kārtām izkopj īso noveli un stāstu, tāpat dzeju. Līdzstrādnieku skaits ļoti plašs. Liela izdevība dota jauniem vingrināties prozā, kuras beidzamā laikā mums sevišķi trūkst. Šastopamas vairākas esejas par latviešu vidējās paaudzes rakstniekiem un dzejniekiem. Mazāka vērība piegriezta kronikai.

Beigās pieminēšu nelielo žurnālu «Jauno Trauksme», ko izdod 9 vīru liels jauno rakstnieku kolektīvs. Minētais žurnāls sacēlis lielus, kodīgus putekļus literāriskās aprindās, kas sevišķi knieš acīs vairākām personām no kreisām rakstniecības aprindām. Žurnāla spēcīgākās nodaļas — dzejas un polemikas. Beidzamā tiek izkarota sīva, principiāla cīņa par mākslas un rakstniecības uzdevumiem ar dažiem vecāko rakstnieku paaudžu pārstāvjiem.

Tas būtu īsumā apmēram viss par galvenākiem literāriski zinātniskiem mēnešrakstiem 1930. gadā.

MANA PIRMĀ SASTAPŠANĀS AR MAJAKOVSKI

1919./20. gada ziemā es dažus mēnešus pavadīju Penzā. Pilsēta man ne sevišķi patika. Nemitīgi stiprs sals, un nevienas skaistas meitenes. Vienīgais mierinājums bija, ka reiz šeit tāpat bija garlaikojies rakstnieks Viktors Eglītis. Neapšaubāmi mana dvēsele vēl vairāk priecātos, uzzinājusi, ka tai pašā Penzā kādreiz bija nikuši vēl arī tādi pārgalvji kā mākslinieki Kazāks, Tone, Suta un Baltgailis. Diemžēl tajā laikā man par to nekas nebija zināms.

Es strādāju par asistentu pilsētas slimnīcā un bez tam ārpus pilsētas Penzas kara hospitālī. Tur es iepazinos ar jaunu cilvēku, kas ieņēma hospitāļa komisāra posteni. Mūsu istabas veda uz kopēju gaiteni.

Šis komisārs, bijušais cara virsnieks, juridiskās fakultātes students, ļoti interesējās par mākslu, dzeju. Kaut kādā veidā uzzinājis, ka es nesen esmu atbraucis no Maskavas, viņš piebiedrojās man.

Mani pašu toreiz bija viegli kontuzējusi dzejr.

Mēs ātri sadraudzējāmies. Brīvajos vakaros es viņu apciemoju. Viņam bija pietiekami ēdamā, reizēm atnāca arī meitenes. Bet visvairāk mēs tomēr spriedām par dzeju. Viņš man lasīja savus dzejoļus. Tie bija smalkiem, izzi-

mētiem burtiem uzrakstīti uz gaiša, graudaina papīra lapām, kas sastiprinātas ar tumšsarkanām kā asins lentām. Ja uztvertu šīs lapas ar ožu, — tās jūtami smaržoja pēc lētām ziepēm vai vienkāršu ļaužu sievietes nule izmazgātiem matiem. Viņš piederēja pie tā sauktajiem zemnieku dzejniekiem; viņā bija daudz līdzības ar Kļujevu un Jeseņinu. Jāatzīstas, ka mana jauniegūtā drauga dzejoļi man ne visai patika, es tos ļoti maz sapratu.

Kādu vakaru, atgriezies mājās, es atradu uz sava galdiņa zīmīti no sava drauga, kurš uzaicināja mani pusdeviņos uz pilsētas teātri; todien tur vajadzēja uzstāties dzejniekam futūristam V. Majakovskim. Dzīvodams Maskavā fakultātes internātā, es, tiesa, kaut ko biju dzirdējis par Majakovski un viņa izturēšanos, bet no viņa dzejas zināju tikai:

La —
piņas
lapiņas

Man nebija īpašas patikas iet, laukā trakoja sniega vētra. Bet izrādījās, ka galvenajam ārstam bija jābrauc uz teātra pusi, līdz kurienei viņš mani arī aizveda.

Pilsētas teātris bija gandrīz pilns. Bija sapulcējusies visa vietējā sarkanarmijas inteliģence, komisāri, poļitruki, mākslinieki un virsnieki, vietējā sarkanā aristokrātija, Penzas dzejnieku klubs, Penzas institūta studenti un karaskolas audzēkņi.

Tikai ar lielām pūlēm man izdevās sameklēt savu draugu zāles pirmajās rindās. Viņš iepazīstināja mani ar vietējā Penzas dzejnieku kluba biedriem. Lielākoties tie bija jauni cilvēki militārā formas tērpā, nervozi un žestikulējoši. Viņi aizrautīgi sprieda par Majakovski, turklāt pieminēdami arī citu pazīstamu dzejnieku vārdus. Varēja saprast, ka pret Majakovski kluba biedru vidū valdīja krasa uzskatu atšķirība.

V. Majakovska lekcija sākās ar veselas stundas nokavēšanos. Dzejnieks iznāca uz skatuves lieliem soļiem, zaldātu zābakos, ar paštītu smēķi zobos. Zaldāta krekls bija apjozts ar īpatnēju siksnu. Augumā viņš bija varens un rīkli nežēloja, it kā viņam būtu milzu balss krājums. Dzejnieka parādīšanās izsauca vienas auditorijas puses aplausus, otra puse — šņāca. Vispirms Majakovskis apsveica klausītājus ar Sarkanās armijas uzvaru (kaut kādā vietā

baltie bija atkāpušies). Tas izraisīja vētrainus aplausus. Pēc tam Majakovskis pieskārās pašreizējiem notikumiem, bet, kā es vēlāk sapratu, tīšām apgaismoja tos tā, lai pēc iespējas labāk attaisnotu savu pozīciju. Kad dzejnieks sāka runāt par mākslu, viņš pēkšņi atdzīvojās. Šo sajūsmu iezīmēja pret veco literatūru vērstas grandiozas, patētiskas lamas. Pārliecinošas loģikas šajās lamās nebija, toties bija milzums temperamenta un asprātības. Bija skaidrs, ka runa atstājusi uz klausītājiem spēcīgu iespaidu. Majakovskis runāja lēni, it kā cenzdamies iedzīt katru vārdu klausītāju galvās līdz pašam galam, līdz pastardienai. Lekcijas laikā viņš soļoja uz priekšu un atpakaļ pa skatuvi. Gandrīz nepārtraukti Majakovskis smēķēja un reizēm nospļāvās. Stipri dramatiskās vietās viņš pacēla kreiso roku un paātrināja runas tempu.

Kad Majakovskis sāka lamāt arī jaunos dzejniekus, it īpaši zemnieku dzejniekus, zālē sacēlās troksnis, tomēr Majakovski varēja labi sadzirdēt, — viņam vajadzēja tikai paaugstināt balsi. Līdz atklātam skandālam nenonāca. Nomierinājās.

Pašās lekcijas beigās Majakovskis sāka runāt par futūrismu un, citēdams, pa pusei aurodams, lieliski deklamēja savas vārsmas. Man personīgi tas patika visvairāk.

Pēc lekcijas Penzas kultūrizglītības nodaļas vadītājs sarīkoja savā dzīvoklī, labākajā Penzas viesnīcā, mazu «rautu» par godu Majakovskim. Mans draugs parūpējās, lai arī es nokļūtu šajā vakarā. Tur bija daudz paštecinātā, svaigas voblas, gandrīz īsta rudzu un kviešu maize, olas un sviests. Majakovskis dzēra maz, toties citi ļoti centās, tā ka pēc pusnakts daudzi klātesošie tikko turējās kājās.

Starp citu, Majakovskis pacēla glāzi par Sarkano armiju un jauno dzeju. Es sēdēju netālu no Majakovska un, man šķiet, es nepārspīlēšu, ja teikšu, ka tajā vakarā viņš it kā dzēlīgi pazobojās par «savējiem» un pamatīgi garlaikojās.

Man likās, ka starp Majakovski un viņa biedriem bija noteikta, viņa neslēpta distance. Varbūt tāpēc arī es nemēģināju ar viņu uzsākt sarunu. Toreiz es lūkojos uz viņu kā zēns, kas ziņkārē blenž uz jaunu, lielu automobili. No Majakovska dvesa spēks un atturība. Tikai vēlāk, Maskavā, iepazīstoties ar viņu tuvāk, es sapratu, ka aiz šīs ārējā vēsuma čaulas sārto maiga, godīga sirds ar skarbiem ētiskiem principiem.

CELTNE

Vissavienības latvju proletrakstnieku centrālā biroja literatūras—mākslas—kritikas žurnāls. Nr. 6, 1930. g. un Nr. 1, 1931. g.

«Celtne» — vienīgais literatūras mēnešraksts latvju valodā, kas iznāk Padomju Krievijā, Maskavā. Žurnāls pēc apjoma diezgan biezs, no ārienes pieklājīgs.

Saturs samērā vispusīgs — sakampts no visām rakstniecības nozarēm, bet, tā kā mēnešraksta apjomi šādai vispusībai par šauriem, tad viņā ievietotais materiāls iznāk diezgan saraustīts.

Vislabāk parādīta dzeja. Pēdējā laikam būs arī tā stiprākā. Spriežot pēc minētiem diviem numuriem, viņa lielā mērā krievu dzejnieku ietekmēta kā formālā ziņā (saraustīta, nepareiza sintakse, ļoti tāļi «rifmoidi», asonanses, akcentētais pantmērs maisīts ar veco), tā arī saturā — balādveidīgi dzejojumi par pilsoņu karu, ražošanas procesu apraksti, par varu optimistisks uzskats uz visām lietām — mēs ceļam. Neskatoties uz šīm minētām, pa daļai labām īpašībām, tomēr šī dzeja mākslinieciskā ziņā vērtējama diezgan zemu. Nav izjūtas spilgtuma, liels epigonisms epitetos, salīdzinājumos, gleznās. Šai ziņā «Celtnes» dzejnieki pilnīgi vēl Raiņa, Plūdoņa un Rozīša, pat Virzas varā.

Proza pēc satura — aktuāla, tikai stils pārāk puķains, ornamentāls, sablīvēts, kompozīcija — vāja.

Citu tautu rakstniecībai celtnieši savā žurnālā neseko. Ziņas par latvju kolonijām ļoti nepilnīgas. Kas tur notiek kultūras nozarē — vai nu celtnieši paši nekā nezina, vai baidās zināt. Kritika rūpīga. Ir arī nodaļa par Baltlatvijas rakstniecību, bet viņā var atrast vienīgi nekautrīgu lamāšanos.

Beidzot šīs piezīmes, jāpiemetina, ka aizrobežas celtnieši lāgā nesatiek ar saviem pusbrāļiem šaipus robežas, un proti, kreisfrontniekiem. Pēdējos celtnieši apvaino nepareizā informācijā par Padomijas kulturālo dzīvi un vispār greizos uzskatos par proletāriskās mākslas būtību un virzienu. Ļoti zīmīgi!

KRIEVU DZEJNIEKS BORISS PASTERNAKS

Latviešu plašākām lasītāju aprindām no jaunākiem krievu dzejniekiem pazīstami gandrīz vienīgi tikai zemniecības dzejnieks **Sergejs Jeseņins** un futūristu vadonis

Vladimirs Majakovskis, no pārējiem varbūt daži tikai vārda pēc. Tomēr ir vēl krieviem tagadnē tādi dzejnieki, kuri katram lirikas mīļotājam būtu iegaumējami. Kā pirmais no viņiem būtu nosaucams **Boriss Pasternaks.**

Boriss Pasternaks izaudzis no tās pašas literāriskās skolas, no kuras cēlies arī Vl. Majakovskis, — no futūrisma, tikai Pasternaks nav tik politiski kreisi noskaņots kā Majakovskis. — Padomijas marksistiskie kritiķi ierindo viņu — Pasternaku — tā saucamos sīkpilsonības pārstāvjos.

Futūristiem šis dzejnieks pieskaitāms tikai savā darbības sākumā. Drīz vien viņš šo skolu pārauga, gluži tāpat kā Sergejs Jeseņins imažinismu, un sāka iet pilnīgi patstāvīgus ceļus, atkal līdzīgi Jeseņinam, balstīdamies pa daļai uz klasiķiem. Pašreiz Boriss Pasternaks neapšaubāmi lielākais krievu dzejnieks, kas, iziedams no visām labākām agrākās krievu lirikas tradīcijām, spīdoši virza viņu uz priekšu.

Borisa Pasternaka iespaids jaunākos krievu dzejniekos ļoti liels. Pat daudz lielāks nekā Majakovska un Jeseņina. Viņš ietekmējis ne tikai Antokoļski, Petrovski, bet pat tādus meistarus kā Tihonovs, Seļvinskis; bez tam viņa iespaids atrodams arī pie daudziem tīri proletāriskiem dzejniekiem.

Tomēr plašākām krievu lasītāju masām Pasternaks pat vēl tagad pagaidām diezgan svešs. Un laikam arī nekad viņš nebūs sevišķi pie plašās publikas iecienīts. Tas pilnā mērā izskaidrojams ar viņa dzejas raksturu. Pasternaks galvenām kārtām tikai dzejnieks priekš dzejniekiem. Tas sevišķi sakāms par viņa pirmā perioda dzeju, beidzamā laikā gan viņš kļūst saprotamāks arī vienkāršiem dzejas cienītājiem.

Borisa Pasternaka darbu skaits nav sevišķi liels. Viņa ievērojamākie darbi būtu sekoši: dzejoļu krājumi «Сверх барьеров», «Темы и вариации», «Сестра моя жизнь», romāns pantos «Спекторский» un poēmas «1905 год» un «Лейтенант Шмидт».

Boriss Pasternaks nav nekāds sevišķi idejisks novators, viņa galvenā nozīmība meklējama tieši pašā dzejas izteiksmē, viņas formālā pusē. Pasternaka pants stipri saraustīts, katra atsevišķa rinda vai vārsma viņa dzejā dažreiz dzīvo pilnīgi atsevišķu dzīvi. Daudzos dzejoļos mēs neatradīsim kopsummā nekā apjaušami loģiska. Bieži viņos arī trūkst izjūtu vienības. Tas notiek aiz tā iemesla,

ka Pasternaks, lai koncentrētu savu izteiksmi, bieži nolaiž daudzas sastāvdaļas no attīstāmās ainas, gleznas, domas, jūtas. Tas izskaidrojams arī ar to, ka dzejnieks mēģina apvienot ļoti tālu vienu no otra stāvošus jēdzienus, dot veselas grandiozas ainas un parādības, pieminot tikai kādu viņu atsevišķu daļu vai īpašību, ka viņš, beidzot, mīl tik lielā mērā pārpildīt, pārsātināt katru savu dzejas vārsmu un pārdzīvojumu, izjūtu enerģiju, ka lasītājam, viņu uzņemot, tieši sāp.

Borisa Pasternaka vārsmu valdzinājums un spēks tieši šai tikko minētā gleznu grandiozitātē un spilgtumā, neaprakstāmā vārdu daudzpusībā, īpatnībā un burvībā. Pasternaks kā dzejnieks varens ar to, ka viņš prot ļoti savdabīgi uztvert un ārkārtīgi asi parādīt visikdienišķākās lietas un parādības pavisam no citas puses, kas pārsteidz lasītāju kā pērkona spēriens debesīs. Pasternaka iztēle liela, spontāna, dziļas izjūtas un kustības pilna, kas var pat visabstraktākās lietas un jēdzienus pārvērst un iemiesot mākslinieciski ierosinošos tēlos. Pasternaks mīl savos dzejoļos attīstīt vairākus tematus uz reizi, dodot tādā veidā visu to dzīves plūsmu, kas bijusi viņam apkārt kādā attiecīgā mirklī, visā viņas kopumā.

No savas darbības sākuma līdz 1926. gadam Pasternaks raksta vienīgi tikai par dabu un par saviem iekšējiem pārdzīvojumiem. Bet pie šīm savām iekšējām izjūtām un dabas viņš iet kā stingrs filozofs, vedot tās ciešā sakarā ar visu kosmosu un sociālām parādībām. Tamdēļ Pasternaku jaunākā krievu lirikā pilnīgi pamatoti uzskata par krievu filozofiskās dzejas cienīgu turpinātāju un Tjutčeva pēcnācēju.

1925. gadā Pasternaka dzejiskā darbībā iezīmējas zināms lūzums. No savas stingrās filozofiskās lirikas viņš pāriet pa daļai uz epiku (romāns dzejā — «Спекторский»), attīstot savos darbos fabulu, un uz liroepiskām poēmām ar vēsturiski revolucionāru vielu. Šīs viņa poēmas — «1905 год» un «Лейтенант Шмидт» samērā daudz saprotamākas, daudz vieliskākas, ar lielāku ārpasaules ietveri nekā viņa agrākās dzejas. Bet tas Pasternaka lirikai par sliktu nav nācis. Tieši otrādi — viņai tas tikai bijis par labu. Neviens no krievu dzejniekiem nav tik koncentrēti, tik gleznaini un ar tādu izjūtas spēku un asu vēstures izpratni tēlojis krievu dzīves laikmetu no 1880. gadiem līdz pirmai revolūcijai, kā to darījis Pasternaks savas poēmas «1905 год» ieskaņā. Tālāk. Tāpat arī 9. janvāra dienas

notikumi, kas aprakstīti poēmas pirmās nodaļās, tverti sociologiski dziļi, pareizi un atveidoti mākslinieciski, ar lielu meistarību. Tomēr visīpatnējāk un visspēcīgāk dzejniekam izdevies 1905. gada attēlojums no bērna psihikas viedokļa. Turpretim poēmā «Лейтенант Шмидт» Pasternakam spīdoši izdevies ievest dzejā tīri ikdienišķas, intīmas un politiskas sarunas, kritiķu runas, telegrammas un vēstules, bet 1905. gada matrožu un kareivju demonstrāciju un sacelšanos būtību — dvēseli — tas pratis izcelt un parādīt ļoti īpatnēji, aprakstot vienīgi ārējos notikumus, bieži kavējoties tikai pie raksturīgākiem sīkumiem un maziem gadījumiem.

Tāds būtu apmēram īss B. Pasternaka līdzšinējās dzejiskās darbības raksturojums. — Pārvarot formāli mirušo futūrismu un ideoloģiski filozofisko liriku (pa daļai), tas nonācis pie sociologisko problēmu atrisināšanas, kas dod viņam lielu plašumu tālākai attīstībai.

Visi rakstiņā minētie Pasternaka darbi, kas pilnīgi izsmeļoši raksturo dzejnieka līdzšinējo ievērojamo jaunradīšanu, Latvijā visiem pieejami, un mēs sevišķi griežam uz viņiem jauno latviešu literātu vērību.

FRIDRIHS GULBIS. NAKTS TRIUMFS

Dzejas 1925—1930. M[ākslinieku] B[iedrība] Zaļā Vārna, 1931. g.

Fridrihs Gulbis pēc savas būtības pieder tā saucamiem kosmiskiem dzejniekiem. To vēlreiz jo spilgti apliecina viņa otrā nule apskatāmā dzeju grāmata «Nakts triumfs».

Fr. Gulbja lirikas galvenais temats — viņa iekšējais subjektīvais «es» un tā attieksmes pret pasauli. Tas nenozīmē, ka mēs Gulbja dzejā nesastapsim arī citus tematus, nē, bet tiem tomēr piemīt tikai sekundāra nozīme.

Tālāk. Dzejnieks, runājot par sevi, nav akls, neapzinīgs savu piedzīvojumu izteicējs, viņš grib būt un arī ir filozofs. Zināms, mēs pie viņa neatradīsim noteiktas izstrādātas sistēmas vai pat konsekventas domas. Pie Gulbja mēs sastopam vienīgi sava «es» un kosmosa izjūtu, bet tā ir apskatāmā krājumā ļoti noteikta, viengabalaina un spilgta. Fridrihs Gulbis pēc sava dzejiskā satvara tumšs, smags mistiķis un pesimists, tomēr vairs ne jau tik bezizejisks kā savā pirmā grāmatā «Vīziju varā».

Pēc dzejnieka domām, pasaulē, kosmosā neaprobežoti

valda melns tirdošs nemiers, un tas tamdēļ, ka viņa dvēseli nospiež šis pats sāpju un ilgu dzemdētājs — nemiers, bet dvēsele Gulbim visu viņa izjūtu un domu izejpunkts, starts. Sīkākos pasaules tvērumos mēs pie Gulbja jau manām dažādību. Te viņa dzejniekam liekas kā tumša aka (10. lpp.), te kā lakta (69. lpp.). Un tas pilnīgi saprotami, jo arī pats dzejnieks sev pagaidām tikai dīvains jautājums (26. lpp.).

Mākslinieciskās kvalitātes ziņā apskatāmam krājumam trūkst viengabalainības. Dzejoļos, kas rakstīti ap 25., 26., 27. gadiem, jāatzīstas, manāma J. Sudrabkalna ietekme. Turpretim beidzamā laika dzejoļos viņa jau pavisam izzudusi. Šī perioda vārsmās Gulbis jau daudz, daudz īpatnējāks, dzejiski iespaidīgāks, jo savus plašos, spilgtos izteiksmes līdzekļus (epitetus, salīdzinājumus, gleznas) tas tagad lieto ar atzīstamu mēra sajūtu un noteikti raisās vaļā no tā izteiksmes blīvuma, kas bija sastopams agrāk.

No pantiem «Nakts triumfā» ar maz izņēmumiem sastopama vienīgi gandrīz kvarta, no pantmēriem pirmām kārtām trohajs — 5 un 4 pēdīgais, tad jambs, 5 pēdīgais, un arī daktils. Atskaņas visumā daiļskanīgas. Nevaram neatzīmēt neparasto atskaņu atbalsošanās veidu dzejolī «Cilvēki un zeme» (38. lpp.).

Pārējos izteiksmes līdzekļos (epitetos, salīdzinājumos, gleznās), kā vienmēr, daudz mākslinieciski redzīga un asa. Jauns ieguvums Gulbim atraisītas gleznas, piem., dzejolī «Kalēja dziesma» pirmā kvartā (70. lpp.).

Grāmatas ārējais ietērps apmierinošs.

ROMANTISMS KRIEVIJAS PROLETĀRISKĀ DZEJĀ

Tagadējie Padomju Krievijas marksistiskie kritiķi sadala savu literatūru vairākās daļās. Tur ir viņiem sava jaunpilsoniskā literatūra, kas atspoguļo nepmaņu ideoloģiju, sīkpilsoniskā rakstniecība, kas savas saknes rod turīgā zemniecībā un bezpartejiskā inteliģencē, tad sīkpilsonības rakstniecības kreisais spārns, kas balstās galvenām kārtām uz nabadzīgākām starpšķirām, un, beidzot, proletāriskā rakstniecība kā strādniecības izteicēja.

Proletāriskās rakstniecības uzplaukums sākas tikai pēc oktobra revolūcijas aiz pilnīgi saprotamiem iemesliem. Pie carisma strādniecība bija vēl pārāk vāja, lai dotu savu uzskatu un dzīves atspoguļojumu literatūrā, un bez tam

vēl cariskais režīms stingri apspieda katru mēģinājumu šinī virzienā.

Tomēr šis tas ir jau radies krievu rakstniecībā arī pirms oktobra revolūcijas, ko tagad pieskaita proletāriskai literatūrai. Pie šiem darbiem mēs pakavēsimies kādu citu reizi.

Ja nu mēs apstājamies pie tagadējās krievu proletāriskās rakstniecības, tad redzam, ka viņa šais beidzamos četrpadsmit gados, sākot ar 1917. gadu, ir samērā spēji augusi, uzrādot gandrīz vienādi atzīstamas sekmes kā prozā, tā arī lirikā. Varbūt proza spētu uzrādīt pat lielāku skaitu ievērojamu darbu, bet toties lirika daudz saistošāka, pie kam vēl ar lielu, visai zīmīgu attīstības ceļu.

Kara komunisma laikā (no 1918. gada līdz 1921. gadam ieskaitot) krievu proletāriskā lirikā valdīja divi ļoti spilgti izteikti virzieni. Viens no viņiem bija tīri aģitatoriskais, kas formāli attīstījās no klasiskiem paraugiem. Šī virziena dzejnieki nemeklēja nekādus jaunus izteiksmes līdzekļus, tāpat viņi savos darbos nemēģināja atrast kaut kādu tur jaunu, proletārisku, vienotu pasaules izjūtu. Viņi rakstīja vienīgi tieši — patreizējam momentam, aicinādami strādniecību un zemniecību uz cīņu pret baltiem un citiem iekšzemes ienaidniekiem, pie kam viņi centās rakstīt tik vienkārši un skaidri, ka lai tas būtu saprotams katram vienkāršam lasītājam. Otrs virziens bija tieši pretējs šim tikko minētam. Tas bija deklaratīvi liriskais, abstraktais, vispārējais, kas formāli bija saistīts ar simbolismu. Šī virziena pārstāvji nerakstīja savas dzejas par dienas degošiem jautājumiem, viņus nesaistīja proletariāta pašreizējais stāvoklis. Tie strādāja pavisam pie citu jautājumu atrisināšanas. Šie dzejnieki pūlējās atrast proletāriskās mākslas īsto būtību, proletariāta pasaules izjūtu un arī stingri izstrādātu pasaules uzskatu.

Minēto pirmo — aģitatorisko virzienu reprezentēja galvenām un gandrīz vienīgām kārtām dzejnieks **Demjans Bednijs** (Демьян Бедный). Viņam bija ļoti daudz sekotāju, kas rakstīja politiskus dzejoļus laikrakstiem, bet viņu darbiem pa lielākai daļai trūkst jebkādas mākslas vērtības.

Otram virzienam pieskaitāmi ļoti daudz dzejnieki: **Kirilovs, Gerasimovs, Gastevs, Aleksandrovskis, Obradovičs, Sadovjevs, Filipčenko, Samobitņiks**; šim virzienam nebija gandrīz nekāda iespaida uz masām, bet par to pirmam aģitatoriskam virzienam, kuru, kā mēs jau minējām, reprezentēja Demjans Bednijs, bija ārkārtīgs iedarbības

spēks uz revolucionāro strādniecību un nabadzīgo zemniecību. Bednija klasiskās «aģitkas» lielā mērā pacēla Sarkanarmijas morālisko spēku un līdz ar to arī viņas kaujas spējas.

Ja deklaratīvi liriskam virzienam, kas apvienoja galvenām kārtām jaunos proletāriskos dzejniekus, nebija nekāda liela tūlītēja iespaida uz strādniecību, tad turpretim šo liriķu darbiem bija ievērojama nozīme proletāriskās dzejas tālākai attīstībai.

Šis virziens deva proletāriskai dzejai viņas pirmos nepieciešamos pamatus, pie kam šos pēdējos tas mēģināja pilnīgi apzinīgi teorētiski pamatot, izveidojot savu jaunu, īpatnēju filozofiju. Tā radās proletāriskās dzejas «kosmiskais» periods, kuru visspilgtāk savos darbos izteica šī virziena dzejnieki, apvienoti kolektīvā «Кузница» (Smēde).

Kosmisms raksturīgs ar to, ka šī virziena dzejnieki sociālo revolūciju pārnes jeb, pareizāk sakot, paplašina līdz vispasaules apmēriem kosmiskā nozīmē. Šīs dzejas tēli aizaug līdz pasauļu bezgalībai, kur vairs ar mūsu mirstīgo zemi nav nekādas darīšanas. Kosmoss — pēc šo dzejnieku iztēles — milzīga fabrika. Tālāk. Kosmosa atsevišķās daļas līdzinājas fabrikas zināmiem nodalījumiem. Un visas parādības kosmosā tiek salīdzinātas ar attiecīgiem darba procesiem fabrikās. To visu dara aiz tā iemesla, ka, lūk, proletāriskā māksla ir pavisam kaut kas cits nekā pilsoniskā, tāpēc viņai nepieciešama sava īpatnēja pasaules uztvere un pilnīgi organizēta iztēle.

Deklaratīvi liriskais virziens ar savu kosmismu ir proletāriskās dzejas bērnības stadija. Nekādu ievērojamāku dzejas darbu šis laiks nav devis. Vairāk gan deklarācija un ļoti daudz skaistu, augstu vārdu, kuros tomēr visai vecas dzejas. Tomēr šis virziens ir bijis vajadzīgs kā pāreja, kā pirmais pakāpiens nākošam, tālākam, produktīvākam pakāpienam.

Deklaratīvi liriskais virziens izbeidzās neilgi pēc pārejas uz Nep'u. Kopā ar viņu nāriet arī tā sauktais aģitatoriskais, jo pilsoņu karš bija beidzies, un pēc šī virziena dzīvē vairs nebij nekādas lielas vajadzības. Pamostas jauns vilnis, rodas jauna dzejas kustība, ko varētu apzīmēt ar nosaukumu **«heroiskais romantisms»**. Šī jaunā romantisma ciltstēvs dzejnieks **Nikolajs Tihonovs**, kas patiesībā pieder sīkpilsonības literatūras kreisam **spārnam**, bet šo jauno heroisko romantismu ātri vien pārņēma un

līdz galam attīstīja un izkopa proletāriskie dzejnieki, piem., kā **Ļeļevičs, Rodovs, Bezimenskis un Obradovičs.**

«Heroiskais romantisms» nav neviena dzejnieka izdomāts. Tā bija vienkārši laika prasība. Un šo prasību pats pirmais un ar vislielāko mākslinieciskо enerģiju izteica tas pats pieminētais N. Tihonovs, sevišķi savās balādēs par pilsoņu karu. Bija pārdzīvots smags, varonīgas cīņas pilns periods un iestājies klusums, atgriešanās pie parastā darba, kas prasījis šo tikko pārdzīvoto baigo laiku romantizēt kā spēka avotu nākošai ikdienai un cīņām ekonomiskā laukā.

«Heroiskais romantisms» bija arī tas, kas noveda proletārisko dzeju no viņas abstraktiem, filozofiskiem augstumiem, no viņas pārāk racionāla kosmisma tuvāk zemei, konkrētībai, tuvāk tiešam cilvēkam un viņa pārdzīvojumiem.

Heroiskais romantisms salauza arī proletāriskās dzejas līdzšinējo odveidīgo, stīvo, iestērķelēto stilu, piedodot tai dzīvāku, krāsaināku un vijīgāku izteiksmi.

Proletāriskie dzejnieki Rodovs, Obradovičs un sevišķi Bezimenskis, uzkampjot N. Tihonova heroisko romantismu, nesa viņu tālāk, bet līdz ar to ieveda viņā arī daudz kā jauna, savdabīga.

N. Tihonova romantisms vēl diezgan «vecmodīgs», bieži pilns misticisma, kauču arī laikmetiskā asā satīrā un lieliskā izteiksmē. Turpretim proletārisko dzejnieku — galvenām un pirmām kārtām Bezimenska romantismam trūkst jau jebkādas jaunuma migliņas, iemidzinoša salduma, šis romantisms krass un kails kā pati dzīve un arī vēl konkrētāks un tiešāks nekā agrāk pieminētais Tihonova romantisms. Tā, piem., Bezimenskis raksta par partijas cilvēku, par aktīvo cīnītāju, par viņa domām, izjūtām un darbu. Savos dzejoļos Bezimenskis bez kautrēšanās ieved politiskos lozungus, izvilkumus no laikrakstiem (futūristu iespaids), un tomēr tanī pašā laikā viņš ir romantiķis.

Bezimenska uzsākto ceļu proletāriskā dzejā turpināja vesela rinda jaunu dzejnieku. Bet viņi šo ceļu tomēr novirzīja jau uz citu pusi, ienesot savā dzejā vēl vairāk konkrētā materiāla, tīrās, pelēkās ikdienības. Pēdējā savukārt maz pamazām izvicināja atlikušo romantisko dzejas piesmaržu, un tā pavisam nemanot radās jauns virziens, kuru vislabāk varētu dēvēt par **ikdienības liriku.** Viņa reģistrēja, atzīmēja dzejiskā formā ar stipru politisku piegaršu atse-

viškus dzīves sīkumus, tādējādi slīdot pa virspusi. No šāda veida liriķiem būtu atzīmējami **Žarovs** un **Molčanovs**.

Tā proletāriskā dzeja diezgan īsā laikā nostaigāja ārkārtīgi lielu distanci no metafiziskā kosmisma līdz ikdienības lirikai. Kurtisks skrējiens!

Bet «ikdienības lirikas» hegemonija proletāriskā dzejā nevilkās ilgi. Drīz vien parādījās grupa dzejnieku **«perevaļci»** (grupa «Перевал»), kuri atkal pacēla romantisma karogu. Tomēr starp šo jauno romantismu un heroisko romantismu bija zināma starpība. Heroiskais romantisms apdziedāja galvenām kārtām, kā mēs zinām, tikko beigušos cīņas laikmetu, viņa psiholoģiju un varoņus un, kolīdz pieskārās apkārtējai dzīvei, pamazām pārvērtās ikdienības lirikā, vienkāršā dzīves reģistrētājā. Turpretim šis jaunais romantisms mēģina bez pagājušām cīņām tieši arī pašu tīro ikdienību un viņas cilvēkus romantizēt, piedodot tiem spārnus uz lielākiem darbiem, padziļinot tos.

Šis jaunais romantisms nebija nekāds veco seno bruņinieku piļu, gotisko baznīcu un spoku atjaunotājs dzejā. Zināma sakarība ar veco romantismu šim jaunam revolucionāram romantismam bij, bet tikai ritmos, izteiksmes enerģijā, balādiskās formās un krāsainā dzīves uztverē. Un paši romantiskie dzejnieki to arī nenoliedz. Tie klaji atzīstas, ka viņi mācījušies pie Heinriha Heines, angļu balādistiem, Hofmaņa, krievu tautas eposa. Bet saturu un vielu tie ņēma no apkārtverdošās dzīves, to sabiezinot, to sakoncentrējot līdz tādam spilgtumam, kā izteiksmei bija nepieciešams bieži arī patoss.

No jaunā revolucionārā romantisma pārstāvjiem tagadējā krievu proletāriskā dzejā atzīmēsim — **Svetlovu, Golodniju, Dementjevu** un pa daļai **Kazinu**. Pie Svetlova visasāk šis minētais romantisms parādās viņa darbā «Grenada», pie Golodnija darbā «Романтическая ночь», pie Dementjeva daudzos dzejoļos. Pašreiz krievu proletāriskā dzejā cīnās divi virzieni — nupat pieminētais revolucionārais romantisms un tā sauktā ikdienības lirika, drusku pārveidota no romantisma, ar Bezimenski priekšgalā.

KRIEVU DZEJNIEKS NIKOLAJS TIHONOVS

Kādā no agrākiem pielikumiem mums bija izdevība iepazīstināt lasītājus ar pašreizējo krievu lielāko dzejnieku **Borisu Pasternaku**, kura literāriskās darbības sākums mek-

lējams vēl pirmskara gados. Bet arī tai krievu dzejnieku paaudzei, kura parādījās atklātībā tikai pēc lielā kara un revolūcijām, ir savi redzami pārstāvji. Starp viņiem ievērojamākais neapšaubāmi **Nikolajs Tihonovs**. Salīdzinājuma dēļ varētu piemetināt, ka viņš pieder apmēram tai pašai paaudzei, kurā latviešiem skaitās **Jānis Ziemeļnieks, Jānis Grots** un **Aīda Niedra.**

Nikolajs Tihonovs labu laiku rakstīja vienīgi dzejas un tikai beidzamos gados pārgāja uz prozu. Viņa prozas darbus mēs neapskatīsim, jo to vēl pārāk maz un, kauču viņi arī diezgan labi, bet nav visai raksturīgi.

Nikolajs Tihonovs ieguva atzinību un plašu ievērību jau ar saviem pirmiem darbiem: dzejoļkrājumu «Орда» (1920.—21. g.), tad ar savām **balādēm**, kas tāpat sakopotas atsevišķā grāmatā, un ar savu dzejoļu grāmatu «Брага» (1922).

Kā savos tikko pieminētos dzejoļkrājumos, tā arī savās lieliskās balādēs Nikolajs Tihonovs parādās kā visai spilgts, noteikts un ass romantiķis. Jā, tieši ass, nežēlīgs. Viņam nav ne vēsts no tā bezmugurkaulainā, mīkstā un saldenā lirisma, ko mēs saprotam pa lielākai daļai zem romantisma. Tieši otrādi. Tas izsakās kā visai dinamisks, vētrains un savā uztverē krāsains gars.

Nikolajs Tihonovs uzcītīgi mācījies pie tik formālistiskas krievu dzejnieku skolas kā **akmeisti**. Tamdēļ sākumā Tihonova pants visai izkopts, slīpēts un skanīgs. No akmeistu skolas galvas **Gumiļova** Tihonovs piesavinājies panta vīrišķību, dobjo skanīgumu un domu skaidrību, no otrā akmeista **Mandelštama** — vārsmu sirsnīgo plūdumu. Bet Tihonovs nav bijis nekāds akls akmeistu sekotājs. Viņš ienes akmeistu slaidā, vienādā pantā arī savu īpatnību, raksturību. Tas šo noteikto klasisko pantu salauž, iemet viņa vienveidībā pārsitienus, samazina teikumus, pat dažreiz aprauj pantu, izejot no tā, ka to prasa ņemtais materiāls un izjūtas būtība.

Bet tagad apskatīsim, par ko tad Nikolajs Tihonovs, romantiķis būdams, īsti raksta šais savās pirmās divās dzeju grāmatās un balādēs. — Tur ir labi panti, kas diezgan abstraktā, inteliģentā garā slavē revolūciju. Bet ne jau šais vārsmās slēpjas Nikolaja Tihonova darbu lielais iespaids un burvība. Savu dzeju lielākā daļā Tihonovs vēsta par tiem cilvēkiem — strādniekiem, zemniekiem, revolucionāriem inteliģentiem un matrožiem, kas stāvējuši, cīnījušies un krituši par revolūciju, vēsta par viņu cieša-

nām, izmisumu un uzvaras prieku, par viņu sīkām un lielām domām un darbiem. Un te nu parādās viņa dzejnieka spēks. Sevišķi tas sakāms par tā lieliskajām balādēm. Šais darbos, kuru svelmīgo būtību dzejnieks mācījies izprast pie Kiplinga, Nikolajs Tihonovs ar negantu spēku un enerģiju, koncentrēti, sausi, aprauti rāda mums gan sarkano dezertieri un viņa nelaimīgo sievu, gan komisāru Kremlī un kurjeru no frontes, gan varonīgās cīņas pie Perekopa, gan lielo badu, kas toreiz valdīja Krievijā, gan atstātās pilsētas un sādžas pie «salauztiem» ceļiem, kas izmirst slimībās un trūkumā. Savus varoņus viņš tēlo tik asi un koncentrēti, krāsas tā sabiezina, ka tie jau maz pamazām pārvēršas tipos. Bieži, lai izceltu tēlojamā laikmeta drūmumu, traģisko dziļumu un varonību, Tihonovs lieto pārdabiskas hiperbolas un ieslīgst kādreiz nevajadzīgā misticismā. Tā, piem., balādē par atvaļināto kareivi — kritušais iet mājās, dabūjis zināt, ka uz viņa vārda izsniegta atvaļinājuma atļauja, bet balādē «Perekops» dzejniekam kritušie, pirms tie gāžas nāves agonijā, sper vēl soli uz priekšu.

Pēc šiem pirmiem, tikko apskatītiem dzejoļu krājumiem un balādēm, kuras Tihonovs raksta intensīvi divus gadus, sasniegdams viņās ļoti lielu meistarību un izteiksmes spēku, dzejnieka darbībā manāms krass lūzums. Viņš atmet savam iestrādātam dzejiskam veidam — balādēm ar roku un metas tīros formālos meklējumos. Sākumā viņš ieved kā lasītājus, tā arī kritiķus lielā nesaprašanā un izbrīnā, jo tas kļuva abstrakts un nesaprotams izteiksmē. Cik viņš sākumā bija pilnasinīgs, tuvs dzīvei un cilvēkiem, tik tagad tas palika vēss, intelektuāls un koncentrēts. Tā, viņš, piem., raksta poēmu «Sahs», kurā tas karu un revolūciju mēģināja aprakstīt, izejot no šīs spēles darbības. Bet pēc šīs poēmas un vairākiem citiem sīkākiem darbiem Nikolajs Tihonovs atkal sāka nolaisties tuvāk zemei, iztīrot savus jaunos izteiksmes veidus no visiem liekiem abstrakcijas sārņiem un formas pārspīlējumiem. — Ar 1925. gadu Tihonovam parādās darbi, kuri spilgti norāda uz to, ka dzejnieks sāk atkal meistariski pārvaldīt savu jauno izteiksmes veidu un ka viņš no saviem tīri formāliem meklējumiem izgājis kā uzvarētājs. Rodas tādas viņa ievērojamās poēmas kā «Лицом к лицу», «Красные на Араксе» un «Дорога»; no viņa sīkākiem darbiem: «В Карелии», «Фининспектор в Бухаре», «Отдых», «Ночь президента», «Поиски героя», «Тишина», «Юдейский сон» un citi.

Savā poēmā «Дорога» dzejnieks tēlo Kaukāzu: Tiflisu, Kazbeku, ceļojumu pa Kara Gruzijas ceļu, pie kam spilgti parāda, kādas pārmaiņas notikušas šai apgabalā pēc sarkano ienākšanas, poēmā «Лицом к лицу» dzejnieks raksta par Ļeņinu kā par proletāriskās revolūcijas vadoni un parāda pāreju no kara komunisma uz mierīgo jaunas dzīves celtniecību, bet poēmā «Красные на Аракce» tas stāsta par sarkano ienākšanu austrumos un sociālistiskās republikas kultūras pārākumu pār viduslaicīgo kurdu — laupītāju — mežonību un sastingumu.

Tam jaunam izteiksmes veidam, kas tagad parādās tikko pieminētos darbos, ir diezgan daudz atšķirības no tiem izteiksmes līdzekļiem, kurus dzejnieks lietoja, radot savas slavenās balādes. Pants vēl vairāk saraustīts, salauzīts, tā ka lasītājam gandrīz uz katra soļa lasot jāklūp. Tas darīts tamdēļ, lai tādējādi jo spilgtāk izceltu katra atsevišķa vārda, gleznas un salīdzinājuma svarīgumu un nozīmību. Atskaņas tiek lietotas ļoti nekārtīgi, bez kādas sistēmas un pēc sava rakstura pa lielākai daļai netiešas — tālas asonanses, konsonanses. Epiteti noteikti, bet pārsteidzoši. Salīdzinājumi un metaforas ņemtas no tālām jēdzienu rindām. Daudzas teikuma daļas bieži pavisam nolaistas. Gleznas daudzreiz lietotas tiši nesaprotamas. Savā vēstījumā Tihonovs nav uz pusi vairs tik objektīvs kā savos sākuma darbos, tagad viņš lieto jau ironisko izteiksmes veidu, ko pie pirmās izdevības samaisa gan ar filozofiskiem terminiem, gan ar asprātībām, gan ar aforismiem, bet bieži pāriet arī uz vienkāršu sarunas veidu ar lasītāju. Daudzreiz dzejnieks paliek arī feļetonisks un blakus augsti patētiskai valodai lieto pavisam ikdienišķus, «vulgārus» vārdus un veselus teikumus.

No visa tā redzams, ka Nikolajs Tihonovs, lai galīgi atrastu savu «es», mācījies ne tikai vairs pie akmeistiem vien, kā to bija sākumā darījis, bet gājis skolā arī pie **Majakovska, Pasternaka, Hļebņikova** un, beidzot, — pie paša **Puškina.**

Marksistiskā kritika pieskaita Tihonovu savas rakstniecības kreisam sīkpilsonības spārnam. Varbūt? Patiesībā viņš ir īsts revolucionārs inteliģents, kas par revolūciju cīnījies un arī tagad par viņu stāv un krīt. Šī psiholoģija sevišķi spilgti izteikta viņa visos darbos, un šeit meklējama arī viena no galvenām Tihonova nozīmēm. Viņš ir īsts, tipisks šīs jaunās paaudzes pārstāvis, kas izauga pa kara un revolūcijas gadiem, kurai sveša katra mīkstčau-

līgā romantika, kuras bērnība un jaunība pagāja badā, mūžīgā uztraukumā, tālu no ģimenēm, tranšejās pie ložmetēja. Visai zīmīgi izsakās par to arī pats Nikolajs Tihonovs savā **autobiogrāfijā**: «Mācījos, domāju — būšu komersants, bet iznācu — huzārs. Esmu izjādelējis visu Baltiju. Trīs reizes kritis no zirga. Kontuzēts kopā ar savu ķēvi. Piedalījies kavalērijas uzbrukumā pie Ropažiem. Pēc tam strādājis visādus darbus... cirtis malku, spēlējis «komiskos vecīšus», aizsargājis Petrogradu no Judeņiča. Sēdējis esmu Čekā un ar visādiem komisāriem lamājies un lamāšos arī uz priekšu, bet zinu arī vienu: ir tikai viena Krievija, kura ir, un viņa ir te.»

No visa redzams, ka Nikolajs Tihonovs ir īsts un uzticīgs revolūcijas līdzskrējējs.

No Tihonova grāmatām Rīgā atrodami pirmie 2 dzejoļu krājumi un balādu kopojums.

POZITĪVISMS JAUNĀKĀ LATVIEŠU DZEJĀ

Katrs, kas vien vairāk būs sekojis beidzamos gados latviešu rakstniecībai, sevišķi viņas dzīvākai daļai — dzejai, pamazām nācis būs pie tā slēdziena, ka savā kopsummā viņa **pesimistiska**. Tā drusku dīvaina, bet tomēr nenoliedzama patiesība. Ja apskatāmies, tad redzam, ka ar maziem izņēmumiem gandrīz visi šinī laikā debitējušie jaunie dzejnieki zvērināti pesimisti, piem., Jānis Grots, Fridrihs Gulbis, Pēteris Ķikuts, pa daļai Jānis Plaudis, Arvīds Grigulis un tā tālāk. Atkārtoju, ir tikai daži izņēmumi, kā Ēriks Ādamsons, bet tas, pateicoties savam specifiskam talantam (ornamentika). Rodas jautājums, kamdēļ tas tā ir, aiz kādiem iemesliem visi šie dzejnieki pesimisti, jo latvieši taču tauta, kas tikko ieguvusi savu brīvību, savu valsti. Bet par šiem iemesliem kādā vēlākā rakstā, tagad tālāk. Un nu, lūk, beidzamā laikā latviešu lirikā sāk pacelties jaunas nebijušas balsis, kas karo pret tikko apskatīto valdošo pesimismu par labu — **pozitīvismam, optimismam**. Ja beidzamos mēnešos iznāca vesela rinda jauno liriķu dzeju grāmatu, **Leonīdam Breikšam** — **«Skanošie ūdeņi»** (drusku agrāk), tad **Ērikam Raisteram** — **«Men»** un nupat **Kārlim Rabācam** — **«Vasara»**, kuras grieza zināmās aprindās uz sevi vērību ar to, ka pilsoniskie kritiķi viņās — šais tikko pieminētās grāmatās —

bija saskatījuši jauna pozitīviska, optimistiska gara un izjūtas spēcīgus dīgļus.

Šie kritiķi (Līgotņu Jēkabs, tad publicisti «Latvī», pa daļai «Brīvā Zemē») nevar pielaist, kā jau es ieminējos, to, ka tik jaunai tautai kā latviešiem, kas tikko ar lielām cīņām atbrīvojusies no svešām, naidīgām varām, kas iegūvusi savu patstāvību, jaunu, iekārtojamu valsti un dzīvi, var būt tikai tādi jaunie dzejnieki, kas gremžas vienīgi par savu nespēku, par savu sirds vājumu, sāpēm, kas visu pasauli tēlo kā melnu biti ar nāvējošu dzeloni, kā mūžīgu nemieru, tumšu rēgu, kas rāda vienīgi sliktas, zemiskas cilvēku jūtas un domas, kas ar nepārvaramu tīksmi meklē apkārt vienīgi izvirtušās, kritušās sievietes bez rakstura, no kara dragātus vīriešus un slimīgus, bālus bērnus, kas apraksta vienīgi korupciju, dzīves un modernā cilvēka sīkumainību, peļķiskumu un gara trulumu. Vai tad tiešām latviešiem, izsaucas šie kritiķi, tagadnes dzīvē nav neviena vairs cēla, pašaizliedzīga rakstura, vai tad viss tikai viens vienīgs zaņķis? Kur paliek mūsu zemniecība, jaunsaimnieki, kuri ne no kā ceļ savu jauno dzīvi, kur paliek pilsonība, kas rūpējas par valsts labklājību, beidzot, pati valsts kā tāda, lielās varonīgās cīņas par viņu? Vai viss tas nav dzejisku, bet optimistiskā garā rakstītu vārsmu vērts?

Šie kritiķi jūt, ka vajadzētu taču atrast tādus dzejniekus, kas visas šīs labās lietas vienreiz kārtīgi un pamatīgi aprakstītu, apjūsmotu, jo pretējā gadījumā, pēc viņu domām, iznāktu liela vienpusība, pat nepatiesība. Tamdēļ viņi ar sevišķu dedzību pieķērās tādiem dzejniekiem kā tikko pieminētiem Kārlim Rabācam, Ērikam Raisteram, Leonīdam Breikšam (sakarā ar viņu grāmatu iznākšanu), domādami atraduši īstos. Tas nebūt vēl nenozīmē, ka šie jaunie dzejnieki tiešām jau pildītu visas augšā minētās kritiķu prasības, no tā viņiem vēl tālu. Tā, piemēram, Breikšs tikai ļoti sirsnīgi un pubertātiski jūsmo par dabu, pie kam pagaidām viņa optimisms pilnīgi bioloģiskas dabas, tāpat kā daudziem jauniem dzejniekiem to pesimisms; Breikšs pārāk veselīgs un gados par daudz vēl jauns, lai būtu redzējis un spētu redzēt dzīves melnās puses, tālāk — Ēriks Raisters — tas jau atkal vairs nav tik viengabalains kā pirmais. Blakus ellišķīgai, trakai jūsmai par sievieti, blakus apšņabotai jautrībai un priecīgai tieksmei uz nākotni viņā iezogas arī skumjas, traģiskas vārsmas, kas runā gluži pretēju valodu. Visapzinīgākais no šiem trim neapšaubāmi Kārlis Rabācs. Tas noteikti un apzinīgi

raksta tikai par laukiem, gaiši slavinādams visas tās lietas un parādības, kas saistās ar zemnieku dzīvi. Un, ja nu šie par latviešu labām īpašībām norūpējušies kritiķi tik ļoti sirsnīgi pieķērušies nupat apskatītiem dzejniekiem kā garšīgam siera gabalam, tad tas aiz tā iemesla, ka viņi cer no šiem optimistiski noskaņotiem jaunekļiem izgriezt dzejniekus pēc savas pozitīvisma šnites. Var būt, ka tas arī šiem kritiķiem izdodas, jo par labu viņiem runā divas tādas lietas. Katru jaunu dzejnieku tīri neapzinīgi velk uz to pusi, kur viņu atzīst, kauču vai ar paslēptu dunci aiz muguras, tas ir viens, un otrs — var būt, ka tiešām kāds no šiem jauniem ar laiku tīri dabīgi, bez ārējās iespaidošanas attīstās par dzejnieku ar nosvērtu atzīšanas skatu uz dzīvi, bez tā naivā, puiciskā optimisma, kas pašulaik vēl visai bieži bezkaunīgi bāžas laukā no viņu rindām. Pret tādu pozitīvismu arī mums nebūtu principā nekādu iebildumu, jo mēs vispār stāvam par rakstniecības dažādību, tikai visumā te būtu vēl vajadzīga maza piezīme un brīdinājums.

Tā latviešu labā spārna kritika, kas tagad par visu varu meklē un mēģina audzināt dzejniekus ar optimisma un pozitīvisma iezīmēm, neapšaubāmi cenšas atrast un izaudzēt tādus trubadūrus, kas šauri valstiskā garā lielītu un cildinātu tagadnes sabiedrību, viņas vadoņu lieliskās spējas un darbus, kā arī visus tos sīkos un lielos pasākumus, kas beidzamā laikā paveikti, visu to vēl apbirdināt kā ar cukuru ar saldenu jūsmu par Latvijas dabu un tautiskumu. Tas būtu tāds īpatnējs **urrāoptimisms** — ļoti līdzīgs savam brālim, tā saucamam urrāpatriotismam.

Mums gribētos ticēt, ka šie dzejnieki, kas tagad sāk pamazām iet pozitīvisma ceļus, izvairīsies no šī nāvējošā, tikko pieminētā zemūdens akmeņa un nepaliks par īstiem šauriem **kroņa pozitīvistiem**, kas bez kādiem iebildumiem slavēs un aizstāvēs visu esošo, iegūto, tamdēļ arī sastingušo, bet gan vareni un kaislīgi trieksies nākotnē, tālāk. — Mēs domājam, ka viņiem nepieciešami izvairīties no vecās paaudzes kritiķu aizbildniecības, tāpat kā to kreisie dzejnieki nesen atpakaļ izdarīja savā pusē. Ja jau jaunie mēģina pozitīvismu meklēt, tad lai viņi meklē to tai paaudzē, kurai tie paši pieder, un tai dzīvē, kas rodas, kas nāk, bet nevis apdziedāt sasniegto un nostabilizēto. Tas būtu trubadūrisms sliktā nozīmē.

SKREJOŠAS PIEZĪMES PAR JAUNĀKO ĀRZEMJU RAKSTNIECĪBĀ

Šinīs dienās Francijā parādās jauns apskata mēnešraksts «**Le Mois**». Minētais mēnešraksts ļoti biezs un plašs, tā ka atstāj gandrīz solīdas grāmatas iespaidu. Viņa mērķis ļoti īpatnējs. Tas solās — tā vismaz saka viņa programmā — dot katru mēnesi īsā, koncentrētā, sintētiskā veidā ziņas un vērtējumus par visu to, kas noticis visas pasaules politikā, saimniecībā, rakstniecībā, mākslā, teātrī un zinātnē katrās beidzamās iepriekšējās četrās nedēļās.

Pirmais mēnešraksta numurs atstāj ierosinošu iespaidu. Starp citu, viņā atrodami raksti no H. de Šmerneļa, Šarla Vildraka, Žaka Kopo, Vlaminka un citiem.

* * *

Amerikā pašlaik lielas cerības liek uz kādu jaunu rakstnieku prozaiķi **Georgu Milburnu**. Viņa pirmās sakopotās skices un noveles nupat iznākušas Ņujorkā. Viņš raksta reāli, dabīgi, plašiem, enerģiskiem vilcieniem. Pēc savām tēlošanas manierēm tas stiprā mērā atgādina krievu prozas meistaru Antonu Čehovu, tomēr jāatzīst — jaunam Milburnam ir arī sava amerikāniska īpatnība un pasaule, kuru viņš prot dramatiski un saistoši tēlot.

Domā, ka viņa noveles lielā mērā izlietos arī filmām.

* * *

Argentīnas galvaspilsētā Buenosairesā spāniešu valodā parādījās jauns, dārgs un grezns mēnešraksts «**Sur**».

Šis mēnešraksts neaprobežosies savās slejās tikai ar spāniešu rakstniecību vien, bet tas sniegs arī periodiskus pārskatus par visām pasaules literatūrām, ieskaitot arī mazās Baltijas jūras tautas.

«Sur» ir ļoti skaisti un moderni ilustrēts, pie kam tas iznāks četras reizes gadā. Viņā savu līdzdalību apsolījuši labākie spāniešu rakstnieki un dzejnieki.

* * *

Nupat vācu valodā parādījusies visai saistoša autobiogrāfija, gandrīz romāns zem nosaukuma «**Žīdi bez naudas**». Viņas autors kāds dzejnieks **Mihails Golds**, trīs-

desmit piecus gadus vecs, pēc savas politiskās pārliecības komunists, kāda neliela mēnešraksta izdevējs.

Viņš ir cēlies no Ņujorkas padibenēm, pavadījis tur visu savu bērnību un zēnību, tamdēļ šo padibeņu dzīvi tas pazīst ļoti labi. Mihails Golds raksta bez kādām pretenzijām, vienkārši, skaidri, bet arī neko neslēpdams. Viņš stāsta par to, kā jūtas zēns pavasarī, kad apkārt ziedošu koku un pļavu vietā tas redz tikai nosprāgušu kaķu līķus, nejēdzīgus trumus un smaku šaurās, šķībās ieliņās, kurās ar pirmo blāvo krēslu parādās puskailas prostituētās. Viņš stāsta par ziemām, kas jāpavada šaurās, netīrās patrepēs kopā ar pārējiem ģimenes locekļiem — māsām un veco, strādīgo māti. Viņš stāsta par savām mežonīgām, cietsirdīgām rotaļām ar citiem ielas zēniem, tiem ielas zēniem, no kuriem pēc tam rekrutējās galvenām kārtām smagie noziedznieki un slepkavas. Viņš stāsta lēnām, apdomīgi, bez steigas, it kā apzinādamies savas vielas un sava uzdevuma nopietnību, un viņa stāstā Ņujorkas briesmīgās padibenes un viņas romantiskie cilvēki, kuras mēs pazīstam vienīgi pēc trafaretām amerikāņu burlaku filmām, iegūst savu cilvēcību, savu traģisku cilvēcību un pavisam citu nokrāsu.

* * *

Itālijā nesen atpakaļ nodibināja jaunu rakstniecības godalgu 50 000 līru apmērā zem nosaukuma — **«La Stampa»**.

Nupat pie pirmās izspriešanas viņu ieguva trīsdesmit piecus gadus vecais kalabriešu novelists un romānists **Eorrado Alvaro** par saviem beidzamo gadu darbiem — diviem stāstu un noveļu sējumiem — **«Ļaudis no Aspromontes»** un **«Salu sievietes»**, kā arī par savu kara romānu **«Divpadsmit gadi»**. Godalgošanas komisijā ietilpuši sekoši rakstnieki un rakstnieces: Margarita Sarsatti, Arturo Farinelli, Ago Ojetti un Luidži Pirandello.

Jāpiezīmē, ka godalgotais rakstnieks Eorrado Alvaro nav fašists. Šis apstāklis nodod labu liecību par komisijas bezpartejiskumu un viņas piespriešanas tīri literāriskiem principiem.

Eorrado Alvaro ārpus savas dzimtenes pagaidām vēl maz pazīstams, kaut gan viņš daudz lielāks un jaunradošāks par tādām slavenībām kā **Gvido da Verona**, kurš

atkal laiž klajā kādu lirisku mīlestības romānu, un **Pitigrilli.**

Eorrado Alvaro pazīstams tikai drusku Francijā un Vācijā, kur viņam nesen iznāca neliela stāstu izlase.

* * *

Vēl drusku par Itāliju. Tuvākā nākotnē Romā parādīsies jauns periodisks (sešas reizes gadā) žurnāls zem nosaukuma **«Fronte»** — veltīts vienīgi rakstniecībai un mākslai. Šo žurnālu parakstīs un vadīs **Mario Macsakurati.** Žurnālam būs arī sava programma, un ievietojamo darbu izvēlē tas vadīsies vienīgi no stingra mākslinieciska viedokļa.

Interesantākais tas, ka šis žurnāls piegriezīs visai lielu vērību arī cittautu rakstniecību jaunākām, saistošākām parādībām.

Kā līdzstrādnieki minēti pirmām kārtām sekošie rakstnieki: Alvaro Burilli, Kardarelli, Moravio Angaretti, gleznotājs Earrā, de Fiori, Scipiona.

* * *

Vācijā drīzumā iznāks ļoti īpatnēja dzejas antoloģija zem nosaukuma **«Der Lirik eine Bresche»**, ar Rūdolfa G. Bindinga plašu ievadu.

Šinī antoloģijā būs sakopota zināmo virzienu labākā vācu klasika un modernistu dzejas, pie kam viņai būs pieliktas klāt atbildes uz sekošu visai zīmīgu aptauju — **«Vai liriskam dzejolim mūsu laikos ir kāda vērtība vai nav?»**. Kā redzams, Vācijā literāriskās aprindas lauza galvas ap to pašu jautājumu, kuru visai sirsnīgi iztirzāja pagājušā gadā arī pie mums Latvijā sakarā ar jaunā dzejnieka Arvīda Griguļa dzejisko aforismu, ko viņš bija tik eleganti paņēmis no Seļvinska, — «Lirika ir mirusi, es domāju par pašnāvību».

Pie mums pretim Griguļa ironiskam pesimismam pacēlās gaisā vesels bars dzejnieku divpirkšu, kas zvērēja mūžīgu, neatlaidīgu uzticību neiegūstamai jaunavai — dzejai. Tā pie mums mazā zemītē izšķīra šo dzejniekiem kutelīgo jautājumu, redzēs, kā ar viņu tiks galā tādā lielā zemē kā Vācijā.

JAUNIE AMERIKĀŅU PROLETRAKSTNIEKI

Arī Amerikā, Savienotās Valstīs, iznāk savs proletāriskās rakstniecības mēnešraksts — **«New Masses»** (Jaunās Masas), viens vienīgais, pēc sava satura ļoti līdzīgs mūsmāju «Kreisai Frontei».

Pagājušā 1930. gadā šis žurnāls nosvētīja savu jubileju, pareizāk sakot, divas jubilejas: divdesmit gadus no mēnešraksta dibināšanas dienas un divus gadus no tā laika, kopš viņš saucas par **«New Masses»**.

Šim žurnālam ir diezgan raiba pagātne. To nodibināja 1910. gadā kāda visai politiski un mākslinieciski radikāli noskaņota inteliģentu grupa zem nosaukuma **«Masses»**.

Ar laiku viņš kļuva par visas Savienoto Štatu sociālistiskās un anarķistiski domājošās inteliģences vadošo orgānu. Literāriskā ziņā šeit bija valdniece buntariski noskaņotā rakstniecības bohēma. Blakus ārkārtīgi spēcīgiem revolucionāriem darbiem bija sastopami stāsti un dzejas, kas pārsteidza ar savu manierismu, stila dīvainībām un misticismu.

Pirmais lielākais pārbaudījums žurnālam bija pasaules karš. To viņš spīdoši izturēja. Jau pašā kara sākumā tas ieņēma nesamierināmu opozīciju pret karu. 1917. gadā, kad Savienotās Valstis arī pievienojas karotājiem, žurnālu slēdza, un tas bija spiests turpināt savu iznākšanu zem cita nosaukuma, un proti — **«Libereitor»**.

Krievijas revolūciju mēnešraksts uzņēma visai labvēlīgi un atsaucīgi. Bet no tā laika tad arī sākās šķelšanās tais aprindās, kas vienoti grupējās līdz tam ap mēnešrakstu.

Radikālāki noskaņotā grupa, kas pēc saviem uzskatiem vairāk tuvojās komunistiem, sāka ņemt pārsvaru un arī noteikšanu par mēnešraksta idejisko seju. Tad vispirms no žurnāla atšķēlās nost ievērojamais rakstnieks Floids Dells, kurš atklāti paziņoja, ka viņam nav pa ceļam ar ekstrēmistiem. To pašu darīja arī slavenais romānists **Aiptons Sinklers**, un tā no 1928. gada, kad žurnāls sāka saukties par **«New Masses»**, viņā palika tikai ļoti radikāli noskaņotā rakstnieku jaunatne ar **Maiklu Goldu** priekšgalā.

Šī literāriskā jaunatne savā žurnālā deklarēja, ka viņa nāk tieši no šahtām, tāliem mežiem, fabrikām un varenām muižām, kur tā strādā no rīta līdz vēlam vakaram, ka viņa ir gluži jauna — divdesmitgadēja —, spēcīga, revo-

revolucionāra, savu šķiru un vietu sabiedrībā pilnīgi apzinoša, tamdēļ viņa rakstīs tikai par sevi, par savu darbu milzīgos, vēsos mežos, fabrikās, tumšās šahtās, par strādnieku dzīvi un, nedomājot par proletārisko mākslu, tomēr viņu radīs.

Minēsim dažus no šiem jaunajiem rakstniekiem — strādniekiem. Vispirms **Džozefu Kalaru**. Viņš — ogļrača dēls, 23 gadus vecs, skolā mācījies tikai pusotra gada, strādā mežos kā vienkāršs strādnieks, vairākas reizes sodīts par revolucionāro darbību. Visai labs tēlotājs un dzejnieks ar lielu, īpatnēju lirisku talantu. Par sevi viņš raksta tā: «Es cenšos izteikt vienkāršos vārdos strādniecības nemierīgo sirdi un tā netiešā ceļā arī — sevi.» Nākošais **Mārtiņš Rezaks**, 24 gadus vecs. Cēlies no īstas un vecas strādnieku ģimenes, kurā jau trīs paaudzes bijušas par audējiem fabrikās. Pats Mārtiņš nodarbināts no 13 gadiem. Kādu laiku bijis Pensilvānijā par arodbiedrības aktīvu dalībnieku. Tagad audēju apvienības valdes loceklis. Bez tam strādā kā vienkāršs audējs. Raksta pašlaik grāmatu par audēju dzīvi un izvilkumus no šīs grāmatas drukā «New Masses». — Tad **Edgars Foļkovskis** — ogļracis, arī tēvs un vectēvs bijuši viņam ogļrači. Strādājis gandrīz visās Amerikas šahtās. Bijis par ogļraci arī Rūras baseinā. Pašulaik pabeidz grāmatu, kurā apraksta ogļraču darbu un dzīvi sekošās zemēs: Apvienotās Valstīs, Vācijā un Padomju Krievijā. — Beidzot, **Pols Pīters**, vecākais no visiem minētiem strādnieku rakstniekiem. Apkārtklejojošs strādnieks, kādu laiku ostas strādnieks Jaunorleānā, tad dzelzslējējs Pitsburgā. Viņš raksta stāstus un lugas no strādnieku dzīves. Par sevi viņš ziņo sekošo: «Ja mani darbs nenobeigs — es tagad katru dienu nokristu kā suns —, tad es no jauna sākšu vairākas mazas viencēlienu lugas strādnieku pulciņiem, lugas, kurās es centīšos izzobot tiesas un policiju.» — Īsumā vēl būtu jāpiemin pats žurnāla redaktors **Maikls Golds**, kas jau sarakstījis veselu visai īpatnēju romānu, un pavisam vēl jauns dzejnieks — **Magills**.

Žurnāls «New Masses» tagad noteikti iznāk katru mēnesi, vidēja formāta, 24 lappuses biezs.

No rakstniecības žanriem viņā galvenām kārtām atrodams tēlojums, jo tas ir izrādījies par visizdevīgāko rakstīšanas veidu, kurā jaunie rakstnieki — strādnieki — varētu izteikt savas domas, jūtas un apkārtējo dzīvi. Pat lielāki šo rakstnieku darbi neizkāpj vēl no tēlojuma robe-

žām. Tā, piem., **Maikla Golda** romāns it kā sadiegts kopā no mazāk vai vairāk liriskiem tēlojumiem, kuriem visiem tikai kopīga izjūta un vieta. Arī **Pītersa** stāsti visai maz ko atšķiras no pirmatnējā tēlojuma. Šinī rakstniecības žanrā no viņiem visiem tas spēcīgākais jau agrāk pieminētais **Džozefs Kalars**. Viņš raksta ļoti īpatnēji, plaši, ar lielu temperamentu un savdabīgu, rupju gleznainību.

Arī lirika ieņem žurnālā visai redzamu vietu. Bet šī lirika ir visai savdabīga — viņa ir noteikti politiska. Tā pa lielākai daļai izteicas dzejoļos — korespondencēs, rakstītos brīvā bezatskaņotā pantā un lielā mērā piesātinātos ar faktisko materiālu. Kā labākie liriķi būtu atzīmējami tie paši **Kalars** un **Magills**. Kalars pēc savas dzejiskās dabas maigāks nekā Magills, kurš ļoti brāzmains, skaļš, ar uzmācīgu oratora žestu. Viņa dzeja visai piemērota lasīšanai no estrādes, mītiņos un lielās strādnieku sanāksmēs.

Kritika žurnālā vēl samērā vāja. Kritiskie apskati vislabāk padodas **Frīmenam**, pārējie autori, kas mēģinās kritikā, vēl pārāk nenosvērti un neapzinīgi.

Ļoti saistošas arī tās diskusijas, ko izved minētais žurnāls savās lapaspusēs, piemēram, par to, **kādam jābūt īstam strādnieku dzejniekam**. Un vairums diskutētāju nāk pie tā paša apmēram slēdziena, kuru visai noteikti izsaka **Maikls Golds** kādā no saviem programmas rakstiem. Viņš paziņo to, ka katram īstam strādnieku rakstniekam vai dzejniekam jābūt par strādnieku kādā nebūt rūpniecības nozarē un jādzīvo īstu strādnieku ikdienu, tikai vienīgi tādos apstākļos viņš būs spējīgs dot savā mākslā īstu, neviltotu strādnieku dzīvi, uzskatus, domas un jūtas. «Kad tādam dzejniekam vajadzēs rakstīt,» turpina Golds, «tad viņš rakstīs kā cilvēks, kas līdz galam, līdz būtībai zin savu lietu, kas ar viņu it kā kopā saaudzis, bet nevis kā no malas stāvošs, kaut arī simpatizējošs strādniekiem, pilsonisks inteliģents.» — Ieiešana darbā, specializēšanās ir tas īstais spēka avots, kas dod strādniecības rakstniekam spēku un krāsas viņa darbam, kas ļauj viņam pareizi, psiholoģiski un neviltoti ieskatīties tiešamībā.

Nobeidzot savas piezīmes, gribu vēl piemetināt, ka tā jaunā strādniecības rakstnieku grupa, kas pašulaik pulcējas ap žurnālu «New Masses», dara savu darbu ļoti apzinīgi, ar lielu paškritiku. Tā, piemēram, sava žurnāla šā gada februāra numurā viņa atklāti paziņo lasītājiem, ka tā līdz šim savā darbībā pielaidusi daudz nopietnu kļūdu,

neesot ar vajadzīgo spēku, uzmanību un izteiksmes spilgtumu notēlojusi bezdarbu, neesot pietiekoši cīnījusies pret draudošām kara briesmām un tādējādi neesot bijusi par neatņemamu strādniecības sastāvdaļu.

Šī lielā atklātība un drosme ir visai zīmīga un norāda uz minētās rakstnieku grupas lielo iekšējo spēku un ticību savam mākslinieciskam darbam. Mūsu jauniem latviešu rakstniekiem un dzejniekiem tas būtu visai vērā ņemams fakts.

ITĀLIEŠU GODALGOTĀ PROZA UN KARA ROMĀNI

Itālijā, tāpat kā pie mums Latvijā, izved pavasaros tā saucamās **grāmatu nedēļas**. — Minētās nedēļas rīko visā Itālijā, bet, jāatzīstas, ar diezgan maziem panākumiem. Grezni un labi viņas norit vienīgi tādā vecā un lielā grāmatu izdevniecības centrā kā **Milānā**.

Apmēram tanī pašā laikā, kad visā Itālijā norit grāmatu nedēļas, attiecīgās iestādes un komitejas piespriež arī literāriskās godalgas rakstniekiem.

Pie mums Latvijā līdz šim pastāv tikai viena rakstniecības godalga — Kultūras fonds. Ne tā Itālijā. Tur šo rakstniecības godalgu ir krietni vien vairāk. Un beidzamā laikā viņu skaits vēl arvien pieaug. Tā vēl nesen — 1930. gadā — nodibināja jaunu godalgu zem nosaukuma **«La Stampa»** (par viņu jau mēs ziņojām) 50 000 liru apmērā. Bez viņas arī vēl otru literārisku prēmiju zem vareni skaļa nosaukuma — «Musolīni» —, arī 50 000 liru lielu. Godalga «Musolīni» nodibināta no laikraksta «Vakara Kurjers», bet godalga «La Stampa» no otra laikraksta — «La Stampa».

Bez šīm divām jaundibinātām pastāv, zināms, arī vēl vecās, senāk nodibinātās. Nosauksim no viņām dažas pašas galvenākās. Un tās būtu: godalga **«Bagutta»**, tad laikraksta **«Literāriskā Itālija»** prēmija, bez tam vēl izdevniecību «10» un «30» godalgas, izdevniecības **«Bemporad»** prēmija un citas.

Rakstnieku pretendētāju uz prēmijām salasās vienmēr ļoti daudz. Tā vienai pašai godalgas «Literāriskā Itālija» komisijai 1929. gadā bija iesūtītas vairāk kā simts grāmatu. Tagad rodas jautājums, kas tad visvairāk šīs literāriskās prēmijas saņem. Izrādās, ka priekšroka šinī ziņā tiek dota jauniem rakstniekiem (pie mums taisni otrādi).

No 1928. līdz 1930. g. ieskaitot godalgas ir saņēmuši sekoši rakstnieki: **Džovanni Komizo** par stāstiem **«Jūras ļaudis»**, tad **Pjero Gadā** par romānu **«Junga»**, tad rakstniece **Galente Ternī** par romānu **«Natālija»** un, beidzot, **Fabio Tombari** par romānu **«Dzīve»**.

No visiem pieminētiem darbiem **Fabio Tombari** romāns **«Dzīve»** (ieguva izdevniecības «30» godalgu par 1930. gadu) laikam būs tas vājākais. Pēc sava satura un uzbūves minētais romāns ir ļoti dzīvs, krāsains un raibs, bet galu galā tomēr ļoti saputrots. Viņā iet runa par kādu jaunu, apdāvinātu, bet drusku «ķertu» jaunekli, kas visai īsā laikā pārmaina ļoti daudz profesiju. Viņš ir gan klaidonis, gan matrozis, gan literāts un sportsmenis, bet beidzot tomēr — nekas. Šinī pašā īsā laikā pastarpām tas paspēj galīgi izārdīt arī savas mīļotās meitenes dzīvi. Daži itāliešu literāriskie kritiķi atzīmē, ka šis minētais romāns esot augstākā mērā autobiogrāfisks.

Rakstnieces **Galentes Ternī** romāns **«Natālija»** (godalga «10» 1930. g.) literāriskā ziņā vērtējams krietni vien augstāk par iepriekš apskatīto. Jāatzīstas, romāna viela visai vecmodīga — tiek tēlota jaunas sievietes mīlestība un ciešanas sakarā ar šo mīlestību, bet viss tas uzrakstīts ļoti gleznainā, dzīvā valodā, labā kompozīcijā, ar īpatnēju pieeju sieviešu psiholoģijai.

Tomēr vissaistošākie un vērtīgākie no godalgotiem darbiem būs **Džovanni Komizo** stāsti **«Jūras ļaudis»** un **Pjero Gadā** romāns **«Junga»**. Šie abi jaunie autori ir marīnisti. Džovanni Komizo savos stāstos apraksta itāliešu piejūras kontrabandistus; viņu nodarbošanos ar zveju, ar tirdzniecību un kontrabandu. Visi notikumi stāstos veikli risinās ap un uz kāda zēģelnieka, kas braukā šurp un turp pa skaisto Itālijas piekrasti. Tāpat uz zēģelnieka notiek arī **Gadā** romāna **«Junga»** notikumi un psiholoģiskie sarežģījumi. Šinī romānā ietverts romantisks gadījums par kādu uzņēmīgu zēnu, kas slepeni atstāj savas mājas un vecākus, lai tādējādi nokļūtu uz zēģelnieka un paliktu tur par kuģa puiku.

Uzrakstīti šie darbi ļoti mierīgi, episki, stingrās reālisma robežās, ar skaidru un plastisku apkārtnes izjūtu un objektīvi zīmētiem tipiem. Arī satura ziņā viņi abi šaistošāki, plašāki, vairāk ārpasaules ietverti nekā paši pirmie apskatītie divi, un tomēr daļa kritikas — kreisās — briesmīgi urbjas ap šiem darbiem, uzrādot viņos daudz fašistisko tendenču. Šīs kritikas domu gājiens apmēram

šāds: lielpilsonība, kas pašreiz atrodas aiz fašisma muguras un kas visādi aktīvi pabalsta viņu, cenšas padarīt Itāliju par vienu no pirmām un lielākām Eiropas imperiālistiskām valstīm. Bet cīņa par Vidusjūru, par kara un tirdzniecības hegemoniju uz viņas, sapņi un ilgas pēc īstām un bagātām kolonijām Ziemeļāfrikā, ne tādām tukšām kā Tripolitānija, ar vārdu sakot, viss tas lielais, asais pretešķību komplekss, ko augstā stilā dēvē par franču—itāļu konfliktu, noteikti un skaidri prasa pēc labi attīstītas un mākslinieciski augsti vērtējamas jūras rakstniecības, kas skaisti apdziedātu itāliešu jūrnieka, zvejnieka, pat ārpus likuma stāvošā kontrabandista labās īpašības, viņu vienkāršo, dabīgo dzīvi, grūto un atbildīgo darbu un viņu pastāvīgo cīņu ar jūru, lai tādējādi nobīditu vēlamā virzienā itāliešu sabiedrības domas. Ja Itāliju nacionālā atdzimšanas ideja arvienu un arvienu saista ar atmiņām par Romas bijušo varenību, tad brīnišķīgie sapņi par valdonību uz jūras vienmēr atgādina slaveno Ģenuju (Dženovu) un Venēciju, šīs divas lielās Vidusjūras valstis, kas 15. un 16. gadu simteņos bija monopolās starpnieces Eiropas tirdzniecībai ar Austrumiem. Tamdēļ, lūk, tādu kā Komizo un Gadā darbu godalgošana, darbu, kas apraksta jūru, viņas drūmos, stingros iedzīvotājus un darbiniekus, jo tie aicina itāļu tautu tuvināties un piegriezt vairāk vērības šādai dzīvei un atgādina viņai bijušos senos, slavenos itāliešu jūrniecības laikus. Tad tālāk. Slavenā 1919. gada Fjumes avantūra, kas deva Itālijai ne tikai ievērojamu avanpostu nemierīgos Balkānos, bet arī vienu no labākām un svarīgākām Vidusjūras ostām, vai šī avantūra arī nebija tikai viens atsevišķs loceklis visā tanī vizošā garā ķēdē, kuru sauc par Itālijas jūras un koloniju jautājumu. Neapšaubāmi. Un cik zīmīgi dīvaini, ka viens no tiem dzejnieka D'Anuncio leģionāriem, kas tik veikli ieņēma Fjumi, nebija neviens cits kā stāstu grāmatas **«Jūras ļaudis»** autors **Džovanni Komizo**, pie kam viņa loma šinī lietā nebija visai mazā. Tātad neapšaubāmi godalgas piespriestas ar zināmu tendenci.

Tādā apmēram veidā kreisā literāriskā kritika saskata un atrod **Džovanni Komizo** grāmatā **«Jūras ļaudis»** un **Pjero Gadā** romānā **«Junga»** noteiktas un spilgtas fašistiskas tendences. Zināms, ka tai ir slēdzieni, pret kuriem varbūt daudz ko vēl var iebilst, bet jāatzīstas, ka viņi tomēr ļoti urbjoši un dzīvi.

* * *

Tagad dažus vārdus par **itāliešu kara romāniem**. Arī Itālijā, tāpat kā pārējās valstīs, sāk parādīties kara romāni, bet viņiem ir sava, ļoti īpatnēja noskaņa. Vispirms jāatzīmē tas, ka Itālija vēl nepazīst tādus īsti tipiskus pēckara darbus, stāstus un romānus, kas būtu caurausti ar naidu un riebjumu pret tikko notikušo lielo tautu slaktiņu, bet kas visai raksturīgi pārējai Eiropai un jo sevišķi Vācijai un Francijai (Behers, Šarers, Remarks, Vrings, Glēzers, Barbiss, Rolāns, Diamels un citi). Un tas ir vienkārši aiz tā iemesla, ka tagadējās Itālijas iekārtas ideoloģija — fašisms — atzīst karu tikai kā vajadzīgu un lielu priekšnoteikumu jaunai itāliešu tautas nacionālai renesansei. Tamdēļ tādai grāmatai, kas neslavētu karu kā lielu nacionālu varoņdarbu, nemaz nav iespējams Itālijā parādīties. Katru darbu, pat ar mazāko pacifisma nokrāsu, skaita tur ne tikai par ideoloģiski neveselīgu, bet viņu vienkārši kā ķecerīgu un samaitājošu cenzūra pilnīgi noliedz. Tā, piemēram, **Remarka** grāmatu **«Rietumu frontē bez pārmaiņām»** Itālijas valdošās aprindas skaita par galīgi tendenciozu, jezuītisku un antimorālisku grāmatu.

Bet kā tad raksta par karu pašā Itālijā? Nevar teikt — uz šo tematu Itālijā beidzamos desmit gados ir parādījusies vesela rinda grāmatu, bet visām viņām ir viena noteikta kopīga iezīme: tās ir pa lielākai daļai kara dalībnieku atmiņas, piezīmes un dienasgrāmatas, pie kam viss karā redzētais un pārdzīvotais apgaismots ļoti patriotiskā un varonīgā garā. No šāda veida darbiem kā ievērojamākie būtu atzīmējami **P. Mondelli «Zābaki saulē»** un arī agrāk jau pieminētā **Komizo «Kara dienas»**. Paši itālieši par šīm grāmatām ļoti lielā sajūsmā, stāda viņas augstāk par Ludviķa Renna «Karu» un nebīstas salīdzināt pat ar Leo Tolstoja «Sevastopoles stāstiem».

No itāliešu īpatnējiem kara romāniem vēl būtu jāatzīmē **Luidži Barilli** darbs **«Atgriešanās karā»**. Šī romāna varonis — invalīds — pēc vairākiem gadiem apmeklē no jauna vietas, kur agrāk kādreiz cīnījies. Tas dod viņam pateicīgu iemeslu visādi izjūsmoties par karu un dažādiem varoņu darbiem. Grāmata sarakstīta sevišķi patriotiski.

Runājot par itāliešu kara grāmatām, nevaram beigās nepieminēt arī paša dučes **Benito Musolīni «Kara dienasgrāmatu»**. Darbs uzrakstīts ar temperamentu un literā-

risku gaumi, bet, kā jau var iedomāties, ļoti fašistiskā garā.

Tas nu būtu īsumā viss par itāliešu galvenām kara grāmatām.

GRUPA «DAW» SLOVAKU JAUNĀKĀ RAKSTNIECĪBĀ

Slovaku nacionālās rakstniecības pirmais spējais uzplaukums saistās ar pagājušā — 19. gadu simteņa piecdesmitiem gadiem. Tā, 1844. gadā trīs slovaku rakstnieki **L. Šturs, J. Gurbaks** un **M. Godža** sāk pirmoreiz izdot slovaku valodā rakstniecības almanahu zem nosaukuma «**Nitra**». Pēdējā viņi pauž diezgan krasu nacionālismu. Drīz vien šiem minētiem dzejniekiem pievienojas vesela rinda citu jaunu rakstnieku: **Andrejs Sladkovičs, Janko Kraļs, Jans Boto**. Visi tie ļoti apdāvināti ļaudis, un viņu darbi ienesa tikko piedzimušā slovaku rakstniecībā daudz mākslinieciski spilgta un sociāli vērtīga.

Mūsu laikos šo pašu vecu veco nacionālistisko līniju ar maziem labojumiem slovaku rakstniecībā turpina diezgan prāva rakstnieku grupa, kuras priekšgalā atrodas ievērojamais dzejnieks **E. B. Jukačs** un prozaiķis **Tido Gašpars**. Jukačs pēc savas mākslinieciskās dabas sauss un noteikts formālists. Līdz galīgam formālismam viņš ari aizstūmis visus savus epigoņus un sekotājus. Beidzamā laikā Jukačs pārdzīvo krīzi, jo netiek no sava formālisma laukā. Līdz ar to viņš pasludinājis mākslinieciskū krīzi visā slovaku rakstniecībā. Bet tā tā lieta nemaz nav.

Bez šīs tikko minētās dzejnieku formālistu grupas jaunākā slovaku rakstniecībā darbojas vēl divas rakstnieku apvienības, un proti, grupa «**Devetsil**» un grupa «**Daw**». Rakstnieku grupa «**Devetsil**» pēc saviem sociāliem uzskatiem diezgan sīkpilsoniga un beidzamā laikā arī mākslinieciskā ziņā nekā vērtīga un paliekoša nav devusi. Turpretim rakstnieku grupa «Daw» pēdējos gados attīsta visai rosīgu darbību un sāk ieņemt vienu no galvenām, ja ne pašu ievērojamāko vietu tagadnes slovaku rakstniecībā.

Grupa «Daw» nodibināta 1922. gadā Prāgā. Viņas dibinātāji Prāgas universitātes slovaku studenti. Grupas sastāvs diezgan raibs. Viņā ietilpst jauni rakstnieki, dzejnieki, žurnālisti, kritiķi gan no sociālistisko partiju aprindām, gan no bezpartejiskās progresīvās inteliģences.

Grupas «Daw» mākslinieciskā programma visai plaša. Viņā iet runa ne tikai par tādas slovaku rakstniecības radīšanu un sekmēšanu, kas izteiktu strādniecības un nabadzīgās zemniecības uzskatus un izjūtas, bet par visas slovaku literatūras pārradīšanu un pārorganizēšanu citā, progresīvākā virzienā.

Minētai grupai ir arī savs žurnāls zem nosaukuma «Daw» (vārds «Daw» nozīmē slovaku valodā masa). Naudas trūkuma dēļ mēnešraksts neiznāk noteikti, bieži ar diezgan lieliem pārtraukumiem. Tāpat nereti arī čehu cenzūra aizkavē žurnāla iznākšanu.

Mēnešraksts «Daw» mēģina iegūt noteiktu vietu ne tik vien slovaku inteliģencē, bet ar strādnieku un zemnieku korespondentu palīdzību cenšas iespiesties arī dziļi strādniecībā un uz laukiem.

No grupas «Daw» rakstniekiem un dzejniekiem atzīmēsim sekošos. Vispirms kā vecāko un pirmo strādniecības dzejnieku **Jāni Robu Poņičanu**. Viņam ir iznācis savs atsevišķs dzejoļu krājums «Som» (es esmu). Šis dzejoļkrājums interesants ar to, ka viņš ir pirmais strādnieciskās dzejas mēģinājums slovaku rakstniecībā. Mākslinieciskā ziņā šis dzeju kopojums, jāatzīstas, tomēr diezgan vājš. Blakus tīri vērtīgai sociālai dzejai sastopami visai sliktā gaumē rakstīti erotiski dzejoļi.

No krājuma iznākšanas līdz šim laikam Poņičanā nekāds māksliniecisks progress nav vērojams. Dzejnieka pēdējā laika vārsmas vai nu izkailinātas līdz beidzamam primitīvismam, vai arī taisni nonāvētas nedzīvā formālismā.

Poņičana dzejas sekmīgs turpinātājs tagadnes slovaku rakstniecībā jaunais dzejnieks **Laco Novomeckis**, pēc nodarbošanās skolotājs.

Jaunākā slovaku rakstniecībā viņš ienāca ar dzejoļu krājumu «Nedēļa», kas bija vesels notikums slovaku literāriskā pasaulē. Jau ar šo savu pirmo dzejoļu grāmatu vien Novomeckis uz rāvienu ierindojās slovaku dzejnieku pašās pirmās rindās.

Krājums «Nedēļa» pārsteidz katru ar savu skaisto dzejisko valodu, savdabīgo gleznainību un revolucionāro saturu. Kā mākslinieks Novomeckis īsti un noteikti modernists, pie kam viņa spilgtie, tīri formālie meklējumi ļoti labi saderas kopā ar tā krasiem meklējumiem vielā un ideoloģijā.

Laco Novomeckis vēl arvienu spēji attīstās un tagad ir jau noteikti modernās slovaku dzejas lielākā cerība.

Lielākais grupas «Daw» prozaiķis un arī laikam vispār ievērojamākais slovaku tagadnes rakstnieks — Peters Ilemņickis. Peters Ilemņickis, tāpat kā Novomeckis, pēc nodarbošanās lauku skolotājs. Dzīvodams gadiem kopā ar zemniekiem uz laukiem, Ilemņickis mācējis diezgan labi un spilgti ieskatīties tagadnes slovaku zemnieku dvēselē un dzīvē.

Ilemņicka pirmais romāns saucas **«Uzvarošā krišana»**. Romāns uzrakstīts visai spraigi un dinamiski. Valoda ļoti krāsaina, tipi ticami, dzīvi un pārliecinoši. Tāpat sociālās pārvērtības, kas notikušas beidzamā laikā slovaku zemniecībā, tēlotas ar asu un izprotošu skatu. Tikai romāna kompozīcija vāja un pati tēma romāna vielai neizdevīga.

Otrs Petera Ilemņicka romāns parādījās zem nosaukuma **«Dobjais solis»**. Šinī darbā aprakstīta čehu un slovaku kolonistu dzīve Kaukāzā. Romāns «Dobjais solis» uzrakstīts vēl veiksmīgāk par pirmo. Romāna viela izkārtota visai izdevīgi un kompozicionāli pareizi. «Dobjais solis» radies no tiem iespaidiem, kurus Ilemņickis ieguvis, darbodamies kā skolotājs Padomju Kaukāzā starp čehu un slovaku kolonistiem.

No grupas «Daw» kritiķiem vispirms būtu minams **Daniels Okaļī**. Viņš ir diezgan labi izglītots, asprātīgs, skaidrs un vērīgi seko slovaku jaunākai rakstniecībai, sevišķi karodams ar viņas sauso formālismu un melnsimtnieciskām tendencēm. Starp citu, Daniels Okaļī arī pats dzejnieks.

Otrs ievērojamākais grupas «Daw» kritiķis Klementis. Viņš akadēmisks, sausāks par Okaļī un mīl savās kritikās par daudz garlaicīgi filozofēt.

Noslēdzot rakstiņu, jāpiezīmē, ka daļu no savas programmas grupai «Daw» ir jau izdevies dzīvē izvest. Kā būs ar turpmāko, nav zināms.

AMERIKĀŅU PROLETRAKSTNIEKS MAIKLS GOLDS

Ziemeļu Amerikas Savienotās Valstīs strādnieku kustība attīstīta ļoti vāji un pēc savas dabas visai mērena. Radikālākā, revolucionārākā amerikāņu strādnieku daļa rekrutējas galvenām kārtām no tiem proletariāta slāņiem, kurus Savienotās Valstīs dēvē par h o b o. Hobo ir amerikāņu nekvalificētie strādnieki, apkārtklīstošie, bez noteik-

tas dzīvesvietas. Viņi cēlušies galvenām kārtām no ieceļotājiem (vāciešiem, žīdiem, ungāriem, itāliešiem, poļiem utt.) un lielpilsētu padibenēm. Šo strādnieku skaits Savienotās Valstīs ir ļoti liels. Tā gada laikā Čikāgai vien šo hobo cauri izgājis veseli trīs simti tūkstoši. Pat pārējā Savienoto Valstu kvalificētā strādniecība šos apkārtklīstošos proletāriešus bez republikāniskās valsts balss tiesībām dēvē par savām «padibenēm» un nabagiem. Uzņēmēji viņus briesmīgi ekspluatē, pie pārtikušās strādniecības tie nekādu jaužamu atspaidu nespēj atrast, tamdēļ viņi visi ļoti krasi un revolucionāri noskaņoti. Un citas izejas tiem arī nav. No šo hobo — apkārtklīstošo strādnieku vidus tad arī cēlušies pirmie amerikāņu proletāriskie dzejnieki un rakstnieki. Un tas pilnīgi dabīgi un saprotami. Jo tikai tādos apstākļos kā grūtos meža darbos, šahtās, bezgalīgo prēriju kviešu laukos, kur kapitālistiskās iekārtas netaisnības pret strādniecību sevišķi krasi un brutāli jaužamas, var izaugt pirmie īstie strādniecības dzejnieki un rakstnieki ar labu savas apstrādājamās vielas pazīšanu un noteiktu proletārisku pasaules izjūtu.

No šīm pašām tikko aprādītām hobo aprindām arī nācis tagadnes amerikāņu spilgtākais proletrakstnieks Maikls Golds.

Maikls Golds pēc tautības žīds, viņa tēvi ienākuši Savienotās Valstīs no Ungārijas. Dzimis viņš 1897. gadā Ņujorkā, ieceļotāju kvartālā Īstsaidā.

Savu agro bērnību Maikls Golds pavadījis starp Īstsaidas padibenēm — zagļiem, laupītājiem, prostituētām un zēniem, no kuriem viens otrs vēlāk izauga par slavenu bandītu. Viņa pirmais darbs ir bijis laikrakstu pārdošana uz ielām; pēc tam tas strādājis gāzu lampu fabrikā, tad kādu laiku tipogrāfijā. Vēlāk tas kļuvis par pārdevēju, arī maiznieku un melnstrādnieku. Kā hobo viņš izbraukājis krustām šķērsām visu Ameriku un palaikam kā atpūzdamies racis kanālus Ņujorkas apkārtnē.

M. Golda literāriskais darbības lauks visai plašs. Viņš darbojas gan kā redaktors (vada mēnešrakstu «New Masses»), gan kā temperamentīgs publicists un kritiķis, gan arī kā dramaturgs un, beidzot, kā ievērojams prozaiķis un dzejnieks. Līdz šim Maikla Golda vērtīgākie un labākie sniegumi ir bijuši prozā un dzejā, sevišķi pēdējā. Golda pirmie nedaudzie dzejoļi, kas parādījās 1922. gadā mēnešrakstā «Libereitor», samērā diezgan neinteresanti: ļoti subjektīvi un sentimentāli. Ir zināma izjūta, bet

vēl stipri embrionālā stāvoklī, aprauta, epigoniskā veidojumā. Tā viņš, piemēram, raksta dzejoli «Nedēļas beigas», citiem vārdiem, darba beigas un atpūtas sākumu, kuru noslēdz ar tādu sīkpilsonisku vārsmu:

Mīli mani, o, klusā sieviete, es esmu tavs!

Arī pārējās dzejoļa vārsmas nav daudz labākas. Bet tāds Maikls Golds ir tikai pašā sākumā. Tad viņš spēji sāk mainīties. Šis dziļais, iekšējais lūzums sevišķi krasi parādās jau viņa nākošos dzejoļos ar nosaukumu «Lielā domātāja domas». Arī šinīs dzejoļos Maikls Golds vēl turpina rakstīt par iecerēto jaunavu, dabu un citām maigām lietām, bet pieeja šai vecajai vielai jau ir pavisam cita. Redzams, ka Maikls Golds neatturami raujas laukā no savas šaurās, subjektīvās dzīves un iekšējā «es», ka viņš jau skaidri saprot, kas notiek apkārt, un ka tas alkst nākt ar šo ārpasauli ciešā sakarā. Piemēram, citēju: «Pavasars. Mākoņi spīd kā taurenīša zilais spārns. Un drīz, mana dārgā, ogļrači sāks streikot... Zvaigznes bija dievu signāli, un es jūtu mūsu sirdīs mūžības šausmīgo ārprātu, bet rīta laikraksti bija pilni ar ziņām par Ženēvas konferenci un Dienvidāfrikas revolūciju.»

Te jau blakus saldenai, ļenganai mīlas sentimentalitātei pēkšņi un asi nostādās pati pelēkā ikdienība. Šī neparastā kontrastēšana ir tikai indīga ironizēšana par sevi, par savu īsredzīgo, egoistisko subjektīvismu. Ar šiem dzejoļiem beidzās Maikla Golda pirmais straujais meklēšanas laiks dzejā. Tad uz brīdi dzejnieks it kā apklust, lai pēc tam jau parādītos kā pilnīgi patstāvīgs un spilgts jaunradītājs. Tas notiek 1924. gadā, kad iznāk Maikla Golda pirmā lielākā poēma — «Trešā pakāpe» (Third Degree). Par trešo pakāpi amerikāņu politiskā apsardzē sauc nopratināšanu, kur pielieto fizisku iespaidošanu. Šinī poēmā Maikls Golds tēlo, kā pieci dūšīgi slepenpoliciști nežēlīgi spīdzina kādu politiski ieslodzīto, mēģinādami no viņa izraut vajadzīgo atzīšanos. Bet ieslodzītais līdz beidzamam cieš un — neatzīstas. Visu šo neģēlīgo, riebīgo spīdzināšanu un politiskā apzināto klusēšanu Maikls Golds tēlo ļoti objektīvi, viņa — dzejnieka — subjektīvais «es» šinī darbā nemaz vairs nav jaužams, pat aiz rindām nav saskatāms. Poēmas uzbūve ļoti loģiska, cieša, vielas izsmēlums noteikts, stingrs, bez liekvārdības, izteiksmes līdzekļi visai zīmīgi un raksturīgi. Tēlošanas paņēmieni gluži jauni

un savādāki nekā pirmos dzejoļos, no veciem palikusi tikai kontrastēšana, piem., moku skatu cietumā dzejnieks pēkšņi aprauj un apmaina pret mierīgu un patīkamu nakts ainu. Arī idejiskā ziņā poēma izturēta īsti strādnieciskā, revolucionārā garā. Tādā pat apmēram veidā rakstīta arī Maikla Golda labākā un ievērojamākā poēma — «Nepieredzētā apbedišana Bredokā» (The Strange Funeral in Braddock, Libereitor, 1924, jūnijā). Poēmas saturs īsumā šāds: pavasars. Jānis Klepaku, ieceļotājs Amerikā no Bohēmijas, strādā kādā milzīgā tēraudlietuvē. Strādājot viņš aizmirstas; te tas atminas savas sievas maigās krūtis, te sava bērna smieklus, te klejotāju jautrās dziesmas uz ceļa. Prātā viņam ienāk arī domas par govīm, aitām, zemniekiem un ciematiem saulainā Bohēmijā. Bet pēkšņi notiek nelaime, kāds pagrieznis lūst, kaili degošais tērauds laužas no katliem laukā un nonāvē Jāni Klepaku. Fabrikas īpašnieks uzdāvā Klepaka atraitnei trīs tonnu smagu tērauda zārku, kurā pēdējā apglabā savu vīru. Tāds nu būtu tās poēmas īsais satura skicējums. Bet ne jau tieši pašā vielā rodams šī minētā darba īstais un galvenais spēks. Viņš slēpjas vielas un satura izkārtojumā, izveidojumā un idejiski strādnieciskā, revolucionārā pieejā. Un tie ir tiešām meistariski. Arī poēmas izteiksmes līdzekļi ņemti visai noderīgi strādnieku psiholoģijai un estētiskai izpratnei. Nekā gurdena, ļempīga, viss varens, cietš un aizraujošs.

Savelkot jāsaka, ka Maikls Golds dzejo ar lielu temperamentu, robustu, neparastu gleznainību un brīžiem ar lielu idejisku skaidrību. Viņa pants pēc savas uzbūves atgādina Valtu Vitmenu. Tas pats bezkrāsainais plašums un pavasarīgais plūdums.

Tagad piegriezīsimies Maikla Golda prozas darbiem. Cik mums zināms, tad viņam līdz šim ir iznākušas divas grāmatas, vispirms tēlojumi un stāstiņi no amerikāņu strādnieku dzīves — «120 miljoni» un nesen romāns — «Žīdi bez naudas».

Tēlojumi un stāstiņi, kas ievietoti krājumā «120 miljoni», pēc savas mākslinieciskās vērtības visai dažādi. Ir diezgan labi uzrakstīti, kā, piemēram, stāsts «Ātrāk, Amerika, ātrāk!», kur alegoriskā veidā tiek tēlota revolūcijas tuvošanās, bet ir arī vāji, līdz galam neizveidoti, visvairāk tie, kuros autoram jāsniedz kāds noapaļots raksturs. Tāpat šajos īsos prozas darbos sastopams vēl diezgan lielā mērā arī pesimisms, pat bezcerība. Grāmatas

«120 miljoni» galvenie varoņi: notiesātie strādnieki, partijas aģitatori, hobo, nēģeri. Fons, uz kura darbojas visi šie minētie literāriskie tipi, — parastā proletāriskā darba un dzīves ikdiena. Tomēr, neskatoties uz visām minētām kļūdām, arī šim Maikla Golda prozas kopojumam sava vieta un vērtība amerikāņu proletrakstniecībā.

Jau pavisam citas «markas» šī paša rakstnieka prozas darbs — romāns «Žīdi bez naudas».

Šis romāns ir augstākā mērā autobiogrāfisks. Autors viņā sīki un neatlaidīgi tēlo savu bērnību un jaunību, kuru tas pavadījis Īstsaidā — Ņujorkas ieceļotāju kvartālā. Tas apstāklis, ka Maikls Golds šinī darbā atkal tēlojis sevi, pie kam pagātnē — bērnībā un jaunībā, nebūt vēl nenorāda uz rakstnieka atkāpšanos no saviem objektivitātes principiem un izvairīšanos no tagadnības. Nebūt! «Žīdi bez naudas» nav atsevišķa indivīda subjektīvs autobiogrāfisks romāns, bet gan tipizēta šķiras cilvēka autobiogrāfija, tā cilvēka, kurš lielo revolūciju laikā palika 20 gadus vecs. Pēc savas dziļākās būtības šis darbs ir socioloģisks. Viņš ļoti skaidri atšķeļ un parāda tagadējās vidējās un valdošās paaudzes psiholoģijas saknes. Tamdēļ viņš ir arī tagadnīgs.

Tālāk. Apkārtne un tipi, kurus Golds savā autobiogrāfiskā romānā pirmoreiz izceļ un parāda mākslā, pārsteidz ar savu krāsainību un «eksotiskumu». Bet pats autors, liekas, nav nemākslinieciski aizrāvies no savas pateicīgās un īpatnējās vielas. Viņš to izprot asi un socioloģiski pareizi. Jāatzīstas, autors pat ar lielu mīlestību un līdzjūtību tēlo ieceļotāju melno un drausmīgo ikdienību, tad viņus pašus, šos ienācējus no visām pasaules malām, dažāda aroda strādniekus, mazu, niecīgu bodīšu īpašniekus, kam jāmitinājas blakus lielas pilsētas atkritumiem — septītās šķiras ielas staigulēm, suteneriem, laupītājiem un slepkavām. Bet šī minētā līdzjūtība ir kvēla un cieta, saprotoša revolucionāra strādnieka līdzjūtība savas šķiras ļaudīm. Un līdz ar to Maikls Golds savā romānā arī neko neslēpj. Viņš ir pilnīgi atklāts kā nāve. Neiespējamo, briesmīgo Īstsaidas dzīvi tas apraksta pilnīgi klaji, bez kādiem mīkstinājumiem, ne uz ko acis nepiemiegdams. Viņa tēlotie bandīti un ielas sievietes parādīti visā kailumā, bez kāda romantiska plīvura, kā īsti cilvēki, dažreiz riebīgi, dažreiz nožēlojami un brīžiem pilni sāpju. Tomēr autors neaizmirst pieminēt arī tos apstākļus, kas šos nožēlojamos cilvēkus radījuši.

Valoda romānam visai dīvaina — asa, vienkārša, neskaista. Tāpat uzbūve ļoti oriģināla. Viņā nav vienas vienīgas fabulas plūduma, kā tas sastopams pie citiem šāda paša veida darbiem. Romāns ļoti stingri un apzinīgi saliets kopā no liela vairuma mazāku stāstu, tēlojumu un lirisku iespraudumu. Šinī romānā Maikls Golds parādās kā īsts jaunradošs prozas meistars, kas visai laimīgi atrisina mazo un lielu formu sadarbību vienā kopējā celtnē. Neapšaubāmi, ka Golda «Žīdi bez naudas» viens no ievērojamākiem darbiem tagadnes proletrakstniecībā.

Visumā vēl Maiklam Goldam tomēr liels attīstības ceļš priekšā. Kā mēs jau minējām, dažās vietās prozā, sevišķi mazākos gabalos, viņš vēl nav spējis atraisīties no zināma sausuma, shematisma un racionālisma. Tāpat idejiskā ziņā blakus tīriem strādnieciskiem uzskatiem un izjūtām manāmas vēl arī individuālistiski anarhistiskas tendences. Bet no viņām Maikls Golds pamazām jau atbrīvojas, un tas spiež arī nākotnē viņa literāriskai darbībai sekot ar lielu uzmanību.

A. BEZIMENSKA «VĀRSMAS VEIDO TĒRAUDU»

Krievi pašulaik savā Padomju republikā izved tā saucamo **piecgadējo saimniecības plānu — pjaķiļetku**, kā viņi paši to dēvē. Šā plāna sekmīgai izvešanai viņi sasprindzinājuši visus savus radošos spēkus. Pat rakstniecību, mūziku un izpildošo mākslu tie ņēmuši palīgā. Krievi domā tā — māksla nav atšķirama no dzīves, viņa nav autonoma, kaut kur debesīs mājojoša, bet gan dzīves un sabiedrības sastāvdaļa ar savu zināmu, noteiktu lietderību — virzīt sabiedrības un atsevišķa indivīda domas un jūtas kādā nospraustā, izvēlētā virzienā. Tamdēļ krievi pie sava piecgadējā saimniecības plāna realizēšanas neatstāj dīkā, neatstāj nomaļus arī savus dzejniekus un rakstniekus, bet ievelk tos gandrīz ar varu savas dzīves celtniecības procesā. Tā, piemēram, viņi savu radošo inteliģenci — rakstniekus, māksliniekus — nepamet vairs vienus viņu istabās, teātros, bibliotēkās un redakcijās, atrautībā no strādājošās tautas, bet gan tos, komplektējot atsevišķās speciālās darba brigādes, sūta prom tieši uz darbavietām — kolhoziem, mežiem, fabrikām, šahtām, kalnu darbiem utt. Tas tamdēļ, lai tur darbavietās mākslinieki, dzīvojot un strādājot tieši kopā ar pārējiem vienkāršiem strādniekiem, la-

bāki un pareizāki iedziļinātos viņu darba procesā, domās, izjūtās, viņu dzīves īpatnībās, labās un sliktās pusēs un pēc tam dotu mākslinieciskus darbus, kas visumā paceltu strādnieku radošo enerģiju, darba spēku, noskaidrotu un nostiprinātu viņu jūtas un šķiras apziņu un beigu beigās sekmētu piecgadējās saimniecības plāna izvešanu un tālākās revolūcijas attīstību.

Nav zināms, ko domā par šīm savām speciālām darba brigādēm Padomju Krievijas rakstnieku vairums, bet daži proletāriskie rakstnieki un rakstnieki līdzskrējēji gan šīs minētās brigādes jau saslavējuši laikrakstos līdz debesīm. Mums šķiet, ka pareizākais spriedums par šīm brigādēm — kārtējo Padomijas literārisko eksperimentu — varēs rasties tikai tad, kad sāks vairāk parādīties tie darbi, kas rakstīti šinī brigāžu laikā. Pagaidām viņu diezgan maz. Līdz šim kā viens no redzamākiem šāda veida darbiem dzejā būtu atzīmējams vienīgi **A. Bezimenska** neliels dzejoļu krājums ar nosaukumu **«Vārsmas veido tēraudu»**.

Nevarētu teikt, ka Bezimenskis būtu bijis liels dzejnieks. Bet viņam piemīt viena ļoti laba īpašība — viņš prot rakstīt laikmetiski, pat dažreiz pārāk «laikmetiski», tā ka bieži, tīri nemanot, ieslīd feļetonā. Tas jau nu būtu slikti... Minētais, tikko aizrādītais laikmetiskums, aktuālība viņas labākā nozīmē tad arī padarījuši A. Bezimenski Padomju Krievijā sevišķi populāru, un viena grupa zvērināto proletārisko kritiķu uzskata viņu — šo A. Bezimenski — pat par labāko tagadnes krievu proletdzejnieku. Vai tas tā tiešām ir, to mēs šajā rakstiņā nemēģināsim iztirzāt, bet piegriezīsimies A. Bezimenska beidzamā dzejoļu krājuma tuvākai analīzei.

Šinī dzejoļu grāmatā sakopoti visi tie Bezimenska dzejiskie ražojumi, kuri radušies dzejniekam pēc tam, kad tas nosūtīts pie strādniekiem uz viņu darbavietām — fabrikās.

A. Bezimenskis kā viens no labākiem dzejniekiem nosūtīts uz sevišķi svarīgu vietu — uz fabrikām, kur apstrādā metālu — tēraudu, jo tas — pamats, uz kura būvējas visa smagā industrija. Cīņa par metālu, tātad cīņa par šo smago industriju, bet tās izveidošana — Padomijas piecgadējā saimnieciskā plāna degpunkts.

Kā tad A. Bezimenskis cīnās savās vārsmās par šo Padomijai tik nepieciešamo metālu — tēraudu? Viņš, nosūtīts uz Dņepropetrovskas metalurģiskām fabrikām — gigantiem, ne tik daudz tur strādā kā novēro strādniekus

un viņu darba procesu. Un tad ar epigrammām, kuras drukā uz sērkociņu kastītēm, ar satīriskām un patētiskām četrrindēm, svētām dziesmām fabriku avīzēs Bezimenskis norāj, apspļauda, samin visus tos, kas kārtīgi nestrādā, slinko, dzer un tādējādi atraujas no produktīvā darba un piecgadējā plāna sekmēšanas.

A. Bezimenskis savos dzejoļos pat ne par santīmu nav vispārējs, filozofisks. Viņš pratis tā it kā uz reizes ieiet fabriku un strādnieku ikdienā sīkumos, sevišķi sīkumos, jo Bezimenskis zin, ka no sīkumiem veidojas lielums.

Gandrīz puse no krājuma dzejoļiem, kā jau mēs minējām, veltīta sliktiem administratoriem, slinķiem strādniekiem, dzērājiem kā uzmudinājums laboties un ar lielāku sparu ķerties pie darba. Dzejoļi rakstīti ļoti vienkārši, darba tautai saprotami, bieži strādnieku žargonā, bet ļoti enerģiski, ar lielu temperamentu un pārliecību. Cik zināms, tad šāda veida dzejoļi uz strādniekiem darbavietās atstājot ļoti lielu iespaidu, un katrs baidoties nokļūt dzejniekam uz zoba. Pat sodiem un citām represijām neesot tā svara pie strādniekiem, kas šīm vienkāršām satīriskām dziesmiņām.

Bez minētām satīriskām dziesmām šinī A. Bezimenska krājumā sastopami arī dzejoļi, kas savukārt slavē un cildina darba produktivitāti, izceļot pat atsevišķus darba frontes varoņus. Tā vien liekas, ka Bezimenski cits vairāk nekas nesaista kā tikai vienīgi cilvēks un viņa attiecības pret darbu. Tas cilvēks tikai, pēc dzejnieka domām, šķietas labs, kas kārtīgi un neatlaidīgi izpilda savu pienākumu — darbu. Tamdēļ, piemēram, Bezimenskis vienu un to pašu cilvēku, kādu meistaru Gukovu (tāds krājumā minēts), par to, ka tas pusotras stundas darbā nokavējis, kārtīgi epigrammā izķengā, bet vēlāk, kad tas izrādījis sevišķu centību, uzslavē, uzsit draudzīgi uz pleca — malacis!

Lūk, kāda veida dzejas parādās, kad aizsūta dzejnieku pēc plāna, ar noteiktu mērķi uz strādnieku darbavietām — fabrikās. Daudzi kopā ar Padomijas kritiķiem teiks, ka tā ir īstā, strādniekiem noderīgā dzeja, citi turpretim to pavisam noliegs un teiks, ka tur nemaz nav dzejas. Mēs šai strīdīgā jautājumā pagaidām neiejauksimies. Mūsu uzdevums bija parādīt tikai lietas faktisko stāvokli. To mēs, cik spējām, darījām.

Tomēr savu rakstiņu mēs nobeigsim ar sekošu mazu piezīmi. Vairums padomju kritiķu saka, ka nule apskatītā

Bezimenska jaunākā dzejoļu grāmata lietderības ziņā esot lieliska (sociālo pasūtījumu izpildot pirmklasīgi), bet te nu sākas «bet»; mākslinieciskā ziņā no viņas vēl varētu daudz ko vēlēties.

KARŠ VĀCU JAUNĀKĀ RAKSTNIECĪBĀ

[1.]

Bijušais pasaules karš turpina vēl joprojām nodarbināt visas pasaules cilvēku satrauktos prātus. Grāmatas par viņu beidzamos gados arvienu lielākā skaitā parādās gan Vakareiropas, gan Amerikas rakstniecībā. — Patreizējais politiskais stāvoklis, kas gatavo un audzina jaunus briesmīgus kara sarežģījumus, neļauj sabiedrībai aizmirst nesenās ilgās cīņas un pārdzīvotos grūtumus. Tamdēļ pēc kara romāniem tāds pieprasījums, un rakstnieki, protams, mēģina šo vajadzību apmierināt.

Sevišķi tas sakāms par Vāciju. Tur «kara rakstniecība» vēl joprojām ieņem galveno un pirmo vietu.

Bet šī «kara rakstniecība» pēc sava veidojuma un sevišķi vielas uztveres nav savā kopumā pilnīgi viengabalaina. Šeit ir asi saskatāmi zināmi noslāņojumi. Vieni rakstnieki pieiet apskatāmai tēmai tā, otri savādāk. Mūsu tālākais uzdevums nu būtu šos minētos noslāņojumus noteikti sagrupēt un noskaņot. Darīsim.

Izrādās, ka rakstniecībā vispār, un tas zīmējas arī uz Vāciju, mēs varam saskatīt trīs dažādas pieejas kara tēmām. Pirmā pieeja būtu: atklāta kara slavināšana, ko dara politiski labā spārna nacionāli noskaņotie rakstnieki. Otra pieeja — pacifisms. Tas raksturīgs sīkpilsonīgiem rakstniekiem. Beidzot, trešā pieeja — strādnieciski revolucionārā, kas pilnīgi un noteikti atklāj tagadnes kara iemeslus, sekas un mērķus. Šī pieeja sastopama līdz šim vienīgi pie īstiem proletāriskiem rakstniekiem.

Atklātu kara slavināšanu rakstniecībā visvairāk tagad piekopj Vācija. (Šai ziņā ar viņu vienīgi vēl var sacensties fašistiskā Itālija.) Vesela rinda politiski labā spārna rakstnieku nacionālisma vārdā slavē karu kā vienīgo iespēju, vienīgo līdzekli, kas atgriezīs sakautai Vācijai viņas agrāko labklājību, militāro varenību un slavu. Revanša karš — tas ir šo minēto rakstnieku ideoloģijas gals un sākums. Jau viņu grāmatu nosaukumi vien visai spilgti

raksturo šo spalvas vīru tendenci un galamērķus, piem., «Asiņainās Vācijas robežas» (autors **Martels**), «Zemūdeņu laivas ugunī» (autors **Nikolauss**), tad — «1960. gada karš», vēl — «Vācija aplenkuma liesmās» (autors Boimelbergs), «Tērauda negaisi» (autors Junkers) un citi.

Visos šais romānos vai nu patētiskā tonī aprakstītas Vācijas ķeizariskās armijas varonīgās cīņas pasaules karā, vai arī safantazētas Vācijas armijas spīdošās uzvaras nākošos karos, kas atgriezīs Vācijai viņas bijušo varenību.

Šie tikko aprakstītie romāni iznāk Vācijā gan kā atsevišķi, lēti sējumi tautai, gan kā labi ilustrētas grāmatas, bet visumā — kā literāriski pielikumi fašistiskām labā spārna avīzēm (pie mums šāda veida laikraksti pagaidām drukā vēl burlaku romānus).

Iemesli, aiz kādiem šos romānus raksta, drukā un pēc tam ar briesmīgām reklāmu bungām izplata, ir pārāk kā skaidri pat diezgan maz attīstītam strādniekam, kur nu vēl organizētam proletariātam, un tie būtu — noslēpt kara īstos iemeslus un sakurināt masās patriotiskās jūtas nākošiem asiņainiem slaktiņiem.

Pagaidām šī minētā nacionālistiskā kara literatūra sevišķu iespaidu uz sabiedrību neatstāj, varbūt arī tamdēļ, ka viņā atrodams ļoti maz kas mākslinieciski vērtīgs.

Toties lielus un necerētus panākumus gūst tā saucamā pacifistiskā kara rakstniecība. Ja romāni ar atklāto kara slavināšanu pieder tai literatūrai, kas aizstāv un sludina lielkapitālisma, lielburžuāzijas intereses un uzskatus, tad pacifistiskā kara rakstniecība savukārt ir īsts sīkpilsonības gara izpaudums. Tikai ar daudz lielāku mākslinieciskū spēku un gatavību, jo sīkpilsonība (līdz ieskaitot viņas revolucionāro inteliģenci) ir vispār tā šķira, kas beidzamā laikā devusi vislielāko skaitu ievērojamu rakstnieku un mākslinieku. Pieminēsim tikai tādus pacifisma romānus kā Remarka «Rietumu frontē bez pārmaiņām», Vringa «Kareivis Zurens», Glēzera «1902. gada iesaukums», Giustera «Seržants Griša», Johansena «Četri kājnieki» utt.

Šie tikko minētie pacifistiskie romāni ļoti krasi atšķiras no agrāk aprādītās nacionālistiskās kara literatūras, bet pašos dziļumos viņiem tomēr ar šiem revanša kara romāniem ir arī kaut kas kopējs, radniecisks.

Tagadējā satrauktā laikā, kad lielpilsonība slepenībā gatavo atkal jaunu, vēl briesmīgāku karu, sīkpilsoniskie pacifisti visā rīklē kliedz par to, ka ārprāts domāt par

jaunām kara iespējamībām, ka karš vairāk nekad nebūs, jo viņi, lūk, to nepielaidīs. Gudrākā lielpilsonības daļa šiem histēriskiem pacifisma kliedzējiem neko pretim nebilst. Viņa zin, ka šie paši kliedzēji (sīkpilsonība izšķirošos gadījumos vienmēr iet kopā ar lielpilsonību) kara gadījumā būs tās pirmie palīgi, bet tagad šīs skarbi maigās pacifistiskās frāzes iemidzina daļu satrauktās sabiedrības.

Tāpat ir arī ar to pacifistisko kara rakstniecību. Viņa neapšaubāmi ļoti kritizē karu (un tas ir viņas lielākais nopelns), pie kam ar lielu mākslinieciskū spēku, bet šī kritika savā būtībā iet pa nepareizu ceļu. Tā ir vēl par daudz individuāla, liriski subjektīva, bez kāda dziļāka sabiedriska pamata. Vai tad īstai kara kritikai jāapmierinājas tikai ar to, ka viņa parāda vienīgi kara šausmas, cīnītāju lielās ciešanas, milzīgo upuru skaitu, vispārējo morālisko pagrimumu un materiālo vērtību nejēdzīgu iznīcināšanu? Nē! Tiesa — šī kritika atzīst, ka karš ir nejēdzība, ka karš ir tāda parādība, kurā lielākā daļa karotāju nemaz nav ieinteresēti, ka tos jautājumus, kas izsauc karu, būtu jāatrisina pavisam savādāk, kaut vai ar dueļa palīdzību divu valdnieku starpā (Ēriks Remarks). Bet tālāk jau šī kritika neiet. Sīkpilsoniskiem rakstniekiem — kara kritizētājiem — nav drosmes un sajēgas atklāti pateikt, ka tagadējais karš ir tikai kapitālistiskās iekārtas dabīgās sekas un ka, kamēr pastāvēs šī iekārta, tikmēr neizbēgami būs arī vienmēr karš. Ar to mēs negribējām teikt, ka sīkpilsoniskiem rakstniekiem — kritizētājiem nebūtu nekādi nopelni kara atmaskošanā. Mēs jau pateicām, ka viņiem tādi ir. Kara briesmas un ciešanas tie ir parādījuši ar negantu mākslinieciskū spēku. Viņi ir lieliski izcēluši kara varonības otro, nepatīkamo pusi — vilšanos. Viņu grāmatas ir skaists dokuments, kas parāda sīkpilsonības šausmas un bailes no kara un šīs pašas sīkpilsonības ekonomisko un morālisko sabrukumu un vilšanos pēc kara. Tikai šie sīkpilsoniskie rakstnieki — kara kritizētāji —, kā jau īsti divdabji, nespēj un negrib izprast tagadējā kara īsto, dziļāko būtību. Viņiem karš liekas kā neizbēgams, ļauns liktenis, kā Dieva sods, pret kuru galu galā tomēr nav iespējams cīnīties. Viņi nespēj pateikt to, ka tam, kas grib cīnīties pret karu, jāsaceļas pirmām kārtām pret tagadējo kapitālistisko iekārtu. To, lūk, pasaka proletāriskie rakstnieki, un pie viņiem mēs apstāsimies nākošā reizē.

2.

Pagājušo reizi mēs īsumā apskatījām tos nacionālistiskos rakstniekus, kas atklāti slavina karu, un tos sīkpilsoniskos rakstniekus — pacifistus, kas, kauču gan kritizē bruņoto tautu sadursmes, tomēr šai savā kritikā nespēj aiziet līdz galam. Tagad mēs piegriezīsimies proletāriskiem rakstniekiem un apskatīsim, kā pēdējie tēlo vai vismaz mēģina tēlot karu.

Proletāriskie rakstnieki no sīkpilsoniskiem kara tēmu uztverē un izvedumā atšķiras diezgan lielā mērā.

Sīkpilsoniskie rakstnieki, lai kritizētu karu, rāda lasītājam atsevišķu indivīdu — kara dalībnieku — smagos pārdzīvojumus un ciešanas, vispārējo postu un kulturālo vērtību iznīcināšanu. Proletāriskie rakstnieki turpretim mēģina parādīt kara izcelšanos, viņa īpatnējo raksturu un tālākās sekas. Viņu uzdevums vienkārši un konkrēti noraut to noslēpuma plīvuri, kurā tik veikli un skaisti ietīts imperiālistiskais karš. Viņu uzdevums skaidri, līdz galam parādīt tos socioloģiskos iemeslus, kas izraisīja karu. Tāpat parādīt, kādā stāvoklī atradās viena vai otra kapitālistiskā valsts tai brīdī, kad viņu ierāva kara mutulī. Tālāk. Kādā stāvoklī atradās sabiedrība, ko viņa domāja, uz ko cerēja. Viss tas proletāriskam rakstniekam jāmēģina parādīt, atklāt. Pēc tam jau tikai viņiem tiesības analizēt pašu kara būtību un raksturu, norādot uz viņa kapitālistisko dabu, uz tām briesmīgām sekām, ko viņš nes sev līdz, un uz proletariāta īstiem uzdevumiem kara laikā.

Tādu prozas darbu, kas vismaz cenšas šādā veidā parādīt strādniekiem karu, Vācijā pagaidām visai maz (citur vēl mazāk). Pie viņiem mums tiesības pieskaitīt vispirms **Johannesa Behera «Luizītu»**, tad **Teodora Plivjē «Ķeizara kūlijs»** un nupat beidzamā laikā **Ādama Šārera «Bez tēvijas»**.

Lai tuvāki iepazīstinātu ar to, kādam vismaz vajaga būt proletāriskam romānam par karu, mēs īsumā apskatīsim šo Ādama Šārera darbu — **«Bez tēvijas»** — šo pirmo strādnieka grāmatu par karu.

Romāns lielā mērā autobiogrāfisks. Viņa darbības sākums sakrīt ar kara iesākšanos — 1914. gada jūliju un beidzas ar 1918. gada novembri. Viņā diezgan pamatīgi iztirzāti divi lieli jautājumi — kāds ir īsti šī pasaules kara raksturs, un kā strādniekam jācīnās pret karu vai, kā Šārers saka, — pret apbruņoto pilsonību. Briesmīgās frontes

epizodes šinī darbā mainās ar aizmugures cīņām. Tomēr visumā aizmugure šinī romānā daudz vairāk tēlota nekā pati fronte, kaujas līnijas.

Romāna varonis — kāds strādnieks **Ansis Betcolds**, sākumā pesimists, gļēvulis, kas visvisādi meklē izeju no kara, bet viens, atrauts no pārējām organizētām strādniecības masām, to nespēj un sāk paklausīgi nest ķeizara asiņaino jūgu, bet beigās jau īsts organizēts revolucionārs strādnieks ar savu šķiras apziņu, kas gatavs kurā katrā acumirklī mesties cīņā par savu taisnību un tiesībām. Šī Anša Betcolda pārvēršanās no pesimista individuālista īstā strādniekā — cīnītājā minētā romānā parādīta visai zīmīgi un spilgti. Tā smagie, ilgie kara gadi, kas nesalīdzināmi spilgti parādīja visai apzinīgai strādnieku šķirai ne tikai lielā kara īsto kapitālistisko dabu, bet arī visu mūsu pilsoniskās iekārtas būtību, pārvērta pamazām, tīri nemanot, Ansi Betcoldu no pasīvā šīs iekārtas nīdēja aktīvā cīnītājā.

Kara īstā būtība Šārera romānā atklāta līdz galam. Šī darba lapaspusēs nav iespējams atrast ne mazākās kara romantikas, koķetēšanas ar varonību un sentimentālas raudulības. Šāreru kā rakstnieku vismazāk saista pati asinsizliešana. Bet viņš skaidri parāda, ka karā nav nekā svēta, nav nekā liela, aizraujoša un ka karš ir tikai vienkārši kapitālistiskās iekārtas ekonomisko sarežģījumu sekas. Tāpat viņš spilgti parāda kara politisko pusi un norauj no viņa to saltā noslēpuma segu, kurā tas ietīts kapitāla interesēs. Bet ar vislielāko pārliecību autors tomēr parāda savā romānā tās divas naidīgās šķiras — pilsonību un strādniecību, kuru savstarpēji pretējās intereses ar sevišķu spilgtumu atraisījās kara laikā.

Tālāk. Šārers visai labi rāda, cik tomēr cieši savā starpā saistīta pati fronte ar «nolādēto» aizmuguri. Viņš nenostāda pēdējo kā kaut ko naidīgu frontei, bet gan parāda, ka tās viena otru papildina. Autors visai skaidri pārliecina, ka taisni aizmugure ir bijusi tā pirmā, kas mācījusi frontes kareivjiem tālāk vairs necīnīties, bet gan sacelties pret pašu karu, ka frontes cīnītāji, kas nokļūst aizmugurē un tur sastopas ar organizētiem aizfrontes strādniekiem, pamazām arī kļūst par apzinīgiem savas šķiras locekļiem.

Viena no labākām vietām Šārera romānā tā, kurā viņš rāda darbu, darba apstākļus un ikdienišķo dzīvi munīcijas fabrikās kara laikā. Kā tur strādnieki, gatavojot nāvējošo

kara materiālu, maz pamazām nāk pie slēdziena, ka viņi, darot šo savu darbu, nekalpo vis savas tēvijas labā, bet gan palīdz kapitālistiem realizēt viņu savtīgās šķiras intereses.

No sīkpilsoniskās pacifistiskās kara rakstniecības Sārera romāns atšķiras vēl ar vienu retu, savdabīgu īpašību — ar to, ka viņā tēlota tikai viena noteikta šķira, un proti — proletariāts. Ja mēs, piemēram, ņemsim slavenos Ērika Remarka kara romānus, tad mēs noteikti redzēsim, ka viņa varoņi nākuši galvenām kārtām no sīkpilsoniskām un viņam tuvu stāvošām inteliģences aprindām un ka visiem šiem varoņiem bez izņēmuma piemīt sīkpilsoniskas pasaules uzskats. Un tas savādāki arī nemaz nevar būt. Turpretim Sārera darbā pats galvenais varonis, kā arī blakus personāži — visi tikai strādnieki, strādnieki no lieliem rūpniecības centriem, kuri maz pamazām nonāk pie vienas kopējas domas, un proti — «Ka tas, kas aizstāv karu, iet kopā vienā frontē ar visu zemju kapitālistiem un militāristiem.»

Zināms, Sārera romānā mākslinieciskā ziņā daudz kā vēl trūkst. Viņš tālu vēl nevar sacensties ar pacifistiskiem kara romāniem. Sārera kā mākslinieka lielākā vaina tā, ka viņš neprot vai nespēj vēl pietiekošā mērā tēlot. Tā, piemēram, lai raksturotu mūsu tagadējo sabiedrisko iekārtu, viņš daudzās vietās vienkārši izklāsta populārā veidā sociālisma teorijas par šo minēto iekārtu. Skaidrs, ka tas nav mākslinieka — rakstnieka uzdevums, bet gan zinātnieka — teorētiķa. Rakstniekam jau jādod sulīgs, pārliecinošs zīmējums, jādod tēli, kas ar savu skaidrību, pilnasinīgumu un dzīvumu pārliecinātu lasītāju. Bet tas nenotiek aiz tā iemesla, ka Sārers kā rakstnieks atrodas uz nepareiza vai nepietiekoša ideoloģiska viedokļa, bet tikai tamdēļ, ka Sārers pašulaik atrodas savas mākslinieciskās jaunradīšanas pirmsākumā un viņš vēl, liekas, neprot un nespēj savu bagāto pieredzes materiālu pietiekošā formā apstrādāt. Tomēr daudzas vietas šinī pašā romānā jau rāda, ka Sārers ar laiku to spēs. Tā, piemēram, Sāreram jau tagad pietiekoši liela mākslinieciska maņa atsevišķu raksturu tēlošanā, fabriku, darba procesu un frontes aizmugures dzīves aprakstīšanā.

Kā lai arī nebūtu, Sārera minētais romāns neapšaubāmi proletārisks un lielas ievērības cienīgs ar to, ka šinī mūsu rūguma laikā, kur slepeni gatavojas jauns, vēl briesmīgāks pasaules slaktiņš, viņš skaidri atklāj strādnieku

šķirai katra kapitālistiskā kara īstos savtīgos iemeslus un mērķus par labu pilsonībai un ka viņš noteikti ir viens no tiem vareniem stūrakmeņiem, uz kura pamata nākošās proletāriešu rakstnieku paaudzes būvēs savu lielo epopeju par pilsonisku karu beigu laikmetu.

DŽORDŽA BERNARDA ŠOVA 75 GADI

Slavenais angļu — īru rakstnieks Bernards Šovs šogad 26. jūlijā paliek septiņdesmit piecus gadus vecs.

Viņš pieder pie tagadnes ievērojamākiem cilvēkiem. Slavu tas ieguvis kā ar literāriskiem darbiem, tā ar savu dīvaino izturēšanos dzīvē.

Pēc Šekspīra Bernards Šovs neapšaubāmi ievērojamākais angļu dramatiķis, bet tagadnē gan pats lielākais.

Kā mākslinieks Bernards Šovs gandrīz tieši pretējs Šekspīram. Pēdējais bija tikai liels, ģeniāls mākslinieks — tēlotājs, kas kaislīgi mīlēja cilvēkus un dzīvi un savās lugās nedeva neko citu kā spēcīgi, raksturīgi tvertu dzīves plūsmu, sabangotas kaislības un varenus cilvēku tipus viņu darbībā un iekšējos konfliktos. Bernards Šovs turpretim pirmām kārtām — mācītājs un pēc tam tikai tēlotājs. Mākslinieciskais tēlošanas prieks pie Šova atrodas otrā, sekundārā vietā. Šovs grib, līdzīgi Ibsenam, pasauli labot. Šovam nekas šinī pasaulē pagaidām nepatīk — ne cilvēku dzīves iekārta, ne viņu parašas, ne viņu domas, jūtas un uzskati (filozofija, reliģija). Viss tas, pēc viņa domām, pamatīgi labojams, pret visu to viņš saceļas kā cilvēks un mākslinieks. Šovs ir īsts ietiepīgs un neatlaidīgs gribas cilvēks. Tamdēļ kā mākslinieks viņš daudz sausāks un racionālāks par Šekspīru. Un tad, lūk, lai to savu nopietni īdzīgo, smaga nemiera pilno būtību apslēptu, Šovs sevi ietērpis līdz kājām skaistā, krāšņā brīnišķīgu asprātību, kalambūru un joku krinolīnā. Un, jāatzīstas, ar to viņš kļuvis tikai interesantāks un pievilcīgāks. Tad tālāk, Šovs saceļas pret visu — pret tagadējo iekārtu, tikumiem, parašām, uzskatiem — kā pret kaut ko nepilnīgu, pat muļķīgu. Bet, saceldamies pret riebīgo tagadni, Šovs to nedara kādas noteiktas, labākas nākotnes vārdā. Nē. Šovs tikai izsmej, izjauc, noārda, bet vecā vietā nedod nekā jauna, pozitīva, labākā gadījumā tikai alku, tiekšanos pēc kā cita. Bet, kas tas cits ir, — uz to gan pats Šovs nespēj dot atbildi. Un tas pilnīgi dabīgi, jo viņš pārāk liels

savdabigs individuālists ar ārkārtīgi asu kritizējošu prātu un samērā mazāk attīstītām sintēzes spējām.

Strādniecībai Šovs var interesēt diezgan stiprā mērā — vispirms kā liels, savdabīgs rakstnieks un tad kā iznīcinošs pilsoniskās sabiedrības atmaskotājs. Arī pats Bernards Šovs jūtas strādniecībai visai tuvs. Jau no pašas jaunības viņš atrodas organizētā proletariāta rindās — angļu strādnieku partijā.

No tīri mākslinieciskā, formālā viedokļa lūkojoties, Bernarda Šova dramatiskie darbi veidoti spīdoši — nevainojama, īpatnēja uzbūve, lielisks, veikls dialogs, asprātības kā no pārpilnības raga, varens skatuves temperaments un savdabīgi cilvēku tipi.

Kā rakstnieks Bernards Šovs bijis ļoti ražīgs. Viņa literārisko darbu skaits stipri liels. Savu dramatiķa karjeru Šovs sācis ar sabiedriska rakstura problēmu drāmām. Pirmais darbs — «Widowers Houses» (1892), nākošais — «The Philanderer» (1893), tad — «Mrs. Warren's Profession». Visas šīs drāmas savā laikā vai nu neiet, vai viņas kā pārāk asas noņem no skatuves. Tad autors, apstākļu spiests, pāriet uz sabiedriska rakstura komēdijām, arī asām, kritizējošām, kur spīdoši parādās viņa dīvainie slēdzieni par lietām un cilvēkiem, viņa jaukās, dzēlīgās asprātības un ačgārnības. No šiem darbiem būtu minami — «Arms and the Man» (1894), tad — «The Man of Destiny» un viņa ievērojamā «Candida» (1895). Minētās komēdijas ietilpst darbu sērijā ar nosaukumu «Plays Pleasant and Unpleasant» («Jautri gabali nejautriem»).

Tad seko trīs dramatiski darbi — «The Devils Disciple», ievērojamā vēsturiskā luga «Caesar and Cleopatra» un «Captain Brazsbound's Conversion» (1899). Šie darbi savukārt apvienoti sērijā ar nosaukumu — «Three Plays for Puritans» («Trīs spēles puritāņiem»). Pēc sava rakstības veida minētās lugas it kā klusinātas. Tamdēļ tad arī šo darbu sērijai tāds nosaukums.

Nākošās lugas jau atkal daudz asākas, spraigākas, no viņām atzīmēsim «Man and Superman» (1903), tad — «Major Barbara» (1905), «The Doctor's Dilemma» (1906), kurā autors nesaudzīgi izsmej ārstus, pēc tam — «Getting Married» (1908) ar lielu paša Šova priekšvārdu, kurā tas izklāsta savus uzskatus par laulību un dzimumu dzīvi, un «Androcles and the Lion» (1913), arī ar priekšvārdu, tikai tagad par kristīgo ticību.

Kara un revolūciju laikā Bernards Šovs laiž klajā vienu

ievērojamu darbu — «Heart Break House» (1919) un dažus farsus, kuros tas pieskaras pasaules kara jautājumiem.

Pēc pasaules kara un revolūcijām Šovam parādās divi lieli darbi: pirmais — «Back to Methuselah» (savdabīgi traktēti reliģiskie un filozofiskie jautājumi) un otrais — «Saint Joan» (paradoksāli apskatītas ģēnija attiecības pret sabiedrību).

Bez lugām Bernards Šovs vēl uzrakstījis ļoti daudz dažādu pamfletu, filozofisku un sabiedrisku rakstu. No šāda veida darbiem būtu minami — jaunībā rakstītais par Ibsenu — «The quintesence of Ibsenism» (1891) un beidzamos gados — «The Intelligent Woman Guide to Socialism and Capitalism» (1928). Savas literāriskās darbības sākumā Bernards Šovs atradās diezgan stiprā mērā zem Ibsena un angļu filozofa Butlera iespaida. Bet drīz vien viņš kļuva pilnīgi patstāvīgs un īpatnējs. Rakstnieks dzimis Irijas galvaspilsētā protestantiskā Dublinā 1856. gadā. Tēvs bijis tam kāds zemāks valsts ierēdnis, protestants, māte — dziedāšanas skolotāja. Pirmo izglītību nākošais rakstnieks guvis vietējā metodistu skolā. Bet ne ilgi. Jau visai agrā jaunībā tas kļūst patstāvīgs. Sākumā viņš strādā kā vienkāršs kancelejas ierēdnis pie kāda lauku aģenta, vēlāk turpat kā kasieris.

Savā dzimtenes pilsētā Dublinā Šovs dzīvo līdz 1876. gadam. Pēc tam Londonā. Piebiedrojas organizētiem strādniekiem — sociālistiem, Uz kādu laiku aģitators (1884). No 1888. līdz 1899. gadam Bernards Šovs darbojas kā teātru un mūzikas kritiķis laikrakstos «Star», «World» un «Saturday Reviewv». Ar 20. gadu simteņa sākumu Bernards Šovs izbeidza savas kritiķa gaitas un sāk dzīvot no rakstniecības vien, ko dara līdz šim laikam. Bernarda Šova pastāvīgā dzīvesvieta vēl joprojām ir miglainā Anglija, bet viņš arī ļoti daudz ceļo, visai bieži apmeklēdams Eiropas sauszemi.

1925. gadā Bernardam Šovam piesprieda Nobela prēmiju 118 165 zviedru kronu apmērā. Visu šo lielo summu tas ziedoja zviedru—angļu kulturālo attiecību ciešākai nostiprināšanai.

KĀDS STRĀDNIEKA ROMĀNS

Šī gada pirmos mēnešos Vācijā parādījās kāds visai īpatnēji tverts un rakstīts romāns par strādnieku dzīvi. Šī darba autors — strādnieks **Villijs Brēdels**, aktīvs pro-

letāriskās kustības darbinieks, par savu politisko darbību ievietots cietumā. Romāns saucas — **«Mašīnu fabrika N. un K. Romāns par proletārisko ikdienu».**

Šinī savdabīgā grāmatā aprakstīts sešpadsmit dienu ilgs streiks kādā tiešām Vācijā esošā nelielā mašīnu fabrikā — «Negel und Kopp», ko izved trīs simti varonīgu metālistu. Tātad viela ņemta tieši no pašas dzīves. Strādnieki, neskatoties uz visu savu izturību un lielo varonību, tomēr nespēj streiku līdz uzvarošam galam novest. Streiku uzņēmēji ar policijas palīdzību salauž, pie kam cīņā tiek izlietas strādnieku asinis.

Grāmata uzrakstīta ļoti koncentrēti un pārliecinoši, varbūt pa daļai arī tamdēļ, ka šis gadījums, kā mēs jau mīnējām, tiešām dzīvē bija noticis un pats autors viņā ņēmis vislielāko dalību.

Darbā, ja jūs gribiet, nav nekā no parastā romānu skaistuma. Viss rupjš, melns, ar fabrikas sodrējiem, dūmiem un nabadzīgo ikdienu pilns. Liekas, ka romānā nekas nav samelots, katrs sīkums, katra varoņu kustība, doma un valoda ņemta, veidota tieši no pašas dzīves.

Autoram — Villijam Brēdelam, liekas, nav bailes pat no vissīkākā fakta. Viņš vienlīdz rūpīgi, mierīgi un noteikti apraksta kā paša streika gaitu un viņa beigas, tā arī tos «sīkos» iemeslus, kas minētos seši simti metālistus noved līdz asiņainam streikam, — riebīgo bufetes istabas stāvokli, nelaimi ar galdnieka Elmera roku, nolaistās fabrikas atejas vietas, vecā Johanna Holta pašnāvību, kas izsviests tieši uz ielas savā 50 gadu darba jubilejas dienā. Visam tam Villijs Brēdels piegriež vienādu izsmeļošu uzmanību, un tas visai lielā mērā ceļ šīs grāmatas mākslinieciskō vērtību.

Tāpat autors nepaiet garām savā darbā tam, lai tieši ar faktiem lasītājam pierādītu, ka uzņēmējs un viņa kalkulators pie normu un izmaksas tabeļu sastādīšanas apšmauc riebīgā kārtā strādniekus, lai tādējādi paaugstinātu savu peļņu. Tālāk. Autors visai pārliecinoši pierāda, ka visas tās racionālākās darba metodes savā fabrikā uzņēmējs ieved tikai priekš tam, lai vēl labāki un vieglāki varētu ekspluatēt strādnieka vajadzīgo darbaspēku.

Grāmata, kā redzat, zīmīga. Viņa pilnā mērā pierāda to, cik daudz saistoša un vērtīga mākslinieciskā ziņā materiāla slēpjas pašu strādnieku ikdienas dzīvē un darbā.

Jānāk tikai māksliniekiem, kas šo dzīvi saprot un mīl, lai viņu celtu sabiedrībai priekšā, iemiesotu lielos mākslinieciskos darbos.

KREISĀ PERIODIKA BULGĀRU RAKSTNIECĪBĀ

Pēc atentāta Sofijas katedrālē 1925. gada aprīlī katra strādnieku kustība Bulgārijā bija galīgi neiespējama. Represijas, terors plosījās pilnos apmēros un piedzīvoja savus lielākos ziedu laikus. Reakcija bija pat tik pamatīga, ka uz diezgan ilgu laiku bija jāapklust visai strādnieku presei. Tikai 1926. gadā pēc lielām grūtībām bija no jauna iespējams uzsākt un turpināt divus kreisos proletāriskās rakstniecības žurnālus — «Lakta» un «S.L.F.» (Strādnieku Literāriskā Fronte).

Pēc apmēriem nelielais mēnešraksts «Lakta» sāka iznākt, kā mēs jau atzīmējām, 1926. gadā, un šo piecu gadu laikā tas paspēja parādīties vairāk kā 500 reizes. — Proletāriskās rakstniecības dibinātājs Bulgārijā **D. J. Poļanovs** ir šī žurnāla «Lakta» galvenais vadītājs un redaktors. Neskatoties uz savu vecumu, Poļanovs savā garā vēl ļoti mozs un spirgts. Viņš ar lielu uzmanību seko jaunākai rakstniecībai kā savā zemē, tā arī ārpus tās. Uz visiem ievērojamākiem politiskiem notikumiem viņš atsaucas ar temperamentīgām vārsmām. Tikai, par nožēlošanu, šiem viņa dzejoļiem nav lielas mākslinieciskas vērtības un tie nerod visai stipru atbalsi tautā. Arī ideoloģiskā ziņā šis vecais kalējs — kā Poļanovs pats sevi dēvē — diezgan bieži vien klūp, iestieg divkosīgā sīkpilsoniskumā un sentimentālā, raudulīgā pacifismā. Arī misticismu un kristīgo padevību viņš nav varējis sevī līdz šim vēl pārvarēt, sevišķi tie parādās viņa dzejoļos cīņā par amnestiju. Šie lielie trūkumi tomēr beigu beigās nespēj mazināt viņa nopelnus — Poļanovs ir un paliek par bulgāru proletāriskās rakstniecības celmlauzi. Sevišķi lieli nopelni Poļanovam pie jauno proletārisko dzejnieku audzināšanas. Minētā žurnālā — «Lakta» — ir uzsākusi savas gaitas gandrīz visa bulgāru proletārisko rakstnieku jaunā paaudze, un tamdēļ šis žurnāls ir kļuvis par īstu bulgāru strādnieciskās rakstniecības šūpuli. Daudz no jauniem dzejniekiem mācījušies tieši pie «vecā kalēja». Vairāki no viņiem — piemēram, **Hristo Radevskis, Nikolā Lankovs** — jau kļuvuši par redzamiem dzejniekiem ar noteiktu savdabību. Tāpat «Lakta»

ir bijusi par ievērojamu centru, kas pulcē ap sevi labākos strādnieku un zemnieku korespondentus.

Žurnāla «Lakta» stiprākā puse — dzeja. Proza sastopama diezgan maz. Par labāko prozaiķi noteikti jāuzskata St. Liļanovu, kas arī līdz žurnāla «Lakta» iznākšanai strādāja tikai proletāriskos izdevumos. Liļanovs nav tīra veida proletārisks rakstnieks, viņu varētu labākā gadījumā nosaukt par proletariātam ļoti tuvu stāvošu līdzgājēju. Savā būtībā tas vēl daudzreiz tīri sīkpilsonisks; piegriež pārāk lielu vēribu savu varoņu iekšējai dzīvei, viņu ciešanām un nelaimēm. Žurnālā «Lakta» publicēti divi Liļanova stāsti: «Stari» (šinī darbā ir runa par kādas strādnieces nelaimīgo dzīvi un viņas sentimentālo mīlestību) un «Liktenis» (šinī gabalā tēlots iepriekšējā stāstā aprakstītās mīlestības gals — ugunsgrēks fabrikā, sekas — strādniecei apdeguse seja, viņas iemīļotais palicis akls).

Iespaids no šiem stāstiem visai drūms. Rakstnieks nerāda nekādu izeju no tēlotās smagās, grūtās un nelaimīgās dzīves. Tāpat par lielām nelaimēm savu varoņu — strādnieku dzīvē Liļanovs nestāsta, vai tās notiek aiz vienkārša akla gadījuma vai fabrikas īpašnieka noziedzīgās nolaidības dēļ.

Pusotra gada atpakaļ Sofijā nodibinājās vēl viens jauns proletāriskās rakstniecības izdevums — «Strādnieku Literāriskā Fronte». Žurnāls iznāk katru nedēļu laikraksta veidā. Viņš pamazām pārņem no «Laktas» sev uzdevumu strādniekam — lasītājam apgaismot svarīgākos šīsdienas politiskos un literāriskos notikumus. Idejiski noteikts un stingrs. Līdzīgi «Laktai», visai sekmīgi kopo ap sevi strādnieku un zemnieku korespondentus, audzinot no viņiem nākošos proletāriskos rakstniekus.

«Strādnieku Literāriskās Frontes» galvenais nopelns tas, ka tā Bulgārijā pirmā ievedusi un attīstījusi prozas mazo formu — aģitstāstu. Pie bulgāru prozas vājās attīstības tas sevišķi no svara. Šinī ziņā «Strādnieku Literāriskā Fronte» jauž jaunu īpatnēju ceļu. Otrs svarīgs «S.L.F.» nopelns tas, ka tā sākusi sistemātiski iepazīstināt bulgāru strādniekus ar cittautu kreiso rakstniecību.

Visumā jāsaka, ka «Strādnieku Literāriskā Fronte» ļoti dzīvs un aktuāls žurnāls, kas visai pareizi izprot proletāriskās rakstniecības uzdevumus tagadnē un kas cīnās par strādnieciskās kultūras principiem ar lielu dažādību un iekšēju spēku, neskatoties uz to, ka daudzi no šī žurnāla redaktoriem un tuvākiem līdzstrādniekiem nokļūst bieži

vien cietumos, jo politiskās represijas vēl joprojām Bulgārijā jūtamas diezgan stipri.

Tāds apmēram būtu īsumā kreisās periodikas tagadējais stāvoklis bulgāru rakstniecībā.

JAPĀŅU PROLETĀRISKĀS LITERATŪRAS SĀKUMI

1. PERIODIKA UN TĀS ATTĪSTĪBA

Proletāriskās literatūras sākumi tālā Japānā meklējami tā saucamos sociālistiskos stāstos. Šie stāsti parādījās Japānā ap 1905. gadu, kad arī viņā zem pirmās Krievijas revolūcijas iespaida sākās visās malās nemieri un streiki.

Šais minētos «sociālistiskos stāstos» patiesībā nebij nekā īsti sociālistiska. Viņu saturs pauda varbūt vairāk reformētu kristiānismu, pilsonisku liberālismu, kas bij maisīts kopā ar visai stipriem anarhisma, terorisma un nihilisma elementiem. Bet tādi nu toreiz bija tie laiki un apstākļi šinī zemē.

«Sociālistisko stāstu» mūžs nebija visai ilgs. Ap 1910. gadu, kad anarhistiski sindikālistiskā kustība Japānā kļuva valdošā, Japānas pilsoniskā valdība izdeva tik drakoniskus likumus, ka ar viņu palīdzību tā minēto kustību noslaucīja no zemes virsus. Apklusa arī «sociālistiskie stāsti».

Bet tanī pašā laikā japāņu pilsoniskā rakstniecībā sāka pamazām celt galvu tādi virzieni kā jaunromantisms un humānisms (pretstati līdz tam laikam dominējušam naturālismam). Minētie virzieni ļoti lielā mērā iespaidoja nākošā perioda proletārisko rakstniecību. Un šis periods sākās tūlīt pēc pasaules kara un revolūcijām.

Pasaules kara laikā (1914—1918) stiprā mērā uzplauka un attīstījās Japānas imperiālisms. Bet līdz ar to spēcīgāks un, galvenais, apzinīgāks kļuva arī japāņu proletariāts, kas sāka arvien vairāk un aktīvāk aizstāvēt savas šķiras intereses. Kā sekas — plaša un dziļa demokrātiskā kustība visā Japānā. No šīs kustības savukārt dzima tā saucamā tautas literatūra. Viņā bij daudz no tolstojiskā humānisma un anarhisma. Bet tas nekas. Šī — tautas literatūra spēji uzplauka un drīz vien ieguva tīru šķiras raksturu. Viņu pat sāka dēvēt par strādniecisko rakstniecību un pamatšķiras literatūru. Jāpiezīmē, ka tas daudzējādā ziņā nebija pārspīlējums, jo šī literatūra tiešām bija ļoti lielā mērā saistīta ar pašām plašākām proletariāta masām.

Tāpat kopā ar šo literatūru sāka parādīties arī pirmie rakstnieki, kas bija nākuši un cēlušies tieši no strādnieku šķiras. Bet vairāki tādi ievērojami dzejnieki kā Fudzimori Seikiti, Akita Adzjaku un citi pārnāca no pilsoniskās literatūras pie proletariāta.

Tomēr visumā arī šai — tautas literatūrai bija vēl ļoti daudz visādu ideoloģisku trūkumu un kļūdu. Viņa pilnā mērā apmierinājās tikai ar to, ka diezgan naturālistiski aprakstīja strādnieku dzīvi Japānā. Nevar noliegt — strādnieciskā izjūta daudzreiz jau šinīs darbos bija, bet noteikta marksistiska uzskata tur gan vēl velti bija meklēt.

Tādas proletāriskas literatūras sākums Japānā, kur bez strādnieciskās izjūtas noteikti saskatāms arī proletārisks pasaules uzskats, apzīmējams ar 1921. gadu.

1921. gada februārī Japānas ziemeļos, kādā nelielā zvejnieku ciemā Akitas prefektūrā, pirmo reizi parādījās neliels, vienkāršs žurnālītis ar nosaukumu «Sējējs». Lūk, šis mazais mēnešraksts bija tas, kas pavēra ceļu īstai proletāriskai rakstniecībai Japānā, saistot ar laiku pie sevim visus proletāriskos un revolucionārās inteliģences rakstniekus. — Šī rakstnieku grupa, kas tagad pulcējās ap žurnālu «Sējējs», sāka noteiktu polemiku ar visiem pārējiem Japānas mākslas mēnešrakstiem, pareizi noskaidrojot rakstniecības vēsturisko un šķiras rakstību. Šī pati grupa bija arī pirmā, kas nodibināja sakarus ar pārējo zemju proletārisko rakstniecību. Tāpēc Japānas īstās proletāriskās literatūras pirmais starplaiks, no 1921. gada līdz 1923. gadam, tā arī dēvējās par «Sējēja laikmetu».

1921. gada oktobrī mēnešrakstu «Sējējs», lai to vairāk tuvinātu strādnieku kustības centram, pārcēla no tālās, zvejnieciskās Akitas uz Japānas galvaspilsētu Tokiju. Līdz ar to žurnāla līdzstrādnieku aprindas lielā mērā paplašinājās. Tā, pašā sākumā, Akitas laikā, žurnālam līdzstrādnieku nebija vairāk par 5—6 cilvēkiem, bet pēc pārcelšanās uz Tokiju mēnešraksts varēja jau lepoties ar to, ka ap viņu grupējās gandrīz visi Japānas kreisākie, revolucionārākie rakstnieki, kritiķi un pārējie mākslas darbinieki. Pie kam mēnešraksta virziens bija stipri marksistisks.

Revolucionāro rakstnieku darbība un žurnāla «Sējējs» iznākšana turpinājās līdz 1923. gada septembrim, tas ir — līdz briesmīgai zemestrīcei Japānā. Pēc zemestrīces šeit pie varas nāca krasi reakcionāra valdība. Pēdējā brīdī vien likvidēja visas pastāvošās strādnieku organizācijas un līdz beidzamam apspieda katru strādniecisku domu.

Tā tas turpinājās diezgan ilgi, un tikai pēc deviņiem mēnešiem, 1924. gada jūlijā, sāka iznākt jauns strādniecības žurnāls ar nosaukumu «Literāriskā Fronte» (Bungei Sensen). Minētā žurnālā turpināja darboties visi iepriekšējā mēnešraksta «Sējējs» līdzstrādnieki, tomēr žurnālu «Literāriskā Fronte» nevar nekādā ziņā uzskatīt par mēnešraksta «Sējējs» tiešu turpinājumu. Žurnāls «Literāriskā Fronte» bija jau krasi ierobežots, tīri literāriski mākslinieciska mēnešraksts, kura sociālās tendences bija diezgan mērenas, pat dažbrīd likvidatoriskas.

Bet, neskatoties uz visu ideoloģisko atslābumu, žurnāla «Literāriskā Fronte» laikā, no 1924. gada līdz 1926. gadam, Japānas proletāriskā rakstniecībā bija saskatāma diezgan liela dzīvība. Šinī laikā parādījās vesela rinda proletārisko rakstnieku darbu, kas ieguva lielu piekrišanu lasītāju plašās aprindās un grieza uz sevi pat pilsoniskās kritikas vērību. Minēsim piemēra dēļ tikai tādus darbus kā: Hosoi Vakudoi «Kādas strādnieces skumjais notikums», tad Fudzimori Seikiti drāmu «Krustā sistais Mondzaemons» un Takahasi «Zemnieku sacelšanās».

Bez šī minētā vadošā literāriskā žurnāla «Literāriskā Fronte» šinī pašā laikā parādījās vairāki citi krasāki kreisā novirziena mēnešraksti, kā, piemēram, «Kaujas Rakstniecība», tad «Brīvība» un «Avots».

Visi šie nupat uzskaitītie žurnāli ar «Literārisko Fronti» priekšgalā 1925. gadā apvienojās. Tas notika zem tikko nodibinātās Japāņu proletārisko rakstnieku asociācijas iespaida. Līdz ar to Japānas proletāriskā rakstniecība ievirzījās nākošā attīstības posmā. — Bet par to vēlāk.

VĀCU DRAMATURGS FRIDRIHS VOLFS

Beidzamā laikā Vācijā un arī ārpus tās robežām kļuva pazīstams kā ass, aktuāls un saistošs dramatisks rakstnieks Fridrihs Volfs. Luga, kas viņu izcēla citu jauno dramatiķu starpā, bija **«Ciankālijs»**, kurā tas kaisli, sabiedriski visai asi un mākslinieciski cīnījās pret Vācijā pastāvošu likuma § 218, kas aizliedz izdarīt abortus. Šā likuma kodeksa § 218 skan tā:

«Katra grūta sieviete, kas apzinīgi izdara abortu vai kaut kā savādāk nomaitā (iznīcina) savu vēl nepiedzimušo bērnu, tiek sodīta ar pieciem gadiem cietumā. Ja lietai atrodami mīkstinoši apstākļi, tad sods ierobežojams

ar pusotriem gadiem. Šie paši soda lielumi attiecināmi arī uz visām tām personām, kas palīdzējušas grūtai sievietei ar viņas atļauju tās augli iznīcināt vai arī devušas padomu to izdarīt.»

Savā tikko pieminētā lugā «Ciankālijs» Fridrihs Volfs krasi nostājas pret šo likumu un, starp citu, ļoti pareizi saka: «Likums, kas katru gadu padara par noziedzniecēm apm. 800 000 sieviešu, — tāds likums vairs nav nekāds likums.» Luga atstāj iespaidu ne tikai ar savu mākslinieciško spraigumu, bet arī ar savu lielo dzīves tiešamību un vielas izcilus pazīšanu, jo autors Fr. Volfs pēc savas profesijas ir kādas Vācijas provinces rūpnieciskās pilsētiņas ārsts, kam ar § 218 pārkāpšanu visai bieži bija nācies sastapties.

Bez šīs lugas Fridriham Volfam vēl ir arī daudz citu dramatisku darbu, jo Volfs nav nekāds gadījuma rakstnieks, kas varbūt kādreiz pa ilgākam starpbrīžam ietver puslīdz pieklājīgā dramatiskā formā tos mocošos profesionālos jautājumus, kas uzpeld un pamazām sakrājas psihē no ikdienišķā maizes darba. Fridrihs Volfs ir īsts apzinīgs mākslinieks ar noteiktiem krasiem sabiedriskiem uzskatiem, kas viņu no deklasēta inteliģenta noveduši organizētā proletariāta rindās.

No pārējiem Volfa beidzamā laika dramatiskiem darbiem, kur varbūt vēl mazāk parādās viņa mākslinieciskais un sabiedriskais apzinīgums, būtu atzīmējams vispirms tā pēdējais darbs — **«Kataras matroži»**. Tā ir drāma. Viņā autors tēlo austriešu flotes matrožu sacelšanos 1918. gadā. Idejiski izturēts, viengabalains un pareizs darbs. Tāpat arī scēniski viņš jāuzskata par labi izdevušos.

Kā otrs būtu atzīmējams sekošs darbs: **«Tai Janga atmošanās»**. Viela šai lugai ņemta no austrumnieku dzīves. Viņā tēloti Ķīnas revolucionāri un tautas ikdienīgā dzīve. Šī luga, neskatoties uz visu savu asumu, tomēr estētiski romantiskāka par divām iepriekšējām tikko pieminētām. Tas laikam galvenām kārtām aiz tā iemesla, ka autoram šai lugai trūcis tās bagātās kritiskās vielas pieredzes, ko mēs sastapām viņa citos darbos. Ar izdevīgām scēniskām īpašībām šī luga tomēr apbalvota stipri lielā mērā un skatās ar sasprindzinātu interesi.

Dzimis Fridrihs Volfs 1888. gadā Neividā pie Reinas. Dzīve tam visai raiba. Jau agrā jaunībā viņš pāriet uz Minheni un mēģina šeit kļūt par gleznotāju un tēlnieku. Tas viņam neizdodas, un 1908. gadā viņš Minheni pamet. Kā-

jām pāriet Itālijas robežu un pēc tam dzīvo dažus mēnešus Abrucas kalnos kā vienkāršs laupītājs. Tad nododas medicīnas studijām, bet pa vasaras brīvlaikiem vazājas apkārt kā klaidonis. Dažus gadus vēlāk kļūst par kuģa puiku, ogļraci, glābšanas armijas kareivi. 1903. gadā iegūst medicīnas doktora grādu. Pāriet par kuģu ārstu vācu kuģniecības līnijas «Ziemeļu Vācijas Lloids» dienestā, kur strādā līdz pasaules karam. Kara laikā F. Volfs darbojas kā bataljona ārsts. 1920. gada martā viņš ved cīņas pret baltgvardiem kā «sarkanais ģenerālis» no Ramšeidas. Vēlāk viņš kļuva par Esenas (Rūrā) centrālās komitejas locekli. Vēlāk, miera laikiem iestājoties, viņš aizbrauc uz Dienvidvāciju, sāk darboties kā praktisks ārsts un gūst pirmos lielākos literāriskos panākumus. Beidzamā laikā bija kādus mēnešus apcietināts par atkārtotu nostāšanos sabiedrībā pret likumu kodeksā paredzēto § 218.

Nodarboties ar literatūru F. Volfs sācis diezgan agri. Viņa pirmais darbs ir «Tas tu», pieccēlienu luga.

Bez dramatiskiem darbiem Fridrihs Volfs rakstījis arī dzejas un mēģinājies prozā, bet bez kādiem lielākiem panākumiem.

Toties kā publicists Fridrihs Volfs diezgan plaši pazīstams. Sevišķi pēdējā laikā sakarā ar ierosinātiem dažiem medicīniskiem jautājumiem Vācijā. Viņa publicistikas labākās īpašības ir — ass, dedzīgs stils un krasi revolucionārs, noteikts viedoklis.

«PĒC KARA» — LUDVIGA RENNA ROMĀNS

Ludvigs Renns visai īpatnēja personība vācu pēckara rakstniecībā. Viņš cēlies no vācu muižniecības; pasaules karā bijis vācu armijas virsnieks. Par strādniecību, viņas pelēko, ikdienišķo dzīvi un grūto darbu tam bijuši visai neskaidri, ar dažādiem pilsoniskiem aizspriedumiem apmigloti uzskati. Un tomēr šis prūšu virsnieks maz pamazām, dzīvei tiešāk acīs ieskatoties, nonāk un pilnīgi pāriet strādniecībā, lai jau tagad ar spalvu kā rakstnieks aizstāvētu šīs šķiras dabīgās tieksmes un tiesības uz dzīvi. Ludvigs Renns rakstniecībā visai spilgts un raksturīgs pārstāvis tiem pilsoniskiem inteliģentiem, kas nav spējuši apmierināties ar savu parasto, pavisam tukšo un diezgan vieglo dzīvi un tamdēļ pārgājuši pie strādniecības, lai savai esībai piedotu zināmu noteiktu virzienu un mērķi.

Ludvigs Renns līdz šim nav sarakstījis daudz. Viņa pirmais romāns, ar ko tas palika plaši pazīstams, saucas «Karš». Šī darba galvenais varonis kāds vienkāršs dižkareivis Degenholds. Tas ir īsts pasaules kara pelēkās kareivju masas pārstāvis, tās masas, kura nezin, uz kurieni un kamdēļ tā iet krist. Grāmata uzrakstīta ārkārtīgi bezpersonīgi, objektīvi, neitrāli. «Par to, ka šis darbs tik bezpersonīgs, tamdēļ viņu mīl arī nacionālisti,» raksta pats šīs grāmatas autors Ludvigs Renns. «Viņiem vajadzīgi tādi tipi kā Degenholdi, kas akli, bez ierunām klausa un kuriem nav nekādu noteiktu mērķu.»

Ludviga Renna nākošā un beidzamā grāmata arī romāns ar nosaukumu **«Pēc kara»**. Tas jau pavisam savādāka rakstura darbs. Šeit jau mēs vairs nesastapsim tās objektivitātes, lielā bezpersonīguma un neitralitātes, ar ko tik raksturīgs, tik savdabīgs bija Ludviga Renna pirmais darbs. Šinī romānā jau noteikts strādniecisks viedoklis uz visām apkārtējām lietām un parādībām. Un tas ir pilnīgi dabīgi. Bezpersonīgums, it kā objektivitāte iespējama un domājama tikai pie sīkpilsoniskiem revolucionāriem rakstniekiem, turpretim īsta strādnieciska rakstnieka galvenā pazīme — noteikts, nesatricināms un stingri izrietošs no patreizējā strādniecības stāvokļa viedoklis uz visām dzīves parādībām un lietām. Un Ludvigs Renns to pilda pilnā mērā.

Renns šinī savā beidzamā grāmatā apraksta, kā viņš pamazām soli pēc soļa no pasīva, neticīga dzīves novērotāja kļuvis par aktīvu strādniecības cīnītāju. Renns savā stāstā ļoti dabīgs, vienkāršs. Savu iekšējo psiholoģisko maiņu tas tēlo sīki, bez lēcieniem. Bet, kas šīs grāmatas mākslinieciskō vērtību sevišķi ceļ, tad tas ir tas, ka Ludvigs Renns savu psiholoģisko iekšējo cīņu nav rādījis lasītājam kaut kā abstrakti, atrauti no apkārtējās dzīves, bet gan taisni otrādi — ieaustu, iegremdētu pašas dzīves lielākos mutuļos. Šinī Ludviga Renna darbā kā uz delnas parādīta visa Vācija tūlīt pēc pasaules kara. Renns stāsta, kā viņš atgriežas no frontes, kā viņš atgriežas uz dzimteni, pazaudējis šo dzimteni, savus dzīves mērķus un saistības ar pagātni. Viņa ceļš vēd to cauri Saksijai, Tīringai, kas ieņemta no kareivjiem, matrožiem, strādniekiem, Sarkanās armijas. Strādnieki un kareivji cīnās par varu. Renns pagaidām tikai noskatās. Viņš vēl nav to rindās, viņš vēl nesaprot šo izmisuma cīņu dēļ strādnieku varas. Renns vēlāk redz, ka īstā regulārā armija sabrūk, ka vi-

ņas vietā rodas citas kara vienības — sarkanas, baltas, miera un kārtības, kas katra cīnās par savu mērķi, cīnās nikni, neatlaidīgi. Renns sāk visu to asi vērot. Maz pamazām viņā ataust jauna atziņa. Un viņš iet tālāk. Tas soļo lēnām, jo Renns pieder pie apdomīgiem cilvēkiem, bet līdz ar to arī pie tādiem, kas nemīl sāņceļus un atpūtas, bet iet tikai tieši un tieši uz priekšu. Beidzot tomēr pēc septiņiem ilgiem cīņas un meklēšanas gadiem tas nonāk proletariāta rindās, kur atrod savas dzīves piepildījumu un galamērķi.

MĒNEŠRAKSTS «DOMAS» NR. 10

Nupat iznākusi mēnešraksta «Domas» jaunākā burtnīca ar vispusīgu un saistošu saturu. Dzejā šoreiz pirmoreiz redzams Jānis Grots ar garāku dzejoli. No pārējiem liriķiem A. Grigulis, J. Čavars, A. Stradiņš un M. Rudzītis. — No prozas pirmā vietā minams Vilis Lācis ar savu fantastiskā romāna turpinājumu. Tad Oļģerta Kučera apraksts — tēlojums «Aroda mācekļi», kurā autors stāsta par latviešu amatnieku mācekļu dzīvi vēl pirmskara laikā. O. Kučers vēl pavisam jauns prozaiķis, bet viņam jau sava īpatnēja, līdz šim latviešu rakstniecībā gandrīz pavisam neaiztikta viela, kā arī droša un radoša pieeja šai vielai.

Diezgan lielu vietu šai burtnīcā ieņem daiļliteratūras tulkojumi, šoreiz vienīgi no krievu jaunākās rakstniecības. Sniegti daži izvilkumi no dzejnieka N. Tihonova beidzamās prozas grāmatas. Pārtulkota Jeseņina poēma «Melnais cilvēks». Tas laikam tamdēļ, ka kritikas nodaļā sniegts diezgan labi izkārtots pārskats par jaunāko PSRS rakstniecību.

Kritikas un zinātnes nodaļās bez minētā pārskata par krievu rakstniecību atrodams vēl Jāņa Plauža raksta nobeigums — «Par trim metodēm». Šoreiz Plaudis sīki apraksta marksistisko metodi daiļliteratūrā, kā arī pakavējas pie rakstnieku pasaules uzskata izveidošanas. Tālāk F. Cielēns garākā rakstā iztirzā un novērtē pēdējās Saeimas vēlēšanu rezultātus. Beigās skolotājs Medards Olis nelielā apskatā atstāsta pirmās starpt[autiskās] sociālist[iskās] skolas projektu.

Burtnīcas beigās hronika. — Par latviešu rakstniecību šoreiz nav rakstīts nekas daudz. No cittautu literatūras sniegts īss, bet labi pārskatāms raksts par jaunāko igauņu

prozas rakstniecību beidzamos gados. Diez vai to pašu igauņi dara par mums? Neapšaubāmi, ka tādi raksti ļoti noderīgi. Tad seko recenzijas par novitātēm visos Rīgas latviešu teātros un atsauksmes par jaunākiem mūzikas notikumiem. Tautsaimniecībā A. Cielavs apskata vienu saistošu vācu grāmatu, bet avīžniecības nodaļā atrodams visai ass raksts pret K. Skalbi kā sīkpilsonības ideologu. Burtnīca, kā vienmēr, noslēdzas ar Dr. Orientācija piezīmēm uz manšetēm.

RAKSTNIEKA ĀDOLFA ERSA 25 DARBĪBAS GADI

Šodien plaši pazīstamais rakstnieks Ādolfs Erss atskatās uz saviem 25 darbības gadiem latviešu rakstniecībā. 1906. gadā parādījās atklātībā viņa pirmais dzejolis, un ar to pašu gadu atzīmēts arī viņa pirmais nelielais dzeju krājums «Lūzumi». Ā. Erss, gluži tāpat kā lielākais latviešu rakstnieku vairums, sācis ar liriku, lai pēc tam jau ar gadiem pārietu uz lielāka apmēra darbiem un prozu. Ā. Ersa lirika sakopota līdz šim bez minētā pirmā krājuma vēl sekošās grāmatās: «Dzīvības maize», «Sešas poēmas» (1913—1920, liriska rakstura), tad «Itālija» un, beidzot, «Amora dārzs» (1923), kas savā laikā Kultūras fonda godalgota un kur tiešām sakopotas Ersa labākās un īpatnējākās dzejas.

Savā lirikā Erss parādās kā spilgts romantiķis ar sevišķi stiprām misticisma un simbolisma ieskaņām. Dzejnieks piegriež lielu vērību savas lirikas formai (Erss pieder spilgtākiem un apzinīgākiem formas aizstāvjiem jaunākā latviešu rakstniecībā). Savas romantiski mistiskās izjūtas un redzējumus tas ļoti mīl ietērpt vecos, pārbaudītos ritmos, aizmirstās, senlaicīgās un retās dzejas formās. — Ersa lirikas galvenie motīvi — daba (viņam piemīt dziļa un dzīva dabas izjūta), mīlestība un estētisms (skaistums). Pie kam dzejnieks savas izjūtas neietelpj vis formā tieši, klaji. Viņš tās turpretim atspoguļo caur citām ārējām parādībām un priekšmetiem. — Tamdēļ viņa lirikā iespējams atdurties uz tik daudz ārpasaules priekšmetiem, sākot no visvienkāršākiem — govīm, laidariem, akmeņiem, dārziem, minerāliem un beidzot ar tādām senām, aizgājušām lietām un veidiem kā mirstošiem ķēniņiem, daiļām marķīzēm, saloniem ar rokoko mēbelēm, vecām gleznām, menuetiem un valšiem.

Savā rakstniecības darbības pēdējā gadu desmitā Erss visvairāk piegriezies prozai. Tajā laikā viņš publicējis gandrīz vai desmit prozas grāmatas. Un prozā Ā. Erss parāda daudz lielāku īpatnību nekā dzejā. Vispirms stils. Tas, kaut gan lielā mērā tiecas uz dzejas pusi, tomēr visā visumā ļoti skaidrs, noteikts, estētiski ierosinošs, piebārstīts dīvainām, pārsteidzošām gleznām, salīdzinājumiem un kā radīts dotam saturam.

Tālāk. Erss spēj savā prozā savienot labāk par visiem citiem latviešu rakstniekiem pārdabisko un mistisko ar pilnīgi reālo un ikdienišķo. Šī īpašība viņa pirmos prozas darbos parādās sevišķi atklātā veidā. Tur pilnīgi reāli notikumi tūlīt mijas ar noteikti mistiskiem, neiespējamiem gadījumiem. Turpretim rakstnieka beidzamos darbos šis elements vairāk paslēpts tēloto varoņu raksturos.

Līdztekus tam Erss arī plaši piegriezies Latvijas vismazāk pazīstamā apgabala — Latgales — notēlošanai, jo te tas atradis ļaudis un zemi, kuros tas vislabāk varējis nogremdēt savu misticismu un dziļo dabas izjūtu. Latgale ir arī bijusi tā, kas Ersam ļāvusi parādīt savu īpatnējo komismu, patiesībā traģisko, un sniegt tipus ar donkihotiskām iezīmēm. Mēs Ersa komismu uzdrošinājāmies nosaukt par traģisko tamdēļ, ka šis dīvainais komisms rāda savdabīgā veidā vienkāršu, bet īsti, dziļi cilvēcīgu dvēseļu cīņu ar moderno civilizāciju, kas visu bez žēlastības normē un nospiež. Ādolfa Ersa labākās prozas grāmatas: «Muižnieki» (1931), «Mīlestības varavīksne» (1930), «Vecā Latgale» (1931). Pārējās: «Satīrs un krusts», «Aglonas Dievmātes atgriešanās», «Maskas», «Greizos ratos», «Latgales stāsti», «Lauku varoņi» un «Lijas Vasariņ atvaļinājums».

Starp citu, Ādolfs Erss ļoti daudz ceļojis. Savas ceļojumu piezīmes tas sistematizējis un sakopojis grāmatās. No viņām ievērojamākās — «Brīvā Estija» un «Lietuvā».

Erss darbojies arī kā tulkotājs. No viņa tulkojumiem būtu atzīmējams «Lamančas Don-Kihots, ārprātīgais un daudz piedzīvojušais Hidalgo. Miguela Servantesa Savedras sacerējums».

Beigās dažus biogrāfiskus datus. Ādolfs Erss, īstā vārdā Rūniks, dzimis 12. jūnijā 1885. gadā Ežu Ģibēnos, Vidzemē, kā saimnieka dēls. Apmeklējis Ežu pagasta, Skujenes draudzes un Cēsu pilsētas skolu. Beidzis 1904. gadā pedagoģiskos kursus. Bijis kādu laiku kā skolotājs Dzēr-

benē, tad grāmatvedis. Piedalījies 1905. gada revolūcijā. Pēc revolūcijas ilgi klaiņojis pa Krieviju, studēdams mūziku un strādādams dažādus amatus. Neilgi pirms pasaules kara atgriezies Latgalē. — Pēc kara pārceļas uz Rīgu un beidzamā laikā dzīvo no rakstniecības vien.

Tuvāk par Ādolfu Ersu atrodamas ziņas krājumā «Atziņas». Tur ievietotas ļoti saistošas paša Ersa atmiņas par pirmiem trīsdesmit dzīvības gadiem.

Noslēdzot īsās piezīmes, novēlam vēl no savas puses jubilāram vislielāko izturību un enerģiju tālākās rakstniecības gaitās.

J. SUDRABKALNS. «SPULDZE VĒJĀ»

Dzejas 1924—1931. Rīgā, 1931.
Valtera un Rapas akc. sab. izdevums.

Līdz šim katras Jāņa Sudrabkalna dzeju grāmatas parādīšanās atklātībā bija zīmīgs notikums mūsu literatūras pasaulē. Tas pats jāsaka arī par dzejnieka nule iznākušo jaunāko krājumu «Spuldze vējā».

Visumā minētais dzeju kopojums nepārsniedz šī paša dzejnieka agrāko dzejoļu krājuma «Pārvērtības» noteikto, vienmērīgo viengabalainību, iekšējo satrauksmi un izteiksmes krāsainību, tomēr ietver sevī visai daudz meistariski uzrakstītu dzeju, kā arī iezīmē jaunas līnijas Sudrabkalna dzejas izsmalcinātā sejā.

Visdziļākā un visinteresantākā psiholoģiskā ziņā nodaļa Sudrabkalna jaunākā dzeju grāmatā pati pirmā. Netieši, noslēpti, tikko jaužami, ārkārtīgi izsmalcinātās, dīvainās estētiskās gleznās dzejnieks rāda kāda noslēgta, dziļi jūtīga, psiholoģiskā ziņā ļoti sarežģīta cilvēka vientulības, salūzuma, varbūt pat nespēka (?) traģēdiju. Un šis cilvēks — dzejnieks pats. Aiz ārēji rāmām, nevainojami noslīpētām brīnišķīgām vārsmām tomēr jūtamas kaislas, neatvairāmas sāpes un cīņa par turpmāko, cīņa uz dzīvību un nāvi. Ja nodaļas sākuma dzejoļos mēs tikai to ar iedziļināšanos spējam nojaust, tad jau šīs nodaļas beigu dzejolī, garākā dzejojumā «Salauztais», tas jau visai skaidri noprotams. Tā slepenā, negantā cīņa, kas norisinājas dzejnieka dvēselē, neapšaubāmi sasniegusi draudošus apmērus, ja jau pat noslēgtais, mūžīgi šajā ziņā kautrīgais Sudrabkalns varējis uzrakstīt tādas rindas:

Es uzreiz jums ļaužu vidū
Pateikšu un parādīšu:
Tas un tas (jums zvērēt varu)
Ir no dzīves pārlauzts pušu
Tā kā sausa ezerniedra.
Tas un tas ir pārlauzts pušu,
Tikai asins riņķošana
Viņu satur vēl pie dzīves,
Tikai asins dziņa spalga,
Tumšs un ledains viss vienalga. (29. lpp.)

Tad vēl:

Rūgtums, sakrājies bez mēra,
Pāri līdams, kūso tumšs.
Kur gan vājš un vientuļš cilvēks
Drošu saldumu lai rod?
Desmit gadus drupās samalts
Cilvēcības ideāls,
Cilvēks daudz, ja mērķis lodei. (33. lpp.)

Šīs nodaļas dzejoļi ir pavisam kaut kas jauns Sudrabkalna līdzšinējā izjūtu gammā. Katrs no šīs nodaļas dzejoļiem lielā mērā autobiogrāfisks, kas tēlo viena noteikta indivīda zināmu izjūtu, kopsummā dodot šī cilvēka pilnīgu iekšējo tēlu. Viņš ir ļoti īpatnējs, savdabīgs, tāds, kāds līdz šim mūsu rakstniecībā nav bijis sastopams. Galīgi salauzts, bet lepns, pat dīvaini varonīgs savā nelaimē:

Kuram rūp tik ļaužu labums,
Ceļš uz nākamību rūp.
Es bez gariem domu svārstiem
Teiktu Pelnam: — Notiesāts.
Zināms, neesi tu vainīgs,
Ka tu esi lauzts un salauzts,
Apsmiets, piekrāpts, sāpju pārmākts;
Vainīgs ne, bet — notiesāts,
Ka pār savām sāpēm pāri
Nevari tu uzcelt torni,
Kura spraišļos varens plašums
Iespīdētu jaunā gaismā,
Ka tev grūti klusi gaidīt,
Citiem tumsā pretim smaidīt. (34. lpp.)

Atkārtoju — tā ir vientuļa, augsti inteliģenta cilvēka traģēdija, kas jūt un redz, ka viņš nespēj iet kopā ar tiem, ar kuriem viņam patiesībā vajadzētu iet.

Kā nākošā pēc savas vērtības un īpatnības būtu atzīmējama piektā grāmatas nodaļa ar moto:

Vai spīdēšu kādreiz dzīvības pilī
Kā Itālijdebeši zili? —

kurā sakopoti dzejoļi ar sociālām ieskaņām.

Jānis Sudrabkalns pieskaitāms tiem mūsu lielākiem sabiedriska rakstura romantiķiem, kas sapņojuši un cīnījušies savās dzejiskās vārsmās par cilvēcību, par labāku tagadni un nākotni. Dzejnieks arī šai grāmatā paliek savā būtībā tas pats romantiķis, tikai sociālās ieskaņas viņa dzejā parādās daudz jaužamākā (tiešamības ziņā), reālākā veidā, ne tik abstrakti kā agrāk, piem., «Tramvajs» (99. lpp.), «Jaunā Ģertrūde zvana» (100. lpp.), «Cilvēks ar stiklu» (102. lpp.), «Logi» (97. lpp.).

Šīs pašas patīkamās pārmaiņas minētā virzienā skaidri saskatāmas arī trešās nodaļas dzejoļos, piem., «Pirmais Ziemsvētku stāsts» (45. lpp.) un «Otrais Ziemsvētku stāsts» (50. lpp.).

Grāmatas otrā nodaļā sakopoti dzejnieka mīlestības dzejoļi, starp kuriem atzīmējami tādi lieliski, nevainojami dzejoļi kā «Parādība» (36. lpp.) un «Dāma ar zelta krustiņu» (37. lpp.).

Krājuma ceturtā un lielākā nodaļā sakopoti dažāda rakstura dzejoļi, starp kuriem kā labākie atzīmējami — «Pētera gailis» (88. lpp.), «Igaunija» (87. lpp.), «Ceļojošā Entuziasta piezīmes» (60. lpp.).

Grāmata noslēdzas ar tulkojumiem no dažādu tautu jaunlaiku autoriem.

No formālā viedokļa lūkojoties, Sudrabkalns sava krājuma labākos dzejoļos tiešām sasniedzis ļoti lielu formas un stila pilnību un gatavību. Lai minam tikai tādus dzejoļus kā «Lukturis» (8. lpp.), «Zvaigzne» (6. lpp.), «Agrā rīta gaitā» (20. lpp.), «Dāma ar zelta krustiņu» (37. lpp.):

Viņš atteicās no tiesībām
Reiz atgriezties vēl mājās —
No jūsu lūpu viesībām,
Kad cēlās grīļodamies kājās,
Tam saule aizbēga no rūtīm,
Bet krusts bij mirdzošāks pie krūtīm. (38. lpp.)

Tad — «Eņģelis» (Viņš laidās kā padebess salkdams, kā starojošs pasaku putns. Viņš laidās kā austoša diena. — Tā kunga sūtīts eņģelis. 110. lpp.). «Parādība»:

Daugavā melnīgos mutuļus bango
Kuģis no Hango.
Šūpojas drebēdams, žvadzēdams viļņos
Kuģis no Hango. (36. lpp.)

Savos izteiksmes līdzekļos dzejnieks joprojām palicis ievērojams novators un estēts. Tikai Sudrabkalna izteiksme kļuvusi tagad vēl vientuļāka, vēl izsmalcinātāka, aristokrātiskāka un dīvaināka. Piemēra dēļ citēsim tādas lieliskas gleznas, kas pārsteidz ar savu dziļo iekšējo estētismu, kā:

Sudraba stirna pa tumsības laukiem,
Lidoja zvaigzne tik sekundi īsu. (6. lpp.)

Vēl:

Vakaros uzplaukst zilgana sudraba rozes
Milzīgu stiebru galā.
Un sarkani zaļi reklāmu pulki
Aulēkšo jumtu šķorēs.
Vitrīnu tumšās dzelmēs
Šūpojas lampu rozes. (98. lpp.)

Ne mazāk dīvaini skaisti salīdzinājumi arī sastopami apskatāmā krājumā; minēsim kaut dzejoļus 60. lpp. un 64. lpp. vai arī 40. lpp.

Kā zelta smilšu pilnu sauju
Šis atmiņas man lūko skats.

Kas zīmējas uz dzejas tehnisko formu (pantmēriem, asonansēm), tad dzejnieks arī šinī krājumā vislielāko komplimentu vērts. Blakus sarežģītām, vecām, ar savdabīgu ritmisku modulāciju formām, piemēram, dzejoļos 8. lpp., 37. lpp., Jānis Sudrabkalns tikpat meistariski un lieliski pārvalda brīvās formas, piemēram, dzejoļos 100. lpp., 99. lpp., 66. lpp. utt.

Atskaņošanas ziņā visai saistošs dzejolis 7. lpp., pie kura vajadzētu sēdēt katram jaunam dzejniekam un viņa dziļās, tumši dunošās asonanses līdz galam izpētīt.

Nemierīgs baložu m ā k o n i s
Izklīst pār **jumtiem**.
Velti nopūlos uzmeklēt s ā k u m u
Dzīvei, par kuru tā **skumstu**.

Kopsummā jāsaka, ka Jāņa Surabkalna «Spuldze vējā» ievērojama parādība mūsu beidzamo gadu dzejā un iezīmē liktenīgus krustceļus viņā kā cilvēkā, tā arī radošā personībā.

IGAUŅU RAKSTNIECĪBAS VIRZĪTĀJI

Jaunās igauņu rakstniecības ceļi lielā mērā atgādina mūsu rakstniecības ceļus 20. gadusimtenī. Krievijas 1905. g. pēcrevolūcijas reakcija ap 1910. gadu arī igauņu rakstniekus satrieca bēniņu un pagrabu šaurībā. Tur tie nedroši un paklusām pievērsās savu iekšējo pārdzīvojumu lirikai. Tā salapoja kupli **romantiskās dzejas** ceri. Pasaules karš idilliskos, intīmos skumējus satrauca. Otrā Krievijas revolūcija uzvandīja jaunus centienus. Nodibinājās Igaunijas valsts. Lirika no šaurības izkļuva domu brīvībā un sevišķi spēcīgi izteicās jaunromantiskos ilgojumos un cerībās. Šai laikā Igaunijā patētiski dzied Johanness Barbaruss, Marija Undere, Johanness Sempers, Henriks Visnapuu u. c. Viņi dod arī jaunus meklējumus formā. Bet reālie apstākļi valstī mainās. Dzīves izbūves darbs grib, lai viņu skata vaļējām acīm. Pamazām romantisma vietu iekaro **jaunreālisms**. Dzejnieku jūsmu, kas, starp citu, bij kļuvusi visai sentimentāla un pesimistiska, sāka ignorēt lasītāji. Paklausot lasītāju balsij, radās dzejnieku grupa, kas asi uzstājās par jauniem principiem. 1929. gadā sāka iznākt šīs grupas žurnāls **«Kirjanduslik orbit»** («Ziemeļpuse»). Šis bij jauno mākslas nemiernieku cietoksnis. Te uzstājās par tagadnes reālās dzīves aktuālo vajadzību tēlošanu daiļliteratūrā. Pelēko šodienas dzīves materiālu sniedza jaunā nostādījumā. Modināja līdzdomāšanu šodienas sociālām attiecībām un vajadzībām. Šādos apstākļos galveno smaguma centru pārnesa no liriskās uz e p i s k o d z e j u.

Literātu grupa «Kirjanduslik orbit» apvieno sevī arī vairākus jaunos zinātniekus no Tērbatas universitātes aprindām, galvenām kārtām valodniekus un filozofus. No jauniem rakstniekiem šai grupā atzīmējami (alfabēta kārtībā) Erni Hürs (dzimis 1900. g. Valkas apr. kā rentnieka

dēls). Ievērību guvis ar formā un idejiskā ziņā krasu darbu «Upurētā varde», kuru sarakstījis kopā ar A. Kivikasu. Līdz šim Erni Hüram iznākuši seši nelieli dzejoļu krājumi, no kuriem tie savdabīgākie: «Izlasītās mīļākās» un beidzamais — «Ceļš uz mājām». Hürs jaunromantiskās dzejas pamatprincipus novedis līdz beidzamai iespējamībai: sākumā radījis pilnīgi domu ignorējošus, tikai skaņu momentu atdarinošus pantus. Pēdējā laikā pamazām nosvēries uz pavisam pretējo pusi — atbrīvojies no formas dīvainībām un pārmērībām un piegriezis izcilus vērību reālismam, dzejas saturam. Līdz šim vislabāk viņam padevušies dzejoļi, kuros tas nosoda korupcijas un izpriecas kāros sabiedriskos slāņus. **Augusts Jākobsons** dzimis 1904. g., studē ekonomiju Tērbatas augstskolā. Prozaiķis, spējīgākais jauno paaudzē. Sarakstījis vairākus plaša apmēra (tāpat kā mūsu Janševskis) romānus, no kuriem viens godalgots. A. Jākobsons uzskatāms kā naturālistiskas skolas pārstāvis igauņu jaunākā prozā, viņā manāms E. Zolā iespaids. Vielu ņēmis līdz šim vienīgi no provinces pilsētiņu proletariāta dzīves. Labs apstākļu un tipu tēlotājs. **Michkel Jürna** (dzimis 1899. g.), prozaiķis. Viņa darbi — divi noveļu krājumi «Parastie» un «Kāda mīla». Raksta maz, bet darbus labi izstrādā. Starp jaunajiem rakstniekiem visasākās formas piekritējs. Beidzamo darbu galvenais saturs — aktuālā ikdienība. Bieži neizvairās arī no sabiedriskās satīras. **Alberts Kivikass** (1898. g.) vecākais starp grupas rakstniekiem kā gados, tā pēc rakstniecības stāža. Kivikass līdz šim darbojies tikai kā prozaiķis. Viņš sarakstījis sešus noveļu krājumus un četrus romānus. Rakstnieka sejā iezīmējas divi ļoti noteikti un skaidri vilcieni — pirmais reālistiskais, otrais fantastiskais. Reālistiskos darbos K. ar lielu spēku un ievērojamu formas gatavību tēlo igauņu brīvības cīņas un lauku dzīvi pēc kara. No fantastiskā rakstura darbiem vissaistošākās viņa pasakas ar savu koncentrāciju un bagāto tautas valodu. Vispār Kivikass ievērojama parādība pēckara igauņu rakstniecībā. **Johanness Šics**, dzejnieks (dzimis 1899. g., strādnieka dēls). Līdzšinējie darbi — divi dzejoļu krājumi: «Nemiers» un «No Peipusa līdz jūrai» (1930. g.). Iesācis kā jaunromantiķis, bet no vecās paaudzes jaunromantiķiem atšķiras ar sevišķo vitalitāti un bravūru. Beidzamā dzeju krājumā piegriezies reālai dzīvei un šīs dzīves reālai uztverei. Arī formā pārcietis lūzumu. Tagad labākais brīvā panta meistars igauņu dzejā. **Pēts Vallaks** (dzimis 1893. g.,

īstais vārds Pēteris Pedajas). Prozaiķis. Laidis klajā jau četrus noveļu krājumus un romānu. Arī izceļ savos darbos mazo, pelēko cilvēku ikdienišķo dzīvi un pārdzivojumus. Krietns psihologs, ar īpatnēju, asu skatu uz dzivi un cilvēka psihi. Savu varoņu cīņas un ciešanas bieži parāda groteskā gaismā. Stils izkopts, ass, aprauts, svaigs, ar kuru viņš prot ārkārtīgi labi rīkoties. Beidzot no grupas teorētiķiem atzīmējams **Oskars Urgartiss** (dzimis 1900. g.). Speciāli studējis rakstniecību Tērbatas augstskolā. Devis plašus apskatus par igauņu rakstniecību mēnešrakstos «Looming» un «Eesti Kirjandus».

«Kirjanduslik orbit» grupa ieradīsies Rīgā, lai pirmdien uzstātos rakstnieku vakarā, kur nolasis savus jaunākos darbus igauņu valodā. Paralēli lasis šo pašu darbu tulkojumus latviski.

SARUNA AR IGAUŅU DZEJNIEKU

Bija agrs vakars. Mēs sēdējām Tautas nama kafejnīcā — viens jauns igauņu dzejnieks un es. Aiz logiem krita valgas, pilnas mitruma sniega pārslas un pārvērtās uz trotuāriem brūnos kā kafija dubļos. Pie sienas skarbs skaļrunis kliedza kādu strādnieku dziesmu. Aiz pārējiem galdiņiem sēdēja jaunas sievietes un vīrieši, dzēra lēnām kafiju, pīpēja un spēlēja šahu.

Kad bija jau pagājis labs brīdis un es jutu — igaunim bija apnicis vērties apkārtējā burzmā, mēs lēnām, aprauti sākām runāt par Tartu, no kuras viņš bija Rīgā iebraucis, un vispār par igauņu dzejnieku apstākļiem. Es liku kā kārtis priekšā igaunim jautājumu pēc jautājuma, un viņš man vaļsirdīgi atbildēja. Tā sākās atklāta, sirsnīga saruna divu draugu vidū.

— Pastāstiet — kā jums iet Igaunijā ar dzeju? — vaicāju es.

— O, slikti! Pat tādu dzejnieku kā Suits, Undere (slavenākie igauņu dzejnieki) dzeju grāmatas izplatās lasītāju masās ne vairāk kā 300—400 eksemplāros. Jauns dzejnieks, ja viņa kājums izpārdots līdz 200 eksemplāriem, var debesīs lekt un skaitīt sevi par ģēniju. Dzeju grāmatas skaistos, modernos izdevumos guļ apgādniecību plauktos, un cītīgie zirnekļi pārklāj viņas ar savu sudraba tīkliņu.

— Žēl, bet nu ko tad pie jums lasītāji prasa? Prozu?

— Tiešām, pie mums, Igaunijā, proza sākusi lielā mērā uzplaukt. Bet arī vislabākais, vissaistošākais romāns iziet ne vairāk kā 6 (seši) tūkstoši eksemplāros un tad pie tam divos izdevumos izlaists. Mūsu — igauņu nelaime tā, ka mēs esam pārāk maza tauta, pavisam kopā drusku pāri vienam miljonam, bet tīru igauņu vien gandrīz mazāk kā miljons.

— Bet vai drīkstu tālāk jums jautāt, pie mums, piemēram, Rīgā ieviesusies paraša bieži rīkot rakstnieku vakarus. Vai Igaunijā novērojama tā pati parādība?

— O, nē! Mums, igauņiem, trūkst tāda liela kulturāla centra kā Rīgā. Mums ir divas lielākās pilsētas — Tallina un Tartu —, tās savā starpā cīnās dēļ pirmās vietas Igaunijā. Un te mūsu spēki pagaidām sadalīti. Visa politiskā un saimnieciskā dzīve koncentrējas Tallinā, visa mākslinieciskā — Tartu, arī visi rakstnieki, izņemot dažus, apmetušies uz dzīvi šai nelielā akadēmiskā pilsētā.

— Nu, tad jau labi. Rakstniekiem pašiem sava pilsēta. Mēs, latvieši, par to sen jau sapņojam.

— Nepārsteidzaties, mīļo kolēģi! Jauki tas izliekas tikai no pirmā acu uzmetiena. Bet patiesībā tā nemaz nav. Tartu, kā jau es teicu, maza pilsēta. Un katrs šīs pilsētas puika pazīst visus Tartu dzīvojošos rakstniekus. Pēdējais gnīda pateiks, cik tādam un tādam rakstniekam bikšu, zeķu, zābaku, cikos viņš iet gulēt un kad ceļas augšā. Katra piena sieva jau no rīta zin, ko tāds vai tāds dzejnieks pagājušā naktī uzrakstījis, cik rindu garš šis dzejolis un par cik kroņām būs iespējams pārdot šo gabalu. Nu, kur pie tik intīmiem apstākļiem iespējams kāds rakstnieku vakars? Nē, neviens uz šāda veida izrīkojumiem nenāk.

— Jā. Bet kā iet ar drukāšanos periodikā? Mēnešrakstos, laikrakstos?

— No mēnešrakstiem jauno dzejoļus drukā vienīgi lielākais igauņu rakstniecības žurnāls «Looming». Tas maksā kārtīgi un labi. Turpretim igauņu laikrakstos dzejoļus nedrukā vairs jau sen. Mūsu laikraksti pārtiek galvenām kārtām no sensācijām, un viņos no dzejas ir tik — kā par to tie feļetoni.

Ar to beidzās mūsu pirmā, bet ne beidzamā saruna, jo bija laiks uz ķopējo vakaru. Mēs piecēlāmies un pazudām garderobē.

DILETANTISMA EPIDĒMIJA

Nekad laikam Latvijā nav tā plaucis diletantisms kā tagad. Saimniecībā, politikā, tēlojošās mākslās, bet jo sevišķi rakstniecībā. Simtiem nezināmu jaunekļu un jaunavu drudžainām acīm, nevaldāmu spītību un īsredzību spiežas rakstniecībā iekšā un pievazā to pilnu līdz nepazīšanai ar savu muļķību.

Beidzamos divos gados latviešu rakstniecībā saradušās vairākas jauno rakstnieku un literātu grupas, kas spraudušas par mērķi atjaunot pagrimušo latviešu rakstniecību un pat — visu tautu. No šādu jaunu literārisku grupu vairošanās nav varējuši izsargāties ne sabiedrības labā, ne kreisā pusē. Beidzamā laikā pilnīgi noformējās jau diezgan sen nīkstošā grupa **Signāls**. Tas komplektējas gandrīz vai no tīrasinīgiem sociāldemokrātiem. Bet itin steidzīgi šai grupai blakus parādījās jauna kompānija, kas sevi nosauca par **Sirēnu** un kurā sagāja jauni cilvēki un nevainīgas jaunavas no «Pēdējā Brīža» un Pētera Ķikuta aprindām.

Pilsonībai, kā jau valdošai šķirai, šo diletantisko grupu parādījās vēl vairāk. Vecākā un nekaunīgākā no viņām — Jurēviču Jēkaba salasītā, kas savu garīgo nabadzību un apjukumu slēpj zem ļoti skaļa nosaukuma — **Latvju literatūras akadēmija** (izdod famozu rakstu krājumu «Ziedošā doma»). Šī grupa apgalvo, ka latvju rakstniecības līdz šim nemaz nav bijis, ka viņa būs tā, kas liks šai rakstniecībai pamatus. Viss agrākais — «štrunts», bez stila un latviskas domas. Kāds Jurēviča literāriskās akadēmijas audzēknis — dzejnieks Pēteris Luste daudz «lustīgāks» — lielāks un latviskāks par Raini, bet Kārlis Duncis no Aizupes ielas — par Poruku Jāni.

Blakus šai tikko minētai slavenai organizācijai pastāv vēl **Jauno rakstnieku biedrība**, kuras darbības lauks — visa Latvija. Viņa apvieno ne mazāk par 60 biedriem. Šie 60 biedri rīko rakstnieku vakarus, ielūdz viņos arī «atzītos» dzejniekus, bet nedod Dievs, ja pēdējie savās recenzijās uzraksta par tiem ko neatzinīgu. Tad lamu vēstule klāt un draudi, šausmīgi draudi.

Bet pilsoniskie diletantu plūdi nav apmierinājušies ar šo divu organizāciju radīšanu vien. Neilgi atpakaļ parādījies atkal viens jauns specifisks jauno literātu žurnāls ar nosaukumu **«Tāle»**. (Brīnišķīgs nosaukums. Liekas, visas jaunatnes ilgu iemiesojums.) Šim žurnālam «Tāle» pa-

spējuši iznākt jau seši numuri, un savās slejās tas ievieto vienīgi tikai pirmšķirīgu makulatūru. Viņa līdzstrādnieku skaits ir ne mazāks par 70 cilvēku. Par savu svēto patronu un aizstāvi šis žurnāls izvēlējies «lielāko latviešu rakstniecības optimistu» Leonīdu Breikšu, kas tad arī pūlas rakstīt pēc labākās sirdsapziņas.

Bet tas nav viss. Beidzamā — sestā — «Tāles» numurā otrā pusē uz vāka svinīgi paziņots, ka jau izstrādāti jauno rakstnieku vienības «Tāle» statūti, kas iesniegti reģistrēšanai. Tātad atkal jauna biedrība. Neko nevar teikt, latviskā kultūra plaukst.

Bet nu rodas jautājums par tiem dziļiem, nepārspējamiem iemesliem, kas šos jaunos blondos un brunetos cilvēkus un sievietes dzen kopā grupās kā siļķes pavasaros. Vai tā ir kāda jauna, liela radīšanas kāre, neatzīts un neparasts domu smagums vai jauns, Latvijas apstākļos neredzēts ideālisms? Labi, ja tā būtu. Bet, par nožēlošanu, tas tā nav. Ar maziem, niecīgiem izņēmumiem (3—4 personas) visi šo grupu pārstāvji predestinēti, iedzimti dilletanti, kuri nekad ne pie kādiem apstākļiem nekļūs par dzejniekiem vai rakstniekiem. Velti viņi māna sevi un citus lētticīgos. Jaunības karstuma un īsredzības pārņemti, tie par neko vai paši sev par kaunu salauž visu savu tālāko mūžu un iespēju kļūt kādreiz par dzīvei derīgiem cilvēkiem.

Mēs esam izlasījuši šo grupu izdevumus no viena gala līdz otram un palikuši vienmēr ar nāvīgu žēlumu sirdī. Nepatīkami taču redzēt, kad cilvēki mocās. No dzejas šinīs izdevumos nav ne smakas, kur nu vēl jauninājumi un rakstniecības tālākvirzīšana. No visiem šinīs izdevumos ievietotiem darbiem dveš pretim noziedzīga tehniska nemākulība un satricinošs garīgs tukšums. Taisni brīnums, ka latviešu jaunatne šinī laikā spēj vēl būt tik mākslinieciski neizglītota, muļķīgi iedomīga un aprobežota.

Un, ja nu mums būtu jāatbild uz jautājumu — aiz kādiem iemesliem šāda dilletantu kustība aug? — tad atbilde sekoša: kritiķu uzmanība un paškritikas trūkums, vēlēšanās izsisties par katru cenu uz augšu un darba apziņas atrofēšanās.

MĒNEŠRAKSTS «DOMAS» NR. 4

Apsveicama parādība — mēnešraksts «Domas» sāk iznākt noteiktā laikā. Agrāk viņa krāsainās burtnīcas parā-

dījās mēneša vidū, pat viņa beigās, tagad turpretim ar pirmiem skaitļiem arī attiecīgais žurnāla numurs parādās jau atklātībā.

Beidzamā Nr. 4 diezgan plaša lirikas nodaļa, kurā reprezentēti dažādas paaudzes dzejnieki. Lielākais darbs Jāņa Grota balāde, kas saista ar savu noskaņu un īpatnējo ritma maiņu.

No prozas interesantākais Ād. Talča tēlojums «Mālderzeļļi». Svaiga, savdabīga viela un vienkāršs stāstījums. Tikai stilam trūkst slīpējuma. Prozas nodaļā ievietots arī viens tulkojums no ķīniešu strādnieku dzīves. Derētu pievienot vienmēr klāt dažus paskaidrojumus par tulkojamo rakstnieku, šajā gadījumā par Oskaru Erdbergu.

Šis tas jauns Aspazijas atmiņās — Raiņa biogrāfija. Labi un lietišķi raksta Edg. Šillers par Gētes drāmu. Bet vai bija nepieciešams strādnieku mēnešrakstam veltīt divas burtnīcas Gētem? Šinī pašā laikā uz 45 literāriskās darbības gadiem atskatījās aktuālais tagadnes rakstnieks Maksims Gorkijs. — Bet par viņu «Domas» nav pieminējušas neviena vārda.

Visai saistošs, zīmīgs un nepieciešams Dimzas raksts par sociāldemokrātijas kultūras fronti. Tiešām šai nozarē sociāldemokrātijai daudz kas būtu pārrunājams. Un šī diskusija būtu neatliekama, jo kultūras jautājumos Latvijas strādniecībai pašreiz lielas neskaidrības un pat sajukums.

Tālāk Rudēvics un Menders vienkārši, bet skaidri izteikuši savus uzskatus tekošos politiskos jautājumos, kurus izšķīra partijas kongress.

Beigās nevaram neatzīmēt arī skaidro Asas kompilāciju «Ķīmiskais karš».

Kronikas nodaļa, kā vienmēr, plaša un saistoša. Apskatītas visas aktuālākās kultūras parādības. Liela vērība piegriezta teātriem un mūzikai. Tikai tonis vēlams būtu daudz cietāks, skarbāks un strādnieciskāks.

MĒNEŠRAKSTS «DOMAS» NR. 5

Nupat iznācis mēnešraksta «Domas» maija numurs ar attiecīgu ārieni — sarkans.

Arī saturs šoreiz piemērots un plašs. Vispirms pakavēsimies pie lirikas. Šeit pirmā vietā minama Jāņa Plauža pavasarīgā un nemierīgā poēma «Plūdi». Ideoloģiski ar īstu tieksmi uz strādniecības pusi šis darbs visai saistošs

arī no formālās puses. Vecie, retie un grūtie klasiskie ritmi un pantmēri veikli un piemērīgi izlietoti jauna, trauksmaina satura izcelšanai. Tālāk atzīmēsim vēl garāku Meinharda Rudzīša dzejoli, kas iespaidīgs ar savu iekšējo kvēli un aizrautību. Bez tam vēl lirikas nodaļā sastopami dzejoļi no Valža Grēviņa (atsevišķas rindas un vietas visai īpatnējas), Arvīda Griguļa (psiholoģiski interesants), jaunā dzejnieka Ludviga Marta (dzejoļa sākums sološs un dzejisks) un klasiķa Raiņa.

Stāstus un skices šim numuram snieguši Pāvils Gruzna, Kārlis Dziļleja un līdz šim pilnīgi nepazīstams autors, kāds Verdelis. Kā parasts, ir arī viens tulkojums. Šoreiz no padomju rakstnieka Sergeja Tretjakova ar krietni divainu kvalificējumu — biointervija.

Aspazija turpina un vēl nebeidz savas atmiņas par Raini. Šīs atmiņas drusku izplūdušas, bet svaigas ar saviem sīkumiem, ar tādiem dzīves sīkumiem, kas citiem nav pieejami. Nikolajs Skudra raksta par čehu jaunāko epiku koncentrēti, bet drusku patētiski. Spriežot pēc raksta, čehi tad izrādās daudz stiprāki un plašāki prozā par latviešiem.

Publicistikā atrodami raksti — Friča Mendera par Pirmo maiju, Jāņa Dimzas turpinātājums par sociāldemokrātijas kultūras fronti un Roberta Bīlmaņa par tirdzniecības līgumu ar SPRS.

Burtnīcu noslēdz plaša un saistoša hronika. Šeit sastopami raksti gan par latviešu, gan ārzemju rakstniecībām. Tālāk [par] teātri, mūziku, kino, vēsturi, valodniecību un atsevišķām personām.

No hronikas rakstiem atsevišķi būtu minami vispirms -r- raksts par MORPs un MORPa žurnālu. Rakstā izteiktās domas visai asas, bet tomēr dziļi pareizas, tad Homo raksts par divu pušelnieku filozofiju. Ļoti izsmeļošs un koncentrēts J. V. apcerējums par krievu vēsturnieku M. N. Pokrovski.

Visumā jāsaka — šis beidzamais numurs labākais, kāds «Domām» 1932. gadā lasīts.

SOCIĀLAIS PASŪTĪJUMS

Zem tāda nosaukuma Rīgas soc[iāl]dem[okrātiskās] partijas kultūras komisija bija 24. oktobrī sarīkojusi vecā Tautas namā rakstnieku vakaru, kurā savus darbus nolasīja vienīgi literāti, partijas biedri.

Ko nozīmē — sociālais pasūtījums? Šis termins patapināts no padomju krievu jaunākās rakstniecības. Tur savā laikā šis sociālais pasūtījums rakstniecībai bija ārkārtīgi modē. Rakstniekus veselām brigādēm (tā sauca rakstnieku un dzejnieku pulciņus) sūtīja prom no lielpilsētām — Petrogradas, Maskavas — uz vietām, tālām zemnieciskām provincēm, rūpniecības apgabaliem un mežonīgiem apvidiem, lai tur minētie izsūtītie rakstnieki iepazītos ar vietējiem iedzīvotājiem, viņu dzīvi, ierašām, darba veidiem, uzskatiem. Pie kam izsūtītais rakstnieks nedrīkstēja pieiet uzdotai vielai ar savu subjektīvo uzskatu un izjūtu. Viņam vajadzēja tuvoties apkārt redzamai dzīvei proletāriski, tā, kā to prasa komunistu partija un viņas jaunā valsts. Zemniecībā vajadzēja izcelt kolektīvistiskās tendences un nopelt visu to, kurā saskatāmas privātīpašuma tieksmes, strādniecībā — viņas nesalaužamo gribu uz celtniecību, uz rūpniecības piecgadi un nonievāt visus tos dīgļus, kas atrauj, kas atsvešina no radošā darba. Ar vārdu sakot, rakstniecība bija nostādīta ļoti praktiski. Viņai vajadzēja vienīgi rūpēties par to, lai arī no savas puses, cik iespējams, palīdzētu jaunai valstij un ikdienas darbadienai tikt galā ar uzveltiem smagiem uzdevumiem. Par citu rakstniecība nedrīkstēja domāt. Viss pārējais bija ķecerība un sīkpilsoniskums. — Tā pamatos labais pasākums iegrima pārspīlējumos.

Ar laiku sociālais pasūtījums no rakstniecības pārgāja arī uz citām mākslas nozarēm — gleznieciību, teātri, kino.

Tomēr beidzamā laikā arī Padomju Krievijā sāk šaubīties par sociālā pasūtījuma visspēcīgumu. Arvien vairāk kļūst dzirdamas balsis, kas ieteic nenorobežot rakstniecību tik šaurā lokā. Kas no tā iznāks, vēl nav zināms. Ja Padomju Krievijā ar sociālo pasūtījumu jaunāko rakstniecību mēģināja piesaistīt tieši strādnieciskās valsts sīkai celtnieciskai ikdienai un viņas praktiskiem uzdevumiem, tad Latvijā tas darīts tamdēļ, lai kreisos literātos modinātu vairāk sociāla asuma, redzīguma un tuvinātu viņus tagadnes dzīvei, bet ar noteiktu strādniecisku pieeju. Šeit tad arī rodama zināma atšķirība starp Padomijas un Latvijas sociālo pasūtījumu. Katrā ziņā šis vakars bija visai svētīgs. Pastiprinātu svarīgumu viņš ieguva arī ar to, ka tas bija pirmais mēģinājums latviešu rakstniecībā realizēt sociālo pasūtījumu. Ar to vien tas jau iezīmēja skaidru rosību mūsu sastingušā literāriskā pasaulē.

Vakars bija labi apmeklēts. Viņā ņēma dalību ar sa-

viem darbiem Meinhards Rudzītis, Arvīds Borincs, Voldemārs Branks, Alberts Kalnlejs, Kārlis Fimbers, Emīls Skujenieks, J. Niedre, Kvadrāts (Fr. Rokpelnis), Jānis Čavars, Ādolfs Talcis, Arvīds Grigulis, Valdis Grēviņš, Kārlis Dziļleja un Jānis Grots.

Vakaru ievadīja Arvīds Grigulis ar nelielu uzrunu, kurā raksturoja šī rakstnieku vakara īpatnības. Aicināja savus kolēģus uz objektīvu sociālu mākslu, prom no subjektīvisma un «klasicisma».

CITTAUTU RAKSTNIECĪBA

«Smiekli caur asarām» — nēģeru revolucionārā dzejnieka **Lengstona Hjūsa** pirmais romāns.

Hjūss — viens no ievērojamākiem tagadnes Ziemeļu Amerikas Apvienoto Valšķu rakstniekiem un dzejniekiem. Viņš arī vienīgais rakstnieks — nēģeris, kas mēģina iet revolucionāru ceļu un pamazām rauj visas saites ar pilsonisko un sīkpilsonisko nēģeru rakstniecību. Hjūsa darbs spilgti parāda tos sabiedriskās rūgšanas un noslāņošanās pa kreisi procesus, kas pašulaik notiek labākā un enerģiskā nēģeru inteliģences daļā un, saimnieciskai krīzei iestājoties, arvienu paasinās, lai tuvākā nākotnē piejemtu jau draudošus apmērus.

Romāns **«Smiekli caur asarām»** — redzams notikums vispār jaunākā amerikāņu rakstniecībā un ievērojams progresa solis nēģeru rakstniecībā atsevišķi.

Amerikā ļoti plašos apmēros izplatīta paraša tēlot nēģeri kā eksotisku būtni, kas savu īsto seju parāda vienīgi kā džezbendists Hārlemā, Ņujorkas nēģeru kvartālā.

Rakstniecība, kas tēlo šādā veidā nēģeri, ļoti pa gaumei amerikāņu vidējam pilsonim, un tas to ar aizrautību lasa. Minētā lektīra saldi iešūpo paēdušā pilsoņa tūļās smadzenes un, no otras puses, atvelk uzmanību no tik degošiem tagadnes jautājumiem, kādi ir sociāli un, starp citu, arī rasu.

Beidzamais jo sevišķi ass taisni Amerikā, kur baltie ārkārtīgi neieredz un pazemo nēģerus. (No minētiem eksotiskiem nēģeru romāniem kā spilgtākais būtu minams «Van Fehtena», «Nēģeru debesis».)

Hjūss iet savus patstāvīgus ceļus. Viņš vairs nerāda nēģeri kā eksotisku retumu un džezbenda klaunu, kas ļo-

dzās cauru nakti greznas publikas priekšā, rāda mūžīgi smaidošu seju un spēlē savas velnišķi ritmiskās dziesmas un dejas. Hjūsa romāna tēma — nēģeru strādnieku ģimenes dzīve un zēna Sandi zēnība un jaunība.

Ar šo darbu Lengstons Hjūss parādījis sevi jau kā lielu jaunradošu mākslinieku, kam nav priekšgājēju, bet var būt tikai turpinātāji. Viņš pratis labi iedzīvoties vienkāršo nēģeru strādnieku ikdienas dzīvē un viņu cīņā dēļ maizes. Tāpat viņš spilgti un skaidri mācējis parādīt nēģera īpatnējo sociālo domāšanu un tos sabiedriskās dalīšanās procesus, kas manāmi viņu starpā. Neaizmirstami tādi romāna tipi kā Hāgenss, Hariete, Džimbojs, Tempi.

Latviešus romāns, starp citu, var ieinteresēt arī ar to, ka tur ar sevišķu iejušanos Hjūss tēlojis, kā vienā nēģeru daļā pamazām izzūd viņu senā vergu psiholoģija un rodas jauna, brīva, droša cilvēku doma un jūta. (Sandī, Hariete.)

Skaidri Hjūsam izdevies vienas vecas nēģeru sievietes — Hageres tēls. Šī sieviete savā agrā jaunībā bijusi kādreiz verdzene. Viņas domas un jūtas ļoti raksturīgas vienai nēģeru strādniecības daļai — tās pilnas padevības un paklausības pret savu kungu un vispār katru vareno, jo iekaltas, iedzītas no verdzības gadusimtiem un mūžīgi vēl aplaistītas reliģijas saldiem ūdeņiem. Hagere ļoti dievbijīga un pilna īstas kristīgas lēnprātības un nepretošanās taisni kā tolstojāniete. Viņas dzives atziņu kvintesence iekļauta sekošos vārdos:

«Baltie paliek baltie, nēģeri — nēģeri, kā vieni, tā otri nemaz nav tik slikti, kā izrunāts. Es esmu nodzīvojusi šai pasaulē vairāk kā septiņdesmit gadus un pietiekoši esmu novērojusi kā vienus, tā otrus, bet nekad, nekad neesmu sev atļāvusi nīst ne baltos, ne nēģerus.»

Līdzīga Hagerei arī romāna otra varone, vārdā Aņdžī. Viņa kalpone, strādā pie vienas baltās lēdijas un ir tai padevīga un lēnprātīga līdz nāvei. Aņdžas vīrs — Džimbojs tēlots kā jautrs, bezbēdīgs cilvēks, kas dziņā pēc labāka darba un algas spiests bieži braukāt no vienas vietas uz otru. Džimboja klejošana ļoti raksturīga. Ar to autors gribējis parādīt, ka nēģeru strādniecībā beidzamā laikā radusies vesela pārceļošanas kustība. Nēģeri — strādnieki — lieliem bariem no Dienvidus štatiem, kur pašlaik valda briesmīgs bezdarbs un suņu algas, dodas uz Ziemeļu štatiem cerībā atrast tur labāku atalgojumu vai vis-

maz darbu. Tā nēģeru strādnieki bariem kā prēriju dzīvnieki klīst no vienas pilsētas uz otru.

Kā pretstats Hagerei un Aņdžai nostādīta Hariete. Hariete nīst baltos, neieredz tos, viņa negrib strādāt pie viņiem virtuvē no rīta līdz vēlam vakaram par dažiem niecīgiem grašiem. Hariete mācās un ar laiku kļūst par slavenu dziedātāju. Talants un izglītība, pēc viņas domām, tas, kas var glābt cilvēku no sociālās nevienlīdzības.

Romānā Hariete parādīta kā sieviete ar ļoti spēcīgu, patstāvīgu raksturu, kā cīnītāja, kas atklāti met izaicinājumu saviem verdzinātājiem sejā un — uzvar.

Šī revolucionārā tēla radīšana skaidri apliecina Hjūsa kā rakstnieka augšanu. Līdz šim savos darbos Hjūss tikai žēlojās par savas apspiestās tautas briesmīgo likteni. Ar Harietes tēla izveidošanu Lengstons Hjūss pāriet jau noteiktos protestētājos. Pie tagadējās nēģeru tautas attīstības tas nozīmē jau daudz.

Romāna centrālā figūra — Sandī. Jau no pašas bērnības Sandim mūžīgi kaļ un iestāsta, ka viņš nēģeris, ka viņa vieta uz durvju pakāpēm kopā ar suņiem un ka pie visa tā vainīga viņa tumši brūnā ādas krāsa. Skolā Sandī sēd beidzamā solā, viņš nedrīkst piedalīties bērnu svētkos un tā joprojām. Pēc skolas beigšanas tas strādā kā koridoru zēns lepnā viesnīcā. Baltie džentlmeņi jautrības brīdī pieprasa no viņa jokus. Sandī joku vietā ielaiž vienam no baltiem kungiem sejā birsti un zābaku smēres bundžu. Tad Sandī strādā kā lifta zēns, vēlāk pie friziera par mācekli. Šāda dzīve viņam liekas nepanesama, tas grib vēl tālāk mācīties, kļūt par ievērojamu cilvēku, savas apspiestās tautas vadoni.

Sandī vienmēr ļoti nodarbina rases problēmas: kamdēļ nēģeri tik nicināmi, bet baltie ne. Viņš caurām dienām domā par to, kā varētu iznīcināt rasu starpību, kas būtu darāms. Beidzot viņš nāk pie slēdziena, ka tas iespējams tikai caur izglītību. Kad visi nēģeri būs augsti izglītoti cilvēki — rasu starpība zudīs, baltie nenicinās vairs nēģerus, visi varēs sēdēt pie viena galda un dzert no vienām glāzēm.

Cik redzams, jautājumā par rasēm Lengstons Hjūss, lai cik arī viņš revolucionārs būtu, vēl atrodas pilnīgi pilsonisko teorētiķu varā.

Par izglītības visvarenību sevišķi sajūsmināti nēģeru pilsoniskie vadoņi — Alens Loks, Džonsons un citi. Šo teorētiķu valgā pagaidām atrodas arī Lengstons Hjūss.

Viņš vēl nav pilnīgi nokļuvis līdz domai, ka tikai ar revolucionārā proletariāta uzvaru arī nēģeri kļūs brīvi no savas rases nevienlīdzības.

Ka Lengstons Hjūss tiešām ceļā uz šo domu, pierāda šī paša romāna citas vietas. Darbā sastopama arī tāda persona, ko sauc par Tempu. Viņa ļoti tipiska tajā ziņā, ka pilnīgi atspoguļo to nēģeru daļu, kas, pamazām iekrājot naudu, paliek par sīkpilsoņiem, aizmirst savu tautu, pat sāk viņu nīst un savā dzīvē un ieskatos, kā par brīnumu, neko neatšķiras no baltiem. Hjūsam pašam šis tēls derdzas. Viņš liek sava romāna galvenam varonim tā izteikties par viņu:

«Es negribu būt līdzīgs Tempī, viņas draugiem un viram, šiem šauriem egoistiskiem ļaudīm, kas krāj sev santīmu pie santīma balto bankās un vairās no saviem tautiešiem.» Un tālāk: «Kad nēģeri kļūst turīgāki, viņi paliek tādi paši kā baltie.»

Cik redzams, Lengstons Hjūss uz pareiza ceļa. To, ka nēģeru masām kļūs labāk tikai pēc proletariāta uzvaras, izjutis arī pats rakstnieks uz saviem pleciem. 1932. gadā Hjūss jau kā plaši pazīstams rakstnieks apceļoja Dienvidu štatus, lasīdams lielākās pilsētās lekcijas. Tai pašā laikā pusdienas viņš restorānos nedrīkstēja ēst, tam vajadzēja savu maltīti ieturēt restorānu virtuvēs vai arī vienkārši badoties, ja kur gadījās nikns pavārs. Tādi bij balto likumi, ko nespēja pat pārvarēt slavens, izglītots nēģeris.

Savos visbeidzamos darbos — dzejās — Lengstons Hjūss jau vēl vairāk tuvojies proletariātam. Ar savām vārsmām viņš jau atklāti aicina nēģerus uz šķiru cīņu, jo tā vienīgā, kas spēj nēģeru masas glābt no viņu rases nevienlīdzības un apspiešanas.

LINARDS LAICENS. VAJĀTAIS TEĀTRIS

(Maskavas «Prometeja» izdevums)

Krājumā ievietotas četras Laicena bufonādes, Rīgas strādniekiem jau pazīstamas nō uzvedumiem kreiso arodnieku darba svētkos. Labākais «Alfa un Auto» — kādreiz konfiscētais. Tad vēl krājumā «Kompromiss», «Ķīnas dziļumi», «Karš» — parastā tipa aģitlugas, kādas desmitiem uzved Latvijas mazās formas, tikai spēcīgākas izteiksmē un noslīpējumā. Daudz ķengāšanās ap sociāldemokrātiju.

SOMIJAS PROLETĀRISKĀ LITERATŪRA

Lielās 1918. gada šķiru cīņās gāja bojā daudzi Somijas proletāriskie rakstnieki. Krituši Ahmala Panta Mala, Goauttu, Kessi Kaatra un citi. Ar ļoti bālu ideoloģisku seju atlika no vecajiem nedaudzi, arī pazīstamais Emils Līndthāls. Tomēr revolucionārā fronte atdzīvojās, un jau 1921. gadā iznāk Karlo Valda darbi: dzejas, stāsti, romāni, lugas; nodibinās un, neskatoties uz pieaugošo fašismu, pastāv ilgāku laiku izdevumi «Uuteiskoina» un «Rietumi un Austrumi».

Kā labāko somu proletrakstnieku uzskata Ludvigu Kassanenu. Viņa optimistiskām šķiru cīņas dzejām ir liela popularitāte strādnieku jaunatnē un darbļaužu masās.

Samērā labs prozaists un ideologs literatūras frontē ir Rūdolfs Pārviejnens, izcietis par savu darbu vairākkārtīgu cietuma sodu.

No jaunākiem ievērojamākiem somu literātiem jāmin Otto Ojnoness ar savu 1929. gadā iznākušo romānu «Krustceļos», bez tam vēl Leo Salimons un Armass Jaikijs. Gandrīz visi Somijas kreisie literāti pārdzīvo vajāšanu laikmetu. Periodiskos izdevumus konfiscē, grāmatas neiespējams izdot, pašus arestē. Neraugoties uz visu to, Somijas proletliteratūra veidojas, uzrāda lielas savdabības, kas var interesēt arī citu zemju strādniekus.

ASPAZIJA. DVĒSELES CEĻOJUMS

Dzejas (1928—1933).
Izdevis A. Gulbis, Rīgā, 1933. g.

Minētā krājumā sakopotas visas sirmās dzejnieces beidzamā laika dzejas. Tās norāda uz zināmu psihisku pārveidību dzejnieces dvēselē.

Aspazija vēl, tāpat kā agrāk, krāšņos vārdos, daiļās, izmeklētās gleznās un skaļā, bravūrīgā izjūtā tēlo dažādas dabas ainas. Bet tas vairs nav galvenais. Cauri visam šim skaļumam, krāsainībai, dabas dievināšanai skaidri jaužami iznirst kāda jauna izjūta, kas Aspazijas dzejā līdz šim nebija manīta. Dzejniece jūt, viņas pašas vārdiem izsakoties, «oktobri sirdī», jūt savādu nogurumu, skumjas, vientulību, vilšanos. Sākumā pati dzejniece šīm jūtām netic, viņa pārsteigta brīnās, pēc tam mēģina ar tām cīnī-

ties, bet neilgi. Dvēseles jaunās ieskaņas nāk ar tādu neatlaidību, noteiktību virsū, ka beigās dzejniece padodas. Viņa pa daļai sadūgst sevī, pa daļai ieraujas un kļūst — pesimiste. Tas sevišķi skaidri redzams grāmatas nodaļā «Rudens». Dzejniece dzīvē vīlusies, viņa sarūgtināta no tās nu aiziet prom, mēģina pacelties augstāk par ikdienu. Bet dzejniece nav vīlusies dzīvē vien, arī viņas senās ilgas un sapņi nolauzti un nosaluši. Viss pagalam, viss aiz muguras. Lai varētu kaut mirkli tālāk dzīvot, jārada sev jauna, cita pasaule. Dzejniece to arī darījusi. Un varbūt tas viņai kā simtprocentīgai romantiķei izdevies samērā viegli. — Kāda ir šī jaunā zeme, kur Aspazija pagaidām radusi sev patvērumu? Tās ir atmiņas par lielu, ilgstošu mīlu. Dzejniece ceļo ar savu dvēseli uz šo lielo, visu kosmosu aptverošo mīlu, ceļo ik mirkli, katru brīdi, dienu un nakti, mēnešiem, gadiem. Šī ceļošana ar laiku viņai kļūst par nepieciešamību, par tās sastāvdaļu, par viņas beidzamo un vienīgo mērķi. Un tā dzeja, kas šai ceļojuma laikā ir radusies, nākusi no dzejnieces visīstākiem dziļumiem, stingra savā formā, organiska un dabīga savā izjūtā un izteiksmē. (Nodaļa — «Dvēseles ceļojums».)

Apskatāmo grāmatu noslēdz dzeju nodaļa — «Kosmiskās ainas». Tās varenas un īpatnējas savā tvērumā, bet viņās tik atspīdums no tās jūtu kvēles, īsturna un koncentrācijas, ko mēs sastopam iepriekšējā nodalījumā.

Visumā par Aspazijas dzeju viņas beidzamā grāmatā jāsaka, ka viņa neko nav zaudējusi no agrākā spožuma, varavīksnainības, patosa, bet ka arī viņai klāt nācis brīžam smags, stingri un skaidri iekalts rūgtums, klusums un smaga nopietnība.

ED. VIRZA. DZEJAS UN POĒMAS

Izdevis A. Gulbis, Rīgā, 1933. g.

Savu pusmūža slieksni Ed. Virza pārkāpis ar divām biezām grāmatām padusē. Viena — prozas grāmata «Straumēni», otra — dzeju grāmata, kuŗas nosaukumu varat izlasīt šī raksta virsrakstā.

Savā jaunajā dzeju grāmatā Ed. Virza palicis tas pats patētiskais skaņošas formas meistars, drusku vācisks savā izteiksmē un dīvains vārdu kārtībā.

Jau pašā grāmatas sākumā dzejnieks paceļas uz pirkstu

galiem, it kā gribētu izspiest visaugstāko noti, un no šiem saviem pirkstu galiem nenonāk līdz pašām grāmatas beigām. Virzu kā dzejnieku var pilnīgi salīdzināt ar tādu instrumentu, kas skan tikai pilniem toņiem, bet nianses nepieļauj nekādas.

Kā katram īstam dzejniekam, Virzam piemīt arī savas paviršības. Viņš, piem., sāk savu jaunāko dzejoļu krājumu ar nodalījumu **«Satīras»**, bet šinī pašā nodaļā ievieto arī savus bezgalīgos slavinājumus karalim Gustavam Piektajam, bīskapam Albertam un citiem vareniem vīriem. Lasītājs paliek nesaprašanā, vai šie slavinājumi Gustavam Piektajam un bīskapam Albertam jāuzņem kā satīras jeb dzejnieks dzen ar sevi un ar visu pasauli jokus...

Vēl viens apstāklis spiež mūs atgriezties pie tām pašām satīrām. Un proti, viņu politiskā tendence. Piemēram — brīvā, demokrātiskā prese Virzam — briesmonis, kas radies no dumjas kopdzīves ar demokrātiju. Un to raksta viens no brīvās preses darbiniekiem. Jābrīnās, kā latviešu dzejniekam var pār lūpām pārvelties tik smacīgas, tik viduslaicīgas strofas.

Gandrīz trešā daļa no jaunās grāmatas veltīta mīlestības dzejoļiem. Formā arī šeit Virza parāda savu krietno māku un ilggadīgo rutīnu, bet šais mīlestības dzejoļos vairs nav tā spēka, tā jūtu kaluma un dzejiskās iztēles lidojuma, kas bija redzami viņa agrākos šā paša žanra veidojumos.

Grāmatā labākais darbs poēma **«Lauku darbi»** — koncentrēts, svaigā, īpatnējā tvērumā, lokanā, plastiskā valodā.

Krājuma slēgums **«Mūžīgais un mūžīgie»** mākslots, neīsts. Šeit sakopoti soneti par seno tautu dieviem. Visi viņi rakstīti lielā franču dzejnieka Ronsāra garā. Vispār šī varenā francūža gars lido pār visām Virzas beidzamā laika dzejām un, mums šķiet, nenāk tai par labu.

ANTONS AUSTRIŅŠ UN VIŅA «AIZSAULE»

1933. g. beigās iznāca A. Austriņa dzeju krājums, kas noslēdz viņa 50 g. dzīves posmu.

Laikam otras tādas grāmatas latviešu rakstniecībā neatradīsim, no kuras lappusēm būtu plūdis un nemitīgi izstarojis tāds miers un skaidrība kā no šī Antona Austriņa beidzamā dzejoļu kopojuma.

Dzejnieks šeit runā par visdažādākām lietām un parādībām, bet visur viņš tik lēns un saprotošs kā mūžība un tik tuvs katrai dzīvībai kā cimds rokai. Varbūt tas tāpēc, ka viņš personīgi savā piecdesmitgadu ilgajā mūžā tik daudz cietis un visu pārvarējis un daba tagad viņu par to vainagojusi ar šo visu saprotošo apskaidrību. Pat tad, kad viņš runā par citu un savu nāvi, iznīcību, postu un sīkumību, viņā nav rūgtuma žults un nožēlas vai čigāniskas bramanības, kas dažubrīd piemīt Zemgales dzejniekiem. Mierīgs un drusku smaidošs kā viņa paša Piebalgas Alauksts viņš noskatās dzīves plūdumā, vienādi mīlot pagājību, tagadni un nākotni, lielumu un mazumu. Patiesībā šo pēdējo divu mēru viņam nemaz vairs nav. Nē, tos jau viņš pārvarējis un atsviedis pie malas kā satrunējušo virvi. Sutnes, grūslis, maza, sīka sieviņa, viens līks šķūnītis viņam tikpat svarīgs un liels kā zvaigzne vai kāda dievība. Pie Antona Austriņa tas brīnišķīgākais, ka viņš, apdziedot visniecīgāko lietu, prot to pacelt no viņas niecības augšup, zin to vest dziļā sakarībā ar visu pārējo pasauli un, lasot Antona Austriņa dzejoļus, mēs paši pārsteigti vērojam, kā šī vissīkākā lietiņa aug, plešas un paceļas nemirstības spožumā. Antons Austriņš kā katrs īsts dzejnieks savā būtībā filozofs, bet viņa prātniecība nav šaura, kastiska, bet plaša, cilvēcīga, viņas pamatos likta doma par visas esības ciešo kopību un vienveidību.

Tikai pieturoties šim pamatojumam, mums kļūst skaidrs Antona Austriņa latviskums (Zemes tiesība), viņa vienkāršība, atturīgais prieks, dzidrā mistika, draiskums, zobgalība un absolūtais sentimentalitātes trūkums.

Satura ziņā Antona Austriņa beidzamais dzejoļu krājums visai plašs, noteikti plašākais starp šīgada iznākušiem dzeju kopojumiem. Viņā sastopam dzejoļus gan par tālo, kvēlo Spāniju, gan par Austriņam tik mīļo Latgali.

Apdziedājis šinī grāmatā dzejnieks visai zīmīgi arī vienu no Rīgas īpatnējākām nomalēm — Torņkalnu, kurā pašulaik pats uzturas. Devis arī nedaudzus meistariskus dabas dzejoļus ar dziļi mistisku izjūtu. Tāpat tur sastopami jauki, labi noskaņoti žanra dzejoļi ar saistošiem tipu zīmējumiem, kā arī veltījumi draugiem un citiem mākslinieciem.

Ir arī sentences visai lakoniskas un vairāki politiski dzejoļi, kur Antons Austriņš izsaka savu latviešu dzejnieka pašlepnumu, nosvērtību un karsto brīdinājumu tautai (kaut dzejolis «Kāds slepen priecājās»).

Formālā ziņā Antona Austriņa dzeja visai vienreizīga. Tādējādi būvētā pantā un izteiksmē var rakstīt vienīgi Antons Austriņš, un sekotāju viņam nevar būt. Tā ir viņa paša subjektīvā forma, kas labākos gadījumos dabīgi un nepieciešami izriet no ņemtās vielas un pilnīgi saplūst ar to kopā, sasniedzot lielu gatavību.

Daudzreiz lasot Antonu Austriņu, tā vien liekas, ka viņš pats tūlīt sakritīs, bet tai pašā laikā viņš ir tik stiprs un izturīgs kā pirmšķirīga gumija. Viņš apkampj līdz beidzamai porai pasniegto priekšmetu, parādību vai jūtu.

Antons Austriņš lieto parastos metrus, bet vajadzības gadījumā pēkšņi pavairo vai samazina sākumā uzņemto pēdu skaitu. Tāpat viņš visai izveicīgi maina pantmērus.

Par Antona Austriņa valodu nav ko runāt. Tā pārsteidz uz katra soļa ar savu svaigumu, savdabību un retumu. Viņa pati par sevi vien jau rets baudījums.

Visumā Antona Austriņa «Aizsaule» brīnišķīga dāvana, ko viņš savā piecdesmitgadu jubilejā pasniedzis saviem lasītājiem.

PĒTERA ĒRMAŅA «ATVASARA»

Dzejas. Rīga, 1934. g.
Valtera un Rapas A/S izdevums

Dīvaina dzeju grāmata. Cik Ērmanis divpadsmit gadus atpakaļ bija brāzmains, salauzīts, visu pasauli mīlošs un aptverošs, tik tagad viņš tieši pretējs. Bet tas nav lēciens dzejnieka attīstības gaitā, nē, tā pilnīgi cieša, noteikta evolūcija.

Viņa tagadējā dzeja līdzinās agrīnai rudens saulei. Tā ir rāma un, šķiet, mierīgi, bezkaislīgi spīd. Tomēr tas nenozīmē, ka viņa nesaprastu citu, pārējo cilvēku straujumu, alku, sāpju, gaviļu un krišanu.

Jau krājuma pirmā nodaļiņā, kur sakopoti Ērmaņa mīlestības dzejoļi, šī īpašība krīt acīs. Tieši personīgu, subjektīvu ieskaņu tur maz. Šo dzejoļu lielākai daļai piemīt apceres raksturs. Ērmaņa būtībai mīlestība tuva, bet viņš to neizsaka tieši, viņš to tēlo. Tas ņem vienu lauku meiteni un suflēzi un ar neparastu, tikai Ērmanim raksturīgu iejušanās spēku mēģina rādīt viņu erotisko jūtu kopumu un savdabību. Un tieši šāda veida dzejoļi dzejniekam padodas vislabāk.

Tā vien šķiet, ka dzejnieks mierīgiem, drusku līganiem, neveikliem soļiem iet pasaulē un noskatās. Noskatās un tikai noskatās, tad savelk kā kurmis savā alā visu to, kas viņam liekas zīmīgs, lai pēc tam to atdotu pasaulei atpakaļ dīvainā ērmanīgā uztverē un rindās.

Šo mūsu domu pareizību pilnā mērā apstiprina apskatāmā dzejoļu kopojuma otrā nodaļa, kas pēc mūsu pārliecības ne tikai raksturīgākā šai grāmatai vien, bet sniedz atslēgu visai Ērmaņa beidzamā laika dzejai. Vienā no šīs nodaļas dzejoļiem viņš saka tā: kur garām lepnu soļu ašums staigā, man tīk kā brīnumā tur kavēties; saldi acīs lūkoties un vaigā, kur vēl neviens nav dziļāk pavēries... Ir sirdīm vienkāršām tāds sāpju mēmums; neviens to neizzin, kā spēj tās ciest. Pār mazām dzīvēm brīnišķs Laimes lēmums: kas redzīgs, lielo mazumā var vest... Man mēle grūta. To es neslavinu, ikviens ko sveic. Gan cildinās to cits. Tam vīram pulgotam es kroni pinu, kas cīnās viens un pats sev vienīgs tic...

No tikko citētiem vārdiem redzams, ka dzejnieku, gluži tāpat kā agrāk, valdzina un aizrauj cilvēcības meklēšana, bet to viņš tikai tagad atrod **neievērotos**. Un šo neievēroto tēlošanā (vai tas būtu cilvēks, kustonis vai stāds), viņu jūtu, domu un dzīves atveidošanā Ērmanis sasniedzis smalku, neatkārtojamu meistarību — varbūt tieši ne ārējā formā, bet gan pašā pieejā, tvērienā un vispārējā tēla radīšanā. Tādi dzejoļi kā «Veterināra mūžs», «Sieviņa ar tēju», «Lauku bibliotekārs» var nokāpt tikai no Ērmaņa spalvas un ne no viena cita.

Krājuma trešā dalījumā sakopoti Ērmaņa dabas dzejoļi. Tie visi tīkami ar savu rāmo, mierīgo skatījumu, skaidrību un plastiku, bet tomēr visumā ne ar ko neatšķiras no Ērmaņa dabas dzejoļiem, kas bija jau sastopami viņa krājumā «Es visur dzīvību redzu».

Grāmatas ceturtā dalījumā ietverti dziedājumi par nāvi, iznīcību un mūžību. Arī par šīm tik baigām un varenām parādībām dzejnieks runā ar tādu pašsavaldīšanos un lēnumu, it kā viņam ar tām nebūtu nekāda tieša personīga sakara. Šai gadījumā viņš līdzinās cilvēkam, virs kura galvas vicina pielādētu brauniņu, bet tas nesaka neko nervozu, tikai vienkārši konstatē to kā faktu zīmīgos, dzejiskos vārdos.

Krājuma noslēguma daļā — piektā — sakopoti galvenām kārtām prātnieciskie dzejoļi, starp kuriem viszīmīgākais būtu «Es esmu». Šai pašā nodaļā atrodami arī dze-

joļi, kuros visai skatāmi un saistoši Ērmanis tēlojis dažus mūsu mirušos dzejniekus un dzejnieces.

Par Ērmaņa beidzamā laika liriku un par šo grāmatu atsevišķi ir sacītas visai pretējas domas. Tas tikai vēl lieki pierāda, ka mūsu priekšā īsts, bet ļoti savdabīgs dzejnieks, kura pasaules un dzīves uztvere, kā arī atveidošana var daudziem būt tāla un dziļi sveša.

RIHARDS RUDZĪTIS. «DAIĻAJAI DVĒSELEI»

Rīgā, 1933. gadā. Dzejas

Rihards Rudzītis katrā ziņā visai interesanta parādība jaunākā latviešu rakstniecībā. Par cik viņš dzejnieks, tas ir cits jautājums. Bet viņš ir vientulīgs īpatnis, kuram garām nevar paiet.

Latviešu rakstniecībā viņa vārds parādījās tūlīt jau pēc kara. Viņš ir filozofs, esejists, kuru interesē dziļuma un morāles problēmas. Viņš aizraujas ar senām austrumu reliģijām. Viņš sludina viscilvēcību, viņš liels pacifisma piekritējs. Pasaules karš noteikti radījis viņa dvēselē rūgtumu, sašutumu pret tagadējo dzīvi, tagadējiem apstākļiem, viņš bieži aizrautīgi tiecas nākotnē, vēlas to labāku, skaistāku, patiesāku. Bet viss tas labais, kas sakrāts Rihardā Rudzītī un ko viņš pats būtu rakstījis ar lielo burtu, pēc mūsu domām, kaut kā pārāk individuāls, egocentrisks, bez dziļāka sabiedriska pamata, kas var izsaukt tikai izklaidīgas simpātijas tautas masās un rādīt tādu atsevišķu figūru kā pašu Rihardu Rudzīti, kurai jau tagad pa daļai donkihotisks un pa daļai sektantisks raksturs.

Savā grāmatā «Daiļajai dvēselei» Rihards Rudzītis sakopojis dzejas, kas viņam radušās beidzamos divpadsmit gados. Tas nav daudz. Acīmredzot Rudzītis raksta visai lēni, tikai lielākos vajadzības brīžos, un dzeja, šķiet, viņam tikai viena no viņa personības izteiksmes veidiem.

Neskatoties uz to, ka Rudzītis rakstījis maz, pret savu dzejas izteiksmi viņš izturējies visai paviršī. Pants pagaidām vēl neizkopts un smags. Atskaņas bieži nepareizas, paviršas. Visur jaužama daudzvārdība. Tāpat Rudzītis lieto ārkārtīgi daudz apostrofu un tādējādi aplauž, sabojā vārdus līdz nepazīšanai, piem., «gan jau zem' (vajadzīga — zeme, *ref.*) un debess zilos ziedos virmo». Šķiet, Rihardu Rudzīti ne mazākā mērā neinteresē tas, kā viena

vai otra jūta un parādība izteikta, bet visa viņa uzmanība vērsta uz to, ko izteikt. Forma, cik tas dīvaini pie filozofa arī nebūtu, Rudzītim gandrīz neeksistē; viņš pilnīgi pārdevies verdzībā saturam. Un te nu jāmeklē viņa īpatnība, viņa spēks un smagums.

Savā grāmatā Rudzītis apdzied sievieti. Bet šī sieviete, pēc kā viņš ilgojas, mums liekas, nav nekāda zemes būtne. Tā ir dieviete, kas mirdz nepieejamā augstumā. Tāda var dzīvot vienīgi dzejnieka sapņos. Riharda Rudzīša skats vienādi, neatlaidīgi vērsts pret debesīm, zvaigznēm, visu kosmosu, kur acu priekšā vizmo sfairas, pludo ēteris un starp tiem rēgojas viņa iemīļotā sieviete. Rihards Rudzītis skatās uz turieni ar tādu apskaužamu neatlaidību, it kā viņam pie sāniem būtu piebāzts brauniņš ar draudu: «Skaties uz augšu un vairāk nekā!» Cilvēks līdzīgā stāvoklī pilnīgi saprotams.

Rihards Rudzītis sievietes dievināšanas un pielūgšanas motīvu novedis līdz galējībai. Sievieti Rudzītis dievina aiz tā iemesla, ka viņa māte (kā mīļākā tā viņam neeksistē) — dzīvības glabātāja, turpinātāja un ka viņa simbolizē visas pasaules dziļāko satvaru un kodolu.

Tais īsos brīžos, kad Riharda Rudzīša acs pievēršas mūsu pašai zaļai zemei, viņš ne mazāk kvēli pieplok dabai, jūsmo par to, alkst, saplūst ar viņu lielā nedalāmā vienībā.

Viss pārējais pasaulē Rihardam Rudzītim tāls, auksts, svešs (piem., dzejolis «Laikmets»). Viņam patīk puķes ganīt sirds klusumā un dabas daiļumā.

ŽĪDU RAKSTNIEKA ŠOLOMA-ALEIHEMA PIEMIŅA

Šodien visa žīdu tauta svin sava lielākā humānistiskā rakstnieka Šoloma-Aleihema 75 gadu dzimšanas dienu.

Šoloms-Aleihems, īstā vārdā Šoloms Rabinovičs, dzimis 1859. g. Perejaslavā, Poltavas guberņā, kā turīgu vecāku dēls. Dzīve viņam bijusi īsti raiba. Te viņš bijis bagāts, te nabags. Savā mūžā pārmainījis ļoti daudz profesiju, bet rakstniecībai palicis vienmēr uzticīgs. Savas dzīves beidzamo posmu viņš pavadījis Amerikā, kur miris pasaules kara laikā 1916. gadā.

Šoloms-Aleihems sarakstījis savā mūžā ļoti daudz darbu. Visi tie ar lielu mākslinieciskū vērtību. Šoloms-

Aleihems pieder žīdu rakstniecības klasiķiem. Ar saviem darbiem viņš radījis šai rakstniecībā veselu lielu laikmetu.

Arī plašos žīdu tautas slāņos viņa darbi ārkārtīgi iecienīti un visvairāk lasīti. Viņam vienāda piekrišana kā vecā, tā jaunā paaudzē.

Visi Šoloma-Aleihema darbi humora, pat sarkasma caurausti. Šolomam-Aleihemam izdevies uztvert žīdu tautas dvēseles visraksturīgāko īpašību — izjust mazu, asprātīgu joku, zobgalību pēc lielām, mūžīgām bēdām, kas vienmēr pavada tautu viņas vēstures gaitās.

Rakstīti Šoloma-Aleihema darbi reālistiski, lokālā kolorītā, ar labi tvertu un tautai saprotamu psiholoģiju. Nevar neminēt arī Šoloma-Aleihema lielās raksturotāja spējas. Savos darbos viņš devis lieliskus žīdu tēlus, kas savā uztverē un dziļumā tik smalki un mākslinieciski, ka kļuvuši par tipiem un vispārīgiem tautas mutē, piem., Menahems-Mendelis, spekulants, māklers, laulību starpnieks, viss, ko vēlaties, un tikai tādēļ, lai kļūtu uz augšu, tiktu pie bagātības.

Šoloms-Aleihems savu vērību piegriezis arī bērnu un jauniešu literatūrai. Tai, starp citu, devis tik labu grāmatu kā «Motels, kantora Peizes dēls». Šai grāmatā rakstnieks tēlo maza puikas pārdzīvojumus ceļā uz Ameriku.

Daudzi Šoloma-Aleihema darbi tulkoti citās valodās. Latviešiem no viņa darbiem vispazīstamākā kļuvusi komēdija «200 000» («Lielais vinnests»), ko nesen ar lieliem panākumiem uzveda Nacionālais teātris. Bez tam vēl latviskoti daži stāstiņi.

Žīdu strādnieku teātris savas tautas lielo rakstnieku godina šodien ar vienu viņa dramatizētā darba «Maldīgās zvaigznes» uzvedumu.

OTRĀS PIECGADES ĻAUDIS

Nesen SPRS iznāca grāmata par Baltās jūras kanāla būvi. Skaista, liela grāmata ar daudzām ilustrācijām un pamatīgu izbūves aprakstu.

Pie šīs īpatnējās grāmatas strādāja vesels kolektīvs rakstnieku. Savā darbā tas bija cieši saistīts kopā un darbojās pēc savām īpatnējām jaunām un visai produktīvām metodēm. Grāmata par Baltās jūras kanālu radīta. Bet ko darīs rakstnieku kolektīvs, kas to radījis? Kāds būs šī kolektīva tālākais liktenis?

Minētais rakstnieku kolektīvs nedomā likvidēties, nedomā sairt atsevišķos īpatņos, bet domā turēties arī uz priekšu kopā un par savu kopējo pamatu un satvaru ņems atkal kādu jaunu vēsturisku darbu.

Vispirms metro vēsturi. Maskavā, kā visiem zināms, pašlaik steidzīgi, ārkārtīgā darba tempā būvē **apakšzemes dzelzceļu — metro**. Šī metro rašanās un izbūves vēsturi minētais kolektīvs grib atkal rādīt un apstrādāt jaunā lielā grāmatā.

Bet tā tik blakustēma. Galvenais darbs, kuram jau piegājis šis rakstnieku kolektīvs, ir ievērojama grāmata ar nosaukumu **«Otrās piecgades ļaudis»**. Lai veiktu šo stipri plašo un sarežģīto darbu, būs nepieciešami vairāki gadi. Tagadējo rakstnieku kolektīva sastāvu domā papildināt ar jauniem, pirmšķirīgiem spēkiem. Un tad papildinātā kolektīva priekšā stāsies pats Maksims Gorkijs.

Par savu jauno uzdevumu un posteni Maksims Gorkijs ļoti sajūsmināts. Viņš domā, ka plašā grāmata par otrās piecgades ļaudīm būs viena no ievērojamākām grāmatām jaunā SPRS rakstniecībā. Pēc sava plāna viņa ietvers ne tikai otro piecgadi vien, bet īsos vilcienos aplūkos arī valsts pirmo piecgadi. Šis apskats nepieciešams kā pamats, no kura būvēt tālāko — otrās piecgades vēsturi.

Grāmatas «Otrās piecgades ļaudis» galvenā nozīme būtu — dot lasītājiem skaidru un noteiktu jēdzienu par to cilvēku kopumu, kas pielieto visu savu daudzpusīgo enerģiju uz vienu vienīgu mērķi — uzbūvēt savu jauno strādnieku valsti.

Rakstnieku kolektīvs, kas domā radīt šo grāmatu, piegājis savam darbam ar dziļu nopietnību.

Notikusi jau vesela rinda apspriežu un diskusiju, kur pamazām noskaidro un izveido grāmatas galveno idejisko līniju un plānu. Pamazām, bet sistemātiski pēc apgabaliem kolektīvs nodibina sakarus ar vietējām organizācijām, rūpnīcām, zinātniskiem un citiem darbiniekiem, lai ievāktu nepieciešamos materiālus, lai tvertā tēma būtu izsmelta visos sīkumos un varētu katru lasītāju pārliecināt ar savu pareizību.

Līdzekļi grāmatai jau izsniegti, un tā lēnām, bet noteikti top.

PAVASARA VĀRTOS

Friča Dziesmas dzejas. 1924—1933

Fricis Dziesma vēl pavisam jauns dzejnieks, iesācējs. Lirikas cienītājiem viņa dzejas varētu būt pazīstamas tikai no dažiem paraugiem mēnešrakstā «Daugava».

Dziesma apdāvināts, visumā prot pietiekoši labi veidot savu pantu. Lieto īsus teikumus un ar tiem spēj izteikt savas jūtas un domas neviltotās gleznās un noskaņās. Garākos vārdu veidojumos zaudē kopsakaru, kļūst miglains, liekvārdains. Vispār skaidrība un konkrētība no viena gala līdz otram cīnās Dziesmas grāmatā ar abstrakciju un frāžainību.

«Pavasara vārtos» Dziesmas dzejnieka personība jūtama vēl samērā maz. Viņa veidošanās stadijā un laikam tik drīz galīgi neizplauks, jo, pēc visām pazīmēm spriežot, diezgan sarežģīta.

Frici Dziesmu pirmām kārtām iezīmē stiprās filozofiskās tieksmes. Viņš mīl atziņas, tās ved vienmēr sakarā ar dabu, jo liekas pārliecināts panteists. Dabā dzejnieks meklē glābiņu, atpestīšanu, par dabu viņš jūsmo kā īsts romantiķis. Daba viņam arī palīdz visu attaisnot, kā arī saprast pārveidības nežēlīgos, bet taisnīgos likumus.

Otrs temats, kas ļoti saista Frici Dziesmu, — mīlestība. Arī šeit dzejnieks jūsmotājs, bet diezgan konkrēts. Viņš nedzied par visām sievietēm, kā to dara citi jauni dzejnieki, viņa ilgas nepievelk kāda Nezināmā (Ziemeļnieku). Dziesmas erotiskās jūtas un alkas saistās ap vienu noteiktu meiteni. Mīlestības lirikā Dziesma sniedzis pagaidām savus labākos dzejoļus, piem., 35. lpp., 30. lpp., 23. lpp. Šais darbos īsa, koncentrēta izteiksme, vienkāršība un viengabalains noskaņojums.

«Pavasara vārtu» beigās ievietotie vācu dzejnieka Rainera Marijas Rilkes atdzejojumi izdarīti visumā precīzi, ar gaumi un pareizu izjūtu.

PELĒKĀ NĀKOTNE

Slavenais rakstnieks Velss atkal sarakstījis vienu utopiju. Utopiju rakstīšana viņam kļuvusi par sērgu. Katru gadu viņš laiž atklātībā vienu šāda veida darbu.

Savās utopijās Velss nekad nerunā par tuvāko nākotni. To viņš atstāj dažāda veida zīlniekiem visās pasaules malās.

Velss par savu īpašumu sagrābis XXI gadu simteni un šeit viens pastaigājas kā kungs ar spieķīti pa bulvāri.

Pagājušā gadā Velss bija nācis klajā ar savu teoriju par sabiedrības zinātnisko organizēšanu. Šī teorija jau pašā savā būtībā bija naiva un stipri fašistiski noskaņota. Velss savā grāmatā pat bija mēģinājis tēlot šo sabiedrību, kas savā dzīvē un darbā vadās no viņa dziļi zinātniskiem likumiem. Visas avīzes bija sākušas kliegt par šādu dīvainu un neiespējamu teoriju.

Šī gada utopija saucas **«Nākošo notikumu tēlojums»**. Tā ir savāda rokasgrāmata par Eiropu, kas domāta vienīgi «augstākās šķiras cilvēkiem». Šķiras, pēc Velsa dziļākās pārliecības, būšot vienmēr. Tās ne ar ko neesot iespējams iznīcināt. Velss savā grāmatā ar nicināšanu izsakās par zemākiem slāņiem un visu savu vērību piegriež augstākai izlasei, «augstākai šķirai».

Minētai rokasgrāmatai (XXI gadu simtenim) pievienotas «Vēsturiskas piezīmes». No viņām var smelties ziņas par XX gadu simteņa beigu un XXI gadu simteņa pirmās puses notikumiem.

Tur, starp citu, sacīts, ka starp 1940. un 1950. gadiem bijis Viseiropas karš. Tas vilcies gandrīz desmit gadus. Šis karš bijis īsts gaisa karš. Pēdējais izdzinis visus ļaudis no pilsētām, kur dzīve kļuvusi par daudz bailīga, tālāk projām uz laukiem, dziļos mežos un nepieejamās ielejās. Pēc lielā kara visu Eiropu piemeklējusi drausmīga sērga — mēris. Visi šie notikumi noveduši Eiropu pie tā, ka 1960. gadā (ar šo gadu nobeidzas Velsa iepriekšējā utopija, kas arī tēlo tālāko nākotni) Eiropas civilizācija izbeigusies. Ļaudis sākuši dzīvot apmēram tāpat, kā tie dzīvojuši pēc Romas ķeizarvalsts bojāejas.

Šī laikmeta ievērojamākais literāriskais dokuments — kāda Titusa Kobeta dienasgrāmata, ko tas sarakstījis, braucot ar velosipēdu no Romas līdz Bordo.

Kobets savā dienasgrāmatā raksta, ka ceļi tai laikā bijuši pilnīgi nelietojami, nolaisti, dubļaini. Milzīgi koki klāj visus Eiropas līdzenumus, kalnus un lejas, kur agrāk bijusi augsta kultūra. Cilvēki nekā nezin ne no telegrāfa, ne no telefona, ne radio. Visur redzamas drupas, bet ļaudis pret tām vienaldzīgi. Vienīgi «lidotāju pilsētā» Fre-

žisā (agrākās Francijas dienvidos, Tulonas tuvumā) Kobets ceļojot atradis kaut ko līdzīgu civilizācijai...

Bet Kobeta laiks neglābjami iegrimis pagātnē. XXI gadu simteņa ļaudis nemīl šo laikmetu atcerēties. Nepagāja pēc Kobeta pat vairāki gadu desmiti, kad cilvēce atkal nāca pie jaunas apziņas un citas dzīves.

Eiropā radās viena vispasaules valsts pēc «fašistiskī zinātniskā tipa». Interesanti, ka Velss šeit pirmoreiz fašismu nosauc savā īstā vārdā, ar to viņš it kā kādam met savu cimdu.

Jaunas valsts un sabiedrības cēlāji — gudri jauni tehniķi un inženieri. Bet, no kurienes tie parādījušies, nevienam nav zināms. Šie tehnikas pielūdzēji ārkārtīgi intensīvi strādā, lai visur, kur vien iespējams, pasaulē atdzemdinātu jauno sabiedrību, radītu pirmos viņas pārstāvjus un locekļus. Sākumā tie darbojas slepeni. Tad ar katru dienu viņi kļūst drošāki un drošāki. Pēc ilga, visai centīga un sīka darba viņi pamazām atjauno visu XX gadu simteņa sākuma augsto civilizāciju, atjauno agrākās brīnišķās mašīnas un to visu iespēj, pateicoties savai saprātīgai vadībai, savai saprātīgai tautsaimnieciskai politikai — pareizam kredītam un godīgam patēriņa sadalījumam.

Šīs divas beidzamās lietas bija trūkušas Eiropas agrīnai civilizācijai. Tamdēļ tā aizgāja bojā. Tās tagad, pateicoties tehnokrātiem, bija zudušas, un XX gadu simteņa sāpju trūkuma un rūgtuma vietā bija izaugusi jauna harmoniska dzīve uz zinātniskiem valsts pamatiem.

Mīlestība un saticība šķiru starpā — šīs jaunās sabiedrības otrs likums. Zemākās un augstākās šķiras viena otru tā mīl, ka nemaz nevar viena bez otras dzīvot. Velss pats no šī sava redzējuma pilnīgi nonācis svētlaimībā. Un tamdēļ viņš šo laikmetu nosaucis par «zelta» laikmetu.

Ārkārtīgi interesanti, ka Velss jaunā sabiedrībā pilnīgi atstāj mūsu laika dzīves mašināros pamatus.

Vēl necik ilgi atpakaļ visi ievērojamākie Eiropas zinātnieki un filozofi bija sākuši īstu karagājienu pret mašīnu, nosaukdami to par vienīgo un galveno visu nelaimju cēloni.

Beidzamā laikā, krīzei mazinoties, mašīna atkal ieguvusi savas pilsoniskās tiesības. To pierāda arī apskatītā Velsa utopija, kas var mūs galvenām kārtām saistīt ar savu barometrisko un laikmetisko raksturu.

PIEDZĪVOJUMU ROMĀNISTS L. UĻINS

Visvairāk ļaudis lasa tā saucamos piedzīvojumu romānus. Šāda veida romānos galvenām kārtām tēlota sveša, nepazīstama vai nu tālo ziemeļu, vai dienvidu daba, lieli, spēcīgi raksturi, kas cīņā drīzāk lūst nekā salīkst, mīlestība — aizraujoša, cēla un kaisla, kas visu pārvar un piedod.

Angļiem no šāda veida rakstniekiem visā pasaulē kļuvis pazīstams Džeks Londons, kas tiešām ir savā žanrā varens meistars un mākslinieks. Amerikāņiem beidzamā laikā Džems Olivers Kervuds, varbūt savā mākslā ne tik stiprs un izsmalcināts kā Džeks Londons, bet katrā ziņā arī visai saistošs, jo savos labākos darbos parādās kā stipri veikls un asprātīgs fabulas risinātājs Piemēram — «Dienas Lapā» nodrukātais romāns «Mežs liesmās».

Arī mūsu tuvākiem kaimiņiem krieviem sāk parādīties šāda tipa romānisti un atrod lielu, ilgstošu atsaucību ne tikai plašākos lasītājos, bet arī kritikā.

Krievi atzīst piedzīvojumu romānus par visai derīgiem, jo tie attīstot lasītājos iztēli, personīgo ierosmi, kas nepieciešami jaunizbūves darbā, tie veidojot lasītājā aktīvu, sparīgu raksturu, cīņas kaismi un erotiskām tieksmēm piesmaržinot romantismu.

No krievu piedzīvojumu romānistiem pirmā vietā stādāms L. Uļins. Līdz šim tas jau sarakstījis vairākus romānus, minēsim tikai «Ziemeļi sauc» un «Zelta ieleja». Beidzamais viņa darbs saucas «Nen».

Sevišķi lielu vērību kritika piešķīrusi šim viņa beidzamam darbam.

Tā ir grāmata par ziemeļu mednieku — kavralinu — dzīvi. Viņā tēlota šo drūmo cilvēku dīvainā, neparastā ikdiena, viņu nežēlīgās parašas un darbs tumšos, necaurejamos mežos. Viņā asi un skaidri atklātas šo cilvēku savstarpējās sociālās attiecībās, kas pilnas vēl dziļu un smagu aizspriedumu.

Darbā parādīts viens kavralins — mednieks Omratagins un visa viņa ģimene. Tad kāds jauns kavralins — sapņotājs un pasaku teicējs, vārdā Anganauta, kas ilgojas gaišas, skaistas sievietes. Tad daži vēl citi — Ļaftirgins, Enekus.

Bet pāri visiem šiem ļaudīm paceļas un valda Atteks, bagāts tirgotājs. Mantkārīgs, baudkārīgs, viltīgs un liels diplomāts. Ar savu naudu un varu viņš kalpina un iz-

manto visas tuvākās un tālākās mednieku sādžas un nometnes. Par tām viņš kungs. Atteks ļoti labi pārzin savas mednieku tautas tikumus un parašas un arī tās izmanto savā labā. Savu neķītro mērķu sasniegšanā neviens līdzeklis viņam nav par sliktu.

Attekam, starp citu, pieder arī jau četras sievas. Bet Atteks kaislīgs un varens vīrs, viņam vēl sievu par maz. Viņu nobeidz līdz nāvei viena vienīga vēlēšanās — iegūt sev vēl piekto, skaistāko sievu, un tā būtu daiļā Nen, nabaga kavralina meita, brīnišķīgākā jaunava visā apkārtnē. Šī meitene ir nepārspējama medniece, kaisla, strauja un neatzīst kavralinu vīriešu tiesības.

Skaistā Nen atsakās no Atteka piedāvātā goda — kļūt par viņa piekto sievu. Viņa bēg no kavralinu smacīgās apkārtnes, aiziet viena pati tālos, smaržīgos mežos, jo grib būt brīva. Viņa klejo viena pati, medīdama kalnos, mežos un zilganās tundrās, līdz savā ceļā satiek nepazīstamu virieti, vārdā Alenka (Aleksis), samīlas viņā un beigās kļūst par tā sievu.

No darbā izvirzītiem tipiem rakstniekam sevišķi padevies Atteks, kas tēlots ar varenu izjūtas spēku, tad pati varone Nen. Drusku teatrāls iznācis Aleksis. Visus šos raksturus kā ar nebeidzamu mirdzumu aplej ziemeļu neskārtā daba, ko L. Uļins sniedzis lasītājiem pirmatnējā, smaržojošā svaigumā.

STRĀDNIEKU TEĀTRĪ LIELDIENĀS BRAUKS «PUSNAKTS KUĢIS»

A. ČAKA UN JŪLIJA VANAGA BĒRNU LUGAS PIRMIZRĀDE 1. LIELDIENĀS

Luga **«Pusnakts kuģis»** rakstīta vieglos, vienkāršotos, groteskas toņos, kur paslēpta arī dziļāka doma — par sadarbības nepieciešamību cilvēku starpā. Ka šo sadarbības principu autori ņem nopietni, tas redzams jau arī no tā, ka viņi paši sadarbīgi divatā uzrakstījuši šo lugu.

Autori savā darbā atteikušies no princiem, princesēm, raganām, pilīm, brīnumtauriņiem un dažādiem citiem pārdabīgiem spēkiem, jo atrod, ka dzejas un fantastikas pietiekoši daudz arī reālā dzīvē.

Luga domāta speciāli Strādnieku teātra skatītājiem — darbaļaužu bērniem. Tāpēc lugas temats ņemts no darba

dzīves. Lai viela būtu svaigāka un īpatnējāka, tverta jūrnieku dzīve. Vispirms jau tāpēc, ka šīs darba dzīves faktors bērniem uz skatuves nav rādīts. Otrkārt, tāpēc, ka Rīgas zēniem jūrnieku dzīve tuva jau gluži dabīgi, jo Rīga ir ostas pilsēta, un daudzi Rīgas strādnieku bērni, jūrnieku dzīves dēkainā romantisma pievilkti, aizbēg uz kuģiem un paši kļūst jūrnieki. Šādā iespaidā nokļuvuši arī lugas galvenie varoņi: zēni Krišs un Rūdis. Tikai šoneris, uz kura viņi ostā slepus uzklīst, izrādās gandrīz vai teiksmains laupītāju kuģis, kur abi varoņi piedzīvo dažādas raibas dēkas. — Lugā daudz dziesmu, humora un groteskuma, lai kaut īsu brīdi strādnieku bērniem, kuru ikdiena tik pelēka un grūta, sagādātu gaišu un neviltotu prieku. Cik pēdējais dārgs, to autori zin no piedzīvojumiem, jo paši ir darbaļaužu bērni, līdzīgos apstākļos auguši.

Nav piemirsts tomēr arī tas, ka šī pelēkā un grūtā dzīve jāpārveido, kas jo spilgti uzsvērts lugas izskaņā.

Lugā rādītās personas patiesībā visi ir labi cilvēki. Ja daži no viņiem šķiet ļauni un samaitāti, tad tas ir apstākļu iespaids, kas viņus tādus veidojis.

NEIZBĒGAMA TRAĢĒDIJA

— Neizbēgamā traģēdija, — tā bija izteicies viens ievērojams krievu kritiķis par kāda romāna varoni. Šis romāns saucas «Antuāns Bluajē» — tieši sava varoņa vārdā. Minēto darbu sarakstījis franču rakstnieks Pols Nizāns.

Pols Nizāns rakstnieks bez stingri noteiktiem apspodrinātiem uzskatiem, kurus varētu paņemt un viegli iebāzt kā kādu sīku paciņu vienas noskaidrotas partijas programmas kastītē. Pols Nizāns ļoti kreiss rakstnieks, bet tas tad arī viss. Tālāk viņš līdzīgs dusmīgam satrakotam ezim, uz kura atkailinātām adatām viegli var sev uzraut asinis. Savam romānam «Antuāns Bluajē» viņš pats pieskaņojis sākumā izrakstu no Kārļa Marksa, kurā iet runa par to, ka jāiznīcina sistēma, kas dibinājas uz pārdotu darbaspēku.

Nizāna romāns saistošs vispirms tēmas ziņā. Viņš rāda, kā vienkāršs strādnieks zūd savai šķirai, deklasējas; deklasējas ne tādā nozīmē, ka noiet pavisam «no zara», kļūst par klaidoni, vēl sliktāki — par noziedznieku, bet taisni otrādi, kā viņš izsitas, vienkārši runājot, «ļaudīs». Nizāna

romāna varonis no parasta dzelzceļa mašīnista kļūst vispirms par dzelzceļa depo priekšnieku, pēc tam par inženieri, apprec sava priekšnieka meitu un pilnīgi iekļaujas pilsoniskās aprindās.

Nizāna romāns interesants arī vēl tanī ziņā, ka viņš rakstīts bez mazākās tendences. Autoram varētu pārmest, piemēram, to, ka viņam pašam nav nekādas šķiras apziņas, ka viņš pieiet savam varonim pārāk mierīgi, nemaz neuztraucas par viņa likteni, par tā sāpēm, neveiksmēm un priekiem. Antuāna Bluajē kāpšana pa sociālām trepēm uz augšu notiek tik pakāpeniski un tik parasti vienkārši, ka daudziem var pat sākt likties, ka šāda kāpšana uz augšu, ka šāda ieiešana ļaudīs var būt katra strādnieka un proletārieša dabīgais ceļš — izkļūt no savas vajātās šķiras, no savas nabadzības un tapt par pilntiesīgu sabiedrības locekli, kam pieejami visi pastāvošās iekārtas labumi.

Bet tas tā var likties tikai pirmā acumirklī. Ielasoties romānā, pamazām var redzēt un just, ar kādu dziļu smalkumu autors atklāj un atkailina sava varoņa patiesībā nedabisko pāreju no strādniecības uz turīgo izpildošo pilsonību. Antuāns Bluajē, šis mašīnists, kas tagad kļuvis par inženieri, patiesībā dziļi un tieši jūt to robežu, kas bezgalīga mīt starp darbaļaudīm un ne tikai tiem, kas vada un nodarbina šos cilvēkus — īstiem simtprocentīgiem kapitālistiem, bet arī starp to inteliģenci, kas atrodas šo kapitālistu rīcībā. Antuāns Bluajē nav revolucionārs, viņš mierīgi un uzcītīgi kāpjas uz augšu, lai viņam būtu labāk, «...bet, kad viņš beidzot apprecējās (ar sava priekšnieka meitu), tas juta, ka šīs laulības viņu galīgi aizraus no tā agrākām strādnieciskām aprindām, ka šis laulības kļūs par pamatu viņa dzīves jaunam sākumam, ka šīs laulības viņu galīgi samaitās, pilnīgi viņu deklasēs...».

Antuāns Bluajē «izsitas uz augšu», bet apmierināts tomēr viņš nav. Tas jūtas vientulīgs.

«Antuāna dzīvei trūkst jēgas,» saka kādā citā vietā autors, «viņa dzīve bez cerībām. Tā kā Antuāns tagad bija pilsonis, viņš kļuva vientulīgs. Viņš kļuva pilsonisks atoms, kam nav citu attiecību ar pārējiem ļaudīm kā tikai naida un skaudības.»

Šiem autora vārdiem jāpiegriež sevišķa vērība. Šais vārdos slēpjas viņa darba dziļākā galvenā būtība. Nizāns savā romānā filozofē visai reti. Viņš tikai vienkārši stāsta sava varoņa dzīvi. Nizāna ievērojamās mākslas noslēpums

tieši tur rodams. Autors bez kādas liekas afektācijas soli pa solim atklāj sava varoņa psihi un darbību, kā arī pilnīgi un skaidri parāda pilsonisko aprindu skaudro tukšumu un pelēcību, kas pamazām, tīri nemanot iezīžas katrā šīs pilsoniskās sabiedrības loceklī. To sevišķi asi un sāpoši sajūt vēl vakarējais īstais strādnieks, kas pēc nesenā kopīgā, sadarbīgā darba procesa, pēkšņi izraujoties, kļūst viens, atsevišķs un vienpatnis, strupceļā. Nav vairs ne pagātnes, ne nākotnes.

To Pols Nizāns savā darbā parādījis pilnasinīgi, spēcīgi un mākslinieciski pārliecinoši.

Šis franču darbs var būt visai nozīmīgs un akūts arī mūsu latviešu apstākļiem. Savos pamatos mēs vēl joprojām esam īsta zemnieku un strādnieku tauta. Bet katru gadu nemitīgā dzīves plūsmā tūkstošiem šo pamata slāņu locekļi izkāpj uz augšu, kļūst par pilsoņiem un pamazām pārrauj katras saites ar savām agrākām aprindām.

Arī mūsu inteliģencē sevišķi modē nākušas tukšuma un bezcerības sajūtas. Laikam bijušie strādnieku un zemnieku dēli, kļuvuši par pilsoņiem, asāk izjūt pilsonības pelēko, nomākto vidi. Pagātni tik ātri nevar izskaust. Neizbēgamā traģēdija!

«IENAIDNIEKS» — J. PERMITINA JAUNĀKAIS ROMĀNS

J. Permitins krievu jaunākā rakstniecībā kļuva pazīstams apmēram gadus četrus atpakaļ.

Pirmais viņa romāns saucās «Slazds». Tas driz vien ieguva lasītājos pelnītu ievērību. Romāns bija uzrakstīts interesanti, krāsaini un sociloģiski pareizi.

Šai romānā J. Permitins tēloja vidējo krievu zemniecību. Viņas dzīvi jaunajos padomju apstākļos un to, kā šī zemniecība, kas savos uzskatos un dzīves veidā visai nekustīga, konservatīva, pamazām, tīri nemanot, soli pa solim gāja projām no vecās individuālās saimniekošanas uz sociālisma pusi, uz kolektīvu sadarbību.

Šis gājiens nebija viegls, viņā bija daudz lūzumu, novirzienu uz sāniem; šis gājums bija brīžiem vēl pilns rūgtuma, neizpratnes, nežēlības un nevainīgu upuru, bet galu galā viņš tomēr nebija velts.

Dzīve vidējai zemniecībai pierādīja, ka jaunās, kolektīvās saimniekošanas formas daudz labākas par individuālām.

Šo saimniecisko un, galvenais, ideoloģisko lūzumu vidējā zemniecībā un jaunas dzīves pirmsākumus, un dziļus J. Permitins šādā romānā bija parādījis visai mākslinieciski plaši, pilnasinīgi un izprotoši.

1929. gadā (tad romāns parādījās), kad tikko sākās vispārējais kolektivizācijas laikmeta sākums, — tas bija vairāk kā labi. Bija redzams, ka J. Permitins skaidri un dziļi izprotošs mākslinieks, kas ātri un pareizi orientējas savas zemes pārveidībās.

Tomēr šis Permitina romāns «lielajai» kritikai pagāja nemanīts garām.

«Lielā» kritika ievēroja tikai J. Permitina otro romānu «Nagi», kaut gan mākslinieciskā ziņā šis romāns krietni vien bija zemāks par autora pirmdzimto.

Bez tam šinī romānā bija arī daudz neskaidrības, kas bieži vien apmigloja izvesto personāžu kontūras un aprāva, sadrumstaloja pašu darbību.

Jaunais, pats beidzamais J. Permitina romāns «Ienaidnieks» krietns solis uz priekšu rakstnieka mākslinieciskā attīstībā. Tas pilns svaigas radošās enerģijas un skaidra ideoloģiska redzējuma.

J. Permitins krievu jaunākā rakstniecībā pieder tā saucamiem apvidus rakstniekiem. Viņam līdzīgu latviešu rakstniecībā varētu minēt Antonu Austriņu, kas pamatīgi izpētījis, savā sirdī izdzīvojis un brīnišķīgos tēlos latviešu lasītājam atdevis savu veco, īpatnējo Piebalgu.

J. Permitins savos romānos līdz šim arī tēlojis tikai vienu apgabalu, un proti, kādu Altaja novadu, ko dēvē par Keržacka novadu.

J. Permitina pirmajos divos romānos novadrakstniecības zīmogs bija stipri, pat uzbāzīgi jūtams kā valodā un teikuma uzbūvē, tā arī visu tēloto cilvēku psihē un pašas dzīves apjomā. Kaut kāds šaurums bija gulies pār šo Permitina romānu lapaspusēm.

Nekas tamlīdzīgs jau nav manāms apskatāmā Permitina romānā «Ienaidnieks». Arī viņā Permitins apraksta to pašu Altaja novadu, bet valoda kļuvusi daudz brīvāka no sava novadnieciskuma un reizē ar to ieguvusi daudz lielāku krāšņumu, mirdzumu un estētisku ierosmi.

Savus varoņus autoram šinī romānā izdevies izraut no

viņu altaiskā naivuma un šaurības, paceļot tos līdz tipiskumam, kur jau var jaust mūžības šalkoņu.

Un tas pilnīgi likumīgi. Grandiozā sociālistiskā celtniecība soli pa solim ir gājusi no vadošiem centriem uz visām pusēm un aizrāvusi sev līdz jau visas Sociālistiskās Savienības milzīgo raibo platību.

Šī milzīgā uzvarošā elpa jūtama arī Permitina jaunajā romānā. Viņa kā nevīstoša rožu smarža ceļas no katras romāna lapaspuses un ar savu dīvaino aromu, ar savu aizrautību paņem katru lasītāju, kā to viņa jau izdarījusi pirms tam ar pašu autoru, kā viņa veidotiem varoņiem.

Atcerēsimies Permitina pirmo romānu «Slazds». Tur autors tēloja vidējo zemniecību un tās pāreju uz kolektīvo saimniecību. Permitina jaunākais darbs rāda šā procesa turpinājumu. «Ienaidnieks» iznāk gluži kā «Slazda» turpinājums. Un tā tas arī ir.

Tie paši varoņi, kas sastopami «Slazdā», parādās atkal «Ienaidniekā». Tikai šoreiz ar mazu starpību. «Slazdā» viņi palika visi it kā pusceļā. Jaunajā romānā autors viņu tieksmes turpina attīstīt tālāk, veido un bieži noved līdz dabīgam galam — gan ļaunam, gan triumfējošam.

Starp citu, Permitins rāda vienu zemnieci Matrjonu Pogonišihu. Viņa darbīga, saimnieciska un pie personīgi viņai labiem apstākļiem varētu kļūt par īstu budzi. Bet iznāk tieši otrādi. Viņas individuālā saimniecība izjūk; tā iestājas kolhozā un savu milzīgo saimniecisko enerģiju iemet kopējā darbā.

Matrjona tumša, neizglītota, pat burtot neprot, tomēr pamazām ar savu spēcīgo, jausmīgo iekšieni vien nonāk līdz to pārveidību izpratnei, kas pašreiz norit viņas acu priekšā.

Visai interesants tips arī Tiška Kurnosjonoks. Beidzamais plencis, zaglis un visas sādžas biedēklis, kas citu neko nezin kā tikai slaistīties, dzert un pīties godīgiem cilvēkiem darbā, arī pamazām pārveidojas.

Jaunā dzīve, kas plašiem, mirdzošiem vēzieniem ienākusi sādžā, iekustina un pamodina arī šo zemnieku. Jo savā būtībā Tiška nemaz nav slikts cilvēks. Tik viņa cilvēcisko bija nomākusi pati šaurā sādža.

No pārējiem varoņiem vēl būtu minami Dimitrijs Sedovs, partijas sekretārs, kas vada augšup vietējo zemnieku dzīvi. Tad budzis Avtoms Pežins un mācītājs Amoss, kas aizstāv budžus un pabalsta tos.

Viena no centrālākām romāna figūrām viņu cīņā —

vidējais zemnieks Seļifons Avaldujevs. Tas personificē it kā visu vidējo zemniecību, viņu domas, apstākļu izpratni un darbību. Interesanti autors rādījis viņa pāreju kolhozu pusē.

J. Permitina «Ienaidnieks» noteikti viens no tiem krievu beidzamā laika romāniem, kur mēs visai plaši un skaidri varam iepazīties ar tagadējās zemniecības tieksmēm un stāvokli savā zemē.

MIRIS RAKSTNIEKS ANTONS AUSTRIŅŠ

Vakar pl. 10.15 rītā 2. pilsētas slimnīcā miris dzejnieks un rakstnieks Antons Austriņš savā 51. dzīvības gadā.

Dzejnieks slimoja jau diezgan sen, bet ar izredzēm uz izveseļošanos. Asais, liktenīgais lūzums slimības gaitā nāca dažas dienas atpakaļ. Slimais dzejnieks slimnīcā atradās prof. Stradiņa ārstēšanā. Pēdējais bija darījis visu iespējamo Austriņa dzīvības glābšanai, bet bez rezultātiem. Dzejnieks mira no ļaundabīga audzēja. Nelaikis atstāj sievu un desmit gadus vecu meitiņu.

Antona Austriņa dzīve bijusi ļoti raiba. Dzimis viņš Piebalgā kā saimnieka dēls 1884. gada 31. janvārī. Beidzis Pēterpils skolotāju semināru. Neilgi darbojies kā skolotājs. Piedalījies 1905. gada revolūcijā, sašauts demonstrācijā pie dzelzs tilta, ilgi bēguļojis. Rakstniecībā sevišķi intensīvi sācis darboties Latvijas patstāvības laikā. Beidzamos gadus dzīvojis Rīgā, Pārdaugavā.

Antona Austriņa atstātais literāriskais mantojums ļoti liels. Dzejnieks savā mākslā auga līdz pašam beidzamam brīdim. Viņa labākie darbi radušies tieši pēdējos gados.

Nelaikis neapšaubāmi bija visai ievērojams dzejnieks un rakstnieks. Viņa rakstības veids dziļi īpatnējs, vienreizējs, austriņisks. Stils krāšņs, tēlains, ierosinošs, pilns retu, senlaicīgu vārdu un izteicienu. Austriņa lirikā valdīja tā saucamais žanrs — spilgts, īpatnējs. Dzejnieks mācēja pat visvienkāršākās un sīkākās lietas pacelt dzīves un mūžības augstumos. Bet Austriņš nevairījās arī jūtu. Tās viņš atdeva saviem lasītājiem gaišā, brīnišķīgi mierīgā noskaņojumā.

Arī kā prozaiķis Austriņš bija visai savdabīgs. Liels meistars tas bija īsos tēlojumos. Te viņš sniedza skaidrus,

zīmīgi tvertus tipus un novērojumus tieši no tautas un dabas.

Bet visam tam pāri nevaldāmi un zaigojoši plūda pati dzīve daudzkrāsainā, ņirbošā vizmā, ko ar lielu mākslinieciskū spēku Austriņš prata noguldīt savās vārsmās uz mūžīgiem laikiem.

Antona Austriņa beidzamā laika ievērojamākie darbi — dzejoļu krājums «Aizsaule» (1934. g.) un tēlojumu grāmata «Puiškāns» (1933. g. saņēma Kultūras fonda godalgu).

Antons Austriņš bija ievērojams ne tikai kā mākslinieks, bet arī liels kā cilvēks. Milzīga auguma, kailu, īpatnēju galvu, stūrains, viņš tomēr bija pati labsirdība un godīgums. Reti ar kādu varēja tā saprasties kā ar viņu. Vienmēr omulīgs, vienmēr gaišs, dziesmots, viņā šķita mūžam kāds pirmatnējs, vēlīgs spēks, kas ar smaidu un skaidrību uzņēma visas dzīves parādības. Kā cilvēks nelaikis neapšaubāmi bij markantākā personība visu veco, dzīvo dzejnieku vidū.

Sevišķi mīļā atmiņā viņš paliks jaunāko dzejnieku paaudzei kā meistars, pret kuru varēja just vislielāko cienību.

IENAIDA IRONIJA

Nesen Amerikā nomira **Rings Lardners**. Mums viņa vārds pilnīgi tukša skaņa. Bet patiesībā viņš bija viens no īpatnējākiem un apdāvinātākiem amerikāņu rakstniekiem beidzamo gadu desmitos.

Rings Lardners bija satīriskā stāsta meistars. Viņa stāsti asi, īsi, dinamiski, piesūkti īstiem, kvēliem smiekliem, kuri var patikt lasītājiem. Tomēr Lardneram nepiemita tipiskais anglosakšu humors, tāpat bezkaitīgais Tvena un O'Henri humors vai arī Vūdhansa iesmaržotie parketa smiekli. Ringa Lardnera ironija bija nikna, nežēlīga, savā taisnīgumā vēsa pret visām cilvēku tieksmēm un kaislībām. Lardneram piemīt «ienaida ironija» — teica kādreiz par viņu slavenais amerikāņu kritiķis Kliftons Fedimens. Un tas tiešām bija pareizi. No klasiķiem Lardneram varēja būt vienīgi viens gara radinieks un liels priekštecis, un tas — Svifts.

Lardnera ceļš visai raibs. Savu literārisko darbību viņš sāka kā sporta reportieris «Čikāgas Tribīnē». Viņš bija spīdošs reportieris, lieliski pārzināja sportu, un viņa zob-

galigā rakstu valoda un ārkārtigi lielā pazišanās gan Čikāgas, gan Ņujorkas sporta aprindās darīja to plaši pazīstamu lasītājos. Amerikā bieži vien sporta atreferējumi laikrakstos ir tie svarīgākie no visām pārējām ziņām. Tamdēļ nav brīnums, ka daudzi no tagadējiem amerikāņu rakstniekiem sākuši kā sporta reportieri, piem., Hemingvejs, Skots Ficdžeralds.

Lardners pacēlās amerikāņu rakstniecībā no šiem saviem zobgalīgiem sporta atreferējumiem. Viņa pirmais stāsts saucas «Čempions». Vēlāk tas kļuva par sākuma stāstu grāmatai ar nosaukumu «Jūs mani pazīstiet, Ell!». Minētais teiciens ir vienkāršs refrēns, ko vienmēr atkārto savās vēstulēs iecerētai kāds beisbolistu čempions. Šis čempions tipisks amerikāņu pūļa dievs. Lardners to paņem savā stāstā un parāda visai Amerikai, cik daudz tukšības, iedomības un briesmīgas muļķības slēpjas šādā zellī, visu pielūgtā varonī.

Stāstu Lardners uzrakstīja, bet šo stāstu piemeklēja liela nelaime. Kad viņu autors nosūtīja uz Filadelfiju kādam lielam mēnešrakstam iespiešanai, stāsts pēc paša Lardnera izteicieniem atgriezās tik ātri atpakaļ, it kā redakcija būtu bijusi novietota tuvākās pasta nodaļas telpās. Tad uz redakciju brauca pats Lardners.

— Tādu idiotu nav un nevar būt starp amerikāņu sportistiem, — svarīgi atbildēja viņam mēnešraksta redaktors.

Lai pilnīgi izgaisinātu redaktora šaubas, Lardners turpat uz vietas parādīja kāda sportista īstas, nopietni rakstītas vēstules. Šo vēstuļu garīgais stulbums bija nepārprotami saskatāms.

Bet redaktors vēl šaubījās.

— Es iedošu šo stāstu izlasīt saviem kantoristiem. Šais lietās viņi lielāki zinātāji.

Stāsts kantoristiem ārkārtigi patika. Tie smējās, vēderus turēdami. Viņi, protams, nenojauda Lardnera asās ironijas, viņi to lietu uzņēma vienkārši kā kailu, asprātigu joku.

— Jūs uzvarējāt, Lardner, — teica viņam redaktors, — tikai jūsu laime, ka Amerika vēl nav iemācījusies starp rindām lasīt.

Īsā laikā Lardners kļuva slavenība. Viņa stāsti guva lielu piekrišanu lasītājos. Visa sīkpilsoniskā Amerika ģībdama smējās par savu idiotisko varoņu pie- un pārdzīvojumiem. Bet vienā lietā redaktoram bija taisnība — Amerika neprata lasīt starp rindām. Lardneru mīlēja viņa

spraigā, nepiespiestā humora dēļ. Vidus lasītājiem tikas Lardnera vienkāršā, neaptēstā valoda. Lardners rakstīja tā saucamā ielas un amerikāņu profesionālo sportistu žargonā. Bet Lardnera asais izsmiekls līdz laṣītāju sirdīm negāja.

Tas vēl vairāk sakaitināja rakstnieku. Ar laiku viņa stāsti kļuva vēl dzēlīgāki, un beidzot tos nevarēja un nedrīkstēja drukāt neviens izdevums. Savas dzīves beidzamos gados Lardners rakstīja teātriem, rakstīja un slimoja visu laiku ar diloni trešajā stadijā. Reti kad viņš drīkstēja piecelties no gultas. «Kā es ienīstu visas šīs netīrās sabiedrības putas un virsslāņus,» teica bieži viņš saviem draugiem pirms nāves.

Nomira rakstnieks pilnīgā vientulībā, gandrīz briesmīgā nabadzībā. Cilvēku viņš vairījās, katru palīdzību atraidīja. Uz viņa istabas durvīm bija uzraksts:

«Suņiem un apmeklētājiem ieeja aizliegta.»

Pēc Lardnera nāves Amerikā par viņu daudz un plaši rakstīja. Drīz vien visi nonāca pie vienprātīga slēdziena, ka Rings Lardners ir bijis dziļš un ievērojams rakstnieks, bet katrā ziņā bīstams. Viņa stāstos par daudz žults, izsmejošas indes, kas var saēst to, ko nedrīkst skārt.

Un tiešām, kad mēs ielasāmies Lardnera stāstos, mēs redzam, ka viņš savus literāriskos varoņus mīlējis ar kādu savādu, dīvainu mīlu. Viņš tos tēlojis ar tādu ienaidu, ar tādu ironisku rūgtumu, it kā tie būtu viņam bijuši vislielākie ienaidnieki.

Savos dzīves beidzamos gados Lardners bija redzams ne tikai starp sporta ļaudīm vien. Tas bija bieži manāms Ņujorkas augstākās aprindās, starp dārgo reviju apmeklētājiem, nakts klubu mīļotājiem, ar vārdu sakot, starp tām sabiedrības netīrām putām, kuras viņš tik nežēlīgi ietvēris savu stāstu lapaspusēs.

Starp citu, Lardneram ir viens stāsts «Zelta medusmēnesis». Šeit viņš tēlo kādu amerikāņu laulātu pāri, kas svin savas zelta kāzas. Šis stāsts ir tajā ziņā šedevrs, ka apbrīnojami vienkārši visā spilgtumā parāda sīkpilsonības milzīgo stulbumu un iedomību. Šinī stāstā pilnā mērā jau uzmestas tā Bebbita kontūras, ar ko vēlāk kļuva slavens Sinklers.

Kā satīriķis Lardners pēc savas būtības tipisks amerikāņu inteliģences pārstāvis. Viņa milzīgi asā ironija — tipiska deklasēta inteliģenta ironija, kas bēg no savas pūstošās apkārtnes, bet tomēr nezin galu galā, kurp bēgt,

Viņš bija visu savu dzīvi viens un, tikai pateicoties savam ievērojamam talantam un cietam raksturam, spēja arī nomirt viens un varens savā vientulībā un nabadzībā.

JAUNS SINKLERA LUISA ROMĀNS

Sinklers Luiss nesen uzrakstījis jaunu romānu ar nosaukumu «Radīšana». Tas uzņemts visai vēsi. Publika nezin, ar viņu ko darīt. Kritika lielākā daļā dziļdomīgi klusē.

Jaunā romāna saturs apmēram šāds. Kādam mazas provinces viesnīcas īpašniekam divi dēli. Ļoti dažādi pēc sava rakstura, arī uz radīšanas problēmu skatās katrs no sava viedokļa. Viens no viņiem, vārdā Ora, kļūst par viduvēju rakstnieku, aizbrauc uz Ņujorku un tur sāk cept romānus bulvāra garā, lai tādējādi nopelnītu savu dienišķo maizi. Ar laiku viņš sāk ražot beidzamo makulatūru un beigās briesmīgi priecīgs, kad iegūst darbu Holivudā un tur var rakstīt scenārijus otrās šķiras filmām.

Otrs dēls, vārdā Mairons, pavisam cita tipa cilvēks. Viņš sīki un sistemātiski izpēta to, kā nostādīt un vispareizāk vadīt tādu uzņēmumu kā hoteli. Maironam radīšanas process ļoti dziļa un nopietna lieta, kas prasa lielu laiku un visus dvēseles spēkus.

Lai izpētītu sava darba lauku, viņš vispirms strādā par koridoru zēnu, pēc tam par pavāru, vēlāk jau viņš kļūst par štata lielākās viesnīcas direktoru. Romāna beigās pēc milzu bankrota Mairons atrod savu mieru un laimi kā vienas tūristu viesnīcas saimnieks Kanzasas štatā.

Patiesībā viss Sinklera Luisa jaunākais romāns veltīts šī Mairona karjeras tēlošanai. Sīki jo sīki parādīti visi viņa sasniegumi, kļūdas, prieki un bēdas.

Romāns katrā ziņā visai savdabīgs. Viņš pilns dažādu milzīgu skaitļu. Romāna lapaspusēs veseli lieli hoteļu grāmatvedības izvilkumi. Tāpat sīki jo sīki parādīti šīs sarežģītās grāmatvedības noslēpumi, knifi un viltus paņēmieni, kas nes vairāk peļņas kā godīga darbošanās šinī laukā.

Pēc vairāku kritiķu domām, šīs romāna nodaļas katrā ziņā labāk iederētos kāda tirdzniecības vai rūpniecības laikraksta slejās, bet ne mākslinieciskā darbā. Viņas ārkārtīgā mērā gausinot romāna intrigas risinājumu un līdz nāvei garlaikojot katru normālu lasītāju.

Sinklers Luiss kādreiz kļuva slavens ar savu satīrisko

tēlošanas veidu, ar tā palīdzību viņš diezgan asi graizīja pilsonisko sabiedrību, tās tikumus un divkosīgo morāli.

Savā jaunākā romānā Sinklers Luiss pilnīgi atsakās no sava satīriskā elementa. Kapitālista lielā ieraušanas kāre, viņa nežēlīgums un cilvēcības trūkums tagad Sinklera Luisa acīs nav vairs nekas slikts, noraidošs, negatīvs, bet taisni otrādi — pozitīvs.

Jaunais Sinklera Luisa romāns attaisno kapitālistisko «biznesu», tālākveidi. Tas ir liels un krass pagrieziens šī rakstnieka uztverē un darba metodē.

Neskatoties uz to, ka Sinklers Luiss pats ar abām acīm mirkšķina uz lielkapitālistu pusi, pat arī šai sabiedrības daļā manāms diezgan liels vēsums pret minēto Luisa darbu.

Sinklera Luisa stiprums slēpjas satīriskā pieejā lietām. Tikko viņš tai atmeta ar roku, pilnā mērā parādījās viņa talanta sliktās puses. Rakstnieka vispārējais dzīves uztvērums nav vairs tik meistarisks, valoda kļuvusi sausāka, bez svaiguma un jaunu, nedzirdētu gleznu mirdzuma; zīmētie tipi slimo ar bālasinību un teatrālismu.

Pazīstamais kritiķis Grenvills Hikss par šo Luisa darbu izsakās šādi: «Tā ir krietna rokasgrāmata viesnīcu īpašniekiem un pārvaldniekiem. Dzīve te parādīta tik salda un nolaizīta kā bildīte uz konfekšu kastītes. Kur dzīves trakā mašinērija, cilvēku izmantošana? Redzams, ka Sinklers Luiss, tēlojot darbu, drīkst un var uz viņu skatīties tikai no lielrūpnieku smalkā loga.»

Cik var spriest, nesen piespriestā Nobela prēmija Sinkleram Luisam kā rakstniekam nav nākusi par labu.

RAKSTNIECĪBA UN DZĪVE

Nesen franču rakstnieks Žoržs Simenons, pazīstams kriminālromānu autors, nolasījis publisku referātu, kurā izteicis visai pesimistiskas domas.

Franču rakstniecība beidzamā laikā kļuvusi pelēka. Pat kriminālistiskais romāns zaudējis savu agrāko spēku, spožumu un krāsainību.

Drāmas, kas gandrīz katru dienu norisinās dzīvē, daudz aizraujošākas par tām, ko rāda mums pat visspējigākā autora izdoma. Dzīve pašureiz ir vislielākā dzejiskā jaunradītāja. Rakstniekiem viņas priekšā jāloka ceļi. To, ko tagad sniedz dzīve savā neiespējami ātrā, modernā pul-

sējumā, plūsmā un steigā, var tikai apbrīnot. Dzīve kļuvusi tik veikla, tik asprātīga, pilna tik dažādu, gan šausmīgu, gan jautru pārsteigumu, ka viņas priekšā galīgi nobāl katra pat vistrakākā krimināl- un piedzīvojumu romānu autora iztēle. Šīs rakstniecības nozares darbi, šķiet, vienkārši nožēlojami, salīdzinot ar tiešamību, ar ikdienu visā viņas mirdzošā raibumā.

Otrs franču rakstnieks Fernāns Vanderēns arī apraksta šo pašu jautājumu, bet jau daudz plašāki.

Pēc viņa domām, visi tagadnes franču prozaiķi esot vienā ziņā atrofēti. Viņi nespējot savos darbos attēlot franču tautas tagadējo dzīvi. Francijas pēckara sadzīve, viņas ikdiena ar tās tipiem, sāpēm un priekiem paejot franču jaunākiem prozaiķiem gandrīz pilnīgi nemanot garām. Francijai trūkstot liela, plaša vēriena pēckara sadzīves tēlotāja. Nākotnes lasītājiem tagadne būšot dālderis aiz septiņiem vākiem, sveša, tāla, nezināma, jo neviens no šīsdienas rakstniekiem tās krāsaino, ņirbošo ikdienu nebūs savās lappusēs atstājis (vienīgais izņēmums, pēc Vanderēna uzskata, būtu Žils Romēns ar savu grandiozo ciklu «Brīvas gribas cilvēki»).

Moderno prozaiķu darbos neatspīdot tieši tās dziļās un krasās psiholoģiskās maiņas, kas radušās pēc lielā pasaules kara dažādos sabiedrisko slāņu redzamākos pārstāvjos un tipos, piem., parlamentārietī, deklasētā, nervozā inteliģentā, paputinātā sīkā pilsonī. Starp citu, šīsdienas rakstniecība nemaz nav parādījusi komersantu — avantūristu, melnās biržas pārstāvi vai tādus grandioza apmēra viltniekus, kāds bija savā brīdī Kregers, Staviskis, Ustriks.

Fernāns Vanderēns atgādina jaunajiem franču prozaiķiem agrākos klasiķus Zolā, Balzaku un Dodē, viņu ievērojamos dzīves pilnos darbus, viņu dziļo spēju un prasmi uztvert un ietvert savās grāmatās laikmetu. Franču rakstniecība izmainās sīknaudā — beigās izsaucas Fernāns Vanderēns.

Šo abu tikko minēto franču rakstnieku domas visai zīmīgas. Tādas pašas balsis dzirdamas arī citu tautu rakstniecībās. Apmēram šādā pašā garā vēl neilgi atpakaļ «Dienas Lapas» slejās bija izteikušies daži mūsu rakstnieki un dzejnieki arī par latviešu rakstniecību.

Kaut kas nav kārtībā. Visi jūt slimību. Cenšas un pa daļai rod viņas raksturu un gaitu. Bet tomēr nezin, kā tikt no šī bīstamā vārguma vaļā. Sajukums iestājies sabiedrībā, un apmulsums nācis arī pār rakstnieku galvām.

Gandrīz visi godīgākie pilsoņu zinātnieki nākuši pie slēdziena, ka kapitālistiskā iekārta lēnām, bet neglābjami brūk. Šis lielais, varenais sairšanas process sniedz ārkārtīgi daudz bagātīga, neredzēta un raiba materiāla apstrādāšanai mākslas darbos. Bet rakstnieki klusē. Pat progresīvais pilsoņu rakstnieks savā nospiedošā vairākumā ieņēmis ūdeni mutē un knubinās ar saviem padilušiem pogu caurumiem. Vai viņš baidās no sava maizes tēva, jeb to pārņēmusi priekšnāves trīsa? Bet taču bailīgie nekad nav radījuši nekā liela. Un tā tas ar maz izņēmumiem notiek visā pasaulē. Pasaule pūst, bet neviens par to neliekas daudz zinis. Lai...

ĀDOLFS ERSS 50 GADOS

1885. — 12. VI —1935.

Vēl dažas dienas līdz 12. jūnijam, un — atkal viens no latviešu rakstniekiem ieies piecdesmitgadniekos. Soreiz tas būs Ādolfs Erss...

ĀDOLFS ERSS LĪDZ LATVIJAS PATSTĀVĪBAI

Ādolfs Erss, īstā vārdā Rūniks, cēlies no Vidzemes, kur viņa tēvs un tēvatēvs dzīvojuši Eža pagastā Ģībēnos par saimniekiem.

Ģībēni stāv augstā vietā, no kurienes paveras brīnišķīgs skats uz visu apkārtni. Šeit Erss pavadījis savus pirmos mūža gadus. Tie vēl tagad paceļas viņa atmiņā pilni asu, fantastisku iespaidu; no viņiem vēl tagad runā un darbojas katra dzīva un nedzīva lieta, pārliedama dzejnieka domu gaitu ar pasakainu mirdzumu.

Ersa dzīves sākums, kamēr tas vēl iet ganos, apmeklē Eža pagasta un Skujienas draudzes skolas, zemniecisks un tīri zemniecisku iespaidu pilns. Apmeklējot dažus gadus pilsētas skolu Cēsīs, viņš pirmoreiz iepazīstas ar pilnīgi jaunu, svešu pasauli — aristokrātijas dzīvi, kas vēlāk rod plašu, romantisku izpausmi viņa pirmos literāriskos darbos, sevišķi lirikā. Turpat Cēsīs viņš nobeidz skolotāju kursus un sāk strādāt par palīga skolotāju Dzērbenē. Uznāk revolūcija, un sākas ilgs klaidu laiks, pilns savdabīgas romantikas un piedzīvojumu. Šis te laikmets pa daļai

atsegts stāstu kopojumos «Maskas» un «Greizos Ratos», kā arī romānā «Satīrs un krusts».

Sākumā Erss dzīvo Pēterpilī, badojas un mācās mūziku; vēlāk aizbrauc uz Iekškrieviju un vada milzīgas telefona būves. Tad kļūst par rakstāmmašīnu lentu aģentu Maskavā. Kad šinī amatā viņam pavisam neveicas, viņš kļūst profesionāls muzikants. Spēlē kāzās, ballēs un kinematogrāfos, līdz iekļūst vienā labā restorāna orķestrī un no turienes cirkū. Bet ne ilgi. Drīz vien viņš apmetas klosterī «Baltie krasti» kā svētceļnieks un grēku nožēlotājs; tur viņš dzīvo vienu laiku pilnīgi bez naudas, peļņas un darba gluži kā pienenes pūka vasaras dienā. Starp citu, piedalās arī kādā garākā svētceļojumā uz Kijevu un iekrīt visraibākos piedzīvojumos.

Arī pats Erss psihiski šinī laikā pilns rūgsmes, svārstību un romantisma; viņš kaisli un neatlaidīgi tiecas pēc sintēzes, ko meklē un rod pa daļai mistikā, simbolismā un dabas apskaidrībā.

1911. gadā Erss nonāk Latgalē, kur dzīvo līdz 1914. gadam. Šis dzīves periods spilgti ietverts un parādīts vēlākajos Latgales stāstos — tagad jau citā, pārveidotā māklinieciskā aspektā.

ERSS LATVIJAS PATSTĀVĪBAS LAIKĀ

Pēc Latvijas valsts nodibināšanās sākās Ersa māksliniecisķās radīšanas intensīvākais laiks. Parādās dzejas: «Sešas poēmas», kur sakopota Ersa īpatnējā episkā dzeja, dzejoļu krājums «Itālija», kas radies no ceļojuma iespaidiem, un, beidzot, līdz šim laikam lielākais Ersa dzejoļu kopojums «Amora dārzs» (1923. g.), par ko dzejnieks saņem arī Kultūras fonda prēmiju.

Šinī krājumā blakus smalkām, caurspīdīgām Latvijas dabas apcerēm daudz dzejoļu it kā no seniem, tāliem rokoko laikiem, kas glāsta un saldina ar savu dzidro, porcelānam līdzīgo stilu.

Šinī laikā Ādolfa Ersa dzīve kļūst ārēji rāmāka, pilsoniskāka, bet viņa dzejnieks sasniedz savu ilgi meklēto garīgo briedumu un iekšējo skaidrību. Viņš arvien vairāk un vairāk pievēršas daiļprozai, šai grūtākai no visām mākslām, un tur tad arī visai skaidri iezīmējas viņa rakstnieka seja un visa personība.

Bez jau minētiem stāstu kopojumiem «Maskas», «Grei-

zos Ratos» un romāna «Satīrs un krusts» parādās tēlojumi «Krustceļi», stāsti «Lauku varoņi», «Latgales stāsts», «Vecā Latgale», «Laimīgie» un «Jautras rīdzinieces», romāni «Aglonas Dievmātes atgriešanās», «Mīlestības varavīksne» un «Muižnieki».

Tagad nu Ersa rakstnieka personībā skaidri redzami divi radīšanas periodi — pirmais darbības sākumā romantiski simbolistiskais (romāns «Satīrs un krusts», stāsti «Maskas» un «Greizos Ratos»), otrs, paša Ersa vārdiem izsakoties, konstruktīvi reālistiskais, kas sevišķi dominē viņa beidzamā — brieduma laikā. Šis te pēdējais virziens arī pašam rakstniekam liekas daudz īstāks, māksliniecisķi skaidrāks un gatavāks par pirmo.

Rakstnieks mīl dzīvi, mīl viņas kaislo, gaistošo plūdumu, vēro un dzīvo tai līdz ar lielu iekšēju skubu un sasprindzinātību, izraujot no tās saviem darbiem raksturīgāko, spilgtāko, ko izliec, izveido un samontē pēc savas gribas un jausmas, dodot skaidru, drusku vilinošu, grotesku zīmējumu un sakāpinātus, pirkstgalos paceltus notikumus, kas brīžiem robežo ar fantastiku. Šinī žanrā Erss sniedzis augsti vērtējamus darbus.

Latvijas patstāvības laikā Erss gandrīz nepārtraukti dzīvo Rīgā, tikai īslaicīgi aizceļojot, visvairāk uz mūsu kaimiņu zemēm Lietuvu un Igauniju, par kurām, starp citu, tas sarakstījis skaistas grāmatas. Arī Itālijā Erss uzturējies kādu laiku, un te viņam radusies grāmata «Vienpadsmit mozaīkas».

PAŠREIZĒJAIS ERSS UN VIŅA TURPMĀKIE NODOMI

Kopš 1932. gada Erss visas vasaras un ziemas pavada pats savā ģimenes mājā Mežaparkā. Viņa nams gaiši pelēkā krāsā stāv nelielā uzkalnā starp retām līkumotām priedēm.

Rakstnieka darba istaba. Istaba plaša, gaiša un neuzbāzīgi vienkārša. Istabas divi logi rāda jaunu augļu dārzu. Ābeles, kuras Erss saņēma kā dāvinājumu 25 gadu darbības atcerē, jauki paaugušās un tvīkst vienos ziedos. No tālienes lūkojoties, viņas liekas kā zemei pieplakuši mazi, rožaini mākoņi. Viņām apkārt staigā dūjas un mierīgi vizuļo gaismā.

Pats rakstnieks, rāms kā zeltaina rudens vārpa, lēni šūpojas savos tēlos un groteskās. Runā viņš maz, kā pie-

spiežoties, un lūpās ik brīžiem iespurdz labsirdīgs, ironisks smaids, kas ātri vien nodziest smīnā.

Tāpat kā jaunībā, viņš vēl joprojām kaisli mīl mūziku, skaistas lietas un vientulību, no rakstniekiem Gogoli, Dostojevski, Anatolu Fransu un Flobēru. Daudz interesējas par stila un formas jautājumiem, par kuriem savā laikā bieži rakstījis.

Beidzamos divus gadus Erss ļoti daudz strādājis. Viņam pabeigtas, vēl atrodas darbā 9 jaunas grāmatas.

Kopš «Āmora dārza» Ersa dzejoļi parādījās tikai periodikā. Pašreiz viņam sagatavoti divi dzejoļu krājumi — pirmais gandrīz 15 drukas lokšņu biezs, ar romantisku nokrāsu, tanī ietilpst visi tie dzejoļi, kas parādījušies atklātībā beidzamā laikā. Otrs — krietni mazāks — filozofiska, zinātniska rakstura, viņā apdziedāta daba un tās elementi. Abi dzejoļu kopojumi vēl bez virsrakstiem.

Tāpat bez virsraksta stāstu krājums, domāts jaunatnei. Viņā sakopoti bērnības un jaunatnes stāsti, un ir šāda veida rakstnieka pirmā grāmata. Bez tam rakstniekam sagatavots vēl viens stāstu krājums.

Jau ilgāku laiku rakstnieks strādā pie liela vēsturiska romāna «Latvieši Žalgiras kaujā», bet tekošais maizes darbs neļauj viņam koncentrēties vienīgi tikai šinī virzienā. Romānā tēlota Žalgiras kauja, kur vairāku tautību jaukts karaspēks lietuviešu karaļa Vitauta Dižā vadībā sakauj Vācu ordeni, un senie latvieši, kas arī piedalās viņā un sekmē kaujas labvēlīgo iznākumu. Bez tam Erss strādā vēl pie romāniem «Elles uguns» un «Pret rītu». Beidzamā tēlota partizāņu piedalīšanās Latvijas brīvības cīņās, un tas pa daļai jau parādījies mūsu laikrakstā.

Pilnīgi pabeigts romāns «Šķirti ceļi».

Tuvākā nākotnē «Pagalma» apgādībā parādīsies grāmata «Vidzeme brīvības cīņās» — karalaika atmiņas par Ziemeļlatviju. Tā būs visai savdabīga grāmata. Tur blakus lappusēm par tālaika vēsturiskām norisēm būs rodams formā augstvērtīgs feļetons un liriskas atmiņas.

Rakstniekam ieejot sava mūža otrā, pilnīgākā nobrieduma pusē, no savas puses novēlam viņam ne tikai paveikt šos sāktos darbus, bet radīt vēl daudz jaunus, skaidru atziņu, jausmu un dzidra stila pilnus, kuros mirdzētu viņa daudzo piedzīvojumu un pārdzīvojumu nogūlies zelts.

TĒVU ZEME

Romualda Borkovska. Stāsti no senās Latgales. Autora izdevums, Rīgā, 1935. g.

R. Borkovskis latviešu rakstniecībā līdz šim nepazīstams vārds. Apsveicami, ka viņš sācis ar prozu, jo pēdējo jaunā paaudze piekopj visai maz.

B. pirmā krājumā sakopoti pieci stāsti un tēlojumi. Labākais no viņiem — «Māras zemes ķēniņiene», kurā autors vienkāršos, sirsnīgos vārdos aprakstījis jauna, nabadzīga tautas mākslinieka mīlestību, bojāeju un viņa radošā gara atdzimšanu veidotā Sv. Marijas tēlā.

Lielākais kopojuma stāsts, pēc kompozicijas patiesībā romāns, nav izdevies. Jaunajam autoram pietrūcis vajadzīgās iztēles lidojuma un amata prasmes, lai veidojamo vielu sakausētu pieņemamā mākslas darbā. Stāstā rādītie cilvēki, sevišķi galvenais varonis, shematiski. Tāpat autors pārkāpis elementārākās vēstures patiesības, savirknēdams vienā cilvēka mūžā tādus vēsturiskus notikumus, kuru norise īstenībā ilgusi daudz garāku laika sprīdi.

Borkovska teikums tēlainības ziņā vēl neizveidots, viņš nav iemācījies īsti tēlot un slīd pāri aprakstāmai dabai, lietām, notikumiem un dvēseļu cīņām diezgan veikliem, bet parastiem vārdu kopojumiem.

Borkovska labākās īpašības viņa kaislā tēvu zemes mīlestība, ticība nākotnei un optimistiskā dzīves izjūta.

TRĪS IEVĒROJAMAS GRĀMATAS

Beidzamā laikā otrā iespiedumā iznākušas trīs ievērojamas grāmatas.

Vispirms **Annas Brigaderes** lielās triloģijas «Dievs, Daba, Darbs» otrā daļa **«Skarbos vējos»**, kur rakstniece smalkiem, dzidriem un atturīgi darinātiem teikumiem, kas līdzinās senām krēmainām Briseles mežģīnēm, tēlo mazas lauku meitenes pirmo tuvāko saskāršanos ar vareno, ikdienišķo dzīvi.

Parastā latvju daba, lauku cilvēki un vienkāršie, neuzkrītošie notikumi grāmatā pacelti spožā, varavīkšņainā augstumā, padarīti vāri caurspīdīgi, kā no dārga porcelāna, kas maigi san un vizmo gaismā, bet augošas mei-

tenes dvēseles pārdzīvojumi — jūtas un domas — atvērti tik saprotami, dziļi un vienkārši kā nekad līdz šim latviešu rakstniecībā.

Apbrīnojama Annas Brigaderes prasme nostādīt attiecīgo notikumu vai dvēseles pārdzīvojumu vajadzīgā apgaismojumā un mākslinieciskā apdarē.

Edvarta Virzas nesaistītā valodā rakstītā poēma «Straumēni», Zemgales sēta visos četros gada gājumos, arī parādījusies otrā iespiedumā.

Nesen pārtulkota vācu valodā, viņa arī Vāczemē gūst jo ievērojamu atzinību.

So grāmatu pirmām kārtām gribētos nosaukt par cēlu. Katra, pat visusīkākā lieta, zemes un dvēseles miers, cilvēku īpašības un ikdienas darīšanas šeit skārtas ar mūžības domu, klātas ar neiznīcības un lieluma elpu.

Virzas poēmas vārdu plūdums līdzinās ērģeļu skaņām visos viņas reģistros. Sevišķi liels meistars Virza gleznu un salīdzinājumu darināšanā. Ir gleznas, kas apžilbina un apgaismo lasītāja dvēseli kā zibens tumsu un paver pasauli vai tīri vienkāršu lietu gluži jaunā, ierosinošā gaismā.

«Straumēnos» Zemgales sēta parādita pirmreizīgā, neredzētā spilgtumā un pilnībā un saglabāta nākošām paaudzēm vienmēr smaršaina un tīkama.

Tāpat otrā izdevumā iznācis **Aleksandra Grīna** romāns **«Tobago»**.

Latviešu rakstniecībā tas ir pirmais koloniālais romāns ar paliekamu vērtību.

Darbs pārsātināts raibiem, aizraujošiem notikumiem. Plūst asinis, zelts, zūd ļaudis un kuģi, bet visam tam pāri mīlestība un siltzemju raibā, krāsainā daba.

Romāna varoņi spēcīgas neapklusināmas gribas cilvēki, kas nevairās šķēršļu, darba un īstu, kvēlu jūtu. Šāda tipa ļaudis latviešu rakstniecībā rādīti ārkārtīgi maz.

Savā romānā Aleksandrs Grīns ne tikai lielisks, intriģējošs stāstītājs, bet arī īpatnējs stilists. Viņa teikums ar savdabīgu ritmisku piesitienu vijas kā Tobago salas zaļganās, smaršainās liānas, tīri nemanot apvij lasītāju un tad tur to savā tvanīgā gūstā, reibina galvu un šūpo viņa asinis.

Visus trīs minētos darbus izlaidusi Valtera un Rapas izdevniecība.

NOVELES MEISTARS

Jānis Ezeriņš. Raksti, otrs sējums.
Noveles 1935. g. Valtera un Rapas a. s. izdevums

Latviešu novelei ir jau savas tradīcijas un attīstības kāpieni. No vienkārša stāstījuma par lauku dzīvi un viņas ļaudīm tā tagad, noejot vairākus posmus — reālismu, romantismu, pa daļai simbolismu —, nonākusi līdz šo dienu diezgan plašam sazarojumam, kur aukal vērojams viens otrs mēģinājums tālākai noveles attīstībai.

Jānis Ezeriņš ienāca latviešu rakstniecībā tūlīt pēc pasaules kara. Viņš pieder tai rakstnieku paaudzei, kura pašreiz atrodas sava brieduma gados un devusi tādus novelistus stāstniekus kā K. Zariņu, Rozīti, Ersu un J. Grīnu. Pa daļai novirzīdamās, pa daļai salauzdama to noveli, ko tai bija atstājusi vecākā paaudze, viņa sāka iet jaunus ceļus, devās tālākos meklējumos un eksperimentos, un tas varbūt vēstures skatījumā būs šīs paaudzes lielākais un ievērojamākais nopelns. Devusi novelei jaunu ierosmi un dzīvību, šī paaudze to pašulaik slīpē un paceļ līdz augstai gatavības pakāpei, piepildīdama viņu ar dzīvi un cilvēkiem savā īpatnējā reālistiskā garā dažbrīd ar romantisku fantastisku piesitienu, galaslēgumu atstādama nākotnei.

Jānis Ezeriņš ir viens no šīs paaudzes redzamākiem un spēcīgākiem pārstāvjiem, kaisls jauna stila un vielas meklētājs novelē, artistisks no galvas līdz kājām, pilns nemiera un trauksmes, putniem un vējam rada. Ja Kārli Zariņu iezīmē stiprā nopietnība, iekšējs traģisms, J. Grīnu skepse un ironija, Ād. Ersu smaids un fantastika, bet P. Rozīti sarkasms un grība, tad Jāni Ezeriņu asprātība un žilbinoša situācija.

Sākdams gandrīz vienīgi kā stilists un stilizētājs, viņš savas atjautības un spraigumu ievij visvairāk stilā, valodā, lai tās tur guļ kā putekļi vīlē; dažbrīd gleznā, retā, smalkā izteicienā viņš visu pasauli apveļ kā mazu akmeni otrādi. Bet, no viena darba uz otru iedams, Ezeriņš savā radīšanā vienmēr vairāk tuvojas senās, klasiskās noveles spraigai uzbūvei un veidojumam. Stils ar laiku paliek atturīgāks, smalkāks, ne tik blīvi gleznains; ierosinošie piesitieni pagadās retāki, par to īstāki un ar lielāku ierosmi lasītājā. Atjautība, nemazinādamās valodā, paceļas pāri tai, lai ar jo lielāku spēku un veiksmi iezīmētos situācijās,

pēkšņos, dīvainos cilvēka dvēseles gājienos, kas jau cieši saskaras ar īstu dramatisku konfliktu.

Nupat iznākušā Kopoto rakstu otrā sējumā ievietoti šādi noveļu krājumi: «**Dziesminieks un velns**», «**Fantastiskā novele un citas**», «**Viņa majestātes kazarmēs**» un «**Leijerkastes**» **pirmās daļas sākums.**

Tādā kārtojumā šis sējums visai zīmīgs rakstnieka attīstībai un rāda viņa gaitu no iesācēja līdz meistaram.

Ezeriņa pirmos darbos līdz «Leijerkastei» redzama stipra tieksme uz izsmalcinātu, literārisku romantismu un simbolu, uz paplašinātu, greznu tēlojumu ar gausinātu darbību; viela ņemta no pagājības, svešām zemēm, kara un juku laikiem. Te autors liekas visvairāk vēl literāriskās pagātnes varā, un tomēr arī jau minētos darbos spilgti jaužama īpatnība un amata prasme. Bet, tikko rakstnieks pieskaras pašu zemei, tā viņam šīs īpašības uzšļāc līdz augstai pilnībai, dodot dzidras, noapaļotas noveles, piemēram, kaut «Iegātnīšu», pie kuras pats autors vairākas reizes atgriezies, to labodams un veidodams.

«Leijerkastes» pirmās daļas sākumā jau vairākas noveles, kas rāda Ezeriņu kā īstu meistaru ar viņa zīmīgākiem un jaukākiem tvērieniem, ar dzidru, ārkārtīgi ierosmīgu valodu, vienreizīgām asprātībām un ļoti skaidru darbības risinājumu, kur tas allaž noveles pašās beigās sagriež negribētā dramatiskā kāpinājumā un atrisinājumā.

Jāņa Ezeriņa Rakstu izdevums visai solīds. Sējumam galā pievienotas ļoti rūpīgi sastādītas piezīmes par katru darbu, kur rodams viens otrs iezīmīgs un jauns fakts.

GRĀMATA PAR LIELĀM CIŅĀM

Ādolfs Erss. Vidzeme brīvības cīņās.
Izdevis «Pagalms» 1935. gadā

Šī 250 lappušu biezā grāmata visai īpatnēja parādība mūsu beidzamā laika rakstniecībā. Vēsturiski dati, fakti un notikumi, kas daudziem pirmā acumirklī var likties garlaicīgi un sausi, šeit pacelti kaut kādā citādā plāksnē, padarīti mirdzoši, kas tīri nemanot saista uzmanību, nonāk līdz sirdij un paliek tur, viļņojot dziļi un neapturami.

Erss šinī savā grāmatā stāsta par Vidzemi tais viņos neaizmirstamos laikos, kad gandrīz ne no kā, tikai patei-

cotīes vienīgi latviešu cīnītāju lielajai neatlaidībai un bezgalīgai ticībai, radās un izauga patstāvīgā Latvija. Tagad šie laiki un viņu darītāji kļuvuši jau teiksmaini un kā mirdzoša varavīksne zaigo pāri mūsu tagadējām dienām un gaitām.

Ersam piemīt tā lielā prasme lēni, vienkārši un dzidri tēlot. Viņa košā valoda plūst rāma, mazliet skanot, un stāstītais kā baltas, tīras smiltis nogulstas dvēseles dziļumos gaišiem slāņojumiem un ar savu rēno vizmu dod gandrīz sapņainu mieru un atceri.

Grāmatu ievada īss, koncentrēts mūsu dzimtenes seno dienu apskats un vērtējums. Tad seko lielā pasaules kara, bēgļu laika un revolūciju tēlojumi. Grāmatas smaguma punkts — nodaļas par Valku, vācu okupāciju, igauņiem, lielinieku laikiem, partizāņiem un slavenām kaujām pie Cēsīm un Straupes; tās visas atdotas ar dziļu iejūtu un ievērojamu izteiksmes spēku. Šie laiki un viņu traģiskie notikumi paiet lasītājam garām kā dzīvi, un to varenā elpa ceļas no lapaspusēm un viegli skar lūpas un pieri.

Ersa savā grāmatā nav vairījies arī no to izcilu personu pieminēšanas, kas tanī lielā laikmetā darbojušās. Pavērti arī daži līdz šim nezināmi, bet arī visai raksturīgi sīkumi, kas met zināmus pēkšņus, skaudrus starus tā laika izpratnei.

Blakus toreiz tiešām eksistējošām personām Ersa ievada savos tēlojumos arī pilnīgi izdomātus personāžus (piem., Rudaini), kas katrā ziņā ļoti atsvaidzina notikumu plūdumu un padara viņu lasītāju skatījumam vieglāku un taustāmāku.

Bez mākslinieciskās šai grāmatai piemīt arī liela sabiedriska un audzinoša nozīme. Jaunā paaudze no viņas var smelties ticību darbam, gara neatlaidībai un varonībai, no viņas var redzēt to, ar kādām lielām grūtībām, kādās ilgās cīņās un izturībā gūta tautas brīvība un valsts patstāvība; no šejienes mājiens sargāt un glabāt iegūto kā tagadnē, tā arī nākotnē. Vecākai paaudzei šī grāmata — smaga, brīnišķīga glezna, kurā tā var ieraudzīt savas jaunības apgaroto un mūžības skārto seju.

Blakus jau agrākām grāmatām par Lietuvu un Igauniju Ersam šī trešā — «Vidzeme brīvības cīņās» — jauks turpinājums viņa savdabīgā rakstības nozarē.

Grāmata izdota glīti.

JAUNĀKAIS DZEJNIEKS

Vilis Cedriņš, Sidraba jātnieks. Dzejas un poēmas, Valtera un Rapas akc. sab. izdevums

Ar Vili Cedriņu latviešu dzejā ienāk jauna dzejnieku paaudze. Viņš ir šīs paaudzes pirmais, un aiz viņa dzirdama šīs paaudzes pārējo dzejnieku vēl neskaidrā, dīvainā soļu dunoņa.

Iepriekšējā dzejnieku paaudze, kas izkāpa dzejas lokā ap 1928. gadu, kad arī bija vērojams stiprs jaunās dzejas uzplūds, nāca jaunas, nebijušas formas vārdā. Viņa lauza tradīcijas, jauca un neatzina nekā no bijušā un no haosa gribēja veidot savu seju un pasauli.

Dzejnieku paaudze, kas tagad nāk ar Vili Cedriņu, arī ceļas formas vārdā. Bet viņas formas prasības gandrīz pilnīgi pretējas iepriekšējās paaudzes formāliem centieniem. Šī paaudze ar visu savu jauneklīgo dedzību ienirst pagātnē, tradīcijā. Meklē tur pagājības tālumā savu izteiksmei vajadzīgo un noderīgo, tad iemet to savas jūsmas un personības ugunī, pārkausē, pārveido, lai tad to celtu augstu gaismā kā gluži jaunu, nedzirdētu. Sen jau nav apspīdējis latviešu liriku tāds laiks kā tagadējais, kur viss senatnīgais būtu tik neatlaidīgi celts augšup, vētīts, caurskatīts, simts stundu plaukstā grozīts, apbrīnots un no viņa senā spožuma kausēts jauns spogulis, kurā ieliet visu dzīvi un pasauli.

Tikko minētais pilnā mērā attiecināms uz Vili Cedriņu. Viņš ārkārtīgi balstās uz tradīciju, galvenām kārtām tautas dainu tradīciju. Neviens no jaunākiem dzejniekiem nav tik tuvs tautas dziesmai kā Vilis Cedriņš. Viņš no tās izaudzis, viņš tajā izplaukst, un viņš tajā smeļas valgumu un spēku nākošam, tālākam ceļam. Tautas dziesma Cedriņam ir kā kalnos kāpējam spieķis, vēl vairāk — kā sirds un muskuļu tvirtums.

Pirmais, kas šķita nojaužam dainu lielo nozīmi latviešu modernajā dzejā, bija Eriks Ādamsons. Viņa latviskās balādes, ko tas savā laikā (1928.—29. g.) rakstīja tādā pašā vecumā kā Cedriņš savas dzejas, — dzejas ar dziļu pilnību un spilgtu pirmreizēju nozīmi latviešu lirikā. Bet Eriks Ādamsons tuvojās tautas dziesmai kā izsmalcināts estēts, kā aleksandrīniešu laikmeta pilsētnieks. Viņam daina bija mežģīne, ar ko viņš izrotāja savu dzeju, roze, ko viņš īslaicīgi piesprauda savas dzejas mirdzošai frakai.

Vilis Cedriņš tver šo lietu daudz būtiskāk. Viņš arī nemaz nevar to savādāk darīt, jo viņš nāk kā citas, lauku pasaules cilvēks.

Vilī Cedriņā virmo kaut kāda neizsakāma kautrība, zemes kautrība, zināma stūrainība, naivums, kas, lai gan drusku iedragāts kā vasaras ābols, krītot rasainā zālē, tomēr vēl spēj pacelties līdz dunošam svinīgumam, bet, galvenais, Vilī Cedriņā mīt svaigums, bezgalīgi pirmatnīgs svaigums. Tas ir sauļainu pļavu, tērču, birztalu un ceļmalu svaigums. Viņš nav uzkrītošs, spilgts, kliedzošs, tāds, kas plosa un jauc dvēseli vai sviež debesīs. Tas ir kautrs, lēns, smalki jaužams, kas pamazām, neatlaidīgi, bet dziļi ienirst visos cilvēka audos un šūnās.

Paverot Viļa Cedriņa grāmatu, liekas — katrs dzejolis garo, vāri, vienmērīgi garo latviešu zemes dvingu un smaršu, sauli un miglu, latviešu zemes, kas guļ ap Valmieru, mūsu ziemeļos. Šķiet, vienalga, vai nu paņemt četrstūrainu smaršainu irdnes slāni plaukstā, vai šo pirmo dzejnieka grāmatu. Tāpēc viņam, dzejniekam, tie darbi, kuros viņš runā par dzimteni, it īpaši Valmieru un tās apkārtni, kā arī par dzimtenes ilgām un sāpēm, tie labākie (skat. visu beidzamo grāmatas nodaļu «Burtnieka tālumi» no 103. lpp. līdz 117., kā arī poēmu «Tāluma jājēji», 35. lpp.).

Latviešu tautas dziesmu Vilis Cedriņš izmanto divējādi: vai nu to pilnīgi imitēdams, vai izmantodams tikai tās atsevišķos elementus.

Pirmais veids — imitācija pie Cedriņa sastopams maz. Kā raksturīgāko šāda veida dzejoli minēsim «Ceļmalas ābeli», 60. lpp. Mēs ieteiktu no minētā veida darbiem uz priekšu dzejniekam izsargāties: tie nav nekas cits kā atdarinājumi, kuros velti meklēt radošu garu.

Atsevišķus tautas dziesmas elementus Cedriņš savā dzejā izmanto ļoti plaši, un tā ir viena no viņa kā dzejnieka visapsveicamākām īpašībām. Viņš ņem no dainām veselus teikumus, pusteikumus, atsevišķus raksturīgus vārdus un epitetus, visvairāk beidzamos. Bet viņš to visu tik smalki prot pārkausēt un iekļaut savas dzejas pārējās sastāvdaļās, ka nu jau šie dainu teicieni šķietas kā paša Cedriņa un lieliski atsvaidzina un apraso visas viņa vārsmas (piem., dzejoļos «Rīga dimd», 8. lpp., «Māras zeme», 7. lpp., «Arājs kapa kalnā», 55. lpp.).

Sevišķi jauki un estētiski ierosmīgi Cedriņa epiteti, ar kuriem viņš savu dzeju piebārstījis no vienas vietas.

Tāpēc viņa vārsmas mirdz ar tādu graudainu, ņirbīgu vizmu kā jauns, spožs sniegs saltā ziemas rītā.

Un šie daudzie dainu elementi nav nekas ārējs Cedriņa dzejā, nav nekāds izskaistināšanas līdzeklis kā dāmai lūpu zīmulis; viņi būtiski iekļaujas dzejnieka īpatnīgo vārdu plūsmā.

Cedriņš tīri intuitīvi uztvēris dzejas īsto būtību — vārdu. Viņš kaut kā nojauž, ka dzejniekam pilnīgi jāpārvalda vārds, katrs vārds, jāzina tā raksturs, tieksmes, spējas, smaršas, untumi un spēks. Cedriņš to visu uztvēris. Par viņu var jau runāt kā par vārda mākslinieku, dzejnieku. Viņš vārdus savās vārsmās liek ļoti rūpīgi. Vispirms katru vārdu ilgi pagroza savos pirkstos, noglāsta to savām acīm, pasmīn savu raksturīgo smīnu un tad tikai ieliek to rindā. Un tā vārdu pēc vārda. Tikai retu reizi dzejniekam uznāk vājuma brīži, un tad skaisti vārdi sakrīt viņa rindās par daudz, un tā rodas liekvārdība (poēma «Kraukļa gadi»).

Lielu vērību Cedriņš piegriezis arī ritmam (ritumam) un šeit radījis jaukus paraugus. Veido savas vārsmas dzejnieks visvairāk daktilī un trohajā, latviešu valodas piemērotākos pantmēros. Gadās arī viņa dzejoļos jambs, amfibrahijs. Sevišķi rets pantmērs lietots dzejolī «Rīga dimd» — amfimakrs, pēc cezūras sajaukumā ar trohaju.

Savu īpatnējo ritmu Cedriņš sasniedz, apzinīgi variēdams vienā un tai pašā rindā vairākus pantmērus, lielāko tiesu divus, reti trīs. Tā viņš saslēdz daktili ar trohaju un otrādi. Rodas dīvaini, līgani ritmi, kur cezūras tup vidū elpas atvilkšanai. Savu ritmiku Cedriņš veido pēc savas noteiktas sistēmas, shēmas, kurai pamatā arī saskatāma dainu ritmiskā tradīcija. Mums pat šķiet, ka dzejnieka līdzšinējie ritmiskie sniegumi gandrīz tas vērtīgākais viņa lirikā.

Savos garākos darbos dzejnieks maina arī pēdu skaitu gan atsevišķās vārsmās, gan veselos vārsmu kopojumos, dažreiz pieturēdams vienu pantmēru, bet retumis arī mainīdams pēdējo, pie kam viss tas notiek dziļā un pārliecinošā saskaņā ar attiecīgo saturu (poēma «Tāluma jājēji», 35. lpp.).

No klasiskajām formām dzejnieks vienreiz lietojis sonetu un divas reizes Sapfojas pirmo strofu un, jāsaka, pēdējo vārdu uzsvaru ziņā ne visai pareizi («Ogle», 91. lpp.).

Pārējo izteiksmes līdzekļu lietošanā Cedriņš visai at-

turīgs. Smalki viņš prot izmantot salīdzinājumus, bet šis izteiksmes veids sastopams ļoti reti.

Visvājākā Viļa Cedriņa darbos kompozīcija, tas sevišķi sakāms par dažiem garākiem darbiem (poēma «Kraukļa gadi»).

Visparastākie Cedriņam īsie dzejoļi ar tīri lirisku noskaņu, kas dominē krājuma vidū. Šeit autoram pietrūkst pagaidām ir jūtu kvēluma, ir attiecīgas, savdabīgas izteiksmes, kas viņa garākos liroepiskos darbos sastopama lielā pilnībā. Tāpat ļoti noskaņoti un labi himniskie dzejoļi krājuma sākumā («Rīga dimd», «Laimai»).

Veikli izmantotas dažās vietās aliterācijas, kas sasaistītas īpatnējās ķēdēs.

Kā dzejnieks Vilis Cedriņš pieder tiem, kas mācās un kam skola nāk par labu. Ja mēs palūkojamies tais pārējos dzejniekos, kuri ar Cedriņu ir vienas paaudzes (pēc 1910. gada dzimušie), tad redzam tur neapšaubāmi spējīgus, jaunus dzejniekus, bet, kas no viņiem iznāks, tas ir cits jautājums. Viņi nogrimuši sevī vai savā glāzē, un, kādi viņi bijuši sākumā, tādi viņi paliks līdz galam. Šie jaunie cilvēki nav attīstības spējīgi. Vilis Cedriņš starp viņiem kā zili raibs, pelēks zvirbulis, gandrīz kā izņēmums. Viņš mācās, piesavinās, iegūto sevī pārkausē, pārveido un liek vietā — savā darbā. Ilga un pamatīga skola jūtama katrā Cedriņa rindā. Liels, nopietns darbs tur ielikts, un šis darbs jau devis pirmos panākumus. Cedriņa vārsma pacelta jau augstu, darba sārņi no tās nokratīti, palicis ir tikai darba iznākums — viegla, gaiša un labi veidota dzeja. Vilis Cedriņš jau pārvalda savu dzejnieka amatu, un tas jau daudz ko nozīmē. Tagad Vilim Cedriņam laiks izveidot savu personību: pārdzīvot katastrofu (jūtu), lai tad parādītu, kas viņš īsti ir.

JĀNIS PLAUDIS. ĢIMNĀZISTI

Romāns: izdevis Ansis Gulbis

Plašākās lasītāju aprindas pazina Jāni Plaudi līdz šim kā lirisku dzejnieku. Viņa abas dzeju grāmatas, sevišķi beidzamā, un periodikā izkaisītie dzejoļi pirmām kārtām saistīja ar saviem formāliem un estētiskiem meklējumiem. Šais dzejoļos bija vērojama cenšanās pēc formas dažādības, pēc koncentrētas, aforistiskas izteiksmes, pārsteidzošiem, asiem psiholoģiskiem gājieniem, pie kam izjūtai pārsvarā bija likta doma.

Kā prozaists Jānis Plaudis sācis jau labi sen ar maziem tēlojumiem, bet romāns «Ģimnāzisti» viņa pirmais lielāka, viengabalaina apjoma darbs, svaigs, vienreizīgs savā risinājumā un savdabīgs visā savā iekšējā uzbūvē.

Jau vielas izvēles ziņā vien šis romāns visai zīmīgs, savrūpīgs un rosinošs. Viņā ņemta un veikli tēlota mūsu rakstniecības apstākļos neparasta, skolnieku — ģimnāzistu dzīve mazpilsētas šaurajos apstākļos Latvijas valsts nodibināšanas pašos sākumos.

Pareizi un raksturīgi darīts, ka veidošanai izmeklēta tieši mazpilsētas vidusskolnieku dzīve, jo pēc laukiem mazpilsēta ir tā valdošākā mūsu latviskos apstākļos.

Bez tam palaikam šādās provinces vidusskolās saplūst pirmām kārtām apkārtējo zemnieku bērni, lauku jaunatne, kuras psiholoģija pati primārā mūsu dzīvē.

Latviešu rakstniecībā mēs atradīsim daudz spīdoši norakstītu grāmatu par lauku dzīvi, viņu jūtām un domām, minēsim tikai Annas Brigaderes, Jāņa Jaunsudrabiņa, E. Birznieka-Upiša un citu darbus. Bet mākslinieciskas prozas grāmatas, kurā būtu tēlota latviešu skolu jaunatne un viņas savdabīgā, grūtā psiholoģija, mums līdz šim nebija. Jāņa Plauža romāns «Ģimnāzisti» tagad nu šo robu aizpilda pirmais.

Bet kas vēl būtu šai darbā jauns un savdabīgs? Tas, ka mēs viņā nesaskatīsim romāna fabulu tās parastajā, vispārpieņemtajā, kanonizētajā nozīmē.

Šeit arī nav neviena noteikta varoņa, uz kura balstās viss romāna risinājums, spriegākais kāpinājums un beigas, nav tāda varoņa, kas grāmatas pirmajā lapas pusē piedzimst, bet beidzamajā cēli un aizraujoši nomirst. Plauža romānā vispār nav sava, atsevišķa, viena varoņa. Par tādu mēs nevaram un nedrīkstam uzskatīt arī Andreju Graudu, dzejnieku, mūziķi kā sapņotāju, kurš brīžiem gan liekas, ka būtu visas norises un notikumu centrā, un kuram autors veltī savas labākās domas un jūtas.

Šī romāna varonis — visa tā vidusskolas četrās sienās ieveidotā un iežogotā dzīve un jaunatnes kopums ar savu raksturīgo pēckara psiholoģiju, kas likti šī darba pamatos.

Mēs gribētu teikt vēl vairāk: vienīgi jaunatnes psiholoģija ar visu savu specifiskumu un raksturu skaļo vai sapņaino iepumpurošanos, zināmā laikā un zināmos apstākļos sniegta, vienīgi tā ir šī romāna īstākais varonis un līdz ar to arī visa darba dziļākā, apslēptākā būtība.

Visi tie jaunekļi un jaunavas, kas no romāna lapas pusēm mums kā mirdzošs, eksotisks, zili zaļi dzeltēni raibs tauriņu bars paņirb acu un domu priekšā, lai pēc tam ilgi plīvotu un smaršotu mūsu smadzenēs, kaut arī savā atsevišķumā pilnīgi dzīvi un kvēlasinīgi cilvēki, tomēr galu galā saplūst visi vienā kopumā, lai izveidotu savu, vienu — jaunatnes psiholoģiju.

Tas attiecināms tikpat labi kā uz Andreju Graudu, šo autora jaunības jūsmas un kvēles apslēpto nesēju, tā Liju un arī dziļo, aforistisko Feliksu Dzērvi, pagaidām interesantāko un dīvainmāko Jāņa Plauža iztēloto veidojumu. Un tad nu nāk audzinātāji, viens pēc otra dīvaināki, provinciālāki, pilni čaulas, sastinguma un labsirdīgas ērmības, kas parādīti īsti, mākslinieciski patiesi, arī šie audzinātāji ar visām savām mūžīgām, indīgām palamām — arī tie tikai līdzeklis vienam noteiktam gala spraudumam.

Tālāk, ja ieskatāmies romāna uzbūvē, arī tur redzam zināmu savdabību un noteiktu saskaņu ar īpatnēji rādīto vielu un vidi.

«Ģimnāzisti» nav savā uzbūvē Zemgales līdzenums, no kuras puses cēlies pats autors; šinī viņa darba kompozīcijā ir kaut kas viaduktisks, lokveidīgs, bet ne pilnīgi noslēgts loks vai aplis. Tas ir ciets velvējums, kas savu augstāko izliekumu sasniedz paša romāna vidū, centrā, un tad lēni un slaidi iet lejup, it kā tiekdamies saskūpstīties ar savu pirmsākumu.

Šī romāna uzbūvei ir kaut kas aizņemts arī no trīscēlienu drāmas veidojuma. Viņam, tāpat kā trīs cēlienu drāmai, asi un skaidri redzami un nojaužami trīs cēlieni, trīs posmi: pirmais, sākums ar nosaukumu «Pārbaudījumi», kur rakstnieks lēni ieved lasītāju sava sacerējuma vidē, norisē un daudzajā personāžā; otrs, kulminācija ar dēvējumu «Jūsmošana», kurā autors paver visus notikumus un skaidri parāda sava darba būtību, likdams mums saprast, ka jaunatnes dvēseles dziļākā un īstākā daļa — jūsmošana, dzīves tveršana, skatīšana un veidošana ar un caur saviem sapņiem, dažbrīd pavisam tālu no īstas, pelēkas dzīves; un trešais, noslēgums ar virsrakstu «Draugi», skolas beigas, kur zināms dzīves sprīdis un posms noslēdzas — dažiem vismaz laikā, daudziem arī psihiski. Sapņi noplok, viņu vietā kāpj reālība. Kā redzams, pēc savas loģikas veidota, darba iekšējam saturam piemērota, īpatnēji noapaļota kompozīcija.

Dažbrīd autora interesantie nodomi ne visai realizējas, sevišķi tas zīmējas uz galveno — vidusdaļu, manāma zināma neskaidrība, izplūdums, bet visumā tomēr autora mākslinieciskie mērķi skaidri noprotami un estētiski attaisnojami.

Vēl kas šai apskatāmā romānā spilgti vērojams — tas ir vielas pārpilnība. Romāns ar vielu pārsātināts, pie kam redzams, ka tas darīts apzinīgi, ar nolūku. Šeit Jāņa Plauža rakstības ceļi krustojas ar otru mūsu jaunākās prozas pārstāvi Anšlavu Eglīti. Kā viens, tā otrs pārlieku iemīlējušies vielā un to velk no visām pusēm, no visām dzīves nozarēm savos darbos iekšā ar tādu pašu mīlestību kā vāveres riekstus savā midzenī. Šai neparastai tieksmei pirmsākumi meklējami Vakareiropas modernajos prozas meistaros. Bet šo minēto abu jauno prozas autoru radniecību ar cittautu prozaiķiem mēs negribētu uzskatīt kā atkarību, vienīgi tikai kā sakarību. Katrs laiks iet ar savām zināmām, raksturīgām strāvām, kuru ietekmē gandrīz vienlaicīgi nokļūst dažādu zīmju jaunradītāji, bieži pilnīgi viens no otra neatkarīgi un patstāvīgi. Tas vienmēr tā bijis un būs arī uz priekšu.

Valoda apskatāmā romānā vienkārša, bez izrotājumiem, dažbrīd pat par daudz vienkārša, gribētos tā kā vairāk dzejiskumu, bet kopsummā skaidra, labi saprotama, brīžiem iejūsmīga un attiecīgi mainīga. Autors bieži lieto sentences, dziļdomīgus aforismus, cenšas būt dzestrs un asprātīgs; viss tas vienmēr sadzirkstina valodas plūdumu un ieviļņo lasītāja asinis; šajā ziņā viņam skolotājs, liekas, bijis pats Oskars Vailds. Tikai dažreiz no šīs aforizēšanas Jānis Plaudis pārlieku aizraujas.

Jānis Plaudis savā darbā licis sev mērķi parādīt jaunatnes psiholoģiju viņas īstā, neviltotā patiesīgumā; to viņš arī panācis, un galaiznākumā no grāmatas lapas pusēm kāpj augšup gaišs, lēns spožums, smaids un ticība kaut kam labam, augstākam un nepārejošam. Šī grāmata ir saules apņemta, jaunības sārtās, mirdzošās jūsmas caurstarota.

Plaudis savu tēloto jaunatni sapratis un mācējis to mākslinieciski skaidri un vienkārši parādīt, un tas ir viņa lielākais, neatņemamais panākums. Tas ļauj domāt, ka viņam kā rakstniekam ir apzinīga sava darba, sava radīšanas metode, kas neļaus tam sāpīgi klupt arī nākošos darbos, bet cels to arvien augstāk.

RAKSTI PAR TEĀTRI UN MŪZIKU

KRIEVU VIESI NACIONĀLĀ OPERĀ

Nacionālā opera parasti uz sezonas beigām uzaicina ārzemju viesus. Ne katrreiz šīs viesošanās ir izdevīgas, jo Rīgas publika muzikālā ziņā ir attīstīta un to ar tukšu skaļumu un reklāmu bungām nepievilksi, izņemot, saprotams, to publiku, kas kādreiz Donas kazaku korim «Urrā!» saukusi. Aprīļa beigās mūsu operā viesojās Maskavas viesi — Marija Maksakova un Nikolajs Ozerovs. Dzirdēju šos viesus populārā operā «Karmena». Titullomas dziedātāja M. Maksakova tiešām jāatzīst par lielu mākslinieci. Tādi dzimst zem laimīgas zvaigznes. Tā bija labākā mūsu operā redzētā Karmena. Arī Ozerovs (Dons Hozē) ir dziedātājs ar labu skolu. Abiem arī izturēti tēlojumi. Viesiem cienīgi blakus stājās N. Ulande (Mikaela) un A. Verners (Toreadors).

OFENBAHA SKAISTO OPERETI

«Skaistā Helēna» 27. aprīlī pirmoreiz uzveda Dailes teātris ar pazīstamo dziedātāju M. Brehmani-Štengeli titullomā. Dailes teātris ar to uzsācis drošu ceļu; pie mums operetes stils vēl nav iegājies un citi līdzšinējie pasākumi cietuši neveiksmes. Varbūt Dailes teātrim būs laimīgāka roka. «Skaistās Helēnas» izrāde liecināja, ka šinī ziņā panākumi gaidāmi. No operetes tēlotājiem bez viešņas M. Brehmanes-Štengeles vēl jāatzīmē A. Mitrevics, K. Veics, E. Bramberga u. c. O. Skulme darinājis interesantas dekorācijas.

* * *

Daiņas kora prof. Jāzepa Vītola dziesmu vakars. Ir trīs kori Rīgā, kuru muzikālām gaitām es vienmēr ar vislielāko uzmanību esmu sekojis, un proti, Reitera, «Dziesmuvaras» un «Daiņas» kori. Tamdēļ šā gada 12. V es ar dziļu interesi devos uz «Daiņas» kora šīs sezonas otro koncertu,

veltītu vienīgi mūsu vecmeistara Jāz. Vītola kompozīcijām, un nebiju vīlies. «Daiņas» kora pirmo neuzticību savām iemīļotām tautas dziesmām var tikai apsveikt kā jaunu soli uz priekšu vēl lielākiem sasniegumiem un plašākam darba apjomam.

Dziesmu izvēle visai atzīstama, jo skaidri raksturoja prof. J. Vītola mākslinieciskо seju. Koris dziedāja ļoti jauki — pacilāti, skanīgi sava darbīgā, apdāvinātā diriģenta S. Duka vadībā.

Klausītāju bija daudz, kuri kora izpildījumu uzņēma ļoti atsaucīgi. Beigās koris un publika sirsnīgi sumināja dziesmu autoru prof. Jāzepu Vītolu.

KEPENIKAS KAPTEINIS

«Kepenikas kapteinis» — ar tādu nosaukumu vācu jaunākā rakstniecībā nesen parādījušies divi darbi. Viens no viņiem — luga — pieder plaši pazīstamam vācu dramatiķim **Kārlim Cukmaijeram**, otrs — stāsts — prozaiķim **Vilhelmam Šēferam**.

Abi šie minētie autori apstrādājuši vienu un to pašu vielu — kādu patiesu gadījumu, kas noticis Vācijā tieši 25 gadus atpakaļ. Un proti, 1906. gada vēlā rudenī kāds nelaimīgs, savāds subjekts, nelikumīgi ietērpies slavenās vācu armijas kapteiņa uniformā, arestēja Kepenikas (pilsētiņa netālu no Berlīnes) pilsētas galvu, paņēma no viņa visu pilsētas valdes kasi un, mierīgi iesēdies ormanī, aizbrauca nezināmā virzienā.

Šis «izaicinošās avantūras» varonis pēc cietumā pavadītiem gadiem vēl līdz šim laikam dzīvo sveiks un vesels kādā nelielā Vāczemes pilsētiņā. Tas ir kāds vienkāršs kurpnieks — Vilhelms Fogts.

Viņa raibā neiepriecinošā dzīve sevišķi labi raksturo tos apstākļus un garu, kas valdījuši pirmskara ķeizariskā Vācijā. Bezgalīga, muļķīga padevība un cieņība militārā mundiera priekšā. Kam ķeizariskās armijas spožais mundieris sedz plecus, tas var darīt visu, tas ir kungs, kura priekšā pat bez kāda apdoma lokās pat pilsētas galva un atdod visu, ko vien vajadzīgs.

Kārlis Cukmaijers savu lugu **«Kepenikas kapteinis»** nosaucis par pasaciņu, vācu pasaciņu, gribēdams ar to pastrīpot, ka līdzīgi gadījumi iespējami tikai vienīgi militārā Vāczemē.

Sava darba saturu Cukmaijers izveidojis ļoti patvarīgi. Izņemot rakstiņa sākumā piemināto gadījumu Ķepenikā, pēdējie lugas notikumi pavisam nesakrīt ar varoņa Vilhelma Fogta īsto, patieso dzīvi. Te dzejnieks ļāvis pilnīgu vaļu savai radošai izdomai.

Pēc savas vispārējās noskaņas Cukmaijera luga — saistoša komēdija. Mākslinieciskos principos nav pilnīgi līdz galam izvesta, atstāta it kā pusceļā. Ne tā īsta, pilnasinīga satīra par pirmskara Vācijas stulbo iekārtu un militārismu, ne arī noteiktā raksturkomēdija. Cukmaijera «Ķepenikas kapteinis», varētu teikt, šo divu tikko piemināto elementu diezgan izdevīgs maisījums.

«Ķepenikas kapteini» pašulaik rāda Vācu teātris Berlīnē un rāda ar lieliem panākumiem. Tur neatsverami nopelni arī galvenās lomas tēlotājam **Verneram Krauzem**. Šis lieliskais aktieris mums Rīgā pazīstams tikai no filmām. Pēdējā laikā vienā no Rīgas kinoteātriem gāja viņa filma ar nosaukumu «Skaistas sievas dēļ», kurā arī bija parādīti vācu mazpilsētas kuriozie tikumi un aprobežotie tipi. Vernera Krauzes partnere šinī produkcijā bija ne mazāk pazīstamā Ženija Jugo.

Vilhelms Šēfers turpretim savā stāstā par Ķepenikas kapteini sekojis ļoti noteikti patiesībai. Viņš visu sava darba vielu un notikumus izkārtojis un savirknējis pēc paša Ķepenikas varoņa Vilhelma Fogta norādījumiem, nostāstiem un atmiņām.

Savā darbā Šēfers vispirms iepazīstina lasītāju ar sava varoņa senčiem. Tie bijuši īsti uzticīgi vācu ķeizara zaldāti un 1871. gadā vācu-franču karā staigājuši iekarotā zemē ar lepni paceltu galvu. Tālāk ar Fogta tēvu, niecīgu Tilzītes kurpnieku, arī centīgu ķeizara zaldātu, kam atpūtas brīžos mīļākā saruna — saruna par karadienestu un tā jaukumiem. Tad autors pastāsta, ka Fogtu dzīvoklis Tilzītē atradies tieši pretim lielām dragūnu kazarmām. Iznāk, ka jau no pašas agrās bērnības stāsta varonis — jaunais Fogts — izaug it kā tādā īstā «militārā» apkārtnē. Tāpat viņa pirmie draugi nav, kā parasti, citi zēni un skolā audzinātājs, bet gan vienkāršie un rupjie dragūni un viņu ūsainais lepnais feldfēbelis.

Tālākā savā stāstījumā Vilhelms Šēfers tēlo Fogta raibo nelaimīgo zēnību, tad jaunību, līdz nonāk pie slaveniem Ķepenikas notikumiem un viņu sekām.

Kā mēs redzējām, Kārlis Cukmaijers savā lugā par Ķepenikas kapteini bija svārstījies starp satīru par pirms-

kara ķeizarisko Vāciju un īstu, noteiktu raksturkomēdiju. Vilhelms Šēfers savā stāstā šai pašai vielai piegājis daudz vienpusīgāki, bet toties nopietnāki un viengabalainākі. Viņš grib savam lasītājam parādīt, kāpēc vienkāršais Tilzītes kurpnieka dēls Vilhelms Fogts nolēmis uzdoties par vācu armijas kapteini, un to pietiekoši skaidri un mākslinieciski arī parāda. Lai to panāktu, tad autors vispirms uzsver sava varoņa iedzimtās rakstura īpašības un pēc tam risina viņa psihikas attīstību, ņemot stingri vērā apkārtējos apstākļus un vācu pirmskara sabiedrību. Un tā Šēfers, analizējot sava varoņa Vilhelma Fogta raksturu un dzīvi, tīri nemanot nonāk arī pie visas vācu pirmskara sabiedrības analīzes, dodot viņai visai bargu un patiesu vērtējumu. Un viņa galaslēdziens šāds — sabiedrība vainīga, ka Vilhelms Fogts kļuva par noziedzīgo Kepenikas kapteini.

Cik zināms, tad laikam Vilhelma Šēfera minēto stāstu pielaikošot skaņu filmai, kura pēc tam droši vien nonāks arī Rīgā. Bet mūsu galvaspilsētas teātriem vajadzētu pasteigties un jau nākošā sezonā aplaimot teātrus ar Cukmaijera «Kepenikas kapteini», jo mums liekas, ka šī luga patiks arī Rīgas publikai.

LATVJU TEĀTRA MUZEJS

Latvija kļuvusi atkal ar vienu nepieciešamu kulturālu iestādi bagātāka. Rīgā, Avotu ielā Nr. 34, nama pirmā stāvā šonedēļ atklāj Latvijas Teātra biedrības Teātra muzeju. Viņa galvenais organizētājs b. Hermanis Kaupiņš vakar iepazīstināja valdības un preses pārstāvjus ar jauno, tikko iekārtoto muzeju, pie kura izveidošanas darbiem rūpīgi un pašaizliedzīgi strādāts vairāk kā piecus gadus.

Tagad muzejam ir savas, kaut gan nelielas un ne visai piemērotas, tomēr savas telpas no četrām vidēja lieluma istabām. Viņās savākts un labi izkārtots ļoti liels eksponātu skaits — līdz 6000, pie kam daudzus no savāktiem materiāliem telpu trūkuma dēļ nav bijis vēl iespējams izstādīt (piem., bibliotēku, dažus maketus, skices).

Trīs muzeja istabas līdz aizgūtnēm piepildītas ar dekorācijām un tērpu skicēm no visiem mūsu ievērojamākiem kā pirmskara, tā pēckara dekoratoriem. Pavisam reprezentēti kādi 20 dekoratori ar 650 darbiem. Vidusistabā

nostādīti un ierīkoti apmeklētāju apskatei 11 dekorāciju maketi un viens makets — ideālas modernas skatuves projekts (Munča).

Ceturtā, lielākā muzeja istaba nodota latvju teātra vēsturei, autoriem un aktieriem. Šeit uz galdiem zem stikliem glabājas dažādi vēsturiski dokumenti no latvju teātra agrākiem laikiem (pirmskara un kara laiku teātru protokolu grāmatas, dažādi aktieru līgumi, interesantas vecas zīmes, valdības atļaujas), tāpat seko lugu un autoru rokraksti — Alunāna, Aspazijas, Blaumaņa, Andreja Upīša un citu.

Gar visām sienām rāmjos redzami pirmie latvju teātra darbinieki — gan atsevišķi, gan arī grupās. Vēsturisko pirmskara teātru namu fotogrāfiskie un litogrāfiskie attēli. Blakus viņiem pirmais latviešu teātra sludinājums un pirmā latviešu teātra kritika.

Visgarām gar pretējo sienu ierīkoti viens blakus otram mūsu vecāko aktieru piemiņas stūrīši, sākot ar Alunānu, Duburu, Freimani, Veicu un beidzot ar vēl dzīvo lielo komiķi Gustavu Žībaltu. Šais stūrīšos atrodamas daudzas ļoti retas, īpatnējas, svinīgas relikvijas un lietas, kam liela vēsturiska vērtība un dīvains senatnes aroms.

Izstādes vidū nostādītas četras improvizētas sienas, uz kurām novietoti visi mūsu ievērojamākie aktieri savu galveno lomu attēlos. — Istabas ceturtā siena nodota provinces teātriem, kas atveidoti tur diezgan pārskatāmā veidā.

Starp citu, muzeja telpās dažādās vietās novietoti arī mūsu ievērojamāko skatuves un dramatiskās rakstniecības darbinieku tēli, kurus veidojuši vairāki pazīstami latvju skulptori.

Visumā jāsaka, ka jaunais latvju teātra muzejs atstāj rūpīga un augsti vērtējama darba iespaidu, un katram teātra mīļotājam viņu silti ieteicams apmeklēt.

DAILES TEĀTRA IZRĀDES

Aizvakar pēc neilga uzspiesta pārtraukuma Dailes teātris atkal uzsāka savas izrādes — Žīdu teātra telpās Skolas ielā 6. Par šo pagaidu telpu izvēli jāsaka, ka tā nav bijusi slikta. Pietiekoši plaša, pat lielāka kā Dailes teātrī, glīta zāle, patīkamas, mājīgas priekštelpas. Nelielā, vecmodīgā teātra skatuve pārvērsta līdz nepazīšanai. Pati

īstā skatuve nevarīgi iespiesta it kā kaut kur dibenā un viņas priekšā uz ātru roku uzburta otra palīgskatuve, kas veidota, cik iespējams, pēc Dailes teātra moderniem, laikmetīgiem principiem un pielaiž tagad pilnā mērā atjaunot agrākos teātra inscenējumus.

«Pirmizrādei» jaunās telpās bija izvēlēts «Valša sapnis» ar Liliju Štengeli galvenā lomā. Inscenējums atjaunots pilnīgā savā agrākā veidā, ja atskaita tikai dažas visai nozīmīgas pārmaiņas grupējumos. Neskatoties uz to, ka aktieri vēl nav pieraduši pie jaunām telpām un neparastiem skatuves apstākļiem, izrāde noritēja ar parasto veiksmi, mākslinieciskо aizrautību un guva lielu atsaucību publikā.

Aktieru sniegumam jo lielāka vērība piegriežama arī vēl caur to, ka tiem pie tam jāstrādā visai saspiestos, neērtos aizkulišu apstākļos. Turpat aiz skatuves nelielas, šauras telpas, kur arī atrodas vēl dekorācijas, jo noliktavu nav, aktieriem pa izrādes laiku jāuzturas un jāpārģērbjas. Tamdēļ visiem šī teātra cienītājiem šādā grūtā brīdī sevišķi jānāk viņam pretī un jo kuplā skaitā jāapmeklē tā turpmākās izrādes.

«CĪŅA AR SĒNALĀM» — STRĀDNIEKU TEĀTRĪ

Literāriski diezgan mazvērtīga luga. Viņas galvenais labums tas, ka tā klaji un noteikti aģitē par jauno skolu un, galvenais, strādniecisko skolu, kur skolniekiem piešķirtas samērā lielas brīvības un pašdarbības tiesības un kur skolotājiem savā darbā jābūt par priekšzīmi un jācenšas sadraudzēties ar bērniem. — Lugas uzbūve nevarīga, ar daudziem gariem dialogiem. Autors nav spējis savas domas pārveidot darbībā, īstā, spraigā dramatiskā darbībā. Skatuviski attaisnojams vienīgi beidzamais cēliens ar iepīto divertismentu. — Režija pilnīgi viduvēja, amatnieciska, dekorācijas ārkārtīgi sausas.

No tēlotājiem šai lugā pirmām kārtām būtu atzīmējama Lūcija Baumane, L. Šmits, Kugrēns un Mūrnieks.

FRIDRIHA VOLFA DRĀMA «CIANKĀLIJS»

Vācu rakstnieks F. Volfs Strādnieku teātra publikai jau pazīstams ar savu lugu «Kataras matrožu». Tagad viņa drāmu «Cianklālijs» atkal inscenējis minētais teātris un

darījis visai pareizi. Luga īsti laikmetisks darbs, viņā parādīti tagadnes cilvēki ar visām viņu sāpēm un mocošām problēmām. Drāmā pacelts un, galvenais, radikāli atrisināts jautājums, kas atstāts novārtā kā praktiskā dzīvē, tā arī sociālā likumdošanā, un tas — jautājums par abortu. Viņā risināta tā pati problēma, kas Kredes darbā «§ 218», bet izveidota daudz asāki un strādnieciski konsekventāki.

Arī formāli lugai neko nevar iebilst. Viela un temats sakārtoti skatuviski veikli un dramatiski asi. Varbūt tikai parādītos tipos varētu vēlēties vairāk organiskas dzīvības, mazāk shematisma.

Lugu ar lielu skaidrību un prasmi inscenējis režisors J. Zariņš. Piemērotu skatuvisku iekārtu devis H. Līkums.

Drāmas galveno varoni, ciankālija upuri, strādnieku meiteni Heti, tēloja Olita Starka-Stendere. Visumā māksliniecisku noskaidrots tēls skaidrām kontūrām, loģiskām pārejām — sevišķi lugas beigās.

Zīmīgs bija arī Luijs Šmits Prosnika mājas pārvaldnieka lomā. Viņš kopā ar Edgaru Zīli (Paula — kurinātāja tēlotāju) parādīja sevi no neredzētas puses. Edgars Zīle bija pilnīgi brīvs no savas parastās neirastēniskās izjūtas, un Šmits ierakstīja jaunu savdabīgu tipu savā raksturlomu reģistrā.

Pilns jauka, mākslinieciski atraisīta humora Nikolajs Mūrnieks kā Kukuks — avīžu pārdevējs.

Raksturīgi un noteikti pārējās strādnieces un strādniekus tēloja Vallija Skuja, Austra Skuja un Hermanis Vazdiks.

Zīmīgi bija arī Elza Grasiņa (izturēts tēls), Malvīne Ustube un Leonīds Leimanis.

NACIONĀLĀ OPERĀ — «PIE BALTO ĀZI»

Nacionālā opera neglābjami grimst. Pēc «Havajas puķes» un «Pavasara mīlas» dienas gaismu ieraudzījis pats lielākais šedevrs — **«Pie balto āzi»**. Nosaukums vien ko vērts!

Ja iepriekšējās pieminētās operetēs vēl bija kaut kāda jēga un bezgalīgi salkana, bet melodiska mūzika, tad «Pie balto āzi» pat tā nav. Ir tikai švirkstoša izrāde, viena aina seko otrai. Beigās cilvēks pilnīgi apdullis, apjucis un nezina vairs, kur tas atrodas. Visa skatuve pilna elektriskām lampiņām, zilām, zaļām, sarkanām. Gluži kā pie

kino, kur reklāmas gluži kā Dzegužkalnā — ugunsdzēsēju ballē. Tāda bezgaršība nebija vēl redzēta.

Pie pults kaut kāds Marks Lavrijs, kas tikai to dara kā atkārto slavenu diriģentu žestus. Īsts simbols visai izrādei. Strādnieku cilvēkam «Pie balto āzi» nav nekā, ko meklēt. Uzveduma vienīgā pozitīvā īpatnība tā, ka tas jo skaidri parāda sabiedrībai, līdz kādai ākstībai jau nonākusi pilsoniskā māksla.

«DZEJNIEKA MĪLA» DAILES TEĀTRĪ

«Trejmeitiņas» kādreiz bija Dailes teātra kases glābiņš. Jaunā operete «Dzejnieka mīla» laikam domāta tādam pašam nolūkam. «Trejmeitiņās» centrālā figūra bija lielais komponists Šūberts ar savu nelaimīgo mīlu, «Dzejnieka mīlā» savukārt — nemirstīgais Gēte ar tādu pašu dvēseles lēkmi. To, ka šī operete uzņemta Gētes atcerei par godu, mēs negribētu pieņemt. — Vai tad Dailes teātris jau būtu kļuvis tik vieglprātīgs?

«Dzejnieka mīla» gaužām sentimentāla operete. Beigās ir pat ko noraudāties dāmām. F. Lehāra mūzika viegla, patīkami sagremojama un liriska. Tieši, kas vajadzīgs publikai.

Uzvedums Smiļģa rokās, skaidrs, noteikts un pilnīgi atbilstošs uzvedamās operetes saldenam garam, tas pats sakāms arī par pārējo konsultantu darbu. No O. Skulmes dekorācijām labākās bija 2. cēlienā.

20 gadus veco Gēti dziedāja un tēloja Pauls Sakss. Kaut gan mums vispār liela cienība pret šo mākslinieku, bet šai lomai, jāatzīstas klaji, viņš neder. Vāji spēlē un vāji dzied.

Irma Kalniņa Friderikas lomā bija pieņemamāka. Labi dziedāja, bet tēlojumā vēl stipri klibo. Jauka kā Salomeja bija Elvīra Bramberģe, mākslinieciski atraisīta, tēlojumā pilnasinīga. Kopā ar A. Mitrevicu — visai saistošu Lenca tēlotāju — viņa bija izrādes degpunkts.

Patīkamu, noskaņotu laulātu pāri rādīja Austra Baldone kopā ar Žībaltu, un viņiem cienīgi kā kalpone pievienojās Kristele, ko tēloja Zīdere.

Pārējās epizodiskās lomās: pieņemams Zommers kā ārsts Veilands; visai zīmīgas otrā cēlienā ar savu pārspīlēto groteskumu Mača un Bērziņa; ļoti labs Arturs Filipsons kā pulkvedis Knēbelis.

Muzikālo daļu ar panākumiem vadīja B. Sosārs.

Pirmizrāde publikā ieguva lielu piekrišanu. Spriežot pēc pirmizrādes, plašai publikai operete patiks. Viņa nāks, skatīsies, jūsmos un raudās par Gētes un Friderikes aizkustinošo mīlu un ar labpatiku uz dažām stundām aizmirsīs, ka pasaules krīze padziļinās, ka bezdarbnieku pulki ar katru stundu vairojas un ka jau miljoniem cilvēku nav ko ēst un mīlestība patiesībā — jā, kur viņa ir?

«PĀVILIELAS ZĒNI» — NACIONĀLĀ TEĀTRĪ

Ungāru rakstnieks Francis Molnārs mūsu zemei jau labs paziņa. Viņa komēdijas un pārējās salonu lugas diezgan daudz izrādījušas latviešu skatuves. Un liekas pavisam dīvaini, ka šis rakstnieks blakus savām manierīgām lugām varēja uzrakstīt tik vienkāršu un aizkustinošu stāstu, kāds ir «Pāvilielas zēni».

Šo Molnāra stāstu tad nu ņēmis un latviešu skatuvēm dramatizējis Valdis Grēviņš. Par dramatizējumu var izteikties tikai atzinīgi. Viņš ir raits, vienkāršs un dramatisks, ar patīkamiem liriskiem akcentiem. Visu stāstu līdz sīkumiem nav jau iespējams dramatizēt un uz skatuves uzstiept. Grēviņš savās 9 ainās devis no stāsta to raksturīgāko, svarīgāko. Te mēs redzam Pāvilielas zēnu un viņu pretinieku lielo varonību, kopības un taisnības sajūtu, alkšanu pēc brīves, sirsnību un līdzjūtību. Bet visam tam pāri paceļas mazā, gaišmatainā Nemečeka tēls, kas tik kluss un cēli apvaldīts kā savās ciešanās, tā savā varonībā. Arī dramatizējuma beigas, kur zēni pārliecinās par karošanas nederīgumu un aktīvi nostājas par mieru, kaut gan nesakrīt ar Molnāra stāstu, nav peļamas, jo dabīgi izriet no iepriekšējās darbības un apsveicamas ar savu aktualitāti un sabiedrisko nozīmīgumu.

Par dramatizējumu mēs varējām teikt tikai labu, ne tā par inscenējumu. Vispirms, kas pie viņa metas acīs, — sasteidzības pazīmes. Zēnu grupām nav nekādas zēniskas dzīvības, tās ir trafaretas. Vispār pieaugušiem aktieriem un sevišķi sievietēm grūti spēlēt draiskus, dzīvus pilsētas zēnus, bet varbūt pēc ilgākām studijām tas būtu vairāk izdevies, tagad turpretīm ne. Labākā bij Pāvilielas zēnu grupa, daudz neizteiksmīgāka otrā, dzeltenkreklu. Tad sīkāki trūkumi — zēnu biežā, nevajadzīgā raudāšana (pie

pilsētas zēniem raudāšanu uzskata par kaunu), meitenīgās kustības, sievišķīgā ālēšanās, bet ne zēnu cīņa.

Tomēr, neskatoties uz visiem minētiem defektiem, izrāde rit dzīvi. spraigi un jaunais ansamblis dara visu, kas viņa spēkos stāv. Droši vien nākošās izrādēs radīsies lielāka saspēle, un tā tā lieta ies pavisam jauki.

No tēlotājiem pirmā vietā šoreiz minama Ņina Melbārde kā Nemečeka tēlotāja. Visa atzinība. Jauks tēlojums. Izturēts no viena gala līdz otram. Pat aktrises sejiņa kā radīta mazā Nemečeka gaišiem matiem un sīkam, bālam vaigam.

Patīkams bija arī O. Uršteins Pāvilielas zēnu vadoņa lomā. Tikai beigās viens defekts — Uršteins savu lomu kariķē. Ja kāds zēns savā zēna dzīvē un spēlēs kļuvis par ģenerāli, tad viņš to tēlo un izdzīvo ar vislielāko nopietnību, bet ne ar smīnu. Kas tad būtu, ja pirmais mīlētājs sāktu savu lomu kariķēt? Absurds, neviens tam vairs neticētu. Tāpat tas ir ar Uršteina ģenerāli.

No pārējiem ansamblī vēl minami: Zaiga Lepnis diezgan nepateicīga nodevēja lomā, tad mazā un apaļā Miezis (tikai tā pati lomas kariķēšanas vaina), beigās vēl Vilnītis, Kreislere, Kīns u. c.

Izrāde atstāja kā uz maziem, tā uz lieliem skatītājiem labu iespaidu, un cerams, ka lugai apmeklētāju netrūks.

OPERETE «SILVA» NACIONĀLĀ OPERĀ

Pēc trim operetēm, kas pašureiz aizņem noteikti pusi no visa pastāvošā Nacionālās operas repertuāra, atkal jauna — populārā Eumeriha Kalmana «Silva». Mums šķiet, ka beidzamais laiks Nacionālo operu pārdēvēt par Nacionālo opereti.

Jaunai operetei salda, par daudz dažbrīd salda, jūsmīga mūzika, kas publikas daudzumam var tikai patikt.

Iestudējuši opereti divi režisori — Viktors Gromovs un Jānis Zariņš. Uzvedums visumā smalks, ļoti finesēts, bet būtiski nekā jaunradoša tomēr nesniedz. Ir daudz kas īpatnējs, uz mūsu operas skatuves neredzēts, bet viss tas sīkumos. Pie pašas operetes, pie viņas kodola režisori nav ķērušies, tas palicis tas pats vecais. Nav taču jaunās, diezgan liekās un neizdevīgās personas Mak-Grevs iepinums darbībā uzskatāms par vecas operetes būtisku

jaunradošu pārveidojumu? Tāpat baleta iespraudumi, orķestra ložu pievienošana skatuvei un citi režisūras sīkumi? Tai pašai vecu vecai operetei dots tikai jauns, skaists vizuļojošs tērps; dažbrīd tik spilgts un žilbinoši čemurains, ka aiz viņa nav saskatāms pats galvenais.

Visvairāk režijas asprātības un izdomas manāmas pirmā cēlienā. Te skatuve tiešām labi izmantota darbības vajadzībām.

Ko lai sakām par Liberta dekorācijām? Mums šķiet, ka viņas par daudz kliedzošas, spilgtas. Ar savu žilbumu viņas apēd skatītājiem ir mūziku, ir tēlotājus. Tik egoistiskas, dominējošas dekorācijas skatuvei neder. Tām tēlotājs jāizceļ, bet nevis jānosit, jāapēno.

Muzikālās daļas iestudējums atrodas Oto Karla rokās. Diriģents cīnījies, redzams, cik pratis, un bija panācis salīdzinot diezgan labu atskaņojumu; koris, kā vienmēr, dziedāja tīri un jauki.

Baleta iespraudumi Eižena Leščevska izdomā un uzvedumā. Nekā spilgta un jaunradoša šeit nebija iespējams saskatīt, tomēr dejas arī «Silvā» pieder pie simpātiskākiem izrādes momentiem.

Operetes ievadam un baleta iespraudumiem mūziku bija komponējuši Jānis Kalniņš un Oto Karls. Nekā slikta par viņu mūziku nevar teikt. Savā vietā viņa derīga.

Tāpat tēlotāji. Šeit vispirms minams A. Kortāns (grāfs Boni). Tas bija izrādes stiprākais vīrs. Viņam noteikti seko Ed. Miķelsons kā princis Liperts Vellersheims, Herta Lūse kā Anhilte, tad N. Vasiļjevs (Edvīns), Alb. Verners (Feri Kerekešs), Zelma Gotharde komteses Stasijas lomai par neapvaldītu, skaļu un banālu.

Tituļloma bija uzticēta M. Brehmanei-Štengelei. Ne visai laimīga izvēle. Viņa ir un paliek ievērojama operu primadonna, bet operetei tā neder. Arī Silvas lomai viņa kaut kā par smagu, neatraisītu. Brīžiem par traģisku, mīlas ainās par nedabīgu. Visu vaiņago uz augšu paņemtais, samākslotais runas tonis.

Balets savus uzdevumus veica labi. Minēsim visus pēc kārtas — M. Kalniņu, Rūdolfu Sauli, Eiž. Leščevski, Jurgensi, Černovu, Ozoliņu, Ļihačovu un Simonu Šapiro.

Pirmizrādē noskatījās visai prominenta bagātā publika un kontrmarknieki. Priekš viņiem šī operete kā radīta, bet darbaļaudīm šinīs laikos tā nav pa ceļam. Operetes tukšais saturs un pārāk saldā mūzika var tikai darba šķiru

iemidzināt un novirzīt to no cīņas un uzmanības par degošām problēmām — reakcijas, bezdarba un nākošā pasaules kara.

6. SIMFONISKAIS KONCERTS NACIONĀLĀ OPERĀ

Šinī sezonā simfoniskai mūzikai Nacionālā operā piegriezta pietiekoša vērība — jau sestais pēc skaita koncerts; aicināti arī viesi no ārienes, bet pašam mūzikas saturam nav veltīta pietiekoša uzmanība. Koncertu programmas pilnas nejaušību un nesamērību. Tas pats sakāms arī par apskatāmo koncertu — blakus smalkam, kautrīgam Cēzaram Frankam trokšņainais, skaļais Štrauss.

Apvienotos orķestrus šoreiz vadīja no Vācijas atbraukušais Fricis Stidri. Mums viņš pilnīgi svešs, bet sevišķi iecienīts tas Padomju Krievijā, kurp vairākas reizes braucis diriģēt un guvis lielu piekrišanu.

Programmu tas ievadīja ar Vēbera uvertīru operai «Eiriante». Tai sekoja Riharda Štrausa efektīgā, instrumentācijā spožā un skaļā simfoniskā poēma «Dons Žuans». — To, liekas, diriģentam izdevās atveidot vislabāk un vispilnīgāk. Programmas pirmo daļu noslēdza Cēzara Franka variācijas.

Visa programmas otrā daļa bija veltīta Brāmsa 2. simfonijai. Izņemot beigu daļas, simfonija izskanēja diezgan saraustīti un nenoskaidroti.

Viesis — diriģents Fricis Stidri visai impulsīvs mākslinieks; tas necenšas pēc niansēm, tver pašu galveno un brīžiem paliek pārāk skaļš, neapvaldīts.

Koncertā kā soliste ar Cēzara Franka variācijām ņēma dalību mūsu apdāvinātā jaunā pianiste Velta Vaite. Viņas spēle neizcēlās ar lielu spožumu un savdabību, bet tā bija nosvērta, pilna smalkas kultūras, apvaldības un iekšēja dziļuma. Soliste guva skaļu piekrišanu.

KARLO GOLDONI «SPĒĻU ELLĪTE» NACIONĀLĀ TEĀTRĪ

Itāļu astonpadsmitā gadu simteņa ievērojamais dramatiķis Karlo Goldoni latvju skatuvēm nav svešs. Sevišķi viņš atmiņā palicis no agrākiem Dailes teātra inscenējumiem. Pie Goldoni labākām lugām, kas redzētas, pieder «Divu kungu sulainis» un «Viesnīcniece». Tagad K. Strau-

berga tulkojumā Nacionālais teātris parādīja skatītājiem tā paša K. Goldoni komēdiju «Spēļu ellīte». Minētā komēdija nepieder autora labākiem darbiem, tomēr viņa diezgan skatuviska, darbībā saistoša un izceļas ar meistarisko Don Marcio rakstura veidojumu.

Komēdiju «Spēļu ellīte» bija inscenējis A. Amtmanis-Briedītis visumā ļoti saprātīgi, mākslinieciski, ar gaumi. Amtmanis-Briedītis savā darbā apzināti bija tiecies uz tīro teatrālisma pusi. Un pilnīgi pareizi, jo patiesībā Karlo Goldoni komēdijas mūsu laikos iespējams rādīt vairs tikai delartistiskā uztverē. Tomēr konsekventi režisoram šo teatrālismu uzvedumā nebij izdevies iemiesot. Pagaidām inscenējumā kaili reālistiskais maisās un mijas savā starpā ar tīri teatrālo. Nacionālā teātra reālistiskās tradīcijas liek manīt savu. Gleznotājs Niklāvs Strunķis savā vienīgā ar gaumi veidotā dekorācijā bija labi pieskaņojies lugas un uzveduma garam, kā arī devis lielisku vietu spēles risināšanai.

Tēlotāju rinda nav visai gara. No viņiem neapšaubāmi pirmā vietā minams Kārļa Lagzdiņa Don Marcio. Asi un skaidri raksturots tēls, kas ieņem lugā centrālo vietu un nes visu viņas sarežģīto risinājumu uz saviem pleciem. Kārlis Lagzdiņš šinī tēlojumā tikai lieku reizi apliecināja savas ievērojamās komiķa dāvanas. Kā nākošais būtu minams Jānis Šāberts Ridolfo lomā. Arī Jānis Šāberts prot asi un skaidri novilkt sava veidojuma tēla kontūras. Pie Jāņa Šāberta Ridolfo minams vēl viņa sirsnīgais, labsirdīgais tonis, kas spēja dot noteiktu, izturētu jūtoņu skatītājiem. Visteatrālākais ārējā zīmējumā bija neapšaubāmi Osvalds Uršteins, pat drusku par daudz, tā ka leca ārā no pārējā ansambļa. Viņš arī labi dziedāja, to pašu ar sekmēm darīja vēl Ženija Levenšteine.

No pārējiem tēlotājiem vēl būtu minama Zaiga Lepnis kā dejotāja, tad Rodrigo Kalniņš — nelaimīgais kāršu spēlmanis un baķu īpašnieks, kas savā spēlē deva dažus tīri īsti laimīgus un raksturīgus momentus. Tāpat atzīmējami vēl Alfrēds Alksnis kā Flaminis, Jēkabsone un citi.

Solīta vēl bija arī intermēdija ar nosaukumu «Sicīlietis», bet no tās nekas nebija redzams. Kāpēc viņa pēdējā brīdī bij strīpota, nav zināms.

Publikas pirmizrādē bija pilns nams un viņa senā autora lugu uzņēma diezgan labi, bet tomēr ziemeļnieciski.

L. FODORA «DR. JŪLIJA ŠABO» NACIONĀLĀ TEĀTRĪ

Sestdien, 20. maijā, Nacionālais teātris bija mēģinājis dot kaut ko pavasara sezonai. Un bija izvēlējies L. Fodora 3 cēlienu komēdiju «Dr. Jūlija Šabo».

Lugas centrā jauka, skaista, moderna sieviete, kas, izstudējusi par ārstu, pati sev pelna maizi, patstāvīga. Kādā savā vizītē iepazīstas ar jaunu, izlaidīgu muižnieku. Sākas mīlas romāns, kas, zināms, beidzas labi. Lugā skatuviski veikli uzrakstīti divi pirmie cēlieni. Trešais pavisam lieks un nosit tik laiku. Lugas varone sākumā liekas diezgan interesanta, bet uz beigām tā paliek pavisam trafareta. Autora slēdziens — sieviete paliek sieviete, visas viņas vienādas reizē — vai nu tā govju meita, vai ārste, sevišķi mīlestībā. Dažbrīd dialogs paliek tīri asprātīgs, bet arī tad savā būtībā diezgan lēts, tomēr skaļš un švirkstošs, tā ka publikai viņš var patikt.

Darbu inscenējis režisors Ernsts Feldmanis visumā korekti un skatuviski izmanīgi.

No tēlotājiem pirmā vietā minama, protams, Lilija Stengele. Savu uzdevumu viņa veica labi. Lomai nepieciešams šarms, liela skatuves izmaņa, māka trešās šķiras jūtas pasniegt smalkā, neuzbāzīgā formā. Viss tas viešņai Lilijai Stengelei piemīt, pie tam atliku likām.

Spīdošs, kā vienmēr, savā lomā bija vecmeistars Teodors Podnieks. Tāpat Jānis Lejiņš vienkārši un skaidri izzīmēja doto lomu. Zināmas spējas nevar noliegt arī Irmgardei Mitrēvicei. Interesanta un izturēta savas lomas uztvērumā un izdomā bija Milda Bērziņš.

Izrādē vēl piedalījās Irma Graudiņš, Pēteris Cepurnieks un Kārlis Paeglītis.

Kopslēdziens: labāk sēdēt zem liepām.

JEIHI NIMURA UN DUBROVSKIS NACIONĀLĀ OPERĀ

Maz mākslinieku mūs ir apciemojuši no tālās, teiksmainās un reizē arī militārās Japānas. Pirms vairākiem gadiem skatījām japāņu teātri (slaveno Tokujiro trupu), tagad mūs apciemojis un svētdien pēcpusdienā iepazīstināja ar savu deju mākslu Jeihi Nimura.

Katrā ziņā tas ir visai interesants un savdabīgs mākslinieks. Viņa deja ļoti precīza (drusku ar akrobātikas iezīmēm), smalka, bet reizē arī strauja, temperamenta un

iekšēja gara pilna. Dejas ārējais zīmējums ārkārtīgi tīrs, dažbrīd līdz pilnībai novests un vienmēr organiski saskan ar masku, kurai, starp citu, gan tikai vairs sekundāra nozīme. Sevišķi dejotājam izkoptas roku kustības un vaibstu spēle. Mazāku iespaidu atstāja viņa partnere. Nevar neatzīmēt arī mākslinieciski jaukos un krāsainos kostīmus.

Publikā, kuras bijis gandrīz pilns nams, dejotāji guva lielu piekrišanu.

Tās pašas svētdienas vakarā rampas gaismā parādījās arī jauns pirmuzvedums. Ed. Napravņika opera 4 cēlienos (5 ainās) — «Dubrovskis». Librets pēc A. Puškina tāda paša vārda darba, ko izveidojis kompozitora Čaikovska brālis M. Čaikovskis. Operā ļoti daudz straujas, visiem saprotamas darbības. Piedevām kvēla romantika, naids, uzupurēšanās un satricinošas beigas. Neapšaubāmi plašai publikai tīkams, skatuvisks darbs.

Napravņiks savu mūziku veidojis ar lietpratēja roku, bet bez kādas savdabības, stiprā Čaikovska iespaidā. Atmiņā uz īsu laiku paliek tikai retas, retas vietas.

Darba uzvedums Nacionālā operā solīds. Muzikālā vadība Oto Karla rokās, kas savu uzdevumu veica lietpratīgi. Tīkamas, bet bez liekas iedvesmas un spožuma Ed. Vītola dekorācijas. Jāņa Zariņa režija ar maz izņēmumiem stipri reālā garā, skaidra, mērķi apzinoša. Kori dzied disciplinēti un spoži. No solistiem pirmā vietā minams Ādolfs Kaktiņš. Sniedz iespaidīgu Profekurova tēlu. Tikai pie dziedājuma augšas kļuvušas jau skarbas un piespiestas. Visādi (dziedājumā un spēlē) labs Jānis Niedra kā vecais Dubrovskis. Viņa dēlu Vladimiru tēlo N. Vasiļjevs un bija savā lomā par maigu un lirisku. No pārējiem solistiem vēl atzīmējami — Viktors Stots, Grieta Pērkons, Helēna Berzinskis un citi.

Opera publikai patiks.

VAHTANGS ČABUKJANI UN TATJANA VEČESLOVA NACIONĀLĀ OPERĀ

Jau gandrīz nedēļu pirms V. Čabukjani un T. Večeslovas ierašanās Rīgā no Ļeņingradas avīzes veselām slejām rakstīja par viņu fenomenālām spējām un augsto dejas mākslu. Pirmdienas vakarā tad arī Rīgas publika iepazinās ar šiem diviem, kaut gan jauniem, bet izdaudzinātiem, mākslinieciem. Operas nams pārpildīts līdz bei-

dzamam. Visi gaida ar nepacietību. — SPRS jaunā baleta māksla Rīgas skatītājiem jau spoži atmiņā palikusi no Maskavas labākā dejotāja A. Meserera viesizrādēm. Vai tagad Ļeņingradieši pārspēs maskavieti un ko dos jauna, neredzēta?

Jāatzīstas — Ļeņingradieši pārspēja maskavieti Mesereru. Tādu fenomenālu dejotāju kā Vahtangu Čabukjani Rīga laikam nav redzējusi. Tas, ko rādīja Čabukjani, nav vis darbā piesavināms, tas jau dziļi, neatņemami dabā un ķermenī dots. Viņa dejas precizitāte, vīrišķīgais smalkums, grandiozie, apžilbinošie lēcieni, straujums pārvar un sajūsmina katru skatītāju. Dejas forma pie Čabukjani sasniegusi gandrīz cilvēkam iespējamo robežu, par kuru tālāk vairs nav spēkos celties. Vienīgais mīnuss — varbūt dažreiz par daudz akrobātikas.

Visu labu jāsaka arī par Tatjanu Večeslovu. Neapšaubāmi viņa pirmšķirīga dejotāja, bet neapžilbina tā kā viņas partneris. Večeslova dejo ļoti tīri, viegli, ar nevainojamu, augstu tehnisku gatavību, bet bez lielāka iekšēja spraiguma, bez izcilākas personības.

Dejotāji vislielāko piekrišanu guva variācijās no Donkihota. Viss nams dažās minūtēs no sajūsmas pilnīgi rēca. Pārējie septiņi izpildāmie numuri saturā bija diezgan banāli, un viņus atdzīvināja tikai viesu lielās formālās spējas.

Kontaktu starp skatuvi un skatītāju atdzesināja arī pārāk lielie un daudzie starpbrīži.

Dejas pavadīja Operas orķestris Oto Karla vadībā, labi, rūpīgi sekodams izpildītāju gribai.

VAKAR KRIEVU DRĀMĀ SPĒLĒJA L. ŠTENGELE

O. Pališa 9 ainu drāmā **«Doktora jaunkundze»**. Kā literārisks darbs O. Pališa luga viduvējs, sākumā ar stiprām kino scenārija iezīmēm, uz beigām jau dziļāks, ar sociālu ieskaņu. Drāmas centrā jauna, skaista un apdāvināta sieviete. Viņas draugs, spējīgs vācu virsnieks, grūto materiālo apstākļu spiests, kļūst par spiegu un savā darbā mirst. Jaunā sieviete, lai atriebtu sava drauga nāvi, arī sāk nodarboties kā spiedze, gūst šinī arodā izcilus panākumus, bet salūst kā cilvēks un ar rūgtumu un nožēlu aiziet bojā.

Jauno sievieti Annu Mariju Lesseri, sauktu «doktora jaunkundze», tēlo viešņa **Lilija Štengele**. Loma dod bagātīgu vielu tēlotājai. Lilija Štengele bija vienādi pārlie-

cinoša, sievišķīga un sava tēla kontūrās skaidra kā liriskās, tā arī dramatiskās vietās. — Luga īpatnēja arī ar to, ka viņā nav vairāk nevienas sieviešu lomas. Pārējie visi tēlotāji vīrieši. No viņiem zīmīgu un noteiktu tēlojumu sniedza J. Jurovskis (kapteinis fon Vinauki), tad N. Barabanovs (Mateziuss, grieķis) un B. Aļekins (Renē Ostens, Beļģijas armijas leitnants).

Publikas pilns nams. Izrādei piekrišana.

ŠOSTAKOVIČA JAUNĀKĀ OPERA — «MCENSKAS APRIŅĶA LĒDIJA MAKBETA»

Gandrīz vienā laikā Ļeņingrādā un Maskavā parādījās atklātībā Dmitrija Šostakoviča jaunākā opera «Mcenskas apriņķa lēdija Makbeta». Arī citas Krievijas pilsētas gatavojas minēto operu ņemt savā repertuārā.

Šostakovičs jauns komponists, bet par viņa jaunāko operu pašā Krievijā ļoti daudz rakstīts un spriests pat pirms viņas uzvešanas. Nekad līdz tam laikam publika nebija tā sagatavota pirmizrādes saņemšanai kā šinī gadījumā. Laikrakstos un žurnālos bija ievietotas garu garās iztirzas par pašu operas saturu, par viņas mūzikas veidu, rakstības paņēmieniem, par pašu komponistu un uzveduma sagatavošanas gaitu. No vienas puses, šī lielā sabiedrības interese pret vienu muzikāli dramatisku jaundarbu izskaidrojama ar to, ka pats jaunais komponists Šostakovičs ar savu spilgto darbību, ar savu ātro un ievērojamo muzikālo augšanu ir spējis griezt visas domājošās sabiedrības vērību uz sevi. No otras puses, tamdēļ ka reālistiskā operas problēma, par ko attiecīgi teorētiķi diskutē ik dienas, tomēr vēl nav līdz šim, vismaz padomju mūzikā, ieguvusi attiecīgu pilnvērtīgu atrisinājumu. Šostakoviča jaunākais darbs, šķita, šo jautājumu bija novedis līdz labvēlīgam slēgumam.

Ja spriest par Šostakoviču kā par komponistu pēc viņa pirmās operas «Deguns», tad viņa radošais sejs mums var būt diezgan skaidrs. Šostakovičs kā muzikāls dramaturgs pirmām kārtām satīriķis. Viņa muzikālā radošā valoda pilna sarkasma, izsmieķla, ar skaidri šķirisku nokrāsu. Šajā ziņā Šostakoviča mūzika stipri līdzinās Gogoļa prozai. Cik tas dīvaini arī neizklausītos — mūziķis Šostakovičs mācījies un iemācījies savu radošo izteiksmi pie vecā un vienmēr jaunā Gogoļa.

Šostakoviča jaunākā opera — «Mcenskas apriņķa lē-

dija Makbeta» savos pamatos tverta kā traģiska satīra. Kā satīra par tumšo, despotisko, necilvēcisko, riebīgo tirgoņu kārtu senā dzimtbūšanas Krievijā. (Vispār modernie krievi savu «kupečestvo» sāk apstrādāt dažādos mākslas darbos. Nupat Rīgā rāda lielisku filmu no krievu tirgoņu dzīves pēc Ostrovska lugas «Negaiss». Arī šī filma stipri reāla, ar satīrisma piekrāsu.) Pats Šostakovičs, starp citu, vairākkārt izteicies, ka viņš šinī operā mēģinājis rādīt ievērojamas krievu sievietes negalu, kas aiziet bojā Krievijas toreizējo tumšo, neiecietīgo apstākļu dēļ.

Rādīta tālaika tirgoņu ģimenes vide, viņas šaurā, lišķīgā un smacīgā atmosfēra, kurā jāiznīkst katrai svaigākai elpai, katram neparastākam dvesmojumam. Viss jaunā autora radošais naids, viss viņa sociālās satīras spēks tieši raidīts pret šo nekrietno, sasupējušo apkārtni un viņas ļaudīm. Arī visas darbojošās personas, kas parādās Šostakoviča operā, tvertas daudz spilgtāki, daudz asāki, daudz kailākas savās šķiriskās tieksmēs un uzskatos, nekā tas redzams pie rakstnieka Ļeskova, pēc kura noveles Šostakovičs būvējis šo savu jaunāko darbu.

Kā komponists Šostakovičs noteikti pieskaitāms modernistiem. Viņš vērīgi seko Vakareiropas modernajiem mūzikas virzieniem un tos pēc iespējas, sev nekaitējot, izmanto. Bet, no otras puses, jāsaka, ka, zīmējot agrāko krievu tirgoņu dzīvi, viņš nevairās arī no krievu deviņpadsmitā gadusimteņa tā saucamās sadzīves operas paņēmieniem un izteiksmes veidiem. Tomēr visumā konstatējams, ka Šostakoviča muzikālā rakstībā visvairāk jaušami rietumu mūzikas iespaidi, sākot ar Verdi, Vāgneru un beidzot ar Šrekeru, Kšeneku un Stravinski. Šostakovičs stipri ātrs, veikls un neparasts savā muzikālā iztēlē, viņa muzikālie un harmoniskie tvērieni un gājieni asi un pārsteidzoši. Viņa instrumentācija spīdoša, krāsaina, pat žilbinoša un kādreiz, šķiet, iekrīt pat tā kā zināmā pretstatā, disharmonijā ar to, kas notiek uz skatuves darbībā.

Jaunajā Šostakoviča operā «Mcenskas apriņķa lēdija Makbeta» jaužamas pat mazas Štrausa liriskas ietekmes, Čaikovska un Vāgnera, tomēr savā kopumā šī opera atļauj teikt, ka arī SPRS-ā jaunākā paaudzē radies komponists, kam pašam savs īpatnējs radošs sejs, sava patstāvīga muzikāla doma, tērpta laikmetīgā, savdabīgā, vienreizējā izteiksmē. Pirmoreiz ar šo operu kritiski pārvarēta pagātne un sākti ceļi tālākam. Šostakoviča nopelni ar šo operu jaunajā SPRS-ā mūzikā lieli. Tas ir stūrakmenis.

Arī paša Šostakoviča attīstībā šis darbs spējš, varens solis uz priekšu. Satīriskie un groteskie momenti šinī operā iznākuši autoram daudz krāsaināki, sulīgāki nekā viņa pirmajā darbā «Deguns». Stingrāks atsevišķo personu sociālais raksturojums, kas mūzikā vienmēr visai īpatnēji psiholoģiski pareizi motivēts ar dažādiem paņēmieniem (modulāciju, instrumentāciju, atsevišķu raksturīgu motīvu atkārtojumiem, kaut gan īstās, leitmotīvās tehnikas šinī Šostakoviča darbā mēs neatradīsim); tos komponists pielieto pilnīgi pārsteidzoši. Par instrumentācijas meistarību mēs jau runājām. Tā vispāratzīta. Bet nekad līdz šim Šostakovičs nebija sasniedzis tādu skaidrību un plastiku tieši aprakstošā mūzikā kā šinī apskatāmā darbā. Ievērojams arī tas, ka, neskatoties uz orķestra milzīgo sastāvu, viņa darbība tik īpatnēji veidota, ka tā pilnīgi, ideāli saskan ar vokālām partijām, ka nekur, nekad neaizklāj ne solistus, ne arī korus. Vokālā līnija, kas līdzšinējos Šostakoviča darbos bija nostādīta it kā paēnī, tagad parādās visā spilgtumā, suverēna un ierosinoša. Nevar arī nepieminēt lielo muzikālo vienkāršību, kas izjūtama visā operā no viena gala līdz otram un dažbrīd sasniedz iespējamības robežas.

Katrā ziņā «Mcenskas apriņķa lēdija Makbeta» ievērojamākais operas darbs, kas radies PSRS-ā beidzamos 16 gados. Svarīgs, vienkāršs, laikmetīgs un reizē dziļi reāls, viņš būs par pamatu vēl ilgām pārrunām. Jau tagad, tikko parādoties, viņš izsaucis lielus strīdus. Radušies savi karsti, sakveldināti piekritēji un savi nāvīgi ienaidnieki, kā tas mēdz būt katram ievērojamākam darbam vai pasākumam.

Arī tieši dramatiskā ziņā opera visai interesanta. Tekstā un darbības izkārtojumā jaunam komponistam daudz palīdzējis slavenais režisors Meijerholds. Šī teātra reformatora krasās, bet skaidrās metodes asi izjūtamas operas darbības gaitā, nostādnē un atrisinājumā.

OPERETE «ZELTA MEISTARIENE» NACIONĀLĀ OPERĀ

Mūsu Nacionālā opera paliek neticīga sev. Atkal sniedz savā repertuārā vienu jaunu opereti. Šoreiz gan pēc pārmodernās, pilnīgi kailās un skaļās «Balles Savojā» kaut

ko klusāku, estētiskāku un senatnīgāku. Tomēr arī šī operete strādnieku ļaudīm diezgan tāla un sveša.

Jaunuzvedumam izraudzīta valšu operete «Zelta meistariene». Viņā iet runa par vienas skaistas un untumainas meistara atraitnes mīlestības bēdām un priekiem.

Vācisko tekstu šai operetei snieguši kāds J. Brammers un A. Grinvalds. Bet jaunā operete lokalizēta, piemērota mūsu Rīgas apstākļiem. Lokalizējumu devis dzejnieks Jānis Sudrabkalns. Savu uzdevumu tas veicis spīdoši. Visur skaista literāriska valoda, piebārstīta smalkām, dzejiskām asprātībām. Dziedamos tekstus tulkojis Jēkabs Poruks. Arī viņa darbam lielākā atzinība.

Mūziku jaunai operetei darinājis komponists Edmunds Eislers. Mūzika vienkārša, vijīga, bet māksliniecisku ļoti vāja, ar stiprām štrausiskām ietekmēm. Operetes gaitā iesprausti mūzikas gabali no citiem komponistiem. Arī no mūsu pašu Jāņa Kalniņa — svaigi krāsaini un patīkami draiski.

«Zelta meistarienes» uzvedums visumā labs. Niklāvs Struņķis vēl lieku reizi pierādījis savu labo gaumi un meistarību. Devis brīnišķīgas dekorācijas, kur visa mūsu Vecrīga kā uz delnas valgā, atturīgā krāsu gammā. Režisors Jānis Zariņš, redzams, daudz strādājis pie šī sava darba. Darbība izkārtota skaidri, saprotami, ļaužu grupas visai plastiskas.

Muzikālā vadība Jāņa Kalniņa rokās. Viņš operetī izvada pārliecinoši, laimīgi saskaņojot skatuvi un orķestri.

Baleta «Zelta meistarienē» mazāk nekā citās operetēs. Baletmeistara E. Leščevska veidotās dejās redzama skaidra radoša izdoma.

No izpildītājiem pirmā kārtā šoreiz minama Lidija Blūmentāls. Pārliecinošs, svaigs tēlojums un labs dziedājums. Attīstījies visumā V. Kadiķis, dzied pietiekoši labi, bet tēlojums saraustīts, bez iekšēja apvienojoša centra.

Smalki artistisks, viegls izrunā un spēles veidā Osv. Uršteins (gr. Jaromiro fon Greifenšteins), viņam cienīgi līdzi turas Alb. Verners (fon Gumpendorfs), atzīstams komisms kustībās, labs dziedājums. Ļoti jauka mazākā lomā kā Porčkula Herta Lūsis. Viss labs sakāms par Ed. Miķelsonu, J. Kārkliņu un Tāli Matīsu. Zīmīga komtese Vilma Freimane.

Dejojumos izceļas Edīte Pfeifere (kas par mirdzošu vieglumu!), Melānija Lence un H. Tangijeva-Birzniece (šarms).

KO RAKSTNIECE E. PRŪSA SAKA PAR SAVU JAUNO LUGU «BALTAIS JĀTNIEKS»

Dailes teātris janvāra vidū izrādīs rakstnieces **Emīlijas Prūsas** jauno lugu **«Baltais jātnieks»**.

Par savu jauno lugu rakstniece **E. Prūsa** paskaidroja: «Tā ir patstāvīga luga, bet dažas personas un situācijas ir ņemtas no mana romāna **«Kunigaitis Kairis»**.

Lugas darbība norisinās 1890. gados Lietuvas tautas atmodas laikmetā. Tēloti ir Lietuvas sabiedriskie darbinieki, poļu šļahta, krievu policija un c[iti]. Lietuvieši un poļi cenšas pēc brīvības, bet maskavieši abas tautas tur zem viena jūga. Kunigaitis Kairis ved klusu cīņu ar nospiedējiem. Lugā nāk priekšā slepenie grāmatveži un slepenas skolas, tautas daiņas un tautas dejas.»

Lugu inscenē **Ed. Smiļģis**. Galvenās lomās: Paņa Belecka — **L. Bērziņa**, kunigaitis Kairis — **Edg. Zīle**, Mihalīna — **I. Laiva**, Rozāle — **A. Prince** un c.

Dekoratīvo ietērpu gatavo **O. Skulme**.

RECENZIJAS PAR TEĀTRU IZRĀDĒM

1.

Nacionālā Teātra novitāte atkal kādas franču komēdijas tulkojumā «Irenas mīlestība».

Minētā luga nav nekāds ne literāriski, ne arī skatuviski izcilus darbs. Viduvēja komēdija, kādas desmitām ražo ārzemēs. Kamdēļ viņu uzņēmis savā repertuārā tieši Nacionālais teātris, palika un paliks laikam uz ilgiem laikiem noslēpums.

Arī pēc sava satura šī minētā komēdija mums pilnīgi sveša. Pagaidām mūsu sabiedrība nav tik tālu savstarpēji diferencējusies, lai mūsu apstākļos jau būtu tādas augstākās sabiedrības dāmas, kādas darbojas šinī apskatāmā komēdijā. Bet šīs lugas kvintesence tieši slēpjas kādu divu augsti stāvošu dāmu neveiklā, smieklīgā pārvēršanās vienkāršās istabenēs. Bet, tā kā mūsu apstākļos šāda pārvēršanās iespējama un katram iedomājama bez komisma, tad skaidrs, ka skatītājam luga nekā interesanta nevar sagādāt.

E. Feldmaņa režija, kā vienmēr, veikla un korekta, bet bez kādas jaunradošas izdomas. Lugas dekoratīvais ietērps pieņemams.

No tēlotājiem pirmā vietā stādāma L. Špilberģe. Ja pirmā cēlienā viņas lomas atveidojums vēl neiesilda, liekas neīsts un nedrošs, tad jau lugas nākošās ainās, kur iespējams lielāks lirisms un vienkāršība, viņa jau pilnā mērā iedzīvojas savā veidojamā tēlā. K. Lagzdiņš droši un īpatnēji piegājis savai lomai, būtībā viņu pareizi uztvēris, tikai sīkumos vēl neskaidrs, nenoteikts. Tāpat pilnīgi nepamatoti viņš dažās vietās iekrīt skaļumā, nonākot līdz histērijai. O. Lejaskalnei dāmas loma galīgi nav piemērota. Arī jaunangažētai M. Zīlavai iedota loma ne pēc viņas īpatnības.

17. septembrī **Dailes teātris** atkal pēc ilgiem laikiem uzveda Viljama Šekspīra komēdiju «S a p n i s v a s a r a s n a k t ī», šoreiz tikai stipri modernizētā, jaunā, īpatnējā inscenējumā.

Principā mums nav nekas pretim Viljama Šekspīra darbu modernizēšanai uz skatuves, bet vienīgi tādā gadījumā, ja tas tuvina un padara saprotamākus viņus mūslaiku publikai. «Sapņa» modernizētais inscenējums gan visumā to nepanāk. Taisni otrādi, viņš mums, liekas, pat sarežģī, apgrūtina viduvējam mākslas cienītājam šī darba uztveri. Lai modernizētu «Sapņa vasaras naktī» varoņus, nevajadzēja ņemt palīgā stadionu un sportistus. Tas nebija tas izdevīgākais gājiens. Tāpat visai svešs liekas Oberons kaut kāda it kā indiāņu vadoņa lomā. Ne visai iederas arī Zālītes sentimentālās maija dziesmiņas V. Šekspīra tekstā.

Izejot no saviem principiem, režisors E. Smiļģis lugas inscenējuma pusi veicis ar lielu drosmi un bagātu, jaunradošu izdomu. Piemēram, sportistu grupējumi pirmā cēlienā. O. Skulmes dekorācijas ļoti pieskaņotas izrādei. Sevišķi mākslinieciski iespaidīgas pirmā cēliena dekorācijas, kas dod lielu telpas izjūtu. Fel. Ertneres iestudētās dejas plastiski skaidras un noteiktas.

No aktieriem pirmā vietā ar savu izcilus tēlojumu minams Gustavs Zībalts Pamatiņa lomā, tad Alberts Miķelsons kā Skvencs. Vispār jāsaka, ka tā amatnieku grupa, kas darbojas šinī lugā, bija tas teatrāli gaišākais moments apskatāmā izrādē.

No pārējiem tēlotājiem būtu vēl minams Veics kā Oberons un Filipsons kā Demetrijs.

2.

Beidzamās nedēļās mūsu mākslas dzīvē notika liela nelaime — nodega Dailes teātris. Pēdējais pēc neilga uzspiesta pārtraukuma atradis tagad sev patvērumu Žīdu teātra telpās un atkal atjaunojis savas izrādes. Lai kaut cik mazo, vecmodīgo Žīdu teātra skatuvīti piemērotu savām modernām prasībām, tad Dailes teātra vadītāji to pārvērtuši līdz nepazīšanai, piebūvējot īstai vecai skatuvītei priekšā vēl otru papildus skatuvi. Izrādes norit ar parasto mākslinieciskо gatavību un veiksmi, kaut gan aktieriem jāstrādā ārkārtīgi grūtos aizkulises apstākļos. Žīdu teātrim nav nekādu blakustelpu aktieru garderobēm, ģērbtuvēm, dekorācijām. Aktieri pa izrādes laiku pārģērbjas un uzturas turpat aiz skatuves starp dekorācijām. Tomēr Dailes teātris varonīgi cīnās. Sevišķi studējošai jaunatnei nevajadzētu piemirst viņu tādā brīdī un jo kuplā skaitā apmeklēt tā izrādes Skolas ielā 6.

Pa to laiku N a c i o n ā l ā t e ā t r ī notikušas divas saistošas pirmizrādes.

Kā pirmo uzveda mūsu pašu latviešu rakstnieka — jauna autora Zīverta lugu «N a f t a».

Zīverts vēl pavisam jauns rakstnieks. «Nafta» viņa pirmais darbs, kas parādās uz skatuves. Jau spriežot pēc šī darba, jāsaka, ka Zīverta personā mums ir radies jauns, īsts dramatisks rakstnieks. Zīvertam vēl maz rutīnas, viņš pagaidām pielaiž daudz kļūdu, bet viņam piemīt tas dārgākais — īsts neviltots skatuves instinkts, dramatiķa intuīcija. Arī ar mākslinieciskо jaunradošu drosmi un izdomu viņš apveltīts pietiekošā mērā.

«Nafta» — fantastiska luga, sapnis. Viņas pamatos ņemta iedoma, ka Latvijā iespējams atrast naftu. Bet šai naftai Zīverta lugā nav vairāk nozīmes kā īpatnējam, laikmetiskam izteiksmes veidam. Lugas būtība meklējama kaut kur pavisam citur, un proti — filozofiskā plāksnē. Zīverts savā dramatiskā darbā mēģinājis atrisināt tādu psiholoģisku problēmu — kā un par cik mainās cilvēka psihe līdz ar viņa apkārtējiem apstākļiem. Zīverta luga rakstīta ainās (modernais princips), dramatiski diezgan labi sakāpinātās. No personāžiem lieks Purva velns. Bet var būt, ka tur inscenējuma vaina. Režisors šo sapni, šo fantāziju bija tvēris kā visīstāko reālību un pielietojis viņa inscenēšanā tos pašus principus, ko tas izmanto Blaumaņa

lugās. Bet šī luga, pēc mūsu domām, prasa pavisam citu uztvērumu. Dekorācijas vidējas.

No tēlotājiem pirmā vietā minams Šāberts galvenā lomā, sākumā labs, pārliecinošs, uz beigām par daudz neīsts, teatrāls. Tad Zariņš kā priekšstrādnieks (ļoti vienkāršs, izturēts tēls) un beigās Lilija Ērika studentes lomā (sirsnīga izjūta).

Otrā Nacionālā teātra novitāte — vācu jaunākās rakstniecības ievērojamā dramatiķa Cukmeiera luga «Ķepenikas kapteinis». Avantūristiskais gadījums ar kurpnieku Fogtu, kas likts šīs lugas pamatos, tiešām patiess gadījums un noticis neilgi pirms kara Vācijā. Beidzamā laikā šim it kā mierīgam pirmskara notikumam vācu jaunākā rakstniecībā piegriezta liela vērība. Tā bez minētā Cukmeiera šo vielu vēl apstrādājis garā stāstā arī kāds vācu jaunlaiku prozaiķis Šeflers. Pēdējais ļoti tuvi pieturējies savā darbā īstenībai, notikumus attēlojis tieši tā, kā viņi dzīvē norisinājušies. Turpretim Cukmeiers savā lugā daudz ko pielicis no sevis klāt, paceļot vienkāršos, avantūristiskos notikumus dziļos, būtiskos augstumos. Tamdēļ arī Cukmeiers savu dramatisko spēli nosaucis par īstenības pasaku. Luga uzbūvēta vienkāršās, vienā uz otru saliktās ainās, kas saistās savā starpā ar to, ka visām viņām cauri iet viena cilvēka likteņis cīņā ar apkārtējiem dzīves apstākļiem. Tā ir drāmas pirmās pakāpes forma, kas robežo ar liriku.

Lugai liela literāriska vērtība. Viņa uzrakstīta ar lielu jaunradošu izdomu, jūsmu un cilvēcību, jo autors spējis pieiet domai kā dziļš un ass dzejnieks.

«Ķepenikas kapteini» var uztvert divējādi. Vispirms kā asu, mākslinieciskū satīru par pirmskara Vāciju, kur virsnieka mundieris bija viss, kur cilvēks sākās tikai no uniformas. Bet var šo lugu uztvert arī kā atsevišķas personas individuālo, psiholoģisko drāmu. Nacionālais teātris sava «Ķepenikas kapteiņa» inscenējumā pieturējies pie lugas otra veida uztveres un vairāk izcēlis šinī lugā apslēpto alku un cīņu pēc īstas cilvēcības. Arī Osis, kas tēlo Ķepenikas kapteini, uztvēris šo lomu tādā garā, cenzdamies atstāt iespaidu vairāk uz skatītāju līdzjūtības jūtām.

Amtmanis-Briedītis visumā «Ķepenikas kapteini» inscenējis ar lielu mākslinieciskū prasmi. Neapšaubāmi izrāde atstāj iespaidu. Sevišķi padevušās režisoram scēnas cietumā, pie stacijas atejām, fabrikas direktora kabinetā, arī

nākts patversmē. Lieka, pēc mūsu domām, rauta aina un aina restorānā, kur iedzīvotāji smej par izmuļķoto pilsētas valdi. Ne visai iespaidīga arī scēna pie mundieru žīdiņa.

Tulkota luga ar lielu rūpību. Viņa rakstīta dažādos vācu valodas dialektos, tamdēļ tulkošana bijusi neapšaubāmi ļoti grūta. Tikai tulkotājs pielaidis vienu kļūdu — izmetis dažas vietas, kas apgrūtina satura pareizo uztveri. Tā, piemēram, nevar tagad nojēgt, ka mundieris, kuru nopērk kāds gvardes kapteinis pirmā ainā, ir tas pats mundieris, kuru Kepenikas kapteinis pēc tam vēlāk iegādājies pie krāmu žīdiņa.

Kā mēs jau atzīmējām, galveno lomu «Kepenikas kapteinī» tēlo viens no mūsu tagadnes lielākiem aktieriem Jānis Osis un tēlo ar izcilus panākumiem. Kurpnieku Vilhelmu Fogtu tas veido kā labu, salauztu cilvēku, kas, beidzot novests līdz izmisumam, saceļas par savu cilvēka cieņu. Bet var šo lomu uztvert arī pavisam savādāk, piemēram, kā to dara Verners Krauze Vācijā. Tas to tēlo vairāk kā asu rutinētu blēdi, kas cietumos pārvērsts par ļaunuma, žults un atriebības kāres pilnu cilvēku.

No pārējiem tēlotājiem palika atmiņā vēl Lagzdiņš kā cietuma priekšnieks un Podnieks kā fabrikas direktors (lielisks, smalki izturēts tips!).

«Kepenikas kapteinis» neapšaubāmi ļoti vērtīga izrāde, un studējošai jaunatnei viņa silti ieteicama. Pēc seklībām un banalitātēm reiz atkal plūst dzīvi domājoša, iejūtoša cilvēka vārdi, kas saceļ skatītājos dziļas pārdomas, pie kam modernā, saistošā dramatiskā formā un skaistā izpildījumā.

3.

Nacionālais teātris (14.10.31. g.) izrādījis trīs cēlienu komēdiju «Pieklīdušais kaķēns». Viņas autors mūsu pašu māju rakstnieks Jūlijs Pētersons. Tam jau aiz muguras garš dramatiskā rakstnieka mūžs. Savu amatu — lugas rakstīt — viņš prot labi. Viņam ir krietna skatuves pazīšana, veikls dialogs, pietiekošs dramatisks kāpinājums. Visas šīs īpašības lielākā vai mazākā mērā sastopamas arī Jūlija Pētersona jaunākajā nupat apskatāmā darbā «Pieklīdušais kaķēns». Tomēr ne tādā mērā kā viņa dažādās agrākās lugās. Vielu savai lugai Jūlijs Pētersons ņēmis

no mūsu tā saucamām augstākām aprindām. Lugā figurē kāds centra īpašnieks — fabrikants — ar visu savu ģimeni, dēlu inženieri un tā tālāk. Jūlijs Pētersons, liekas, tīri vai izņēmis patenti šo aprindu tēlošanai. Arī viņa agrākās lugās redzami šo pašu aprindu ļaudis. Pētersons savā rakstnieka darbā nav griezīgs, viņš neizsmej, arī neizzobo savus varoņus, bet gan tikai labvēlīgi pasmaida par viņiem, rādīdams tos daudz patīkamākā gaismā, nekā tie īstenībā ir. Šinī komēdijā Pētersons mums parāda kādas lielpilsoniskas ģimenes nelielus sarežģījumus, kuri visi beigās noslēdzas labvēlīgi. Lugai pamatos ņemta anekdote, gluži tāpat, kā to dara franči. Tikai Pētersonam nav izdevies šīs anekdotes atrisinājums. Jau pašā sākumā skatītājs sāk nojaust, kas par lietu. Šī nojausma sabojā visu turpmāko uztvēruma prieku. Lugas tālākā darbība rādās it kā jau lieka. Pavisam neiespējams šķiet jaunā inženiera tips. Tādu aprobežotu savādnieku un gļēvuli laikam nebūs iespējams ne atrast, ne arī iedomāties mūsu apstākļos. No lugā rādītiem tipiem saistošākais pats vecais — centra un fabrikas īpašnieks.

Komēdiju iestudējis Aleksis Mierlauks ar parasto veiksmi, tīri reālistiskā garā. No tēlotājiem pirmā vietā jāmin Rodrigo Kalniņš. Ļoti īpatnēja un pārliecinoša lomas uztvere un vienkāršs, noteikts viņas izvedums. Tālāk Ludmila Špīlberga (liels iekšējs šarms), Alise Brehmane. Jānim Lejiņam bij grūts uzdevums tēlot absurdo inženieri. Kaut kā jau viņš tika galā un tad arī, pateicoties tikai viņa lielām spējām.

Arī Dailes teātrī ir parādījušies divi pirmuzvedumi — Minnas Dišleres komēdija «Studentes vasara» un Benacka muzikālā komēdija «Mana māsa un es». Komēdija «Studentes vasara» Minnas Dišleres trešā pēc skaita luga. Tehniski noteikti veiklāka par pirmām. Bet ne tā organiski. Lugas centrālā problēma — tēva nesaskaņas ar dēliem noteikti sveras uz nopietnas drāmas pusi. To mēs sevišķi varam manīt lugas beigās. Bet līdztekus minētam lugā sastopami arī stipri komēdijas elementi, pat šaržēti tipi (jeb par tādiem tos izveidojuši aktieri?). Visi šie trīs augšminētie elementi nav sakausēti vienā noteiktā masā, tamdēļ atstāj mistrojuma iespaidu. Tāpat lugas daži tipi nepārliecinoši, piemēram, kaut mājas saimnieks, kas padzen savu vecāko, krietno dēlu par vienu vārdu — pilsonis (zīmējas uz tēvu — saimnieku).

Inscenēta luga labi. Patīkamas un lietišķas O. Skul-

mes dekorācijas. No aktieriem pirmā vietā minama A. Mača (ļoti labs mātes tēls), tad T. Lācis, Lilita Bērziņa un Arturs Filipsons.

Benacka muzikālā komēdija «Mana māsa un es» patiesībā īsta operete, kur saturs nav galvenais. Kā visam operešu vairumam, arī minētai darbojošās personas — princeses, grāfi un tad tikai tālāk — mirstīgie.

Aktieri spēlē lieliski. Galveno lomu tēlo Lilija Štengele un ar parasto gatavību un iekšējo šarmu. Viņai pilnīgi līdzi turas mazā, spriganā Elvīra Bramberģe, kas tēlo apavu veikala pārdevēju. Tad seko abi komiķi A. Mitrevics un A. Miķelsons. Sevišķi pirmais patīkams ar savu spēles prieku un kustību enerģiju. Pabriks pietiekoši labi dzied, bet spēlē neapmierinoši. Blakus Lilijai Štengelei viņš izliekas diezgan bāls. Tāpat K. Veics savā grāfa lomā atgādina agrāk redzēto.

Visumā inscenējums mākslinieciski stipri pārliecinošs. Vienkāršas, bet iespaidīgas dekorācijas sniedzis O. Skulme.

4.

Nacionālā teātrī beidzamā laikā notikušas divas pirmizrādes. Pirmā no viņām bija saistīta kopā ar aktiera un režisora Voldemāra Švarca 25 gadu darbības jubileju skatuves mākslā. Tā bija kāda ungāru rakstnieka Šēnes komēdija ar nosaukumu «Kad sirdis sāk kvēlot». Viņas literāriskā vērtība stipri viduvēja, bet publikai viņa var patikt, jo darbība norit Itālijā ar dziesmām un citiem romantiskiem atribūtiem. Pats jubilārs Voldemārs Švarcs tēloja vienu no galvenām lomām, korekti, ar lielu skatuves rutīnu. Pārējās lomās — Lilija Ērika, Jānis Lejiņš, K. Podnieks un citi.

Pēc labi apmeklētās izrādes notika sirsnīga jubilāra sumināšana. Viņu ar ordeņiem, balvām un ziediem bija atcerējušies Valsts prezidents, valdība, daudzas kulturālas iestādes, cienītāji, draugi un paziņas. Arī mēs no savas puses novēlam viņam to labāko.

Otra Nacionālā teātra pirmizrāde notika tieši 18. novembrī. Izrādīja Annas Brigaderes jauno lielo traģēdiju «Pastari», pie kuras mēs pakavēsimies vēlāk atsevišķā rakstā.

Tagad pāriesim uz Dailes teātri. Tas joprojām mitinās vēl pagaidu telpās, bet ar jaunuzvedumiem tomēr nenogurst. Tā 24. XI uzveda K. Ābeles komēdiju «Tautas darbinieki un mīla». K. Ābele kādreiz kļuva plaši pazīstams ar savām fantastiskām lugām «Ligatūra» un «Gleihenes grāfs». Šī viņa apskatāmā komēdija tīri reālistiska un nav izdevusies. Viela ņemta ļoti interesanta, pat vajadzīga, bet lugā sabāzti vairāki temati, un ne katrs no viņiem un līdz galam izveidots. Tomēr jāatzīst, ka dažas vietas visai patīkamas. Starp citu, Ābele parāda savā lugā, kaut arī epizodiski, mūslaiku studentus. Tēlotāji galvenām kārtām bija savervēti no aktieru jaunākās paaudzes. Labas komiķa dāvanas uzrādīja Reinis Birzgalis, E. Jākobsons, Irma Bērziņa, raksturu tēlotāja V. Štāla, no pārējiem vēl atzīmējami A. Baldone, A. Filipsons un citi.

Inscenējums sagatavots rūpīgi.

5.

Dailes teātris. Beidzamā novitāte, kuru deva Dailes teātris savās dārgās pagaidu telpās Skolas ielā, bija slavenā angļu rakstnieka Čārlza Dikensa romāna «Pikvikiešu klubs» dramatizējums. To bija scēniski diezgan veikli izdarījuši divi nepazīstami franči Direāls un Šarvejs, tomēr visumā dramatizējums nepaceļas pāri samērā vidējai amatniecībai.

Inscenējis «Pikvikiešu klubu» Ed. Smiļģis bija ar lielu skatuves izmaņu, dodot vairākas visai saistošas skatuviskas ainas. Arī O. Skulme bija darinājis īpatnēju skatuves ietērpu. Tomēr interesi pret šo izrādi beigu beigās vairoja galvenām kārtām tikai aktieru spēle. Te pirmām kārtām jāmin Teodors Lācis (ļoti nosvērta, rutinēta spēle, bet bez jaunradoša lidojuma), tad Emīlija Viesture, Kārlis Veics (droši, īpatnēji tverts tēls, ar lielu spēku izvests, bet niansēs nenoskaidrots, tukšs). Tālāk vēl būtu atzīmējami Edg. Jēkabsons un mazā lomiņā — Reinis Birzgalis.

Pašos Ziemassvētkos Dailes teātris izklaiņojies atgriezās atkal savās īstajās un pilnīgi atjaunotās telpās, kas visai atjautīgi un ekonomiski pārkārtotas. Pirmā izrāde jaunās telpās — «Verdenas brīnums». Tā ir kāda jauna vācu autora, vārdā Klumbergs (viņš, starp citu,

esot nosists teātrī savas lugas ģenerālmēģinājumā), luga. Šī visai īpatnējā, filozofiski daiļā un aktuālā darba uzvedums Dailes teātrī ir izvērties par izcilāko notikumu mūsu teātra dzīvē beidzamos gados.

Var šo darbu neatzīt, nepieņemt, skaitot viņu par absurdisku, bet tomēr nevar noliegt viņa kaislās domas, tieksmes pēc patiesības un ievērojamo mākslas spēku. Tas ir pilns dzīvības, tagadni mocošu problēmu, kaut arī bez atbildes uz uzstādītiem jautājumiem. Luga rāda, kas notiek Eiropā, kad pēc 25 gadiem pēkšņi no kapiem pieceļas visi karā kritušie. Saceļas neaprakstāmas jukas, jo izrādās, ka tie lieki. Un pasaules karā kritušiem varoņiem kā pekles izvirdumam jātiek atkal atpakaļ zemē.

Minēto traģēdiju inscenējis Ed. Smiļģis. Redzams, ka viņš pie šī darba strādājis ar lielu nopietnību un sajūsmu. Visumā inscenējums īsts meistardarbs. Tāpat O. Skulmes dekorācijas lieliskas. Kaut gan lugai daudz masu skatu un nav sevišķu izcilu domu, tomēr nevaram neatzīmēt A. Mitrēvica augšāmcēlušos kareivi, tad Filipsona virsrabīnu, tālāk K. Veica Francijas ministru prezidentu un citus.

Ziemassvētkos atjaunotā veidā uz Dailes teātra skatuves parādījās atkal arī Raiņa dramatiskā pasaka «Zelta zirgs». Pie šī inscenējuma manāmas daudz sasteiguma pazīmes, un kopsummā tas neatstāj tādu iespaidu, kādu varētu vēlēties. Starp izpildītājiem tikai teātra jaunākie spēki, kas savas lomas veic ar atzīstamu rūpību. Antiņu tēlo Veinalds (stipri progresējis), Saulcerīti L. Amerika. Labi savas lomas sniedz A. Filipsons (Baltais tēvs), E. Jēkabsons (Lipsts) un A. Prince (Melnā māte).

Kā beidzamo novitāti Dailes teātris sniedza kādu vācu autora Hinrihsena komēdiju «Pats saviem spēkiem». Tas ir ļoti viduvējs vācu dramaturģijas gabals, kuram gan nebūtu vietas uz mūsu Dailes teātra skatuves. Pasmags savā uzbūvē, griezīgām, bet samērā seklām asprātībām, viņš var būt saistošs tikai ar to, ka sniedz visai idiotisku skolotāja un modernas meitenes tipu. Inscenējums un dekorācijas korektas. No tēlotājiem atzīmējami pirmām kārtām A. Filipsons kā birģermeistars. Pārējie — K. Veics, Viesture, Veinalds, Birzgalis — dod pieklājīgus tēlojumus. Zommers vājš. Bramberģei vēl daudz kas no operetes. Tiešām laba tikai beidzamā cēlienā.

Nacionālais teātris. Pirms Ziemassvētkiem tas bija pārgājis uz ziemeļniekiem. Vispirms rādīja Franča Hedberga

lugu «Kāzas Ulvosā». Tā ir visai patīkama tautas spēle ar cietu, pareizu dramatisku uzbūvi, labām scēniskām situācijām un kaut gan naiviem, bet cildeniem raksturiem. Luga inscenēta reālā garā, ar daudz skaistām dejām. Visai labi, meistariski savas lomas tēlo Lilija Ērika kā nabaga bruņinieka skaistā meita, Jānis Osis kā Jarlis (lielisks!). Tad Podnieks un arī Šāberts.

Pēc «Kāzām Ulvosā» nāca dāņu tautas luga ar dziedāšanu «Trīs blēži». Tā nu ir krietni vien sliktāka par «Kāzām Ulvosā» un atstāj ļoti tukšu iespaidu. Žēl skatīties, ka tādiem labiem aktieriem kā Jānim Osim, Lagzdiņam un Podniekam jāākstās un jāplēš visādi trešās šķiras joki. Laba savā naivās meitenes lomā E. Miezis. Patīkami dzied un spēlē arī jaunais Uršteins. Lugu visai atjautīgi inscenējis režisors E. Feldmanis.

Uz Ziemassvētkiem Nacionālais teātris devis vienu jaunu bērnu lugu — Zeltmaša 7 ainu spēli «Antiņa galms», bet nelaimīgi. Šī Zeltmaša 7 ainu spēle ir visvājākā no beidzamā laika latviešu oriģinālluģām. Šai darbā nav ne īstas pasakas, ne arī īstenības. Autors gan runā par kaut kādiem tur valsts ierāvējiem, koruptantiem, pat buržujiem, bet viss tas tverts tik neskaidros, samākslotos tēlos, ka ne pieaugušiem, ne bērniem tie nav saprotami.

Lugu bija inscenējis Zariņš, un tīri brīnums, ka viņš no tāda literāriska piedeguma bija spējis radīt diezgan saistošu izrādi. Savas lomas ar lielu prasmi tēloja Podnieks, Šāberts, Nora Kreislere, Uršteins, Švarcs, Kvēps un citi.

Vecā gada vakarā Nacionālā parādījās «Melnā Madonna» un drusku vēlāk «Sieviešu politika». Pēdējo sarakstījis anglis Neils Grants. Savā rakstības veidā viņš atgādina otru slaveno angli Oskaru Vaildu, bet pagaidām nav vēl tik skatuvisks un arī asprātīgs. Luga inscenēta labi. Galvenās lomas teātra pirmo spēku rokās, kas izveidojuši augsti vērtējamu salona komēdijas ansambli. Skaistu nosvērtu tēlojumu sniedz L. Špilberģe, Lilija Ērika (sevišķi pirmā cēlienā), tad lugas režisors Amtmanis-Briedītis un J. Ģērmanis.

Janvāra vidū savu 35 gadīgo rakstniecības jubilejas atceri nosvinēja mūsu ievērojamā rakstniece Anna Brigadere. Viņas galvenā sumināšana notika Nacionālā teātrī, kur gandrīz bez visām pilsoniskām sieviešu orga-

nizācijām, sieviešu korporācijām piedalījās arī visai plašos apmēros skolu jaunatne gan ar mīļiem, sirsnīgiem apsveikumiem, gan ar dāvanām. Par godu šai dienai Nacionālais teātris bija atjaunojis jubilāres sabiedrisko drāmu «Ilga». Iestudējums bija visai rūpīgs. Lugas galveno lomu tēloja Ludmila Špīlberģe, sniedzot izcilus veidojumu. Tāpat visai labs bija dzejnieka Granta lomā Jānis Lejiņš, tālāk Anta Klints un pārējie.

6.

Dailes teātris uzveda vietējo žīdu autoru lugu «Nāve mašīnai». Patiesībā šo literārisko ražojumu nemaz nevar nosaukt par dramatisku darbu. Ne tur kāpinājumu, ne raksturu, ne situāciju. Kaut kas līdzīgs vājam kinoscenārijām. Labākais izrādē inscenējums.

Pie tā galvenie nopelni Ed. Smiļģim, Oto Skulmem un Lepnim. Aktieru spēle nepaceļas pāri vidusmēram. Kā labākie atzīmējami — E. Viesture, Mitrēvics, G. Žībalts.

Nākošā Dailes teātra pirmizrāde bija pielāgota iecienītās aktrises E. Viestures beneficei. Tā bija Lengjiela luga «Dejotāja». Parastais stāsts par slavenas dejotājas cīņu un mokām starp piepešu kaislīgu mīlestību un savu mākslu. Beidzot mākslas alka tomēr uzvar. E. Smiļģis bija darījis visu, lai inscenējums būtu labs. O. Skulmes dekorācijas patīkamas pirmā cēlienā.

Lugas galveno lomu tēloja pati beneficiante Em. Viesture. Loma neiederas viņas īpatnībā, tomēr nospēlēja viņa to labi, kā jau spējīga māksliniece. No pārējiem tēlotājiem atzīmējams Veics un A. Baldone. Pabriks vājš.

Nacionālais teātris pirmām kārtām reprezentējas ar nacionālu gabalu — J. Akurātera komēdiju «Amora salons». Autors šai komēdijā mēģina izsmiet pārmērības modernā sieviešu kustībā, bet to dara ar ļoti vājiem un nepārliecinošiem māksliniecīskiem līdzekļiem. Darbs noteikti vājš un rakstīts vienkāršās publikas gaumei. — No tēlotājiem labi J. Osis, K. Lagzdiņš un citi.

Nākošā novitāte — Kārļa Zariņa drāma «Zemes spēks». Noteikti labs darbs. Rakstīts reālistiskā garā, ar drusku episku plūdumu, dziļu problēmu un skaidri raksturotiem tipiem. Tikai lugas beigas nav izdevušās (paš-

nāvībā). Darbs inscenēts pietiekoši skaidri. Aktieri tēlo lieliski. Sevišķi meistarisks J. Osis — saimnieka lomā un J. Šāberts — komunista.

7.

M. Henekena un P. Vēbera 3 cēlienu komēdija «Monmartras lilija» vēl lieku reizi pierādīja, ka Nacionālais teātris blakus nopietnām lugām joprojām kultivē sēnalas. Minētam dramatiskam ražojumam nav nekādas mākslinieciskas vērtības. Izdomātas, neiespējamas situācijas, nepamatoti darbības gājieni, rupja, neaptēsta valoda un samāksloti tipi. Garīguma nekāda. Tukšums, plikums, tukšums. — No aktieriem pirmām kārtām atzīmējams Teodors Podnieks (grāmatvedis), tad Rodrigo Kalniņš (bankas direktors) un Paula Baltābola (bankas direktora kundze). Režija un skatuves iekārta parastā.

Bertas Rūmnieces 50 gadu skatuves darbības jubileja notika 18. aprīlī. Tie bija īsti darba svētki — sirsnīgi un spoži. Sirmā, lielā Berta Rūmniece pie mums kļuvusi daudzējādā ziņā simbols. Vispirms kā latviešu teātra simbols, otrkārt, kā latvju mātes — saprotošās un labās — simbols un, treškārt, kā latviešu aktrises, jo vienīgi viņas spēles stils ar tiešām latviskām iezīmēm. Bez tam nav nevienas gandrīz latviešu oriģināllugas, kur Berta Rūmniece nebūtu spēlējusi līdz. Vēl viena īpašība piemīt Bertai Rūmniecei, kas var būt mūsu nervozai, ārišķīgai jaunatnei par daiļu piemēru, — vienkāršība. Vienkāršā Berta Rūmniece un viņas spožā jubileja bija divas pasaules, kas mūsu laikā cīnās latviešos. Un tauta nepanīks tikai tad, ja ies Rūmnieces ceļu.

Savai goda dienai publikai bija izvēlējusies Blaumaņa «Indrānus». Izrāde noritēja spoži, sevišķi izcēlās pati gaviļniece.

Pēc izrādes sākās jubilāres godināšana, kas pārsteidza ar savu plašumu un sirsnīgumu. Latvju teātra māti bija atcerējušās ļoti plašas valdības un tautas aprindas.

Minnas Dišleres 3 cēlienu komēdija «Traks laiks» parādījās Nacionālajā teātrī 5. V. Pēc mūsu domām, tā vairāk satīra nekā komēdija. Visiem Minnas Dišleres darbiem piemīt viena ļoti vērtīga īpašība. Viņi nav tukši un sekli. Autore idejiski diezgan ierosinoša rakstniece. Tikai bieži cienītai autorei vēl līdz šim nav noteikta līdzsvara starp

iedomāto, gribēto un izvedamo. Tas pats sakāms par autores jaunāko lugu. Viņā rakstniece gribējusi izsmiet (un pilnīgi pareizi) latviešu sīkpilsonības garīgo stulbumu un ākstību. Daži tipi, dažas situācijas un vairāki izteicieni neaizmirstami, tomēr visumā luga vēl ļoti neviengabalaina. Trūkst īsta lējuma un tieši amatnieciski mākslinieciskas veiklības un nopietnības. — Lugas centrālo personu — podniekmeistara madāmu Vārpiņu — ar izcilus mākslinieciskiem panākumiem tēlo Anna Jēkabsone. Lielisks tips. No pārējiem atzīmējami vēl A. Mierlauks, E. Miezis, E. Jākobsone un citi. Režija un skatuves iekārta visai lietpratīga.

[**Dailes teātris**]. M. Lengjela komēdija «Dejotāja» parādījās uz skatuves Emīlijas Viestures beneficē. Kamdēļ šī inteliģentā māksliniece nevarēja izvēlēties vērtīgāku lugu, varbūt paliek arī viņai pašai noslēpums? Lugas saturs — viena slavena varietē dejotāja cīnās starp skatuvi (mākslu) un savu mīlu uz vīrieti. Beidzot māksla tomēr uzvar. Doto vielu autors rakstījis visai šabloniski, bez kādām dziļākām psiholoģiskām iezīmēm. Arī dramatiskais veidojums tikai viduvējs. Pie izpildījuma viss lugas smagums gulstas uz dejotājas lomas izpildītāju. Beneficiante, kura veido šo lomu, uzrāda lielu tehnisku gatavību, bet neiesilda. Nav viņas žanrs. No pārējiem atzīmējams vienīgi K. Veics.

Nākošā novitāte Bruno Franka luga «Nina Gallas», kas diezgan stipri atgādina «Dejotāju», tikai te dejotājas vietā figurē kino dīva un beigas šai lugai pretējas — kino dīva aiziet no spuldžu gaismas un noslēdzas vientulībā kopā ar savu iemīļoto vīrieti. Galvenai lugas tēlotājai šeit divas lomas uz reizi — Nina Gallas un viņas dublete. To tad nu veido otra Dailes teātra primadonna Lilija Štengele.

Kā vienu, tā otru lugu uzvedis E. Smiļģis ar parastiem panākumiem. Tomēr abi uzvedumi varēja Dailes teātra repertuārā izpalikt. Pēc tam kad abas teātra primadonnas bija katra savā lugā izspēlējušās, nāca jauns inscenējums — Aspazijas romantiskā komēdija «Pūcesspieģelis». Patiesībā tas vaļīgs slavenā de Kostēra romāna dramatizējums, un jāatzīst — diezgan neizdevies. Aspazija nav spējusi savā komēdijā dot Pūcesspieģeļa īsto dziļāko būtību. Uzdevums veikts tikai pa daļai. Saistoši daži lugas sīkumi, gleznainā, dzejiskā valoda, atsevišķas krietni veidotas ainas, bet kopsummā luga tomēr atstāj galerta

iespaidu, kas izļum uz visām pusēm, bez kāda stiprāka mugurkaula. Smiļģa inscenējums krāsains, bet bez spilgtām jaunradošām iezīmēm. Labs atkārtojums. — Pūcespieģeli tēlo Mitrēvics visumā labi, bet tomēr tā nav viņa loma, un visam iet līdzi kaut kāda neatraisības piegarša. Elvīra Bramberģe Neli parāda labi izprastu — tīri meitenīgu, drusku draisku, bet tomēr dziļi mīlošu un neapzinīgi sievišķīgu. No pārējiem tēlotājiem atzīmējams vēl omulīgais Lams raksturīgā A. Miķelsona uztverē.

Beidzamā novitāte — «Trīs musketieri» (23. IV 1932. gadā) — viegla operete ar Ralfa Benacka mūziku, pēc Aleksandra Dimā slavenā romāna. Kas būtu sakāms par šo opereti? Laikam uzvesta, lai pildītu kasi un dotu skatītājiem vieglu baudu. Par «Trejmeitiņām» labāka nav. Vispirms mūzika. Slikta. Nekas nepaliek galvā. Vienīgi musketieru maršs. Tālāk, pats uzvedums. Bez spraiguma, tik vienīgi atsevišķas ainas. Beidzot — spēle. Viduvēja. Labi vienīgi Mitrēvics, Veics, Bramberģe un Valdmane. Pārējie? — Mača dzied slikti un līdz ar to nervozē. K. Pabriks dzied un spēlē slikti. Taisni smiekli nāk, noskatot šo valgo, salkano mīlētāju, kas pēc Aleksandra Dimā apzīmējuma bijis kādreiz Francijas labākais zobens.

8.

Bez parastām franču komēdijām Nacionālais teātris pastarpām parāda arī kādu angļu. Šoreiz kā savu otro sezonas novitāti teātris bija ņēmis angļu vai amerikāņu **Edvīna Berka** komēdiju **«Tas, ko sauc par mīlestību»**. Literāriski viduvējs darbs, pagauss darbībā, izraibināts otrās šķiras asprātībām. Risina parasto pilsoniskās laulības problēmu un, gluži kā viduvējā filmā, noslēdzas ar laimīgām beigām. Darba vienīgā savdabība tā, ka parastā franču komēdijas trijstūra vietā (sieva, vīrs, mīļākais) ņemti divi pāri, kuri tad arī divas stundas sirsnīgi uz skatuves savā starpā ķīvējas un klāsta publikai savu tukšo laulības dzīvi. — Lugas uzvedums korekts, tāpat režija. Aktieri savas lomas pietiekoši izpratuši un tēlo labi. Atsevišķi atzīmējama jaunā Graudiņa.

Trešais lielākais Nacionālā teātra pirmuzvedums **Jūlija Pētersona** gadskārtējais darbs — komēdija **«Sievietes sirds labirints»** (24. IX 1932. g.), pieklājīgs pilsoniska rakstnieka literārisks ražojums. Lugas centrā jauna, ņipra

namīpašnieces meita Aija, kuras sirds tad ir tas labirints. Lugas intriga diezgan naiva, jau pirmā cēlienā kļūst skaidrs, kas būs tālāk. Pagausa arī lugas darbība. Jūtas, ko cenšas rādīt šī luga, maznozīmīgas. Tomēr visumā viņa uzrakstīta gludi, sevišķi tas sakāms par dialogu. Doti arī vairāki aktieru spēlei pateicīgi tipi.

Labākais izrādē bija Jānis Osis, kas sniedza ļoti noskaņotu un pilnasinīgu namu un kuģu īpašnieka Blūma tēlu, tad Rodrigo Kalniņš; pēdējais visai pārliecinoši tēloja augstāku ierēdni Lauvu. Vēl būtu atzīmējama Anta Klinte, Aijas tēlotāja, un Alīse Brehmane kā atraitne Draudas kundze. Bez tam vēl izrādē piedalījās T. Podnieks, A. Mierlauks, Anna Jēkabsone, Konrāds Kvēps un citi. Lugas skatuviskais ietērps pieklājīgs.

9.

[Nacionālais teātris,] drudžaini meklējot repertuāru, bija apstājies pie slavenā Turgeņeva romāna dramatizējuma — «Muižnieku ligzda». Uz skatuves parādījās vecā zudusē iekārta, ļaudis, kas tagad sen jau miruši un kuru šķira izkaisīta pa visu zemeslodi. Izrāde varēja atstāt iespaidu vienīgi uz cukuraina dvēselīguma un senatnes meklētājiem. Tagadnes cilvēkam, sevišķi strādniekiem un jaunākai paaudzei, tur bija maz, ko rast. Literāriski dramatizējums vājš.

Kā režisors «Muižnieku ligzdā» debitēja aktieris Jānis Lejiņš, parādīdams krietnu skatuvisku izdomu un jūtoņu. Arī uzvedumam ļoti piemērotās dekorācijas bija darinātas pēc tā paša Jāņa Lejiņa skicēm.

Aktieri savā spēlē tālu neizsmēla Turgeņeva radītos tēlus. Kā labākie minami Lilija Ērika, Alksnis, Alīse Brehmane un citi.

«Muižnieku ligzdas» dramatizējumam nekavējoši sekoja divu ārzemju autoru — Ladislava Bus-Fīketes un Aleksandra Gota komēdija «Fērika viesojās» — īsta mietpilsoniskās publikas raudināšanas un smīdināšanas luga. No citām vidusmēra komēdijām minētā atšķiras tikai ar to, ka viņā patiešām var rast dažus savdabīgus dzīves īstenības pilnus tēlus. Ņemsim kaut vai pašu lugas varoni Fēriku, kuru ar tādu mākslinieciskū pilnasinīgumu veidoja Ludmila Špīlberģe. Viņas radītais skatuviskais tēls vienīgais attaisnojums šī darba uzvedumam. Viss pā-

rējais lugā — uzvedums, dekorācijas un aktieru spēle — nepacēlās augstāk par parasto Nacionālā teātra vidusmēru.

Slavenā Viljama Šekspīra traģēdija «Hamlets» pieder izcilākiem notikumiem mūsu šīs sezonas skatuves dzīvē. Nemirstīgā darba inscenējums (režisora Gromova un Čehova kopējs darbs) laikam ilgi paliks neaizsniegts uz latvju skatuves. Viss bija veidots loģiski, līdz beidzamam sīkumam, izejot no viena noteikta, ilgi pārdomāta un iznēsāta mākslinieciska redzes viedokļa. Pirmklasīgs darbs. Tikai no Šekspīra «Hamleta» kā tāda gan nekas daudz pāri nebija vairs palicis. Ātrāk tas jau bija Čehova «Hamlets». No traģēdijas bija izstrīpots nepiedodami daudz, tik daudz, ka «Hamlets» tagadējā uzvedumā liekas mums jau izkropļots. Viss kosmiskais, lielais nošņāpts, palikusi tikai sīka dāņu prinča traģēdija, ko tad ārkārtīgi nervozi, tuvu ārprātam, ar lieliem lūzumiem tēloja pats Mihails Čehovs. Viens, kas nu palicis tagad skaidrs, ka Čehovs nav Hamlets. Vismaz mums tas nav tā pieņemams un izprotams. Nekur citur kā taisni šinī lomā Mihails Čehovs jo skaidri pierādīja, ka viņš nāk no neirastēniskās, emigrācijā mītošās, mistiskās krievu inteliģences un kā tās spilgtākais izteicējs viņš pagaidām ir. Šīs izmirstošās inteliģences saraustītās, trauslās, patoloģiskās jūtas un pesimismu tas ar sevišķu spēku prot parādīt un daudz arī neko vairāk. Neviens cilvēks nespēj iziet no sava loka, arī liels cilvēks ne. Čehova tēlotais Hamlets to šoreiz tikai lieku reizi pastrīpoja.

No pārējiem tēlotājiem būtu mīnami pirmām kārtām Lilija Ērika — Ofēlija un Kārlis Lagzdiņš — Polonijs, Šāberts nebija īstā tonī, tāpat Alise Brehmane. Ļoti raksturīga un piemērota traģēdijai Jāņa Kalniņa mūzika.

10.

[Nacionālais teātris] 9. novembrī 1932. g. rādīja Voldemāra Zonberga komēdiju «Mākslīgais zīds». Luga veidota pilnīgi uz vieglas teatrālas spēles pamatiem un šai ziņā īpatnēja parādība latviešu jaunākā dramatiskā rakstniecībā. Darba sākums autoram labāk padevies nekā beigas, kur atslābst darbības risinājums un dialoga veiklums, un jautrība. Idejiskumu komēdijā velti meklēt.

Nacionālā teātra režija bija pilnīgi pārpratusi autora

nodomus; iepinusi daudz nevajadzīgu kupleju, kas gausīnāja darbību un uzkrita ar savu nevajadzību. Tāpat vēl lieku reizi pierādīja, ka neprot lietderīgi izmantot skatuves tehniskos jauninājumus (grozāmo skatuvi).

No tēlotājiem atmiņā palika pirmām kārtām Ženija Levenšteine (mašīnrakstītāja Zenta), tad Anna Jēkabsone, Vladimirs Avotiņš. Pavisam nepiemērota loma bija uzticēta Voldemāram Švarcam. Pārējie izrādes līdzdalībnieki — savā spēlē korekti.

Annas Brigaderes teiku drāma **«Karaliene Jāna»** parādījās uz teātra skatuves skatītājiem 18. novembrī 1932. g. Viens no lielākiem inscenējumiem. Režisors Jānis Lejiņš savus uzdevumus bija izpratis labi; neskaidri tikai atsevišķi ļaužu grupējumi; izteiksmīgas bija arī N. Struņķa dekorācijas un J. Kalniņa mūzika.

Karalieni Jānu tēloja Lilija Ērika, pietiekoši izturēts tēls, daudz vājāk gāja Ģērmanim, gļēvā Margoša tēlotājam. Intrigantus — kancleri un ministri — labi izzīmēja Alfrēds Alksnis un Reinis Parņickis. Labs bija Osvalds Uršteins. Pārējās lomās Voldemārs Švarcs, Mirdza Šmithene un Olga Lejaskalne.

11.

Jāņa Grīna komēdija — «Kaļostro Jelgavā» — rādīta pirmoreiz 14. janvārī 1933. g.

Autors šo darbu bija jau iecerējis labi sen atpakaļ. Viņa pirmsākumi meklējami ap Latvijas Republikas sākumu. Toreiz laikrakstā «Latvijas Kareivis» daiļdarbu sarakstā bija anonsēts episks darbs — stāsts apmēram ar šādu pašu virsrakstu. Autors — Jānis Grīns. Stāsts neparādījās, un tikai pēc veseliem divpadsmit gadiem tas bija pārveidojies un izaudzis tā paša rakstnieka pirmā lielākā dramatiskā veidojumā.

Jānis Grīns pazīstams kā labs, aukstasinīgs vēstures pazinējs. Šīs cildenās īpašības jo spilgti parādījušās arī minētā komēdijā. «Kaļostro Jelgavā» uzrakstīts ar krietnu iedzīvošanos mūsu zemes senajā vēsturē. Komēdijā parādītie notikumi visai raksturīgi. Dotie tipi skaidri un saprotami savā darbībā. Var taisni priecāties par skaisto dialogu un beidzot pareizo latviešu valodu. Visai komēdijai pāri guļ smalks ironijas plīvuris. Patīkama Jāņa

Grīna asi kritiskā nostāšanās pret muižniecību un viņa racionālistiskā pasaules uztvere.

Komēdijas dramatiskais risinājums, kauču diezgan gauss, tomēr visumā pilnīgi noapaļots. Lieks vienīgi Jelgavas tirgus skats. No personām nevajadzīga Kaļostro sieva.

Kaļostro ņemts kā īsts blēdis — smalks, bet bailīgs. Viņa brīnumi gan varēja būt sarežģītāki.

Nacionālais teātris režisora Lejiņa personā komēdiju bija novedis diezgan reālistiski, ar masu stilizācijas un pastorāles piekrāsu. Vai beidzamā bij vajadzīga?

Dekorācijas pēc jaunā gleznotāja Valdmaņa skicēm vienkāršas, bet lietderīgas un visumā jaukas.

No tēlotājiem pirmā vietā minams Kārlis Lagzdiņš — Kaļostro. Labi pārdomāts un izturēts tēls, tikai pasekli tverts. Jānis Osis Bīronu rādīja reāli un spilgti, bet ne visai iederīgi pārējā ansamblī.

Tāpat ne visai savā lomā varēja iedzīvoties Anta Klints kā dzejnieces Elīzes fon Rekes tēlotāja. No pārējiem noteikti labs bija Jānis Šāberts kā muižnieks Hovens. Vēl izrādē piedalījās Harijs Avens, Vladimirs Avotiņš kā hercoga padomdevēji. Raksturīga kā muižniece bij Olga Lejaskalne.

Pārējie — Jānis Ģērmanis, Uršteins, Kvēps un citi — parasti.

Protams, nekā sociālistiska un strādnieciska mēs Jāņa Grīna komēdijā neatradīsim. Tomēr šis darbs ar savu literārisko prasmi, īpatnējo vielu un novēršanos no parastā misticisma redzami izdalās pēdējo gadu dramatikā.

12.

«Lielais Kļāvs un Mazais Kļāvs», pēc Andersena pasakas dramatizējusi Lizete Tecnere, tulkojis Fr. Rokpelnis.

Andersena pasakas vispār piemērotas vairāk jaunatnei, kura izgājusi jau no tā saucamās bērnu pakāpes, tāpēc arī šis Lizetes Tecneres dramatizējums atrodas starp bērnu un pieaugušo skatītāju.

Pasaku spēle «Lielais Kļāvs un Mazais Kļāvs» ir simbolizēta cīņa starp nabaga Mazo Kļāvu un bagāto Lielo Kļāvu. Šai cīņā nabagais neiet ar to bērnu pasaules taisnību, kas uzglabājusies mūsu parasto audzinātāju uztverē,

t. i., ja tev sit pa vienu ausi, pagriez viņam otru. Mazais Klāvs redz, ka ar šo kristiānisma pazemīgo taisnību viņš tāļu netiks, tāpēc viņš spiests ņemt sev palīgos šīs pasaules dzīves gudrības, ar kurām uzvarēt Lielo Klāvu. Lielam Klāvam ir bagātība, spēks, vara, Mazam Klāvam atliek gudrība, viltība, veiklība un skaidra sirdsapziņa, ko tam stādīt pretim. Un, tāpat kā bagātam pret sevi un nabago ir divas taisnības, tāpat divas taisnības ir nabagam attiecībā pret sevi un bagāto. Nevienam bagātam neliksies dīvaini, ja notiesā nabagu par maizes kukuļa nozagšanu ar 3 mēn. un ar tādu pat sodu mēru miljonu kases vai strādnieku grašu apzadzēju.

To sauc par šķiru taisnību. Tāpēc nav jābrīnās un nemaz neliekas dīvaini strādnieciskam skatītājam, ja Mazais Klāvs ar tādu pat mēru atmēro Lielam Klāvam, ar kādu Lielais viņam. Tāpat strādniekam nebūt neliktos dīvaini, ja arī Lielo Klāvu iemestu upē, kā to lugā paredzējusi dramatizētāja Tecnere (tā bija arī pirmizrādē, kurpretim nākošajās izrādēs Lielais Klāvs pats ielec upē).

Lugas nostādījums Tecneres uztverē sabiedriski ass un virzošs. Trūkst tikai dzīvas skatuviskas darbības, ko varēja papildināt režisors. Jādomā, tā tas ir bijis uztverts Vakareiropā, kur šī pati luga ir gājusi ar lieliem panākumiem. Uz Strādnieku teātra skatuves turpretim Jurovska režijā, vai nu baidoties no konsekvencēm, vai citu iemeslu dēļ, luga atdota nedroši un atstāj negatīvu iespaidu. Sevišķi jūtams tempa trūkums, iespaidu mazina arī garie starpbrīži. Jaukākais no visas izrādes kā bērniem, tā pieaugušiem H. Līkuma dekorācijas. Šis spējigais mākslinieks, kurš līdz šim vēl pārāk maz novērtēts, pierāda, ka ar niecīgiem līdzekļiem var panākt iespaidīgas un lielas lietas arī uz mazas skatuves. Tas sevišķi sakāms par 1. cēliena ainu ar jauko grozāmo būdiņu, tomēr ne mazāk iespaidīgas un jaukas pārējo ainu dekorācijas un speciāli zīmētais priekškars.

No aktieriem minami O. Starka-Stendere — L[ielā] Kl[āva] sieva, G. Bumbiers — L[ielais] Klāvs, H. Vazdiks — Mazais Klāvs, L. Baumane — Mazā Klāva sieva, Grasbergs — Zemnieks, J. Zariņš — Ķesteris, Leimanis — Klibais Kaspars u. c.

[**Nacionālais teātris**] 28. pirmo reizi izrādīja Ludviga Hiršfelda 3 cēlienu komēdiju «Zviedru sērkociņš». Vieglā žanra darbs bez kādām izcilus īpašībām A. Amtmaņa-Briediša iestudējumā. Lugas galveno lomu arī tē-

loja pats Amtmanis-Briedītis. Pārējās darbības dalībnieces — dāmas: Ludmila Špīlberga, Anta Klints un Olga Lejaskalne. Kaut tādu lugu mazāk uzvestu!

Ieskatījies, ka Dailes teātrim labi veicas ar J. Janševska «Dzimteni», arī Nacionālais teātris bijis nodomājis izmēģināt šinī žanrā savu roku un 3. februārī uzveda J. un K. Janševska romāna «Laimes bērns» dramatizējumu (autors Zeltmatis).

Izrādei darbības un kustības ļoti daudz. Tāpat raibuma pārlieku. Bet visam tam maz jēgas. Dramatizējums un arī uzvedums uzskatāmi kā jauka, veselīga bilžu grāmata, kurā, ja atliek laika, var ar interesi paskatīties.

Dramatizējuma uzvedums bija nodots Ernestam Feldmanim; haotiski palikuši masu skati.

Lugā darbojas ļoti daudz personu; visus uzskaitīt pilnīgi neiespējams. No labākiem tēlotājiem pirmā vietā stādāms Alfr. Āksnis kā reģis Kratulis, tad Berta Rūmniece, Jānis Osis, Jānis Sāberts un citi.

6. februārī viena no minētā teātra primadonnām Lilija Erika svinēja savu 25 gadu skatuves darbības jubileju. Uzveda J. Kosorotova 4 cēlienu lugu «Mīlas sapnis». Viņā jubilāre tēloja Marijas Žardīnes lomu.

Savas mākslinieciskās gaitas viņa uzsāka kā īpatnēja Erkšķu rozītes tēlotāja. Jubilāres jaunradīšanas iespējas diezgan plašas. Viņas talanta galvenās iezīmes — skaidrība, bet līdz ar to zināms vēsums, aristokrātisms.

Jubilejai izraudzītā luga bija, bez šaubām, literāriski vāja, bet laikam deva jubilārei iespēju no sirds izspēlēties. Ko tad tādos gadījumos vairāk var vēlēties?

Darbu bija iestudējis Amtmanis-Briedītis. Bez Lilijas Erikas izrādē vēl piedalījās Jānis Lejiņš (Luganska lomā), Anta Klinte (Nunū) un Jānis Ģērmanis (Zemčužins).

Izrādei sekoja nopelniem bagātās aktrises godināšana.

15. februārī skatuves gaismu ieraudzīja V. Grēviņa dramatizētais Franča Molnāra stāsts «Pāvilielas zēni». Dramatizējums izdevies — viņš ir dramatisks, spraigs, ar liriskiem akcentiem un aktuālām, mūslaikiem piemērotām beigām. Lugas panākumus vēl sekmētu tas apstāklis, ja jauno aktrišu vietā zēnu lomas tēlotu tiešām zēni. Tomēr inscenējums visumā apmierinošs. No tēlotājiem pirmā vietā minama Ņina Melbārde kā Nemečeks.

Kā beidzamais atjaunotais jauniestudējums atzīmējams «Zūpu Bērtulis». Pilnīgi lieki bij šo veco un

antisociālo lugu atkal uzspodrināt un nest skatītājiem priekšā. Vai tad dāņu rakstniecībā nav nekā tiešām cita un labāka kā vienīgi šī luga no tumšiem zemniecības laikiem? Nesaprotami.

«Žūpu Bērtulī» vienīgais gaišākais moments — Podnieka nepārspējamais, meistariskais tēlojums.

13.

[**Nacionālais teātris**]. 3. III teātris uz savas skatuves bija laidis pie vārda autori Elvīru Kociņu ar drāmu «Lidotājs».

Jaunās autores darbs vēl stipri diletantisks. Savās izjūtās dramatiķe slīd pa virspusi, valoda gaužām vienmuļa, bezkrāsaina un darba sākumā pat dzejiski nebaudāma; neko labu nevar teikt arī par uzbūvi. Autore skatītājus grib apburt un iespaidot ar pārliecīgu sentimentalitāti un asarainību.

No tēlotājiem atzīmējama vienīgi Ludmila Spīlberga lidotāja līgavas Rutas lomā. Gaiša, skaidri veidota spēle.

Režisors Jānis Lejiņš bij ļoti centies darbu glābt un dažos skatos bij tiešām panācis diezgan lielu vienkāršību un savdabīgu jutoņu.

Kādreiz slavenā franču dramatiķa Viktorjēna Sardū drāmu «Fedora» teātris cēla skatītājiem priekšā 17. III.

Sardū mūslaiku demokrātiskam skatītājam pagalam nevajadzīgs autors. Svešs, tāls, pat naidīgs. Ko tas līdz, ka viņš labs skatuves pazinējs, lielisks drāmas tehnikas meistars, bet viņa darbu personāži — kriminālistiskie firsti, grāfi, grāfienes — jocīgi un garlaicīgi? Un pie tam tie nemaz nav cilvēki, bet gan daudz vairāk skatuviskas lelles, kuras vienas lugas brīdī it kā pēc saraksta pārdzīvo visas cilvēku kaislības.

«Fedoru» laikam teātris uzņēmis savā repertuārā tikai tamdēļ, ka viņā viesojas ievērojama viešņa. Mums stipras šaubas, vai tas labi darīts.

Vispirms jau pati Lilija Štengele Fedoras lomā likās kā nogurusi, vēsa un noteikti neaizsniedza vairs savus agrāk radītos tēlus.

Visumā uzvedums viduvējs. No pārējiem tēlotājiem atzīmējams Jānis Lejiņš. Tikai viņam jāatbrīvojas no liekā teatrālisma, asās žestikulācijas.

Vēl izrādē piedalījās E. Feldmanis, R. Kalniņš, Alf. Alk-

snis, Olga Lejaskalne (iejūtiga, enerģiska spēle), A. Jēkabsone, I. Mitrēvice, V. Švarcs, K. Lagzdiņš, Ņina Melbārde un citi.

Nākošā teātra novitāte (25. III) bija Anša Gulbja luga «Skolmeistari». Viņa vēsturiski diezgan pareizās un zīmīgās ainās pavēra latviešu neseno pagātni, kas var vienādi saistīt kā jauno, tā arī veco paaudzi. Uz skatuves bija redzamas vairākas sabiedrībai pazīstamas personas. Visai īpatnējs un krāsains bija skats stūra krogū (agrāk Suvorova). Meistariski un asprātīgi bija veidots jaunkareivju skats, kaut gan tas lugai tikai piediegts. Varbūt varēja izpalikt arī dažas dziesmas. Inscenējis lugu ar labām sekmēm bija Amtmanis-Briedītis, tikai dažreiz par daudz izceldams un stiepdams lugas labākās vietas.

Izrādē piedalījās un sekmīgi savas lomas pildīja Kārlis Lagzdiņš (sevišķi), Voldemārs Švarcs, Jānis Osis, Anta Klints, Osvalds Ūrštelns, Rodrigo Kalniņš, Aleksis Mierlauks, Ernests Feldmanis, Kirils Martinsons, Vladimirs Avotiņš un citi.

Itāļu astoņpadsmitā gadsimta dramatiķis Karlo Goldoni latvju skatuvēm nav svešs. Sevišķi atmiņā palicis no agrākiem Dailes teātra inscenējumiem. 12. IV rādīja tā paša K. Goldoni komēdiju «Spēļu ellīte». Minētā komēdija nepieder autora labākiem darbiem, tomēr viņa skatuviska, darbībā saistoša uņ izceļas ar meistarisko Don-Marcio rakstura veidojumu.

Komēdiju «Spēļu ellīte» bija inscenējis A. Amtmanis-Briedītis visumā ļoti saprātīgi, mākslinieciski, ar gaumi. Amtmanis-Briedītis savā darbā apzināti bija tiecies uz tīro teatrāliskuma pusi. Un pilnīgi pareizi, jo patiesībā Karlo Goldoni komēdijas mūsu laikos iespējams rādīt vairs tikai delartiskā uztverē. Tomēr konsekventi režisoram šo teatrālismu uzvedumā nebija izdevies iemiesot. Pagaidām inscenējumā kaili reālistiskais maisās un mijas savā starpā ar tīri teatrālo. Nacionālā teātra reālistiskās tradīcijas liek manīt savu... Gleznotājs Niklāvs Struņķis savā vienīgā ar gaumi veidotā dekorācijā bija labi pieskaņojies lugas un uzveduma garam, kā arī devis lielisku vietu spēles risināšanai.

Tēlotāju rinda nav visai gara. No viņiem neapšaubāmi pirmā vietā minams Kārļa Lagzdiņa Don-Marcio. Asi un skaidri raksturots tēls, kas ieņem lugā centrālo vietu un nes visu viņas sarežģīto risinājumu uz saviem pleciem. Kārlis Lagzdiņš šinī tēlojumā tikai lieku reizi apliecināja

savas ievērojamās komiķa dāvanas. Kā nākošais būtu minams Jānis Šāberts Ridolfo lomā. Arī Jānis Šāberts prot asi un skaidri novilkt sava veidojuma tēla kontūras. Pie Jāņa Šāberta Ridolfo minams vēl viņa sirsnīgais, labsirdīgais tonis, kas spēja dot noteiktu, izturētu jūtoņu skatītājiem. Visteatrālākais ārējā zīmējumā bija neapšaubāmi Osvalds Uršteins, pat drusku par daudz, tā ka leca ārā no pārējā ansambļa. Viņš arī labi dziedāja, to pašu ar sekmēm darīja vēl Ženija Lēvenšteine.

No pārējiem tēlotājiem vēl būtu minama Zaiga Lepnis kā dejotāja, tad Rodrigo Kalniņš — nelaimīgais kāršu spēlmanis un baķu īpašnieks, kas savā spēlē deva dažus tīri īsti laimīgus un raksturīgus momentus. Tāpat atzīmējami vēl Alfrēds Alksnis kā Flaminus, Jēkabsone un citi.

Solīta vēl bija arī intermēdija ar nosaukumu «Sicīlietis», bet no tās nekas nebija redzams. Kāpēc viņa pēdējā brīdī bij strīpota, nav zināms.

Publikas pirmizrādē bija pilns nams un viņa senā autora lugu uzņēma diezgan labi, bet tomēr ziemeļnieciski.

14.

[Nacionālais teātris]. Šī gada 25. IV teātris rādīja vācu klasiķa V. Gētes jaunības lugu «Stella». Katrā ziņā tas nav Gētes labākais darbs, pilns lieka, nevajadzīga patosa; gariem, apgurdinošiem monologiem — viņš nav priekš šīsdienas skatītāja. Darba pozitīvais — vietām krāšņa dzeja un stiprie, labi veidotie raksturi.

Šo lugu savām viesizrādēm bija izvēlējusies Annija Simsone, kas savdabīgi tēloja Cecīliju. Lugas otrā, galvenā loma bija uzticēta Ludmilai Špilbergai, tā deva visai iespaidīgu, atzīstamu tēlu.

Vēl izrādē piedalījās Jānis Lejiņš (Fernando, par skaļu), Milda Zilava, Alfrēds Alksnis, Alise Brehmane, Elza Mieze un Hēra Kīne.

Dekorācijas acij patīkamas, bet drusku par salkanām. Režisora darbs — viduvējs.

Nākošā novitāte — Bernarda Šova komēdija «P ā r ā k p a t i e s i, l a i b ū t u s k a i s t i». Minētais autors pagaidām ļoti iecienīts pie padomju krieviem. Viņš katrā savā darbā izsaka komplimentus pret šo zemi. Komunisti sajūsmā, bet mums liekas, ka tas tikai norieta ākstība.

Savā beidzamā darbā Šovs ignorē parastos dramatiskos likumus. Personāži saistīti kopā ar pavisam vāju fabulu, tie maz ko dara. Lugu «Pārāk patiesi, lai būtu skaisti» varētu nosaukt par dīvainām asprātīgām sarunām dažādās vietās.

Šovs arī šinī darbā klausītājus māca, viņš pastāsta, kas slikts, kas nav jādara, bet tas tad arī ir viss.

Inscenējums nebija Šova lugai piemērots.

No tēlotājiem pirmā vietā minami Irma Graudiņa, Mirdza Šmithene un Olga Lejaskalne. Tad nāk vīrieši E. Feldmanis, T. Podnieks, Alfrēds Alksnis un citi.

Otra teātra viešņa Lilija Štengele savai reprezentācijai turpretim bija izvēlējusies modernu komēdiju «Dr. Jūlija Šabo». Tukšs nieks, pie tam tāds, kas var radīt īgnumu. Kāpēc? Paņemta nopietna problēma un izmiekšķēta salkanībā un trešās šķiras asprātībās.

Lilija Štengele šādām lomām kā radīta. Te viņa var parādīt to savu sievišķību, kas tā publikai patīk.

Vēl izrādē piedalījās Irmgarde Mitrēvice (debitēja lielākā lomā), Jānis Lejiņš (šoreiz dabīgāks), Teodors Podnieks un Milda Bērziņa (abi labi). Tad vēl Irma Graudiņa, Pēteris Ķepurnieks un Kārlis Paeglitis.

15.

Vahtanga Čebukjani un Večeslovas deju vakari. Abi minētie dejotāji gados vēl pavisam jauni. Ne tas jau sakāms par viņu mākslu. Tie nāk no Ļeņingradas baleta, kas pašulaik pirmais Krievijā un pārāks pat par Maskavas baletu. Čebukjani un Večeslova šī Ļeņingradas baleta premjeri.

Rīgā viņi dejoja vairākas reizes, un viņu baletu vakari paredzami vēl šinī sezonā. Ar savu augsto dejas mākslu tie radīja lielu saviļņojumu Rīgas baletomāņos. Tos nāca skatīties visraibākā internacionālā publika. Zināms, vienu daļu šeit bija vainīga arī skaļā reklāma, kas nāca minētiem dejotājiem veselu jūdzi pa priekšu.

Kā Vahtangs Čebukjani, tā arī Večeslova noteikti pirmās šķiras dejotāji, sevišķi tas sakāms par V. Čebukjani. Viņu lielākais mīnuss — personības trūkums tieši mākslinieciskā plāksnē; tie vēl pagaidām par maz vai varbūt nemaz nav jaunradoši un atrodas pilnīgi veco tradīciju varā. Bet šie dejotāji taču nāk no revolucionārākās ze-

mes pasaulē, kur veido un cinās par jaunu iekārtu un dzīvi, tātad arī no viņiem ar pilnu tiesību varētu prasīt vairāk spirgtas, jaunas un neredzētas gara rosmes. Dejas, kuras viņi dejoja uz mūsu Nacionālās operas dēļiem, ar maz izņēmumiem bija diezgan sentimentālas, pilsoniskas un maz radnieciskas tām lielām un varenām domām un jūtām, kas valda viņu dzimtenē — Padomju Savienībā.

Turpretim tīri formālā ziņā Čebukjani (ne tā Večeslova) pilnīgi fenomenāls dejotājs, kādu Rīga līdz šim nebija redzējusi. Maskavas Messerers vēl nav sasniedzis to tehnikas plāksni, un diez vai viņam tas arī izdosies. Lai sasniegtu tādu tehnisku gatavību, kāda ir pašlaik Čebukjanim, tur jau no dabas nepieciešamas specifiskas dotības ķermenī. Visus savus dejojumus Čebukjani veidoja ārkārtīgi precīzi, smalkā, nekļūdīgā zīmējumā, ar varenu temperamentu un izjūtu. Bet visam tam pāri vienmēr plīvoja zināma akrobātikas cīņa.

Visu labu jāsaka arī par Čebukjani partneri Večeslovu. Viņa dejoja ļoti tīri, ar lielu tehnisku gatavību, parādīja brīžiem daudz īpatnas sievišķības un šarma.

Operas «Dubrovskis» pirmuzvedums

Opera, šķiet, domāta tai publikas daļai, kurai mūžīgie operešu uzvedumi jau apnikuši, bet kura nav arī vēl izaudzināta līdz lielai, dziļi jaunradošai mūzikai. «Dubrovskim» muzikālo ietērpu devis Napravņiks. Tas nav nekāds liels komponists. Viņš visu savu dzīvi nodarbojies kā izcilus orķestra šefs Krievijā un, starp citu, arī komponējis. Viņa radītā mūzika bez dziļākas iedvesmes un īpatnības. Tā labi instrumentēta, melodiska un dažuviet stipri atgādina Čaikovski. Bet te arī slēpjas šīs mūzikas nespēks un reizē arī spēks. Viņa tīk plašākām masām, jo viegli saprotama, it kā zināma.

Arī libreto kā radīts plašākai tautai. Tas aizgūts no krievu dzejnieka Puškina stāsta «Dubrovskis». Romantiskā, raibā viela, kur daudz ciešanu, mīlestības, asaru, cēlu darbu un varonības, sakārtota un veidota ar lielu skatuvisku prasmi un var ieinteresēt.

«Dubrovska» uzvedums Nacionālajā operā solīds. Piemērotas, reālistiskas, labā gaumē veidotas dekorācijas,

saprātīga Zariņa režija, prasmīga muzikālā vadība. No solistiem būtu atzīmējami: Kaktiņš, Niedra, Grieta Pērkone, Vasiļjevs un citi.

Operetes «Balle Savojā» pirmuzvedums

«Lielās dienas» Nacionālā operā parasti tad, kad pirmo reizi rampas gaismā parādās ne jau operas, bet gan operetes. Tas pats pilnā mērā sakāms arī par «Balli Savojā». Tas laikam būs gan pats greznākais un apžilbinošākais uzvedums, kāds Nacionālā operā beidzamā laikā redzēts.

Krāšņas, pat uzbāzīgi krāšņas Liberta dekorācijas, kas mirdz, vizuļo un beigu beigās ar savu raibumu un ar savām spilgtām, asām krāsām pilnīgi nomāc skatītāju; skatuve pilna gerlu; tās viena par otru kailāka; kailums novests līdz beidzamam; visas šīs nokrāsotās un kailās meitenes dejo, dejo bez apstājas, bet viņu dejās nav nekā svaiga, saistoša un neparasta. Sākas atkārtojums, rutīna.

Operetes saturs galīgi tāļš un svešs katram strādniekam. Banāla, izkurtējusi mīlestība, marķīzi, augstmaņi, bagāti ļaudis, kam viss dzīves saturs — dzeršanā, flirtēšanā un laulības pārkāpšanā. Arī asprātību maz.

Mūzika — viegla, melodiska; starp citu, vairāki «šlāgeri», kuri bez sava gala dziedāti un dejoti visos Rīgas naktskrogos. Muzikālais iestudējums Jāņa Kalniņa rokās. Tas izrādi novada ar lielu temperamentu un prasmi.

Krāšņais, apstulbinošais «Balle Savojā» uzvedums gaiši norāda uz to, kāda tukša un lēta «māksla» vajadzīga pilsonībai.

Izrādē galvenās lomās piedalās L. Blūmentāle, Edīte Pfeifere, Rita Eriņa, Kadiķis, Uršteins, Leonaitis un savus uzdevumus veic sekmīgi.

16.

Atjaunotā «Ieleja»

Eižēns D'Albērs, slavenais franču komponists, atstājis savai tautai ļoti daudz darbu, bet vispār pazīstams pasaulei kļuvis ar savu operu «Ieleja».

Vienīgi šinī operā komponista muzikālais tvēriens tāds, kas atstāj «Ieleju» vēl ilgi žilbinoši dzīvu un klau-

sītājiem interesantu. Šeit D'Albēra muzikālais ģēnijs parādījies visā savā spilgtumā, koncentrējumā, dodams vienu no skaistākām operām pasaulē. «Ielejai» piemīt visas laba skatuves darba īpašības. Asi reālistisks saturs, kas būvēts uz mīlas un raksturu pretešķībām veiklā dramatiskā risinājumā. Spilgtā tēlojošā mūzika sniegta dramatiski, plašos vilcienos, ar iezīmīgu melosu, īpatnējām harmonijām, spēcīgām vokālām partijām. D'Albēra «Ielejas» mūzika, ja arī nav pārsteidzoši jauna, tad katrā ziņā ar savu dzīvīgumu, garu un jūtu intensitāti var līdz galam saistīt katru mūzikas cienītāju.

Šī darba atjaunojumu mūsu operas namā var tikai apsveikt. Reiz pēc pilnīgi pliekanām operām atkal viena īsta skaidras mūzikas šalts.

Par «Ielejas» atjaunoto uzvedumu var teikt tikai labu.

Operas muzikālā vadība atrodas T. Reitera rokās. Tā labi izprotoša, spraiga, skaidri akcentēta, jaužams spēks un vēriens.

Scēnisko izvedumu darinājis režisors Ēķis; manāmas nelielas pārmaiņas pret agrākām. Varētu iebilst pret pārāk lieliem šaržējumiem.

Galvenās lomās mūsu ievērojamo dziedoņu trijotne: Milda Brehmane-Stengele — Marta — tver savu tēlu asi, pilnasinīgi, varbūt mazliet par skaļu; partijas vokālās prasības izpilda spīdoši.

Adolfs Kaktiņš — Sebastjāns — viena no labākām viņa lomām. Despotisko, varmācīgo raksturu viņam izdodas attēlot ar lielu māksliniecisku spēku.

Kaktiņa balss košums, dramatiskums un spēks izpaužas aizraujoši, apžilbinoši.

Labs arī Nik. Vasiļjevs kā naivais gans Pedro.

Mazākās lomās atzīmējami vēl Ed. Miķelsons, Aleksandrs Kortans un Zelma Gotharde.

RAKSTI PAR KINO

KĀ KINO GATAVO KARU

Beidzamos gados pasaules kinematogrāfijā manāms diezgan ass kara filmu uzplūdums. Sevišķi tas sakāms par Vāciju un tad par Ameriku.

Pēc sava satura šīs kara filmas ļoti dažādas. Tās vispirms nelielas, labi inscenētas komēdijas, kurās galvenā loma piešķirta visādiem kara varoņiem, tad vēsturiskās filmas. Pēdējās aizved skatītāju atpakaļ tālos bijušos laikos pie lieliem karavadoņiem un varonīgām, spīdošām kaujām. Beidzot pasaules kara inscenējumi. Tie visvairāk izplatīti un sastopami. Viņi savukārt sadalās divās daļās. Vispirms tādos inscenējumos, kur tiek attēlots kāds neliels patiess izvilkums no nesenā pasaules kara vēstures, tad tādas, kur ar faktiskā materiāla palīdzību tiek izveidota kāda drāma pēc vispārējās kinematogrāfijas pieņemtām šablonām.

Kara filmu uzplūdums, kas vēl arvien uzrāda tendences augt, zināms, nav bez sava iemesla. Te ir kaut kas analoģisks, radniecisks ar literatūru, kura arī beidzamā laikā izmet tirgū veseliem vezumiem dažāda biezuma un kvalitātes kara romānu. Tikai tie būtiskie iemesli, kas izsauc šīs abas tikko pieminētās parādības, skaidrāk, jaužamāk vērojami kinoprodukcijā nekā rakstniecībā. Un šie iemesli būtu — to pacifisko izjūtu un domu iziršana pilsoniskā sabiedrībā, kuru spējā augšana tik lielā mērā bija manāma beidzamos kara un pirmos pēckara gados.

Beidzamie trīspadsmit gadi, kuri mūs tagad atdala no nesenā briesmīgā pasaules kautiņa, ir gandrīz nepārtraukti pagājuši vienās lieliskās, skaistās miera deklarācijās un atteikšanās no kara uz mūžīgiem laikiem, bet tanī pašā laikā arī nepārtrauktā, asā, nežēlīgā apbruņošanās sacensībā un jaunu slaktiņu gatavošanā. Nobriest jauni asiņaini kari, jo tāda jau ir kapitālistiskās iekārtas būtība, bet viss tas tiek smalki un veikli noplīvurots ar liberālām, miermīlīgām, pacifiskām frāzēm, kuras savā

galarezultātā nav nekas cits kā tikai nevainīgs un bezkaitīgs cukurūdens. Lielkapitāls, kura rokās atrodas kino, liek tiem mākslas darbiniekiem, kas sevi saistījuši šinī nozarē, darīt to, kas viņam — lielkapitālam — pa prātam, jo pēdējais zin, ka kino ir varens ierocis tautas masu psiholoģiskā iespaidošanā. Un kinoprodukcija bez bailēm iet zem saldiem antimilitārisma karogiem, bet galaiznākumā aizved pavisam pie kaut kā pretēja. Virsējām pacifisma tendencēm cauri sūcas nepārprotama kara cildināšana, uzvaru un pametumu slavināšana, kas lielā mērā palīdz no jauna atsvaidzināt nacionālās jūtas un šovinistisko domu gaitu.

Tagad pašlaik mēs noteikti atrodamies tais apstākļos, kuri mums skaidri norāda uz to, ka ar liberālo pacifismu iet ātri un noteikti uz beigām, ar to liberālo pacifismu, kuram vēl nesen bija tik daudz karstu piekritēju. Un tas vienīgi tamdēļ, ka pašreizējos apstākļos viņš tagadējai kapitālistiskai iekārtai nemaz nav vairs piemērots. Viņa liktenis nomirt, jo ātrāk, jo labāk, lai dotu vietu tādam jaunam plūdumam, kas sagatavotu sabiedrības psihiku jaunām kara iespējamībām. Šis psiholoģiskais process, kā jau mēs minējām, vislabāk nojaužams filmā, kā tur piegāja pie kara materiāla vairākus gadus atpakaļ un kā tuvojas un paņem šo pašu materiālu tagad. Nedaudzi sekojošie atsevišķie filmu iztirzājumi mums vēl vairāk apstiprinās izteikto domu un slēdzienu pareizību.

Pasaules kara beidzamos gados, kad pilsonības, sevišķi sīkpilsonības, ideāliem sāka lobīties nost ne tikai viņu ārējā jaukā krāsa, bet tie sāka irt pat pašos pamatos, pamazām izauga pacifiskās idejas, maigi nocukurotas ar vispārcilvēcīgo humānismu. Politikā tas sevišķi bija nomanāms Apvienoto valstu prezidenta Vilsona miera darbībā. Kinematogrāfijā turpretim parādās vesela rinda pretkaru filmu, kas ar lielu māksliniecisku patiesību, spēku un atklātību rāda visas pasaules kara briesmīgās nejēdzības un šausmas. Divi ievērojami amerikāņu režisori Dāvids Grifits un Tomass Inss, vidējās un sīkburžuāzijas pārstāvji, izlaiž ap to laiku atklātībā katrs savu ievērojamu lielu «bojeviku», «sezonas naglu». Tas ir 1917. gadā, kad parādās Grifita filma «Pasaules sirdis» un Insa «Civilizācija».

Grifita kā mākslinieka ceļš diezgan lūzumains. Tā, piemēram, dažus gadus pirms filmas «Pasaules sirdis» radīšanas, patriotisma ziedu laikā, viņš, šis pats Grifits,

nāca klajā ar darbu «Nācijas dzimšana», kas savā būtībā nav nekas cits kā kara un šaura šovinisma slavināšana un ieteikšana. Uzburdams veselu rindu grandiozu ainu no cīņām starp Amerikas ziemeļu un dienvidu štatiem, Grifits rekomendēja sevi par simtprocentīgu amerikāņu patriotu. Bet pavisam jau kas cits ir viņa pieminētā filma «Pasaules sirdis». Šeit jau Grifits uzstājas kā noteikts antimilitārists. Viņš aizmirst visu savu lielo neseno naidu pret nēģeriem, aizmirst kara jaukumu un varonības slavināšanu un sniedz skatītājiem īstu un neviltotu kara attēlojumu. Viņš ar satricinošu mākslinieciskū spēku dod veselu virkni ainu no nežēlīgām asām kaujām un rupjās, grūtās ierakumu dzīves, kas aiznes priekšlaicīgi kapā simtiem un tūkstošiem jaunu ziedošu dzīvību. Šajā filmā Grifits parādās ne tikai kā liels ievērojams mākslinieks, bet arī kā brīvs, saprotošs cilvēks. Tā viņš, piemēram, rāda, kā vienā un tai pašā granātu bedrē mirst nēģeris un amerikānis — varonis, starp kuriem ikdienišķā dzīvē tik liela nepārejama sabiedrības aizspriedumu plaisa, līdz ar to izveidojot no šī notikuma arī vienu no filmas labākiem momentiem.

Tomass Inss ir drusku savādāka tipa režisors nekā Grifits. Viņš pirms savas lielās filmas — «Civilizācija» radīšanas producēja vairumā tā saucamās kovboju filmas, filmas no tālo Rietumu dzīves, kuras tik ārkārtīgi patīk pusaudžiem un arī dažam labam romantiskākam pieaugušam cilvēkam. Ar savu filmu «Civilizācija» Tomass Inss izdarīja savā jaunradīšanā spēju pagriezienu, dodams visai nosvērtas un patiesas ainas no lielā imperiālistiskā kara. Pēc savām darba metodēm un idejiskiem uzskatiem viņš šinī filmā neko daudz neatšķiras no Dāvida Grifita. Tāpat lieto daudz faktiskā materiāla un sit uz skatītāja cilvēcīgām jūtām.

Tikko pieminētās divas filmas bija tikai sākums nākošiem tāda paša virziena darbiem. Pēc kara beigšanās arī Eiropā sāka parādīties antimilitāristiska rakstura filmas, piemēram, franču režisora Ābela Gansa filma «Es apsūdzu». Savas mākslinieciskās kvalitātes un idejiskās skaidrības ziņā visas šīs filmas dažādas, lielā mērā atkarībā no tā, cik īpatnēji un svaigi pratis apstrādāt faktisko materiālu attiecīgais režisors un kādi viņam bijuši šajā ziņā uzskati.

Arī Amerikā minētās antimilitārās filmas parādās arvien un arvien vairāk, savu kulminācijas punktu sasnie-

dzot filmā «Lielā parāde», kuru rada ievērojamais režisors Kings Vidors, no visiem režisoriem laikam kā mākslinieciski, tā arī idejiski viskreisāk noskaņotais. Viņu varētu apzīmēt par kreisās, progresīvās inteliģences pārstāvi.

Filma «Lielā parāde» parādījās 1926. gadā un sacēla veselu sensāciju. Nekur līdz šim nebija ar tādu vienkāršību un dabīgumu pierādīta un mākslinieciski parādīta visa kara nevajadzība un nejēdzība kā šinī tikko minētā filmā. Filmas varoņi — divi pavisam ikdienišķi amerikāņi —, kas pēc savas dabas nav nekādi varoņi, pret pašu gribu, apstākļu spiesti, nonāk frontē, kaujas līnijā un te pārdzīvo visai baigus brīžus starp nāvi un dzīvību ārkārtīgā postā un grūtumā. Visu to Kings Vidors savā filmā rāda bez kāda pārspīlējuma vai ārkārtīgas tendences, ļoti patiesi un diezgan objektīvi, bet ar tādu mākslinieciskū intensitāti, izjūtu dziļumu un tehnisku meistarību, ka neapšaubāmi šī filma dod ļoti jūtamu triecienu iepūtīgam un nolakotam militārismam.

Bet šo pēdējo trīspadsmit gadu laikā, kopš izskanējis beidzamais kara šāviens, visā pasaules sabiedrībā un atsevišķās valstīs daudz arī kas grozījies. Veco konfliktu un strīdu vietā, kas isi pēc vispārējā miera noslēgšanas likās it kā zināmā mērā izlīdzināti, radās jauni sarežģījumi, jaunas nesaprašanās, un tās arvien grūtāk un grūtāk nācās nolīdzināt. Tagad jau nojaužamas vispārējas jaunas katastrofas, kur atkal viena tauta pret otru metīsies ar ieročiem rokās, domādamas vismaz tā nolīdzināt neizlīdzināmās plaisas. Līdz ar to sākās jauna intensiva bruņošanās, pagaidām maskēta ar miera frāzēm. Bet ar to vien vēl nepietiek. Nepieciešami arī sabiedrības psiholoģiju maz pamazām noskaņot šinī virzienā. Un to arī dara mākslā, citur. Jo sevišķi spilgti šīs tendences nojaužamas pasaules kinematogrāfijā. Šajā ziņā šo mākslas nozari var droši nosaukt par barometri. Kara filmas, kā mēs jau sākumā atzīmējām, mazumā neiet, pat otrādi, viņu daudzums pieaug, bet tās jau tagad pavisam cita rakstura. Kara filmas sāk piepildīt ar varonības patosu, kara mehanizāciju pārvērš tautas nacionālo spēku izteicējā, kuru savukārt apgaro lielās cilvēku masas, kas pašaizliedzīgi cīnās par savu tēviju. Pagaidām vēl filmās militārisms nav sacēlies visā savā kailumā un nejēdzīgā varenībā, vēl tas līdz zināmam laikam slēpjas zem asarainās sentimentalitātes un vispārējām, ļoti plānām, caur-

redzamām miera un atbruņošanās frāzēm. Bet nav tālu tas laiks, kad būs nomesti beidzamie plīvuri.

Pie kara filmām ar apslēptu militārisma tendenci pieder 1927. gada slavenā produkcija «Dzeloņdrātis», kurā galveno lomu spēlē pazīstamā kino dīva Pola Negri. Šīs filmas saturs divu sižu traģēdija, kas traktēta ārkārtīgi šabloniski un asaraini sentimentāli. Kā fons šai tikko minētai divu sižu traģēdijai pasaules kara lauks ar viņa varoņu cīņām, ciešanām un pašaizliedzīgo nāvi. No kara realitātes te vairs ne vēsts. Tikai salkana, sīkpilsoniska, lēgana, pat ne stipra romantika, kas saldi iemidzina tautas pašaizsardzības instinktus.

Šinī pašā 1927. gadā parādās arī otra pazīstama kara filma «Spārni», ko izgatavojis maz pazīstamais amerikāņu režisors Viljams Velmans. Šī filma pirmām kārtām ievērības cienīga ar to, ka viņā sevišķi asi un redzami jaužams tas idejiskais lūzums, kas noticis beidzamos gados pasaules kinematogrāfijas produkcijā. No tā bijušā antimilitārisma un pacifisma, ko mēs tik spilgti vērojām tādās filmās kā «Lielā parāde» un kaut vai «Pasaules sirdis», palikusi vairs tikai sena, vīstoša smarža. Filmā «Spārni» visai maz pat tās salkanās sentimentalitātes, ar kuru tā varēja dižoties Pola Negri produkcijā «Dzeloņdrātis». «Spārnos» diezgan kaili un atklāti tiek jau slavināta kara mehanizācija, šajā gadījumā gaisa flote, kā visai ievērojams un moderns kaujas līdzeklis. Pacifismam šai filmā jau piešķirta tikai vīģes lapas loma. Produkcija «Spārni», jāatzīstas, uzņemta un montēta ar lielu tehnisku veiksmi un mākslinieciski spraigumu. Tās lieliskās varonīgās gaisa kaujas Rietumu frontē, ko rāda šī filma, lielais mašīnu daudzums un bezbailīgie lidotāji neapšaubāmi atstāj lielu iespaidu uz skatītāju masām un audzina viņas militāristiskā garā.

Nākošais — 1928. gads ievērojams ar divām lielām kara filmām. Viņas izlaidušas atklātībā angļu fabrikas. Ideoloģiski šīs filmas maz ko atšķiras no augstāk pieminētās filmas «Spārni», tikai tematiskās dažādības ziņā viņas, jāatzīstas, ir gan jauns solis uz priekšu. Bet tas sensacionālākais pie šīm filmām ir tas, ka šīs kara filmas, neskatoties uz to, ka viņas izlaistas, kā mēs jau minējām, no angļu fabrikām, tomēr guvušas lielus, necerētus panākumus arī pretinieku zemē, un proti, Vācijā. Kā redzams, pateicoties saimnieciskiem apstākļiem, sabiedriskie uzskati bijušās pretinieku zemēs tā mainījušies,

ka pat iespējama dažbrīd abpusēja saprašanās, vismaz lojalitāte.

Pirmā no šīm tikko pieminētām filmām saucas «Jūras kauja pie Folklandu salām» un ir radīta uz patiesa vēsturiska materiāla pamata. Viņa tēlo patiesu kauju starp četriem vācu kreiseriem un divkāršu pārspēku — astoņiem angļu kreiseriem. Šinī sadursmē vācu eskadra bija cīnījusies līdz beidzamai iespējai un, neskatoties uz vairākiem pamiera priekšlikumiem, nebija padevusies un tamdēļ beigu beigās visa nogremdēta. Vācu eskadras komanda un virsnieku sastāvs bija izrādījis nepārspējamu varonību, kuras lielumu pavairo vēl tas apstāklis, ka pareizi aizstāvēties nebija bijis iespējams, jo angļu kreiseri bija apbruņoti ar daudz labākiem un tālāk šaujošiem tālšāvēju lielgabaliem. Filma, jāatzīstas, uzvesta un montēta pirmklasīgi. Pakāpeniskā vācu kara kuģu nogremdēšana filmā tiek demonstrēta ar lielu efektu un sulīgu dramatismu. Tādējādi vienkārša īsa kara hronika ar modernās tehnikas palīdzību pārvērsta mākslas darbā, kas visai asi un jūtami iedarbojas uz skatītāju patriotiskām jūtām. Vāci, nebūdami muļķi, filmas kopijai savā zemē uzlikuši pie tam vēl arī visai zīmīgu uzrakstu — «Četri pret astoņiem».

Otra no pieminētām 1928. g. angļu filmām saucas «Somma». Arī viņa izveidota uz faktiskā kara materiāla pamata, bet pēc sava satura nav jau vairs tik šaura un epizodiska kā «Jūras kauja», «Sommā» tiek tēlotas lielās vēsturiskās 1916. gada kaujas. Zināms, nevar noliegt, ka arī šinī filmā nebūtu zināms procents pacifisma, kas objektīvi mēģina atklāt visu kara šausmu nejēdzību. Bet tomēr visam tam cauri gaiši spīd sēras pēc kritušiem varoņiem, izlietām asinīm, pazaudētām kaujām, lielām pārestībām, ko pārcietusi tauta, un blāzmojas karsta, mēma aizgrābtība uzvaras un bijušās slavas priekšā. Filma neviļus pamodina skatītājos apslēptas patriotiskas jūtas un ciešu apņemšanos arī nākamībā tādos pašos līdzīgos liktenīgos brīžos rīkoties pēc tikko redzētiem veciem labiem paraugiem.

Kā neliela, bet ķērcoša disonanse šo patriotisko filmu plūdu vidū jāuzskata ievērojamā filma «Rietumu frontē bez pārmaiņām». Zināms, atklātības un idejiskās noteiktības ziņā viņa nevar mēroties ar tādu pretkara filmu kā Vidora «Lielā parāde», bet tomēr šinī melnā bezcerību laikā arī viņa ir liels un patīkams atsvaidzinājums. Filma

«Rietumu frontē bez pārmaiņām» veidota pēc vienvārdīgā Remarka romāna un vēl vairāk piesātināta ar emocijām un dramatismu kā minētais romāns. Pēc sabiedrības vairākuma un sevišķi valdošo aprindu domām, šī filma ir parādījusies vairāk kā nelaikā un savā būtībā ķecerīga, nemorāliska. Tamdēļ ļoti daudz valstīs viņa vai nu pilnīgi aizliegta, vai arī izrādīta ar lieliem skandāliem. Tas ir ļoti zīmīgs un daudzrunājošs fakts, par ko jo sevišķi var klusībā priecāties visi nākošā kara piekritēji. No spilgtā pēckara pacifisma tautās vairs nav ne jausmas. Sabiedrība ir jau diezgan labi sagatavota priekšā stāvošam lielam slaktiņam. Panākumi redzami.

No beidzamā laika kara filmam, kas ar neatslābstošu enerģiju vēl joprojām turpina iespaidot sabiedrību akla patriotisma garā, atzīmēsim vēl tikai divas lielas filmas. Abas viņas izgatavotas Vācijā. Šī valsts kara filmu izlaišanā beidzamā laikā palikusi sevišķi aktīva un šinī ziņā tagad ieņem pirmo vietu starp visām pasaules valstīm, atstādama pat bagātās Amerikas Apvienotās Valstis otrā vietā. Pirmā no šīm vācu filmām saucas «Rietumu fronte 1918. g.» (inscenējis slavenais Pabsts). Šī filma ir izgatavota pēc Johansena romāna «Četri kājnieki». Filmas centrā četri draugi — kājnieki, kas ierakumos un uzbrukumā cīnās plecu pie pleca, kas aizmugures darbus strādā visi kopā, kas atpūtā un rezervē ir visi kā viens, un bez tam vēl viens virsnieks — leitnants, varonības un patriotisma iemiesojums. Filmas fons — ierakumi, uzbrukumi, ainas slimnīcās un ievainoto agonijas — briesmīgs, asinis stindzinošs, pat atbaidošs. Bet minētais drausmīgais fons ņemts tikai ar smalki aprēķinātu nolūku, lai uz viņa nepatīkamā, riebīgā melnuma vēl vairāk izceltu un glorificētu šo visu četru kājnieku un virsnieka pašaizliedzīgo varonību, izturību, šausmīgās ciešanas un aso savstarpējo draudzības un kopības sajūtu, un domu ar visu daudzmiljono armiju un tautu. Neapšaubāmi, ka filma panāk savu — viņas patriotiskais agresīvais moments daudz spilgtāks un ar laiku nomāc skatītāja apziņā nepatīkamo kara tiešamības fonu.

Otra vācu patriotiskā filma ir jau ar vēsturisku sižetu un iet zem nosaukuma «Beidzamā kompānija» — ar Konrada Feidta līdzdalību. Savā darbībā šī filma aizsauc skatītāju atpakaļ uz Napoleona kara laikiem. Filmas īss saturs šāds: divpadsmit varoņiem jāaizsedz vācu armijas atkāpšanās. Viņiem jāaizkavē franči pie kāda purva ne-

lielās dzirnavās, kamēr pārējā vācu armija pāriet tuvējo tiltu. To viņi arī izpilda, bet nevienādā cīņā krīt. Filma ieturēta drūmās krāsās, meistariski izvesta, vienkārša, pilna īsta, aizraujoša dramatisma, kas atstāj neizdzēšamu iespaidu, bet dūšīgos cīnītājus pacel tautas varoņu augstumos. Filmas iespaidu lielā mērā sekmē arī ģeniālā Konrada Feidta spēle. Neapšaubāmi, ka tā ir labākā filma, ko vāci beidzamos gados laiduši atklātībā. Un cik zīmīgi — tā ir simtprocentīgi patriotiska filma, kas vareni un nepārspējami runā uz vācu nacionālām jūtām.

Ir arī bez šīs patriotiskās filmas citas uz vēsturisku vielu, piem., no Fridriha Lielā laikiem ar populāro Oto Gebūru, bet tās tālu nesasniedz to lielo iespaidu, ko spēj radīt tikko apskatītā «Beidzamā kompānija».

Ar to tad es beidzu savu rakstu. Man liekas, tagad būs diezgan skaidrs, ka lielais kara filmu uzplūdums beidzamā laikā ir visai zīmīgs. Tā ir enerģiska sabiedrības gatavošana nākošiem, vēl briesmīgākiem kariem.

VAI SKAŅU FILMAS NORIETS?

Beidzamā laikā vismaz Rīgu ir pārņēmis īsts skaņu filmu drudzis. Lielākie galvaspilsētas kino, kas atrodas centrā un jau pagājušā sezonā pilnīgi pārgāja tikai uz skaņu filmu demonstrēšanu, iegādājās sev jaunus, labākus skaņu noraidāmos aparātus, bet mazie nomales ķiniši, kur vēl līdz šim bij paslēpusies vecā, mēmā filma, atpērk no lielākiem kinoteātriem viņu vecās mašīnas un arī sāk rādīt tikai skaņu «bojevikus». Drīz laikam nebūs tāda ķiniša Rīgā, kur no ekrāna nerunās Emils Janings, Konrāds Feidts un Lila Dagovere.

Šis minētais skaņu filmu drudzis raksturīgs tikai Rīgai, turpretim Vakareiropas lielākos centros mēs redzam gluži ko pavisam pretēju. Tur šī aizraušanās no skaņas filmas ir jau pārgājusi un sākušās diezgan rūgtas pagiras. Publika vairs skaņu filmu teātrus neapmeklē, bieži viņos neapmierinātie skatītāji sarīko skandālus, tā ka daudzas no lepnākām šāda veida iestādēm jau atkal pārgājušas uz mēmo filmu demonstrēšanu, pie kam griezīgās mehāniskās mūzikas vietā spēlē no jauna orķestris.

Kamdēļ šādas pēkšņas pārmaiņas? Vai ar skaņu filmu kaut kas nav kārtībā, vai jau jārunā par viņas norietu?

Neapšaubāmi, ka skaņu filma beidzamā laikā pārdzīvo lielas grūtības. Vispirms tamdēļ, ka gandrīz katru mēnesi vai pusgadu viņu noraidāmās mašīnas, viņu uzņemšanas ierīces jaunākā tehnika uzlabo, pārkārto. Lai sekotu skaņu filmas attīstībai, kinoteātrim gandrīz katru sezonu jāmaina mašīnas, kas ievērojami uzlabo noraidīšanu, pretējā gadījumā publika protestē, nenāk, bet šī mašīnu uzlabošana maksā lielas, ievērojamas naudas summas. Tālāk arī pašas skaņu filmas ļoti ātri novecojas. Viņu ražošanas kvalitāte tāpat iet milzīgiem soļiem uz priekšu. Tās filmas, kas rādītas pagājušajā gadā, nav iespējams vairs salīdzināt ar tagad tikko izgatavotām. Viņas liksies skatītājiem ķērcošas, rūcošas, kur mūzika un aktieru vārdi plūst no ekrāna nedabīgi un samocīti. No tā redzams, ka skaņu filmas mūžs reti kad ilgāks par vienu sezonu. No šejienes kinoteātriem, ja tie grib pilnā mērā apmierināt savus apmeklētājus, mūžīgi jādzenas pēc visjaunākām filmām, bet tas atkal dārgi maksā.

Šī skaņu filmas ātrā spēja novecoties ne tikai jūtami apgrūtina kinoteātrus, bet viņa sagādā lielus sarežģījumus arī skaņu filmu izgatavošanas koncerniem. Kaut cik pieklājīga skaņu filma, kas var aizņemt vienu seansu, izmaksā līdz 1 000 000 dolāru. Turpretim, ja šādā filmā ņem dalību kāda pasaulē izslavēta «zvaigzne», nemaz nerunājot par divām, tad šādas filmas izgatavošanas dārgums divkāršojas, bet izrādīt viņu var, vislielākais, divas sezonas. Labi, ja līdzīgu filmu iespējams pārdot krietni daudz Āfrikai, Āzijai, kur skatītājs nav vēl līdz šim tik izlepis, tad kaut kā tiek cauri, pretējā gadījumā zaudējumi.

Pie divām šīm tīri finansiālām nelaimēm pievienojas vēl trešā, mums liekas, pati galvenā, tīri psiholoģiskā. Skaņu filmas skatītājiem sāk jau apnikt. Pašā sākumā, kad viņas tikko parādījās, tas bija kas jauns, neredzēts, un visi skrēja skatīties. Tagad šis pirmais ziņkārības vilnis Vakareiropā ir jau pāri un droši drīz sasniegs arī mūs. Skaņu filma, neskatoties uz visu savu ātro un pārsteidzošo attīstību, tomēr vēl pārāk tālu no katras pilnības, visur vēl izmanāmi defekti un trūkumi. Un bez tam viņa vēl nav atradusi savu īpatnību. Tagadējā pat visjaunākā skaņu filma atdarina tikai operu, opereti, teātri. Viņa uzaicina slavenus tenorus un vēl slavenākus soprānus, bet pēdējie no ekrāna dzied daudz sliktāk kā no skatuves, un publika novēršas. Viņa uzved jautras operetes,

muzikālus farsus, visu to, ko daudz labāk var redzēt un dzirdēt uz skatuves teātros, un skaidrs, ka iznākums bēdīgs. Tā skaņu filma, sekojot pavadā teātrim, nav spējusi un nevar vēl galīgi atrast (plašākā nozīmē) savu īpatnējo seju, kas viņai piešķirtu zināmas eksistences tiesības un iespējamības tiešām iekšēji augt un attīstīties. Ka tas ir tā, to jau skaidri pierāda kaut šīs pašas sezonas sākums visos lielākos kinoteātros. Visur tikai 100% skaņu operetes ar vecu nodrāztu saturu un sekliem, mākslinieciski banāliem jokiem, kurus tehniski veikli rāda mums jaunatrastas skaņu filmu zvaigznes, kā Vilijs Forsts, Felikss Bresarts, Grete Teimer un citi. Ja iemaldās kāda cita satura skaņu filma, tad tas ir izņēmums, brīnums. Protams, kādu laiku vēl skatītāji skries uz šīm skaņu operetēm, bet tad apniks, un Rīgā atkārtosies tas pats, kas nupat noris Vakareiropā, — skaņu filma vairs neies.

Par tagadējās skaņu filmas neiešanu sāk interesēties arī pat teorētiskā kritika. Tā, nupat ne visai ilgi atpakaļ Vācijā parādījās mākslas kritiķa F. Rozenfelda grāmata, kas veltīta tagadējās skaņu filmas sarežģītai problēmai. Šis darbs saucas «Skaņu filmas krīze». Un šinī darbā minētais mākslas kritiķis raksta sekošo: «Mēmais ekrāns daudzējādā ziņā bija augstāk stādāms par skaņu. Viņām bija savs žanrs, savi lieli īpatnēji ieguvumi. Viņš tieši, likās, lepojās teātru priekšā ar to, ka tas spēja skatītājam to parādīt, kas pēdējam nebija pa spēkam, piem., brīnišķīgi mainīgas dabas ainas, tālo nepazīstamo eksotiku, skatus no dzīves vistālākos zemeslodes apgabalos, zem zemes un okeāna dziļumos.

Mēmās filmas dēļ kinooperatori, ar savu dzīvību riskēdami, līda Centrālās Āfrikas džungļos, pasakainās Indijas pirmatnējos mežos, polāra apgabalos, brauca uz nezināmām salām — lai tikai sniegtu skatītājam vairāk nepazīstamu skatu, pavērtu jaunus, neredzētus horizontus. Un skatītājs bija pilnā mērā pateicīgs par šāda veida filmām, kas viņa priekšā norāva aizklājus nepazīstamām jaunām pasaulēm. Nevar noliegt, pie savas reizes mēmā filma diezgan krietni arī grēkoja, uzvedot visādas salkanas, sacukurotas melodrāmas un sliktas detektīvu filmas. Bet šīs savas kļūdas viņa tomēr pilnā mērā izpirka ar tām daudzām lieliskām mākslinieciskām filmām, kas aizrāva un sajūsmināja simtiem miljonu cilvēku.

Bet, kad mēmā filma sāka runāt, viņa aizmirsa savu

galveno uzdevumu un, galvenais, īpatnību. Tagadējā skaņu filma vismazāk rūpējās par to, lai dotu savam skatītājam to, ko nespēj viņam sniegt teātris. Tieši otrādi, viņa verdziski seko teātrim un kā slīkonis pie salmiņa turas pie viņa paņēmieniem un repertuāra izvēles. Tagadējās skaņu filmas kvintesence — operete. Bet šinīs skaņu filmās — operetēs, revijās un farsos — nav nekad iespējams redzēt vienkāršu, neaizskartu dabu, nezināmus apgabalus, neredzētas tautas, ļaužu masas un viņu psihi, ar ko tā aplaimoja mēmā filma. Visi notikumi norisinājās pilīs, lieliskos bagātos klubos un skaistuļu buduāros. Daudz retāk kaut kur kazarmēs, jumtu istabās, krogos vai citās tamlīdzīgās vietās. Aktieru darbība notiek vienīgi tikai četrās sienās, kā izņēmums reizēm uz ielas, dārzā vai uz ūdens. Un tad visi šie izbijušie kņazi, grāfi, cirkus princeses, izķēmotie miljonāri.

Šādās skaņu filmās vienmēr par daudz runā, dzied un bļauj. Tas nogurdina. Un tā dažreiz uz reizes iegribas, lai taču viņi tur uz ekrāna beidzot drusku apklustu, paliktu mierīgi, jo pamostas ilgas pēc skaistiem dabas skatiem, pēc īstas neviltotas dzīves, kā tas bija bieži mēmās filmās.»

To saka ievērojamais kritiķis F. Rozenfelds. Un tiešām, galu galā jāpiekrīt viņam, ka filmas, mēmās un arī runājošās, galvenais un svarīgākais uzdevums dot saviem skatītājiem ierosinošus redzes iespaidus, bet ne dzirdes. Tādā gadījumā saglabājas arī filmas otrā svarīgākā īpatnība — temps. Turpretim no tagadējām filmām — operetēm — tas galīgi nozudis no ekrāna.

Šo stāvokli sāk arī saprast apdāvinātākie un jaunradošākie skaņu filmas režisori. Viņi vēl labāk un spilgtāk par pārējiem nojauž, kur meklējama īstās filmas būtība, un beidzamā laikā ar īgnumu novēršas no skaņu filmu operešu ražošanas — vismaz viņas trafaretā veidā.

Viņi arī savās skaņu filmās mēģina izvest skatītājus laukā no parastām četrām sienām, dodot līdzīgi mēmām filmām plašus skatus, neredzētu dabu, tautas masas un savdabīgus tipus. Ja arī viņi mēģina ražot operetes, tad grāfu un kokošu vietā tie rāda vienkāršo tautu un viņas dzīves apstākļus, tikai, zināms, caur smīna brillēm. Bieži, lai atjaunotu to tempu, notikumu spraigumu un dramatismu, kas bija vērojams agrākās mēmās filmās, šie jaunradošie kinorežisori veido tā saucamās maisītās filmas,

kur 100% skaņu ainas mainās ar pilnīgi mēmiem skatiem.

Kā viens no jaunradošākiem minētā virziena kino režisoriem jāmin Kings Vidors, kas nesen atpakaļ laidis klajā savu interesanto un ievērojamo filmu «Alelujā». Filmas notikumi risinājas Ziemeļamerikas dienvidu štatu plantācijās, pie kam visi skati notiek tieši neaizskārtā dabā. Filmas varoņus tēlo īsti, vienkārši nēģeri, un tie lieliski kā profesionāli aktieri. Filmā ļoti daudz masu skatu, kas izvesti ar ārkārtīgu spraigumu un dramatismu.

Starp citu, puse no šīs filmas — mēma. Tās vietas, kur gar skatītāju acīm noslīd milzīgās plantācijas, nēģeru ciemati, ganāmie pulki un upes.

So filmu drīzumā būs iespējams redzēt Rīgā, tā ka ieteicams apmeklēt.

Ar lielām sekmēm tagadējo skaņu filmu pārveido arī apdāvinātais franču režisors Renē Klērs. Viņa slaveno produkciju «Zem Parīzes jumtiem» uzveda pagājušā sezonā ar lieliem panākumiem arī pie mums Rīgā. Šeit tāpat profesionālos aktierus atvietoja lielā mērā īstie, vienkāršie parīzieši. Temats filmai ņemts bija ļoti savdabīgs un neredzēts. Režisors ar lielām sekmēm bija izmantojis Parīzes Latīņu kvartālu un bija devis spraigu darbību un neredzētus, saistošus tipus un to psiholoģiju.

Šī paša minētā režisora Renē Klēra otrā filma — operete «Miljons», kuru pašulaik uz ekrāna var redzēt Rīgā, arī savukārt lauž tagadējās skaņu filmas — operetes — tradīcijas un ir kā patīkama vēsma sasmakušā gaisā. Šinī filmā, tāpat kā iepriekšējā — «Zem Parīzes jumtiem», rādīts Latīņu kvartāls ar visiem viņa iedzīvotājiem, uzskatiem un tikumiem, tikai tagad ar pastrīpotu, stilizētu humoru, kas Renē Klēram kā francūzim jo sevišķi labi padodas.

Un, ja nu mēs pēc visa pārrunātā tagad uzstādām jautājumu — vai tiešām skaņu filmai tuvojas noriets —, tad mums jāsaka, ka zināmā mērā — jā. Tagadējā tradicionālā skaņu filma — operete — izzudīs, līdz ar viņu izzudīs arī visas tās skaņu filmas, kur galvenā vērība piegriezta dzirdes efektiem (dziedāšanai, runāšanai) un līdz ar to samazināts temps. Skaņu filma nespēj un nedrīkst sacensties ar teātri. Ja tā grib arī uz priekšu eksistēt, viņai jāpārveidojas — jāatgriežas pie filmas vispārējās būtības: redzes efektiem un tempa. Kā mēs re-

dzējām, daļa apdāvinātāko skaņu filmu režisoru to jau saprot un mēģina šinī ziņā ko darīt. Kas no tā iznāks, to mēs redzēsim nākotnē.

KINO APSKATS

1. UZ RĪGAS EKRĀNIEM

Dziļš pagurums sakampis beidzamā laikā visus Rīgas kinoteātrus. Neparādās nevienas izcilas mākslinieciskas un idejiski vērtīgākas filmas. Tikai visur skaņu farss un skaņu operete. Gluži tāpat kā mūsu pamazām grimstošos teātros. Nupat, pēc ilgstoša streika, kinoteātri atvēra savas durvis. Bet labuma nekāda. 70% no visām programmām skaņu farss un operete. Bāla, trafareta, ar mūžīgi tiem pašiem jokiem, jociņiem, seklām, mietpilsoniskām asprātībām un vienādiem aktieriem (Ralfs Roberts Arturs + Fricis Šulcs + Ralfs Roberts Arturs + Fricis Šulcs + Anni Ondra, Ondra, Ondra). Un tā līdz idiotismam.

Beidzamā laikā pār mūsu mīļo mazo Latviju valda tā saucamā otrās nacionālās atmodas tautiskā valdība, kura spraudusi par mērķi arī niknu, briesmīgu cīņu ar mums svešo un naidīgo vācietības garu. Bet, ja mēs ieskatāmies tekošās kinofilmās, ko tad mēs redzam? Visas viņas tikai vācu produkcija. Visos kinoteātros bez izņēmuma no ekrāniem skan vienīgi vācu valoda, un no vāciskiem skaņu farsiem un operetēm latviešu masu skatītājs uzsūc sevī vācu mietpilsonisko joku seklumu, stulbumu un sentimentalitāti. Franču filma uz mūsu ekrāniem iemaldās viena pa gadu, no PSRS idejiskām filmām kino cenzūra bēg kā no mēra, katastrofāli kritis arī amerikāņu filmu daudzums. Kino ziņā mēs esam pārvērtušies par īstu Vācijas austrumu provinci. — 100% nacionālisti, ei, kur jūs esiet?

Pie visa šī ārkārtīgi bēdīgā stāvokļa vainojama kino cenzūra. Tur sasēdināti dažādi ierēdņi Krīta laikmeta vecumā, kas no kinomākslas absolūti nekā nejēdz un domā, ka viņi izdarījuši milzīgu kulturālu darbu, ja noraidījuši filmu ar progresīvu raksturu vai izgriezuši no filmas kādu slaidu sieviešu gurnu, ko paņemt sev līdzi uz māju piemiņai.

Kinoteātri vienu laiku bija slēgti. Un, jāatzīstas, tas bija labi. Jo tas, ko tagad kino uzved, ir sliktāks par krogu un priekamāju.

2. JAUNA PRETKARA FILMA

Pazīstamais vācu filmu režisors **Ernests Ļubičs**, kas jau vairākus gadus strādā Amerikā, nesen beidzis uzņemt un montēt savu jaunāko skaņu filmu, par kuru ārzemju prese runā visai cildinoši. Šī filma saucas **«Kamdēļ man jāšauj uz frančiem?»**. Viņa stingri pacifistiska. Filmas galvenais varonis kāds jauns, patikams franču muzikants, vārdā Pols Benārs. Gaiša, priecīga rakstura, līdz karam viņa dzīve bijusi visai bezrūpīga. Trešā kara gadā kādā izlūku gājienā viņš nejauši ierakumos sastopas ar vienu vācieti. Francis pēdējo nāvīgi ievaino. Tas notiek taisni tai brīdī, kad vācietis beidz rakstīt vēstuli savai līgavai. Francis palīdz mirstošam vācietim parakstīt zem vēstules viņa vārdu — Valters. Pēc vācieša nāves francis vēstuli piesavina un izlasa. Izrādās, ka vēstules rakstītājs, kritušais vācietis, ir arī, tāpat kā francis Pols Benārs, bijis muzikants un pirms kara pāris gadus dzīvojis pat Parīzē, kur tuvāk iepazinies ar franču tautu un to ļoti iemīļojis. «Kamdēļ man jāšauj uz frančiem?» — tā kritušais vācietis raksta savai līgavai.

Šis notikums ar vācieti atstāj dziļu iespaidu uz Polu Benāru. Viņš netiek vaļā no domas, ka tas slepkava. Karš beidzas. Pols pārnāk sveiks un vesels mājās, bet laimīgs tas nejūtas. Viņu moca sirdsapziņa. Prātā nāk nelaimīgais vācietis. Pols meklē patvērumu reliģijā. Baznīckungs viņam piedod grēku, sacīdams: «Tu izpildīji tikai savu pienākumu.» Bet ar to nepietiek. «Vai tad nokaut ir cilvēka pienākums,» viņš domā. Benāra izmisums aug. Liela uztraukuma brīdī viņam ienāk prātā doma braukt pie tiem vācu vecākiem, kuriem viņš nokāvis dēlu, lai izlūgtos piedošanu.

Tā Pols Benārs nokļūst kādā mazā vācu pilsētiņā un tieši no stacijas dodas uz kritušo kareivju kapiem, lai nodotu viņiem attiecīgo godu un noliktu Francijas ziedus. Šeit viņu ar izbrīnu novēro kritušā vācieša līgava Elza.

Pēc tam Pols Benārs dodas pie kritušā vecākiem — doktora Golderlina un viņa sievas. Viņi dzīvo noslēgti, sērās. Sākumā Dr. Golderlins nevienu nepieņem, neko negrib dzirdēt. Viņš nemaz neielaižas sarunās, jo visos frančos tas redz vienīgi sava dēla slepkavas. Tad ierodas kritušā līgava Elza. Viņa ieraugā atkal Polu Benāru un, domādama, ka tas viens no Valtera draugiem, pierunā

palikt pie viņiem. Dienas seko dienām, francis dzīvo joprojām Dr. Golderlina ģimenē, bet nespēj atklāt, kas viņš tāds. Tanī laikā Elzas un viņa starpā sākas mīlas romāns. Un viņš Elzai arī atklāj savu noslēpumu. Bet pēdējā atrunā Polu Benāru no atzīšanās kritušā vecākiem, lai tos galīgi nesalauztu. Abi salaulājas, un francis paliek dzīvot vācieša ģimenē kā viņa dēla vietnieks.

No tehniskās puses filma uzņemta un montēta meistariski. Sevišķi dramatisks filmas sākums, kur režisors rāda pamiera pirmos gada svētkus. Satriecoša arī franča un vācieša traģiskā sastapšanās ierakumos. Tālāk ļoti iespaidīgi skati, kas norisinājās Dr. Golderlina ģimenē, Tipi zīmīgi, izturētu un pārliecinoši izvestu psiholoģiju. Aktieru spēle — priekšzīmīga. Visumā jāsaka, šī ir mākslinieciska un ļoti laba pretkara filma. Tikai — stipri vēl ar sīkpilsonisku ideoloģiju un izskaņu.

KINO BEIDZAMĀ MĒNESĪ

Šajā mākslas nozarē Latvijā joprojām nekas neuzlabojas. Tūkstošiem cilvēku apmeklē tumšās kinozāles, raugās uz ņirbjošiem ekrāniem, bet baudas un labuma nekāda. Atkal tās pašas vecu vecās vācu skaņu filmas operetes, tikai ar to starpību, ka tagad mietpilsoniskā komiķa Ralfa Roberta Artūra vietā rāda vienīgi Bresartu. Tomēr ar to filmu mākslinieciskais līmenis ne ar ko nav pacēlies. Tā pati viduvējā režija, viduvējie joki un viduvējā salkanā mūzika. — Saprotams, bijuši arī daži izņēmumi; tā pagājušā nedēļā «Palladiumā» rādīja spiegu filmu. Saturs — no spiegu dzīves lielā pasaules karā. Bet tomēr spiegu problēma arī šai filmā nebūt nebija atrisināta strādniekiem pieņemamā garā. Filma, kas no pirmā acumirkļa likās saistoša, tomēr savā būtībā bija tikai vecu vecā laimīgā mīlestības drāma, šoreiz ar drusku savādāku ārējo ietērpu un apkārtni. Blakus «Palladiumam» atzīmējams arī «Forums» ar filmu «Cilvēki aiz restēm». Šinī filmā tēlota dzīve lielā, modernā cietumā. Rādīti dažādi noziedznieku tipi, viņu raksturi, dota cietuma atmosfēra, dzīves apstākļi utt. Atsevišķas filmas ainas var skatītāju ieinteresēt, pat aizraut, bet visumā filma ideoloģiski naiva. Ne tā noziedznieki pagrimst, ne arī labojas, kā filmā rādīts. Aiz sīkumiem, atsevišķiem gadījumiem produkcijas radītāji vai nu nav saskatījuši, vai arī nav gribējuši sa-

skatīt nepareizo sociālo iekārtu. Tāpat beigās — sacelšanās pilnīgi no gaisa grābta, nemotivēta, bezmērķiga savā aizrautībā un nodomos.

«MIHAILS STROGOVS» ATKAL RĪGĀ

Ar vakardienu kino «Splendid-Palace» sāka demonstrēt rīdzinieku jau no agrākiem laikiem pazīstamo filmu «Mihails Strogovs».

Filmas sižets ņemts no Žila Verna romāna, kurā spilgti notēlota Aleksandra II cīņa ar dumpīgām tatāru ordām. Varonības un smaga pārdzīvojuma apdvestā filmā titullomā pazīstamais publikas mīlulis **A. Volbriks**. Lieliski uz vēsturiska fona atdarināti krievu—tatāru cīņu skati. Filmas dramatismā vieglas humora dzirkstis vietu vietām bārsta divi žurnālisti — populārie komiķi Kurts Vespermans un Teo Lingens.

KINORECENZIJAS

1.

«Palladium». Filma **«Es aizeju, tu paliec»**. Minētā filma izgatavota pēc pazīstamā V. Šreiera romāna. Saturs neko nav daudz grozīts. Filma visumā inscenēta ar lielu lietpratību, noteikti, koncentrēti, bez rupjām pārmērībām un salkanības.

No vienas puses filma rāda bagātnieku dzīvi ļoti bagāti, krāšņi un spilgti, bet kopsummā tomēr parasti, bez kādas lielas savdabības. Filmas degpunkts, kvintesence meklējama citur. Tā ir tur, kur tā tēlo skatītājam lielpilsētas mazturīgās pusinteliģences dzīvi — šoferus, zemākos kantoristus, manekenes lielos modes veikalos. Tā, piemēram, filmas galvenā varone, kuru visai saistoši tēlo Kamila Horn, ir kāda skaista un izveicīga manekene luksus modes namā, bet viņas draugs, šķiet, arī mīļākais, kāds jauns mīlā visai greizsirdīgs šofers. (Pēdējo veido Ansis Brauzeveters ļoti siltos un pārliecinošos toņos.) Bez minētiem filmā diezgan liela vieta ierādīta arī vēl kādai sirsnīgai manekenei — meitenei, galvenās varones draudzenei un kādam mīlīgam, pēc sava rakstura stipri vāciskam kantoristam — šofera draugam.

Filma var ieinteresēt arī ar saviem daudziem bāru skatiem, ar kādu dullu miljonāru — uzdzivotāju, kas dedzina visiem ar savu papirosu drēbes, un pils pārvaldnieku un galveno sulaini, galīgi stulbu savā ārprātīgā centībā. Minētā loma no artista izvesta ar iespējamo pilnību.

Bez filmas no pārējās programmas saista vēl «Foksa» skaņu nedēļas pārskats ar nedaudziem skatiem no Spānijas revolūcijas un Karpatu zemnieku īpatnējām kāzu parašām, kā arī muzikālās filmas divertisments, kurā piedalās pasaulslavenais dziedonis Tito Skipa. — Pēdējais nodzied kādu āriju no operas «Marta», tad kādu skaistu itāļu mīlas romanci un, beidzot, kādu modernu salona dziesmiņu.

Jaunie «Klangfilm» aparāti, ar kuriem no rudens mīnētais kino sācis pārraidīt savas filmas, darbojas tiešām lieliski un priekšzīmīgi.

2.

Kino «Splendid-Palace». Skaņu filma operete **«Jautras Vīnes skaistules».** Līdz ar skaņu filmu parādīšanos sevišķi ātri un pēkšņi uzplauka viens no viņas žanriem, un proti — skaņu filma — operete. Tā pagājušā gadā pie sezonas labākām filmām inscenējumu ziņā piederējās šis pašas pieminētās skaņu filmas — operetes, un tās laikam būs arī šogad, vismaz tādas aizdomas dod nule apskatāmā kino «Splendid-Palace» skaņu filma — operete «Jautrās Vīnes meitenes».

Satura ziņā viņa nekādu lielu savdabīgumu neienes. Darbība norit mūžīgi jautrajā un smaidošā Vīnē ne mūsu laikos, bet pagājušā gadu simtenī. Filmai piemīt tas lielais labums, ka viņā nedarbojas līdz vienmēr uzkrītoši krāšņie un uzpūtīgie virsnieki — šis katras operetes pastāvīgais dzelzs inventārs. Filma mums rāda jautrus, darbīgus, pa lielākai daļai vienkāršus cilvēkus, kuri savas nelielās, šaurās dzīves rūpes, likstas un nepatikšanas pārvar ar apburošu smaidu uz lūpām. Personāži, kas ņemti no augstākās sabiedrības, kā, piemēram, slepenpadomnieks un pats Austrijas izglītības ministrs, — viegli un patīkami kariķēti.

Inscenēta filma ļoti veikli, koncentrēti un saprotoši. Lieliski dota senās Vīnes ilūzija ar viņas zirgu tramva-

jiem, pirmveidīgiem velosipēdiem, mazām mājiņām, sliktiem trotuāriem un kafejnīcām. Sevišķa vērība piegriezta filmā niansēm, tādējādi piedodot viņai īstu operetisku raksturu un noskaņu. Ko nav vērts tas pats vecis, kas mūžīgi sēž kafejnīcā, lasa kādu joku lapu un tik savādi, drebulīgi smej.

Filmas galveno lomu — kādu jaunu, izveicīgu dejas skolotāju — tēlo Villijs Forsts, kas jau palicis plaši pazīstams no iepriekšējām skaņu filmām. Villijs Forsts neapšaubāmi ļoti apdāvināts operetes artists. Veikls, kustīgs, paviršs, amizants, ne pārāk salkans, apburošs, viņš arī šajā filmā vēl lieku reizi apliecina savas lielās operetiskās dāvanas. Ļoti mīļa un patikama ir arī viņa partnere mīlas lietās šinī filmā — Lī Parī. Pārējās lomas sadalītas starp tādiem rūdītiem operetes spēkiem kā Pauls Herbigers, Tibors fon Halmahs un citi.

Bez minētās filmas kinoteātris rāda vēl Latvijas hroniku, kuras interesantākais moments — starptautiskas jāšanas sacīkstes Rīgā. «Ufa» vispasaules nedēļas apskats iepazīstina ar Bernarda Šova apmeklēšanu un ar lielām starptautiskām automobiļu sacīkstēm Vācijā.

3.

«Palladiumā» pašreiz iet filma **«Meklē dejotājas Dienvidamerikai»** ar asu, laikmetisku saturu.

Šī filma tēlo, kā veikla, rafinēta avantüriste ar sludinājumu palīdzību savervē Berlīnē jaunas, skaistas, mazturīgas jaunavas kādai nelielai baleta trupai sūtīšanai uz D[ienvid]Ameriku.

Šai noorganizētai baleta trupai seko kāds izveicīgs, jauns vācu žurnālists, kas atklāj, ka savervētās jaunavas patiesībā nemaz nav domātas galamērķī baletam, bet ka tās pamazām trupas un deju lokāla īpašnieki pārdod uz zemes iekšieni provinces atklātiem namiem kā baltās verdzenes. Žurnālists ar konsula piepalīdzību uzsāk nevienādu, bet varonīgu cīņu, no kuras tas, zināms, iziet kā pilnīgs uzvarētājs un laimīgi salaulājas beigās vēl ar trupas skaistāko meiteni — filmas varoni.

Filma montēta un sakārtota ļoti izveicīgi. Saturs veidots reāli, koncentrēti, dažās vietās pat ar lielu, atklātu dramatismu, piem., kādas meitenes pašnāvības skats atklātā nama buduārā, tad ieviļināto meiteņu izmisuma

cīņa ar atklātā nama īpašnieku, beidzot, žurnālista sadursme ar balto verdzeņu tirgotājiem.

Filmas varoni tēlo ieslavētā Dita Parlo, pie kam viņai īsti pa plecam tās vietas lomā, kur tai jāveido maigums un sievišķīgums. Arī dzied viņa diezgan labi. No pārējiem ar savu noteikto, aso spēli patīkas vēl žurnālists, kā arī balto verdzeņu tirgotājs. Tomēr laikam vislabāk savu lomu šinī filmā veido artists, kam jātēlo baleta trupas baletmeistars. Tas ir tēls, kas pārdomāts un izvests līdz mazākam sīkumam. Arī skatītājos tas gūst vislielāko piekrišanu.

Visumā filma kaut gan ļoti laba, bet pēc savas mākslinieciskās būtības vairāk melodramatiska nekā tīri idejiska.

No pārējās programmas pirmā vietā šoreiz jānostāda tiešām interesantais jaunākais «Foksa» skaņu apskats. Vispirms viņš rāda skatus no banku sabrukuma laikiem Berlīnē, tad Kurciusa un Dr. Brininga braucienu uz Parīzi un Londonu, starptautiskās politiskās konferences Parīzē un Londonā. Uz ekrāna parādās visas Eiropas politiskās slavenības — Francijas ministru prezidents Lavals, ārlietu min[istrs] Brians, strādnieku partijas vadonis Anglijā Hendersons, Makdonalds un citi, pie kam katrs no viņiem izrunā dažas frāzes.

Divertismentā — groteska, diezgan asprātīga skaņu filma uz krievu tautas motīviem, veidota pēc «Miki-Maus» paraugiem un, jāatzīst, ar samērā labiem panākumiem. Latvijas kronika tā pati vecā.

4.

Kino — «Palladium». No 9. sept. skaņu filma farss **«Stārķis streiko».** — Kā jau visiem farsiem, tā arī šim saturs diezgan nesvarīgs.

Filmas pamatos ņemts samērā pazīstams sižets: kādam tēvam, sliktam veikalniekam, nekavējoši jāizprecina sava meita, lai tā saņemtu pūra naudu no sava bagātā Amerikas onkuļa un tādējādi glābtu savu mīļo, jocīgo un parādos iekritušo papiņu. Protams, ka viss tas šinī filmā lieliski izdodas — meita saņem savu pūra naudu, bet tikai pēc daudziem neiespējami jautriem un jocīgiem starpgadījumiem, no kuriem visvairāk nākas ciest filmas galve-

ņam varonim — vienam no bankrotējušā papiņa meitas viltus vīriem — veikala pārdevējam. Pēdējo tēlo neviens cits kā Zigfrīds Arno un, jāatzīstas, ar parastiem spīdošiem panākumiem. Komiskās ciešanas, kuras šinī gabalā jāpārvar Zigfrīdam Arno, smīdina publiku līdz asarām. Visas šīs komiskās nelaimes psiholoģiski dziļas, bet Zigfrīds Arno viņas pārdzīvo un attēlo ar tādu izteiksmes bagātību, žestu un mīmikas pārliecinātību, ka mēs pilnīgi aizmirstam šo niecīgo bēdu vieglo saturu. Zigfrīds Arno, pēc mūsu domām, īsts šolaiku plašākās publikas komiķis, jo sit un spēcīgi sit pa viņas pārkairinātiem un lētiem nerviem ar savu hiperbolisko mīmiku, ar savu aso kustību akrobātiku. Viņš neprasa no saviem skatītājiem un cienītājiem daudz asa prāta un jūtu. Zigfrīds Arno ir katram saprotams, viegli uztverams un uz reizes baudāms. Daudzās filmās mēs esam piedzīvojuši to, ka vīrietis pārģērbjas sievietē. Pie tā mēs gan pieraduši, un tas mūs neko vairs sevišķi neaizkustina. Bet, kad Zigfrīds Arno paņem un izlieto šo pašu banālo paņēmienu, rodas pavisam cits iespaids. Tik īpatnēja var būt šī mītiskā uztvere un mākslinieciski spīdošs viņa izpildījums. Arī apskatāmā filmā Zigfrīds Arno izdara šo triku un gūst lielu skatītāju piekrišanu. — No pārējiem minētās filmas aktieriem būtu atzīmējami vēl Fricis Šulcs, kurš tēlo otro viltus vīru, un tad smalkais mēmo filmu komiķis Ansis Junkermans, tikai viņam šinī filmā, par nožēlošanu, ļoti maza loma, kurā viņš tālu nespēj parādīt savas lieļās komiķa dāvanas. — Filmas varoni tēlo jaunā aktrise Ursula Arablai un nepaceļas pāri vidusmēram. Toties ļoti jauks filmas varones tēvs — nabaga parādos iestigušais papā. Pēdējo veido kāds līdz šim nepazīstams aktieris. — Bez apskatītā farsa programmā vēl Latvijas kronika un interesants «Foksa» vispasaules skaņu apskats.

5.

«Palladiums». Filmā **«Ardievu, māmuļa Krievija»**. Beidzot reiz pēc simtprocentīgām skaņu filmām parādījusies atkal filma, kur skaņai nodota viņai attiecīgā vieta, tādējādi izceļot dramatismu, apstākļu un notikumu maiņu. Filma «Ardievu, māmuļa Krievija» nav, kā tas parasts, amerikāņu vai vācu produkcija, bet jau poļu. Un, jāatzīstas, labi padevusies. Vispār amerikāņu un vācu filmas,

sevišķi skaņu filmas uz krievu tematiem, dažreiz tieši neciešamas. Visa tā krievu dzīve, vienkāršie ļaudis un aristokrātija vienmēr tur iznāk tik neīsta, nedabīga. Ja pie tam vēl parādās neiztrūkstošais krievu kņazs uz ekrāna, tad viņš jau ir īsta karikatūra, kā no farsa izņemts. Bet, kas šoreiz liek nepatīkami nospurināties, tad tas, ka krievu mužiki uz ekrāna sāk sarunāties īstā, perfektā vācu un pat angļu valodā. — Apskatāmā poļu produkcija «Ardievu, māmuļa Krievija» no augšminētām aprādītām vājībām ir pilnā mērā atbrīvojusies. Runā un dzied šinī filmā diezgan maz, bet, ja to dara, tad vienīgi tikai krieviski, un tas dod skatītājiem lielu pilnības ilūziju. Pie tam poļi, kuri agrāk smakuši zem krieviem tāpat kā mēs, pazīst krievus un viņu apstākļus ļoti labi, pat izsmeļoši. Un šīs krievu ikdienas pazīšanas sekas parādās arī šinī filmā jo spilgti. Pēc virsraksta spriežot, liekas — filma ar pilnīgi emigrantisku saturu, bet tā ir vilšanās. Taisni otrādi. Viņa ir ar revolucionāru saturu. Filmā rāda reakcijas laikmetu pēc 1905. gada, kad strādnieki un studenti izmisuši turpina cīnīties par labāku tautas nākotni un brīvību. Izplata proklamācijas, uzsaukumus, notur slepenas sapulces un rīko atentātus gubernatoriem un citiem augstiem vīriem. — Filmas galvenais varonis — kāds Varšavas universitātes students, kam uzdots izdarīt atentātu pret gubernatoru. Viņš to dara, bet neizdevīgi. Laikā tomēr izmūk un ar draugu palīdzību aizbrauc uz kādu muižu par mājskolotāju. Tur samīlas muižnieka meitā, arī tā viņu mīl. Bet drīz revolucionāri viņu piepeši izsauc uz Varšavu. Students aizbrauc. Muižnieka meita viņam seko. Varšavā studentam un viņa draugiem iznāk apšaudīšanās ar policiju. Ievainotais students atrod patvērumu pie min[ētā] muižnieka meitas. Tur tos abus arestē. Pie tam spīdzina. Studentu notiesā un aizsūta uz Sibiriju. Muižnieka meita, kas pierādījumu trūkuma dēļ atbrīvota, viņam seko, atbrīvo to, un tad abi aizmūk uz ārzemēm. — Filma izvesta ļoti spraigi, saistoši. Filmas varonis spēlē lieliski un izskatās stipri pēc Romana Navarro. Filmā ļoti labi padevušies policijas spiegu un mocītāju tipi. Tāpat cietuma dzīve reāli tēlota. Satricinošas spīdzināšanas ainas ar visiem viņas jezuītiskiem, riebīgiem un izvirtušiem paņēmieniem. Arī visai raksturīgi padevies policijas priekšnieks pulkvedis Serovs, kas nākošās dienesta pakāpes dēļ gatavs nobendēt kuru katru cilvēku. Patīkama arī filmas varone — muižnieka meita,

kuru tēlo labākā poļu filmas aktrise Smosarskaja. Filmu ieteicams apskatīt. — Bez filmas interesanta Latvijas kronika un «Foksa» skaņu apskats par jaunākiem pasaules notikumiem.

6.

«Splendid-Palace». Skaņu filma — operete «Miljons». Minētā skaņu filma — operete «Miljons» — stipri atšķiras no pārējām līdzīgām skaņu filmām. Viņu radījis franču režisors Renē Klērs, kas ir viens no redzamākiem šī laika skaņu filmu reformatoriem. Renē Klēra jaunradošas pārveidošanas tieksmes jo sevišķi spilgti izmanāmas arī šinī apskatāmā filmā. Viņš ir lauzis parasto skaņu filmu — operešu tradīciju, kur par varoņiem nostājas tikai augstdzimušas personas, kā kņazi, grāfi un dažāda kalibra kokotes, pie kam darbība norisinājas vienīgi greznos bāros pie šampanieša pudelēm vai frakainos buduāros, zīdā un smaršās. Renē Klērs šinī savā filmā «Miljons» rāda Parīzi un sevišķi vienu viņas daļu — Latīņu kvartālu visā viņa dabīgumā un kailumā. Šis filmas varoņi nav nekādi grāfi un augstdzimušas dāmas, bet gan vienkārši nabadzīgi gleznotāji, viņu modeļi, jaunas dejotājas, sīktirgotāji (viesnīcnieki, koloniālisti), amatnieki (kurpnieki, drēbnieki) un pārējie vienkāršie kvartāla iemītnieki, strādniekus neizslēdzot. Renē Klērs papūlējies sameklēt veselu interesantu kolekciju daždažādu tipu, kurus mēs varam sastapt uz ielas, veikalos un mājās. No visiem šiem tipiem dveš pretim patīkama dzīves īstenība, komiskums un sulība. — Filmas saturs apmēram īsumā šāds: divi nabadzīgi gleznotāji vinnē loterejā miljonu. Loterejas biļete atrodas svārkos. Pēdējos paņēmusi lāpīt viena no šo gleznotāju draudzenēm — jauna dejotāja. Šie svārki nokļūst kāda krāpnieka rokās. Sākas šo svārku briesmīga meklēšana pa visu Parīzi. Seko vesela rinda komisku un asprātīgu starpgadījumu. Visa tā lieta tomēr galu galā beidzas ar to, ka svārkus ar lozi gleznotāji iegūst un sāk dzīvot laimīgi. — Šai filmā, kā jau farsā, nabadzīgo ļaužu dzīve rādīta tikai no komiskās puses. Renē Klēram, kā jau īstam francūzim un parīzietim, ļoti labi izdevies. Lai saviem tipiem piedotu vairāk farsiskas īstenības un neapvainotu smago ikdienību, Renē Klērs viņus visus mazliet šaržējis. — Visu aktieru spēle ļoti laba un līdz galam izturēta. — Bez minētās filmas vēl kā

interesanta no programmas jāatzīst lieliskā skaņu filma «Dejojošie koki». Pēdējā rāda mežu izciršanu un apstrādāšanu mežonīgos Rumānijas kalnājos. Filmā tiešām ļoti daudz brīnišķīgu dabas skatu un darba procesu attēlojumu, kas uzņemti pilnīgi dabīgi. — Bez tam vēl Latvijas kronika un «Ufa» vispasaules apskats, no kura tas saistošākais — gaisakuģa «Cepelīns» ierašanās Anglijā.

7.

«Splendid-Palace». Skaņu filma — operete «Nost mīlu!... Sievietēm pieteikts karš!...».

Minētā filma diezgan asprātīgs stāsts par to, kā kāds jauns amerikāņu miljonārs pašaizliedzīgi un drošsirdīgi cinās pret mīlas kārdinājumiem. Mīla viņam nodarījusi tik daudz materiālu un garīgu zaudējumu, ka viņš atsakās no sievietēm, pieņem attiecīgu vecpuišu un atraitņu komandu un dodas ar tiem uz savu jahtu, lai piecus gadus pavadītu pilnīgā vientulībā un dziļās filozofiskās pārdomās. Kādu laiku tas viņam izdodas, bet tad nāk no jauna nepārvarams šķērslis kādas jaunas sievietes veidā, un dīvainais miljonārs krīt atkal par upuri mīlai... No savas dabas cilvēkam nav iespējams aizbēgt — tāds būtu apskatītās filmas filozofiskais saturs. Jauno amerikāņu miljonāru tēlo vecais siržu lauzējs Harijs Lidtke un, kā vienmēr, — ne slikti un ne labi. Bet šoreiz gan viņš izliekas vājāks par visām reizēm, jo tagad tam gadījies tik lielisks un pirmklasīgs blakusspēlētājs kā Felikss Bresarts. Pēdējam jāveido jaunā miljonāra kambarsulainis, kura galvenā nodarbošanās — sargāt savu principālu no skaistām sievietēm.

Visumā filma uzbūvēta labi, īsi, veikli un darbībā koncentrēti. Sastopams pat daudz īpatnēju inscenēšanas paņēmienu.

No programmas pārējās daļas kā visai saistoša jāatzīmē nelielā kultūras filma «Lāču medības Karpatos». Filma atstāj dzīvinošu iespaidu ar savu lielisko pirmatnējo dabu, ko tā rāda, mežonīgiem, skaistiem zvēriem un ne mazāk mežonīgiem cilvēkiem. Darbība norisinājas tieši Karpatu kalnu neaizskārtos mežos. Savādi uztraucošas lāču uzbrukuma ainas aitu ganāmpulkiem un lāča miršanas skats pēc mednieka liktenīgā šāviena.

Bez tam vēl programmā «Foksa» jaunākais skaņu ap-

skats un interesanta Latvijas kronika ar skatiem no vidusskolnieku un pasaules labāko soļotāju (Dāliņa, Fridžerio, Popa un Švāba) sacensībām.

8.

«Palladiums». Filma **«Jaunākais gvardes leitnants».** Minētā filma patiesībā nav nekāda īsta skaņu filma. Daudzas vietas viņā, sevišķi dramatiskās, pilnīgi mēmas, bet tas nāk tikai filmai par labu. Ar to viņa iegūst lielāku spraigumu, dinamiskumu un iespaidu uz skatītāju. Filmas liriskākās vietās turpretim ļoti daudz jauku dziesmu, sevišķi iespaidīga brašā grenadieru dziesma, pilna spēka un apņemšanās.

Kaut gan filmas fons vēsturisks (tēloti tiek juku un dramatisma pilnie gadi, kad Napoleons I atradās trimdā uz Elbas salas un klusībā kala savus atgriešanās plānus), tomēr patiesībā pēc būtības šī filma tīri psiholoģiski subjektīva. Viņā iesākas un laimīgi beidzas kāda baiga sarežģījuma pilna mīla starp jaunu vajātu bonapartistu un grāfieni — rojālisti.

Kā jau minēju, filma inscenēta ar lielu lietpratību, krāšņi un sevišķi iespaidīgi dramatiskās vietās, par kuru trūkumu skatītāji nevar žēloties.

Galveno lomu filmā — jaunāko gvardes leitnantu — tēlo slavenais Romans Navarro. — Jāatzīstas, ka šī minētā loma viņam kā uzlieta. Viņš tēlo un dzied to brīvi, veikli un nepiespiesti. — Ne mazāk apburoša viņa partnere — jaunā grāfiene — kāda līdz šim vēl nepazīstama artiste. Arī pārējās lomas filmā nodotas veiklu un rutinētu aktieru rokās.

Bez minētās filmas programmā vēl otra — šoreiz ļoti neparasta un patīkami dīvaina skaņu produkcija. Kāda neliela komēdija, kurā visas lomas izpilda tikai dresēti suņi. Pie kam jāatzīstas, ka dresūra tiešām lieliska, lopiņi spēlē apbrīnojami, kā īsti aktieri — ēd, guļ, sarunājas pa tālruni, skūpstās, kaujas, nodarbojas ar sportu. Nevaram nepiezīmēt, ka šinī filmā piedalās ne tikai pieauguši dažādu sugu apmācīti suņi, bet arī pavisam vēl mazi kucēni, apaļi un mīksti kā pūpoli.

Programmas beigās vēl Latvijas kronikas un ļoti saistošs jaunais «Foksa» filmas skaņu apskats, kurā, starp citu, tiek rādīts lielākais pasaules gaiskuģis «Akrons».

«Metropols» — šonedēļ interesanta programma. Divas drāmas. Pirmā — «Foksa» skaņu filma pēc ungāru rakstnieka Franča Molnāra drāmas «Lilioms». Minēto drāmu dažas sezonas atpakaļ uzveda mūsu Nacionālais teātris un guva toreiz spožus panākumus. Jāatzīstas, ka šī minētā Fr. Molnāra drāma, pārveidota filmā, neko daudz nav zaudējusi, taisni otrādi — dažās vietās viņa tikai ieguvusi. Saturs ar dažiem sīkumiem atstāts tas pats vecais. Lilioma raksturs, viņa iekšējā uzbūve un attiecības pret ārpasauli filmā izveidoti ļoti labi un pārskatāmi. Sevišķi izdevušās scēnas «Lunaparkā» un pie viadukta kopā ar tumšo personu Vilku.

Liliomu tēlo Čarlzs Farels, kas palika slavens tikai neilgi atpakaļ kopā ar mazo Džanetti Geinor. Līdz šim Farels tēloja galvenām kārtām vecīgus uzticīgus mīlētājus. Lilioms ir pirmā viņa savādākā žanra loma. Te viņam jāveido vīrietis Don-Žuans, vīrietis — sieviešu izsūcējs. Jāatzīstas, tā ir diezgan psiholoģiski krasa pārmaiņa. Un tomēr Čarlzs Farels no šī pārbaudījuma izgājis ar samērā labām sekmēm. Nevar teikt, ka viņš savas lomas izveidojumu būtu novedis līdz pilnībai, bet ir vietas, kur tas taisni pārsteidz ar savas lomas īpatnējo uztveri. Viņa partneri Jūliju tēlo Roze Gobarde, artiste ar lielu iekšēju psiholoģisku burvīgumu, jaukumu. Viņas tēlošanas paņēmieni ļoti apzināti, noteikti, psiholoģiski attaisnoti un sakarīgi. Tamdēļ Jūlijas tēls artistei iznācis visai pilnīgs, iespaidīgs, viengabalains, it kā no granīta izcirsts. Arī pārējie aktieri labi.

Pati filma, kā mēs jau atzīmējām, montēta ar iespaidīgu lietpratību, asi, koncentrēti un atstāj paliekošu iespaidu ar savu cilvēcību.

Otra programmas filma — «Pazudinošā kaislība». Šeit ar kinematogrāfiskiem paņēmieniem mēģināts atrisināt dažas cilvēka zemapziņas īpatnības. Pati problēma filmas sākumā tverta diezgan pareizi, plaši un asi, bet uz beigām šis tvērums it kā atslābst, pat izzūd, pārmāts no citiem blakus motīviem. Visumā filma inscenēta labi, strauja darbība, nav nekādas neskaidrības un aplamības. Tāpat ļoti jauki un sirsnīgi spēlē filmas galvenais varonis pazīstamais Rikardo Kortecs. Arī viņa partnere īpatnējā Alma Benet.

Bez tam jaunākā Latvijas kronika.

«Palladiumā» šoreiz programmā divas filmas. Pirmā atkal kāda jauna skaņu operete — farss, kura saucas — «Diplomāta meita». Viņas galvenās, pievilcīgākās īpašības — ļoti asprātīgi, negaidīti sarežģītas, pikantas situācijas, tad vispārējais stipri straujais temps un, beidzot, diezgan asais zobojošais tonis. Pēdējais no paša sākuma līdz galam guļ pāri visai filmai un piedod viņas darbojošām personām šarža nokrāsu. Tā būtu pati pozitīvākā filmas puse.

Inscenētas filmas krāšņi, ar lieliem, bagātīgiem lidzekļiem un savā uzbūvē nekur neliek domāt par gausumu un stiepību.

Filmas varoni — kādu jaunu atašeju — tēlo Johanness Rīmanis. Tas ir īsts operetes artists, veikls, patīkams, gluds. Šo savu lomu viņš veic pieklājīgi, bez grūtībām, ar lielu noteiktu rutīnu, bet bez kāda iekšēja prieka. Viņa partneres — Olga Čehova un Tala Birel. Olga Čehova neapšaubāmi ļoti interesanta un jaunradoša māksliniece, bet šinī filmā viņa nespēj nekā spilgta sniegt, jo tāda pagadījusies loma. Tala Birel veido savu tēlu diezgan izjusti. No pārējiem aktieriem lielisks savā lomā Ansis Junkermans.

Otra programmas filma — drāma «Pagājuši sapņi». Šai filmai diezgan dramatisks saturs, kas veidots ar lielu prasmi, ātri, noteikti un, galvenais, saprotoši. Filmas varoni tēlo pazīstamais Ansis Stive un tēlo labi, pārliecinoši, ar lielu iekšēju spēku. Viņa partnere — Mali Delšaft labi pieskaņojas savam pretspēlētājam un visumā dod noteiktu, skaidru tēlu. No pārējiem tēlotājiem atzīmējams aktieris, kas spēlē mājas sulaini. Tas neapšaubāmi liels aktieris ar savu noteiktu īpatnību un stilu.

Šai tikko apskatāmai filmai vēl piemīt viena laba īpašība, ko mēs nevaram aizmirst. Viņa uzņemta Rumānijā, sniedz daudz skaistus Rumānijas dabas skatus (mežus, ezerus, Melno jūru), tad īpatnējo rumāņu zemnieku dzīvi, viņu sādžas — lauku darbus, dažādas izpriecas, laulības ceremonijas, rumāņu zemnieku savdabīgus tērpus un viņu dzīvojamo ēku iekšieni.

Šis minētais etnogrāfiskais kolorīts lielā mērā ceļ filmas mākslinieciško vērtību.

Bez tam programmā vēl jaunākā Latvijas kronika un «Foksa» vispasaules skaņu apskats.

11.

«Splendid-Palace». Ievērojama premjera — «Starp divām sievietēm». Šī laikam būs gan pati labākā skaņu filma, kāda līdz šim šinī sezonā redzēta. Filmas saturs kriminālistisks: kādu nabadzīgu studentu apvaino slepkavībā, apcietina, ievieto aresta telpās un sāk pratināt. Seko ļoti sasprindzinātas, dramatiskas pratināšanas scēnas. Students iztur, nesalūst. Beigās izrādās, ka viņš tomēr nav vainīgs, nav bijis slepkava. Neskatoties uz to, ka filmai tāds klaji kriminālistisks raksturs, viņa tomēr nav sekla, parasta, bulvārīga. Kriminālistika šinī filmā pacelta un padziļināta līdz dziļai cilvēcībai, cilvēks šeit parādīts visā savā psihes kailumā un kaislīgumā. Šinī filmā ir kaut kas no Dostojevska.

Filma inscenēta ar lielu mākslinieciski prasmi, jaunradošu izdomu, bet vienkārši, bez kādām liekām vietām, ar lielu savdabīgumu un svaigumu inscenēšanas sīkumos. Bet, kas sevišķi ceļ minētās filmas mākslinieciško vērtību, tad tas viņas lieliskais izpildītāju ansamblis. Šeit pirmā vietā minams vācu skatuves lepnums — Alberts Bosermans. Savu lomu — izmeklēšanas tiesnesi Dr. Bīnertu — viņš veido ar pārsteidzošu patiesīgumu, mākslinieciski dabīgi, vienkārši un reizē pārliecinoši. Sevišķi iespaidīgs viņš pratināšanas scēnās.

Gandrīz vienādā līmenī ar Albertu Bosermani turas viņa jaunais, apdāvinātais partneris Gustavs Frelihs, kurš šoreiz tēlo par slepkavību aizdomās turēto studentu Frici Berntu.

No pārējiem tēlotājiem sevišķi izceļas Jūlijs Falkenšteins, kurš tēlo Šēra kungu. Apskaužams rakstura lomu tēlotājs. Viņa Šēra kungs, šis savdabīgais, vingri labsirdīgais vecis ar savu īpatnējo filozofiju un raksturīgo izturēšanos, bija apbrīnošanas vērts. Arī pārējie aktieri sniedz to labāko un visai krāsaini iederas filmas kopējā gaitā.

Sievietei — aktrisei — šinī filmā piešķirta visai maza loma. Tas ir jauns pierādījums, ka arī bez «zvaigznēm» var būt lieliskas filmas un pie tam gūt skatītājos nedalītu piekrišanu. Bez tam šī filma pierāda arī vēl to, ka skaņu filmai iespējams savs progress, sava nākotne un ka viņai beidzamais laiks atraisīties no saldām operešu un farsu važām.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika un visai saistošs «Ufa» vispasaules skaņu nedēļas apskats.

12.

«Splendid-Palace». Šonedēļ divas filmas. Pirmā no viņām lieliskā komēdija **«Šolaiku Donžuāni»** ar populāriem dāņu komiķiem Patu un Patašonu. No Eiropas kontinenta kinematogrāfijas koriſejiem laikam Patam un Patašonam būs tā lielākā un tā sirsnīgākā slava. Tas droši vien tādēļ, ka viņi nes sev vienmēr līdzi tikai smieklus un jautrību, kas tā atsvaidzina mūslaiku saīgušo, nervozo cilvēku. Arī viņu jaunākā filma, kuru nupat demonstrē «Splendid-Palace», vēl lieku reizi apliecina, ka Pats un Patašons patiešām lieli, dzīvesprieka pilni, asprātīgi komiķi.

Filmas fabula īsumā sekoša. Divas maigas, patīkamas māsas, glābdamās no saviem it kā riebīgiem līgavaiņiem, paslēpjas kādā pamestā mednieku mājiņā. Pats un Patašons kā lieli un cēli bruņinieki nāk, zināms, klizmā iekritušām meitenēm palīgā. Bet šī palīdzība, kas labi domāta, izrādās gaužām jocīga, un viņā slēpjas viss filmas satura komisms.

Pats un Patašons, kā vienmēr, spēlē lieliski, sevišķi pārsteigdami skatītājus ar savas spēles negaiditām, izsmalcinātām niansēm un burvīgo kopspēli. Pata un Patašona kā komiķu vērtību ceļ vēl arī tas apstāklis, ka viņu jokos nav tā parastā sekluma un radošās izdomas trūkuma, ko mēs tik bieži sastopam īsās amerikāņu komēdijās. Arī pārējais filmas aktieru ansamblis labs.

Otrā — amerikāņu skaņu filmā **«Iemiga kaisle... Pārgāja mīla...»** attēlota divu vīriešu cīņa dēļ kādas skaistas sievietes. Un šī skaistā sieviete nav neviena cita kā apburošā Billija Dov. Filma inscenēta visai dramatiski, ar lieliem jūtu izverdumiem. Filmas vērtību ceļ, starp citu, arī tas apstāklis, ka viņas spraigai, aizraujošai darbībai dots arī krāšņs un zīmigs fons — kādas dienvidu jūras krāsainie krasti.

Galvenās lomas tēlotāja Billija Dov savu lomu veido ar apburošu vienkāršību, izturēti, maigās līnijās un tomēr galu galā sasniedz paliekošu iespaidu. Arī abi viņas partneri krietni, rutinēti aktieri, kas veido savas lomas ar lielu prasmi.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika un ļoti saistošs «Ufa» vispasaules skaņu apskats par jaunākām politiskām parādībām.

«Palladiums». Šonedēļ divas filmas. — Pirmā ar slaveno Grētu Garbo galvenā lomā — **«Skūpsts»**. Tā ir 100 proc[entos] mēmā filma mehāniskās mūzikas pavadījumā. Tikai daži blakus trokšņi, piem., kā šāviens, atgādina, ka arī kaut kur vēl eksistē skaņu filma. Zināms, minētā filma ar stipru dramatisku akcentu, jo viņā lieta grozās ap mīlestību, greizsirdību un dažādiem traģiskiem pārpratumiem. Režisors ar viņam dotu vielu pratis rīkoties sevišķi mākslinieciski intriģējoši un tādējādi izveidojis filmu ar lielisku īpatnēju fonu un ne uz mirkli neatslābstošu darbību.

Filmas varoni tēlo amerikanizētā zviedriete Grēta Garbo, un viņas vārds vien jau ir pilnīgi pietiekošs tam, lai kinoteātra krēslus publika pildītu līdz beidzamai iespējamībai. Neapšaubāmi, ka Grēta Garbo ir ļoti īpatnēja sieviete (vispirms) un aktrise. Spēlē viņa visai labi, tādā savādā palēninātā tempā, tā, it kā taisītos iemigt. Arī šinī tikko minētā filmā viņa atstāj lielu iespaidu ar šo savu savdabīgo vienreizējo spēles manieri, sasniedzot lielāko efektu filmas dramatiskos momentos un kaislās mīlas ainās.

Grētas Garbo partners šinī filmā — Konrāds Nāgels — aktieris ar maigu un niansētu spēli. Kā pretspēlētājs Grētai viņš mums liekas labāks nekā viņas agrākais ugunīgais partners Džons Džilberts.

No pārējiem ansambļa aktieriem izceļas vēl jaunais Lju Airess, kas deva labu, izturētu jauka, sapņaini aizrautīga zēna tipu.

Otrā filma — **«Satikšanās viesnīcā»** stāsta par kādu jaunu, skaistu amerikāņu sievieti — krāpnieci, kura pelnās ar to, ka izviļ lētticīgiem vīriešiem naudu. Tā tas velkas diezgan ilgi, līdz beidzot viņa sastop kādu jaunekli, kurā samīlas. Mīla šo norūdīto krāpnieci iekšķīgi galīgi pārvērš, un viņa kļūst par godīgu sievu.

Filma inscenēta visai krāšņi, ar dažādiem atjautīgiem sīkumiem kā inscenējumā, tā arī aktieru spēlē.

Filmas varoni veido pazīstamā Norma Šīrer, kura saņemot tādu pašu apmēram atalgojumu viena pati, cik pieci ministri kopā. Nevar noliegt, spēlē viņa ļoti veikli, izjusti un kopsummā dod visai viengabalainu tēlu.

No pārējiem aktieriem būtu pieminams vēl Jonels Čermens ar savu visai izkopto mīmiku.

Bez tam vēl programmā saistoša Latvijas kronika un jaunākais «Fokса» skaņu apskats.

13.

«Metropols». Divas filmas. Labākā un vērtīgākā no viņām ir otrā — **«Sirdis mīlas gūstā».**

Tā ir krietna psiholoģiska drāma, kas uzņemta Amerikā no amerikāņu dzīves, bet attēlota no vācu aktieriem. Filmas fabula ir ļoti sarežģīta. Galvenais varonis — jauns, ļoti apzinīgs prokurors. Viņš samīlas kādā elegantā un bagātā amerikāņu jaunavā. Pēdējā, apstākļu izlutināta, ļoti vēsa pret citu cilvēku ciešanām. Tā, kad viņas kalpones mīļākais nozog tai dārglietas, bet aizdomas krīt uz kalponi, viņa neiet savu kalponi glābt. Ap filmas vidu iznāk tā, ka šī cietsirdīgā jaunava nogalina aiz neuzmanības ar savu automobili kādu cilvēku. Jaunajam prokuroram, kas mīl šo ekscentrisko jaunkundzi, jānostājas pret to kā apsūdzētājam. Viņš, nabags, ilgi cīnās sevī starp mīlu uz šo jaunavu un savu pienākumu pret valsti. Beidzot pienākums uzvar, un prokurors apsūdz savu līgavu. Jauno izlutināto amerikānieti iesēdina cietumā. Cietums viņu galigi pārvērš, un, kad pēc kāda laika tā iznāk no cietuma laukā, viņa piedod jaunajam prokuroram tā bardzību un, zināms, apprecas ar to.

Filmai piemīt liels spraigums, viņā nav nevienas banālas vai garlaicīgas vietas. Sevišķi iespaidīgi cietuma skati ar savu drausmīgo vienkāršību un dzīves nenovēršamo sadalījumu.

Galveno varoni jauki tēlo Valters Rilla. Viņa partnere Kamilla Horn ar savu izteiksmi un spēles paņēmieniem drusku atgādina Brigitu Helm. Arī savā izskatā viņas diezgan līdzīgas. Savu lomu — jauno, bagāto amerikānieti — Horne tēlo ļoti dabīgi un vienkārši, panākot kopsummā krietnu viengabalainu iespaidu.

Otra filma — **«Rotaļa ar mīlu»** — grezna, krāšņi inscenēta filma, kurā saturs nav no svara. Viss filmas smaguma centrs — skaistās, melodiskās ārijās un dziesmās, kuras lieliski izpilda kāds slavens tenors Don Hosē Mošika. Jāpiemetina, ka viņš ne tikai lieliski dzied, bet

arī pats lieliski izskatās. Viņa partnere — Mona Morisa — ļoti temperamentīga aktrise ar visai patīkamu, izteiksmīgu spēles veidu.

Bez tam vēl programmā saistoša kronika.

14.

Metropols». — Viena mēmā un viena skaņu filma. Pēdējā ar nosaukumu **«2 reiz salaulāti».** — Tā ir viegla, patīkama skaņu operete — ar dažām ļoti melodiskām un vienkāršām dziesmām, kas vijas visam operetes saturam cauri. Filmas saturs — amizants stāsts par kādu bagātu bankas īpašnieka meitu, kurai jāprec resns, neglīts baņķieris, bet kura samīlējusies kādā sava tēva bankas glitā ierēdnī. Filma rāda, kā skaistā baņķiera meita tiek vaļā no sava nemīlamā līgavaiņa un pamazām iegūst savu iekārtoto glīto ierēdni.

Filmas galveno varoni — baņķiera meitu — tēlo Liāna Haid. Loma viņai kā uzlieta. Aktrise apbur ar savu veiklo, rutinēto spēli, glīto dziedājumu un savu īpatnējo vīnietes šarmu. Viņas galvenais partneris — bankas ierēdnis — izceļas filmā ar savu nosvērto, tīkamo dziedājumu. Pārējās lomas — sevišķi vīriešu — nodotas visai apdāvinātu aktieru rokās. Lielisks savā svaiņa lomā resnais, omulīgais Ceka Cekals, kas plaši pazīstams no citām populārām skaņu filmām. Tad filmas varones tēvs Ralfs Roberts. Šī aktiera savādais stāvs un komiskais sejs vien vesela kapitāla vērti. Šo aktieru kopspēle minētā filmā brīžiem sasniedza lielu mākslinieciskū augstumu.

Filma sakārtota labi. Darbība rit strauji un nepārtraukti uz priekšu. Filmā, starp citu, nāk iekšā skati ar augstākās pilotāžas demonstrējumiem.

Otra filma — **«Kādēļ gan precēties»** — mēmā, mehāniskās mūzikas pavadījumā. Īsts amerikāņu produkts. Tēlo sīkas mājas nesaskaņas divu jaunlaulātu vidū. Vieglprātības dēļ šīs nesaskaņas izaug diezgan lielā plašumā, brīdi pieņem visai dramatisku raksturu, bet tomēr beigās viss labi beidzas.

Filmas varoni pieklājīgi tēlo Džons Bolevs, kas vairāk pazīstams no skaņu filmām kā labs dziedātājs. Šeit viņš redzams pirmo reizi mēmā. Viņa partnere kāda nepazīstama aktrise.

Filma uzņemta un montēta ar parasto amerikāņu veiksmi.

Bez tam vēl programmā šoreiz saistoša Latvijas kronika, kas tēlo mūsu Rīgas jūrmalu.

15.

«Splendid-Palace». — Jautra skaņu filma **«Bumbas pār Monte Karlo».** Spriežot pēc virsraksta, var likties, ka tā ir noteikti kāda filma ar saturu no pasaules kara laikiem. Patiesībā — nekas tamlīdzīgs. Vienīgi briesmīgs virsraksts. Pati filma jautra un bezbēdīga. Viņas amizantais saturs visai īpatnējs. — Skatītājiem jāiedomājas, ka Eiropas dienvidos eksistē kāda pavisam maza karaliste, kurai viens vienīgs karakuģis — kreisers un jaunkundze par karalieni. Kad šī jaunavīgā karaliene pavēl savam kreisera kapteinim pavizināt to uz kreisera pa okeānu, kapteinis — īsts elles puika — sadumpojas un aizbrauc ar visu kreiseri uz Monte Karlo uzdzīvot. Jaunā karaliene viņam seko, lai tur to pārmācītu. Sākas vesela rinda komisku starpgadījumu. — Lieta nonāk tik tālu, ka kreisera kapteinis pēc tam, kad paspēlējis ruletē visu savu un valsts naudu, piedraud otrā rītā bombardēt Monte Karlo, gadījumā, ja nedabūs savu paspēlēto summu atpakaļ. Noliktā laikā visi iedzīvotāji no Monte Karlo mūk. Bet tomēr starpgadījums līdz šaušanai nenonāk. Viss beidzas, kā jau jautrā filmā nākas, patīkami un labi.

Filma izkārtota un uzvesta priekšzīmīgi. Daudz skaistu, vieglu dziesmu. No skatiem sevišķi režisoram padevies tas, kur tiek rādīts, kā ļaudis masām atstāj Monte Karlo, lai glābtos no gaidāmās apšaudīšanas. Tiešām īsts meistardarbs.

Filmas varoni tēlo beidzamā laikā sevišķi pazīstamais Ansis Albers, kam šāda veida lomas tiešām visai labi padodas. Jauno karalieni savukārt tēlo krieviete Anna Šten. Viņa neapšaubāmi laba aktrise, ar dziļu izjūtu un īstu krievietes burvību. No pārējiem ansambļa aktieriem atmiņā paliek vēl Rīmanis kā leitnants Šuridts.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika un visai interesants «Ufa» filmas pasaules skaņu apskats.

Kino «Palladiums». Divas filmas, viena no viņām zinātniska un saucas **«Āfrika runā».** Bez šaubām, tā ir ļoti saistoša un īpatnēja filma, kas ieņem izcilus vietu starp šinī rudenī izrādītām. Šī filma attēlo kādas zinātniskas ekspedīcijas ievērojamākos un interesantākos redzējumus un pārdzīvojumus viņas ceļā pāri visai neizpētītai, mežonīgai Centrālai Āfrikai, no viena okeāna līdz otram. Sākumā šī filma ir diezgan episka; lēnā, apdomīgā tempā viņa rāda ekspedīcijas ceļojuma grūtības, apkārtējās dīvainās, eksotiskās dabas ainavas un neparastos zvērus. Bet ar laiku, maz pamazām filmā sāk mosties arī dramatisms. Tas tad, kad tā sāk rādīt dažādās iedzimto tautas, viņu ikdienišķo dzīvi un jocīgās parašas. Savu augstāko dramatismu filma sasniedz tai vietā, kur viņai laimējies rādīt kādas afrikāņu tautas lauvu medības, kur cīņa norisinās uz dzīvību un nāvi, pie kam noslēdzas ar lieliem upuriem kā vienā, tā arī otrā pusē.

Filmai katrā ziņā ļoti liela vērtība. Šeit vienkāršs eiropietis, kuram pašam nav iespējas nokļūt tālajā Āfrikā, no ekrāna koncentrētā veidā spēj iepazīties ar Āfrikas briesmīgo dabu, viņas dīvainiem zvēriem un pirmatnējām melnām tautām. Pie kam šī iepazīšanās ir cik iespējams ista un neviltota. — Filmu ieteicams apmeklēt.

Otra filma, jau parastā žanra filma — par nelaimīgu, uztraucošu mīlestību, kas tomēr pēc ilgiem dramatiskiem sarežģījumiem beidzas trafareti laimīgi. Saucas filma **«Mūķene pelēkā».**

Uzņemta viņa un izgatavota Polijā. Jāatzīstas, ka viņa nebūt nav zemāka par tādu paša veida izslavētām vācu vai amerikāņu filmām. Montēta pietiekoši spraigi, ar labu māksliniecisku izdomu.

Aktieri, cik redzams, vēl jauni, tādi, kas vairāk pieraduši pie skatuves nekā ekrāna, tomēr savas lomas visumā veic atzīstamām sekmēm.

No aktieriem būtu pirmā vietā minama filmas varone — kāda pasta ierēdne, kura samīlas slavenā poļu kara lidotājā. Anita Janova — tā saucas šī aktrise. No pārējiem tēlotājiem ar atzinību minama mazā, 3 gadus vecā meitenīte, kura savu lomu veido pārlieku labi. — Bez tam programmā jaunākā Latvijas kronika, kuras saturs viss veltīts mūsu jūrmalas propagandai.

Pad. Krievijas filma «Ceļš pa dzīvi».

Inscenēta no jaunā režisora **Nikolaja Ekka.** Izrāda kino **«Metropols».**

Beidzot reiz atkal pēc ilgāka laika vienā no Rīgas kinoteātriem parādījusies Padomju Krievijas filma. Tā ir kā svaiga ūdens lāse starp mūžīgām vācu un amerikāņu salkanām skaņu operetēm. — Pēdējā laikā Krievijā ļoti spēcīgi attīstījusies kino industrija, kura jau tehniski pilnīgi var sacensties ar līdzīgām industrijām Vācijā un Amerikā, nerunājot jau nemaz par idejisko pusi. Tamdēļ sevišķi apsveicams kino «Metropols» administrācijas mēģinājums iepazīstināt Rīgas kinoapmeklētājus ar jaunāko Padomju Krievijas kino produkciju.

Filmai «Ceļš pa dzīvi» saturs ņemts no Maskavas pusaudžu — bezpajumtnieku — dzīves. Sākumā filma iepazīstina ar šo bezpajumtnieku stāvokli — ar viņu neiespējamo dzīves veidu, morālisko pagrimšanu, ar viņu pieaugušiem vadītājiem — zagļiem un prostituētām, noziedzīgo darbību un kaitīgumu sabiedrībai. Kā blakustēma iepīta vēl kādas vienkāršas, godīgas ģimenes traģēdija, kur pēc mātes nāves (viņu nosit viens bezpajumtnieks) tēvs sāk dzert, bet pusaudzis dēls pazūd — pāriet bezpajumtniekos. Tālāk filma rāda, kā sabiedriskās iestādes ved cīņu ar šiem mazgadīgajiem, bet bezsekmīgi un kā kāds skolotājs — ideālists — mēģina šos mazos bezpajumtniekus pārveidot ar darba palīdzību. Tas aizved šos paklīdušos mazos zēnus uz kādu attālāku klosteri, kur apmetas ar tiem uz dzīvi komūnā un sāk strādāt. Pēc vairākkārtīgiem smagiem dramatiskiem starpgadījumiem (bērni dažreiz paklīst, buntojas, izdemolē darbnīcas) skolotājam tomēr beigu beigās izdodas visus izaudzināt par krietniem, apzinīgiem cilvēkiem, strādniekiem un republikas pilsoņiem.

Filmā apslēpta viena liela, vērtīga doma un, proti, tā, ka dzīvē galvenais ir — darbs, darbs un vēlreiz darbs. Filma neuzkrītoši, mākslinieciskā veidā parāda vispirms, kā ar darba palīdzību var pat visnekrietnāko, viszemāko cilvēku pārvērst derīgā, apzinīgā sabiedrības locekli (ticība cilvēkam!), un otrs, ka neviens jaunās republikas pilsonis nedrīkst būt par klaidoni, neapzinīgu elementu, bet ka katram katrā ziņā jāstrādā, lai celtu savas jaunās sociālistiskās valsts labklājību. — Šī filma ir īsta darba

glorifikācija, cildināšana augstākā mērā (piem., filmas beigās tiek parādīts, kā bijušais bezpajumtnieks, tagad kārtīgs darbinieks, pat krīt cīņā par savu padarīto darbu). Šajā ziņā filma pilda arī savu sociālo pasūtījumu, kas ievests arī citās Padomijas mākslas nozarēs, sevišķi rakstniecībā. Tā palīdz veidot sociālistisko celtniecības plānu, psiholoģiski iespaidojot krievu skatītāju šim darbam.

Izņemot pašu sākumu, kur filmas sižetisko attīstību drusku traucē agrāk atzīmētais blakusmotīvs. Citādi viņa izkārtota un inscenēta ar lielu mākslinieciskū prasmi, tehnisku gatavību un jaunradošu izdomu. Minētā produkcijā sajūtams liels dzīves un darba tuvums. Tālāk — tematika galīgi jauna, izvesta ar pietiekošu ideoloģisku skaidrību un sabiedrisku nozīmi. Tieši inscenēšanas darbā saskatāmi daudzi jauni, svaigi paņēmieni. Dažas vietas filmā taisni pārsteidz ar savu ārkārtīgi sakāpināto dramatismu (piem., mātes miršanas skats) un drausmīgo realitāti (piem., bezpajumtnieku dzīves apstākļi, pusaudžu sišanas scēnas un citas).

Tēlotāju ansamblis izmeklēts lielisks. Mazo noziedznieku tipi ņemti tieši no «dabas», kādi viņi ir, tamdēļ ilūzija skatītājam no šīs dzīves un viņas parašām pilnīga. No nepieaugušo tēlotāju vidus sevišķi izceļas ar savu spēli viens tatārs Mustafa, tad Saška, arī vēl Koļka. No pieaugušiem — māte — R. Januškeviča un Sergejevs, skolotājs — ideālists, — Nikolajs Batalovs. Bet, ar ko sevišķi izceļas filma, tie ir lieliski veidotie masu skati. Pastarpām iepītas arī daudz visai savdabīgu bezpajumtnieku komsomoļcu dziesmu.

Visumā jāsaka — «Ceļš pa dzīvi» ir ievērojama filma, kuru katram ieteicams redzēt.

18.

«Palladiums». — Divas skaņu filmas. Pirmā drāma — ar nosaukumu **«Trīs vīru sieva».** Drāmai krimināla nokrāsa. Viņas varonis kā veikls žurnālists, kas aizsūtīts no savas redakcijas uz Tautu Savienības sesiju Ženēvā, sūta savai redakcijai ne tikai interesantus sesijas aprakstus, bet ar lielu apsūdzību atklāj arī kādu miklainu kriminālnoziegumu. — Uz pašas Tautu Savienības pils durvīm nogalina vienas lielvalsts delegātu. Visa Ženēva kājās.

Domā, ka notikusi politiska izrēķināšanās. Gaida karu. Bet filmas varonis veiklais žurnālists atklāj, ka slepkavība notikusi greizsirdībā un ka slepkava ir kāda skaista, noslēpumaina sieviete.

Filmas varoni — veiklo žurnālistu — tēlo Ansis Albers, kā parasti, ar lielu formālu gatavību un iejūsmu. Ne mazāk labas un slavenas aktrises šoreiz viņa partneres — līgava Kamilla Horn un noslēpumainā sieviete Betija Amana. Abas pavisam pretēja tipa — kā aktrises, tā arī kā sievietes.

Filma uzņemta un montēta ar krietnu lietpratību, pēc sava rakstura strauja, asa un dramatiska. Daudz patīkamu skatu no Berlīnes un Šveices.

Otra filma jautrs skaņu farss. Saucas — **«Tracis mīlas dēļ»**. — Filmā tēlota virsnieku dzīve sākumā Vīnē, pēc tam kādā mazā austriešu cietoksnī. Filmas personāži — viens erchercogs, mazāki grāfi un tā tālāk. Filmas intriga — kāda jauna pāra mīlas sarežģījumi, kuri beigās noslēdzas laimīgi.

Filma visumā izkārtota un uzņemta labi. Viņā daudz amizantu situāciju, asprātības. Beţ tās māksliniecisko vērtību sevišķi ceļ ar savu tēlojumu jaunais komiķis Felikss Bresarts, kas šoreiz tēlo neiespējami amizanto un stulbo cietokšņa priekšnieku, kādu majoru. Lielisks tēls! No pārējiem aktieriem paliek vēl prātā jaunais Ernsts Vēbers leitnanta lomā un kāda jauna, jauka aktrise, kura tēlo grāfieni.

19.

«Splendid-Palace». Skaņu filma — drāma **«Sieviete bez vārda»**. — Saturs ņemts no pasaules kara. Filmas varone, kāda sieviete austriešu spiegs X-27. Sākumā viņa Vīnē beidzamās šķiras ielas sieviete. Tad viņas skaistumu un asprātību pareizi novērtē austriešu slepenās nodaļas vadītājs un uzaicina to savā dienestā. Tā piekrīt, sāk darboties kā spiegs un atklāj vienu nodevēju pēc otra. Beidzot viņa atduras uz kādu veiklu krievu spiegu — ģenerālštāba pulkvedi —, samīlas viņā, to glābjot, pati paliek par nodevēju, par ko augstākā kara tiesa bez žēlastības viņu notiesā uz nāvi un tiešām nošauj.

Filma sakārtota un inscenēta ļoti labi, ar lielu māksliniecisku prasmi — dramatiski, psiholoģiski dziļi. Aus-

triešu un krievu armijas dzīve un parašas attēlotas līdz sīkumiem pareizi, ko no amerikāņiem reti kad var gaidīt.

Filmas skatīšanu traucē vienīgi tas apstāklis, ka viņa uzņemta angļu valodā. Tas kaut kā nesaderas ar attēloto darbību un apstākļiem.

Filmas galveno varoni — spiedzi X-27 — tēlo beidzamā laikā slavenā Marlena Dītriha. Savu grūto lomu tā veido meistariski. Viņa vēl joprojām paliek pie savas īpatnējās palēninātās spēles manieres, kas viņai jo spilgti atļauj parādīt savu lielo spēles tehnisko gatavību, daiļo, viengabalaino izjūtu un iekšējo personīgo šarmu. Savādāk šī loma nekādu tālāku Marlenas Dītrihas kā aktrises attīstību neuzrāda. Viņa arī šoreiz tēlo tās pašas kokotes, ko agrāk, tikai maigākos, smalkākos toņos.

Marlenas Dītrihas partneris šoreiz Viktors Mak-Leglens. Tas ir artists, kas publikas simpātijas iekaro nevis ar savu glīto ārieni, bet gan ar savu reti labo un dinamisko spēli. Par viņa tēlu — krievu spiegu, ģenerālštāba pulkvedi — sacīt var tikai vienīgi labu.

Arī pārējais artistu ansamblis izmeklēts reti jauks.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika un visai interesants «Ufa» skaņu apskats.

20.

Kino «Palladiums». Divas skaņu filmas. Pirmā no viņām — **«Dzīves dziesma»** — smaga drāma ar skumjām beigām. Tā ir kāds parasts stāsts par vienkāršu meiteni, kura samīlas dižciltīgā aristokrātā un krīt par upuri savai mīlai. Bet šim stāstam arī ir sava īpatnība un, proti, tā, ka arī tas dižciltīgais aristokrāts mīl mazo vienkāršo meiteni. — Tikai kāda vampīriska, dēmoniska sieviete izjauc viņu kopējo mīlu.

Dēmonisko sievieti filmā tēlo Lil Dagover ar savu parasto lielisko spēli, ārējo pievilcību un burvību. Vienkāršās, mazās meitenes loma nodota Lienes Deiers rokās. Pēdējā savu uzdevumu veic ar vislabākām sekmēm. Dižciltīgo aristokrātu spēlē Igo Sims un veido savu lomu diezgan pieklājīgi.

Visumā filma montēta un sakārtota ar krietnu māksliniecisku gaumi un lietpratību.

Otra filma — skaņu farss **«Vecais Ādams»** pēc paziņ-

tamās Arnolda un Baha joku lugas. Šī luga kādu laiku atpakaļ ar lieliem panākumiem gāja mūsu pašu Dailes teātrī. Filmā lugas saturs dažās vietās paplašināts, kas nācis tikai viņai par labu.

Filma inscenēta jauki, asi, darbība norit samērā spraigi, ar daudzām lieliskām komisma ziņā ainām un situācijām.

No aktieriem pirmā vietā minams Ralfs Arturs Roberts vecā Ādama lomā. Lielisks aktieris. Viņam pilnīgi blakus turas Felikss Bresarts. Šie abi aktieri tad arī iznes uz saviem pleciem visas filmas smagumu un ar savu pirmšķirīgo spēli vareni smidina publiku.

21.

Kino «Splendid-Palace». Skaņu filma «Kungs uz pasūtījumu». Šī filma pieder tā saucamām skaņu operetēm, bet ar daudz ko atšķiras no šī žanra vidusmēra. Vispirms viņā nav neviena prinča, princeses un citu augstdzimušu personu. Ar to viņa lielā mērā atgādina otru izcilus skaņu opereti «Miljons», kas arī kādreiz gāja «Splendid-Palace».

Filmā «Kungs uz pasūtījumu» galvenā loma piešķirta kādam izveicīgam un runīgam jaunam cilvēkam, kas pelna savu dienišķo maizi ar to, ka notur pret attiecigu atlīdzību runas dažādos svinīgos gadījumos — kāzās, svinībās, jubilejās. Dīvainais amats ieved to visādos sarežģījumos, bet galu galā viss beidzas laimīgi.

Filmas galveno lomu — kungu uz pasūtījumu — veido Villi Forsts. Loma rakstīta speciāli viņam, izturēta īsti operetiskā garā, un Villi Forsts piesātina to tiešām ar lielu māksliniecisku dzīvību un izcilus veiklību. — Ar šo savu lomu Villi Forsts vēl lieku reizi apliecina, ka viņu tiešām patiesi var skaitīt par labāko skaņu operetes artistu.

Arī pārējais artistu ansamblis izmeklēts priekšzīmīgs. Tur darbojas tādi spēki kā Pauls Herbigers, tad Elza Elster, ļoti patīkamā operetes dziedātāja.

Filma uzņemta un inscenēta visai savdabīgi. Visi skati ieturēti tīri operetiskā garā. Pat cietuma skats pārveidots par jautru, dejisku bufonādi. Viņā pat var saskatīt zināmas satīriskas pazīmes. Tāpat visas pārējās ainas ļoti

kuplinātas intermēdijām, kurās dominē dejas un dziesmas.

Filmā ievesti arī tīri pārreālistiski elementi. Ar to viņa sevišķi izceļas starp citām produkcijām. Tā, piemēram, atrodams skats, kur filmas varonis lido pa gaisu, kāpj pa gaisu ielas laternā, tad dejo ar savu mazo automobili. Ir arī vēl citi īpatnēji režijas sīkumi, kas patīkami ceļ filmas mākslinieciško vērtību.

Bez tam vēl programmā Latvijas kronika un visai saistošs «Ufa» filmas nedēļas apskats.

22.

Kino «AT». Skaņu filma «Katrs prasa pēc Erikas». Tā ir pirmā skaņu filma, kur uzstājas plaši pazīstamā artiste Lija Mara. Pie tam viņa savu prologu filmai nolasa latviski. Tas izrādās pietiekošs iemesls, lai kino telpas lūztu no publikas. Bet viņa mazliet vīlusies.

Patiesībā filma visai saistoša — labi un asprātīgi inscenēta, un Lijai Marai daudz kas vēl palicis pāri no tās burvības, kas viņai sevišķi piemita slavenā produkcijā «Pie skaistās, zilās Donavas».

Filma «Katrs prasa pēc Ērikas» jautros, bezbēdīgos toņos stāsta par to, ka kāda vienkārša smaršu veikala pārdevēja ar savu daiļumu un prātu apbur vienu augstdzimušu baronu un beigās kļūst viņa sieva. Pa starpām pinas visādi jocīgi gadījumi, kas patīkami sarežģī notikumus un sniedz savādus, jocīgus tipus (piemēram, kādu nesamaksājami dīvainu bankas prezidentu), kā arī asprātīgas situācijas.

Smaršu veikala pārdevēju tēlo Lija Mara. Savu lomu viņa veic visai jauki. Lijai Marai piemīt kaut kas, kas nemanot saista katru skatītāju. Pie tam viņa arī labi dzied.

No pārējā artistu ansambļa, kurš visumā izmeklēts pirmklasīgs, jāatzīmē divi tēlotāji. Vispirms Ralfs Arturs Roberts, kas sevišķi pazīstams kļuva ar savu «Veco Ādamu». — Apskatāmā filmā tas spēlē dīvaino bankas prezidentu un dod atkal jaunu humora pilnu un noskaņotu tēlu. Kā nākošais minams Ernests Verebes kāda laikraksta izdevēja lomā. Viņš sevišķi amizē skatītājus ar savu kustību spraigumu un enerģiju.

Lijas Maras partneris — barons — Valters Jansens savu uzdevumu veic pilnīgi pieklājīgi.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika un saistošs «Foksa» nedēļas skaņu apskats.

23.

«Palladiums». Šoreiz viena skaņu filma. Tā saucas **«Finansu pasaules burvis».** Galvenā lomā plaši pazīstamais Duglass Ferbenkss. Filmas saturs ņemts no neseniem banku krahiem Amerikā. Pie Ņujorkas finansu debesīm parādījies kāds jauns cilvēks, kas, pateicoties savām spējām, enerģijai un nenogurstošam darbam, kļuvis par vienu no iespaidīgākiem banku vīriem. Viņa dzīves vienīgais elks — nauda un vēlreiz nauda. Bet te nāk kāda sieviete, kas sajauc galvu lielam finansistam. Varenais biržas vīrs kā jauns puika metas viņai pakaļ. Aizmirst savas naudas operācijas un bezrūpīgi pavada laiku uz okeāna tvaikoņa kopā ar savu iecerēto. Pa to laiku finansista uzņēmumi noiet dibenā. Tomēr filma beidzas ar kāzām, jo finansista sirdsdāma tic, ka ar laiku tas atkal atgūs savu naudu. Galveno lomu tēlo, kā jau atzīmējām, Duglass Ferbenkss. Bet loma nav viņam īsti piemērota. Tikai dažas vietas aizrauj. Ļoti izteiksmīga viņa partnere Bebi Daniels.

«Splendid-Palace». Vēsturiska filma **«Kurzemes hercoga mīla».** Filmas saturs. Kāds no Kurzemes hercogiem, kam māte bijusi čigāniete, visā toreizējā Eiropā pazīstams kā ārkārtīgi ievērojams karavadonis. Austrija viņu ar tā karaspēku, kad Viduseiropā izceļas jukas, izsauc sev palīgā. Kurzemes hercogs nāk. Viņu pieņem Vīnes galms. Bet sakarā ar to, ka māte tam bijusi čigāniete, rodas arī visādi sarežģījumi. Šie sarežģījumi kopā ar nevaldāmā hercoga mīlas dēkām tad arī viss filmas turpmākais saturs. Beigu beigās, kā tas jau parasts vēsturiskās filmās, lieta beidzas ar laulībām. Filmā maz vēsturiskas patiesības, bet uzņemta viņa ar lielu prasmi, spraigi, krāšņi un atstāj iespaidu. Kaislas, romantiskas ainas mainās ar spraigām, batālām, kopumā dodot saistošu vienību. Kurzemes hercogu tēlo Džons Barimors. Spēlē lieliski, sevišķi dramatiskās vietās. Arī viņa abas partneres — Fidelija, čigāniete, un Marija Luize, ķeizara

māsa, — ļoti jaukas. Tāpat pārējais ansamblis visai piemērots. Vēl programmā jaunākā Latvijas kronika un saistošs vispasaules nedēļas «Ufa» skaņu apskats.

24

«Splendid-Palace». Skaņu operete **«Kongress dejo».** Beidzamā laikā kinoteātri mūs ļoti lielā mērā baro ar skaņu operetēm. Kur vien pagriezies — skaņu operete. Sāk tā kā apnikt. Arī filma «Kongress dejo» pieder skaņu operetēm, bet par viņu neko sliktu nevar teikt. Starp šī žanra filmām tā noteikti ieņem ievērojamu vietu.

Filmas saturs īsumā sekošs. Krievijas ķeizars Aleksandrs I ierodas uz Vīnes kongresu Austrijas galvaspilsētā. Šeit viņš negaidīti iepazīstas ar kādu jaunu un skaistu Vīnes pārdevēju, flirtē ar to, bet, kad Francijā slepeni izkāpj malā Napoleons, steidzīgi pamet jautro Vīni un simpātisko meiteni, lai dotos atpakaļ uz Krieviju.

Kā redzams, filmas saturs ļoti īss un visai vienkāršs, bet ap šo īso intrigu sapīts ārkārtīgi daudz dažādu sarežģījumu, jautru un skumju notikumu. Viņi savukārt dod filmai ļoti bagāto, krāšņo un pārsteidzošo fonu.

Filma inscenēta ar lielu meistarību, plašumu un greznību. Piegriezta liela vērība krāsu skatiem, kas izdevušies lieliski, iespaidīgi, piem., ķeizara Aleksandra I sagaidīšana Vīnē, tad lielās galma balles, tautas izpriecas dārzos. Tāpat visai daudz īpatnības saskatāmas arī režijas sīkumos. Tomēr filmas galvenā vērtība tā, ka viņa personas un notikumus, kas citkārt ņemti tik nopietni un svarīgi, parādījusi tās no komiskās puses, radīdama tādējādi skatītājiem lielu ironijas sajūtu.

Galvenās lomas filmā tēlo visi ļoti pazīstami aktieri. Tā, piemēram, skaisto, mazo Vīnes pārdevēju — Liliana Harveja, sniedzot jauku, patīkamu tipu. Villijs Fričs tēlo Aleksandru I un viņa idiotisko dubultnieku, kā arī runā visai slikti krieviski. Firsta Meterniha loma atrodas Konrada Feidta rokās. Lil Dagover tēlo kādu mazāku lomu, bet arī šinī lomā izceļas.

Noslēdzot aprakstu par filmu, jāpiezīmē, ka viņā bez tam vēl ļoti daudz patīkamas un vieglas muzikas.

Vēl programmā jaunākā Latvijas kronika un «Ufa» nedēļas skaņu apskats.

25.

«Palladiums». Divas skaņu filmas. Pirmā no viņām — **«Svētā liesma»** — smaga sadzīves drāma, pārstrādāta pēc kādas lugas, tā savā izvedumā, tā arī saturā spēciga un mākslinieciska.

Filmas īss saturs. Kāds jauns angļu lidotāju virsnieks no augstākām aprindām salaulājas ar skaistu un maigu meiteni. Lidotāji — draugi — kā kāzu dāvanu pasniedz viņam lidmašīnu. Sajūsmināts par lielisko dāvanu, lidotājs tūdaļ paceļas gaisā, pārgalvīgi lido un pēkšņi nokrīt. Dzīvs tomēr paliek, bet kroplis uz visu mūžu. Tam turpmākā dzīve jāpavada braucamā krēslā, bez kustību brīvības, jo lauzts mugurkauls. Jaunā sieva joprojām paliek viņam uzticīga. Bet tad, pēc vairāk gadiem, ierodas mājās lidotājs — kropļa jaunākais brālis. No šīs vietas ģimenē ieviešas drāma, kas pēc ilgiem, smagiem sarežģījumiem beidzas ar lidotāja — kropļa — nāvi.

Filma inscenēta visai mākslinieciski un atstāj tiešām varenu iespaidu. Nav nevienas liekas, garlaicīgas scēnas, viss sakārtots un izdomāts līdz sīkumiem.

Ievērojamu gatavību sasniegusi arī artistu spēle. Sevišķi tas sakāms par kādu plašai publikai nepazīstamu, lielisku dramatisku aktrisi, kas šai filmā tēlo lidotāja — kropļa māti, — Teilora kundzi. Visai labs sakāms arī par pārējiem aktieriem un programmā pieminētām slavenībām — Gustavu Frēlihu un Ditu Parlo.

Ir vērts ar filmu iepazīties.

Otra filma — **«Viņa pēdējā kaisle»** — arī savdabīgs darbs. Filmas galvenā vērtība tā, ka viņā galveno lomu tēlo pasaulslavenais komiķis un klauns Groks. Viņš izrādās par diezgan teicamu filmas aktieri, bet kā klauns tas stāv nesalīdzināmi augstāk. Par pretspēlētāju viņam dota jaunā viniete Liana Haid, tā ka kopsummā rodas visai savdabīga un saistoša filma, jo iekārtota un inscenēta tā ar lielu rūpību un prasmi.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika.

26.

Kino «Metropols». Skaņu filmas **«Nomāktie cilvēki»** abas daļas. Filma tēlo kādu jaunu amerikāņu jaunekli, kas citu neko nedara kā bezprātīgi uzdzīvo un tērē sava

tēva daudzos miljonus. Beidzot vecajam miljonāram apnikst dēla skandalozā dzīve, un tas to ņem un padzen. Bet dēls nebūt nemēģina laboties un grimst arvien uz leju. Tālākais filmas saturs rāda, ka jauneklis ar laiku tomēr sāk atjēgties un mēģina laboties. Šai lietā viņam stiprā mērā palīdz arī kāda skaista un uzticīga meitene.

Filmas galveno lomu tēlo plaši pazīstamais Čarls Farels, brīžiem sniedzot diezgan izjustu tēlojumu. Kā partnere viņam šoreiz izraudzīta mazā, patīkamā Žanete Gainor, kas savu lomu veic ar sirsnīgu izjūtu. — Visumā filma inscenēta ar krietnu lietpratību.

Bez tam vēl programmā neliela (200 m gara), bet interesanta pirmā skaņu kronika latviešu valodā. Kronika, jāatzīst, izdevusies labi. Katrs vārds un katra skaņa visai labi un skaidri sadzirdami. Minētā skaņu kronikā uzņemta Brīvības pieminekļa pamatakmeņa likšana Rīgā. Dzirdama Valsts prezidenta runa, karaspēka parāde un salūta šāvieni.

Katram ieteicams apmeklēt.

27.

«Palladiums». Divas skaņu filmas. Viena no viņām ar nosaukumu **«Zibeņzellis»** — īsts farss, kurā galveno lomu tēlo pazīstamais ekrāna komiķis Zigfrīds Arno. Šai filmā tas kāds apkalpotājs, kam vairāk veicas ar nedarbiem kā ar darbiem.

Viss filmas saturs savīts asprātīgi kopā ar dažādiem jokiem, bet ne jau te slēpjas filmas galvenā un īstā vērtība. Zigfrīds Arno ir tas, kas padara šo kārtējo vācu produkciju diezgan patīkamu ir acij, ir ausij. Arī pārējais artistu ansamblis labi izmeklēts.

Kopsummā filma montēta un sakārtota ar krietnu gaumi un mākslinieciskū erudīciju.

Otra filma — **«Laulātu draugu nedarbi»** — rāda mūsu laiku sabiedrības tikumiskās parašas un uzskatus. Sarežģījumi un nelaimes, kuras jāpārcieš šīs filmas varoņiem, nav nekādas lielās un dziļās, tamdēļ viss beigu beigās noslēdzas tīri labvēlīgi.

Galvenās lomās Gerda Maurus un omulīgais, populārais Otto Valburgs. Filma inscenēta diezgan krāšņi, darbība sakāpināta labi un noris veikli.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika. **Kino «Splendid-Palace»** jau otro nedēļu iet pazīstamā filma **«Kongress dejo»**, kura publikā gūst arvien lielāku piekrišanu.

28.

«Splendid-Palace» — jauna skaņu operete farss **«Mana sirds alkst mīlas»**. No parastām skaņu operetēm — farsiem minētā atšķiras ar to, ka starp viņas personāžiem nav iespējams atrast nevienas augsti stāvošas vai augsti dzimušas personas. Patiesībā filmas galvenais varonis kāds jauna paputējuša advokāta kantora pārzinis, vecs, amizants kungs, kas paliek uz vienas no Berlīnes galvenām ielām par slavenu gaišreģi, nāvīgi muļķo vācu mietpilsoņus, sapelna daudz naudas, kā arī laimīgi saprecina divus samīlējušos pārus, kas pa šo laiku bija saskatījušies.

Filma inscenēta visai jauki, darbība risinās veikli, ar dažādiem jautriem starpgadījumiem un lētām, bet patīkamām dziesmām un dejām.

Veco kantora pārzini un mīļāko gaišreģi ar jaukām komiskām puantēm tēlo Makss Adalberts. Abas jaunās meitenes — veikala pārdevējas, kurām filmas beigās laimīgi gadās vīri, — uzticētas jaunām aktrisēm Mariannai Vinkelšternei un Trudei Berliner. Ārkārtīgi komisks, savās kustībās raits un enerģisks Ernsts Verebess un visumā no savas lomas rada noteiktu mākslinieciskū tēlu. Pārējās lomās vēl Heincs Rīmans un citi.

Bez filmas vēl programmā jaunākā Latvijas kronika, kā arī vispasaules «Ufa» nedēļas apskats.

29.

«Splendid-Palace» uz svētkiem šoreiz divas premjeras — skaņu filmas.

Pirmā no viņām — jautrs skaņu farss no kareivju dzīves — **«Brašie zēni no 6. pulka»**. Filmas īss saturs — kāds diezgan tūļīgs jauns astronomijas doktors brīvprātīgi iestājas karadienestā. Jaunā doktora lempīgums un nepraktiskums dara viņam daudz nepatikšanas. Beidzot viņš iedraudzējas ar kādu ņipru kareivi un kopā ar to pamazām tīri labi ierīkojas rotā. Pastarpām risinās arī

abiem mīlas dēkas, kuras beigās, zināms, noslēdzas ļoti labi. Filmas galvenā vērtība slēpjas armijas nejēdzīgās dresūras vieglā, patīkamā izzobošanā.

Aktieru ansamblis izmeklēts visai labs. Pirmā vietā šeit atzīmējams ar savu smalko, niansēto un humora pilno tēlojumu Pauls Herbigers (astronomijas doktors). Ne mazāk veiksmīgi savu lomu veic arī pazīstamais Fricis Kamperss (Pauls Caps).

Visumā filma laba. Inscenēta ar krietnu mākslinieciskū gaumi, ļoti īpatnēji atsevišķās ainās un niansēs.

Otra programmas filma, arī skaņu — ar kriminālu nokrāsu. Saturs visai īpatnējs un tiešām sensacionāls. Ātrvilciens, ar kuru brauc tikko precējies jauns pāris, cela bojājuma dēļ paliek kādā pilsētā uz trim stundām stāvot. Jaunais vīrs atstāj sievu vilcienā un aiziet izklaidēties pilsētā, kur triju stundu laikā piedzīvo neiespējami raibus piedzīvojumus, pilnus liela dramatisma un baiguma. Viss tomēr beigu beigās noslēdzas, kā jau labām beigām nepieciešams, — idilliski.

Filma inscenēta tiešām jauki un atstāj paliekošu iespaidu. Tā ir viena no labākām kriminăla rakstura filmām, kāda beidzamā laikā Rīgā rādīta.

No tēlotājiem minami vispirms Šarlote Zuza, tad Kenneke un Alfrēds Beierle.

Vēl programmā jaunākā Latvijas kronika.

30.

«Palladiumā» — divas skaņu filmas. Pirmā no viņām — **«Busters Keitons glābj Eiropu»** — ar slaveno Busteru Keitonu galvenā lomā. Šai filmā pazīstamais komiķis tēlo kādu amerikāņu kareivi, kas kopā ar citiem ieradies Francijā karot pret vāciešiem. Ar savu vientiesīgo uzvešanos viņš tīri nemanot dziļi izzobo ir visu nopietni domāto armijas disciplīnu, ir viņas apmācības, parašas un lielo kaujas garu. Ne labāk viņam veicas, nonākot Francijā kaujas laukos. Arī šeit viņš nepārspējams savā naivitātē.

Filma visumā ļoti laba, viņas vērtību ceļ Bustera Keitona lieliskā spēle un tās pacifistiskā tendence.

Otra filma — operete **«Parīzes nakts uguņi»** — inscenēta visai saistoši un krāšņi. Filmā spēlē un pie tam visai labi tādi ievērojami ekrāna spēki kā Liana Haid,

Valters Rilla un Oskars Karlveiss, tomēr visumā filma atstāj ne tādu iespaidu kā pirmā Bustera Keitona filma.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika.

31.

«Palladiums». Divas skaņu filmas. Pirmā no viņām — «Krīzes laiku luteklis» — rāda kādu jaunu bezdarbnieku, kas caur brīnišķīgu pārpratumu nokļūst dārgā uzdzīves vietā, iepazīstas ar augstdzimušām bagātām personām, kuras to notur par kādu noslēpumainu kungu. Beidzot visa kompānija nokļūst vienā dīvainā dzīvoklī. Sākas jauni dīvaini piedzīvojumi, kuri beigu beigās noslēdzas tīri labvēlīgi. Filma pārsteidz ar savu neparasto izdomu un notikumiem. Sakombinēta un iekārtota viņa tīri labi. Artistu ansamblis izmeklēts priekšzīmīgs. Starp spēlētājiem arī slavenais krievu aktieris Horaca.

Otra filma — «Mīla valša virpulī» — ar slaveno Morisu Ševaljē galvenā lomā. Minētā filma inscenēta pēc pazīstamās operetes «Valša sapnis», kura ar labiem panākumiem pašlaik iet arī Dailes teātrī. Filmā ieskanas tie paši motīvi, kas operetē. Tikai filma mainīta diezgan lielā mērā, tas tāpēc, lai saturu vairāk pieskaņotu filmai. — Niki lomu Moriss Ševaljē veic ar labiem panākumiem. Arī viņa partnere, kāda jauna amerikāņu aktrise, kura tēlo princesi Annu, atstāj visai labu iespaidu. Ne mazāk labi pārējie artisti.

Visumā filma inscenēta ar krietnu izpratni un gaumi. Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika.

«Forums». Skaņu operete «Mana māsīca no galvaspilsētas». Diezgan asprātīga operete par kādu vecāku kungu, kas iedomājies komponēt operu, viņa vieglprātīgo sievu, kādu jaunu gleznotāju, kas mīl visas skaistas sievietes, un, beidzot, par vecā kunga sievas māsīcu, kas ierodas no galvaspilsētas, sagroza visiem galvas, līdz beidzot krīt par labprātīgu mīlas upuri skaistam gleznotājam. Filmas īpatnība un jaukums viņas inscenējums sīkumos un aktieru spēlē. Starp aktieriem sevišķi izceļas Liana Haid.

Bez tam vēl programmā vispasaules apskats un jaunākā Latvijas kronika.

32.

«Palladiumā» — divas skaņu filmas. Pirmā no viņām drāma ar nosaukumu **«Mīla un asinis»**. Drāmas darbība norisinājas cirkus aizkulisēs starp cirkus artistiem. Drāmai krimināls raksturs. — Kāds slavens cirkus artists paved sava kolēģa — mākslas jātnieka — skaisto māsu, arī jātnieci. Ar lielām pūlēm brālim izdodas izraut no savas māsas pavedēja vārdu, un tad brālis to nošauj. Sākas sensacionāla slepkavas meklēšana, līdz beidzot to noķer. — Filmas saturs risināts visai dramatiski un spraigi, tā ka skatās ar ļoti lielu interesi. Starp citu, filmā iepītas vairākas ainas ar visai saistošiem cirkus priekšnesumiem. Filmas izpildītāju ansamblis visai priekšzīmīgs. Starp spēlētājiem tādi vārdi kā Liāna Haid, Valters Rilla, Hermanis Pihā un citi.

Otra filma turpretim jautra satura. Kāda pikanta operete — farss **«Dienests paliek dienests»**. Tas ir kāds stāsts par to, kā skaista, bet vieglprātīga sieviete spēj uzvarēt katru vīrieti. Farsa darbība norisinājas militārās aprindās. Viss filmas smagums lieliskos spēlētājos. Pieminēsim tikai tādus īpatnējus aktierus kā mūžīgi jocīgo Ralfu Robertu, Frici Šulcu (šoreiz sevišķi labi spēlē), lai katram paliktu skaidrs, ka šī filma tiešām ar krietnu mākslinieciskū vērtību.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika.

33.

«Palladiums». Divas filmas. Pirmā no viņām — **«Sikspārnis»**. Krāšņi inscenēta filma. Pēc sava satura ļoti lielā mērā atgādina zem tāda paša nosaukuma Štrausa operetī, ko Reinharda inscenējumā nesen rādija mūsu Nacionālā opera. Atšķirības tikai sīkumos.

Inscenējums izdarīts veikli, ar lielu prasmi. Artistu ansamblis spīdoši izmeklēts, tā ka visumā filma atstāj patīkamu iespaidu.

Vēl lielāku iespaidu par pirmo filmu atstāj otra ar nosaukumu **«Taba»**. Viņā tēlota kāda liela dramatiska mīla starp diviem Okeānijas salu iedzimtiem jauniešiem. Filma uzņemta tieši no dabas šinīs salās. Filmā piedalās iedzimtie, pie kam ar izcilus panākumiem. — Inscenējums

sevišķi saistošs ar to, ka rāda mazo, eksotisko tautu primitīvo dzīvi, savdabīgās ierašas, dziesmas un mūziku. — Pagatavojis filmu slavenais vācu režisors Murvejs. Viņu visiem ieteicams apskatīt.

34.

«Palladiums» pēc ilga pārtraukuma savu programmu sācis ar drāmu un skaņu farsu. — Drāma ar nosaukumu **«Bīstamā mīla»** — modernizēta skaņu filma pēc slavenā poļu rakstnieka A. Struga romāna. Arī pati filma poļu produkcija, tikai par filmas galveno varoņi uzaicināta pazīstamā vācu kinozvaigzne Betija Aman, jo šāda veida vienīgā pašu poļu kinoaktrise aizbraukusi uz Ameriku.

Filma rāda kādu Varšavas bankas kasieri, kas samīlas vienā putnu veikala īpašniecē, jaunā meitenē, bet jau slepenā vienas laupītāju bandas vadoņa mīļākā. Minētā banda pašreiz gatavo uzbrukumu tai bankai, kurā par virskasieri darbojas filmas varonis. Rodas ļoti dramatiski kāpinājumi, sasprindzinātas situācijas, vieni negaidīti sarežģījumi pēc otriem, līdz viss beidzas bēdīgi un skumji.

Neapšaubāmi minētā drāma labākā no poļu produkcijām, kādas redzētas Rīgā, un atstāj stipru iespaidu. Vienkārši, bet spēcīgi izvesta un montēta, labi kāpināta, bez liekiem sīkumiem un novirzieniem. Blakus lieliskai Betijai Aman jauki un pārliecinoši tēlo Varšavas bankas virskasieri Boguslavs Sanborskis. Tāpat viss pārējais aktieru ansamblis savās vietās.

Otra filma — skaņu farss **«Urrā, zēns!»**. Vācu produkcija. Galveno lomu tēlo Ralfs Arturs Roberts. Smalks, lielisks aktieris, ar savu izcilo komisko spēli viens pats piepilda visu skaņu farsu, kura intriga pamatota uz pārpratumiem. Viena komiska situācija seko otrai nepārtrauktā virknē, līdz viss beidzas satricinoši jauki un smieklīgi.

No pārējiem minētās filmas aktieriem atzīmējami vēl Georgs Aleksandrs, Fricis Šulcs un citi.

Bez tām vēl programmā interesanta jaunākā Latvijas kronika.

35.

«Splendid-Palace». Šoreiz viena premjera — skaņu operete «Mīlas, mazdrusciņ mīlas». Filmas saturs diezgan asprātīgs. Visa darbība grozās ap četrām personām — kādu amerikāņu miljonāru, kas ieradies Eiropā, viņa firmas pilnvaroto un tā daiļo sievu, un skaisto, izveicīgo sekretāri. Darbība strauja, daudz vieglas romantikas, mīlas sarežģījumu, kuriem par iemeslu bieži vien mazs klēpju sunītis. Kā jau pienākas šāda veida jautrās filmās, viņas darbība noslēdzas ar patīkamu izskaņu.

Inscenēta un uzņemta filma priekšzīmīgi. Darbība risinās ļoti veikli, notikumi vērti viens uz otra, visai asprātīgi, kopsummā dodot vieglu aizraujošu baudījumu.

Artistu spēle priekšzīmīga. Sevišķi jāizceļ jaunā kinozvaigzne Magda Šneider. Viņai ne tikai ļoti patīkama āriene, bet jau visai krietna spēles prasme, veiklība un laba balss. Tomēr tas galvenais — dzirkstošs temperaments un vēlreiz temperaments. Jaunai aktrisei cienīgi blakus nostājas jau plaši pazīstamā Lija Parī. Galvenās vīriešu lomas sadalītas Georga Aleksandra un Timiga starpā. Kā labākais no viņiem atzīmējams beidzamais, kas savu uzdevumu veic noskaņoti, ar labu gaumi.

Maigu, patīkamu mūziku filmā darinājis Pauls Abrahams, kas jau Rīgā kļuvis labi pazīstams ar savu «Havajas puķi».

Interesanto programmu noslēdz saistoša zinātniska filma un jaunākā Latvijas kronika.

36.

«Palladiums» pašreiz ar lieliem panākumiem demonstrē filmu «Zilā Donava». Katrs seanss pārpilda namu līdz beidzamai vietai. Neapšaubāmi, ka minētā filma savā ziņā ievērojama. Viņas galvenais saturs — karstas, pēkšņas mīlas sarežģījumi, kur galveno lomu spēlē kāds jauns, kvēlasinīgs čigāns, jauna meitene Jutka un cēla, seksapīliska, aristokrātiska dāma.

Jauno, kvēlaino čigānu tēlo Šildkrants, tēlo aizraujoši, ar lielu formas meistarību, bet vēl labāk dzied karstas, trakojošas čigānu dziesmas un romances. Jaunās meitenes Jutkas loma nodota nepazīstamai franču aktrisei Doroti Bušē — un izvēle izdarīta tiešām laimīga. Jaunā

francūziete izskatās apburoši. Tāpat ar ievērojamu mākslinieciskū rutīnu un izjūtu savu tēlu veido Brigita Helm un citi aktieri. Un tomēr, neskatoties uz visu aktieru labo, aizraujošo spēli, ne viņā šīs filmas smagumpunkts un burvība. Bet gan mūzikā, ne visai dziļā, bet par to ārkārtīgi romantiskā, saldā, aizrautīgā, apveltītā ar lielo melodiskumu. — Mūzika šinī produkcijā nav vairs nekāds ilustratīvs rāmis, uz kura norisinājas viena vai otra darbība, mūzika šinī filmā ieņem galveno vietu, nobīda aktieri jau otrā plānā. Ja tas tā būtu pie visām filmām, diez vai to tad varētu apsveikt, bet šoreiz kā nelielu, ļoti laimīgu izņēmumu un pārmaiņu mēs varam tikai priecīgi attaisnot, kā arī visiem ieteikt apmeklēt šāda veida jaunu meklējumu filmu produkcijā. Bez tam vēl programmā jautrs skaņu farss **«Kad vīri kļūst neuzticīgi...»**, kur savas mīlas dēkas ar parasto artistisko veiklību veido slavenais Ralfs Arturs Roberts, Fricis Šulcs un Lūcija Engliš.

Interesanto programmu noslēdz jaunākā Latvijas kronika.

37.

«Palladiums» ar lielām sekmēm turpina demonstrēt filmu **«Zilā Donava»**. Produkcijai neapšaubāmi lieli panākumi. Viņa izceļas starp citām filmām ar savu daudzās mūzikas vieglumu un skaistumu, kas mūslaiku skatītājam gaužam pa prātam.

«Splendid-Palace» sācis no pirmdienas rādīt visai interesantu filmu, opereti ar krietnu bufonādes piekrāsu. Saucas šī filma — **«Divas sirdis un viens pukstiens»**. Veidota viņa visa no sākuma līdz galam vieglā, patīkamā dejas ritmā. Visi dejo, visi bez izņēmuma. Dziesmu maz, bet par to daudz asprātības, veikla, ātra darbība. Visu šo valodas un kustību brāzmu ierosina un pavada skaistās, vieglprātīgās Žana Žilbēra melodijas, kuras jāatzīst par visai izdevīgu šīs filmas fonu. Filmas centrā kāds jauns, skaists liela, pirmklasīga hoteļa pārvaldnieks un viņa draudzene jaunā varietē zvaigzne. Šīs abas maigās personas savstarpīgi ķīvējas, plēšas, strīdas, līdz beidzot, zināms, salīgst mieru. Par iemeslu šādam tracim bijusi, protams, mīla.

Jauno, pirmklasīgo hoteļa pārvaldnieku tēlo jaunatrastā skaņu filmas zvaigzne Volfgangs Albahs Retti. Tas ir vēl tīrais zēns patīkamu ārieni. Spēlē diezgan labi, dzied

pieklājīgi, bet dejo apburoši. Noteikta nākotne. Jaunā varietē zvaigzne — mazā, ņiprā Lilian Harvei. Savu lomu tā veido tiešām apskaužami operetiskā viegļumā. Liekas, ka viņa ar savu slaiko, pinkertonisko ķermeni nemaz nepieskaras mūsu zaļai zemei, bet visu laiku lido kā smarša virs sirdīm.

Arī blakus lomas visas nodotas pirmklasīgu aktieru rokās. Lai pieminam tikai neiespējami resno, omulīgo Otto Valburgu (iemīlējies hercogs), tālāk Tibori J. Halmaju, šo veiklo akrobātisko artistu, vēl Rozu Valeti un citus.

Bez tam vēl programmā saistoša skaņu filma **«Kā mēs draugi kļuvām»**, Latvijas kronika un jaunākais «Ufa» skaņu apskats.

38.

«Palladiums». Divas skaņu filmas. Pirmā no viņām ar nosaukumu **«Viņš zin visu»**. Pēc savas būtības tā īsta kriminăla drāma ar laimīgām beigām, tikai no pārējām šāda veida produkcijām viņa atšķiras ar lielāku humora piemaisījumu. — Kāda noslēpumaina zagļu banda nolaupa mazu zēnu, pie kura atrodas papīri un atslēgas no lielām vērtībām. Kādam ielas harmonistam, ļoti dīvainam un jocīgam tipam, izdodas bagāto zēnu glābt un vispār atklāt noziedznieku bandu, lai tādējādi filma beigtos, kā vajadzīgs, patīkami un laimīgi.

Filma uzņemta un izkārtota rūpīgi. Nav nekādu tukšumu un novirzienu. Filmas smagumpunkts režijas īpatnējos, valdzinošos sīkumos un aktieru spēlē.

Ļoti jauki un artistiski pilnasinīgi savu centrālo lomu veido pazīstamais komiķis Felikss Bresarts. Uz viņu patiesībā, kā vienmēr, balstās visas filmas darbība, un nevarētu teikt, ka viņš godam to neveiktu.

Pārējās lomas filmā diezgan nenozīmīgas. Bet arī viņas izpilda ievērojami filmu aktieri, kā Ivans Petrovičs, Gretl Teimer un citi. Mazo, bagāto zēnu droši un izveicīgi tēlo puisēns Diterle Henkels.

Otrā programmas filma skaņu drāma **«Aklā mīla»** (**«Mans Leopolds»**). Tas ir diezgan dziļi tverts, smags sadzīves stāsts, bet tikai ar nepiemēroti, māksliniecisku nepārliecinošām laimīgām beigām. — Kādam bagātam kurpniekam meita un dēls. Meitu tas atstāj novārtā, bet dēlu lutina, lutina bez jēgas. Bagātais kurpnieks, bez gala lepns uz savu studijas beigušo Dr. Leopolduku, nemaz ne-

redz, ka tas tikai uzdzīvo katru nakti bāros, neko nestrādā un ļaisa parādus pēc parādiem, līdz beidzot spiests pat viltot sava tēva parakstu. Savu meitu, kad tā apprecas ar jaunu, centīgu kurpniekmeistaru, vecais padzen. Bet beigās tomēr spiests pie tās iet lūgties, jo Leopolds to ar laiku galīgi pazudina. Noslēgumā taču atkal visi filmas personāži izcietušies sanāk kopā un uzsāk dzīvi no jauna.

Neapšaubāmi laba, nopietna filma (māca, ka vienīgi darbs var cilvēku vest pie laba), tikai drusku sentimentālā, vecmodīgā traktējumā.

No tēlotājiem pirmā vietā minams Gustavs Frēlihs, kas tēlo jauno, centīgo kurpniekmeistaru. Ļoti smalki savu lomu izstrādājis arī Maksis Adalberts (vecais, bagātais kurpniekmeistars). Viņš ir tas vīrs, kas piedod visai filmai dramatisko nervu.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika ar saistošu saturu.

39.

«Palladiumā» divas skaņu filmas. Pirmā no viņām ar nosaukumu **«Viņas lielā kaislība»** rāda kādu jaunu, skaistu meiteni, kas strādā par statisti vienā no lielākām filmu fabrikām un sapņo par zvaigznes karjeru. Šo karjeru viņai arī izdodas izdarīt, gan pateicoties savām spējām un ārējam skaistumam, gan arī laimīgiem gadījumiem. Tomēr šī karjera prasa arī upurus no meitenes. Viņai jāliekuļo, daudz jāstrādā un darba un stāvokļa dēļ jāatsakās pat no mīlas. Visu to jaunā meitene izdara, un tamdēļ filma beidzas laimīgi.

Produkcija interesanta galvenā kārtā ar to, ka, viņu redzot, skatītājs sastopas gandrīz ar visām ievērojamākām vācu filmu zvaigznēm, kuras šai uzvedumā spēlē blakus lomas un uzstājas zem saviem īstiem uzvārdiem.

Galveno lomu minētā filmā tēlo jaunā Kamila Horn mierīgos, nosvērtos toņos, bet, kā vienmēr, drusku atgādina Brigitu Helm.

Uzvedums jāatzīst par visai izdevušos.

Otrā programmas filma saucas **«Zem sveša karoga»**. Saturs no spiegu dzīves lielā kara laikā. Darbība visai sarežģīta. Vispirms tā norisinājas frontē. Pēc kaujas skatiem seko slimnīcas, tad krievu spiegu dzīve Berlīnē, to mežonīgā ķeršana un aizstāvēšanās. Krievu spiegu centrā kāda jauna, skaista sieviete — B.24. Viņa spiegs un tai

pašā laikā kāda vācu izlūkošanas nodaļas kapteiņa sieva. Ar laiku šo B.24 atklāj, bet tad tai izdodas pārbēgt fronti. Viņas vīrs — vācu izlūkošanas virsnieks — seko tai uz Petrogradu kā spiegs. Te atkal viņi abi satiekas. Kad vācu virsniekam nonāk uz pēdām, spiedze B.24 to pašaizliedzīgi izglābj, bet pati aiziet bojā.

Filma inscenēta labi, krietnā dramatiskā kāpinājumā, tikai spiegošanas triki bieži izliekas pārāk neticami.

Vācu izlūkošanas virsnieku tēlo Gustavs Frēlihs noteiktās, stingrās līnijās, bet savas labākās lomas tomēr nepārspēj. Ļoti jauka un valdzinoša kā Krievijas spiedze B.24 Šarlota Zuza.

40.

«Palladiums». Divas skaņu filmas. Pirmā no viņām skaņu operete ar nosaukumu **«Jaunkundze, nepareizi savienots!»**. Produkcijas saturs: kāda jauna Berlīnes centrāles telefoniste norunā pa telefonu satikšanos. Aiz šausmīga pārpratuma viņa noteiktā vietā satiekas ar kādu otru kungu, kas arī atnācis uz satikšanos. Šis kungs izrādās telefona centrāles jaunais apburošais direktors. Sākas milas romāns, bagāts visādiem jautriem un negaidītiem starpgadījumiem. Punktu filmai pieliek abu galveno varoņu laimīga saderināšanās.

Skaņu operete uzvesta visai labi. Inscenējums spīdoši sakārtots, darbība rit strauji, ietvertie joki vienmēr vietā, komiskās situācijas pilnīgi dabīgi izaug no darbības, stils izturēts pat visos režijas sīkumos. — Jākonstatē, ka ši ir viena no labākām beidzamā laika skaņu operetēm.

Ļoti patikami filmas galveno lomu tēlo jaunā zvaigzne Magda Šneider. Ar savu īpatnējo, maigo, mīlīgo personību viņa visai filmai piedod zināmu intimitātes pieskaņu. Neapšaubāmi, ka Magda Šneider ar katru savu nākošo lomu iegūs arvienu vairāk un vairāk piekritēju, jo viņa īpatnēja, labi tēlo un patikami dzied. Svaigs spēks! — Viņas partners Johans Rimamo korekti izvada savu lomu. Ar izcilus panākumiem šai filmā tēlo Jēkabs Tidtke. Tāpat pārējie aktieri pietiekoši veikli atbalsta ansambli.

Otrā programmas filma **«Pēdējā roze»** — it kā drāma. Galveno lomu tēlo, kā programmā teikts, dievišķā Grēta Garbo. Filma rāda kādas mākslinieces un jauna mācītāja dramatisko mīlu, kas beidzas diezgan patiesi.

Grēta Garbo galveno lomu tēlo savā parastā stilā — palēninātā spēle, gurdas, vārgas kustības un pozas. Kā partneri viņai šoreiz doti Levis Stone (spēlē korekti) un nepazīstamais G. Gordons.

41.

«Splendid-Palace». Skaņu filma **«Seržants X»**. Viens krievu emigrants — virsnieks — Parizē meklē savu sievu, bet pēkšņi uzzin, ka tā apprecējusies ar kādu franču virsnieku. Dusmās un greizsirdībā tas iestājas ārzemnieku leģionā un pēc īsām apmācībām nonāk Marokā. Tur to ieskaita kādā nelielā aizsargu fortā uz tuksneša robežām. Šini pašā laikā fortā mainās arī priekšniecība. Par apcietinājuma jauno komandantu atnāk franču virsnieks, kas apprecējis sievieti, kura bijusi tagadējam forta leģionāram — krievu emigrantam — par sievu. Tā nu viņi satiekas. Bet leģionārs savu personību nenodod. Viņš paliek nomaļus, kaut arī cieš. Beigās, kad fortam uzbrūk bandīti, leģionārs glābj sākumā komandanta dēlu, bet pēc tam visu fortu. Komandants pat atklāj viņa personību, bet tas lūdz viņa noslēpumu neizdot. Ar to arī filma beidzas.

Tā ir pirmā skaņu filma, kur piedalās krievu aktieris I. Mosšuhins un pats runā. Savu lomu — seržantu X — viņš veido ar parasto veiklību, būdams sevišķi iespaidīgs dramatiskās vietās. Viņa tēlojumam piemīt kaut kas ass, noteikts, vīrišķīgs. Vienīgo un galveno sieviešu lomu tēlo Trude fon Molo. Arī pārējās lomās pirmklasīgi spēki.

Visumā filma atstāj labu iespaidu. Darbība koncentrēta, ātra, spraiga, bez kādiem liekiem blakus novirzieniem.

Sevišķi iespaidīgas un dramatiskas kaujas ainas, dziļi reāli un raksturīgi Marokas skati.

Bez tam vēl programmā kultūrvēsturiska filma «Kā rodas dzīvība». Šeit uzskatāmā veidā tiek rādītas dažādas svarīgas bioloģiskas parādības.

Beigās jaunākā Latvijas kronika ar visai saistošu saturu.

42.

«Palladiums». Divas skaņu filmas. Pirmā ar nosaukumu **«Maradu gals»**. Tā ir piedzīvojumu produkcija ar stipru romantisku piekrāsu. Kāda jauna, skaista sieviete

dodas džungļos meklēt savu vīru, kas pašureiz kalpo kā galma ārsts pie kāda liela, varena zemes valdnieka kontinenta vidienā. Pēc milzīgām grūtībām viņa tur nokļūst. Vientulīgais melnais valdnieks strauji iemīlas jaunā eiropietē. Sākas daudzi spilgti dramatiski sarežģījumi. Filma beidzas laimīgi. Doktors ar savu sievu vulkāna izverduma laikā paspēj glābties un ar plosta palīdzību nonāk atkal civilizētā pasaulē. Filmas saturs varbūt nekas sevišķs, bet par to pats uzvedums un tā apkārtne, kurā norisinās tikko aprakstītā darbība, tiešām ievērības cienīga. Parādīti silto zemju džungļi visā viņu varenumā, krāšņumā un baigumā. Biezokņi, kas pilni visādiem plēsoņiem — lauvām, tīģeriem, milzu čūskām. Ūdeņi, kas pilni ar lieliem, riebīgiem krokodiliem kā mūsu dīķi ar vardēm. Tāpat ļoti labi atdarinātas visas džungļu skaņas, dzīvnieku rūkoņa, kliedzieni un savādās dziesmas.

Otra programmas filma — skaņu farss **«Atjaunotais Adolars»**. Jautrs, pikants gabals.

43.

«Palladiums». Divas skaņu filmas. Pirmā no viņām ar nesen mirušo slaveno kinoaktrisi Liju de Puti galvenā lomā. Saucas **«Sarkanā komisāre»**. Produkcijā diezgan daudz dramatisku momentu, vispār viņa uzņemta un montēta ar lielu ekspresiju un spēku. Bet viņai viena vaina. Krievijas apstākļi un notikumi tā sagrozīti un parādīti, ka šis zemes pazinējam tie var likties visai dīvaini. Šī īpašība neatlaidīgi sastopama pie visām amerikāņu filmām, un tā uzskatāma par specifisku. Aktieru ansamblis filmai izmeklēts labs. Glīti un savdabīgi tēlo Lija de Puti, dažās vietās visai atgādinādama ar sevi otru pazīstamo aktrisi Liju Maru.

Programmas otrā filma — jautrs skaņu farss **«Reiz bija valsis»**. Neapšaubāmi viens no labākiem skaņu farsiem, kādi beidzamā laikā redzēti. Ļoti sarežģīta, bet saistoša intriga, komiskās situācijas pilnīgi mākslinieciski un labi izpildītas. Galvenās lomas nodotas jaunu aktieru rokās, bet tie savu uzdevumu pilda ar izcilus sekmēm.

Bez tam vēl programmā jaunākā Latvijas kronika.

RAKSTI PAR TĒLOTĀJMĀKSLU

RĪGAS TAUTAS AUGSTSKOLAS GRAFIKAS UN TĒLNIECĪBAS IZSTĀDE RĪGAS PILSĒTAS MĀKSLAS MUZEJĀ

Piegriežoties atsevišķu autoru darbu iztirzājumam, piezīmējam, ka mēs apskatīsim alfabētiskā kārtībā tikai tos raksturīgākos.

Pie Ernesta Avalova linoleumiem krīt acīs viņa izgriezto figūru trafaretiskums (Nr. 4). Šī paša vaina sastopama arī pie daudziem pārējiem autoriem. Jaunie mākslinieki vēl neprot radīt atsevišķa cilvēka raksturību un tādējādi atrauj no saviem jaunradītiem tēliem dzīvības elpu. Tie pagaidām bieži vien lelles, ne dzīvi cilvēki. To mēs redzam pat arī pie Avalova labākā snieguma — Nr. 5. «Grūtā brīdī» — visādi izdevies linoleums, bet figūras teatrālisms noteikti bojā iespaidu.

Zinas Āres radītām bērnu grāmatu ilustrācijām varētu pirmām kārtām pārmest ideoloģisku neskaidrību — Nr. 36.—42. — un banālas krāsas. No Āres ilustrācijām labākās bērnu grāmatas — «Tie tik joki», Nr. 44.—45. Tās vienkāršas, bērniem saprotamas un arī formāli interesantas.

Viens no labākiem izstādes pārstāvjiem mums liekas Edgars Bauze. Sevišķi patīkami viņa tempera mazgājumi, piem., Nr. 65. un 66. Bet Bauzem pietiek drosmes ķerties arī pie tādiem tematiem, kurus viņš nepārzin, un tamdēļ pielaiž kļūdas — Nr. 69. Šeit nepareizs figūru stāvoklis.

Bērziņš Marija no pārējiem izstādes dalībniekiem atšķiras ar to, ka viņa ar saviem darbiem neko negrib virzīt; viņa nav aģitējoša, kādi turpretim, piemēram, ļoti — Bušs Kārlis, Gūtmanis Simons, Haskins Zamuels, Pupa Augusts un citi. — No viņas darbiem labākais tušas mazgājums Nr. 105.

Kā jau mēs aizrādījām, ļoti revolucionārs savos darbos Bušs Kārlis. Tikai viena nelaime — gribētais vēl

nesakrīt ar pagaidām iespējamo. Mākslinieks mākslinieciski vēl par jaunu, lai spētu veikt sev uzstādīto. Tas jāsaka kā par viņa akvareļiem, tā linogriezumiem iz krājuma «Laikmeta seja». Par pēdējiem tomēr jau ne tādā mērā. Buša labākie darbi — ilustrācijas Vilipa poēmai. Starp viņām dažas īsti jaukas un dod iemeslu cerēt no Buša ievērojamu tālāku attīstību.

Eglītis Fridolīns noteikti labs litogrāfs. Sevišķi iespaidīgs darbs Nr. 139. Tā paša autora spalvas zīmējumos manāms Vidberga iespaids.

Eglītei Emmai interesantas tā saucamās portrejas — galvu zīmējumi no dabas. Vispār šāda veida zīmējumos Rīgas Tautas augstskolas studija atkal noteikti pārspēj Mākslas akadēmiju. Pēdējās Mākslas akadēmijas izstādes vienmēr pārsteidz ar savu trafaretiskumu, paviršo izpildījumu. Pie Rīgas Tautas augstskolas galvu zīmējumiem turpretim manāms ilgs studiju darbs, rūpīgs zīmējums un savdabīgs pašu galvu nostādījums un uztvērums.

Gūtmanis Zaļa izstādījis vienu darbu, un tas pats ar lieliem defektiem. Vai viņš var iet ar rokām mēteļa kabatās un vinteni aiz pleca?

Haskins Zamuels stipri kreisi noskaņots, formāli interesants, ar labu, precīzu darba izvedumu. Labākie darbi Nr. 109, 175. Uz priekšu Haskinam vajadzētu vairīties no atrakcijas un palikt tiešamākam, vienreizīgākam.

Janelsīša Kārļa pindzeles zīmējumos manāms Suta.

Visai dīvains Jansons Rūdolfs. Blakus tādiem akvareļiem kā Nr. 204, 205, kur netīras, nenosvērtas un kliedzošas krāsas, viņam tādi darbi kā Nr. 211, 209, kur patīkama un izsmalcināta krāsu gaume.

No Krontāla Jāņa darbiem paliek viņa viens Nr. 230.

Starp Lindes Nikolaja formāli savdabīgiem akvareļiem izceļas Nr. 238 ar savu līdzekļu vienkāršību.

Diezgan labas Ozoliņa Augusta portrejas.

Piešа Vernera mazgājumi visai aktuāli, strādnieciski. Piesim manāmi savi traktējuma paņēmieni. Nr. 272, lai izceltu domu, pareizi lietots trafaretiskums — visas ievietotās figūras vienādas, vienmuļas. Tikai maza nepareizība — naktspatversmēs vīriešus kopā ar sievietēm neievieto.

Plēpim Jānim labākie darbi temperā, Nr. 286, vājākie — dekorāciju meti. Bez kādas savdabības, svaiguma, ļoti parasti.

Pupa Augusts — stipri revolucionāri virzošs un aģitējošs. Laba kompozīcija linogriezumos ir krājumā «Laikmeta seja».

Rubenim Ērikam kaut formāli ne sevišķi gatavs, bet interesants mazgājums — Nr. 326.

Segliņš — ļoti sociāli ass, protestējošs. Labākais no mazgājumiem Nr. 332. Izdevušies arī plakāti.

Siliņš Voldemārs — formāli daudzpusīgs un saistošs, bet manāms daudzreiz Sutas iespaids.

Sīlim Voldemāram patīkama fotomontāža un plakāts Nr. 354.

Ļoti daudz izstādījis Žurgins Alfrēds. Arī aktuāls. No viņa vērtīgākais atrodams linoleumā Nr. 400, 402. Tušas zīmējumos saskatāms Vidberga ietekmējums.

Spilvas Jānim izstādīti vāki. Labs vāks Nr. 413, sliktākais no vākiem Nr. 409, par daudz saraibināts.

Izstādes tēlniecības nodalījums neatstāj tādu iespaidu. Viss vēl pirmo meklējumu robežās, bez lielāka asuma un īpatnības. Savdabīgākais Šterna Paula darbs Nr. 442. Pārējie — ciļņi un galvas dažādam materiālam.

«ZAĻĀS VĀRNAS» 15. MĀKSLAS IZSTĀDE

No šā gada 10. IX līdz 24. IX Rīgas pilsētas mākslas muzeja telpās notika māksl[inieku] biedrības «Zaļā Vārna» 15. mākslas izstāde.

Viņā piedalījās 20 mākslinieki ar 120 darbiem. Starp izstādes dalībniekiem daudz jaunu seju, kas iepriekšējos gados nebija sastopami.

Izstādē galvenā ievērība bija piegriežama Valda Rozenberga darbiem. Tie bija pilni īpatnēja tvēriena un noskaņotu, patīkamu krāsu. No Kārļa Baltgaiļa labākie akvareļi. Viņos gleznotājs dod tīkamu, rāmu dzidrumu un krāsu košumu.

Vēl būtu atzīmējams Leonīds Banga ar savām eļļām. Viņš neapšaubāmi apdāvināts, tikai vēl stipri citu iespaidā.

No pārējiem eļļeniekiem vēl saistošs un savdabigs Fridrihs Milts.

Interesanti un aktuāli Pauļa Šterna un Aleksandra Junkera lino- un kokgriezumi.

Tušā izstādījušies Vilis Ciesnieks (drošs, spēcīgs tvēriens un viegls izvedums), Oļģerts Ābelīte (savdabīgs, apdāvināts, bet arī stipri pretenciozs).

Pašās beigās atzīmēsim vienīgo izstādes dāmu Ernu Vilks, kura godam reprezentē sievietes. Viņa nopietna un jūtoša māksliniece.

ENCIKLOPĒDISKI UN ZINĀTNISKI RAKSTI

RĪGAS PILSĒTAS MISIŅA BIBLIOTĒKĀ

Īss pārskats[1]

1. BIBLIOTĒKAS ISA IZCELŠANĀS VĒSTURE

Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēkas pamatā bibliofila Jāņa Misiņa savāktais grāmatu un citu rakstniecības pieminekļu krājums, kas audzis un veidojies vairāk kā 45 gadu laikā. Izsekot visos sīkumos šī krājuma tapšanai nav iespējams noteiktu datu trūkuma dēļ, tālab te būs atzīmēti tikai daži zīmīgākie fakti un momenti. Un, tā kā tie cieši saistās ar paša krājēja J. Misiņa personu, tad nepieciešami minēt kādus vārdus arī par viņu pašu.

Dzimis 1862. gadā Tirzas Krācēs kā saimnieka dēls, Misiņš grāmatu krāšanai piegriezies jau agrā bērnībā. Sākumā viņu vairāk valdzina grāmatu saturs: viņš uzmeklē tās lasīšanai, bet drīz iemīļo un mācās vērtēt arī grāmatu pašu kā tādu. Tā iesākas ne tikai grāmatu kaislīga lasīšana, bet arī viņu krāšana, kas nemitējas visu mūžu. It īpaši tā sāk attīstīties pēc tam, kad viņš, vēl zēns būdams, kādā Tirzas tirgū nopērk pirmo grāmatu, tos laikos tik parasto ziņģu grāmatiņu «Kārlis un Anniņa», kuru rūpīgi noglabā kopā ar citām. Grāmatas diezgan ātri rindojas viena pie otras, tās viņš lasa ne tikai viens pats, bet izmanto kopā ar bērnības draugiem, dodams dažreiz palasīties pat citiem, svešākiem. Kad grāmatu krājums pieaudzis labi prāvs, bet it īpaši, kad viņa rokās nāk Krišjāņa Valdemāra raksti un vairākas uzmudinošas vēstules par bibliotēkām un grāmatu krāšanu, Misiņš noņemas ierīkot savā Tirzas pagastā vienu tādu lasāmu bibliotēku. Šai nolūkā viņš iesniedz lūgumu toreizē-

[1] Visas atziņas un dati šim pārskatam ņemti no bibliotēkas pārziņa Kārļa Egles raksta «Bibliofils Jānis Misiņš» (Latv. bibliot. padomes gada grāmata, I) un viņa vēlākiem papildinājumiem apcerē par bibliotēku (rokrakstā).

jam Vidzemes gubernatoram atļaut ierīkot padomāto lasāmo bibliotēku. Gan ar lielām grūtībām, lūgumu vairāk reizes atkārtojot, gubernatora atļauju tas arī beidzot 7. septembrī 1885. gadā (v[ecajā] st[ilā]) saņem, un tā viņa bibliotēka sāk darboties tēva mājās Krācēs. Grāmatas Misiņš izsniedz lasīšanai pret mazu atlīdzību kaimiņiem un tuvākas apkārtnes ļaudīm.

Viņa krājumā ap šo laiku atrodas, kā tas redzams no viņa paša sastādītā saraksta, tuvu pie 1000 dažāda satura grāmatu, kas iesietas kādos 500 sējumos. Tiesa, tas nav liels skaits, tomēr tā laika lauku apstākļos, kad ne tikai par bibliotēkām, bet pat par grāmatu vispār liela interese nebija, šāda bibliotēka atzīstama jau par bagātu. Un, ja grāmatu sastāvs pēc sava satura bija drīzāk saucams par zinātniskas nekā vienkāršas lasāmas bibliotēkas pamatu, vērā ņemot īpaši lauku apstākļus, tad tas jo labāk norāda uz paša krājēja Misiņa tieksmēm un interesēm, kas palīdzēja ar laiku padarīt šo krājumu par vienu no vērtīgākiem un pēc iespējas pilnīgākiem Latvijā un deva iespēju tam nākt tagadējās Rīgas pils. Misiņa bibliotēkas pamatā. Nerunājot par dažādiem speciāliem izdevumiem, kas plašām lasītāju aprindām nemaz nebija domāti, bet kas pārsvarā atradās Misiņa lasāmā bibliotēkā Krācēs, tur sastopam, piemēram, jau tolaik tādas lielākas diezgan retas grāmatas kā G. F. Stendera «Lettische Grammatik» (1783. g.), «Lettisches Lexikon» (1789. g.), «Augstas gudrības grāmata...» (1796. g.), K. G. Elverfelda, Kr. Valdemāra, Merķeļa (vācu valodā) u. c. raksti, vairāki «Latviešu Avīžu» pirmo gadu gājumi, kalendāri utt. Daiļdarbu, īstās lasāmās vielas, kas būtu piemērota tā laika prasībām, tur redzam diezgan maz.

Pats par sevi saprotams, ka šī bibliotēka dzīves uzturam nekā nevarēja dot, pat otrādi, tās papildināšana ar jaunām grāmatām prasīja no Misiņa vēl prāvus līdzekļus, tālab maizes darbam viņš bija izvēlējies grāmatsējēja un grāmattirgotāja arodu. Krācēs viņš ar to pelnījās un kopa savu bibliotēku līdz 1892. gadam. Cerēdams atrast savam maizes arodam piemērotāku vietu, viņš pārcēlās 1892. gadā uz tuvo Lejasciema miestiņu, kur ierīkoja grāmattirgotavu un sietuvi un kur pārcēla arī bibliotēku. Lejasciema laiks bibliotēkas darbībā un attīstībā iezīmē otru posmu, kas ilga no 1892.—1906. gadam. Šai laikā bibliotēkas grāmatu krājums bija jau stipri pieaudzis un paplašinājies, sasniegdams vairākus tūkstošus sējumu. Bija jau Misiņš

ieguvis arī daudz tādu izdevumu, kas apgrozībā sastopami ļoti reti un pēc kuriem viņš kā labs grāmatniecības pazinējs bija sen tīkojis un dzinies.

Kad 1906. g. Misiņš pārcēlās uz Rīgu, ierīkodams tur Kārļa ielā grāmattirgotavu un sietuvi un tais pat šaurajās telpās novietodams arī bibliotēkas grāmatu krājumu, šis krājums, kas te vēl straujāk pieauga, papildinājās ar vērtīgiem izdevumiem, drīz vien iemantoja rakstnieku un citu atklātības darbinieku ievērību un kļuva tiem nepieciešams sakarā ar vienu vai otru darbu.

Rīgas laiks, sākot no 1906. gada līdz pat 1925. gadam, jāapzīmē par Misiņa grāmatu krājuma svarīgāko attīstības posmu. Rīgā šis krājums, dienu dienā arvienu lielāks pieaugdams, nebija vairs vienkārša lasāma bibliotēka, bet izpildīja galvenām kārtām plaša un neatsverama ziņu avota lomu dažādās rakstniecības un zinātnisku jautājumu vajadzībās, jo otra tāda krājuma, par kādu bija izveidojies Misiņa grāmatu kopojums, nekur Latvijā nebija. Arī apmēru ziņā tas bija jau krietni pieaudzis, un trešā posma beigās viņā ietilpa pāri par 25 000 sējumu, neskaitot rokrakstus, bilžu kolekcijas un citus literatūrvēsturiskus materiālus.

Kad 1915. gadā kara apstākļu dēļ Misiņam bija jālikvidē grāmatveikals un sietuve, tad lielas rūpes sagādāja viņam jautājums, kā tikt tagad galā ar bibliotēkas grāmatu un citu vērtību krājumu. Evakuācijai uz Krieviju Misiņš nepiekrita, bet, tā kā kara darbība Rīgu jo dienas jo vairāk apdraudēja, neatlika nekas cits kā nokārtot grāmatu krājuma noglabāšanas jautājumu pēc iespējas drīz tepat Rīgā uz vietas. Tā nama tuvumā, kur līdz šim atradās Kārļa ielā Misiņa grāmatveikals, sietuve un bibliotēka, bija vācu patversme. Šās patversmes pagrabos izrādījās brīvas telpas. Tur tad arī Misiņš saziņā ar patversmes vadītājiem novietoja savus grāmatu krājumus un citas lietas līdz 1919. gadam. Misiņš pats pa tam uzturu pelnīja, darbodamies no 1917.—1919. gadam Baltijas bēgļu apgādāšanas komitejā, līdz to 1919. gada sākumā aicināja par Latvijas arhīva pārzini. Tad varēja sākt domāt atkal arī par bibliotēkas krājumu vilkšanu gaismā. Ar Rīgas skolotāju grupas piepalīdzību, kur galvenā ierosme piekrita rakstniekam Viktoram Eglītim, viņš pārvietoja aiznaglotās kastes no vācu patversmes uz Skolas ielu Nr. 25, kur bija ieņēmis divus dzīvokļus: vienu savai dzīvei, otru lielā grāmatu krājuma novietošanai.

Vēlāk tam pievienojās vēl trešais pagraba dzīvoklis, tā ka bibliotēka aizņēma te visumā 5 diezgan prāvas istabas, kas bija piepildītas līdz pēdējai iespējai.

Latvijas valsts dzīvei attīstoties un it sevišķi skolām darbā stājoties, radās ļoti liela vajadzība pēc latviskām mācības grāmatām. Tādas sarakstot, nepieciešami bija arī izmantot tos materiālus, ko sevī slēpa Misiņa grāmatu krājums. Arvienu vairāk Skolas ielā sāka iegriezties pie Misiņa rakstnieki, zinātnieki, skolotāji, tāpat citi atklātības darbinieki. Cik spēdams tiem visiem Misiņš nāca preti ar savu krājumu un padomiem pilnīgi par brīvu. Bet bibliotēkas uzturēšana, arī tās papildināšana prasīja lielus līdzekļus, ko vienai personai sagādāt bija grūti, pat neiespējami. Skolotāju grupa, kas sākumā bija piepalīdzējusi pie dzīvokļa sameklēšanas un maksāšanas, tālāk vairs neuzņēmās to darīt. Kaut gan bibliotēkas krājums skaitījās pilnīgs Misiņa privātīpašums, tomēr tā bija izvērtusies par nepieciešamu vispāribas aprindām, zināmā mērā jau par atklātu. Vairāki atklātības darbinieki uz K. Egles ierosinājumu lūdza pabalstu Kultūras fondam. Pēdējais tad piešķīra 1923./24. gadā Misiņam bibliotēkas iekārtai un paplašināšanai Ls 2000,— un 1924./25. gadā bibliotēkas uzturēšanai Ls 2000,—. Tas uz laiku atviegloja Misiņa nastas, ko viņam uzlika bibliotēka, bet ne novērsa tās. Tā, dienām aizņemts pats maizes darbā Rīgas pilsētas bibliotēkā, Misiņš bija spiests lielāko tiesu pa vakariem un rītiem ziedot savu atpūtas laiku prasītāju apkalpošanai, kam nepieciešami bija izmantot viņa bagātos krājumus. Tad nāca ierosinājums par visa grāmatu krājuma nodošanu Rīgas pilsētai. Sarunas prasīja ilgāku laiku, it īpaši 1925. gada pirmā pusē, līdz Misiņš tiktāl sapratās ar Rīgas pilsētas pārstāvjiem, toreizējo Rīgas pilsētas galvu Alfrēdu Andersonu, kuram sevišķi nopelni jautājuma nokārtošanā, un Izglītības nodaļas vadītāju Jāni Aberbergu, ka varēja uzsākt konkrētas sarunas par vienošanos, uz kādiem noteikumiem Misiņš gatavs nodot savu krājumu pilsētas ziņā un kāds lai būtu šā krājuma turpmākais liktenis.

Vienošanās pamatā Misiņš lika, starp citu, arī dažus svarīgus principiālas dabas punktus, kā:

1) bibliotēkai jābūt brīvbibliotēkai ar nosaukumu «Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēka», un viņa nav pievienojama kādai citai bibliotēkai. 2) Rīgas pilsēta uzņemas to pienācīgi ierīkot kā zinātniski publisku bibliotēku pilsētas centrā ar ne mazāk kā vienu kopīgu lasāmzāli un trīs

līdz četriem atsevišķiem zinātniskiem studiju kabinetiem. Rīgas pilsēta ievieto bibliotēku ugunsdrošās telpās, pēc iespējas ar ieeju no ielas. 3) bibliotēkas uzturēšanai un papildināšanai Rīgas pilsēta ik gadus noteic summu un bez tam, ja iespējams, dibina atsevišķu fondu un bibliotēku papildina ar brīveksemplāriem no Latvijā iznākušiem drukas darbiem.

Šo vienošanos, no kuras te atzīmēti tikai daži principiālie noteikumi, kā īpašu līgumu 1925. gada 7. decembrī parakstīja Rīgas pilsētas galva A. Andersons, viņa biedrs V. Sadovskis, Izglītības nodaļas vadītājs J. Aberbergs un pats J. Misiņš. Faktiski vienošanās tomēr bija panākta, un arī bibliotēkas krājumu pārņemšana sākās jau agrāk, par ko liecina Rīgas pilsētas valdes sēžu protokoli. Tā, piemēram, faktiskā vienošanās bija notikusi 1925. gada augustā. Un tā paša gada septembrī iesākās krājuma pārņemšana Rīgas pilsētas ziņā, apzīmējot to turpmāk par Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēku. Pārņemšanas vadību uzticēja uz paša Misiņa norādījumu rakstniekam un bibliotekāram Kārlim Eglem, dodot viņam par palīdzēm darbinieces M. Redlihi un H. Vēveri.

2. BIBLIOTĒKAS TĀLĀKĀ IZVEIDOŠANĀS UN TAGADĒJAIS STĀVOKLIS

Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēka aizņem patlaban divus namus Torņa ielā 3/5 (Jēkaba ielas stūrī). Pēc paredzētā plāna, kad būs nobeigti attiecīgi remonti, bibliotēkai varēs pievienot vēl vienu mazu namiņu L. Trokšņa ielā Nr. 1, jo šis namiņš atrodas tieši blakus bibliotēkas īpašumiem Torņa ielā un ērti savienojams ar tiem.

Uzskaitītos īpašumus Rīgas pilsētas pašvaldība nodevusi Misiņa bibliotēkas rīcībā laikā no 1925. g. līdz 1930. gadam.

Misiņa bibliotēka, kas līdz tam bija pazīstamā bibliofila J. Misiņa privātīpašums, pārgāja, kā jau minēts, Rīgas pilsētas pašvaldības īpašumā 1925. gada decembrī. Bibliotēkas pārņemšana sākās 1925. g. septembrī, un to vadīja rakstnieks un bibliotekārs Kārlis Egle, tagadējais bibliotēkas pārzinis.

Rīgas pilsētas pašvaldība līdz šim centusies pildīt visus tos noteikumus, zem kuriem viņa pārņēmusi šo bibliotēku no bibliofila J. Misiņa. Tā, kādā šo noteikumu pantā teikts: «Trešajā pantā minēto bibliotēku Rīgas pilsēta uz-

Grāmatu krājuma pieaugums

Gads	PĒC VALODĀM								Pēc satura		Kopā
	latv.	vācu	krievu	angļu	franču	leišu	somu un citu	pārējo	visp. raksti. žurn.	daillit. u. zināt.	
1925	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1926	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1927	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1928	17 770	9668	1202	141	157	48	48	39	5379	23 694	26 365
1929	18 944	9912	1388	144	163	51	48	41	5345	24 446	29 073
1930	19 224	10 513	1459	145	181	54	52	45	5766	25 907	29 791
1931	19 762	10 911	1822	145	216	58	60	51	6132	26 893	31 673
%	59,9	33,0	5,5	0,4	0,7	0,2	0,2	0,1	18,6	81,4	33 025

Lasītāji un apmeklētāji

Gads	Vispār apmekl. skaits	TAUTIBA				IZGLITIBA		
		latv.	vācieši	krievi	pārējie	pamatsk.	vidussk.	augstsk.
1925 sept.— dec.	99	—	—	—	—	—	—	—
1926	405	—	—	—	—	—	—	—
1927	632	—	—	—	—	—	—	—
1928	2427	2323	69	6	29	252	1357	818
1929	5140	4831	230	40	39	494	3514	1132
1930	3970	3710	161	19	80	430	2597	943
1931	4381	3979	209	20	173	843	2410	1128
Kopā	17 054	% 93,3	4,2	0,5	2,0	12,7	62,0	25,3

Izsniegto grāmatu skaita pieaugums bibliotēkā

Gads	PĒC VALODĀM						Pēc satura		Kopā
	latv.	vācu	krievu	angļu	franču	pārējie	vispār. raksti	daillit. un zin. gr.	
1925	—	—	—	—	—	—	—	—	200
1926	—	—	—	—	—	—	—	—	800
1927	—	—	—	—	—	—	—	—	1200
1928	5215	652	84	—	—	27	3090	2888	5978
1929	8177	1322	281	6	5	3	4380	5414	9794
1930	8671	1180	294	14	24	11	4020	6174	10 194
1931	9425	1028	200	1	19	3	4078	6598	10 676
%	85,9	11,4	2,4	0,1	0,1	0,1	42,5	57,5	38 842

1. Grāmatu krājums bibliotēkā

1. janv. 1932. g.	No 1. I—31. X	31. oktobrī 1932. g.
33 025	2254	35 279

2. Lasītāji

Gads	Visp. apmeklēt. skaits	TAUTĪBA				IZGLĪTĪBA		
		latv.	vācieši	krievi	pārējie	pamatsk.	vidussk.	augstsk.
1932 janv.— okt.	5174	4479	382	19	294	994	2828	1352

3. Grāmatu kustība. Izsniegtas grāmatas lasītājiem

Gads	PĒC VALODĀM						Pēc satura		Kopā
	latv.	vācu	krievu	angļu	franču	pārēj.	vispār. r.	daiļlit un zin.	
1932 janv.— okt.	9843	1139	178	11	47	—	4568	6651	11 218

ņemas pienācīgi ierīkot kā zinātniski publisku bibliotēku pilsētas centrā, ar ne mazāk kā vienu kopīgu lasāmu zāli un trim četriem atsevišķiem zinātniskiem studiju kabinetiem. Rīgas pilsēta ierīko bibliotēku ugunsdrošās telpās pēc iespējas ar ieeju no ielas.» — Tagad tas godam veikts, un bibliotēka ne vien pazīstama plašās aprindās, bet pastāvīgi tiek arī izmantota zinātniskiem nolūkiem, kā to turpmāk redzēsim.

Pēc pāriešanas Rīgas pilsētas īpašumā Misiņa bibliotēka visu laiku jo strauji augusi un attīstījusies gan savā iekšējā darbībā, gan grāmatu pieauguma un apmeklētāju ziņā. Tā, piem., 1925. gadā darbadienu skaits — 92 dienas (gada 4 beidzamie mēneši), 1926. g. — 250, 1927. gadā — 243, 1928. g. — 251, 1929. g. — 252, 1930. g. — 246 un 1931. g. — 243 dienas.

Attīstību vislabāk raksturos tabeles, ko te arī sniegsim.

Par bibliotēkas stāvokli un darbību 1932. gada līdzšinējā posmā, t. i., notecējušos desmit mēnešos, iespējams sniegt tikai īsu vispārēju pārskatu.

Jāatzīst, ka Rīgas pils. Misiņa bibliotēka var droši raudzīties nākotnē. No darbības, kas arvien pieņemas, redzam, ka tās bagātie krājumi ir nepieciešami plašām zinātnieku, rakstnieku, mākslinieku, studentu un skolnieku, visas radošās inteliģences aprindām, kas to, kā jau zinātnisku bibliotēku, izmanto zinātniskām studijām vai radošam intelektuālam darbam.

LATVJU MĀKSLAS AĢENTŪRA

Dibināta 1922. g. To nodibināja Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība, Latvju aktieru arodbiedrība un Latvijas teātru biedrība, sūtot katra divus priekšstāvjus, kas izveidoja aģentūras valdi. Sākumā aģentūras darbība izpaudās honorāru iekasēšanā par lugu izrādēm un skaņdarbiem un koncertu rīkošanā. Tā nodibināja arī savu koncertbiroju, kas sevišķi rosīgi darbojās 1924.—26. g. Kad ierobežoja ārzemnieku mākslinieku uzstāšanos Latvijā, koncertbiroja darbībā radās traucējumi. Bez tam 1924. g. likums par izrādēm un izrīkojumiem stipri sarežģīja honorāru iekasēšanas kārtību un samazināja iekasēšanas iespēju. Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība sašaurināja, bet aktivizēja aģentūras darbību vienā virzienā: slēdza koncertbiroju un uzdeva aģentūrai pārzināt vienīgi rakstnieku un komponistu darba aizsardzību, resp., honorāru iekasēšanu pēc rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības un skaņražu kopas izstrādātiem tarifiem. Pārveidoja arī aģentūras iekšējo iekārtu. Latvju aktieru biedrība un Latvijas teātru biedrība no līdzdalības aģentūras uzturēšanā izstājās, un ar 1931. g. tā ar visiem aktīviem un pasīviem pārgāja Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības īpašumā. Aģentūras darbība ar laiku atplauka, un tā panāca arī rakstniekiem labvēlīgus papildinājumus 1924. g. izrīkojumu likumā. 1934. g. aģentūras pilnvaru devējos bij 243 rakstnieki, tulkotāji un viņu mantinieki un 31 komponists. Gada laikā aģentūra izstrādā un izsūta 2000—3000 pieprasījumu kartiņas. Aģentūra pieņem ģenerālkomisijā arī autoru izdotās grāmatas (lugas). Aģentūras valdes priekšsēdētājs 1923.—26. bij R. Millers, 1926.—30. H. Kaupiņš, koncertbiroja rīkotājs direktors 1924.—28. E. Brusubārda; no 1931. g. aģentūru vada

J. Vainovskis. Aģentūras tarifs: Ls 8 par 1—2 cēlienu, 3 un vairāk cēlienu, Ls 16 par oriģinālluģu; par tulkojumiem Ls 5 un Ls 12. — Lit.: Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības Gada grāmata par 1933 (1934).

LATVJU RAKSTNIEKU UN ŽURNĀLISTU ARODBIEDRĪBA

Dibināta 9.6. 1917. g. Rīgā. Tās dibinātāji bij: M. Ārons, A. Bandrevičs, K. Skalbe, A. Brigadere, R. Egle, K. Štrāls, K. Augenbergs-Ezerietis, E. Virza, M. Sams, L. Šanteklērs, E. Ramats, A. Dāle, A. Laiviņš, J. Porietis, N. Šiliņš, J. Kārkliņš, A. Bārda, K. Krūza, P. Blaus, E. Vulfs, Urdziņš, K. Leiškalns, J. Tomiņš, E. Cālītis, Fr. Baginskis, F. Vītoliņš un Ž. Gruzevskis. Biedrības priekšsēdētāji: 1917.—20. P. Blaus, 1920.—23. P. Rozītis, 1923.—25. A. Švābe, 1925.—26. Ā. Erss, 1926.—29. R. Egle (1928. g. dažus mēnešus Dr. A. Bīlmanis), 1929.—31. K. Skalbe, 1931.—32. R. Egle, 1932.—33. J. Līgotnis, 1933.—34. J. Porietis. Biedrības nodibināšanās sakrīt ar to laiku, kad latviešu avīžniecībā sāka darboties īsts profesionāls žurnālists. Biedrība jau pašā sākumā izrādija lielu sabiedrisku rosību, tomēr vācu okupācija un lielinieku jukas tās darbību pārtrauca, un tikai Latvijas neatkarības laikā no 1920. g. tā strauji attīstījās. 1920. g. biedrība pieņēma statūtus, kurus 1925. g. pārveidoja un paplašināja. 1922. g. biedrības vadībā notika Latvijas preses 100 g. jubilejas svinības. 1924. g. tā organizēja pirmo latv. preses kongresu. 1927. g. biedrība nodibināja antanti ar Igaunijas presi, 1930. g. sasauca Rīgā Baltijas jūras valstu preses kongresu, 1931. g. noslēdza antanti ar Lietavas presi, 1933. g. iestājās kā pilntiesīga locekle Igaunijas—Latvijas—Lietavas preses antantē un parakstīja statūtus preses antantei ar Poliju. 1927. g. biedrība iestājās starptautiskā preses federācijā (Fédération internationale des journalistes); biedrības priekšstāvji piedalījās federācijas izpildu komitejas sēdēs un sanāksmēs. Kārtojot arodnieciskās lietas, biedrība 1924. g. ierosināja preses kameras dibināšanu, bet, kad valdības iestādes to neatbalstīja, biedrība panāca kolektīvu līgumu ar grāmatu izdevējiem (1925), par honorāriem ar laikrakstu izdevējiem, par priekšlasījumu honorāriem radiofonā, par darba un atpūtas laika normēšanu; panāca, ka strīdu izšķiršanai jādibina jauktas komisijas. 1931[.g.] biedrība diezgan labvē-

līgi nokārtoja arī pensiju un slimo kasu jautājumu. 1931. g. biedrība pārņēma Latvju mākslas aģentūru, kas pārzina un kārto dramatisko rakstnieku un skaņražu darba aizsardzību. 1933. g. biedrība vienojās ar Iekšlietu ministriju par aroda apliecību izsniegšanu žurnālistiem. Godinot izcilākos rakstniekus un preses darbiniekus, biedrība ievēlējusi par goda biedriem: 1920. g. J. Raini, Aspaziju un K. Baronu, 1921. g. K. Skalbi, 1923. g. Kaudzītes Matīsu, 1925. g. J. Endzelīnu un T. Zeifertu, 1928. g. Āronu Matīsu, 1929. g. P. Blauu un A. Brigaderi, 1932. g. J. Jaunsudrabiņu un 1934. g. A. Gulbi. 1932. g. pie biedrības nodibināts biedru veicinātāju institūts, kurā uzņem preses draugus un labvēļus. 1922. g. biedrība ieguva no valsts zemes fonda mūža nomā Siguldas pili ar dārzsaimniecību, ko 12.2. 1927. nopirka dzimtsīpašumā; tā vērtība ap Ls 230 000. Vienīgi ar saviem līdzekļiem (no gadskārtējām preses ballēm u. c. izrīkojumiem) biedrība iekārtoja izpostīto pils saimniecību, priekšzīmīgu pansiju, ekskursantu namu, pils dārzniecību un pamazām izveido pilī rakstniecības muzeju. 1932. g. janvārī biedrība ieguva savā īpašumā vēsturisku namu Vaļņu ielā 41, to pilnīgi izremontēja un atjaunoja, neskarot nama vēsturiskās īpatnības, un iekārtoja tur savu klubu; nama vērtība ap Ls 60 000. Klubā biedrība rīkoja kārtējas literāriskas trešdienas ar priekšlasījumiem par rakstniekiem, rakstniecību un mākslu un mākslinieciskās sestdienas, kur piedalījušies ar priekšnesumiem gandrīz visi ievērojamākie latviešu mākslinieki; kluba telpās atjauno arī biedrības bibliotēku. Klubu pārvalda atsevišķa kluba komisija ar kluba vecāko priekšgalā. Katru gadu pavasarī biedrība rīko preses balli, bet rudenī rakstnieku dienu. Līdz 1931. g. biedrība apvienoja gandrīz visus ievērojamākos rakstniekus un preses darbiniekus. 1931. g. no biedrības izstājās daļa labā spārna rakstnieku un žurnālistu, kas nodibināja Latvijas preses biedrību. 1934. g. biedrībai bij ap 200 biedru. Biedrības orgāni ir valde ar 11 un revīzijas komisija ar 5 locekļiem. Bez tam darbojas saimnieciskā un kluba komisijas. Valdi un revīzijas komisiju ievēl kārtējās pilnās biedru sapulcēs, saimniecisko, kluba u. c. komisijas — valde. 12.11. 1934. ar īpašu svinīgu deklarāciju biedrības valde nolēma apvienoties ar Latvijas preses biedrību, kas notika 29.11. 1934., pārreģistrējoties apgabaltiesā. — Lit.: Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība (Latvijas preses gada grāmata, 1928).

PUBLICISTIKA, TĒLOJUMI

KAM IR VAIRĀK HUMORA — VĪRIEŠIEM VAI SIEVIETĒM

Kāds moderns amerikāņu rakstnieks nesen bija izteicies, ka smiekli un humors esot sieviešu lieta. Vīrieši tā neprotot un nespējot smieties kā sievietes. Un tas, lūk, esot tamdēļ, ka vīriešiem jānesot ikdienības lielais smagums un lāsts, kas laupot viņiem viņu humoru. Sievietes turpretim kā tauriņi lidinājoties cauri dzīvei, ātrāk aizmirstot skumjas un vairāk atraujoties no mirkļa.

Šie apgalvojumi sacēla karstas pārrunas. Vairāki literāriski izdevumi ņēmās apskatīt šo it kā svarīgo jautājumu, un pamazām valdošais vairākums sāka apstrīdēt augšminētās amerikāņa īpatnējās domas. Izvirzījās sekoši atspēkojumi. Vispirms tas, ka smiekli un humors neesot viens un tas pats. Otrkārt, ka smiekli esot kaut kas zemāks kā humors. Smiekli eksistējot tikai priekš paša smējēja. Bet humors esot retā spēja smīdināt citus. Cilvēkam ar īstu, neviltotu humoru jāstāvot katrā ziņā pāri ikdienišķai dzīvei, jāatbrīvojoties no lietu un parādību saistības. Tikai brīvs un neatkarīgs no šauri cilvēciskā indivīds esot spējīgs būt īsts humorists. Un, ja nu šādi nostādot to lietu, tad esot skaidrs, ka sievietei nevarot būt daudz humora, jo taisni sievietes īpatnība esot — just sevišķi lielu saistību un radniecību ar visām zemes, dzīves un ikdienības parādībām, lietām un sīkumiem. Sieviete nespējot pacelties pāri zemei. Tamdēļ viņa protot gan smieties, bet pati radīt humoru nespējot. Ka tas tiešām esot tā, to vislabāk apliecinot arī pasaules literatūras vēsture. Sieviete pasaules literatūrā neesot radījusi nevienu cik necik ievērojamu komisku tēlu, izņemot varbūt vienīgi Selmas Lāgerlefas Gestu Berlingu, turpretim vīrieši ir radījuši tādas nemirstīgas komiskas figūras kā Pūcesspiegeli, Donkihotu un Sančo Pansu, tad Falstafu, blakus viņam Leporello un tā tālāk. — Šo komisko figūru esot bez sava

gala. Tas viss tikai vēl jo sevišķi spēcīgi pierādot to, ka sieviete spējot gan lieliski smieties, bet radīt humoru nevarot.

KO LASA SIEVIETES?

Neilgi atpakaļ viena no lielākām Štutgartes tautas bibliotēkām publicējusi statistiku par savu darbību. No šīs statistikas sevišķi interesanta tā nodaļa, kur ir runa par sievietēm, cik viņas lasa un ko tās lasa.

Izrādās, ka kopsummā sievietes lasa vairāk nekā vīrieši. Un, tā kā minētā Štutgartes tautas bibliotēka atrodas tādā pilsētas rajonā, kur dzīvo galvenām kārtām nemantīgās, strādājošās šķiras, tad no tā varam spriest, ka taisni strādnieces ir tās, kas lasa vairāk par strādniekiem.

Tālāk, ko tad īsti lasa sievietes? Šeit pirmā vietā stāv daiļliteratūra — proza, romāni, stāsti, noveles, pie kam visvairāk no otrās šķiras rakstniekiem; klasiķi pie sievietēm nav sevišķi cieņā. — Prozai, cik tas dīvaini arī neizklausītos, seko tūliņ — zinātniskā literatūra. No zinātnēm sievietes visvairāk interesē tehnika, dabas zinības, zemkopība un tautsaimniecība. Bet par to pie viņām liela piekrišana ģeogrāfijai (tālu zemju un ļaužu aprakstiem), socioloģijai un — ārstniecībai.

Pēc tam tikai — lielā atstatumā no zinātniskās literatūras — seko dievišķīgā dzeja. Izrādās, ka arī pie tagadnes vācu sievietēm, kas vienmēr lepojušās ar savas dvēseles izcilo romantismu, nabaga dzejai vairs nav piekrišanas. Tomēr pagaidām arī dzeju sievietes lasa vēl drusku vairāk par vīriešiem.

No dzejniekiem pie sievietēm sevišķi lielā nežēlībā krituši vācu jaunākie modernisti, tos nelasa gandrīz nemaz. Dāmu prātus vēl joprojām valdonīgi saista pie sevim vācu agrākie mīlestības romantiķi.

RĪGAS PILSĒTAS MISIŅA BIBLIOTĒKAS STRAUJĀ ATTĪSTĪBA

Iekšrīgā, Torņa ielā, atrodas viena no īpatnējākām un bagātākām Latvijas bibliotēkām, tā saucamā — Misiņa. Beidzamā laikā viņa ļoti paplašināta: ierīkotas jaunas lasāmās telpas, krātuves utt. Vada šo bibliotēku rakstnieks Kārlis Egle, kas pēc ilgas slimības atkal atgriezies savā

darbā. Par bibliotēkas turpmāko darbību viņš mūsu līdzstrādniekam izteicās šādi.

Tagadējā Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēka ir gandrīz tikpat veca kā pats viņas dibinātājs J. Misiņš. Oficiāli bibliotēka pastāv no 1885. gada. Rīgas pilsēta to ieguva savā īpašumā 1925. gadā. Viņa jau daudz darījusi un gādājusi, lai bagātais Misiņa grāmatu krājums ne vien uzglabātos, bet arī augtu, plauktu un būtu pieejams plaši ieinteresētām aprindām **par brīvu**. Bibliotēkas vajadzībām iekārtota īpaša, gan ne visai liela ēka Torņa ielā 3. Še bibliotēku vispārības lietošanai atklāja 1928. gada 2. martā. Tagad telpas stipri paplašinātas: iekārtota **jauna lasītava** līdzšinējās neērtās vietā. Bibliotēkas darbība vispār īsā laikā stipri pieaugusi. Atklāšanas dienā bibliotēkā bija 29 073 (no tiem ap 70 proc. latvisko), bet uz š. g. janvāri jau 33 025 sējumi (ap 75 proc. latvisko). Pieaugums radies **lielāko tiesu dāvinājumu ceļā**. Augusi arī grāmatu apgrozība: 1928. gadā izsniegtas 5 978 (ap 85 proc. latv.), bet 1931. gadā jau 10 676 grāmatas (ap 90 proc. latv.). Lasītāju 1928. gadā bija 2 427, bet 1931. gadā jau 4 381. Tātad kā grāmatizsniegums, tā lasītāju skaits šais gados vairāk kā divkāršojies (lasītāji pieauguši pat gandrīz pieckārtīgi). Pie tam nav jāaizmirst, ka tie nav **parasti avižu, žurnālu vai beletristikas** lasītāji, bet gandrīz tikai **literāriska, zinātniska darba strādātāji**, kas nopietni nodziļinās garīgo vērtību krājumos. Nav brīnums, ka apmeklētājos tad ir ap 30 proc. ar augstskolas, 50 proc. ar vidusskolas izglītību. Jāpiemin arī, ka bibliotēkā atrodas sevišķi bagāts rokrakstu un dokumentu krājums (pāri par 10 000 lappuses), kas pastāvīgi pieaug, to starpā **veseli arhīvi** (Kronvalda, Kaudzīšu, Lautenbaha, Jura Kalniņa, «Pēterburgas Avīžu», «Apskata» u. d. citu); tāpat bagātas bilžu un daudz citas kolekcijas. Kā no arhīviem, tā kolekcijām ļoti daudz kas vēl apstrādājams un sistematizējams; tas prasīs laiku un darbu. Bibliotēka patlaban aizņem 14 istabas. Bet, grāmatu krājumiem pieaugot un darbībai attīstoties, tās drīz būs par šaurām un būs jādomā par paplašināšanu, kas gan ir jau paredzēts, ja vien tuvākā nākotnē pilsētas līdzekļi to atļaus.

PAVASARA SĀKUMS RĪGĀ

Trotuāri un pēc tam arī bruģis sen jau bija brīvs no iepelēkā un brūnā kā vasks sniega. Bet to jau nevarēja

saukt par pavasari. Tāds sauss kailums bija sastopams pat ziemas vidū. Tagad turpretim pavisam savādāk. Jūtams pavasaris. Ja jūs pieskārsaties uz ielas liepu zaru galiem, viņi būs mīksti un miltaini kā izvārītas pupas un pārklāti ar biezu gumiarabikumam līdzīgu lipīgu vielu. Bet vējiem — tiem būs piemaisīts klāt kaut kāds uzbudinošs maigums un siltums. Sevišķi pavasara sākums jūtams pie Daugavas. Koka tilts izņemts. Pelēkie, mirdzošie pontoni aizvesti no maziem šņācošiem buksieriem kādā Daugavas klusā līcī un paslēpti tur kā siltā, tumšā cimdā.

Pati upe liekas tagad daudz platāka. Par viņas tumšiem, brūniem ūdeņiem, kas pacelti uz augšu, tuvāk krastam, uz mutes apgāztām laivām, vecām zivju kastēm un ostas mājām. Trama satiksme pārtraukta. Nepārtraukta ļaužu straume plūst pa veco dzelzs tiltu. Smagie vezumi un autobusi gāzelēdamies kā pīles rāpjas pa uzbērumu uz tilta. Aiz abiem tiltiem starp Zaķu salu un Maskavas ielu ostas velkoņi cīnās ar ledus skaldīšanu. Uz krasta baros stāv ļaudis un skatās, skatās, kā kuģīši šņākdami cīnās ar ledus segu. Šur tur sākas sarunas par politiku, par krīzi, bezdarbu, bet tūdaļ apklust, tikko kāds tvaikonītis brākšķēdams uzgāžas virsū ledum. Var būt, ka apgāžas. Ledus peld uz jūru maziem, netīriem gabaliem, pārklātiem iebrūnām vecām sniega putām. Uz viņām sēž zvirbuļi un priekšpilsētas netīrumi, ko sanesuši piekrastes iedzīvotāji.

Īstā ledus iešana sāksies tikai rīt, kad garām Rīgai defilēs ledus no Daugavas augšgala.

Līdz ar ledus iziešanu iestāsies īstais pavasaris, kad gar akmeņiem sāks kāpt uz augšu zemes garaiņi un renstelēs parādīsies zāle.

RĪGAS ZĀBAKU SPODRINĀTĀJI

Tikko no Rīgas ielām nokūst beidzamais, iepelēkais sniegs un renstelēs ziemas dubļi nosēžas, izžūst un izkūp kā migla gaisā, labākos bulvāros un ielu stūros parādās zābaku spodrinātāji.

— O, šiem sīkiem, nabadzīgiem amatniekiem neiespējami laba laika jūtoņa! Tikko pavasars, arī viņi ielās. Šai ziņā tie neko neatšķiras no radības. Viņi ir īstie pilsētas pavasara putni.

Daži no šiem zābaku spodrinātājiem sēž ar savām kastēm un amatu rīkiem uz ielas visu cauru ziemu. Bet tie — izņēmums. Tiem darbavietas vai nu pavisam tuvu

viesnīcu kvartāliem, vai stacijai. Viņiem mugurā utenī pirkts vecs krievu zaldātu ādas kažoks un virs galvas kaut kas līdzīgs jumtam. Šādu zābaku spodrinātāju Rīgā nebūs vairāk par trim, un tos tamdēļ tiešām var nosaukt par savas sugas aristokrātiju.

Pārējie zābaku spodrinātāji uz ielām parādās tikai ar pirmo agro pavasari. Kad nav vairs ledus, droši katrs var sviest zābaku birsti mājās kaktā. — Par trīsdesmit santīmiem uz bulvāra stūra veca smaidoša sieviņa notīrīs zābakus uz to labāko. Abos apavu purnos ieliks pa vienai mirdzošai saulei, bet pārējās zābaka daļas pārklās ar melnu, spīdošu un plānu kā skropstas zīdu.

Tagad jau vairākas dienas šie spodrinātāji sēž visos skvēros un gaida savus apmeklētājus. Kur šie dīvainie, vienīgie ielas amatnieki bijuši un mitinājušies ziemas laikā, to neviens isti nezin. Paši tie nesaka ne vārda. Tikai nosmīn vai norūc bārdā, ja tāda ir.

— Dzīvojām kaut kā, iztikām Pārdaugavā, uz laukiem. Tagad, paldies dabai, redzēsim atkal sauli, mīkstus, plaukstošus pumpurus, elposim jūras vēju un spodrināsim apavus tīrus, smaidošus un gaišus kā pavasara debesis.

Noslēpumainība laikam ir šo spodrinātāju profesijas īpatnība. Viņi caurām dienām sēž katrs savā vietā, bet nerunā nekā. Vislielais, lasa laikrakstu. Ormanis ap viņiem var izkvenkšķēties, cik grib. Tie klusē. Ja pienāk kārtībnieks, viņi atbild īsi un skaidri, kā pienākas priekšniecībai. Un tad atkal nogrimst savā tumšā, savdabīgā mēmumā.

Jaunu cilvēku starp šiem spodrinātājiem maz. Tie pa lielākai daļai veči, siki sarāvušies un lieli, tumšām kā mākoņi bārdām, vai arī vecenītes, kuras jau iztālēm medaini smaida saviem apmeklētājiem. Jauniem cilvēkiem šis amats nav pa spēkam. Jauni cilvēki jau nav spējīgi visu dienu nosēdēt uz vienas vietas un nekā nerunāt. Viņi necieš klusuma, tiem nepieciešams savas jūtas izteikt.

Zābaku spodrināšana, mēs zinām, visiem liekas gluži vienkārša lieta. Tāpat kā ēšana, mutes mazgāšana, skūpstīšanās un gulēšana. Katrs sešus gadus vecs puika jau prot notīrīt savus zābakus. Bet zābaku spodrinātāji apavu tīrīšanu padarījuši par kaut ko pavisam sarežģītu. Tie ir to pārvērtuši par savu īpatnēju māku, pat mākslu, kuru ilgi jānovēro un jāizpēta, lai varētu piesavināties.

Katram zābaku spodrinātājam sava diezgan prāva lādīte sarkanā, biežāk brūnā krāsā. Viņā uz plaši atgāztā

vāka saliktas noteiktās rindās vairāki desmiti apavu smēru bundžu, pudeļu, banku un pudelīšu. Ej nu sazini, priekš kuras ādas kura smēre der! Un, gadījumā ja jāliek uz apaviem vairākas smēres, ar kuru pa priekšu jānoklāj āda, ar kuru pēc tam? Un vai starp viņām āda jānožāvē vai ne, vai jānospodrina, vai tikai jāieēdina apavu audos? To tik viegli nav iespējams izprast. Tālāk. Katram spodrinātājam līdz desmit dažādu birstīšu un slotiņu. — Arī vajag būt lielai prasmei katru birsti lietot savā īstā laikā. — Un beidzot. Jūs domājiet, tas tik viegli — piecas minūtes bez stājas zibsnīt ar samta lupatu pa apavu virsmu? O, kā tas sūc no pieres sviedrus! Kāds nepatīkams miklums savelkas padusēs! Jo viss tas jādara sēdot, uz priekšu salīkušam. No saspiestā kuņģa kāpj lēnām rūgtas sulas uz augšu un sasēžas mutes siekalās, žāvē tās ārā un pārklāj smaganas un augšlejas ar sausu, zirnekļa tīklam līdzīgu plēvi. — Nav viegli.

Tomēr savu darbu zābaku spodrinātāji dara kārtīgi, pēc izstrādāta plāna. — Vispirms ar garu, sausu birsti notīra bikses, pēc tam ar mazāku izslauka bikšu galu aplokus. Tad apklāj zeķes ar aizsargiem un noslauka putekļus no apaviem. Pēc tam nomazgā tos ar benzīnu. Atļauj drusku nožūt un tad krietni pārklāj tos ar pirmo smēri. Tad šo smēri uzspodrina ar citu birsti, kas iegareniem zariem. Bet ar to viss vēl nav beidzies — nāk otra smēre, kura tad padara par spīdīgu virsmu ar samta gabala palīdzību. Slēgumā apaviem ar mazu birstīti nolako pazoļu malas un pasaka — gatavs. Un viss tas maksā tikai trīsdesmit santīmus.

Ja kas grib ko romantisku un reizē skumju, lai iet un atļauj sev kādai vecītei uz ielas nospodrināt zābakus. Viņš varēs skaistā krēslā sēdēt zem liepām, just lapu un terpentīna svaigo, vizionāro aromu un domāt par to (ja viņš vēl uz to spējīgs), kāds nezināms kā tumšs liktenis nosviedis šo sirmo, laipno vecīti ar brūno kasti un zaļo samta lupatu viņas priekšā bulvāra kūpošās smiltīs kā vecu, nevajadzīgu mizu vai nopostītu putnu.

ZIEMASSVĒTKI GAIZIŅA AUGSTIENĒ

Pavadot trīs svētku dienas Latvijas augstākā vietā — Gaiziņa piekalnē, kur citus svētkus kupenas līdz jumtiem

sniedzās, šogad, noraugoties uz kailo zemi, grūti bij ieiusties Ziemassvētku noskaņā.

Kur citiem gadiem ciemos braucēju un baznīcēnu zirgi aukstā, zvaigžņotā nakti kapāja aizsalušo ezeru ledu vai jauca kupenas, tur šogad tā kā pirms 50 gadiem, kā atceras vecā paaudze. Necaurredzamā nakts tumsā dzird skalojamies ezera viļņus, krāc strautos ūdens, un kā mīklaina strīpa pavīd retā braucēja vai gājēja lidzpaņemtās Ziemassvētku «svecītes» — laternas — gaismā dubļainie lauku ceļi.

Svētku sestdienā vēl kokus greznoja sarma, bet pirmo svētku lietus ātri vien pazudināja šo vienīgo Ziemassvētku krāšņumu. Pēc lietus koši zaļie rudzu un āboliņa lauki, zaļais maurs un piebriedušie pumpuri lika atcerēties par pavasari, Vasaras svētkiem... Trešos svētkos, braucot uz staciju, redzu šur tur ganāmies teļus un aitas. Pāris vietās redzami «agrīni» vai «vēlīni» arāji, bet kādā citā vietā — vecs onkulis dūšīgi pļauj «sienu».

Krīzes laiku un neizbrienamo ceļu dubļu dēļ maz bij ari svētkos parasto izrīkojumu. Tāpat atkrita uz baznīcu braukšana un tālinie ciemi. Labi, ja varēja pie vējluktura gaismas kaimiņš pie kaimiņa aiziet, izdzert kausu «putojošā» un iekost krīzes laika pirāgā.

Laucinieku svētku galdi gan šogad nelika atcerēties bargo krīzi, jo patlaban uz laukiem valda devīze: «Ja nav cenas, tad apēd pats.» Naudas trūkums un sniega trūkums bij visvairāk pārrunātie temati laucinieku vidū svētkos. Runājot par pēdējo, gan cer uz drīzu «krīzes» nobeigšanos, bet par pirmo runā ar smagām nopūtām...

PIEZĪMES AGRA PAVASARA LAIKĀ

Ja kādam būtu ienācis prātā pajautāt: — Saki, mīļais draugs, — kas ir agra pavasara lielākais skaistums? — jūs bez apdomāšanās atbildētu: — Ledus iešana.

Baltzilgani ledus milži, marta saules izburbināti un palu ūdeņu nesti, nikni cīnās upes vidū. Savas varenās krūtis viņi vērš pret nosūnojušiem krasta iežiem, pacel plecos izmirkušu velēnu nastas, lai paguruši un saberzti ar satrakoto pavasara straumi iegāztos visu ūdeņu miera ostā — jūrā.

Daugavas krastā, kur parasti pontonu tilts kā milzīgs asinsvads pludina dzīvības sulas no Rīgas sirds uz plašo

Pārdaugavu un saņem tās atpakaļ, — dūmo velkonītis. Pavasara vēja nopūsts vīrs stāv uz klāja un, ar plaukstu acis no saules sargādams, raugās cauri dzelzs tilta spraišļiem. Viņa seja ir cieta kā Daugavas iezis, bet sirsnīgās jūrnieka acīs mirgo apmierinātības uguns.

— Laikam priecājaties par skaisto ledus iešanu? — uzsāku sarunu.

— Kā lai nepriecājos — tā jau mūsu maize. Visu ziemu dzīvojam dīkā un gaidām pavasari. Tagad, kad citi vēl nav labi sākuši par sēšanu domāt, mēs jau pļaujam. Šis kuģītis tikai izskatās tāds niecīgs. Patiesībā viņš ists čempions: ieskrienas, nodūmo, saķeras ar tādu ledus lāci; un, raugi, — mēs esam uzvarētāji. Uz tāda prieks strādāt. Mums vēl nekad nav gadījies izbailēs kliegt pēc palīdzības un kopā ar ledu laisties pa upi uz leju. Nē, mēs vienmēr ejam uz augšu! — viņš lepni nosaka un pazūd mašīnu telpā.

Brīdi palieku stāvot. Arī šis vīrs jūsmo par ledus iešanu. Tikai viņā nav ne grama saldā lirisma. Viņa dzeja — darbs, viņa prieks — cīņa un alga — uzvaras saldums.

* * *

Grebenščikova ielā gar pareizticīgo dievnama sētu sasēdusi vesela virtene vīru. Kaut dažam apģērbs nodriskājies un zābaki ilgoties ilgojas pēc atpūtas kurpnieka darbnīcā, sejas smaidošas.

— Jaunais cilvēk, kā būtu, ja mēs abi sasmēķētu? — kāds mutainis skaļi uzsauc un bez liekas kautrēšanās pastiepj roku. Dabūjis prasīto, viņš, acis piemiedzis, paveras pārējos un māksloti līdzcietīgi nosaka:

— Šie jau arī nebūtu ļauni, ja tiktu pie vesela papirosa! — un pūli pāršalc jauns jautrības viesulis.

— Ko nu tagad bēdāt, — kāds steidzas stāstīt, — pavasaris klāt — ledus iet. Aizies ledus, atnāks plosti, un «Titānā» darba pietiks visiem.

Izrādās — viņi kokstrādnieki. Ziemā, kad zāģētavām pietrūkst darba, izbraukājuši mežus. Dažs bijis silos. Simtgadu priedes ir gāzušās zem viņu cirvju vareniem vēzieniem, šalkdamas gulušās tumšzares egles un dzejnieku mīluļi — bērzi — šķirušies no balto birztalu saimēm.

Tagad viņi sēd te. Sēd, raugās aizejošā pavasara ledū un zina: drīz atskanēs skaudrā zāģu un priecīgā darba dziesma.

* * *

Kas Tērbatas ielā nezina «Saulītes» iebraucamo vietu, nav vidzemnieks.

Kārtīgam Vidzemes vīram var Rīgā būt daudz kas svešs, bet «Saulīte» viņu allaž saņems kā vecu paziņu un ilgi gaidītu viesi.

Ja jūs kādam jautāsat:

— Vai Brenners jau iekšā? — tad tas nozīmēs, ka esat vai nu gaujenietis, trapenietis, palsmanietis, cirgaliētis, vai arī mērēnietis. Smilteniešus te nemeklēt. Viņiem pašiem sava «guberņa» un savs autobuss.

Līdzīgas pazīšanās zīmes arī citiem zaļgandzeltēniem šoseju un lielceļu skrējējiem, kas ik pēcpusdienas, neveikli gāzelēdamies, ieripo «Saulītes» plašajā pagalmā. Brenners patlaban grasās «iet ārā», kad sētā iedrāžas trīs puiši.

— Postoi, puksi! — viens bramanīgi uzsauc šoferam. — Biļetes pie mums, tu nebrauksi nekur!

Tā arī notiek. Šoferis kāpj atkal uz mašīnas jumta, lai novietotu jaunpienākušo bagāžu. Tā sastāv no trim pāriem garo ūdens zābaku, aplietota prīmusa un vairākiem labi nokaltētiem, smagiem dzelzs ķekšiem.

Skaidrs — plostnieki. Tas ir — ne jau esošie, bet nākošie, kas iebraukuši Rīgā iegādāties vajadzīgos darba piederumus.

— Sikšņu krācēm sastrēgums pāri. Līdz Gaujienai ceļš vaļā. Kamēr tiksim mājās un sasiesim sešu pleņu plostu, tik vien būs laika kā sukāt atpakaļ uz Rīgu, — pilnu muti stāsta ķekšu īpašnieks. — Kad ledus sācis iet, arī plostniekiem jāpošas ceļā, — viņš svarīgi nosaka, un smagi piekrautais autobuss, piekrītoši purkšķēdams, izlīgo pa vārtiem.

* * *

Ledus iešanas laiks — tu esi pavasara brīnums! Tu atnes steigu un mudinājumu darbam. Lai visa dzīve ir kā pavasara ūdeņu prieks!

VĪRI ZEM PŪPOLIEM

PŪPOLU SVĒTDIENAS PIEZĪMES PASTNIEKIEM

Kad pavasara ūdeņi, nikni kā jauni tīģeri, beiguši plosīt pelēkos iežus, saberzuši čauganā ledus milzeņus un kļuvuši varenīgi lēni un dziļi kā cilvēki pāri pusmūžam — viņus svētī sudrabainu pūpolu brīnišķais krāšņums. Pāri mutuļojošiem atvariem, kas vēl nespēj aizmirst neseno palu trauksmi, klusi un svinīgi liecas maigo pūpolzaru mirdzošās rokas. Šķiet, viņi tikko dzirdamā vēju melodijā saka:

— Pavasara ūdeņi, jūs esat mūsu tuvākie draugi! Jūs esat kā jauni ērgļi, kas vēl nepazīst pelēko klinšu cietumu un pret viņu sienām sadragā paši savas skaistās putu galvas. Mēs esam jūsu pēcnieki, kas svinīgā mierā stāv un paliek jūsu pārgalvīgi drošsirdīgās bojāejas vietās!

* * *

Arī toreiz bija pūpolu laiks. Upes augšgalā, kur ūdeņi mazāki un meža pļavu līči ir kā klusas ostas, visu ziemu bija sūri un sviedraini strādāts.

Skanīgie sili, kas gadu simteņus ilgi visos vējos izšalkuši šīs upmalas iemītnieku mūžu, priekus un bēdas, tāpat brīnišķi skanīgi šalkdami, apgulās zem savu audzētāju cirvju un zāģu varas.

Aizvēja sargātā līcī no paša krasta līdz sila malas kraujai brālīgi atdusējās iesārti rožaini bērzi, šmaugās iebrūnganās priedes un drūmās šalcējas — pelēkzaļganās egles.

Es staigāju gar maniem nedzīvajiem draugiem, un savāda kļuva sirds. Ne kapsēta te, nē — milzīga piestātne, kur klusie ceļotāji tikai pacietīgi gaida savu rindu. Viņi nesteidzas, jo katram savs laiks. Tuvākā priežu partija jau iegulusi straumē. Stipras maikstes viņas saista vienu pie otras, lokans airis pārlicis savu vienīgo roku kumbram, un pie dzeltenīgās salmu būdas sīks ugunskurs stiepj pret pavasara debesīm balti zilgu dūmu strūkliņu.

Paši plostnieki, sapulcējušies pie ugunskura, domīgi veras melnajā ūdenī, tad sila galotnēs pēta tikko manāmo vēja pūsmu un apmierināti prāto:

— Brīnišķīgs vakars... Tikai straume vēl pārāk nikna... Tādā ūdenī šosejas tiltā nevar laisties... Tā jau būtu vieglprātīga gala meklēšana...

Vai plostnieki bītos nāves?

Nē — viņi tieši meklē risku. Viņiem patīk krāču šņākoņa un dīvaini brīnišķīgā sajūta, ko izjūt katrs plostnieks, kad laimīgi garām pazib naidīgā tilta līcis, virs galvas melnojas spraišļi vai nepielūdzamas klints draudīgā siena.

Nē — nāves plostnieks nebaidās, bet, tāpat kā simtgadīgie pasažieri, arī viņi zina savu īsto laiku. Šovakar jāliekas būdā, pa pusaizvilktā aizkara spraugu jāveras agrīnā pavasara debesīs un pacietīgi jādomā:

— Rīt, jā, rīt, tad būs īstā plostnieku diena!

* * *

Varēja būt jau labi pāri pusnaktij, kad debesis austrumu pusē zeltaini sārtojās. Vēsa migla sāka celties un līdzi viņai straume.

— Nudien nebūs labi, — saīdzis runāja sirmbārdainais «korņiks», meklēdams savilgušo sērkociņu kārbiņu, lai iekurtu izdzisušo ugunskuru.

— Man tikai viena bēda, — no būdas atskanēja samiegojusies «malača» balss, — ka naktī būs kaut kur augšgalā uznācis lietus. Citādi ūdens tik strauji neceltos.

— Varbūt kāds melderis palaidis tikai savas slūžas vaļā, lai dzirnavu telpā nesamirkst samangotās miltu kules, — mēģināja jokot vecais, bet tūlīt visus satrauca izbaiļu pilns kliedziens:

— Glābjas, glābjas... Divi krizburdzēni nāk mums tieši virsū...

Upes līkumā parādījās smagu ķeksi apbruņojies vīrs izbaiļu un skaudra niknuma izķēmotu seju.

— Ko jūs vēl stāvat? — viņš strupi nokliedza un, uzlēcis plostam, sagatavojās kā niknai cīņai.

Patiesi — drīz bija klāt arī vaininieki.

Izrādījās, ka spēcīgā straume bija saārdījusi kādu krustpiliešu plostu. Divas «plenes» pilnīgi savā vaļā griezdamās nāca pa upi lejup. Uz vienas izmisis večuks vicināja ķeksi un, skaļi kliegdams, lūdza palīdzību. Uz otras kāda sieviete vaimanāja un pūlējās glābties, bet viņu ielenca tikai mutuļojoša straume un pāris kilometrus lejup draudīgi gaidīja šosejas tilta lāči... Katru gadu tur sagulās desmitiem plostu, un nereti starp salauztiem kokiem palika arī pārgalvīgie plostu vīri...

— Padod arklu! — pēkšņi iekliedzās sirmais «korņiks». — Es viņā līkumā mēģināšu tevi piesiet!

Bet nelaimīgais krustpilietis tikai plātīja rokām: arkla viņam nebija, un kas arī varētu stiprās straumes triekto plostu pēkšņi apturēt?

Tāpat, skaļi vaimanādama, garām padrāzās izmisusī sieviete.

Tikai otrā rītā dabūjām zināt, ka par braukšanu nav ko domāt: norautās «plenes» bija salauztas, augstais tilts aizsprostots saberztu priežu šķembām, bet cilvēki pusdzīvi vēl pēdējā brīdī izvilkti malā.

Tikai pūpoli līčos pie melnajiem atvariem stāvēja cēli kā dīvaina sardze. Viņi svētīja ne tikai ūdeņus. Nē — viņu sudrabainās rokas bija paceltas arī pār cilvēkiem, klusa vakara skaistumu un miglaina rīta briesmām.

KAS NO JUMS VISVAIRĀK PELNA?

Valsts stat[istikas] pārvaldes darba statistikas nodaļa ļoti daudz nodarbojas ar strādnieku algu pētīšanu. Šī iestāde savāc un sakopo ziņas par vissīkākām svārstībām darba algās, un tāpēc še rodas ļoti interesanta ainava.

Daudzus interesēs, kas katrā rūpniecības nozarē visvairāk un arī vismazāk pelna. Teiksim, jūs strādājat **poligrāfiskā** rūpniecībā. Te augstākā alga mašīnburtličiem, vismazākā pusaudžiem, kas nekādu noteiktu amatu nemācās un ir tikai pieaugušo strādnieku izpalīgi. **Kokrūpniecībā** pirmā vietā frēzētāji, bet viszemākā — nekvalificētas strādnieces. **Tekstilrūpniecībā** pirmo vietu ar dažu santīmu starpību algas stundā daļa audēji ar šķērētājiem. Turpretim viszemāko atalgojumu tekstilfabrikās saņem mācekļi, kas, piem., poligrāfiskā rūpniecībā nebija. Tur amata mācekli stāda augstāk par vienkāršu pusaudzi. **Ādu apstrādāšanā** pirmo vietu «tur» paši ādģēri, bet vismazāk šai nozarē maksā nekvalificētām strādniecēm. **Metālrūpniecībā** vislabāk atalgo amatniekus — kalējus un veidotājus — lējējus, visvājāk — nekvalificētos. **Būvdarbībā** labākās algas cauruļu licējiem. **Gāzes, elektrības un ūdensvadu** izbūvē vislabāk pelna elektromontieri; **pārtikas un garšvielu rūpn**[iecībā] — konfekšu izgatavotāji un maiznieki, bet **apģērbu un apavu nozarē** — kurpnieki — piegriezēji.

Lielākās algas ikkatrā nozarē — sava amata pratē-

jiem — amatniekiem, mazākās — nekvalificētiem strādniekiem un jo sevišķi sievietēm. Šie apstākļi jāiegaumē katram strādnieku jaunietim, jo vienīgi **amatam** zelta pamats.

KAS IEGUVA 24 000 STREIKA DIENĀS?

Konflikti starp darba devējiem un darba ņēmējiem vienmēr nesuši smagus sarežģījumus saimnieciskā dzīvē. Vai nu tā atlaišana no darba bez iepriekšējas uzteikšanas, algas ieturēšana, nepareiza izpeļņas aprēķināšana, likumā noteiktā darbalaika neievērošana, atvaļinājumu liegšana, vai kādas citas nesaprašanās — vienmēr tām sekojuši asumi.

Vēl tikai dažus gadus atpakaļ šos konfliktus pūlējās izšķirt streiku ceļā. Tautas labklājības ministrijas darba inspektori pa lielākai daļai bija pilnīgi bezspēcīgi sadursmes likvidēt miera ceļā. Abām strīdus pusēm bija savi kūdītāji, kas mazāk vēroja lietderību un objektīvo taisnību kā tā saukto «politisko kapitālu».

Rezultātā — gandrīz katram konfliktam sekoja streiks.

Taisni baigi kļūst, vērojot statistiskos datus, kas stāsta par šīm bieži vien neauglīgām cīņām. Streiki parasti ieilga, un iznākumā strādnieks, kā jau saimnieciski vājāks, cieta vissmagāk. Taisnība — arodbiedrības maksāja tā sauktos streika pabalstus, bet tie bija tikai grasis, un rezultātā — pēc garā streika strādnieks bija vēl vairāk noplicināts kā pirms tam.

Vai nav ārprāts **vienā pašā 1933. g. nosviest zemē 24 000 darbadienas?** Parēķinait, kādus zaudējumus tas nesa strādniekiem, kādus mūsu rūpniecībai un jo sevišķi valstij.

Tagad nav noticis neviens streiks. Dažs sacīs:

— Kara stāvoklis, bailīgi streikot!

Faktiskos apstākļus nopietni apsverot, kara stāvoklis gan laikam būs vismazāk vainīgs. Lieta tā, ka

neviens konflikts līdz tādiem asumiem nemaz nevar nonākt.

Vispirms jau viņam grūtāk rasties, jo abas puses zina: par niekiem un bez pamata nevar strīdu celt. Ja nu tomēr notiek kādas pārestības, valsts varai pietiekoši iespēju likumu stādīt augstāk par visiem un bez vilcināšanās piespiest to pildīt. Nu rodas jautājums, kad strādnieks vairāk ieguva: 24 000 darbadienas gadā streikojot

vai visu konfliktu izšķiršanu nododot darba inspektoriem kopā ar arodbiedrībām? Protams, ka katra strādnieka atbilde še var būt tikai viena, jo fakti runā pārāk gaišu valodu.

DARBS CEMENTA VALSTĪBĀ

Ik dienas Rīgas ielās drāžas smagi piekrauti automobiļi, kas katram gājējam liek domāt — lūk, aizbrauc cements. Vēl vairāk — pat latvju tautas cīņu vēsturē iegājis Šmita cementa fabrikas vārds. Šīs lapaspuses stāsta par niknām cīņām pret Bermonta karapulkiem, kas sevišķi stipri bija nocietinājušies tieši cementa fabrikas mūros.

Tagad baigie kara laiki jau tālu aiz muguras un fabrikā dārd varenais darba troksnis.

Melnus dūmu mutuļus veldams. Daugavas kuģītis, slaidu likumu izmetis, piegriežas cementa fabrikas piestātnei. Pirmais, kas duras acīs, — divi tvaikoņi, kas patlaban uzņem ģipšakmeņa kravu.

— Kā, vai tad akmeņus arī eksportē? — dažs labs izbrīnā jautās.

— Jā, eksportē! — tagad es jums droši atbildu. — Un pie tam stipri daudz. No vienas pašas Šmita cementa fabrikas ik vasaras pasaules jūrās aizlīgo apmēram 80 tvaikoņi. Anglija, Dānija, Zviedrija — lūk, zemes, kas ilgoties ilgojas pēc dārgām ģipša akmeņa kravām.

Tikko nezinātājs sper kāju aiz fabrikas vārtiem, viņu apņem savāda, mūsu zemē neparasta jutoņa. Tā lielas rūpniecības elpa, kas te jūtama ik uz soļa.

Fabrikas plašajā kantorī sastopu ļoti laipno un kompetento inž. **Elsneri.** Viņš arī uzņemas «gida» pienākumus, lai rādītu, kā no Ozolnieku māliem, Brocēnu kaļķakmeņa un Salaspils slavenā ģipša top ne mazāk populārās «Portland» un «Roman» cementa šķirnes.

— Māli, kaļķakmens un ģipss — tie mūsu galvenie izejprodukti, — savus paskaidrojumus sāk inž. Elsners. Šiem vārdiem kā neapstrīdami liecinieki visapkārt rēgojas milzīgi mālu un akmeņu kalni. — Ik dienas še pienāk 70 vagonu garš vilciens, jo tikai tā mūsu fabrikai pietiek darba. Visgrūtākais liktenis sagaida akmeņus. Tos maļ un sijā, līdz tie kļūst cementa masai derīgi.

Mēs uzkāpjam augstā platformā, kur patlaban piebraukts vaļējs preču vagons ar kaļķakmeņu kravu. Kaut kur apakšā saskatāma ātri skrejoša lenta, kas prāvos akmeņus nogādā dauzītavā.

— Šī platforma sver 17 tonnas, — saka inženieris, — mēs viņu izkraujam... vienā minūtē...

— Vienā minūtē 17 tonnas?

Atbildi nākošā minūtē dod pavisam niecīga kustība. Vagons ceļas arvien augstāk, līdz nostājas gandrīz uz gala, un, raugi, smagā akmeņu krava sagāžas bedrē. Tiešām, nav pagājusi pat minūte!

Mēs steidzamies citā telpā, kur var vērot, kā prāvie akmeņi pārvēršas pavisam sīkos oļos.

— Akmeņus nemaļ, bet sadauza speciāliem āmuriem!

Patlaban mašīnā iekļuvis prāvs akmens. Atskan apdullinoša dārdoņa. Tagad cilvēkam bīstami tuvoties, jo sīkie akmentiņi uzlido pat te — otrā stāvā. Lai tomēr varētu mašīnas darbību novērot, strādnieks apgādāts ar īpašu stiepuļu cepuri, kas aizsargā visu galvu.

No dauzītavas kāpjam augstā tornī. Kustošā lenta te jau atnesusi sadauzītos akmeņus, kas gaida tālāko gājienu — uz dzirnavām. Še ierīkota īpatnēja ierīce. Lai strādnieks varētu nokāpt dziļajā bunkurī, ietaisīts speciāls «lifts». Tas ir ādas krēsls, kuru elektrība ceļ un gremdē. Ja bunkurā, kur visu laiku birst klāt sadauzītie akmeņi, draudētu briesmas, viņš steigšus paceļas. Ja arī tas vairs nav iespējams, apdraudētais ar elektrisko zvanu dod briesmu signālu — un pārējie darbabiedri tūlīt steidzas palīgā.

— Kad mums šīs ierīces vēl nebija, — stāsta inž. Elsners, — bunkurā strādnieki nokāpa pa trepēm. Tas, protams, ārkārtīgi bīstami. Tagad šīs neērtības novērstas.

To tūlīt apliecina ierīci apkalpojošais strādnieks. Viņš smiedamies sēstas savā «liftā» un vairākas reizes nolaižas agrāk tik bīstamā šahtā.

Akmeņu dzirnavas nav tādas, kādas mēs parasti iedomājamies kaut kur klusā upes līcī. Te ierīce — pēdējais tehnikas vārds. Milzīgā veltnī novietotas dažāda lieluma bumbas, kopsummā ap 20 tonnas, kas bez žēlastības saēd cietos oļus.

Līdzīgas «mocības» jāpārcieš arī māliem, tad abi «likteņa brāļi» saplūst kopīgā masā.

No šī brīža lielākais vārds pieder ķīmiķiem. Fabrikā dienu un nakti darbojas plaša laboratorija. Katru stundu tur nogādā masas paraugus, lai izdarītu sīkas analīzes.

— Vismazākās kļūdas ķīmiskā sastāvā te var kļūt liktenīgas. Fabrikas darbību nedrīkst pārtraukt, jo tad visas krāsnis būtu jāizmūrē no jauna. Nevar arī sabojāto masu atšķirt no derīgās, un tāpēc ķīmiķiem jāstrādā uzmanīgi.

Kad masa ątzīta par derīgu, to dedzina. Pati lielākā krāsns 75 metrus gara. Tas ir milzu veltnis, kurā valda līdz 1500 gr[ādu] C. liels karstums. Fabrika ik dienas patērē 70 tonnas ogļu. To samalšanai ierīkotas īpašas dzirnavas, jo cementa fabrika izmanto ne pašas ogles, bet gan viņu «miltus». Samaltos ogļu putekļus iepūš krāsnī, kur tie sadegot rada milzīgu karstumu un galā dod gaidīto — cementu.

— Tas gan vēl nav lietošanai derīgs, — saka inženieris, — jo krāsnis dod mums cementa graudus.

Tos paņem atkal slīdošā lenta un veselam korpusam cauri aiznes noliktavā. Tā vairāk simts metru gara un pilna jau gandrīz līdz jumtam.

Tomēr arī še cementa pusfabrikātam nav miera. Viņu savos plecos ņem atkal visur neiztrūkstošie slīdošie trauki un aiznes īstajā cementa maltuvē. Te divas dzirnavas griež elektriskie motori ar 750 zirgu spēku jaudu.

Katra dzirnava dod diennaktī 160 tonnas cementa, bet tas ir par maz. Tāpēc patlaban ceļ vēl trešās, lai varētu apmierināt visus cementa pieprasījumus. No maltuvēm gatavo cementu nogādā katram rīdziniekam pazīstamos baltajos torņos, iesaiņo, un tad sākas viņa pēdējais un svētīgākais ceļš — jaunu fabriku un namu celtnēs visās Latvijas malās.

— Agrāk mēs cementu arī eksportējām, — stāsta inženieris Elsners, — bet tagad strādājam galvenā kārtā iekšzemei. No kaimiņiem mazākas partijas noņem vienīgi lietuvji.

— Ja fabrika savu darbību sāktu pilnīgi no jauna, — stāsta sirmais meistars **Albergs**, — mēs pirmo mucu cementa varētu izgatavot sešās stundās. Tagad strādājam nepārtraukti dienu un nakti. Pat svētdienas un svētku dienas netaupām, jo še ražošanu nedrīkst pārtraukt. Lai nekad netrūktu darba, milzīgos rezervuāros glabājas 400 kubikmetri gatavas masas. Tā ir fabrikai 16 stundu ēsma, jo mašīnas stundā apstrādā 25 kubikmetrus. Tā strādājot,

pēc inž. Elsnera ziņām, pagājušā gadā saražotas 67 000 tonnas cementa, no kurām vasarā, karstākā būvsezonas laikā, pārdod ik dienas 600 tonnas.

CIK STRĀDNIEKIEM CEMENTS DOD MAIZI?

Izrādās, ka plašā fabrika nodarbina pavisam 340 strādniekus. Ļoti daudzi dzīvo turpat fabrikas mājās, kur viņi saņem brīvu dzīvokli, apkurināšanu un apgaismošanu. Algas 40—70 santīmu stundā, raugoties pēc darba svarīguma. Ka strādnieki ar apstākļiem apmierināti, liecina gadījumi, kur cilvēki nostrādājuši pat 40 gadus un vēl turpina kalpot. Tie ir meistars Albergs, Semeņākovs, Birkenbergs, Grimpmanis, Rumpe, bet strādniece Dvona Evviča pat — 52 gadus.

Patlaban plkst. 17. Iegaudojas dobjā fabrikas sirēna. Tā vēsta jaunu maiņu, kas neļaus apstāties 150 motoriem, šiem lielās fabrikas dzīvības centriem. Sākas atkal jauns darba posms, gan grūts un lielu atbildību prasošs, tomēr vajadzīgs un visiem mums svētību nesošs.

KATRU DIENU 150 KĀPNES, CIK 35 GADOS?

VIESOS PIE CILVĒKA, KAS VISU MŪŽU VĒSTĪJIS PRIEKUS UN BĒDAS

— Zili dzeltēnos ģērbos tērpti vīri! — jūs esiet mūzas dēlu lutekļi. Kurš gan, kam šūpuļa pagalvī likta dievišķās dzejas māka, nav savu roku izmēģinājis pastnieku apdziedāšanā?

— Neskaitāmi! — jūs piekrītot sacīsat.

Gan panti, kas skan kā tikko izliets zvans, gan klusi smeldzošas rindas — viss nolikts pie jūsu kājām. Un kāpēc gan ne — pastnieks liek mūsu sirdīm sadrebēties priecīgās gaidās. Viņš liek tām sažņaugties šaubu un baigu nojautu mokās, jo viņa soma — tā sevī glabā cilvēku likteņus. Grūts pastnieka darbs, un tāpēc jo lielāku cieņu tas pelna.

Pie Arkādijas dārza, kas savām zeltainām galotnēm pāri Daugavai sveicina sirmo Rīgu, sākas klusā un mierīgā Hermaņa iela. Gar vienu pusi kokos paslēpušās mājiņas, gar otru — plašā ģimeņu dārziņu kolonija. Tās

Torņkalna strādnieku plantācijas, kā viņi paši lepni dēvē savas saulespuķu, sakņāju un tabakas dobes. Pret pašu plantāciju vidu sākas varenu nosaukumu nesošā Meistaru iela. Varbūt senos laikos te dzīvojuši daudzi slaveni meistari, kas, vecai Rīgai godu un slavu darīdami, izpelnījušies, ka viņu piemiņa laikos jāgodina šai, kaut arī nomaļai, ieliņai.

Tagad te gan dzīvo tikai visu Rīgas pastnieku «meistars» — Oto Rublis. Viņš darbā ir tāds pat mazs vēstuļu iznēsātājs kā visi. Meistara nosaukumu tomēr godam izpelnījies ar savu 35 gadu darbu, jo visu mūžu kāpt Rīgas namu kāpnes — tas nav nieks.

Sestā namiņa pirmā dzīvoklī sastopu pašu jubilāru. Neraugoties uz visiem 35 darba gadiem, kas spiež pasīkā vīra plecus, viņš mundrs un runīgs.

Tikai viena lieta nesaprotama — kā avīžnieks var zināt viņa svētkus?

— Jums laikam tāpat kā mums — vienmēr jāprot atrast vēstules īpašnieks! — viņš smaidīdams saka un sāk savas atmiņas. — Pastā sāku strādāt 15 gadu vecs. Tagad man jau 35 darba gadi aiz muguras. Daudz laimes un arī nelaimes pa šiem gadiem esmu ļaudīm pavēstījis... Bet es ceru, viņi mani nevainos — pastniekam jau jāzina tikai adrese... Visgrūtākais posms manā mūžā — cara laiks. Tad mazajam pastniekam jau plkst. 5 rītā vajadzēja būt darbā un vēl plkst. 9 vakarā soma bija kaklā. Algu maksāja mazu, strādāt vajadzēja pāri spēkiem — to atminu no tiem laikiem. Ja tagad dzirdu kādu žēlojamies, vienmēr iešaujas prātā: bet, mīļais draugs, kā tad bija toreiz?

— Vai esat kādreiz padomājuši, cik augstu šodien savos darba svētkos jūs atrastos, ja visas uzkāptās kāpnes saliktu vienu otrai galā?

— Noteikti augstu, pat ļoti augstu, jo ik dienas nākas uzkāpt apmēram 150 kāpņu posmus. Tas būtu gan lasītājiem interesants uzdevums izrēķināt, cik augstā debesskrāpī pastnieks uzkāpj 35 gados.

Tālāk izrādās, ka jubilārs saviem tiešiem pienākumiem pievienojis vēl arī divas... kaislības. Tā pirmā — ceļu aizņēmuma dalības zīmju pārdošana. Tās viņš izplata daudzos simtos un par centību apbalvots pat ar Triju zvaigžņu ordeņa goda zīmi. Tā otrā kaislība — ģimeņu dārziņu «plantācija», kur vasaras mēnešos aiziet viss brīvais laiks.

Raugoties šai dzīvespriecīgā vīrā, iešaujas doma: — Lūk, īsts latvju darbarūķis — nenogurdināms un nesalaužams. Kā manas domas uzminējis, viņš spara pilns saka:

— Es gribu vēl tikai strādāt!

5 MILJONI BIĻEŠU «IZRITINĀJIS» 33 GADOS

Rīgas pilsētas valde nolēmusi izsniegt ilggadīgam ielu dzelzceļu konduktoram **Tomam Dzirkalnam** brīvkarti lietošanai visu mūžu, braucot pa ielu dzelzceļiem.

Ne jau katru dienu šādi lēmumi tiek taisīti, un nav arī daudz tādu «laimīgo», kas šādas balvas var saņemt. Tāpēc uzmeklēju šo «privileģēto» vīru.

Lai nokļūtu viņa dzīvesvietā, jābrauc ar 7. tramvaju garām Arkādijai un vēl labs gabals pa Uzvaras gatvi, līdz nokļūst V[ecajā] Jelgavas ielā 68. Jaunā, skaistā trīsstāvu namā pieklauvēju pie 8. dzīvokļa durvīm. Aiz durvīm atskan sievietes balss ar parasto vaicājumu — ko vēlaties? — un līdz ar to atvērtās durvīs parādās vecākas sievietes sirmā galva. Pasakot savu vēlēšanos, man pretīm steidzās jau arī pats sirmais darba jubilārs, tērpies siltā kreklā, rīta kurpēs un vecmodīgu brilli uz acīm.

Esmu mājīgā vienistabas dzīvoklītī, kuru apdzīvo sirmais darba jubilārs **Toms Dzirkalns** ar sievu **Katrīnu**. Bērnu tiem nav.

— Ko tad nu rakstīsiet par mani avīzēs — viss mūžs jau ir pagājis tikai darbā un darbā, — saka sirmais darba jubilārs.

Vaicājot, lai pastāsta kaut ko par savām ilggadīgām darba gaitām ielu dzelzceļa dienestā, Dz. kungs saka:

— Nevaru patlaban vairs daudz ko atcerēties, jo ir jau pāri sešdesmit pieciem un šovasaru 7 nedēļas slimoju ar galvas trieku, tāpēc tagad daudz kas zudis atmiņai.

Toms Dzirkalns dzimis rīdzinieks. Sākot ar dzimšanas dienu 1870. gadu, visu bērnību un ilgo nepārtrauktā darba cēlienu pavadījis Rīgā. Sācis strādāt uz toreizējās Rīgas—Orlas dzelzceļa līnijas, kur kādus 7 gadus bijis tagad. Kalpaka postenī kā vilcienu kustības regulētājs. Pēc tam vairākus gadus strādājis fabrikās un noliktavās, kur izpildījis tādus darbus, kā pats saka, kur vajadzējis mācēt rakstīt un rēķināt.

Darba gaitas uz ielu dzelzceļa sācis 1902. g. 5. aprilī,

iestājoties toreizējās Rīgas pilsētas ielu dzelzceļu akc. sab. dienestā par konduktoru. Kā ielu dzelzceļu konduktors ar mazu pārtraukumu (kad bijis 2. līnijas galapunktā par vagonu atlaidēju) **darbojies 33 arpus gadus.**

Par savu iestāšanos ielu dzelzceļu dienestā Dz. pastāsta — ka pēc pieņemšanas dienestā vajadzējis uzrakstīt «raportu», nolikt eksāmenu «vāģu zināšanās», un tad tik dabūjis formas tērpu.

Painteresējos, cik līnijas uz ielu dzelzceļa bija 1902. gadā. Skan atbilde:

— Toreiz bija tikai 6 līnijas (no Nr. 1—6) un tās pašas negāja tik tālu kā tagad. Tāpat negāja neviena līnija uz Pārdaugavu.

— Vai agrāk bija vieglāk kalpot uz ielu dzelzceļa vai tagad?

— Ooo... tagad ir daudz vieglāk, tagad ir daudz mazāk biļešu «ruļļu», agrāk bija kādi 13 ruļļi ar dažādām biļetēm.

Agrāk, pirms pasaules kara, vajadzēja strādāt divas dienas no vietas un tad tik bija trešā atpūtai, bet tagad strādā tikai astoņas stundas dienā.

— Cik biļetes savā darbalaikā katru dienu pārdevāt?

— Kā uz kuras līnijas, bet tā apm. būs no 300 līdz 500 biļetes dienā. Dažreiz arī vēl vairāk.

— Kā ar pasažieriem, vai pirms kara brauca vairāk vai tagad?

— Pirms kara brauca vairāk, jo tad jau Rīgā vēl nebij autobusu un automobiļu ar bij maz. Daudz brauca fabriku strādnieki. No rītiem un pievakarēs tramvaji bija galīgi pārpildīti ar tiem.

— Vai esiet arī tramvaja sadursmēs cietuši un tādas piedzīvojuši?

— Nevienas pašas pa visiem trīsdesmit trīs gadiem. Arī pasaules kara laiku pavadīju ielu dzelzceļu vagonā. Dienestā netiku iesaukts, biju par vienu gadu vecāks kā pēdējais zemessargu iesaukums. Braucot pa Rīgas ielām, toreiz bieži vien krita granātas tuvumā un meta bumbas no lidmašīnām. Tramvaji tad brauca tikai pa dienu līdz sešiem vakarā.

Uz jautājumu, ko Dz. domā turpmāk darīt, — skan atbilde:

— Tagad jau no 5. oktobra esmu aizgājis pensijā. Ilgāk vairs nevarēju strādāt, jo pēdējā slimība stipri satriekusi mani.

Mēs jau ar Katrīnu tagad esam tādi slimi. Būs abiem kaut kā jāpārtiek no pensijas, kuru ceru saņemt pēc ilgā darba.

Atvadoties piedāvāju Dz. kungam papirosu, bet izrādās, ka viņš ir nesmēķētājs un arī alkoholu nelietojot.

Tad abi šie laipnie vecie ļaudis pavada mani līdz durvīm, un man pakaļ vēl noskan: «Tikai nerakstiet gan neko sliktu, jo visus ilgos gadus esmu strādājis, cik labi vien spējis.»

KĀ STRĀDĀ MODERNĀ TEKSTILFABRIKĀ

AR BLOKNOTU UN ZĪMULI «RĪGAS VILNAS MANUFAKTŪRĀ»

Kam pagadījies braukt pirmās līnijas tramvajā, tas zinās akciju sabiedrības «Rīgas vilnas manufaktūra» moderno fabriku.

Brīvības gatvē, aiz slavenā «Vefa», paceļas «Vilnas manufaktūras» korpusi. Jau pirmais acu uzmetiens liecina, ka še fabriku vada moderni ļaudis. Reklāmai izmantota jau pati fabrika un pat tās sēta. Katram garāmgājējam nevar acīs nekrist kliedzoši burti: «Rīgas vilnas manufaktūra».

Varbūt arī tieši priekšzīmīgi nokārtotai reklāmai jāpateicas, ka dir. Broderam izdevies saviem, ne mazāk priekšzīmīgiem ražojumiem iekarot gluži apskaužamu popularitāti.

Arī verot fabrikas vārtus, redzama lielas kārtības mīlestība. Nekas nav ilgi jāmeklē, un tā, uzrakstiem vien sekodami, dažās minūtēs atradām uzņēmuma sirdi — fabrikas kantori. Tur jau ļaudis strādāja un ne mazāk centīgi kā audējas pie savām mašīnām. Tomēr direktoru kancelejā atrast neizdevās. Viņš ar saviem inženieriem un strādniekiem jau bija pašā fabrikā, kas visa šalca varenā darba troksnī.

Tikai pēc laba brīža viņš ieradās ar diviem saviem tehniskiem palīgiem. Viens no viņiem beidzis Latvijas Universitāti, bet tagad kā jaunākais inženieris strādā fabrikā.

— Jā, viņš te strādā melnās miesās, jo tekstilfabriku zināšanas nav nemaz tik vienkāršas! — smaidot saka dir. Broders. Un tiešām — šis jaunais un savā vietā kompetentais inženieris var būt nesalīdzināms piemērs tiem, kas, tikko universitāti redzējuši, negrib par netīro un tie-

šām grūto fabrikas praksi vairs domāt. Turpat noskaidrojas, ka še strādā **tikai latviešu** inženieri un strādnieki. «Rīgas vilnas manufaktūrā» vairs nav neviena ārzemju speciālista. Te visus darbus prot un var veikt paši latvieši. Gluži praktiski mūsu strādniekiem tas devis lielākas darba iespējas un viņu ģimenēm — biezāku maizes riecienu. Patlaban fabrika nodarbina vairāk kā 250 strādniekus, kas strādā divās, bet ķemmdziju austuvē pat trijās maiņās.

— Un kādas jūsu fabrikā algas? — jautāju inženierim.

— Vienkāršai strādniecei — nespeciālistei — divi lati, bet audējas, kas savu darbu prot, nopelna apm. 4 lati dienā! — bija atbilde.

Lai redzētu fabriku darbā un iepazītos ar strādnieku darba apstākļiem uz vietas, mūsu laikraksta līdzstrādniekam bija iespēja apskatīt visu plašo uzņēmumu. Savus uzvalkus ik dienas nēsādami, mēs pavisam maz padomājam, cik daudz darba un zināšanu vajadzīgs, kamēr «aitas kažoks» pārvēršas elegantā uzvalkā vai mēteli. Korpusu korpusiem, mašīnu mašīnām cauri — tāds vienkāršās vilnas sprogas ceļš.

Vispirms iegriežamies plucinātavā. Te plašā telpā uz grīdas sagāzts vesels lēvenis vilnas. Tā vēl neapstrādāta. Pirmās «mocības» viņu sagaida maisāmā mašīnā. Te ātri skrejoši veltņi asiem zobiem saplūkā un sajauc vilnas klēpjus, pārvēršot tos mīkstā vatē. Tālāk sajaukto vilnu sastrādā garos pavedienos un nogādā vērptuvē. Plašā zālē darbojas divas vairāk desmit metru garas vērpjamās mašīnas. Katra no viņām vienā momentā vērpj 600 spolītes, un diennaktī te rodas 400 kilogramu dzijas.

No vērptuves smalkos dzijas pavedienus nogādā šķeterētavā, kur divi pavedieni savijas vienā, lai audums būtu biezs un stiprs.

No šķeterētavas un spolētavas mūsu ceļš ved austuvē. Atkal plaša un gaiša telpa, kur uzstādīta vesela steļļu virkne. Visapkārt valda ārkārtīgs troksnis, tā ka nepieradušam sākumā pat pilnīgi «aizkrīt» ausis. Audējas tomēr, šķiet, to nemaz nemana. Katra pie savas mašīnas viņas uzmanīgi seko zibošo atspoļu kustībām.

Stāvot šai modernā austuvē, kur 8 stundu darbalaikā atspoles šķērso audumu 35 000—40 000 reizes, iešaujas prātā mūsu vecmāmuļas. Cik gan grūts un nesekmīgs bija viņu darbs pie senlaicīgām stellēm! Ko viņas varēja paveikt nedēļās, to modernā tehnika padara stundās.

«Rīgas vilnas manufaktūrā» strādā vairākas ilggadīgas audējas, no kurām divas atradām arī šinī maiņā. Tās Zeltiņa un Gūtmane. Tāpat kā jaunākās darbabiedrenes, viņas centīgi stāvēja pie savām mašīnām un stāvēs vēl gadiem, jo darbs taču latviešu tikums. Klusi, dzīves drūzmā daudzkārt neievēroti šie lielie darbarūķi, kuri godam te minami.

Ļoti komplicēta ir tā saukto ķemmdziju izgatavošana. No šīm dzijām gatavo smalkākos vilnas audumus, kuru musturi jau robežojas ar īstu audēja mākslasdarbu. Ķemmdzijas vērpj no daudzās mašīnās izstieptas vilnas. Pašā sākumā vilnas lentas vēl diezgan biezas. Tad viņas pamazām sāk stiept, reizē izsukājot pēdējo gruzīti vai īsāku vilnas šķiedru. Lielu uzmanību prasa darbs, kamēr vilnas lentīte kļuvusi tik tieva, ka no viņas var izvērpt pat 96. numura dziju. Var iedomāties, cik smalks tāds audums un cik rūpīga darba prasa viņa izgatavošana.

Kad audekls še gatavs, viņa apstrādāšana tomēr vēl nav galā. Tad to nogādā pārbaudei. Vairākas strādnieces apskata katru noausto metru un vissīkākos defektus izlabo. Tikai kad vairs nav nevienas austuves kļūdas, sākas drēbes mazgāšana, žāvēšana un gludināšana, līdz tā kļūst lietošanai derīga.

Bez uzvalku, mēteļu un dāmu kostīmu drānām viena nodaļa strādā plecu lakatu izgatavošanā. Skaisti apdrukātos lakatus 6 cilvēku komanda diennaktī izgatavo apm. 1000 metru garumā. Te acis apžilbst jaukos zīmējumos, kas krāšņāki viens par otru. Tomēr šī nodaļa nevar pastāvīgi strādāt, jo vietējā tirgū mums nav tik daudz skaisto izstrādājumu pircēju.

Totiesu darba netrūkst citās nodaļās, un šī Brīvības gatves fabrika iepriecina kā moderna un nopietni veidota Latvijas rūpnīca.

JAUNĀ UN VECĀ MĪLESTĪBA

KĀ DZIVO UN STRĀDĀ MILDA ZILAVA

Dzirnavu ielā 34-ā nama 39. dzīvoklī dzīvo viena no mūsu jaunās paaudzes populārākām māksliniecēm — Milda Zīlava.

Parasti domā, ka māksliniekiem intervijas sagādā sevišķu patiku. Milda Zīlava šo ieskatu pilnīgi apgāž, jo žurnālista ierašanās viņas klusajā mājā — īsta nelaime.

— Nudien, intervijas dot, — viņa sirsnīgi saka, — to gan es neprotu.

Protams, tāpat «parunāties» mēs varam.

Parasti Mildu Zīlavu atceramies kā vienu no spilgtākām Nacionālā teātra jaunās paaudzes aktrisēm. Šie panākumi izskaidrojami tikai ar vienu apstākli — pilnīgu nodošanos darbam. Māksla gan skaista, bet arī nežēlīga: viņa necieš «dalītu mīlestību».

Tikai tie cilvēki, kas spēj viņai vienai uzticīgi būt, gūst mākslas pilnīgu pretmīlu.

Milda Zīlava pieder šiem izredzētiem. Tikko sāku valodas par teātri, viņa it kā atdzīvojas un aizmirst pat... bailes no avīžnieka.

— Nacionālā teātrī strādāju jau piekto sezonu, — viņa sajūsmīgi iesaucas.

— Bet nu jau jums jauna mīlestība — kino?

— Nē, teātri nemainu ne pret ko! — Teātris prasa dzīvu cilvēku, kas katrā izrādē atļauj jaunās izjūtas ielikt tēlā. Atļauj to vienmēr lielāku, daudzpusīgāku darīt.

— Bet kino? Vai filma tiešām visu to liedz?

— Jā, filmā tas liegts. Te katrs metrs lentes maksā dārgu naudu un, ja vienreiz kas neizdodas, — grūti, daudzkārt pat neiespējami labot. Ja ainu arī uzņem otrreiz, aktierim ārkārtīgi grūti atgūt pirmo iejūtu. Nudien jābrīnās, ka tādā darbā profesionālās filmu aktrises nezaudē prātu, — māksliniece smaidīdama atzīstas.

— Tad jau kinomākslā aktieris ir īsts objektīva vergs.

— Jā, bieži gadās, ka viss tēlojums jādod, stāvot uz režisora novilktās svītras, lai katra kustība būtu aparāta «acī».

Tomēr īstu mākslinieku spēj sagūstīt pat kino «mocības», un saprotams, ka gandarījums par padarīto tad lielāks. Tā tas arī Mildai Zīlavai, kad viņa sāk stāstīt par filmu «Dzimtene sauc», kuras izrādes sāksies 18. novembrī «Palladiumā».

— Jā, šis darbs darīja patiesu prieku. Tehniski mēs vēl nevaram sacensties ar vecām filmu rūpniecības zemēm. Cerēsim, ar laiku tas notiks un arī mēs kļūsim pie savas īstas kinomākslas.

— Tad jau Mildai Zīlavai būs jābrauc uz Holivudu paraudzīt, kā dzīvo «īstās» kino aktrises...

— Nē, mana holivuda ir tepat, Nacionālā teātrī, mūsu pašu latvju rakstnieku darbos!

TUR, KUR VĒL VALDA LIKUMS: «ACI PRET ACI, ZOBU PRET ZOBU»

(A. LEVINGA NOSTĀSTI PAR DZIVI UN PIEDZIVOJUMIEM EĢIPTĒ)

Savā pirmā pasaules ceļojumā pēc nokļūšanas Kairā un iepazīšanās ar Sīrijas princi Habibu Losallu pašā (**kādreizējo Sīrijas troņa pretendentu!**) A. Levings apmetās uz dzīvi vienā no daudzām prinča muižām Augšēģiptē. Sākumā tas bija prinča ģimenē mājskolotājs, bet vēlāk prinča muižas un zirgaudzētavas pārzinis.

Muiža atradusies auglīgā ielejā uz Nīlas upes labā krasta. Viss lielais muižas kalpotāju skaits sastāvējis no melnajiem — nēģeriem un arābiem. Levings tur bijis kā balts zvirbulis, **vienīgais eiropietis — baltais.**

Beduīni, kuri pazīstami visā pasaulē kā labi jātnieki un vēl labāki laupītāji, padarījuši apkārtnes dzīvi nedrošu un dēkainu.

Netālu no muižas bijusi beduīnu sādža, kurā arī mitinājies laupītāju bandas nekronētais «karalis». Savos ugunīgos zirgos bandas dalībnieki bieži devušies pārdrošās laupīšanās gan tuvākā, gan tālākā apkārtnē. No šo laupītāju uzbrukumiem bijis ļoti jāuzmanās. Bieži vien arī muižā šis tas nolaupīts.

Visas laupīšanas notiekot ar beduīnu valdnieka ziņu. Ja ar to prasts sadzīvot, tad arī briesmas no bandas nedraudējušas.

Lai nodibinātu kaut cik labas kaimiņu attiecības, Levings kādreiz aizbraucis pie beduīnu šeiha ciemā. Pēdējais pēc sirsnīgām austrumnieciskām ceremonijām uzņēmis L. visai laipni. Šeihs bijis priecīgs par parādīto godu un ievērību, uzskatījis L. kā draugu un svēti apsolījies, **kamēr L. būšot muižas pārvaldnieks, tur nekādas laupīšanas vai uzbrukumi nenotikšot.** Savu solījumu šeihs arī turējis. Pēc vizītes pie šeiha apm. divu gadu laikā muiža bijusi pasargāta no beduīnu «apciemojumiem» un nekas nav vairs zudis.

Kā dāvanu šeihs Levingam pasniedzis vecu, grezni izstrādātu laupītāju dunci. Šeihs pastāstījis arī dunča vēsturi. Tas esot tālu senču mantojums, un, pēc šeiha vārdiem, ar to esot nodurti «neskaitāmi simti».

Duncis ievērojams ar to, ka asmiņa gals bijis šķērveidīgs, sadalīts divās smailās daļās, starp kurām ielieta inde.

Saņemot no šeiha dunča mazāko ievainojumu, cilvēku sagaidot neizbēgama nāve. Tādi dunči pie turienes laupītājiem neesot retums. Dāvāto dunci L. atvedis uz Latviju.

Indi, kuru lietojot šādos dunčos, dabūjot no čūsku zobiem.

Esot speciālisti savā arodā — **čūsku zobu rāvēji**. Saķertām čūskām izraujot zobus, iztecinot indi un čūskas atkal palaižot brīvībā.

Čūskas, kurām izrauti zobi, vairs nedzīvojot, bet pēc kāda laika nobeidzoties. Ar dabūto indi sevišķā maisījumā piepildot dunča iedobumu starp abām smailēm.

Daudz interesantu nostāstu L. ir par ēģiptiešu **čūsku dīdītājiem**. Čūsku tur esot milzums un lielākā daļa no tām — indīgo. Čūsku dīdītājiem un izsaucējiem piemītot apbrīnojamas pārdabiskas spējas, **tie protot «valdzināt» čūskas**. Izsaucējs nometoties zemē, savādi svilpodams, izdarot dažādas kustības un murminot neizprotamus vārdus, izsaucot čūskas.

Čūskām ierodoties, dīdītājs tās ņemot kailām rokām un rīkojoties ar tām, kā patīkot. Tas vijot tās sev ap kaklu, rokām, ķermeni. Visu ko tas ar čūskām varot darīt, **bet nedrīkstot čūsku nosist**. Pārdrošnieku, kas to izdarījis, pašu arī sagaidot nāve. Vai te darīšana ar māņticību vai kādu noslēpumainu gudrību, bet tā svēti tiekot ievērota. Čūsku «valdzinātāji» savu mākslu nav mācījušies ne skolās, ne kur citur, bet tas esot noslēpumains, jau tālu tālo senču paaudžu «profesionāls» mantojums.

Levingam daudz nostāstu par medībām un zveju Ēģiptē. Pats tas ar diezgan bieži piedalījies medībās. Kā mednieka trofeju tas Latvijā atvedis arī skaistu lauvas ādu. Apbrīnojama esot vietējo zvejnieku izveicība, kas ķerot zivis ne tikai ar tīkliem, bet arī ar dažādiem duramiem. Ar savām «kaķa» acīm tie ieraugot pat lielākā dziļumā zivi. Veikls iesma dūriens, un zvejnieks izceļot no ūdens zivi.

Dzīvojot vietējie diezgan nabadzīgi un arī netīrīgi. Esot ļoti ziņkārīgi, jo tiem vienmēr vajagot visu redzēt un dzirdēt. Ja kaut kas arābu interesējot, tad, pielietojot savu apbrīnojamo kaķa veiklību, tie protot nedzirdami pielīst klāt, tā ka dažreiz negriboties pat savām acīm ticēt, ka priekšā vai aiz muguras kā no zemes izaudzis arābs...

Tāpat tie ļoti atriebīgi. Še vēl pilnīgi valdot nerakstītais «likums»: «Aci pret aci, zobu pret zobu.»

Reiz kāda arāba dārzā iegājusi otra arāba — viņa kaimiņa kaza, kura apgrauzusi nedaudzus stādus. Lai atriebtos savam kaimiņam par kazas nedarbiem, arābs dusmās saķēris kazu, apsējis tai valgu ap kaklu un pakāris to pie dārza žoga staba. Bet otrā dienā vainīgo pašu sagaidījis liels pārsteigums. Izejot agri rītā no savas būdas, tas ieraudzījis pie būdas durvīm cilpā karājoties paša kazu...

NO VIENKĀRŠAS BIETES LĪDZ SALDAJAM BRĪNUMAM

GĀJIENS PA CUKURA FABRIKU

Ik reizes, kad braucam apciemot mūsu Zemgales lepno pilsētu un kad aiz Lielupes vizošās straumes saskatāmi tās pelēkie torņi, vilciens padrāžas garām kūpošai fabrikai.

— Latvijas cukura fabrika! — ziņkārīgais pasažieris lasa tālu saredzamo uzrakstu.

— Jā, te sākas mūsu cukura rūpniecības darba uzvaras gājiens. Tagad līdzīgas fabrikas dūmo arī Krustpilī un Liepājā, gādājot saldo vielu visai zemei.

Cukuru mēs lietojam visi. Tomēr maz būs to, kas, spožos kristāliņus glāzē berot, būs padomājuši: diez kā no vienkāršās bietes rodas šis saldais brīnums?

Tiesa, pavasara mēnešos mēs laikrakstos lasām: tik un tik tūkstoši strādnieku nodarbināti cukurbiešu sēšanā. Nāk vasara, un ļaudis pelna maizi, bietes retinot. Beidzot atsteidzas rudens, un visas trīs fabrikas sāk kūpēt.

Sākas pats grūtākais un atbildīgākais darbs — cukura ražošana.

VAJAGA ATĻAUJU

Berlīnes ātrvilciens mūs vienā rāvienā atved Zemgales metropolē. Kūpošā fabrika paliek labi atpakaļ, un nu jāsāk ceļojums kājām. Lai tiktu pāri Lielupes tiltiem, jāapgādājas ar īpašu atļauju, jo tikai tad laipnais, bet savu pienākumu pildīšanā noteiktais tiltu sargs ļauj turpināt ceļu.

— Tādi ir noteikumi! — viņš stingri nosaka, un tur

nelīdz nekādi pierādījumi, ka gribam tikai tikt līdz cukura fabrikai.

Beidzot viss labākā kārtībā, un ziņkārīgais avīžnieks nokļūst fabrikas teritorijā. Te pavisam cita pasaule: visapkārt redzamas salmu pīteņiem noklātās cukurbiešu kaudzes. Tās vēl turpina augt. Turpat blakus lielas akmeņogļu krautnes, jo lielo fabriku spēj darbināt tikai melnā kalnu zelta spēks.

TĒRAUDA STRĀDNIEKI

No attālākām kaudzēm bietes fabrikā nogādā īpašā vilcieniņā. Pavisam šauras sliedītes izzarojas pa visu klajumu. Tikko mašīnām ievajagas jaunu biešu krājumu, piekrauj veselu sastāvu vaļējo trulīšu, priekšā piejūdz mazu lokomotīviti, un, skaļi signalizēdams, vilciens dodas uz fabriku.

Tur smiltīm un citiem netīrumiem aplipušās bietes sagāž speciālā kanālī. Straujais ūdens ātri atmiekšķē piekaltušos mālāju gabalus, un biete jau puslīdz tīra nonāk fabrikas skalotavā.

— Cukura rūpniecībā iespējami maz pielieto pašu cilvēku spēku, — stāsta mūsu pavadonis, priekšstrādnieks Zaķis. — Visus darbus veic mašīnas, un cilvēkam galvenā kārtā tikai tērauda strādnieku darbība jāuzrauga. Kamēr no netīrās bietes izveidojas zilgani baltais cukura grauds, saldai sulai jānostaigā apmēram trīs kilometri. Visur cilvēka uzmanībai tomēr jābūt klāt, un tāpēc cukura fabrikā nepieciešami tikai labi sava speciālā darba pratēji. — Katrs tikai savā vietā! — uzsver mūsu pavadonis, tipisks lielas rūpnīcas strādnieks.

Patlaban esam nonākuši pašā cukura ražošanas sākuma vietā — biešu mazgātavā. Šo smago darbu veic milzīga mašīna: varenu apmēru ritenis ar savām tērauda rokām smeļ puslīdz jau nomazgātās saknes un kopā ar ūdeni gāž pāris desmit metru garā silē. Tur nemitīgi griežas metāla spārni, kas bietes attīra no pēdējām smilšu paliekām.

Kāda cita mašīna tās uznes otrā stāvā, kur atrodas automātiskie svari. Tā pavisam īpatnēja ierīce: cilvēks gan stāv klāt un mašīnas darbu uzrauga, bet pašu svēršanu izdara nedzīvais mehānisms. Tikko tvertnē sakritis vajadzīgais biešu svars, tā izberas. Cilvēkam nevajaga ne roku pielikt, ne vecmodīgās svaru bumbas cilāt. Tālā-

kais biešu apstrādāšanas etaps — asiem naţiem apbruņota mašīna.

CIŅA PAR SALDUMU

Sīkstās saknes pārvēršas garenās strēmelēs, kas sevī glabā saldo cukura sulu. Nu sākas cīņa par salduma atņemšanu bietei, lai tas pārvērstos cukurā. Samaltās biešu strēmeles aplej ar ūdeni un īpašos traukos glabā zināmā temperatūrā.

— Cukurbiešu sula vislabāk atdalās siltumā. Tāpēc arī visa cukura ražošana notiek īsti «tropiskos» apstākļos. Lai spiedīgais karstums būtu daudzmaz paciešams, strādnieki parasti izmetas tikai peldu biksītēs. Tomēr arī tad vēl sviedri plūst aumaļām...

Par šo vārdu paţiesību nav jāšaubās, jo dažu metru atstatumā lielā, vaļējā loga vēsums nav pat sajūtams.

— Ventilatoru te visapkārt, — stāsta mūsu pavadonis, — bet tie karstumu nespēj daudz mazināt, jo visam apstrādāšanas procesam jānorit stipri augstā temperatūrā.

KAĻĶI CUKURĀ

Iegūto sulu vispirms nepieciešami attīrīt no dažādiem blakus produktiem un vielām, kas slēpjas cukurbietēs, bet cukurā nedrīkst palikt. Šo darbu veic piena kaļķis. Lielos kublos piejauc balti putojošu kaļķa masu, kas tūlīt iedarbojas, un sula kļūst tīra. Tomēr cukura ražotāji vēl nav mierā. Viņi sulu filtrē, lai arī kaļķa vairs nebūtu tumšbrūnā šķidrumā. Kad tas panākts, pabiezo sīrupu vēl gāzē ar ogļskābi. Nu iegūto produktu pilda četros milzīgos iztvaikotājos. Tās ir varenas tvertnes, kur aiz bieza stikla lodziņa var redzēt vārāmies cukurbiešu sīrupu. Sākumā viņš vēl mutuļo kā verdošs ūdens. Nākošā iztvaikotājā jau veļas kā pabieza eļļa, bet pašās beigās sula jau kļuvusi pavisam mazkustīga. Nu darbs «biešu galā» beidzies, un mēs dodamies īstajā — «cukura galā».

Te tāpat plašās telpas pilnas dažādām tvertnēm un vārāmiem aparātiem, kas visi darbojas pilnā tvaikā.

KĀ CUKURS AUG

— Cukuru faktiski nemaz neizvāra, viņu izaudzē, — stāsta priekšstrādnieks Zaķis.

— Cukuru izaudzē?

— Jā, mazie cukura kristāliņi, kurus mēs veikalā saucam pavisam vienkārši par smalko cukuru, izaug lielajā aparātā. Vajaga būt īstam matemātiķim, lai sīrupā ieliktu vajadzīgo īpašo kristāliņu skaitu un mums iznāktu pareizais cukura daudzums. Šis darbs nav viegls, un vajadzēja vairākus gadus mācīties, līdz mūsu darbinieki «atņēma» čehiem viņu gudrību. Tomēr tagad ar lepnumu varam teikt, ka visu fabriku apkalpo tikai Latvijas inženieri un strādnieki, ka mēs paši varam visus pienākumus savā cukura rūpniecībā veikt.

Mēs ejam atkal lejā, kur visu uzmanību saista tāda kā lauku dzirnavu ierīce. Tāpat kā dzirnavās, pie lieliem koka «zābakiem» karājas maisi. Viņos birst jau gatavais smalkais cukurs. Trīs strādnieki tikko spēj noņemt maisus, katru 100 kilogramu smagu. Katru maisu tūlīt pārbauda svarā, ieraksta grāmatā, un vairākas strādnieces veikli tos aizšuj, lai pēc tam nogādātu noliktavā.

BALTIE STIEŅI

Patlaban fabrika ražo arī graudu cukuru. Tā izgatavošana vēl komplicētāka, jo gatavo smalko cukuru nākas vēlreiz šķīdināt. Masa atkal iziet cauri veselai mašīnu rindai, līdz īpaša spiedne izsviež spoži baltos cukura stieņus. Tos tūlīt sacērt graudos un nodod saiņotājām. Tās, sasēdušās ap garu galdu, apbrīnojami veikli pilda graudus zilās papīra kārbās. Katra strādniece izpilda tikai vienu noteiktu darbu, gandrīz vai tikai vienu kustību.

— Žēl, ka jūs atbraucāt šodien, — smejas kāda sprigana «cukura meitene», — rītu vēlēsim skaistuma karalieni, varētu viņu nofotografēt...

Lai nāciens nebūtu velts, nobildējām trīs «cukura karalienes» ar gluži svaigām kārbām rokās.

450 STRĀDNIEKI

Cukura fabrika Jelgavas strādniekiem viena no lielākām darbavietām. Rudens un ziemas mēnešos tā strādā

nepārtraukti dienu un nakti, pat svētdienas un svētku dienas netaupot.

— Arī Ziemassvētkus svinam tepat fabrikā, — stāsta kāds strādnieks. Izrādās, ka tikai svētku eglītes dedzināšana te pagrūta: svecītes ātri izkūst.

Lai tomēr būtu savs svētku gaišums, cukurfabrikas strādnieki izpalīdzas ar krāsainām lampiņām.

— Ticat man, nav nemaz sliktākas kā sveces!

Patlaban visas trīs maiņas dod darbu kādiem 450 strādniekiem, kas Jelgavas apstākļos stipri liels skaits. Bez tam, fabrikas tiešai sezonai beidzoties, remonta darbos paliek liela daļa amatnieku, kas cukura fabrikā strādā gandrīz visu laiku.

Šīgada cukura ražas apstrādāšana jau pusē. Pēc inž. Kalniņa aprēķiniem, ik dienas apstrādā 853 tonnas biešu, kas dod 135 tonnas cukura.

Jau izstrādātas apm. 7500 tonnas cukura, bet pavisam cer iegūt ap 15 000 tonnu.

60 000 MAISI

— Nākat paraudzīt mūsu cukura noliktavu!

Mēs ejam pa garu un šauru eju, kas noslēdzas milzīgā telpā. Tā vairāk desmit metru augstumā piekrauta cukura maisiem.

— Te patlaban glabājas 60 000 maisi, katrs 100 kilogramu smags. Tātad Jelgavas fabrikas noliktavā vien 6 milj. kilogramu baltā salduma.

Gluži nemanot pagājušas gandrīz trīs stundas. Kad iznākam Cukura ielā, aiz mums paliek biešu kalni, mazais vilcieniņš atkal taurē kaut kur Lielupes malā un augstu pret pelēkām debesīm veļas melnu dūmu mutuļi.

Tur strādā pirmā Latvijas cukura fabrika.

VESELĪBA IR JĀATGŪST VISDRĪZĀKĀ LAIKĀ!

KĀDUS UZLABOJUMUS SNIEDZ RĪGAS SLIMO KASES

Nodrošināšanai slimību gadījumos pieder pirmā vieta mūsu sociālā likumdošanā. Tā ietver sevī ļoti plašas strādājošo un viņu ģimeņu aprindas, kas patlaban, kopā rēķinot, pārsniedz vairākus simts tūkstošus. Katra strād-

nieka interesēs tāpēc, lai slimo kases būtu nostādītas iespējami labi un lai ārstēšanā viņš saņemtu visu vajadzīgo, pie tam par lētu maksu.

Rūpēs par tautas veselību un jaunās paaudzes nākotni valdība gādā, lai slimo kases tiešām arī varētu savus lielos uzdevumus godam veikt.

Izbeidzot neauglīgo savstarpējo apkarošanos un daudzreiz neatbildīgu saimniekošanu, neapšaubāmi gūti redzami panākumi. Visas slimo kases finansiāli atspirgušas un nostiprinājušās. Apdrošinātiem strādniekiem dota labāka un moderņāka ārstēšana, izbeigta gaidīšana uz sanatorijām un slimnīcām, ievestas jaunas ārstēšanas metodes utt.

Lai tuvāk iepazītos ar ārstēšanas uzlabojumiem, mūsu līdzstrādnieks informējās piecās Rīgas lielākās slimo kasēs. Visās bez izņēmuma strādnieka un viņa ģimenes stāvoklis jūtami uzlabots.

ROSĪBA CENTRĀLĀ KASĒ

Rīgas centrālā kopējā slimo kase apvieno gandrīz pusi Rīgas rūpniecībā un amatniecībā nodarbināto strādnieku. Patlaban nodrošināto kases dalībnieku skaits sniedzas pie 49 000. Bez tam kasē sastāv arī 33 000 ģimeņu locekļi.

Kaut gan dalībnieku skaits ļoti liels, iemaksas samērā zemas. Kamēr centrālā kasē katrs dalībnieks caurmērā iemaksā 83 ls gadā, dažās speciālu arodu kasēs iemaksa pārsniedz 170 ls. Centrālā kase tomēr maksā augstāko pabalsta normu — 80 proc. no algas, pie kam pabalstu dalībnieks saņem jau ar 2. slimošanas dienu.

Neraugoties uz samērā maziem ienākumiem un prāviem izdevumiem, slimo kases stāvoklis stabils. Ja pag. gada 1. jūlijā bija 200 000 ls liels iztrūkums, š. g. 1. okt. jau kase saimniekoja ar

85 000 ls atlikumu.

Slimo kase, protams, šos līdzekļus nekrāj, bet tūlīt dod atpakaļ dalībniekiem dažādos uzlabojumos. Vispirms nācās savest kārtībā kases pašas un arī īrētās telpas, lai tās tiešām būtu dziedniecības iestādei piemērotas. Tagad tas veikts.

Attiecībā uz ārstēšanas izdevumiem vispirms jākonstatē, ka apm. 26 proc. aiziet stacionārai ārstēšanai.

Summā tas sanāk vairāk kā 500 000 latu gadā. Ik dienas no visiem dalībniekiem slimo apm. 1100, no kuriem 400 vienmēr atrodas slimnīcās. Ievērojot lielos izdevumus stacionārai ārstēšanai, kases vadībai pastāv nodoms iekārtot savu

modernu klīniku.

Pēdējā laikā slimo kase īpašu vērību velta ambulanču tīkla iekārtošanai. Lielu vērību piegriež nomalēm, kur ambulancēs strādā labākie ārsti — speciālisti. Darbojas arī speciāli acu, ausu, kakla, deguna un zobu slimību, kā arī sieviešu un fizikālās ārstniecības kabineti. Iekārtota patentlīdzekļu noliktava, kas slimiem strādniekiem dod iespēju saņemt labus un lētus ārstniecības līdzekļus.

Neraugoties uz pirmklasīgām ambulanču iekārtām un labākiem ārstiem, slimo kasei katra vizīte maksā tikai 1,03 ls. Jāatzīmē, ka šai summā ieskaitīti arī visi izdevumi par zālēm un piederumiem. Skaitot klāt arī rajonu ārstu pieņemtos slimniekus, vizītes caurmēra izmaksa pieaug uz 1,14 ls, kas arī tomēr nav dārgi.

Lēta kasei arī fizikālā ārstniecība, un tāpēc to pielieto ļoti plaši, gūstot labus panākumus.

Stipri paplašināta analītiskā laboratorija, kas mēnesī izdara 4000 analīzes. Pateicoties lielam darba pieplūdumam, laboratorijai iespējams strādāt ievērojami lētāk kā dažiem privātiem. Cenas pazeminātas arī citām kasēm, kas savas analīzes nodod šai laboratorijai. Patlaban pārkārto rentgena kabinetu. Jau pasūtīts jauns aparāts. Tas būs pēdējais jaunums šai nozarē un dos iespēju ne vien ievērojami uzlabot kabineta darbību, bet arī slimniekiem vairs nebūs jāgaida.

Ļoti moderns centrālās kases zobu ārstniecības kabinets, kurā strādā 35 ārsti. Ik mēnešus tas izpilda apm. 10 000 vizītes.

Attiecībā uz ārstu sastāvu jākonstatē, ka tas ievērojami uzlabots.

Kase gādājusi, lai arī nomaļu ambulancēs strādātu tikai labākie ārsti — speciālisti, kas citādi nabadzīgiem ļaudīm nav pieejami. Tāpat rajonu ārstu sastāvs papildināts svaigiem spēkiem, vadoties tikai no viena viedokļa: dot slimniekiem labākos no labākiem ārstiem.

Bērnu sanatoriju Ogrē, kas agrāk darbojās tikai dažus vasaras mēnešus, tagad uztur visu gadu. Bez tam visus

bērnus, kas bija pieteikti sūtīšanai vasaras atpūtā, skaitā ap 850, novietoja labos lauku apstākļos.

Vispār var teikt, ka centrālās kases vadība pielikusi visus spēkus, lai paceltu apdrošināto strādnieku ārstēšanu un arī nostiprinātu pašas kases stāvokli.

PIETEIKTS KARŠ TUBERKULOZEI

Rīgas Pārdaugavas slimo kase apvieno 7650 dalībniekus, kas galvenā kārtā nodarbināti Pārdaugavas fabrikās.

Arī te lielās pārmaiņas nākušas tikai par svētību. Kases stāvoklis finansiāli kļuvis drošs un šogad varēs rezerves kapitālā ieskaitīt visu noteikumos paredzēto summu — 25 000 ls. Kasei nostiprinoties, iespējams uzlabot arī ārstēšanu. Sevišķu vērību Pārdaugavas slimo kase velta tuberkulozes ārstēšanai, kas no visiem līdzekļiem prasa apm. 11 proc. Nodibināta īpaša TBC apkarošanas komisija, kas gādā, lai katrs, kam vajadzīga sanatorijas ārstēšana, to bez kavēšanās saņemtu. Tāpat slimo kase seko, lai plaušu slimnieka darba un dzīves apstākļi nebūtu tādi, kas ļauno procesu varētu pasliktināt, un lai slimais neapdraudētu savus tuviniekus.

Agrākos gados Pārdaugavas kases dalībniekiem nereti bija pat mēnešiem ilgi jāgaida, līdz iekļuva slimnīcā. Tagad tāda gaidīšana novērsta un katrs, kam kliniska dziednieciba nepieciešama, to saņem.

Lai ambulance būtu pieejama arī tādā laikā, kad rajonu ārstiem parasti nav runas stundu, pieņemts speciāls ārsts, kas dežurē no plkst. 1—7 vakarā. Tāpat labāk iekārtots zobu ārstniecības kabineta darbalaiks, lai ģimeņu locekļi to varētu apmeklēt rītos un strādnieki vakaros, no darba mājās nākot. Sevišķu vērību kases vadība piegriež

mātes stāvokļa uzlabošanai.

Ar 1. janvāri kase izsniegs zīdīšanas pabalstu kā dalībniecēm, tā dalībnieku sievām. Pašas dalībnieces saņems 25 proc. no algas 4 mēnešus pēc dzemdībām, bet ģimeņu locekles 10 ls mēnesī tikpat ilgu laiku.

Svītrotas arī 30 proc. lielās piemaksas zobu ārstēšanai, kas līdz šim vēl pastāvēja.

VIENĪBĀ STIPRUMS

Jūtami uzplaukusi apvienotā mājkalpotāju slimo kase. Vispirms jau par 10 proc. paaugstināti pabalsti, bet par 5—10 proc. samazinātas dažādas piemaksas.

Uzlabota arī ārstēšana uz vietas. Agrāk bija viens zobu ārstēšanas krēsls, tagad iegādāti jau trīs. Vēl nesen atpakaļ katrs zobu slimnieks tika pie ārsta par 2 nedēļām reizi, tagad ārsts pieņem 2 reizes nedēļā.

Iegādātas arī jaunas dziedniecības ierīces: diatermijas un elektrizācijas — galvanizācijas aparāti. Arī dažādo patentlīdzekļu iegādē ievērotas dalībnieku intereses, un tagad viņi zāles var saņemt par ievērojami lētāku maksu.

Visi apstākļi neapšaubāmi rāda, ka Rīgas mājkalpotāju slimo kasei vienība nesusi lielu svētību. Visvairāk no tās ieguvis kases dalībnieks — mazais mājkalpotājs.

MODERNĀKĀ ZOBU ĀRSTNIECĪBA

Grāmatnieku slimo kase var lepoties, ka viņai pieder modernākais zobu ārstēšanas kabinets visā valstī. Visi aparāti pēdējais Amerikas tehnikas jaunatradums. Tomēr ne tikai šai nozarē grāmatrūpnieki citiem var būt priekšzīme. Pagājušā sezonā ļoti plaši izveidota arī klimatiskā ārstēšana. Agrākos gados kasei lielas grūtības radīja bērnu novietošana vasaras atpūtā. Pagājušā vasarā tādu sarežģījumu nebija, jo visus, kas vien vēlējās, novietoja sanatorijās, kolonijās un laucinieku ģimenēs.

Visi jaunievedumi bija iespējami, pateicoties kases finansiālam uzplaukumam. To savukārt sekmēja kases lietpratīgā vadība un saimnieciskā stāvokļa uzlabošanās visā zemē.

LĒTĀKĀS SANATORIJAS

Skolotāju slimo kase nesen atklājusi jaunu sanatoriju Durbē. Parasti slimo kasēm pieder tikai tuberkulozes sanatorijas. Arī skolotājiem tāda dziedinātava Inčukalnā. Durbes sanatorija gluži cita tipa. Te ārstē visas citas kaites, izņemot tuberkulozi. Abās sanatorijās slimnieku ārstē veselu gadu bez pārtraukuma. Salīdzinot ar agrāko gadu stāvokli, panākts liels uzlabojums, jo tad slimnieks drīk-

stēja sanatorijā palikt tikai dažus mēnešus. Atzīmējama arī lētā ārstēšanas maksa. Citas slimo kases par saviem dalībniekiem maksā tikai 3 Ls dienā, pieskaitot arī zāles un ārstu palīdzību. Ja Durbes sanatorijā vēlas dziedināties privāti, jāmaksā 3,50 Ls dienā tāpat bez kādām citām piemaksām.

Ārkārtīgi nopietni slimo kase rūpējas par tuberkulozes izskaušanu. Nav pielaižams, ka ar diloni slims cilvēks strādā kopā ar bērniem, tos neizbēgami inficējot. Tāpēc katru skolotāju, par kuru aizdomas, ka tas varētu sirgt ar TBC, nekavējoties izsauc uz ārstu — speciālistu — komisiju. Ja slimība konstatēta, sirgstošo bez kādas kavēšanās nosūta uz Inčukalna sanatoriju.

Liela gādība arī par bērniem un mātēm. Bērniem ierīkota viena no modernākām kolonijām Durbes pilī, kur tos veselo ne vien fiziski, bet audzina arī garīgi, lai tie kļūtu godīgi un krietni savas valsts cēlāji.

Lai iepazīstinātu mātes ar mazbērnu kopšanu, slimo kase izdeva doc. Ābeles īpaši sarakstītu grāmatu. Dažu mēnešu laikā tā gandrīz jau izpārdota un izsūtīta jaunām mātēm. Ievērojot, ka šinī gadā dzimstība pieaugusi par apm. 30 proc., šīs grāmatas nozīme nav zemu vērtējama.

Vispār jāsaka, ka skolotāju slimo kase cenšas ne vien priekšzīmīgi nostādīt savu saimniecību un ārstēšanu, bet veic lielu kultūras darbu arī visas sabiedrības labā.

* * *

Kā redzams, slimo kases strādā ar panākumiem. Tie gūti jaunas vienprātības un vienota darba laikos.

PĒC STUDIJU BEIGŠANAS MAKSĀ PAR PAŠŪTĀM BIKSĒM

«Mode ir untumaina un gražīga kā vecmeita,» reiz man teica kāds drēbnieks. Negribu teiktā pareizību apstrīdēt vai nepareizību pierādīt. Bet, ka mode mainās, tas gan laikam ir un paliek neapstrīdams fakts. Bieži taču dzirdam sakot: «Tagad nāk atkal modē tas, kas bija 18... vai 189... gadā,» — un tamlīdzīgus teicienus. Ne tikai dāmu mode ir ļoti nepastāvīga, bet arī kungu «konservatīvā» mode mainās.

Lai dabūtu ko tuvāk zināt, kā Rīgā kungi ģērbās 50 gadus atpakaļ un kāda bija drēbnieku klientūra, apvaicājos par to pie vairākiem vecākiem Rīgas drēbnieka amata meistariem. Daudzi vecie meistari pēdējos gados ir miruši. Dzīvajiem galvas rotā baltu matu kronis, bet adata vēl joprojām paklausīgi kalpo meistara rokai.

Pārsteidzoši lepni ir visi šie vecie amata meistari. Diendienā būdami kontaktā ar saviem klientiem, tie pareizi izpratuši katra laba veikalnieka nepieciešamo īpašību — laipnību — un tāpēc arī labprāt, cik vien atceras, pastāsta šo to par veciem laikiem... Raksturīgi, ka lielais vairums veco drēbnieka amata meistaru vēl šodien dzīvo **Iekšrīgas rajonā.**

Vienu no vecākiem Rīgas drēbnieku amata meistaru **A. Kauku** apmeklēju viņa darbnīcā Zirgu ielā 5. Kaut galva jau balta kā ziedoša ābele un uz pleciem jau septītais gadu desmits, veco meistaru atradu, naigi strādājot pie moderna uzvalka šūšanas.

Lūdzu, lai sirmais amata meistars pastāsta kaut ko par to, kā rīdzenieki ģērbās 50—60 gadus atpakaļ.

Turpinādams darbu, tas stāsta: — Kādus 50 līdz 60 gadus atpakaļ Rīgā modē bija tā sauktās studentu bikses. Šīs bikses ceļos bija tik šauras, ka tikko kāju varēja cauri dabūt, **bet kāju gali bija totiesu 60 cm plati.** Platiem bikšu galiem **iekšpusē šuva labu krāsainu drānu** (bieži vien zīda), lai, ejot un bikšu galiem plivinoties, to redzētu... Tā bija arī zināma lepnuma pazīme.

Tādas bikses pirmie Rīgā sāka nēsāt **poļu studenti un vēlāk** nēsāja visi politehnikas studenti. Platās bikses bij dikti grūti šūt — vajadzēja izspiest no viena gabala drēbes. Biksēm nebija arī tā saucamās buktes, bet tās bija apaļas.

— Vai uz parāda arī šuvāt toreizējiem studentiem un citiem?

— Kā tad — bija jau daudz tādu gadījumu, — skan atbilde. — Vienam poļu studentam bija pie manis par šūtām drānām pa visu garo studiju laiku **sakrājies 300 rubļu liels parāds.** Pēc studiju beigšanas tas aizbrauca uz Poliju. Domāju, kā nu būs, kā mēdz teikt, «rēķins jāieraksta skurstenī». Bet tā nebija vis. Pēc viena gada bez kāda atgādinājuma saņēmu pa pastu savus 300 rubļus ar visām procentēm. **Dažs atsūtīja pēc vairākiem gadiem pat.**

Cits drēbnieks pastāsta, ka daudziem drēbniekiem bi-

juši tikai ļādi «kundes», kas maksājuši vienmēr skaidrā, un paši meistari ar uz parāda nestrādājuši, bet citi strādājuši arī uz parāda. Kāds no veciem latviešu drēbnieku meistariem, kurš tagad gan vairs pats nestrādājot, šuvis daudziem uz parāda. Tā parādnieku summa esot tik liela, ka tas būtu varējis par to **uzcelt otru četrstāvu namu**, kāds tam tagad esot tikai viens.

Ap 1895. gadu modē nākušas atkal šauras bikses. Tai pat laikā sākuši parādīties biksēm arī atloki, bet tie gan ieviesušies diezgan gausi. Sākumā šujot bijusi prasība, lai tiktu ieturēta taisnā līnija. Lai uzvalks piegulētu labi augumam, neticis prasīts. Sevišķi modē tad bijuši tā sauktie šesenroki vai šeses — gari (dažādās krāsās) svārki ar lielu šķēlumu mugurpusē.

Pēc 1895. g. nākošos gados nākušas atkal modē viscauri **vienāda platuma bikses**, kuras izskatījušās pēc «maisiņiem». **Bikšu platums augšgalā bijis tāds pats kā kāju galos**. Platums bija tāds, lai **neredzētu nemaz zābakus**. Ja bija, piem., 46. numura zābaks, tad var iedomāties, ka bikšu platums ar nebij vis mazais. Tādas bikses parasti šūtas no «kāravainas» (rūtainas) melni baltas drānas.

Svārki bijuši gari, no melnas drēbes, ar dziļu griezumu mugurpusē un spiciem stūriem. Šie svārki saukti par «švalbenrok» («bezdelīgas asti»).

Vēl kāds cits latviešu drēbnieks pastāsta, ka toreizējās aristokrātijas prasība bijusi, lai pašūtais uzvalks būtu **dikti viegls**. Ticis prasīts, lai pašūtās drānas būtu tik vieglas, ka miesa nemaz nesajustu to svaru. Nekādi polsteri vai stingri materiāli uzvalkā nedrīkstējuši būt. Parastā odere bijusi zīda. Lai apmierinātu šo prasību, drēbnieki centušies uzvalkus šūt no plānas drānas. Uzvalki, saprotams, bijuši neizturīgi. — Bet uz to jau toreiz aristokrātija neskatījās, — saka drēbnieks. **Tāpat nebijusi arī svarīga cena — kad tik vieglāks!...**

Minētais drēbnieks pirms pasaules kara strādājis arī kādus desmit gadus toreizējā **Pēterburgā**. No saviem Pēterburgas klientiem tam labi atmiņā palicis kāds **grāfs Orlovs-Davidovs**. Grāfs pie viņa pasūtījis parasti divas reizes gadā, katru reizi 6 uzvalkus. **Bez parastiem 12 uzvalkiem gadā** grāfs izdarījis arī dažādus citus pasūtījumus formas tērpiem u. c.

Pirms pasaules kara, stāsta drēbnieks E. Kļaviņš, Dzirnavu un Valdemāra ielu stūrī, rīdzinieki šuvuši svārkus ar mazākiem atlokiem, un paši atloku stūrīši bijuši

maziņi, maziņi, kur tagad esot prāvi. Biksēm visšaurākā vieta esot bijusi ceļi.

Svārki šūti taisni, bez pielāgošanas ķermenim, un izskatījušies «maisveidīgi». Tie bijuši arī krietni garāki kā tagad. Mugurpusē obligatoriska bijusi «šķēre» (iegriezums). Tādus svārkus vēl tagad varot redzēt bieži vien uz laukiem vecākiem ļaudīm mugurā.

Izrādās, ka iegludinātās bikšu vīles vai, kā parasti sauc, «buktes» nākušas Rīgā modē tikai ap 1905. gadu. Esot jau arī pirms tam gludinātas bikses, bet bez «buktēm». Tad bijusi liela māksla **izgludināt tā bikses, lai nebūtu nevienas krunkas un lai tās izskatītos kā caurules...**

Daži drēbnieki pastāsta arī vēl dažus gadījumus par zināmiem «ziķeriem». Parastais to «triks» esot arī vēl tagad sekošais. Ierodoties pie drēbnieka ar savu drēbi. Liekot pašūt uzvalku. Kad uzvalks gatavs, tad par uzvalku negribot maksāt, bet lai atpērkot to drēbnieks, jo atrodot visādas neesošas vainas (ka neesot pašūts tā, kā viņš to gribējis, vai esot sabojāts u. c.). Patiesībā vaina esot tā, ka pasūtītājam nepatīkot drēbe un viņš par katru cenu gribot tikt no tās vaļā.

Painteresējoties par patlaban modē esošiem kungu drānu «musturiem», drēbnieki izteicas, ka modē esot patlaban vairāk viegli strīpotas un vienādas krāsas drānas kā rūtotas. Pēdējās vairāk lietojot sporta uzvalkiem.

No modes sākot it kā **iziet smokingi**, kuri savus ziedu laikus piedzīvojuši **pēckara gados. Tagad vairāk atkal sākot pasūtīt frakas.**

Beidzot vēl mēģināju «izdibināt» drēbnieku domas par Velsas prinča jaunievedumu — nēsāt bikses bez «buktēm». Te nu tie pasmaida un saka: «Pie mums, Rīgā, tas nu gan laikam tik drīzi vēl nebūšot modē...»

VISS IR ATDZĪVOJIES

ATSKATS UZ MŪSU RŪPNIECĪBAS UN TĀS STRĀDNIEKU GAITĀM

Jēkabs Kalnakārkls ir metālists. Dienu dienā viņš skatās, kā zilgani melnais tērauds pārvēršas zeltaini spožā šķidrumā, kas, krāsainas zvaigznes zibsnīdams, ietek cilvēka veidotā formā. Piecdesmit gadi jau satecējuši vare-

nos veltņos, virzuļos un riteņos, bet Jēkabs Kalnakārkls kļuvis tikai mazliet baltāks.

— Es kļūstu baltāks līdz ar mūsu dzīvi, — viņš mierīgi saka, un mēs visi jūtam: šī vira baltais darbs padarījis ābeļu ziedu krāsā arī viņa paša galvu. — Es piecdesmit gadus esmu pārveidojis cieto metālu, — viņš latviešiem raksturīgi mierīgā balsī stāsta, — jo tāda bija arī mana dzīve. Pusmūža man vajadzēja visu graut. Iznīcināt muižnieku varu, lai latvju arājs brīvs un drošs staigātu pa vagām; lai smagas kā mūsu kādreizējās dienas vējā šūpotos brieduma pilnās vārpas. To visu vajadzēja man un tūkstošiem man līdzīgiem. Cik tāli tie gadi, bet vēl šodien šķietas — nav sen, kad sveši ļaudis valdīja latvju strādīgo tautu.

Man ir septiņdesmit gadu, — saka Jēkabs Kalnakārkls, — bet mana dzīve ir svētīta... Es savām acīm redzu latvju tautas brīvību un savu seno ienaidnieku galu. Tagad es zinu, mana dzīve nav bijusi velta. Manu brāļu ciešanas atmaksājas, un es savām vecuma nespēka miglotām acīm redzu tikai baltu dienu. Baltu un lielu ceļu, kas ved mūs augstāk, vēl lielākai un varenākai brīvībai pretī.

* * *

Mēs sēdam Jēkaba Kalnakārkla vienkāršā istabā kaut kur Bajāru ielas viņā galā, un es skaidri sajūtu:

— Šis sirmais metāla kausētājs savā sirdī pārkausējis dzīves pelēko alvu. Viņš zina latvju darbaļaužu ilgas pēc brīvības, pēc savas zemes un tautas atpestīšanas no svešu ļaužu varas.

— Mans jaunais draugs, — Jēkabs Kalnakārkls saka, — klausies mūsu darba vēsturi!

— Man ir liels gods, — es tāpat pusbalsī saku, un viņš stāsta:

— Mums bija drupas. Kur diennakti šalca milzīgo fabriku mašīnas, visur tikai postaža. Izsisti logi, dūmu aizmirsuši skursteņi un mēmas darbnīcu zāles...

Manām vecām acīm likās — te nekad vairs nebūs dzīvības, jo viņu aiznesa līdz lielgabalu pērkoņi un ložberu skaudrā švīkoņa. Aiznesa milzīgās Krievijas pilsētās, lai vairs nekad neatdotu...

— Un tomēr, tēv!

— Jā, un tomēr, dēls! Nāca spēks, kas šķietami mirušo

uzcēla no jauna... Vai tu atceries deviņpadsmito gadu? Rīga bija milzīga kapsēta. Lielie dūmeņi cēlās pret debesīm kā kādas senas dzīves pieminekļi, kas spēj godināt tikai pagātni...

Bet mēs, zilās blūzēs ģērbtās skudras, sākām strādāt... Viens dūmenis pēc otra atguva elpu, un viens strādnieku tūkstotis pēc otra ielīda atpakaļ klusajos korpusos. Mēs sākām darbu...

— Un tagad?

Tagad mūsu apstrādājošā rūpniecībā savu dienišķo maizi nopelna 95 866 strādnieki. No tiem metālus kaļ un mašīnas būvē 17 401, linus un zīdu auž 17 079, zaļo koku zeltu apstrādā 10 929. Pārtikas un garšvielu rūpniecībā strādā 15 246. Bet kur tad mūsu papīra, akmeņu, apģērbu un citas rūpniecības, kas visas prasa jaunus tūkstošus darba roku?

Viss ir atdzīvojies. Jauna darba vējš ir izpūtis klusumu no fabriku telpām, un varena mašīnu dunoņa palīdz arklam celt jaunu dzīvi.

Mēs visi jūtam — ceļš iet augšup, un jauns gads nesīs jaunu, priecīgāku darbadienu, jaunu un krāšņu, panākumiem veltītu, darba svētību.

IZCILU PERSONU DOMAS PAR ZIEMAS SPORTU

«Viens no maniem mīļākiem sporta veidiem ir slidošana,» saka Japānas pilnvarotais Latvijā Sin Sakuma.

Ko saka par slidošanu izglītības ministrs prof. Dr. A. Tentelis un tautas labklājības ministrs V. Rubuls.

Kad īsās ziemas dienas novakarē ielās un namu logos sāk mirdzēt elektriskās spuldzes, redzam daudzus sporta tērpos ģērbušos, slidām un lieliem zābakiem rokās steidzīgus cilvēkus. Šie lielie un mazie steidzīgie ļaudis ir ziemas prieku baudītāji — slidotāju saime.

Garāmejot iegriežos Artura Motmillera sporta piederumu veikalā. Tur šo lielo un mazo ziemas sporta entuziastu pilns. Pats Arturs, soļotājs Bernhards un vairāki palīgi spēj tik uzklausīt visu viņu «nelaimes» un pasniegt vajadzīgo.

Nav jau nemaz jābūt tūlīt lielam sportistam, lai slidotu, bet pavadīt dažu labu brīdi uz gludā ledus spoguļa, svaigā gaisā izvingrinot ķermeni pēc pavadītās darbadienas, par sliktu tas laikam gan nevienam nenāks. Lai dzir-

dētu, ko saka par pašu slidošanu un tās derīgumu, redakcijas uzdevumā griezos pie vairākām sabiedrībā redzamām personām, starp kurām ir tādi, kas paši piekopj šo sportu, un arī tādi, kas neslido.

Izglītības ministrs profesors **Dr. A. Tentelis** uz jautājumu, kas, pēc ministra kunga domām, ir labāk — piekopt slidošanu vai slēpošanu, atbild:

— Es stāvu par slidošanu, bet ne tik daudz par slēpošanu. Atzistu arī slēpošanu, bet ne sacīkšu slēpošanu.

— Kāpēc tā? — jautāju.

— Slidošanai dodama priekšroka tāpēc, ka tur cilvēks tik daudz nepiekūst.

Uz jautājumu, vai ministra kungs arī pats slido vai slēpo, skan atbilde:

— Pats gan ne slidoju, nedz arī slēpoju, bet agrāk vienu otru reizi slidoju arī.

Tālāk vēl ministra kungs laipni izteicās, ka jaunatnei un tāpat arī visiem citiem pavadīt dažas stundas dienā svaigā gaisā esot nepieciešams, lai nu to izdarot vai nu slidojot, vai slēpojot, vai arī staigājot.

Tālāk gribēju dzirdēt kaut ko par slidotājiem. Šai nolūkā apmeklēju vienu no ārzemju diplomātiskiem pārstāvjiem Latvijā — **Japānas pilnvaroto Sin Sakuma kungu**, kuru savā vidū ir saistījusi slidotāju saime.

Pēcpusdienas stundā, apvaicājoties Japānas sūtniecības kancelejā pēc S. Sakuma kunga, saņemu atbildi, ka ministra kungs patlaban aizņemts darbā. Paskaidrojot savu vēlēšanos, ka vēlos ar ministra kungu runāt par slidošanu, drīz vien saņemu atbildi, ka ministra kungs gribot pats personīgi teikt dažus vārdus par šo sportu.

Sēžu elegantā salonā, kura sienas grezno Japānas dabas skati un ainavas. Drīz vien atveras durvis un sava sekretāra pavadībā istabā vingru gaitu ienāk chargé d'affaires S. Sakuma kungs.

Pie tases tējas, cepumiem un glāzes «Henesī» ministra kungs laipni pastāsta par savām slidotāja gaitām.

Sakuma kungs savas slidotāja gaitas sācis jau 1916. gadā. Pirmo reizi slidojis uz Jalas upes ledus, uz Korejas un Ķīnas robežas. No tās reizes Sakuma kungs arī palicis par pastāvīgu šī sporta piekopēju un vēlāk slidojis gan Tokijā, Verino un daudz citās vietās.

Antverpenē viņš mācījies slidošanas tehniku pie speciālista daiļslidotāja. Ierodoties Latvijā, tūlīt pagājušā gadā sācis slidot.

Uz jautājumu, kā Sakuma kungam patīk slidot Latvijā un kur viņš mīl visbiežāk slidot, saņemu atbildi: — Man ļoti patīk slidot Latvijā, un slidošanu šeit dara vēl jaukāku skaistā daba ziemā. Visbiežāki slidoju **Vienības laukuma un Uniona slidotavās**, bet vienu otru reizi izbraucu arī uz Rīgas apkārtnes skaistiem ezeriem.

Runājot par slidošanas apstākļiem Japānā, Sakuma kungs paskaidro, ka Japānā neesot tādas slidotavas kā pie mums, tur esot tā saucamās mākslīgā ledus mājas. Slidojot viņš diezgan bieži, vienmēr brīvās dienās un brīvā laikā.

— Vai ministra kunga ģimenes locekļi arī slido? — Mana meitiņa **Fudiko** sāka slidot pagājušā gadā Vienības laukuma slidotavā. Arī šoziem viņa slido.

Sakuma kundze slidojusi bērnībā, bet tagad neslidojot.

Beidzot vēl lūdzu ministra kungam — kāds sports tam vislabāk patīk?

— Es mīlu visus sportus, bet viens no maniem mīļākiem sporta veidiem ir slidošana.

— Bet slēpošana? — To Sakuma kungs sācis mācīties tikai pagājušā gadā un piekopjot retāki.

Nemanot ir aizritējusi laba pusstunda tālās austrumu zemes laipnā diplomāta viesmīlībā. Atvados, un laipnais Sakuma kungs skaidrā latviešu valodā saka: «Sveiki!» Viņš Latvijā gribot iemācīties arī latvju valodu.

Tautas labklājības ministrs **V. Rubuls** par slidošanu izteicās:

— Slidošana, tāpat kā citi sporta veidi, ja tikai tā netiek pakļauta pārmērībām, ir ieteicama. Pavadīt kādu laiku svaigā gaisā slidojot — tas var nākt katra cilvēka veselībai tikai par labu.

— Vai ministra kungs arī pats slido? — Reti, agrāk gan vairāk slidoju, bet totiesu mani bērni labprāt piekopj šo sportu.

Beidzot sarunu, ministra kungs laipni nosaka: — Mani bērni tagad pat tikko kā pārnāca no Vienības laukuma slidotavas.

VAI PASAULE IET UZ PRIEKŠU

Jaunu gadu patīkamāk sagaidīt ar apziņu, ka laiks nav bijis velti pavadīts, ka ne tikai mūsu tauta, bet arī visa cilvēce ir pagājušā gadā pavirzījusies uz priekšu.

Izglītības ministrs un ievērojamais vēsturnieks **prof. Dr. A. Tentelis** attiecībā uz vēstures lomu pasaules attīstības gaitā izteicās sekoši: **«Kas attiecas uz vēstures zinātni un vēstures pētīšanu, tad pastāvīgi ir novērojams progress.»**

Prof. Pauls Dāle: «Cilvēce iet uz priekšu, par cik uz priekšu iet īpatņi un tautas, kas viņu sastāda. **Civilizācijas, tehnikas, zinātņu attīstības ziņā cilvēce noteikti iet uz priekšu,** bet ar to nav teikts, ka tā vienmērīgi iet arī **uz augšu** — garīgas pilnības pieaugšanā.

Cilvēces attīstības gaita virzās spirālveidīgi, bet šī spirāle bieži ir lauzīta un deformēta, kas iezīmē pagrimumus, katastrofas un regresu atsevišķos laikmetos un tautās.

Mums jātic, ka cilvēce un vispirmā kārtā **latvju tauta iet un spēji iet uz priekšu un augšu.** Šai ticībai, cilvēces un tautas radošiem spēkiem jāsaistās ar **ražīgu kultūras darbu — katram savā vietā un veidā. Mums nav pasīvi jāgaida, ko nesīs jaunais gads, bet, cik mūsu spēkos stāv, arī jātaisa, jāveido jaunais gads, jāpilda tas ar pozitīvas darbības saturu.»**

Prof. Mārtiņš Zīle: «Pasaules progress iespējams tikai sakarā ar **cilvēces garīgā līmeņa nepārtrauktu pacelšanos.** Gars ir cilvēka mūžīgais patiesības avots.

Visā darbībā cilvēkam jāmeklē patiesības gars. Un katrs, kas šos vārdus būs lasījis, vakaros gulēt likdamies, lai pārdomā katru reizi ar pazemīgu sirdi: vai tu savā dienas darbā **esi tiešām kalpojis patiesības garam?** Tava sirdsapziņa dos tev pareizu atbildi, un tu tad arī no savas puses piepalīdzēsi pasaules progresam.»

Rakstnieks pulkv.-ltn. **Edvīns Mednis:** «Vai pasaule iet uz priekšu? Parasti dzird, ka ne. Tomēr ir jāapgalvo pretējais. Pasaule ir **soļojusi tik ātri uz priekšu,** arī pēdējos gados, ka gandrīz vai jāšaubās, vai tā ir jau pastāvējusi gadu miljonus, ja tik daudz panākts, daudz sasniegts pat gadu desmitos.»

Mākslinieks tēlnieks **G. Šķilters** saka: «Pasaule vispār iet uz priekšu. Māksla ir luksus priekšmets. Kara un pēckara laiks radījis vispār lielu garīgu krīzi, un proti, aiz sekošiem iemesliem: pirmkārt, viena daļa cilvēku bija izvirtusi. Šie cilvēki meklēja neiespējamas baudas, meklēja pārspīlētus efektus, kas kairina nervus, — dekadentā mākslā (īpašības vārda nozīmē).

Otrkārt, iemesls bij tas, ka mākslas tehniskā puse bij nonākusi līdz vislielākai pilnībai, kur brīnišķīgi gleznoja,

zīmēja, bet garīgai pusei piegrieza mazāk vēribas, un māksla kļuva tukšāka. Vājākie mākslinieki nevarēja sasniegt tādu pilnību, to atmeta un teica — mēs atgriezīsimies pie primitīvā. Aiz šī iemesla izcēlās ekstrēmie virzieni mākslā, kas vēl tagad ir manāmi. Visi šie mākslas virzieni bija internacionāli. Tagad ir pagājuši un pārdzīvoti šie laiki. **Tautu nacionālā māksla atkal ir godā celta, kas ir bagāta ar garīgu saturu un tehniskā ziņā arī ir pilnīga.»**

Režisors — aktieris **J. Zariņš** izsakās: «Pasaule iet vispār uz priekšu un arī māksla. Līdz ar tautu atsvabināšanos no svešām un surogatīvām ietekmēm arī **māksla ir atguvusi savu īsto nozīmi — kalpot savas tautas gara dzīves pacelšanai,** iegūstot iedvesmi savas nācijas varoņlaikmetā.»

A.S. ««Fiat» autom[obiļi]» ģenerālpārstāvis Latvijā un Lietuvā **M. Zitmanis:** «Ka pasaule iet uz priekšu, ir neapgāžams fakts. Runājot par manu darbības nozari, it sevišķi pēdējā laikā, seko jauni sasniegumi nepārtrauktā rindā. Tagad jau itāļu «Fiat» fabrikas aeroplāni ir sasnieguši pāri par septiņi simti km stundā, par ko vēl dažus gadus atpakaļ nevarēja ir iedomāties.»

Tirgotājs — juvelieris **Rob. Valdmanis** saka: «Jā, pasaule iet uz priekšu tāpat kā pulksteņi un to attīstība. Mēs savā branžā gan tirgojam pēdējos gados par dažām procentēm mazāk nekā senākos laikos, bet ir izredzes uz pulksteņu tirdzniecības atdzīvošanos nākotnē.»

300 CILVĒKU GATAVO VIENU VELOSIPĒDU

DIVAS STUNDAS G. ĒRENPREISA VELOSIPĒDU FABRIKĀ

Iedomājieties: jūs ejat pa Brīvības ielu. Garām drāžas spožie automobiļi, savas zvanu mēles klakšķina trami, un kaut kur virs Vienības laukuma griežas lidmašīna.

Modernā tehnikas laikmeta aina, jūs apmierināti sacīsat un pat ar zināmu īgnumu vēršaties nosvīdušā velosipēdistā. Lūk, cilvēks, kas pats sevi padara par zirgu — dažs apvainots sodīsies, it kā velosipēda pedāļu mīšana darītu negodu visai cilvēku kārtai.

Taisnība, velosipēds bieži vien prasa sviedrus. Totiesu gar benzīna tvertnēm viņam nav nekādas daļas. Arī eļļu velosipēdam vajaga tikpat, cik prāvākai šujmašīnai. Zemā

iegādāšanās cena, protams, arī dara savu, un ērmīgais divriteņu daikts kļūst arvienu populārāks, skaita ziņā daudzkārt pārsniedzot ir spožos limuzīnus, ir visu braucamo ierīču pamatu — zirgu. Pat stadionos dārd slavas aplausi uzvarētājam, kad tas nosvīdis un aizelsies nokāpj no velosipēda. No rīta stāvat ielas malā. Un raugi — strādnieks brauc uz fabriku, skolnieks uz skolu, namamāte uz tirgu — visi ar velosipēdu. Paraugaties mūsu laukos — visi lielceļi mudž no vello skrējējiem. Tur pats lauku iedzīvotājs brauc savās darīšanās uz pagasta namu, skolu vai tuvāko centru. Tur pilsētnieks — tūrists apceļo savu dzimteni, priecādamies par druvu un mežu burvību. Velosipēds jau kļuvis par ērtu satiksmes līdzekli, kas pie tam pieietams ļoti plašām iedzīvotāju aprindām. Ir jau aprēķināts, ka apmēram katram 113. Latvijas iedzīvotājam pieder velosipēds. Salīdzinot ar citām zemēm, tas vēl nav daudz, jo, piemēram, Dānijā izbūvēti pat īpaši velosipēdistu ceļi, kur nepārtrauktā rindā brauc tikai divriteņi.

VELOSIPĒDU TAPŠANAS VĒSTURE

Bet neaizmirstat — bija laiki, kad mūsu dienās tik parastā velosipēda vēl nemaz nebija pasaulē. Gudri vīri gadiem ilgi lauzīja galvas, kā radīt braucamu daiktu uz diviem riteņiem, kuru dzītu paša cilvēka spēks. Varbūt viņiem nebija nemaz vieglāk kā tagadējiem izgudrotājiem, par stratosfēras lidmašīnu domājot. Tomēr beidzot lielā mīkla bija atminēta. No vienkārša koka pagatavoja divriteni. To gan nedzīna modernā brīvrumba. Lepnais braucējs, tērpies labākās drēbēs, lika galvā gaiši pelēku cilindri un teica:

— Pabrauksimies ar velosipēdu!

Tad viņš vilka savu jaunizgudrojumu kalnā, atgrūdās ar kājām un, raugi, gāzelēdamies noripoja lejā. Protams, 100 kilometru rekorda braucienu ar toreizējo velosipēdu nevarēja uzņemties, jo mašīna virzījās uz priekšu, tikai pastāvīgi ar kājām stumjoties.

Pagāja atkal gadi, un kādā jaukā brīdī pasaulē ieradās velosipēda vidējais ritenis.

— Es jums palīdzēšu, — viņš laipni teica vello sporta cienītājiem, bet tie tikai domīgi grozīja galvas.

— Jā, kur lai mēs tevi liekam, — viņi jautāja un pagaidām paminas pierīkoja priekšējam ritenim. Vēlāk pa-

minām sava vieta bija jāmaina uz pakaļējo ratu, un tikai galu galā tās palika vidū. Nu arī abi riteņi beidza ķīvēties, kuram jābūt lielākam, un velosipēda izveidošanās pirmais posms bija laimīgi galā.

Ļaudis brauca un priecājās. Desmit un dažreiz pat vairāk kilometru stundā — vai tas nav ieguvums? Tikai viena neērtība atklājās diezgan ātri. Un proti: velosipēdists sāka domāt, kāpēc man jāmin, arī no kalna braucot, kad mašīna skrien pati. Atkal sākās gara gudrošana, līdz radās tagadējās brīvrumbas sen aizmirstais sencis.

— Tas ir turīgs vīrs, — ļaudis apbrīnodami runāja, — viņam velosipēds ar «freilāgu»...

PAR 135 LATIEM

Lūk, cik gara velosipēda tapšanas vēsture! Tagad par to vairs neviens nedomā. Ieiet tikai veikalā un saka:

— Lūdzu, man velosipēdu, bet tikai uz gada nomaksu.

Veikalnieks sameklē papīru, pircējs parakstās, un par 135 latiem viņam pieder modernākais velosipēds, ar kuru, ja vien patikšana, var apceļot visu pasauli. Aizmirstībā sen nogrimuši laiki, kad spožais divritenis braucēju pacēla pāri ļaužu pelēkai viduvējībai. Tagad dažs labs domā pat otrādi — ja kādam velosipēds, tas nozīmē, ka skarbi sprakšķošais motocikls vai klusi šņācošais limuzīns viņam nekad nepiederēs.

Bet velosipēds neatlaižas. Viņš vairāk un vairāk nostiprina savas tiesības uz pasaules šosejām un lielceļiem. Visās zemēs dūmo fabrikas, kas ik gadus izsviež tirgū velosipēdu miljonus, jo grūtais tapšanas darbs prasa atmaksu.

— Man bija grūti dzimt, — tirkšķ velosipēdā zvaniņš, — un tāpēc es vēlos ilgi dzīvot.

20 000 VELOSIPĒDU

Latvijā ik gadus saražo 20 000 velosipēdus, no kuriem apmēram pusi dod viena pati G. Ērenpreisa fabrika. Tās īpašnieks pats savā laikā bija aktīvs sportists, kas «Marsa» trekā sajūsminātiem rīdziniekiem rādīja savu mākslu. Viņš gāja arī toreiz slavenā Ozolnieka velosipēdu fabrikā, lai mācītos divriteņu būvi un pēc gadiem kļūtu pats plaša

pasākuma vadītājs un īpašnieks. Arī tagad, kad viņa fabrikā strādā vairāk kā 300 strādnieku, viņš vienmēr un visur ir klāt. Fabrika strādā maiņās, jo tikai tā iespējams veikt visus pasūtījumus.

— Pagājušā vasarā, — stāsta fabrikas tehniskais vadītājs Krīgers, — bija dienas, kad pircēji stāvēja rindās. Tikko auto krava jauno velosipēdu bija gatava, to steigšus nogādāja veikalā, lai tikpat steigšus pārdotu. Savā laikā fabrika savus ražojumus arī eksportēja uz Pad. Savienību. Tagad tikko spējam veikt iekšējā tirgus prasības. Lielas neērtības uzņēmuma darbības paplašināšanai radīja piemērotu telpu trūkums. Tagad tas novērsts, jo vecā korpusa galā uzcelts jauns. Ērenpreisa fabrika pūlas iespējami maz izlietot ārzemju pusfabrikātu. Ieved tikai visnepieciešamāko, ko šeit nav iespējams iegūt. No ārzemēm nāk tērauds un citi metāli, kuru Latvijā nav. Visu citu veic mūsu strādnieki, caurmērā pelnot 120 latu mēnesī. Savu maizi uz velosipēdu rēķina ēd arī dažu citu metālrūpniecības nozaru strādnieki, kas veic vajadzīgos priekšdarbus dažādo metālu apstrādāšanā.

VELOSIPĒDA DZIMŠANA

Ar G. Ērenpreisa laipnu atļauju mūsu līdzstrādniekam bija izdevība vērot, kā no dažādu cauruļu, stiepuļu un skārda lentu kaudzēm top skaistais velosipēds.

— 300 strādniekiem jāpadara katram savs darbs, līdz jaunā mašīna gatava, — stāsta fabrikas vadītājs Krīgers.

Bez tam vajadzīgas vairāk desmit modernākās mašīnas, kas urbj, gludina un cērt dažādo metālu gabalus.

Vispirms dodamies pie riteņu loku gatavotājiem. Kaktā redzamas garas skārda lentas. Divi strādnieki laiž tās mašīnā, un dažos mirkļos jūsu priekšā skaisti veidots loks. Pat vajadzīgās rievas gumijas uzvilkšanai iespiestas. Nu lokus savā zināšanā ņem cits strādnieks, kas vada īpašu metināšanas ierīci. Tas sen vairs nav grūtais kalēja darbs. Vajaga tikai dažas sekundes laika, lai elektrības skaudrā liesma sakausētu loka galus un velosipēda riteņa pamats būtu gatavs.

— Bet kā tad jūs gatavojat spieķus?

— Ak, spieķus, — smiedamies saka fabrikas vadītājs, — tos mēs ik divas sekundes ražojam pa vienam.

Mūsu priekšā pavisam niecīga mašīna. To apkalpo tikai

viens strādnieks, un viņa darbs izpaužas mašīnas uzraudzīšanā. Tērauda darbarūķis pats ievelk sevī stiepuli, nocērt vajadzīgo garumu, uzsit spieķa galvu un iegriež vītnes. Visus šos darbus mašīna veic nepilnās divās sekundēs, ko turpat uz vietas arī konstatējam.

BRĪVRUMBA — VELOSIPĒDA SIRDS

Vissvarīgākā velosipēda daļa ir brīvrumba. No tās izgatavošanas atkarīgs divriteņa gaitas vieglums un lielā mērā arī izturība.

— Vēl trīs gadus atpakaļ brīvrumbas Latvijā negatavoja. Tikai pēdējos gados mūsu velosipēdu rūpniecība tā progresējusi, ka pilnīgi spējam veikt arī šo grūto uzdevumu. Brīvrumbu gatavošanā jāievēro vislielākā precizitāte. Mūsu fabrikā ir mašīna, kas tēraudu piegludina pat līdz 0,025 milimetra.

Mēs apstājamies pie kādas mašīnas, kura ievelk savā melnajā ķermenī garu cauruli. Mašīnas vidū urbji un naži, kurus apskalo dzeltēni brūns šķidrums, lai, ātri griežoties, metāli nesāktu degt.

Tikko vajadzīgais caurules gabals ievilkts mašīnā, darbā dodas naži, kas lielām sloksnēm izgriež skaidas, veidojot brīvrumbas virsmu. Tai pašā laikā caurules iekšienē savu darbu veic urbji. Dažās minūtēs mašīna pati izslēdzas, jo darbs padarīts. Ar vienu kustību strādnieks nocērt pagatavoto gabalu, un jūsu rokās — gluži silta brīvrumba, kas varbūt savā laikā slavenu darīs jauno vello rekordistu.

Tā gandrīz katra mašīna veic tikai vienu darbu, izgatavo šķietami sīku lietiņu. Kāda milzīga mašīna sit tikai caurumus, veidojot vidējā riteņa spieķus.

Beidzot sīkie metāla gabaliņi gatavi. Nu mašīnas var atpūsties, jo jāstrādā cilvēka rokām. Nākošā nodaļā redzam, kā veidojas velosipēdu rokturi, sametinās rāmis, izveidojas līganie sēdekļi un visiem pazīstamie zvaniņi dabū balsi. Katrs strādnieks ir darījis tikai savu darbu, bet kopā radies cerētais — velosipēds. Gluži kā skudras — katra nes tikai mazu stiebriņu, lai beigās uzceltos lielā skudru pilsēta.

Nu jāsāk viens no grūtākiem darbiem — velosipēda montēšana. Katra daļiņa iegulstas savā vietā. Visam jābūt tā, lai mašīna strādātu vislabāk, gaita būtu visvieglākā un darba mūžs — visilgākais.

Tikai kad velosipēds pienācīgi pārbaudīts, viņu nes pašā fabrikas augšstāvā, kur jau gaida 3500 citas, spoži lakotas mašīnas.

— Viņu skaits augs ar katru dienu, jo citādi nākošā vasarā būs atkal daudziem jāpaliek tukšā!

KAS BRAUC?

Vispirms jākonstatē, ka velosipēdu braukšanu arvien vairāk ieciena sievietes. Vēl tikai dažus gadus atpakaļ dāmas uzskatīja par sliktu toni sēdēt velosipēda sedlos. Tagad uzskati mainījušies. Šodien jau apm. 40 proc. no visiem vello braucējiem ir daiļā dzimuma pārstāves. Viņas sirdīgi cīnās pat trekos un šosejās.

Velosipēdu braucējus pēc arodiem nevar dalīt. Šo lēto un ērto satiksmes līdzekli ciena visi, kas nevar nopirkt motociklu vai auto. Tomēr vienā ziņā vello cienītāju saime dalās, un proti: laucinieki noteikti pārspēj pilsētniekus, kas labāk autobusā rij benzīna tvaikus nekā svaigā gaisā brauc ar velosipēdu.

KOPSAVILKUMS

Latvijas velosipēdu ražošana paplašinās ar katru gadu. Jau tagad šai nozarē strādā vairāki tūkstoši strādnieku. Savu dienišķo iztiku pelna arī remontdarbnīcu īpašnieki, veikalnieki un viņu kalpotāji. Arī gumijas rūpniecībai velosipēds ir stiprs atbalsts, jo saražoto riepu skaits sniedzas daudzos desmitos tūkstošos. Veselai ļaužu grupai tātad eksistences pamats nav nekas cits kā velosipēds. Beidzot viņš savu atbalstu sniedz arī valsts kasei un sevišķi tās valūtas krājumiem.

— Es cilvēkiem daru tikai labu, — ja varētu runāt, sacītu spožais divritenis.

LIKVIDĒSIES ARĪ «BALTĀ NAMA» ĪPAŠNIECE — LATVIJAS TIRGOTĀJU SAVIENĪBA UN CITAS TIRGOTĀJU UN RŪPNIEKU BIEDRĪBAS

Nodibinoties Latvijas tirdzniecības-rūpniecības kamerai, jālikvidējas daudzām tirgotāju un rūpnieku biedrībām, savienībām un apvienībām, kuru ir diezgan prāvs skaits. Visas šīs daudzās biedrības, kur dažu sastāvā esot

tikai nedaudzi biedri, tomēr lepojas ar vārdu «Latvijas...», «Rīgas...» utt., radot arī pašu biedrību nosaukumu lietā lielu jucekli.

No tirgotāju biedrībām, kurām būs jālikvidējas, atzīmējama lielākā un populārākā tirgotāju biedrība **Latvijas tirgotāju savienība** Valdemāra ielā 35.

Latvijas tirgotāju savienība faktiski izaugusi no jau pirmskara laikā Rīgā pastāvējušās **2. Rīgas tirgotāju biedrības**. 1919. g. no Krievijas Rīgā atgriežoties daudziem pazīstamiem tirgotājiem, kuri bija izklīduši pa kara gadiem pa visu Krieviju, pēdējie iestājās 2. Rīgas tirgotāju biedrībā. Pievelkot plašākas tirgotāju aprindas un dažas mazākas tirgotāju biedrības, tika nodibināta Latvijas tirgotāju savienība. Tika izstrādāti jauni statūti.

Savienība iesāka rosīgu darbību un savā pastāvēšanas laikā ir sarīkojusi diskusiju vakarus, konferences un kursus. Lai saistītu kopējā organizācijā arī provinces tirgotājus, tiek nodibinātas daudzas nodaļas provinces pilsētās un miestos.

1924. g. savienības valde nolemj iegādāt savu nekustamu īpašumu. Par tādu tiek izraudzīts kāds ar parādiem apgrūtināts gruntsgabals Valdemāra ielā 35, kur tagad paceļas skaistais, tā sauktais «Baltais nams». Toreiz gan tagadējais «Baltais nams» izskatījās bēdīgi, no baltuma nebija ne vēsts. Nams prasījis lielus līdzekļus, apm. pāris miljonus, un vajadzējis maksāt arī atkāpšanās naudu nama iemītniekiem. Pēc lielāka kapitālremonta izvešanas namā izbrīvētas divas skaistas zāles, kuras līdz šim tika izīrētas organizācijām un biedrībām dažādiem sarīkojumiem. Interesanti atzīmēt, ka **vienas zāles sienas grezno visu Latvijas pilsētu ģerboņi**. Namā atrodas arī savienības kanceleja un valdes sēžu telpas. Nams savā laikā pirkts par 100 000 Latv. rubļiem, un tas vēl esot, cik zināms, apgrūtināts parādiem.

Pirmais savienības priekšsēdētājs 1919. g. bija tirgotājs **Dunce**. Sākot ar 1920. gadu, savienības valdes priekšsēdētāja posteni bez pārtraukuma līdz šim laikam ieņēma pazīstamais tirgotājs **Fricis Lasmanis**. Priekšsēdētāja 1. biedrs bija tirgotājs un namsaimnieks **Mārtiņš Miljons** un 2. biedrs tirg. **Dāvids Muške**. Savienības valde komplektējās no 20 locekļiem. Biedru skaits apm. 300.

No minoritāšu aprindu vai vismaz, kur lielākais procents biedru ir cittautībnieki, ir minama **Rīgas vācu tirgotāju biedrība** (agr. Tirgotāju kamera) Ģildes lau-

kumā 4, kura dibināta 1905. gadā. Šī biedrība sastāvot galvenokārt no vācu tautības tirgotājiem.

Otra biedrība, kuras sastāvs arī komplektējies lielāko tiesu no minoritātēm, ir **Rīgas tirgoņu biedrība** Anglikāņu ielā 5, kur tai pieder arī nekustams īpašums — trīsstāvu nams. Biedrība dibināta 1881. gadā. Tās tagadējais priekšnieks tirgotājs **Oskars Jakšs.**

No rūpnieku biedrībām, kuras galvenā kārtā komplektējās no minoritātēm, kā vāciešu biedrība, ir minama **Rīgas fabrikantu biedrība** M. Grēcinieku ielā 1, kuras priekšnieks esot **Dr. R. Erhardts.**

Otra minoritāšu rūpnieku biedrība (galvenokārt žīdu) ir **Latvijas ekonomiskā biedrība,** kurā savā laikā aktīvi darbojies **Dr. Zivs.**

Latviskāka esot **Latvijas tekstilrūpnieku biedrība,** bet interesanti atzīmēt, ka pēdējā, nedz arī kādā citā rūpnieku biedrībā nesastāvot tādi lieli uzņēmumi kā: **«Rīgas vilnas manufaktūra», «Rīgas audums», «Jelgavas audums»** u. c.

KAS IR UN KO DARA BIRŽA

Ikdienišķā dzīvē bieži dzirdam lietojot vārdus: «birža», «biržas kurss», «biržas māklers» u. c. Tāpat katrs rīdzinieks zin, kur atrodas dzeltenibrūnais, impozantais biržas nams, kura uzrakstu plāksnītes tiklab L. Pils ielā 24, tā Jēkaba ielā 1 rāda, ka tas pieder Rīgas biržas sabiedrībai.

Lai redzētu, kā norit Rīgas biržā parastā ikdienas darbība, ar biržas vadošo personu laipnu atļauju bija izdevība apskatīt telpas un paraudzīties, kā rit darbība tajā. Biržas nama apakšējā stāvā atrodas lielā apmeklētāju zāle.

Uz lielām kolonām un atsevišķiem postamentiem ar uzrakstiem «banku nozare», «koku eksports», «kapteiņi» u. c. lielā zāle tiek sadalīta (apmeklētāju interešu labā) nodalījumos, bet šie nodalījumi praktiski gan netiekot ievēroti... Biržas oficiālais darbības laiks no plkst. 11 līdz 12 dienā, kad tajā var ierasties apmeklētāji, bet ne tik ātri jau var noslēgt dažādus darījumus — pienāk jau plkst. 13, kad durvju sargs atgādina pēdējiem apmeklētājiem, ka birža ir slēgta. Tikai pie sienas un logā savu «dzīvo» valodu runā biržas kursu melnā tāfele (kura tiek uzlikta saziņā ar Latvijas banku katru dienu).

Ar valdības jaunizstrādātiem likumiem patlaban uz

dienas kārtības ir **daudzo tirgotāju, rūpnieku un amatnieku biedrību likvidēšanās.** Jaunie likumi biržu darbību visā visumā **neskar,** bet likumā par Tirdzniecības un rūpniecības kameru noteiktās robežās Biržas komiteja līdzdarbosies saimniecisko jautājumu kārtošanā.

Biržas Latvijā darbojas uz 1923. g. 17. aprīļa un pārgrozītā no 1935. g. 13. maija «Likuma par biržām» pamata.

Likums nosaka, ka biržas ir tirgotāju, rūpnieku, kuģinieku, kā arī citu ar tirdzniecību, rūpniecību un kuģniecību nodarbojošos iestāžu un personu **savstarpējās informācijas un dažādu tirdzniecisku darījumu noslēgšanas vieta.** Biržu pārzin **biržas sabiedrība,** kura bauda **juridiskas personas tiesības.**

Biržas sabiedrībā var uzņemt tirdzniecības uzņēmumus, kas izpirkuši 1., 2. un 3. kateg. tirdzniec. zīmes, rūpniecības uzņēm., kam ir rūpniec. zīmes no 1. līdz 4. kateg., kuģniecības uzņēm., kuri izpirkuši 1., 2. un 3. kateg. zīmes, un kuģu īpašniekus ar kopēju kuģu tonnāžu pāri par 300 t neto. Vēl var uzņemt kooperat. sabiedrības un atsevišķus kooperatīvus ar 1., 2. un 3. kateg. tirdzn. zīmēm un lauksaimniecības biedrības un to apvienības, ja pēdējo valdes atrodas biržas pilsētā. Biržas sabiedrības izpildu orgāns ir **Biržas komiteja.**

Biržas pārvalde ir: 1) biržas sabiedrības locekļu vispārējā sapulce, 2) Biržas komiteja un 3) revīzijas komisija.

Pēc Latvijas valsts nodibināšanās Rīgas biržas komiteja turpina savu darbību kā **Rīgas lieltirdzniecības priekšstāve,** piegriezdama visu iespējamo vērību eksporta, importa banku darbības, kuģniecības un Rīgas ostas izbūves veicināšanai.

Patlaban Rīgas biržas komitejas sastāvs (pēc 1935. g. 28. maija sapulces) ir sekošs: priekšsēdētājs **prof. Dr. Ernests Birkhāns,** priekšsēd. vietnieks **Eižens Švartcs,** biržas vecākie — **Mārtiņš Miljons, Aleksandrs Stancke un Jānis Vēciņš,** biržas vec. subst[itūts] Jānis Eikerts un Arvīds Bogdanovičs. Locekļi: **O. Andersons, V. Ķuze, Fr. Lasmanis, L. Levsteins, J. Mülmans, K. Plāts, J. Zalcmans un A. Ziebergs.** Rīgas pilsētas valdes pārstāvis Biržas komitejā ir **J. Vāgners,** bet locekļu substitūti ir J. Rubenis, H. Gaabe, A. Kuraus, K. Bigge un O. Knierims.

Rīgas b. kom. atbildīgie darbinieki skaitās: sekretārs **V. Helds,** virsinž. M. Prēslaks, tirdzn.-statistisk. nod.

vadītājs A. Bannevics, dzelzc. nod. vad. G. Fielhäsers, grāmatv. N. Lemke. Bez tam vēl pie Biržas kom. pastāv amata personas — zvēr. biržas mākleri: P. Rupners un H. Kiršteins, bet Rīgas ostas zvēr. vateršauts kapteinis Fr. Eglīte.

Atzīmējama arī R. b. kom. kuģu būvētavas darbība, kur nodarbināti apm. 120—140 strādnieki. Bez daudz citiem pasūtījumiem izdarīti 34 kuģu remonti. Ar Biržas kom. 2 celtņiem muitas rajonā pacelts daudz preču. Elevators, kurš brīžam pieder kopīgi ar Rīgas pilsētu, izīrēts Zemkopības ministrijas vajadzībām.

Biržas komercskolas ēkā Kalpaka bulvārī, kurā līdz 1934. g. rudenim bija novietotas vācu pilsētas skolas, tagad novietota Rīgas pilsētas V. Olava komercskola. Rīgas biržas banka 1934. g. pelnījusi Ls 131 575,17 un tās bilance bija 1 403 139,74.

Bez tam Biržas komitejai pieder vēl **Milgrāvja muižas** neatsavināmā daļa un dažas citas zemes, kuras izīrētas koku laukumiem un ganībām. Rīgas biržas komitejas nams Kuģu ielā 25 bija izdots — puse Kr. Valdemāra kuģu vadītāju un mehāniķu skolai, bet otra puse «Rīgas jūrnieku namam».

Beidzot interesanti vēl atzīmēt uzdevumu, kuru Rīgas biržas komiteja ir uzskatījusi vienmēr par vienu no saviem svarīgākiem, — tas ir Rīgas biržas parašu konstatēšana un iztulkošana, kuru pirmsākums jau ir meklējams ap 1783. g., parādoties tā sauktām izdevumu konvencijām. Pēdējos gados Biržas komiteja ir strādājusi pie 1908. g. iespiesto parašu kopojuma un ir to pārstrādājusi attiecībā uz koktirdzniecību, ekspedīcijas tirdzniecību, banku darījumiem un tirdzniecību.

Bez Rīgas biržas vēl pastāv biržas Liepājā un Ventspilī.

KRISTĀLA PUĶES UN STIKLA PALMAS

MĒS IEPAZĪSTAMIES AR MODERNĀKO LATVIJAS STIKLA FABRIKU

Kur atrodas Jūlija iela? Uz šo jautājumu vislabāk atbildēs Iļģuciema darbaļaudis. Viņi zina, ka trešā numurā atrodas visā Latvijā un arī tālu aiz mūsu zemes robežām pazīstamā Iļģuciema stiklu fabrika, kas gatavo visu no vienkāršākās degvīna pudeles līdz smalkākai kristāla vā-

zei. Liela daļa no tiem acis žilbinošiem brīnumiem, kurus ik dienas redzam veikalu logos, nāk no Iļģuciema stiklu fabrikas. Aiz daudzām sētām un šaurām strādnieku kvartāla ieliņām aizslēpusies, tā varenīgi ceļ pret pelēkām ziemas debesīm savu garo skursteni, kas pieelso visu plašo apkārtni.

Bet Iļģuciema strādnieki par to neļaunojas. Viņi zina: tur 540 ģimeņu tēvi un maizes gādātāji var nopelnīt dienišķo sev un piederīgiem. Kamēr dažai labai citai stiklu fabrikai jābēdājas par darbu trūkumu, iļģuciemiešiem tas rūpes nerada. Fabrikas vadība ar dir. Plostnieku priekšgalā nemitīgi domā par jauniem ražošanas veidiem, kas iekārdina pircēju tūkstošus ar savu skaisto nostrādājumu gan kā dārgi kristāla trauki, gan skaisti apgleznotas vienkārša stikla vāzes.

Direktora kabinetā redzama vesela rinda smalku stikla izstrādājumu, kurus domāts ražot nākotnē. Tur dažādas vāzes, augļu trauki, glāzes — viss īsti stiklu rūpniecības mākslas darbi.

— Nelaime tikai, — žēlojas direktors, — ka mūsu strādnieki vēl nav paguvuši iemācīties patstāvīgi šādas mantas gatavot. Varētu šo darbu iemācīties, atkal Latvijas rūpniecība spertu lielu soli uz priekšu. Kamēr tas nav, strādājam, ko zinām.

Tomēr jau tagad Latvijas stiklu rūpniecība var būt lepna. Viņas inženieri, strādnieki un meistari prot darināt, no vienkārša cilindra sākot, līdz dārgākai vāzei, kuras vērtība sniedzas simtos latos.

SOMIJAS SPOŽIE AKMEŅI

Direktora pavadībā dodamies fabrikā. Ziņkārīgo preses cilvēku acis vispirms ierauga nelielu telpu, kurā divi strādnieki sēd pie spožu akmeņu kaudzes. Vienmērīgiem sitieniem viņi sadragā akmeņus sīkos gabaliņos. Turpat blakus klusu griežas dzirnavas, kurās savādie akmeņi pārvēršas spoži baltos miltos.

— Tas Somijas kaļķu špats, — stāsta fabrikas vaditājs, — viena no skaistā stikla pamata vielām.

Kad akmeņu kaudze samalta, miltus nogādā blakusēkā, kur piejauc pārējās izejvielas, lai lielās koka kastēs nākošo stikla masu varētu nest uz galveno ēku. Tur 1450 gr[ādu] karstumā zvēro kausētavas. Tik lielā kar-

stumā baltais pulveris paliek $2^1/_2$ stundas, līdz tas sāk vārīties kā sīrups. Nu stiklu rūpniecības lietpratēji vēro, vai verdošā stikla masā vēl nav palikuši «pūšļi». Sīrupam jābūt pavisam vienveidīgam, jo katrs gaisa pūslītis nākošā pudelē vai vāzē rada neizlabojamu defektu.

VANNAS UN «TĪĢEĻI»

Stikla masas kausēšanai darbojas divējādas krāsnis. Tā sauktās vannu krāsnīs stikls vārās kā lielā ezerā. Šo krāšņu priekšrocība, ka tais vienā laikā var sagatavot vairāk masas, bet tā var būt tikai vienvērtīga. «Tīģeļiem» šai ziņā liela priekšrocība. Tie ir īpaši nedegoša materiāla kubli, kurus pirms lietošanas vismaz četras dienas pieradina pie lielā karstuma.

— Kad «tīģeļi» darbam gatavi, ķeramies klāt un krāsnī iekšā, — stāsta dir. Plostnieks.

Katrā krāsnī novieto vairākus kublus, kurā katrā kūst savas kvalitātes stikls. Tā «tīģeļu» labā īpašība. Viņiem tikai viens ļaunums: apmēram astoņās nedēļās «nedegošais» materiāls ir... sadedzis. Ja kausējams kristāls, «tīģelis» sadeg vēl ātrāk. Fabrikai darbojas vesela nodaļa, kur gatavo tikai šos gaiši pelēkos stikla šūpuļus.

CILVĒKI AR PIPEM

Pa šaurām durvtiņām nonākam fabrikas sirdī — pūtēju nodaļā. Uz plaša paaugstinājuma, kas ielenc krāsni no visām pusēm, strādā zilās darba blūzēs izmetušies pūtēji. Katram rokā gara nūja, kuru stiklu strādnieki sauc lepnā vārdā — par pīpi.

No krāsns uz paaugstinājuma malu teciņus vien steidzas «mērcētāji». Viņi pīpes galu iemērc verdošā masā. Tad nūju paķer jauna strādniece, kas sīrupveidīgo šķidrumu izveido par mazu bumbieriti. Tas ir nākošā veidojuma pamats, kuram ļauj drusku atdzist. Tad pīpi savās rokās ņem pūtējs. Viņam ar acumēru jānosaka, cik masas vajadzēs, teiksim, «kočiņa» pudelei. Istie speciālisti to dara ar lielu veiksmi. Tikai apmēram 10 proc. pudeļu gadās mazliet lielāks svars un līdz ar to tilpums. Tās šķirotāji ieskaita nederīgās, un viņu ceļš ved atpakaļ 1450 gr. karstumā.

Kad pudele gatava, viņu sasilda no jauna, lai kaklam varētu uzgriezt skaistās vītnes.

RŪDĪTAIS STIKLS

Nu sākas grūtākais stikla apstrādāšanas posms — viņa atlaidināšana.

— Rīgā reklamē tā saukto rūdīto stiklu, — stāsta dir. Plostnieks. Šie veikalnieki pūlas nezinātājiem iegalvot, ka viņu stikli tā «norūdīti», ka viņiem nekaitē ne straujas temperatūras maiņas, ne pat sitieni. Tādām gudrībām tic, protams, tikai nelietpratēji, jo stiklu nevar rūdīt kā tēraudu, bet gan atlaidinot. Katru priekšmetu tur zināmu laiku 580 gr. lielā karstumā, līdz iekšējie spēki, kas iedarbojas kvarca molekulās, gūst zināmu līdzsvaru. Tomēr nav jāaizmirst, ka katram stiklam reiz jāplīst neatkarīgi no temperatūras vai triecieniem. Tikko iekšējie spraigumi viens otru uzvar, spogulim vai citam priekšmetam jāsabrūk sīkos putekļos. Nezinātāji tādas lietas uzskata par «noslēpumainiem likteņa mājieniem», kaut gan noticis pavisam vienkāršs un dabisks process.

Stiklu rūdīšanu var izdarīt kura katra namamāte, lielā karstumā pārbaudot, vai glāze pietiekoši apstrādāta. Ja tas nebūs noticis, viņa saplīsīs un manīgiem tirgotājiem drusku saplaks slava viņu rūdīšanas burvju mākslai.

SLĪPĒTAIS STIKLS

Kad meistari atzinuši, ka vairs nav jābaidās par izstrādājumu sabrukšanu, tos pārbauda. Strādnieces uzmanīgi apskata katru trauku, vai tam vienāda krāsa, kaut kur nav manāmi pūslīši vai kādi citi trūkumi. Tikai tagad glāzes, vāzes un cilindri nonāk pie slīpētājiem. Cilindru gatavotāja garos stikla stobrus sagriež gabalos. — Katru glāzi pēc tam noslīpē, lai tējas dzērājiem lūpas nesagriež, — smaidīdama saka mazā strādniece.

ZELTA VĀZES

Kamēr balto trauku izgatavošana samērā vienkārša, lielas zināšanas un dārgus palīglīdzekļus prasa krāsainie izstrādājumi. Lai vāzes būtu skaistās krāsās, stiklu ma-

sai piejauc metāla oksīdus. Tā dzelzs stiklu dara zaļu, bet īstais zelts — rozā.

— Mēs uzpērkam vecos cara piecniekus, samaļam smalkus un krāsojam savas vāzes!

Turpat blakus apstrādā ledus stiklu, no kura glāzēm karstās vasaras dienās tik tīkami dzert vēso limonādi. Lai vienkāršā glāze pārvērstos ledus stiklā, tās virsmu saplaisā, pēc tam atkal sakarsē, un, raugi, trauka sienas klāj dīvainas puķes gluži kā ziemā logus.

KRISTĀLA PASAULE

Kā īstā svētnīcā nonākam kristāla apstrādāšanas nodaļā. Te pie slīpējamām mašīnām strādā tikai daži cilvēki, kas dārgās vāzēs, pūdera trauciņos, vīna pudelēs, tintnīcās un citos skaistos izstrādājumos darina mākslinieciskos greznojumus.

— Cik maksā šī vāze?

— Astoņdesmit latu!

— Sakait — kāpēc kristāls tik dārgs?

— Tāpēc, ka visi skaistinājumi jāveic rokām. Fabrikai jāvēro, lai vissīkākā līnija būtu precīzi darināta, lai ikkatrs spodrinājums izceltu trauka īsto daiļumu. Tas maksā ražotājiem un tāpēc arī patērētājiem.

Blakus kristāla apstrādāšanas nodaļai atrodas vienkārša stikla daiļotava, kur vāžu sienās izaug smuidras palmas un balti dzeltēnais pīpenīšu skaistums apvij slaidu dzēriena trauku. Rūpīgu strādnieču rokas skaistu dara savu darbu, lai pircējiem tas patiktu un viņām, pa Jūlija ielu nākot, vienmēr pretī dūmotu augstais skurstenis.

SEKMES CIPAROS

Iļģuciema stiklu fabrikas gada apgrozījums pārsniedz 1 100 000 latus, pie kam kristālu vien ražo par apaļiem 40 000 latiem. Darbu še atrod 540 strādnieki. Vislabāk atalgoti kristāla slīpētāji un pūtēji; visvājāk — nespeciālisti — dienas strādnieki. Tomēr, caurmērā rēķinot, Iļģuciema stiklu fabrika vietējiem strādniekiem viena no labākām darbavietām.

STIKLINIEKU ORGANIZĀCIJAS

Stiklu rūpniecības strādnieku arodbiedrība arī viena no sparīgākām mūsu organizēto darbaļaužu saimē. Pagājušā gada jūlijā, arodbiedrībai dibinoties, bija tikai 250 biedru, tagad jau 774. Arodbiedrība panākusi strādnieku darba apstākļu uzlabošanos. Sevišķas pūles darba devēji pielikuši, lai pienācīgi nostādītu higiēniskos apstākļus, cik nu to katrā vietā stiklu rūpniecības īpatnības atļauj. Patlaban strādniekiem uzlabojas arī darba iespējas. Sāk strādāt Birzuļa fabrika un «Ausma».

Arodbiedrība savu rosību parādījusi arī sabiedriskā laukā. 19. dec. notika kopēja eglīte. 15. februārī paredzēts plašs izrīkojums.

KO SMAGAIS STĀSTĪJA PAR VIEGLO UN ĀTRO?

(SARUNA AR HANZAS IELAS «PAVALSTNIEKU»)

No Volfšmita akciju sabiedrības liķieru fabrikas, garām Preču stacijai, līdz pat kristīgo jaunekļu sporta laukumam ik dienas stāv savāda karavāna.

Tie nav tuksneša ceļotāji, kas ved tālo zemju dārgumus, nē — viņu vārds pavisam vienkāršs un prozaisks — Rīgas smagie ormaņi. Viņu dzīves un darba apstākļi — tā ir pavisam īpatnēja pasaule, kur valda stingra disciplīna un senu ierašu pildīšana.

Jau agrā rīta stundā, kad daudzos Rīgas kvartālos vēl valda laisks miers, no visām pilsētas malām Hanzas ielā sabrauc viņas pavalstnieki. Tā paši sevi jokodami dēvē šie priekšautotie vīri, kuri visu dienu te pacietīgi gaida savu darba kārtu.

Patlaban lielākos piedāvājumus sagādā malkas pircēji.

Plašie Preču stacijas laukumi glabā sevī milzīgus zaļā zelta krājumus. Katru gadu rudens un ziemas mēnešos no šejienes aiziet kaloriju miljoni, lai sasildītu vai nu vienkārša strādnieka dzīvoklīti, vai arī izkvēlotu mākslinieka rokas darinātā kamīnā.

— Mēs vienādi laipni pakalpojam visiem, — saka vecais ormanis, kas te, vējainā Hanzas ielā, pavadījis savu mūžu.

— Tomēr atrast cilvēku, kam jūsu pakalpojumi vaja-

dzīgi, arī nav viegla lieta, — viņš atklāj sava veikala noslēpumu.

— To prot tikai īsts ormanis, kas jau pa gabalu saredz, kur nāk bērim auzas...

Šī cilvēku pazīšana Hanzas ielas pavalstniekiem patiešām apbrīnojama. Tikko parādās gājējs, kas, pēc ormaņa domām, meklē viņus, nepazīstamajam tuvojas vairāki pakalpojumu piedāvātāji.

— Kungs, uz kurieni tad šodien brauksim? — skan draudzīgs jautājums, kas tikai retos kļūdīšanās gadījumos paliek bez atbildes.

— Cilvēkiem nepatīk gara ceremonēšanās, — mani pamāca vecais ormanis, — jo draudzīgās sarunās viņi cer vienmēr vairāk no mūsu algas nokaulēt. To, protams, zinām arī mēs un līdzīgā ceļā pūlamies «pa draugam» vairāk nopelnīt...

— Kāda jūsu izpeļņa?

— To noteikti grūti pasacīt. Ja vērtēsim laimīgās dienas, domāsiet, ka esam īsti bagātnieki. Ja teiksim tukšās, ļaudis sacīs — tā nav taisnība. Mums, ormaņiem, jānopelna maize diviem — vispirms zirgam un tad sev. Katrs kārtīgs braucējs vienmēr pirmā vietā tur zirgu. Rīdzinieki, lūk, lepna tauta — viņi pat šāļu malkas vezumiņu grib vest ar sacīkšu zirgu. Kam nav zirga, nav arī darba.

Izrādās, ka saimnieciskās krīzes laiks lielas pārmaiņas radījis pat Rīgas ormaņos. Iznīkusi liela daļa lielo ekspeditoru, un viņu vietā saradušies vienzirdzinieki, kuri paši arī brauc.

Smagā ormaņa darbs ir viens no grūtākiem. Varbūt arī lielā mērā tāpēc šai arodā daudz alkoholiķu.

— Ir pat cilvēki, — sarūgtināts stāsta vecais vīrs, — kam mājās bērniem nav maizes, bet tēvs visu peļņu «sadzen pudelē». Tomēr pēdējā laikā tādu paliek arvien mazāk. Daudzi, kam darbā labāk veicas, tikuši pat pie savām ģimeņu mājiņām un dzīvo pārtikuši. Pēdējā laikā labāk arī vieglajiem ormaņiem, kurus vēl pirms dažiem gadiem pilnīgi draudēja iznīcināt auto.

— Tie laiki tagad pārdzīvoti. Katram palikusi sava vieta un savs gabals maizes.

Izrādās, ka arvien vēl netrūkst ļaužu, kas labprāt maina auto aizrautīgo braucienu pret ormaņa lēnīgo klakšķināšanu.

Patlaban no Ķieģeļu ielas puses tuvojas nācējs. Mūsu saruna jāizbeidz, jo tam cilvēkam droši vien kaut kur aiz

Gaisa tilta vai 1905. g. parka ievajadzējies malkas. Tas maksās trīs latus, un druknais bēris viņa mājās aizvedis veselu vezumu maigi rožaino bērza šķilu.

VAI SVARĪGAIS VĒSTURISKAIS NOTIKUMS PIRMS 700 GADIEM NORISINĀJĀS LATVIJĀ VAI LIETUVĀ?

(SAULES KAUJAS ATCEREI)

Šoruden paiet 700 gadu kopš lielās lietuvju—latvju kaujas pret vācu Zobenbrāļu ordeni, kurā tas tika iznīcināts, tā ka viņa atliekas bija spiestas apvienoties ar Teitoņu ordeni. Šo lielo cīņu nosauc par kauju pie Saules vai **Saules kauju**, un tā notika **1236. g. 22. septembrī**. Par pašu šo kauju diezgan sīkus aprakstus var atrast vēstures lapaspusēs, bet tuvākie apzīmējumi par **kaujas vietu ir** trūcīgi. Daži vēsturnieki uzsver, ka Saules kauja notikusi tagadējā **Zemgalē uz Mēmeles upes krasta Vecsaules tuvumā**, bet otri turpretim domā, ka kauja notikusi tagadējā **Lietuvā pie Šauļiem**.

Par Saules kauju plašākas atzīmes atrodam Rīmju un Vartberga hronikās un dažas atzīmes Pleskavas (Pliskavas) hronikā.

1235. g. bīskaps Nikolajs iesniedz plašu ziņojumu pāvestam, un tas uzdod legātam Modenas Viļumam sludināt visā Rietumeiropā **ārkārtīgu krusta karu pret zemgaļiem un lietuvjiem**. Visiem krustnešiem, kas devās uz Latviju paplašināt Sv. Marijas valsts robežas, solīja grēku atlaišanu. Uzaicinājumam paklausīja daudzi tūkstoši, un 1236. g. pavasarī Rīga čumēja un mudžēja no šiem krustnešiem. Krustnešu vidū bija igauņi, daļa lībiešu un vidzemnieku, kurši, un bija sapulcējies arī viss toreizējais ordeņa karaspēks. Ordenis aicināja palīgā arī krievus. Tie nāca no Pleskavas un no Kijevas lielkņazs Svjatoslavs.

Rīmju hronikā par šo gatavošanos Saules kaujai teikts tā:

«Uz Rīgu bija atnākuši daudz krustnešu un, dzirdēdami visu, kas šai zemē izdarīts, lūdza, lai vasarā tiktu sarīkota kara gaita. Sevišķi par to uzstājās visi ievērojamākie ārzemju bruņinieki. Bet bīskapa kara vadonis (mestrs) sacīja: **«Jums no turienes (Zemgales un Lietuvas) būs ciršus jāizcērtas**, to jums apgalvoju.» Tādu runu visi

dzirdēja un atbildēja: «Tādēļ, jau esam šurpu nākuši,» — tā tūdaļ visi atteica, lai nabags vai bagāts. Tad mestrs sacīja: «Te esam Dieva dēļ, tas lai jūs pasargā. Labprāt iesim jums līdzi, kad kauties jums tāda vajadzība. Dodiet mums tikai mazliet laika, tad jūs drīzumā novedīšu tai vietā, kur mums visiem diezgan pietiks.»»

Nav arī ilgi jāgaida uz ordeņa mestra doto solījumu. Bruņinieku un krustnešu pulki spiežas iekšā **Saules zemē** dedzinādami un laupīdami, apkaujot sievietes un bērnus, kuri nav paspējuši sabēgt mežos. Pie Medeķiem (ap Skaistkalni) ordeņa mestrs sakārto savus pulkus un pāriet Mēmeles upi. Drīz tie ir izgājuši cauri Saules zemei, un dzīvi palikušie zemgaļi ir uz laiciņu pasargāti no briesmām, bet Biržu novads tag. Lietuvā tiek bez žēlastības mīdīts zem vācu bruņinieku papēžiem...

Laupīdami un postīdami bruņinieki siro pa Lietuvu, un daži vācu lielmaņi, svinot šīs «asins kāzas», paliek bezgala lielīgi un uzpūtīgi. Tie griežas pie mestra un vaicā: «Kur nu ir tā pagānu cīņas drosme? Jūs mums solījāt, ka viegli tiksim Lietuvā iekšā, bet grūti — ārā. Mums šķiet, ka ordeņa brāļiem trūkst drošsirdīgu vadoņu.»

Mestrs Volkvins tad ar saviebtu seju atbild: «Zaļš ir sils, zaļš ir purvs, zili ir Lietuvas ūdeņi, bet zils ir arī lietuvju tērauds, kas mums aizkrustos ceļu uz Rīgu. Gādājat, kungi, ka jūsu sajūsma neizsīktu kauju dienā. Neaizmirstat, ka šaipus leišiem dzīvo zemgaļi, kas mūs arī gaida.» Mestru pavada krustnešu smiekli un piezīme: «Redzams, Volkvinam mācas virsū vecums, laikam negribas viņam ilgāk dzīvot.»

Mestrs redz draudošu pazīmi, ka latvju un arī lībiešu cilšu kājnieku rindas paliek retākas un retākas. Tie atstāj sirotājus un dodas slepeni mājās, jo negrib iet kaujā pret tautas brāļiem. Izlūki ziņo nepatīkamas vēstis par leišu kunigaikšķa Ringauda un Saules zemes zemgaliešu karaspēka tuvošanos. Drīz vien ordeņa karaspēks mana ienaidnieka tuvumu. No mežiem tos sāk pārsteigt bultu un akmeņu krusa, atsevišķi krustneši vai to mazāki pulciņi pazūd bez vēsts. Mestrs ziņo krustnešiem par lieliem lietuvju-zemgaļu spēkiem, kuri drīz varot visam Māras zemes karaspēkam nogriezt atpakaļceļu uz Rīgu. Dzirdot to, «varonīgie» krustneši paniskās bailēs prasa tūlītēju atgriešanos uz mājām. Mestrs, zinādams, ka pretinieks jau ieņēmis visas upju pārejas un ka katrs solis uz Vidzemi būs jāizcīna ar smagu cīņu, tam piekrīt. Viņš pārkārto

savus pulkus un, saskaitot savus karotājus, redz, ka to ir vairs tikai 13 000, bet vezumniekos gandrīz tikpat daudz gūstekņu, ar salaupītām mantām apkrauti pat ierindas zirgi. Par šo ordeņa karaspēka atpakaļdošanos vēsturnieks J. Juškevičs kādā savā rakstā izsakās sekoši:

«Ordeņa armija domā sasniegt Lielupi pie Mežotnes, pāriet to un ar liellaivām sasniegt Rīgu. Bet jau 20. septembrī šis ceļš izrādās neiespējams. — Ringauda lietuvju pulki stāv plašā līnijā no Mežotnes līdz Ratenei, kur viņiem pieslejas zemgaļi. Mestrs nogriežas uz Saules zemi, kur Ratenes pils tuvumā viņš cer ātri pāriet Mēmeli. Lielā steigā 21. septembra pēcpusdienā viss raibais bars sasniedz Mēmeles upes Lielo braslu. Piepeši ordeņa brāļi ierauga upes otrā krastā ienaidnieku pulkus. Mestram taisnība: viņi nogriezti no Rīgas!

Tikko Ringauds bija saņēmis ziņas, ka ordeņa pulki novirzījušies uz Paņemuni, tas saprata mestra nodomu un pārsvieda savus spēkus uz Rateni. Jau 20. sept. vakarā lietuvju-zemgaļu karogi plivināj ās pie Saules. Redzot ordeņa karaspēku, Ringauds atvelk savus pulkus līdz mežam, lai pretinieks varētu pāriet upi un nevarētu izvairīties no cīņas.»

Pienāk vakars. Vācieši turpina kārtot savus sajukušos karotājus un apmet nometni, arī lietuvji paliek savās vietās. Agri otrā rītā vācieši gribēja nepamanīti doties tālāk. Bet, tiklīdz tie sāka kustēties, no visām pusēm tiem gāzās virsū ienaidnieka pulki un sāka spiest tos aizvien vairāk muklājā pie upes.

Pašu Saules kauju Rīmju hronika attēlo šādi:

«Tad tie griezās uz Sauli pa purviem un pa siliem. Ak, vaimanas par lielo nelaimi, kā jebkad uz šo gaitu domājuši! Tie nonāca pie kādas upes un tur ieraudzija ienaidnieka karaspēku. Tad dažu labu, kas Rīgā bija lielījies kauties, maz redzēja uz to steidzamies. Mestrs piejāja bruņiniekiem un runāja: «Tagad laiks kauties, tur stāv viss mūsu gods. Nogāzīsim tikai šos pirmos gar zemi, tad varēsim atkal līksmi jāt uz mājām.» — «Te negribam kauties,» sacīja daži varoņi, «jo, kāpjot no zirgiem, mums jākaujas kājām.» Bet mestrs teica: «Tad galvu līdz ar zirgiem te gribiet pamest,» — un izteica tā jau iepriekš, kas pēc notika. Pagāni steigšus pienāca klāt. Kad kristīgie otrā rītā domāja aizjāt projām, tad viņiem ar pagāniem bija jākaujas gribot negribot. Kā vārguļi viņi purvā turējās pretim, un tos apkāva kā bābas. Man žēl daža laba

varoņa, ko tur nokāva bez pretimturēšanās. Daudzus no tiem redzēja tik izmisušus, kas bēgšus bēga atpakaļ uz mājām. Tos zemgalieši apkāva nožēlojamā kārtā, lai nabagus vai bagātus. Mestrs un zobenbrāļi tomēr turējās kā varoņi, līdz kamēr tiem nogalināja zirgus. Tad viņi kājām stājās savai nelaimei pretim un, iekams tos pārvarēja, tie nocirta gar zemi vēl dažu vīru. Labais mestrs Volkvins drošināja cik varēdams savus brāļus, bet 48 no tiem dabūja galu. Tos dzenāja dažu labu gabalu, līdz pagāni viņus pēdīgi ar kokiem nogalināja. Lai Dievs viņu dvēseles glabā, tie godam aizgājuši un līdz ar tiem ļoti daudzi krustneši. Lai Dievs tiem visiem žēlīgs un ar savu grūto nāvi tos atpestī no visas nelaimes! Tā dabūja galu mestrs Volkvins un viņa brāļi.»

Saules kaujā bija kritis mestrs Volkvins, 50 ordeņa brāļu un ap 10 000 krustnešu un citu karavīru. Ko par to izsaka mūsu autoritātes, par to turpmākā rakstā.

KUR NOTIKA SAULES KAUJA?

KO SAKA PAR SAULES KAUJAS NORISES VIETU VĒSTURNIEKI?

Prof. Tentelis un doc. J. Bērziņš aizstāv «Šauļu uzskatu», bet dzejnieks Plūdonis un vēsturnieks V. Biļķens domā, ka kauja notikusi pie Vecsaules.

Par 1236. g. 22. septembrī notikušās Saules kaujas norises vietu vēsturnieku domas dalās. Vieni pastāv uz to (sevišķi vairāki mūsu vecākās paaudzes vēsturnieki), ka Saules kauja notikusi uz Mēmeles upes krasta, pie tag. **Vecsaules** (Bauskas apr.).

Otri (lietuvju un daži vācu vēsturnieki) turpretim aizstāv tā saucamo «lietuvju uzskatu», ka Saules kauja notikusi pie **Šauļiem** (Lietuvā).

Izglītības ministrs un pazīstamais vēsturnieks **prof. A. Tentelis** uz jautājumu: «Kurā vietā notika Saules kauja?» — atbild: «Saules kauja notika pie **Šauļiem**. Pamatojums — mana galvenā doma īsumā ir sekoša: vāciešu Lietuvā ir iebrukuši no **Kurzemes**. Kauja notika, tiem (vāciešiem) atgriežoties uz savām pilīm, resp., mājām. Pēc Saules kaujas vācieši bēgot nepāriet Daugavu pie Lielvārdes, Ikšķiles vai kur citur, bet bēg **caur Zemgali uz Rīgu**.

Ja Saules kauja būtu notikusi uz Mēmeles upes krastiem, pretim Vecsaulei, tad vāciešiem nebūtu bijusi nekāda

vajadzība atpakaļceļā uz Rīgu pāriet **Lielupi** un citas lielākās upes. Tie varēja doties tieši uz Vidzemi, pārejot, kā jau minēts, **Daugavu pie Ikšķiles**, Lielvārdes vai citur. Tas ir jau svarīgs pierādījums, ka Saules kauja nav notikusi pie Vecsaules, bet pie Šauļiem.»

Vēsturnieks **doc. J. Bērziņš** uz šo jautājumu atbild: «Pie Šauļiem.» — un tālāk paskaidro sekošo: «Vārds «Saule» ir attiecināms tikpat labi uz Vecsauli, kā uz Šauļiem, un no viena vārda vien mēs nevaram taisīt secinājumus, ja Šauļus ņem par notikuma vietu. Vārds «Šauļi» kuršu izloksnē (kuri lietuvju skaņas «š» vietā izrunāja «s») varēja tikt izrunāts kā «Sauli» (Soule), tāpēc vācieši Rīgā varēja sajukt un Šauļus saukt par Sauļi. Latīņu valodā, ja rakstām vārdu Šauļi, nevar nemaz uzrakstīt burtu «š», bet jāraksta «Sauli». Tātad vārda nosaukums vien nedod norādījumu, kur notika kauja. Vēsturiskos avotos ir norādījumi, ka Šauļu apgabalu sauca par Sauliešu apgabalu. Es Saules kaujas norises vietu meklēju uz citiem avotiem — **uz gatavošanās pamatiem šai kaujai**. Notikuma gaita ir šāda:

13. gs. 30. gados Zobenbrāļu ordenis cenšas nodibināt sakarus ar Teitoņu ordeni, kas nostiprinās Prūsijā. Tas notiek tāpēc, ka Prūšu (Teitoņu) ordenis uzsūc pie sevis visus krustnešus, kas agrāk nāca uz Rīgu, un Livonijas vācu kolonijai sāka trūkt spēku cīņā. Varēja domāt, ka vācu kolonijai grūtu karu brīdī būs vienkārši jālikvidējas. Lai izbēgtu šīm briesmām, ordeņa mestrs Volkvins pieliek visus spēkus, lai sasniegtu ordeņa apvienošanos, kas dotu iespēju sadalīt abu ordeņu bruņotos spēkus pēc vajadzības. **Vāciešiem jau piederēja Kursa, no kuras, ejot dienvidus virzienā caur Žemaitiju, varēja realizēt apvienošanās nolūkus. Šinī virzienā tika izdarītas arī agrāk, pirms trīsdesmit gadiem (pirms Saules kaujas), militārās operācijas, un Šauļi šinī** virzienā bija pa ceļam. **Turpretim Bauskas** virzienā šai laikā vāciešiem nav nekādu **politisku nolūku.**

Par to, ka kauja notikusi pie Šauļiem, liecina notikums pēc kaujas. Sakautais vācu karaspēks bēga caur Zemgali, kur **zemgaļi bēgošos lielā mērā apkāva.** Ja kauja būtu notikusi pie Vecsaules, tad vāciešu bēgšana būtu notikusi pa viņiem padoto apgabalu un **nekāda izkaušanās nebūtu, jo Mežotnes apgabals jau no 1220. g. pieder vāciešiem.** Bet vāciešiem bij naidīga neatkarīgā Zemgale, caur kuru tuvākais ceļš no Šauļiem ved uz Rīgu.»

Vēsturnieks **cand. hist. Vilis Biļķens** izsakās: «Par Saules kaujas norises vietu ir divas versijas. Pirmā versija ir, ka tā meklējama pie Vecsaules (Dr. Bīlenšteins u. c.), otrā — ka pie Šauļiem. Vecākais un ticamākais avots ir **Rīmju hronika**. Tur kādā vietā sacīts — ka pēc sirojuma Lietuvā zemgaļi atgriežoties devušies virzienā pret **Sauli**. Vai viņi nonākuši pie Saules — mēs nezinām.

Kad ņemam **citus piemērus 13. g. simtenī, kur latvji sakāva ordeņa karaspēku, tad tas vienmēr ir noticis ārpus Lietuvas**, jo, kad iebruka ordeņa karaspēks, tad iedzīvotāji bēga katrs uz savu pusi. Kamēr lietuvju sanāca kopā tik daudz, lai būtu pārsvarā pār vāciešiem (ordeņa karaspēku), tad vācieši jau bija paspējuši iznākt no Lietuvas ārā, un tas notiek katru reizi. **Ja kauja būtu notikusi pie Šauļiem, tad tas būtu ūnikums, kam nav nekāda izskaidrojuma.**

Tālāk, ja tas būtu noticis pie **Šauļiem**, kāpēc tad paši lietuvji nebūtu ordeņa karaspēku sakāvuši? — Zemgalieši iznīcināja tos kareivjus, kas pie pirmās kaujas sadursmes bēga, un tos, kuri atsevišķos pulciņos bēga laupīdami. Nav ziņu, ka Vecsaule tai laikā būtu bijusi atkarīga no vāciešiem, un tikpat labi varēja tos iznīcināt kā Vecsaules zemgaļi, tā Mežotnes.

Otrs avots ir **Vartberga hronika**, kas sarakstīta apm. **pusotra simta gadu pēc šīs kaujas**. Topogrāfisko uzmetumu nebija, tāpat nebij stingru ziņu, kur notika Saules kauja. Vartbergs ziņas ir smēlis no bruņinieku nostāstiem, kas paši vāji pārzināja ģeogrāfiju. Toreiz notika kaujas bieži Lietuvā (Šauļu apkārtnē), un Vartbergs varēja mūsu Sauli samainīt ar lietuvju Šauļi. Vartberga ziņas par Sauli ļoti neskaidras un pretrunīgas.

Pirmoreiz viņš (Vartbergs) min, ka šī kauja notikusi Sauliešu zemes (terrae Sauleorum) tuvumā. Bet kāds pamats ir apgalvot, ka šī «terrae Sauleorum» (Sauliešu zeme) ir tā pati, **trešo** reizi hronikā minētā Saulija (Saulia), kurā atradās Dubicas pils? Šī Saulija neapšaubāmi ir Šauļi. **Otrā** vietā Vartbergs min, ka Saulijas iedzīvotāji maksājuši lietuvjiem nodevas, tātad viņi, šķiet, nav bijuši lietuvji. Uz tik nedrošiem un pretrunīgiem Vartberga datiem **nevar dibināt** uzskatu, ka Saules kauja ir notikusi pie Šauļiem.»

Dzejnieka Plūdoņa izteiktos uzskatus sniegsim nākošā numurā.

KUR ATRODAS SAULES KAUJAS VIETA PĒC VĒSTURISKO BALĀDU AUTORA PLŪDOŅA DOMĀM?

Par Saules kaujas norises vietu **dzejnieks Plūdons**, kurš dzīvo Zemgalē, Saules kaujas kaujaslauka tuvumā, izteicās: «Es esmu pārliecināts, ka visi reiz atzīs, ka Saules kauja ir bijusi tur, kur to domā notikušu mūsu līdzšinējie vēsturnieki (Krodzinieks, Vilis Olavs, Dr. Bīlenšteins u. c.) un kur arī es domāju to notikušu, t. i., Bauskas apriņķī, uz Mēmeles upes krastiem, pretī Vecsaulei, apm. pāris kilometru no Vecsaules. Šo savu pamatojumu dibinu uz hronistu topogrāfiskām ziņām un izrakumiem pie Vecsaules, kas dod liecību, ka šeit ir bijusi kauja un tā varējusi būt **tikai Saules kauja**.

Daži vēsturnieki domā, ka šai vietā esot bijusi tikai senču kapsēta. Bet starp izraktiem ieročiem ir ne vien mūsu senču āvas, bet visvairāk bruņinieku kaujas ieroči. Bez tam šie ieroči ir atrasti taisni muklājā, kādu vietu hronists arī, starp citu, min — ka šādā vietā šī cīņa norisinājusies. Tāpat nemūžam nav pielaižams, ka mūsu senči kapsētu būtu ierīkojuši muklājā. Vēl bez tam minētais upes krasts pie ledus iešanas pavasaros applūst, un nepavisam nav ticams, ka šādā vietā tiktu ierīkota kapsēta.

Nezinu, uz kādiem pamatojumiem dibinās mūsu, kā arī lietuvju vēsturnieki savā atziņā par to, ka Saules kauja būtu norisinājusies pie **Šauļiem**. Vai tur ir tāda upe, kādu min hronists savās ziņās? — nezinu arī, vai tai vietā ir izrakti bruņinieku kaujas ieroči, kādi lielā daudzumā ir tikuši savā laikā izrakti kaujas vietā pie Saules, uz Mēmeles upes krasta.

Tikai tai gadījumā, ja pie Šauļiem apzīmētā kaujas vieta atbilstu hronista topogrāfiskām ziņām, kā arī ja tur būtu izdarīti izrakumi un būtu atrasti attiecīgie bruņinieku cīņas ieroči, tad mēs varētu pieņemt uzskatu, ka lietuvju-zemgaļu cīņa pret ordeņa mestru Volkvinu būtu norisinājusies pie Šauļiem.

Bet arī šai gadījumā man liekas dīvaini tas, ka šai cīņā būtu varējuši piedalīties **zemgaļi**. Pēc hronistu ziņām, lietuvjiem, dzenoties pakaļ atpakaļnākošam bruņinieku karaspēkam, esot pa ceļam piebiedrojušies zemgaļi. Šāda piebiedrošanās varēja notikt tikai tai **gadījumā, kad lietuviešu karaspēks atradās jau zemgaļu zemē**, bet Šauļi,

kā zināms, atrodas patlaban no Latvijas robežas apm. 80 km attālu. Tiesa, savā laikā **zemgaļu zemes robežas iesniedzās diezgan tālu tagadējā Lietuvā, tomēr nemūžam tik tālu, ka viņas būtu apņēmušas Šauļu apgabalu.** Tagad vēsturnieku uzdevums būtu — **sīki izpētīt, vai Saules kaujas atrašanās vieta saskan ar hronikas ziņām.**

Vislabākos pierādījumus, saprotams, varētu dot izrakumi, tāpēc būtu **jāsarīko ekspedīcijas tiklab uz Šauļu apkārtni, kā mūsu Vecsauli.**

Plašas apkārtnes vietējo iedzīvotāju kā tālu paaudžu mantojums ir uzskats, ka **Saules kauja ir notikusi pie Vecsaules.**

Par seno kara ieroču atrašanās vietām norādījumus var dot sirmais Vecsaules Čapānu māju īpašnieks **Ronis,** kurš pats ir bijis aculiecinieks ekspedīcijām, kas agrākos gados še izdarījušas ievērojamus izrakumus.

Ronis stāsta, ka vienu vasaru, tas bijis vai nu 1885., vai 86. gadā, divi nedēļas no vietas izdarīti izrakumi. Racēji ņemti par naudu, un tiem maksāts 1 rub. dienā. Ekspedīcijā piedalījušās sekošas personas: Bauskas pilsētas sekretārs **Strombergs,** apriņķa valdes loceklis grāfs **Kaizerlings,** apr. valdes loc. firsts **Līvens,** apriņķa ārsts **Dr. Bilovs,** vietēj. apr. skolas vēstures skolotājs **Arbuzovs,** Bauskas apr. skolas inspektors Oskars Emīls **Šmits** un skolotājs **Boijs no Pēterburgas.** Atrastās senlietas nosūtītas vai uz Pēterburgu vai Karaļaučiem, vai arī kur citur.

Pēc tam kādreiz Bauskas pilsētas tiesas priekšsēdētāja **Drahenfelsa** vadībā izdarīti izrakumi, kur, starp citu, atrasts kāds liels zobens, kuram pie roktura bijusi vēl klāt nesatrūdējusi āda. Atrasti vairāki mazāki zobeni, šķēpi, āvas, bruņukreklu gredzeni u. c. Pirmie izrakumi pie Vecsaules esot izdarīti 1875. gadā.»

CĪŅAS SĀKUMS UN UZVARĒŠANA

SARUNA AR LAUKSAIMNIECĪBAS KAMERAS PRIEKŠSĒDĒTĀJU R. DZĒRVI PAR VIŅA DARBU

Nams Baznīcas ielā 4 nepazīst darba rimas. Latvijas lauksaimniecības kamera ir kā sirds, kurā ik dienas saplūst un no kuras aizplūst mūsu zemnieku interešu spēcīgās rosmes. Visos stāvos no agra rīta līdz vēlam vakaram nepaguruši strādā mūsu lauksaimniecības labākie spēki.

So milzu mašīnu vada kameras priekšsēdētājs Rūdolfs Dzērve. No Lizuma viņš ir atnācis galvaspilsētā, lai uzņemtos atbildīgo Lauksaimniecības kameras vadīšanu. Bet arī viss viņa mūžs, kas šeit sāks piecdesmit pirmo gadu, nepazīst viegluma. Tā ir nepārtraukta cīņa ne vien par savu, bet jo sevišķi par savu līdzcilvēku labākām dienām. Šī cīņa ir paņēmusi gadu pēc gada, un arī tagad, kad pussimts jau noslēdzas, viņš vienkārši un sirsnīgi saka:

— Es dzīvoju tik daudz nākotnei, ka par pagātni nav iznācis laika padomāt. — Tur priekšsēdētājam taisnība: pēc stundas jāsākas Lauksaimniecības kameras prezidija sēdei, un tur jāizspriež četrdesmit pieci jautājumi.

Un tad mēs esam tālu. Tālu ne tikai kilometros, bet jo vairāk gados. Vēl pār Latviju met ēnu krievu divgalvainais ērglis un Lizuma muižai pieder Elstes.

— Jā, Elstes toreiz vēl nebija muižas māja. Mans tēvs viņas nomāja un sūri strādāja, jo mūsmājas bija nabagākās visā pagastā. Pļavas īsti purvāji, un arī tīrumos — avots pie avota. Ja uznāca slapjāka vasara, kartupeļu laukā vajadzēja rakt grāvjus, lai varētu kartupeli izrušināt no dūņām. Atsevišķas dzīvojamās ēkas Elstēs nebija. Vecai rijai bija tikai piebūvēts īpašs kambaris, un tur mēs mitinājāmies.

Varbūt arī grūtā bērnība bija tā, kas manī radīja spītu un neatņemamu vēlēšanos — strādāt, visiem spēkiem pūlēties, lai zemnieka nākotne būtu gaišāka. Lielu skolas izglītību man vecāki nevarēja dot, un tāpēc vajadzēja mācīties pašam. Pirmo ierosmi lauksaimnieciskai zinātnei deva žurnāls «Zemkopis». Tā manī nobrieda apņemšanās — lasīto pielietot darbā, lai mēs izkļūtu no savas rijas istabas un tīrumi nenokļūtu apkārtējo purvāju rāvā.

Šo apņemšanos vēl vairāk nocietināja Tirzas — Velēnas un Rankas lauksaimniecības biedrības, kas toreiz jau darbojās stipri rosīgi. Bija priekšlasījumi un kursi, kas jaunos zemkopjus mudināt mudināja ķerties pie darba. Kad Elstes pārgāja agrārbankas īpašumā un mēs tās ieguvām par dzimtu, ķēros pie darba.

Jau 1913. gadā bija gatavs mūsu māju meliorācijas plāns, un drīz vien, protams, ne bez darba — purva ūdeņi bija uzvarēti. Nu varēja laist darbā mākslīgos mēslus, kas tais laikos vēl skaitījās pie «brīnumiem». Grūtais darbs atalgojās, jo nu sāka augt arī Elstēs un ganībās varēja redzēt arvien skaistāku ganāmo pulku.

Lizumā sāka mosties arī sabiedriskā dzīve. Vispirms nodibinājām bibliotēkas biedrību, kurai sākumā biju priekšsēdētāja biedrs, vēlāk priekšsēdētājs. Biedrības darbs bija lielas rosības apveltīts. Priekšlasījumi un teātra izrādes sekoja viens otrai. Mēs gribējām tikt pat paši savās mājās un tāpēc krājām naudu biedrības nama celšanai. Pienākumi auga. Vajadzēja strādāt arī vietnieku pulkā un pagasta tiesā. Pagāja kara gadi, un nāca brīvā Latvijas valsts. Vispirms nodibinājām savu patērētāju biedrību, krājaizdevu sabiedrību, lauksaimniecības biedrību un Velēnā koppienotavu. Strādāju arī pagasta valdē un 10 gadus vadīju pagasta padomi. Priekšsēdētājs biju arī zemes ierīcības komitejā un gandrīz visās jau minētās organizācijās.

Un tagad?

Tagad ir pagājuši daudzi gadi. Lizuma Elstēs ik gadus ierodas ekskursantu pulki, kuri grib redzēt moderno saimniecību un vērot, kā vēja rotors griežas virs skaisto ēku jumtiem. Purvi ir uzvarēti, un visa apkārtne kļuvusi gaiša.

Bet, kas daudz spēj, no tā daudz arī prasa. Un no Rūdolfa Dzērves viņa tēvuzemē prasa, lai viņš ir par arāju arī lauksaimniecības izveidošanas un pārstāvēšanas laukā. Lai šī vaga viņa darba mūžā ir visplatākā.

VIENĪGĀ SIEVIETE LATVIJĀ, AKTĪVS UGUNSDZĒSĒJS — BENITA ĒRENBOTS

Diezgan krasi atšķiras tie darbi, kurus dara vīrieši, no tiem, kurus veic sievietes. Bet izrādās tomēr, ka ne vienmēr šī likumība ir stingri noteikta.

Bieži vien naktīs mūs no miega iztraucē spalgs signāls un skaļa zvanīšana, un dienā redzam aizjoņojot sarkano ugunsdzēsēju automašīnu, kurā sēd vīri ar spožām ķiverēm galvā. Bet vai esiet starp viņiem kādreiz redzējuši arī **sievieti**? — Droši vien atbildēsiet ar «nē». Tāpēc patlaban gribu pastāstīt par sievieti, kas ieņem šo tīri vīrišķīgo profesiju, — **sievieti — ugunsdzēsēju**. Lai dzirdētu ko tuvāk par šīs neparastās profesijas sieviešu kārtas pārstāvi, apmeklēju šo drošsirdīgo pilsoni viņas dzīvesvietā Artilērijas ielā 11, dz. 15.

Piezvanu... Aiz durvīm atskan skaļa suņa riešana. Šis niknais rējējs, kā vēlāk noskaidrojās, ir mājas mīlule, liela vilku sugas kuce **Dollija**, kas prot sniegt ķepu un ēst

šokolādi... Man laimējies, durvis atver pati meklētā — sieviete ugunsdzēsēja — **Benita Ērenbota** kundze. Uz lūgumu pastāstīt ko tuvāk par savu dzīvi un darbības gaitām Ērenbota kundze laipni dod paskaidrojumus.

Benita Ērenbots, dzim. Prinduls (optiķa Prinduļa radiniece), dzim. 1884. g. 29. jūlijā Rīgas apr. **Bīriņu muižā**, kur viņas tēvs toreiz ilgus gadus bijis Bīriņu muižas īpašnieka barona fon Pistolkora daiļkrāsotājs — dekorators. Māte bijusi ilggadīga baroneses Stāl fon Holstein saimniecības vadītāja **Turaidas** muižā.

Vecāki, kas sen jau miruši, labi pārvaldījuši, tāpat kā tagad Ērenbota kundze, visas trīs vietējās valodas. Pirmo izglītību no 11 g. vec. apm. 2 gadus baudījusi Bīriņu muižas bērnudārzā, kur par skolotājām toreiz bijušas Purvīts un Perlbahs jaunkundzes. Lai varētu apmeklēt muižas bērnudārza skolu, mazai Benitai vajadzējis uzraudzīt muižas bērnudārza mazākos bērnus.

«14 g. vecu,» saka Ē. kundze, «mani pieņem pie sevis Bīriņu muižas īpašnieka māsa (mana krustmāte) baronese Volfs, vēlāk baronese fon **Lilienfelds**, Vestienas muižas (Madonas apr.) īpašniece, pie kuras apm. vienu gadu mācījos saimniecību. Pēc tam mani krustmāte aizveda uz Tallinu, kur viņai piederēja trīs nami un Tallinas tuvumā Toles muiža. Tur līdz 17 g. vec. mācījos saimniecību un baroneses Lilienfelds bērnu «guvernante» pasniedza man stundas.

Tad atgriezos Turaidā pie mātesmāsas, kur mācījos šūt, un vienu gadu apmeklēju Krimuldas draudzes skolu. Nākošā vasarā tiku iesvētīta Krimuldas baznīcā pie māc. Skribanoviča un tālāk turpināju mācīties šūt un izstrādāt rokdarbus. 24 g. vec. apprecējos ar Ungurmuižas (Cēsu apr.)

ķieģeļu cepļa vadītāju Kārli Ērenbotu.

Nepilnu mēnesi pēc kāzām mans vīrs saslima ar tuberkulozi, ar kuru tas slimoja 20 gadus. Vīram slimojot,

man vajadzēja sākt gādāt par eksistenci,

un mēs pārcēlāmies uz Saulkrastiem. Toreiz Bīriņu muižas īpašn. baronam fon Pistolkoram piederēja bez Bīriņu muižas visi Saulkrasti un Pēterupe. Saulkrastos

pārvaldīju apm. 20 barona vasarnīcas

un tai pašā laikā arī biju kasiere — biļešu pārdevēja Rīgas—Ainažu satiksmes kuģim «Neibāde» (kurš toreiz arī piederēja baronam fon Pistolkoram).

Likteņīgi, ka tvaikoņa «Neibāde» bojāejas dienā mani tik tikko uz Brīvības ielas nesabrauca automobilis.

Darba bija daudz, bet vajadzēja visu veikt. Atceros, ka kādreiz lepnā baronese fon Pistolkors par labu darba izpildīšanu man pasniedza savu liela formāta fotogrāfiju ar uzrakstu:

«Benita, Du warst mir gut!»

Pasaules kara laikā aizbraucām uz Krieviju. 1917. g. atgriezāmies Rīgā. Mans vīrs, kaut arī nevesels, sāka strādāt kā mēbeļu tapsētājs (ko tas bij paspējis iemācīties pa savu pāris gadu ārstēšanās laiku Vācijā) un arī kā fotogrāfiju palielinājumu ierāmējumu paspartū izgatavotājs. Es tai laikā strādāju pie dažādu sporta piederumu ādas izstrādājumu (**boksa, pauku cimdu u. c.**) **izstrādāšanas**, kā arī karavīru bruņucepuru izoderēšanas, darbu man deva sporta skolotājs Miezīts.

1928. g. nomira mans vīrs un mēs ar mazgadīgo meitu **Nelliju** palikām vienas. Lai iegūtu līdzekļus eksistencei,

ķēros pie vīra atstātiem darbarīkiem

un iesāku patstāvīgi nodarboties ar minēto paspartū izgatavošanu. Pie šī darba strādāju nepārtraukti līdz šim laikam.»

Jāatzīmē, ka arī šai darbalaukā Ē. kundze guvusi izcilus panākumus ar savu noteiktību un darba mīlestību.

Šo darbu viņa arī strādājot kā vienīgā sieviete Rīgā.

Par savu tagadējo nodarbošanos pati Ē. kundze izsakās: «Darbs pats par sevi ir smags un nav arī parastā sieviešu nodarbošanās. Nav viegli darbināt smago ovālmašīnu un cilāt lielo «štanci» (papes griežamo ierīci).» Rādot savas sastrādātās rokas, viņa tomēr jautri saka: **«Bet darbs man patīk!»**

Par savām ugunsdzēsēja gaitām Ē. izsakās: «1929. g. iestājos **«Rīgas priekšpilsētas brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrībā»** (dib. 1903. g.) par aktīvu biedri un pēc tam tiku uzņemta par biedrības **mūža biedri.**

Minētā biedrībā, cik nu atļauj darba apstākļi un spēki, darbojos no visas sirds līdz šim laikam. Biedrībā **esmu arī dāmu komitejas priekšnieces vietniece.** Esmu

piedalījusies dažas reizes ugunsgrēka dzēšanas darbos.

Neiztrūkstot 6 gadu laikā esmu piedalījusies arī **visos bēru gājienos,** izvadot mirušos biedrības biedrus, un visās mēnešu sēdēs. Bez tam vēl no 1921. g. sastāvu Mazrūpnieku un amatnieku krājaizdevu s-bā, kur vairākus gadus darbojos sabiedrības padomē.»

Ē. kundzei ir arī pilnīgs ugunsdzēsēju tērps, kas sastāv no parastās ugunsdzēsēju cepures ar nozīmi, dāmu kostīma (melnā krāsā), un garie ūdenszābaki. Tērpu grezno vairākas ugunsdzēsēju nozīmes un ordeņi, kā Rīgas priekšpilsētas brīvprātīgo ugunsdzēs. b-bas mūža biedres nozīme, Latvijas ugunsdzēsēju savienības 10 g. pastāvēšanas jubilejas medālis ar uzrakstu: «Viens par visiem — visi par vienu!» — u. c.

1934. g. Ērenbota kdze apbalvota

kā pirmā sieviete Latvijā ar ugunsdzēsēju nopelnu ordeni

līdz ar diplomu, kurā rakstīts «Latvijas ugunsdzēsēju b-bu un organizāc. s-ba», saskaņā ar s-bas statūtu 26. § noteikumiem par ugunsdzēsēju apbalvošanu ar goda zīmēm par izcilus nopelniem ugunsdzēsības laukā uz s-bas padomes lēm. pamata 1934. g. 10. jūnijā **apbalvota ar 4. šķ. goda zīmi «Par izcilus nopelniem ugunsdzēsības laukā».**

«Kas jūs pamudināja iestāties ugunsdzēsējos?»

Saņēmu atbildi: «Es kā vecāks cilvēks vairs nevaru tik labi darboties mūsu **jauno laiku biedrībās** un tāpēc arī iestājos ugunsdzēsējos. Tur ir tikai viens uzdevums un mērķis — palīdzēt saviem līdzcilvēkiem nelaimē un briesmās. **Darbošanās šai nozarē ir mana sirdslieta.** Lai ar cik nebūtu nogurusi savā ikdienas darbā, **bet strādāt biedrības lietās man nekad nav par grūtu. Un es esmu lepna, ka sastāvu šai biedrībā!»** nosaka Ērenbota kundze.

«DŽONIS» — ĒRIKA GLĪZDAS KUNDZE, SIEVIETE «TAKŠA» ŠOFERS, UN 135 000 KM

Ka mūsu moderno laiku dāmas nododas autosportam un pašas vada auto, nav vairs retums. Maz gan laikam būs tādu sieviešu, kas auto vadītāja vai, kā parasti saka,

šofera profesiju būs izvēlējušās par savu eksistences avotu. Parasti profesionālie taksometru šoferi ir vīrieši. Rīgā tomēr ir dažas sievietes — «takšu» šoferi.

Pēc lielākas meklēšanas beidzot pie biržas atrodu meklēto. Meklētā dāma ir taksometra **Nr. 773 šofers Ērika Glīzdas kundze**. Lūdzu, lai Glīzdas kundze kaut ko pastāsta par savām taksometra šofera gaitām. Viņa lūdz, lai apsēstos mašīnā, un smiedamās teic: «Mani paziņas un arī citu «takšu» šoferi parasti mani nesauc citādi kā tikai par Džoni.»

Ē. Glīzdas kundze dzim. 1911. g. 16. novembrī Rīgā. Tēvs kritis Latvijas atbrīvošanas cīņās. Mātei jau ilgus gadus pieder kiosks Grēcinieku un Kungu ielas stūrī.

«Man jau skolas gados,» turpina G. kundze, «prāts nesās uz motoriem un mašīnām. Apmeklējot Rīgas pilsētas 18. pamatskolu, sāku jau mācīties auto vadīt. Dažiem pazīstamiem bija auto, un man lielākais prieks bija ne tikai braukt ar auto, bet mācīties arī pašai vadīt to. Skolā ejot, vienu otru reizi pat «nočiepu» mammai kādu latu, lai tikai varētu pabraukt ar auto.

Pēc pamatskolas beigšanas negribēju vairāk skolā iet, bet iestājos Valsts tehnikuma šoferu kursos. Kursus beidzu un pārbaudījumu izturēju prefektūrā **18 gadu vecumā 1929. gadā**. Īsi pēc tam **nopirku** uz nomaksu savu tagadējo **«Willy-Knight» mašīnu un sāku patstāvīgi braukt kā šofers**. 1930. g. apprecējos. Mans vīrs arī ir šofers, un tagad mēs braucam maiņās — es dienā, viņš naktī.»

«Vai katastrofas arī esat piedzīvojusi?» — «Nevienu īstu,» skan atbilde, «izņemot dažus sīkus ieskrambājumus, kad saliekti spārni un citi sīkumi. Nepilnu 7 gadu laikā esmu nobraukusi ar savu mašīnu **apm. 135 000 km. Latviju esmu izbraukājusi krustām šķērsām**. Man ir daudz pastāvīgu braucēju, kas noīrē auto garākiem braucieniem. Pagājušo vasaru piedalījos filmu ekspedīcijā **filmas «Skaistā Latvija» uzņemšanā**. Bieži esmu vedusi ārzemju tūristus pa Rīgu un provinci. Garie braucieni mani nebaida, motoru protu izlabot, un mana mašīna reti kad bojājas.»

«Vai kādreiz nesamaksā arī kāds un nemēģina aizmukt?» — «Nē, tas man nav gadījies, visi ir bijuši godīgi.»

«Vai tagad arī vēl patīk braukt ar auto tāpat kā agrāk?» — «Jā, kad tik braucēji. Bet tagad pa ziemu ir tā: iztikt var, bet varēja būt labāk.

Bez tam man vēl dikti **patīk braukt ar kuģi**. Esmu jau bijusi divos ārzemju ceļojumos. 1934. g. biju Holandē un Beļģijā, bet 1935. g. Polijā, Vācijā un Itālijā. Braucu ar kuģi ne jau kā pasažiere, **bet strādāju, lai nopelnītu ceļa naudu**. Strādāju visādus matrožu darbus un krāsoju pat kuģa mastus, tad man vajadzēja tikai 1 latu dienā piemaksāt. Braucienos **iemācījos arī kuģa stūri vadīt, tas man patīk vēl labāk kā auto vadīt**, kuģa stūri ir vieglāk vadīt kā auto. Itālijas kalnos izmēģināju roku auto vadīšanā pa turienes kalnu ceļiem. Veicās labi.»

«Tad jau jums patlaban vajadzēja piedalīties Montekarlo «zvaigznes braucienā»?» — «O, jā, labprāt to būtu darījusi, ja tikai būtu jauna mašīna. Tas būtu tīri patīkams brauciens.»

«Bet tagad lūdzu jūsu uzņēmumu.» — «Tad man jābrauc uz dzīvokli.»

Un jau nākošā acumirklī ierūcas motors un slaidais, melnais **Nr. 773** izripo no «takšu» rindas. Pēc neilgas, bet veiklas līkumošanas pa Iekšrīgas šaurām ielām mašīna apstājas Bremiešu ielā pie 11. numura. Tiešām! — G. kundze ir īsts profesionāls autovadītājs un veic savu darbu veikli un apzinīgi.

Dzīvoklī vairākos albumos un uz galda daudz ārzemju un vietējo skatu, jo G. kundze arī **pati fotografējot**. Vajadzīgie uzņēmumi drīz sameklēti, un auto atkal, veiklas un drošas rokas vadīts, līkumo pa šaurām ielām.

Ja vēl kāds šaubās un netic, tas lai pārliecinās pats, personīgi aizejot uz L. Pils ielu pie biržas, vai lai piezvana uz auto — taksometru stāvvietu pa tālr. 33345, un tad «Džonis» ar savu «Willy-Knight» to vedīs kaut līdz pasaules otrai malai.

SIEVIETE NEPARASTOS DARBOS

VIEGLĀ ORMAŅA PAJŪGU NR. 529 VADA EMMA BREŠKO KUNDZE

Katrs droši vien būsim kādreiz uzsaukuši: «Orman,» — vai, kā arī mēdz teikt: «Fūrman, brauc!» Parasti tad atskan vīrieša balss: «Lūdzu, kungs —dze,» — utt. Bet diezgan reti mums atbildēs sieviete. Ir tomēr Rīgā vairāki vieglie ormaņi arī **sievietes**.

Apmeklēju **sievieti ormani Emmu Breško kundzi** viņas dzīvesvietā, Valmieras ielā Nr. 22. Izrādās, ka Breško kundze ir patlaban mājās un laipni pastāsta par savām vieglā ormaņa gaitām.

E. Breško kundze dzim. 1896. g. Ropažu pag. kā lauksaimnieka meita. Vecāki jau labi sen atpakaļ miruši, bet brālis ar māsu vēl tagad nodarbojoties ar lauksaimniecību. Pirmo skolas izglītību baudījusi toreizējā Berģu pamatskolā. 15 g. vecumā atbraukusi uz Rīgu, kur beigusi kādu četrgadīgu pilsētas skolu.

«Pēc skolas beigšanas Rīgā iestājos **1. Rīgas pilsētas slimnīcā par slimnieku kopēju**, kur nostrādāju četrus gadus. Kara gados aizbraucu uz Krieviju, bet 1920. g. atgriezos Latvijā. Pēc atgriešanās Latvijā kādus trīs gadus nostrādāju **pie tranšeju nolīdzināšanas un dzeloņdrāšu žogu novākšanas darbiem Ikšķilē, Nāves salā un Inčukalnā**. Pēc tam biju vairākus gadus **uz laukiem pie saimniekiem**. Kad biju drusku ietaupījusi — atvēru Elizabetes un Marijas ielu stūrī, pagrabā, **malkas tirgotavu. Viena pati sazāģēju, saskaldīju un arī nesu pati to pircējiem.** Šis darbs nebija viegls.

Tad man ieteica kāds ormanis, kurš pats likvidēja savu vieglā ormaņa uzņēmumu, **braukt par ormani.** Es nopirku no viņa zirgu, ratus, kamanas un visu citu vajadzīgo ormaņa iekārtu. Tā kā biju daudz strādājusi uz laukiem, tad

pratu labi sajūgt, izjūgt zirgu un braukt.

1928. g. pavasarī izturēju Rīgas prefektūrā

ormaņa pārbaudījumu

un no tā paša gada 28. maija **iesāku patstāvīgi braukt**, un turpinu braukšanu bez pārtraukuma un klizmām līdz šim laikam. Tagad man ir arī **otrs zirgs**, jo vienam būt vienmēr ilksīs ir par grūtu. Braucam maiņās, es pati vairāk dienās, bet mans vīrs — naktīs. Parasti ar savu sajūgu **Nr. 529** stāvu pie stacijas vai — kur ir lielāka kustība.»

Breško kundze vēl pastāsta: «Kad iesāku braukt, tad ormaņi vīrieši uzsāka pret mani (laikam konkurences dēļ) īstu «karagājienu». Līdz šim laikam bez manis pastāvīgi vēl brauca tikai viena sieviete, bet tagad ir jau vairākas.

Toreiz bieži vien maniem ratiem **noskrūvēja riteņiem «muturus» (uzgriežņus), sagrieza ratu riepas, lamāja un dzina projām no stāvēšanas vietām.** Tagad gan tas **vairs** nenotiek.

Tāpat toreiz **daudzi brīnījās, ka sieviete ormanis.** Sevišķi mani apbrīnoja **žīdi.** Žīdietes brīnījās pašas un veda savus bērnus uz ielas, **rādīja ar pirkstiem uz mani** un teica bērniem: «Siehe, mein Kind, die ist eine Frau!»»

«Vai braucēji ir aizmāršīgi?» jautāju. — Ir gan. Visbiežāk aizmirst kungi cepures un spieķus, bet dāmas — lietussargus un citus sīkumus. Gadās vienu otru reizi, sevišķi naktīs, vest arī **«lustīgu» kompāniju dalībniekus,** kas tad braucot sarīko uz līdzpaņemtā patafona, «garmoškas», mandolīnas vai cita kāda instrumenta pamatīgu «kaķu koncertu». Tāpat bieži uzdzied un kā vēl... Citreiz atgadās, ka kungs sēž visu laiku tīri mierīgi ratos, bet tad taisa kādu strauju «tīģera lēcienu» un **izveļas no ratiem...**

«Vai ir daudz tādu, kas brauc un nesamaksā?» — «Gadās arī. Dažs **ne vien nesamaksā, bet iesit un aizbēg.»**

«Kā ar peļņu?» jautāju. — «Iztikt var, bet **esmu novērojusi, ka dāmas brauc daudz mazāk kā kungi ar manu pajūgu.** Sievietes iedomīgas un **nebrauc tādēļ, ka ormanis ir sieviete, bet vīrieši tam nepiegriež vērību.** Atgadās, arī kungi, kad ierauga, ka pasauktais ormanis ir sieviete, «nobīstas».»

B. kundze atstāsta sekošu gadījumu: «Reiz kāds solīds kungs vakarā uz ielas uzsaucis: «Fūrman!» — kad piebraucu klāt, tad kungs, redzēdams, ka esmu sieviete, izsaucās: «Jums ir slikts zirgs (lai gan man bija ļoti labs zirgs) — es nebraukšu.»» Gribējis iet projām, bet tomēr beidzot iesēdies ratos. Kad kungs samaksājis un izkāpis, tad B. kundze vaicājusi: «Vai jūs, kungs, baidījāties no manis vai no mana zirga?» — Kungs atbildējis: «Zirgs bija labs, to es redzēju, bet, kad ieraudzīju sievieti — ormani, tad... bet tagad es redzu, ka jūs brauciet labāk kā vīrieši.»

Beidzot vēl pajūga Nr. 529 ormanis — sieviete izsaka savu vēlējumu: **«Es vēlētos, ka arī mūsu dāmas brauktu tikpat daudz ar manu pajūgu kā kungi, lai dotu man iespēju vieglāk nopelnīt savu dienišķo maizi.»**

BIJUSĪ STRĒLNIEKU PULKA VADĪBA NOSKAIDRO SAVAS ATTIECĪBAS PRET LATVIJAS VALSTI

INTERESANTAS DEBATES PAR STRĒLNIEKU LAIKIEM

Vakar Ģertrūdes ielā 5 bija saaicināti uz apspriedi visi latviešu rakstnieki un žurnālisti, kas savā laikā bija dienējuši strēlnieku pulkos. Ieradušies bija E. Virza, A. Grīns, J. Akurāters, A. Kroders, J. Kārkliņš, J. Kaktiņš, L. Šanteklērs. Bez rakstniekiem un žurnālistiem apspriedē vēl piedalījās agr[onoms] Skubiņš, ģen. Auzāns, ģen. Goppers, P. Dardzāns, virsleitn. Leksis u. c. Sanāksmi ievadīja V. Skubiņš, un viņa uzrunai bija **Veco strēlnieku biedrības vadītāju deklarācijas raksturs**. Esot nepieciešami noskaidrot strēlnieku attiecības pret jauniem apstākļiem un tām īpašībām, kas strēlniekus vadīja kaujās un uzvarās, vajagot būt vadošām arī ikdienas dzīvē: tēvzemes mīlestībai, pašaizliedzībai, stiprai gribai, pašdarbībai, jo tās mūsu tēvutēvu garīgās mantas, kuras tikai atdzima un uzliesmoja strēlnieku cīņās. Šajā ziņā strēlnieku vadība lūdzot rakstniekus un žurnālistus palīgā, sevišķi presi, jo preses darbiniekiem labāk kā citiem pārzināmas sabiedrības domas un noskaņas, viņi labāk spēj novērtēt virzienus, kādi mājo sabiedrībā. Lai prese tad palīdzot atrast pareizo ceļu, jo preses darbinieki ar savu pilnīgo izteiksmi spēj arī labāk pārliecināt sabiedrību. Viņiem tas būs labāk iespējams arī tās lielās atbildības dēļ, kāda tagad valda presē un ko no preses darbiniekiem prasa arī viņu vadība, kā tas lasāms arī J. Druvas rakstā Latvijas Preses biedrības gadagrāmatā.

Vērojot latviešu veco strēlnieku laikmetu, pienācis laiks, lai tagad pilnīgāk izprastu un apgaismotu latviešu veco **strēlnieku bataljonu nodibināšanas un darbības nozīmi Latvijas vēsturē, ierādot tiem pienācīgu vietu**. Tomēr šajā novērtējumā **nedrīkst iet pārāk tālu ārpus šī laikmeta**, kuram seko Latvijas valsts nodibināšana un atbrīvošanas cīņas. Reizi par visām reizēm nekad nedrīkst aizmirst, ka **latviešu strēlnieku bataljoni bija tikai ceļa sagatavotāji latviešu tautas labākai nākotnei un toreiz nevienam ne sapnī neienāca doma par Latvijas valsti**. Tātad latviešu **strēlnieki nekad nav bijuši Latvijas valsts izcīnītāji**, kā to dažkārt mēdz nepareizi uztvert. Latvijas at-

brīvošanas cīņu laikmets sākās ar Latvijas valsts nodibināšanu 1918. g. 18. novembrī, un valsts izcīnīšanā piedalījās Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībnieki (starp kuriem bija arī latviešu strēlnieki) tagadējā kara ministra ģen. J. Baloža vadībā. Bet ar to nav mazināta strēlnieku laikmeta nozīme un strēlnieku bataljonu vieta latvju tautas un Latvijas vēsturē. Šo nozīmi var formulēt tā: 1) latviešu strēlnieki iesāka latvju varoņu jauno laikmetu, kas arvien aizraus un sajūsmināš; 2) strēlnieku bataljoni bija latvju tautas vienprātības un vienības audzinātāji; 3) strēlnieki atgādināja, ka pāri šķiru un partiju interesēm ir mīlestība uz zemi, kuru apdzīvojam, un mīlestība uz tautu, pie kuras piederam; 4) pirmo reizi pēc ilgiem atkarības gadiem strēlnieki ar savām pašaizliedzīgām cīņām modināja un cēla latvju pašapziņu, rādot, ka latvju tauta ir labākas nākotnes cienīga; 5) ar strēlnieku cīņām latvju tauta bija uzkrājusi pašpaļāvību saviem garīgiem un fiziskiem spēkiem; 6) strēlnieki pierādīja, ka viņi ir pārāki par saviem līdzcīnītājiem krieviem un ka arī vācietis ir mazvērtīgāks karotājs, nekā par tiem domāja līdz tam. Tās visas bija īpašības, kas latviešiem piemitušas pirms 100 gadiem, kad tie atsevišķos gadījumos sacēlās pret muižniekiem.

Pēc tam sākās plašas debates. Ģen. Auzāns sacīja, ka nav taisnība uzskatiem, it kā notikumu tiešie līdzdalībnieki nevarētu savu notikumu vēsturi rakstīt. Gluži otrādi: tas viņiem visādā ziņā jādara un nav jābīstas aizskart viena otra cilvēka patmīlību, ja karavīri nebaidījās atdot dzīvības. Vēlāk pēc sausiem arķīvu dokumentiem vien nevarēs pilnīgu vēsturi uzrakstīt, jo trūks laikmeta gara, tautas dvēseles. Ģen. Goppers nevēlas, ka vēsturē runātu par tā saucamo **krievu armijas vadības nodevību pret latviešu strēlniekiem**. Tādu nodevību nevarot saskatīt. Pēc zaudētām kaujām 1915. g. krievu armija bijusi nokausēta, un ticis uzskatīts, ka Krievija karu jau zaudējusi. Tādēļ krievu armijas vadība gribējusi armiju atdzīvināt. Krievu nodoms bijis ar nelielām uzvarām saistīt Astrumu frontē vācu spēkus, lai tehniski daudz pārākā Vakaru frontē varētu sagatavoties triecienam. **Šajā ziņā latviešu strēlnieku Ziemassvētku kaujām bijusi ļoti liela nozīme.** Un tādēļ daudzām Krieviju apdzīvojošām tautām atļauts formēt nacionālās karaspēka vienības, lai ar šo tautu nacionālo sajūsmu atdzīvinātu krievu nogurušo armiju. — Uz laukiem daži lektori pārspīlējot strēlnieku nozīmi, bet strēl-

nieku bijusī vadība labi apzinoties šo strēlnieku pulku nozīmi. Tomēr strēlnieki bijis pamats 1918. g. radītām formācijām. (Šajā ziņā ģen. Goppers taisa vēsturisku kļūdu un nepareizi attēlo Latvijas armijas pirmo vienību sastāvu.)

Pēc tam izceļas interesantas un visai svarīgas pārrunas par to, uz kā iniciatīvi (strēlnieku vadības vai krievu armijas vadības) sāktas Ziemassvētku kaujas un vai strēlnieku vadībai bijis skaidri zināms, ka, uzbrukumu sākot, būs pietiekošas rezerves. Uz daudziem jautājumiem ģen. Auzāns atbild, ka uzbrukumu iniciatīve nākusi vienīgi no krievu armijas vadības, bet par rezervēm nebija noteiktas atbildes no šīs krievu armijas vadības, tikai apsolīts, ka, kaujām sākoties, tās būs frontē. Tomēr šajā ziņā iznākusi vilšanās, un arī atsūtītie krievi bijuši vāji karotāji.

Beidzot P. Dardzāns referē par strēlnieku vēstures materiāliem. Mums esot gan sīkas ziņas par tiem 6 latviešu strēlnieku pulkiem, kas Latvijā nodibināti zviedru valdīšanas laikos, bet par pasaules kara latviešu strēlnieku pulkiem materiāli esot uzkrītoši trūcīgi: 10—15 gados aiziešot viņsaulē strēlnieku lielākā daļa, ar ko zudīšot notikumu dzīvās liecības, laikmeta gars, ko neviens vairs nespēs atdzīvināt, bet sausie dokumenti nekad to neatvietos. (Šīs domas ļoti nopietni vērā jāliek arī Latvijas atbrīvošanas cīņu bijušajiem vadītājiem un pašiem cīņu dalībniekiem, jo katrs viņsaulē aizgājušais karavīrs vai cits laikmeta liecinieks aiznes uz mūžu līdzi daudz vērtīgu faktu, atziņu un domu.) Te rakstniekiem un žurnālistiem būtu liels uzdevums, jo to, ko viņi var uzrakstīt, vēlāk nespēs par laikmetu sniegt nekādi dokumenti. — Strēlnieku vēsturisko materiālu rediģēšanas komisiju papildināja ar E. Virzu.

Mēs še sniedzam tikai objektīvu atreferējumu, atturoties no jebkādiem spriedumiem un slēdzieniem.

UZ GAIŠAS NĀKAMĪBAS SLIEKŠŅA

SKREJOŠA APTAUJA PAR DRAUDZIGO AICINĀJUMU

Tūkstošu tūkstoši ir sekojuši ministru prezidenta draudzīgajam aicinājumam, un īpaši mūsu lauku skolās vēl arvien turpina bagātīgi krāties zinātnes un mākslas vēr-

tības. Draudzīgais aicinājums ir izrādījies burvja spēks, kas atraisīja tūkstošiem sirdis. Un tā ikkatram ziedotājam tika arī sava, ilgi nepiepildīta atziņa: — Ja man gāja grūti, kāpēc gan nākošai paaudzei nevar iet vieglāk? Ja mūsu tēvutēvi pirmās rindas nodzeltējušā dziesmu grāmatā mācījās pie skala gaismas, tad bērnubērniem tas nebūt nav jādara tāpat. Mums jāiet tālāk, izmantojot visus iepriekšējo paaudžu sasniegumus!

Lūk, kā sprieda dažs labs ziedotājs, kas steidzās uz Kultūras fondu. Bet izjautāsim viņus pašus. Nemeklēsim augsti mācītos vīrus, parunāsimies ar vismazākiem. Kaut ar to vīru, kas pēc piecām minūtēm kāps 1. līnijas tramvajā, lai droši vien brauktu uz darbu. Atspiedies pret tramvaja piestātnes stabu, viņš patlaban šķir tikko iznākušā laikraksta lapas.

— Es esmu šī laikraksta žurnālists...

— Es atkal lasītājs.

* * *

Tā vārds pa vārdam, līdz nonākam pie draudzīgā aicinājuma. Un tad šis vienkāršais vīrs saka:

— Pagājušā pavasarī ziedoju sava pagasta skolai. Tagad ziedošu sava dēla pamatskolai Rīgā.

— Bet grāmatas maksā naudu...

— Ir lietas, kur par naudu nedrīkstam domāt. Sevišķi, ja tas attiecas uz mūsu bērniem. Padomājiet, ja katrs tēvs, kuram bērni apmeklē kādu skolu, ziedos tikai piecas grāmatas. Katrā skolā sakrāsies plaša bibliotēka, kas mūsu bērnus pasargātu no sēnalu lasīšanas un atvieglos viņiem arī skolas mācības. Tas ir tikai viens motīvs, bet tādu daudz. Tāpēc nedrīkstam aizmirst ne tikai skolas, kurās paši mācījāmies, bet arī tās, kur patlaban mācās mūsu bērni.

Dobji dārdēdams, pieripo tramvajs. Gādīgais tēvs aizbrauc uz savu darbavietu. Tur viņš arī saviem darba biedriem sacīs:

— Atceraties sevi, bet vēl jo vairāk savu nākotni!

* * *

Valsts tehnikumā Valdemāra ielā mācās mūsu nākošie tehniķi — ceļu un ēku būvētāji, mehāniķi un citu sarežģīto tehnisko māku labi izpratēji. Palaikam tehnikuma

audzēkņi nāk no mazturīgāko aprindām. Viņi grib iespējami īsākā laikā iegūt dzīvē derīgas praktiskas zināšanas, lai varētu paši sākt pelnīt. Vēlāk daudzi aiziet arī uz universitāti, lai kļūtu inženieri. Grūts tomēr šo jauno censoņu ceļš. Tāpēc arī labi saprotams tehnikuma audzēkņu viedoklis.

— Mēs paši ziedojam grāmatas un ceram, ka arī citi to darīs, lai atvieglotu mūsu darbu. Lauku skolās, — stāsta brašs sārtvaidzis — nākošais namdaris, — vajadzīgas grāmatas, kas nepieciešamas nākošiem tehnikuma audzēkņiem. Mēs par savu nākošo arodu tikai sapņojam. Daudzi nemaz neapzinās, kādas grūtības viņus sagaida. Tas viss atkristu, ja būtu iespēja jau pirms iestāšanās tehnikumā kaut pavirši iepazīties ar nākošiem pienākumiem. Liels atspaids būtu arī plaša skolas bibliotēka, jo katram personīgi dārgās tehniskā satura grāmatas nav pa spēkam iegādāties.

Tā runāja šie divi — tēvs un dēls.

SIEVIETE NEPARASTOS DARBOS

Turpinot «Pēdējā Brīdī» aptauju virkni par sievietēm neparastos darbos, patlaban gribu pastāstīt par otras sievietes — šofera (jo, cik zināms, tādas patlaban Rīgā esot tikai divas, jo trešā šofera profesiju pirms pāris gadiem apmainījusi ar kādu citu nodarbošanos) gaitām.

Meklēto atrodu **Marijas un Matīsa ielu stūrī**, sēdot savā melni lakotā sešvietīgā «Fiat» limuzīnā **Nr. 920**. Tērpusies melnā, biezā mētelī ar ādas apkaklīti, kājās — filczābaki, bet galvā — ādas ziemas cepure, tā ir sieviete — šofers **Klāra Heidemanis jaunkundze**. Kad esmu izteicis savu vēlēšanos, Heidemanis jkdze laipni aicina sēsties mašīnā un labprāt pastāsta par savu dzīvi un darba gaitām.

Klāra Heidemanis dzim. 1898. g. 18. martā Apes apkārtnē, netālu no Igaunijas robežas, kur tās vecāki bijuši lauksaimnieki.

«1902. g. mani vecāki aizbrauca uz Krieviju, kur tēvs ilgus gadus bija Černigovas guberņā kādā muižā par mašīnmeistaru. Krievijā arī es baudīju visu skolas izglītību, jo, kad 1923. g. atgriezāmies Latvijā, **bija jāsāk jau pašai par sevi gādāt**. Dabūju darbu A. Kurau'a drāšu fabrikā. **Darbs bija grūts, bet tīri labi patika.** Pēc pāris gadu

nostrādāšanas fabrikā biju par kasieri uz autobusu līnijas Maskavas iela—Eksportosta.»

— Kāpēc izvēlējāties šofera nodarbošanos? — jautāju. Heidemane paskaidro: «Tā kā mēs ģimenē bijām astoņas galvas — tēvs, māte, trīs brāļi un mēs trīs māsas, tad visi no sava mazā īpašuma nevarējām pārtikt, nedz apmeklēt skolas. Īpašumu likvidējām, **un trīs brāļi, kuri visi ir šoferi, nopirka mašīnas** un sāka braukt. Tā kā brāļi jau bija braukuši vairākus gadus, tad es lūdzu viņus palīdzēt arī man iegādāt savu vāģi — brāļi to apsolījās. Beidzu šoferu kursus pie Valsts tehnikuma un 1927. g. 3. oktobrī izturēju braukšanas pārbaudījumu Rīgas prefektūrā. Kādu gadu braucu maiņās ar brāļu mašīnām un tad **nopirku pati savu vāģi**, kurš man kalpo vēl tagad, un esmu arī to pilnīgi izmaksājusi. Braucu tikai pa dienām, bet naktīs mašīnu novietoju garāžā. Astoņu gadu laikā esmu nobraukusi pāri par **125 000 km.**

Esmu īsts tālceļotājs, jo ļoti bieži izbraucu garākos braucienos pa provinci,» turpina H. **«Garākais ceļojums bija kādā pavasarī, vairāk kā 1000 km pa Kurzemi**, kur vadāju divus ceļojošus tirgotājus — aģentus. Garajos provinces braucienos, sevišķi pavasaros un rudeņos, esmu vienu otru reizi piedzīvojusi īstu «ellīti», braucot pa maziem, dubļainiem lauku ceļiem, kad mašīna jāvelk ar zirgiem no dubļiem ārā. Minētā Kurzemes braucienā kādā muklainā vietā neapdzīvotā apvidū, Ventspils jūrmalā, naktī iegrima un sabojājās mašīna. Visu nakti, kamēr abi mani pasažieri saldi krāca mašīnā, nostrādāju ap mašīnu. Visapkārt bija tumšs mežs, tikai pie debesīm spīdēja mēness «laterna»...»

— Kā ar katastrofām? — vaicāju.

— Katastrofas, kurās būtu bojāta mašīna, **neesmu piedzīvojusi**, bet pa visiem 8 gadiem ir bijušas tikai divas «ķibeles» ar žīdiem. Reiz braucot nogāzu gar zemi ar «spārnu» kādu vecu žīdu un otrreiz tāpat apm. 8 g. v. žīdu bērnu, kurš gribēja pārskriet mašīnas priekšā ielu. Abos šajos gadījumos nebiju vainojama un sodīta netiku.

— Vai braucēju pietiekoši?

— Pietiekoši. Sevišķi manu mašīnu braukšanai pieprasa **vecāki cilvēki un dāmas**. Bieži vien **nāk no attālākiem pilsētas rajoniem, lai nolīgtu manu mašīnu izbraucieniem uz provinci**. Visā visumā **vairāk tomēr brauc ar manu mašīnu dāmas kā kungi**. Ir bijuši arī pieprasījumi braucieniem uz ārzemēm — Vāciju un Franciju, bet tik

tālus ceļojumus neesmu līdz šim uzņēmusies. Tāpat visu astoņu gadu laikā visi pasažieri ir bijuši solīdi un visi samaksājuši.

— Ar ko jūs izskaidrojiet to apstākli, ka ar jūsu mašīnu brauc vairāk vecāki cilvēki un dāmas?

— Es domāju, tāpēc, **ka absolūti nelietoju alkoholu** (arī nesmēķēju) un protu arī labi izlabot motoru, — paskaidro H. — Pagājušā rudenī izdarīju vāģim lielāku kapitālremontu, **kur pati arī tiku daudz strādājusi pie tā izdarīšanas.**

Kad H. sākusi braukt kā šofers, tad līdz tam laikam vēl neviena sieviete Rīgā neesot ar šo arodu nodarbojusies. Tāpēc daudzi viņu apbrīnojuši. H. pastāsta sekošu gadījumu no tiem laikiem:

— Kādu dienu, kā parasts, stāvēju ar savu vāģi pie muitas. Pie auto garāmejot apstājās kāds žīds un sāka, galvu pieliecis, mani apbrīnot. Es sacīju: «Vai vēlaties braukt?» — «Nē, es tikai skatos, **vai ir sieviete vai nav...**»

Tā kā H. jkdze nav precējusies, mēģinu dabūt zināt viņas domas par šo jautājumu.

— Neesmu vēl nodomājusi precēties, jo tas mūsu laikos «neatmaksājas», — smiedamās atbild H.

Beidzot vēl jautāju:

— Vai esiet ar savu nodarbošanās izvēli arī tagad apmierināta? — Esmu apmierināta. Šo arodu izvēlējos tāpēc, lai būtu **patstāvīga**, jo še nav jākalpo otram, kur pats vari būt kungs un pavēlnieks. **Ja ir tikai darbs, bet mūsu darbalauks ir diezgan plašs, tad vajaga tikai strādāt.**

PUSMILJONS PAĒDUŠU CILVĒKU

ARODBIEDRĪBU RŪPES PAR STRĀDNIEKA IKDIENU

Latvijas strādnieku arodorganizācijas par vienu no saviem svarīgākiem uzdevumiem uzskata katra strādnieka ikdienas vajadzību kārtošanu. To liecina atjaunoto arodbiedrību dažādie pasākumi, kas daudziem tūkstošiem strādnieku nes jūtamu labumu.

Vēl pagājušā gada sākumā Rīgas strādniekiem nebija savu virtuvju. Sevišķi smagos apstākļos atradās dažu nomaļu rajonu (piem., Vecmīlgrāvja) darbaļaudis, jo viņi bija spiesti nedēļām ilgi iztikt bez silta ēdiena. To ievēroja arodorganizāciju vadība un sāka dibināt strādniekiem savas virtuves. Pirmo iekārtoja pašā arodbiedrību

namā. Mākslinieciski izdaiļotās telpās pirmo reizi apmeklētāji pulcējās pagājušā gada 5. janvārī. No tā laika ik dienas virtuvi apmeklē 600—900 personu.

Pirmai arodbiedrību virtuvei bija pilnīgi necerēti panākumi. Janvāra 25 dienās izsniedza 18 589 pusdienas. Tas ir skaitlis, kādu daža laba privāta virtuve nevar sasniegt gadā. Šie panākumi deva ierosinājumu vērtīgo pasākumu paplašināt. 27. martā otru virtuvi iekārtoja Brīvības ielā 184. Nu jau mēneša laikā izsniedza 19 598 pusdienas. Sākumā Brīvības ielas virtuvei nebija vajadzīgās piekrišanas. Tā drīz vien tomēr radās, jo katrs strādnieks redzēja lielo atšķirību ar sīkiem ēdienu veikaliem.

Lai nāktu pretim ostas strādniekiem, kas līdz šim pusdienoja pa lielākai daļai Daugavmalas krogos, arodbiedrības trešo virtuvi 9. aprīlī atklāja Ķemerejas ielā. Tā vienā rāvienā kļuva populāra visā plašā apkaimē. Ostas strādnieki atzina, ka daudz prātīgāk apmeklēt savu virtuvi nekā grūti pelnītos santīmus atdot krodziniekam. Šī pasākuma sekmes labi raksturo skaitļi: aprīlī visas virtuves jau bija paēdinājušas 30 204 cilvēkus.

Vasaras mēnešos vislielākā «šturme» bija jūlijā. Tad nācās izsniegt pat apm. 50 000 pusdienu.

Redzot arodbiedrību virtuvju svētīgo nozīmi, to sev prasīja arī Mīlgrāvja strādnieki. Viņi pa lielākai daļai veic smago kuģu kraušanas darbu, kas prasa arī spēcīgu barību.

Līdz tam laikam Mīlgrāvī nebija pat neviena privāta ēdienu veikala. Arodbiedrības viņu lūgumu ievēroja, un 14. septembrī sāka darboties 4. virtuve Sprīdīša ielā 3. Pēc tam īsā laikā nācās ierīkot vēl trīs virtuves: Maskavas ielā 4, Pulkv. Brieža ielā 39 un Daugavgrīvas ielā 46a.

Vairākās vietās virtuvēm tāds apmeklētāju pieplūdums, ka lielākām darbavietām vajadzēja pārkārtot pusdienu brīvlaiku. Tā tas, piemēram, Daugavgrīvas ielā, kur dažām fabrikām pusdienas izsniedz, sākot jau ar plkst. pus 12 dienā. Sevišķi pateicīgi Mīlgrāvja strādnieki, kuru darba iespējas un nopelņa stipri nenoteikta. Tāpēc arī lētām pusdienām te liela nozīme.

Arodorganizāciju vadība patlaban noslēdz pirmā darbības gada pārskatus. Tie rāda, ka pagājušā gadā paēdināti 454 856 cilvēki. Pēdējā laikā, kad strādā visas virtuves, vienā pašā janvāra mēnesī izsniegto pusdienu skaits pārsniedz 57 000. Tātad arodbiedrību virtuves savā pastāvēšanas laikā jau paēdinājušas pusmiljonu cilvēku.

VALDĪBAS ATBALSTS

Virtuvju iekārtošana arodbiedrībām prasa ļoti prāvus līdzekļus. Gandrīz visur vajadzēja pārbūvēt telpas. Bija vajadzīgs arī inventārs un iekārta, lai strādnieku virtuves būtu higiēniskas un varētu veikt savu lielo uzdevumu. Šai darbā arodbiedrībām un strādniekiem talkā nākusi valdība, atvēlot līdzekļus kapitāliem ieguldījumiem.

Virtuves dod darbu arī prāvam strādnieku skaitam. Bez tehniskiem darbiniekiem nodarbinātas 77 strādnieces, pie kam algas kopsumma mēnesī sasniedz 5000 ls.

Arī par kulturālām prasībām gādāts. Strādnieku virtuvēs apmeklētāji var klausīties radio mūziku. Par to esam pateicīgi Valsts elektrotehniskai fabrikai, kas dāvāja savus modernākos aparātus. Vislielāko prieku apmeklētājiem tomēr dod ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa dāvātās vāzes, kas visur noliktas goda vietā.

GAĻAS KALNS UN PIENA EZERS

Strādnieku virtuvju panākumu galvenais noslēpums ir rūpiga produktu iegāde. Visu vairumu vajadzīgo mantu iegādājas tieši no pašiem ražotājiem. Atkrītot starpnieku peļņai, virtuvēm iespējams dot ne tikai labus, bet arī lētus ēdienus. Produktu iegādes jautājums virtuvju vadībai tomēr nav no vieglajiem. Ik dienas virtuves patērē ne vairāk, ne mazāk kā 25 pūrus kartupeļu. Tātad ar vidējas jaunsaimniecības gada ražu strādnieku virtuves var iztikt tikai... četras dienas.

Pavisam pagājušā gadā patērētas 127 tonnas kartupeļu, kas ir apmēram simts automobiļu kravas. Mazais nav arī maizes patēriņš — vesela 51 tonna. Šo vairumu virtuvēm vienmēr kārtīgi piegādā kooperatīvā maizes ceptuve. Visvairāk tomēr ļaudis apēd gaļu — vairāk kā 106 000 kilogramu. Ja vidējs vērsis sver 180 kg, tad var iedomāties, kādu ganāmo pulku pagājušā gadā patērējušas nedaudzās strādnieku virtuves. Kaut gan piena ēdienu cienītāju skaits vēl nav visai liels, tomēr gada laikā arī pienā patērēti 55 700 litri.

Produktu iepirkšanai vienā pašā janvāra mēnesī izlietoti 15 000 ls. Kā redzams, darbs strādnieku virtuvju noorganizēšanā un izveidošanā bijis liels. Strādnieki to novērtē ar atzinību, un tāpēc arī darba darītājiem vieglāk savus pienākumus veikt.

VIESOS MASKAVAS IELĀ 4

Pie pilsētas ugunsdzēsēju depo pulkstenis rāda, ka tuvojas pusdienas stunda. Tas ir signāls daudziem Centrālā un Sīkumu tirgus kalpotājiem doties uz Maskavas ielu 4. Tur atrodas arodbiedrību piektā virtuve. Agrākās krogus telpas tagad piemērotas virtuves vajadzībām. Kur vien kāds brīvāks stūrītis, visur novietoti galdi, jo citādi daudzos apmeklētājus nav iespējams novietot. Pie ieejas kase, kur katrs pēc ēdienu izvēles iegādājas talonus. Īpašas apkalpošanas nav, un tāpēc katrs pats iet pie lodziņa, kur čaklas darbinieces viņam izsniedz prasīto.

Patlaban karstākais darbalaiks. Virtuves darbiniecēm apmēram stundas laikā jāapkalpo vairāki simti izsalkušo. Tomēr viņas to veic, un, kā paši strādnieki paskaidro, sūdzēties viņiem nevajagot.

Virtuves apmeklētāji komplektējas no visdažādākām aprindām. Tur tirdzinieks «amata tērpā», tur fabrikas strādnieks zilā blūzē, tur pie galda vesela ģimene ar trim bērniem, pie kam mazāko tēvs tura klēpī. Pēcpusdienā virtuvi apmeklē arī skolnieki, kas pusdienas nes uz māju sev un mazākiem brāļiem, jo māte bieži vien strādā un ēdienu gatavot nevar.

Tā tas nav tikai Maskavas ielā vien. Līdzīgas ainas jūs redzēsiet visās virtuvēs. Darbaļaudīm, kas visu dienu aizņemti, nav arī nemaz izdevīgi pusdienas gatavot mājā, ja daudz lētāk tās var dabūt gatavas.

Strādnieku virtuvju apmeklētāju skaits ar katru dienu aug. Ja pagājušā gadā paēdināja pusmiljonu, šogad to skaits sniegsies tuvu miljonam. Katrs strādnieks tagad jūt, ka arodbiedrība viņam nesola, bet dod un tieši to, kas ik dienas vajadzīgs.

3 GADUS VECA «KONCERTDZIEDONE»

VIESOS PIE SARKANDAUGAVAS BRINUMBERNA

Sarkandaugavieši ir lepni uz savām finieru fabrikām un pulksteni Trīsvienības baznīcas tornī. Ne tādu fabriku, ne pulksteņa citur Rīgā nav. Tikko pulkstenis rāda pusdienas stundu, visas fabrikas kā uz pavēli liek gaudot savām sirēnām, un sarkandaugavieši zina, ka viņu maizes pelnītāji nāk pusdienot. Tagad šajā mierīgajā priekšpilsētas dzīvē jauns pārsteigums — Sarkandaugavai arī savs

brīnumbērns. Tā ir trīs gadus vecā Vilma Spira, kura izrāda savam vecumam pilnīgi pārsteidzošas dziedātājas spējas. Mazā Vilma kopā ar savu pāris gadus vecāko māsu Hertu mierīgi rotaļājās un dziedāja, līdz kādā dienā Aptiekas ielā 10 Matildes Sītijs veļas mazgātavā ienāca cilvēks, kas atklāja mazās Vilmas talantu. Matilde Sītijs ir Vilmas tante, un, kamēr tēvs strādā «Bufallo» fabrikā, bet māte brauc uz pilsētu, viņa ar māsu iet viesos uz Aptiekas ielu. Tur ir augsts nams, no kura var labi redzēt pulksteņa zeltītos rādītājus baznīcas tornī un Mežaparka priežu zaļās galotnes. Vilmai ļoti patīk Aptiekas ielā ciemoties, jo viņas mājā Tvaika ielā 39 ir tikai viena maza istabiņa, bet te plašs veikals, kur nāk daudz cilvēku, kas apbrīno viņas jauko dziedāšanu. Mazā Vilma mīl dzirdēt slavinājumus un labprāt dzied piedevas.

Kad ierodos pie viņas viesos, ir pusdienas laiks. Abas māsas atstātas vecmāmiņas uzraudzībā, kuras uzdevumos ietilpst arī klausīties mazās Vilmas pasakās. Un viņa prot stāstīt, kaut ir tikai pāris mēneši pāri trim gadiem un grāmatas gudrības tai vēl lāga negrib sokties. Tas tomēr daudz nekaitē, jo Vilmai brīnišķīga atmiņa un, galvenais, — fantāzija. Ko negrib atklāt savādie kāsīši uz papīra, dod viņas brīnišķā izdoma. Lai nesalst kājas, vecāmāte izklājusi uz grīdas tēva apvalkāto mēteli, un Vilma tur ierīkojusi savu saimniecību. Nav liela nelaime, ka vienīgai lellei ielauzta galva un viena no skaistākām rotaļu lietām ir skārda konfekšu kārbas vāciņš. Tētis nevar labākas mantas nopelnīt, jo viņš fabrikā ir tikai vienkāršs strādnieks. Bet arī tas Vilmu daudz neskumdina.

— Kad izaugšu liela, — viņa saka, — būšu veļas mazgātāja un dziedātāja...

— Tu jauki dziedot, vai neparādīsi arī man savu mākslu?

Mazā dziedātāja nav iedomīga. Viņa tūlīt savā skanīgā balsī uzsāk «Dziesmu brīvai Latvijai». Gluži brīnums, ka bērns atceras ne vien visu tekstu, bet arī grūto melodiju. Bet ne tikai šo dziesmu mazā Vilma prot. Tūdaļ tālāk viņa uzsāk:

Cīrulis augstu gaisā
Ķepas tirina —
Iebāz viņu maisā,
Aizsien galu ciet...

Šim jocīgam pantiņam seko vesela rinda tautas dziesmu, līdz beidzot mazā māksliniece sāk prasīt tantei honorāru — kārdinošās saldskābās konfektes. «Impresārijs» tomēr šoreiz paliek parādā. Vilma arī par to nebēdājas un sāk stāstīt kādu pašas izdomātu pasaku. Prieks redzēt šo veselīgo un dzīvespriecīgo meiteni, kas tiešām ir īsts brīnuma bērns.

AUGŠUP PA 30 GADU KĀPĒM

KASIERA ROZENBERGA CILDENAIS ZIEDOJUMS

Ik rītus pa Satiksmes ministrijas kāpnēm lejup kāpj vīrs, kura vārds ir Jānis Rozenbergs. Citi viņa darbabiedri ik rītus iet augšā, kur koridori gari un plati kā lielceļi un kur pa logiem var redzēt, kā Rīgas galvenā stacijā elso lokomotīves, bet Jānis Rozenbergs vienmēr — tikai lejā. Lieta, lūk, tā, ka dzelzceļu virsvaldes naudas vīri dzīvo gandrīz vai pazemē — krēslainā puspagrabā. Te var redzēt vienīgi darbu un steidzīgus ļaudis aiz šaurā lodziņa. Vienā ziņā tas arī labi: naudas lietas mīl noteiktību. Kasieris nedrīkst aizsapņoties, jo katra kļūda maksā naudu.

Jānis Rozenbergs ir ne tikai virsvaldes vecākais kasieris, bet arī sabiedrības «Uzticība» priekšsēdētājs; cilvēks, kas jau 30 gadus pazinis tikai rūpīgu nodziļināšanos darbā. Skaļumam Rozenberga raksturā nav bijis vietas. Gluži savādi tāpēc bija daudziem viņa darbabiedriem, kad tie dabūja zināt:

— Mūsu kolēgam šodien trīsdesmit gadu darba svētki!

— Kā, vai tad tik ilgi jau nostrādāts? — dažs labs jautāja, bet pats gaviļnieks neteica ne vārda. Tāpat kā parastās dienās, viņš no rīta nokāpa pa kāpnēm, augu dienu nostrādāja un vakarā aizbrauca uz savu Katlakalna pagastu.

— Savādi, Rozenbergs nemaz netaisās uz jubilejas atzīmēšanu, — dažs labs pie sevis nodomāja, līdz vakar atklājās patiesība.

Sirmais darbarūķis bija savus svētkus atzīmējis citādi, kā daudzkārt parasts. Viņš savā darba atcerē bija domājis ne par sevi, bet citiem — savu pirmo skolu un kara invalīdiem.

— Tos trīsdesmit gadus nemaz nedomāju svētīt. Gribēju sagaidīt četrdesmit, tad būtu vairāk strādāts, — viņš stāsta.

Izrādās, ka Rozenbergs pats dzīvē daudzkārt smagi piemeklēts. Vecākiem bijuši pieci dēli, bet nu vairs dzīvi tikai divi. — Pārējos paņēma karš. Viens brālis krita jau pasaules kara sākumā, otrs latvju strēlnieku pulkos. Trešo sabeidza karš, un viņš aizgāja traģiskā nāvē. Tāpēc arī domāju, savus darba gadus atminoties, ziedošu invalīdiem, kas savu veselību atdeva, lai mēs varētu mierīgi strādāt. Otra lieta, kam esmu pateicību parādā, — mana pirmā skola. Tad nosūtīju dāvanu arī tai...

Jānis Rozenbergs pieder mūsu lauku pašvaldības darbiniekiem. Darba gaitas sācis Vilzēnu pagastā par rakstveža palīgu. Pēc tam bijis Zemnieku lietu komisāra darbvedis, no kurienes pārcēlies uz Lielupi. Latvijas laikā sācis strādāt dzelzceļu virsvaldē, kur darbojas līdz šai dienai.

— Tomēr vienu lietu nevar aizmirst, — viņš atzīstas, — tas ir pašvaldību darbs. Lai vienmēr būtu kursā, jau 14 gadus pildu Ķatlakalna pagasta revīzijas komisijas locekļa pienākumus, jo esmu arī šī pagasta pastāvīgs iedzīvotājs. Tāpat darbojos arī vietējā krājaizdevu sabiedrībā.

Neatlaidīgā cīņā pagājuši trīsdesmit darba gadi. Jānis Rozenbergs vienmēr ir nokāpis pie darba, un tas viņu paaugstinājis. Bet šis vīrs arī tad ir domājis nevis par sevi, bet par aicinājumiem, kas ir augstāki par atsevišķu personu interesēm. Tā viņš rādījis cildenu, sekošanas cienīgu piemēru.

PAPAGAIĻU UN ZIVJU PARADĪZE TORŅAKALNĀ

CILVĒKS, KAS KONTROLĒ DOKUMENTUS UN PRIECĀJAS PAR 70 PAPAGAIĻIEM

Desmitās līnijas tramvajs aizved pa Vienības gatvi līdz pilsētas bērnu slimnīcai. Turpat sākas Ķoku iela, uz ko torņkalnieši sevišķi lepni, jo tur kādreiz dzīvojis komponists Emīls Dārziņš.

Šoreiz tomēr nemeklēju Dārziņu, bet cilvēku, kas jau 25 gadus audzina skaistus putnus. Tas ir Nikolajs Zaharovs, kas no deviņiem līdz trim strādā valsts kontrolē, lai pēc tam ar īstu dabas pētnieka aizrautību nodotos skaisto papagaiļu un varenā tītara tēviņa Friča kopšanai.

Ķoku ielā 8 Nikolajam Zaharovam pieder namiņš, kura augšējā stāvā no agra rīta līdz vēlai naktij dzirdamas putnu dziesmas. Nav arī brīnums, jo putnu korī piedalās veseli 70 papagaiļi, kas tērpušies visu varavīksnes krāsu uzvalkos.

— Es nezinu, kam vajadzētu notikt, — stāsta pats putnkopis, — lai es aizmirstu savus papagaiļus. Cilvēks var ēdienu gaidīt, bet mani putni nekad...

Izrādās tomēr, ka daudzo putnu mīļotājam uzbrukušas lielas bēdas — grūti dabūt papagaiļu mīļāko barību — gaiši dzeltēnos prosa graudus.

— Dodu gan viņiem arī kaņepes, bet tad putni nobarojas, paliek laiski, mazkustīgi un vairs nedzied.

Lai nebūtu skaistie dziedātāji jāaizlaiž bojā, centīgais putnkopis lūdzis universitātes fermu Aucē un Mežotnes lauksaimniecības skolu audzēt prosu, kas mūsu apstākļos arī gluži labi padodoties.

— Cik ilgi jūs audzējat putnus?

— Šogad jāsvēta divdesmit piecu gadu jubileja. Esmu piedalījies daudzās izstādēs, gūstot uzslavas un goda zīmes. Mana kaislība ir papagaiļi. Sākumā bija tikai viens pāris, bet krustošanas ceļā dabūju dažādas krāsu noskaņas. Ļoti nododos arī vistkopībai, audzējot slavenās andalūzietes. Raksturīgi, ka putni pazīst savu saimnieku. Īpaši papagaiļi paklausa cilvēku un jau dažās nedēļās iemācās runāt. Putniem arī ļoti dziļas mīlas jūtas. Esmu novērojis, ka papagailis, kam aiziet bojā viņa «otrā puse», pēc zināma laika nobeidzas arī pats. Lai papagailim radītu «otras puses» ilūziju, būrī novieto spoguli. Redzot pats savu attēlu, putns pamazām nomierinās un sagaida savu nākamo draugu.

Bez papagaiļiem un mājas putniem Zaharovs audzē arī tropu zivis. Sevišķi skaistas Ķīnas plīvurastes un zelta zivis. Raksturīgi, ka zelta zivis sākumā ir gluži pelēkas. Tikai pēc zināma laika tās sāk zeltoties. Akvārijā var redzēt, kā nākošais «zelta karalis» pamazām izveidojas. Vajaga paiet vairākiem gadiem, līdz mazā zivtiņa kļūst pilnīgi spoža. Zivju valstībā ir arī dažas īpatnības: tropu zivīm tēviņi vairāk kā divas reizes mazāki par mātītēm. Vasarā zivis mitina īpašā baseinā, kur iedēstīti eksotiski ūdensaugi. Zivju ēdināšanai vajadzīgas ūdensblusas un baltie tārpi, kurus audzē īpašos traukos.

Nams Ķoku ielā 8 ir kļuvis par papagaiļu un zivju paradīzi. Rūpīgi darinātos būros dzīvo krāsaini putni un

zelta zivis. Putni un zivis — debesis un zaļās dzelmes... Par visiem viņiem ar tēva rūpību gādā Nikolajs Zaharovs, cilvēks, kas dienā kontrolē dokumentus, bet vakarā priecājas par saviem 70 papagaiļiem un zelta zivīm.

DESMIT TŪKSTOŠI CĪNĀS AR SNIEGU

SARUNAS AR RĪDZINIEKIEM, KAM PUTEŅI DOD MAIZI

Cilvēkam vienmēr jāstrādā ar galvu — mēdza teikt mans vecais skolotājs —, tad arī pats smagākais darbs kļūst viegls.

Sirmajam skolotājam taisnība. Vispirms jau, lai darbu dabūtu, cilvēkam jāzina, kur to meklēt. Īstā vietā meklēts tikpat kā atrasts. Piemēra dēļ — cikiem būs iešāvies prātā, ka februāra puteņa dienās var gluži pieklājīgi nopelnīt, sniegu tīrot? Tikko uzsnieg biezāks sniegs, nākošā rītā Rīgas pilsētas aptīrīšanas nozare meklē strādniekus. Ja sniegs mazāks, pietiek ar 130 vīriem, ja lielāks — vajaga vēl vairāk. Parasti nosūta darbos visus, kas vien pieteicas, tomēr pēdējo dienu puteņos vēl pietrūcis. Darbs, protams, dažām dienām, bet šinī laikā arī puteņi sevi neliek ilgi gaidīt.

Sniega tīrīšana Rīgā ir dalīta. Rīgas pilsēta pati aptīra tikai savus gruntsgabalus. Privātiem namsaimniekiem pašiem jātīra savi. «Pilsētas sniegu» uzrauga caurmērā 130 strādnieki, 5 smagie automobiļi un 6 zirgi ar kučieriem. Viņiem katram noteikta sava vieta, kas vienmēr jātur tīra, jo galvaspilsētas ielās un laukumos nekad nedrīkst būt kupenas. Jau agrāk rītā, kad vēl parastā Rīga guļ, viņi dodas darbā, lai laikā viss būtu apkopts.

Labu laiku pirms gaismas strādāt sāk arī apmēram 10 000 privāto namu sētnieki. Lielākās puteņa dienās tomēr arī daudzi privātie namsaimnieki ņem palīgus, un tā sniega tīrīšanā savu maizi pelna vairāk kā 10 000 strādnieku. Caurmērā alga tīrītājiem grozās ap 2 latiem. Sava peļņa arī vedējiem. Viņu vairāki simti. Galvenā kārtā vecāki vīri, kas vairs parastos ormaņu darbus nespēj pildīt. Tad viņi ved sniegu un saņem caurmērā Ls 1,50 par vezumu.

Lielākās sniega krautuves — Sporta ielas ģimeņu dārziņu kolonijas laukums un Uzvaras parks. Lielus sniega

kalnus saber arī privātās dārzniecībās. Daudzi nezinās, ka ļaudīm arī šī «nodarbošanās» dod peļņu. Par atļauju izgāzt sniegu privātie dārznieki ņem 10—20 santīmus vezumā un dziļākās ziemās nopelna gluži labi.

PROFESIONĀLAIS SNIEGA VEDĒJS

Pa Sporta ielas nokalni, pie Goegingera saldumu fabrikas, priecīgi sasaukdamies, laižas lejā sniega vedēji. Mazie, pluskainie zirdziņi steidzas aizskriet līdz plašajam laukam, no kura var redzēt visu Sarkandaugavu un «Bufallo» fabrikas masīvo korpusu. Braucējs tikai paplīkšķina pakulu pātagu un lejā ir. Kā gara karavāna no lauka steidzas atpakaļ tukšā pajūgi, un darbabiedri savā starpā spriež:

— Kaut nu Dievs dotu drīz atkal tādu pamatīgāku puteni, varētu nopelnīt zirgam auzas...

— Šoziem, brāl, pavisam maz darba, — spriež otrs, — daudzmaz nopelnīt ļāva tikai pats pēdējais putenis.

— Bet atceries 1928. gadu, oho, tad tikai bija raušana, — jūsmo viņa kaimiņš. Tad tepat Sporta ielā bija sagāztas veselas sniega grēdas.

Izrādās, šīs komandas ļaudis — visi profesionāļi. Viņi jau rudeņos apstaigājot namsaimniekus, lai salīgtu ziemai darbu.

— Kad vilks lopos, tad vairs nevar suni barot, — smejas vecais «sniega karalis», jo viņš, lūk, pagājušā rudenī parūpējies par darbu. Kas to nav iedomājuši, lai nu staigā, pirkstus sūkādami. Viņam arī kailā laikā darba gana, jo pie katra nama tomēr kaut kas nokrīt.

SĒTNIEKU LĀSTS

Gluži citādi uz sniegu skatās sētnieki. Katra sniega pārsla ir viņiem jauns darbs, par ko parasti nekādu sevišķu piemaksu nesaņem.

— Par šoziemu nevar žēloties, — stāsta mans paziņa. — Nebūtu uznācis tagad putenis, būtu pavisam labi. Bet nu uzkrita gluži kā lāsts.

Jā, dzīve mil pretrunas. Kas vienam dara prieku, otram atnes bēdas. Galu galā tā īsti saniknojies nav neviens, jo, kur darbs, tur arī maize.

AINAS FRIZIERU PĀRBAUDĒ

Lielā konkurence un moderno laiku prasības frizieru arodā prasa visai stingru izlasi. Tāpēc jau ilgāku laiku Rīgā darbojas speciāla frizieru pārbaudes komisija, kurā piedalās Rīgas pilsētas valdes un pašu frizieru arodniecisko organizāciju pārstāvji. Katru ceturtdienu «Maksa» frizētavā Blaumaņa ielā notiek pārbaudes, kurās piedalās ne vien Rīgas, bet arī provinces pilsētu frizieru amata kandidāti.

Pārbaudījumu programma stipri plaša. Kungu nozarē jāprot — stāvu matu griešana, pusīsu matu veidošana, «zēna galviņas» griešana, matu iesprogošana ar dzelzi, bārdas skūšana un apgriešana, ūsu un bārdas veidošana ar dzelzi, bārdas naža uzasināšana uz vietas un pamati higiēnā.

Dāmu nozarē jāprot garu matu ondulēšana ar dzelzi un uzspraušana, «zēna galviņas» ondulēšana ar dzelzi, aukstā ondulēšana ar un bez susināšanas, matu griešana dāmai, parūku tamborēšana un «tresu» gatavošana, un, beidzot, arī higiēnas pamatjautājumi.

Lai kādu kandidātu vispār pārbaudījumos pielaistu, viņam Rīgā jāmācās divi, bet provincē — pat trīs gadi. Mācību laiks jāpierāda ar dokumentiem: ar meistara izdotu apliecību, tirdzniecības zīmi vai slimo kases izdotu rakstu, ka kandidāts nav vajadzīgo laiku bijis apdrošināts kā frizieris.

Tikai pēc tam, kad šie priekšnoteikumi izpildīti, kandidāts var doties uz pārbaudi. Viņam pašam jāapzinās savas spējas. Ja kāds «izkrīt» pirmo reizi, viņš var pārbaudījumu atkārtot pēc trim mēnešiem. Ja līdzīga nelaime atgadās arī tagad, uzgaidīšanas laiks jau 6 mēneši. Ja arī otro reizi komisija atzīst, ka pārbaudāmais nav savam amatam piemērots, viņam jāgaida vesels gads.

VIENPADSMIT UZTRAUKTI CILVĒKI

— Iegūt friziera tiesības nav tik viegla lieta, — saka kandidāti, kas uztraukti gaida savu kārtu.

Vecie, kas jau pārbaudījumam laimīgi garām, stāsta jaunajiem savus «piedzīvojumus».

— Ja tu «jožikā» izgāzīsies, pie ūsām nedomā tikt, — un jaunie apskauž tos, kam par pārbaudījumu vairs nav jādomā.

Tomēr reiz pienāk laiks, kad jāiet sava darba prasmi pierādīt, lai varētu patstāvīgi strādāt. Pārbaudījuma izturēšana sola arī lielāku algu, un to saņemt vēlas katrs.

Tāpēc arī katru ceturtdienu uz Blaumaņa ielu dodas vismaz desmit cilvēki, kas grib būt pilntiesīgi amata pratēji. Pēdējā komisijas sēdē piedalījās pat vienpadsmit kandidāti, no kuriem viena jaunkundze šurp nāca jau trešo reizi.

— Kā nu šoreiz būs? — jautāja komisijas loceklis, un «vainīgā» uztraukta atdvesa:

— Cerēsim visu labāko!

Pārbaudījuma sākums nolikts pl. 7 vakarā. Gandrīz visi kandidāti jau ieradušies laikus. Katram līdzi arī vairāki modeļi. Tur ekspresis pilnā amata tērpā, tur kuplūsaini onkuļi un dāmas ar matiem, kas sniedzas labi pāri pusmugurai. Izrādās, ka Rīgā ir ļaudis, kas ar šo darbu pelnās. Raksturīgs modelis saņemot piecus un vairāk latus par «seansu». Daudzi (īpaši dāmas ar gariem matiem) iemanījušies nākt ik ceturtdienas un nopelnīt vismaz dzīvokļa naudu.

Sāk nākt arī paši pārbaudītāji: no Rīgas pilsētas veselības valdes darbvedis J. Vičs, ģildes zeļļiem — A. Koncs, frizētavu īpašnieku apvienības — Fr. Ķesters, frizieru arodbiedrības — Fr. Didriķis, ģildes meistariem — O. Passerns.

GARIE MATI NAV ATNĀKUŠI

Atsevišķā istabā novietojas komisijas vīri. Sākas eksaminējamo gājiens. Katrs iesniedz savus dokumentus un saņem rīkojumu, ko darīt. Daža laba pārbaudāmā tā uztraukta, ka tikko var parunāt.

— Garos matus! — kādai jaunkundzei saka komisijas loceklis. Viņa apmulst un tikai pēc laba brīža izdabū:

— Garie mati vēl nav atnākuši!

Noskaidrojas, ka nācēji nav vis mati, bet modelis, kas nav laikā ieradies. Pārpratums noskaidrojies, un uztrauktā jaunkundze sāk citu darbu.

Drīz vien plašais veikals pārvēršas frizieru sacīkšu vietā. Tur viens cenšas izveidot bārdu, otrs ondulē garus matus, trešais griež «zēna galviņu». Katrs cenšas savu darbu izpildīt iespējami labi, jo pēc tam modeli sīki apskata visi komisijas locekļi.

— Par simts procentiem savus pienākumus veikt ne-

spēj gandrīz neviens, — stāsta viņi, — un tāpēc par pietiekošu izpildījumu atzīstam 75%. Tomēr arī tad gadās, ka no desmit kandidātiem seši jāatzīst par «izkritušiem». Šai stingrībai arī savs attaisnojums, kas nes augļus pašiem darba darītājiem: labāka darba prasme ļauj vieglāk atrast darbu un saņemt labāku algu. Arī frizētavu apmeklētājs tagad var būt drošs, ka viņu apkalpo īsts amatnieks. To atzīst arī paši pārbaudāmie, kas saviem pienākumiem sagatavojas arvien labāk.

Tādā ceļā frizieru arodā ievesta zināma izlase, kur priekšroka tikai spējīgākiem.

KAUT GALVU JAU SUDRABS ROTĀ, BET SIRDS TIECAS TVERT MIRDZOŠO ZINĀTNES LĀPU...

30 GADUS MĀCIJIS CITUS UN VĒL PATS MĀCĀS

Nekādi smagi apstākļi, kad pār latviešu zemi un tautu valdīja svešas varas, nav varējuši apslāpēt latviešu lielo tieksmi pēc izglītības. Daudzi latvju jaunekļi pastalās autām kājām, pašdarinātos vadmalas svārkos ir mērījuši tālus ceļus uz augstākām skolām. Studējošo skaita ziņā Latvija samērā ar savu iedzīvotāju daudzumu ieņem izcilus stāvokli daudzu Eiropas valstu vidū.

Universitātē uz š. g. 1. janvāri bija: **7175 studenti** — vīriešu 5001 un sieviešu 2174. **Latviešu no tiem ir 6063**, bet cittautiešu — 1112.

Parasti studiju gadi skaitās no 21 līdz 30 dzīv. gadiem. Šim faktam īstenībā arī atbilst mūsu studentu skaits — 4960, kurš šai gadu desmitā sastāda vairāk kā $^2/_3$ no visiem studentiem. Bet izrādās, ka arī pēc 30 gadu vecuma sasniegšanas studējošo skaits ir diezgan prāvs. No 31 līdz 40 g. studē 1309 stud., no 41 līdz 50 g. — 214 stud. un no 51 līdz 60 g. — 24 st. (no tiem tautsaimn. — tiesību z[inību] fakult. — 13, bet filoloģ. — filozof. fakult. — 5). Arhitektūras fakultātē ir students, kura gadu skaits jau ir starp 65 un 70.

Lai dzirdētu ko tuvāk par studēšanu vecuma dienās no pašiem studentiem, apmeklēju vispirms vecāko studentu stud. arh. **Ādolfu Leijavu** viņa dzīvesvietā, bet dievamžēl L. kautrējās un par savām studiju gaitām nav runājams.

Tad apciemoju vienu no tautsaimniecības tiesību z. fakultātes vecākiem studentiem stud. oec. **Kārli Ozoliņu** (matr. 327), kuram šogad piepildīsies sestais gadu desmits. Ozoliņš laipni pastāsta par savām studiju gaitām un dzīvi.

Kārlis Ozoliņš dzimis 1876. g. 17. dec. Koknesē. Pirmo skolas izglītību baudījis Kokneses Elizabetes skolā pie skolotāja Grobiņa. Apmeklējis Stukmaņu pag. skolu, pēc tam beidzis Jēkabpils 6 kl. pils. skolu. 1897. g. nolicis skolotāja eksāmenu. Pirmos desmit gadus strādājis vairākās pag. skolās Vidzemē un Kurzemē. Pēc tam Maskavā un Dienvidkrievijā. 1910. g. Maskavā ieguvis mājskolotāja tiesības vācu valodā un matemātikā. Bēgļu laikā strādājis Pēterpilī Olava tirdzniecības skolā. Atgriežoties Latvijā, 13 g. bijis par matemātikas skolotāju Valsts tehnikumā un no 1933. g. līdz šim laikam strādā Rīgas pils. tehnikumā un Amatniecības skolā. O. darbojies kā skolotājs nepārtraukti 39 gadus.

— Šai 39 gadu skolotāja darbalaukā neesmu slimojis nevienu reizi un slimības dēļ neesmu izlaidis skolā nevienu stundu, — piebilst O. — Neatceros arī savu tēvu slimu redzējis, kaut tas jau ir 87 g. vecs.

O. ir precējies 1921. g., un tam ir 8 g. v. meita Aina un 6 g. v. dēls Jānis Juris. Par savām studiju gaitām O. pastāsta sekošo: — Studēju ar pārtraukumu. Pirmo reizi Latv. Universitātē iestājos 1919. g. Matemātikas—dabaszinātņu fakult. Matemātikas nod. un tiku imatrikulēts zem Nr. 1400, jo toreiz matrikulu numuri vēl bija no Politehnikas laikiem. Tikai vēlāk dabūju tag. matrik. numuru — 327. Tā kā pa dienu biju aizņemts skolā, tad studijas biju spiests pārtraukt. Noliku pie Izglīt. min. vidusskolas skolotāja eksāmenu un atstāju augstskolu. Lai ņemtu aktīvāku dalību studentu akadēmiskā dzīvē, 1919. g. tiku uzņemts stud. korporācijā «Tālavija».

Pēc pārtraukuma studijas atkal atjaunoju 1934. g., bet šoreiz Tautsaimn. tiesību zin. fak. Tautsaimniecības nodaļā, kur arī tagad tās turpinu.

— Vai, pēc jūsu domām, studēšana labāk veicas jaunībā vai vecumā?

Un saņemu sekošu atbildi:

— Mācīties tomēr vieglāk jaunībā, jo vecumā, kaut arī mācās vairāk ar saprātu, ir grūtāk mācīties, jo vairs nav tik laba atmiņa.

— Kāpēc jūs studējat, kaut jau ir sestais gadu desmits? — jautāju O.

— Es studēju ne tāpēc, lai ieņemtu kādu labāku vietu, bet lai iegūtu vispārēju izglītību. Studēju taisni intereses pēc par savu izvēlēto priekšmetu — tautsaimniecību, kura mani ļoti interesē.

RĪGĀ DZĪVO TRĪS SIMTGADNIEKI

CIK RĪGĀ NOTIEK KĀZU, KRISTĪBU UN BĒRU

Valsts statistiskā pārvalde ir iestāde, kas savāc datus par daudzām lietām. Pagājušā gada 12. februāra tautas skaitīšana deva statistiskai pārvaldei plašus materiālus par mūsu valsts iedzīvotājiem. Materiālu apstrādāšana vēl turpinās, bet pacietīgi cilvēki jau izpētījuši daudzas interesantas lietas. Viņi, piemēram, var jums pateikt, ka patlaban Rīgā ir uz mata tikpat 100 gadu vecu cilvēku kā 1925. g. Kā toreiz, tā tagad viņu skaits nemainīgi turas uz 3. Tādu cilvēku, kuru mūžs vēl tikai stāv uz 100. gada sliekšņa, t. i., no 95—99 gadiem, jau stipri vairāk — 44. Tālāk jau sākas simti un tūkstoši. Ne visi tomēr zinās, ka 90—94 gadu vecu cilvēku Rīgā veseli 196, bet 80—84 gadu vecumā jau 2555.

Bet neba nu Rīgā vecīši vien dzīvo. Tie paši statistiskās pārvaldes pētnieki noskaidrojuši, ka viss galvaspilsētas iedzīvotāju vairums ir pašā spēku laikā, proti, no 25—29 gadu vecumā. Tādu saskaitīts pavisam 42 179. Gandrīz tikpat daudz arī 20—24 gadu veco, bet tad uz abām pusēm kā zīdaiņu, tā sirmgalvju skaitļi strauji krīt.

— Ko tad šie rīdzinieku tūkstoši dara? — jūs jautāsat.

— Labi — var pateikt arī to!

Visā Rīgā gada laikā nodzer 4168 kāzas. No tām 2556 sarīko latvieši, 434 vācieši, 425 krievi, 496 žīdi, 166 poļi, 58 lietuvji, 12 igauņi, bet pārējās 21 tādi ļaudis, kas paši nezina, kādas tautības viņi ir. Pēc kāzām nāk kristību kārta, un arī šinī ziņā rīdzinieki nav no slinkajiem. Kristībās viņi piedalās veselas 4700 reizes. Arī kristību rīkošanā latviešiem pieder pirmā vieta. Bet Rīgā dzīvo arī dilstošas tautības. Gada laikā vāciešu nomiris vairāk par veseliem 382, lietuvju par 69 un igauņu par 3.

SKAISTĀKĀ VIENĪBAS DEMONSTRĀCIJA

PIRMAIS TAUTISKAIS VAKARS AMATU BIEDRĪBĀ

Saldumu rūpniecības strādnieku arodbiedrība bija uzņēmusies smagu un lielu atbildību prasošu uzdevumu: rīkot pirmo strādnieku tautisko vakaru.

Pēc lielajiem strādnieku svētkiem pagājušā vasarā šis bija otrs lielākais sarīkojums, kuru rīkoja pati strādnieku organizācija. Vispirms jau vajadzēja iestudēt lielo masu inscenējumu. Režisoram Fr. Dombrovskim-Dumbrājam, muzikālās daļas konsultantam Ērikam Ekam, galvenam kora diriģentam J. Krauzem, tautisko deju vadītājai J. Rinks j-kdzei un tauru orķestra diriģentam Ed. Veinbergam bija jāveic grūts darbs. Nebija neviena profesionāla aktiera, jo pat galveno lomu tēlotāji — O. Siliņš (Virsaitis), V. Eglītis (Ozolu tēvs), A. Tore, A. Steinberģe, Muša, V. Adamoviče, V. Liniņa, A. Golubkina (tautu meitas), R. Roķis, J. Kārkliņš, V. Jansons (puiši), J. Baltiņš (sūtnis), V. Vilciņš, Marketāns un J. Pelšs (bajāri) augas dienas pilda savus darba pienākumus fabrikās un tikai vakara stundas varēja ziedot mēģinājumiem. Gluži tādā pat stāvoklī atradās pārējie tēlotāji, dejotāji, dziedātāji un muzicētāji. Visus tomēr vadīja tikai viena vēlēšanās — būt katram savā vietā. Vajadzēja redzēt, ar kādu aizrautību notika mēģinājumi, kuros dažs labs piedalījās pirmo reizi un kur režisoram Fr. Dombrovskim-Dumbrājam vajadzēja ierādīt pirmos soļus uz skatuves dēļiem. Darbs tomēr sekmējās. Par to lielākā pateicība ministram **A. Bērziņam**, kas darba darītājiem vienmēr parādīja lielāko uzmanību un atbalstu. To redzot, arī pašiem dalībniekiem bija lielāka enerģija, jo visi zināja:

par mūsu darbu interesējas pats tautas Vadonis,
kas mūsu svētkos būs klāt.

Paši svētki izvērtās par spožu, cildenu un patiesu manifestāciju tautas Vadonim un valdībai.

Jau apmeklētāju ziņā vien tas bija viens no viskuplākiem sarīkojumiem, kāds Rīgā noticis. Tagad konstatēts, ka biļetes pārdotas vairāk kā 2300 svētku dalībniekiem. Bez tam dramatiskā un deju ansamblī, kā arī korī un orķestrī bija 280 personas, strādnieku sportistu ap 120 un bez tam vēl dažādu lūgtu viesu un arodbiedrību darbinieku — ap 130.

Starp apmeklētājiem vairums jaunatnes, tomēr bija daudz arī vecāku ļaužu, kas šurp bija nākuši veselām ģimenēm. Tur varēja redzēt ne tikai saldumu rūpniecības strādniekus. Šie svētki izvērtās par visas mūsu galvaspilsētas rūpniecības strādnieku vienības demonstrāciju. Še bija pulcējušies pārstāvji gandrīz no visām lielākām Rīgas fabrikām. Tādā kārtā arī tie, kas kaut kādu iemeslu dēļ nevarēja paši svētkos piedalīties, tika sīki jo sīki par visu informēti. Vēl tagad darbavietās pirmais sarunu temats ir strādnieku tautiskais vakars un ministru prezidenta piedalīšanās darbaļaužu svētkos. Tautas Vadoņa vārdi:

— Palīdzēsim viens otram, tad mēs kopā pastāvēsim un kopā uzvarēsim! —

katram strādniekam no jauna atgādināja, ka tautas Vadonis un valdība darba cilvēku un viņa vajadzības neliek kaut kur otrā plānā. Gluži otrādi: valdībai visi Latvijas pilsoņi ir vienlīdzīgi. To skaisti pateica arī ministru prezidents, sacīdams:

— Man ziņoja, ka arodbiedrībās apvienoti 50 000 biedru. Lai ceribas, ko šie 50 000 saista ar arodbiedrībām, arī piepildītos!

Paši strādnieki arī tūlīt apliecināja, ka viņi nešaubīgi tic savam Vadonim un ka Vadonis var tāpat uzticēties strādniekiem.

Mēs kopā ejam, mums mērķis ir viens, mēs vienota tauta, mēs latvis ikviens! —

bija darbaļaužu atbilde.

Lielākā sirsnība starp Vadoni, valdības locekļiem un strādniekiem tomēr izpaudās pēc svētku oficiālās daļas. Augstie viesi sīki iepazinās ar visiem svētku pasākumiem. Vai tas bija piemiņas lietu galds, loterija vai vienkāršais tautiskais krodziņš — visur gāja valdības galva un līdzi viņam vienkārši, bet sirsnīgi ļaudis. Katrs sajuta, ka viņu vidū ir tas lielais tēvs, kas nenogurstoši gādā un rūpējas par savu tautu.

PĒC SVĒTKIEM

Lielie svētki ir pagājuši. Strādnieki atgriezušies savās fabrikās, lai vēl gaišākām sirdīm veiktu savu grūto dienas darbu. Tomēr svētku atskaņas neapklust. Saldumu rūpniecības strādnieku arodbiedrības birojā Aizsargu ielā 25

ik dienas iet kā bišu stropā. Arodbiedrības sekretāram Bērziņam darba pilnas rokas. Savas darīšanas arī loterijas galda vadītājai T. Smilgai, «Piltenes nedēļas tirgus» pārzinei E. Kārkliņai, tautiskā krodziņa «krodzniecei» L. Samtiņai un piemiņas lietu nodaļas vadītājai B. Gerķei. Viņi steidz noslēgt savus rēķinus.

— Galīgie ienākumi vēl nav zināmi, — stāsta arodbiedrības sekretārs, — bet tie sniegsies tuvu 5000 latiem.

Tātad tautiskais vakars atmaksāsies arī materiāli. Arodbiedrībai būs līdzekļi pašu strādnieku vajadzībām, kuru taču nav mazums.

KĀDAM JĀBŪT UN KĀ JĀDARBOJAS PRIVĀTDETEKTĪVAM

(INTERVIJA AR PRIVĀTDETEKTĪVU NIKOLAJU DRAVNIEKU)

Daudz esam dzirdējuši un vēl vairāk lasījuši romānus, kuri parasti tiek apzīmēti ar nosaukumu «kriminālromāni». Gandrīz katrā šajos romānos izcila loma piekrīt personai, kuru sauc par detektīvu. Ap tā pārdrošām un varonīgām gaitām koncentrējas romāna darbība, un detektīva tēls visu laiku ir lasītāja uzmanības centrā.

Arī pie mums Rīgā pastāv vairāki privātdetektīvu biroji, kuri par zināmu atlīdzību sniedz saviem klientiem pakalpojumus gan krimināl-, gan civillietās. Kādiem tad nu ir jābūt šiem «Šerlokiem Holmiem»? — Lai par to dzirdētu no pašiem šī aroda pratējiem, tad apmeklēju privātdetektīvu **Nikolaju Dravnieku** viņa birojā Merķeļa ielā Nr. 2, dz. 7 un lūdzu pastāstīt par savu privātdetektīva darbību.

Privātdetektīvs N. Dravnieks dzim. 1896. g. Madlienas pag. Savas noziedznieku atmaskotāja gaitas sācis jau 1916. g. Rīgas kriminālpolicijā, kur darbojies līdz 1929. g., kad atstājis kriminālpolicijas dienestu kā subinspektors. Pēc tam vairākus gadus strādājis kā juriskonsults — prokurists «A.S. M. Zitmans».

— 1933. g. ar Iekšlietu ministrijas atļauju atvēru savu privātdetektīvu biroju un turpinu šo darbu līdz šim. Piekopju arī sportu, — turpina Dravnieka kungs. Par privātdetektīva darbību D. pastāsta:

— Es nevaru teikt, ka klientu uzdevumi ir veikti ar 100 proc. panākumiem, bet 70 līdz 75 proc. ir noteikti

veikti ļoti apmierinoši. Šie 25—30 proc. nav visi uzskatāmi kā neatklāti — nepierādīti uzdevumi, jo bieži ir tādi gadījumi, ka ir aizdomas un tamdēļ griežas pie detektīva, lai pēdējais savāktu vajadzīgos pierādījumus. Tomēr izrādās, ka aizdomās turētā persona nav vainojama un ka radušās aizdomas ir pilnīgi nepamatotas. Visos šādos gadījumos klients pa lielākai daļai paliek ne sevišķi apmierināts, jo viņa domas nav piepildījušās.

Ir arī savs procents tādu lietu, kurās aizdomās turētām personām neizdodas vainu pierādīt, kaut gan aizdomas nav izkliedētas. Ir noziegumi, kurus vienam detektīvam neizdodas pierādīt, bet otrs tos pierāda. Tas atkarājas no katra detektīva individuālām spējām. Detektīvam jābūt it kā priekš sava darba dzimušam. Viņam jābūt lielam psihologam, ļoti vispusīgam utt. Vislielāko lomu spēlē detegēšanas darbos **apķērība**. Detektīvam jābūt vienmēr gatavībā uz visu, viņam vajadzības gadījumā momentā jāgroza sava darba plāni. Jābūt arī pacietīgam, izturīgam un stipram. Ir jāprot smagie un vieglie fiziskie un garīgie darbi, jo detektīvs savā darbā vienmēr nevar paredzēt, kādā veidā, vietā un apstākļos viņš nokļūs. Bez tam detektīvam jābūt sevišķi uzticamai personai, jo viņam klienti uztic ne vien mantības un bagātības, bet arī vislielākos dzīves un ģimenes noslēpumus u. c., kuru izpaušana var būt dažreiz par cēloni visas dzīves izārdīšanai.

Detektīvam savi klienti ar vislielāko uzmanību sīki jāizklausa. Detektīvam arī jābūt pietiekoši labam juristam, lai zinātu saviem klientiem paskaidrot, vai tiem materiāliem, kādus klients uzdod savākt, būtu pietiekošu pierādījumu nozīme juridiskā ziņā, jo pretējā gadījumā klients taisa veltīgus izdevumus.

Uzsākot kādā lietā darbību un sevišķi, ja detektīvs ierodas domājamā nozieguma vietā, viņam ir pie notikuma apskatīšanas jāpiegriež uzmanība katram sīkumam, jo bieži ir gadījumi, kad no sīkuma atklājas vislielākie pierādījumi. Notikuma vietā redzētais detektīvam sīki jāatzīmē. Pēc tam katrs sīkums jāpārbauda un nekad nedrīkst iet pa vienu iedomāto virzienu, jo tas bieži aizved noziedzniekam garām. Tad vēl detektīvam nepieciešami slepeni palīgi (aģenti), jo bez tiem diezgan grūti pietikt noziedzniekam un dažos gadījumos pat nemaz nevar.

— Vai jūsu darbības rajonā ietilpst tikai Rīga? — jautāju Dravnieka kungam.

— Manas privātdetektīva darbības rajons ir visa Latvija.

— Kādas lietas vairāk ietilpst jūsu darbības apjomā?

— Tās pa lielākai daļai ir sarežģītākās kriminālLietas.

PIENĀKUMI MUMS DAŽĀDI, MĒRĶIS — VIENS

ZEMNIEKU DIENU ATMIŅAS STRĀDNIEKOS

Lielās zemnieku dienas ir pagājušas. Tās atnāca ar pirmo pavasara sauli un palu ūdeņiem. Lieliem plūdiem līdzīga arī bija sakustēšanās visās zemes malās. Tur cēlās mierīgā darbā nogrimušie ļaudis, lai dotos uz sirmo metropoli. Viņi nāca reizē jaunu darbu strādāt un arī svētkus svinēt.

Tagad tie jau aiz muguras. Daudzie tūkstoši aizbraukuši atpakaļ savās sētās, bet iespaids, ko tie atstāja, paliks vēl ilgu laiku visu mūsu sirdīs. Lielās zemnieku dienas atcerēsies ne tikai laucinieki paši. Ne mazāk dziļu iespaidu tās atstāja mūsu galvaspilsētas iedzīvotājos un jo sevišķi strādniekos.

Arī agrākos gados notika zemnieku dienas. Toreiz pilsētnieki sabraukušos lauku pārstāvjus sagaidīja gandrīz ar neslēptām naida jūtām. Taisnība, dažs labs nemaz nevarēja izskaidrot, kāpēc viņam īsti jānīst cilvēks, kas, tāpat sviedrainu darbu strādājot, no agra rīta līdz vēlai naktij druvā un sētā ejot, gādāja maizi viņiem.

Tāds vienkārši bija laika gars.

Nupat notikušās zemnieku dienās no visa tā vairs nebija pat pēdu. Katrs zemnieks, galvaspilsētā iebraucot, sastapa tikai laipnības pilnos ļaudis, kas viņu sagaidīja kā savu tuvāko cilvēku. Lielo arāju sanāksmi dzīvi pārrunāja fabrikās, darbnīcās un citās darbavietās.

Lielas lietas dažreiz labi raksturo sīkumi. Arī tagad tādu netrūka. Daudziem zemnieku dienu dalībniekiem vislielākās grūtības radija novietošanās. Kam pilsētā radi vai paziņas — tie naktsmājas atrada tur. Kam tādu nebija, staigāja pa viesnīcām, kādu brīvu kaktiņu meklējot. Bet drīz vien visas Rīgas viesnīcas bija pārpildītas. Tad ļoti daudzos gadījumos iebraucēji bija mīļi gaidīti viesi pilnīgi svešās ģimenēs. Lauku arājs mājoja pie vienkārša fabrikas strādnieka, ierēdņa, inteliģenta. Bez kādas īpašas aicināšanas ļaudis sapratās paši.

Tas varbūt liksies sīkums. Tikai nevajaga aizmirst, ka vēl pirms nedaudziem gadiem tādas lietas pat iedomāties nevarējām. Tagad lielā plaisa starp pilsētām un laukiem aizbirusi. Zemnieku dienas arī šinī ziņā veica lielu darbu, izvēršoties par lauku un pilsētu kopības manifestāciju. Tās nozīmi un spēku sevišķi vairo cildenais apstāklis, ka visi mēs brīvi un neiespaidoti esam varējuši izaugt līdz lielas vienības patiesai izpratnei un apziņai.

Zemnieku dienās katrs pilsētas strādnieks izjuta: šai darbā un svētkos arī man daļa, jo es un ikkatrs lauku darba darītājs — mēs esam brāļi, mēs esam kā viena liela dzimta. Gan pienākumi mums katram savi, bet mērķis ir un var būt tikai viens.

Šī apziņa arī nākotnē būs tas lielais celtnieciskais spēks, kas vadīs un veiks darbus, par kuriem agrākās paaudzes nevarēja pat sapņot.

Viskrāšņāk un varenāk tomēr šī vienības spēka demonstrācija izpaudās noslēguma vakarā. Ir simboliski, ka tieši Latvijas strādnieku arodorganizāciju koris bija tas, kas kopīgi ar «Zemes spēka» dziedoņiem rādīja svētku dalībniekiem savu mākslu. Ir arī raksturīga dziļā sirsnība, ar kādu lauku ļaudis saņēma un pavadīja savu pilsētas darbabiedru pārstāvjus.

— Daudzi no mums, — stāsta kora vadītājs K. Liepiņš, — steidzās uz koncertu tieši no darba. Kaut bijām ārkārtīgi noguruši, pūlējāmies sniegt labāko, ko spējām. Mums deva spēku gars, kādu sajutām. Un katrs no mums redzēja, ka lielā vienība ir patiesa un dzīva. Vislielākais gandarījums man un visiem dziedātājiem tomēr bija tautas vadoņa pateicība un atzinīgie vārdi:

— Jūs esat pārspējuši, ko biju cerējis! — Tā sajūsmināts stāsta strādnieku kora diriģents, un viņam pievienojās visa plašā dziedātāju saime.

Tā domā arī visi Rīgas darbaļaudis. Neapzināmi liels, gluži kā pavasara ūdeņu skrējiens, ir spēks, kas visu latvju tautu arvien vairāk sakausē, ar katru dienu stiprāku un savus mērķus zinošāku dara.

Zemnieku dienu nozīme tālu nerobežojas tikai laukos. Tās deva lielu dzinēja spēku arī mūsu pilsētām. Šais dienās ikviens no mums dziļāk kā jebkad izjuta: mēs ceļamies jauniem spēkiem, gaišām domām un tīrām sirdīm, lai arī visa dzīve ap mums gaiša, liela un tīra kļūst.

PAVASARIS UN PEĻŅA NĀK

Februāris Rīgas strādniekiem pats tukšākais mēnesis. Ir novērots, ka tieši šai laikā visvairāk darba meklētāju. Tas arī viegli izskaidrojams: ziemas darbi iet uz beigām, bet pavasaris savu rosību vēl nav atnesis.

Arī šogad Tautas labklājības ministrija noskaidrojusi, ka, sākot ar martu, darba meklētāju skaits dilst. Daudz strādnieku salīgst un aizbrauc uz laukiem, kur viņiem nodrošināts darbs, maize un pieklājīga nopeļņa.

Tomēr visvairāk saistās darbā tepat pilsētā. Kaut gan laiks arvien vēl gluži pavasarīgi untumains, darba frontē jau stipri sajūtama jauna rosība.

HORTENZIJAS JAU ZIED

Moderna lielpilsēta nevar sagaidīt, kamēr krāšņās puķes un dažādie zaļumi izaug dārzos. Pilsētnieks grib vasaras krāšņumu jau tad, kad laukos zem kokiem vēl glabājas pēdējās sniega paliekas un kad lazdas tikko sāk ziedēt.

Vienai pašai Rīgai vajaga strādnieku tūkstošus, kas viņai jau agrāk pavasarī atnes zem stikliem audzētu vasaru.

Aizbraucot uz Brīvības gatvi vai Anniņmuižu — visur jūs sastapsat savādas fabrikas. Simtiem metru garas stikla mājas, kuru vidū garš fabrikas dūmenis, slēpj neredzētus brīnumus. Jau pašā ziemas vidū, kad laukā termometrs nokrīt zem 20°, te zaļo stādi.

Rūpīgi strādnieki no agra rīta līdz vēlai naktij uzmana, lai garajā stikla šķūnī puķēm nebūtu salti. Ļaudis daudzreiz sodās:

— Plēš gan tie dārznieki! — bet nemaz nepadomā, cik daudz darba un zināšanu vajadzīgs, lai ziemas vidū jums uz galda ziedētu baltie ceriņi.

Tikko sākas pirmie atkušņi, arī dārznieki kļūst nemierīgi. Sākās viņu «siena laiks».

Patlaban visās Rīgas dārzniecībās norit drudžains darbs. Ziemas mēnešos dīkā atlaistie strādnieki nāk atpakaļ uz savām siltumnīcām un plantācijām, kur jāveic daudzie priekšdarbi.

— Patlaban nodarbojamies ar jauno stādiņu audzēšanu, — stāsta lielas dārzniecības vadītājs. — Begonijas

jau pārstādām otro reizi. Siltumnīcā jau zied arī krāšņas hortenzijas.

Kārtojam arī lecekļus, lai uz Lieldienām varētu laist tirgū lielākas redīsu un salātu partijas. Tāpat rūpējamies, lai rīdziniekiem netrūkst agrīno tomātu, jo uz tiem varam visvairāk nopelnīt.

— Ko tad dara jūsu vīnogas?

— Vīnogas tagad nekustinām! — skan atbilde, — jo martā un aprīlī katrs dārznieks vairāk domā par tādām prozaiskām lietām kā redīsi un salāti.

SEPTIŅAS ZĀĢĒTAVAS STRĀDĀ

Koku rūpniecības strādniekiem parasta lieta, ka ziemas mēnešos iestājas tukšais laiks. Darbi sākas agrā pavasarī, kad pirmie plosti ierodas Rīgā, strādā visu vasaru un rudeni, lai decembrī apklustu. Ja kāda maza zāģētava arī vēl turpina darbus, nekādas izšķirošas nozīmes tam nav.

Pēc nerakstītiem likumiem katrs kokstrādnieks gatavojas vismaz 5 mēnešu ilgam bezdarbam gadā. Šai ziņā pagājušā ziema gan bija izņēmums. Kaut gan vēl tikai marta vidus, jau tagad strādā septiņas zāģētavas: A.-S. «Lemiko» un Heimerings Pīļumuižā, tad vēl «Baltic Vood» un «Eksport Vood», A.-S. «Baltkoks» un A.-S «Silvāna». Šais zāģētavās darbus atjaunojuši 1170 strādnieki.

Daudz labākos apstākļos atrodas otras koku apstrādāšanas nozares — finieru rūpniecības — strādnieki. Lielākās fabrikas, kā «Lignums», «Furniers» un arī Baloža uzņēmums Čiekurkalnā, ir strādājušas tekoši. Ļauno ceļu apstākļu dēļ tikai nevarēja pietiekošā daudzumā piegādāt izejvielas, un tāpēc nācās samazināt darba stundu skaitu. Tagad arī šī klizma pāri un visi 4000 finieru rūpniecības strādnieki strādā pilnu darbalaiku.

— Kā jūs esat apmierināti ar jauniem tarifiem? — jautāju vecam koku rūpniecības strādniekam.

— Pilnīgi! — skanēja neliekuļota atbilde. — Mēs sajūtam, ka valdība un arodbiedrība par mums rūpējas. Es nezinu, cik ilgi agrākos laikos mums vajadzētu streikot, lai dažus uzņēmējus piespiestu pildīt norunu. Tagad lietu nokārto pavisam ātri.

Pavasaris nāca arvienu tuvāk. Ar katru dienu vairāk sāks kūpēt zāģētavu skursteņi, iekustēsies gateru mutes, un strādnieku atvaļinājums būs galā.

Starp būvstrādniekiem mūrniekam izcila vieta. Katru namu ceļot, mūrnieks pirmais tiek pie darba. Tāpēc arī pārējie būvstrādnieki cītīgi vēro, kādas darba izredzes mūrniekiem. Bet ķieģeļu un betona vīri smaida.

— Šovasar brauksim uz laukiem. Tur būs jāiemūrē miljoniem ķieģeļu un darba netrūks līdz vēlam rudenim! — viņi priecīgi stāsta.

— Būs ko raut arī Rīgā, jo būvju netrūks. Šinī vasarā mēs celsim jauko Rīgu, skaistu un stipru.

Arī tagad Rīgas būvniecība jau sāk mosties. Pagājušā gada celtnēs strādā namdari, lai jau pēc dažiem mēnešiem galvaspilsētas iedzīvotāji iegūtu jaunus, ērtus un veselīgus dzīvokļus.

RAIBI PIEDZĪVOJUMI DETEKTĪVA GAITĀS

KO STĀSTA PRIVĀTDETEKTĪVS BRUNO DULKEITS

Turpinot «Pēd. Brīdī» aptauju virkni ar mūsu «Šerlokiem Holmiem» — Latvijas privātdetektīviem —, par viņu darbību, apmeklēju privātdetektīvu biroja īpašnieku **Bruno Dulkeitu** viņa birojā Raiņa bulv. Nr. 21, dz. 13.

Uz manu lūgumu pastāstīt par savu darbu detektīva profesijā Dulkeita kungs laipni atstāsta vienu otru gadījumu no savas ilggadējās prakses.

— Detektīva gaitas sāku Rīgā 1923. g. Pēc nodarbošanās ar detektīva praksi esmu vecākais detektīvs Rīgā.

— Ko jūs varat teikt par savu arodu?

— Mūsu arods ir viens no grūtākiem. Detektīvam jābūt ar asām novērotāja, cilvēku pazinēja un sarežģītu kombināciju atrisinātāja spējām, pie tam arī svešu noslēpumu glabātājam, jo mūsu darbs vairāk kā jebkurš cits prasa klusuciešanu un pilnīgu diskrēciju. Godīgumam un morālei jābūt darāmā darba pamatam.

— Kādas lietas visvairāk ietilpst jūsu darbības apjomā?

— Apmēram puse no manas darbības attiecas uz ģimenes lietām, no kurām apm. 35 proc. sastāda pierādījumu savākšana laulības šķiršanas lietās. Esmu sekojis un noskaidrojis lietas ar visiem ļaudīm līdz pat 82 g. v.

sirmgalvim, kuru sirdīm ir licis straujāk pukstēt mīlas lielais impulss.

Manā detektīva praksē ir bijušas lietas, kur ir bijusi jāizdara izsekošana vienas personas trīs laulību šķiršanas lietās.

Reiz man kāda sieva uzdeva izsekot sava vīra gaitas, lai šķirtu laulību vīra vainas dēļ. Pēc laulības šķiršanas vīrs apprecējās otrreiz. Arī otrā sieva pēc kāda laika griezās pie manis, lai izsekoju vīra gaitām. Pēc šīs laulības šķiršanas vīrs apprecējās trešo reizi. Šoreiz pie manis griezās vīrs un lūdza izsekot sievas gaitas. Laulība šoreiz tika šķirta (trešreiz) sievas vainas dēļ.

Starp daudz un dažādām izsekojamām lietām ir arī apm. 20 proc. kriminālllietas. Turpretim ļoti reti man nākas izsekot mantojuma lietas.

— Kādas aprindas visvairāk izmanto detektīvu darbu?

— Savā ilggadīgā praksē esmu strādājis gan ostas strādnieku, gan redzamu inteliģentu darbinieku profesiju pārstāvju uzdevumā. Bieži vien man uzdod izdarīt izziņas pirms precēšanās, lai uzzinātu nākošās sievas vai nākošā vīra pagātni.

Vairākus gadus atpakaļ, — turpina D. kungs, — pie manis griezās kāds ārzemnieks un lūdza noskaidrot savas sievas (latvietes) pagātni (it sevišķi, kas attiecās uz okupācijas laiku). Pie šīs lietas intensīvi nostrādāju veselu mēnesi, jo tika pieprasītas ziņas ar pierādījumiem (liecinieklem). Šai lietā, starp citu, attiecībā uz okupācijas laiku noskaidrojās, ka minētai sievai laikā no 1917. g. līdz 1921. g. bijuši četri līgavaiņi gan Latvijā, gan ārzemēs. Pēc šāda veida izziņām pie manis griežas ļoti bieži. Cik daudz nelaimīgu laulību un veikalniecisku darījumu būtu glābts, ja pie laika ar piedzīvojuša detektīva palīdzību būtu ievāktas izziņas!

Citreiz atkal pie manis ieradās kāds kungs ar lūgumu izsekot savu bērnu audzinātājas — mājskolotājas — gaitas. Izrādījās, ka minētā dāma, kura bija ar labu izglītību, dienā savus audzinātājas pienākumus veica ļoti apzinīgi un ar lielu aizraušanos un centību. Turpretim vakaros tās nodarbošanās bija no morāliskā viedokļa zemu vērtējama.

Ļoti bieži nākas arī nodarboties ar

pazudušu personu uzmeklēšanu.

Seit jāvadās galvenokārt no nozudušās personas sīka apraksta un ģīmetnes. Pēdējos gados esmu vairākus šāda veida uzdevumus veicis.

Savā laikā kāds minoritātu aprindās plaši pazīstams kungs man ziņoja, ka **nozudis viņa dēls** līdz ar revolveri un lielāku naudas summu. Atstātā vēstulē dēls paziņojis tēvam, ka tad, kad tas šo vēstuli lasīšot, viņš jau būšot ārzemēs. Šo «pazudušo dēlu» pēc vienas dienas neveiksmīgas meklēšanas Rīgā izdevās atrast jau otrā naktī provincē pie kādas tam pavisam svešas personas. Pazudušais bija pārvērtis savu ārieni līdz nepazīšanai un sagatavojis visu aizceļošanai, sarunājot pat jau vietu uz kuģa un slēpšanās kārtību kuģī. Aizturēju viņu, kad tas ar čemodānu rokā devās ceļā. Viņš izrādīja sīvu pretošanos, un vajadzēja to atbruņot.

Vēl sekošs gadījums no manas detektīva prakses: kāda dāma, kura tagad dzīvo ārzemēs, 1914. g. Pēterpilī iepazinusies ar kādu mežkopības studentu. Izceļoties pasaules karam, students ticis iesaukts karadienestā. Pēdējoreiz dāma ar studentu tikusies, kad tas bijis krievu armijas virsnieks, 1915. g. Šie bija vienīgie pieturas punkti šai lietā.

Tagad, pēc 19 gadiem, dāma sāka interesēties par bijušo studentu no Pēterpils laikiem, jo tas esot «vienīgais vīrietis, kas viņai palicis labā atmiņā». Dāma uzdeva man ievākt ziņas par bij. studentu, vai tas dzīvs vai miris.

Šai lietā, pie kuras nostrādāju pusotra mēneša, vienīgie pieturas punkti bija Pēterpils augstskola, studenta uzvārds un fakultāte. Meklēt vispirms iesāku Latvijā, griežoties pie daudziem latviešiem, kas ap to laiku studējuši Pēterpilī. Rīgā meklēšanai nebija panākumu. Beidzot provincē izdevās atrast kādu no toreizējiem studentiem, kurš atcerējās meklēto studentu no Pēterpils laikiem un pastāstīja, ka viņš meklēto pēdējo reizi saticis 1917. g.

Students teicis, ka braukšot uz Somiju. Es aizrakstīju savam aģentam Somijā un dabūju zināt, ka students bijis Somijā līdz 1924. g. un pēc tam aizbraucis uz Poliju. Polijā arī atradu meklēto. Un dāma bija lielā sajūsmā par veikto darbu un sevišķi priecīga par to, ka atrastais vēl bij brīvs (neprecējies), — saka smaidīdams D. kungs.

— Kādā ceļā jums iespējams ievākt ziņas no ārzemēm?

— Esmu starptautiskās detektīvu biedrības biedrs, un man ir sakari ar visiem ārzemju detektīvu birojiem.

Vispār detektīva darbs prasa lielu enerģiju un lielas piemērošanās spējas dažādiem apstākļiem. Bieži vien ir jāmasko sava āriene, pārģērbjoties apģērbos, kas atbilst dažādu profesiju un aprindu tērpiem.

DARBS SAULES BĒRNU LABĀ

KĀ LATVIJAS BĒRNU DRAUGU BIEDRĪBA RŪPĒJAS PAR 1000 BĒRNIEM

Kur tie gadi, kad bērnu draugi sāka domāt par speciāliem bērnudārziem fabrikās! Cik gan neērtību tas aiztaupītu vecākiem, kuriem, ik rītus uz darbu ejot, mazie vai nu jāieslēdz dzīvoklī, vai arī jāatstāj nama sētas un ielas audzināšanā! Kādas tur sekas, par to vēlreiz lieki runāt.

Vislielākās grūtības strādnieku mātēm tomēr sagādā mazbērni, kuriem gandrīz ik pāris stundas nepieciešams mātes tuvums. Šos bērnus atstāj vai nu kaimiņu uzraudzībā, vai labākā gadījumā nodod pa dienu kādā bērnudārzā. Tomēr darbalaikā māte te savu mazo mīluli nevar apraudzīt. — Visas šīs un arī vēl daudzas citas neērtības atkristu, ja pie lielākām darbavietām, kur sanāktu kopā pietiekošs skaits bērnu, ierīkotu dārzus.

Šie pasākumi tomēr prasa prāvus līdzekļus. Strādniekiem viņu nav, un arī bērnu draugu organizāciju budžeti šādām vajadzībām par maziem. Vienīgā izeja — darba devēju pretimnākšana savu strādnieku bērniem. Tikai arī darba devējiem piedaloties ar līdzekļiem un, kur iespējams, arī telpām, šādi bērnudārzi fabrikās var kļūt īstenība.

Vajadzēja tomēr paiet ilgiem gadiem. Vajadzēja pārdzīvot naida un nesaticības laikus, lai, kopējam darbam saprototies, saprastos arī strādnieku bērnu labākas nākotnes veidošanā.

Tagad tas ir noticis fakts. Pateicoties ciešai sadarbībai starp Latvijas bērnu draugu biedrību un darba devējiem, pirmais bērnudārzs fabrikā jau kļuvis īstenība.

Šai darbā citiem par lielu priekšzīmi jāmin Zasulauka kokvilnas vērptuve un austuve, Feldhūna manufaktūras fabrika un «Lenta», kas kopīgiem spēkiem iekārtojušas modernāko bērnudārzu visā Rīgā.

Pateicoties Latvijas bērnu draugu biedrības priekšsēdētāja **Ed. Paegles** pretimnākšanai, šo rindu rakstītājam bija iespēja ieskatīties jaunā pasākuma iekārtojumā.

Pa Kalnciema ielu braucot, iegriežamies Smārdes ielā, kas mūs aizved tieši pretī Zasulauka stacijai. Tur aiz augstiem mūra vārtiem sākas Zasulauka kokvilnas vērptuves un austuves īpatnējā fabrikas pilsētiņa. Patlaban jau novakare un apaļiem akmeņiem bruģētās ieliņas ir tukšas un klusas. Tikai pāris mātes ar mazajiem pie rokas steidzas uz vārtu pusi.

— Tie ir mūsu audzēkņi! — sajūsmināts stāsta bērnu draugu priekšsēdētājs.

Fabrikas pilsētiņas garākās ielas galā vēl jānogriežas pa kreisi, līdz ieraugāms kļūst kuplu koku ielenkts nams. Vienkāršs uzraksts «Latvijas bērnu draugu biedrības bērnudārzs» liecina, ka meklēto esam atraduši.

Mūs sagaida dārza vadītāja Gaņģis kundze, kas laipni iepazīstina ar jau paveikto darbu. Tas tiešām ievērības cienīgs.

Fabrikas administrācija strādnieku bērniem atvēlējusi savrupā namiņā abus stāvus. Telpās izdarīts kapitāls remonts. Vajadzējis izlauzt pat veselas sienas, lai bērnudārza vajadzībām iekārtotu piemērotu zāli. Arī citādi darba devēji nākuši pretī. Dāvinātas daudzas lietas, kas vien vajadzīgas telpu izdaiļošanai un mazo iemītnieku ērtībām.

Ļoti prāvus līdzekļus devusi arī Latvijas bērnu draugu biedrība. Šī dārza vajadzībām pasūtītas pat īpašas mēbeles — īsti rūķīšu galdi un krēsli. Mēbeles pieskaņotas sienu krāsojumam. Liekas, ka viss te spožas saules pielijis, tik tīrs un skaists ir jaunais bērnudārzs.

— Mazajiem jābūt īstiem saules bērniem! — saka sirmais bērnu draugs.

Vasarā bez telpām bērnu rīcībā būs arī plašs dārzs, kur varēs nodoties visdažādākām rotaļām brīvā gaisā un saulē.

Jaunā bērnudārza oficiālā atklāšana paredzēta tikai 5. aprīlī plkst. 11 dienā. Tomēr strādāts tiek jau tagad. Katru dienu ierodas mātes, lai parunātu, vai arī viņu bērni nevar še palikt. Bez kādas stāstīšanas dažu dienu laikā jau 29 mātes atradušas ceļu uz jauno bērnu pili.

Bet viņu skaits vēl daudzkārt augs, nesot neaplēšamu svētību mūsu strādnieku bērniem.

MĪLESTĪBAS MĒROTĀJS MUZEJĀ

Bez bērnudārziem, kādu Latvijas bērnu draugu biedrībai pavisam divi, darbojas arī lielāks skaits tā saukto bērnu klubu. Šais klubos sapulcējas bērni pamatskolu audzēkņu vecumā un arī jaunāki. Lielākie skolotāja vadībā sagatavo nākošās dienas skolas uzdevumus. Pēc tam bērni strādā dažādus piemērotus rokdarbus, nodarbojas ar sportu (spēlē ping-pongu) vai arī klusām spēlēm — šahu, dambreti utt. Mazākiem atkal sava nodarbošanās. Patlaban, tuvojoties mātes dienai, viņi gatavo pārsteigumus saviem vecākiem.

Tomēr vislielākā nozīme šiem bērnu klubiem ir kā dažādo tautību tuvinātājiem. Dažos nomaļu klubos no 370 bērniem tikai daži desmiti latviešu. Vairums krievu un pārējo tautību piederīgo, kam valsts valodu pienācīgi iemācīties ļoti grūti. Še nu nāk palīgā bērnu klubs. Kopējās rotaļās, dziesmās un priekšnesumos bērni jau dažos mēnešos skaidri runā latviešu valodu.

— Kas tu esi? — jautāju kādam desmit gadus vecam zēnam.

— Krievs, bet es labāk runāju latviski! — skanēja atbilde.

— Mēs negribam nevienu pārtautot, bet tikai jauno paaudzi izaudzināt par īstiem Latvijas pilsoņiem, — saka bērnu draugu biedrības priekšsēdētājs Ed. Paegle.

Bērnu klubu apskati sākot, vispirms dodamies uz Aizsargu ielu.

Blakus staltajam Aizsargu namam atrodas pelēka divstāvu koka ēka. Te mitinās Latvijas bērnu draugu biedrības 4. bērnu stūrītis. Kad ierodamies, darbi patlaban rit pilnā gaitā. Vienā istabā vairāki zēni zāģē un cērt.

— Ko tad gatavojat?

— Strazdu būrus Saules pilij Mežaparkā! — skan steidzīga atbilde, jo darba viņiem daudz.

Ejam otrā istabā. Tur pie viena galda skolnieki izpilda rakstu darba uzdevumus, pie otra — mazie iemītnieki no veciem žurnāliem izgriež bildītes. Būšot ko dāvināt māmiņai, kad svinama lielā mātes diena.

Pavisam 4. bērnu klubā ik dienas apgrozās 110 bērnu.

Tuvākās dienās šis klubs kļūs bagātāks par vienu ļoti īpatnēju pasākumu. Atkal sakārtos plašo bērnu svētku muzeju. Eksponātu ļoti daudz. Te redzams viss, kas nepieciešams bērnu svētkos. Ir dažādas tabulas jautrai matemātikai, aparāti ķīmijas brīnumiem, Dāliņa spēle un, beidzot, pat mīlestības dedzības mērotājs.

Sakarā ar pārkravāšanos un inventūras pārbaudi katra manta vēl nav nolikta savā īstā vietā. Jau tuvākā laikā tas notiks, un tad arī vecākiem būs daudz ko redzēt šai bērnu svētku muzejā.

MĀKSLINIEKS VOLODJA

Tālāk mūsu ceļš ved uz Toma ielu. Te, tālā Latgales priekšpilsētas stūrī, darbojas bērnu draugu 3. stūrītis, pats lielākais visā Rīgā.

— Mūsu stūrīti apmeklē 370 audzēkņi, no kuriem gan tikai 18 latviešu, — stāsta kluba vadītāja. Tomēr raksturīgi — visās malās dzirdama tikai latviešu valoda, un no otras istabas skan melodiskais «Pūt, vējiņi!» dziedājums. Bērni var sarunāties, kādā valodā prot, bet visi jau te zina latviski. — Citu tautību bērni šai klubā iemācās ne tikai valodu. Rotaļājoties un roku darbus strādājot, viņi iepazīstas arī ar Latvijas vēsturi, ģeogrāfiju, tautas dziesmām un rakstiem, vārdu sakot — ar visu, ko skola nepagūst dot.

Pie kluba darbojas arī lietišķās mākslas darbnīca, kuru vada šo darbu labs zinātājs Celms. Bērnu pašdarbībai te pavērtas vislielākās iespējas. Gluži jāpabrīnās, kādus darbus spēj veikt 5—15 gadus vecie amatnieki.

— Pāris mēnešu laikā biedrības loterejai pagatavojām 1300 dažādus priekšmetus, — stāsta darbnīcas vadītājs.

Tur lieliskas pūra lādes, kuru skaisto un rūpīgo nostrādājumu var apskaust katrs pieaudzis cilvēks. Netrūkst arī brīnišķi veidotu svečturu, rūpīgi slīpētu vietējā marmora izstrādājumu. Mazie mākslinieki linolejā pat izgriež klišejas. Pats labākais meistars esot Volodja, gadus piecpadsmit vecs zēns.

— Vai tad uzvārdos nesaucaties?

— Nē! Mums ir tikai vārdi, un tāpēc nākošais mākslinieks bērnu klubā ir tikai Volodja. Tūlīt pēc skolas viņš nāk šurp. Tepat klubā sagatavo mācības un visu brīvo laiku pavada strādājot.

Bez darba nav arī citi. Viens zīmē rokdarbiem latviskus rakstus, otrs izšuj, trešais palīdz telpu izdaiļošanā, citi klausās audzinātājas stāstos.

DIRIĢENTE ŽEŅA

Vēl tālāk Latgales priekšpilsētā, blakus pilsētas tramvaja depo, atrodas Varakļānu iela un Latvijas bērnu draugu biedrības pirmais bērnudārzs. Ik rītus 90 mātes un tēvi, uz darbu iedami, te atnes savus mazos, kur tie paliek līdz plkst. 6 vakarā. Bērnus dārzā ne tikai uzrauga, bet arī pilnīgi apkopj un trīs reizes paēdina. Lielais vairums bērnudārzā atrodas pilnīgi bez maksas. Par citiem biedrībai atlīdzina Rīgas pilsētas aizgādības valde un tikai mazākā daļa maksā ... 4—5 latus mēnesī.

Bērnudārzam arī pašam savs koris. To vada jaunākā diriģente Latvijā, kuru atkal visi pazīst tikai kā Žeņu. Kad prasu uzvārdu, mazā māksliniece spītīgi atcērt: — Es esmu tikai Žeņa!

Viņas koris jau vairākas reizes uzstājies, un arī tagad diriģente būtu ar mieru sarīkot koncertu. Tikai viena nelaime: liela daļa dziedātāju jau aizvesta mājās.

DARBS SAULES BĒRNU LABĀ

Latvijas bērnu draugu biedrība ir viena no rosīgākām organizācijām. Patlaban tā apvienojusies ar Liepājas un Madonas bērnu draugu organizācijām, kas turpmāk skaitīsies kā Rīgas nodaļas. Pavisam biedrībai provincē sešas nodaļas: Liepājā, Madonā, Ventspilī, Rūjienā, Ogrē un Mellužos. Biedrība uztur septiņus bērnu stūrīšus jeb klubus un divus bērnudārzus. Stūrīši darbojas ziemā, bet vasarā bērnus pārved uz Mežaparka «Saules pili» un koloniju Lielupē. Mežaparka «Saules pils» domāta fiziski vārgākiem un tādiem, kas skolas mācībās palikuši pakaļ, bet Lielupes kolonija — maziem bērniem.

Bērnu draugu biedrības budžets ir 100 000 latu. No šīs summas Rīgas pilsēta dod 20 000 latu. Bez tam no valdības biedrība pagājušā gadā saņēma 5000 latu lielu pabalstu. Pārējo sagādā pati biedrība — galvenā kārtā ar loterejām. Arī patlaban gatavo plašu mantu izlozi, kura jāat-

balsta katram bērnu draugam. Palīdzēsim visi nest sauli tiem, kam viņas vismazāk, bet kam visvairāk tās vajadzīgs.

LIELAIS SPOGULIS KAĻĶU IELĀ 9

Kad pavasara saulei jau pietiek spēka kāpt augstāk par piecstāvīgās pilsētas namu jumtiem un parkos var dzirdēt melnos strazdus omulīgi svilpojam, gandrīz trešai daļai Rīgas iedzīvotāju pēkšņi iešaujas galvā viena doma: — Būtu jāaiziet uz Kaļķu ielu pēc pavasara mēteļa.

Tad parasti ģimenēs runā tā:

— Ir gan tiem vīriešiem galvas! Diez kur rudenī pats nometi. Nu varēsi, manis dēļ, visu vasaru puskažociņā staigāt apkārt... — Vīrs pa to laiku beidz atārdīt svārkiem oderi, bet neko neatrod. Beidzot mazais dēlēns vainīgo atrod paslēpušos pavāru grāmatā.

— Ko tad šie tā diez meklēja? — lasītājs nesaprašanā jautās.

— Ko gan citu kā Rīgas pilsētas lombarda zīmi, — lai būtu atbilde.

Katru rudeni un pavasari trešā daļa rīdzinieku dodas uz Kaļķu ielu 9. Patlaban tur sanests 116 000 ķīlu, par kurām kasē izmaksāti 2 237 000 latu. Parasti lombardā ik dienas apgrozās pāris simti ķīlātāji, pagarinātāju un izpircēju, bet, kad nāk «sezona», — bez diviem tūkstošiem netiek cauri.

Lombards ir «mazo» cilvēku banka. Tie, kuriem nav tekošu rēķinu un vekseļu diskonta lielās kredītiestādēs, iet uz lombardu. Te nevajaga ne obligāciju, ne vekseļu, ne galvinieku. Vajaga tikai kādu mantu un pasi. Pilsētas lombards nav lepns. Te ņem pretī arī pavisam vienkāršas lietas. Plašās noliktavās jūs atradīsat tūkstošiem apnēsātu uzvalku un mēteļu, patafonus ar visām platēm, velosipēdus, motociklus, radioaparātus un pat zeltu. Lombards ir kā liels spogulis. Tas rāda, kas rīdziniekiem pieder.

Lūk, rindā stāv veca māmiņa. Viņa saujā sažņaugtu tur nēzdodziņu, kurā iesietas pāris sudraba karotes, zelta medaljons ar gaišmatainas dāmas attēlu un pavisam smalka zelta ķēdīte. Viss acīmredzot aizgājušo laiku mantojums. Pavisam no šiem niekiem grūti šķirties. Tāpēc viņa grib tos tikai ieķīlāt.

— Nāks termiņš — izpirkšu! — viņa domā.

Turpat otrā rindā gaida drēbju ieķīlātāji. Viņu ir simtiem, un vērtētāji tikai ar pūlēm tiek galā. Dažs turpat ieķīlā ziemas drēbes, lai izpirktu vasaras uzvalku un mēteli. Daudzi katru pavasari biezās drēbes nes uz lombardu, kur tās labāk uzglabā. Arī zagļiem lombarda noliktavās nav ko cerēt iekļūt. Tomēr vairums tādu, kam kurpe spiež. Ierēdnim jākārto vekselis, bet alga vēl nav saņemta. Studentam tēva atsūtītie lati izkusuši kā sniegs marta saulē. Kā izkulsies? Dzīvē ir tik daudz vajadzību. Dažam varbūt grūti šķirties no mēteļa, kas viņu visu ziemu sildījis, vai patafona, kas garos vakaros spēlēja dziesmas par pavasari. Bet aprīlī kažokā nestaigāsi, un patafons darīs maz prieka, ja pavasara mētelis karāsies lombarda noliktavā. Tāpēc cilvēki dzīvo rēķinādami. Viņi nekļūst sentimentāli — aiznes uz lombardu dziesmas par pavasari un izpērk plāno mēteli. Nāks oktobris, un viņi rīkosies gluži pretēji. Tikai nams Kaļķu ielā vienmēr būs ļaužu pārpildīts.

KAD DĒLI STAIGĀ TĒVU PĒDĀS...

VAI PROFESIJAS IZVĒLĒ TĒVI IETEKMĒ DĒLUS?

Ne vien citās zemēs, bet arī pie mums daudzu ievērojamu vīru dēli, kā parasti mēdz sacīt, ir staigājuši un staigā savu tēvu pēdās — izvēloties tos pašus dzīves mērķus un uzdevumus, kuriem sekojuši tēvi. Ir daudz dzimtu, kur noteikta nodarbošanās pārgājusi no paaudzes uz paaudzi kā sens mantojums.

Latviešiem, nerunājot nemaz par visparastākām profesijām, ir arī daudz piemēru inteliģento profesiju vidū, kur dēli nodarbojas ar to pašu, ko tēvi. Vai šeit uz dēlu profesijas izvēli kādu iespaidu atstājuši tēvi? — Lai par šo jautājumu dzirdētu atzinumus no pašiem dēliem un tēviem, apmeklēju gleznotāju — rakstnieku **Viktoru Eglīti** un gleznotāju — rakstnieku **Anšlavu Eglīti**.

Rakstnieks un gleznotājs V. Eglītis dzim. 1877. g. 15. apr. Madonas apr. Sarkaņu pag. kā Lejaskauperu māju saimnieka jaunākais dēls.

— Vai ir kādi sevišķi apstākļi, kas ietekmējuši jūsu profesijas izvēli? — Uz to rakstnieks atbildi tūlīt nedod, bet labprāt pastāsta par savām bērnības dienām un pirmiem soļiem mākslas un rakstniecības laukā, kas arī, pēc

viņa domām, ļošot pareizāko atbildi attiecībā uz viņa profesijas izvēli.

— Bērna gados jau biju ļoti nopietns, bet arī drošs. Mana īpatnība bija — staigāt apkārt aiz muguras saliktām rokām un visu novērot. Savas rotaļlietas pats izgriezu no koka, ierīkojot veselas «saimniecības». Tad sāku veidot no māla visādus putnus, kurus arī izkrāsoju un apdedzināju. Vēlāk skolas gados audzināju putnus, novēroju viņu dzīvi un īpatnības. Izejot no mājām, putni mani pavadīja manās gaitās, bet, atgriežoties mājās, — atgriezās arī putni. Putnus centos arī uzzīmēt un vēlāk sāku tos aprakstīt. Pēc putniem turpināju aprakstu par tauriņiem un kukaiņiem, bet pēc tam pārgāju uz puķēm un kokiem. Skolas gados uz mani savu iespaidu darīja arī tas, ka Lazdonas Lizaskalna draudzes skolā sāka mācīt antropoloģiju. Iemīļoto putnu aprakstīšanu turpināju arī vēlāk garīgā skolā. Tur es sarakstīju 12 līdz 14 g. vecumā grāmatu rokrakstā (apm. 400 lapp.) «Baltijas putni», kuru vairākas reizes pārrakstīju. Grāmatā bija aprakstīti 117 dažādi putni. Šī putnu, tauriņu un puķu aprakstīšana un zīmēšana arī mani ietekmēja vēlākai gleznotāja un rakstnieka darbībai.

Pirmo dzejoli uzrakstīju 12 g. vecumā Vitebskas garīgā skolā. Biju saslimis un atrados bēdīgā garastāvoklī, tāpēc arī dzejoļu saturs bija bēdīgs. Pēc šī pirmā mēģinājuma dzejā iedomājos rakstīt dienasgrāmatu dzejā un rakstīju to vairākus gadus. 15 g. vecumā uzrakstīju 15 pantu garu dzejoli par lauku dzīvi. Šī dzejoļa rakstīšanai par pamatu bija liels krusas negaiss pēc Jāņu dienas, kas nodarīja lielu postu tēva laukiem, tā ka tēvs no bēdām raudāja...

Garīgā seminārā pārtulkoju latviešu valodā daudzus Puškina un Ļermontova dzejoļus. Pēc tam man radās sava pasaules uzskata nodibināšanās jautājums un nodevos zinātnisku grāmatu lasīšanai. Ar 1895. gadu sāku vest piezīmju burtnīcu, kurā atzīmēju izlasīto grāmatu īsu saturu un tās vietas, kuras man vislabāk patika. (Rakstnieks parāda biezu, melnos vākos iesietu piezīmju burtnīcu ar šīm atzīmēm.) Seminārā arī sāku jau no pirmās klases gleznot.

Tad man radās doma, — turpina rakstnieks, — ka maizi pelnīšu kā zīmēšanas skolotājs, bet nodošos rakstniecībai.

Pēc semināra beigšanas iestājos Penzas mākslas skolā, lai mācītos gleznošanu. Krievu mākslā toreiz noteicošais virziens bija naturālais. Tā kā biju jaunu ceļu meklētājs,

tad mana glezna «Pēc saules rieta» tika pārstrīpota un aizliedza to izstādīt. Es aizgāju no minētās skolas līdz ar 43 citiem. Vēlāk mācījos pie Repina Pēterpilī līdz viņa studijas slēgšanai.

1902. gadā noteikti izšķīros par literatūru un no tās dienas, arī pa studiju laiku Tērbatā, nodarbojos ar rakstniecību.

Beidzot vēl jautāju Eglītim: — Kura no divām mūzām jums ir mīļāka — rakstniecība vai gleznieciba? — un saņēmu sekošu atbildi:

— Nav nevienas zinātnes vai mākslas, par kuru es neinteresētos.

— Bet jūsu iespaids uz dēla profesijas izvēli? — Par to lai viņš pats runā, — smaidīdams atbild man rakstnieks, un blakus sēdošais gleznotājs — rakstnieks Anšlavs Eglītis saka:

— Ja dzīvo mākslinieku ģimenē, tad par kādu atsevišķu pamudinājumu profesijas izvēlē jau nevar runāt, dabīgi attīstās šī dziņa.

— Kuru jūs pirmo iesākāt — rakstniecību vai gleznieciību?

— Vispirms sāku zīmēt. Bēgļu laikā Ņižņijnovgorodā sāku jau 8 g. vecumā (dzim. 1906. g. 14. oktobrī Rīgā) zīmēt kāda mākslinieka darbnīcā ar eļļas krāsām. 1919. g. un 1920. g. dzīvoju Alūksnē, kur turpināju mācīties zīmēt pie mākslin. Kazāka, kurš toreiz bija zīmēšanas skolotājs Alūksnē. Pēc 2. Rīgas pilsētas ģimnāzijas beigšanas vairākus gadus strādāju V. Tones privātdarbnīcā. 1929. g. iestājos Mākslas akadēmijā un 1935. g. uz Ziemassvētkiem beidzu Ģ. Eliasa figurālo darbnīcu, un arī tagad centīgi nodarbojos ar gleznieciību.

— Bet kad meklējams jūsu rakstnieka darbības sākums?

Bez sevišķa pamudinājuma 1926. g. sāku rakstīt dzejas, un pirmo dzeju arī nodrukāja tai pašā gadā kādā laikrakstā. Vairākus gadus rakstīju tikai dzejas un tulkoju latviešu valodā dažu vācu un angļu dzejnieku darbus. Prozā sāku rakstīt 1930. g., kad uzrakstīju pirmo noveli «Laimes kārtis», kuru nodrukāja «Latv. Kareivī». Pēdējos 4—5 gadus esmu rakstījis recenzijas par gleznieciību, gandrīz par visām notikušām izstādēm. Esmu arī «Mākslas Vēstneša» līdzstrādnieks, kur rakstīju par 19. gs. holandiešu un beļģu mākslu, par Igaunijas un Lietuvas mākslu un uzrakstīju īsu vispārēju karikatūras vēsturi. Lai iepa-

zītos ar šo tautu mākslu, apceļoju Holandi, Beļģiju un arī Igauniju un Lietuvu.

— Vai esat izšķīries par rakstniecību vai gleznie-cību? — uz to saņēmu sekošu atbildi:

— Ja es rakstu, tad līdz ar to man liekas, ka varu arī labāk gleznot un, ja gleznoju, — tad varu labāk rakstīt..

GLĀZNIEKU MEISTARS PAR FRANCIJAS KARALI

PIEZĪMES PAR CILVĒKIEM, KURIEM NAV SVĒTKU

Rīt celdamies vīrs modinās sievu, noskūpstīs un sacīs:

— Priecīgus svētkus, sieviņ!

Sieva, kas vēl tikai dažas dienas atpakaļ nikni aizstāvēja savu teoriju, ka biskvīti jācep krējuma krāsā un nevis brūngani, būs kļuvusi pavisam maiga un atbildēs:

— Tev tāpat, vīriņ!

Visa pasaule būs svētsvinīga maiguma apdvesta. Pēc svētku sestdienas steigas iestāsies paši svētki. Šīs rindas tomēr nav domātas tiem ļaudīm, kam svētku prieku atļauts izbaudīt. Nē! — viņiem prieka tāpat gana. No krāsoto olu dauzīšanas viņiem tāpat būs satriektas labo roku locītavas, viņi būs bijuši desmit viesībās un izpriecājušies pēc sirds patikas. Tāpēc jāraksta par tiem, kam svētku nemaz nav.

Padomājiet paši. Jūs sēdat pie viesību galda. Virs jūsu galvas gaiša spuldze. Kas nu iznāktu, ja arī elektrības centrāles strādnieks un inženieris teiktu: — Ko, jūs vien gribat svētkus svinēt? Mēs arī ejam projām... — Kas nu būtu? Jūs sēdētu tumsā un nemaz nepamanītu, ka blakus sēdētājs pa to laiku met vienu «kristālu» pēc otra. Tas viens piemērs. Bet padomāsim par ūdeni, kura mums nekad nav trūcis. Ja nu ūdensvada darbinieki sāktu tā pamatīgi «uzņemt» svētkus, kas tad Rīga būtu? — Absolūti! — jums nāktos atbildēt. Un tādu vietu ir daudz. Ārsts slimnīcā, kopēja zīdaiņu namā, konduktors tramvajā, dzelzceļnieks vilcienā, kārtībnieks postenī un vēl daudzi citi — svētku nepazīst.

Svētkus nepazīst arī aktieri. Viņam, nabagam, svētkos īsta siena pļauja. Ņemsim, piemēram, Dailes teātra Augustu Mitrēvicu. Viņam pirmās Lieldienās no galma glāznieka meistara Sella jāpārvēršas par Francijas karali Ludviķi. Nezinu, vai citos apstākļos viņš to veiktu, bet

tagad noteikti. Noslēpums, lūk, tas, ka 16. aprīlī būs 15 gadus vecs jubilārs un tēlos «Zīsijā». Vai citiem vieglāk? Nē! — tās pa- [*trūkst vienas rindas*] teātra namos, tās — daiļām meitenēm pie kino ieejām.

DARBAĻAUDIS 11. APRĪĻA MANIFESTĀCIJĀ

11. aprīlī valsts prezidenta amatā ir stājies mūsu tautas Vadonis Dr. Kārlis Ulmanis. Liela un neviltota tautas sajūsma pavadīja šo vēsturisko notikumu mūsu tautas dzīvē. Šais lielajos svētkos vēl reizi spilgti pierādījās, ka tautas vienprātība ir reāla dzīves īstenība. Grandiozā manifestācijā, kuras aculiecinieki mēs visi bijām, plecu pie pleca gāja mūsu inteliģences, zemnieku, darba devēju un arī strādnieku pārstāvji. Lielais notikums vēl ciešāki kā līdz šim bija apvienojis visus mūsu zemes ražojošos spēkus. Šī lielā vienība neapšaubāmi paliks arī nākotnē.

Strādnieku gatavošanās vēsturiskam gājienam sākās jau krietni ātrāk. Arodorganizāciju vadība no visām darbavietām saņēma prasību: gādāt, lai darbaļaudis varētu organizētā veidā piedalīties lielajos svētkos, lai katrs galvaspilsētas strādnieks varētu godināt mūsu tautas lielo Vadoni tai vēsturiskā brīdī, kad viņš svinīgi uzņemas valsts prezidenta augsto amatu.

Arodbiedrību biroji visas pēdējās dienas bija pārvērtušies par sajūsmināto manifestantu štābiem. No visām fabrikām un darbnīcām no agra rīta līdz vēlam vakaram pulcējās arodbiedrību sakarnieki, lai ziņotu par paveiktiem priekšdarbiem. Kad atnāca vēsturiskais 11. aprīlis, viss bija paveikts un strādnieku tūkstoši disciplinēti plūda uz sapulcēšanās vietām.

Viens no smagākiem jautājumiem lielās strādnieku demonstrācijas noorganizēšanā bija transports. Tramvaji un autobusi vieni nespēja laikā pārvadāt lielās strādnieku masas. Nācās gādāt arī vēl par citām satiksmes iespējām. Dzelzceļa virsvalde nāca darbaļaudīm pretim un norīkoja speciālus vilcienus. No Juglas, kur atrodas lielās tekstilfabrikas, nāca pat divi vilcieni. Tāpat īpašu sastāvu deva bolderājiešiem un Āgenskalna darbaļaudīm, kas brauca no Zasulauka. Tomēr arī tad vēl nebija iespējams visus laikā nogādāt sapulcēšanās vietās. Tad palīgā nāca kara resors. Starp centru un nomaļu fabrikām darbojās 20 smagie auto-

mobiļi, kas sapulcējušos strādniekus nogādāja norādītās vietās un pēc manifestācijas — arī atpakaļ mājās.

Darbaļaužu sapulcēšanās bija paredzēta pašā pilsētas centrā. Tērbatas un Merķeļa ielu krustojumā atradās strādnieku gājiena galva. Tur stāvēja arodorganizāciju vadītājs V. Feldmanis ar atbildīgiem strādnieku organizāciju darbiniekiem, kora dalībnieki, kurā sevišķi izcēlās latviskos ģērbos tērptās dziedātājas, tad LAS sportisti, kas ar savu disciplinētību saistīja mūsu galvaspilsētas iedzīvotāju uzmanību. Sekoja mūsu smagās rūpniecības strādnieki — metālisti, kas lielai demostrācijai organizējās Tērbatas ielā. Skaita ziņā pirmā vieta tomēr piederēja tekstilniekiem, kuru gājiens sniedzās Lāčplēša ielā, no Tērbatas līdz Marijas ielām. Pārējo arodbiedrību locekļi pulcējās Marijas ielā līdz pat Matīsa ielai. Lielajā manifestācijā ļoti kupli bija reprezentēti visi lielākie arodi.

Strādnieku gājienā bez sarkanbalti sarkaniem valsts karogiem lepni plīvoja arī pašu arodbiedrību vienības simboli. Tie paši, kurus tautas Vadonis pagājušās vasaras svētkos Rīgas darbaļaudīm pasniedza.

Strādniekiem lielā manifestācijā bija ierādīta vieta pašā gājiena centrā. Priekšgalā gāja arodorganizāciju vadītājs V. Feldmanis ar sekretāru R. Fišmeistaru. Viņiem sekoja zilās blūzēs tērptie strādnieku sportisti, kas, defilējot gar valsts prezidentu, braši uzsauca savu sveicienu: «Par Vadoni!» Latvijas valsts galvu jūsmīgi sumināja arī pārējie strādnieki, jo tieši darbaļaudis mūsu tautas Vadonim vislielāko pateicību parādā. Viņš bija tas vīrs, kas Latvijas valsts saimniecību nostādīja uz drošiem pamatiem, īsā laikā iznīcinot krīzes smagās sekas. Ja mums šodien vairs nav bezdarba tādā nozīmē, kāds pastāvēja vēl pirms nedaudziem gadiem, ja mūsu rūpniecība kļuvusi stipra, ja nodarbināto strādnieku skaits sasniedzis rekorda skaitļus, ja katra strādnieka darba tiesības un izpeļņa nodrošināta — tad tas ir tikai prezidenta Dr. Kārļa Ulmaņa un viņa vadītās valdības nopelns.

Prezidenta dzīve ir spilgts piemērs darba un pašaizliedzības lielai svētībai. Visu savu darbiem un panākumiem bagāto mūžu prezidents Dr. Kārlis Ulmanis ir atdevis savai tautai. Še arī meklējama viņa panākuma lielā atslēga. Tikai tas cilvēks, kas visu atdod citiem, pats sev nekā nepaturēdams, var iegūt to cieņu un godināšanas pilno stāvokli, kādu ieņem mūsu valsts galva.

Latvijas strādnieks šodien zina, ka mūsu valsts lielais

saimnieks ir katra mazā cilvēka draugs un aizstāvis, un tāpēc arī lielajā 11. aprīlī no sirds nāca darbaļaužu sveiciens: «Par Vadoni!»

Latvijas strādnieks stāv par savu Prezidentu tāpat kā valsts galva par katra darba cilvēka vajadzībām.

ČETRI LITERĀTI UN MĀKSLINIEKI JANSONI

(«PĒDĒJĀ BRĪDĪ» APTAUJA)

Ir daudz tādu uzvārdu, kuri ieguvuši izcilus vietu starp citiem. Nebūs melots, ka cilvēku, kuri saucas — Kalniņš, Lejiņš, Ozoliņš, Bērziņš, Lazdiņš, Liepiņš, Jansons, Eglītis un taml., ir simti un pat tūkstoši. Saprotams, ka tad arī šo cilvēku profesijas un nodarbošanās ir visdažādākās.

Lai piedod man citu populāro uzvārdu īpašnieki, ka šoreiz esmu izvēlējies runāt ar Jansona uzvārda īpašniekiem. Diemžēl ar visiem nebūs iespējams, jo, tālruņu abonentu grāmatu vien pāršķirstot, atrodam vairāk kā 70 Jansonus, ar kuriem Rīgā var runāt pa tālruni. Gribu sniegt tikai mazu aptauju ar Jansoniem, kuri nāk no literātu un mākslinieku aprindām.

Gribēdams zināt par šī uzvārda īpašnieku dzīvi un darbu, apmeklēju vispirms rakstnieku un pedagogu **Frici Jansonu** viņa dzīvesvietā Skolas ielā 32.

F. Jansons dz. 1875. g. 25. jūlijā Kursīšu pag. kā muižas vagara dēls. Apmeklējis ministrijas skolu Kuldīgā un beidzis Kuldīgas skolotāju semināru. Daudzus gadus bijis par skolotāju dažādos Latvijas novados, bet no 1921. g. līdz šim laikam ir Valsts parauga pamatskolas vadītājs Rīgā.

Uz manu lūgumu pastāstīt kaut ko par savām literāta gaitām Jansona kungs paskaidro:

— 13 gadus skolotāja darbā pavadīju agrākā Stukmaņu pagastā. Dzīvoju pašā Daugavas malā un labi iepazinos un novēroju plostnieku dzīvi, kuru sāku aprakstīt savos liter. darbos. Mans pirmais stāsts tika iespiests 1900. gadā «Latv. Avīzes» liter. pielikumā. Vēlāk, kad biju par skolotāju Ragaciemā (aiz Slokas), bija laba izdevība iepazīties ar zvejnieku un jūrmalas ļaužu dzīvi. Par šiem ļaudīm un viņu dzīvi uzrakstīju vairākus stāstus. Šie zvejnieki un jūrmalnieki bija sirsnīgi un lāga ļaudis, bet arī lieli «iemetēji» (iedzērāji), — piezīmē ar labsirdīgu smaidu

J. — Mani pirmie stāsti, sakopoti krājumā «Viļņiem šalcot», iznāca 1913. g. Pēc pasaules kara, atgriežoties 1920. g. Latvijā, piegriezos bērnu stāstu rakstīšanai, kuri iespiesti «Cīrulītī», «Jaunā Cīrulītī», «Mazās Jaunības Tekās» u. c.

Bez jau iznākušām arī patlaban strādāju pie vairāku skolas grāmatu sastādīšanas.

— Vai patlaban arī strādājat pie kāda literāriska darba?

— Esmu savācis materiālus un pa daļai arī jau šo to uzrakstījis vairākiem lielākiem darbiem, izmantojot vēsturiskus datus. Vispirms sākšu rakstīt darbu par agrāko muižas dzīvi un parašām, tad par 16. gs. notikumiem Livonijā un par igauņu un tālavu nesaticību.

Pārdaugavas mazo ieliņu labirintā, Olgas ielā 4, savā lieliem grāmatu krājumiem pārpilnā darba kabinetā mani laipni saņem privātdocents un literatūras vēsturnieks **Jānis Alberts Jansons.**

J. A. Jansons dz. 1892. g. 5. aprīlī Mežotnes Kugrēnos. Beidzis Jelgavas reālskolu un Latv. Universitātes Baltu filoloģ. nodaļu. No 1927. g. līdz 1928. g. papildinājies Vācijā. Darbojies kā skolotājs Skolotāju institūtā.

Par savu literārisko darbību J. pastāsta:

— Turos pie tā principa: labāk uzrakstīt mazāk, bet labi. Ar rakstniecību esmu iesācis nodarboties vēlākā laikā — tikai savos studiju gados. Bez šaubām, man literāriskas intereses bija jau vidusskolas gados un, sākot studijas, Pēterpilī 1913. gadā.

Par savas zinātnisku rakstu literāriskās darbības sākumu uzskatu darbu **«Uz kā pamatojas mūsu traģēdijas sākumi Jāņos un dievainēs»**, kurš līdz ar to bija mans zinātn. darbs, nobeidzot universitāti 1926. g. Visi mani darbi izpaužas literāriski vēsturiskā un literāriski teorētiskā virzienā. No saviem pirmiem literāriskiem darbiem par vērtīgāko uzskatu «J. Rainis un viņa «Tālas noskaņas»» (1930. g.). Vēl minami darbi «Teodors Zeiferts kā sava laika cilvēks un liriķis», «Latviešu skatu lugas sākumi kāzās un rotaļās» u. c.

— Kādi turpmākie nodomi jums ir par savas zinātniski literāriskās darbības turpināšanu?

— Drīzākā laikā gatavojos izdot grāmatu par latviešu maskām vācu valodā. Daļa no šī darba kā Ķelnes universitātes doktora disertācija parādījās jau 1933. g. Aprīļa

beigās iznāks mana monogrāfija par Ed. Virzas «Straumēniem».

Pēc gada vai pāris gadiem gribu publicēt latviešu literatūras vēsturi, pie kuras pamatlīniju novilkšanas strādāju jau ilgāku laiku.

Atkal sēžu viena Jansona pavasarīgās saules pielietā darba istabā, kur visapkārt grāmatas, tas ir dzejnieks **Jēkabs Jansons**.

Jēkabs Jansons dz. 1890. g. 29. jūnijā Pūres Birzniekos. 1924. g. beidzis Latv. Universitātes Pedagoģijas nodaļu. Blakus literāriskam darbam strādā kā skolotājs Rīgas pilsētas 14. pamatskolā.

Jēkabs Jansons par savu dzejnieka karjeru pastāsta sekošo:

— Pēdējā laikā esmu pieņēmis saviem liter. darbiem pseidonīmu **Saiva**. Skaitos pie dzejnieku pulka, kuri grupējas ap Ernestu Brastiņu un dievturu sadraudzi.

Par savas literāriskās darbības ietekmētāju uzskatu savu māti, kura bija liela dziedātāja un daiļuma cienītāja.

Ziemā, skolā ejot, viens no maniem dzejoļiem nejauši nokļuva skolotāja Jura Birznieka rokās. Skolotājs Birznieks šo dzejoli kā kuriozu un autoram par lielu sarkšanu un sirds iztrūcināšanu parādīja savai māsai dzejniecei Birzniecei Sofijai.

Cik liels bija šī brīža pārdzīvojums, liecina tas, ka Saiva šo astoņrindīgo dzejoli vēl šodien atceras no galvas un man to ar patosu nodeklamēja. Dzejolis pirmatnējā redakcijā ar virsrakstu «Mīlestība» skan:

Cik jauka mīlestība
Mums ziedu laiciņā,
Kad sirsniņa vēl jauna
Un sārtums vaidziņā!

Cik krūtīs sirds pukst ātri
Tad katram mīlējot!
Jo tikai īstu laimi
Spēj mīlestība dot.

— Pēc tam visu jaunā dzejnieka instruēšanu dzejas mākslā, — turpina J., — jau uzņēmās Birznieku Sofija. Mans pirmais dzejolis tika iespiests «Baltijas Vēstnesī» 1909. g. Prozā esmu rakstījis ļoti maz.

Pēckara gados Saiva kļuva pazīstams ar romantiski

noskaņotām dzejām. Atzīmējami darbi: poēma «Grizildis» un dzejoļu krājums «Harlekīna vēstules» u. c. Bez tam Saivas spalvai arī pieder senfranču eposa «Rolanda dziesmas» latviskojums.

— Kādi ir patreizējie jūsu nodomi dzejas laukā?

— Pašreiz atpūšos, — saka smaidīdams dzejnieks, — no Rīmju hronikas tulkošanas (kura iznāca pag. gadā) latviešu valodā un strādāju pie pasāktā poēmu cikla par seno kuršu jūras gaitām. No šī cikla pirmā poēma «Vilku lauks» jau ir parādījusies drukā (žurn. «Daugava»).

Beidzot vēl jautāju Saivas kungam: — Kādas ir jūsu domas par uzvārda Jansons izcelšanos?

— Uzvārds Jansons, kurš starp vāciskajiem latvju uzvārdiem visbiežāk sastopams, būtu interpretējams kā vārds, kurš tomēr liek un ļauj saskatīt aiz sevis latvieti. Vismaz tai ziņā, ka šai vārda formā kādreizējais uzvārda ņēmējs saklausījis savai latvieša ausij tuvo un mīļo vārdu Jānis.

Jāpiezīmē, ka jaunākā laikā dzejā producējas vēl viens — **Arnolds Jansons**.

Lai dotu iespēju arī provincē dzīvojošiem Jansoniem ņemt dalību šai aptaujā, «apciemoju» rakstiski tēlnieku **Kārli Jansonu**, kurš dzīvo Cēsīs, teiksmainās skaistules Gaujas malā.

K. Jansons dz. 1896. g. 23. aprīlī Nītaures muižā. Mācījies Millera reālskolā Cēsīs, beidzis Pleskavas komercskolu, studējis Rīgas politehnikumā un 1925. g. beidzis Mākslas akadēmiju Latvijā ar diplomdarbu «Kentauru cīņa». Ar saviem darbiem piedalījies vairākās izstādēs Latvijā un latv. mākslas izstādē Stokholmā.

Vai ir kādi sevišķi apstākļi, kuri jūs ir pamudinājuši kalpot mākslai, resp., tēlniecībai?

Jansona kungs laipni pastāsta sekošo:

— Pasaules kara un revolūcijas gados nācu pie atziņas, ka nav vērts nodoties ilūzijām, tāpēc piegriezu galveno vērību savas dvēseles garīgām tieksmēm — proti, mākslai. Daudz gleznoju. Vācu okupācijas laikā sāka aptrūkt krāsu. 1918. g., mākslas kritiķa J. Dombrovska ierosināts, nodevos veidošanai mālā. Sevišķi vēl tādēļ, ka šeit Cēsīs un tieši manu senču mājās ir vislabākie plastiskie māli Latvijā. No šejienes tie agrāk vesti pat uz Pēterburgu priekš veidošanas.

Tagad ar nodošanos tikai tēlniecībai esmu ļoti apmierināts un gūstu lielu dvēseles mieru.

Jāatzīmē, ka tēlnieks Jansons pagatavojis arī daudzus skaistus kapu piemineķļus. Starp tiem ir: J. Čakstes piemineklis Jelgavā, Aug. Deglava (Meža kapos), prof. Jankovskim (Meža kapos), dir[ektoram] J. Purmsatam (Meža kapos) un 1. valsts prezidentam J. Čakstem (Meža kapos). No jaunākiem izstrādājumiem bronzā minama prof. Dr. J. Auškāpa portreja Latvijas Universitātē. J. veidots ir arī Atbrīvošanas piemineklis Jelgavā un Latgales partizāņu piemineklis Balvos.

— Pašlaik strādāju pie rakstn. T. Zeiferta kapa piemineķļa, Latgales atbrīvošanas piemineķļa Rēzeknē (vairāku figūru kompozīcija bronzai, 6 m augst.), rakstn. A. Saulieša piemin. Cesvainē un pulkv. Fr. Brieža piemineķļa Rīgā (bronzā — 5 m).

Iemesls manai dzīvošanai provincē ir — lauku miers, brīvāka fantāzija, labs Gaujmalas priežu meža gaiss, «zemes bagātības» — labāki māli un pirmklasīgie akmeņi — granīts. Dārzs. Bites. Zivis. Vasarā peldēšanās Gaujā un ziemā slēpošana Cēsu apkārtnes kalnos.

CEĻA GALĀ UZ GRANĪTA RĪGU

PIEZĪMES PAR BRĪVDABAS MUZEJU

Kad Baltezera līnijas autobuss drāžas pa Brīvības gatves nokalni uz Juglas tiltu, pāri mierīgiem ūdeņiem var saskatīt dūmakainas priedes un viņu vidū — vēja dzirnavu spārnus. Svētdienās un pat darbadienu pēcpusdienās, kad Juglas fabriku dūmeņi aprimst kūpēt, pa balto šoseju kalnā kāpj gājēju pulki. Garā Baltezera kalna galā pa labi nogriežas kluss ceļš, kas gājēju aizved dzīvē, kura apstājusies jau daudzus simtus gadu atpakaļ. Te dzīves lielā steiga aprimusi un pat cilvēki runā pusbalsī, lai ar savu skaļumu netraucētu senatnes lielo mieru.

Pie vārtiem gandrīz visi nogriežas pa labi. Skaistā nokalnē stāv pelēksnīga celtne — simtgadīgais Usmas dievnams. Balti dēļu soli, kuru galos dzeltēnās sveces stāv kā senlaicīgi sargi, vienkāršā draudzes gana istabiņa ar nodzeltējušu grāmatu uz galda — viss, viss te liekas dzīvs. Dzīvi arī kokā grieztie tēli, kuru sejās nemitīgais laika plūdums jau atstājis savas pēdas, dzīvi gandrīz nesaredzami gleznojumi pie baznīcas griestiem. Visi viņi

stāsta par laikiem pirms daudziem gadu simteņiem, stāsta par latviešu zemnieku dzīvi.

Tālāk, lūk, mūsu lauku māju vecā paziņa — vienkāršā klētiņa. Liekas, ka šai senā telpā gaisos virmotu visu daudzo vasaru smaršas un tagad tukšos apcirkņos būtu paslēpusies pati auglība. Kāds skauts, uz savu mazāko biedru jautājumiem atbildēdams, skaidro, ka melnie plankumi, kurus mazo gaišās acis jau atradušas klēts durvīs, nav vis «simtu gadu veci dubļi», kā viņi domā, bet gan gaiļa asinis, kas pēc veciem tautas ticējumiem pasargā no ļaunām ligām.

Un tad dodamies uz «bagāta saimnieka dzīvojamo ēku». Tur viss gluži tā, it kā cilvēki būtu tikai kaut kur tepat vien izgājuši. Pat skals palicis pusnogruzdis un šūpulis pie gultas savā līkstī. Tāpat arī vecā rijā augsta kalna galā ir kā klusā augusta dienā, kad darbam jau spriguļi gatavi, bet saimnieks ar ļaudīm vēl lokās tīrumā. Pat siets jau iekārts piedarba durvīs, un rijas krāsns, liekas, gaidīt gaida, kad varēs sākt baltu dūmu mutuļus velt gar ārdiem uz augšu.

Cilvēks staigā un vēro, un viņā mostas liela cienība pret ļaudīm, kas, rijās strādādami un mazajā kambarītī burtu mākslu pētīdami, palikuši stipri kā celmi, kuriem gan var atņemt zaļo galotni, bet kurus pašus no zemes izraut nav pa spēkam. Katram, kam vien iespējams, vajadzētu pastaigāties pa Brīvdabas muzeju. Ieiet vecā dievnamā, paraudzīties simtgadīgā klētiņā, uzkāpt veco dzirnavu maltuvē, no kurienes var redzēt ceļu, pa kuru no dūmainas istabas esam aizgājuši līdz granīta un elektrības Rīgai, līdz mūsu pašu Rīgai.

DZĪVO TĀ, LAI PIETIEK VESELĪBAS VISAM MŪŽAM

MUZEJS, KURĀ PROPAGANDĒ DARBU UN VESELĪBU

Darbs, kuru mēs ik dienas strādājam, nebūt nav tik vienkārša lieta, kā tas varētu likties. Pareizi paveikt kaut visvienkāršāko uzdevumu, ar vismazāko enerģijas patēriņu padarīt visvairāk — liela un grūta māksla. Ne tikai labi savu darbu padarīt, bet vēl vairāk — izvairīties no nelaimēm, kas strādnieku apdraud uz katra soļa, — viena no lielākām darba dzīves problēmām. Lai darba darītājus

labāki sagatavotu saviem pienākumiem, gandrīz visās zemēs pastāv darba muzeji. Tās ir jaunāko racionalizācijas un darba aizsardzības atradumu izstādes, kur uzskatāmiem piemēriem rāda, kā vajaga un kā nedrīkst strādāt. Tagad tāds darba muzejs būs arī Latvijas strādniekiem. Andreja Pumpura ielā 6, gaišās un ērtās zālēs, patlaban savākti vairāki simti vērtīgu eksponātu.

Īpašā nodalījumā nodomāts savākt mūsu lielāko rūpniecības nozaru darba ainas un materiālus par šo rūpniecību strādnieku dzīves un darba apstākļiem. Liepājas kara ostas darbnīcas un Valsts elektrotehniskā fabrika savus materiālus apsolījusi nodot jau tuvākā nākotnē, kad paredzama arī muzeja atklāšana.

Patlaban muzeju vēl tikai iekārto. Tomēr jau tagad redzams jaunā pasākuma plašums. Tas strādniekam vispirms ļoti izteiksmīgi parādīs viņa organizāciju darbu. Daudzi uzņēmumi no arodbiedrību dzīves, kur kopā ar darbaļaudīm redzams Tautas Vadonis un valdības locekļi. Otrā zālē sakopots viss, kas stāsta par darba attīstību. Zāles otrā stūrī interesants darba smaguma attēlojums. Izrādās, ka visvairāk enerģijas patērē riteņbraucēju rekordists.

Savus fotoattēlus devis arī arodu piemērotības pētīšanas institūts. Jau tuvākā nākotnē muzejs šo nodaļu vēl stipri paplašinās. Nodomāts savākt sīkus datus par katru arodu, cik ilgi tas jāmācās un kādas izpeļņas dod. Pārējās nodaļās muzejs propagandē nelaimes gadījumu novēršanas paņēmienus. Lai nelaimes brīdī vienmēr būtu vajadzīgā palīdzība pie rokas, aptiekāru biedrība apsolījusi ziedot katram arodam īpatnējus pirmās palīdzības līdzekļus. Liela nozīme šai ziņā arī muzejam, kas vairāk desmit tabulās un plakātos rāda, kāpēc nelaimes notiek un kā no tām izvairīties. Raksturīgi, ka visvairāk strādnieku sakropļo pirmdienās. Tas izskaidrojams ar to, ka svētdienās ļaudis visvairāk lieto alkoholu.

— **Dzīvo tā, lai pietiek veselības visam mūžam!** — ir muzeja propagandas lozungs. Vispār arodorganizāciju darba muzejs būs vērtīgs ieguvums. Nākotnē domāts to izmantot arī par līdzekli lekciju ilustrēšanai. Muzejā iekārtotas telpas arī projekcijas aparātam, kur vairāki simti diapozitīvu interesentiem sniegs daudz pamācoša.

TRĪS REIZES APKĀRT ZEMESLODEI

PIEZĪMES PAR RĪGAS LOČIEM

11. novembra bulvārī 15, tumši pelēkā granīta namā, mitinās Rīgas ostas loči. Dienu un nakti tie stāv nomodā, lai pēc pirmā aicinājuma kāptu ostas valdes velkonī un dotos jūrā, kur tos gaida kuģi. Viena no interesantākām personām starp Rīgas ostas ločiem ir pats loču komandieris Mārtiņš Bite. Viņš 30 gadus izbraucis visas pasaules jūras.

— Esmu trīs reizes apbraucis zemeslodei apkārt. Tagad man ir diezgan. Lai pasaules jūrās braukā jaunāki ļaudis, es palikšu malā un līdz savam mūža vakaram rādīšu kuģiem ceļu uz ostu.

Trīsdesmit gados Mārtiņš Bite daudz ko pieredzējis grūtā jūrnieku darbā. Tomēr zem viņa kājām nav nogrimis neviens kuģis.

— Darbā vienmēr vajaga būt apdomīgam, tad nelaimes nenotiks, — saka vecais jūru braucējs. — Vētras plosās arvien, bet, ja kuģa vadītājs būs vīrs savā vietā, nekas nenotiks.

Mārtiņš Bite savā garā jūrnieka mūžā izšķērsojis ne vien dienvidu jūras, bet vairākus gadus nostrādājis arī tālā Ziemeļu Ledus okeānā. Krievu-japāņu kara laikā vadījis kuģus Tālos Austrumos. Kādā braucienā Bite ar sava kuģa ļaudīm jūrā izglābis avarējušus japāņu jūrniekus. Kā atzinību japāņu ķeizars viņam piešķīris augstu goda zīmi, uz ko apbalvotais lepns vēl tagad. Tāpat sirmā jūrnieka sirds deg par zvejnieku dēliem, kas, no piekrastes «jānīšiem» sākdami, izvērtušies par tālo jūru kuģotājiem.

— Tagad burinieku paliek arvien mazāk. Līdz ar to mazinās arī mūsu jūrnieku rezerves. Tas gan nedrīkstētu notikt, jo jūrā vēl tūkstoši latvju jūrnieki var atrast darbu un maizi.

Par Rīgas ostas loču darbu komandieris M. Bite stāsta:

— Esam pavisam 18 cilvēki. Visi bijušie kapteiņi un stūrmaņi, jo pēc noteikumiem locim jābūt vismaz 1. šķiras stūrmaņa tiesībām. Mūsu darbs nav no vieglajiem. Citu zemju kuģu kapteiņi zina tikai Rīgu. Locim viņu kuģi jāsagaida pie kaucošās bojas, jāieved ostā un jānoliek norādītā piestāšanās vietā. — Pēc komandiera M. Bites ieskatiem, loču amats izveidojies vairākos gadusimtos, pie kam par pirmiem ločiem jāuzskata zvejnieki. Viņiem ūdeņi bija

labi pazīstami, jo toreiz stoderes, kas kuģiniekam rāda ceļu, vēl nepazina. Loču sencim tāpat pēc straumēm un ūdens krāsas vajadzēja noteikt, kur kuģim bīstamās sēkles un kur dzelme. Tagad daudz vieglāk. Bolderājas tornī dienu un nakti stāv sargs, kas uzmanīgi vēro jūru. Tikko tālskatā var ieraudzīt tuvojamies kuģi, loča velkonis dodas viņam pretī.

— Jūrā var plosīties, kāds negaiss grib, locim jāpalīdz kuģim atrast patvērumu ostā, — stāsta Rīgas loču komandieris. Noteikumi nosaka, ka locim uz kuģa jābūt vienmēr. Ja kapteinis no tā atsakās un ar kuģi ostas robežās notiek kāda nelaime, apdrošināšanas sabiedrība var atteikties zaudējumus atlīdzināt. Ja turpretim locis uz kuģa, nelaimes zaudējumi jācieš apdrošināšanas sabiedrībai.

Ilgos gados gadījušies arī dažādi starpgadījumi. Kādreiz Rīgā ieradies norvēģu siļķu zvejnieku kuģis. Kapteinis domājis siļķes Rīgā izpārdot. To padzirdējuši daži siļķu importieri, kas panākuši, ka neviens norvēģa siļķes nepērk.

— Kuģis nostāvēja Daugavā veselu nedēļu un, ne siļķi nepārdevis, aizgāja atpakaļ jūrā. Kur kapteinis siļķu kravu lika, nudien nezinu ...

Tādas lietas tomēr notiek reti. Parasti kuģus gaidīt gaida un arī locim jau, vismazākais, vairākas dienas iepriekš paziņo tālā aizjūras viesa ierašanos.

KAILI CILVĒKI BALASTA DAMBĪ

ŠODIEN ATKLĀJ PILSĒTAS SPORTA PELDĒTAVU. — SKOLNIEKI MĀCĪSIES LABI PELDĒT

Zinātnieki noskaidrojuši, ka saule un ūdens esot labākie veselības kopšanas līdzekļi. Mūsu zemē īsā vasara neļauj cilvēkiem ilgi baudīt saules un ūdens dziedinātāju spēku. To zinādami, lai cenšamies izmantot katru piemērotu dienu. Vasaras mēnešos peldētājiem iespējams savu sportu piekopt labi iekārtotā peldētavā, kas atrodas tepat pilsētas tuvumā. Pilsētas kuģītis un auto satiksme ir vienmēr peldēšanas sporta cienītāju rīcībā, lai jau dažās minūtēs būtu laukā pie zilās Daugavas straumes. Kurš peldētājs gan nezina ceļu uz Balasta dambi, kur jau pa ga-

balu redzama lielā ģērbtuve, aiz tās — vēju pasargāts smilšu laukums, peldētava un augstais lēkšanas tornis.

Jau pirms pāris nedēļām sākās pirmo peldētāju izlūku gājieni. — Nē, vēl nav! — viņi skumji noteica un griezās atpakaļ, nemaz līdz krastam neaizgājuši. Tikai pēdējās dienās, kad saule jau padarījusi Balasta ūdeņus tik siltus, ka peldētājiem nav jādrebinās, sākās neoficiālās sezonas atklāšana.

Pēcpusdienās, kad fabriku dienas maiņai beidzas darbs un kad iestādes aizver durvis, pa smilšaino klajuma nokalni no kuģīša vai autobusa piestātnes sāk tecēt pirmo ūdens sporta cienītāju straumes. Visa pēcpusdiena viņiem pagāja sauļojoties un galvenais — peldētavas torni iemēģinot. Gadus piecpadsmit vecs puisis pakāpjas «pirmā stāvā», ienirst ūdenī un, malā peldēdams, stāsta:

— Es šodien tikai pirmo reizi, bet vēl pagājušās vasaras maņa kaulos. Tu jau nemaz nezini — pagājušā vasarā es lēcu no pašas augšas.

Malā stāvētājs godbijīgi noskatās peldētājā, jo viņam vēl šķiet, ka ūdens mazliet par vēsu. Tikai kad lēkšanas pratējs sāk to saukt par memmes dēliņu, puisis nenociešas un, drēbes nometis, parāda, ko prot.

— Es labāk vienu reizi dienā mazāk ēdu, bet no peldēšanas neatteikšos, — viņš atbild augstuma rekordistam.

Tagad neorganizēto rekordistu laikiem pienācis gals. Šodien, 24. maijā, Rīgas pilsētas izglītības valdes priekšnieks A. Vičs ir atļāvis sākt īsto sezonu. Mazajā istabiņā ģērbtuves ēkas stūrī apmetīsies uz dzīvi peldētavas pārzinis un treners A. Butkēvičs. Nu vajadzēs visiem griezties pie viņa, samaksāt 30 santīmus par sezonas karti, stingri ievērot visus peldēšanas noteikumus. No šodienas sporta peldētavā sāks nākt mūsu īstie meistari un rekordisti, lai līdz vasaras vidum iegūtu «formu» un varētu sākties veco rekordu gāšana un jaunu «stādīšana». — Līdz šim tas viņiem arvien labi veicies. Ne viens vien izslavēts ārzemju meistars dabūjis «iet pēc piena»; tā īstie ūdens spēka vīri sauc cīņas zaudēšanu.

Šovasar Rīgas pilsētas valde domājusi arī par jaunu peldētāju sagatavošanu. Turpat peldētavā būs iekārtots nodalījums skolu jaunatnei. Būs arī īpaši peldēšanas skolotāji. Tā saule un ūdens palīdzēs jaunajai paaudzei izaugt stiprai un izturīgai.

6000 CILVĒKU STĀDA REZĒDAS UN SĪPOLUS

DIENĀ UNIVERSITĀTĒ, VAKARĀ ĢIMENES DĀRZIŅĀ

Rīgas pilsētas nekustamo īpašumu valdes darbinieki ar ģimenes dārziņu inspektoru Pētersonu jau var atviegloti uzelpot. Kamēr citiem siena laiks sāksies tikai pēc Jāņiem, viņiem jau raža savākta pilsētas kasē.

No agra pavasara līdz pat pēdējam laikam nekustamu īpašumu valdes koridoros ik dienas apgrozījās vairāki simti cilvēku, no kuriem vieni teica: — Pētersona kungs, vai nevar dabūt nomā ģimenes dārziņu? Dēls skolā iestājies mazpulkā, gribētos puisim dot kādu sauju zemes, lai iemācās kaut sīpolus un kādu galviņu salātu izaudzēt...

Šī kategorija ir ļaudis, kas ģimenes dārziņu vēl nekad nav nomājuši. Viņi vēl nav izpētījuši katras kolonijas zemes labās un ļaunās īpašības. Šiem ļaudīm viens pīpis, vai dārziņš atrodas, teiksim, Goegingera vai pirmā Lapeņu kolonijā. Viņi labprāt brauc arī uz Uzvaras parku vai pat Lubānas ielu.

Cita lieta «rūdītie» ģimenes dārzinieki. Tie zina smalki, kas katrā kolonijā un pat katrā dārziņā labāki aug.

— Man vis, kungs, neiestāstīsat! — viņi lietpratīgi nosaka. — Pagājušā gadā nomnieks bija īsts badakāsis, mēslus nelika, tāpēc arī šogad tur nekas prātīgs neizaugs. Dodiet man, lūk, to...

Tomēr par godu mūsu galvaspilsētas iedzīvotājiem jāsaka, ka viņi nelabprāt šķiras no sava iekoptā zemes stūrīša. Katrs cenšas savu dārziņu labāk sastrādāt, samēslot, lai labāk aug, un ilgus gadus nomā to pašu gabaliņu. Ir pat tādi nomnieki, kas savu dārziņu kopj jau no priekškara laikiem. Gadās pat aiziet dzīvot citā pilsētas malā, bet dārziņš paliek tas pats.

— Kāpēc neņemat dārzu tuvāk? — jautāju sirmam vīram, kas pats dzīvo pie Māras ezera, strādā arsenālā, bet plantācija viņam gandrīz pie pašas Bufalo fabrikas Sarkandaugavā.

— Te astoņpadsmit gadus man iekopti ogu krūmi, tur nav nekā. Te pēdējā puķīte manis dēstīta, lieta un audzēta, tur kailu smilšu kalns. Nē, nē! Ne par kādu naudu nemainos, un, ja kāds man mēģinātu dārziņu atņemt, tā būtu lielākā netaisnība pasaulē.

Apmierinu veco vīru, ka viņš var būt pilnīgi drošs. Viņam taču līgums ar pilsētas valdi. Bez tam pilsēta ro-

sīgi atbalsta un nevis izposta ģimenes dārziņus, jo mazie zemes gabaliņi tomēr mūsu jaunai paaudzei, kas izaug uz akmeņiem un par skaistāko dzīvē uzskata moderno mašīnu rūkoņu, rāda, ka ir arī cita, daudz skaistāka pasaule un ne mazāk nozīmīgs darbs.

Seši tūkstoši pieci simti ģimenes dārziņu arī šovasar ziedēs visās Rīgas malās. Jāatzīmē, ka gandrīz visi galvaspilsētas «zemkopji» metušies uz rezēdām un sīpoliem. Lielā daļa līgumu jau noslēgti. Brīvi palikuši vairs tikai nedaudzi dārziņi, kurus steidz izņemt. Ilggadīgie nomnieki, kas līgumus parakstīja jau agrā pavasarī, savus dārzus iekopuši. Tie siltā maija saulē kupli sazaļojuši un saviem gādniekiem sola bagātīgi atmaksāt viņu pūles.

— Kas visvairāk grib ģimenes dārziņus nomāt? — jautāju labam apstākļu pazinējam.

— Nomnieki nāk no visām aprindām. Dažus gadus atpakaļ ģimenes dārziņu bija nonomājis pat kāds universitātes mācību spēks. Ļoti daudz dārziņu pieder arī valsts pašvaldību un privāto iestāžu darbiniekiem. Vēl vairāk fabriku strādniekiem, it īpaši gados vecākiem, kam mājās bērni. Netrūkst arī brīvo profesiju darbinieku, mazo nomaļu tirgotāju, amatnieku.

— Sakait man — kādu labumu jums tāds dārziņš atnes? — ieprasījos kādai plantatorei, kas vēlā sestdienas pēcpusdienā nopūlējās ar puķu apkopšanu.

— Lielu labumu viņš atnes mums diviem veciem cilvēkiem. Vispirms ir kur brīvā laikā atnākt. Uz ballēm mēs vairs neesam gājēji. Bērni lieli, tie dzīvo katrs savu dzīvi. Kur lai mēs liekamies? Mans vecais jau bija pasācis tūlīt no fabrikas nenākt vis mājās, bet vispirms ar draugiem pasēdēt krodziņā. Citādi viņam esot garlaicīgi. Tagad krogus draugi aizmirsti, jo mēs ik vakarus nourķējamies te pa dārziņu. Tā arī ierakstait, ka ģimenes dārziņi ir ļoti noderīgas zāles vīru atturēšanai no krogus gaitām.

Bez tam dārziņš dod arī daudz citu labumu. Tos varēs redzēt jau pēc pāris nedēļām, kad visas puķes ziedēs un kad no lielās kolonijas nemaz negribēsies laukā iet.

DIVOS MĒNEŠOS UZBŪVĒTA PILSĒTA

Tieši 20 kilometrus un 200 metrus no Brīvības bulvāra skaistā Baltezera sila vidū Rīgas pilsēta nepilnu divu mēnešu laikā ir uzcēlusi īpatnēju pilsētu Rīgas bērniem. Šī

jaunā pilsēta, kas ir tikai viens loceklis lielā labierīcību izbūves ķēdē, vasaras mēnešos dos vietu vairāk nekā 250 mazajiem iemītniekiem. Iepazīties ar būves darbu noslēgumu vakar uz jauno koloniju izbrauca Rīgas pilsētas būvju valdes arhitekts A. Rengarts. Vēl pagājušā ziemā Baltezera krastā šalca tikai priedes. Kupli sazēlušie paegļi un sīko eglīšu jaunaudze garāmbraucējiem aizsedza cilvēkus, kas meža vidū kaut ko mērīja. Tie bija Rīgas pilsētas arhitekti un mērnieki, kas apmētā robežas nākošai bērnu pilsētai un izraudzīja ēku vietas. Jau dažas nedēļas vēlāk meža vidū ieradās strādnieki, no agra rīta līdz vēlam vakaram bija dzirdami cirvju un zāģu trokšņi, līdz, raugi, silā izauga klajums. Dzeltēnās kalna smiltis uzņēma sevī ēku pamatus, un pēc dažām nedēļām meža vidū stāvēja 12 lielas mājas.

— Sauli un gaisu! — tāds ir kolonijas būvētājas — Rīgas pilsētas aizgādības valdes lozungs. Tāpēc arī galvenā vērība pievērsta logiem un verandām.

— Šinīs mājās kaktu nemaz nebūs, — stāsta paši būvētāji, jo daudzie logi ļauj saulei iespīdēt visos telpu stūros. Lai bērniem dotu iespēju sauļoties, ierīkotas īpašas verandas, kur telpas pietiks visiem. Ļoti interesanta jaunās kolonijas māju sienu izbūve. Tās nebūs ne krāsotas, ne arī tapetēm klātas. Visas sienas segs finieri, kas, ar pernicu apstrādāti, atgādina ozola rakstu. Šādas sienas arī daudz higiēniskākas, jo tās iespējams katrā laikā nomazgāt, nebaidoties sabojāt krāsu. Kaut gan kolonija domāta vasarai, visās telpās iebūvētas arī baltu podiņu taupības krāsnis. Savu vietu jaunā bērnu pilsētā atradušas pat smiltis, kuras izraka, ēku pamatus mūrējot. No tām izveido skaistus celiņus un rotaļlaukumus.

Rīgas pilsētas valde nav žēlojusi līdzekļus, lai Baltezera bērnu pilsēta būtu modernākā no modernām un lai bērniem, kas še atpūtīsies, dzīve būtu tiešām laba.

SĀCIES KARAGĀJIENS PRET VĒŽIEM

KATRU DIENU VAIRĀKI TŪKSTOŠI PAR LATU GABALĀ

Visu laiku mazie melnie rāpuļi upju pacerēs varēja dzīvot bez bēdām. Bet, tikko pasaules pulksteņi vienprātīgi atzina, ka pienācis 1. jūnijs, pār melnajām vēžu mu-

gurām iespīdējās sveķeļu sarkanās ugunis. No šī brīža likums vairs viņus nesargā.

Nabaga vēzīšiem līdz lielas ciešanas uzkrīt arī vardēm, jo šis kukainis melnajam upes iemītniekam gluži tas pats, kas cilvēkam sārta vēža aste un malks Allažu ķimeļa. Pamanījuši spraislā savu lielāko gardumu, vēži kā apstulboti metas tam virsū, un ar šo momentu viņu liktenis izšķirts. Rīgas ielās tūlīt parādās vīri ar vareni piebriedušiem portfeļiem, kuros paslēpušies krīta papīra plakātiņi:

— Vēži, vienmēr svaigi un lēti!

Šis brīdis, tā sakot, ir nāves sprieduma pasludināšana vēžiem galīgā veidā. Tirgos tūlīt sāk nākt dāmiņas ar kurvīšiem, paraugās vienkāršās kastēs, kur vēl kūņojas jocīgie radījumi, un jautā:

— Cik tad šie sīkumiņi maksā?

Vēžotājs, protams, par tādu valodu jūtas ļoti apvainots līdz sirds dziļumiem.

— Vēžu sīkumi nemaz līdz tirgum nenokļūst. Viņam, tāpat kā zaldātam, jātur mērs. Mums arī cena pēc garuma. Desmit centimetru garie maksā 7 latus, bet 12 centimetru — 8 latus kālā.

Profesionāli kārumnieki gan strādā daudz plašāk. Viņi iesoļo vienkārši tuvākā restorānā un savu zveju sāk... bļodā, kur bez sarkaniem vēžiem peld arī smaršojoši dilles zari. Šiem zvejniekiem vēžu būšanās jau sava zināšana.

— Man divus «aristokrātus»! — viņi lietpratīgi saka, un «bufečiks» tūlīt ceļ galdā pāri zvēru ar lielām, platām pleznām.

— Bet kas tad tie «proletārieši» tādi? — nezinātājs jautās. Un lietpratējs tūlīt izskaidros: — Tas ir vēzis ar mazām pleznām, īsu asti un lielu vēderu. Viņu gan upēs daudz vairāk, bet kārtīgam vēžu ēdējam tur liela prieka nav. Cita lieta «aristokrāti» — tiem kājas lielas, aste gara un gaļa, oho, mans jaunais draugs!

Daudzi interesēsies, cik mūsu Rīga ik dienas vēžu apēd. Vismaz vairākus tūkstošus! — atbild lietpratēji. Visu vairumu notiesā restorānu apmeklētāji, kaut gan tur par katru vēzi jāmaksā vismaz otrtik, cik tirgū. Bet kur tas «plezīrs»! — jūsmo vēžu speciālisti. Trešie Vasarassvētki bija Rīgas vēžu ēdēju līksmības diena. Nebija vēl pienācis vakars, kad jau garkājaino gardumu krājumi, kurus bez lielajiem zivju un vēžu «karaļiem» piegādā arī daudzi simti mazo vēžotāju, bija krietni vien saplakuši. Vislielāko cieņu ieguvuši Jelgavas apriņķa vēži. Tas nozīmē, ka

zaļai Zemgalei bez zeltainiem kviešiem un varenām cukurbietēm slavu dod arī sarkanie vēži. Bet tāpēc nav jānoskumst pārējo upju vēžotājiem. Teiksim, sedinieku slava arvien vēl jo spoža pie vēžu pasaules debesīm. Žēl tikai, ka vēžotāju skaits aug ātrāk nekā paši vēži un viņu skaits ar katru gadu samazinās. Tāpēc arī dibināta dažu zivkopju doma — ierīkot speciālās vēžu audzētavas. Pagaidām, kamēr tas vēl nav noticis, rīdzinieki maksā latu par vēzi un priecājas, ka atkal pagājis 1. jūnijs.

DZIMTENES MEŽS MARIJAS UN ARTILĒRIJAS IELU STŪRĪ

RĪGAS PILSĒTAS DĀRZU DIREKTORS ZEIDAKS PAR JAUNĀ DĀRZA IZBŪVI

Marijas un Artilērijas ielu stūrī jau vairākus gadu desmitus rīdzinieki skatīja dzeltēni pelēkas vienstāvu koka ēciņas, kas arvien vairāk sašķiebās un iegrima zemē. Aiz šīm ēkām no Artilērijas ielas līdz pat Matīsa ielas augstajiem piecstāvu namiem stāvēja vairāki šķūņi. Tā tas bija līdz pagājušam gadam. Un droši vien būtu vēl daudzus gadus, ja nenāktu laiks, kas ir uzposis mūsu zemi un pilsētas un kas gādā, lai cilvēkiem arī dzīves apstākļi būtu ērti un veselīgi.

Gandrīz visiem mūsu galvaspilsētas rajoniem ir savi parki. Tikai plašam rajonam Marijas, Matīsa un Artilērijas ielās tāda nebija. Tad nekustamu īpašumu valdes dārzu speciālistu skati vērsās uz vecajiem šķūņiem Artilērijas ielas stūrī. Kāpēc gan lai te nerastos krāšņs parks? Drīz vien ieradās strādnieki, kas novāca vecos nameļus, iedēstīja apstādījumus un puķu laukumus.

Tagad darbi paveikti jau tiktāl, ka tuvākās nedēļās vismaz daļu jaunā dārza nodos publikas lietošanai.

— Šo parku gribam ierīkot, visvairāk pielāgojoties mūsu zemes īpatnībām, — saka pilsētas dārzu direktors Z e i d a k s. — Pārējos mūsu parkos dēstīti galvenā kārtā lapu koki. Mēs gribam šo tradīciju lauzt, jaunajā dārzā goda vietu ierādot eglēm. Agrāk domāja, ka pilsētās skuju koki iznīkstot, jo tie nepanes dūmus. Tagad šai ziņā apstākļi uzlabojušies, jo daudzas fabrikas un darbnīcas strādā ar elektrību. Bez tam esam izaudzējuši īpašas egles, kas vairs dūmu nebaidās. Bez skuju kokiem jaunajā

parkā dēstīsim arī daudz bērzu, lai dārzs būtu līdzīgs mūsu dzimtenes mežam. Tomēr ne apstādījumi un puķu laukumi, kas atklājamā parka daļā ziedēs jau tuvākās dienās, būs viņa galvenā īpatnība. Visvairāk vietas tur ierādīts cilvēkiem un jo sevišķi mūsu bērnu vajadzībām. Pie katras ieejas, kuru būs pavisam trīs, iekārtos modernus rotaļu laukumus. Tur mātes ar saviem mazajiem skaisto koku paēnā varēs pavadīt laiku. Parka vidū pašreiz strādnieki gatavo vietu lielam peldu baseinam, kas plašuma un ērtību ziņā daudzkārt pārspēs līdzīgu labierīcību 1905. gada parkā. Matīsa ielas pusē izbūvēs laukumu ar estrādi simfoniskiem koncertiem. Viss šis darbs noslēgsies jau šinī vasarā. Tad būs ierīkoti visi ceļi, iestādīti koki, puķu un zālāju laukumi, izbūvēti rotaļu laukumi un peldbaseins un parka vidū ierīkots apgaismojams fontāns. Nākošam gadam vairs paliks tikai koncertdārza iekārtošana, jo tā vietu vēl aizņem dārzniecība, kuras īpašniekam koncesija izbeidzas nākošā gadā.

DARBS TRŪCĪGO BĒRNU LABĀ

Rīgas pilsētas aizgādības valde un slimo kases jau veic bērnu novietošanu vasaras atpūtā. Līdz šim tas notika šaurākos apstākļos, jo varēja novietot tikai tādus, kas vēl neapmeklē skolu. Attiecībā uz pamatskolu audzēkņiem Tautas labklājības ministrijas noteikumi paredz, ka tie uz laukiem nosūtāmi tikai pēc mācību beigām, bet ne agrāk par 1. jūniju. Tagad skolas savas durvis ir aizvērušas un arī 1. jūnijs pagājis. Visas iestādes paātrinātā gaitā nosūta mazos pilsētu iemītniekus zaļos laukos. Rīgas pilsētai jārūpējas galvenā kārtā par tiem bērniem, kuru vecāki nav slimo kasu locekļi. Slimo kases savukārt rūpējas par saviem dalībniekiem. Uz laukiem novieto bērnus 6—12 gadu vecumā. Atpūtas laiks paredzēts no 1. maija līdz 1. oktobrim. Izņēmums darīts ar skolniekiem, kas uz laukiem palikt var tikai no 1. jūnija līdz 1. septembrim. Par bērnu apgādību un audzināšanu valsts maksā bērnu pieņēmējiem līdz 53 sant. dienā par katru audzēkni. Šeit jāatzīmē, ka daudzi lauku iedzīvotāji no šīs maksas atsakās, aizrādot, ka palīdzību trūcīgam bērnam viņi neuzskata par peļņas avotu, bet katra īsta latvieša cienīgu rīcību, kas nav ar naudu samaksājama.

Bērnus novieto vasaras atpūtā Rīgas, Jelgavas, Tukuma

un Cēsu slimo kases caur Latvijas slimo kasu savienību; Liepājas un Saldus slimo kases — caur Liepājas kopējo slimo kasi; Daugavpils, Rēzeknes un Jēkabpils kases — caur Latgales kopējo slimo kasi; Valmieras un Gulbenes kases — caur Valmieras kopējo slimo kasi, bet Kuldīgas kopējā un Ventspils slimo kase bērnus novieto patstāvīgi. Bez tam Latvijas skolotāju un jūrnieku slimo kasu dalībnieku bērni novietojami arī caur citām iestādēm atkarībā no bērnu dzīvesvietas.

Visas saistības ar bērnu pieņēmējiem tālāk kārto bērnu novietotājas. Bērnus nodod vasaras atpūtā tikai tiem lauku iedzīvotājiem, kas apsolās:

uzturēt bērnu līdzīgi saviem ģimenes locekļiem, dodot viņam pienācīgu uzturu, atsevišķu gultu ar veļu, un rūpēties, lai bērns un viņa drēbes vienmēr būtu tīras. Audzināšanā bērnu pieņēmējiem aizliegts pielietot fizisku varu. Tāpat aizliegts bērnam dot alkoholu saturošus dzērienus un smēķēt. Lai novērstu gadījumus, ka kāds neapzinīgs bērnu pieņēmējs savu audzēkni sāktu nodarbināt nepiemērotos darbos, aizliegts bērnu sūtit ganu gaitās.

Viss darīts arī, lai pēkšņas saslimšanas gadījumā bērns saņemtu vajadzīgo ārsta palīdzību. Lai šie noteikumi nepaliktu uz papīra, novietotiem bērniem stingri seko ne vien Rīgas pilsētas un Tautas labklājības ministrijas bērnu inspektori, bet arī īpaši izraudzīti kuratori, kas katru nepareizību bez kavēšanās novērš. Pie tam jāiegaumē, ka

peļamām ģimenēm bērnus nemaz neizdod,

jo sīka iepriekšējā izziņa ļauj izvēlēties tikai labākos no labākiem. Rīgas pilsētas bērnu inspektors R. Kļaviņš un tautas labklājības ministrijas sociālās apgādības departamenta dir. O. Sīlis jau reizi apbraukāja šinī pavasarī novietotos bērnus. Viņu atsauksme par redzēto bija tikai slavējoša. Bez tam kā pilsētu pašvaldības, tā slimo kases lielāku skaitu bērnu, kam vajadzīga atpūta pastāvīgā ārstu uzraudzībā, ievieto kolonijās. Rīgas pilsēta šai vajadzībai tagad Baltezera krastā uzcēlusi pat īpašu bērnu pilsētu, kas iekārtota pēc modernām prasībām un tālu pārspēj līdzīgas iestādes ne vien mūsu zemē, bet arī daudzās lielākās un vecākās kaimiņu valstīs.

BEZ TANGO UN KŪPOŠAS KAFIJAS

PĒCPUSDIENAS MAZO ĻAUŽU KŪRORTĀ

Varbūt tiem, kas teiks, ka Ķīšezera malas pļava nav vēl nekāds kūrorts, arī taisnība. Ir jau tiesa — te nav neviena īsta kūrorta atribūta. Nav ne vasarnīcu, ne dzeltēnām smiltīm klāta promenādes ceļa. Trūkst pat kafejnīcu, kurās vienmēr obligāti jāskan smeldzošam tango un baltos traukos tikpat neiztrūkstoši jākūp kafijai. No visa tā ne vēsts. Pat īsta kūrorta trokšņa nav. Tikai ja tā labi ieklausās, reizi pa reizei aiz Ozolmuižas kuplajiem kokiem, aiz augstajām priedēm, aiz mierīgā Bābelītes ezera var sadzirdēt, smagi elsojot, aizdrāžamies vilcienu. Bet arī šis troksnis tik tāls, ka īstais Ķīšezera apmeklētājs patiesībā to pat nepamana.

Jau Džutes un Ropažu ielu stūrī, no 12. trama izkāpjot, jums liekas, ka kluso nedēļu nemaz īpaši nevajadzēja sludināt. Velosipēdisti gan aizdrāžas vēja ātrumā, bet gājēji, uzkožamo kurvjiem apkrāvušies un bērnus stingri pieskatīdami, garā karavānā lēniem soļiem tuvojas zilajam ūdens klajumam kā izslāpusi tuksneša ekspedīcija ilgi gaidītai oāzei. No artilērijas kazarmēm var dzirdēt ģitāres spēlēšanu. Uz vaļņa pakāpies, tenors melnās peldu biksēs trīcina: — Kad gaiļi dzied pie Lielupes! — un garāmgājēji viņam pateicas roku mājieniem.

Un tad, aidā, pa pļavu, kas jau visa pilna košām gundegām un rasaspodiņiem, lejā uz ezeru.

Kas gan te nav sapulcējušies! Ar eļļām saraduši metālisti, kaļķu vīri, mūrnieki, koķetās frizieru palīdzes, nopietnās audējas, čigāniete ar bērnu uz rokas, Čiekurkalna pārtikas preču veikalu turētāji, tramvaju kalpotāji, ierēdņi, ceļojoši maiznieki ar savām kriņģeļu virknēm. Vīriešu un sieviešu peldu stundas te nav pastāvējušas un laikam arī nepastāvēs, jo sena tradīcija norobežo rajonus. Turpat izpeldas, kam laiva — izairējas līdz Bulduru salai un atpakaļ, bet, kam nav, — guļ vienkārši gundegās, skatās pāri ezera zilumam un domā:

— Cik daudz skaistuma gan tepat pilsētas pievārtē!

Bet turpat blakus patafons rauj vaļā gladiatoru maršu, ceļojošais maiznieks piedāvā savus kriņģeļus un čigāniete ar bērnu uz rokas reklamējas:

— Ļauji, kungs, pazīlēt! Kad pateikšu pagātni, ticēsi nākotnei!

PĒDĒJĀ «DERAMDIENA» PIE ĻEBIŅAS UPES

— Kur tad deg, ka jūs tā steidzaties? — tā vakarrīt Rīgas I stacijā, pie biļešu kases rindā stāvot, kāds vecāks kungs centās iztaujāt gados mazliet jaunāku džentlmeni.

— Nerunā gari! — jauneklis atrūca un, pirmais nokļuvis pie kases, sviedrus no sakarsušās pieres rausdams, iekliedza lodziņā: — Astoņas trešās līdz Ogrei! — un skanēdama nobira latu rinda.

Vecais kungs vēl kaut ko gribēja izzināt, piemēram, vai tā solīdam jauneklim piedienas uzvesties, bet tas jau ar diviem draugiem un piecām meičām bija pazudis drūzmā.

— Jā, skaistā vasaras svētdienā uz Ogri aizbraukt nav prieks vien, bet arī varonība. Rīdziniekiem, lūk, piemīt nelāgā īpašība: mēģināt visiem saspiesties vienā vilcienā. Turpmāk to varētu novērst, ja vien katrs galvaspilsētas iedzīvotājs papūlētos atcerēties, ka Ogre savā tagadējā vietā stāv jau 74 gadus un ka dzelzceļa virsvaldes interesēs nav, lai tie, kas grib braukt, paliktu Rīgā. Tāpēc, manas dāmas un kungi, — rāmu garu! — Tā domāja gados vecīgais kungs.

Lūk, garām jau paskrien Latgales priekšpilsētas nami ar gaiši zaļu koku šķipsnām vidū, Šķirotava un tad, ak tu jaukā pasaulīt! — zaļas pļavas un tālumā Daugava. Liekas, visi šie ļaudis, kas veras pāri zaļam klajumam, gribētu saukt:

— Sveika, sveika, sveika!

— Žēl, ka līdz Ogrei tikai 34 kilometri! — spriež svētdienas viesi, kas ceļa malā vēl visu grib redzēt. Tomēr dzelzceļa kungi vairāk piekrīt pastāvīgiem Ogres iemītniekiem, ka nepilnā stundā cilvēks var mierīgi izlasīt savu laikrakstu un tad arī jābūt Ogrei.

— Uhu! — pūš nosvīdušie rīdzinieki. Tas laikam tāpēc, lai ogrieši varētu būt vēl lepnāki: mēs, lūk, šeit dzīvojam, bet jūs tikai kā slāpstošas zivis meklējaties veldzējoša malka, kur paglābt izžuvušo muti!

Un ogrēniešiem ir par ko lepoties. Kur ir vēl otra tik skaista upe kā Ogre, teiksim, no Mīlas kalna skatoties? Kur vēl tik skaisti zili sili un kalni kā Ogrē, un, beidzot, nosaucat man to kūrortu, kuram kūmās stāvējusi Katrīne I? — Tā ir Ogre! — jums jāatbild.

* * *

— Kas nu Ogrē par retumiem? — dažs skeptiski jautās.

— Ir gan un ļoti interesantas lietas, — skeptiķiem atbildēs zinātāji. Ejot pa Jaunogri, gar brīnumdaiļām vasarnīcām, kas visas atgādina saules pielijušas mazas pilis, Vidus prospekta galā atrodas maza upīte. Ļebiņu viņu sauc. Tas ir īsts dabas brīnums. Upīte iegraužas dziļi krastos, līdz beidzot ietek pavisam zemē. Ūdens straume, lauzdamās pa apakšzemes slāņiem, beidzot ietek Ogrē.

Reti, īpatnēji mežonīgi un skaisti arī Zilie kalni. Tos vērts apmeklēt ne vien ziemā. Arī vakar pa stāvām nogāzēm rāpās simtiem izbraucēju, kas gribēja, lai visa Ogre viņiem būtu pie kājām, bet galva — lai būtu vienā augstumā ar Zemgales siliem pāri Daugavai. Turpat tālu nav arī Velnaacs ezers.

Bet vai tad pastaiga Bērzu alejā vasaras karstumā iztvīkušam pilsētniekam nekā nesola? Vai skaistās peldētavas un Pārogres kalni nemaz neaicina? Ja visus šos jautājumus mums liktu reizē atbildēt vakardienas izbraucēju tūkstošiem un arī lepnajiem ogrēniešiem, viņi vienā balsī sauktu: — Un kā vēl!

Šis sauciens arī tika apliecināts uz katra soļa. Drusku pēc pusdienas visi apkārtnes meži, Ogres un Daugavas krastmalas, par viesnīcām un pansijām nemaz nerunājot, bija izbraucēju pārpludināti. Bērzu alejas viņā galā ļaudis maksāja naudu pat par svaigu ūdeni.

Arī peldētavās netrūka ūdens sporta cienītāju, par kuriem, īpaši pie dzirnavu dambja saliņām, vareni šķendējās makšķerētāji. Apmeklētāju netrūka arī Pārogrē, kur rīdzinieki apbrīnoja bērnu pili.

Ogrēnieši stāsta, ka zaļumnieki pēdējos gados kļuvuši daudz pieklājīgāki.

— Agrāk visi apstādījumi bija papīriem piemētāti. Ik pirmdienas vairākas stundas vajadzēja nodarboties ar iztukšotu konservu kārbu un degvīna pudeļu lasīšanu. Tagad tas novērojams jau daudz mazākos apmēros.

* * *

Vakardiena Ogres vasarnīcu īpašniekiem bija laikam pēdējā «deramdiena». Tagad jau visas labākās vasarnīcas un arī atsevišķās mēbelētās istabas iznomātas. Tāpat kā parastie iedzīvotāji, arī vasarnieku vairums — latvieši un

nedaudz vāciešu. Pārējo tautību piederīgo — maz. Cenas vasarnīcām un istabām — kā jūrmalas labākos rajonos Citādi dzīve Ogrē nav dārga, bet, galvenais, patīkama, veselīga un galvaspilsētas iedzīvotājiem viegli sasniedzama. Īpaši ieteicams te apmesties klusuma mīlētājiem. Tie Ogrē atradīs visu, ko meklējuši, un klinšainās upes krastos pavadīs neaizmirstami skaistu vasaru.

Šo laimīgo skaits laikam šovasar pārsniegs visus iepriekšējos gadus.

UZ LIELU UN SKAISTU MĒRĶI

«RĪTA» LĪDZSTRĀDNIEKS PIE KARA INVALĪDA LĀČPLĒŠA VIĻA SALAS, KAS ZIEDOJIS LĪDZEKĻUS UN DARBASPĒKU UZVARAS LAUKUMA IZBŪVEI

Prezidenta dižais aicinājums — tautas kopīgiem spēkiem izveidot Uzvaras laukumu — ir atvēris vēl neapjaustus tautas spēka avotus. Organizācijas un privātas personas, mācīti vīri un vienkārša darba darītāji — visi vienojušies lielā kopīgā darbā, un katrs pēc savām spējām grib piedalīties tautas talkā. Starp šiem daudzajiem ir arī tādi, kuru cēlā rīcība pelna ne tikai pateicību, bet lielāko godināšanu, jo viņu darbs ir priekšzīme tīrākās sirds un pašaizliedzības skubinājumam. Vienu no šiem vīriem, kara invalīdu un Lāčplēša ordeņa kavalieri Vili Salu, vakar apmeklēja «Rīta» līdzstrādnieks.

* * *

Kur Nordeķu autobuss tuvojas savam galapunktam, kuplās kļavās un ceriņu kokos paslēpusies, izlokās Lielāsmuižas iela. Mazajās mājiņās dzīvo vienkārši, bet darbīgi ļaudis. Ilgus gadus kopā dzīvojot, ļaudis te viens otru pazīst un, kad kādai vecenītei jautāju pēc Viļa Salas, viņa pamet iesākto darbu zemeņu dobē, panākas līdz sētai un, draudzīgi ar roku mādama, nosaka:

— Ejat vien līdz devītam numuram, tur jau viņu atradīsat.

Lielāsmuižas ielas devītais namiņš pieder bij. strēlnie-

kam un Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībniekam Vilim Salam. Tā ir pavisam vienkārša mājiņa. Tomēr, pametot skatu pāri augstai zediņu sētai, kur aiz mājiņas var redzēt kuplojam skaistu ābeļu un ogulāju dārzu, tūlīt var redzēt, ka še dzīvo rūpīgi ļaudis. Dārzā viss priekšzīmīgi apkopts un koki pateicībā sola bagātu ražu.

Pie vārtiņiem, nikni riedami, nācēju saņem divi suņi. Tos norādama, no mājiņas iznāk pusmūža sieviete, kas izrādās pati saimniece Anna Sala. Izrādās, ka paša namatēva pašreiz nav mājās. Viņš pie Nacionālā teātra savā kara invalīda kioskā pelna maizi, bet mājasmāte ar 15 gadus veco dēlu Jāni veic saimniecības darbus. Dabūjusi zināt brauciena iemeslu, Anna Sala aicina dzīvoklī. Tā ir vienkārša mītne, kurā tomēr katra vieta atgādina, ka šeit dzīvo vecs karotājs. Lūk, pie sienas rūpīgā ierāmējumā lielais Lāčplēša kara ordeņa diploms. Otrā stūrī glezna, kurā redzama latviešu strēlnieku zemnīca un balti piesnigušās Tīreļu purva priedes.

— Kas jūs mudināja pievienoties Uzvaras laukuma cēlējiem?

— Tā ir tik skaista lieta, — kautrīgi saka Anna Sala, — ka arī mēs nospriedām no savas puses pielikt roku. Mans vīrs jau smagāku darbu strādāt nevar. Tu ziedo naudu, es teicu, mēs ar Jāni iesim strādāt.

* * *

Pašu ģimenes galvu sastopu kioskā pie Nacionālā teātra. Ik dienas te plūst garām daudzi tūkstoši cilvēku, daudzi desmiti apstājas kioskā iegādāties laikrakstus vai papirosus, bet laikam tikai retais zinās, kas ir šis cilvēks un ko viņš savā dzīvē pieredzējis. Nosēdinājis savā mazajā «veikalā», kur vietas tikko diviem cilvēkiem, Vilis Sala stāsta grūtumu, ciešanu un pašaizliedzības pilnu stāstu, kuram virsrakstā liels romānists liktu: «Mana dzīve».

— Kara gaitās aizgāju jauns. Biju tikai nepilni 19 gadi, kad brīvprātīgi iestājos latvju strēlniekos. Kādu mēnesi Tērbatā un pēc tam projām uz 1. Daugavgrīvas strēlnieku pulku. Tur bija tādi vīri kā pulkvedis Briedis. Tas bija 1916. gadā, no jūlija līdz Ziemassvētku kaujām, kad arī man vairākas reizes izlūku gājienos bija lemts būt kopā ar leģendāro Briedi.

— Jūsu atmiņas par viņu?

— Vislabākās! Lai cik riskanta bija situācija, pulkvedis Briedis kā īsts karavadonis vienmēr gāja pirmais. Tad pienāca ziema un slavenās Ziemassvētku kaujas. Arī es piedalījos uzbrukumā, bet tiku smagi ievainots. Vāciešu sprāgstošā lode man sadragāja kāju, un es paliku nesamaņā sniegā guļot. Vēlāk sibīriešu strēlnieki, kas mani aiznesa uz pārsiešanas punktu, stāstīja, ka es ilgāku laiku esot gulējis jau vāciešu ieņemtā teritorijā. Tikai kad ienaidnieku strēlnieki padzinuši, es atrasts galīgi noasiņojis un pārsalis. Ar to manas karavīra gaitas tomēr nebeidzās. Atgriezos dzimtenē, kad mūsu zemei mācās virsū Bermonta karapulki.

Ar visu mākslīgo kāju aizgāju un brīvprātīgi pieteicos M. Ozola komandētā studentu bataljonā. Tur kā brīvprātīgie skaitījās arī tagadējais valsts prezidents K. Ulmanis un pirmais ārlietu ministrs Z. Meierovics.

Kaut gan biju invalīds, izturēju visas cīņas pie Daugavas un, tikai kad mūsu armija sāka ienaidnieku vajāt tālāk Zemgalē, paliku mājās. Nevarēju vienkārši tikt viņiem līdz. Arī miera laika apstākļos neesmu nolicis šauteni un vēl šodien skaitos 5. Rīgas aizsargu pulkā smago motoristu grupas komandieris.

Vienmēr esmu centies atbalstīt valstiskos pasākumus. Žēl tikai, ka man nav bijis tik daudz līdzekļu, lai visu varētu atbalstīt tā, kā to mana veca karavīra sirds būtu vēlējusies.

Prezidenta aicinājums piedalīties Uzvaras laukuma izbūvē ir liels, skaists un pie tam visas mūsu tautas kopējs mērķis.

Ja vien mani vājie spēki atļaus, arī es pats gribu kaut dažas dienas pastrādāt, jo kā gan lai palieku mājās, kad citi dara lielu darbu.

PELDĒTAVA ZEM STĀRĶA LIGZDAS

BALDONES SKAISTUMI UN RETUMI

Ķemeriem — skaistā jūra, Siguldai — vēl skaistākā Gauja, Ogrei — augstos klinšu krastos iežņaugtā Ogre — visas brīnišķas peldēšanās vietas, tikai Baldonei ar peldēšanas priekiem līdz šim gāja tā pagrūti. Gan arī Baldonei sava upe — skaistā Ķekava, bet peldēt diemžēl viņā var tikai retās vietās un tad arī ne vairāk kā divi cilvēki

reizē. Bet kūrortu viesi grib peldēties pulkā, grib lēkt no torņiem un vismaz reizi sezonā redzēt polo sacīkstes.

Tas viss tagad būs arī Baldonei. Vecā peldētava, kas atgādina lielu kasti, jau sen aizmirsta. Pat tām četrām līdakām, kas pēc lietpratēju atzinuma mitinoties vecā peldētavā, neviens makšķernieks nenāk pakaļ. Tagad visu uzmanība pievērsta Ķekavas pļavai, kur patlaban ierīko modernu peldbaseinu. Tas atradīsies ļoti skaistā vietā, pašā lielā purva malā, kur no vējiem peldētavu pasargās augsti koki. Pļavā peldētavu neuzdambēs, bet ieraks. Paredzēti trīs dziļumi, lai sava vieta būtu rekordistiem, sava «pašu iztikšanai» un sava arī bērniem. Peldētavas vienā galā uzcels torni daiļlēkšanas sporta piekopējiem, bet visaugstāk tomēr atradīsies... stārķu ligzda, kas ierīkota tuvējās priedes galotnē. Tā laikam būs vienīgā peldētava pasaulē, kas atradīsies zem stārķu ligzdas. Jauno peldētavu jau Jāņos varēs «iemēģināt». Vispirms, protams, jānodejo sezonas atklāšanas balle, kas notiks 13. jūnijā kūrmājā.

Šovasar Baldones sēravota iestādes vadība gādājusi arī par ērtu un ātru apmeklētāju informēšanu. Visas ziņas par vasarnīcām, izīrējamām istabām, ēdienu veikaliem, cenām saņemamas īpašā ziņu birojā. Pietiek tikai telefona jaunkundzei lūgt savienot ar Baldoni 88, un jūs par visu esat tikpat labi informēts kā vecais baldonietis.

VESELĪBAS PILS JAUNOGRES PARKĀ

Rīgas centrālā kopējā slimo kasē pašreiz nodrošinātas 49 000 personas, no kurām 36 800 ģimenes locekļu. No ģimenes locekļiem savukārt 20 000 bērnu, pie kam pagājušā gadā nodrošināto bērnu skaits pieaudzis par 3468. Kases dalībnieki galvenā kārtā vienkārša darba darītāji. Tas nozīmē, ka līdzekļu kasē ieplūst mazāk, bet palīdzība vajadzīga lielāka. Rīgas centrālai kopējai slimo kasei par godu jāsaka, ka īpaši

mūsu jaunās paaudzes labā līdzekļi nav taupīti.

Bērnu veselības kopšanā izcila nozīme plašai un moderni iekārtotai sanatorijai Ogrē, kur patlaban vasaras atpūtu bauda 134 bērni.

Vakar uz Ogri izbrauca centrālās kopējās slimo kases pilnvarnieks E. Sūna kopā ar kases galveno grāmatvedi

P. Austriņu un saimniecības pārzini K. Auziņu, kā arī Rīgas lielāko laikrakstu pārstāvji. Skaistā sanatorija atrodas netālu no Jaunogres stacijas, krāšņā priežu meža vidū. Jau pa gabalu saredzama baltā sanatorijas ēka. Sanatorija darbojas arī ziemā, bet tad slimnieku skaits stipri mazāks. Toties liels pieplūdums vasaras mēnešos.

— Veselos bērnus, kuriem vajadzīga tikai atpūta, kase nosūta uz laukiem, — stāsta pilnvarnieks E. Sūna. — Šogad lauku atpūtu baudīs apmēram 1500 bērnu. Veselībā vārgākos, kam nepieciešama pastāvīga ārsta uzraudzība, sūtām šurp. Pagājušajā gadā Ogres sanatorijā veselību atguva 332 bērni, katrs caurmērā pavadot 37 dienas. Pateicoties rūpīgai gādībai,

bērnu mirstības procents centrālā kasē stipri samazinājies.

Samērā neilgā ārstēšanas laikā bērni sanatorijā jau labi atspirguši, un viņu dzīvespriecīgā čala liecināja, ka šeit viņi jūtas kā mājās; ir labā gādībā un kopšanā. Kases vadība arvien vēl rūpējas, lai sanatorijā bērni ne tikai fiziski labi justos, bet arī lai visa apkārtne būtu daiļuma apveltīta. Patlaban sanatorijas ēkā pasākts remonts, paredzot sanatoriju izveidot par īstu gaismas un saules pili. Parkā uzposts rotaļu laukums. Rudenī ap sanatoriju vajadzēs sastādīt ābeles un ķiršus, būs bērniem jauns prieks, — norāda pilnvarnieks Sūna.

Ar daudzajām sanatorijas labierīcībām preses pārstāvjus iepazīstināja iestādes vadītāja Dr. E. Rumbēna kundze.

— Kā izskaidrojams, ka jūsu sanatorijā saslimšanas gadījumu nav?

— Tas stingrās uzraudzības, bērnu izolācijas un rūpīgas dezinfekcijas nopelns. Vecākus, kas ierodas savus bērnus apciemot, sanatorijas telpās nelaižam. Daudzas mātes ar tādu kārtību nemierā, bet tur neko nevar darīt: bērni jāsargā no ienēsātām slimībām. Ja kāds tomēr saslimst, tam iekārtoti īpaši izolatori. Katru bērnu, par kuru aizdomas, ka viņš saslimis, novieto atsevišķā istabā, pilnīgi nošķirtu no citiem bērniem, kur to apmeklē tikai sanatorijas personāls.

Ārstēšana bērnu sanatorijā izpaužas ne tik daudz zāļu dzeršanā kā normālā dzīvē, veselīgos apstākļos. Ļoti liela nozīme barībai. Bērnus ēdina sešas reizes dienā, pie kam katrs var ēst, cik vien vēlas. Izņēmums tikai, kuru ārstēšana prasa īpašu diēti. Par katru bērnu Dr. E. Rumbēns

raksta sīkus novērojumus. Tikko jaunais pacients ierodas, viņu nomēro un nosver. Pēc tam svēršana turpinās katrā sestā dienā, lai redzētu, kādas ārstēšanai sekmes.

Arī audzināšanas ziņā sanatorija dod daudz pozitīva. Bērni iemācās kārtību. Neviens netiek pie galda, pirms nav nomazgājis rokas. Še visiem jāpierod arī pie galvas un zobu sukas. Arī dušu telpa uz visiem laikiem dod atziņu, ka veselības kopšanā tīrībai ierādāma viena no pirmām vietām. Saņemot labu ēdināšanu, dzīvojot pastāvīgā ārsta uzraudzībā, Ogres sanatorijā bērni acīm redzami atkopjas. Svētīgais darbs, ko veic veselības pils Jaunogres parkā, ir darbs mūsu tautas nākotnei.

5000 GURĶU, LAŠU GALVAS UN KOKA IELA

— Ko nu, kaimiņ, te, mājās, runāsim! Brauksim rīt tirgū, zināsim cenas, būs vīra vārdam cits spēks! — tā agrākos laikos sarunājās kaimiņi, kad viens nāca pie otra sivēnu turēšanai aizrunāt. Rīgā šī paruna spēkā vēl šodien. Bez tirgus dārznieks pat labam draugam svaigu gurķīti nepārdos.

— Eh, ko nu! — viņš errīgi atsaka. — Ko es tev te māku prasīt? Vakar gurķis maksāja 30 santīmu, varbūt šodien jau 28, un es tev nodarīšu tikai zaudējumu. — Tāpēc, ja Rīgā grib kārtīgi iepirkties, jābrauc uz tirgu. Te tūlīt jāpiemetina, ka, ja rīdzinieki runā par tirgu, viņi nedomā, teiksim, par tām desmit vientuļām gaļas un sakņu būdām aiz Sarkankalna iestādes mūra. Nē! — tad viņu acu priekšā nostājas lieliskās halles aiz dzelzceļa, par kurām priecājas un latviešu celtniekiem komplimentus saka pat ārzemnieki. Šais zālēs ieejot, var redzēt, kādas bagātības spēj dot mūsu zeme, meži, upes un jūra.

Patlaban galvaspilsētā zaļumu laiks. Viss plašais tirgus laukums pilns vezumiem un kastēm. Tajās glabājas mantas, kuras pat uz laukiem tikai pēc kāda mēneša varēs sākt gaidīt.

— Ak, manu stundiņ! — izbrīnījusies sauc lauku māte. — Kas te gan gurķu! Mūsmājās tikko no zemes izlīduši, te jau laba kucēna lielumā ...

— Cik tad prasāt par gurķīti?

— Divdesmit santīmu pārītī, kungs, divdesmit santīmu pārītī!

Pie blakus vezuma strīdas divi saimnieki.

— Kādu tūkstoti gurķu dienā gan viņi te apēd, — tā viens.

— Postoi, brāl, — tikai tūkstoti? Simts tūkstošus nosloksnē!

— Nestāsti nu niekus, — apvainots atcērt otrs, — simts tūkstošus jau viss turku karaspēks neapēdīs...

Beidzot apmierinās. Kāds lietpratējs, kas pēc paša informācijas tirgū jau sirmus matus dabūjis, pastāsta, ka šinī laikā, kamēr vēl cenas samērā stingras, rīdzinieki apēdot ne vairāk kā 5000 gurķu dienā. Redīsus notiesājot ap 3000 saišķu, bet salātus — tos jau stipri vairāk.

Pa to laiku liela drūzmēšanās zivju hallē, jo patlaban vēžu laiks. To cenas jau krietni vien sarukušas. Par 2,50 Ls namamāte krauj kurvī kālu krietni prāvu rāpuļu. Kam nepatīk vēži, par 20 santīmiem iegādājas žāvētu mencu vai vienkārši noskatās, kā vācu madāmiņa tielējas ap lašu galvām.

— Druscin nolaiž, kundzīt! — viņa kaulējas, bet tirdzniece neatlaižas.

— Nav ko laist, madāmiņ, latiņu kilogramā būs vien jāmaksā.

Kamēr lielajās hallēs ļaudis ņemas ap gurķiem, redīsiem un lašu galvām, Rīgas priekšpilsētā strādā cita tirdzinieku kategorija. Tai nevajag veikalam ne telpu, ne izkārtņu. Reklāmas vietu parasti izpilda viena «kompanjone», kas katrā sētā nokliedz:

— Sanākat pie žāvētām reņģēm, zušiem un lučiem! Sanāk, sanāk, sanāk! — Tūlīt dzīvokļos sākas liela rosība, un jau pēc stundas katrs garāmgājējs jūt, kas šīs mājas iedzīvotājiem šodien pusdienās.

— Cik varat nopelnīt?

— Ko nu par nopelnīšanu tādā karstā laikā runāsim! Skaties tikai, ka zivtiņas nesāk staigāt savām kājām...

Zivju tirgotājām karstā dienā nav laika ilgi tērzēt. Bet, kad viņas ar saviem divričiem iebrauc Turaidas ielā, tad ir pārsteigums: kamēr citur vairs redzam tikai asfaltu, še vēl no seniem laikiem paglabājušās koka vai ķieģeļu ietnes. Šī laikam vienīgā iela mūsu galvaspilsētā, kas izlikta ar koku.

UGUNS SĀRTI ALŪKSNES EZERA KRASTĀ

Ziemeļvidzemes krāšņākā pilsēta — brīnišķā ezera krastos un daudzo kalnāju ielokā dusošā Alūksne patlaban pārdzīvo priecīga satraukuma pilnas dienas.

Nupat 7. Siguldas kājnieku pulks reti svinīgā pacilātībā nosvinēja savus gada svētkus. Neizdzēšamu iespaidu šajās svinībās atstāja svinīgais akts pie kritušo varoņu piemineklļa Alūksnes ezera krastā. Svētai ugunij vakara krēslā liesmojot, svinīgā akta noslēgumā notika pulka bijušo karavīru parāde. Gara rinda vārdu bija jāizsauc, un katrreiz no tagadējo karavīru rindām atskanēja balsis: — Kritis par Latviju!

Bet tagad Alūksne gatavojas jauniem svētkiem, kurus reizē ar alūksniešiem latviskā sirsnībā svinēs visa mūsu zeme. Tie Līgo svētki. Alūksne ar savu Dieva svētīto daiļumu šiem svētkiem īsti piemērota. Brīnišķais ezers ar savām daudzajām salām un augstie kalnāji, no kuriem paveras skats vairāk desmit kilometru tālumā, — viss tas kā radīts grandioziem Līgo svētkiem, kuros var piedalīties tūkstošiem cilvēku. Ar armijas štāba labvēlīgo atbalstu atkal pie darba ķēries rosīgais 7. Siguldas kājnieku pulks. Lielo svētku mākslinieciskā uzveduma veikšanai piesaistīti arī mūsu mākslinieki. Svētku uzveduma tekstu un dekoratīvā ietērpa metu devis gleznotājs Bīne, par režisoriem aicināti Muncis un Dailes teātra aktieris V. Štāls, bet izpildītājos — visa Alūksnes inteliģence ar pulka virsniekiem un instruktoriem priekšgalā.

Svētku vieta izraudzīta aiz pulka mītnēm, skaista kalna galā. Tur jau vairākas nedēļas norit drudžains darbs. No agra rīta līdz vēlam vakaram čaklas rokas strādā, lai svētku vietā paceltos seno latviešu zemnieku mītne. Mākslinieka Bīnes mets te top par īstenību: senā latvieša māja uzcelta un arī tumši dzeltēnais salmu jumts jau uzlikts. Visos apkārtējos kalnājos jau paceļas arī augstas darvas mucas un celmu sārti. Līgo vakarā tie visi, gaiši lie modami, pāri kalniem un ielejām vēstīs, ka brīvā un vienprātībā stiprā latviešu tauta svin savus krāšņākos svētkus.

Alūksnes svētki jāredz visiem, kam vien tas iespējams. Arī no Rīgas var doties skaistā ceļojumā cauri visai Vidzemei, lai redzētu skaisto Alūksni un piedalītos šajos brīnišķākos Līgo svētkos.

VASARAS NAKTĪ CAURI VIDZEMEI

Šai ceļojuma aprakstā, jau iepriekš brīdinu, nebūs stāstīts par rakstītāja varonīgām cīņām ar moskītiem, nedz arī abesīņu negusa skaistām acīm. Te runāsim par to, cik skaista, vārdos nepasakāmi skaista ir mūsu zeme, cik brīnišķi dzidri Vidzemes ezeri un cik krietni un darbīgi ļaudis kopj šos kalnus un ielejas.

Mūsu ceļojums sākas tieši pulksten deviņos vakarā, kad pirmās Rīgas stacijas plašās nojumes dod patvērumu ne tikai daudziem simtiem aizbraucēju, bet arī pavadītāju pulkam, kas te zināmā laikā ierodas, lai noraudzītos, kā aizbrauc kāds viņu «iemīļots» cilvēks. Arī tam vilcienam, kas atiet deviņos vakarā, pavadītāju netrūkst.

— Šodien vilciens laikam stipri pārpildīts? — obligātais pavadītājs izjautā vecu saiņu nesēju.

— Cilvēku daudz, — šis nevērīgi atsaka, sviedrus no saulē nobrūninātā kakla rausdams.

— Rīt atkal būs karsta diena, — viņiem pievienojas saiņa nesēja darbabiedrs.

— Jādomā! Rīt taču iebrauks Alūksnes sviesta un olu sievas. Šodien tukšā brauc tikai gulbenietes... — Šī noslēpumainā saruna nozīmē tikai to, ka ceturtdienās Alūksnē notiek nedēļas tirgus. Piektdienu rītos Rīgā, smagiem nesamiem apkrāvušās, sabrauc sviesta uzpircējas, tad nesējiem īsts siena laiks. Gulbenē tirgus piektdienās, un jau ceturtdien citi uzpircēju bari plūst šurp.

Tūlīt arī noskaidrojas, ka «gulbenietes» patiešām veseliem pulkiem drāžas pēc svaigā lauku sviesta. Vagoni viņu kurvjiem stāvu grūdām pilni. Pašas, grozīdamās un smagi elsdamas, viņas pūlas iekārtoties pēc iespējas ērti, daudz nebēdādamas, vai citiem arī kāda vieta paliek. Daudzos kurvjus viņas prot izvietot pa visu vagonu, bet pašas, cītīgi šmakstinādamas, ķeras pie ēšanas.

Bet neba jau nu sviesta sievas vien redzamas. Lūk, žīdu tirgoņu pāris. Rīgas gaitas laikam abus nogurdinājušas, un tāpēc viņi tūlīt pūlas iekārtoties naktsguļai. Un tad nu var redzēt, kā, blakus sēdot, divi cilvēki var pilnīgi līmeniskā stāvoklī gulēt. Šis pāris to prot spīdoši.

Pirms vilciena atiešanas visu uzmanību saista daiļrunātājs brūnā džentlmeņa uzvalkā. Viņš reklamē pavāru grāmatu. Par nieka divdesmit santīmiem cilvēks te var iemācīties gatavot 200 ēdienus, gan aukstus, gan siltus. Par to pašu naudu viņu bez tam pataisa arī par vīnu,

liķieru un citu patīkamu dzērienu meistaru, kas interesē īpaši puisiešus. Tie tūliņ ķer svārku kulē pēc divdesmit santīmu gabala un, pluskaino brošūreli kabatā glabādami, domā:

— Nu es kaimiņiem parādīšu, kas īsti ir liķieris!

Kad jūs pēc tam esat vēl iegādājušies pa sainītim «Saules sniega» vai «Ledus saules», Rīgas stacijas dežurants paceļ apaļo signāla zīmi — un vilciens, lēni šūpodamies, sāk savas gaitas. Vagonā sāk čaukstēt avīžu papīri un ļaudis, jaunākos notikumus lasīdami, meklē sarunu biedrus.

— Dzirdi, mūsu fabrika arī piedalīsies Uzvaras laukuma izbūvē! — savam darbabiedram stāsta kāds metālists, kas brauc uz Baltezeru.

Ar šiem pāris vārdiem pietiek: vagonā sākas debates. Visi jau vismaz kaut solījušies darīt. Visiem arī patika un patiesa griba piedalīties lielā darba veikšanā.

Vilciens drāžas cauri vakara krēslai, abās ceļa pusēs atstādams tumšu priežu silus un gaiši zaļus druvu klajumus.

Patlaban sarkana jūnija saule nogrimst aiz apvāršņa un migla kā iztvīkušas zemes elpa sāk celties ap tumši zaļiem kārklu krūmājiem un pļavās, kas liela brieduma pārpilnas. Ceļa malās stāv vienkārši ļaudis, kas, pēc grūtas darbadienas mājās kājodami, apstājušies pavērot, kā no pilsētas atdrāžas vilciens.

— Dažu labu mūsējo viņš atved atpakaļ pie arkla, pie briedumā līkstošām druvām un ezeru mierīguma, — spriež ceļmalā stāvētāji, un arī tā ir patiesība.

VESELĪBAS PILS INČUKALNA PRIEDĒS

Vecs atzinums nosaka, ka laba skolotāja veselība ir viens no pirmiem priekšnoteikumiem, lai arī viņu audzēkņus pasargātu no slimībām un jo sevišķi no briesmīgās tuberkulozes. Tāpēc arī saprotama Latvijas skolotāju slimo kases lielā gādība, lai ikviens plaušām slims skolotājs saņemtu vajadzīgo dziedniecību un darbā atgrieztos pilnīgi vesels. Arī pašiem skolotājiem jāsaprot, ka, jo ātrāk viņi aiziet uz sanatoriju, jo labāk ne vien pašiem, bet jo sevišķi bērniem, kas, ik dienas ar slimnieku vienā klasē būdami, visvairāk no indīgiem baciļiem apdraudēti. Gādībā

par slimiem skolotājiem Latvijas skolotāju slimo kase ir Inčukalnā iekārtojusi modernu sanatoriju, kur arī ārstēšanās laiks stipri ilgāks kā citās līdzīgās iestādēs.

Kases ieskats, ka jaunatnes audzinātājam sava sabojātā veselība jāatgūst pilnīgi. Inčukalna sanatorija ir īsta veselības pils, labi iekārtota ne vien kā sanatorija, bet arī savas novietnes ziņā atrodas ļoti jaukā vietā. Augstas priedes un skaistām kraujām bagāti parki, bet tagad vasarā arī vēl krāšņie Gaujas krasti — viss iepriecē slimniekus un dod viņiem lielāku iekšēju spēku ļauno ligu pārvarēt.

Sanatorijas ēka gan nav celta īpaši šai vajadzībai, bet, pateicoties slimo kases lielai gādībai, pilnīgi pielāgota plašai dziedniecības iestādei. Sanatorijai ir savs rentgena aparāts, laboratorija medicīniskai izmeklēšanai, kalnu saules un diatermijas aparāti, kā arī skaists guļlievenis, kur slimniekiem jaukā laikā atdusēties.

Lai sanatorijai vajadzīgos produktus un dārzājus nevajadzētu vest no pilsētas, kur katrreiz nevar galvot par mantas labumu, pie sanatorijas pastāv plaša ferma ar vairākām siltumnīcām, kur slimnieku un personāla vajadzībām dod visu vajadzīgo. Latvijas skolotāju slimo kases sanatorija pastāv jau desmit gadus. Šai laikā viņā palīdzību meklējušas 540 personas, no kurām $^2/_3$ skolotāju. Liela daļa no šiem daudziem simtiem sanatorijā atguvuši kāroto — savu veselību, jo

slimo kase nav atteikusi nevienam slimniekam pagarināt ārstēšanās laiku,

ja vien sanatorijas vadītājs Dr. Rozītis to atzinis par vajadzīgu. Tāda rīcība gan prasa ilgstošāku ārstēšanu, bet ir arī pareizākā slimā skolotāja veselības stāvokļa izpratne un arī finansiāli saprātīga rīcība. Sākumā pamatīgi ārstēts cilvēks ir izdziedināts uz visiem laikiem, un turpmākā dzīvē viņam vairs sanatorijas durvis nav jāvirina. Visas Latvijas skolotāju saime var būt pateicīga savai slimo kasei, kas viņai tādu veselības pili Inčukalna priedēs ierīkojusi.

Vēl vairāk jāpateicas vecākiem, kas var būt droši, ka mūsu skolās strādā tikai veseli cilvēki, jo ir iestāde, kas par slimiem ar visiem līdzekļiem rūpējas.

PA BALTIEM LIELCEĻIEM UN ZILIEM KALNU EZERIEM

Gulbenes vilciens, smagi elsodams, nostājas pretī baltai divstāvu celtnei. Tā stacija. Še ir robeža, kur sākas raksturīgā Malienas izloksne, bet, lai skaisto Ziemeļvidzemi un Malienu redzētu visā viņas godībā, ceļotājam no gaiši apgaismotās Gulbenes stacijas jāmeklē mazā taciņa, kas ved gar lokomotīvju depo uz Gulbenes—Alūksnes—Apes—Valkas šaursliežu vilciena staciju.

Brauciens no Gulbenes līdz Alūksnei, īpaši aiz Kalnienas, ir viens no jaukākiem. Stāvi kalnāji, kuru mugurās nereti var redzēt simtgadīgu ozolu birzis, un ielejās ezeri, kas, rīta klusumā kā izkausēta sudraba pielieti, maināš ar bagātām druvām un skaistos dārzos paslēptām lauku mājām. Daba malēniešiem bijusi devīga — nav liegusi zemei ne skaistuma, ne auglības, kas gan varbūt nav tik liela kā Zemgalē, bet totiesu apkārtne ir daiļumā dažādāka.

Šai skaistajā apgabalā, kalnu un lielā ezera ielokā, atrodas arī Alūksne. Un jāpabrīnās, kāpēc tūristi šo interesanto un krāšņās dabas apveltīto pilsētu tik maz apmeklē. Īsta burvība jau ir Alūksnes ezers ar savām trim salām. Nopietnam ceļotājam patiks iegriezties palielā Marijas salā, kur jau gadusimtiem ilgi stāv senās pils drupas. Tās stāsta par asiņainiem kariem, kas brāzuši pāri Alūksnei, jo Marijas pils tais laikos bijusi stiprs cietoksnis, daudz stiprāks par savu priekšteci Ādzeli, ko tagad pazīstam par Gaujieni. Atbraucēju aicināt aicina arī mācītāja muižas parks, kur vēl šodien redzami mācītāja Glika dēstīti ozoli: viens par godu Jaunās, otrs — Vecās Derības pārtulkošanai. Tāpat katrs vēlēsies uzkāpt stāvajā Templa kalnā, no kurienes pārredzams ne vien plašais ezers, bet arī visa Alūksne un aiz ezera — līdz pat Igaunijas robežām — sili un druvas.

Daudz senatnes krāšņuma glabā arī Alūksnes pils parks. Kara un revolūciju laikos gan daudzi mākslas darbi te gājuši bojā, tomēr vēl atlikušie liecina, cik šis parks bijis lielisks. Jauniem ļaudīm savukārt vairāk patīk gleznās salas, no kurām ezera burvība atveras visā brīnišķīgumā. Neaizmirstama mazā Cepurīte. Tā ir ozoliem, kļavām un citiem lapu kokiem apaugusi saliņa pašā ezera vidū. Cepurītes salā valda savi nerakstīti likumi. Ja viena laiva jau krastmalā piestājusi, pārējām jāgaida. Tikai kad pirmā laiva aizbraukusi ezerā, citas var tuvoties salai, jo

Cepurīte, lūk, alūksniešiem jau no seniem laikiem pazīstama kā ... mīlestības sala.

Arī šodienas Alūksnē daudz skaista. Īpaši te jāuzsver Siguldas kājnieku pulka karavīru lielā rosība. Ja visi plašie Alūksnes apkārtnes parki uzkopti, pāri dziļām gravām celti skaisti tilti un pulka mītņu apkārtne pārvērsta ziedošā dārzā, kur simtiem ābeļu un ogulāju sola bagātu ražu, tad tas viss pašu kareivju nopelns.

Tiešām skaista ir Alūksne, un, kas še atbraucis, atpūtu vai dabas daili meklēdams, tas to patiesi arī saņems.

TŪKSTOŠI RĪGAS EZEROS UN PARKOS

Pašā vasaras sākumā atpūtu vietas pārpildīja tā saucamo meklētāju tūkstoši, kas, braukdami no vienas vietas uz otru, ik svētdienas rītu pārpildīja vilcienus un tramvajus. Tagad jau katrs atradis savu apmešanās vietu. Kas dzīvo Jūrmalā, Ogrē, Siguldā, Ropažos, Baldonē vai Vecāķos, kas ir galvenās rīdzinieku izbraukšanas vietas, tie izbrauc jau sestdienu vakaros. Parasti ģimenes iekārtojas pat tā, ka pa darbadienām Rīgā tikai «maizes pelnītāji». Tāpēc arī sestdienās vilcienos varam sastapt galvenā kārtā kungus, kurus, teiksim, Siguldā vai Ogrē sagaida sievas un bērni.

Tomēr arī tagad vēl svētdienu rītos netrūkst izbraucēju. Tie ir ļaudis, kuriem darba vai citi apstākļi neatļauj izbraukt pastāvīgi. Arī šo cilvēku nav mazums, un vakar jau pirmie vilcieni bija pārpildīti. Atzīmējams, ka ļoti daudzi jau no agra rīta izbrauc skaisto jūlija svētdienu pavadīt Vecāķos, kuru brīnišķais liedags ar katru gadu vairāk iekaro galvaspilsētas iedzīvotāju labvēlību.

Tomēr visvairāk bija tādu, it īpaši vecāku cilvēku, kas svētdienu pavadīja krāšņos galvaspilsētas parkos. Skaistā Dzegužkalna nogāze, no kuras kraujas labi var pārredzēt ne vien plašo Iļģuciema rajonu ar vareniem fabriku skursteņiem, bet arī ostu, kurā redzami tālo jūru ceļinieku sarkani melnie stāvi un aiz tiem noliktavu korpusi, tumšu namu rindas un augstie Rīgas torņi.

Tāpat apmeklētāju netrūka skaistajā Arkādijas parkā, kur piena restorāns bija pārpildīts līdz pēdējai vietai. Sevišķu vērību ieguvušas dzirnaviņas kanāļa krītumā, pie kurām visu dienu pulcējās tūkstošiem apbrīnotāju.

Īsti liels ļaužu pieplūdums, īpaši pēcpusdienas stundās,

bija 1905. gada parkā. Simtiem mazo parka apmeklētāju stundām ilgi plunčājās savā peldu baseinā un siltajās dzeltēnās rotaļu laukuma smiltīs. Netrūka arī pieaugušo, kas kavējās ziedošās alejās, jo viss plašais parks patlaban atgādina ziedu kalnos grimstošu dārzu.

Vairāki tūkstoši zaļumnieku bija apmetušies Ķīšezera pļavās, kas tagad jau nopļautas, un zālē gulētājiem nav jābaidās, ka viņu priekus var iztraucēt pļavu īpašnieki. Ļaudis peldējās mierīgos Ķīšezera ūdeņos, sauļojās ne vien krasta pļavā, bet pat vecās Džutes fabrikas drupās; saules cienītājus neaizskar pat mazākā vēsma. Ezera vidū laivā patafons spēlēja «Gladiatoru maršu».

Drīz vien pildījās tramvaji un autobusi — skaistā svētdiena atkal galā.

MILJONI LĪST NO GAISA

— Ak tu posts, ak negals! — sviedrus no sakarsušās sejas slaucīdams, sūdzas padrukns džentlmens. Kā glābiņu meklēdams, viņš veras vagona logā un izmisuma pilnu skatu vēro, ka straujais suta kumeļš, tāpat grūti pūzdams kā viņš pats, piestājas tikai Zasulaukā.

— Kas šo neganto tveici izturēs līdz Majoriem? — liekas, domā nosvīdušais pasažieris un nervozi šķirsta vilcienu sarakstu, kurā glītās ailēs rindā stāv ne tikai staciju nosaukumi, bet arī kilometru skaits.

— Nudien, nākošā vasarā jādzīvo kaut kur tuvāk Rīgai. Kaut kur, teiksim, Lielupē vai vislabāk pat Priedainē. Citādi šai ellišķīgā karstumā gals klāt!

Gribas ticēt, ka uztrauktais jūrmalnieks nākošo vasaras mītni izraudzīs kaut kur galvaspilsētai vēl tuvāk nekā Majori, bet šodien viņš tikai pūzdams slauka sviedrus un atviegloti dodas uz izeju, kad aiz vaļējā loga jau sāk ņirbēt Lielupes tilta zili pelēkie spraišļi.

Tā tas jūrmalas vilcienā. Bet ir arī citādi ļaudis. Ir tādi, kas tieši priecājas, ka svelošu jūlija pēcpusdienu nomaina spēcīga lietus gāze un pēc tam sutīgais karstums druknākam vīram liek vai gar zemi gāzties. Tikko pēc pamatīgas rīta tveices izkarsušos Rīgas jumtos sāk grabēt pirmās lietus lāses, viņi, priecīgi rokas berzēdami, skrien pie logiem un patiesā sajūsmā sauc:

— Lai tik uzdod, lai tik uzdod! Ak, cik tas veselīgi! Nudien, miljoni līst no gaisa!

— Jums personīgi? — tūlīt steidzos intervēt kādu prie-

cīgu «miljonāru», kas Marijas ielā, nama kāpņu telpās glābiņu meklēdams, no žaķetes apkakles purināja pirmo spēcīgo lietus brāzmu.

— Man vienam gluži miljons neiznāks, bet par visiem kopā gan!

— Ak tad jūs piederat kādai jaunai miljonāru apvienībai?

— Eče, man pie Zemitāna stacijas savs dārzelis, — viņš omulīgi stāstīja. — Visu laiku, kad bija tas sausais karstums, kāpostus apēda tārpi. Izskatījās gandrīz kā pie tā dārznieka Biķernieku ielā, kur no visas lielās kāpostu plantācijas palikuši tikai nodzeltējuši kāti. Man nu vēl tik traki nebija, bet arī daudz netrūka. Ik dienas divas reizes ar sievu gājām tārpus bendēt un tikai tā savas divas dobītes saglābām. Tagad glābti ne vien kāposti, bet arī viss pārējais dārzs.

— Ak tad tas jūsu miljons?

— Nav pa jokam! Padomājiet paši. Rīgā 6000 ģimeņu dārzu, vairāk desmit dārzniecību — te jau vien lietus atnes savus simts tūkstošus latu. Bet kur tad visas Latvijas arāji?

Tur patiešām nolīst miljoni. Tagad katrs, kas zemi strādā, zina — viņa pūles nebūs veltas.

* * *

Vakara krēslā eju gar Zemitāna staciju. Garām drāžas vilcieni, un pie vaļējiem logiem lakatiņu vēdām braucēji sveicina cilvēkus, kas nēšiem uz pleciem nes saviem dārziņiem ūdeni.

— Vai tad šodien no gaisa nenonāca, cik vajaga?

— Bija vēl drusku par maz. Pa krēslas stundu jāpienes klāt, tad rīta karstā saulē labāk augs...

Savādi cilvēki šie ģimenes dārziņu «miljonāri» — tveice viņiem sagādā lieku darbu, bet viņi vēl priecājas. Priecājas, jo saule palīdzēs viņu puķēm, kas patlaban pilnā ziedā, un kāpostiem, kas tikuši galā ar tārpu armijām, atkal atspirgt.

Bet ir arī vēl citi cilvēki, kam vasaras karstums īsti pa prātam. Tie tramvaja līniju labotāji. Viņu darbs sākas tikai pašā tveicīgākā laikā, kad galvaspilsētā vismazāk iedzīvotāju. Kamēr daudzi desmiti tūkstoši rīdzinieku gozējas jūrmalā, saulē nodeguši vīri lauž bulvāru bruģi, lai dzeltēni sarkano tramvaju ceļu padarītu vēl līdzenāku.

Labotāju darbam nepietiek pat garās vasaras dienas. Jāņem palīgā arī īsās nakts melnums, lai spokaini sarkano spuldžu gaismā paveiktu to, kas veicams tveicīgā dienā.

— Kā jūs varat to karstumu izturēt?

— Pierasts! — viņi smiedamies saka un turpina locīties ap bruģakmeņu kaudzēm. — Mēs taisni karstumu gaidām, jo tad sākas mūsu sezona.

Brīvības gatvē. Aiz augstiem VEF korpusiem, Biķernieku ielas stūrī, jau pa gabalu var redzēt milzīgas dzeltēnu smilšu kaudzes. Tur jau vairākas nedēļas bez pārtraukuma pukšķina motori un mašīnas spēks ceļ augšā smiltis, lai dotu mīkstu un drošu gultu jaunam ūdensvadam.

Cilvēki strādā tveicē, lai citiem piegādātu veldzi, — vai tas nav skaisti? Patiešām skaista ir vasara un skaisti cilvēki, kas mīl darbu un savus brāļus!

CILVĒKI, KAS NEATZĪST GULTAS

PIEZĪMES PAR ĻAUDĪM, KAS, PELNOT DIENIŠĶU MAIZI, PALĪDZ IZNĪDĒT ROMANTIKU

Pasaule ar katru dienu kļūst prozaiskāka. Mašīnu dzelžainie soļi pat zilās brīnumpuķes bruņiniekiem — dzejniekiem — neļauj vairs lāga saklausīt ziedošo puķu liego elpošanu un putnu stāstus, kad tie pavasaros, no tālām zemēm atnākuši, grib ar veciem paziņām savās dziesmās izrunāties. Kur agrāk spīļarkls lēni plēsa sīksto atmatu, tur tagad traktors, lepni pukšķinādams, apveļ rindas kā garas siera šķēles. Kur agrāk mūsu tēvi ar vienročiem nedēļām ilgi līkājās rudzu laukā, tur tagad pļaujmašīnas tarkšķēdamas apskrien druvu un, vārpas rūpīgi saglaudušas, noliek pļāvumu saimnieka priekšā.

Auto uz zemes un aero gaisos — lūk, modernās dzīves uzvarētāji!

Elizabetes ielā sastopu šoferi Jansonu. Viņš viens no visvecākajiem Rīgas autovadītājiem, kas pieredzējis taksometra pirmos «ziedu laikus», krīzes gadus un atkal jauno uzplaukumu.

— Jūs jautājat par mūsu izpeļņu? — viņš pārjautā. — Tā atkarīga no daudzām lietām. Vispirms no dežūras vietas un mašīnas. Kam labāka mašīna, var droši uzņemties arī garākas «tūres», nopelna labāk. Labi nopelna arī tie šoferi, kas pastāvīgi brauc ar kādas lielas firmas pār-

stāvi pa provinci. Rudeņos un pavasaros, kad ceļi slikti, gan grūtāka braukšana, bet totiesu nobraukto kilometru skaits lielāks. Jāsaka tomēr, ka labi var nopelnīt tikai pie tiešām solīdām firmām, jo ar maziem aģentiem vairāk nelaimes kā labuma.

— Kādā laikā šoferiem lielākais «siena laiks»?

— Vasaras lietainās dienas. Totiesu ziemā, kad labs kamanu ceļš, rīdzinieki mīl vēl braukāt kamanās ar zvanu pie ilkss.

Šoferu izpeļņa stipri dažāda. Privāto mašīnu vadītājiem, protams, cieta alga. Taksometru šoferiem parasti procentes — ap 25 proc. no ienākuma. Tas nozīmē, ka vislabāk nostādīti tie, kam savas mašīnas, kas jau izmaksātas. Tie var dzīvot labi, kaut arī darbs nav vieglais. Parasti dežūra ilgst 24 st., un pēc tam atkal tikpat ilgs laiks brīvs. Mašīna atrodas darbā visu laiku. Nav arī garāža vajadzīga. Vasarā daudzi brauc darbā uz Jūrmalu. Tur gan nopelņa tagad labāka, bet tad dienām neredzi gultu un māju. Mēs, šoferi, jau tā diez ko gultas necienām, bet tomēr kādreiz jāatpūšas arī mājā.

Mūsu darba iespējas? Labs šoferis bez darba nestaigās. Grūtāk jau jaunajiem, kas tikko nāk no kursiem. Viņi pa lielākai daļai dodas uz laukiem, kur īpaši sāk izplatīties auto transports un darbinieki vajadzīgi. Alga latos varbūt drusku mazāka, bet, ievērojot lēto dzīvi, viņu apstākļi pavisam nav ļauni. Par mūsu dzīves apstākļiem vienā vārdā gribētos sacīt: — Tas ir darbs, kas prasa lielu pacietību un veiksmi. — Pēdējā laikā, pieņemoties vispārējai rosībai, arī mūsu maciņi dežūru beigās kļūst biezāki.

— Un kā ar kluso nedēļu?

— Jūs gribējāt teikt — kluso laiku! Tagad jau pavisam aizmirsies, ka kādreiz bijis citādi. Bet nu gan jābrauc! Lūk, no stūra jau viens māj! . . .

Melnais limuzīns iešņācas, un viens no vecākiem Rīgas autovadītājiem aizbrauca — pelnīt maizi.

CIEMOS PIE STRĀDNIEKA — KOKTĒLNIEKA

KĀ DZĪVO UN STRĀDĀ GODALGOTAIS STRĀDNIEKS EDUARDS CIRULIS

Lielo strādnieku svētku izstādē «Mūsu darbs» daudzo apmeklētāju uzmanību saistīja koku rūpniecības strādnieku

arodbiedrības biedra Eduarda Cīruļa izstādītie darbi — kokgriezumi. Par kokā griezto arāja attēlu žūrijas komisija Ed. Cīrulim piesprieda 1. godalgu. Godalgotais strādnieks savu darbu vēlāk atdāvināja Prezidentam kā mazu pateicību par viņa lielo gādību darbaļaužu labā. Tāpat Ed. Cīrulis apdāvināja arī kara ministru J. Balodi, kuram nosūtīja kokā grieztu papirosu ieliekamo ar ģenerāļa attēlu uz vāka.

Lai apciemotu sirmo kokgriezēju viņa mājā, redzētu, kā top daudzās figūras, un dzirdētu, ko viņš pats domā par savu darbu, dodamies uz Lāčplēša ielu 46/48.

Mazam koka namiņam ik dienas iet garām daudzi tūkstoši mūsu galvaspilsētas iedzīvotāju un ar zināmu izbrīnu vēro dažādos veidojumus Latvijas bērzā, alksnī vai liepā. Tomēr tikai retais zinās, ka mazajā mājiņā jau 11 gadus dzīvo godalgotais kokgriezējs Eduards Cīrulis, kura darbi tagad atrodas arī mūsu Prezidenta un kara ministra kolekcijās.

Eduards Cīrulis tirgotāja Šlagmaņa namos izpilda sētnieka pienākumus, saņemot par savu darbu 60 latus mēnesī un dzīvokli namiņa apakšējā stāvā.

Viņu un tā dzīves biedreni atrodu tērzējam ar kādu paziņu vienkārši, bet mājīgi iekārtotā dzīvoklītī. Tur uz katra soļa redzams, ka te dzīvo cilvēks, kam kokgriezēja māksla sirdslieta. Pie sienām daudzi darbi, starp citu, arī kareivja galvas attēls bruņucepurē, kas vēl visiem būs atmiņā no lielās svētku izstādes. Tomēr viss vairums — zirgu attēlu. Tur skaistie dzīvnieki vieni paši, tur darba pajūgā, tur greznā karietē, kurai atsperes un riteņi gluži kā īstai, kādas vēl tagad redzam svinīgos brīžos ripojam pa mūsu galvaspilsētas ielām. Starp abiem istabas logiem iekārtots stikla skapis, kas viss piekrauts skaistiem koka izstrādājumiem. Pašā goda vietā brūns zirdziņš gaišu asti.

— Tas laikam kas sevišķs?

— Jā, viņu es izgriezu angļu—būru kara laikā.

Izrādās, ka Cīrulim sevišķi patīk izgriezt skaistus zirgus.

— Žēl tikai, ka Rīgā nevar dabūt labas zirgu fotogrāfijas. Griezējam daudz vieglāk veidot, ja labi skaists priekšstats. Tagad jāiztiek tikai ar novērojumiem dabā.

— Vai tad esat savā amatā kur mācījušies?

— Nevienu stundu! Tagad man jau 63 gadi, bet visus darbus daru, tikai savas iekšējas dziņas un sajūtas vadīts.

— Varbūt jūsu vecāki bija lieli kokgriezēju mākslas cienītāji?

— Mani vecāki bija Mālpils pagasta lauksaimnieki. Jaunības gados strādāju muižās par sulaini un vēlāk biju Siguldas mācītājam Braunšveigam par kučieri. Taupīgi dzīvojot, 1904. gadā varēju atvērt savu veikalu, kas strādāja līdz pat revolūcijai — 1917. g. Tad nomira mana pirmā sieva, veikals izputēja un vajadzēja ķerties pie slotas. Bet tas mani neskumdina. Katrs darbs, kāds arī tas nebūtu, ir goda lieta, un par to darītājiem nav ko kaunēties.

— Bet par kuru laiku tad griežat savus tēlus?

— Tas brīvlaika uzdevums!

— Viņš jau man tāds, kas ārpus mājas nemīl kustēt! — izsaucas sirmā tēlnieka dzīvesbiedre, bet pats kautrīgi piebilst:

— Tā jau nu gluži nav — eju visur, kur kārtīgam cilvēkam jāiet... Tikai, protams, man nav labākas atpūtas kā tēlu griešana. Žēl tikai, ka nav piemērotu darbarīku...

Viņš noliek mums priekšā vienkāršu kurpnieka nazi.

— Tas vienīgais piepalīgs manā darbā. Agrāk nebija arī tā, un tad strādāju ar vienkāršu kabatas nazīti...

Prātā nāk modernie kokgriezēji ar visiem daudzajiem jaunākiem darbarīkiem. Ja nu salīdzina viņus ar šo 63 gadus veco strādnieku, kas nav pat redzējis, kā patiesībā jāstrādā, jāapbrīno viņa lielā pieķeršanās grūtajam darbam.

— Vai tad nevajadzētu iet pamācīties?

— Kur nu es vairs — man jau mūžā palicis maz laika! Strādāšu, kā protu, un, ja kādam mani darbi patiks, arī labi...

— Kādi jūsu nākotnes nodomi?

— Patlaban būvēju lauku ori! — viņš jauneklīgas sajūsmas pilns stāsta un rāda stikla skapī, kur jau redzami gatavi ores riteņi. Tie izgatavoti ar lielāko rūpību, pat apkalti, ar visām iemavām koka rumbās. — Tagad jau strādāšana veicas labāk, jo no 1921. gada griežu cītīgi. Tomēr, lai izveidotu četrjūgu ar visu karieti, vajadzēja četru gadu rūpīga darba. Bez zirgiem gatavoju arī citas praktiski noderīgas lietas. Lūk, «skaistuma kopšanas kaste» kungiem. Dzeltēni krāsotā kastē iekārtots paceļams spogulis, bet apakšā izvelkama telpa skūšanas piederumiem. Interesants arī medikamentu skapītis, kur vajaga piespiest tikai vienu podziņu, lai skapītis ne vien atvērtos, bet arī visu pudelīšu un mikstūru kārbiņu tvertni pagrieztu pret

skapīša atvērēju. Esmu gatavojis arī daudzas citas lietas. Koka darbiem atdodu visu savu brīvo laiku.

Lai viņam daudz veiksmes!

ĀBOLU SAUCĒJI CENTRĀLTIRGŪ

Rīdzinieki parasti labi audzināti ļaudis. Kārtību ievēro, papīrus un augļu mizas uz ielas nemet, jo ejot ēst uzskata par lielu nepieklājību. Tā tas parasti. Bet tad sākas. Vajaga tikai kalendāru noplēst līdz tai vietai, kur uzrakstīts: «Augusts, ābolu, plūmju un bumbieru mēnesis,» — lai ļaudis pēkšņi pārvērstos. Paraugaties, kas tagad notiek ielās. Elegantas dāmas tagad mierīgi kož ābolā. Jā, kas to būtu domājis, ka nieka ābolam tāds liels spēks: sagāž drupās visus smalkos toņus.

Rīdzinieki ir lieli augļu cienītāji. Paklausaties, ko stāsta Centrāltirgus mēmie statistikas skaitļi. Viņi saka: no 10. līdz 15. augustam augļu pašražotāju nodaļā vien uzbraukuši 802 pajūgi, 2 automobiļi, 407 cilvēki atveduši 2759 kastes augļu, uzbraukuši 12 rokas rati un savu dārzu ražu kurvjos atnesuši 799 citi, mazāki ražotāji.

Tā tad nu būtu pašražotāju nodaļā, bet kur tad paliek lielais tirgus paviljons un lieltirgotāju nodaļa, kur apmēram 20—30 vīri, kam vārds un teikšana ābolu valstībā, nosvīduši lēš un kalkulē, cik, teiksim, tonna ābolu maksā tagad un cik par viņu rīdzinieki spēs maksāt pēc Ziemassvētkiem. Tā vienā ziņā grūta problēma: aplēst tā, lai neviens procents peļņas neaiziet zudumā.

Bet kā tad norit dzīve šai lielajā ābolu un bumbieru valstībā? Mēs mierīgi mājās kožam ābola rožainā miesā un, pie sevis tīksminoties, domājam: — Laba lieta tāds ābols! Gudrai galvai vajadzēja būt, kas tādu daiktu izdomāja! — Bet tikai retam iešaujas prātā, cik daudz darba pielikts, lai skaistais auglis izaugtu, nokļūtu Rīgā un mēs par dažiem desmitiem santīmu viņu varētu nopirkt veselu kilogramu.

Lai to visu noskaidrotu, jāiet uz Centrāltirgu divas reizes. Pirmo reizi vakarā, kad lielie paviljoni klusi un tukši. Tikai zili pelēku baložu pulki laidelējas plašajos laukumos un reti gājēji steidzas mājup. Tikko iestājas krēsla un citās pilsētas daļās cilvēki sāk domāt par ķiniti, par kādu grāmatu vai vienkārši par gulētiešanu, te sākas dzīvība. Skaļi cementa bruģi dimdinādami, uzbrauc pirmie

ābolu vezumi. Lauciniēks nojūdz zirgu, aizved to iebraucamā vietā un pats, uz vezuma sēdēdams, sāk gaidīt rītu.

Otra aina rītā, tūlīt pēc septiņiem, kad sākas «saucēju» cīņas. Jā, jā, ir arī profesionāli «saucēji», kas gan parasti sevī apvieno svērēju pienākumus. Pa visu tirgu viņu pat vairāki simti, jo lauciniekiem pašiem nav līdzi svaru un arī svēršana tā neveicas kā īstam Rīgas «bodes zellim». Tirgū pārdot ābolus nav nemaz tik vienkārši. Tur vajaga veiklas valodas un vēl veiklāku pirkstu, lai dažreiz vienam skaistam ābolam nemanīti aizietu līdzi arī divi sīkāki.

— Cik tad nopelnāt?

— Kā kuru dienu, — skan atbilde, — divus, trīs un, ja labi veicas, arī vairāk latus!

— Cik maksā viss vezums? — lepni sauc uzpircējs. Laucinieks pasaka cenu, pakaulējas un daudzreiz arī sasit plaukstas. Uzpircēju laiks izbeidzas jau pēc kādas stundas, un tad nāk kārta namamātēm.

— Jaukā kundzīt, smukā kundzīt, — sauc izsaucēja, — darāt savam vīra kungam prieku: paņemiet ābolīšus! Viņi ir tik saldi, ka cukurs jums liksies gluži sāļš, un tik garšīgi, ka pats Ķīnas ķeizars sev nokostu garos nagus...

— Katrīn, nelej tik daudz, — sauc konkurents no rindas otra gala, — Ķīnā ķeizara nemaz nav!

Kamēr algoti pārdevēji cīnās asprātību karos, saimnieki, pulciņā sastājušies, spriež, ka šogad sausais laiks nodarījis viņu dārziem lielu postu. — Vai tas kur redzēts, ka jau tagad veselu mēnesi ēdam ābolus? Sausā laika dēļ dārzi izkalta, āboli krīt nenobrieduši, un tāpēc arī cena zemāka.

— Es atbraucu no Vecmuižas, — stāsta Lejas Dirveiku saimnieks Jānis Bizdēns, — es no Bārbeles, — piemin, pīpīti sūkādams, Kārklēnu Spruntulis, — bet es no Rembates visu nakti uz Rīgu līgoju, — sūrojas Zīlnieku Juris Ozols. Katram viņiem sava bēda, bet visiem viena — kā saglabāt ābolus ziemai, lai sagaidītu augstākās cenas.

Bet Rīgas pilsēta Centrāltirgū gādājusi par modernu saldētavu un pagrabiem, kurus par niecīgu maksu var izmantot visi pašražotāji, kā to daudzi jau tagad dara. Protams, saldētavā atmaksājas likt tikai pirmklasīgu preci. Augļi jāiesaiņo vislabāk kūdrā vai koka plūksnās. Agrāk lietotie salmi un siens tagad atzīti par pilnīgi nederīgiem. Pēc tirgus komisāra Muižnieka domām, šogad vēlākos rudens mēnešos āboli nemaz tik lēti nebūs. Bez tam lauciniekiem nav jāaizmirst, ka, cīnoties ar viltus pašražotā-

jiem, vēlāk tirgū ļaus pārdot tikai tādus augļus, kas uzglabāti vai nu tirgus noliktavās, vai arī pašā saimniecībā. Tas lauciniekiem jāiegaumē, jo, novietojot savus ražojumus privātas noliktavās, arī viņi var krist nepelnītās aizdomās.

Pašreiz lielā ābolu sezona tikai sākusies. Vēl pāris mēnešus ik naktis laucinieki meklēs «labās» vietas, saucējas skaļā balsī reklamēs savu preci un pircēji bariem apstās pajūgus ar augstu saslietām ilksīm. Pēc tam laukumos iestāsies klusums. Tad tirgos tikai tie, kas jau pie laika būs padomājuši arī par saldētavām un moderni iekārtotiem pagrabiem, kurus diemžēl daudzi vēl nemaz nezina.

TALSU KALNĀJOS

Vakar Rīgas dzelzceļa stacijā skaļrunis spēlēja par Ķemeriem. Tas nozīmēja, ka piestātnes viņā galā uz sliedēm stāv tūristu vilciens, kas 350 rīdziniekus aizvizinās uz skaisto kalnu un ezeru pilsētu — Talsiem. Starp izbraucējiem varēja redzēt 45 igauņu dzelzceļniekus — staciju priekšniekus un revidentus, kas brauca iepazīties ar Ķemeriem. Izbraukumā piedalījās arī Anglijas konsuls Trents. Arī viņš bija izteicis vēlēšanos redzēt skaisto Kurzemi un seno kuršu pilskalnu.

Brauciena laikā ekskursijas vadītājs K. Gailītis apsveica igauņu viesus. Viņam atbildēja igauņu pārstāvis, latviešu valodā pateicoties par lielo viesmīlību un uzsaucot: «Lai mūžam dzīvo skaistā Latvija!»

No Ķemeriem tūristi devās uz Stendi, kur jau priekšā bija Talsu pilsētas galva A. Reiznieks.

— Līdz šim no Stendes uz Talsiem brauca desmit vagoni, — stāstīja ilggadīgie stendenieki, — bet tagad, redziet, brauc veseli divdesmit! — Dziesmām skanot, garais vilciens devās garām brīnišķām Talsu novada gravām un kalnājiem, garām auglīgām druvām un veclaicīgiem dievnamiem uz Talsiem.

Galvaspilsētas viesiem par godu Talsu stacija bija greznota karogiem. Ceļā bija celti skaisti goda vārti. Aizsargu orķestris spēlēja apsveikšanas maršu, bet daudzi simti Talsu iedzīvotāju atbraucējus saņēma sirsnīgiem aicinājumiem apmeklēt skaisto pilsētu. Kopīgā gājienā ekskursanti ar talsiniekiem devās uz Vilku ezeru, kur izzvejota senlatviešu laiva. Tālākais ceļš veda uz pilskalnu garām

veclaicīgai Talsu baznīcai un uz seno kuršu pils vietu. Tur Vēstures pētīšanas institūta arheologs Ā. Karnups ekskursijas dalībniekus iepazīstināja ar izrakumiem.

— Priekš daudziem simts gadiem šeit bija 4,5 ha liela seno kuršu pilsēta, — stāstīja pētnieks. Turpat izbraucēji varēja pārliecināties par pētniecības darbu rezultātiem. Uz gara galda bija novietotas bronzas aproces, cirvji, rūsas saēstas knaibles, izkaptis, gredzeni un citas vēsturiski nozīmīgas mantas, kas liecina par kuršu augsto kultūras līmeni. Rīgas viesi pilskalna laukumā varēja iegādāties arī skaistas latviskas piemiņas lietas. Tās izgatavojis laidzenieks Rūdolfs Priede, kura tēvs jau sekmīgi strādājis šinī arodā.

No pilskalna ļaudis sadalījās divās grupās. Viena devās apraudzīt Talsu ezerus un kalnus, otra apstaigāja pašu pilsētu un apmeklēja populāro latvju senatnes tradīciju glabātāju Teodoru Dzintarkalnu.

Par pusdienošanas vietu bija izraudzīta Talsu saviesīgā biedrība. Te Lielbritānijas konsulu Trentu apsveica ekskursijas vadītājs K. Gailītis. Piemiņai no skaistās Kurzemes konsulam pilsētas galva A. Reiznieks pasniedza latvisku kausu. Pateicoties par dāvanu, konsuls Trents atbildēja latviski, uzsaucot laimes Latvijai un viņas skaistajām zeltenēm.

ATVASARAS SAULĒ

SMILŠU CIETOKSNIS UN ŪDENS NO NEZVĒRA MUTES

Atvasara — īstās, svelmīgās vasaras rāmā atblāzma. Viņa atnāk vēlinās septembra dienās, pāris stundas dienvidū parādās un pazūd. Nemierīgie vēji nedod viņai ilgu patvērumu. Tomēr cilvēkam pietiek: viņš zina — vasara vēl uzsmaidīja caur ugunssarkanām un saules dzeltēnām koku pazarēm. Uzsmaidīja un pazuda, bet lai! — dažreiz minūtei vairāk vērtības kā garām dienām.

Arī sirmā Rīga atvasaras saulē, kas atspīd pēc saltām rudens naktīm, kad puķes pamostas nosalušām galvām un novēlojies putns, pirmā saltumā drebēdams, vingrina spārnus lielajam tāllidojumam, — svinīgi mierīga. Ļaudis parkos staigā lēniem soļiem un lāgiem paveras gaisos, kur sārtā lapa sadrebas pašā galotnē; liekas, mēs dzirdam pat atvadīšanos no vingrās pazares, un, lūk, viņa atdusas jau pie gājēja kājām.

Brīnišķā Arkādija ar zelta zivīm un baltiem gulbjiem, ar ēnainām alejām un nebeidzamu ļaužu drūzmu tagad klusa, kā nokaunējusies. No dzeltēni brūnās estrādes vairs slaveni diriģenti neliek runāt vēl slavenākiem komponistiem. Tikai rets gājējs uzkāpj pašā kalna galā, no kurienes pāri Pārdaugavas namu frontei var saskatīt svina pelēko mierīgās Daugavas plūdumu.

No Arkādijas jūs dodaties uz Dzegužkalnu. Kāpjat pašas kraujas malā, no kurienes visā savā mierīgā skaistumā skatītāja acīm paveras Daugava, balti nokūpējusi Šmita cementa fabrika un tālu, pāri ūdeņiem uz nemierīgās jūras pusi, staltā Ziemeļblāzmas pils.

Pa stāvu nokalni skraida divi zēni. No skolas nākdami, viņi atskrējuši paraudzīt savu lielo svētku vietu.

— Te, Kārli, bija mūsu — zīmētāju — nodalījums! — aizelsies savam draugam stāsta gadus divpadsmit vecs mākslinieks.

— Jā, un tur lejā notika velosipēdistu sacīkstes, kur es dabūju pirmo godalgu! — viņam tāpat atbild mazais rekordists. Visā parkā viņi divi vien. Lielais amfiteātris, kas vasaras novakarēs bija pilns ļaužu, tagad atstāts un vientuļš. Jūs dodaties tālāk. Braucat kuģītī, steidzaties gar dzelzīs žogoto muitas dārzu, garām anatomikuma svinīgam kupolam, bet Viestura dārzā — miers. Lapas krīt dīķu ūdeņos, kur rudās karūsas sildās atvasaras saulē. Augsto koku alejās uz soliņiem sasēduši jauni cilvēki grāmatām rokās. Tie jaunie studenti, kas, pirmos soļus nepārskatāmos zinātnes gaiteņos spēruši, grib neatlaidīgi strādāt arī te — parka rudenīgā mierīgumā. Še ir arī stingri atdalīta miera zeme, kurai nav daļas gar to pasauli, kur rūkdami drāžas piekrauti automobiļi, klaudz kuģu vinčas un strādnieki sviedrainām pierēm nes no kuģiem smagus saiņus. Te valda miers, lēnām dzeltē kādreiz varenā ķeizara goba un sirms pensionārs no tiltiņa met ūdenī baltmaizes druskas.

Jums apnīk šis miers. Jūs dodaties cauri Vērmanes parkam, kur šalko strūklakas un uz soliem atkal sēd garlaicīgi cilvēki.

— Kurp tu steidzies, nemierīgais cilvēk! — šķiet, saka parka koki, un jūsu gaita kļūst lēna.

Un tad? — tad jūs ejat uz 1905. gada parku. Kāpjat augšā pašā kalna galotnē, no kurienes var redzēt, kā no Zemitāniem uz Rīgu lēni, lēnītiņām aizlien sarkans preču vilciens. Pāri sliedēm, pelēki zaļās Purvciema pļavās, aina

raibāka. Vienā stūrī ganās brūnu lopu pulks. Otrā divas pļāvējas, baltos lakatiņus no pieres atstūmušas, ritmiski cilā izkaptis. Šķiet, viņas grib dzirdēt, kā atāls, vālā krītot, dzied aizgājušai vasarai savu pēdējo dziesmu. Turpat netālu kartupeļu racējas līkājas tikko uzartās vagās un sīvus dūmus visā klajumā pludina gruzdošās nezāles un nokaltušie kartupeļu laksti. Rudens un vasaras atblāzma! Tad jūs kāpjat atkal lejā. Apstājaties pie baltiem un maigi rozā rožu ziediem, kurus vēl nav pieveikušas rudens salnas. Skatāties parka kokos, kuru galotnes sausos rīta vējos nosarkušas gluži sārtas, un tad pēkšņi, ai, brīnums, dzirdat skanīgus bērnu smieklus. Jā, patiesi, tas ir mūžīgās vasaras aicinājums, vasaras, kurai pietiek saules arī rudens vistumšākā dienā.

Pašā stāvā kalna nogāzē mierīgā atvasaras saulē īsta liedaga ainava. No dīvaina nezvēra mutes baseinos satecējušas mirdzoši tīra ūdens paltis. Turpat līdzās dzintara dzeltēnas smiltis. No tām veidojas varenas izdomu pilis, no kurām vienai pat sarkani baltais karodziņš plīvo mastā. Līdzās pāris zēni ceļ savu cietoksni, daudziem torņiem un smilšu vaļņiem sargātu. Tiem laikam lepnās karotāju asinis, jo nākošie dzīves praktiķi turpat mierīgi cep savas smilšu kūkas. Garās rindās uz soliem sēd mātes roku darbu kurvīšiem klēpjos un maiguma pilniem skatiem raugās savos lolojumos.

— Kas gan viņš dzīvē būs? — tas ir lielais jautājums, kura atbildi katra māte labprāt gribētu zināt jau tagad. Bet visam savs laiks, tāpat kā atvasarai un svinīgam mierīgumam Rīgas parkos.

CILVĒKI KĻŪST VESELĀKI

Vairojoties vispārējai saimnieciskai rosībai, pieaug arī slimo kasēs nodrošināto skaits. Salīdzinot ar pagājušā gada vasaru, slimo kasu dalībnieku vidējais skaits pieaudzis no 174 279 uz 184 801. Arī ģimenes locekļu skaits kāpis no 109 247 uz 120 368. Šie skaitļi dod gaišu liecību, kādi jauni, paplašināti uzdevumi uzlikti slimo kasu vadītājiem, medicīniskam un arī tehniskam personālam, jo, kāpjot nodrošināto skaitam, protams, vairojas arī saslimšanas gadījumi.

Salīdzinot ambulatoriski ārstēto slimnieku skaitu, izrādās, ka, piem., š. g. jūnijā tas cēlies no 45 681 uz 49 242 dalībniekiem, bet ģimenes locekļiem mazliet kritis — no

22 355 uz 22 331. Palielinājies arī stacionāri ārstēto slimnieku skaits: kasu dalībniekiem mēneša laikā no 1861 pagājušā gadā uz 2292 š. g. jūnijā, bet ģimeņu locekļiem no 2140 uz 2282, kas ir pagaidām jaunākās ziņas šai nozarē. Vairojušies slimo kasu pienākumi arī zobu ārstēšanā. Tā pagājušā gada jūnijā pie kasu zobu ārstiem griezušies 9251, bet šogad tai pašā laikā jau 12 273 dalībnieku. Arī ģimeņu locekļu skaits audzis no 3738 uz 4366. Samazinājusies tikai vajadzība pēc fizikoterapeitiskās dziedniecības, kur kā dalībnieku, tā ģimeņu locekļu skaits stipri saplacis.

Šie dati katram strādniekam skaidri pierāda, kāda milzīga nozīme tautas veselības kopšanā pieder slimo kasēm. Kopā kasu dalībnieki un viņu piederīgie, skaitā vairāk kā 300 000 cilvēku, šodien var būt droši, ka saslimšanas gadījumā viņi bez palīdzības nepaliks. Arī pašas slimo kases dara visu iespējamo, lai dalībnieki saņemtu nevis kaut kādu, bet labu ārstēšanu. Mūsu labākie ārsti strādā slimo kasēs. Modernākās aptiekas arī pieder kasēm un labākā laboratorija — atkal pašu kasu apvienotājam — Rīgas slimo kasu starpbirojam.

Viss tas dod iespēju slimības nelaimē kritušiem sniegt stipru roku. Tieši slimo kasēm visvairāk jāpateicas, ka lipīgās slimības Latvijā strauji samazinās. Statistiskie dati rāda, ka visas smagās infekcijas slimības, kas prasa tik daudz upuru, stipri iznīdētas. To ir panākušas slimo kases ar savu rūpīgo darbu un arī vispārēji labākie dzīves apstākļi, kas cilvēkus pasargā no jaunām slimībām. Tas jāsaprot arī pašiem dalībniekiem. Slimo kasē cilvēks meklē un atrod sev palīgu grūtā slimības brīdī. Tam tā jābūt. Bet pašiem slimo kasu dalībniekiem arī jāsaprot, ka kases nav naudas pasmelšanas vietas, jo katrs nelietderīgi izlietots santīms ir atrauts patiesi slimam biedram. Tāpēc pratīsim pareizi cienīt lielo palīgu — slimo kasi!

JAUNĀ RĪGA AUG

Patiesi, jaunā, skaistā un nemirstīgā Rīga top! Ejiet bulvāros vai vientuļās priekšpilsētas ielās — alga viena! Visur redzēsiet darbu, kas ceļ, ko cilvēki dara ar prieku, jo ceļama taču mūsu pašu galvaspilsēta!

Tā tas ir! Bet kā bija? Par to stāsta nodzeltējuši arhīvu dokumenti, kas, velvēs gulēdami, glabā senās Rīgas dzīvi, priekus un bēdas. Tur gari stāsti ne vien par cilvēkiem, kas staigāja Rīgas ielās priekš gadusimteņiem. Pus-

izdzisušās rakstu rindas pauž arī tādas lietas, kas tagadējai asfaltētu bulvāru, ugunīs grimstošu ielu un brīnišķu parku Rīgai liktu skaistajā sejā saraukt ne vienu vien grumbu.

Rūpīgi vēsturnieki cilā katru lapu, pēta un atrod. Viņi izzina, ka mūsu galvaspilsētā ielas sāka bruģēt apaļiem lauku akmeņiem tikai 17. gadusimteņa beigās. Bruģa augstākās vietas ierīkoja gar pašām namu sienām. Tur vietas gājējiem. Ielas vidū atradās dziļa noteka, pa kuru lietus ūdeņiem vajadzēja aizskalot netīrumus, kurus toreiz izgāza vienkārši turpat durvju priekšā. Ielu bruģēšana tais laikos bija namsaimnieku uzdevums, bet akmeņus gādāja rāte. Šo lietu nokārtoja pavisam vienkārši: pavēlēja katram zemniekam, kas vēlējās apmeklēt pilsētas tirgu, atvest divus akmeņus.

Kad 18. gadusimteņa otrā pusē Rīgā parādījās pirmie ormaņi un «ekipāžu kooperatīvi», sākās arī bruģu kari. Ormaņi sūdzējās līdz Pēterburgai, jo rāte maz bēdāja par iedzīvotāju ērtībām, bet namsaimnieki paziņoja: — Mēs lietojam tikai rātskungu dotos akmeņus! — Tikai kad no Pēterburgas nāca pavēle, lai pilsēta uz savas lēses gādā par ciešamu bruģi, bet namsaimnieki būvē ietnes, stāvoklis daudzmaz uzlabojās. No Karalaučiem «izrakstīja» speciālu bruģētāju, kas apaļo laukakmeņu vietā ierosināja likt kaltus zviedru akmeņus. 1871. gadā tādu segu dabūja Kaļķu, Šķūņu, Kungu un Audēju ielas. Vēl vēlāk L. Ķēniņu ielā izmēģināja koka klucīšus. Tos atmeta tāpat kā asfaltu, kas dažas ielas īsu brīdi klāja 1887. gadā.

Tāds ir vēstures dokumentu stāsts par vienu pašu Rīgas celšanas posmu — ielām. Tagad mēs staigājam mūsu jaunā Rīgā. Taisnas, gaišas un tīras ielas. Tūkstošiem strādnieku čaklā darbā pūlas Rīgu vēl daiļāku darīt. Un mūžīgās Latvijas galvaspilsēta ceļas, jo pati latviešu tauta to ceļ.

DZĪRES UGUNSGRĒKU ATBLĀZMĀ

KĀ SENĀ RĪGĀ STRĀDĀJA «DZĒSĒJI — ZALDĀTI». — VISPIRMS DESAS UN ALUS, TAD DZĒŠANAS RĪKI — 25 RUBĻI KAPARĀ. — UGUNSDZĒSĒJI FRAKĀS UN CILINDROS

Priecīgi dūcošā liesma — viens no cilvēka lielākiem sargiem un labdariem. Bet tā ir arī nesaudzīgā postītāja, kas netaupa ne cilvēku pašu, ne viņa darbu. Cilvēkiem

vajadzēja nostaigāt gadusimteņus garu ceļu, līdz viņi iemācījās šo savu draugu savaldīt, kad tas pēkšņās dusmās kādreiz kļūst ļauns. Tagad arī ugunij uzlikti stipri iemaukti — un tā arvien vairāk klausa savam pavēlniekam — cilvēkam.

Tikko mūsdienu cilvēks pamana uguns postošo darbu, viņam talkā steidzas tehnika. Speciāli signāli dažās sekundēs aiznes ziņu ugunsdzēsēju mītnē, kur apmācīti drošsirdīgi vīri uzmana, vai tikai viņu palīdzība kādam nav vajadzīga. Tikko spalgi ieskanas signāla zvans, viņi sēžas ātrās automašīnās un drāžas rūcošās liesmas apslāpēt. Cik daudz cilvēku gan nav par savu dzīvību pateicību parādā ugunsdzēsējiem! Cik daudzus viņi nav izglābuši no kailas nabadzības, kad viss jau šķita zudis!

Un tomēr statistika rāda, ka uguns vēl arvien spēj nodarīt lielus materiālus zaudējumus. Tā, vienā pašā 1930. gadā sadega vērtības par 19 047 220 latiem, un arī pārējos gados zaudējumi caurmērā pārsniedz sešus miljonus. Visi šie miljoni izkūp gaisā mūsu modernās tehnikas laikos, bet kā tad bija agrāk? Nav nemaz daudz simtu gadu atpakaļ, kad Rīgā ugunsdzēsēju nemaz nebija. Tad «pažarniekos» skaitījās visi pilsētas iedzīvotāji. Viņiem visiem vajadzēja iegādāties arī savus ugunsdzēšanas rīkus. Automobiļu, kilometriem garu šļūteņu, ar motora spēku ceļamu kāpņu toreiz, protams, nebija. Arī pati dzēšana padevās pagrūti. Senās Rīgas nami bija sabūvēti tik cieši kopā un ieliņas tik šauras, ka pat vienkāršas kāpnes nācās grūti piesliet mājas sienai. Tāpēc arī Rīgas «ugunsdzēsēju» parastie darbarīki bija ... spainis un dzelzs ķeksis. Tas viss, un nav brīnums, ka rīdzinieki dzīvoja pastāvīgās ugunsgrēku bailēs. Briesmas bija sevišķi lielas, ja sāka degt naktī. Teiksim, baznīcu stundeņi rāda jau vēlu vakara stundu. Nakts sardze apstaigājusi visas ielas un svinīgi stieptā balsī nodziedājusi:

Klausaities jūs, pilsēt's dēli,
Tā stunda rād', ka ir jau vēli.
Klau, vienpadsmit sit arīdzan,
Nu liecieties uz otru sān'.

Pilsētā valda klusums un miers. Vārti noslēgti. Te pēkšņi kādā pilsētas stūrī sāk degt. No visām malām, uguns atblāzmas un skaļu aicinājumu saukti, skrien izbiedētie rīdzinieki. Viņi labi zina, ko Rīgā nozīmē ugunsgrēks.

Tikai grupa jaunu cilvēku neuztraucas. Viņi, tērpušies frakās, garās biksēs un cilindriem galvā, stāv ugunsgrēka vietā, noslēpumaini sarunājas un drīz vien viens pēc otra pazūd. Tie senās Rīgas «dzēsēji — zaldāti», kas skaitījās policijas rezervē. Viņu galvenais uzdevums bija apsargāt ugunsgrēkos izglābtās mantas, kamēr pēc tām ierodas īstie īpašnieki. «Dzēsēji — zaldāti» tomēr savus pienākumus iedomājās citādus. Tikko sāka degt un pilsētnieku vairums sapulcējās nelaimes vietā, «dzēsēji — zaldāti» uzlauza kādu veikalu un apēda visu, kas vien bija ēdams. Garus desas luņķus viņi samauca savu durkļu galos un tad mierīgi cepināja uz «kopējas uguns». Tikai kad frakotie kungi bija pamatīgi ieturējušies, viņi stājās savās sargu vietās, nereti arī vēl tad no izglābtā pievācot vērtīgāko. Namsaimnieki ilgi gudroja: kā paglābties no šiem sargiem. Beidzot izeja atradās: turēt krājumā vienmēr pietiekoši daudz ēdamā un, galvenais, alus. Tikko sāka degt, uz nelaimes vietu dažreiz pirmo vis negādāja ūdeni un dzēšamos rīkus, bet gan — alu un desas «dzēsējiem — zaldātiem».

Vēlākos gados viņi kļuva lepnāki — alus un desu vietā sāka prasīt «atlīdzību» skaidrā naudā. Cena tiem laikiem nebija mazā — divdesmit pieci rubļi kaparā. Šī norma pastāvēja ilgus gadus. Kad aizmirstībā nogrima frakotie izēdāji, 25 rubļus saņēma tā ugunsdzēsēju komanda, kas pirmā ieradās nelaimes vietā.

Tāds, lūk, stāsts par ugunsdzēšanu senajā Rīgā. Kļausoties spalgos ugunsdzēsēju auto sirēnu kaucienos un lasot ziņojumus, ka uguns nelaime likvidēta dažās minūtēs, liekas neticami.

ĶEIZARS APĒD CEPTU VĒRSI UN IZDZER MUCU ALUS

KĀ CARS PĒTERIS PIEDALĪJIES RĪGAS PĀRCELĀJU ĒSANAS SACIKSTĒS

Rīga pārveidojas. Top aizraktas pagājušo gadusimteņu nožēlojamās paliekas, lai jaunā dzīve varētu celties varena un spoža. Un līdz ar vecām drupām jau pazuduši un arvienu vēl turpina pazust arodi, kas vēl priekš pāris simts gadiem bija lielā cieņā, bet kas tagad jau cilvēkiem kļuvuši nevajadzīgi. Vēl dažus gadus atpakaļ Zaķu un Zvirg-

zdu salu rajonā darbojās pāris laivinieki, kas varēja sacīt: — Mēs esam slaveno Rīgas pārcēlāju pēcnieki! Aiz mums tūlīt sākas tvaikoņu, putnu, žiglo motorlaivu, viegli slīdošo autobusu, vēl vieglāko limuzīnu un tiltu, lielo un vareno, stiprais laiks. To vidū vairs mums ar savām airu laiviņām nav vietas.

Bet nāk un iet jau tikai cilvēki, dzīve pati — tā paliek mūžīgi. Viņai līdzi paliek arī atmiņas un nostāsti. To balsi gan dzird tikai retie, bet laikam tieši tāpēc tā runā un runās pēc mums vēl ilgus, ilgus gadus. Kā var iznīkt drošo Daugavas laivinieku slava? Kas spēj aizmirst vīrus, kas vētrainās oktobra naktīs, kad citkārt mierīgie ūdeņi atgādina saniknotu šņācošu čūsku midzeni, nebēdājot par sevi, palīdz citiem? Viņi paši sen jau atdusas vai nu Daugavas dziļumos, no kurienes mierīgās vasaras naktīs var saskatīt zvaigznes augstumos mirgojam un saklausīt jauno mīlētāju dziesmas, ko tie mēness gaismā dzied, vieglās laivās sēdēdami, vai arī kaut kur krastmalas smiltīs, virs kurām šodien paceļas augstas dzelzsbetona celtnes. Bet atmiņas — tās ir kā vakara atblāzma, kas no zemes kāpj augšā gar rožainu mākoņu laukiem. Vai, teiksim, pats vispēdējais Daugavas pārcēlājs nevarēs būt lepns uz savu kolēģu, kas pirms divi simti deviņpadsmit gadiem kādā vējainā novakarē cēla uz Pārdaugavu noslēpumainu kungu? Senais laivinieks īsi pirms brauciena pazaudējis maku ar visu dienas izpeļņu un dusmās lādējies: — Es pašu velnu tagad celtu uz Pārdaugavu!

Un, raugi, laivā iekāpis plecīgs vīrs, licis braukt uz otru krastu un tūlīt laivinieku, arī velna vīru, sācis piezobot.

— Jūs neprotat airēt! — teicis savādais pasažieris.

— Ja protat labāk, sēžaties manā vietā! — nikni atrūcis laivinieks, un, pašam par lielu brīnumu, svešais aicinājis mainīties vietām. Pasažieris airējis it braši. — Es par jums galvotu mūsu pārcēlāju amatā. Nākošā sapulce notiks Jaunās ielas galā, pie vārtiem tai mājā.

— Labi, es būšu! — atteicis dūšīgais vīrs, nosaucis sevi par Pēteri, bagātīgi samaksājis par braukumu un atvadījies pazudis Pārdaugavā.

Ziņa par savādo Pēteri, kam pilns maks naudas un kas tomēr grib iestāties grūtajā pārcēlāja amatā, izplatījusies visā pilsētā. Nākošā pārcēlāju sanāksmē piedalījušies visi locekļi, jo kas gan negribēs redzēt svešo airētāju.

— Nieki vien būs, — pēc brīža gaidīšanas sākuši nepacietīgākie zoboties, — būsi kādu kabatu meistaru pārcēlis, kas tagad ar visu naudiņu jau sen aiz kalniem.

Tomēr noteiktā laikā pie pārcēlāju sanāksmes nama pieripojusi grezna kariete.

— Esmu ieradies! — teicis plecīgais kungs, kurā tagad visi pazinuši Krievijas caru Pēteri, kas tai laikā viesojies Rīgā. — Esmu ar mieru jūsu amatā iestāties, — teicis valdnieks un samaksājis savu iestāšanās naudu. Viņš piedalījies arī vēlāk amata svinībās. Sarīkota ēšanas sacensība. — Vai arī es varu piedalīties? — jautājis cars.

— Ko, pats ķeizars grib nākt ar mums ēsties? — izbrīna pilnas balsis jautājušas no visām pusēm.

— Jā, vēlos!

Cīņa bijusi ārkārtīgi sīva. Rīgas čempioni turējušies kā lauvas, bet velti. Arvien jūtamāks izvērsies cara pārākums, jo viņš apēdis veselu ceptu vērsi, pie kam varenos gurnus lauzis kā labi izcepta cālēna stilbiņus. Beidzis vērsi, cars ar vienu roku pacēlis muciņu alus pie lūpām un pa spundes caurumu izdzēris to sausu.

Par vareno cīņu cars bijis ļoti sajūsmināts.

PILSĒTA CUKURA KALNOS

DIVPADSMIT VAGONI RĪDZINIEKU APMEKLĒ JELGAVU

Jelgavas cukura fabrika, kas 14. novembrī varēs atskatīties uz 10 darba gadiem, vakar uzņēma neredzēti daudz viesu, 12 tūristu vilcienu vagonos, mūzikai un dziesmām skanot, Jelgavā ieradās vairāk kā tūkstoš rīdzinieku, kurus visus interesēja redzēt, kā no vienkāršas bietes pagatavo saldo brīnumu — cukuru. Daudzos viesus sagaidīt Jelgavā bija ieradies arī valsts cukura monopola pārvaldnieks inž. J. Laže. Sarunā ar «Rīta» līdzstrādnieku Latvijas cukurrūpniecības vadītājs, starp citu, izteicās:

— Šī ir lielākā ekskursija, kādu pirmā Latvijas cukurfabrika uzņem. Man un fabrikas vadībai bija vēlēšanās parādīt arī plašākām aprindām, kā strādā uzņēmums, kas desmit gadu laikā nepārtraukti audzis un izveidojies par modernu cukura fabriku. Pirmā Jelgavas cukura fabrika bija domāta 500 tonnu biešu pārstrādāšanai diennaktī. Drīz vien šī jauda izrādījās nepietiekoša, un fabriku visus

šos gadus nācās paplašināt. Šodien varam teikt, ka **Jelgavas** cukurfabrika savas darbaspējas divkāršojusi, jo tagad tā spēj pārstrādāt caurmērā 1000 tonnu biešu, kas dod 150 tonnas cukura. Bietes Jelgavas cukurfabrikai piegādā vairāk kā 5000 saimniecības. Šinī cukurbiešu pārstrādāšanas sezonā fabrika paredz saražot apm. 12 000 tonnas cukura.

Iepazīšanos ar cukurfabrikas darbu tūkstoš cilvēku lielais ekskursantu pulks sāka ar gājienu uz Lielupes krastu. Turp patlaban piestājušas vairākas liellaivas, kas no upes augšgala atvizinājušas saldo ēsmu staltai fabrikai. Biešu kalni jau tagad ielenc fabriku no visām pusēm, bet ik dienas nāk jaunas kravas klāt. Pa šaurām sliedītēm, sparīgi elsodams, skraida mazs vilcieniņš. Tā uzdevums bietes piegādāt fabrikas kanāliem. Tikko tas apstājas, strādnieki izgāž vagonetes un bietes sagāž dziļā kanālī. Tur mutuļodams un kūpēdams tek ūdens, kas smilšainās bietes noskalo un pa apakšzemes eju aiznes rūcošā fabrikā.

Patlaban Jelgavas cukurfabrika ražo tikai smalko cukuru, jo pēc tā lielāks pieprasījums. Dienu un nakti strādājot, fabrika dod darbu vairāk kā 600 strādniekiem, kas Jelgavas apstākļos ļoti daudz. Fabrikas vadība bija daudz rūpējusies, gādājot par atbraucēju pavadoņiem. Pateicoties viņiem, jau dažu stundu laikā rīdzinieki varēja gūt gaišu priekšstatu par lielās fabrikas darbu.

Apskatījuši moderno fabriku, atbraucēji devās uz sirmo Zemgales hercogu mājokli — Jelgavas pili. Baltā celtne, kas mierīga atspoguļojas Lielupes rāmajos ūdeņos, patlaban uzpošas. Visur redzamas sastatnes, ķieģeļu un grants kaudzes. — Šeit pagrabā atdusas pagātne, — teica kāds Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībnieks, kas pats piedalījies Jelgavas ieņemšanā, — bet tur, augšā, tur ceļas tagadne un nākotne!

Dzīvs apliecinājums tam simtgadīgais Jelgavas pils parks. Tur gar vecu koku saknēm, kuru zari rudens vējos stāsta par dzīvi pirms gadu simteņiem, šīsdienas darba darītājs rok grāvjus, lai hercogu pilī būtu arī tāda visiem saprotama labierīcība kā ūdensvads un kanalizācija. Sirmie koki no saviem augstumiem noraugās, kā modernā tehnika parokas zem viņu saknēm, un drīz vien tie redzēs arī senajā hercogu pilī citus saimniekus. Tie, kas valda latviešu zemi, tie pārkāps arī šīs vēsturiskās pils slieksni.

IEKŠPILSĒTĀ IEPLŪST GAISMA

GĀJIENS PA TROKŠŅAINĀM IEKŠRĪGAS IELĀM

Cilvēki cenšas pēc saules. Un Rīgas dārzu kvartāli pienāk centram arvien tuvāk. Kas tagad vairs Brīvības gatve, Vienības gatve, Āgenskalns, Iļģuciems vai pat Anniņmuiža, uz kurieni ik pāris minūtes drāžas žigli autobusi un pa izremontētiem sliežu ceļiem, spalgi dūkdami, aizskrien trami. Rīga bēg no šaurajām iekšpilsētas ielīņām, stāvām un līkumainām kāpnēm, neērtām jumta istabiņām, kurās saule reti iespīd. Iekšrīgā paliek tikai bankas, veikali un noliktavas. Tomēr pēc pamatīgas izbūves arī iekšpilsētu iespējams darīt modernai pilsētai noderīgu. Vajaga tikai aizvākt nolietotās ēkas, kurām saimnieciskas nozīmes vairs nav nekādas, bet kas bojā pilsētas izskatu un neļauj ielās noritēt mūsu dienām piemērotai satiksmei. Jau pagājušā gadā Rīga ķērās pie šīs uzpošanas. Pie Arhibīskapa katedrāles pazuda vairāki veci nameļi, un varenā katedrāle parādījās skatītājiem visā savā vēlajā saistumā. Arī Smilšu ielā nojauca vairākas vecas mājas un viņu vietā tagad ceļ jaunas. Šis darbs turpinājās visu pagājušo vasaru.

Pēc rūpīgas apsvēršanas pilsētas valde tagad atzinusi, ka veselai rindai namu vēl jāpazūd. Ejot pa Kaļķu ielu, gājēji apstājas Skārņu ielas stūrī, kur strādnieki patlaban noārda glūdas pelēku māju, kurā vēl dažas nedēļas atpakaļ bija Zebas manufaktūras veikals. Mazā plāksnīte pie pusnojauktā nama sienas rāda, ka šī celtne piederējusi kādreiz Rīgā pazīstamās vācu patriciešu Kerkoviusu dzimtas piederīgiem. Viens Kerkoviuss, kā zināms, no 1890.—1901. gadam bija pat Rīgas pilsētas galva. Nolietotais nams Kaļķu un Skārņu ielas stūrī arī Rīgas gruntsgabalos ieņem izcilu vietu — ēka uzcelta pirmā gruntsgabalu iecirkņa pašā pirmajā vietā. Tomēr tagad tas traucē pienācīgu satiksmi Skārņu ielā, kāpēc kopā ar citām nederīgām mājām to nojauc. Tāpat aizvāc arī zemās būdeles Skārņu ielā, kurās līdz šim atradās gaļas un desu veikali, kas nepietiekošas tīrības dēļ nereti attīstīja tādu aromātu, ka karstās vasaras dienās nelāgi smaržoja visa apkārtne.

Nojaucot vecās, nederīgās ēkas, atklāsies diezgan paprāvs laukums pie Pētera baznīcas, kas līdz šim vārda tiešā nozīmē bija iežņaugta vecos mūros. Nodomāts uzpost arī Jāņa baznīcas apkaimi. Nojaucot dažas vecas

ēkas, ap abiem dievnamiem izveidosies līdzīgi laukumi, kādi jau ir pie Arhibīskapa katedrāles. Darbs rit arī Trokšņa ielā, kur pie Kara muzeja jau noplēstas vairākas vecas mājas, bet dažas vēl jānojauc, lai atbrīvotu vietu jaunai Kara muzeja celtnei. Arī katedrāles tuvumā jau tuvākā nākotnē sāks strādāt, lai laukumu padarītu vēl lielāku un līdz ar to pārveidotos visa iekšpilsētas seja.

Rīga pārveidojas. Aug klāt ne tikai jaunas pilsētas daļas, uz kurieni aizplūst arī daļa vecpilsētas iedzīvotāju. Tagad, pārveidojot arī Iekšrīgu, tā izveidosies par glītu pilsētas daļu. Darba vēl daudz, bet paveiks arī to, un Rīga reizi kļūs tāda, kādai jābūt Latvijas galvaspilsētai.

GRĀMATRŪPNIEKIEM DIBINĀS SAVU ARODA SKOLU

KĀ DZĪVO UN STRĀDĀ 3500 LATVIJAS GRĀMATRŪPNIEKI

Nams Lāčplēša ielā 43/45 būs saistījis daža laba galvaspilsētas iedzīvotāja uzmanību. Šai staltajā namā mitinās cilvēki, kas ik dienas rūpējas, lai daudziem desmit tūkstošiem lasītāju nepietrūktu jaunu grāmatu un laikrakstu. Tā būs domājis dažs labs, iedams pa Lāčplēša ielu un augstu nama fasādē lasīdams burtus: «Latvijas grāmatrūpniecības arodu savienība». Tomēr jau daudz mazāk būs to, kas kaut ko vairāk zinās par grāmatrūpniecības strādnieku darbu un dzīvi. Mūsu galvaspilsētā patlaban ir apmēram 3300 cilvēku, kas nodarbojas grāmatrūpniecībā. Arī katrā provinces pilsētā ir pa spiestuvei, kas visā Latvijā kopā nodarbina apm. 200 dažādu darbinieku. Tātad visas Latvijas spiestuves dod darbu vairāk kā 3500 cilvēkiem. Grāmatrūpniecības arodu savienībā, kas sevī pulcē šīs nozares darbiniekus visā Latvijā, pirmā kārtā organizēti mašīnu un rokas burtliči. Līdzi viņiem nāk litogrāfi, grāmatu sējēji, tipogrāfiju un litogrāfiju iespiedēji, cinkogrāfi, gravētāji, retušētāji un arī korektori. Šīs darba nozares sastāda grāmatrūpniecības speciālistu kadrus. Bez viņiem visas spiestuves nodarbina vēl dažādus palīgstrādniekus, bet dažas — arī vēl mācekļus un izsūtāmos.

Darbs grāmatrūpniecībā nav viegls. Salīdzinot ar citiem arodiem, spiestuvju strādnieka darba mūžs ir īsāks. Tikai retos gadījumos pēc 60 mūža gadiem grāmatrūpnie-

cības strādnieki vēl savu darbu spēj veikt pilnvērtīgi. Grāmatrūpniecības strādnieki visvairāk cieš no saindēšanās ar svinu. Salīdzinot ar citiem arodiem, nepieciešama arī lielāka inteliģence, jo, piemēram, burtlicis vismaz bez trim vietējām valodām nemaz nevar iztikt. Tāpēc arī saprotams, ka dažās grāmatrūpniecības nozarēs atalgojums samērā ar citiem darbiem lielāks. Pēc grāmatrūpniecības slimo kasu ziņām, vidējā mašīnu burtliča — vīrieša — dienas alga 11,65 ls, bet sievietes — 8,45 ls. Rēķinot caurmēra algu visiem kvalificētiem spiestuvju strādniekiem, vīriešiem — 6,95 ls, bet sievietēm — 6,04 ls dienā. Kā visur citur, arī grāmatrūpniecībā starpība starp kvalificēto un nekvalificēto strādnieku algām stipri liela. Tā nekvalificētie palīgstrādnieki, kas nodarbināti pie mašīnām, saņem: vīrieši — 3,92 ls, sievietes — 2,45 ls vai, caurmērā rēķinot, 2,71 ls dienā. Mācekļu algas vēl zemākas — vīriešiem 2,62 ls, sievietēm — 1,53 ls vai caurmērā 2,54 ls dienā.

Lai kļūtu par īstu speciālistu grāmatrūpniecībā, nepieciešami vismaz seši gadi rūpīga darba labu amata pratēju vadībā. Vismaz trīs gadi jābūt māceklim. Pēc tam jaunais darbinieks atrodas tikai pusceļā starp kvalificēto strādnieku un mācekli. Paiet vēl trīs gadi, un tikai tad jaunais strādnieks savās zināšanās atbilst visām aroda prasībām. Mācekļus visvairāk pieņem daudzās sīkās spiestuves. To tehniskās ierīces nav pirmklasīgas un arī nodarbinātie vecākie strādnieki paši nereti nav spējīgi jaunam māceklim pienācīgi darbu ierādīt. Arī sīko spiestuvju īpašnieku intereses ne vienmēr sakrīt ar mācekļu prasībām. Lai nākotnē nebūtu jābaidās par labi sagatavotu speciālistu trūkumu, grāmatrūpniecības arodu savienība kopā ar grāmatrūpniekiem domā par speciālas skolas atvēršanu, kas sākumā būtu domāta tikai burtličiem un iespiedējiem. Skolai domāts četrgadīgs kurss. Mācības notiks vakaros, pie kam skolas apmeklēšana būs obligāta visiem abu nozaru mācekļiem. Katram māceklim, kas vēlēsies skolā iestāties, jābūt vismaz pabeigtai pamatskolas izglītībai. Mācību plānā, starp citu, paredzēta ticības mācība, latviešu un vācu valoda, aroda zināšana un aroda mācība, dažādi tipogrāfiskie apzīmējumi, materiālu tehnoloģija un krāsu mācība, mašīnu mācība, mākslas vēsture, grāmatrūpniecības vēsture, kalkulācija, higiēna un pilsoņu mācība. Skolu beigušie tai pašā laikā būs arī ieguvuši praktiskās zināšanas un varēs stāties savā darbā kā pamatīgi aroda pratēji.

Pēc tādiem arī grāmatrūpniecībā vienmēr pieprasījums, jo iespiedmāksla ar katru dienu kļūst komplicētāka.

Lielās spiestuves, kuru priekšgalā izvirzījusies akciju sabiedrība «Rota», savā darbā cenšas sniegt labāko, kas vien grāmatrūpniecībā līdz šim sasniegts. Tā, piemēram, akc. sab. «Rota» savus speciālistus sūta pat uz ārzemēm papildināties, lai iegūtās zināšanas un novērojumus liktu lietā Latvijas grāmatrūpniecībā. Iegādātas arī vairākas modernākās mašīnas, kas atļauj viskomplicētākos darbus veikt pēc modernām prasībām. Jau tuvākā nākotnē akc. sab. «Rota», kas drīz varēs atskatīties uz pirmo darba gadu savā namā Blaumaņa ielā 38/40, iegādāsies veselu rindu jaunu mašīnu, kas spiestuves darbu vēl vairāk modernizēs. Arī attiecībās pret strādniekiem «Rota» pieder tiem uzņēmumiem, kas nežēlo līdzekļus, lai ievērotu strādnieku vajadzības. Kā piemēru var minēt moderni iekārtoto virtuvi, kur visi strādnieki par ļoti zemu maksu saņem siltas pusdienas. Strādnieku pusdienošanas telpas iekārtotas plašā, saulainā zālē.

Salīdzinot ar stāvokli pirms dažiem gadiem, var teikt, ka Latvijas grāmatrūpniecības nozīmīgākie panākumi tehniskā ziņā gājuši strauji uz priekšu. Iegādātas daudzas jaunlaiku mašīnas, uzlaboti darba apstākļi, kas ļauj darbu labāki darīt un arī vairāk sargā dārgo strādnieku veselību.

25×21

21 «ROTAS» DARBINIEKS STĀSTA

Dzeltēni brūnā namā, kur augas dienas un naktis neapklust burtu saliekamās mašīnas un rotāciju dobjā dziesma, šodien svētku noskaņa. Gan mašīnas dzied tāpat kā citās dienās, tomēr cilvēki staigā satraukti, kā tas mēdz būt svētku gaidās. Šīm priecīgajām gaidām iemesli meklējami skaistajā apziņā, ko sajūt cilvēks, kas pēc padarīta darba, pēc nostaigātiem gadiem atliec muguru, lai brīdi atpakaļ atskatītos.

Pavadīt spiestuvju telpās lielāko daļu sava mūža nav viegla lieta. Bet šodien veseli 11 burtliči, 7 mašīnu burtliči un 3 iespiedēji, kas visi jau ilgu laiku nostrādājuši arī akc. sab. «Rotā», atskatoties redz, ka neviens no viņiem nav veicis mazāk par 25 gadiem šajā darbā.

Burtlicis Jānis Šteinbergs šodien var atskatīties pat

uz 45 gadiem savā arodā, bet viņa tuvākais darbabiedrs Mihails Mališevs — uz 43 gadiem. Interesanti atzīmēt, ka tik liels ilggadīgo speciālistu skaits nav nevienā citā Rīgas spiestuvē. Tas liecina, ka akc. sab. «Rota» savu darbinieku kadrus komplektē no īstiem aroda pratējiem, kas tad arī nemainās gadiem.

Šodienas svētkos savas ilggadīgās darba atceres svin: burtliči **Rūdolfs Bokmanis, Aleksandrs Bormeistars, Jānis Falēvičs, Jānis Fenge, Voldemārs Freimanis, Jānis Grīslis, Mihails Mališevs, Rihards Rudītis, Jānis Šteinbergs, Jānis Vlasovs un Doroteja Zaids;** mašīnburtliči: **Kārlis Bērziņš, Jānis Folks, Kārlis Jākobsons, Marta Lācis-Šekmane, Hermanis Millers, Kārlis Nerliņš, Osvalds Priednieks** un iespiedēji — **Jemeljans Feodorovs, Aleksandrs Pētersons** un **Jūlijs Vutke.**

Caurmērā nostrādāto gadu skaitu nosakot tikai uz 25, iznāk, ka visi jubilāri kopā pie burtu kastēm vai saliekamām un iespiežamām mašīnām pavadījuši veselus 622 gadus. Tas ir ļoti respektējams cipars.

— Arī svētku dalībnieku skaita ziņā mēs esam visiem priekšā, — stāsta jubilārs Grīslis, — jo līdz šim zināma tikai jubileja, kurai bijuši 7 dalībnieki, bet mums trīs reizes vairāk.

Kā jau laikrakstu cilvēkiem, burtličiem vajadzētu būt runīgiem, bet izrādās, ka tā nav vis.

Pirmo apmeklēju pašu vecāko — Jāni Šteinbergu. Viņš mierīgi stāv pie savas burtu kastes un gausi stāsta: — Mācīties sāku jau 1892. gadā pie Dīriķa un biedriem. No turienes aizgāju pie «Baltijas Vēstneša», kur tanīs laikos pulcējās ļoti daudz pazīstamu vīru. Diez kāpēc man visgaišākā atmiņā palicis tais laikos populārais mīlestības ziņģu dzejnieks Lapas Mārtiņš. Viņš ne acu galā nevarēja ieraudzīt vācu valodu. Varēja sacīt, ko grib, Lapas Mārtiņš nebilda ne vārda. Tikko kāds pateica kaut vārdu vāciski, viņš ārkārtīgi saniknojās un runātājam veltīja savu īpatnējo apzīmējumu — desu Pēteris. Kad 1905. gada revolūcijas laikā «Baltijas Vēstnesi» slēdza, pārgāju strādāt pie «Rigasche Rundschau», bet kara laikā devos uz Pēterpili un strādāju «Akadēmijas» spiestuvē. Tur iespieda tikai pašu akadēmiķu zinātniskos rakstus. Šeit lielas mokas bija ar korektūrām. Nācās pat 15 reizes lasīt korektūru, līdz akadēmiķis atzina, ka viņu darbi laižami klajā. «Akadēmijas» spiestuvē arī redzēju, kā vienkāršs burtlicis tiek galā pat ar ķīniešu, gruzīnu, senebreju, arābu un ci-

tām valodām. Burtlicis tikai izmācījās šo valodu alfabētu, lai rakstīto varētu salasīt, un salika vēl labāk kā dažs labs savā mātes valodā. Tādas lietas kā grieķu valoda jau nebija nekas sevišķs.

Otrs viņa biedrs Mihails Mališevs stāsta, ka savā 43 gadu ilgā burtliča mūžā viņš reizi tikko nepaspēlējis galvu. Gadījies tas Krievijā, uz kurieni Mališevs bija aizbraucis.

— Toreiz man gāja pavāji ar krievu valodu. Rīgā runāju tikai latviski un vāciski. Aizbraucu Krievijā, sāku strādāt, bet sarunā sitās cauri arī vācu mēle. Krieviem tūlīt bija lēmums gatavs — tas ir vācu spiegs. Spiestuvē ieradās miliči mani apcietināt. Man tomēr izdevās pierādīt, ka spiegošanā esmu nevainīgs, un tā tiku sveikā cauri.

Mališevs ļoti sajūsmināts par arodu savienības nodomu — dibināt īpašu skolu grāmatrūpniecības darbiniekiem. — Tas jau bija mūsu visu sens sapnis. Skola mācekļiem dos pareizo darba pamatu, spiestuvēs viņi iegūs praksi, un tā viņi izveidosies par īstiem sava aroda pratējiem. — Viņam piekrīt arī Jānis Fenge, pēc kura domām, burtliča amatu iemācīties mazajās «būdās», kā viņš sauc sīkās spiestuves, ļoti grūti.

Jānis Faļēvičs savu mūžu strādājis par rokas burtlici. — Man darbā ir veicies. Rokas burtliču norma bija 8000 burtu dienā, es varēju salikt 10 000—12 000. Visilgāko laiku esmu nostrādājis tepat Rīgā, un tikai kara laikā, tāpat kā daudziem citiem maniem kolēģām, vajadzēja aizbraukt uz Krieviju.

Kad Jānim Vlasovam jautāju par viņa darba mūžu, viņš atbildēja vienā teikumā: — Strādājis esmu daudz, un burtliča darbs man patīk!

Totiesu viņa kolēga Doroteja Zaids, kas nostrādājusi 29 gadus, domā, ka sievietei strādāšana spiestuvēs nav īsti piemērots darbs.

Aleksandrs Bormeistars no sava garā darba mūža atceras dēkainu gadījumu vācu okupācijas laikā. Bormeistars dienējis latviešu strēlniekos un kritis vācu gūstā. Vācieši tai laikā Jelgavā izdevuši divas avīzes vācu un mācītājs Bernēvics vienu — latviešu valodā. Kā tas gadījies, kā nē, latviešu avīzei nebija ne burtliču, ne redaktoru. Ko darīt? Vācieši izzinājuši, ka viņš burtlicis, un tāpēc, piedraudot ar koncentrācijas nometni, pavēlējuši salikt Bernēvica lapiņu. Tāpat pie rediģēšanas piespiests vēlākais tiesnesis St., un avīzīte varējusi iznākt. — Vācieši man

maksāja parasto burtliča algu, kaut gan biju gūsteknis. Man tomēr drīz vien apnika, un es vienkārši aizmuku uz Rīgu, atstājot Bernēvicu ar visu viņa avīzi likteņa zināšanā.

Hermaņa Millera darba gaitas vairākos posmos gājušas cieši kopā ar cīņām par Latvijas neatkarību. Beidzis savas aroda mācības, viņš iestājās «Līduma» spiestuvē, kur atgriežas arī pēc kara, kad «Līdums» iznāca jau Valkā un kad tas nepaguris sēja latviešu sirdīs nacionālās idejas. Atgriezies Rīgā, Millers jau 1919. g. sāka strādāt «Brīvās Zemes» spiestuvē, kur izmācījās arī par mašīnburtlici. Tagad Millera salikto burtu rindu nospiedumus katru rītu lasa «Rīta» lasītāji.

Kari un revolūcijas ir pāršalkušas visu šo darbinieku galvas. Mētāti pa svešām malām, visi viņi vienmēr turējuši prātā, ka viņu īstā vieta ir Rīga. Un šodien savus lielos svētkus viņi svinēs pie viena galda.

MILJONI GAISĀ

KĀ 800 NAMU KRĀSNIS ATDOD GADĀ 600 000 LATU

Pēdējā tautas skaitīšana noskaidroja, ka galvaspilsētā dzīvo 385 063 iedzīvotāji, kas mitinās, apmēram lēšot, 100 000 dzīvokļos. Šeit tūlīt jāpiemin, ka, salīdzinot ar citām lielpilsētām, Rīgā pagrabi un bēniņi apdzīvošanai izlietoti visai maz. Pateicoties Rīgas pilsētas būvju valdes aktivitātei, veselībai kaitīgos pagrabus un arī slikti apsildāmās bēniņu telpas nemaz namsaimniekiem neļauj iznomāt. Rīgā dzīvokļu krīzes, ko vēl tik smagi sajuta dažus gadus atpakaļ, nav; arī īres ziņā katrs var izmeklēties savai kabatai piemērotu dzīvokli un dzīvot cilvēcīgos apstākļos. Arī tie pagrabi un bēniņu telpas, kas vēl pagaidām atzīti par cilvēku mājokļiem noderīgiem, tuvākos gados paliks tukši, pateicoties straujiem galvaspilsētas izbūves darbiem.

Arī ērtību ziņā Rīga progresē. Kamēr 1933. g. elektriskā apgaismošana bija 72 716 dzīvokļos, pagājušā gadā baltā gaisma dega jau 77 575 mītnēs, un šogad šis skaitlis vēl krietni audzis. Arī otra nepieciešamā labierīcība — ūdensvads — kļūst pieejama arvien lielākam rīdzinieku skaitam: 1933. g. ūdensvadam bija pieslēgti 62 824, bet 1935. gadā jau — 64 916 dzīvokļi. Pateicoties intensīviem

kanalizācijas darbiem pagājušā vasarā, arī ūdensvada ērtības tagad bauda jau krietni vien lielāks iedzīvotāju skaits. Trešā ērtība katrā dzīvoklī — apkurināšana. Šai ziņā viss vairums Rīgas namu izlieto malku, gan pūloties samazināt tās patēriņu, kas panākams, ierīkojot dzīvokļos modernās, jaunās krāsnis.

Visā Latvijā statistiķi tomēr jau tagad saskaitījuši vairāk kā 800 namu (no tiem vairums Rīgā), kuros iebūvētas centrālās apkures ierīces, kas apkalpojamas akmeņogļēm.

KĀ IETAUPĀMI 600 000 LATU GADĀ

Centrālā apkurināšana gan ļoti patīkama ērtība iedzīvotājiem: nav jādomā par malkas pirkšanu, sagatavošanu un kurināšanu; bet tai arī sava ļaunā puse: katrs ogles gabaliņš no valsts kases prasa valūtu. Tāpēc arī jācenšas ogles izmantot cik iespējams pilnīgi. Ir aplēsts, ka katram namam kurināšanas sezonā nepieciešamas caurmērā 100 tonnas ogļu. Pa visiem 800 namiem Latvijā tas būtu 80 000 tonnu, kas prasa ārzemju valūtu par 2 400 000 latiem. Tādēļ kļūst labi saprotama lietpratēju centība: atrast izeju, lai nepieciešamo ogļu patēriņu samazinātu. Šī izeja arī atrasta — pareizā kurināšanā. Izrādās, ka, pareizi centrālās apkures ierīces apkalpojot, ogļu patēriņu var samazināt par veselu ceturto daļu. Šis apiēsums daudzkārt izmēģināts praksē un pierādījies pareizs. Praktiski mūsu apstākļos tas nozīmē — ietaupīt 20 000 tonnas ogļu, kas naudā dod milzu atlikumu — 600 000 latu. Lai sagatavotu attiecīgus darba pratējus, Darba kamera sarīko kursus, kurus pagājušā gadā divos paņēmienos apmeklēja 160, bet šogad, trešā ciklā, 30 centrālās apkures strādnieku. Tas pagaidām nav liels, bet tomēr jūtams solis uz priekšu.

Kad stāv 11. novembra bulvārī un miglainā rudens dienā skatās pāri svina pelēkam Daugavas plūdumam no augas dienas dārdošā pontonu tilta pa labi, pret Pārdaugavas staltajiem namiem, izceļas augsts, melns valnis. Skaists tas nav — tiesa, bet jau gadu desmitiem ilgi šaurā pussalas mēle izmantota melnā zelta glabāšanai. Ērtā piebraukšana laikam kuģiniekus pamudināja savu melno kravu novietot tagadējā pontonu tilta galā. Tā tas bija līdz šim, ir vēl šodien, bet drīz vairs nebūs. Rīgai jābūt ne vien praktiskai, bet arī skaistai pilsētai. Tāpēc arī augstajam valnim nāksies meklēt citur vietu.

Sodien vēl no tilta līdz mūžīgi zibšņojošai signālu ugunij Āgenskalna līča galā ogļu krasts divstāvu nama augstumā. Pagaidām arī nokūpējušie, neveiklie «ogļenieki», kas vienādi visās pasaules jūrās, var darīt citus darbus. Tikai kad Bolderājā sāks dūmot «Krišjānis Valdemārs», tie steigsies atpakaļ Rīgu apgādāt oglēm visai ziemai, pirms vēl līcī jāsauc ledus lauzējs palīgā.

Tagad tikai melnie vīri raujas vaiga sviedros. Viņi smagos ogļu gabalus, kas tumšos pazemes dziļumos nogulējuši daudzus gadu tūkstošus, krauj modernās tehnikas jaunizgudrojumā — smagā automobilī, lai aizvestu «darbā» sarkanās, spokaini rūcošās krāsnīs.

Pie «Kardifa» ogļu grēdas sastopu Mārtiņu Libertu un Ernestu Purgaili, kas patlaban piekrauj ogļu putekļiem nokūpējušu mašīnu. Arī viņi paši nav gaišāki, bet ko lai dara — ogles pašas mašīnā nekāpj — tā viņi nosmejas. Smalkākos gabalus iesviež lāpstām, bet lielākie, kas dažs sver vairāk kilogramu, jāņem rokās un jāmet smagās kravas galā.

— Mums darba netrūkst! — viņi stāsta, jo ogles tagad vajadzīgas ne tikai dažādiem rūpniecības uzņēmumiem, bet arī apkurināšanai. Ik dienas no visa Daugavas krasta aizved vismaz 1000 tonnu. Tur ir vīriem ko celt.

Auto drīz vien pilns, to uzbrauc uz svariem, nosver, un, slaidu loku tilta galā apmetis, tas dodas pāri Daugavai, kur zem lielā ostas celtņa gigantiskām rokām redz jaunu darba ainu. Arī Daugavas labais krasts gādā, lai pilsētas iedzīvotāju simts tūkstošiem drēgnās rudens un saltās ziemas dienās netrūktu mājīgā siltuma viņu dzīvokļos.

«LAIMONS» NO UPESGRIVAS

Sis Laimons nav stalts zvejnieku jauneklis, kas no Kurzemes jūrmalas būtu atbraucis apskatīt galvaspilsētu. «Laimons» ir vecs burinieks, kuram tagad gan vairs nav ne mastu, ne buru. Melni nodarvoto kasti izlieto vienkāršam darbam — malkas pārvešanai no Kurzemes jūrmalas. Aizjūdz priekšā velkoni, un «Laimons» savus 540 sterus smagās bērza malkas viegli atlīgo uz Rīgu. Nelaime tikai viena: «Laimons» spēj strādāt vienīgi lēnā laikā. Tikko jūrā pie Upesgrīvas pūš stiprais rudens vējš, «Lai-

mons» sāk nežēlīgi zvalstīties un iekraušanas darbiem jāmet miers. Tāpēc arī strādniekiem darbs stipri nenoteikts: laiks rāms, «Laimons» jau pāris dienās aizbrauc līdz Kurzemes jūrmalai, uzņem savu steru skaitu un atgriežas Rīgā.

— Bet, kad iznāk vētra, gaidi nedēļām! — stāsta malkas izkrāvēji.

— Nupat viena pati «tūre» ilga trīs nedēļas! — Laika apstākļi, protams, bieži izjauc arī strādnieku izpeļņas lēses. Ja jūra mierīga un «Laimons» var strādāt, strādnieki nopelna pieklājīgi, kaut arī darbs smags. Nav viegla lieta cilāt zaļās bērza šķilas, kraut tās platās ķerrās un pa šauru dēli nostumt krastā, kur malka atkal jāsakrauj rūpīgās grēdās.

— Cik tad dienā, šitā strādājot, var nopelnīt?

— Mums maksā latu divdesmit santīmu par katriem izkrautiem deviņiem steriem, — stāsta strādnieki, — un, ja dūšīgi strādā, — 45 sterus katrs noliekam vietā.

— Tā jau nevarētu sūdzēties, — stāsta kāds cits, — bijis darbs tikai katru dienu...

— Vai tad rīdzinieki malku nepērk?

— Kur nu bez pirkšanas! Katru dienu aiziet savi 450 steri. Mūsu lielākās naidnieces — rudens vētras, bet patlaban viņu laiks.

Šodien tomēr Daugavas krastā, zem ostas celtņa garām rokām, kas no Daugavas dziļumiem ceļ augšā vecos tilta pāļus, stāv noplukušais «Laimons» ar baltiem bērziem. Gadu simtus tie šalkuši Upesgrīvas birzīs, bet tagad tos aprīs galvaspilsētas namu versmīgās krāsnis.

— Cerēsim uz labu laiku, varēs braukt atkal jūrā, — dzirdu runājam stipros ostas strādniekus, kuru darba gaitas tomēr nosaka skaudrie rudens vēji.

Viens no lielākiem kurināmā piegādātājiem Rīgai ir valsts. Zemkopības ministrija saimnieciskā kārtā sagatavoto malku valsts mežos nogādā Rīgā, kur «kurināšanas» sezonā darbojas četras lielas krautuves: Rīgas preču stacijā, abos Daugavas krastos un Torņakalnā. Mežu departamenta malku galvenā kārtā izlieto valsts darbinieki, kuriem to dod uz nomaksu. To var iegādāties arī kurš katrs cits Rīgas iedzīvotājs. Vajaga tikai aiziet uz Zemkopības ministriju, samaksāt naudu un izprasīt attiecīgu zīmi, pret kuru laukumā var saņemt malku. Ātri, ērti un bez kādas kaulēšanās pircējs saņem noteikti pareizu mēru labas malkas.

— Cik malkas gadā jūs Rīgai piegādājat? — jautāju Mežu departamenta Mežu izstrādāšanas daļas vadītājam inž. Padēlam.

— 170 000—180 000 steru! — skanēja atbilde.

— Un cena?

— Caurmērā seši lati piecdesmit līdz septiņi lati sterā. Kopsummā tas būs vairāk par miljonu latu. Šo malku pa lielākai tiesai izlieto vienīgi valsts iestādes un to darbinieki.

KUNGS, VAI NEPIRKSIM MALKU?

Viena no lielākām Mežu departamenta malkas krautuvēm — Rīgas preču stacijā. Liela daļa plašā stacijas laukuma aizņemta malkas grēdām, bet arvien vēl jauni krājumi nāk klāt. Ziema tuvojas, un malkas iepirkšanās sezona patlaban pilnā gaitā. Tikko pienācis vesels vilciena sastāvs smagu bērza šķilu. Sarkaniem preču vagoniem durvis līdz galam vaļā. Zili blūžoti vīri, cepures no sakarsušām pierēm tālu pakausī atstūmuši, svież šķilas augstā kaudzē.

— Katram vagonam noteikts savs izkraušanas laiks, jāsarauj! — viņi saka, un šķilas kā vieglas paijiņas lido laukā gan pa durvīm, gan arī pa šaurajiem preču vagona lodziņiem.

— Katrā vagonā 30 steru. Par izsviešanu no vagona, izšķirošanu pēc labuma un sakraušanu grēdā mēs nopelnām 5 latus. Dienā vagonu var izstrādāt.

— Kā klājas zāģeriem? — jautāju pavecam vīram zāģi un cirvi plecos, kura pirmais pretjautājums:

— Kungs, vai nepirksim malku?

Rudeņos jau zāģeri nevarot daudz gausties, viņš stāsta.

— Kas krāsotājiem vasara, mums rudens. Ja tagad dūšīgāk nepastrādāsi, kad tad? — Izrādās tomēr, ka arī zāģeriem sava sāpe sirdī: rīdziniekiem patīkot zāģēt pašiem. — Kas tur nu prātīgs var iznākt, kur nejēga ķeras pie lietas! Bet tas viņiem, lūk, sports, fiziska nodarbošanās... Rīdziniekiem tomēr nevajadzētu aizmirst, ka malkas zāģēšana — mūsu tiesības, jo ar to vairāki simti cilvēku pelna maizi, — svarīgi nosaka sirmais zāģeris. Viņš gan tūlīt pats atzīstas, ka vasarā drusku iekāpis citu daļā — strādājis pie Rīgas ielu bruģēšanas.

— Cik tad varat nopelnīt?

— Maizīte iznāk! — Viņš pasmaida un aiziet, jo pa dubļaino ceļu patlaban šurp līgo smagā ormaņa baltenis. Līdzi nāk cilvēks baltu zīmi rokā. — Kungs, vai nepirksim malku? — atkal jautā vīrs ar zāģi mugurā.

— Jau nopirkta!

— Tas labi! Tad jau vajadzēs zāģera?

— Vajadzēs!

Nu sākas līgšana, un visi pazūd malkas grēdu labirintos.

PIE MUMS BEZ KAULĒŠANĀS

Nav nemaz tik seni tie laiki, kad malkas tirgus atgādināja zināmo ielu mūsu galvaspilsētā, kur senāk pircēji rauti aiz svārku stērbelēm iekšā. Rezultātā paši malkas tirgotāji «apēda» viens otru, bet sezonas laikā pircējiem lika maksāt gluži spekulatīvas cenas. Valdība šo stāvokli vienā vilcienā izbeidza: noteica malkai cietas cenas. Tas līdzēja. Katrs rīdzinieks, kam malka vajadzīga, cenu inspektora noteikto maksu zina un par to santīmu vairāk nemaksā. Arī tirgotājiem dots savs pienācīgs peļņas procents, un šodien privātos malkas laukumos dzīve pavisam mierīga. Ejat, kur vēlaties, attiecīga labuma malkai cena visur viena. Tam ārkārtīga nozīme, jo privātais tirgus sniedzas daudzos simts tūkstošos steru, stipri pārsniedzot pat Mežu departamenta piegādātos daudzumus.

— Tagad arī pie mums bez kaulēšanās! — saka paši tirgotāji.

Rīgas apkurināšana dod darbu daudziem. Vispirms malkas sagatavotājiem mežos. Katru ziemu tur darbu un maizi atrod vairāki desmiti tūkstoši cilvēku. No tiem laba daļa strādā tieši Rīgai. Tūkstošos sniedzas arī vedēju skaits, kas sagatavoto malku nogādā dzelzceļa stacijās. Mazums nav krāvēju vagonos un vēlāk grēdās, vedēju, zāģētāju un skaldītāju. Tūkstošu tūkstošiem malka dod ne tikai siltumu, bet arī maizi. Tāpēc arī tā maksā miljonus, kuriem ik ziemu tomēr jāizkūp gaisā.

VECĀKĀ RĪGAS LATVIETE

MEITASMEITA 100 GADUS JAUNĀKA PAR VECMĀMIŅU. ZALDĀTU ĶERŠANA PA MĀJĀM. MŪŽA ATMIŅU STĀSTS

Pēdējā tautas skaitīšanā Rīgā trīs personas atzīmētas vecākas par 100 gadiem. Šīs trīs visas ir sievietes un

pēc tautībām: latviete, žīdiete un lietuviete. Viņu vecums: 107, 102 un 113 gadu.

Latviete **Lība Meiere**, pēc dzimšanas Birzniece, dzīvo Pārdaugavā, M. Nometņu ielā 19, kopā ar meitu un meitasmeitu. Pēdējā tepat 100 gadus jaunāka par vecmāmiņu — viņai tikai 10 gadi. Lība Meiere samērā žirgta, kaut gan lielā gadu nasta jūtami saliekusi viņas stāvu; dzird viņa pietiekoši labi, saprot ikkatru vārdu, arī klusāk teiktu. Bet redze jau jūtami vājāka. Saprotams, darbs šim lielajam vecumam nav pa spēkam — lielāko tiesu viņa pavada istabā. Siltākās dienās gan pati iziet saulītē, uz spieķīša atbalstīdamās. Sarunājas ar citām mājas iemītniecēm, bet noskārstams, ka viņa še pilsētā jūtas lielā vientulībā. Nav tā kā uz laukiem, ar kuriem saaugusi, kur aizritējis viņas garākais mūža cēliens. Nav Rīgā viņai paziņu, nav sirmā mūža tecējuma līdzgaitnieku. Garas un vientulības pilnas stundas viņai ir, kad dienās dzīvoklī paliek viena: meita darbā, mazmeita skolā. Šādos brīžos gribētu ko strādāt, bet pirksti neklausa, acis miglojas, trūkst arī cilvēku, ar kuriem pārmainīt valodas.

Lības Meieres pasē dzimšanas laiks rakstīts 1829. gadā.

Auru pagasta valde, kas dokumentu izdevusi, acīmredzot savās aktīs nav varējusi atrast viņas dzimšanas dienu un mēnesi. Vai vispār tas kur sameklējams, bet pati M. uzdod, ka dzimusi 29. septembrī, ko ikgadus svin kā savus šūpļa svētkus.

Sirmā māmuļa, kas savām acīm skatījusi vesela gadu simteņa notikumus mūsu zemē, bijusi aculieciniece un līdzgaitniece klaušu laikiem, savā mūžā par dzīves augstāko uzdevumu stādījusi darbu, šo veco latviešu tikumu, atmiņu stāstā

viņa par darbu runā kā par svētumu un dzīves gudrību piepildīšanos.

Viņas atmiņu pūrs nav plašs, galvenā kārtā tas vijas ap personīgās dzīves spilgtākiem notikumiem. Lielais vecums bijušo laiku pieredzējumus izdzēsis no atmiņas vai arī atstājis saraustītas un neskaidras kontūras. Šis tas viņas atmiņā vēl palicis. Viņa atceras, kā lauku ļaudis gājuši muižā pildīt klaušas, kā katram ierādīts savs gabals tīrumā pie rudzu pļaušanas, kā dažreiz ļaudis pērti, cik lielas grūtības pārcietuši un cik nežēlīga bijusi muižnieku izturēšanās. Klaušu gaitas pildījusi arī viņa, kad abi ar vīru gājuši muižas darbos. Tomēr par šiem smagajiem kal-

pināšanas darbiem Lība Meiere neatsaucas ar rūgtumu vai nepatiku. — Kad jauns un spēcīgs, tad neviens darbs nav par grūtu — tagad, brīvā sēdot, grūtāk, — nosaka viņa. Pieminot šos senos laikus, M. vēl piebilst: — Apguldiešos toreiz valdīja muižas kungs, ko par Lintiņu sauca.

Dzimusi viņa esot apguldnieku pagastā, ne aureniekos, jo tad vēl abi novadi esot bijuši kopā salaisti. Viņas tēvs bijis drēbnieks, miris jaunībā ar kakla diloni, kad meitenei bijuši tikai daži gadi. Māte gan nodzīvojusi pāri 80 gadiem. Pēc tēva nāves māte apprecējusies otrreiz un Lība nodota radu audzināšanā. Lības Meieres vīrs Juris miris priekš pasaules kara, sasniegdams 110 gadu vecumu.

Tā bijusi stipra ģimene,

jo arī vīramāte nodzīvojusi sirmu vecumu — 128 gadus. Kad viņa runā par savu jaunību un apprecēšanos, tad šai stāstā netrūkst arī jautrības, par ko pati brīžiem pasmaida. Viņas vīrs aizgājis karadienestā, kad pati vēl gulējusi šūpulī. Tos laikos zaldāti ķerti pa mājām. Šāds liktenis ķēris arī Juri — nodots pret paša gribu, jo atteicies precēt meitu, kas viņam izraudzīta. Kad pārnācis mājās, Lība jau bijusi liela meita, strādājusi muižā par saimnieci. Viens otru toreiz nepazinuši. Kādu dienu Juris ieradies muižā ar kara godazīmēm pie krūtīm. No vairākām muižas kalpotājām ieskatījis viņu — Lību Birznieci. Juris Meiers dienestā noņemts uz 25 gadiem, kalpojis ķeizaram — dusmīgam Nikolajam, kā to tautā saukuši (cars Nikolajs I), cīnījies pret turkiem pie Krimas, pēc dienesta dzimtenē pārnācis kājām. Mājās atlaists drusciņ agrāk par laiku, jo bijis iznesīgs, labi ieredzēts no savas priekšniecības, arī labs mednieks un, L. M. vārdiem runājot, «ģenerālim nošāvis pa zaķim vai putnam, tāpēc arī ātrāk ticis mājās».

Pēc apprecēšanās dzīvojuši gan muižā, gan uz laukiem. Vēlāk pārgājuši dzīvot uz Jelgavu, kur vīrs uzsācis kurpnieka amatu. Še pārdzīvotas smagas dienas. Vīrs mīlējis bieži ieskatīties glāzītē, kāpēc ģimenes rūpes uzgulušās Lībai. Bet arī šo dzīves posmu viņa neatceras tumšās krāsās. Darbs bijis, gan jau situšies cauri visām grūtībām. Arī še viņa ar smaidu atceras jautros brīžus. No kroga pārnākdams, vīrs arvienu mēdzis trallināt «Ak, kaut man 1000 mēles būtu». Tādos brīžos dusmas pārgājušas un atlicies noteikt: «Nevaldāms esi ar vienu mēli, ko darīšu, ja būs 1000.» No Jelgavas viņu ceļš virzījies uz aure-

nieku nespējnieku namu, kur Lība uzņēmusies saimnieces pienākumus. Bijusi gan pāri 70 gadiem, bet darbs labi veicies. Še miris arī viņas vīrs. Viņi izaudzinājuši divas meitas. Vecākā Karolina Barga ar vīru 1915. gadā emigrējusi uz Vāciju, pēc atgriešanās no turienes izņēmusi māti no patversmes un tagad dzīvo kopā.

Tāds ir vecākās Rīgas sievietes mūža atmiņu stāsts. Viņas meita piebilst: «Brīžiem mātes veselība sabrūk, pati neko [ne]var, jācilā. Liekas, nupat, nupat aizies. Bet otrā dienā, skatos, spirgta un vesela atsēdusies savas gultas maliņā un mudina mani un mazmeitu.»

RĪGAS ORMAŅI MĀCĀS BRAUKŠANAS LIKUMUS

Katra darba darītājam jāzina ne vien savas tiesības, bet jo vairāk pienākumi. Pie šīs kategorijas pieskaitāmi arī ormaņi, kuriem jāstrādā drudžainas steigas pilnās ielās, vienmēr atbildot ne tikai par sevi, bet arī pasažieriem, ielu gājējiem un braucējiem. Satiksmes nelaimju ziņā gan mēs tālu stāvam aiz daudzām citām zemēm, tomēr arī Rīgā vien dienā notiek caurmērā četras satiksmes klizmas.

Gada laikā ielās ievaino vairāk kā 900 cilvēku, bet galu dabū — 19.

Salīdzinot ar citām valstīm, kur motorizētā satiksme vēl vairāk attīstīta, tie, protams, «sīkumi», jo tur ik gadus dažādi satiksmes līdzekļi sakropļo un nogalina desmitiem tūkstošiem cilvēku. Bet mums jau nav viņu «rekordiem» jāseko. Gluži otrādi — visiem spēkiem jāmēģina katastrofu skaitu samazināt. Tas panākams vispirms ar pienācīgu likumu un noteikumu respektēšanu. Šai nolūkā arī Rīgas ormaņu biedrība vakar Grāmatrūpniecības arodu savienības zālē bij sarīkojusi visu Rīgas ormaņu sapulci. Noteiktam laikam tuvojoties, visa Lāčplēša iela pilna kustīgu vīru, kurus parasti var redzēt sēdam uz savas augstās bukas. Redz arī vairākas glīti ģērbušās pusmūža sievietes, par kurām neviens neteiks, ka tās strādā ormaņa darbu.

Biedrības priekšnieks Roze ziņo, ka Rīgas ormaņiem esot trīs «saimnieki», kuru prasības jāievēro. Tie — Darba kamera, prefektūra un Dzīvnieku aizsardzības biedrība. Darba kameras, kā arī ormaņu augstākās arodnieciskās aizstāves vārdā sapulcējušos uzrunāja darba insp[ektors] Grebežs. Viņš sapulci sveicināja kameras priekšsēdētāja K. Egles vārdā. Aicināja visus ormaņus iegaumēt, ka vi-

sur pirmā vietā liekamas vispārības un tad tikai savas intereses. Jāmācās pildīt pienākumi.

Kad runātāja vietā parādījās 7. policijas iec[irkņa] priekšnieka pal[īgs] G. Matīss, zālē jūtama sakustēšanās.

— Dažs labs no jums gan brauc jau 40 gadu, bet arvien vēl jāsastop dažādi starpgadījumi. Tas tāpēc, ka labi nezināt visus noteikumus, — teica prefektūras pārstāvis. Nu sākās gara skaidrošanās. Piemēram, neskaidrība par zīmēm. Ielu stūros var redzēt krāsainus trijstūrus. Tie braucējiem ziņo, ka viņa priekšā atrodas galvenās satiksmes ielas. Citādos uzskatos bija kāds ormanis. Viņš pastāvēja, ka trijstūri norāda, kur viņam tiesības... gaidīt pasažierus. Tāpat neievēro arī satiksmes pirmo bausli, ka jābrauc pa labo pusi un apgriezt drīkst tikai ielu krustojumos. Stūros ormaņi bieži aizmirst pacelt roku, lai parādītu, uz kuru pusi brauks. Nezina arī, ka tramvajus, kad tie apstājušies, drīkst apbraukt tikai soļos, bet, ugunsdzēsēju automobilim tuvojoties, — jāapstājas pavisam. Vēl mazāk ievēro, ka ielu krustojumos aizliegts aizsprostot pārejas joslu, kas pieder gājējiem. Tāpat aizmirst, ka nedrīkst braukt pa tramvaja sliedēm un ielās vākt pasažierus.

— Rīgā nevar rīkoties, kā darīja senāk Maskavā. Tur ormanis braukāja lēniem soļiem un katru gājēju uzrunāja: «Barin, pojeģim?»

Daudz un dažādus jautājumus izskaidroja referents. Tomēr jautājumos izcēlās liels troksnis. Katram bija kas prasāms. Tā viens gribēja zināt, kāpēc četrus maza auguma pasažierus aizliegts vest, bet pazīstamo vēžu karali, kas viens pats sverot daudz vairāk, drīkst.

Beigās vēl runāja Dzīvnieku aizsardzības biedrības pārstāvis B ā c e. Arī te iznāca sava pārspriešana. Kāds ormanis, kas sevi rekomendēja par lielu zirgu mī[otāju, piem., nekādi nevarēja saprast, kāpēc vieglā pajūgā zirgu četri pasažieri nomoca, bet smagā orē, kur iekrauj 1500 kg, ne.

SAGATAVOŠANĀS LIELAI DZĪVEI

TRĪS RĪGAS SKOLAS, KURĀS MĀCA DARBU

— Rīga mīl savas skolas! — tā ir uzsvēris pilsētas galva R. L i e p i ņ š. Šie vārdi nav tikai vārdi, bet dziļākā patiesība, jo Rīga tiešām tautas izglītībai veltī lielu

uzmanību un ik gadus skolu uzturēšanai izdod vairāk kā 6 miljonus latu.

Tagad visās Latvijas malās paceļas jauni skolu nami un galvaspilsēta ar savām skolām, kas dažreiz atgādina skaistas pilis, dažā ziņā še rāda priekšzīmi. Arī skolu apmeklētāju skaita ziņā Rīga uzrāda iepriecinošus skaitļus. Skolēnu skaits sniedzas vairākos desmitos tūkstošos: pamatskolās mācās ap 32 000, bet ģimnāzijās un arodu skolās vairāk kā 5000 audzēkņu. Šinī mācību gadā arī citādi Rīgas skolu darbā iepriecinošas pārgrozības — nākuši klāt divi jauni skolas nami. Sarkandaugavas skolēni agrāko neērto telpu vietā dabūjuši jaunu skolas namu, bet jauktu tautību pamatskolu audzēkņi no Brīvzemnieku ielas mazā koka namiņa pārcēlušies uz jaunām telpām Dārtas ielā. Šoruden Rīgā jau varēja saskaitīt septiņas jaunas skolas, kas celtas pēdējos gados. Bet Rīgas pilsētas centība — gādāt galvaspilsētas iedzīvotāju jaunai paaudzei vienmēr lielākas un labākas iespējas tikt pie izglītības — ar to nebeidzas. Jau tagad pilsētas valde pieņēmusi atkal divu jaunu skolu projektus, kuru pamata akmeņus guldīs tuvākā nākotnē.

Arī pašā audzināšanā Rīgas skolas gājušas uz priekšu — sākta zēnu atdalīšana no meitenēm, jo modernā pedagoģija atzīst, ka tā mācībās sasniedzami lielāki panākumi. Nākotnē nodomāts ne vien ierīkot atsevišķas klases meitenēm un zēniem, bet abus dzimumus dalīt pat savās skolās. Tomēr vislielākā vērība piegriezta praktiskai aroda izglītībai. Šai nolūkā jau atvērtas jaunas skolas. Arī tuvākā nākotnē paredzēts dibināt vēl citas praktiskā tipa mācību iestādes. Līdz šim ar panākumiem jau darbojas trīs pēc 15. maija dibinātās skolas. Tās ir tirdzniecības darbinieku, tehnisko strādnieku un mājsaimniecības skolas, kas, visu vērību piegriezdamas aroda iemācīšanai, ieguvušas vislielāko atzinību tieši strādnieku aprindās. Bez šīm trim gluži praktiskām arodu skolām pie V. Olava komercskolas nodibināts tirdzniecības nozarojums. Vairāk kā 120 audzēkņu še trīsgadu kursā iegūs visas vajadzīgās zināšanas tirdzniecības uzņēmumu kantoru darbinieku pienākumiem.

Šinī gadījumā tomēr gribētos vairāk apskatīt skolas, kurās īpaši māca pašus arodus, sagatavo jauniešus dzīvei, kurā pastāvēt var tikai darba labākais pratējs. Šai ziņā pirmā vietā minama Rīgas pilsētas Tirdzniecības darbinieku skola Kronvalda bulvārī 8. Tirdzniecība ir viena no

plašākām darba nozarēm, kurā maizi nopelna vairāki desmiti tūkstoši cilvēku. Agrākos laikos par veikalu pārdevēju sagatavošanu neviens nedomāja. Tirgotāji apmierinājās ar parastiem «bodes zeļļiem», kas, gadiem veikalos strādādami, savos pienākumos ielauzījās. Toreiz tā varēja. Mūsdienu tirgotājam pircēja prasības un konkurences cīņa stāda pavisam citas prasības. To pildīšanai vajadzīgi mācīti veikalu darbinieki, kas savā arodā prot vairāk kā tikai iesvērt preces. Tos var dot tikai skola, kas par savu uzdevumu uzskata veikalu darbinieku praktisku sagatavošanu. Šo darbu veic Tirdzniecības darbinieku skola.

LAIPNĪBA NEMAKSĀ NAUDU

Kronvalda bulvārī 8, kur pa dienu mācās 23. pamatskolas audzēkņi, plkst. 7.30 vakarā, kad jau aizvērušies Rīgas veikali, pa platajām kāpēm kāpj 100 centīgu jaunekļu. Liela daļa viņu visu dienu nostāvējuši veikalos aiz letes gan kā vienkārši mācekļi, gan jaunākie pārdevēji. Ir arī tādi, kas tirdzniecībā vēl nestrādā, bet uzskata to par savu dzīves uzdevumu. Tomēr vairumam bez pilnas pamatskolas izglītības jau aiz muguras arī zināma veikala prakse. Pagaidām viņus skolā uzņēma bez kādiem pārbaudījumiem, bet nākotnē būs arī tie, lai skolā iekļūtu tikai tādi, kas darbam tirdzniecībā patiesi piemēroti.

— Mūsu skolas programma pieskaņota tieši praktiskam darbam, izmetot visus pieciešamos teorētiskos priekšmetus, — saka Tirdzniecības darbinieku skolas priekšnieks Tērauds. — Mēs mācām tikai darbā vajadzīgas lietas: veikalu iekārtošanu, pircēju apkalpošanu, pārdošanas tehniku, preču svēršanu un iesaiņošanu, skatulogu dekorēšanu, tirdzniecisko rēķināšanu, latviešu, vācu un krievu valodas, grāmatvedību, glītrakstīšanu un citas veikalu darbiniekiem vajadzīgas zināšanas. Tirdznieciskā rēķināšanā galveno vērību veltām, lai nākamais pārdevējs prastu ātri galvā aplēst vienkāršas aritmētiskas darbības, svešās valodās iemācām vismaz pirmam sākumam vajadzīgo veikala sarunām. Arī citos priekšmetos visa vērība darbam.

Mēs mācām ar pircējiem apieties, un tur viena no lielākām mākām — vienmēr smaidīt. Saīdzis pārdevējs — veikala nāve — tas tagad vispār atzīts. Skolā apmācītais pārdevējs nekad pircējam nerādīs savu slikto garastāvokli,

jo, «sakaitinot pircēju, tas viņam labāks nekļūs». Līdz šim jau Tirdzniecības darbinieku skolu beiguši 25 audzēkņi, no kuriem, atskaitot divas meitenes, visi atraduši darbu. Skola nevienu nesaista solījumiem apgādāt darbu. Tas arī nemaz nav vajadzīgs, jo sava darba labs pratējs vienmēr vietu atradīs. Tirdzniecības darbinieku skolu arī var beigt tikai labākie no labākiem. Tā izlasās tikai tie, kam tirdzniecībā spējas. Tās vislabāk pārbaudīt pašas skolas «veikalā». Arī tāds Tirdzniecības darbinieku skolai ir. Preču vietā tajā ir tukšas raibās kārbas, cukura un miltu vietā — dzeltēnā smilts vai zāģu skaidas. Tas tomēr netraucē nākošiem veikalniekiem trenēties veiklībā un sarunās ar «pircējiem», kas nāk «iepirkties». Ļoti daudz darba audzēkņiem sava veikala loga dekorēšanā. Tas izdevies tik spoži, ka... piekrāpti pat zagļi. Kādreiz tie izsituši paraugveikaliņa logu, lai iegūtu šokolādi, bet, sev par lielu pārsteigumu, nolaupījuši tikai tukšus iesaiņojumus.

Mums vajadzētu tikai savas telpas, tad skolas darbs vēl vairāk sekmētos, — saka priekšnieks un tūlīt piemetina: — Rīga jau arī par to gādā: kad būsim savu skolu nopelnījuši, tā, protams, arī būs!

DIVI KONDITORI MĀCĀS ELEKTROTEHNIKU

Pārdaugavā, Dārtas ielā 41-a, atkal pamatskolas telpās, mitinās otra praktiskā darba mācību iestāde — tehniskā strādnieku skola. To vada inž. Mellups. Skolā divi nozarojumi — būvniecības un metālu apstrādāšanas, kuros mācās 116 audzēkņu. Ja Tirdzniecības darbinieku skolu apmeklē īpaši jauni ļaudis, tad še var sastapt arī pusmūža vīrus. Viņi jau gadiem nostrādājuši savā arodā, bet pat mūža otrā pusē vēl atgriežas skolas solā. Kā izņēmumu var minēt divus konditorus, kas gatavojas elektrotehniķu amatam. Divos gados viņi to arī pagūs un savā jaunā darbā varēs stāties kā īsti lietpratēji.

— Pagaidām mums vēl darbnīcu praktiskām nodarbībām nav, — stāsta skolas priekšnieks. — Tomēr jau tuvākā nākotnē šis trūkums būs novērsts un klasē iegaumēto audzēkņi varēs izmēģināt turpat skolas darbnīcās. Tomēr jau arī tagad gandrīz visi 2. klases audzēkņi strādā savos arodos, kas skolas darba panākumus tikai sekmē un mūsu rūpniecībai dod jaunus, kvalificētus strādniekus.

Valdemāra ielā, kur rindām vien brauc pludlīniju limuzīni, bet vasaras un rudens novakaros no «Imkas» sporta laukuma atlīgo futbola entuziastu gaviles, mazā savrupmājiņā mitinās pavisam īpata mācību iestāde — Rīgas pilsētas mājsaimniecības skola. Enerģiskās priekšnieces Rocēna kundzes vadībā te mācās 80 centīgas meičas, kas viena gada laikā sagatavojas mājsaimnieču pienākumiem.

— Mēs strādājam divās maiņās. Dienas kursam nedēļā 36, vakara — 21 stunda. Šai laikā audzēknes mācās latviešu valodu, barības mācību, lai prastu ēdienu pagatavot pēc jaunākiem zinātnes atzinumiem, veselības mācību, kurā galveno vērību piegriež sievietes higiēnai un zīdaiņu kopšanai. Bez tam skolas programmā dzīves mācība, praktiskā ēdienu gatavošana, sakārtošana, pasniegšana utt. Skolā audzēknes pieradina darbam ģimenē. Še viņām jāveic visi darbi, grīdu mazgāšanu, dzīvokļu uzkopšanu un katrai sievietei tik nepatīkamās «veļas dienas» neizslēdzot.

Tā stāsta skolas vadītāja un tūlīt piemin, ka visas skolu beigušās atradušas darbu. — Mūsu absolventes prot strādāt! — viņa saka. Par to tūlīt pārliecināmies, ieejot moderni iekārtotā mācību virtuvē, kur pie malkas un gāzes plītēm raujas 20 skolnieces.

— Katrai skolniecei jāgatavo ēdiens četrām personām. Viņai ēdiena pašizmaksa arī sīki jāaplēš.

— Cik tad jums maksā divu ēdienu pusdienas vienai personai?

— Lēti, — smaidīdama saka priekšniece, — 28—35 santīmi! Pašas audzēknes dienas klasē par 8 pusdienām maksā 1,30 ls, bet vakara klasē par 4 ēšanas reizēm pat tikai 80 santīmu.

— Jums tad pavisam lēta skola?

— Jā, pavisam! Mācību maksa 10 latu gadā. Bez tam par apm. 17 latiem jāiegādājas darba drēbes. Tas viss! Rīgas pilsētas mājsaimniecības skola domāta mazturīgākām aprindām, kas arī te mācās. Še viņas pašas gatavo sev darba drēbes, mazgā tās īpašā mazgātavā. Te audzēknes iemācās visu, kas nepieciešams mājas dzīvē, jo skola negatavo saimnieces publiskām iestādēm, bet mājsaimniecībai. Tur arī aizgājušas strādāt gandrīz visas līdzšinējās 63 absolventes, pie kam viena no viņām bija pat ģimnā-

ziju beigusi un tagad strādā vienā no lielākām Rīgas fabrikām par saimniecības vadītāju.

Trijās praktiskā darba skolās patlaban mācās gandrīz 300 centīgu cilvēku. Jau nākošā pavasarī laba tiesa skolu beigs un stāsies dzīvē kā krietni darba pratēji.

LIELĀS TICĪBAS VARENAIS PIEPILDĪJUMS

UZVARAS LAUKUMĀ JAU STRĀDĀ SIMTS CILVĒKU

Priekš vairākiem gadiem Latvijas Universitātes doc. A. Lamze savā plašajā apcerējumā par teritorijas problēmu Lielrīgas izbūvē skaisti raksta par Pārdaugavas nozīmi nākotnes Rīgas celšanā. Uzvaras laukums un Ķīpsalas dienvidus daļa ir tās vietas, kas visvairāk sajūsmina šo celtnieku. Uzvaras laukuma priekšrocībās docents ieskata vēl to, ka visa platība pieder pilsētai pašai, tā ka nav jāizdod nauda zemes iegūšanai. Nākotnes Rīgā viņš Ķīpsalu redz, izmantotu celtnieciski, bet Uzvaras laukumā ierīkotus sabiedriskus dēstījumus. Tomēr turpat viņš it kā apraujas savu lielo domu lidojumā un skumji saka:

«Tā ir viena no tādām problēmām, par kurām saka: ja tai tic viens — tā utopija, ja šo domu atbalsta simts — tā ir jau programma, bet, ja par to sāk interesēties tūkstoši, — tā kļūst par īstenību!»

Tā raksta doc. A. Lamze priekš gadiem. Tagad par Uzvaras laukumu neinteresējas vis tūkstoši, bet visa Latvija un sengadus ilgotais kļūst patiesība.

KOBRONA SKANSTĪS UN 400 000 RBĻ.

Patiesi, kur varēja rasties cilvēks, kas sāktu ticēt lielā darba veiksmīgai galā vešanai? Trīs simti piecpadsmit gadus atpakaļ tur, purvainā pļavā, savas skanstis cēla zviedru virsnieks Kobrons. Šīs skanstis kalpoja veselos sešos uzbrukumos, pēdējo reizi pat tikai nepilnus simts gadus atpakaļ — 1854. g. Pēc tam skanstis jau savu nozīmi bija zaudējušas, un ar to lieta bija izbeigta. Pastāvēja tikai viens nosacījums — pilsēta Kobrona skanstīs nedrīkstēja nekā ierīkot. Tikai nepilnus 30 gadus atpakaļ Rīga dabūja tiesības vecos nosacījumus lauzt, un gadu vēlāk

pilsēta atvēlēja tais laikos lielu summu — 400 000 zelta rubļu tā sauktā Pētera parka izbūvei, kurš neatkarīgās Latvijas laikā dabūja Uzvaras parka nosaukumu.

LIELĀ AICINĀJUMA DIENA

Š. g. 29. maijā valsts prezidents **K. Ulmanis** saaicināja pie sevis galvaspilsētas preses pārstāvjus un teica:

«Es gribu teikt dažus vārdus par Rīgas izbūves plānu, kas skar nākotnes iespējas, lai piemērotu Rīgu galvaspilsētas vajadzībām, lai Rīga varētu nākotnē labāk kā līdz šim pildīt galvaspilsētas uzdevumu.»

Prezidents runāja par lieliem nodomiem, pieminot arī strādnieku svētkus, kuriem, Uzvaras laukumu izbūvējot, rastos īsti piemērota vieta. Daudz, daudz ir vajadzību, kuras visas atrisinātos, ja mums būtu spēks ķerties pie lielā darba. Tas prasa vēl vairāk darba, bet Prezidents tic, ka latviešu tautai, kas ne no kā varēja uzcelt savu valsti, uzvarēt svešas varas, arī šis uzdevums pa spēkam. Savu aicinājumu viņš beidza lielas ticības apgarotiem vārdiem:

«Tāpēc tas jāveic vienotā darbā un vienprātībā, rādot, ko tautas kopējiem spēkiem spēj veikt savas valsts celtniecībā, savas galvaspilsētas izdaiļošanā!»

Ka latviešu tauta spēj veikt lielo darbu, pierādījās jau nākošā dienā, kad studenti pirmie pieteicās. «Rustikāņi strādās katru darbu, lai pēc iespējas ātrāk Rīga varētu lepoties ar krāšņo Uzvaras laukumu,» viņi rakstīja Prezidentam, piesakot no savas puses pirmās 500 darbadienas. Kā krastus pārplūdinoša upe — tā tautas sajūsma aizrāva sev līdz arvien jaunus cēlāju pulkus. Tagad jau pāri miljonam latu, tūkstošiem darbadienu un citas lielas vērtības tauta devusi Uzvaras laukumam.

Uzvaras laukums patlaban top. Visi kopā gādājam līdzekļus, solāmies iet strādāt, mācīti vīri rūpīgi apsver visas izbūves varbūtības, lai lielais darbs atbilstu sava radītāja varenai domai. Tomēr arī tagad pašā Uzvaras laukumā ne uz brīdi neapklust darba troksnis. Gan vēl neceļas tieši paša laukuma lielie stadiji, dziesmu svētku estrādes, strādnieku un citiem svētkiem piemērotas vietas, bet darbs tomēr norit. Vasarā, kad Jūrniecības departaments tīrīja Āgenskalna līci, gara dzelzs caurule kā milzīga ziloņa snuķis pludināja smiltis laukuma nosusināšanai. Tagad šie darbi pārtraukti. Nameiša bulvāra malā

tikai radies varens kalns, pret kura sāniem guļ atspiedies melnais snuķis. Liekas, viņš tikai atpūšas, lai jaunotiem spēkiem ķertos atkal pie darba. Ap dzeltēno smilšu kalnu tagad darbojas 80 strādnieku. Tālu no laukuma vidus uz Meža ielu ved šauras sliedītes. Pa tām katru dienu astoņās stundās aizripo 200 smagi piekrautas vagonetes. Smilšu kravai savs uzdevums: celt Nameiša bulvāra caurlauzumu, lai vairs nevajadzētu braukt lielo, ātrai satiksmei bīstamo loku pa Kalnciema ielu. Jaunā bulvāra platums būs 24 metri.

— Kad dara ko, jādara pienācīgi, — saka paveca strādniece, kopā ar citām vagoniņu lēnām pa šauro ceļu ripinādama.

— Tikai tās veco ķieģeļu krautnes gan būs jāaizvāc, — piemetina otra, rādīdama pāri līcim, kur starp vecu velkoņu un laivu vrakiem redzami neizskatīgi nameļi.

— Diez cik jauki neizskatās arī pussairušās Valguma ielas mājiņas, — rāda kāds cits.

— Te būs darbu daudz, — runā vecs strādnieks. — Kur tad paliek Preču stacijas un Torņakalna izbūve, lai Uzvaras laukumam ļaudis varētu piekļūt no visām pusēm.

Bez Nameiša bulvāra izbūves vairāki desmiti citu strādā arī laukuma otrā pusē, kur no Arsenāla smilšu kalniem ved dzeltēno dumbrāju ienaidnieku un gāž purvainās bedrēs, lai, lieliem darbiem sākoties, sīkais jau būtu paveikts.

MAIZE DAUGAVAS KRASTĀ

DIVAS STUNDAS RĪGAS OSTAS «AIZLIEGTĀ TERITORIJĀ»

Osta diez kāpēc daudziem liekas kā kaut kas noslēpumains, baigs, ar nomelnējušiem matrožiem un neizbēgamiem «bičkommeriem». Patiesībā turpretī osta ir tāda pat darbavieta kā fabrika vai citas transporta nozares, kas, visas kopā lēšot, caurmērā nodarbina apm. 9000 cilvēku. Osta pie tam ir viens no sūrākiem darbalaukiem. Kad ienāk kuģis, darbs sviedros, kad kuģu nav, ostas strādniekam ar savu ģimeni jāmāk iztikt ar ietaupīto. No visas dažādās satiksmes un transporta nozarēs nodarbinātās strādnieku saimes Rīgas osta dod maizi ik dienas vairāk kā tūkstotim. Lai dabūtu strādāt visi, ostas strādnieki parasti mainās. Kad darba daudz, strādā visi, kad osta tukšāka, pārējiem darbs nākošā dienā, kad atkal nāk jauni

kuģi. Tā iznāk, ka atsevišķās dienās ostas strādnieks, salīdzinot ar savu darbabiedru kādā fabrikā, nopelna vairāk, bet, caurmērā lēšot, neraugoties uz smago darbu, izpelņa pat zem laba fabrikas strādnieka. Ostas strādnieki tomēr pieder tiem ļaudīm, kas nemīl gausties. Dažs labs visu savu gadu desmitiem garo darba mūžu nostrādājis ostā un pat nedomā citur darbu meklēt.

— Te tomēr tuvāk ūdeņiem un pasaulei, — viņi saka, jo tālo pasaules jūru braucēju romantika arī viņos iezīdusies tikpat stipri kā neizbēgamais ostas strādnieka pavadonis — reimatisms.

TVAIKONIS AR LIEPĀJAS KVIEŠIEM

Agrākos gados Latvijas piekrastes braucēji nostājās gar visu Daugavas krastu. Nereti pie pašas Rīgas pils noberzies burinieks izkrāva Kurzemes jūrmalas mežos cirsto malku, bet turpat tālāk kāds tvaikonis visu krastmalu bija noklājis stiepuļu virtenēm, tukšām petrolejas mucām un jēlādu saiņiem. Tagad arī piekrastes braucējiem ierādīta vieta ostā. Tieši pretī baltai muitas ēkai, dzelzs sētas iežogotā laukuma malā, var apstāties visi vietējie kuģi, un tur arī no agra rīta līdz vēlai pēcpusdienai steiga neapstājas. Lūk, Rīgas—Liepājas—Ventspils līnijas pastāvīgā apkalpotāja «Gaida» izkrauj Kurzemes līdzenumu zeltu — kviešus. Balti nokūpējuši strādnieki garā rindā stājas pie borta, kur krāns paceļ smago kviešu kūļus un strādnieki krauj tos dzirnavu automobilī. Turpat kuģa otrā galā zilblūzainie vīri velk laukā garus dzelzs stieņus.

— Kā veicas?

— Kas ostas strādniekam vainas! — viņi smiedamies atsauc. — Mēs jau skaitāmies pie stiprākiem vīriem.

— Cik tad, kviešus nesot, var nopelnīt?

— Piecpadsmit latu, — kāds iesaucas, bet tūlīt arī pats pasaka, ka drusku salielījies — nopelņa svārstoties ap pieciem latiem astoņās stundās.

Pāris soļus tālāk atkal cita aina. Tur desmit vīri, sakērušies ap smagu čuguna riteni, pūlas to novietot automobiļa platformā. Citi atkal nodarbojas ar ādu saiņu kraušanu lielās grēdās, vēl citi nes papīra malkas gludi mizotos bluķus, un tā astoņas stundas aiziet vienā nepārtrauktā steigā. Vietējo kuģu ostā nav visai daudz. Rīt atkal nāks jauni kuģi un sāksies atkal jauns darbs.

Lai nokļūtu «īstajā» muitas dārzā, lieta vairs nav tik vienkārša. Jākāpj pa muitnīcas platajām kāpnēm otrā stāvā, kur uz kādām durvīm uzraksts:

— Priekšnieka palīgi.

Kā jau darbīgā iestādē, gaidīšanas nav. Priekšnieka palīgs izraksta zīmi, ka divām personām un... vienam fotoaparātam atļauta ieiešana un iziešana aizliegtā teritorijā. Ar to pietiek. Tad mierīgi kāpjam pa cilvēkiem pilnām kāpnēm lejā, ejam pie vārtiem, uzrādām muitniekam atļauju, kurā esam visi trīs godam pieminēti, un lepni dodamies garām traktoriem un kuļmašīnām.

— Tie būs uzticīgi palīgi lauku strādniekiem! — saka vecs vīrs, garām iedams un tūlīt piemetinādams, ka arī pats izbaudījis, ko nozīmē rijas putekļus rīt un sliktam arklam celmainā druvā pakaļ staigāt.

Savas baltās krūtis pret pēcpusdienas sauli pagriezis, stāv tvaikonis «Regīna». Augstu gar kuģa mastiem griežas celtņa rokas, kas vienā paņēmienā spēj cilāt pat 2500 kg, lai it kā rotaļādamies noliktu malā gaiši dzeltēnu ķieģeļu kaudzes.

— Tie ir brīnuma ķieģeļi, — stāsta kāds strādnieks, — jo vairāk dedzina, jo stiprāki paliek!

— Kur tad tādus brīnumus liek?

— Oh, bračiņ, tie visi ies cementa fabriku krāsnīs, kur karstums tūkstošiem grādu, un stikla kausētavās. Kur parastais ķieģelis sadeg drumslās, šis ir acis nepamirkšķinot!

Turpat līdzās brālīgi stāv jaunie automobiļi, «brīnuma traktors» ar mīkstu sēdekli kā limuzīnam un jumtu virs vadītāja galvas, garas rindas smago mašīnu, veselas krautnes dzelzs un svina, bet pašā galā skaisti marmora bluķi. Preču rindu vidū desmitiem ormaņu, smago automobiļu un strādnieku, kas no Rīgas ostas piegādā darbu un darbarīkus daudziem zemes novadiem. Nemitīga steiga, nemitīgs darbs. Bet tas jau arī ir, kas piepilda cilvēka dzīvi un tikai vienīgais spēj darīt viņu laimīgu.

MILŽU MAZIE PALĪGI

Lielie okeāna tvaikoņi, savas rudens vētru rūdītās krūtis cieši ostas akmeņainai malai pieglauduši, mierīgi šūpojas Daugavas ūdeņos. Ceļamie krāni smeļ kravu kuģu ķermeņos, lai izceltu to krastā, vai no krastmalas savās dzelzs ķetnās pakampj sūtījumus tālām aizjūras zemēm.

Bet, tikko tādam jūras milzim jāpakustas kaut turpat ostā no vienas vietas uz otru, bez palīgiem tas netiek no vietas. Pat bez īpaša vadītāja lielais kuģis neatstās pāļus, jo to prasa arī kuģniecības likumi, kas noliedz kuģim ienākt vai aiziet bez loča un spēcīgā velkoņa drošās vadības. Tāpēc katrā ostā nemitīgi kustas velkonīšu flotilijas. Arī Rīgas ostā augas dienas un naktis dūmo vairāki desmiti mazu kuģīšu, kuru 3—5 vīru komandām vienmēr jābūt gatavībā doties palīgā lielajiem jūras milžiem.

Šaurās kajītēs viņiem katram sava koja un visiem kopā mazs galdiņš — tās visas ērtības. Velkoņu kalpotāji, kurus tālbraucēji pat negrib uzskatīt par īstiem jūrniekiem, tomēr dara ļoti atbildīgu darbu, jo lielo kuģu vedējiem katrs ostas stūris jāpazīst kā sava kabata. Pietiek mazākās neuzmanības, lai notiktu nelaime. Arī darba apstākļu ziņā velkoņu komandas nevar daudz izvēlēties. Tāpat algas, īpaši mazo velkonīšu komandām, kas ostā pārvadā tikai smiltīm piekrautās liellaivas vai garās plostu karavānas, nav lielas.

Rīgas ostā mazie velkoņi pa lielākai daļai pieder pašiem vadītājiem. Algas tad viņam nav — cik velkonis «skaidrā» nopelna, tik paliek. Lielākie kuģīši ir rēdereju un Rīgas valdes īpašums.

Āgenskalna līcī stāv Latvijas tvaikonis «Ausma» un patlaban beidz izkraut melno zeltu — akmeņogles. Melni nokūpējuši vīri zilās blūzēs novāc sastatnes, lai «Ausma» varētu doties uz Eksportostu. Tur sarkanais preču vilciens atvedis stutmalku, kas jau garā krautnē nogāzta gar pašu Daugavas malu. Jā, «Ausma» grib gan doties, bet pašai tai nav pa spēkam ne iznākt Daugavas ūdeņos, ne arī piestāties Eksporta ostas krastā. Viņa gaida palīgos nasko «Vanagu», kas jau ilgus gadus, kapt[eiņa] Friča Rutka vadīts, uzmana Rīgas ostu. Soreiz «Ausma», skaļi signalizēdama, izbrauc Daugavas vidū. Eksporta ostā to sagaida strādnieku pulks, speciālists — kuģu sējējs veikli uzķer matrožu sviestās tauvas galu, un pāris minūtēs velkonis, ūdeni pērdams, piegriež tvaikoni tuvāk krastam.

Rīgas ostā ir četri velkoņi, kuriem arī daudz bīstamāks uzdevums kā pārvilkt lielus kuģus no vienas ostas malas uz otru, sagaidīt tos Daugavas «mutē» un novēlēt laimīgu ceļavēju. Vajaga tikai notikt jūrā kādai nelaimei, lai Rīgas ostas priekšnieks dotu rīkojumu glābšanas kuģim.

— Tur cilvēki cīnās ar nāvi, dodaties viņiem palīgā! — Lai nakts vai diena, barga vētra vai migla — viņi nedrīkst

atteikties. Arī «Vanags» — viens no četriem, kuriem vienmēr jābūt gataviem steigties slīkstošiem palīgā.

— Ja avarējušie vēl laivā un viņiem kaut kādas signalizēšanas iespējas, arī lielos viļņos atrast viņus nav tik grūti, — saka kapt. Fr. Rutkis. — Cita lieta, ja nelaime notikusi naktī un miglā. Tad viegli var gadīties, ka glābēji turpat aizbrauc garām un nelaimīgie padoti savam liktenim. Viļņi gāžas pāri glābšanas kuģim, vētra gaudo vantīs, kur jūs tādā ellē saklausīsiet skaņu signālus, ja arī slīkstošie tos vēl spētu noraidīt? Te var līdzēt tikai gaisma.

— Vai pie Rīgas daudziem jūsu palīdzība vajadzīga?

— Ne visai! Tomēr gatavam jābūt arvien — nelaime jau nenāk brēkdama.

Kapteinis Fricis Rutkis izrādās vecs strēlnieks un vienu laiku arī vāciešu gūsteknis. — Aizveda mani līdz Jelgavai, — viņš, atmiņās kavēdamies, stāsta, — bet tad es savus gūstītājus vienkārši atstāju Dieva zināšanā un aizbēgu. Tad atnāca deviņpadsmitais gads. Tad arī man bija izdevība piedalīties lielajās cīņās. Manos uzdevumos ietilpa vadīt pilsētas kuģi «K», kas tais laikos bija pielāgots kara apstākļiem. Vedām partizānus uz Upesgrīvu. Šis brauciens izdevās labi. Ne tā gāja pie Kauguriem, kur kuģim vajadzēja izcelt desantu vāciešu aizmugurē. Mūs bija pamanījis ienaidnieks un, tikko kareivji sāka kāpt malā, atklāja niknu ložmetēju uguni. Ievainoja deviņus cilvēkus, to vidū arī abus virsniekus. Kādā citā braucienā tikko nedabūju galu arī pats.

Augšā, pretī pilij, saskatāmi mūsu karakuģu zilganie korpusi.

— Uz tādiem karo kā kungs, — domā vecais kauju vīrs. — Toreiz gan bijām priecīgi, ka varējām braukt tais pašos mazos un neaizsargātos pasažieru kuģīšos. Kad tikai sirds īstā vietā, nav ko bīties arī tad.

DIVAS MUCAS VĪNA UN 2000 TARBU AUZU

KĀ RĪGA ATPIRKĀS NO 800 POĻU HUZĀRIEM

Tas notika Rīgā taisni priekš trīs simti piecdesmit četriem gadiem. Tā laika Rīga bija tikai neliels cieši sablīvētu ēku puduris pašā Daugavas krastā, kuru apjoza vaļņu

loks. Pilsētā mitinājās visvairāk tirgoņi, kurus vairāk interesēja peļņa un procenti nekā valņu stiprums.

Viņi daudz neiztrūcinājās arī, kad pilsētā ieradās poļu ķēniņš Stefans Batorijs, lai iepazītos ar Rīgas aizsargāšanās spējām.

— Ko mēs karalim varam liegt, — sprieda rīdzinieki, — lai skatās! — Karalis Stefans Batorijs, spožas svītas pavadīts, apjāja visu Rīgas nocietinājuma rajonu un, pilns aizskarta lepnuma dusmu, teica valsts lielkancleram:

— Ja es būtu zinājis to agrāk, Rīgas ķeceru ligzda nebūtu dabūjusi tik labus padošanās noteikumus.

Šos vārdus teicis, karalis iespieda savam rumakam piešus sānos un tieši pretī tagadējam operam namam pārlēca valni, mierīgi izbrida aizsargu grāvi un tāpat atgriezās pilsētā. Ar šo žestu praktiski bija pierādīts, ka Rīgas nocietinājumus var pārvarēt pat jātnieki. Lēmums bija īss — Rīga, kas tais laikos piederēja Stefanam Batorijam, jānocietina stiprāk. Tā nolēma karalis, bet tas nepatika Rīgas rātei. Un tā sāka domāt, kā Rīgas nocietināšanu novilcināt. Rātes kungi sēdēja savā namā, runāja un sprieda, bet nekā nenosprieda. Rīgas valņi stāvēja, kā stāvējuši, līdz Stefans Batorijs spēra oriģinālu soli. Gaišā dienas laikā 800 viņa bruņās tērptie huzāri pilnos auļos pārlēca Rīgas valņiem kā neapturams viesulis, pirms vēl sargi pat atcerējās šaut, pa Kaļķu ielu aizjoņoja līdz rātsnamam. Te jātnieki nostājās parādes kārtībā, bet komandieris paziņoja spriedējiem: — Mēs te dzīvosim uz jūsu rēķina tik ilgi, kamēr nebūsat atzinuši karalisko cietokšņu pārbūves projektu. — Rātskungi atkal sāka spriest no gala. Beidzot izšķīrās, ka karaļa priekšlikums jāpieņem. Savs nopelns te bija arī huzāru komandiera draudiem: ja Rīga iedomātos viņus padzīt, pilsētai uzbruks dragūņi un kazāki, kas parasti prasīja arī lielāku atpirkšanās naudu.

Huzāri šai ziņā bija «džentlmeņi». Viņi naudā prasīja tikai 800 zlotu. Graudā paši sev divas mucas laba vīna un divus ceptus vēršus uzkodam. Zirgiem pieprasīja divi tūkstoši tarbu auzu.

Tā senās Rīgas kungus iemācīja domāt ne tikai par saviem veikaliem, bet arī pilsētas drošību.

DZIESMOTĀ FABRIKA

DIVAS STUNDAS «RĪGAS AUDUMA» STRĀDNIEKU SAIMĒ

Aiz Juglas priedēm, kur, plašā klajumā izgājis, rīdzinieks sajūt Ķīšezera vēso elpu, dzelzceļa sliežu malā atrodas vesela fabrikas pilsēta. Priekš pasaules kara tā saucās par Salamandru. Tāpēc arī iela pāri klajumam vēl tagad nes veco vārdu. Tagad Salamandras ielā ir tikai viens īpašums — Roberta un Almas Hiršu vadītais «Rīgas audums».

Kas gan nezina «Rīgas audumu», kurā vairāk kā 1500 strādnieces un strādnieki rūpīgā darbā gādā drānas, ar kurām varam lepni būt pat veco zīda rūpniecības zemju saimē.

— Jā, kas to būtu domājis, ka no nieka izaugs tik liela fabrika! — tā spriež apkārtējie iedzīvotāji, kuru acu priekšā samērā nedaudzos gados viss te audzis un pārvērties līdz nepazīšanai.

Tikai strādnieki, kam izdevība piedalīties «Rīgas auduma» celšanā, tie gan zina atminēt noslēpumu. Tie zina, ka centīgi jāstrādā ne tikai viņiem, bet to dara arī lielā uzņēmuma vadītāji un īpašnieki. Viņi zina arī to, ka «Rīgas audumā» nav kungu, ir tikai darba darītāji, katrs savā vietā, katrs stūrmanis savam ritenim lielajā mašīnā. Lūk, tāpēc «Rīgas audums» aug. Arī tagad atkal pacēlies jauns korpuss. Ar nākošā gada sākumu tur mašīnas sāks savu darba dziesmu, lai tā neapklustu ne dienu, ne nakti. Tāds ir darbs. Varbūt savā ziņā līdzīgs un tomēr ne tāds kā citās zīda austuvēs.

Vislielākā starpība tomēr redzama, kad astoņas stundas pagājušas un pie mūžam steidzīgām mašīnām stājas jauna strādnieku maiņa. Tad katrs strādnieks visdziļāk sajūt, ka rūcošie korpusi nav tikai viņu maizes pelnīšanas vieta, bet kas vairāk. «Rīgas audums» nav tā vieta, no kuras strādnieks savā dzīvoklī aiziet garīgi noguris. Kulturālās intereses turēt možas, izkopt un izveidot — lūk, skaistā doma, kas spoži liesmo šai vietā. Lielus līdzekļus «Rīgas audums» izlieto savu daudzo strādnieku kulturālām vajadzībām. Tāpēc arī katrs, kam vien interese piedalīties, var atrast savām spējām piemērotu nodarbību. Visu pasākumu priekšgalā speciālisti, kas saviem centīgajiem audzēkņiem var dot labāko. Strādniekiem par visu to nav jāmaksā nekas — vajaga tikai gribēt sniegto izman-

tot. «Rīgas auduma» strādniekiem par godu jāsaka, ka arī šai ziņā viņiem kūtrumu pārmest nevar: darba devēju pretimnākšana rada centību pašos strādniekos.

AUDĒJAS MĀCĀS ROKDARBUS

Vakarā migla ceļas ezera un Meldru upes krastos, kad iedegas fabrikas spožās ugunis. Jau aiz vārtiem ienācējs nokļūst darba pasaulē. Visās pusēs gaišie korpusi, kuros, vareni šalkdamas, strādā mašīnu rindas. Asfaltētos ceļos braukā smagās automašīnas, bet pa speciālu gaisa eju no viena korpusa uz otru staigā strādnieki.

— Agrāk, ejot no viena korpusa uz otru, strādniekiem no siltām darba telpām vajadzēja nākt pagalma vēsumā, — stāsta mūsu pavadonis. Tagad tas novērsts. Uzbūvēta īpaša eja, slēgts tilts, kas savieno abas ēkas, kaut arī tās viena no otras vismaz simts metru.

Tūlīt aiz augstā ūdenstorņa, kas gādā modernajai zīda fabrikai vajadzīgo veldzi, — pavisam cita pasaule. Kokos paslēpušās, stāv vairākas mājas — fabrikas vadītāju, dažu strādnieku un ierēdņu mitekļi. Turpat arī strādnieku internāta ēka — «Rīgas auduma» darbinieku kulturālās pašdarbības centrs. Patlaban darbā atrodam pāris desmit strādnieces — rokdarbu kursu dalībnieces. Viņas aizņēmušas gaišu zāli, kas vairāk atgādina kādas skolas internātu, ne fabrikas strādnieku atpūtas telpas. Zālē skaists radioaparāts, pie sienām gleznas, bet stūrī — jaunākie laikraksti un žurnāli. Strādnieces pašreiz aizņemtas rokdarbos. Savas skolotājas Hertas Epingeres vadībā viņas gatavo dāvanu maisiņus Ziemassvētku eglītes balvām.

— Rokdarbus strādājam divas reizes nedēļā — otrdienās un piektdienās. Tā varam visas mainīties un visu gadu speciālistes vadībā mācīties rokdarbu mākslā, — stāsta strādnieces.

— Jums tas daudz maksā?

— Nē! Par mācībām atlīdzina fabrika. Arī svētku rokdarbiem materiālu gādā Hirša kundze. Tikai kad strādājam pašas sev, arī dzijas pērkam pašas.

Rokdarbu vadītāja H. Epingere stāsta, ka viņai pagaidām esot pavisam 28 audzēknes. Visas galvenā kārtā arī kora un citu strādnieku kulturālās pašdarbības pasākumu dalībnieces. Astoņas stundas viņas stāv pie savām stellēm

fabrikā, bet tas netraucē piedalīties arī darbā sev par prieku.

— Nemaz nebrīnaties! Mēs te strādājam darbu, ko citos apstākļos būtu pavisam grūti iedomāties, — stāsta kāda audēja.

KORIS UN SIEVIEŠU DUBULTKVARTETS

Tikko pulkstenis rāda piekto pēcpusdienas stundu, blakuszālē, kur pie sienas liela R. Kasparsona glezna rāda valsts Prezidentu un kara ministru ģen. J. Balodi vēsturiskās cīņu dienās pie dzelzs tiltiem, sāk pulcēties «Rīgas auduma» kora dalībnieki. Jau laikus klāt arī kora vadītājs dir[iģents] Teodors Kalniņš. Viņš ar patiku vēro, kā pulcējas dziedātāji: strādnieki zilās darba blūzēs, audējas vienkāršos tērpos — visi tikko no darba nākuši. Starp viņiem arī dzejniece Maiga Lūsis, kura fabrikā strādā jau trīsarpus gadus.

— Kā jums patīk fabrikā strādāt?

— «Rīgas audumā» — jā! Te mums jāstāv ne tikai pie stellēm, bet daudz darba arī pašu labā: varam dziedāt korī, deklamēt, mācīties valodas.

— Bet mēģinājumu laikā jūs zaudējat algu?

— Nē! Nupat es apstādināju savu mašīnu, bet par stundām, kuras būšu kora mēģinājumā, man atlīdzina. Zaudēt mēs nezaudējam nekā, tikai iegūstam, jo fabrikas vadība saprot strādnieku vēlēšanos iegūt kaut ko arī savam garam.

Jau pēc pāris minūtēm darbā stājas enerģiskais Teodors Kalniņš un skaistā zāle trīc strādnieku dziesmās.

«Rīgas audumā» nupat nodibināts arī sieviešu dubultkvartets. Visas dalībnieces ir tikai strādnieces. No viņu vidus jau radušās arī divas solistes: A. Cipāne un K. Potapenko. Ir arī savas deklamētājas, kuras visas rūpīgi gatavojas fabrikas strādnieku eglītes vakaram. Arī jaunajam sieviešu dubultkvartetam fabrikas vadība nākusi talkā — pieaicināta brīvmākslinieces Ērika Lantiņa-Daniēla kundze, kura centīgajām dziedātājām palīdz viņu darbā.

VINGRO UN SPĒLĒ ŠAHU

— Vai tad vīriešiem jūsu fabrikā nekādu pašdarbības pasākumu nav?

Izrādās tomēr — ir. Internāta ēkā ierīkotas arī vingrošanas telpas, kur «IMKAS» vingrotājs R. Apšenieks savus darbabiedrus māca skaistās kustībās. Arī šai ziņā tomēr sievietes nav gribējušas palikt iepakaļ un vingro savas instruktores F. Kuprēvices vadībā.

— Bez vingrošanas mums vēl pastāv šaha, novusa un volejbola spēles pulciņi. Tomēr viss tas vairāk tikai priekam, — atzīstas paši dalībnieki. — Fabrikas vadība rūpējas, lai katram strādniekam būtu iespējams papildināt arī savas valodu zināšanas. Kas vien vēlas, īpaša skolotāja vadībā var mācīties valodas — vācu un krievu. Tā mūsu laiks paiet ne vien maizes darbā, bet tepat fabrikā pavadām arī savu brīvo laiku gan dziesmās, gan spēlēs, gan nopietnās valodas studijās.

Interesanti ir šīs fabrikas strādnieki. Viņu sejās neredz noguruma un nomāktības pēdu, bet ir tikai cenšanās. Tā ir stipra un nešķirama saime, kas, kopīgiem spēkiem uzcēlusi lielo fabriku, palīdz celt arī katra strādnieka dzīvi.

VAKARS DARBA UN DZEJAS DRAUDZĪBAI

Latvijas stiklu rūpniecības strādnieku arodbiedrība savas organizācijas kulturālās darbības laukā spērusi apsveicamu soli — tuvināšanos ar mūsu kultūras darbiniekiem, šinī gadījumā rakstnieku jaunākās paaudzes pārstāvjiem. Tas laikam pirmais gadījums, kur rakstnieki viesojās strādnieku sarīkojumā, un tā vakar Krievu kluba zālē pulcējās arodbiedrības biedri un draugi. Vispirms Leonīds Breikšs nolasīja īsu referātu par grāmatas nozīmi strādnieku dzīvē. Pēc tam savus jaunākos darbus par dzīves cēlējiem un aizstāvjiem lasīja Alfonss Francis, Alfrēds Kvālis, Augusts Brocis, Jānis Kalns, Pēteris Atspulgs, Leonīds Breikšs un Kārlis Krasts.

Sekoja teātra izrāde un saviesīgs vakars.

ANDREJA NAKTS ZILAIS GVARDS

Kas vasarai Jēkabi un Annas, vēlam rudenim un ziemas sākumam — Andreji. Arī vakarvakarā netrūka Andreju svinētāju. Jau pirmā baltā svētdiena, kad Rīgas parki, apsegušies košo sniega vilnaini, sagaidīja rīdzenie-kus, ļaužu sirdis darīja priecīgas.

Savādi, ka vēl pirms apmēram simts gadiem uz šo dienu skatījās pavisam citādi. Andreja nakts senās Rīgas iemītniekiem bija gauži nepatīkama. Tur vainīga Pētera baznīca, par kuru klīda baumas, ka Andreja naktī dievnamā spokojoties: ļaudīm rādoties kāds zilās gvardes vīrs, ar kuru labāk dzīvam cilvēkam nesastapties. Noslēpumainā zilā gvardes vīra dēļ dažs labs senās Rīgas iedzīvotājs netika pie miera, jo kāda gan var būt gulēšana, ja turpat blakus Pētera baznīcā spokojas?

Par zilo gvardu Rīgas vēsturē netrūkst šausminošu nostāstu, un senās Rīgas iedzīvotāji tiem arī droši vien nešaubīgi ticēja. Sevišķi iecienīts tais laikos bija stāsts par divu drošsirdīgu jaunekļu derībām ar kādu noslēpumainu un vecu vīru.

Jaunekļi neticējuši stāstam par zilo spoku. Viņi saderējuši ar kādu savādu vīru uz simts dālderiem, ka viņi Andreja naktī, tieši pulksten divpadsmitos, no Skārņu ielas puses ieies Pētera baznīcā un paliks tur veselu pusstundu. Par pierādījumu, ka abi pārdrošnieki tiešām baznīcā bijuši, viņiem vajadzējis iesist naglu altāra sienā. Otrā rītā dievkalpojuma laikā norunāts notikušo pārbaudīt, lai derību laimētāji varētu saņemt solītos simts dālderus.

Noliktā laikā visi sapulcējušies pie Pētera baznīcas. Jaunekļi nesuši līdz garas kāpes un katrs mazu svecīti, lai tumšā baznīcā redzētu aiziet līdz altāram un iesist norunāto naglu. Pārējie palikuši ārpusē gaidīt, kas notiks.

Pagājis labs brīdis. Te pēkšņi baznīcā atskanējuši izmisuma pilni kliedzieni pēc palīdzības. Pirms vēl ārā stāvētāji paguvuši domāt, kas darāms, atvērušās dievnama durvis — un pa tām bultas ātrumā izskrējis viens no derību slēdzējiem. Visā spēkā viņš aizcirtis aiz sevis smagās baznīcas durvis un tūlīt tās arī aizslēdzis. Kamēr uztrauktie ļaudis atkal sadabūjuši atslēgas, pagājis labs brīdis.

Kad baznīca atkal atslēgta un svecēm rokās cilvēki iegājuši altāra telpās, atklājies šausmīgs skats — kāpes bijušas nogāztas, bet naglas sitējs pakāries savā naglā.

Kad otrs jauneklis daudzmaz atžirdzis, viņš tikai spējis pateikt, ka tūlīt pēc naglas iesišanas viņiem uzbrucis kāds briesmīgs zils vīrs, kas viņu vajājis līdz pašām baznīcas durvīm.

Liktenīgā nagla bijusi redzama Pētera baznīcas altāra sienā vēl gadus 40 atpakaļ.

KALENDĀRU DRAUSMĪGAIS LIKTENIS

PIEZĪMES PAR SMAIDIEM UN ASARĀM

Vienu gan es nemūžam nevēlētos piedzīvot. Tas būtu laiks, kad cilvēku likteņi kļūtu līdzīgi kalendāriem. Sermuļi pārņem sirdi, padomājot, kāds briesmīgs liktenis lemts šīm krāsainos vākos tērptām grāmatiņām. Sirdi satriecošs viņu mūžs — gaviles un interese sagaida, bet aizmirstības rūgtais kauss drīz jātukšo līdz pašām mielēm. Cik gan skaists un pašapzinīgs vēl nesen izskatījās kaut mans galda kalendārs! Izlaidies uz brūnī krāsotās koka tahtas, viņš sapņodams vērās griestos. Laiskā mierā viņš ļāva man ik dienas pašķirt pa lapai. Vairāk jau arī pats negribēju. Kalendāriem un cilvēkiem tomēr ir viena kopēja īpašība: viņi baidās sadilt pārāk ātri.

Tomēr — ak šausmas! Mans draugs uz savas brūnās tahtas dilst kā tēva lati jauna studenta kabatā. Vēl nedēļu atpakaļ turējās miesās gluži brangi. Tad diez kas notika, un tagad cauri plānām papīra lapām jau spīd vienīgā tērauda riba. Tā ir zīme, ka mana drauga sapņiem pēc ilga mūža pienāks gals jau pāris dienās.

Bet vai pasaulē tāpēc trūkst jaunu kalendāru? Pavisam ne! Savās spožajās uniformās spīdēdami, viņi iesturmē vienu grāmatu veikala skatu logu pēc otra.

Ieejot veikalā — kalendārs. Ieejot kino — kalendārs. Patiesi, man kalendāru iedeva pat pirtī un iestādē, kuras izkārtnē rakstīts: — Šeit var vellu rullēt!

Visas šīs nepatikšanas tomēr saldina apziņa: lūk, vairs būs tikai viena un tā pati zelta svētdiena, tad svētki. Nav liela nelaime, ja Rīgas jumti nav apsniguši romantiski balti, ielās nelallina ormaņu kamanu zvani. Ziemassvētku tuvums sajūtams jau visā pilsētā. Ļaudis vakaros pulcējas pie gaišajiem veikalu logiem. Jā, es savam draugam nopirkšu, lūk, to zaķi ar noļukušām ausīm, bet es savam atkal elegantas balles kurpītes — tā domā vērotāji. Kāds katram draugs un maks — tāda vēlēšanās. Pat fabriku dunoņā, pie mašīnām stāvot, tagad cilvēki sapņo. Tēvs raugās zibošos riteņos, domā un pēkšņi pasmaida. Laikam viņš skrejošā mašīnā ieraudzījis pretī smaidām savu mazo dēlu. Māte austuvē skatās dārgā audumā un arī pasmaida: viņa domā tāpat.

Pašlaik visskaļāk svētku sauciens skan Vienības laukumā. Ziemassvētku tirdziņš jau pilnā spēkā, kaut arī pati

ziema vēl lāga nav atnākusi. Tas nekait! Ļaužu drūzma, tirgoņu aicinājumi, viens oriģinālāks par otru, mūzika, saldenā vafeļu smarša un galvenais — drūzma priecīgu cilvēku. Svētki, lūk, pieder tādām lietām, kuras vajaga gaidīt un saukt. Te svētkus jūt vistuvāk, tāpēc arī ļaužu visvairāk.

Ir, protams, arī cilvēki, kas domā citādi. Piemēram, tas večuks Kr. Barona ielā, kas slotas bija sakrāvis vezumā kopā ar svētku laika skujām. Pats viņš sēdēja augstā vezuma galā kā tronī. Cigāru zobos, naģene uz vienu ausi, viņš cīnījās ar savu zirdziņu, kas gan vairāk atgādināja drusku kustošu spalvu vīstokli.

— Kā sviežas, onkul?

— Kas kungam kaitēs? — viņš lepni atsauca. — Smēķē cigārus par astoņpadsmit santīmiem pārī un tirgojas. Jums vajaga slotu — ņemiet viņu! Patīk skujas — jūsu pašu laba griba.

Bet svētki tomēr nāk. Kalendāri dilst un līdzi viņiem dienas. Skolas bērni, pat tādi, kas no matemātikas dziļdomīgām formulām vēl nekā nesaprot, tik daudz jau jēdz aplēst, ka līdz svētkiem nav tālu un drīz vien viņu skolas namos sāksies eglīšu dedzināšana.

KO JŪS DARĪTU AR MILJONU?

TĀ DOMĀ ĻAUDIS, KAS VISI GAIDA LIELO VINNESTU

Pie galvenā pasta nama platajām durvīm, kurās nemitīgais ļaužu plūdums neapsīkst no agra rīta līdz vēlam vakaram, — milzīgs plakāts: Par vienu latu — 50 000 latu! Ļaudis nāk, apstājas, izlasa un nodomā: — Viens te kļūs brīvs no visām materiālām raizēm! Un kāpēc gan lai šis laimīgais «viens» nebūtu es pats? Varbūt tieši man par latu izdodas iegūt lielo vinnestu? — Tā domā simti, stājoties pie lodziņa, kur par latu pārdod ceļu aizņēmuma obligācijas un dalības zīmes.

Cik gan skaistu nodomu sirdīs nenēsā šie miljona tīkotāji! Katrs, nolikdams savu latu kasierei priekšā, nodomā: — Tagad es tevi viņai atdodu. Tev jābūt laimīgam — jāatnāk pie manis atpakaļ un jāatnes līdzi 49 999 citas, tādas pat spožas sudraba ripiņas. — Tā baltās papīra lapiņas ieguvēja dzīvē sākas pavisam citi laiki. Sērijas un

numuri šķiet pašas brīnišķīgākās lietas pasaulē. Skaists ir cilvēks ar gaidīšanas ugunīm satrauktajās acīs.

— Cik nu vairs tālu 2. janvāris, — viņš nemitīgi domā, — varbūt tieši mana dalības zīme vai obligācija būs tā laimīgā! Lielais vinnests gan tikai viens, bet sapņot par to var visi. Dažs būs priecīgs arī par mazāku guvumu, bet tagad visi, protams, gaida pašu lielāko.

— Labs ir tas, — viņš sevi mierinās, — neiznāca īsts miljonārs, būšu drusku mazāks, bet tomēr miljonārs. Nav peļami arī tie trīs pusmiljoni, četri ceturtdaļnieki un pat piecdesmit pa 1000 latiem katrs.

Pat tie, kam pagadīsies palikt tukšā, domās: — Rāmu garu, labs vienmēr nāk tikai ar gaidīšanu!

Galvenā pasta otrā stāvā ir daudzo vinnestu patreizējā apmešanās vieta. Tā Pasta krājkases pārvalde — izlozes realizācijas veicēja. No šejienes uz visām malām dodas obligāciju un dalības zīmju tūkstoši, jo kandidātu rindās var stāties ikvienā pasta iestādē. Ir arī vesela rinda komisionāru, ar kuriem jātiek galā krājkases vērtspapīru birojam. — Cik iespējams daudz sēriju un dažādu numuru, — sauc komisionāri, un darbinieks stājas savā «miksera» amatā.

Bet ko tad saka paši pircēji?

Pārtikas preču tirgotājs Pēteris Kalniņš domā, ka ceļu aizņēmuma prēmiju izlozē katram pilsonim jāpiedalās vispirms aiz valstiskiem motīviem.

— Katrs lats šeit nes svētību visai zemei. Top jaunās šosejas, balti lielceļi un jaunas dzelzceļa līnijas. Pēc satiksmes ērtībām citās zemēs spriež par tautas kulturālo līmeni.

— Bet izloze?

— Protams, sava interese arī par izlozēm!

— Ko jūs iesāktu, ja vinnētu 50 000 latu?

— Vispirms paplašinātu veikalu. Tad padomātu arī par kādu nekustamu īpašumu. Zināt, ir jau apnicis vienmēr gaidīt pirmo, kad atkal jāmaksā īre.

Patlaban dalības zīmi iegādājies arī Donāts Kalvenieks. Par saviem nodomiem sākumā viņš negrib teikt nekā.

— Es, lūk, domāju tā: kamēr lācis mežā, iesmu vēl neklājas drāzt. — Bet vēlāk cilvēks iesilst: — Lai tikai krīt, par izlietošanu nebēdājat! Es to naudu ieguldītu bērnos.

— Bērnos?

— Jā, redzat, mans dēls mācās tehnikumā. Apdāvināts

zēns. Nu, tad es viņu izskolotu par inženieri. Uz viņa vārda arī dalības zīmes pirktas.

Aiz gādīgā tēva miljona tīkotājos stājas viena tirdzniece.

— Es savu naudiņu noguldītu bankā un tad vecumā dienas pavadītu mierīgi.

Ierēdne Anna Pētersone, kas ikdienās sēd savā kancelejā, kā jau sieviete, pārpilna jauku sapņu.

— Es noteikti vinnēšu! — viņa sajūsmināta stāsta. — Tas ir tikpat noteikti kā Ziemassvētku sestdienā saņemšu algu.

— Tad jums arī noteikti jāzina, ko ar iegūto naudu iesāksat.

— Zinu, noteikti zinu! Beigšu studijas un braukšu uz laukiem par skolotāju. Padomājiet, ja man 50 000 latu, kas tur ko nebeigt augstskolu? Studēšu un pabeigšu.

Daudz ir sapņu, kurus savos sirds dziļumos auklē daudzi tūkstoši. Viņu skaits aug ar katru dienu. 2. janvāris vairs nav tālu. Tad izšķirsies, kura gaidītāja nodomi piepildīsies tūlit un kuriem vēl šoreiz miljonāra prieki būs jāatliek uz vēlāku laiku.

DIVI MILJARDI MAIZĪŠU

VĒROJUMI MODERNĀ RĪGAS MILTU FABRIKĀ

Kurš gan no mums nav klausījies lauku dzirnavu vienmērīgā klaboņā, vērojis baltās ūdens šļakatas, kad tās gāžas pāri sūnainam aizsprosta baļķim tikpat zaļgani pelēkos akmeņos. Vecais melderis, gluži kā no pasaku grāmatas izkāpis, balts noputējis, stāv dzirnavu durvīs. Pāri viņa sirmai galvai sūnainais jumts veras debesu augstumos un, mierīgi sapņodams, klausās, kā dzirnavu telpā griežas smagi akmeņi.

Tā bija, vēl dažā vietā arī ir, bet seno dzirnavu romantika kopā ar visām citām sapņošanām iznīkst kā ūdens sausās vasarās meldriem aizaugušos dzirnavu dīķos. Tagad arī gandrīz katrās lauku dzirnavās ne tikai maļ, bet arī apstrādā kokus, linu un vilnu. Īsti modernas dzirnavas tomēr varam sastapt galvenā kārtā Rīgā. Tās patiesībā vairs nemaz nav parastās nozīmes dzirnavas, jau fabrikas, kur daudzu simtu zirgu spēku stipras mašīnas strādā augas dienas un naktis. Tūkstošiem tonnu graudu

te pārvēršas baltos miltos, kas atkal tālākā attīstības gaitā tikpat modernās ceptuvēs kļūst katra cilvēka uztura pamats — maize. Vienas pašas mūsu galvaspilsētas paēdināšanai ik dienas strādā vairāki tūkstoši strādnieku. Tur viena daļa piegādā dzirnavām labību, otra to sagatavo malšanai, trešā gatavos miltus ved uz ceptuvēm, ceturtā cepj, piektā maizi nogādā veikalos: ar vārdu sakot, katrs galvaspilsētas iedzīvotājs, pirkdams ik dienas maizi, ar to paēdina arī veselu rindu citu.

Maize — mūsu uztura pamats, cilvēka fizisko spēku drošākais avots. Tāpēc arī valdība rūpējas, lai iedzīvotāji saņemtu labu un barības vielu ziņā pilnvērtīgu maizi. Rūpīga kontrole seko, lai cilvēku patēriņā nāktu tikai vērtīga labība, kas, pienācīgi apstrādāta dzirnavās un ceptuvēs, dotu arī gaidīto — labu un, galvenais, neviltotu maizi.

KOOPERĀCIJA GĀDĀ LABU MAIZI

Kā citās ražošanas nozarēs, arī maizes apgādē liels svars sabiedriskiem pasākumiem — kooperācijai. Latvijas patērētāju biedrību savienība ir tā organizācija, kurai labu miltu apgādē nenoliedzami nopelni. Sevišķi iecienītas kļuvušas divas kviešu miltu šķirnes «Extra» un «Kooperācija», kuras vienādi ciena un slavē kā atsevišķi pircēji, tā kooperatīvās maizes ceptuves.

Latvijas patērētāju biedrību savienībai patlaban pašai savu dzirnavu nav. To vietā izraudzītas vienas no vismodernākām dzirnavām Rīgā — Iļģuciema miltu rūpniecības akciju sabiedrībā, Tvaikoņu ielā 4. Tās iekārtotas pēc jaunākiem atzinumiem šinī nozarē. Lielo miltu fabriku vada dir[ektors] Vithofs ar savu sirmo palīgu — virsmelderi Alfonsu Treiju, kas savā mūžā malis jau 30 gadu un šai laikā arī dažās pasaules malās uzcēlis 32 jaunas dzirnavas.

KUĢI UN MAIZE

Ar Latvijas patērētāju biedrību sav[ienības] priekšsēdētāja rīkotāja J. Prūša un sabiedrības dir. Vithofa atļauju mūsu līdzstrādniekam bija izdevība iepazīties ar modernās fabrikas darbu.

Iļģuciema miltu rūpniecības dzirnavas meklējamas Iļģuciema pašā viņā malā. Kad devītās līnijas tramvajs,

apkusis skriet, apstājas pie vienkāršā priekšpilsētas tirdziņa pelēkā žoga, sākas Tvaikoņu iela. Tās otrā galā pretiešām saskatāma vaļīga ūdens strīpa. Drusku tālāk redzami arī paši tvaikoņi, skursteņiem kūpot. Tikko īsā Tvaikoņu ieliņa pazūd ūdenī, pāri mazo nameļu galvām kā balti nokūpējis milzis ceļas dzirnavas.

— Vispirms mūsu fabrika īpatnēja ar to, — saka dir. Vithofs, — ka tā nepatērē nevienu akmeņogli!

— ??

— Mums vajadzīgos 500 zirgu spēkus viegli dod pavisam novārtā likts dedzināmais materiāls — zāģu skaidas.

Ejot cauri galvenai mašīnu telpai, kur griežas milzīgi rati, iekrīt prātā šaubas, vai parastai zāģu skaidai var būt tāds spēks; skaidai, kuru katrs bērns var vienkārši aizpūst no saujas? Tomēr izrādās — ir gan! Viens pats strādnieks rīkojas ap skaidu kaudzi, bet lielā fabrika strādā, drebinot mašīnas mīros pašos pamatos.

KVIEŠI «ŅEM VANNU»

Kā jau lielās un modernās dzirnavās, kas diennaktī spēj apstrādāt 48 000 kg kviešu, 20 000 kg bīdelēto un 40 000 kg rupjo rudzu, vispirms jādomā par lielo labības daudzumu piegādi. Iļģuciema miltu rūpniecības dzirnavas šai ziņā atrodas ļoti izdevīgos apstākļos: no Iļģuciema stacijas pa speciālu ceļu graudus var piegādāt vagonos.

— Bez tam pie pašām dzirnavām var piestāties pat līdz 5000 tonnu lieli jūras kuģi, — saka dir. Vithofs.

Arī miltu piegāde pilsētai parocīga: desmit minūtēs jau smagā auto krava var būt galvaspilsētas otrā malā.

Želta kviešu ceļojumu izrāda dzirnavu pārzinis Tālbergs.

— Lai graudus atbrīvotu no jebkādiem netīrumiem, tos nomazgā, — viņš saka. Ieejam mašīnu pieblīvētā telpā, kur kviešu graudi patlaban mazgājas. Katru puteklīti aizskalo ūdens, bet kvieši, dzeltenīgi un spoži, dodas žāvēties. Kad graudi atkal atguvuši agrāko izskatu, tie pošas savā garākā un grūtākā ceļā: četrpadsmit reizes tiem jālien starp nežēlīgiem veltņiem. Sākumā graudu tikai saspiež, tad saplūkā arvien sīkākos gabaliņos, vēl tālāk pa stikla cilindri lejup laižas parupji milti, bet pašās beigās tikai smalki kā putekļi.

Virsmelders A. Treijs, tērpies garā, baltā mētelī, staigā

gar aparātiem, paskatās un rīko valču uzraudzītāju Ed. Liepiņu. Viss darbs norit klusu. Ir tikai vienīga dūkoņa (ne raksturīgā dzirnavu klabēšana).

— Jā, kur tad jums palikuši katrās dzirnavās obligātie putekļi?

— Mums putekļu nav! — skan atbilde. Tā runā patiesību.

— Ja nu kviešu graudam kā kamielim caur adatas aci liekat līst valčos četrpadsmit reižu, kādas mocības gan jāiztur vienkāršam rudzu graudam?

— Viņam jālien «tikai» astoņas reizes! — atkal atbilde.

Es atceros kādas citas dzirnavas, kur tāpat bez «skrotēšanas» rudzus saberza miltos gluži vienā rāvienā.

— Tāpēc jau arī viņi bira maisā gluži karsti. Karstums miltiem kaitīgs, tāpēc graudus apstrādājam lēnām. Paiet gandrīz astoņas stundas, līdz grauds pārvērties miltos.

Blakus zālē, aiz kuras tūlīt sākas veseli miltu maisu kalni, Jānis Virvičs vērīgi skatās, lai katrā maisā būtu taisni 100 kg — ne putekli mazāk, bet arī ne vairāk. Viņš savu maisu pakar augstu pie caurules, pa kuru plūst gluži svaigie milti.

— Gluži kā desinieks zarnu! — kāds iesaucas. Tomēr tūlīt izrādās, ka šāds paņēmiens ļoti ērts. Pāris sekundēs maiss pilns, rāviens — tas jau guļ uz ķerras, vēl pāris kustību — maiss uz svariem, tad to paņem kāds cits strādnieks, un mēs zinām — tai maisā bija simts kilogramu. Vēl iegriežamies mannā ražotavā, tad ejam apakšējā stāvā, kur divi spēcīgi vīri ber kviešus maisos.

— Cik jums te glabājas?

— 200 tonnu! — atbild dir. Vithofs. Sākas rēķināšana, cik gan no šiem kviešiem varētu izcept, teiksim, maizīšu.

Pēc ilgas reizināšanas visi nāk pie atziņas — milzīgu vairumu: veselus divus miljardus.

LATVIJAS MAIZE LABA

Vērojot moderno dzirnavu darbu, var nākt tikai pie viena slēdziena: miltus sagatavo priekšzīmīgi.

— Kas attiecas uz šī gada miltu un maizes labumu, — saka patērētāju biedrību sav. priekšsēdētājs, — tad tā nav un nemaz nevar būt slikta. Visi ziemāju sējumi, neraugoties uz sauso vasaru, tomēr pietiekoši dabūja mitrumu. Ražu ievācot un nokuļot, visu laiku bija sauss laiks, kāpēc

dīgušo graudu, kas galvenie miltu un maizes kvalitātes bojātāji, šogad nemaz nebija. Nedaudz maizes kvalitāti un, galvenais, piecepumu gan var iespaidot pagājušā gada ražas lēna izlietošana. Tomēr pagājušās ražas graudus izlieto tikai nelielos piemalumos, kāpēc maizes kvalitāti, no patērētāju viedokļa ņemot, tie iespaidot nespēj. Par sliktiem miltiem vai maizi mums neviens patērētājs arī nav žēlojies. Ja tomēr pret dažām ceptuvēm celti iebildumi, tad te vainojama dažu cepēju pārāk lielā konkurences kāre. Tā agrāk ceptuves deva veikalniekiem par rupjo maizi 6—8 proc. peļņu, tagad viena daļa jau dod 15 proc. lielu nolaidumu: veikalniekiem vairumā pārdod par 17 sant., bet tie, tālāk pārdodot, ņem 20 sant. kg. Ja grib labu maizi izcept, tik lēti nevar dot, jo cepējiem milti pašiem maksā 19 sant. kg. Domāju, ka veikalniekiem pilnīgi pietiktu ar 10 proc. peļņas, t. i., ja maize vairumā maksātu 18 sant. kilogramā.

Kooperatīvu gādāto maizi patērētāji var droši ēst: labi graudi tur malti modernās dzirnavās un maize cepta tikpat modernās ceptuvēs.

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ NEPUBLICĒTIE RAKSTI, APCERES, STĀSTI, TĒLOJUMI

* * *

Mūsu latvju māksla ir līdz šim bijusi pilnīgi laucinieciska. Pilsētas motīvi, kuri ir samanāmi mūsu mākslā, sevišķi dzejā, rakstniecībā, veidoti vecās lauciniecīskās mākslas formās. No šejienes makulatūra — ne dzeja.

No mākslas nozarēm pie latvjiem viskonservatīvākā ir rakstniecība, tad mūzika — viņas vēl pilnīgi lauciniecīskas, ne vairs tā glezniecība. Latvju glezniecība liberāla, pat varētu [teikt] — revolucionāra. Pie mums pastāv visas skolas līdz galējām mākslas konsekvencēm. Rakstniecībā mums pilnīga krīze. Nav drāmas, nav romānu, stāstu, ja ar ir — vecās formās no veciem rakstniekiem bez kādas sevišķas mākslas vērtības. Jaunu nav. Dzejnieku bez gala, но «имя ему миллион» (в переносном смысле).

Bet labāki būtu, ka viņu nemaz nebūtu. Viņu dzejas nevienam nav vajadzīgas. Viņas ir bez dzīves — dzemdēti līķīši. Mūsu visjaunāko dzejnieku «māksla» — tukšas dvēseles konvulsijas, krampji. Bet, kas dzīvi neuztver viņas ritošā būtībā, tas nav dzejnieks. Viņi ir pilnīgi veco romantisko teoriju sagrābstījumu varā. Mākslai vajag palīdzēt dzīvi veidot, bet «tagadējā atzītā māksla» ir ne vairāk kā tāds dzīves atavistisks piedēklis.

* * *

Kirills Leontjevs!... Nevar būt!?... Nē, bet nudien viņš. Tās pašas brūnās, gurdenās acis, iegarenā seja, lūpas, deguns — jāiet, jāpārliecinājas, tas tak joki, un es tuvojos, raustīts no nemierīgās ļaužu drūzmas, garam slaidam, jaunam cilvēkam, kurš stāvēja blakus bagāžas pieņemamai vietai un, likās, pilnīgi bij nogrimis novērošanā.

Bet kāda velna pēc viņš apkrāvis ap kaklu tik nejēdzīgi raibu klizè un uzlicis galvā šo mākslinieka hūti? Redzēsim.

— Kirill Leontjev, — teicu es, piegājis pie viņa un izstiepis roku.

Jaunais cilvēks likās pārsteigts un lūkojās jautājoši man sejā. Bet tas tik bij uz mirkli. Viņa seja izplūda smaidā. Un, satvēris manu roku, viņš iesaucās:

— A-hā! Lūk, satikšanās! Sveiks, sveiks! Pēc tik ilgiem gadiem, pēc tik ilgiem gadiem. Bet kur tad tu te gadījies? Man jau stāstīja, ka tu pie Perekopa sen jau esot satrūdējis.

— Blēņas, — laimīgs smejos es, — kas tik tagad netiek stāstīts! Redzi, esmu dzīvs un vesels. Man jau to pašu par tevi stāstīja, it kā tu esot nošauts no lieliniekiem. Ja nebūtu dabūjis zināt no Alfreda, ka tu vēl dzīvs, tagad tiešām nodomātu, ka tu kāda ēna no viņpasaules.

— O, o, pie Leontjeva netiks tik ātri klāt! Viņš manīgs kā blusa.

— Tiešām! — smējos es. — Bet saki — ko tu te dari?

— Garām uz Berlīnes vilcienu.

— Ko? Uz Berlīnes vilcienu? Bet tak viņš pienāk 11, un tagad tik septiņi.

— Nu kas tad tur? Es līdz tam laikam novēroju publiku. Man patīk stacijas burzma. Birža, kafē, stacija — tas mūslaiku un arī mans stils un garša. Es istabā viens pats nevaru nosēdēt vairāk par desmit minūtēm. Nedod Dievs! Man pietiek ar vientulību, ko sagādās man zārks.

— Hm ... bet, cik es tevi vēl atminu, kāds tu biji desmit gadu atpakaļ kā 4. klases ģimnāzists, tevī es nemanīju ne mazākās tieksmes uz filozofiju un uz kādu bezmērķīgu nodarbošanos, kā, piemēram, novērošanu. Tu jau mikroskopu ne acu galā nevarēji ieraudzīt. Tu biji visai praktisks zēns. Es to nomanīju tavās attiecībās pret ģimnāzistēm. Bet sieviete ir labs vīrieša mērauklis.

— Varbūt, bet, ja tu domā, ka es šai ziņā esmu mainījies, tad tu maldies. Es pētu ļaudis tikai tamdēļ, ka no tā arī man ir savs praktisks iznākums. Man, redzi, pastāvīgas darīšanas ar visāda tipa ļaudīm, tamdēļ psiholoģijas zināšanas ir visai no svara ... Bet zini ko, — un viņš mans uzsita uz pleca, — tomēr priekš divu draugu sarunām, kuri pēc tik ilgiem laikiem atkal reiz sasatikušies, — man šķiet, tu arī piekritīsi, — ne visai izdevīga vieta. Es lieku priekšā ieiet kādā kafejnīcā.

— Labi — esmu ar mieru ... Bet saki — ar ko tad tu īsti tagad nodarbojies?

— Ar valūtu. Tad ar šādiem tādiem īslaicīgiem uzņēmumiem. Pa reizei papīru smērēju. Zināms, neko nopietnu. Humoristiskos žurnālos. Beidzot, ar sievietēm.

— Ko, ar sievietēm? Nolādēts, vai tad tu balto verdzeņu tirgonis?

— Fui, nē! Tik ļauns tomēr es neesmu. Es neciešu kailu egoismu. Es nodarbojos kā mīļākais pie bagātām vecām dāmām. Labi i man, i viņām. Tagad pat gaidu Alfongs kundzi.

— Vai tā ar tava mīļākā?

— Alfongs kundze — viņa mana mīļākā. Kāda aptiekas īpašnieka atraitne. Nu jā. Es ar viņu esmu pilnīgi apmierināts. Tāds eksemplārs kā Alfongs kundze, tici man, reti kad gadās. Ne visai vēl gados — tā gadus apmēram 40. Nu, varbūt ar ļipiņu. Bet tas nekrīt svarā. Vai ne? Grezna, labi uzturējusies. Miesa kā cukurs — mīksta, balta. Prasības uzstāda reti, bet ar kaislīga līdz velnam. Lieliska mātīte. Nu ko tu teiksi?

— Jā, neko nevar teikt.

— Tu domā, ka slikti?... Nemaz ne. Tev kāda flamme ir?

— Ir.

— Labi. Jauniņa?

— Jā.

— Triec viņu ratā! Tas tik surogāts. Saki man, kādu baudu tev var dot viena pilnīgi nepamodusies kā sieviete meitene. Es nācis pie slēdziena — nekad ar jaunām. Romantika, dvēseliskums attiecībās [ar] sievieti — no vīrieša tās tikai bailes uzkāpt viņai virsū. Ir jau tādi, kas gaļu ar neēd. Viņiem riebjas — viņiem žēl kustoņu. Kā vieni, tā otri deģenerāti.

Mēs iegājuši apsēdāmies.

NOSLĒPUMS

Pirmo nakti mēs sēdējām kopā uz noliktavas trepēm, kur dienā pārdod sienu. Bijām tik mēs, mēslu smaka, mēness un kāpes, vēsas kā miroņa kājas.

Es sēdēju zemāk par viņu, ar elkoņiem iegūlies klēpī, un raudzījos viņai acīs kā akā, kur noslīcis būtu mans bērns.

Es trīcēju viss kā ieviļņots zvans. Tik rokas bij aukstas, kā izvilktas tikko no ūdens. Un kā čaumala kodolu ieslēdzu viņu es rokās un žņaudzu, un žņaudzu, spiezdams viņas augumu pret cietām kāpēm un lūpas pret manām

lūpām, kamēr aptrūka spēka, aizvēris acis, bez domām, vienā alkā kā asmenis iegrimt viss viņā.

Un, kad, palaidis vaļā, vaicāju: «Kā bij?...» — viņa teica: — Nekāl

— Nekā?

— Jā, nekā, — viņa atkārtoja un sāpji pasmaidīja, un viņas smaidu pārklāja mēness ar zeltu. Zobi valgani pamirdzēja.

Ak, šīs valganās lūpas un zobi, cik viņi neapturami, neapvaldāmi vilka mani pie sevis kā slīktgribējošu dīķis. Kā milzīgs āķis viņi rāva pie sevim visu manu būtību, un tās bij sāpes, bet sāpes reibinoši saldenas, līdz vieglai rožainai nemaņai apdullinošas sāpes —

— Un tu tiešām nekā nejuti? — vaicāju es viņu tāļāk izbrīnējies.

— Nekā, — papurināja viņa ar galvu.

Un es noskumu. Es nevarēju saprast. Bet viņa kā no paša sākuma skatījās kaut kur projām tālēs, knibinādama ar pirkstu savu mēteli un tikko dzirdami piesizdama kāju uz kāpes.

— Bet kamdēļ tad tu ļāvi sevi skūpstīt, žņaugt, vai tas tevi nenomocīja, neriebās?

— Nē. Man visvienalga. Bet — tev jau tas patīk...

Es biju uzvarēts. Man bija kauns. Viņa — šī trauslā, vārīgā meitene — bij stiprāka par mani. Es nevarēju apvaldīt savas kaislības, viņa varēja. Jeb viņai nebij nemaz tādu kaislību, ar ko cīnīties?...

KĀ RODAS CUKURS

Tā saucas neliela grāmata, ko beidzamā laikā sarakstījis plaši pazīstamais un iecienītais rakstnieks Birznieks-Upītis. Grāmata domāta bērniem, lai pēdējos tuvāki iepazīstinātu ar mūsu pašu Latvijas cukura rašanos. Apraksts sākts no cukurbietēm un lēnām izvadīts līdz viņu gariem apstrādāšanas procesiem Jelgavas jaunajā cukurfabrikā.

Darbs ļoti padevies, uzrakstīts visai saprotami, tīrā, skanīgā un gleznainā latviešu valodā.

Tekstu patīkami ilustrējis mākslinieks K. Krauze. Par izdevumu rūpējusies izdevniecība «Zelta Grauds», kas grāmatu sniegusi lasītājiem visai pievilcīgā ietērpā.

LITERĀTU GRUPA «TRAUKSME» JAUNĀKĀ LATVIEŠU DZEJĀ

Jauno literātu grupa «Trauksme» vai, kā vēlāk viņa sevi dēvēja, «Jauno Trauksme» nodibinājās tikai nesen, un proti, 1928. gada rudenī. Tomēr šinī īsā laikā viņa jau pietiekoši noskaidrojusi un parādījusi savu seju.

Literārisku grupu rašanās latviešu rakstniecībā nav nekas jauns. Šāda veida apvienības ir savā laikā bijušas un rodas arī vēl tagad, neskatoties uz to, ka viņas vienmēr krasi apkaro un mēģina visādi jaukt. Lai atminamies vispirms tikai vecos priekškara laikus, tūlīt pēc vētrainā 1905. gada. Tad izcēlās un neilgu laiku darbojās tādas literāriskas apvienības kā «Stari» un «Dzelme». Šīm grupām bija pat savas deklarācijas. Minēto grupu iespaids un nozīme latviešu rakstniecībā līdz šim vēl nav izpētīta. Bet viens gan, kas skaidrs, ka šīs grupas — «Stari» un «Dzelme» bija par šūpuli lielākai daļai no mūsu tagadējās vecākās rakstnieku paaudzes.

Līdzīgi «Staru» un «Dzelmes» laikmetam bija stāvoklis latviešu rakstniecībā pēc kara — nesen atpakaļ ap 1928. gadu. Tāpat kā toreiz ap 1906. gadu, arī tagad latviešu rakstniecībā iešļāca un parādījās vesela jauna paaudze, gara rinda pavisam nedzirdētu vārdu, kas nāca, cik nu katrs spēja, ar savu īpatnēju pasaules izjūtu, savdabīgām atziņām un jaunu izteiksmes formu. Šī paaudze gribēja izteikties, viņai vajadzēja to darīt, pie kam savu jauno balsi tā mēģināja pacelt pilnīgi patstāvīgi, uz savu roku, bez kādas aizbildniecības — sevišķi vecāko paaudžu. Vēl jāaizrāda, ka šī tieksme pēc atklātas izpausmes notika kolektīvi, jo katrs jaunais literāriskais indivīds atsevišķi bija vēl par zaļu un nenobriedušu, lai varētu uzstāties viendabīgi un individuāli. Tā gluži dabīgi radās vajadzība pēc jauniem literāriskiem mēnešrakstiem un jauno literātu apvienībām un brālībām, kas izdotu šos augšminētos mēnešrakstus un arī pamazām iekšējā savstarpējā sadarbībā un kritikā noskaidrotu šo izdevumu un viņu līdzstrādnieku literārisko seju un nepieciešamo tālāko attīstību.

Tā 1927. gadā īsi pirms Ziemassvētkiem parādījās grāmatu tirgū pavisam mazs un plāns sarkanos vākos mēnešraksts ar nosaukumu «Jauno Lira». Šis izdevums bija veltīts vienīgi modernai dzejai, pareizāk, tikai latviešu modernai dzejai. Viņu par saviem grašiem izdeva un visu pierakstīja toreiz vēl pavisam nepazīstami iesācēji dzej-

nieki, kā Ēriks Raisters, Alfons Francis, Pēteris Atspulgs, Oļģerts Kučers, Kārlis Deisons un Aleksandrs Čaks. Dažus mēnešus vēlāk šai nepazīstamo jaunekļu grupai pievienojās vēl Kārlis Rabācs, Lilija Auza, Pēteris Aigars un Leonīds Breikšs.

Šis mazais žurnālītis ar dažādas krāsas vākiem turpināja iznākt visu 1928. gadu un apstājās tikai tad, kad augšminētie jaunie dzejnieki visi vienā pūlī iestājās mākslinieku b-bā «Zaļā Vārna», lai savu darbību un mērķus paplašinātu.

Žurnālīša «Jauno Lira» nozīme ir tā, ka viņš, cik spēja, apvienoja un sasaistīja savā starpā vienu daļu no jaunākiem pilsoniskiem dzejniekiem un rakstniekiem. Ka tas ir patiesībā tā, to mēs varam spriest no sekošā. Tādi jaunie dzejnieki kā Ēriks Raisters, Alfons Francis, Kārlis Rabācs, tad pa daļai Pēteris Aigars un Leonīds Breikšs vēl līdz šim laikam diezgan cieši turas kopā un, galvenais, cenšas rakstīt vienā virzienā, proti — apraksta zemniecību un laukus, izceļot viņā pozitīvo un pirmām kārtām optimistisko.

Nepilnu gadu vēlāk, un proti, — 1928. gada oktobrī, līdzīga parādība — jauno dzejnieku apvienošanās un aktivitāte — sāka nobriest un izpausties arī pie kreisā virziena dzejniekiem, pie kam daudz plašākā un spilgtākā veidā. Jaunie pilsoniskie dzejnieki nāca ar savu ierosmi tikai lirikas laukā un ar to uz laiku apmierinājās. Turpretim jaunie kreisie rakstnieki, šo ierosmi pārņemdami, to steidzoši padziļināja un lielā mērā paplašināja. Trauksmi lirikā viņi pārcēla arī uz prozu, sevišķi kritiku, un arī pa daļai drāmu, kaut gan tur vismazāk. Un tā 1928. gada novembrī sāka iznākt jauns neliels mēnešraksts ar asu, tirdošu nosaukumu «Trauksme». Tas bija neliels divu lokšņu biezs mēnešraksts. 1928. gada beigās un visu 1929. gadu tas nāca klajā, kā jau mēs minējām, ar nosaukumu «Trauksme», pavisam skaitā piecās burtnīcās. Ar 1930. gada janvāri minētais izdevums pārdēvējās par «Jauno Trauksmi» un ar nelieliem pārtraukumiem nāca tirgū līdz 1931. gada janvārim ieskaitot, pavisam skaitā sešas burtnīcas.

Žurnālu «Trauksmi» noorganizēja un nodibināja jaunais kreisais dzejnieks Jānis Plaudis, ņemot sev talkā šai darbā vēl toreiz jau pazīstamo liriķi Jāni Grotu un arī jauno, ekspansīvo Pēteri Ķikutu. Tie tad arī kopīgi pieņēma un parakstīja Jāņa Plauža izstrādāto žurnāla ide-

jisko platformu un prasības. Pēc tam šis dzejnieku triumvirāts sāka vervēt pārējos žurnāla līdzstrādniekus, sīki iepazīstinot tos ar saviem tālākiem nodomiem un prasībām. Tādu sanāca veseli 12 cilvēki, un tie būtu — A. Borincs, A. Čaks, A. Grigulis, J. Grots, T. Gerbers, P. Ķikuts, V. Lukss, J. Plaudis, Ē. Raisters, A. Strazdiņš, M. Tanks un Jānis Ziemeļnieks. Šis līdzstrādnieku sastāvs vēlāk lielā mērā mainījās. Daudzi no tiem, kas bija žurnāla pirmajā numurā, drīz vien aiz dažādiem iemesliem aizgāja prom, citi nāca atkal viņu vietā, piemēram, Rabācs, līdz beidzamā laikā no visiem žurnāla līdzstrādniekiem izlobījās noteikts, stingrs kodols, kas oficiāli it kā turas kopā vēl līdz šim laikam, un šis minētais kodols būtu: A. Borincs, A. Čaks, J. Grots, V. Lukss, J. Plaudis, E. Skujenieks un Pāvils Vīlips, tad gleznotājs Niklāvs Strunke un filozofs Kārlis Krauliņš. Tālākajā «Trauksmes» darbībā piedalījušies un par trauksmiņiekiem skaitījušies vēl Jānis Trimda, Austra Skujiņa un Pēteris Ķikuts.

Idejisko deklarāciju, kuru sastādīja trīs žurnāla noorganizētāji un redaktori Plaudis, Grots un Ķikuts, ievietoja žurnāla pirmā numurā, lai tā it kā ievadītu visu žurnāla pārējo tālāko darbību. Deklarācija parādās ar skaļu nosaukumu «Mēs esam» un sākas tā: «Neseno graujošo norišu haoss tik drīz nevar izlīdzināties. Vecais grūst strauji, jaunais aug gausi. Draud rasties tukšums. Vajag sajūsmas, vajag ideālisma, kas sekmētu jaunradīšanu. Ne tikai — jauniem arī jāizteicas.» Tālāk deklarācijā visai patētiskās un plašās līnijās mēģināta pierādīt šī jaunā izdevuma un pasākuma nepieciešamība un svarīgums, kā arī uzmests toreizējais literāriskais stāvoklis kā Latvijā, tā arī visā pārējā Eiropā.

Asos, kaislīgos vārdos sastādītā deklarācija beidzas ar žurnāla un vēlāk grupas mākslinieciskо uzskatu manifestēšanu. Vispirms tiek norādīts, pret ko žurnāls «Trauksme» un vēlāk grupa «Trauksme» cīnīsies.

«Mēs esam pret sīkumainību dzejā,» ir lasāms šinī deklarācijā, «dzejā, vienalga, vai tā būtu slikta un kaila partijas politiska propaganda vai mizantropiskā indivīda mistiski izverdumi» (Skat. deklarāciju 2. lpp.).

«Mēs esam pret dzejas plakatizēšanu ar kādradību...»

«Mēs esam pret simbolismu, misticismu...»

Tad seko noteikts norādījums, par ko, par kādu mākslu žurnāls un grupa «Trauksme» stāv un stāvēs savā nākošā darbībā uz priekšu. Lūk, kā tas deklarācijā izteikts:

«Mēs saprotam, ka mākslas formas...»

«Dzejas uzdevums ir atstarot no sava laikmeta realitātes izrietošās idejas mākslas estētiskā prizmā...»

Deklarācija noslēdzas ar piecām noteiktām prasībām: «Mēs prasām mākslā — 1, 2, 3, 4, 5...»

Tagad pakavēsimies tuvāk pie šīs tikko citētās idejiskās deklarācijas, lai tādējādi vislabāk izprastu literāriskās grupas «Trauksme» mākslinieciskos mērķus un viņas biedru literārisko darbību.

Ko tas nozīmē vispirms — mēs esam par idejiski apzināti un koncentrēti veidotu tagadnību dzejā?

To, ka šī grupa atzīst, ka īstā, neviltotā dzeja var rasties tikai tad, ja dzejnieks nenoklīst ne pagātnē, ne utopiskā nākotnē, kā bija deklarācijā teikts, bet cenšas savā dzejā ietvert apkārtverdošo dzīvi ar visām viņas pretišķībām, ļaunumiem un labumiem, neko neizslēdzot, dzīvē viss noderīgs dzejnieka darbam. Rakstniekam un dzejniekam jāvēro apkārtējā dzīve, jāiegrimst, jāiedziļinās viņas parādībās, maiņās, cilvēka psihē un visu norišu gaitās un secībā. Tikai tas dzejnieks, kas nogremdējas sava laika dzīvē un cilvēkos, var saprast un var būt noderīgs arī nākotnes dzīvei un cilvēkam visos laikos; tikai tas dzejnieks, kas dzīvo un savā darbā cīnās ar laikmetu, dzīvos un būs dzejnieks visiem laikiem un laikmetiem. Dzejnieka aiziešana pagātnē vai nākotnē ir jau abstrakcija, novēršanās, pat mazdūšīga bēgšana no dzīves. No šejienes šī kaislā trauksminieku pieķeršanās tagadējai dzīvei, tagadējam laikam.

Bet trauksminieku grupa negrib akli saistīties ar apkārtējo trakojošo dzīvi un ar viņas daudzējādām mirdzošām parādībām. «Trauksmes» grupa grib šai dzīvei tuvoties pilnīgi apzinīgi, idejiski, noteikti, ar zināmu uzskatu. Un tas iespējams tikai tad, ja dzejniekam piemīt noteikta personība, kas veidota zināmā apkārtnē un sabiedriskā slānī, tamdēļ arī trauksminieku grupas locekļu mērķis — kļūt **par mākslinieciskām personībām.**

Pēc visa tā tagad mums kļūst saprotams, kamdēļ trauksminieku grupa savas deklarācijas piecās mākslinieciskās prasībās kā pirmo uzstādījusi **laikmeta idejas.** Viņa atzīst, ka katram dzejniekam, kas grib kļūt par īstu jaunradošu personību, savā darbībā jāuzsver cilvēces cīņas tai laikā, kurā viņš dzīvo un darbojas. No šejienes deklarācijas 1. un 2. punkti — laikmeta idejas un tagadnība. Bet tālāk — dzejniekam ne tikai jātēlo sabiedrības cīņas no-

teiktā laikā, bet arī jāvirza, jāpārkārto šīs cīņas un līdz ar to dzīve uz priekšu noteiktā gultnē līdz kādam galaiznākumam. Tas būtu uzstādīto prasību piektais punkts. Kādā īsti virzienā, tas deklarācijā tuvāk nav minēts, bet vēlāk savā darbībā trauksminieku grupa tomēr parādīja, ka viņa savā vairumā stāv par strādniecību un viņas sabiedriskām cīņām.

Tad nu vēl paliek uzstādīto prasību 3. un 4. punkti — satura un formas apzināta vienība, kā arī izteiksmes līdzekļu ekonomija.

Ar šiem punktiem «Trauksmes» grupa gribējusi formulēt savus uzskatus dzejas tieši formālos jautājumos. Pēc grupas domām, ir tā, ja kāds dzejnieks ņem savam darbam kādu jaunu vielu vai rod arī jaunu saturu, tad viss tas ir jāizteic jaunā pieskaņotā formā, kas pilnīgi dabīgi izrietētu no šīs vielas vai arī satura. Jaunu vielu nevar dot vecās formās. Un jaunās formās nevar sniegt vecu saturu vai arī vielu. Tamdēļ trauksminieku grupa stāv par modernismu formā, pret jaunklasicismu šaurā nozīmē, pret sasāpējušiem veciem metriem, pantiem, salīdzinājumiem, gleznām un tā tālāk. Lai minētos formas jautājumus vēl labāk izpētītu, «Trauksmes» grupas locekļi daudz tulko no jaunākās cittautu rakstniecības, sevišķi liriku, un tādējādi arī iepazīstina sabiedrību ar jaunākām ārzemju literāriskām parādībām. Izteiksmes līdzekļu ekonomija ievesta tamdēļ, ka šāda īpašība nepieciešama katram labam dzejas darbam bez virziena atšķirības.

Tagad nu rodas jautājums, par cik šo savu deklarāciju un arī prasības paši trauksminieki piepildījuši savos darbos. Tad jāsaka, ka tikai pa daļai. Katrs no trauksminiekiem savos darbos paspējis līdz šim realizēt tikai vai nu vienu, vai dažas no uzstādītām prasībām, un tas arī pilnīgi dabīgi, jo pa lielākai daļai visi šīs grupas locekļi atrodas tikai sava literāriskā darba sākumā. Nevar būt šaubu, ka viņi augs un māksliniecisk attīstīsies, pie kam, cerams, savas grupas vēlamā virzienā, kauču gan to uzspiest būtu vislielākā aplamība.

Minētās trauksminieku grupas un žurnāla rašanās sacēla varenu troksni visā latviešu literāriskā pasaulē. Izturēšanās bija dažāda. Daļa veco pilsonisko rakstnieku, kas savā laikā cīnījušies «Staru» un «Dzelmes» grupās, ieturēja diezgan korektu neitralitāti — lai nu puikas raujas, arī mēs kādreiz bijām jauni. Daļa vidējās paaudzes pilsonisko rakstnieku simpatizēja grupai, jo trauksminieki, ne-

skatoties uz to, ka viņi bija nākuši no kreisām aprindām, nežēloja arī savu aprindu vecos vājākos rakstniekus. Tātad grupa ienesa zināmu caurvēju un līdz ar to svaigu gaisu mūsu sasmakušā literāriskā pasaulē. Pret trauksminiekiem no pilsoniskās puses uzstājās tie, kas stāvēja par būtisko un mūžīgo dzejā un mākslā; kā, piemēram, Veselis un, zināms, Rudzītis. Sevišķi krasi beidzamais, pārmetot trauksminiekiem visus septiņus nāves grēkus — huligānismu, naida kultivēšanu, pornogrāfiju un citas vēl briesmīgākas lietas. Tad arī tie, kas vispār neatzīst grupas un kas skatījās uz trauksminiekiem kā uz šauru politisku apvienību, kaut gan patiesībā tā tas nemaz nebij.

Sevišķi nelabvēlīgi trauksminiekus saņēma daļa vecākās paaudzes kreiso rakstnieku ar Šilleru un Dziļleju priekšgalā. Viņiem piepalīdzēja arī daļa jauno. Šie pretinieki trauksminiekus dēvēja par deklasētiem elementiem, dekadentu mizerabliem piedēkļiem, anarhistiem, fašistu līdzskrējējiem, gandrīz vai visas strādniecības nodevējiem. To visu mēģināja pierādīt gari garos rakstos, ņemot palīgā bezgala daudz citātus un pierādījumus no filozofijas un visu tautu literatūras vēstures. Lamāja savā laikā trauksminiekus arī Linarda Laicena grupa savā žurnālā «Kreisā Fronte».

Šis lielais pretinieku daudzums grupai izskaidrojams arī ar to, ka «Trauksme» droši iznāca klajā pati ar saviem uzskatiem un principiem un vērtēja stāvokli latviešu rakstniecībā un visu dzejnieku darbus nesaudzīgi un stingri pēc savu principu prasībām. Tas, zināms, daudziem nebija pa prātam.

Visiem «Trauksmes» pretiniekiem no trauksminieku puses pa lielākai daļai atbildēja un arī savukārt uzbruka Jānis Plaudis, Pēteris Ķikuts un Jānis Grots. Tā sākās un turpinājās diezgan ilgi asa, asprātīga un nesaudzīga polemika, kas dažreiz noveda pat līdz nevajadzīgiem starpgadījumiem, konfliktiem un personīgai nomelnošanai.

No 1931. gada janvāra, kad žurnāla «Trauksme» iznākšana apstājās, trauksminieku grupa saistījās pie mēnešraksta «Domas», kur tā pa daļai turpina izteikt savus uzskatus. «Domu» redakcijas kolēģijā ir arī trauksminiekiem savs pārstāvis.

Beidzamā laikā trauksminieku vidū nomanāma diezgan krasa savstarpēja nogrupēšanās, kas kādreiz jau grupu novedusi pie dažu biedru atšķelšanās.

Beigās jāpiezīmē — trauksminieku grupas nozīme jau-

nākā latviešu rakstniecībā sevišķi liela lirikā (jaunas vielas, satura un, galvenais, formu rašanā), tad arī kritikā — nesaudzīgā, asā. Drāmā un prozā gandrīz nemaz.

Tas būtu īsumā pagaidām par «Trauksmes» grupu.

* * *

Gaiziņkalns paceļas apkārtnē, kur pat viszemākā vieta augstāka par Rīgas Pētera baznīcas torni. Tā ir skaistā Vidzemes augstiene — Viesiena, Vestiena, Bērzaune.

Gaiziņu no visām pusēm lenc loks mazāku kalnu — Bākūžu, Bērzu, Ķelēnu. Tiem uz pleciem un mugurām sakāpušas egļu, ozolu birzis, un klēpjos šiem kalniem ezeri zili, mierīgi un zivoti.

No tālienes Gaiziņš liekas kā milzīga galva aitādas cepurē, kas iegrimusi zemē līdz degunam.

Kalna virsotnē, viņa pierē, neliels laukums, tur notiek zaļumballes. Zemāk krūmi, koki, kas aizklāj skatu uz dažām pusēm.

Vienā laukuma malā piemiņas akmens A. Kviešа apmeklējumam, kalna vidū jauns skatu tornis, nesen, 7. jūlijā, atklātais. Jaunais skatu tornis neko nav augstāks par veco, tikai ļoti ērts un stabils, viņā var uzkāpt pat divus gadus vecs bērns. Vecais turpretim bija derīgs vairs tikai cirkus mākslinieciem un vējam, kas svilpodams nāk no Latgales, apmet kūleni torņa ļodzīgos spraišļos un ielec tuvākā ezerā nomazgāt muti. Ājā, meži brīnumos nošalc.

Katru vakaru Gaiziņā tornī deg vientuļa, rāma uguns. Skaidros vakaros, kad debesis zilas un zvaigžņotas, šo augsto sarkano ugunsziedu pieņem zvaigznes savā pulkā, un tad viņa spulgo tur kā tumšsarkana neļķe starp sārtām meža rozēm zilgmes zilajā samta paklājā.

Lietainos vakaros viņa vienīgā paceļas tumšajās bezgalības dūmakās kā ceļvede, kā mūžīga uguns un atbalsts piemirkušai zemei un cilvēkiem.

No Gaiziņa torņa acīm paveras brīnišķīgs skats. Bezgalīgi meži, miglu un tālumu tīti, ezeri, kuru dzelmēs guļ zvaigznes, kalni un starp tiem ceļi kā rindā cits pie cita salikti balti dvieļi no mājas uz māju un tālāk, arvien tālāk.

Zemnieku mājas starp mežiem un ezeriem kā smaržīgu baraviku puduri. Mežu gali viņas šūpo, kalni ar savām mugurām ceļ tās tuvāki debesīm, un pļavu smaržas klāj viņu jumtus ar savu mīlīgumu.

Ja Gaiziņa tornī ar seju pagriežas pret Latgali, tad tālumā uz kreiso pusi redzama Madona, uz labo pusi Pļaviņas. Naktī šīs abas pilsētas ar savu upi izliekas kā ceļmalā nosviests spīdošs jāņtārpiņu bars, bet debess virs viņām vizmo kā pāva aste.

Ja skatu paver pret jūras pusi, tālumā dūmakās dažreiz iezīmējas Zilaiskalns, tuvāk kā dzeltēna plauksta, pilna māju, druvu un mežu, smaida pretim Piebalgas līdzenums, ar savu kalnu Ērgļi, Ogre.

Bet visam tam pāri strāvo un lidinājas zilā bezgalība, kas kopā ar Latvijas jaukumu tur visu dvēseli liegās, dīvainās trīsās.

Esi sveicināts, zaļais Gaiziņ, no visiem, kas pie tevis jau nākuši un kas vēl nāks!

* * *

«Burtniekā», gluži tāpat kā «Domās», mēs neatrodam dzejas. Aiz kādiem iemesliem — nav saprotams. Oriģinālprozai katrā burtnīcā veltītas vairākas lappuses. Pie tādiem apstākļiem nevajadzētu sniegt pēc apmēriem garu darbu, kā to pašureiz praktizē «Burtnieks», bet gan īsākas noveles vai stāstus, kas pietiktu vienam vai diviem numuriem. Tas padarītu mēnešrakstu saistošāku. Interesantus, bet dažreiz pārāk subjektīvus apskatus par rakstniecību sniedz kritiķe Mauriņa Zenta. Arī ar pārējām «Burtnieka» nodaļām varētu apmierināties, ja bieži nebūtu pārāk liela akadēmiskā sausuma.

Varbūt «Burtniekam» šķiet, ka latviešu dzejnieku darbi nav viņa lapaspušu cienīgi?

KAS IR MĪLESTĪBA

— Pēc manām domām, visus cilvēkus var sadalīt divās daļās, — teica man draugs Stangainis un izlaidās visā garumā dzeltēnās jūrmalas smiltīs.

— Kā — divās daļās? — vaicāju es izbrīnējies, pie tam man briesmīgi slāpa saldējuma. Saule neatlaidīgi dedzināja, un sausās kā sutnes smiltis bija kļuvušas karstas kā plīts virsma.

— Ne jau nu politiskā ziņā, bet mīlestībā, — atbildēja Stangainis. — Ir tādi cilvēki, kuri var iemīlēties tikai

vienu vienīgu reizi dzīvē, un ir tādi, kuri šo procedūru var atkārtot kaut vai simtām reižu savā mūžā. Mīlestība katrā cilvēkā līdzīga ūdens pilnai glāzei. Šīs glāzes saturu var izliet vai nu uzreiz, vai nu pa atsevišķām daļām, pat lāsītēm.

— Tiešām?

— Jā, — apstiprināja Stangainis. — Pie kam tu, nelaimīgais, piederi pie tiem, kas savas mīlestības jūtas izlieto kā odekolona pudeli — pa lāsītei, — un viņš pāriaida nicinošu skatu pār manu kailo, smilšaino ķermeni.

— Pateicos par komplimentu, — smīnēju es viņam. Patiesi, es būtu muļķis, ja tik dārgu vielu kā mīlestību es izgāztu bez atlikām vienā reizē.

KURP MĒS EJAM?

Beidzamā laikā sevišķi aktuāls bijis jautājums par mūsu jaunākās rakstniecības stāvokli. Vecāko paaudžu pārstāvji veltījuši viņai ne mazums pārmetumu. To pašu varbūt vēl ar lielāku žulti darījuši arī daži no jaunākās paaudzes locekļiem. Vai tiešām stāvoklis tik bēdīgs?

Tāds jau viens no tiem dabas likumiem, ka vecākām paaudzēm ar laiku jāpamet gribot negribot dzīves arēna un jānodod tālākā kaujas vadība nākošās paaudzes rokās. Un kā mūžīgs post skriptum's šim likumam seko tas, ka vecāko gadu gājumu pārstāvji vienmēr ar bažām un neuzticību noraugās uz jauno audžu rīcību. — Vāja, nervoza paaudze, — krata viņi savas sirmās galvas, — nekas labs nav paredzams. Kā bez galvas! «Tēvu un dēlu» jautājums laikam vienmēr cilvēku dzīvē paliks mūžīgs.

Ja mēs no šī viedokļa ielūkojamies mūsu jaunākā rakstniecībā, mēs noteikti vērojam šo pašu gleznu. Vecākās rakstnieku paaudzes labākā gadījumā smīn un ar neviltotām bažām noraugās jaunatnes it kā nepārdomātos un neizjustos darbos un soļos. Kurp viņi iet? Un gandrīz visos gadījumos sagaidāma pesimistiska rūgtuma un neizpratības pilna atbilde.

Kaut gan šo rindiņu rakstītājs pieder jaunākai literātu paaudzei (viņā ietilpst visi literāti no 20.—30. dzīvības gadiem) un tam vajadzētu savu šlaku ar pilnu muti aizstāvēt, tomēr šinī gadījumā tas nav iespējams. Vecāko paaudžu pesimismam par jaunāko rakstniecības paaudzi, jāatzīstas, atrodamas diezgan daudz asas patiesības.

Pēc šādas atzīšanās mēs tūliņ redzam, ka viena otra matadora sejā atplaiksnājas ironiska gandarījuma smaids: — A, a, nu jau viens no tiem skandālistiem sāk atzīties, ka bungas uz ielām rībinājis par velti. — Uz to mums noteikti jāatbild: — Drusku par agru, kungs!

Mēs negribam noliegt, ka latviešu jaunākā rakstnieku [paaudze] nav nonākusi šķīdonī. Bet maldās tie, kuri domā, ka tas rudeņa šķīdonis. Mēs neesam vainīgi, ja daži slimo tik lielā mērā ar tuvredzību, ka nav spējīgi rudenīgumu atšķirt no pavasara.

Mūsu jaunākai rakstnieku paaudzei ļoti maz vēl formālās un sevišķi ideoloģiskās skaidrības savā mākslā. Pa lielākai daļai viss tiek darīts gandrīz pusneapzinīgi, kā pagadās, vadoties bieži no ārējiem, svešiem iespaidiem. Nav redzamas nekādas tālejošas domas, noteiktāka dzīves un pasaules uzskata, zināmu filozofisku un šauri estētisku ideju kompleksa. Atrodama tikai zināma jauna kā formāla, tā arī idejiska izjūta, pareizāk sakot, nojauta, bet arī tā vēl dziļi embrionālā stāvoklī.

Zināms, daudzi no šiem trūkumiem piedodami, ja ņemam vērā, ka iet runa par rakstniecības paaudzi, kura tikai vēl savas darbības un veidošanās sākumā. Bet viens kas gan būtu no viņas jau kategoriski prasāms — lai viņas centienos un darbos būtu krasi un skaidri manāmas neizdzēšamas tieksmes pēc šīs tīri estētiskās un ideoloģiskās skaidrības.

Bet arī šī katram jaunam rakstniekam nepieciešamā alka jaunākā rakstnieku paaudzē ļoti miglaina, gaistoša.

Ja mēs tikai ieskatāmies vecākās citu tautu rakstniecībās, tad mēs varam novērot tur zināmu stingru likumību viņu attīstības gaitā. Līdzīgi dalībniekiem stafeta skrējienā, tur vecākā paaudze nodod savu darbu un sasniegumus nākošai jaunākai, lai tā nestu to tālāk pretim galamērķim, šajā gadījumā — lielākai pilnībai. Tur uzskatu un ideju estētisko un formālo meklējumu maiņā un attīstībā manāma liela nepieciešamība un loģika. Veroties mūsu latviešu rakstniecībā, mēs atduramies uz kaut ko pavisam pretēju. Viņa pat nav ne mazāk vai labāk izkopta taka, bet vienkārši ciņains purvs, kur, lai virzītos uz priekšu, jālec no viena tāda paaugstinājuma uz otru. Varbūt pēc pamatīgas, rūpīgas izsekošanas mēs kādu pieturas stigu arī atrastu, bet līdz šim tas nav vēl izdarīts, un mums jāapmierinājas ar nepatīkama fakta uzrādīšnu. Jau no paša sākuma katrai jaunai rakstnieku paaudzei mūsu rakstnie-

cībā visai maz idejisku un estētisku saišu ar iepriekšējo vecāko paaudzi. Mūsu literatūrā gandrīz jau ieviesies par paradumu, ka ne vecākā paaudze no sevim dzemdē un izaudzina sev literārisko maiņu, bet šī nākošā rakstnieku [paaudze] ienāk vienmēr kā no malas, kā svešiniece mūsu nelielā rakstniecības divzirgu zemē. Piemēram, ņemsim kaut tā saucamo dekadentu kustību literatūrā pirms kara. Vai viņa bija loģisks secinājums mūsu agrāko gadu rakstniecībai? Pavirši aizņemts no Krievijas, viņā tas samanāms tikai pa daļai, lai nesacītu vairāk.

Mūsu tagadējās rakstniecības jaunākā paaudze diemžēl atrodas ne labākā stāvoklī par agrākām. Mēs gribētu teikt, ka radušies beidzamā laikā klāt vēl jauni īpatnēji apstākļi, kas mūsu literatūras visjaunākos nostāda vēl neapskaužamākā, sarežģītākā pozīcijā. Jaunās Latvijas valsts rašanās, pēkšņā, drudžainā latviešu sabiedrības augšana un rakstniecības nobīdīšana no galvenās vietas (tā jau bija pirms kara) pavisam malā (var būt, ka tā viņas dabiskā vieta) — tie visi ir lieli, nenovēršami faktori, kuri jaunākās rakstniecības paaudzes stāvokli un uzdevumus, zināms, padara plašākus, līdz ar to arī grūtākus. Ja līdz šim latvju rakstnieks visu savu dzīvi plunčājās samērā nelielā upelē, tad viņš tagad iebraucis ezerā, kur brīžiem saceļas tik lieli priekš viņa viļņi, ka viņam cits nekas neatliek kā mesties ar savu vecu veco parasto laivu malā un vai nu gudrot par jauna braucamā rīka iegādāšanu, vai vienkārši atmest ar roku un likties kaut kur paēnā uz auss.

Ko tad mūsu visjaunākai rakstnieku paaudzei devusi pūrā mūsu tagadējā vecākā literātu paaudze? Viņa vispār likusi pamatus latviešu rakstniecībai, izaudzinājusi un mākslinieciski stiprinājusi divas latviešu sabiedrībā līdztekus kustības: nacionālo un sociālistisko, no kurām, pieņemsim, izšķīlās atbrīvotā Latvija. Filozofiskā ziņā tur daudz noteiktības nemeklēsim. Tīri formālā, estētiskā nozarē šīs ģenerācijas nopelni arī lieli. Beidzamā laikā ar katru gadu top katram skaidrāks, ka šī paaudze savu uzdevumu godam jau veikusi un no viņas nekā jauna nav vairs ko gaidīt. Pēckara laikmets šai paaudzei svešs, un tā nezin, ko ar viņu iesākt. Kā vecākās paaudzes tieša likumīga mantiniece uzskatāma tagadējā vidējā valdošā paaudze (40 g.). Šo paaudzi iesākts dēvēt par «smīnošo». Ja nu visjaunākie (tas pilnīgi dabīgi) ietu un meklētu pie viņas zināmus pieturas un izejas punktus savai tālākai darbībai, ko viņa tur atrastu?

Prozā — filozofisko uzskatu haoss, nicīgi dzīvi noliedzoši tipi, interesanti mēģinājumi vēsturiskā žanrā, sliecība uz psiholoģismu, asa, griezīga sabiedrības kritika.

Lirikā ar nedaudziem izņēmumiem — jaunromantisma un jaunklasicisma nostiprināšana, klasiskā panta izkopšana līdz lielai meistarībai. Drāmā — iepriekšējās paaudzes atgremošana.

Pāriesim tagad pie jaunākās paaudzes, kurā sastopami tādi vārdi kā Sudrabkalns, Veselis, Ērmanis, Ziemeļnieks, Rudzītis, Niedra. Tā bija paaudze, kas skaļi sāka, bet pamazām, ar maz izņēmumiem, it kā izčākstējusi. Ērmanis un Sudrabkalns priekš [*teikums nav pabeigts*]

KĀDA NO JAUNĀKĀS LIRIKAS SAVDABĪBĀM

Pēdējā laikā jaunākās paaudzes liriķiem izteikti diezgan asi pārmetumi par pārāk lielu pieķeršanos apkārtējai dzīvei un galvenām kārtām viņas ārpusei, ielai, nomalei, auto, ormaņiem, dažādiem tipiem utt. Šāda dzeja neesot īsta laikmetiska dzeja, bet tuvojoties ātrāk feļetonam, ritmiskai reportāžai. Šī pārāk lielā iestigšana ikdienas ātri garām skrejošās parādībās un momentos padarot dzeju seklu un novirzot viņu no tās īstiem uzdevumiem izcelt dzīves būtību un cilvēka dziļākās izjūtas.

Mums jāatkārto vecu vecā tēze, ka nevar būt mūsu dzīvē tādu parādību, momentu un lietu, par ko dzejnieks nevarētu rakstīt. Viss atkarājas vienīgi no tā tīri subjektīvā momenta, cik labi varējis dzejnieks vienu vai otru parādību, lietu vai izjūtu jaunradoši uztvert un estētiski ierosinoši viņu vārdos izveidot. Ja nu mēs uz šāda redzes viedokļa nostājamies, tad katram, zināms, būs pilnīgi skaidrs, ka mums vienalga, par ko mēs arī nedzejotu — vai par vecu kaķi vai pasaules miera ideju. Tālāk. Maigi izsakoties, mums liekas pat drusku dīvaini bargie brīdinājumi no pārāk kvēlas pieķeršanās «ikdienas» faktiem un ātri slīdošām lietām. Nevar būt divu domu, ka šādu atklātu mīlestību apkārtējai dzīvei izrādījusi ne tagadējā jaunākā paaudze pirmā, bet ka tai šinī ziņā bijuši jau zināmi priekšteči starp vecāko paaudžu pārstāvjiem. Ņemsim tikai dažus atsevišķus faktus, atstādami šo to arī nākošām reizēm. Vispirms atminēsimies kopīgi mūsu lielmeistara Kārļa Skalbes kādreiz ļoti zīmīgo strīdu ar kādu

kungu (laikam šī gadusimteņa pašā sākumā, es uz datumiem neesmu speciālists), vai par tādām ikdienišķām lietām kā lievenis varot dzejot vai ne. Kungs, zināms, aizrādījis, ka nevar, Skalbe pierādīja pretējo un ne tikai vārdos, bet arī darbos, uzrakstīdams mums visiem tik labi pazīstamo dzejoli «Lievenis». Un pilnīgi pareizi, jo dzeja jau nav taustīšanās pa debesīm vien.

Vēl. Neviens cits, bet taisni kvēlais, temperamentīgais mīlas un patosa dzejnieks Edvarts Virza rakstījis dzejoļus par govīm, par kūtiņām, aplokiem, pat cūkām. Tāpat jaunākās paaudzes liriķis Kārlis Rabācs savukārt dzejo par veciem naži em, ganu rīkstīm, aitām, kūti utt. Bet kāpēc gan beidzamam pārmet šo piesliešanos ikdienai, bet Virzam ne? Vai tad Virzas cūkas galu galā kaut kas mūžīgāks, kaut kas neikdienišķāks un būtiski dziļāks kā Rabāca vecie naži un aitas?

Beidzot, Antons Austriņš. Mēs domājam, ka laikam gan neviens pat no visjaunākiem dzejniekiem nebūs tā iemīlējies dzīves ikdienā, viņas parādībās, atsevišķās lietās un sīkumos kā Antons Austriņš. Un tomēr viņa lirikai piemīt spēcīgs, liels, ne tikai estētisks, bet arī ētisks (tas taisni mūsu oponentiem vajadzīgs) spēks. Pie kam Austriņš savā pieejā dzīves ikdienai paliek vienmēr stingri un noteikti reālistisks, savā būtībā tikai ar drusku impresionistisku rakstības veidu. Dzejnieks ikdienas lietas un parādības, kas viņu estētiski ierosinājušas, vienīgi tikai apraksta tādas, kādas viņas, pēc Antona Austriņa domām, eksistē. Ar vārdu sakot, viņš dara tieši to, ko jaunākai dzejnieku paaudzei visvairāk viņas pretinieki pārmet un uzskata vai par beidzamo nāves grēku. Bet te nu mums jāaizrāda, ka jaunākās paaudzes liriķi, kauču gan līdzīgi veciem dzejniekiem mūsu dzīves ikdienai pieķērušies, tomēr savā pieejā un ikdienas uztverē krasi atšķiras no tikko minētiem vecmeistariem — Skalbes, Virzas un Austriņa. Tie, kā jau mēs aizrādījām par Austriņu, tēlo savu apkārtni tādu, kāda viņa tiem parādās. Ikdienas dzīve priekš viņiem noteikts objekts, fenomens, kas dzīvo un eksistē no viņiem atsevišķi, pats par sevi, kuru var, no malas pienākot, aprakstīt, uzmest un izjust. Turpretim pie jaunākās paaudzes dzejniekiem to mēs vairs tik lielā mērā nenovērojam. Kauču gan jaunākās paaudzes liriķu darbos sastopama arī stingri reālistiska lietu un parādību uztvere un attēle (Kārlis Rabācs, dzejolis «Polismens», Daugava, [19]30. g., N 7; Anšlavs Eglītis, «Balle», Daugava; Eriks Ādamsons

un citi), tomēr līdztekus tam manāma arī cita īpatnējāka pieeja. Proti, ārpasaules lietas un parādības netiek vis uztvertas un attēlotas kā pašmērķis un vairāk nekas, bet viņas gan tiek izlietotas kā līdzeklis, kā paņēmiens, lai izteiktu savu iekšējo pasauli, savu suverēno «es». Šajā gadījumā ne ārpasaule, ne dažu nicināma garāmslīdošā, smiltīm līdzīgi plūstošā ikdiena tiek nostādīta pirmā vietā, bet gan mākslinieka jaunradītāja iekšējā psihe — domas un jūtas. Mēs domājam, ka tā diezgan liela starpība. Piemēram, ja kāds no jaunākiem liriķiem ņem un apraksta tādu reālu priekšmetu kā pulksteni, tad nedomājiet, ka viņš aprobežosies tikai ar šī minētā objekta īpašību un sastāvdaļu dzejisko aprakstu vien, kā to darīja dzejnieki agrāk, nē, taisni otrādi, viņam padomā būs pavisam kāda cita abstrakta jūta vai doma, šajā gadījumā pielaidīsim dzīves iznīcības izjūtu. Un, lūk, lai šo izjūtu padarītu krāsaināku, saprotamāku un tuvāku, viņš šinī nolūkā izmanto tādu reālu lietu kā pulksteni. Šeit nu mēs skaidri nojaušam ārpasaules parādību un lietu veidošanu pēc sava iekšējā psihiskā satvara. Un sirsnīgi kļūdās tie, kuri iedomājas jaunāko dzejnieku it kā reālos, pamatīgos ārpasaules faktu un atsevišķu lietu aprakstos atrast kaut arī mākslinieciski subjektīvu, tomēr visā visumā kaut kādu veselu, noteikti veidotu un pabeigtu attēlu vai gleznu, mūsu dēļ sauciet, kā jūs vēlaties.

Līdz šim latvju lirikā bija galvenām kārtām novēroti divi uztveres veidi: pirmais — ārpasauli aprakstošais, reālistiskais, kura raksturīgākais pārstāvis pašureiz mums liekas Antons Austriņš; otrais — dziļi subjektīvais, abstraktais (romantiskais), kas iekšējos dvēseles pārdzīvojumus un domas tēloja cik vien iespējams atrauti, neatkarīgi no ārpasaules un dzīves taustāmām lietām un parādībām. No šāda tipa raksturīgākiem vecmeistariem būtu minams Jānis Poruks. No pēckara dzejniekiem Jānis Ziemeļnieks, pa daļai Rihards Rudzītis, Fr. Gulbis un citi. Jaunākā dzejnieku paaudze mēģina šos divus līdztekus esošos paņēmienus apvienot. Vai viņai tas izdosies, tas, zināms, cits jautājums. Šinīs piezīmēs mēs gribam konstatēt vienīgi šādas parādības esamību un tālāk attīstīšanos.

Jaunākā dzejnieku paaudze pa daļai apzinīgi, pa daļai intuitīvi domā, ka tikai vienīgi ārpasauli aprakstošais dzejas veids var novest moderno liriku lamatās, sīku, atsevišķu ārpasaules lietiņu pedantiskā aprakstīšanā, pa daļai

bālasinīgā impresionisma dīķī. Tādās pašās lamatās, tikai ne lietu un lietiņu, bet gan jūtu un izjūtiņu pedantiskā aprakstīšanā, var nenovēršami nonākt jaunlaiku lirika, ja viņa, līdzīgi agrākiem romantiķiem, nodosies abstraktai, no zemes atrautai savas dvēseles attēlei. Ne viens, ne otrs no agrākiem dzejnieku izpausmes veidiem tīrā veidā viņai nebija pieņemams, jo tas būtu epigonisms, atkārtošanās un apsīkšana. Jaunākā dzejnieku paaudze itin labi saprata, ka īsta, laikmetiska dzeja var būt tikai tur, kur jauns nebija līdz šim uztveres veids. Jo tikai īpatnēja pieeja ārpasaules lietām un cilvēka dvēselei apaugļo dzejnieku īstai jaunradīšanai, atļauj viņam atrast jaunas, spilgtas izjūtas, krāsas, ritmisko formu, gleznas, epitetus utt.

No šāda viedokļa lūkojoties, mums būs jāatzīmē, ka jaunāko dzejnieku lietu un parādību apraksti izturēs visai maz kritikas, jo izrādīsies pa lielākai daļai paviršu un nepilnīgi sastādīti vienīgi tamdēļ, ka modernā dzejnieka uzdevums un vēlēšanās, atkārtoju, nav aprakstīt lietu kā tādu, lietu par sevi, bet gan ar šīs lietas atsevišķām nedaudzām vai arī vairākām īpašībām un pazīmēm izcelt savu iekšējo izjūtu. Jaunākā dzejnieku paaudze noteikti stājusies pie ārpasaules lietu un faktu ekspluatēšanas pēc savas dvēseles līdzības.

Minētā rakstības maniere pacelta kā ass pretstats tam, kas līdz šim valdījis un arī valda vēl joprojām mūsu lirikā. Mēs negribam noliegt — nedaudz gadus atpakaļ Ērmanis iesāka šo ceļu, bet pēc pāris kilometriem to pameta, un viņa pašreizējais sejs mums rādās kā miglā. Jāatzīstas, ka tas bija tikai izņēmums.
[*I nesalasāms teikums.*]

* * *

Lielākā daļa no mūsu jaunākiem dzejniekiem slimo ar mazasinību. Bēdīgi! Tie, kuriem to asiņu un spara vairāk, svaidās no vienas lietas pie otras, daudz ko iesāk, bet nekā neizved pārliecinoši līdz galam. Paviršība un nemierīga steiga jūtama visos viņu darbos un gaitās. Kāpēc tas tā? Vai pie tā vainīgi paši dzejnieki jeb apkārtējie sabiedriskie apstākļi? Liekas gan, ka paši dzejnieki. Viņi nav atraduši un nespēj atrast sevi. Tā ir jaunākās dzejnieku paaudzes traģēdija. Dzejnieki sūdzas par sabiedrības vien-

aldzību, bet pēdējā stāv kā ar nazi pie rīkles un sauc — dodiet personības —, bet jaunai paaudzei tādu nav. Lai kaut kā glābtu neveiklo stāvokli, jaunākā dzejnieku paaudze bieži metas dažādos ekstrēmos, nepamatotās dzejiskās ekskursijās un atgriežas vienmēr ar slapju ādu. Neapšaubāmi, ka kvalitatīvā ziņā jaunākā latviešu lirika pārdzīvo krīzi. Ko tas līdz, ka gadā iznāk vai līdz 20 dzeju grāmatas, bet viņās nekā radoša nav iekšā? Vecas skaņas, veci vārdi. Apdomība un vēlreiz apdomība lai būtu par kaujas devīzi jauniem dzejas darbiniekiem. Ar dažādu skolu un virzienu taisīšanu nekas nebūs panākts. Tādu luksus lietu atstāsim ārzemniekiem. Ko līdz mums visas skolas, virzieni, ja mēs pašas dzejas būtību neizprotam? Kas ir īsts dzejnieks un kas ir īsta dzeja, nerunājot nemaz par dzejas cienītājiem, arī paši dzejnieki uz to pamatoti neatbildēs. Ja-ā-a, tas un tas, bet, kas īsti, — vien Dievs to zin. Teorētiskas izglītības, skaidras dzejas būtības izpratnes trūkst mūsu jaunajiem dzejniekiem. Ar ko gan citu lai izskaidro to makulatūras blāķi, ko viņi pieražojuši dažos gados? Un šī svaidīšanās. Tā tak ir cilvēka pazīme, kuram nav sava noteikta mērķa, kurš vienkārši nezina, ko viņš dara. Ne taisīt skolas, ne taisīt virzienus, bet gan mācīties un iedziļināties sevī, atrast savu individuālo vienību ar dzīvi es ieteiktu jaunajai dzejnieku paaudzei. Dzejot tikai par to var, ar ko cilvēks organiski saaudzis kopā, kas, līdzīgi instinktam un kaislei iezīdies viņa asinīs, nedod miera un trenc kā kurtu pa zvēra pēdām. Laucenieks var dzejot tikai par laukiem un pilsētnieks tikai par pilsētu. Starp dzejnieku un viņa tēliem jābūt organiskai saitei. Kur sākas sintēze, drīz vien radošai personībai gals. Lielisks piemērs ar Ērmani, kas sintētiski apdziedāja pilsētu; Rihardu Rudzīti, kurš vārsmo par pasaules skaistākām un cēlākām lietām un vietām, tomēr viņa dzeja nepārliecina, slīd garām sirdij. Viņa frāžaina, skaistu vārdu mirdzoša kaskāde.

Dzejniekam pirmām kārtām jāatrod sevi, resp., organiska vienība ar dzīvi, līdz ar to radīsies viņam īpatnējs stils, viņš rakstīs tā, kā var rakstīt vienīgi viņš. Var rasties jautājums, kas īsti par lietu tāda organiska vienība ar dzīvi ir. Atbildu: īpatnēja, vienam vienīgam cilvēkam piemītoša dzīves uztvere un dzīves izjūta. Tikai pie tāda priekšnoteikuma atsevišķs indivīds var parādīt dzīvi un pasauli tādu, kāda viņa līdz šim nav redzēta, tādā apgaismojumā un ar tādiem neredzētiem sīkumiem, kas pārsteidz

ar savu svaigumu vai pēkšņu negaidītu parādīšanos. Tādās reizēs lasītājs iesaucas: cik brīnišķīgi, velns, nu to es nemaz nebiju manījis, tam ir gan acs! Kas to spēj darīt, var cerēt palikt par dzejnieku, kas nespēj, lai labāk iet malku zāģēt. Un, ai, cik daudz tādu malkas zāģeru mūsu jaunāko dzejnieku vidū! Varētu viņus uzskaitīt, bet ko tur ies jaunekļiem asinis maitāt, lai padomā paši. Par īstu mākslinieku var kļūt, kas šo savu viņam vienīgo īpatnējo dzīves uztveri un izjūtu prot ietērpt piemērotos vārdos, resp., radīt savu īpatnēju stilu.

Iesim tālāk. Bet nu nāk visgrūtākais.

* * *

So vasaru es apmetos uz dzīvi kādā nelielā muižiņā tuvu pie Rīgas. No sākuma es prātoju pavadīt savu brīvlaiku jūrmalā, kādā vientulīgā vasarnīcā, varbūt necik tālu no Asariem, vasarnīcā ar mušu izraibinātiem logiem un īstu pelēki dzeltēnu salmu jumtu. Es biju iedomājies ēst tikai siltas butes un lucīšus, ko es ietu pirkt tieši no zvejniekiem, un pašceptu maizi.

Bet tad es nejauši satiku uz ielas kādu savu draugu, kas strādā piensaimniecības laukā. Izrādījās, ka viņš pārnācis par kopmoderniecības vadītāju Salas muižiņā pie Rīgas un ļoti sirsnīgi lūdza mani sava atvaļinājuma laiku vasarā pilnīgi par brīvu pavadīt pie viņa šinī muižiņā. Protams, ka es neatteicos no tik izdevīga piedāvājuma un aizmirsu jūrmalu. Savus dievinātos lucīšus es eju iepirkties divreiz nedēļā Rīgā uz lielo Daugavas malas tirgu.

Tie pāris kilometri, kas man jānoiet līdz tuvākam autobusam vai tramam, tirais nieks. Tieši otrādi, šis gājums uz Rīgu man vienmēr licies patīkams staigājums. No muižiņas līdz tuvākai dzelzceļa pārbrauktuvei ceļš, iežogots no apcirptām tumši zaļām kļavām, klājas pāri līdzenām, raibām pļavām un ganībām. Jau šaipus pārbrauktuvei sākas dažas nomales divstāvu ēkas, no kurām vairākas kara laikā, redzams, ļoti rūpīgi nopostītas un līdz šim vēl nav atjaunotas. Viņpus dzelzceļam apkārtne asi mainās. Plata asfalta šoseja, kas līdz pārbrauktuvei steigusies gandrīz blakus sliežu uzbērumam, pēkšņi drudžaini pāriet uzmanīgi koptā asfaltētā ielā ar lepniem stila namiem un dār-

ziem gar abām pusēm. Aiz augstām cementa sētām redzamas tievas debesīs mirdzošas papeles un Vāczemes tumši zaļās, biezās egles. Ielu skauj aristokrātisks apnikstošs klusums. Pretimnācēji galvenām kārtām bērni, virtuves kalpones un Katoļu garīgā semināra audzēkņi, kuru noslēgtā mācību iestāde arī atrodas šai ielā. Viņiem bez uzraudzības atļauts pastaigāties no savas skolas līdz manai tagadējai dzīvesvietai — Salas muižai.

Bet dažreiz ceļā no muižiņas līdz autobusam man negadās pretim nevienas dzīvas dvēseles, izņemot ubagu šaipus pārbrauktuvei pie ceļa uz kādas sabrukušas mājas tumši pelēkā sliekšņa. Jau iznākot no muižas veciem, kupliem kokiem, es viņu tālumā manu kā melnu nelielu kamolu, kas vienmēr aug un aug, līdz pamazām pārvēršas sakumpušā cilvēkā uz sliekšņa. Es vispār nemēdzu ubagiem kaut ko dot. Šāda ziedošana labākā gadījumā liekas man tikai kā pašapmānīšanās. Bet ar šo dāvanu lūdzēju es daru nelielu izņēmumu. Reti kāds cilvēks atstājis uz manīm tik nožēlojamu iespaidu kā šis. Mugura viņam nedaudz taisnāka par zirga loku, kreisā kāja par vienu piekto daļu īsāka un labai rokai trūkst rādāmā pirksta. Seja tam kaut gan vēl jauna, bet netīrā kapara naudas krāsā, apaugusi retu, nekoptu sirmu bārdu. Galvaskausa vidus kails un sarkans kā ceļgals, malas pārklātas baltiem, gariem matiem, kas plīvo vējā līdzīgi bārkstīm. Savādas šim cilvēkam acis. Lielas, zaļi brūnas, vienmēr tukšas un miegainas, kā pārklātas ar tuvējo pļavas miglu vai caurspīdīgu, bālu plēvi. Izbalējušās garās skropstās slēpjas zaļa, gļotaina masa. Miesu klāj skrandains apģērbs. Es nesaprotu, kamdēļ viņš šinī vientuļā nomalē atnācis. Vai tamdēļ, lai netraucēti nomirtu un sarkanās rietu stundās vēl pārdomātu savu nelaimīgo dzīvi? Jeb viņš pats skaidri apzinās savu nepatīkamo ārieni un atvilcies šurp, lai nemaitātu ar savu rēgainību pilsētas ielās bērniem ēstgribu un iedzīvotāju labsajūtu. Kad es pieeju viņam klāt, lai tam klēpī iemestu savu artavu, tad es jūtu, ka no viņa kā no mēslu kastes kāp bieza nelaba smaka un saulē starp skrandām ņirb mazi ovāli kukainīši kā baltas biezpiena druskas. Es steidzīgi atviegloju savus pirkstus no sīknaudas un turpinu. Tikko viņš pamana mani, nākot pa ceļu starp kļaviem, tas savelk savu seju smaidā un, vienmuļīgi klanoties, rāda tālām debesīm savu izkropļoto muguru. Vai tic tam, ka tur augšā sēž Dievs, kas par viņu būtu spējīgs apžēloties. Vienreiz, man likās, es pat viņu dzir-

dēju dziedam. Drīzāk gan tā bija ritmiska murmināšana, kas nāca tieši no viņa kroplīgā ķermeņa dziļumiem, un tur bija reizē smags trulums un sāpe.

Tagad jau es esmu pie viņa gandrīz pieradis. Viņa vienmuļīgā klanīšanās man liekas pilnīgi dabīga, smaids diezgan savdabīgs. Pasniedzot naudu, man vairs nav no tā jānovēršas kā sākumā ar riebjumu. Es jau varu tīri vienaldzīgi noskatīties, kā pa viņa skrandām, netīro kaklu un plāniem matiem laiski rāpo baltie dzīvnieciņi, un viņa nekoptā ķermeņa smaka vairs nežņaudz man rīkli un nesit asaras acīs. Es drusku nepatīkami brīnos par sevi un sāku saprast, kamdēļ tik daudz vēl var būt nelaimes mūsu dzīvē.

Šis ubags man kļuvis gandrīz jau par nepieciešamību. Un, ja nākot vienā dienā neatrastu to vairs sēdam uz sava tumši pelēkā sliekšņa, man būtu tā, it kā kaut kas trūktu. Varbūt es pat aizietu uz tuvāko policijas iecirkni un apvaicātos par viņa likteni. Izprašņātu apkārtējo māju sētniekus un izstaigātu visas ēku drupas cerībā atrast vismaz viņa līķi.

Laikam kroplis arī to jūt. Jūt, ka mūsu starpā izaugusi zināma saistība, jo ar katru nākošo reizi viņš vienmēr dziļāk un zemāk klanās, it kā gribēdams ar to izteikt savu draudzību. Viņa bālās un sausās kā tāse lūpas drudžaini mēģina palielināt savu smaidu, bet lielās, zaļi brūnās acīs dilst tur no tuvām pļavām paslēpusies migla.

Bet, kad jau es biju uz pārbrauktuves pāri pirmam spīdīgam sliežu pārim, es izdzirdu aiz sevīm ubaga sauso balsi. Viņš mani sauca. Es atgriezos un ieraudzīju, ka tas bija piecēlies uz sava sliekšņa pret debesīm, dīvains, līdzīgs jautājuma zīmei. Viņš savu spieķa galu noslīcināja ielas gaiši dzeltēnās smiltīs, lēni un neveikli nokāpa no pakāpieniem, lai tuvotos man. Es viņam pagājos pretim, un mēs sastapāmies taisni tur, kur beidzas pārbrauktuves apaļie zilganie oļi un sākas vējā iemīlējušās smiltis.

Viņš smagi, neatvairāmi balstījās uz sava spieķa, un tā kreisās kājas mākslīgā koka apakša likās visa irdenās smiltīs. Uz viņa pieres mirdzēja iebrūnas sviedru lāses no iespējami ātras steigšanās, bet lielo acu kakti bija pielijuši ar asinīm.

— Kungs, — teica viņš aizelsies, — es redzu, jūs esat pret mani pārāk labs un nevairāties mana kroplīgā izskata. Kungs, vai jūs nevarat būt vēlreiz labsirdīgs? Re-

dziet, — un ubags mazliet pavēra savas skrandas. Zem viņām bija redzama bāli iebrūna izžuvusi miesa dziļām nolaidīgi aizdziedinātām rētām. — Redziet, man nav ne krekla, ne arī, kungs, apakšbikšu.

Pie tam kroplis grasījās nolaist arī savas bikses.

— Labi, — nepatīkami pārsteigts, atturēju es viņu. — Ko tad jūs no manis vēlaties?

— Varbūt jūs varētu ziedot man kādas savas vecas apakšbikses, — turpināja viņš, — nevajadzīgu kreklu. Es pats aizietu uz jūsu dzīvokli. Mans labās kājas zābaks ar galīgi saplīsis. Varbūt kāds zābaks pagadītos...

— Nezinu, — novilku es gari. — Pašulaik es ciemojos un man tiešām laikam nebūs nekā, ko jums iedot.

— Vai nu tā var būt, kungs, — nemitējās kroplis, — gan jau jūs ko sameklēsit. Kādu zābaku. Man jau daudz nav vajadzīgs.

Es skaidri sāku nomanīt, ka es tik viegli no šī ubaga vaļā netikšu. Varbūt vienīgi tikai ar skarbu uzstāšanos vai rupjību. Bet nepieklājīgam man negribējās būt. Bija arī tāda sajūta, ka pie ubaga uzbāzības un drosmes es pats galu galā esmu vainīgs ar savu bezbēdīgo laipnību. Vienkārši ļaudis bieži šādas attiecības pārprot. Lai kaut kā beidzot izkļūtu no nepatīkamā stāvokļa, es biju ar mieru uzdot viņam savu adresi.

— Labi, kungs, pateicos, — salkani zemu klanījās ubags. — Bet vai jūs nebūtu tik laipni un neuzrakstītu man savu adresi? Es nezinu, kamdēļ, bet es ļoti ātri visu ko aizmirstu. Lūdzu, lūdzu! Un nemaz nemeklējiet papīru un zīmuli. Es jums pats visu to iedošu. Man jau ir...

Un viņš drudžainām rokām izvilka no savas žaketes krūšu kabatas nelielu, skaistos, brūnos ādas vākos ieslēgtu grāmatu. Starp pirmo vāku un grāmatas tituļa lapu gulēja sarāvies melns noplucis zīmulis. Ubags man to pasniedza un sāka šķirstīt grāmatas lapas, laikam meklēdams attiecīgu vietu manai adresei. Grāmatas lapas bija no plāna, bet ļoti smalka un stingra papīra. Katrā ziņā kāds ārzemes izdevums ar blīviem petita burtiem. Man šķiet — kāda vārdnīca, bet apgalvot to nevaru, jo ubags smalkās, čaukstošās lapas laida gar savie.a drebošiem melni brūniem pirkstiem diezgan steidzīgi,

DEJOTĀJS

TĒLOJUMS

Es jau sēdēju trešo stundu kādā šaubīgā kafejnīcā, kur pat nebija parketa grīdas, bet galdiņi baltā apsūbējušā krāsā ar galdautiem, kuros šur tur bija redzami gan nelieli caurumi, gan rūsas traipi, tumši sarkani kā sakaltušas asinis. Pie durvīm aiz galdiņa sēdēja vidēja auguma tips īsi apcirptiem matiem, platu, bet labsirdīgu muti un vidēji lieliem, labi veidotiem baltiem zobiem. Viņš ņēma no ienākušiem biļetes, jo šī kafejnīca vienā un tai pašā laikā bija arī kādas man nezināmas organizācijas klubs. Gar griestiem visādos virzienos stiepās gan zilas, gan sarkanas un dzeltēnas parasta sīpola lielumā rozetes, kuras bija savērtas uz ļoti tievām staipulēm viena pie otras rindā kā žāvētas baravikas. Telpa bija iegarena, līdzīga papirosu kastītei «Rīga». Sienas pie griestiem un grīdas bija izrotātas ar plaukstas platuma zelta strīpu, bet vidū ar vairākām vienkāršām krāsotāja darba freskām. Viena no viņām tēloja kailas sievietes dažādās pozās, otra — kādu sentimentālu saules rietu klusā vasaras vakarā, bet trešā — ezeru ar baltiem, staltiem gulbjiem un iemīlējušos pārīti brūnā laivā. Bija arī šai kafejnīcai trīs atsevišķi kabineti ar garām smagām portjerām tādā ķiršu sarkanā krāsā, kādas bija togas senos laikos romiešu senatoriem.

Es sēdēju kafejnīcas kaktā, bet tā, ka varēja labi pārredzēt dejošanas laukumu zāles vidū. Aiz mana galdiņa nekavējoši sākās paaugstinājums muzikantiem — džesistiem — vienam vijolistam, klavieristam, bundziniekam un saksofonistam. Izņemot bundzinieku, visi viņi bija krievu jaunākās paaudzes emigranti, mūžīgi iedzēruši un nelaimīgi, labi pazīstami ar kafejnīcas meitām. Spēlēja šis mazais orķestrītis bieži, ar lielu aizrautību un varenu tempu, jo tā publika, kas lasījās šinī kafejnīcā un viņu uzturēja, nemīlēja gaudenību un bālasinību. Tikko mūzika nespēlēja, kad, pēc apmeklētāju domām, viņai vajadzēja to darīt, vai spēlējot gausināja ritmu, tūlīt visos stūros iesākās rūkšana un svilpšana, sākumā ne visai uzkrītoša, bet tad arvienu skaļāka un skaļāka, ar pilnīgu iespējamību pāriet vētrainā protestā. Spēlētāji ārkārtīgi ar to rēķinājās un tamdēļ bija paklausīgs ierocis apmeklētāju rokās. [*1 lapiņas trūkst*] nosēstas blakus kādam no saviem draugiem.

Bieži kāds no viena galdiņa sēdētājiem pārgāja pie otra. Kādu laiku patērzēja tikpat jautri un skaļi kā pie pirmā, atgriezās pie sava vecā atkal atpakaļ. Reti kad sarunas dzīvoja un uzturējās tikai pie viena galdiņa, viņām piemita spējas apvienot vairākus galdiņus uz reizi, tā ka kafejnīcas gaiss vēl bez dūmiem bija pilns tādā mērā ar sarunām, ka tikko bija dzirdama atvērto ventilatoru mušveidīgā šņākoņa.

VĒSTULES

1. NEZINĀMAM

Рузаевка 6/V 22.

Sveiki, mīļie!

Nevedas dažreiz pasaulē. Tas laikam priekš tam, lai varētu cilvēks saprast, kad viņam labi iet. Nobraucām laimīgi Ruzajevkā. Domājām, nu mēs no Saranskas ārā. Ejam prasīt, kāds vagons, vilciens. Ak, pasaule, cik akla tu — vilciens neiet svētdien pēc pusdienas, bet var būt, ka naktī, — ar vienu vārdu sakot, от 9-го ни слуху, ни духу. Tāda saruna norisinājās starp manim un dežurniju sestdien. Neko darīt, nosēdējām.

Tas ir kaut kas šausmīgs, ko cilvēks var izciest, kad mēnesi neko nav ko darīt. Белые пирожки улыбнулись в [*2 nesalasāmi vārdi*]. O, проклятый! Pesimistisks prāts var kaut [*2 nesalasāmi vārdi*] kā cilvēks ir radīts tikai priekš rīšanas uz šīs pasaules. Bet, kamēr bija [ko?] ēst baltos pīrāgus, kad kā ēnas garām lūgdami staigā kaut kas līdzīgs zemniekiem. Kā liels jautājums par mūsu dvēseli.

Aleksandrs.

[*2 nesalasāmi vārdi krievu valodā*]

2. A. JESENAM

Cien. redaktora kungs!

Ar šo piesūtu Jums 6-us paša oriģināla dzejoļus, kurus pēc iespējas lūdzu ievietot «Jaunības Tekās». Honorārs pēc Jūsu labpatikas.

Kurš no piesūtītiem dzejoļiem nav noderīgs priekš Jūsu izdodamā žurnāla — lūgums atsūtīt viņus atpakaļ uz šādu adresi: Rīga, Marijas ielā N 51, dz. 4. Vajadzīgās markas klāt pielieku.

Esmu iesācējs, tikko atgriezies dzimtenē. Svešumā, ar ko es varēju uzturēt kaut kādus sakarus ar latviešu literatūru, bija Jūsu «Jaunības Tekas». Tādēļ, atgriezies dzimtenē, pie tam kā jauneklis, es savus pirmos soļus rakstniecībā nolēmu spert ar «Jaunības Teku» palīdzību. Palieku cerībā, ka nebūšu alojies.

Gadījumā, ja piesūtītie dzejoļi sava nederīguma dēļ tiktu atpakaļ sūtīti, ļoti lūdzu uzrādīt iemeslu.

Ar cienību

Aleksandrs Čadarainis.

Rīga, 17. VIII

3. L. RUNDELEI

Rīgā 30. jūlijā 24. g.

Loņa, labā Loņa!

Es Tavu vēstuli saprotu, un, tici man, es nenoskumstu. Otrādi, Tava vēstule iedvesa man jaunu spēku apdomīgi, pareizi izšķirt šo jautājumu. Es nebūtu nekā iesācis izvest dzīvē tomēr bez aprunāšanās ar Tevi personīgi. Tu tagad esi man vienīgā, kurai es bez vienas šaubu ietrīsas uzticos viss. Viss. Man vakar bij divas ļoti savādas un svarīgas sarunas: vispirms ar Mazo Veru un vēl sakarā ar Grietiņu. Pēc šīm sarunām es staigāju apkārt kā apdullis... Kaut kas nejēdzīgi smags nospiež manu sirdi, jo arī es, tāpat kā Tu, šaubos. Ak, un šaubīties par diviem cilvēkiem, kuri tomēr abi sakās esot tuvi, patiesi un labi, — tās ir Tantala mokas. Tu zini, tu jūti — kaut kur ir starp šiem diviem cilvēkiem nepatiesība — meli, un Tu nevari pilnīgi skaidri to atrast. Un arī izmest domas, ka šo melu, apmānīšanas nav, — nevari. Loņa, mīļā Loņa, mums ir jāizrunājas. Man tik daudz sārņu sakrājies uz dvēseles, es gribu viņus visus Tev izkratīt, būt skaidrībā. Un to es tik varu kopā ar Tevi. Mums vajag izrunāties, un tad kļūs mums labāk abiem. Šodien visu dienu man bija vēl grūtāk nekā vakar, es skrēju no vienas puses uz otru bez kāda plāna, bez kādas jēgas. Tā tālāk, kā līdz šim tas gājis, tas nevar iet. Man tā vien liekas, Loņa, mēs ar Tevi esam kādā tīklā, no kura mums jātiek ārā. Un mēs tiksim. Es

nenoskumstu. Es savās sāpēs un šaubās esmu tagad stipris, jo man esi — Tu.

Uz redzi, Loņa —

Sašuks.

P. S. Atvaino par rakstu, es esmu drusku tomēr uztraukts.

4. L. RUNDELEI

Rīgā 20. VIII 24.

Sveika, Loņa!

Nekā par konkursu vēl nezinu. Visi domā, ka būs, bet es palaižos uz Dieva žēlastību un saku, ka nebūs. Patiesībā par šo ļembastu одному только Богу известно, un tamdēļ es uz viņu tik nikni palaižos.

Nu, vienreiz man nāvīgi apnicis pa to slaveno mūsu valsts metropoli — tā gribas man ar Tevi satikties. «Gatavs vai rokas uz sevi uzlikt.» Tomēr to neizdarīšu, jo, spriežot pēc visiem loģikas likumiem un paragrāfiem, nācu pie apžilbinoša slēdziena, ka viņā pasaulē uz Tevi gaidīt man nāksies куда ilgāk nekā šepat virs zemes Rīgā, kamēr Tu iebrauksi no laukiem. Brauc gan labi drīz, Lončuk, zini, ka viens Ķlerķis Tevi nāvīgi gaida. No svētdienas es jau sākšu kāpt uz staciju pretim Ventspils vilcieniem, var būt, var būt, ka iebrauc Lončuks, ko var zināt, kas tik tai vecā, sirmā, apdauzītā pasaulē nenotiek. Lai gan pats personīgi nojaužu, ka maz varbūtības un veselīga prāta visā šinī ģeniāli stratēģiskā plānā, jo zinu, cik mīļi un dārgi Tev tie lauki. Es pat sāku palikt pret viņiem greizsirdīgs, izsaukšu viņus vēl uz dueli.

Es personīgi pēc sava garastāvokļa esmu tīri kā rudens laiks, kurš te lietains, te saulains. Mainīgs kā hameleons, kā aktiers, kuram jātēlo vienā lugā vairākas lomas. Regulēju sevi, lasot grāmatas un domājot par Tevi. Kā izlasu kādu skaistu kā moderna lokomotīve dzejisku grāmatu vai padomāju par Tevi, paliek tā mierīgāk, vieglāk. It kā būtu ēteri ieostījis. Grāmatas un domas par Tevi — mašīnisti —, es viņu rokās paklausīga kā suns lokomotīve. Vai zini, Loņa, tagad jau esmu tādā stāvoklī, ka, domājot par sevi, nemanot domāju arī par Tevi, es bez Tevis jau

esmu it nekas. Es nevaru vairs sevi kā tādu apjaust atsevišķi no Tevis, it kā mēs būtam kopā sakalti, sakausēti. Bet es neatrodu šādā stāvoklī sev nekādu grūtumu, neveiklību, otrādi, es jūtos vairāk spēcīgāks, pilnīgāks un dziļāks pat. Esmu iemīlējis dzīvi, pasauli labāk, skaidrāk, jo tik tagad esmu iemācījies īsti mīlēt. Galvenais tomēr tas, ka ir tagad brīži manā dzīvē, kad mana dvēsele var būt pilnīgi kaila, dabīga, tāda, kāda viņa ir, zināma, ka viņu neapsmies pēc tam, nepārpratīs... Jā, cik tomēr visvarens ir šis Kalējs, vārdā jūtas.

Esmu par šīm dienām šo to uzrakstījis gan prozā, gan dzejā. Kad atbrauksi, izlasīšu. Nekas sevišķis — neesmu vēl no savas literāriskās krīzes vaļā ticis.

No mūsu kopējiem kolēģiem un draugiem esmu saticis, zināms, Induli un Gurķi, tad Streļčunas. Streļčunas domājot, starp citu, braukt uz Vāciju. Sarunā viņa bij ļoti atturīga un izsmalcināta, it kā jau viņa būtu bijusi Vācijā. Viņa atstāja uz mani dziļu respektu. Atvadoties es ļoti cienīgi paklanījos, novēlēju viņai laimes un lūdzu mani neaizmirst — Dr. med. A. Čadaraini. Tomēr saki, ko gribi, — lāga meitēns.

Beigšu. Līdz nākamai reizei.
Uz drīzu redzi
Saša

5. L. RUNDELEI

30. XII 24. g.

Loncīt! Es esmu jau Tev uzrakstījis vienu vēstuli, bet nevaru nosūtīt. Kamdēļ? Kaut kas neapjaužams un nenoteikts nelaiž un nelaiž man to izdarīt. Tāļāk par vēlēšanos, par gribēšanu es netieku. No vienas puses, man ļoti gribas aizsūtīt vēstuli; es saprotu, ka man tas jādara: ne jau saplēst man šo vēstuli, bet — ko darīt — tāļāk kā par šo nejēdzīgo «gribas» netieku. Kaut kas glūnošs, no pirkstiem izslīdošs aiztur viņu man pārvērst par darbību. Tev taisnība, Loncīt. Tikai tagad es sāku pamazām saprast, kāda Tev briesmīga taisnība bij toreiz, atminies beidzamo reizi pie manis, sakot, ka man prāts visur iekšā: pat tur, kur viņam nekādā ziņā nevajadzētu būt. Tas ir šausmīgi. Šausmīgi, ka visur darbojas līdz prāts. Ir tādas lietas,

kur viņam nav vajadzīgs darboties līdz; viņš tur pilnīgi lieks. Ja tas tā nav, cilvēks nevar būt pilnīgi laimīgs. Lai cik šāds cilvēka eksemplārs arī neiedomātos laimīgs, viņš sevi māna. Jā, māna. Pēc pirmā aizraušanās mirkļa viņš jūt, ka ar kaut ko tumšu, nemierīgu sāk pielīt viņa skaidrā laime. Tas ir prāts. Un te nu vēl viena nejēdzība klāt, ka tas pats prāts pasaka, ka viņš taisni tas ir. Pats zaglis un pats slepenpolicists.

Laime ir tiktāl laime, kamēr viņa pāri pār cilvēku, kamēr viņa nav analizējama ar prātu. Līdzīgi ticībai. Un nu nav vairs nekā jocīga teicienā, ka nelaime var nākt kā no prāta mazuma, tā arī no viņa pārpilnības. Горе от ума.

Es vakarnakt par to domāju, un, jāatzīstas, tā bija smaga nakts. Man sevis bij neizsakāmi žēl. Kāds kroplis un sērdienis likos es savā nespēcībā izbaudīt laimi. Tādu pilnīgu, varenu, aizraujošu laimi. Дерзкую.

Prāta cilvēki, jā, no ārpuses viņi liekas tik spēcīgi, ar tādām varbūtībām uz laimi. Viņi nekā bez jēgas neizdara; viņi tik nosvērti, ka tiešām dažs labs pārgudris īsredzis var iesaukties: Lūk, tie ir īsti cilvēki, cik viņi pilni cilvēcības! — Bet, ja šis lielais gudrelis tik spētu iedomāties, ar ko šī no viņa slavētā cilvēcība ir nopirkta, viņš tā neteiktu.

Es zinu — ir tādi prāta cilvēki, kuri knubinās ap katru savu jūtiņu un tieksmīti, domādami nezin kādus tur dziļumus atrast, kādas cilvēku kaislību problēmas atrisināt, un, ja pēc ilgas un pamatīgas svīšanas viņiem kaut ko kņopes lielumā ir izdevies atrast, viņi jūtas ar to neizsakāmi pieticīgi — laimīgi. Kāds surrogāts! Arī es tāds kādreiz biju. Varbūt vēl pat tagad. Bet cik niecīgs, cik bailīgs, jā, taisni bailīgs pēc savas dabas un mietpilsonīgs es esmu bijis tai savā knubināšanā. Es biju iedomājies būt patiess pret sevi un tamdēļ it visur ņēmu sev līdz prātu kā gaišu lampu, ar ko lai sevi labi pārzinātu, neapjauzdams, ka to esmu darījis ne savas varonības un drosmes dēļ, bet gan gļēvulības. Man patiesībā ir bijis bail pašam no sevis, ka manos tumšos neapgaismotos kaktos nesaceļas kaut kas nepārvarams pret manu prātu un tamdēļ, es domāju, arī pret mani pašu, un es neizdaru kādu «muļķību». Jā, Tavs Saša ir bijis ne varonis, kas ar savu prātu lauž ceļu uz patiesību sev un citiem, ne Sašam prāts tik bijis ierocis viņa gļēvulības, liekulības un mietpilsonības rokās visu to tieksmju un alku nokaušanai, kas ir viņu vēl vienīgās vilkušas ārā no ikdienības parašu, paradumu un

nejēdzīgu aizspriedumu dīķa. Es jūtu, ka viss, kas līdz šim ir bijis, ir pilnīgs bankrots. Es esmu sevi bezgodīgi šmaucis. Kā gribas pašam savu roku pacelt pret sevi! Tā vien liekas, ka esmu tikai pilns ar čūsku pūzni. Es, kas visu laiku sevi lolojis, augstumos ejot pretim «jaunām tālēm», pilns radīšanu trīsu, un — kas galvenais — bezgalīgi ticēdams un šaubīdamies par šām augstprātīgām puišeliskām savām iedomām, ieraugu uzreizi sevi dubļos netīrāku un zemāku par visiem citiem, uz kuriem es skatījos ar nožēlošanu un piedošanu, pats zemu tieksmju un liekulības pilns. Salauzts. Tas ir par daudz liels kritiens.

6. L. RUNDELEI

Drabežu bērnu namā
22. XI 25. g.

Sveiks, Loņa!

Tu droši vien dusmojies, ka es Tev nerakstu. Bet ne jau to daru aiz slinkuma. Cik agrāk man tā darba bij maz, tik tagad man viņa daudz. Sevišķi šonedēļ, kur esmu kā iebraucējs tūlīt pielikts pie dežūras no 6 rītā līdz 9 vakarā. Nodzīvotā nedēļa ir pagājusi nemanot. Darīts un redzēts ir ļoti daudz. Pārdzīvot nekā nav atlicis laika. Lai visu to, kas man ir Tev ko rakstīt, būtu iespējams uzrakstīt, tad priekš tā vajadzētu laika vismaz ap 4 stundām un pie rokas veselas burtnīcas. Tamdēļ i nedomāju sākt kaut ko Tev stāstīt par Drabežiem. Te jāredz katram personīgi ar savām acīm. Tamdēļ es domāju uz 28. iebraukt Rīgā, lai satiktos ar Tevi un parunātos. Mēģini kā nebūt iekārtoties.

Pašulaik strādāju kā skolotājs — audzinātājs. Bet šodien, sēdot pie vakariņu galda skolotāju ēdamistabā ar apriņķa valdes locekli, kas pārzin visas patversmes, dabūju neoficiālu uzaicinājumu palikt par pārzini, ko arī pieņēmu. Vakarā iebrauca no Cēsīm visas 3 jaunkundzes un to pašu pasludināja. Uz Cēsīm mēs braucam ļoti bieži — gandrīz katru pārdienu. Es jau ar esmu bijis, neskatoties uz to, ka dežurēju. Alma jau brauc katru dienu, meloju, pārdienu. Par Almu var vēl pastāstīt to, ka viņa lāgs meitēns, nešķīsti bļauj, plēšas un pliķē puikas, ka skan vien.

Bērni ļoti īpatnēji, dažādi un psihiatriski interesanti. Ar savu istabu esmu ļoti mierā. Dzīvoju pārziņa istabā,

Blakus kantoris. Tālāk — viena glīta meita. Apkārt mājai dārzs. Pie logiem, kuri diezgan augstu no zemes, klumbas un celiņi ar soliem.

Pa vasaru ezers būs mums iznomāts. Tur ir dažas laivas. Pie ezera rīko sporta un spēļu laukumus. Neskatoties tomēr uz visiem labumiem, tā dažreiz iesāpas tomēr sirds. Žēl tā kā Rīgas, bet sevišķi trūkst Tevis — parunāt par visām lietām.

Vedu cītīgi dienasgrāmatu — līdz šim laikam — gan tikai galvā, bet nu arī uz papīra.

Beigšu. Lai 28. vakarā atkal varētu sākt no jauna. Es domāju gan, ka es uz to laiku būšu katrā ziņā Rīgā, jo apriņķis oficiāli paziņoja, ka šai ziņā viņi mani neierobežos.

Tātad, Loņa, 28. XI.

Uz redzi

Saša

Mana adrese:

St. Araiši,
Drabežu bērnu nams,
Stud. med. A. Č.

Atraksti līdz tam laikam.

7. L. RUNDELEI

Drabešos 9. III 27. g.

Sveika atkal, Loņa!

Nu jau Drabešos dzīvoju trešo dienu. Cik viņas šausmīgi velkas kā līkaratī! Paldievs Dievam, ka visam drīz tomēr būs beigas. Beigas, beigas, beigas. Skaists vārds, vai ne? Skaistāks nekā sākums. Aiz durvīm Tava vecā paziņa Bikšu Alma ecējas ar meitām. Pie katras izdevības es aprunājos ar viņu par to, kā Jūs abas dzīvojāt Kursīšos. Viņa man daudz ko interesanta pastāsta. Starp citu, es arī par Lasmani šo to tagad zinu. Un, kad es salīdzinu ziņas, saņemtas no Bikses, ar Tavām, man nāk smiekli. Man nāk smiekli par to dažādību un uztveres raibumu, kas valda mūsu zemītē. Vai Tu manu svētdien (dabūto) rakstīto vēstuli esi jau saņēmusi? Nu, kad tad Tu domā man, Loņuk, atbildēt?

Es nekad vēl nebiju tik dziļi un kaislīgi izjutis pavasari nākam kā šogad. Es priecājos par katru siltāku dienu, par katru ūdens peļķi, par katru dienas pieauguma minūti. Laikam cilvēki, kuri alkst pārmaiņu savā dzīvē, spilgtāk arī uztver pārmaiņas dabā. Vismaz to var teikt par mani. Jo es nekad neesmu piederējis pie dabas dievinātājiem. Bet tagad, kā par brīnumu, esmu ierakstījies dabas mīļotāju biedrībā. Ja tā ies uz priekšu, es palikšu drīz sentimentāls, sākšu rakstīt salkanas dzejas par strautiņiem un dāvināšu Tev mazas neaizmirstuļu buķetes. Varbūt pēc tam sekos interese par truškopību, sajūsma par sieviešu gariem matiem un cietām nedekoltētām kleitām. Tas pēdējais sevišķi būs pareizi. Skaties, kā suns glabā no otra suņa savu desu, kā gan neapsargāt vīrietim savu mātīti (atvainojos — cēlāko sapņu iemiesojumu zemes virsū).

Es pāriešu uz citām lietām, jo, izlasot iepriekšējās rindiņas, es nācu pie slēdziena, ka esmu palicis par daudz cinisks, resp., patiess. Kaut gan patiesība cilvēkiem dodama, tāpat kā zāles, zināmās dozēs. Padomā, vai tik tā nav. Piemēram, strīdā.

Pār mani nācis briesmīgs slinkums kā apskaidrības brīdis. Ne velna nedaru. Vajadzētu vēl vairāk gulēt, nekā es līdz šim to daru, lai paliktu mazāk laika nešpetnām domām.

Pie mums bērni slimo ar vējabakām. Atkal raušanās.

Vai Tu savu lēmumu par nenākšanu manās mājās esi iznesusi viena pati, jeb vai tur arī ir klāt Andersones pirksts? Man tas stipri interesē.

Kad Tu zinātu, cik sīki un cik mazas intereses tiem cilvēkiem, kas apkārt man dzīvo. Dažreiz skumji par viņiem, dažreiz nāk smiekli. Un katrs pūš savā stabulē. Tikmēr arī Tu esi viņiem mīļš, kamēr palīdzi pūst viņu stabuli, kā ne — brauc ratā.

Šaurums, ārkārtīgs šaurums vēl mīt cilvēku sirdīs, pat tādos, kuri skaitās un kurus skaita par inteliģentiem un gudriem cilvēkiem. Ek, labi, ka putra reiz izvārītos. Brauksim uz Rīgu un vārīsim jaunu. Tikai viens, kas Rīgā — es daudz vairāk gūšu sev un būšu tuvāk sev mīļiem cilvēkiem un līdz ar to mieram un darbam.

Raksti, Loņuk, lūdzu, raksti! Kad Tu zinātu, cik vientulīgi!

Tavs Saša

Tavu vēstulīti es saņēmu. Ļoti pateicos. No rīta man bija tik drūms garastāvoklis, bet, izlasot Tavu atsūtīto «špriſti», es stipri saspurājos. Tiešām, vienīgā izeja aiziet, ko arī es izdarīšu. Es esmu tik skumjš kā samīlējusēs jaunava. Atvaino mani, Loņa, ka es neierados pie Tevis. Zini, man pašam ļoti gribējās atnākt. Neskaities. Esmu ar mieru savu vainu dažādi izlabot.

Kad iebraukšu Rīgā, nezinu. Tie slimie maisa. Laikam ar nākošu nedēļu arī Dakers aizies uz citu skolu. Palikšu viens vīrietis. Tad jau ar to tikšanu tā pagrūtāk. Vislabāk braukt un aizbraukt pavisam.

Lončuk, Tu ar sapuriniesl Tiešām, Tu pati esi lāga meitene, bet Tev draudzenes drusku patukšas. Meklē biedrenes, kuras arī ir jautras, bet lai tā jautrība ir tāda vērtīga, garu pacilājoša. Tu stāstīji man par to «mušiņu», kā Jūs ar viņu muzicējat, dziedat. Vai tas nav jauki! Saki, vai visām tām nebēdībām, kur Anniņai nav seklums līdz, vai visai tai izsmalcinātībai, kas pie Grietas, nav izvirtums. Novērsies, Loņuk, no tā! Var atrast prieku, baudu un mirdzumu vērtīgos laika kavēkļos, kas stiprina cilvēku. Ko Tu domā uz to, Loņa?

Tas pats

Paldievs par vēstuli.

8. L. RUNDELEI

Drabeši, 15. III 27

Sveiki, manu mazo sērkociņ!

Jā, Tu esi mans sērkociņš (nesit kāju uz zemi!). Vakarā, ienākot istabā, man ir tumšs, bet ar sērkociņa palīdzību es radu gaismu. Tāpat Tu manā dzīvē kā sērkociņš, no kura top gaišs.

Paklauss, draugs, kāds Tev garastāvoklis pēc svētdienas izrunāšanās? Žēl, ka bij tik maz laika. Nevarējām visu to izteikt, kas bij uz sirds. Vismaz es to tā tagad sajūtu. Mani tāda melanholija apņēmusi kā plīvurs vai Tavi mati. Kad Tu skūpsti, tad arī tāds plīvuris apņem dvēseli.

Es nezinu, vai Tu nojaudi, ar kādu nolūku es svētdien runāju, vai ne. Man gribas Tevi uz laiku izraut no tās sabiedrības un uzskatu sfēras, kurā Tu esi. Tevī vajag notikt zināmai pārmaiņai, lai Tu varētu būt par tādu, kādu Tu vēlies sevi redzēt. Tu esi palikusi tuvredzīga. Vienas die-

nas dzīvotāja. Bet arī ne pilnīga, tikai diletante. Tu vēloties «izdzīvoties». Kamdēļ Tu to nedari? Tu nevari. Palikt tādas «kā visas» Tu nevari un nespēji. Bet savu ceļu arī Tu neej. Tu esi pašulaik uz krustcelēm. Gribi it kā «baudīt», bet izdzīvots nav vecais ideālisms. Gala iznākums — ne cepts, ne vārīts — neapmierinātība un nekā nedarīšana.

Tu esi tādā stāvoklī, ka Tev kaut kas jādara. Vai nu jāsāk «floti» dzīvot, vai jāatmet visam vieglprātīgam ar roku un jāsāk nopietna dzīve. Tās ir vispārējas frāzes, vēstulē grūti man pašlaik izteikt to, ko es domāju. Man liela vēlēšanās redzēt Tevi — jauno neatkarīgo sievieti, kura pate veido savu dzīvi un pate ir sev kungs. Jau agrāk par to Tev tiku runājis. Tāda patstāvība, kāda Grietiņai pašulaik, nav patstāvība. Viņas dzīves veids norāda, ka viņa vēl lielā mērā verdzene, jo viņai trūkst pašcieņas. Labāk tak galu darīt nekā dzīvot tādu lopisku dzīvi. Bet arī Grietai ir izeja. Man tai lietā ir savs uzskats. Zinu arī to, ka, viņu (uzskatu) dabūdama zināt, Grieta smietos, jo viņai, lūk, ārīgi un iekšķīgi pārraut ar visu nav un nebūs spēka, ja tā tā lieta vēl ilgi vilksies.

Lončuk, esi kā vīrietis, bet nezaudē arī sievišķību. Esi sieviete — valdniece un kungs, bet ne kalpone. Lai ir no iesākuma grūti, bet par to vēlāk daudz lielāki panākumi. Var jau ar daudzām jaunkundzēm izgulēt, bet kāds pelēkums! Tu stipri domā par ģimeni, it kā viņa Tev sniegs daudz. Tici man, Tu stipri vilsies, ja ne, tad es Tevi nemaz nepazīstu. Tāda, kāda Tu, man šķiet, drīkst savu jaunību pavadīt darbā un lietderīgā izpriecā kā katrs jauneklis.

Jābeidz. Saņēmu ziņu par Čakstes nāvi. Jāiet turēt aizlūgumu. Rakstīšu par to pašu vēl.

Atraksti savas domas.

Tavs Sašiņš

9. L. RUNDELEI

Drabešos 16. III 27. g.

Nakts.
Visu šo ziemu manā sirdī ir bijusi nakts.
Smaga kā svins, kā nelaime.
Manā sirdī guļ sāpes un šīs sāpes ir bezgalīgas,
jo bezgalīga ir nakts kā mīla, kurai vairs netic cilvēks.

Pieradis turēt rokās mašīnu un auto kloķus, viņš
arī mīlā atzīst un ciena tik taustāmo.
Mans draugs, mīļais, labais Lonju, mans draugs!
Es nožēloju katru skūpstu, ko es neesmu skūpstījis,
katras lūpas, kuras man bijušas tāļas kā zvaigznes.
Katru stundu, ko esmu palaidis garām,
katru prieku, ko esmu baidījies izpriecāt līdz galam,

katru dziesmu, ko neesmu izdziedājis.
Jo viņi visi brēc uz manīm pēc atmaksas,
jo viņi visi pārvērtušies par mana nemiera vedējiem.
Ak, cik es vieglprātīgi palaižu dzīvi garām kā
brokastis!
Ko līdz man katru sestdienu iet vannā, kad tikai dzīvē var
nomazgāties tīrs, lai savu sirdi
uzglabātu skaidru kā saules staru.
Bet es baidos no dzīves un eju viņai garām
ar paceltu galvu pārliecībā, ka kāpju kalnā.
Bet patiesībā es esmu vārgulis, kas nevar izciest
dzīves karstumu.
Lonju! Tu esi laba meitene.
Un kamdēļ man kādreiz tik ļoti, tik ļoti gribas,
lai Tu vienmēr paliktu tikai meitene?
Vienmēr kā nenoplūkta puķe,
kuras smaršu varētu baudīt tik es?
O, es zinu, ka es esmu egoists, es zinu
tikpat labi kā to, cik man biksēm kabatu!
Katram gribas paglabāt kaut ko no savām bijušām
labām dienām.
Stāsta, ka pirms miršanas tas viskuslākais vecis tiecas
uz savām bērnības vietām.
Vai Tu domā, ka man negribētos kaut ko atstāt
sev par piemiņu no tām senām mīļām dienām,
kad mana sirds vēl bija skaidra un brīnišķīga?
Ak, es arī esmu tikai cilvēks! Cik nav jau
pagājušu tādu nakšu, kad man līdz ārprātam ir
gribējies turēt rokās kailu meitenes ķermeni, glāstīt
viņas krūtis, siltas kā saule, un sūkt viņas lūpu
brīnišķīgo vēsumu!
Piedod, Dievs, bet es sievietes vairāk mīlu, nekā tās
vajadzētu mīlēt.
Un tamdēļ es pret viņām izturos kā skopulis pret naudu.
Jo katrs cilvēks skops tur, kur viņš visvairāk mīl.

Mērs ir tikpat nepieciešams kā gaiss. Un Don-Žuani ir kavalieri ar iedzimtu mēra sajūtu.

Lonju!
Ko Tu tagad dari?
Vai Tu smejies?
Raudi?
Es nezinu, bet man tāds nemiers sēž iekšā.
Redzi, man vairs nav matu, un Tu nevari noglaudīt manu galvu.
Man acīm priekšā brilles, un Tu nevari ieskatīties manās acīs.
Drīz būs pavasaris. Visi tik priecīgi.
Bet es viņa nesaprotu.
Laikam tamdēļ, ka man pašam nekad nav bijis pavasara.
Es redzēju vakar, cik ērmīgi skatījās no galda mūsu dzeltenais runcis uz virtuves kalponi, kura skūpstījās ar muižas puisi.
Man ar to pavasari tāpat kā runcim.
Lonju, raksti!
Mīļais Lonju.

Skūpstu Tevi.
Saša

10. L. RUNDELEI

Drabešos 11. X 1927. g.

Mīļais Loncīt!

Esmu laimīgi nokļuvis Drabešos. Viena diena jau iet uz beigām. Tātad līdz Tavai atbraukšanai palicis tikai pāris — 4 — dienas. Cik labi! Tu brauc katrā ziņā. Es būšu ļoti noskumis, ja neatbrauksi, un domāšu, ka Tu mani esi aizmirsusi. Vai saproti? Es ļoti Tevi lūdzu. Tu piezvani man pa telefonu. Viss būs gatavs. Varēsi dažas dienas pavadīt lauku klusumā. Tu domā, ka Tev Ļoļās būs labāki? Mamma arī brauks jau trešdien vai ceturtdien katrā ziņā prom. Nu, lūk, arī šis nebraukšanas iemeslis secen gājis. Visas debess zīmes par to, ka Tev jābrauc. Ilgi, ilgi mana sirds nav bijusi pilna tik dzidru un skaidru ilgu kā tagad. Un ka Tu zinātu, cik labi! Es nevaru nekā vairs iedomāties ļauna, kas mani nospiestu. Mazi astrāli spārniņi pieauguši pie maniem papēžiem, un sirds pilna

savādas maigas rožu smaršas. It kā vijolītes arī vēl būtu klāt. Man gribas jokot un sirsnīgi smaidīt pat mēslu kastei, pat manai nejaukai saimniecei; nu, ja es kādam bērnam iedotu pļauku, viņš smietos, tik jocīga un priecīga būtu šī mana pļauka.

Tātad Tev jābrauc. Savādāk mana sirds no skumjām pakārsies un paliks zila melna kā tintes pudelīte man uz galda priekšā.

Es esmu tagad kā muļķis, kurš lepnis uz savu muļķību. Tātad piektdien Tu būsi — es gaidu.

Saša.

11. L. RUNDELEI

Sveika!

Atkal turpinu savu veco jūgu. Kā es gribētu Tev ko jūsmīgu uzrakstīt, bet manā sirdī tik negantas, griezīgas sāpes, aizdomas. Man nāk smiekli, ka kāds cilvēks var smieties un priecāties. Prieks tikai ēna. Un vai mēs paši arī neesam tikai ēnas, kuras ļodzās un trīs pie pirmā sāpju uzpūtiena? Es neticu citai mūžībai kā vienīgi sāpju mūžībai. Neapmierinājuma un trauksmes bezgalībai. Pietiks šīs augstās filozofijas! Viņa man sveša. Esmu tik tuvu piekļauts pie zemes kā ķirzaka un čūska. Kāds savāds smagums notriecis mani pie zemes. Es ticu, man nelāgs izskats. Tu to svētdienas vakarā pie galda apstiprināji. Es pilnīgi tam piekrītu. No manīm nav nekāda prieka. Ne Tev, ne maniem vecākiem. Tomēr Tev nav veltīgi jāuztraucas. Es Tev gribu būt labs draugs. Kā tāds es Tev nedrīkstu nekā ļauna darīt, negribu darīt un arī nedarīšu. Bet no manas draudzības Tu tak neatteiksies, vai ne? Būs brīži, kad es Tev noderēšu, lai arī cik Tev labi neietu. Sāpju brīdis nāk pēkšņi. Es dzīvoju cerībās, ka svētdien iebraukšu atkal Rīgā. Vai nu kaķis baļķi aizvilks priekšā. Esmu uzrakstījis vakardien, kā par brīnumu, dažus dzejoļus. Tagad mana vislielākā kaislība izdot grāmatas. Šai lietā esmu kā iemīlējies. Domājot par šo savu uzņēmumu, man top drusku kā vieglāk. Lončuk, Tu jau tici, ka es palikšu vesels, vai ne? Tici tā, kā es ticu mūsu draudzībai, tad es palikšu vesels. Jo šī ticība pielips arī man. O, kāds es skrandains, apaudzis ar mazdūšības bārzdu, miegainības un vienaldzības zābakos iekāpis!

Arvien, arvien top gaišāks. Kaut ar šo gaismu arī manī nāktu viņa un nekad nenovērstos no manīm kā sāpes tagad!

Lončuk, drīz mani parādi būs galīgi nomaksāti, un tad nebūs nekādu šķēršļu manai promiešanai no Drabešiem. Patiesībā vienīgi viņi man neatļāva atstāt šo nolādēto vietu un dažbrīd iegrūda lielās skumjās. Tagad sāku vieglāk uzelpot. Grūts bij man šis laiks. Pat veselību viņš man samaitāja. Bet tagad būs viss galā. Labi gan. Es domāju no Tevis saņemt vēstuli. Nepievil šīs cerības! Kas tas Tev uzrakstīt, mīļā. Uzraksti!

Kā tu tagad jūties? Ja skumsti, neskumsti. Dzīvo vesela cerībā uz labākiem laikiem! Trešdien nosūtu Tev 10 latus.

Tavs Saša

12. L. RUNDELEI

Drabešos 22. III

Sveika, mīļā!

Nu jau otrā diena, kopš Tu esi prom. Otrā diena, kopš es atkal staigāju viens ar savām domām un sāpēm.

Kādas skumjas manī pārņēma, kad vilciens sāka kustēties no Amatas. Manī bija iekšā tāds tukšums, it kā es savu sirdi būtu pavadījis prom ar šo vilcienu. Es mekaniski gāju, mekaniski iesēdos zirgā, un mani bija pārņēmis tāds nogurums kā pēc uzrāpšanās uz stāvas klints.

Es atgriezos Drabešos ar ļoti smagu sirdi, jo kur gan atradīsies tāds cilvēks, kurš tīšām kāps smirdošā dubļu peļķē.

Turies Rīgā, cik ilgi vien vari, un nebrauc prom uz laukiem. Lauki ir nāve. Ja braukt uz laukiem, tad braukt kā zemniekam un dzīvot īstu zemes dzīvi. Bet inteliģentam uz laukiem suņu dzīve.

Skumjas manī guļ kā bezgalīgs zils ledus, un manas domas uz viņa slidinājas. Jo skumjas ir mana atpūta.

Šās rindas es Tev uzrakstīju
agri agri no rīta,
kad visi vēl gulēja,
arī droši Tu gulēji,
tik pukstēja mūsu sirdis

un liela krēsla sēdēja pie loga.
Šīs rindas es uzrakstīju
tai brīdī,
kad es gribēju būt pie Tavas gultas,
kad es gribēju skūpstīt Tavas lūpas,
Tavas kājas, Tevi visu,
kad es gribēju atkal padoties savam priekam.
Un tad es rakstīju šīs rindas
kā lūgšanu,
kā saucienu pēc glābēja.
Un tad es gulēju kā zeme pie
Tavām kājām,
Ar savu sirdi kā dāvanu rokās,
salīcis, sakumpis
un čukstēju:
«Esi man, grēciniekam, žēlīga ...
Dod savu skūpstu kā izturību
manai vājai sirdij.
Cik viņa guļ Tavā priekšā padevīga un žēla!
Laid mani mazgāties Tava miesa baltumā,
lai no Tava karaliskā spožuma
apžilbst kā acis manas grēcīgās domas.»

13. L. RUNDELEI

Drabešos 2. VIII 28. g.

Sveiki, Loņa!

Nu mēs katrs sēžam atkal savā krātā. Tev droši vien tomēr labāk, ir kādi cilvēki. Bet es gan, mīļā, kā viens buks. Ar ko lai sarunājas? Vai ar jaunkundzēm, kuras jēlībās pārspēj pat piedzērušu vīrieti un nav spējīgas runāt ne par kādu tematu nopietni? O —

Ceru, ka aizbraukšana bija itin laba. Vai Tev māsa nav nekādu šļuru ar pastmarkām savārījusi? Atraksti vispār, kā Tu tagad jūties, manu garastāvokli nu jau Tu zini.

Vakar lija, šodien gan labs laiks, bet vējains, gluži kā mans garastāvoklis.

Nodevu Grīnam dzejoļus. Redzēs, ko darīs. Gaidu «Piesauli» Nr. 8, tur vajag būt vienai kritikai par mani iekšā.

Šovakar rakstīšu; vai iznāk vai neiznāk, bet mēģināšos, kaut kā garlaicība jānosit. Ir garlaicība, neskatoties uz to, ka Rīgā lielījos ar viņas iztrūkumu.

Zini, pie Tavām baltām kurpēm jānopērk balta cepure, drēbes, ar mazu ļipiņu galā; viņa cieši piegul galvai. Vācu jaunkundzes nēsā; man viņas patīk. Ko Tu saki uz to? A?

Vai Tevi Grieta ielūdza uz savu dzimšanas dienu augustā?

Klausies, Tu man atraksti. Es jau pat šodien gaidīju vēstules.

Atā. Rīt rakstīšu vēl.

Tavs Saša

14. A. MAČAI

Ļ. god. jkdze!

Laipni lūdzam **iesūtīt mums Jūsu dzejoļus.** Lieta jānokārto līdz pirmdienai uz sekošu adresi: Rīga, Kr. Barona ielā Nr. 11, dz. 9. E. Raisteram. Šinī Nr. nebūs neviens dzejolis par krogiem, bet visi pieklājīgi. **Ceram, ka Jūs mūs nenoskumdināsiet ar savu atteikšanos.**

A. Čaks
E. Raisters

15. L. RUNDELEI

Dārgā sievietel

Apsveicu Tevi no visas sirds, ka pāreji uz Jelgavu dzīvot. Tak izspruki no ziemas garlaicības Bēnē. Vai es vienmēr neteicu, ka Tev dzīvē tik slikti nemaz neiet, kā Tu domā? Vēl divas reizes Tev jātrāpa mērķī. Jāiekļūst Universitātē un jāiestājas korporācijā. Izdari to, Lonču, un tad Tava sirds var būt mierā.

Rakstu Tev uz veco adresi. Domāju, ka būsi vēl Bēnē un vārīsi savas dievišķīgās zemeņu «zaftes». Bravo! es saucu. Man tiešām prieks par Tevi. Arī man personīgi sāk viss labāk likties, kad Tev iet labi. Mīļais draugs! Atraksti man. Tu jau droši būsi bijusi Jelgavā un šo to zināsi par savu jauno vietu. Man rīt apriņķa valdē vēlēšanas. Domāju, ka ievēlēs jaunu pārzini, un tad es būšu brīvs.

Skūpstu Tevi! Un gaidu no Tevis atbildi.

Tavs Sašuks

16. L. RUNDELEI

Sveika, Lončuk!

Visu pagājušo nakti mocījos ar murgiem. — Šī nakts bija sliktāka kā bezmiega nakts. Viss tika uzvandīts augšā un mācās, mācās virsū. — Aizbraucu ar karātavu garastāvokli. Sirds sažņaudzas nevaldāmā rūgtumā un ilgās. Un savāds tukšums un bezcerība pavērusies vienā vietā. Nekad, nekad es neesmu bijis tik izsviests no sliedēm kā pašureiz.

Es nebiju domājis, ka tas viss iznāks. Man dzīve paliek nesaprotama. Es esmu kā apmaldies.

Tavs Saša

17. L. RUNDELEI

Jau no septiņiem gadiem es neskaitu
lūgšanas.
Kā sivēns, kā suns būdā es vakarā ielienu
savā gultā.

Laimīgs un nelaimīgs,
ar mūžīgu rūgtumu sirdī,
bez skūpsta uz lūpām,
jo māte man tāļu un mīļākās nav.

Bet tagad —
kad atnāk vakars
un aiz loga čabina lietus
kā vecas, sakaltušas lūpas,
es iestājos kaktā,
lai neredzētu savas ēnas,
lai nebūtu kur bēgt,
lai šausmās un izmisumā
man būtu siena, kur triekt savu galvu,
nu skaitu lūgšanu,
melnu un drūmu
kā manas tieksmes un sirds —

«Tu, tālā un svētā,
kuras priekšā es stāvu
pavisam kails,
saņemi manus grēkus
kā dāvanu,

jo katrs dod otram
no tā, kas tam vislabākais —
Varbūt viņa ir smaga došana,
bet zini, ka viņa īsta un patiesa dāvana.

Tici, es vēlos laimes ne mazāk
par citiem,
un varbūt tamdēļ es pat esmu tik grēcīgs,
ka man tās laimes vajadzīgs vairāk
par citiem.

Teici — kā lai es atrodu mieru?
Un pasargāju savu jaunību?
Viņas skūpsti paliek ar katru dienu vēsāki,
un manas lūpas novīst,
un kvēlums sarecē sirdī.
Viņas glāsti paliek retāki,
un manas acis satumst,
un manu galvu skar agrīņa rudeņa izkapts.»

Tā es lūdzu, iestājies kaktā
kā spieķis,
kā atkritumu kaste;
viņu kāds iznesīs, bet mani? —
Un, kad manas lūpas
pēc lūgšanas norimst
kā elpa,
kas beigusi stāstīt
par beidzamām mokām,
no kurienes viņa nāk,
salda ticība
kā debesis
pārklājas pār mani,
un kā šķīsts bērns
es kāpju savā gultā,
laimē un nelaimē
ar smaidu uz lūpām,
it kā es gulētu zārkā.
Mīļais Lonju, kā Tev patīk mana lūgšana?
Tu, mana sirdslabā, mīļā.
Raksti, es drīz atkal rakstīšu.

Tavs Sašuks

18. L. RUNDELEI

Rīgā 4. I 29. g.

Mīļā Lonču!

Pateicos par vēstuli. Saņēmu viņu nupat un arī tūdaļ rakstu atbildi. Man tagad jāsēž mājās, jo esmu drusku saslimis. Vakar vakarā konstatēju 38,5. Diezgan dūšīgi, vai ne? Būs tie paši nervi. Beidzamā laikā nejūtos atkal labi. Šādas tādas nepatikšanas. Viss sāk krist neganti virsū. Galvenais, kaut nebūtu jāiet pie ārsta. Naudas nav. Arī toreiz man neiznāca tik daudz kā aizzvanīt līdz Jelgavai. Man bija kabatā tikai 2 L 10 santīmi [*bojāts teksts*] tad es visu dienu dzīvoju mājā, jo jutos slikti. Biju noerrojies par neizdošanos ar Tevi. [*bojāts teksts*] man atkal sāk iet tā, kā nevajag. Es nezinu, kas būs, kas nebūs. Ka Tu 1. janvārī varēji būt Rīgā, man neienāca prātā.

Pie Tevis, Lonču, es katrā ziņā gribu aizbraukt. Ja tikai es būšu tā, ka varēšu staigāt, tad es naudu sagrabināšu un būšu klāt kā pimbers. Tikai tai gadījumā es nezinu, kā jutīšu, ka tas var nākt tik par sliktu, ka nevaru atbraukt. Es ceru, ka būs labi.

Es tagad sēžu mājās un jūtos [*bojāts teksts*] Man garlaicīgi. Esmu nervozs un [nevaru?] strādāt. [*bojāts teksts*] Uz drīzu redzēšanos.

Tavs Sašuks.

P. S. Ja es nebūšu ar 10.18, varbūt vēlāk ar autobusu.

19. NEZINĀMAM

Rīgā 12. VIII 29. g.

Ļ. god. priekšsēdētāja kungs!

Es šinīs dienās katrā ziņā ieradīšos Jums padotā apriņķa valdē, lai galīgā veidā noskaidrotu Zvaigznes kundzes lietu par tiem Ls 80. — gana algas. Pate Zvaigznes kundze kopā ar manim nevar ierasties, jo jau kopš pagājušās nedēļas atrodas Auziņa klīnikā Rīgā pēc izdarītas iekšējas operācijas. Līdz tam laikam sirsnīgi lūdzu nekādus oficiālus soļus šinī lietā nespert.

Jūs cienīdams,

Al. Čadarainis

20. NO ZAĻO VĀRNU, VĀRNĒNU UN VĀRNULĒNU AUGSTU VĒRĀ ŅEMAMU NOTIKUMU, PĀRDZĪVOJUMU UN GARA IZVERDUMU GRĀMATAS VĀRDOS UN LĪNIJĀS

Šeit bija Kārlis Eliass pirms brauciena uz Franciju un palika mēms, jo Gulbis bij tā, kā nevar rakstīt.

Smaržo nāvīgi grīdas, un Gulbis izskatās pēc Golubja. Par priekšnieku ievāktas nešpetnas ziņas erotiskā nozarē. Gulbis krata galvu un saka, ka vajag viņu appreciināt.

Aleksandrs Čochiņš

[*Vēl daži sīkāki ieraksti un K. Baltgaiļa šaržs ar A. Čaka parakstu:*]

«Mans izskats Jaunā gadā, pēc tam kad esmu izgāzies pie visām jaunavām.»

Čochs

21. K. EGLEM

Ļ. god. Egles kgs!

Beidzot tak nododu Jums savu rakstiņu par Valdu Moor no 1.—9. lpp. un Jāni Plaudi no 10.—22. lpp. ieskaitot, rīt vienos nodošu Jums par Pāvilu Vīlipu (raksta galu) no 23. lpp. līdz 36. Tad šoreiz būs viss.

Atvainojiet, ka Vīlipu vēl neatnesu.

Jūs cienīdams,
A. Čaks.

Rīgā 6. IV 30. g.

22. K. BALTGAILIM UN F. GULBIM

«Zaļās Vārnas» prezidentam Kārlim Baltgailim
un
dzejniekam senioram Fridriham Gulbim

Deklamētāju no aktrisēm nedabūju, jo man pazīstamās aizņemtas.

Jānis Kadilis negrib uzstāties, un tamdēļ viņu sludinājumos neminiet.

Pats es būšu kāzās. Vakarā lūdzu tikai paziņot, ka neparedzētu apstākļu dēļ neesmu spējīgs uzstāties.

Jūsu

Aleksandrs Čaks

Rīgā 15. X 30. g.

23. K. EGLEM

Rīgā 16. IV 31. g.

Sveiki, Egles kgs!

Jūsu kartiņu es saņēmu uz svētkiem, bet nevarēju atbildēt, tamdēļ ka pats biju sasirdzis ar nerviem. Kontūzijas.

Esmu ļoti priecīgs, ka Jūs mani atcerējāties, arī dzīvodams Itālijā. Visiļem] pārējiem — Ķikutam, Eliāsam, Kadiļam — es esmu jau izstāstījis, kur Jūs atrodaties un kur viņiem jānodod manuskripti. Pēteris Ķikuts tagad jau galīgi vesels un atgriezies no atpūtas nama. Atkal tāds pats kā agrāk, pilns cīņas gara un sajūsmas. Skatoties uz viņu, es vienmēr jūtu, ka esmu palicis vecāks, mierīgāks.

Kadiļu Jānis briesmīgi nodarbināts ar eksāmenu likšanu. Mācās no rīta līdz vēlai naktij. Aizvakar nolika savu pirmo un visgrūtāko valsts eksāmenu. Palikuši vēl trīs. Kadilis mācās kopā ar Raisteru, jo arī tas, pagāns, grib beigt augstskolu. Droši vien beigs, jo arī pirmo eksāmenu spīdoši nolicis. Avanti!

Zaļvārniešiem vakar iznāca pirmais «Zaļās Vārnas» numurs. Pēc apjoma briesmīgi liels. Es viņu jums šinīs dienās nosūtīšu kā ļoti aizkavējušos Lieldienu apsveikumu.

Zaļvārnistu pirmais jampamps būs tikai maija sākumā. Telpas atrastas kādā Vecrīgas pagrabā. Var būt, ka šis jampamps būtu noticis arī agrāk, bet, lūk, Raisters — jampampu galvenais varonis un leijerkastes griezējs — liek eksāmenus.

Tagad pāriešu uz trauksmeniešiem jeb, kā komunisti viņus saukā, trauksmelniekiem. Trauksmenieši šā mēneša beigās — un proti, 28. — rīko savu rakstnieku vakaru, kur uzstāsies viss trauksminieku astoņvīru spēks pilnā sastāvā,

pie kam vēl paredzētas arī trīs «graujošas» runas. Tamdēļ, Egles kgs, добро пожаловать uz mūsu vakaru. Kas tas ir Jums — aeroplānā iekšā un — klāt.

Svētdien, 19. aprīlī, R[akstnieku] un Ž[urnālistu] arodb-bas pilnā sapulce. Laikam būs sevišķi trokšņaina, jo paši vecie jau plēsīsies savā starpā, pie kam arī jaunie grib pirmo reizi pacelt savu balsi. Man šķiet, Egles kgs, ka šādi jandāliņi par sliktu nenāk, viņi tikai iztīra asinis.

Neesmu aizmirsis arī Misiņa bibliotēku, tomēr no tā laika, kopš Jūs atrodaties Itālijā, vairāk gan kāpju augšā bibliotēku centrālē. Nu, kad Jūs atgriezīsaties no Itālijas, tad jau vairs savu bibliotēku nepazīsiet. Lepna, briesmīgi lepna! Jā, tiešām, kad tad Jūs domājiet atkal nākt atpakaļ uz ziemeļiem? Līdz šim jau nu patiesi nekā vēl no pavasara nebij, bet tagad gan jau sāk palikt ir labāk, ir siltāk. Es ceru drīz Jūs atkal redzēt Misiņa bibliotēkā Jūsu vecu vecā vietā, pie durvīm letes galā!

Tagad savu vēstuli beigšu un «aplaimošu» Jūs ar otru pēc R[akstnieku] un Ž[urnālistu] pilnas biedru sapulces.

Sirsnīgi sveicinu

Cienībā Aleksandrs Čaks.

24. K. EGLEM

Ļ. god. K. Egles kgs!

Grībēju šodien Jūs apmeklēt, bet daži apstākļi aizkavēja mani to izdarīt. Izzināju, ka var ar Jums satikties arī citās dienās zināmās stundās. Tamdēļ nolēmu pie Jums aizbraukt šo piektdienu ½11 no rīta. Ceru, ka Jūs es ar to neapgrūtināšu.

Sveicinu,

Jūsu Al. Čaks

Rīgā 5. VIII 31. g.

25. K. EGLEM

Mīļais K. Egles kgs!

Es dabūju zināt, ka Jūs uz manim esiet ļoti noskaitušies. Neskaišaties vis šoreiz. Tas jau tiesa, ka vispār esmu liels špicbuks, bet tagad gan mazāk. Es būtu pie Jums

katrā ziņā ieradies, bet pagājušā nedēļā, neko sevišķi neatveseļojies, saslimu atkal ar zarnām. Nekur nedrīkstu iziet. Nelabi, un galva griežas. Tagad tomēr jau labāk. Kad būšu vesels, tūliņ nekavējoši pie Jums ieradīšos.

Jūsu A. Čaks.

14. IX 31. g.

26. K. EGLEM

Ļ. god. K. Egles kgs!

Solīto manuskriptu atnesīšu dažas stundas vēlāk. Atvainojiet un variet būt mierīgi, būs klāt.

Jūs cienīdams,
Aleks. Čaks

27. E. SMILĢIM

Rīgā 6. oktobrī 1932. g.

A. G.
Ed. Smilģa kgm.

Cienījams kungs,

Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība uzņēmusi Jūs par savu biedri veicinātāju. Še klāt piesūtot aptauju, laipni lūdzu Jūs to izpildīt un atsūtīt atpakaļ.

Biedra maksājumus (biedra veicinātāja gada maksu Ls 5.— un iestāšanās naudu Ls 1.—) lūdzu izdarīt K. Miķelsona kdzei Latvju Mākslas aģentūrā, Vaļņu ielā 41 katru darbdienu no 10—15.

Al. Čaks.
Sekretārs

DIENASGRĀMATAS

DIENASGRĀMATAS

[1.]

* * *

15. X. Pirmdiena. Netiku nekā mācījies... Nogulēju līdz 12. Ģērbjos līdz 1. Paēdu pusdienas. [*I nesalasāms teikums*] Briesmīgi negribējās, bet tomēr piespiedu. Kādēļ man vienādi nāk šausmīgi miegs. Es uz stundas tikko neaizmigu.

5 aizgāju uz skolu. Garlaicīgi. Visi staigā sapīkuši, it kā nebūtu izgulējušies. Sarunas tik oficiālas, tā kā baidītos visi kaut ko izteikt, kas nebūtu vajadzīgs. Tāds stāvoklis ir cilvēkam, kad viņš kaut ko grib noslēpt. Cik zemu kritis modernais cilvēks!

Man riebjas iet uz skolu. Viss tur notiek tik lieki un nedabiski.

[2.]

* * *

Man galu galā liekas, ka tā dzīve nemaz tik briesmīga nav, kā viņa izliekas. Viņa patiesībā ļoti smieklīga. Vakar vakarā, atgriezdamies mājās, es redzēju, ka kāds ormanis nesen par ko tur lamājās ar ielasmeitu. Man nāca kutinoši smiekli, redzot, kā viņi abi divi iekarsuši spēra vienu vārdu spēcīgāku par otru. Bet kāds garāmgājējs, kāds laikam šausmīgi tikumīgs vecis ⟨bet, sejā spriežot, liels izvirtulis, liels sadisks izvirtulis⟩, bļāva pēc polismeņa, jo nevarot tak izturēt, ka uz galvaspilsētas ielām notiekot tādas šausmīgi netikumīgas lietas. Ieraudzījuse veci, ielasmeita metās virsū viņam ar veselu krusu lamuvārdu, lai šļūcot labāk pa diegu, ka nedabonot no viņas Friča, atminot labi, viņš esot tas pats, kas aizvakar bijis pie viņas. Vecis noklusa, kā pa muti būtu dabūjis, un nozuda tumsā.

Ormanis zviedza kā zirgs, vēderu turēdams, uz bukas... — Esi gan tu viena varena meita, — dvesa viņš

starp smiekliem un līda no bukas zemē, — iesim labāk iedzert vienu kočiņu!

Un es gāju lēnām uz mājām, domādams, cik labi, ka pasaulē tomēr tas labums galu galā pārvar to ļaunumu.

* * *

Pēc manām domām, ne par vienu lietu nevar teikt — tā ir nopietna, tā atkal smieklīga jeb drūma, neķītra... Tas ir ļoti vienpusīgs uzskats, kā atraugas no tā cilvēces attīstības laikmeta, kad viņa savu domāšanu izveda, izejot no atsevišķām uz mūžiem sastingušām dogmām. Pēc manām domām, katrai lietai, katram notikumam, tāpat kā cilvēka harakterim, piemīt daudzpusīgums. Katra lieta un katris gadījums vienā un tai pašā laikā ir nopietns, ir skumjš, ir smieklīgs un pat šausmīgs, briesmīgs.

Un kā pamatfons visam tam muļķīgums. Es saucu visus smieties. Smieties par sevi, par citiem, par visu pasauli kā klaunam jeb komediantam, tikai tad mēs sapratīsim sevi pašu un asins būtību, un [kopējās?] attiecības. Dzīves pamatā ir smiekli ar tādu zobgalīgu piegaršu. Visa esošā relativitāte. Vai tas nav pašas būtības skaļie smiekli par sevi...

Nopietnis cilvēks — cik smieklīgs viņš izliekas savā nopietnībā! Es bez smīna nevaru noskatīties uz viņa degunu, kurš grib izlikties nopietns, un viņa nopietni savilktām lūpām... Bet par noskumušu cilvēku man nāk tādi labi silti smiekli, it kā es būtu nosalušas kājas ielicis siltā vannā. Par ko gan viņš tā varētu skumt... Patiesībā nav tak ne par ko?

Es saucu visus smieties par sevi, par citiem, par visu būtību, jo viņa pate smejas par sevi...

* * *

Dažs nodzīvo visu dzīvi ar tādu sajūtu, kāda ir zemniekam, kurš ir iegājis kabinetā pie departamenta direktora, jeb skolēnam, atbildot grūtu uzdevumu... Un, kad skolnieks atbildējis nosēstas savā vietā uz sola un zemnieks pēc audiences bijīgs meklē izeju, izgājis uz ielas, viņi abi domā pie sevis. Vot, muļķis, priekš kam es gan bijos, tur jau nekā nebij. Un viņi abi nosmejas pie sevis par savu muļķību. Un šai mirklī viņi patiešām gaiši [*I nesalasāms teikums.*] To viņi saprot sevī.

* * *

Es uz visu dzīvi esmu jau ieguvis sev smieklus, tik attiecībās ar sievietēm vēl ne... Kad es skatos uz viņu graciozām, vieglām kā vējiņš kājiņām, manās krūtīs kaut kas plaukst, plešas, plešas, zeme zūd zem manām kājām un man liekas, ka es ar galvu pieskaros pie mākoņiem.

Es jau pazīstu daudz sievietes, bet, jo vairāk un tuvāk es viņas pazīstu, jo dziļāk viņas man paliek svešas — tādas tālas, nesaprotamas kā zvaigžņu ceļi. Kā mūra siena, aiz kuras tu nekā nevari notvert, kas tur īsti notiek.

Un es no viņām baidos. Es no viņām bēgu. Kļuvis viņas nagos, es palieku kā par jājamo zirgu. Dzīve un mīla — tās ir divas būtiskas varas, kuras nokauj galīgi man gribu. Tik reti man gribēt un negribēt mīlu un dzīvi... Mēs tādus saucam par necilvēkiem, bet patiesībā viņš spēj smieties un smejas par vissvētāko. Ir labs svētums, kas māk mums aiz deguna vilkt... Kā [*l nesalasāms teikums*] asi apstrādā...

* * *

Es mācos it nekā nemīlēt un visvairāk pats sevi, jo sevmīlestība ir nekas cits kā dzīves mīlestība un bailes no nāves. Ar sievietēm es noturu tikai tādas attiecības, kuras ļauj par sevīm smieties... Tā tak ir dzīves bēgšana — jūs iesauksaties... Labāk no dzīves bēgt nekā līst pēc komandas viņai zem svārkiem.

* * *

Man bieži nāk prātā kāds mans skolas biedris, kurš bieži cieta neveiksmes un dažādas nepatikšanas sieviešu dēļ. Bet tas nekas. Kuras padara vīrieti par nelieti... un muļķi. Mans biedris bij iemīlējies kā otrā klasē jaunkundzē — resnā, ar diezgan impozantu ārieni. Viņš katru dienu nāca pie manis, pūderējās, lai būtu smuks. Katru acumirkli ar asarām uz acīm lūdza apskatīt, vai viņš ausis tikai tīri izmazgājis, kāds kaklis, vai neožot pēc sviedriem. Viņš tā vienmēr bij norūpējies par savu ārieni, ka galīgi aizmirsa citu esošo. Kabatā viņš mūžīgi nēsāja sev līdz lupatu, lai ar viņu uzturētu vienmēr spožus zābakus, jo, pēc viņa domām, kājas pastāvīgi krītot acīs un tādēļ viņam vajagot būt... Vienreiz, starp citu, viņa bij lūguse

viņam uzrakstīt priekš viņas domrakstu. Viņš uzrakstījis un nav varējis atteikties. Bet, tā kā pats viņš nav spējīgs uzrakstīt kaut ko saistošu, bij atdrāzies pie manis, lai uzrakstot.

Apmetos ap [dūšu?] un uzrakstīju. Viņš turpat ņēma un viņu pārrakstīja, lai viņai nebūtu šaubu, ka to sarakstījis viņš, un pēc tam aizskrēja uz māju pārģērbties, aizgāja pie viņas ar burtnīcu. To vakaru skolā biju apsolījies fiziku atbildēt, bet, zināms, nevarēju [*2 nesalasāmi vārdi*]. Un uz jautājumu, kamdēļ, gari un neskaidri stāstīju, ka esot bijis mans papa saslimis.

* * *

Kājas ir sievietes spogulis...

* * *

[3.]

14. janvārī, 23. gadā.

Ar ko atšķiras bārdāma no tikumīgas ģimenes mātes? Ar to, ka pirmā ir mīlā profesionalka, bet otrā diletantka. Izšķirieties un prasat, kuru jūs gribat.

Mīla nemīl rutīnu. Laulības ir visdzidrākā rutīnas forma. Mīla ir jūtu komplekss, kura varbūtība iespējama tikai pie brīvības. Brīvība — tas ir nekas cits kā neierobežotība. Brīvība ir formas pretstats... Ļoti pareizi laulības būtību izsaka tāda frāze kā «vai es pie tevis pielaulāta, ko tu, plenci, [nāc] man līdz kā pielaulāts», kura izsaka saistības parādību.

Tādēļ mīlētāji mīl klusumu, kurš dod bezgalības, bezformības ilūziju. Bet jau paša jušana ir nekas cits kā forma, jušana kā tāda var rasties tikai uz formas pamata. Tādēļ mīla ļoti bieži pāriet nāvē, kas ir nekas cits kā bezgalības un brīvības pilnīgākais attēls. Izejot no šā viedokļa, ļoti viegli saprotams, kādēļ cilvēciska būtne izmisumā un sāpēs, kuri ir smaguma jeb ierobežotības vispilnīgākais psihiskais attēls, viņa vēlas nāvi kā pretstatu pārdzīvojamam stāvoklim.

[4.]

Un viņa iet pretim iedomātam izvēlētam nākotnes darbam kā bruņinieks nezvēram ar skalu zobenu rokā? Un nu es jūtos kā izdzīts bezgala vētrainā jūrā zilu debesu vietā. Viss tas, ko es gadiem esmu cēlis rūpīgi, klusumā un dziļā svētumā, kur es, katru akmentiņu un mālu skūpstot, esmu vērīgi licis, kas ir bijis mans Dievs, vienīgā saite, vienīgā laipa ar eilvēku un zvaigžņaino Visumu, mirklaiņi izšķist un izzūd kā nopūšot sveces liesma, kā zaigošas viļņu putas, atsitoties pret krastu. Un krūtīs tādas aukainas sāpes pret to, kas mani izdzinis tur, un pret sevi, ka atļāvis tā apmānīties, ka gribas sevi satvert kā stikla trauku, lai varētu triekt sevi pret sienu un izšķīst sīkās zvirgzdošās drumslās un putekļos.

Rīgā 5. janvārī

(Un krūtīs sāk mosties tādas aukainas sāpes, izmisums un riebums.)

Kurp iet? Ko darīt? Ka nav, lai nav.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Bet... Bet, ja man nebūtu tiešām vajadzīgā spēka, ko sasniegt savu loloto mērķi, vai man maz būtu tāda savāda pašiznīcinoša griba, tādas kvēlošas vēlas, tādas bezgalīgas, neapslāpējamas ilgas pēc neaizsniedzamā kā mūžība? Jā? Tiešām — vai tas būtu tā? Jā? Apdomā. Nepārsteidzies — apdomā — vai tik tā nav neizslēdzama arī mainībā. Un viņas pierādīšana atklātībai laika jautājiens, spēka un gribas lielāks saspraiguma jautājiens.

Vai tu pats nezini un nejūti viņu sev dvēselē, kad brīžam tu no viņa saviļņojam trīci, kā ūdens šalc no viļņa trauksmes?

Un no dvēseles bieži plūst sāpes kā iztecējušas asinis. Pamazām rodas viņā līdzsvars kā lapai uz norimstoša ūdeņa... līmeņa...

Kā čūska pavasara saulē nomet savu veco ādu, viņa nomet savu sāpju aukainību un atņirdz savus zobus, ik mirkli gatava viņus iecirst dzīvei sānos, alkdama jaunu darbu, cīņu un uzvaru.

Viņa ir kļuvusi kaislāka kā sievietes krūts un asi spīdoša kā tikko jauns uztrīts asmenis, jo šaubu un sāpju lavīna ir manai dvēselei bijusi par galodu.

(Lai dzīvo cīņa!)

Un viņa kā indiāniets sarka no savas alkas un gribas kā jūra piepūstas buras.

[5.]

* * *

11. I. Pēc atgriešanās stipri apnicis. Patversme nolaista, skolnieki ne visai klausa.

Kopā ar mani atbraucis Indulis. Viņam visa tā ellīte nekas — patīk. Gulējām kopā laulības gultā. Līnus un Preciniece stipri interesējās par Induli. Pēc pusdienām amizerējāmies un dziedājām dziesmas. Pie pusdienas galda meitas atkal briesmīgi kāpa Berzininsam uz šēzes. Bērziņš pat neēda pusdienas un aizgāja. Nu, kā lai ēd, kad saka, ka pie ēšanas B. šņācot tik stipri, ka uz lielceļa auto ieskrienot grāvī un turbīna Hincenbergam jāapturot, lai nenotiekot nelaime. Pētīja visu dienu, vai Bērziņam esot kājās galošas vai ne istabā.

Anastasija Ķeldere palika slima. Patversmē tā šodien pārkurināja krāsnis, ka vajadzēja attaisīt vairāk reizes šiberi, bet ceturtās klases krāsni atstāt pavisam vaļā.

Pie dažām meitenēm un zēniem atradu sērkociņus. Nez kas bij ielicis akmeņu koridorī bļodiņu ar karoti. Pratināju Lūļu un Ig. Pēteri. Ne velna!

Meitas aizbrauca uz Cēsīm klavieru stundās. Rīt no rīta būs atpakaļ.

12. I. 7 no rīta.

Naktī šausmīgi sala. Nezināju, kurp skriet. Saliku visu virsū: mēteli, bikses, žaketi, zeķes, dvieļus. Naktī gāju skatīties, vai Krenktene atbraukusi. Nebij. Ienācis atpakaļ istabā, sāku manīt, ka kaut kur čab: domāju — spokojas. Beidzot ieraudzīju peli, diezgan treknu. Velns, kā viņa bija iekļuvusi manā istabā; līdz šim peles nebija manītas. Bet tad nabadzīte bij arī nobijusēs. Leca gar sienām, kāpa uz krāsns, rāpās pa manu spieķi kaktā, līda uz krēsliem un galda. Kā šī apstājas, es tik sasitu plaukstas. Pele iepīkstas un zibeņo pa istabu apkārt, līdz beidzot iemuka zābakos. No rīta, kad cēlos, tomēr viņas vairs tur neatradu. Jāsaka būs Jusaitei, lai pārmeklē istabu. No stundām nezinu ne velna.

13. I. Pēc pusdienas. Nakti pārgulēju skolotāju ēdamistabā. Alīde Stabulīte uzposuse istabiņu uz to labāko. Tikai gultas maiss bij tāds kā izbraukts lielceļš. Šodien V un VI klase sastāstīja man briesmu darbus. Svētdienas vakarā esot patversmē ienācis kāds liels vīrs un esot lielam Svilim no III kl. izprasījis, kur katrs skolotājs gulot un cik katrā mājā iedzīvotāju. Pēc tam it kā piesolījis grāmatas un aizgājis. Tai pašā vakarā arī Tomsonam ar Žaknovu Arvi gandrīz noticis nepatikams atgadījums. Braucot pretim man uz staciju, viņi mūsu parkā redzējuši divus melnus stāvus slapstāmies uz viņu pusi. Zīmīgi tas, ka, iebraukuši stacijā, viņi man par to neteica ne pušplēsta vārda, bet, atgriezušies mājās, zēnu guļamistabās sastāstījuši veselu asiņainu Burenāra vai Mapiota romānu.

Tad vēl, tad vēl. Pirmdienas vakarā Hincenberga kungs sastapis divus vīriešus, kuri it kā mēģinājuši attaisīt mazgājamās istabas logus (mazgājamā istaba atrodas pagrabā, un viņas logi līdz ar zemi). Bet vakar vakarā lielo zēnu guļamistabas logos, kuri atrodas virs galvenās ēkas balkona, laista iekšā elektriskās lampiņas gaisma. Zēni galigi nobijušies. Savilkuši cirvjus zem gultām. Sevišķi varonīgs mazais Kurzemnieks, un ierīkojuši āķus un visādus krampjus durvīs. Vakaros negrib pat vairs dežurējošo skolotāju laist iekšā. Starp citu, Kurzemnieks šodien ticības mācības stundās izteicies par Jāzepu, ka viņš braucis labos atsperu ratos un viņam priekšā bijis labs melnis un liels ēģiptiets par kučieri.

16. I. Pie mums vairs nav Drabešu bērnu nams, bet gan Drabešu bērnu slimnīca. Pa vakardienu un šodienu saradušies ap 20 slimo ar angīnu un enterītu. Skolu aizklapējām ciet. Es, uzvilcis balto ķiteli, rīkojos kā uz kuģiem. Pat mana Jusaite slima, pie tam ļoti stipri, un saslima kā pirmā. Tas lielais aukstums pie visa tā vainīgs. Cērtot pa to nešpetno salu malku, būs pārsaldējuši vēderus un nu laiž kā pa diegu. Ar tiem kakliem tā pate nelaime. Šodien pat Kurzemnieks nolikās garšļaukus. No rīta, ūdeni nesdams, ko mazgāt veselo zēnu guļamistabu, lielījās, ka viņš jau to mēdz darīt, pat ja viņam būšot 50 centimetri karstuma, tad arī viņš neiešot gulēt, bet šovakarā nu ir viens no visgrūtāki slimiem.

Iet ļoti raibi. Veselie visu dienu cērt malku, mazgā istabas, iet uz pirti un gaida savu rindu, kā var likties gultā.

Arī skolotāji tādi gaudeni. Saimniece žēlojās par vē-

deru, bērnu mātes — par kakliem, tāpat šuvējas, tikai mēs ar Almu (5. kl. skolnieci) — manu palīgu — turamies uz kājām. Pa brīvo laiku lasām no Dziesmu grāmatas lūgšanas mēra un kolēras laikos vai spēlējam karu.

No slimiem palicis vesels vienīgi mazais Uga, kuram gāja cauri pa 12 reiz dienā. Viņš staigā apkārt, salicis rokas uz muguras, un dzied (liels dziedātājs): «Eju es pa apakšu un tad iešu augšā.»

Šovakar pie galda stāstīju par Rīgas revijām. Vecā Šahtele spļāvās vien. Līnusene vareni uzbruka galantai publikai, ka iet uz turieni. Manu pusi aizstāvēja vienīgi Erika Bērziņš, kā vienmēr, dzēra pienu un klusēja.

Erika šodien atkal vareni līda ar mani plēsties. Es viņai vienkārši pateicu, lai viņa to savu buljonu paglabā savam khe, khe, kurš var viņai pieķert tur, kur es nedrīkstu. Par nožēlošanu, Erikas khe, khe neatbrauca. Es viņu smēju no panckām laukā.

19. I. Neatliek laika kārtīgi ierakstīt. Patiesībā, lai visu varētu ierakstīt, uz rakstīšanu vien tad vajadzētu stāvēt.

Meitenes viena pēc otras piebiedrojās pie slimām. Mans palīgs Alma arī saslima, laikam būs [kontūras?] sakarā ar plaušām. Anna Segliņa — to gan es ņemtu sev par pašu meitu: glīta, veikla, paliek labāka.

Alīde Stabulīte stipri samīlējusies. Viņa tik uzkrītoši izturas, ka pat lielākās meitenes sāk sačukstēties (šodien slimnieku istabā Alma ar Annu).

Arī Alma, kā citi stāsta, stipri ar manim koķetējot, bet savādāk. Amare man, piemēram, apgalvo, ka Alma nekad nedarītu visu to milzīgo darbu, ko viņa pašulaik veic pie slimniekiem, ja es nepārvaldītu šo nodaļu. Varbūt. Es vispār nedomāju, ka meitenes šais gados ir spējīgas tik ātri sajūsmināties. Līnus šovakar pie vakariņu galda ņēmās man iegalvot, cik jaunas meitenes esot spējīgas ātri iekarst, pastiprinot savu domu ar spilgtiem piemēriem no savas un savu biedreņu bērnības dzīves. Viņai jau desmit gadus vecai esot bijis savs kavalieris. Man ienāca prātā kāda Saranskas kompānija, kur ikkatrs kompānijas jauneklis tika pa jokam salaulāts ar attiecīgo meiteni.

AUTOBIOGRĀFIJA

ČADARAINIS ALEKSANDRS

Esmu dzimis rīdzenieks, 23 gadus vecs. Ļoti mīlu pilsētu. Ar lielāko labpatiku stundām ilgi varu klejot pa ielām un bulvāriem gluži kā zemnieks pa skaistu bērzu birzi vai gar krāšņu upes malu. Tas, zināms, tamdēļ, ka mana bērnība un zēnība pagājusi galvenām kārtām pilsētā. Tikai daži vasaras mēneši ik gadus ir bijuši pavadīti vai nu jūrmalā, vai kur nebūt uz laukiem.

Ap septīto gadu sākās manas skolas gaitas. Pirmā skola, kuru es sāku apmeklēt, bij Stabuš proģimnāzija. Tur nogāju apmēram gadus trīs. Šai skolā mācījās pa lielākai daļai vācieši no dažādām aprindām. Par Stabuš proģimnāziju nekā laba nevaru teikt. Šie gadi pieder pie tumšākiem manā dzīvē: es nodevos ļoti daudz palaidnībām. Tikai pateicoties stingrai mājas disciplīnai, es nepaliku par varenu kausli un samaitātu zēnu.

Desmit gadus vecs noliku konkursa eksāmenu uz pirmo klasi Rīgas Aleksandra ģimnāzijā, kuru nobeidzu Krievijā 1920. gadā. Šis dzīves sprīdis pieder pie jaukākiem manā līdzšinējā mūžā. Ģimnāzijas regulārais darbs un stingrā disciplīna pieradināja mani pie darba, vēl vairāk — iemācīja mani darbu mīlēt. Man patika ne tikai kārtīgi un centīgi izpildīt savus skolas darbus, bet pat caurām pēcpusdienām sēdēt un lasīt grāmatas — visdažādākā satura. No palaidņa un visādu «pigoru» taisītāja es pamazām paliku par nopietnu zēnu. No 11-tā līdz 18-tam dzīvības gadam es tiku izlasījis milzums grāmatu: gandrīz visus redzamākos krievu rakstniekus, tad vācu, franču, skandināvu, angļu, spāniešu un itāļu tikai dažus, senie grieķi un romieši man tad ne visai patika, viņus sāku izprast tikai tagad. No zinātniskām grāmatām es izlasīju visvairāk darbus ar filozofisku saturu. Iepazinos ar ļoti daudz filozofijas ievadiem, dažām filozofijas vēsturēm, krietnu skaitu atsevišķu filozofu, kā Kantu, Šopenhaueri, Nīcši, Hēgeli, Fihti, Spenseri, Anrī Bergsonu un citiem. Arī sabiedriskās un dabas zinātnes nepalika novārtā, tikai ma-

temātika man nepatika un nepavisam nepatīk arī tagad. Tā bij tīri kā kāda lasīšanas slimība. Kā centrālā problēma, kas toreiz mani interesēja, bij sabiedrība.

Visa šī augšminētā bagātā lasāmā viela tika, zināms, visai bieži uzņemta bez kādas sistēmas, daudzreiz nesaprasta un vēl biežāk pārprasta. Bet tā skaistākā cilvēka īpašība ir jau kļūdīties! Cik patīkami atrast kļūdu, lai otrreiz viņu neizdarītu! Tomēr es daudz nenožēloju, ka esmu pāri darījis sev un tiem lieliem gariem, viņus pārprotot. Viens liels labums no visa tā man beidzot tomēr ir atlicis. Šie lielie rakstnieki un filozofi, kurus es tā mocījos saprast, ieaudzināja manī toreiz dziļi dziļi alku kļūt par tādu pašu, kādi ir viņi — skaidri un patiesi. Atzīstos — šī alka vēl tagad sēd manos kaulos, un es pielietoju viņu pie sevis kā paidagoģisku paņēmienu. Es pastāvīgi atkārtoju sev šādu frāzi: «Ja tu vēlies būt tāds, kādi ir viņi, tad tev jāstrādā sistemātiski un cik iespējams neatlaidīgi, jāizkopj savas spējas un raksturu, jo tagad tu vēl esi nekas!» Un, ja es kādreiz kļūšu par derīgu sabiedrības locekli un uzvarēšu savu nejēdzīgi lielo slinkumu, tad — tikai pateicoties šai augšminētai metodei.

Otrā pasaules kara gadā es pārgāju dzīvot uz Igauniju un īsi pirms lielinieku revolūcijas kopā ar ģimnāziju pārcēlos uz Krieviju, no kurienes atgriezos 1922. gada Jāņu dienā. Šie gadi ir bijuši ļoti smagi, tumši un avantūristiski raibi gan piedzīvojumu, gan pārdzīvojumu ziņā. Beidzis skolu 1920. gada pavasarī, es pēc tam it kā divus gadus studēju medicīnu, jo no tām studijām teorētiskā ziņā nekā lāga nebija: mani mobilizēja kā studentu mediķi, un nācās strādāt kā feldšeram dažādās kara slimnīcās un braukāt sanitārā vilcienā, tā ka bij izdevība iepazīties ar plašo Krieviju un viņas dzīvi visā kailumā.

Kā jau minēju, 1922. gada Jāņu dienā iebraucu Latvijā. Ne manu gatavības apliecību, ne nostudētos gadus pēdējā neatzina. Nācās otroreiz beigt vidusskolu. Iestājos Latvju Jaunatnes vidusskolā, bet patiesībā gan cita nekā nedarīju kā tikai regulāri maksāju skolas naudu, jo reti kad aizgāju uz skolu un vēl retāk, kad mācījos. Krievija bija mani galīgi samocījusi. Nākošā mācības gadā pārgāju uz Rīgas II Valsts vidusskolu, kuru šā tā arī beidzu.

Nobeidzis vidusskolu, iestājos Medicīnas fakultātē. Kamdēļ?... Ja agrāk mani interesēja sabiedrība, tad tagad cilvēks, cilvēks kā tāds, galvenām kārtām viņa psihe. Lai tuvāk ar šo jautājumu iepazītos, nolēmu studēt medi-

cīnu, galvenām kārtām griežot vērību uz psihiatriju (man Krievijā bij izdevība mąķenīt strādāt nervu slimnīcā), pēc tam filozofiju. Pēc manām domām, lai reāli spriestu par cilvēku, viņa dvēseli un viņa prāta apjomiem, jāzin pats cilvēks kā tāds fizioloģiski, jo mūsu garīgie procesi notiek tai nicinātā miesā, kura, bez šaubām, atstāj lielu iespaidu uz pirmiem. Tik, par nožēlošanu, dažādu apstākļu dēļ man jāpāriet uz filozofiju un medicīna jāatliek uz vēlāku laiku, kas man ne visai patīk.

Sakarā ar augšminēto problēmu man sāka ļoti interesēt arī paidagoģija. Es apzinājos, cik paidagoga darbs var dot ārkārtīgi daudz svarīga psiholoģiska materiāla, jo viņš atļauj būt vienmēr sakarā ar bērniem un jaunatni. Ir arī vēl otrs iemesls, kas mani pamudināja uz paidagoģiju. Es ļoti mīlu literatūru un mākslu, ļoti. Pats viņās radoši piedalos — agrāk kā aktieris (pie Dailes teātra), tagad kā literāts. Runāt un domāt par mākslu un literatūru, iztirzāt viņu likteņus un sāpīgākos problēmus ir mana vislielākā bauda. Es esmu pārliecināts, ka daiļuma izjūta ir katras skaistas dzīves un lielas izturības dziļākais avots. Strādājot kā skolotājs, es mēģināšu attīstīt savos audzēkņos šo daiļuma sajūtu, pareizāk sakot, izjūtu.

Rīgā 14. VI 25. g

KOMENTĀRI

A. Čaka Kopotu rakstu 3. sējumā ievietoti nesaistītā valodā rakstītie teksti, kas radušies no 1924. līdz 1936. gadam (vēstules un dienasgrāmatas — no 1922. gada). Atsevišķās vēstulēs sastopamie dzejas teksti sižetiskā un noskaņas ziņā uzlūkojami par vēstulēm, tāpēc nav ievietoti attiecīgajos dzejas sējumos.

Komentējot A. Čaka stāstu krājumu «Eņģelis aiz letes», atspoguļoti nozīmīgākie teksta labojumi darbu variantos; nav īpaši uzrādīti nelieli stilistiski pārveidojumi.

Grāmatā «Jānis Plase», kā arī dažos rakstos vietumis vērojami aplami slēdzieni, kurus radījusi dzejnieka nepietiekamā iedziļināšanās konkrētajā nozarē; tie nav īpaši komentēti, izņemot atsevišķas faktu kļūdas.

A. Čaka dzīves laikā publicēto rakstu apkopošanā īpaši sarežģīta bijusi autorības problēma — daudzus darbus dzejnieks parakstījis nepilnā formā — A. Č.; A.; Č. — vai publicējis bez pieraksta. Jāņem vērā, ka 20.—30. gadu presē publicējas (turklāt — arī lietojot saīsinājumus) A. Čanders — par ekonomiskiem jautājumiem un A. Čakarns — par skolu dzīvi. Arī citi žurnālisti un rakstnieki ir publicējuši rakstus ar parakstu A. Tāpēc Kopotos rakstos uzņemti tikai tie darbi, kuru autorība nerada šaubas. Zināma, piemēram, A. Čaka saistība ar avīzēm «Sociāldemokrāts», «Rīts», «Pēdējā Brīdī», izšķiroša nozīme ir A. Čaka stila īpatnībām, viņa personiskās dzīves faktiem — no 1935. gada viņš iesaistās krājuma «Latviešu strēlnieki» veidošanā, no 1936. gada A. Čaks strādā krājkasē un var iedziļināties slimo kasu, biržas, dažādu statistisku datu apkopojumos. Sastādītājs tomēr pieļauj iespēju, ka vairāki A. Čaka raksti paliek ārpus Kopotiem rakstiem, jo to noskaidrošana prasa dziļākus pētījumus.

Publicēto rakstu grupā vienkopus ievietotas recenzijas par teātru izrādēm, kurām nav atsevišķu virsrakstu. Kinorecenziju grupā ievietotas arī divas apceres ar virsrakstiem, jo tās ievietotas «Sociāldemokrāta» pastāvīgajā nodaļījumā ar nosaukumu «Kino» (visas pārējās recenzijas šajā nodaļījumā ir bez virsrakstiem).

A. Čaka dzīves laikā nepublicētie darbi ievietoti ar zināmu atlasi, ņemot vērā to izstrādātības pakāpi un elementāru saprotamību.

Personu rādītājā atspoguļots ārkārtīgi plašs personu loks. Tā kā liela daļa no tām pieminēta tikai vienreiz un tām nav dziļākas saistības ar A. Čaka daiļradi, tālāki pētījumi dzimšanas un miršanas gadu skaidrojumā nav veikti.

KOMENTĀROS LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

D — Domas (žurnāls)
DA — Darbs un Arodorganizācijas (laikraksta «Rīts» bezmaksas pielikums)
DL — Dienas Lapa (laikraksts)
FB — Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa
LG — Latvju Grāmata (žurnāls)
PB — Pēdējā Brīdī (laikraksts)
R — Rīts (laikraksts)
RLMVM — Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs
Scd — Sociāldemokrāts (laikraksts)
VB — Latvijas Nacionālā bibliotēka, Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskā nodaļa
ZV — Zaļā Vārna (žurnāls)

EŅĢELIS AIZ LETES

GRĀMATAS TAPŠANA

Krājumā ietilpst 12 stāsti, no kuriem sešus A. Čaks uzrakstījis 1929.—1930. gadā. Acīmredzot tobrīd rakstniekam nav bijusi doma veidot atsevišķu grāmatu, arī presē neparādās jauni darbi. Iecere konkretizējusies iznākšanas gadā — 1935., kad uzrakstīti pārējie seši stāsti, kuri nav iepriekš publicēti presē, bet pirmoreiz publicēti grāmatā. Krājums pabeigts 1935. gada augustā, kā tas redzams pēc A. Čaka zīmītes izdevējam Augustam Pētersonam (V. Rūmnieka arhīvā):

«Ļ. god. Pētersona kgs!
Nododu beidzamo, divpadsmito stāstu «Skudru pudele».
Klāt pielieku grāmatas nosaukumus:
1. Jautrais ermonists. 2. Burvja lādīte.
2. Varaviksnes (pašam vislabāk tīk).
3. Apslēptais strauts.

Fantastiskais kiosks
Uz drīzu redzēšanos. Esmu vienmēr Jūsu rīcībā.

Aleksandrs Čaks

Rīgā 7. VIII 35. g.»

Uz zīmītes acīmredzot ar A. Pētersona roku vēl pierakstīti vairāki grāmatas nosaukuma varianti: «Apreibušie», «Katram sava uts», «Lielie sīkumi», «Laika pulsi»; pārsvītroti — «Burvja lādīte», «Skarbās acis». Kā redzams, krājuma nosaukuma «Eņģelis aiz letes» vēl nav, tas tapis vēlāk. Krājuma izdevniecības manuskriptā (V. Rūmnieka arhīvā) ir divas zīmētas titullapas ar nosaukumu «Eņģelis aiz letes», kuras grāmatā nav izmantotas. Stāsts «Mušas» krājumā ievietots kā ceturtais, aiz «Jautrā ermonista». Grāmata iznākusi 1935. gada oktobrī.

IZDEVUMI

Līdz ievietošanai Kopotos rakstos krājums atsevišķi izdots vienu reizi:

Čaks A. Eņģelis aiz letes. — R.: Zelta Grauds, 1935. — 168 lpp. Grāmata iespiesta E. Pīpiņa un J. Upmaņa grāmatu un nošu spiestuvē Rīgā, Marijas ielā 10, 1550 eksemplāru metienā. Titullapā rakstīts: «Aleksandra Čaka noveles un tēlojumi.»

KOMENTĀRI DARBIEM

KUKAIŅU KARALIENE (7. lpp.)

Sacerēts 1935. gada 19. maijā. Pirmpublicējums krājumā, 3.—18. lpp.

Saglabājies tīrraksts krājuma izdevniecības manuskriptā (V. Rūm-

nieka arhīvā), datēts ar 1935. gada 19. maiju, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Sefilda — pilsēta Lielbritānijā, Anglijas vidienē. Pirmpublicējuma lietota nepareiza forma — Senfilda.

DEBESIS (17. lpp.)

Pirmpublicējums krājumā, 19.—31. lpp.

Saglabājies tīrraksts krājuma izdevniecības manuskriptā (V. Rūmnieka arhīvā); stāsta sākuma daļas tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40423) un stāsta beigu daļas melnraksts (40381). Tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Stāsta sākuma daļas tīrraksts bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, tas beidzas ar teikumu: «Andris skrēja aizturētu elpu tikai uz priekšu vien dziļāk dārzā.» Melnraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, tas sākas ar teikumu: «Andris skrēja aizturētu elpu tikai uz priekšu vien dziļāk dārzā.»

Labota kļūda teikumā «Vieni laizīja Andrim seju un šķelmīgi smaidīja, kad tas viņiem glāstīja muguru, pūta elpu ausī un čukstēja bērnišķīgus mīlas vārdus» — *brinišķigus* par *bērnišķīgus*.

JAUTRAIS ERMONISTS (25. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Latvijas Kareivis», 1931, 80. nr., 12. apr., 5.—6. lpp.; 86. nr., 19. apr., 5.—6. lpp.; 92. nr., 26. apr., 5.—6. lpp.; 97. nr., 3. maijā, 6. lpp.; 103. nr., 10. maijā, 6. lpp.; 108. nr., 17. maijā, 6. lpp.; 118. nr., 31. maijā, 6. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājies izdevniecības variants (tīrraksts pamīšus ar pirmpublicējuma izgriezumu, V. Rūmnieka arhīvā) un stāsta sākuma daļas melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40459).

Pirmpublicējuma sākumā šāds vēlāk neizmantots teksts:

«Atkal pēc diviem mēnešiem es pirmoreiz redzēju sauli. Sauli. Viņas glāstošie stari kā zelta siekalas kausēja sniegu uz jumtiem, un tas krita uz ielas lāsēm, gaiši brūnām kā alus.

Trīsmetru garie čuguna stabi, kas šūpoja spuldzes virs kokiem uz ielām, smaržaini svīda no skūpstiem, ko laida kā putnus no lūpām saule.

Koku ļodzīgie zari bij pārklāti it kā ar plānu, spīdīgu sīrupa kārtu un smaržoja skaļi un stipri, it kā pret stumbru tiem būtu sasists kāds odera flakons. Kārtībnieks grozījās īdzīgs uz stūra, velns, laikam kaut kur izdauzīts kāds smaržvielu vagons?

Nē! Tā bij tik saule. Atkal pēc diviem mēnešiem saule. Es pieliku roku pie mūra un jutu — silts un glāstošs tas bija kā sieviešu āda. Es pacēlu acis uz augšu un jutu, ka neredzams siltuma vilnis kāpa pa maniem nerviem kā trepēm uz sirdi, ņēma to rokās un nesa bez apģērba laukā.

Vecās afišas lobījās klusi no sētām un krita uz asfalta gurniem. Simtkāji lida no šķirbām un ļodzoties mirdzēja gaismā kā dzīvsudrabs. Baloži pirmoreiz nolaidās tieši uz zemes un dzēra no apaļām peļķēm ūdeni sarkanu, līdzīgu vīnam.

Jā, bet es? Desmit gluži svešām man jaunavām pacēlu cepuri. Lūdzu! Četros kioskos nopirku cigārus, tādus, no kuriem man nelabi

paliek. Iekāpu ormanī, izbraucu divpadsmit ielās. Sēdos alejās tieši uz smilts, skūpstīju krūmus, apkampu kokus mitros, līdz beidzot uz paša galvenā skvēra — novilku svārkus aiz prieka un jūsmas. Pavasaris nāca!

Garāmejošie vīrieši, ieraugot mani divpadsmitrindu vestē, smīnēja sevī, dāmas raustīja plecus vai novērsās īgni, bet kāds draugs mani novilka sāņus un teica: «Mīļais, esi jel prātīgs un savaldi sirdi!» Tad, paņēmis svārkus, man uzvilka virsū un veda uz kafejnīcu. Savaldi sirdi — ejot man skanēja ausīs. Jā, bet cik tas skumji! Un tad šinī brīdī man ienāca prātā kāds stāsts par cilvēku, kurš tomēr neprata valdīt savu sirdi...» Minēto tekstu A. Čaks iecerējis arī kā dzejoli, līdz galam to gan neizstrādādams (sk. 2. sēj., 332.—333. lpp.).

Izdevniecības variants ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Varianta secība — tīrraksts no stāsta sākuma līdz teikumam: «Pretējā vasarnīcā atskanēja skaļi smiekli un dzidrs, jautrs — Labrīt!»; nākamā rindkopa — pirmpublicējuma izgriezums; tīrraksts līdz teikumam: «Kāpjot pa trepēm, brūnie koka pakāpieni zem maniem soļiem čikstēja tik klusi un pazemīgi, ka tas vēl vairāk manī sakaitināja»; tālāk pirmpublicējuma izgriezums līdz teikumam: «Pati ermonika drebēja un trīcēja viņa brūnās sastrādātās rokās kā uzbudināta sieviete»; tālāk tīrraksts līdz teikumam: «Beidzot ar varenu lēcienu tas bija augšā, apsēdās un sāka spēlēt, ļodzot ķermeni uz visām pusēm»; tālāk pirmpublicējuma izgriezums līdz stāsta beigām. Pirmpublicējuma izgriezumos ar A. Čaka roku izdarīti atsevišķi labojumi.

Melnraksts līdz teikumam: «Vakarā, kad no jauna iedegsies Jāņu ugunis, es būšu jau tur: pievakarē no Rīgas aiziet vilciens tieši uz to apvidu»; bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

MAŅTICIBA (38. lpp.)

Pirmpublicējums krājumā, 51.—62. lpp.

Saglabājušies trīs tīrraksti (izdevniecības manuskriptā — V. Rūmnieka arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40357; 40358), melnraksts (40358) un korektūras lapa (V. Rūmnieka arhīvā).

Pirmais tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrais tīrraksts līdz teikumam: «Cepure pīkstētu pelei līdz, no tā viņai kļūtu vieglāki, tā pēkšņi atjēgtos un pazustu kaktā zilganī pelēkās priežu skaidās»; ar virsrakstu «Aprīlis» un žanra apzīmējumu — tēlojums, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc teikuma: «Es elpoju mierīgi, un asinis manī staigā tik viegli kā gaiss,» — šāds daļēji nosvītrots papildteksts: «Nekad es neeju garām zārku veikalu skatlogiem. Parasti viņos pašā vidū uz lepna un spoža paaugstinājuma stāv jauns nolakots zārks, kas smaržo pēc jauniem dēļiem, svaigas krāsas un nāves. Gar abām pusēm viņam vienmēr rindā lepni apsudraboti svečturi un skārda vainagi baltām zīda lentām un spīdīgām zaļām lapām. Manī ir tāda pārliecība, ja es pieiešu šādam logam un nostāvēšu pie viņa kaut minūti, es pats negribot, kāda nezināma spēka vadīts, izsitīšu grezno, biezo stiklu, iekāpšu logā, nogrūdīšu lepnam zārkam smago vāku un viņā iegulšos. No lielā pārdzīvojuma un asās, baigās baudas es dabūšu sirdstrieku un tiešām palikšu zārkā, guļot kā īsts līķis. Bet pieiet zārku veikala logam arī man it kā gribas. Tamdēļ es eju viņiem ar likumu. Man negribas vēl mirt.

Tāpat ārkārtīga sajūta man rodas pie sastapšanās ar bēru gājieniem. Ieraugot kādu bēru gājienu, es pilnīgi trīcu no bailēm. Ja es viņu ieraugu laikus, es steidzu nogriezties kādā sāņu ielā, beidzamā brīdī iesprūku kādās durvīs vai aizslēpjos kādam platākam cilvēkam aiz muguras. Glābies es esmu no viņa, arī ielecot taksī vai ormanī un pats vienā mirklī uzceļot kulbu. Lieta tāda, ka parasti cilvēki redz uz līķa ratiem tikai zārku un viņa patīkami svinīgo ārpusi. Es turpretim ne ar savām acīm, bet ar kādu dīvainu gaismu jaužu arī pašu līķi, un tas vienā gadījumā var būt šausmīgi, otrā pārāk bēdīgi.

Tāpat man nepatīk kapsēta. Tur man tā vien liekas, ka no kādas kapu kopas pēkšņi izšausies zila, gļotaina roka, pakamps mani aiz kājas un ieraus sev līdzi.

Vestes kreisās puses kabatā man glabājas amulets. Manas labās kājas vidējā pirksta nags trīs nedēļu vecumā. Viņš nogriezts sestdienā īsi pirms saules rieta un pēc tam ietīts dzeltēnā samta lupatiņā. Bez šī amuleta es neeju nekur. Pārvelkot uzvalku, es viņu pārlieku no vienas vestes kabatas otrā, lai viņš vienmēr būtu man klāt. Reiz es braucu lielā barā uz Cēsīm kāzās. Īsi pirms prombraukšanas ietērpos citā svētku uzvalkā un biju aizmirsis pārvietot vestes kabatā savu amuletu. To es pamanīju tikai trešajā stacijā aiz Rīgas. Kaut gan es iekšēji ļoti centos sevi pierunāt ceļu uz Cēsīm turpināt, tomēr pēc īsas cīņas savāda nojauda mani piespieda nemanot izkāpt no vilciena, ar pretimnākošo atgriezties Rīgā, paņemt savu amuletu un tad atkal doties otrreiz uz Cēsīm. Es nokļuvu kāzu namā tieši tai brīdī, kad jaunlaulātiem vēlēja laimes.

Daudzkārt es esmu mēģinājis sacelties pret savu māņticību. Esmu trīspadsmitā mēneša [datumā] gājis uz balli, viesībās, slēdzis kādu līgumu, un vienmēr mani tādās reizēs pavadījusi kāda neveiksme. Es esmu, par spīti, sniedzis roku pāri slieksnim savam labākam draugam, kaut gan es zinu, ka pēc tam šie divi cilvēki sanīstas, un tiešām tas tā noticis.

Pagājušā gadā ap Ziemassvētkiem man apnika viena mana draudzene. Lai tiktu no viņas vaļā, es tai uzdāvināju skaistas ziemišķa ādas kurpes. Sieviete, kurai kāds vīrietis uzdāvinājis apavus, noteikti to atstāj. Un tiešām, šī mana mazā, apaļā draudzene, kas līdz tam bija tik vēlīga, padevīga un smaidoša pret mani, mani pameta.»

Trešais tīrraksts līdz teikumam: «Visu dienu es staigāju no vienas telpas otrā kā parādība, asi saraudamies no katra mazākā troksnīša,» — bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Melnraksts līdz teikumam: «Kas jums kait?» — bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Korektūras lapa atbilst grāmatas 51. lpp.

DABA (45. lpp.)

Sacerēts 1929. gada 1. jūnijā. Pirmpublicējums žurnālā «Piesaule», 1930, 6. nr., 261.—266. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un žanra norādi — skice.

Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 176, 1.—19. lpp.), melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40337), pirmpublicējuma izgriezums izdevniecības manuskriptā (V. Rūmnieka arhīvā) un korektūras lapa (turpat).

Tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, ar žanra apzīmējumu — skice; tīrraksts — pirmpublicējuma redakcija.

Melnraksts datēts ar 1929. g. 1. jūniju, ar virsrakstu «Ķatene» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmpublicējuma izgriezumos ar A. Čaka roku izdarīti atsevišķi labojumi.

Korektūras lapa atbilst grāmatas 63. lpp.

Fox, resp., *20th-Century Fox* — amerikāņu filmrūpniecības kompānija.

Padelbots — no vācu *das Paddelboot* — smailīte.

MANA MĪLESTĪBA (51. lpp.)

Pirmpublicējums žurnāla «Piesaule», 1930, 8. nr., 338.—345. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, ar žanra apzīmējumu — tēlojums.

Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 176, 21.—43. lpp.), melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40364), uzmetums (40363), pirmpublicējuma izgriezums izdevniecības manuskriptā (V. Rūmnieka arhīvā) un korektūras lapa (turpat).

Tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, ar žanra apzīmējumu — tēlojums; tīrraksts — pirmpublicējuma redakcija.

Melnraksts ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc teikuma: «To viņas meklē un laikam arī atrod pie citiem,» — šāds papildteksts: «Ko es varējis būtu atbildēt, viņām tak bija par daudz taisnības.

Kādreiz tomēr viņām paliek manis žēl. Tad viņas mani apkampj ap kaklu un noglāsta vaigus, asinis man sakāpj galvā, bet — skūpstīt gan nekad neskūpsta. Es līdz šim nekad uz savas karstās, sausās kā tāsis mutes neesmu sajutis jaunas sievietes kautrās, valgās lūpas. Lūpas, kas savu mieru brīnišķīgo vēsumu ilgojas pārtraukt ar manas mutes svelmīgo karstumu un tieksmēm. Nekad. Sievietes lūpas es esmu vērojis notālēm kā zvaigznes vai arī pavisam, pavisam tuvu, tomēr arī šīs it kā draudzīgās lūpas vienmēr aizslīdējušas man garām. Mana mute vienmēr bijusi kā veca aizmirsta osta, kuru kuģi steidzas nemanot apiet.» Svītrota teksta daļa tēlojuma beigās: «Citiem mīlestība ir prieki, viņa guļ šiem laimīgiem rokās kā salds, smaršīgs ābolis, par ko tie nav maksājuši nenieka. Citiem mīlestība ir kā valga, staroļoša medus lāse, kura mākonim izkrīt neviļus no saujas, ejot pār debesloku uz mājām. Bet man mīlestība ir tikai mokas, atsacīšanās, atdošana. Bet vai tad es esmu tikai krūze, pilna ar prieku, vai es esmu karote, izcelta no valgmes pilna trauka? Es arī gribu ņemt. Es arī vēlos mīlestību ieelpot līdzīgi gaismai. Es arī gribu mīlestībā būt kā dzimšanas dienas bērns, kas tikai smaidoši stāv un saņem vienu balvu pēc otras.»

Uzmetuma teksts: «Divus gadus atpakaļ es vēl mīlestību neuzlūkoju par slimību. Bet tagad gan noteikti. Jo es tuvāk iepazīstos ar mūslaiku meitenēm, jo vairāk es sāku atzīt, ka manas vecmāmiņas nopūtas par jauno laiku — taisnība. Ar visu ko es esmu iemācījies braukt — gan ar tramvaju, gan ar tanku, auto un aeroplānu, tikai ar sirdi — ne. Bet mūslaiku meitenes, pat tās, kurām reti pat iznāk taksītī braukt, ar savu sirdi prot no viena jaunekļa pie otra vizināties ļoti veikli. Tamdēļ man mīlestība ar tagadnes meitenēm nemaz

nesakrīt. Man patīk mīlēt taisni tā, kā to es esmu lasījis dažādos sentimentālos bruņinieku romānos savā bērnībā.»

Korektūras lapa atbilst grāmatas 72. lpp.

KĀPĒC VIŅA ŠĀVĀS? (57. lpp.)

Pirmpublicējums krājumā, 83.—98. lpp.

Saglabājies tīrraksts (izdevniecības manuskriptā — V. Rūmnieka arhīvā), nepilnīgs melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40341) un korektūras lapa (V. Rūmnieka arhīvā).

Tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Melnraksts nobeidzas ar teikumu: «Klusums. Zila gaļas muša nolaižas gar galvu»; ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc teikuma «Pasaules skūpsts» šāds daļēji nosvītrots papildteksts: «Es apeju stūri. Pretim man rēgojas manas istabas tumšais logs. Kā izsista acs. Un aiz loga gaiss, kurā vēl slēpjas mana elpa, durvju kliņķis, kuru skārušas manas rokas, tapetes, galds, krēsli, gulta, viss, kam tik daudz kopēja ar mani. Un, kad pēkšņi manis vairs nebūtu, šīs lietas tāpat dzīvotu tālāk.»

Korektūras lapa atbilst grāmatas 83. lpp., ar labojumiem A. Caka rokrakstā.

SMARŠAS (67. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Piesaule», 1930, 4. nr., 175.—179. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un žanra norādi — tēlojums.

Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 176, 71.—87. lpp.), melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40343) un pirmpublicējuma izgriezums izdevniecības manuskriptā (V. Rūmnieka arhīvā).

Tīrraksts ar žanra apzīmējumu — tēlojums un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Melnraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc teikuma: «Promejot es noglaudīju runci, iedevu puisēnam piecdesmit santīmu un, neuzmanīgi grozoties uz pārāk šaurā trotuāra, iegrūdu renstelē kāju,» — šāds A. Caka svītrots papildteksts: «Arī mūzikai piemīt smarža. Kad es dzirdu sētā leijerkasti, kuru griež vecis ar laimes putnu būrītī uz kreisās rokas, es tūlīt sajūtu ceptu sīpolu, kāpostu, kaķu un nolaistu atejvietu smaržu. Bāru un kafejnīcu mūzika mani apveltī ar vijolīšu smaržu, kādreiz arī ar mateolu. Bet no koncertmūzikas man vienmēr pretim plūst stipra naftalīna smarža. Nenoliegšu, ka arī reibinošie vaivariņi tur bieži klāt.»

Pirmpublicējuma izgriezums ar A. Caka rokas labojumiem.

Kališa — pilsēta Polijas vidienē, Prosnas upes krastos.

MUŠAS (73. lpp.)

Sacerēts 1929. g. 3. oktobrī. Pirmpublicējums žurnālā «Piesaule», 1930, 1. nr., 25.—31. lpp., ar žanra apzīmējumu — «stāsts» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. A. Caka stāstu krājumā «Debesīs» (1938) publicēts ar nosaukumu «Lidotājs» (107.—118. lpp.).

Saglabājušies divi tīrraksti (FB, K. Egles fonds, 176, 45.—69. lpp.; RLMVM, inv. nr. 40326) un pirmpublicējuma izgriezums izdevniecības manuskriptā (V. Rūmnieka arhīvā).

Pirmpublicējumā pēc teikuma «Un pie tam, ja par viņām runāja vēl tāds lietas pazinējs kā mans jaunais draugs» šāds papildteksts: «Lai savus paskaidrojumus padarītu man saprotamākus, viņš ņēma palīgā savu māšeli. Caur atlauzto sētas dēli mēs klusām iezagāmies kaimiņu plašā dārzā. Tur ievedām viņa māšeli dziļi dārza lielos ogulājos un noģērbām kailu. Pēc tam pie viņas uztraukti pētījām visus sievieša ķermeņa dabīgos noslēpumus. Bet mans draugs neatstāja ar to vēl mani mierā. Viņam bija īsta skolotāja daba. Viņš sīki un noteikti izstāstīja man visu to, ko naktīs guļot dara viņa tēvs un māte. Viņš to zināja tamdēļ, ka visa viņu ģimene gulēja vienā istabā un mans draugs bija palicis daudzreiz nomodā un novērojis. Man vajadzēja kāpt viņam līdz uz pagalma malkas šķūnīšu jumtiem. No viņiem labi bija pārredzama sētas mājas šuvējas dāmu pieņemamā istaba. Mēs abi tupējām kā divi pelēki kaķi uz jumta un uzmanīgi vērojām dāmu izģērbšanu. Mans draugs zināmos gadījumos deva izsmeļošus paskaidrojumus.»

Pirmais tīrraksts ar žanra apzīmējumu — «stāsts» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrais tīrraksts datēts ar 1929. g. 3. oktobri, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmpublicējuma izgriezums ar A. Čaka labojumiem.

Labota kļūda stāsta beigās teikumā «Es palēcos un sāku kustināt rokām» — *pacēlos* par *palēcos*.

EŅĢELIS AIZ LETES (79. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Latvijas Kareivis», 1930, 132. nr., 15. jūn., 5.—6. lpp.; 138. nr., 22. jūn., 5.—6. lpp.; 142. nr., 29. jūn., 5. lpp.; 148. nr., 6. jūl., 5. lpp.; 154. nr., 13. jūl., 5. lpp.; 160. nr., 20. jūl., 5. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Žurnālā «Piesaule» (1931, 7. nr., 311.—322. lpp.) publicēts ar virsrakstu «Lielie sīkumi».

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40363) un «Piesaules» publicējuma izgriezums izdevniecības manuskriptā (V. Rūmnieka arhīvā).

Tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

SPĒLE AR DZĪVĪBU (91. lpp.)

Pirmpublicējums krājumā, 138.—156. lpp.

Saglabājies tīrraksts krājuma izdevniecības manuskriptā (V. Rūmnieka arhīvā), melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40342) un atsevišķu rindu uzmetumi (turpat).

Tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Melnraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, bez sadalījuma nodaļās. Melnraksta sākumā pierakstīts: «4. jūnijs,» — tomēr, ņemot vērā A. Čaka tradicionālo datējuma novietojumu darba beigās un lokatīva formu, nevar droši apgalvot, ka stāsts sarakstīts attiecīgā gada (domājams, 1935. gada) 4. jūnijā. Pēc teikuma: «Viņām noteikti vajadzēja redzēt, kas te notiks,» — šāds A. Čaka svītrots papildteksts: «Tikai vecās auto riepas sētas malā pie ķieģeļiem gulēja mierīgas. Viņu vienīgā vēlēšanās bija gozēt savas pelēkās salāpītās muguras saulē. Pārējā pasaule viņām likās tāla un muļķīga.

— Ērmotās smiltis, — norūca lielākā riepa, kas gulēja riepu kaudzes pašos pamatos, — ko jaunu var parādīt tāds cepuru taisītāju meistars. Es gan viņu vietā tūlīt laistos vējam līdz.»

Pēc stāsta motīviem veidota leļļu filma «Spēle ar dzīvību» (1990, studija «Dauka», scenārists un režisors A. Burovs).

SKUDRU PUDELE (104. lpp.)

Sacerēts 1935. gada 7. augustā. Pirmpublicējums krājumā, 157.—168. lpp. Saglabājušies trīs tīrraksti (krājuma izdevniecības manuskriptā — V. Rūmnieka arhīvā; FB, A. Čaka fonds, X (divi)), pieci melnraksti (turpat) un atsevišķu rindu uzmetumi (turpat).

Pirmais tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrais tīrraksts no teikuma: «Ek, pats vainīgs,» — līdz teikumam: «Sovakar viņa sols čikstošās letes galā bija tukšs,» — bez virsraksta, A. Čaka pārsvītrots.

Trešais tīrraksts no teikuma: «Fēlikss piedāvāja tam savu zīda kravati, dārgo cepuri — velti, saimnieks neņēma lietas pretī,» — līdz teikumam: «Kalpone Anna iedeva slepeni Fēliksam krietnu ceļakāju, un tad viņš devās mājup,» — bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām.

Visi melnraksti ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrais melnraksts no teikuma: «Bija augusta otrā puse, nakts tumša un melna,» — līdz teikumam: «Vai viņš, Fēlikss, nevarēja piedāvāt savu godīgi nopelnīto cepuri un kravati, kam vien gribēja?» — bez virsraksta.

Trešais melnraksts no teikuma: «Bija augusta otrā puse, nakts tumša un melna,» — līdz teikumam: «Sirds Fēliksam smeldza,» — bez virsraksta, A. Čaka sasvītrots.

Ceturtais melnraksts no teikuma: «Sauss, iekšējs karstums — pelēka, lidla tāss..» — līdz teikumam: «Papardes apklāja to kā zilgani, ņirboši viļņi,» — bez virsraksta, A. Čaka pārsvītrots.

Piektais melnraksts no teikuma: «..līko pudeli un ar tās skābo, smaršaino valgmi glāstīja un kausēja viņa sāpošos lielus, līdz tie rima, ietīti zaļganā puķotā villainē,» — līdz teikumam: «..bet mirdzošais trauks kā viltīgs māneklis šūpojās tā satraukto acu tuvumā un vienmēr izslīdēja viņa tverošo pirkstu galiem,» — bez virsraksta.

JĀNIS PLASE (113. lpp.)

GRĀMATAS TAPŠANA

Grāmatas iecere radusies pēc mākslinieka Jāņa Plases nāves 1929. gada 23. augustā. «Zaļās Vārnas» 1929. g. 5. numurs [oktobris] pilnībā veltīts Jānim Plasem. Daudzus tur publicētos atmiņu materiālus A. Čaks diezgan tieši izmantojis savā grāmatā. Rubrikā «Zem zaļās vārnas spārniem» (252. lpp.) minēts:

«Lai pilnā mērā godinātu sava nelaikā mirušā biedra Jāņa Plases piemiņu, biedrība gatavo izdošanai plašāku monogrāfiju ar sīku viņa dzīves un mākslinieciskā darba aprakstu, pievienojot monogrāfijai visu viņa labāko darbu reprodukcijas.»

Nav saglabājušies datēti grāmatas rokraksti, kas ļautu detalizēti spriest par grāmatas tapšanas gaitu. A. Caks daudz strādājis, materiālu apzinot un faktus savācot. Pirmā uzmetuma lapiņa iezīmē veicamos uzdevumus (RLMVM, inv. nr. 40345):

I — Ziņas par Plases vecākiem
Plases bērnība
Plase pie krāsotāja Rozes
Plase Blūma zīmēšanas skolā
Jāsaņem vēstule no Auces pagasta
Jārunā ar Januļa kundzi
Jārunā ar Politi
II — Plase Petrogradā
Viens, divi, tris, un beigas
Jārunā ar mākslinieku Alb. Filku
Adrese. Jūrmala
Jāapraksta tuvāk darbs mākslas skolā
un tās virziens
Jāpārbauda ziņas

Vienā no grāmatas sākuma daļas melnrakstiem (40345) teksts vēl apvienots ar personiskām piezīmēm (šeit fragments): «Jāņa Plases dzimtene Zemgale — Lielauces pagasta Kalvu mājas (aizrakstīts uz pagasta māju, lai sniedz cik iespējams sīkas ziņas par Jāņa Plases senčiem. **Būtu vēlams izdarīt Kalvu māju** fotogrāfisku uzņēmumu). Jāņa Plases tēvs apprecas diezgan agrā jaunībā. (Kas un no kurienes nākusi viņa sieva, vēl man nav zināms.)» Nav saglabājies pilnīgs grāmatas tīrraksts, kas ļautu spriest par darba pabeigšanu. Visticamāk, grāmata bijusi gatava 1930. gada beigās, jo nākamā gada pirmajos mēnešos intensīvi izvēršas darbs pie dzejoļu krājuma «Mana paradīze». A. Caka apcere «Jānis Plase» nonāk pie lasītājiem 1931. gada aprīlī, kā tas minēts «Zaļās Vārnas» 1931. gada 1. [aprīļa] numurā: «Pēc dažām dienām iznāks A. Caka sarakstītā monogrāfija «Jānis Plase».»

IZDEVUMI

Līdz ievietošanai Kopotos rakstos apcere «Jānis Plase» publicēta vienu reizi: Caks A. Jānis Plase. — R.: Zaļā Vārna, 1931. — 64 lpp. (teksts) un pielikums ar 7 melnbaltām krītpapīra ielīmēm (14 reprodukciju). Grāmatā ievietotas divas krāsainas J. Plases gleznu reprodukcijas; sākumā ievietots J. Plases fotoportrets. Grāmata iespiesta «Latvju Kultūras» spiestuvē Rīgā, Tērbatas ielā 15/17, 2000 eksemplāru metienā.

KOMENTĀRI GRĀMATAI

Saglabājies nepilnīgs tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40345), četri fragmentāri melnraksti (40345; 40369; 40347; 40536) un darba ieceres uzmetums (40345), kas citēts grāmatas tapšanas komentāros.

Tīrraksta pirmā daļa atbilst pamatteksta 1. nodaļai, ar virsrakstu «Plases bērnība, zēnība un jaunība» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Tīrraksta otrā daļa atbilst pamatteksta 3. nodaļas 23. un 24.—25. lpp., bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmā melnraksta pirmā daļa atbilst pamatteksta 1. nodaļai, bez

virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pirmā melnraksta otrā daļa atbilst pamatteksta V nodaļas 53. lpp., ar virsrakstu «Jānis Plase kā mākslinieks», ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrā melnraksta pirmā daļa atbilst pamatteksta 2. nodaļas 15.—17. lpp. un 18.—21. lpp., bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrā melnraksta otrā daļa atbilst pamatteksta 4. nodaļas 33.—36. lpp. un 37.—49. lpp., bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trešais melnraksts atbilst pamatteksta 2. nodaļas 17.—18. lpp., bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Ceturtais melnraksts atbilst pamatteksta 4. nodaļas 49. lpp. pēdējai rindkopai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Rīgas Grafiķu biedrība — mākslinieku apvienība 1928.—1933. gadā. Viens no biedrības dibinātājiem bija R. Suta.

Suvorova viesnīca — šeit domāta viesnīca toreizējā Suvorova (tag. K. Barona) ielā 16 (īpašnieks Vilhelms Lediņš). Divstāvu koka ēka, kas atradās laukumā tagadējā Leļļu teātra priekšpusē, tagad nojaukta.

Blūma zīmēšanas skola — privāta mācību iestāde Rīgā, ko 1895. g. nodibināja no Odesas iebraukušais mākslinieks V. Blūms. Skola darbojās līdz 1915. g. vasarai, kad evakuējās uz Iekškrieviju (oficiāli līdz 1917. g. septembrim).

Imantas pulks — latviešu nacionālā karaspēka daļa, ko nodibina 1918. gada 7. novembrī Vladivostokā, lai apvienotu latviešu bēgļus Sibīrijā un neļautu tos iesaistīt Krievijas pilsoņu karā. Sibīrijas latviešu Nacionālā padome, resp., Sibīrijas un Urālu Latviešu nacionālās padomes centrālais birojs, — sabiedriska organizācija, kas izveidojās 1918. g. vasarā no Latvijas Pašnolemšanas savienības Tālo Austrumu nodaļām. Tās mērķis bija latviešu bēgļu aprūpe un repatriācijas organizēšana.

Troickas pulks — latviešu nacionālā karaspēka daļa, ko 1918. g. oktobrī izveidoja no latviešu bēgļiem, kolonistiem un karavīriem Troickā (tagadējā Čeļabinskas apgabalā).

«Hallo» — satīrisks žurnāls (1927. g. okt. — 1928. g. janv.), iznāca reizi nedēļā Rīgā. J. Plase bija redaktors no 1. līdz 10. numuram (no 6. oktobra līdz 8. decembrim).

A. Čaka pieminētais brauciens pa Gauju no Drustiem līdz Jelgavai ietver ceļojumu gan ar laivām, gan pa zemesceļu. Jelgava kā galamērķis izvēlēts tādēļ, ka Jelgavā dzīvoja un strādāja viens no brauciena dalībniekiem Jānis Lapiņš.

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ PUBLICĒTĀ ĀRPUSKRĀJUMU PROZA

KOMENTĀRI DARBAM

MANS DRAUGS SALMIŅŠ (149. lpp.)

Sacerēts 1923. gada 13.—14. janvārī. Pirmpublicējums laikrakstā «Latvijas Kareivis», 1929, 127. nr., 9. jūn., 5. lpp.; 133. nr., 16. jūn., 5. lpp.; 138. nr., 22. jūn., 5. lpp. Saglabājies melnraksts (RLMVM,

inv. nr. 40795), astoņi fragmentāri uzmetumi (turpat) un atsevišķu rindu uzmetumi (turpat).

Melnraksts datēts «Naktī no 13.—14. janvārī 1923. gadā», ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, ar apakšvirsrakstu: «Izvilkums iz viena skolēna dienasgrāmatas.»

Uzmetumi — atsevišķi varianti stāsta fragmentiem.

Stāstā pieminēto dzejoli «Pastarā tiesa» nav uzrakstījis Rainis, bet gan Aspazija.

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ PUBLICĒTIE RAKSTI

RAKSTI PAR LITERATŪRU

MANS REVERANSS DZIVEI (161. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Trauksme», 1928, 2. nr. [dec.], 14.—16. lpp.

JAUNATNE UN LATVIEŠU RAKSTNIECIBA (162. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Trauksme», 1929, 3. nr. [janv.], 20.—21. lpp.

«Zemgalija», «Klints», «Zieme|niece» — kreisi noskaņotu studentu biedrības.

KĀRLIS ELIASS (164. lpp.)

Pirmpublicējums ZV, 1929, 1. nr., 19.—23. lpp.

Eskamiljo — varonis Ž. Bizē operā «Karmena».

RIHARDS RUDZITIS UN VIŅA DIEVIŠĶIGUMS (170. lpp.)

Pirmpublicējums ZV, 1929, 1. nr., 36.—37. lpp.

Šeit atsauce uz R. Rudzīša rakstu «Vieglais žanrs mūsu rakstniecībā» (Daugava, 1928, 8. nr., 1017.—1022. lpp.). Minētie R. Rudzīša izteikumi par G. Mopasānu ir rakstnieku aptaujā ar kopēju nosaukumu «Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena» (Daugava, 1928, 5. nr., 633.—635. lpp.).

KRITIĶIS ALFREDS GOBA KĀ GLĀBŠANAS RIŅĶIS VECIEM (172. lpp.)

Pirmpublicējums ZV, 1929, 1. nr., 37. lpp.

Šeit atsauce uz A. Gobas rakstu «Vecie un jaunie rakstnieki» (Daugava, 1928, 11. nr., 1439.—1443. lpp.).

FORMAS JAUTĀJUMS JAUNĀKĀ LIRIKĀ (173. lpp.)

Pirmpublicējums ZV, 1929, 2. nr. [marts], 71.—72. lpp.

Vitolda Žibeļa pirmā grāmata — «Dzintara gredzens. Trioletas» (1925).

PĒTERIS ĶIĶUTS (175. lpp.)

Pirmpublicējums ZV, 1929, 2. nr. [marts], 68.—70. lpp.; 3. nr. [maijs], 128.—130. lpp.

JAUNO ŽURNĀLI (182. lpp.)

Pirmpublicējums LG, 1929, 2. nr. [marts—aprīlis], 105. lpp., ar parakstu A. Č. Saglabājies tīrraksts (FB, Ķ. Egles fonds, 213) ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

A. Čaka pieminētie žurnāli:

«Signāls» — 1928. g. oktobris — 1930. g. decembris; «Trauksme» — 1928. g. novembris — 1929. g. oktobris; «Darba Jaunatne» — 1929. g. janvāris — 1933. g. decembris; «Mans Žurnāls» — 1928. g. decembris — 1931. g. februāris; «Jaunības Tekas» — 1909. g. decembris — 1930. g. decembris; «Zaļā Vārna» — 1929. g. janvāris — 1931. g. aprīlis.

ARVIDS GRIGULIS. REPORTIERA PIEZĪMES (183. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Latvijas Kareivis», 1929, 95. nr., 28. apr., 6. lpp., ar parakstu A. Č.

FRIDRIHS GULBIS (183. lpp.)

Pirmpublicējums ZV, 1929, 3. nr. [maijs], 132.—135. lpp.; 4. nr. [jūl.], 181.—183. lpp.

Raksta beigās A. Čaks minējis kritiķi V. Puķi. Acīmredzot domāts Voldemārs Puķe, kurš tobrīd strādā Pēterpilī un varēja tikties ar F. Gulbi. Nav zināms, vai V. Puķe būtu rakstījis teātra recenzijas.

F. Gulbja pirmais dzejolis nav publicēts 1919. gada martā «Dzimtenes Vēstnesī», bet gan «Baltijas Vēstnesī» 1920. gada 54. nr., 6. martā, 2. lpp. (dzejolis «Rotaļa»). «Dzimtenes Vēstnesis» pārstāj iznākt 1917. gada maijā.

MŪSU JAUNĀKĀS DZEJNIECES UN RAKSTNIECES (192. lpp.)

Pirmpublicējums ZV, 1929, 3. nr. [maijs], 123.—126. lpp., ar pseidonīmu: Inkognito.

E. Zālītes pirmā luga — «Bīstamais vecums» (1927).

E. Tālmanes romāns — «Sapņi un dzīve» (1929).

Stansi, resp. stances — nelieli liriski dzejoļi, rakstīti četrrindēs.

JAUNO RAKSTNIEKU STĀVOKLIS UN MEKLĒJUMI (195. lpp.)

Pirmpublicējums LG, 1929. 3. nr. [maijs—jūnijs], 129.—134. lpp.

«Dzelme» — literārisks mākslas žurnāls, iznāca no 1906. gada maija līdz 1908. g. februārim.

«Stari» — mēnešraksts literatūrai un mākslai, ar nodaļu fotogrāfijai, iznāca no 1906. g. jūlija līdz 1908. g. maijam un no 1912. g. decembra līdz 1914. g. janvārim.

«Jauno Liru» — jaunās dzejas žurnāls, iznāca no 1927. g. decembra līdz 1928. g. augustam.

«Seši» — izdevniecība, ko 1927. g. nodibināja P. Atspulgs, A. Čaks, A. Francis, O. Kučers, K. Rabācs un E. Raisters, lai izdotu «Jauno Liru» un jauno dzejas grāmatas.

Šeit atsauce uz A. Upīša rakstu «Zaļā Vārna» (D, 1929, 1. nr., 71.—73. lpp.).

Protolips — šeit lietots *prettipa* nozīmē.

LINARDS LAICENS. AZIĀTS (203. lpp.)

Pirmpublicējums LG, 1929, 4. nr. [jūn.—jūl.], 221. lpp.

Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 213), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

FORMĀLIE ELEMENTI JAUNĀKO DZEJNIEKU DARBOS (203. lpp.)

Pirmpublicējums LG, 1929, 4. nr. [jūl.—aug.], 193.—201. lpp. (1. daļa); LG, 1930, 2. nr. [marts—aprilis], 65.—74. lpp. (2. daļa); LG, 1930, 3. nr. [jūn.], 129.—140. lpp. (3. daļa).

Saglabājies melnraksts raksta daļai par Valdu Mooru (V. Rūmnieka arhīvā), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, uzmetuma lapiņas raksta daļai par Jāni Medni un Eriku Ādamsonu (turpat) un divi tīrraksti iespējamam raksta turpinājumam (turpat):

«Eriks Raisters

Eriks Raisters raksta saistītā un nesaistītā pantā. No klasiskā panta formām viņš visvairāk izlieto kvartas, visai reti kvintas. No pantmēriem pie viņa visvairāk sastopami divpēdīgi — vai nu jambs, vai trohajs. Trīspēdīgus pantmērus man gandrīz nemaz nav gadījies sastapt. Ātskaņas izmanto divbalsīgās un vienbalsīgās. Pie kam atbalso viņas, vienmēr pamīšus uzsākot ar divbalsīgo. Pie simpātiskākām formālām parādībām Raistera dzejā uzskatāma visai biežā un sekmīgā asonanšu izmantošana.

Nesaistītais pants būvēts pilnīgi pēc klasiskā panta likumības — tonisks, un pilnīgi intuitīvi. Rindās savu nesaistīto pantu Raisters lauž pēc ritmiskām grupām, kuras gan diezgan bieži sakrīt ar sintaksi. Nesaistītā pantā Raisters atskaņas nelieto. No citiem raksturīgākiem formāliem elementiem Raistera lirikā būtu vēl atzīmējami epiteti. Visi viņi ļoti dinamiskas dabas. Piem., *tavi vārdi drudžainu kaislību pilni, milas nemiers kvēls*, un tā joprojām. Tāpat arī metaforas, kaut gan visumā antropomorfiskas, bet pilnas lielas kustības, nevaldāmas tieksmes uz priekšu, kas padara Raistera dzeju strauju un dinamisku: *Zālē rēc džezbends, Tavs tuvums parketu izdzēš zem kājām* (Fokstrots, J. Lira).

Raisteram vairāk vajadzētu izkopt muzikalitāti savā dzejā un sevišķi piegriezt lielāku vērību pantmēra un panta dažādībai, lai zustu vienmuļība.

Kārlis Rabācs

Kārlis Rabācs arī raksta saistītā un nesaistītā pantā, gluži tāpat kā Raisters. Raisters ar maziem izņēmumiem veido savu nesaistīto

pantu pilnīgi pareizi, kauču arī tas notiek pilnīgi intuitīvi, bez kādām teorētiskām gudrībām. Rabācam turpretim šīs labās Raistera vadones trūkst, un viņa nesaistītais pants vienmēr drusku tā kā stīvs, ar nelāgiem pēdu izlaidumiem, bieži nepareizi rindās aplauzts.

Toties Rabācs daudz lielāku vērību piegriezis savam klasiskam pantam un neraksta vienmēr tikai kvartas, kvartas un kvartas. Īpatnējās klasiskās formas, tiesa, arī Rabācs nelieto, izņemot vienreiz kādā garākā dzejojumā oktāvās, bet pie viņa pagadās gan kvintas, gan kvartu apvienojumi (2×4), sekstīnes, rindu aplauzumi un refrēni. Tas izsargā viņa liriku no vienmuļības un ienes zināmu svaigumu.

Rabāca pants allaž rūpīgi izstrādāts un noslēgts, kaut gan parupjš un pasmags, jo Rabācam, kas pēc savas dziļākās būtības tomēr prozaiķis, pagara teikumu konstrukcija, kura vairāk atbilstoša prozai nekā lirikai.

Citos formālos elementos neesmu nekā sevišķi īpatnēja manījis.»

Raksta 1. daļā lietots jēdziens *prototips*, apzīmējot ar to *prettipu*.

Raksta 2. daļā pieminēta P. Vīlipa poēma par lellēm — «Traģiskā poēma» (1929).

Raksta 3. daļā, minot J. Medņa radītos jaunvārdus, A. Čaks kļūdās, jaunvārdu vidū minot *kartavas*. To jau lietojis Rainis dzejoli «Vidusvirs» (1907), kas ietverts krājumā «Klusā grāmata».

KAMDEĻ MES ESAM HULIGĀNI UN PESIMISTI? (244. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Daugava», 1929, 10. nr., 1252.—1255. lpp.

Šis ir atbildes raksts R. Rudzītim, kurš rakstā «Negatīvās tendences mūsu visjaunākā dzejā» (Daugava, 1929, 9. nr., 1119.—1123. lpp.) asi kritizē jaunākās dzejas strāvojumus, pārmet tiem naturālismu, naida filozofiju, politiski kreisu ievirzi un izvairīšanos no mākslas mūžigajām problēmām.

Dž. Savonarola bija 15. gs. baznīcu reformators, kura ideju pamatā — nabadzība kā ideāls. A. Čaka izmantotā analoģija: pēc Dž. Savonarolas ierosinājuma 1497. un 1498. gadā Florencē karnevāla laikā notika publiska greznuma lietu sadedzināšana uz sārta.

FRIDRIHS GULBIS. VIZIJU VARĀ (249. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Trauksme», 1929, 5. nr. [okt.], 27. lpp., ar parakstu A. Saglabājies melnraksts (VB, A 287, Nr. 4), bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

PĀVILS VĪLIPS. TRAĢISKĀ POĒMA, VELTĪTA LELLĒM (249. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Trauksme», 1929, 5. nr. [okt.], 27. lpp., ar parakstu A.

MARĢERS TANKS. PĀRCILVĒKS UN PAMATSĶIRA (250. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Trauksme», 1929, 5. nr. [okt.], 28. lpp., ar parakstu A.

POZITIVIE MEKLĒJUMI LATVIEŠU JAUNĀKĀ RAKSTNIECĪBĀ (250. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Jauno Trauksme», 1930, 1. nr., 18.—19. lpp.

Krievu ārsta S. Voronova organisma atjaunošanas metode balstīta ķirurģiskā pērtiķu un cilvēku dzimumdziedzeru pārstādīšanā slimniekam. Eksperimentu rezultātus S. Voronovs publicējis 1923. gadā.

A. Čaka raksti par jaunajiem literātiem turpmākajos «Jauno Trauksmes» numuros nav publicēti.

UN TOMĒR — TAGADNĪBU (252. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Daugava», 1930, 2. nr., 216.—220. lpp.

Saglabājies melnraksts (FB, K. Egles fonds, 213), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Melnraksta sākumā šāds daļēji nosvītrots teksts: «Beidzamā laikā aizvien vairāk sāk piegriezt vērības mūsu rakstniecības jaunākai paaudzei. Ļoti patīkama parādība. Arī ievērojamais romānists Jānis Veselis vienā no «Daugavas» pēdējām burtnīcām tuvāk pakavējies pie šīs pašas jaunākās dzejnieku ģenerācijas teorētiskiem uzskatiem, līdztekus šim jautājumam attīstot arī savus visai īpatnējos slēdzienus par dzejas būtību vispār. Jānis Veselis «Daugavas» 12. burtnīcā pārmet jaunākajiem latvju dzejniekiem pārlieku pieķeršanos tagadnībai, laikmetam. Tas nu visā visumā nebūtu nekas vairs jauns un pārsteidzošs. To savā laikā ļoti sirdīgi izdarīja Rihards Rudzītis šai pašā «Daugavā» un Zenta Mauriņa «Burtniekā», uz ko jaunie zināmā mērā atbildēja. Iznāk, ka šai jautājumā nekas vairs daudz nebūtu sakāms. Tā arī tas tiešām būtu, ja tikai Veselis šai lietā nenāktu ar savu jaunu argumentāciju. Rihards Rudzītis pārmeta jaunākiem pārlieku tagadnību no morāliskā, ja gribat, sabiedriskā viedokļa, Zenta Mauriņa no tīri sievišķīgā. Lai jūs nedomātu, ka es maldinu, pievedīšu citātu: «Lasait un spriediet paši. Jūs redzēsit, ka Marta Grimma ir daudz mācījusies, Vilips, Grigulis un Čaks jūs negarlaiko, Tanks, Ķikuts un Gulbis dzejo gludāki, bet sirdi — visi atstāj tukšu.» («Kas jauns literatūrā?» Zenta Mauriņa. Burtnieks, 7. nr., 652. lpp., 1929. g.) Turpretim Jānis Veselis kritizē no filozofiskā un tīri mākslinieciskā viedokļa.

Jaunākie prozu un drāmu neraksta gandrīz nemaz, bet galvenām kārtām specializējušies lirikā, tamdēļ arī mēs turpmāk runāsim vairāk tikai par viņu.»

Šeit publicētais A. Čaka raksts ir atbilde J. Veseļa polemiskajai apcerei «Tagadnību vai mūžību?» (Daugava, 1929, 12. nr., 1495.—1499. lpp.), savukārt «Daugavas» 1930. gada 2. nr. vienlaikus ar A. Čaka rakstu publicēta J. Veseļa «Atbilde Čakam» (220.—222. lpp.).

Jānis Gulbis (īstajā vārdā Žanis Bullis) darbojās žurnālistikā, rakstīja proletāriskas ievirzes dzejas vājā mākslinieciskā līmenī. 1908. gadā viņu par to asi kritizēja R. Ķlaustiņš, savukārt 1910. gadā J. Akuraters pārmet A. Birkertam pārāk pozitīvu J. Gulbja dzejoļu vērtējumu. Pats J. Gulbis aktīvi iesaistījās polemikās. 1911. gadā, strādādams laikrakstā «Sadzīve», iesaistās vārda pārmaiņās ar Ā. Alunānu par viņa lugu «Draudzes bazārs».

PANAMA GALVA (258. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1930, 45. nr., 23. febr., 5. lpp.

PĀVILA VILIPA DZEJU CIKLI (262. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1930, 72. nr., 28. martā, 3. lpp.

JĀŅA ZIEMEĻNIEKA PIEMIŅAI (263. lpp.)

Pirmpublicējums LG, 1930, 4. nr. [aug.], 211.—212. lpp. Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 213) un melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40452), abi ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

J. Ziemeļnieks izdarīja pašnāvību 1930. gada 17. jūlijā Rīgā.

Rakstā atsauce uz Plūdoņa balādi «Dūkņu sils».

JĀNIS GROTS. VAKARA MĀKOŅI (265. lpp.)

Pirmpublicējums LG, 1931, 1. nr., 19.—21. lpp. Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 213), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

ERNESTS ANSEVICS. IEJŪTAS AISTĒTIKA (268. lpp.)

Pirmpublicējums LG, 1931, 1. nr., 26. lpp., ar parakstu A. Č. Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 213), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

1930. GADA MĒNEŠRAKSTI (268. lpp.)

Pirmpublicējums LG, 1931, 1. nr., 27.—28. lpp., ar parakstu A. Č. Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 213), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

«Burtnieks» — mēnešraksts gara kultūrai, iznāk no 1927. g. janvāra līdz 1936. g. aprīlim.

«Daugava» — literatūras, mākslas un zinātnes mēnešraksts, iznāk no 1928. g. janvāra līdz 1940. g. jūlijam.

«Domas» — mēnešraksts literatūrai, mākslai un zinātnei, iznāk no 1923. g. decembra līdz 1934. g. aprīlim.

«Izglītības Ministrijas Mēnešraksts» — iznāk no 1920. g. februāra līdz 1939. g. jūnijam.

«Kreisā Fronte» — kreisi orientēts literārs žurnāls, iznāk no 1928. g. marta līdz 1930. g. decembrim.

«Piesaule» — daiļliteratūras žurnāls, iznāk no 1927. g. decembra līdz 1935. g. decembrim.

«Jauno Trauksme» — literārs žurnāls, iznāk no 1930. g. janvāra līdz 1931. g. janvārim.

«Domu» apskatā minēts L. Zamaičas romāns «Jānis Nelaime» (1.—5. nr.).

MANA PIRMĀ SASTAPŠANĀS AR MAJAKOVSKI (270. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Норд—Ост», 1931, 1. nr., 20.—22. lpp. krievu valodā (šeit tulkojums latviski).

Aleksandrs Čaks Penzā uzturas no 1919. gada septembra līdz 1921. gada maijam (ar pārtraukumiem). V. Eglītis 1899.—1901. gadā mācījās zīmēšanas skolā Penzā.

A. Čaks ar Majakovski tuvāk saticies acīmredzot kādā no komandējumiem, piemēram, 1921. gada februāra otrajā pusē, kad Penzas guberņas padomju partijas skola nosūta A. Čaku uz Maskavu pēc audumiem. (Bijušais Penzas KP arhīvs, P-253, O-1, Д-285, Л-257.) Pastāvīgi Maskavā A. Čaks dzīvoja 1918. gadā, studējot medicīnu.

CELTNE (273. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1931, 239.—240. lpp., ar parakstu A.

«Rifmoidi» — sintagmas, relatīvi pastāvīgas teksta vienības, kas sastāv no viena vai vairākiem vārdiem.

KRIEVU DZEJNIEKS BORISS PASTERNAKS (273. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 76. nr., 5. apr., 4. lpp.

FRIDRIHS GULBIS. NAKTS TRIUMFS (276. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Piesaule», 1931, 4. nr., 191. lpp.

ROMANTISMS KRIEVIJAS PROLETĀRISKĀ DZEJĀ (277. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 80. nr., 12. apr., 4. lpp.

KRIEVU DZEJNIEKS NIKOLAJS TIHONOVS (281. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 92. nr., 26. apr., 4. lpp.

Pieminētie N. Tihonova darbi nav publicēti latviski. A. Čaks šeit domājis oriģināla pieejamību Rīgas bibliotēkās.

POZITIVISMS JAUNĀKĀ LATVIEŠU DZEJĀ (285. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 97. nr., 3. maijā, 4. lpp.

SKREJOŠAS PIEZĪMES PAR JAUNĀKO ĀRZEMJU RAKSTNIECĪBĀ (288. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 103. nr., 10. maijā, 4. lpp., ar parakstu A. Č.

Vācu dzejas antoloģijas nosaukums — «Lirikai — gals».

Čaks kļūdaini nosaucis Buenosairesu par Brazīlijas galvaspilsētu (īstenībā — Argentīnas galvaspilsēta).

JAUNIE AMERIKĀŅU PROLETRAKSTNIEKI (291. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 108. nr., 17. maijā, 4. lpp.

ITĀLIEŠU GODALGOTĀ PROZA UN KARA ROMĀNI (294. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 118. nr., 31. maijā, 4. lpp.
Fjumes avantūra — te domāta ostas pilsēta pie Adrijas jūras (vēlākais nosaukums Rijeka), kuru 1919. gadā aneksijas rezultātā Itālija pārņēma no Ungārijas, pēc tam brīvpilsēta, 1947. gadā atdota Dienvidslāvijai.

GRUPA «DAW» SLOVAKU JAUNĀKĀ RAKSTNIECIBĀ (298. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 124. nr., 7. jūnijā, 4. lpp., ar parakstu A. Č.

AMERIKĀŅU PROLETRAKSTNIEKS MAIKLS GOLDS (300. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1931, 6. nr., 484.—488. lpp., ar parakstu A. Č.

A. BEZIMENSKA «VĀRSMAS VEIDO TĒRAUDU» (305. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 139. nr., 28. jūnijā, 4. lpp., ar parakstu A.

KARŠ VĀCU JAUNĀKĀ RAKSTNIECIBĀ (308. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 151. nr., 12. jūl., 4. lpp. (1.); 157. nr., 19. jūl., 4. lpp. (2.), ar parakstu A.

DŽORDŽA BERNARDA ŠOVA 75 GADI (314. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1931, 7. nr., 562.—563. lpp., ar parakstu A. Č. Drīz pēc šīs publikācijas «Sociāldemokrātā», kur A. Čaks pastāvīgi publicējās, parādījās raksts «Georgs Bernards Šovs» (Scd, 1931, 163. nr., 26. jūl., 4. lpp.), ar parakstu X, kura saturs un daļa teikumu tieši sakrīt ar A. Čaka rakstīto. Nav tomēr drošu liecību, ka tas ir paša A. Čaka pārstrādāts raksts. Iespējams, ka saziņā ar A. Čaku to paveicis viens no viņa tuvākajiem draugiem — J. Grots, kurš tolaik vadīja «Sociāldemokrāta» literāro nodaļu.

KĀDS STRĀDNIEKA ROMĀNS (316. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 163. nr., 26. jūl., 4. lpp., ar parakstu Č.

KREISĀ PERIODIKA BULGĀRU RAKSTNIECIBĀ (318. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 169. nr., 2. aug., 4. lpp., ar parakstu A.

JAPAŅU PROLETARISKAS LITERATŪRAS SĀKUMI (320. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 175. nr., 9. aug., 4. lpp., ar parakstu A. C.

VĀCU DRAMATURGS FRIDRIHS VOLFS (322. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 235. nr., 18. okt., 4. lpp., ar parakstu A.

«PĒC KARA» — LUDVIGA RENNA ROMĀNS (324. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 241. nr., 25. okt., 4. lpp., ar parakstu A.

MĒNEŠRAKSTS «DOMAS» Nr. 10 (326. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 246. nr., 31. okt., 4. lpp., ar parakstu A.

Apskatā minēti šādi darbi: J. Grota dzejolis «Kāpēc es iegāju krogā»; V. Lāča romāns «Pasaule izlēkusi no sliedēm» (romāna «Atbrīvotais zvērs» sākotnējie nosaukumi: 1. daļa — «Pasaule sliedēs» (D, 1930, 6.—10. nr.); 2. daļa — «Pasaule izlēkusi no sliedēm» (D, 1931, 1.—12. nr.)); fragmenti no N. Tihonova aprakstu grāmatas «Staiguļi» V. Dāvida tulkojumā; S. Jeseņina dzejolis «Melnais cilvēks» V. Dāvida atdzejojumā; V. Dāvida raksts «Padomju Savienības daiļrakstniecība»; F. Cielēna raksts «Saeimas vēlēšanu rezultāti»; M. Oļa raksts «Pirmais starptautiskais sociālistiskās skolas projekts»; A. Ķempes raksts «Igauņu proza pēdējos gados»; A. Cielava raksts «Dr. Karl Renner, Wege der Verwirklichung»; Ā. Talča raksts «Mācisimies pazīt vilkus avju ādās», kur asi kritizēts K. Skalbe, viņa izteikumi par strādnieku stāvokli Latvijā un šķiru cīņu.

RAKSTNIEKA ĀDOLFA ERSA 25 DARBĪBAS GADI (327. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 257. nr., 14. nov., 3. lpp., ar parakstu A. C.

Ā. Ersa pirmais dzejolis «Rudenī» publicēts laikraksta «Pēterburgas Vēstnesis» Literāriskajā pielikumā, 1906, 25. nr., 106. lpp. Ā. Ersa autobiogrāfija «Mani trīsdesmit gadi» publicēta K. Egles sastādītajā krājumā «Atziņas» (1924), 201.—234. lpp.

J. SUDRABKALNS. «SPULDZE VĒJĀ» (329. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1931, 12. nr., 958.—960. lpp. Krājumā ievietoti atdzejojumi no franču un vācu valodas, franču tautasdziesma, Emīla Verharna, Pola Fora, Žorža Diamela, Žila Romēna, Valerī Larbo, Žila Sīpervjela, Vilhelma fon Šolca, Franča Verfela, Paula Ceha, Kārļa Cukmaijera, Frīdriha Šnaka un Valtera Bauera darbi.

IGAUŅU RAKSTNIECIBAS VIRZITĀJI (333. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Jaunākās Ziņas», 1931, 279. nr., 11. dec., 5. lpp.

Igauņu rakstnieku vakars notika Latvijas grāmatrūpniecības arodu savienības namā Lāčplēša ielā 43/45 14. decembrī. Tajā piedalījās igauņu literāti: Oskars Urgarts, Erni Hīrs, Augusts Jākobsons, Mihkels Jirna, Alberts Kivikass, Johanness Sics un Pēts Vallaks; latviešu literāti: Arvīds Borincs, Aleksandrs Čaks, Jānis Grots, Valdis Lukss, Jānis Plaudis, Emīls Skujenieks, Pāvils Vīlips.

SARUNA AR IGAUŅU DZEJNIEKU (335. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 289. nr., 23. dec., 3. lpp., ar parakstu A. C.

Tautas nams — Latvijas tautas nama biedrības ēka — atradās Bruņinieku ielā 29/31.

Sk. arī komentāru rakstam «Igauņu rakstniecības virzītāji».

DILETANTISMA EPIDĒMIJA (337. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 4. nr., 303.—304. lpp.

«Signāls» — marksistisks žurnāls sabiedrībai, zinātnei, mākslai, iznāk no 1928. g. oktobra līdz 1930. g. decembrim.

«Pēdējā Brīdī» — ilustrēts dienas laikraksts, iznāk no 1927. g. marta līdz 1936. g. aprīlim.

«Ziedošā doma» — Latvju literatūras akadēmijas sagatavotais krājums Jēkaba Jurēvica redakcijā (1931). Titullapā rakstīts: «Literāriskās studijas pirmais pusgads.» Tālāku krājumu sagatavošana un izdošana acīmredzot nav notikusi.

«Tālē» — «mēnešraksts jauno centieniem», iznāk no 1931. g. oktobra līdz 1933. g. janvārim.

MĒNEŠRAKSTS «DOMAS» Nr. 4 (338. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 78. nr., 9. apr., 3. lpp., ar parakstu A.

Rakstā pieminētie materiāli: J. Grota balāde «Baigā sieviete»; O. Erdberga stāsts par ķiniešiem «Tai-anas simfonija» J. Vanaga tulkojumā; Aspazijas atmiņas «No Raiņa biogrāfijas»; Edgara Šillera raksts «Par Ģētes dvēseles drāmu» (iepriekšējā, 3. numurā publicēts cits E. Šillera raksts — «Lielais pagāns (Ģētes atcerei)»); publicistiski raksti: J. Dimzas «Piezīmes par sociāldemokrātijas kultūras fronti»; A. Rudēvica «Sociāldemokrātiskais kongress un politiskais stāvoklis»; F. Mendera «Krīze un strādnieku šķira»; Asas (nezināma autora pseidonīms) «Ķīmiskais karš».

MĒNEŠRAKSTS «DOMAS» Nr. 5 (339. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 97. nr., 1. maijā, 6. lpp., ar parakstu A.

Rakstā pieminētie materiāli: M. Rudziša dzejojums «Kāda cilvēka stāsts»; A. Grīguļa «Dzejolis»; L. Marta dzejolis «Katedrāle»; Raiņa jaunības dzejoļi «Pavasaris», «Atkal un mūžam tas pats, tas pats» (1886); V. Grēviņa dzejoļu cikls «Tāli motīvi»; P. Gruznas Itālijas skice «Circospetto»; K. Dziļlejas stāsts «Lauku idillists»; Verdela pierakstītie «Veco laiku stāsti»; S. Tretjakova stāsts «Zilumi»; N. Skudras apcere «Jaunākā čehu lirika»; raksti: F. Mendera «Pirmais maijs»; O. Dimzas «Par sociāldemokrātijas kultūras fronti»; R. Bilmaņa «Tirdzniecības līgums ar SPRS paplašinās»; Homo (J. Plauža) «Divu pušelnieku filozofija»; -r- «Morps un Morpa žurnāls — pasaules revolūcijas literatūra»; J. Vīgraba «M. N. Pokrovskis».

SOCIĀLAIS PASŪTĪJUMS (340. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 9. nr., 630.—631. lpp., ar parakstu S. S. Saglabājies oriģināls (LVVA, 3684. f., 1. apr., 5. l., 286.—290. lp.), ar parakstu I. S. un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

CITTAUTU RAKSTNIECIBA (342. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1933, 2. nr., 115.—117. lpp., ar parakstu A.

LINARDS LAICENS. VAJĀTAIS TEĀTRIS (345. lpp.)

Pirmpublicējums almanahā «Virziens», 1933, 1. nr., 55. lpp., ar parakstu A.

SOMIJAS PROLETĀRISKĀ LITERATŪRA (346. lpp.)

Pirmpublicējums almanahā «Virziens», 1933, 1. nr., 59. lpp., ar parakstu A.

ASPAZIJA. DVĒSELES CEĻOJUMS (346. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 32. nr., 27. janv., 14. lpp.

ED. VIRZA. DZEJAS UN POEMAS (347. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 32. nr., 27. janv., 14. lpp.

ANTONS AUSTRIŅŠ UN VIŅA «AIZSAULE» (348. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 38. nr., 3. febr., 11. lpp.

PETERA ĒRMAŅA «ATVASARA» (350. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 44. nr., 10. febr., 16. lpp.

RIHARDS RUDZITIS. «DAIĻAJAI DVESELEI» (352. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 55. nr., 24. febr., 13. lpp.

ZIDU RAKSTNIEKA SOLOMA-ALEIHEMA PIEMIŅA (353. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 60. nr., 2. martā, 10. lpp., ar parakstu A. C.

Komēdija «Lielais vinnests» Nacionālajā teātrī pirmizrādi piedzīvoja 1930. gada 14. janvārī.

OTRĀS PIECGADES ĻAUDIS (354. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 67. nr., 10. martā, 12. lpp., ar parakstu A. C.

PAVASARA VĀRTOS (356. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 67. nr., 10. martā, 12. lpp.

PELEKĀ NĀKOTNE (356. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 73. nr., 17. martā, 16. lpp.

PIEDZIVOJUMU ROMĀNISTS L. UĻINS (359. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 79. nr., 24. martā, 14. lpp.

STRĀDNIEKU TEĀTRĪ LIELDIENĀS BRAUKS «PUSNAKTS KUĢIS» (360. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 82. nr., 28. martā, 13. lpp., ar parakstu Autori.

Domājams, ka šo rakstu sarakstījis A. Caks viens pats. A. Caka un J. Vanaga luga «Pusnakts kuģis» tika iestudēta Strādnieku teātrī K. Veica režijā. Pirmizrāde 1934. gada 1. aprīlī.

NEIZBEGAMA TRAĢĒDIJA (361. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 87. nr., 7. apr., 12. lpp., ar parakstu A. C.

«IENAIDNIEKS» — J. PERMITINA JAUNĀKAIS ROMĀNS (363. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1934, 4. nr., 246.—247. lpp., ar parakstu A.

MIRIS RAKSTNIEKS ANTONS AUSTRIŅŠ (366. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1934, 84. nr., 18. apr., 2. lpp., ar parakstu A.

IENAIDA IRONIJA (367. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 105. nr., 28. apr., 12. lpp., ar parakstu A. C.

A. Čaka pieminētā avīze «*Chicago Tribune*» — viena no ietekmīgākajām avīzēm ASV, dibināta 1847. gadā, metiens no 750 tūkst. līdz 1,1 miljonam.

JAUNS SINKLERA LUISA ROMĀNS (370. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 110. nr., 5. maijā, 12. lpp., ar parakstu A. C.

Nobela prēmiju S. Luisam piešķīra 1930. gadā kā pirmajam no amerikāņu rakstniekiem.

RAKSTNIECIBA UN DZIVE (371. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1934, 115. nr., 12. maijā, 12. lpp.

ADOLFS ERSS 50 GADOS (373. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1935, 158. nr., 9. jūnijā, 11. lpp., ar parakstu A. C.

Rakstā pieminētās ceļojumu grāmatas — «Brīvā Estija» (1929) un «Lietuva» (1930). No A. Čaka pieminētajiem darbiem iznākuši: romāns «Šķirti ceļi» (1936), stāstu grāmata jaunatnei «Zaļā krūze» (1935), apceru grāmata «Vidzeme brīvības cīņās» (1935).

TĒVU ZEME (377. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1935, 171. nr., 23. jūnijā, 10. lpp., ar parakstu A. C.

TRĪS IEVEROJAMAS GRĀMATAS (377. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1935, 198. nr., 21. jūl., 4. lpp., ar parakstu A. C.

E. Virzas «Straumēnu» izdevums vāciski iznācis 1934. gadā.

NOVELES MEISTARS (379. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1935, 205. nr., 28. jūl., 4. lpp., ar parakstu A. C.

Saglabājies raksta sākuma tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40342) un nepilnīgs melnraksts (turpat), abi A. Čaka pārsvītroti, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

GRĀMATA PAR LIELĀM CIŅĀM (380. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1935, 219. nr., 11. aug., 5. lpp., ar parakstu A. C.

JAUNĀKAIS DZEJNIEKS (382. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Daugava», 1936, 1. nr., 73.—75. lpp.

JĀNIS PLAUDIS. ĢIMNĀZISTI (385. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Daugava», 1936, 5. nr., 460.—462. lpp.

RAKSTI PAR TEĀTRI UN MŪZIKU

KRIEVU VIESI NACIONĀLĀ OPERĀ (389. lpp.)

Pirmpublicējums ZV, 1929, 3. nr. [maijs], 153. lpp., ar parakstu A. C.

N. Maksakova un N. Ozerovs viesojās Z. Bizē operas «Karmena» izrādē 1929. gada 27. aprilī.

OFENBAHA SKAISTO OPERETI (389. lpp.)

Pirmpublicējums ZV, 1929, 3. nr. [maijs], 153.—154. lpp., ar parakstu A.

KEPENIKAS KAPTEINIS (390. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 136. nr., 21. jūnijā, 4. lpp., ar parakstu A. C.

Filmu «Kepenikas kapteinis» 1931. gadā uzņēma režisors R. Osvalds pēc K. Cukmaijera komēdijas.

«Kepenikas kapteini» iestudēja Nacionālais teātris. Pirmizrāde — 1931. gada 30. septembrī. Pirmizrāde Strādnieku teātrī — 10. oktobrī.

LATVJU TEATRA MUZEJS (392. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 220. nr., 1. okt., 3. lpp., ar parakstu A.

Muzejs darbojās līdz 1934. gada 15. maijam, kad to līdz ar citām sociāldemokrātiski ievirzītām iestādēm slēdza.

DAILES TEATRA IZRĀDES (393. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 228. nr., 10. okt., 5. lpp., ar parakstu A.

Dailes teātra radošajā darbībā 1931./32. gada sezonā sarežģījumus radīja 3. oktobrī notikušais ugunsgrēks, kas lielā mērā izpostīja zāli un skatuvi.

«CIŅA AR SENALAM» — STRĀDNIEKU TEĀTRĪ (394. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 5. nr., 372. lpp., ar parakstu A. C.

R. Stemmles lugu iestudēja O. Bormane. Pirmizrāde notika 1932. g. 27. martā.

FRIDRIHA VOLFA DRĀMA «CIANKALIJS» (394. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 9. nr. [nov.], 634.—635. lpp. Saglabājies īrraksts (LVVA, 5684. f., 1. apr., 5. l., 283.—295. lp.), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.
Pirmizrāde notika 1932. gada 29. oktobrī.

NACIONĀLĀ OPERA — «PIE BALTO AZI» (395. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 9. nr. [nov.], 636. lpp., ar parakstu A.
Pirmizrāde notika 1932. gada 13. oktobrī.

«DZEJNIEKA MĪLA» DAILES TEĀTRĪ (396. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 288. nr., 20. dec., 4. lpp., ar parakstu A.
Pirmizrāde notika 1932. gada 17. decembrī.

«PĀVILIELAS ZEŅI» — NACIONĀLĀ TEĀTRĪ (397. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1933, 39. nr., 17. febr., 3. lpp., ar parakstu A.
Pirmizrāde notika 1933. gada 15. februārī.

OPERETE «SILVA» NACIONĀLĀ OPERĀ (398. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1933, 47. nr., 26. febr., 3. lpp., ar parakstu A. Č.
Pirmizrāde notika 1933. gada 23. februārī.

6. SIMFONISKAIS KONCERTS NACIONĀLĀ OPERĀ (400. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1933, 76. nr., 2. apr., 5. lpp., ar parakstu A.

KARLO GOLDONI «SPEĻU ELLITE» NACIONĀLĀ TEĀTRĪ (400. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1933, 86. nr., 16. apr., 5. lpp., ar parakstu A. Č.
Pirmizrāde notika 1933. gada 12. aprīlī.

L. FODORA «DR. JŪLIJA ŠABO» NACIONĀLĀ TEĀTRĪ (402. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1933, 114. nr., 23. maijā, 3. lpp.

JEIHI NIMURA UN DUBROVSKIS NACIONĀLĀ OPERĀ (402. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1933, 257. nr., 14. nov., 3. lpp., ar parakstu A. Č.
J. Nimura viesojās Nacionālajā operā 1933. g. 12. novembrī.

VAHTANGS ČABUKJANI UN TATJANA VEČESLOVA NACIONĀLĀ OPERĀ (403. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1933, 269. nr., 29. nov., 4. lpp., ar parakstu A. C.

V. Čebukjani un T. Večeslova viesojās Nacionālajā operā 1933. g. 27. novembrī.

VAKAR KRIEVU DRĀMĀ SPĒLĒJA L. STENGELE (404. lpp.)

Pirmpublicējums DL, 1933, 1. nr., 16. dec., 9. lpp., ar parakstu A. Pirmizrāde notika 1933. g. 15. decembrī.

ŠOSTAKOVIČA JAUNĀKĀ OPERA — «MCENSKAS APRIŅĶA LEDIJA MAKBETA» (405. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1934, 4. nr., 253.—255. lpp., ar parakstu A.

OPERETE «ZELTA MEISTARIENE» NACIONĀLĀ OPERĀ (407. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1934, 84. nr., 18. apr., 3. lpp., ar parakstu A. C.

Pirmizrāde notika 1934. g. 14. aprīlī.

KO RAKSTNIECE E. PRŪSA SAKA PAR SAVU JAUNO LUGU «BALTAIS JĀTNIEKS» (409. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 2. nr., 3. janv., 8. lpp., ar parakstu A. C.

Pirmizrāde notika 1936. g. 17. janvārī.

RECENZIJAS PAR TEĀTRU IZRĀDĒM

1. (409. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Students», 1931, 180. nr., 25. sept., 3. lpp., ar parakstu A. C.

P. Armāna un M. Žerbidona lugas «Irēnas mīlestība» pirmizrāde notika 1931. g. 10. septembrī.

2. (411. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Students», 1931, 181. nr., 16. okt., 3. lpp., ar parakstu A.

M. Zīverta lugas «Nafta» pirmizrāde notika 1931. g. 23. septembrī.

3. (413. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Students», 1931, 182. nr., 17. nov., 2. lpp., ar parakstu A. C.

M. Dišleres lugas «Studentes vasara» pirmizrāde notika 1931. g. 16. oktobrī; R. Benacka lugas «Mana māsa un es» pirmizrāde — 1931. g. 8. novembrī.

4. (415. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Students», 1931, 183. nr., 3. dec., 7. lpp., ar parakstu A.

B. Sēnes lugas «Kad sirdis sāk kvēlot» pirmizrāde notika 1931. g. 16. novembrī.

5. (416. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Students», 1932, 184. nr., 5. febr., 5. lpp., ar parakstu A. C.

C. Dikensa romāna «Pikvikiešu klubs» dramatizējuma pirmizrāde notika 1931. g. 10. decembrī; H. Klumberga lugas «Verdenas brīnums» pirmizrāde — 1931. g. 25. decembrī; Raiņa lugas «Zelta zirgs» pirmizrāde — 1931. g. 26. decembrī; A. Hinrihsena lugas «Pats saviem spēkiem» pirmizrāde — 1932. g. 21. janvārī; F. Hedberga lugas «Kāzas Ulvosā» pirmizrāde — 1931. g. 27. novembrī; K. Gandrupa lugas «Trīs blēži» pirmizrāde — 1931. g. 9. decembrī; Zeltmata lugas «Antiņa galms» pirmizrāde — 1931. g. 25. decembrī; F. Arnolda un E. Baha lugas «Melnā primadonna» pirmizrāde — 1931. g. 31. decembrī; N. Granta lugas «Sieviešu politika» pirmizrāde — 1932. g. 8. janvārī; A. Brigaderes lugas «Ilga» pirmizrāde — 1932. g. 18. janvārī.

6. (419. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Students», 1932, 185. nr., 9. martā, 5. lpp., ar parakstu A. C.

D. Minca un J. Lošvica lugas «Nāve mašīnai» pirmizrāde notika 1932. g. 11. februārī; M. Lengjela lugas «Vējotāja» pirmizrāde — 1932. g. 25. februārī; J. Akuratera lugas «Amora talons» pirmizrāde — 1932. g. 3. februārī; K. Zariņa lugas «Zemes spēks» pirmizrāde — 1932. g. 16. februārī.

7. (420. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Students», 1932, 187. nr., 13. maijā, 3.—4. lpp., ar parakstu A. C.

M. Henekena un E. Vēbera operetes «Monmartras lilija» pirmizrāde notika 1932. g. 13. aprilī; B. Franka lugas «Nina Gallasa» pirmizrāde — 1932. g. 17. martā; Aspazijas lugas «Pūcesspiegelis» pirmizrāde — 1932. g. 27. martā.

8. (422. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 8. nr., 571. lpp., ar parakstu A. C.

E. Berka lugas «Tas, ko sauc par mīlestību» pirmizrāde notika 1932. g. 7. septembrī.

9. (423. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 9. nr., 635. lpp., ar parakstu A. Č.

I. Turgeņeva romāna «Muižnieku ligzda» dramatizējuma pirmizrāde notika 1932. g. 5. oktobrī; L. Buša-Feketes un A. Gota lugas «Fērika viesojas» pirmizrāde — 1932. g. 15. oktobrī; V. Sekspīra lugas «Hamlets» pirmizrāde — 1932. g. 21. oktobrī.

10. (424. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 10. nr., 697.—698. lpp., ar parakstu A.

11. (425. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1933, 2. nr., 118. lpp., ar parakstu A.

12. (426. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1933, 3. nr., 231.—233. lpp., ar parakstu A. Č.

Pasaku lugas «Lielais Kļāvs un Mazais Kļāvs» pirmizrāde notika 1933. g. 19. februārī; L. Holberga lugas «Zūpu Bērtulis» pirmizrāde — 1933. g. 22. februārī.

13. (429. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1933, 4. nr., 312.—314. lpp.

14. (431. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1933, 5. nr., 378. lpp.

B. Sova lugas «Pārāk patiesi, lai būtu skaisti» pirmizrāde notika 1933. g. 12. maijā; L. Fodora lugas «Dr. Jūlija Šabo» pirmizrāde — 1933. g. 20. maijā.

15. (432. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1933, 10. nr., 700.—701. lpp., ar parakstu A.

E. Napravņika operas «Dubrovskis» pirmizrāde notika 1933. g. 12. novembrī; P. Abrahama operetes «Balle Savojā» pirmizrāde — 1933. g. 1. decembrī.

16. (434. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1934, 2. nr., 123.—124. lpp., ar parakstu A.

E. d'Albēra operas «Ieleja» pirmizrāde notika 1934. g. 11. janvārī.

RAKSTI PAR KINO

KĀ KINO GATAVO KARU (436. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1931, 5. nr., 403.—408. lpp.

VAI SKAŅU FILMAS NORIETS? (443. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1931, 9. nr., 730.—731. lpp., ar parakstu A. C.

KINO APSKATS (448. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 4. nr., 316.—317. lpp., ar parakstu A. C. Kino cenzūras oficiālais nosaukums — Izglītības ministrijas Kinocenzūras kolēģija, dibināta 1921. g., tās sastāvā — 6 izglītības un 3 iekšlietu ministra iecelti locekļi.

KINO BEIDZAMĀ MĒNESĪ (450. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 5. nr., 377. lpp., ar parakstu A. C. Tekstā minēta vācu kinofilma «Zem sveša karoga» (1932).

«MIHAILS STROGOVS» ATKAL RIGĀ (451. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 56. nr., 8. martā, 8. lpp., ar parakstu A. C.

KINORECENZIJAS

1. (451. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 197. nr., 7. sept., 4. lpp., ar parakstu A. «Klangfilm» — viena no lielākajām vācu firmām, kas ieviesa t. s. optiskā ieraksta sistēmu skaņu filmā.

2. (452. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 198. nr., 5. sept., 5. lpp., ar parakstu A. UFA — «Universum Film Aktiengesellschaft» — viena no lielākajām privātajām vācu filmu studijām 20.—30. gados.

3. (453. lpp.)

Pirmpublicējums Scd. 1931, 199. nr., 6. sept., 5. lpp., bez paraksta.

4. (454. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 203. nr., 11. sept., 5. lpp., ar parakstu A.

5. (455. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 207. nr., 16. sept., 4. lpp., ar parakstu A.

6. (457. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 209. nr., 18. sept., 3. lpp., ar parakstu A.

7. (458. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 220. nr., 1. okt., 3. lpp., ar parakstu A.

8. (459. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 221. nr., 2. okt., 5. lpp., ar parakstu A.

9. (460. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 225. nr., 7. okt., 5. lpp., bez paraksta.

10. (461. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 226. nr., 8. okt., 5. lpp., ar parakstu A.

11. (462. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 227. nr., 9. okt., 5. lpp., ar parakstu A.

12. (463. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 232. nr., 15. okt., 4. lpp., ar parakstu A.

13. (465. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 234. nr., 17. okt., 5. lpp., bez paraksta.

14. (466. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 238. nr., 22. okt., 5. lpp., ar parakstu A.

15. (467. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 240. nr., 24. okt., 5. lpp., ar parakstu A.

16. (468. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 243. nr., 28. okt., 5. lpp., ar parakstu A.

17. (469. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 245. nr., 30. okt., 5. lpp., ar parakstu A.

18. (470. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 249. nr., 5. nov., 5. lpp., bez paraksta.

19. (471. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 250. nr., 6. nov., 5. lpp., ar parakstu A.

20. (472. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 255. nr., 12. nov., 5. lpp., bez paraksta. F. Arnolda un E. Baha lugas «Vecais Ādams» pirmizrāde Dailes teātrī notika 1929. g. 31. decembrī.

21. (473. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 256. nr., 13. nov., 4. lpp., bez paraksta.

22. (474. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 257. nr., 14. nov., 5. lpp., ar parakstu A.

23. (475. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 261. nr., 20. nov., 5. lpp., ar parakstu A.

24. (476. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 264. nr., 24. nov., 5. lpp., ar parakstu A.

25. (477. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 265. nr., 25. nov., 5. lpp., ar parakstu A.

26. (477. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 267. nr., 27. nov., 5. lpp., ar parakstu A. Brīvības pieminekļa pamatakmens likšana notika 1931. g. 18. novembrī.

27. (478. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 271. nr., 2. dec., 5. lpp., ar parakstu A.

28. (479. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 286. nr., 19. dec., 4. lpp., ar parakstu A.

29. (479. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 289. nr., 23. dec., 3. lpp., bez paraksta. Otras pieminētās filmas nosaukums — «Kurjervilciens Nr. 13. nokavējas».

30. (480. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 290. nr., 24. dec., 5. lpp., ar parakstu A.

31. (481. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 10. nr., 14. janv., 3. lpp., ar parakstu A. O. Strausa operetes «Valša sapnis» pirmizrāde Dailes teātrī notika 1931. g. 20. maijā.

32. (482. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 16. nr., 21. janv., 4. lpp., ar parakstu A.

33. (482. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 33. nr., 11. febr., 5. lpp., ar parakstu A. J. Strausa operetes «Sikspārnis» pirmizrāde Nacionālajā operā notika 1931. g. 15. aprīlī.

34. (483. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 68. nr., 24. martā, 5. lpp., ar parakstu A. Filma uzņemta pēc A. Struga romāna «Kaslera Spevankeviča karjera» (1928).

35. (484. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 70. nr., 31. martā, 5. lpp., bez paraksta. P. Abrahama operetes «Havajas puķe» pirmizrāde Nacionālajā operā notika 1932. g. 9. janvārī.

36. (484. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 71. nr., 1. apr., 4. lpp., bez paraksta.

37. (485. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 77. nr., 8. apr., 5. lpp., ar parakstu A.

38. (486. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 82. nr., 14. apr., 4. lpp., ar parakstu A.

39. (487. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 86. nr., 19. apr., 5. lpp., bez paraksta.

40. (488. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 93. nr., 27. apr., 4. lpp., bez paraksta.

41. (489. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 96. nr., 30. apr., 5. lpp., ar parakstu A.

42. (489. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 107. nr., 14. maijs, 5. lpp., bez paraksta.

43. (490. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 110. nr., 20. maijs, 5. lpp., ar parakstu A.

RAKSTI PAR TĒLOTĀJMĀKSLU

RIGAS TAUTAS AUGSTSKOLAS GRAFIKAS UN TELNIECIBAS IZSTĀDE RIGAS PILSETAS MĀKSLAS MUZEJĀ (491. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1933, 45. nr., 24. febr., 3. lpp., ar parakstu A.

Rīgas Tautas augstskola — ārpusskolas izglītības iestāde pieaugušajiem, darbojās no 1920. g. janvāra līdz 1934. g. maijam. Rakstā minētās Zinas Āres ilustrācijas ievietotas Antonijas Āres bērnu grāmatā «Tie tik jokit» (1930).

«ZAĻĀS VĀRNAS» 15. MĀKSLAS IZSTĀDE (493. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1933, 8. nr., 479.—480. lpp., ar parakstu A.

ENCIKLOPEDISKI UN ZINĀTNISKI RAKSTI

RĪGAS PILSĒTAS MISIŅA BIBLIOTĒKA (495. lpp.)

Pirmpublicējums Latvijas bibliotēku padomes gada grāmatā (R., 1932, Kultūras fonda izdevums), 82.—87. lpp.

«Kārlis un Anniņa» — vācu rakstnieka A. G. Birgera balādes «Leonardo un Blandine» lokalizējums latviešu valodā (1870). A. Caks šo ziņģi izmanto savā poēmā «Umurkumurs».

Misiņa bibliotēka 1906. gadā tika pārcelta uz Kārļa (tagad 13. janvāra) ielu 27 (pēc kara māja nojaukta). Torņa ielā 3/5 Misiņa bibliotēka atradās līdz 1945. gadam.

LATVJU MĀKSLAS AĢENTŪRA (502. lpp.)

Pirmpublicējums Latviešu konversācijas vārdnīcā, 11. sēj., 1934, 21 707.—21 708. slejā.

LATVJU RAKSTNIEKU UN ŽURNĀLISTU ARODBIEDRĪBA (503. lpp.)

Pirmpublicējums Latviešu konversācijas vārdnīcā, 11. sēj., 1934, 21 911.—21 914. slejā.

PUBLICISTIKA UN TĒLOJUMI

KAM IR VAIRĀK HUMORA — VIRIEŠIEM VAI SIEVIETĒM (505. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 172. nr., 6. aug., 3. lpp., ar parakstu A. Leporello — kalps Mocarta operā «Dons Žuans».

KO LASA SIEVIETES? (506. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1931, 178. nr., 13. aug., 2. lpp., ar parakstu A.

RĪGAS PILSĒTAS MISIŅA BIBLIOTĒKAS STRAUJĀ ATTĪSTĪBA (506. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 57. nr., 11. marts, 3. lpp., ar parakstu A.

«Pēterburgas Avīzes» — sabiedrisks politisks nedēļas laikraksts (1862. g. jūlijs — 1865. g. jūnijs).

«Apskats» — politisks nedēļas laikraksts ar literāriem pielikumiem (1903. g. decembris — 1906. g. janvāris).

PAVASARA SĀKUMS RIGĀ (507. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 77. nr., 8. apr., 4. lpp., ar parakstu A.

RIGAS ZĀBAKU SPODRINĀTĀJI (508. lpp.)

Pirmpublicējums Scd, 1932, 85. nr., 17. apr., 3. lpp., ar parakstu A.

ZIEMASSVĒTKI GAIZIŅA AUGSTIENĒ (510. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1932, 294. nr., 29. dec., 6. lpp., ar parakstu A. Č.

PIEZIMES AGRA PAVASARA LAIKĀ (511. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1935, 90. nr., 31. marts, 6. lpp., ar parakstu A. Plene — plosta daļa viena baļķa garumā.

VIRI ZEM PŪPOLIEM (514. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1935, 104. nr., 14. apr., 7. lpp., ar parakstu A.

KAS NO JUMS VISVAIRĀK PELNA? (516. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1935, 4. nr., 7. sept., 5. lpp., ar parakstu A.

KAS IEGUVA 24 000 STREIKA DIENĀS? (517. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1935, 5. nr., 14. sept., 4. lpp., ar parakstu A.

DARBS CEMENTA VALSTIBĀ (518. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1935, 6. nr., 21. sept., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

KATRU DIENU 150 KĀPNES, CIK 35 GADOS? (521. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1935, 8. nr., 5. okt., 8. lpp., ar parakstu A.

5 MILJONI BIĻEŠU «IZRITINĀJIS» 33 GADOS (523. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1935, 238. nr., 18. okt., 3. lpp., ar parakstu A. Č.

KĀ STRĀDĀ MODERNĀ TEKSTILFABRIKĀ (525. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1935, 11. nr., 26. okt., 4. lpp., ar parakstu A.

JAUNA UN VECA MILESTIBA (527. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1935, 317. nr., 17. nov., 19. lpp., ar parakstu A.

TUR, KUR VĒL VALDA LIKUMS:
«ACI PRET ACI, ZOBU PRET ZOBU» (529. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1935, 268. nr., 24. nov., 4. lpp., ar parakstu A. C.

NO VIENKĀRŠAS BIETES LIDZ SALDAJAM BRINUMAM (531. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1935, 16. nr., 30. nov., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

VESELIBA IR JĀATGŪST VISDRIZĀKĀ LAIKĀ! (535. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1935, 17. nr., 7. dec., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

PĒC STUDIJU BEIGŠANAS MAKSĀ PAR PASŪTĀM BIKSĒM (540. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1935, 290. nr., 20. dec., 2. lpp., ar parakstu C.

VISS IR ATDZIVOJIES (543. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1935, 20. nr., 28. dec., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

IZCILU PERSONU DOMAS PAR ZIEMAS SPORTU (545. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1935, 295. nr., 29. dec., 1., 6. lpp., ar parakstu A. C.

VAI PASAULE IET UZ PRIEKŠU (547. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 1. nr., 1. janv., 14. lpp. ar parakstu A. C.

300 CILVĒKU GATAVO VIENU VELOSIPĒDU (549. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 1. nr., 4. janv., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

LIKVIDĒSIES ARĪ «BALTA NAMA» ĪPAŠNIECE — LATVIJAS TIRGOTĀJU SAVIENĪBA UN CITAS TIRGOTĀJU UN RŪPNIEKU BIEDRĪBAS (554. lpp.)

Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera (dibināta 1934. g. decembrī) — valsts pārvaldes institūcija. Pavisam 1934.—1940. gadā Latvijā darbojās 6 kameras.

KAS IR UN KO DARA BIRŽA (556. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 7. nr., 10. janv., 4. lpp., ar parakstu A. Č.

Substitūts — aizvietotājs.

KRISTĀLA PUĶES UN STIKLA PALMAS (558. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 2. nr., 11. janv., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

KO SMAGAIS STĀSTĪJA PAR VIEGLO UN ĀTRO? (563. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 3. nr., 18. janv., 5. lpp., ar parakstu A.

VAI SVARĪGAIS VĒSTURISĶAIS NOTIKUMS PIRMS 700 GADIEM NORISINĀJĀS LATVIJĀ VAI LIETUVĀ? (565. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 15. nr., 19. janv., 10. lpp., ar parakstu A. Č.

Rīmju hronika — domāta Vecākā Livonijas atskaņu jeb rīmju hronika, ko 13. gs. beigās dzejā sarakstījis nezināms autors.

Vartbergas hronika — domāts Livonijas Indriķa hronikas pārstrādājums, ko veicis Vartberges Hermanis 14. gs. 70. gados.

Pleskavas hronika — domāta trešā Pleskavas hronika (uzrakstīta ap 1567. g.), kur sniegtas ziņas par Baltijas tautām.

KUR NOTIKA SAULES KAUJA? (568. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 16. nr., 21. janv., 8. lpp., bez paraksta.

KUR ATRODAS SAULES KAUJAS VIETA PĒC VĒSTURISKO BALĀDU AUTORA PLŪDOŅA DOMĀM? (571. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 17. nr., 22. janv., 5. lpp., ar parakstu A. Č.

CIŅAS SĀKUMS UN UZVARĒŠANA (572. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 22. nr., 22. janv., 3. lpp., ar parakstu A. Latvijas Lauksaimniecības kamera dibināta 1935. g. decembrī. «Zemkopis» — žurnāls Jelgavā (1893. g. janvāris — 1915. g. jūnijs].

VIENIGA SIEVIETE LATVIJĀ, AKTIVS UGUNSDZĒSĒJS — BENITA ERENBOTS (574. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 19. nr., 24. janv., 8. lpp., ar parakstu A. C.

«DŽONIS» — ERIKA GLIZDAS KUNDZE, SIEVIETE «TAKSA» ŠOFERIS, UN 135 000 km (577. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 21. nr., 26. janv., 10. lpp., ar parakstu A. C.

SIEVIETE NEPARASTOS DARBOS (579. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 24. nr., 30. janv., 6. lpp., ar parakstu A. C.

BIJUSI STRĒLNIEKU PULKA VADĪBA NOSKAIDRO SAVAS ATTIECĪBAS PRET LATVIJAS VALSTI (582. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Brīvā Zeme», 1936, 27. nr., 3. febr., 11. lpp., ar parakstu A.
Latviešu veco strēlnieku biedrība dibināta 1923. g.

UZ GAIŠAS NĀKAMĪBAS SLIEKŠŅA (584. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 38. nr., 7. febr., 4. lpp., ar parakstu A.
Latvijas valsts prezidents K. Ulmanis 1935. gada 28. janvārī vērsās pie tautas ar savu aicinājumu dāvināt grāmatas dzimtajām skolām.

SIEVIETE NEPARASTOS DARBOS (586. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 33. nr., 9. febr., 4. lpp., ar parakstu A. C.

PUSMILJONS PAEDUSU CILVĒKU (588. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 7. nr., 15. febr., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

3 GADUS VECA «KONCERTDZIEDONE» (591. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 54. nr., 23. febr., 8. lpp., ar parakstu A.
Dziesma brīvai Latvijai — te domāts Plūdoņa populārā dzejoļa «Lai līgo lepna dziesma» I variants, sarakstīts 1931. gadā, mūziku komponējis J. Vītols. Teksts publicēts: Brīvības pieminekļa gadagrāmata, 1935. — Brīvības pieminekļa komitejas izdevums, 65. lpp.

AUGŠUP PA 30 GADU KĀPĒM (593. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 56. nr., 25. febr., 4. lpp., ar parakstu A.

PAPAGAIĻU UN ZIVJU PARADIZE TORŅAKALNĀ (594. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 58. nr., 27. febr., 13. lpp., ar parakstu A.

DESMIT TŪKSTOŠI CINĀS AR SNIEGU (596. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 9. nr., 29. febr., 4. lpp., ar parakstu A.

AINAS FRIZIERU PĀRBAUDE (598. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 9. nr., 29. febr., 5. lpp., ar parakstu A.

KAUT GALVU JAU SUDRABS ROTĀ, BET SIRDS TIECAS TVERT MIRDZOŠO ZINĀTNES LĀPU... (600. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 51. nr., 1. martā, 12. lpp., ar parakstu A. Č.

RIGA DZĪVO TRĪS SIMTGADNIEKI (602. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 65. nr., 5. martā, 5. lpp., ar parakstu A.

SKAISTĀKĀ VIENĪBAS DEMONSTRĀCIJA (603. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 10. nr., 7. martā, 4.—5. lpp., ar parakstu A.

KĀDAM JĀBŪT UN KĀ JĀDARBOJAS PRIVĀTDETEKTĪVAM (605. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 61. nr., 14. martā, 6. lpp., ar parakstu A. Č.

PIENĀKUMI MUMS DAŽĀDI, MERĶIS — VIENS (607. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 11. nr., 14. martā, 4.—5. lpp., ar parakstu A.

PAVASARIS UN PEĻŅA NĀK (609. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 12. nr., 21. martā, 4.—5. lpp., ar parakstu A.

RAIBI PIEDZĪVOJUMI DETEKTĪVA GAITĀS (611. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 68. nr., 22. martā, 6. lpp., ar parakstu A. Č.

DARBS SAULES BĒRNU LABĀ (614. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 13. nr., 28. martā, 4.—5. lpp., ar parakstu A.

Latvijas bērnu draugu biedrība dibināta 1923. gadā, biedrībai piederēja zemes īpašums 9 ha platībā — tagadējais Saulesdārzs Mežaparkā.

LIELAIS SPOGULIS KAĻĶU IELĀ 9 (619. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 94. nr., 3. apr., 4. lpp., ar parakstu A.

KAD DĒLI STAIGĀ TĒVU PĒDĀS... (620. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 80. nr., 5. apr., 12. lpp., ar parakstu A. Č.

Tekstā pieļauta kļūda — nav tāda preses izdevuma — «Mākslas Vēstnesis». Te domāta «Mākslas vēsture» (1934—1936) 3 sējumos, V. Purviša redakcijā, kurā ietvertas arī A. Egliša apceres.

GLĀZNIEKU MEISTARS PAR FRANCIJAS KARALI (623. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 101. nr., 11. apr., 5. lpp., ar parakstu A.

F. Kreislera operetē «Zisija» A. Mitrēvics tēloja Bavārijas hercogu.

DARBAĻAUDIS 11. APRIĻA MANIFESTĀCIJĀ (624. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 16. nr., 18. apr., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

LAS — Latvijas arodbiedrību savienība.

ČETRI LITERĀTI UN MĀKSLINIEKI JANSONI (626. lpp.)

Pirmpublicējums PB, 1936, 88. nr., 19. apr., 8. lpp., ar parakstu A. Č.

«Latviešu Avīzes» — laikraksts, iznāk no 1822. g. janvāra līdz 1915. g. aprīlim. «Cīrulītis» — žurnāls, iznāk no 1923. g. februāra līdz 1924. g. decembrim, no 1934. g. septembra līdz 1936. g. decembrim un no 1938. g. janvāra līdz 1940. g. jūnijam. «Jaunais Cīrulītis» — žurnāls, iznāk no 1926. g. janvāra līdz 1934. g. aprīlim. «Mazās Jaunības Tekas» — žurnāls, iznāk no 1923. g. decembra līdz 1935. g. decembrim.

CEĻA GALĀ UZ GRANITA RIGU (630. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 108. nr., 19. apr., 5. lpp., ar parakstu A.

DZIVO TĀ, LAI PIETIEK VESELĪBAS VISAM MŪZAM (631. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 110. nr., 21. apr., 1. lpp., ar parakstu A.

TRIS REIZES APKĀRT ZEMESLODEI (633. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 117. nr., 28. apr., 4. lpp., ar parakstu A.

KAILI CILVĒKI BALASTA DAMBĪ (634. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 143. nr., 24. maijā, 15. lpp., ar parakstu A.

6000 CILVĒKU STĀDA REZEDAS UN SIPOLUS (636. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 145. nr., 26. maijā, 4. lpp., ar parakstu A.

DIVOS MĒNEŠOS UZBŪVĒTA PILSĒTA (637. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 145. nr., 26. maijā, 11. lpp., ar parakstu A.

SĀCIES KARAGĀJIENS PRET VĒZIEM (638. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 152. nr., 3. jūnijā, 2. lpp., ar parakstu A.

DZIMTENES MEZS MARIJAS UN ARTILERIJAS IELU STŪRI (640. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 153. nr., 4. jūnijā, 6. lpp., ar parakstu A.

DARBS TRŪCĪGO BĒRNU LABĀ (641. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 23. nr., 6. jūnijā, 3. lpp., ar parakstu A.

BEZ TANGO UN KŪPOŠAS KAFIJAS (643. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 156. nr., 7. jūnijā, 7. lpp., ar parakstu A.

PĒDĒJĀ «DERAMDIENA» PIE ĻEBIŅAS UPES (644. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 157. nr., 8. jūnijā, 2. lpp., ar parakstu A.

UZ LIELU UN SKAISTU MĒRĶI (646. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 158. nr., 9. jūnijā, 8. lpp., ar parakstu A. Raksta pirmā un priekšpēdējā rindkopa iespiesta pustreknā šriftā. Iespējams, ka tas ir redakcijas papildinājums A. Čaka rakstam.

PELDĒTAVA ZEM STĀRĶA LIGZDAS (648. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 158. nr., 9. jūnijā, 10. lpp., ar parakstu A.

VESELIBAS PILS JAUNOGRES PARKĀ (649. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 160. nr., 11. jūnijā, 3. lpp., ar parakstu A.

5000 GURĶU, LASU GALVAS UN KOKA IELA (651. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 160. nr., 11. jūnijā, 9. lpp., ar parakstu A.

UGUNS SĀRTI ALŪKSNES EZERA KRASTĀ (653. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 171. nr., 22. jūnijā, 6. lpp., ar parakstu A.

VASARAS NAKTI CAURI VIDZEMEI (654. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 175. nr., 27. jūnijā, 2. lpp., ar parakstu A.

VESELIBAS PILS INCUKALNA PRIEDĒS (655. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 175. nr., 27. jūnijā, 11. lpp., ar parakstu A.

PA BALTIEM LIELCEĻIEM UN ZILIEM KALNU EZERIEM (657. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 181. nr., 3. jūl., 2. lpp., ar parakstu A.

TŪKSTOŠI RIGAS EZEROS UN PARKOS (658. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 191. nr., 13. jūl., 7. lpp., ar parakstu A.

MILJONI LIST NO GAISA (659. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 195. nr., 17. jūl., 4. lpp., ar parakstu A.

CILVĒKI, KAS NEATZIST GULTAS (661. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 30. nr., 25. jūl., 9. lpp., ar parakstu A.

CIEMOS PIE STRĀDNIEKA — KOKTĒLNIEKA (662. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 32. nr., 8. aug., 4. lpp., ar parakstu A.

ĀBOLU SAUCĒJI CENTRĀLTIRGŪ (665. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 227. nr., 18. aug., 10. lpp., ar parakstu A.

TALSU KALNAJOS (667. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 233. nr., 24. aug., 7. lpp., ar parakstu A.

ATVASARAS SAULE (668. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 273. nr., 3. okt., 4. lpp., ar parakstu A.

CILVĒKI KĻŪST VESELĀKI (670. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 39. nr., 3. okt., 5. lpp., ar parakstu A.

JAUNĀ RĪGA AUG (671. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 276. nr., 6. okt., 7. lpp., ar parakstu A.

DZIRES UGUNSGRĒKU ATBLĀZMĀ (672. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 277. nr., 7. okt., 4. lpp., ar parakstu A.

ĶEIZARS APĒD CEPTU VĒRSI
UN IZDZER MUCU ALUS (674. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 278. nr., 8. okt., 8. lpp., ar parakstu A.

PILSĒTA CUKURA KALNOS (676. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 282. nr., 12. okt., 2. lpp., ar parakstu A.

IEKŠPILSĒTĀ IEPLŪST GAISMA (678. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 286. nr., 16. okt., 7. lpp., ar parakstu A.

GRĀMATRŪPNIEKIEM DIBINĀS SAVU ARODA SKOLU (679. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 41. nr., 17. okt., 3. lpp., ar parakstu A.

25×21 (681. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 41. nr., 17. okt., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

«Rigasche Rundschau» — sabiedriski politisks laikraksts, iznāk no 1867. g. janvāra līdz 1915. g. maijam un no 1919. g. jūlija līdz 1939. g. decembrim. «Līdums» — laikraksts, iznāk no 1913. g. decembra līdz 1919. g. jūnijam. «Brīvā Zeme» — laikraksts, iznāk no 1919. g. augusta līdz 1940. g. augustam.

Rakstā minēts laikraksts «Dzimtenes Ziņas» — Kurzemes vācu valdības ziņu lapa, kas iznāca Jelgavā no 1916. g. janvāra līdz 1919. g. janvārim. Jēkabs Stumbergs (minētais St.) rediģēja avīzi no 1917. g. 21. septembra līdz 20. oktobrim.

MILJONI GAISĀ (684. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 43. nr., 30. okt., 4.—7. lpp., ar parakstu A.

VECĀKĀ RIGAS LATVIETE (689. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Brīvā Zeme», 1936, 248. nr., 30. okt., 14. lpp., ar parakstu A.

RIGAS ORMAŅI MĀCĀS BRAUKŠANAS LIKUMUS (692. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 303. nr., 2. nov., 7. lpp., ar parakstu A.

SAGATAVOŠANĀS LIELAI DZIVEI (693. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 44. nr., 7. nov., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

LIELĀS TICIBAS VARENAIS PIEPILDIJUMS (698. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 45. nr., 14. nov., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

MAIZE DAUGAVAS KRASTĀ (700. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 45. nr., 14. nov., 5.—6. lpp., ar parakstu A.

MILZU MAZIE PALIGI (702. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 46. nr., 21. nov., 5. lpp., ar parakstu A.

DIVAS MUCAS VINA UN 2000 TARBU AUZU (704. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 326. nr., 25. nov., 2. lpp., ar parakstu A.

DZIESMOTĀ FABRIKA (706. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 47. nr., 28. nov., 4.—5. lpp., ar parakstu A.

VAKARS DARBA UN DZEJAS DRAUDZIBAI (709. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 330. nr., 29. nov., 15. lpp., ar parakstu A.

ANDREJA NAKTS ZILAIS GVARDS (709. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 331. nr., 30. nov., 2. lpp., ar parakstu A.

KALENDĀRU DRAUSMIGAIS LIKTENIS (711. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 345. nr., 14. dec., 2. lpp., ar parakstu A.

KO JŪS DARITU AR MILJONU? (712. lpp.)

Pirmpublicējums R, 1936, 349. nr., 18. dec., 7. lpp., ar parakstu A.

DIVI MILJARDI MAIZĪŠU (714. lpp.)

Pirmpublicējums DA, 1936, 50. nr., 19. dec., 5.—7. lpp., ar parakstu A.

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ NEPUBLICĒTIE RAKSTI, APCERES, STĀSTI, TĒLOJUMI

KOMENTĀRI DARBIEM

«MŪSU LATVJU MĀKSLA..» (721. lpp.)

Sacerēts 1924. g. vasarā, starp 29. jūniju un 18. augustu. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (VB, RX 1, 9, 6, 2.—3. lp.).

«KIRILLS LEONTJEVS!...» (721. lpp.)

Sacerēts 1924. gadā, pēc 24. augusta. Pirmpublicējums.
Saglabājies melnraksts (VB, RX 1, 9, 6, 19.—21. lp.). Stāsts acīm redzami nepabeigts.

NOSLĒPUMS (723. lpp.)

Sacerēts 20. gadu beigās. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Rituma arhivā ASV).
Par šo darbu L. Rituma 1988. g. 7. decembra vēstulē sastāditājam raksta: «Te viņš burtiski un, kā parasti, spilgti attēlo savas personīgās jūtas. Otrā dienā pēc mūsu šāda veida randiņa viņš man atnesa šo sacerējumu. Atceros to, it kā tas būtu noticis vakar. Ļoti pareizi viņš aprakstījis arī manu izturēšanos — līdz pēdējai detaļai.»

KĀ RODAS CUKURS (724. lpp.)

Sacerēts 1931. g. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 88570).

Šī ir anotācija E. Birznieka-Upiša bērnu grāmatai, kas iznāca 1931. g. Nav konstatēts, ka A. Caka rakstītais teksts būtu publicēts. Visticamāk, ka tas bijis paredzēts drukāšanai avīzē «Sociāldemokrāts».

LITERĀTU GRUPA «TRAUKSME» JAUNĀKĀ LATVIEŠU DZEJĀ (725. lpp.)

Sacerēts 1932. g. janv. beigās — febr. sākumā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 54525), kura sākumā ar svešu roku pierakstīts: «Lasīts 1932. g. febr. sāk. radiofonā.»
Sasūpējis — sasmacis, sapelējis.

«GAIZIŅKALNS PACEĻAS APKĀRTNĒ..» (731. lpp.)

Sacerēts 1933. gadā, pēc 7. jūlija. Pirmpublicējums (ar nepilnībām) A. Caka Rakstu 5. sējumā (R., 1976), 389.—391. lpp.
Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40409) un pirmo divu rindkopu uzmetums (turpat).
Uzmetums ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.
Tēlojumā pieminētais skatu tornis atklāts 1933. gada 7. jūlijā.

««BURTNIEKĀ», GLUŽI TĀPAT KĀ..» (732. lpp.)

Sacerēts 20. gadu beigās — 30. gadu sākumā. Pirmpublicējums.
Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40547). Iespējams, ka šis ir fragments no lielāka preses apskata, kurš nav realizēts.

KAS IR MILESTIBA (732. lpp.)

Sacerēts 20. gadu beigās — 30. gadu sākumā. Pirmpublicējums.
Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40534). Domājams, ka šis ir iesākums kādam lielākam stāstam.

KURP MĒS EJAM? (733. lpp.)

Sacerēts 20. gadu beigās — 30. gadu sākumā. Pirmpublicējums.
Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40378) un divi apceres sākuma daļas uzmetumi (turpat). Uzmetumi ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Apcere acīm redzami nepabeigta.

KĀDA NO JAUNĀKĀS LIRIKAS SAVDABĪBĀM (736. lpp.)

Sacerēts 30. gadu sākumā. Pirmpublicējums.
Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40335). Teksta sākumā pierakstīts arī otrs paralēlvirsraksts — «Jaunākās lirikas savdabības». Apcere, domājams, nav pabeigta. Rakstā atsauce uz K. Skalbes polemiku ar P. Blauu K. Skalbes mājās ap 1904. gadu (epizode aprakstīta K. Skalbes Kopotu rakstu 1. sējumā (1922) A. Birkerta ievadapcerē «Kārlis Skalbe» 82. lpp.).

«LIELĀKĀ DAĻA NO MŪSU JAUNĀKIEM..» (739. lpp.)

Sacerēts 30. gadu sākumā. Pirmpublicējums.
Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. nr. 168219). Apcere acīm redzami nepabeigta.

«ŠO VASARU ES APMETOS..» (741. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.
Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40483). Stāsts acīm redzami nepabeigts.

DEJOTĀJS (745. lpp.)

Sacerēts 20. gadu beigās — 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.
Saglabājies nepilnīgs tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40369). Tēlojums acīm redzami nepabeigts.

VĒSTULES

KOMENTĀRI VĒSTULĒM

1. NEZINĀMAM (749. lpp.)

1922. g. 6. maijā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40827). Vēstule rakstīta Ruzajevkā, kur A. Čaks acīmredzot devies darba darīšanās (pastāvīgā dzīvesvieta — Saranska) laikposmā, kad dzejnieks jau bija atbrīvojies no amatiem Krievijas Komunistiskajā partijā un gatavojās atgriezties mājās. Tā kā vestules teksts rakstīts ar zīmuli un saglabājies A. Čaka arhīvā, vēstule, domājams, nav nosūtīta.

2. A. JESENAM (749. lpp.)

1922. g. 17. augustā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40697). Kopā ar šo vēstuli nosūtīti A. Čaka dzejoļi: «Un šodien saule... un debess zila...», «Vai atmini?...», «Vientulība», «Kā sāp...», «Briedums», «Saule... saule... pavasars...». Minētie dzejoļi «Jaunības Tekās» nav ievietoti, uz aploksnes, ko A. Čaks sūtījis, uzrakstīts: «Nosūtīt atpakaļ uz pastrīpoto adresi.»

3 L. RUNDELEI (750. lpp.)

1924. g. 30. jūlijā. Pirmpublicējums. Saglabājies tīrraksts (L. Rituma arhīvā ASV). A. Čaka draudzība ar skolas biedreni Loniju Rundeli (vēlāk precējusies — Rituma) ilga līdz 20. gadu beigām.

4. L. RUNDELEI (751. lpp.)

1924. g. 20. augustā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).
Vēstulē minētais konkurss — Dailes teātra 1. studija, kurā 1924. g. rudenī uzņēma arī A. Čaku.

5. L. RUNDELEI (752. lpp.)

1924. g. 30. decembrī. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).

6. L. RUNDELEI (754. lpp.)

1925. g 22. novembrī. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).

7. L. RUNDELEI (755. lpp.)

1927. g. 9. martā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).
Sprifte — šeit: vēstule (žarg.).

8. L. RUNDELEI (757. lpp.)

1927. g. 15. martā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).
Floti — no vācu *flott* — braši, nebēdīgi.
Latvijas valsts prezidents Jānis Čakste nomira 1927. gada 14. marta vakarā.

9. L. RUNDELEI (758. lpp.)

1927. g. 16. martā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).

10. L. RUNDELEI (760. lpp.)

1927. g. 11. oktobrī. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).
Lolas — L. Rundeles radinieku mājas netālu no Kandavas.

11. L. RUNDELEI (761. lpp.)

1927. g. otrajā pusē. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).
1927. gadā A. Čaks organizēja izdevniecību «Seši», kura izdev[ā] žurnālu «Jauno Lira» un grāmatas, to skaitā pirmos A. Čaka dzejo[ļu]

krājumus «Sirds uz trotuāra» un «Es un šis laiks». Sajā posmā A. Čaks gatavojās beigt darbu Drabešu bērnu namā, pārcelties atpakaļ uz Rīgu un aktīvi iesaistīties literārajā dzīvē.

12. L. RUNDELEI (762. lpp.)

1928. gada 22. martā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).

13. L. RUNDELEI (763. lpp.)

1928. gada 2. augustā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).
«Daugavā», kuru vadīja J. Grīns, 1928. g. 9. numurā publicēti A. Čaka dzejoļi «Vasaras nakts pilsētā» (1108. lpp.) un «Patētiskās kvartas» (1109. lpp.). Žurnālā «Piesaule» 1928. g. 8. numurā publicēts A. Stirāja raksts «Divi jauni dzejnieki» — par A. Čaku un J. Plaudi.

14. A. MAČAI (764. lpp.)

1928. g. 7. augustā (pasta zīmogs). Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 13772).
Dzejoļi acīmredzot pieprasīti «Jauno Liras» vajadzībām. Tuvāku ziņu par adresātu trūkst. Šai, kā rakstīts uz vēstules, «Ļ. god. A. Mačs jkdzei» nav nekāda sakara ar aktieru Maču dzimtu.

15. L. RUNDELEI (764. lpp.)

1928. g. vasarā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV). Vēstule rakstīta laikā, kad A. Čaks gatavojās atstāt darbavietu Drabešos.

16. L. RUNDELEI (765. lpp.)

20. gadu otrajā pusē, ne vēlāk par 1928. g. augustu. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).

17. L. RUNDELEI (765. lpp.)

20. gadu otrajā pusē, ne vēlāk par 1928. g. augustu. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).

18. L. RUNDELEI (767. lpp.)

1929. g. 4. janvārī. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (L. Ritumas arhīvā ASV).

19. NEZINĀMAM (767. lpp.)

1929. g. 12. augustā. Pirmpublicējums.

Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40525). Vēstule rakstīta otrā puse dzejolim «Kamdēļ ilgot, ilgas piepildītas».

Iespējams, ka vēstuli A. Čaks bija paredzējis sūtīt uz Madonas apkaimi, tēvabrāļa vai citu radinieku saimnieciskās lietas kārtojot.

20 NO ZAĻO VĀRNU, VĀRNEŅU UN VĀRNULEŅU AUGSTU VĒRĀ ŅEMAMU NOTIKUMU, PĀRDZĪVOJUMU UN GARA IZVERDUMU GRĀMATAS VĀRDOS UN LINIJĀS (768. lpp.)

1929. g 22. augustā. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 378549).

21. K. EGLEM (768. lpp.)

1930. g. 6. aprīlī. Pirmpublicējums K. Egles grāmatā «Atmiņas» (1972), 296. lpp.

Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 493, 54).

Vēstulē runa par A. Čaka raksta «Formālie elementi jaunāko dzejnieku darbos» II daļu.

22. K. BALTGAILIM UN F. GULBIM (768. lpp.)

1930. g. 15. oktobrī. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 198771).

23. K. EGLEM (769. lpp.)

1931. g. 16. aprīlī. Pirmpublicējums K. Egles grāmatā «Atmiņas» (1972), 297.—298. lpp., ar īsinājumiem.

Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 493, 51). Vēstule sūtīta uz Merānu Ziemeļitālijā, kur K. Egle uzturējās ārstēšanās nolūkos. Žurnāls «Zaļā Vārna» sāka iznākt 1929. gadā; 1930. gadā līdzekļu trūkuma dēļ tas neiznāca. Pēc vairāk nekā gadu ilga pārtraukuma 1931. gada aprīlī iznāk numurs, ko A. Čaks dēvē par «pirmo». 1931. g. 19. aprīlī notiek Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības pilnsapulce, kurā A. Čaku ievēl par valdes locekli. Šajā pilnsapulcē saasinājās pretrunas starp arodbiedrības kreiso un labo spārnu, it īpaši, pieņemot rezolūciju pret preses (tai skaitā L. Laicena «Kreisās Frontes») apspiešanu no valsts un klerikālo aprindu puses.

Trauksminieku vakaru 1931. g. 28. aprīlī vadīja A. Čaks. P. Ķikuts lasīja referātu «Sabrukums kultūrfondētā literatūrā», J. Grots teica runu trauksminieku aizstāvībai, J. Plaudis sniedza jaunākās lirikas pārskatu, dzeju lasīja A. Borincs, A. Čaks, J. Grots, P. Ķikuts, J. Plaudis, V. Lukss, E. Skujenieks.

24. K. EGLEM (770. lpp.)

1931. g 5. augustā. Pirmpublicējums K. Egles grāmatā «Atmiņas» (1972), 298. lpp.
Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 493, 52).

25. K. EGLEM (770. lpp.)

1931. g. 14. septembrī. Pirmpublicējums K. Egles grāmatā «Atmiņas» (1972), 299. lpp.
Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 493, 53).

26 K. EGLEM (771. lpp.)

1931. gadā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (FB, K. Egles fonds, 493, 57). Pie vēstules K. Egles piezīme: «Raksts, par ko še runā Č., ir viņa apskats par Rīgas pils. Misiņa bibliotēku Bibliotēku padomes gada grāmatai.»

27. E. SMILĢIM (771. lpp.)

1932. g. 6. oktobrī. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 237656). Vēstule rakstīta uz Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības veidlapas, kad A. Čaks bija tās sekretārs.

DIENASGRĀMATAS

KOMENTĀRI DIENASGRĀMATĀM

[1.] (775. lpp.)

1922. g. 15. oktobrī. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40785), A. Čaka pārsvītrots.

[2.] (775. lpp.)

1922. g. beigās. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40785).

[3.] (778. lpp.)

1923. g. 14. janvārī. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40795).

[4.] (779. lpp.)

1924. g. 5. janvārī. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (V. Rūmnieka arhīvā).

[5.] (780. lpp.)

1926. g. 11.—19. janvārī. Pirmpublicējums laikrakstā «Druva», 1993, 89. nr., 17. jūl., 3. lpp.

Saglabājies tīrraksts (VB, RX 1, 9, 6, 35.—37. lp.).

Šis dienasgrāmatas fragments atspoguļo A. Čaka attiecības ar kolēģiem — Drabešu bērnu nama darbiniekiem un mazajiem audzēkņiem.

AUTOBIOGRĀFIJA

KOMENTĀRI AUTOBIOGRĀFIJAI

ČADARAINIS ALEKSANDRS (785. lpp.)

1925. g. 14. jūnijā. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (LVVA, 1632. f., 1. apr., 3901. 1., 14. lpp.).

Autobiogrāfija tapusi, gatavojoties Skolotāju sagatavošanas kursiem. Saprotamu iemeslu dēļ šajā tekstā nav pilnībā atspoguļota dzīve Padomju Krievijā.

A. ČAKA TEKSTĀ UN KOMENTĀROS PIEMINĒTO CITU AUTORU DARBU RĀDITĀJS

Āfrika runā — vācu kinofilma — 468
Aglonas Dievmātes atgriešanās — A. Ersa romāns (1927) — 328, 375
Agrā rīta gaitā — J. Sudrabkalna dzejolis (1925) — 331
Aizsaule — A. Austriņa dzejoļu krājums (1933) — 348—350, 367, 810
Aklā mīla — vācu kinofilma — 486, 487
Akmeņkaļi — J. Grota dzejolis (1927) — 266
Aleluja — amerikāņu kinorežisora K. Vidora filma (1929) — 447
Alfa un Auto — L. Laicena luga (1925) — 345
Amora dārzs — A. Ersa dzejoļu krājums (1923) — 327, 374, 376
Amora salons — J. Akuratera luga (1932) — 419, 816
Androcles and the Lion, sk. Androkls un lauva
Androkls un lauva — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1913) — 315
Antica Fiamma — A. Plensnera stāsts (1920) — 152
Antiņa galms — Zeltmata luga (1931) — 418, 816
Antuāns Bluajē — franču rakstnieka P. Nizāna romāns — 361—363
Apburtais ezers — J. Plases glezna — 132, 145
Arājs kāpa kalnā — V. Cedriņa dzejolis — 383
Ardievu, māmuļa Krievija — poļu kinofilma — 455—457
Arms and the Man, sk. Ieroči un cilvēks
Aroda mācekļi — O. Kučera apraksts (1931) — 326
Asie lūzumi — P. Ķikuta dzejoļu krājums (1928) — 176—181, 235, 236, 238—241
Asiņainā cīņa — F. Gulbja dzejolis — 186
Asiņainās Vācijas robežas — vācu rakstnieka Martela romāns — 309
Astrālā mirdzumā — P. Ķikuta dzejolis — 177
Atbilde Čakam — J. Veseļa raksts (1930) — 804
Atgriešanās karā — itāļu rakstnieka L. Barilli romāns — 297
Atjaunotais Adolars — vācu kinofilma — 490
Atkal un mūžam tas pats, tas pats — Raiņa dzejolis (1886) — 810
Atmiņas — K. Egles grāmata (1972) — 839, 840
Atpakaļ pie Metuzāla — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1921) — 316
Atraitņu nami — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1885) — 315
Ātrāk, Amerika, ātrāk! — amerikāņu rakstnieka M. Golda stāsts — 303
Atspulgs — L. Laicena dzejolis — 203
Atvasara — P. Ermaņa dzejoļu krājums (1934) — 350—352, 810
Atziņa — J. Grota dzejolis (1929) — 265
Atziņas — K. Egles sastādītais autobiogrāfiju krājums (1924) — 329, 809
Atzīšanās — P. Ķikuta dzejolis — 175, 180
Augļu novākšana — J. Plases glezna — 125
Augstas gudrības grāmata — G. F. Stendera grāmata (1796) — 496
Ave Maria — K. Eliasa dzejolis — 168
Ave sol! — P. Vilipa dzejolis — 263
Aziāts — L. Laicena dzejoļu krājums (1929) — 203, 802

Back to Methuselah, sk. Atpakaļ pie Metuzāla
Baigā sieviete — J. Grota dzejolis (1932) — 809
Bailes — L. Laicena dzejolis — 203
Balāde par gavētāju — E. Ādamsona dzejolis (1930) — 242, 243
Balle — Anšlava Eglīša dzejolis — 737
Balle Savojā — ungāru komponista P. Abrahama operete (1932) — 407, 434, 817
Baltā nakts — F. Gulbja dzejolis — 215
Baltā roka — P. Ķikuta dzejolis — 176
Baltais jātnieks — E. Prūsas luga (1936) — 409, 815
Balti torņi melnā naktī — P. Ķikuta dzejoļu krājums (1927) — 174, 176—178, 235—238, 241
Basters Ķeitons glābj Eiropu — amerikāņu kinofilma — 480
Beidzamā kompānija — vācu kinofilma —442, 443
Bērnam ar gaišām ilgām — F. Gulbja dzejolis — 185
Bērzi ezermalā — J. Plases glezna — 134
Bez tēvijas, sk. Zeļļi bez tēvijas
Bibliofils Jānis Misiņš — K. Egles raksts — 495
Bīstamā mīla — poļu kinofilma — 483
Bīstamais vecums — E. Zālītes luga (1927) — 801
Brašie zēni no 6. pulka — vācu kinofilma — 479, 480
Brauciens — F. Gulbja dzejolis — 185, 186
Brīvā Estija — Ā. Ersa aprakstu grāmata (1929) — 328, 812
Brīvas gribas cilvēki — franču rakstnieka Ž. Romēna romānu cikls (1931—1946) — 372
Brīvkoncerts — J. Plauža dzejolis — 259
Bumbas pār Monte Karlo — vācu kinofilma (1931) — 467
Caesar and Cleopatra, sk. Cēzars un Kleopatra
Candida, sk. Kandida
Captain Brassbound's conversion, sk. Kapteiņa Brāsbaunda atgriešana
Celies — J. Plauža dzejolis — 261
Ceļmalas ābele — V. Cedriņa dzejolis — 383
Ceļojošā entuziasta piezīmes — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
Ceļš — F. Gulbja dzejolis — 186
Ceļš pa dzīvi — krievu kinofilma — 469, 470
Ceļš uz mājām — igauņu rakstnieka E. Hīra dzejoļu krājums (1931) — 334
Cēzars un Kleopatra — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1898) — 315
Ciankālijs — vācu rakstnieka F. Volfa luga (1929) — 322, 323, 394, 395, 814
Cietā sirds — J. Grota dzejolis (1930) — 266
Cilvēkam — P. Ķikuta dzejolis — 176, 177
Cilvēki aiz restēm — vācu kinofilma — 450, 451
Cilvēki un zeme — F. Gulbja dzejolis — 277
Cilvēks ar stiklu — J. Sudrabkalna dzejolis (1924) — 331
Cilvēks, kam nava nekā — F. Gulbja dzejolis — 190
Cilvēks un pārcilvēks — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1903) — 315
Cīņa ar sēnalām — vācu rakstnieka R. Štemmles luga — 394, 813
Circospetto — P. Gruznas tēlojums (1932) — 810
Civilizācija — amerikāņu kinofilma (1917) — 437, 438
Čempions — amerikāņu rakstnieka R. Lardnera stāsts — 368
Četri kājnieki — vācu rakstnieka E. Johansena romāns — 309, 442

Daiļā spogulī — F. Gulbja dzejolis (1925) — 184, 189
Daiļajai dvēselei — R. Rudzīša dzejoļu krājums (1933) — 352, 353, 811
Dāma ar zelta krustiņu — J. Sudrabkalna dzejolis (1923) — 331
Darbs — F. Gulbja dzejolis — 190
Daugava šovakar neskaidra kā Šveica glezna — A. Griguļa dzejolis — 211
De profundis — K. Eliasa dzejolis — 168
Deguns — krievu komponista D. Šostakoviča opera (1930) — 405, 407
Dejojošie koki — vācu dokumentāla kinofilma — 458
Dejotāja — ungāru rakstnieka M. Lengjela luga — 419, 421, 816
The Devil's Disciple, sk. Velna māceklis
Dienests paliek dienests — vācu kinofilma — 482
Dievišķā komēdija — itāļu rakstnieka Dantes Aligjēri poēma (ap 1304—1319) — 256
Dievs, Daba, Darbs — A. Brigaderes autobiogrāfiska triloģija (1926—1933) — 377
Diplomāta meita — vācu kinofilma — 461
Divas draudzenes — J. Plases glezna — 144, 145
Divas sirdis un viens pukstiens — vācu kinofilma — 485, 486
Divdesmit gadi — itāļu rakstnieka K. Alvaro romāns (1930) — 289
21 dzeja — P. Vīlipa dzejoļu krājums (1930) — 224, 226—228, 262, 263
Divi jauni dzejnieki — A. Stirāja raksts (1928) — 838
Divpadsmit gadi, sk. Divdesmit gadi
2 reiz salaulāti — vācu kinofilma — 466
200 000 — ebreju rakstnieka Šoloma-Aleihema komēdija (1915) — 354, 811
Divu kungu kalps — itāļu rakstnieka K. Goldoni luga (1749) — 400
Divu pušelnieku filozofija — J. Plauža raksts (1932) — 810
Dobjais solis — slovaku rakstnieka P. Ilemņicka romāns — 300
The Doctor's Dilemma, sk. Doktora dilemma
Doktora dilemma — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1906) — 315
Doktora jaunkundze — vācu rakstnieka O. Pališa luga — 404, 405
Dons Žuans — austriešu komponista V. A. Mocarta opera (1787) — 823
Dons Žuans — austriešu komponista R. Štrausa simfoniska poēma (1889) — 400
Dr. Jūlija Šabo — ungāru rakstnieka L. Fodora luga — 402, 432, 814, 817
Dr. Karl Renner, Wege der Verwirklichung, sk. Istenošanas ceļi
Draudzenes — J. Plases glezna — 135
Draudzes bazārs — A. Alunāna luga (1911) — 804
Draugam — K. Eliasa dzejolis — 169
Dubrovskis — krievu komponista E. Napravņika opera (1895) — 403, 433, 434, 817
Dubrovskis — krievu rakstnieka A. Puškina stāsts (1833) — 403, 433
Dūkņu sils — V. Plūdoņa balāde — 805
Dvēseles ceļojums — Aspazijas dzejoļu krājums (1933) — 346, 347, 810
Dzejas un poēmas — E. Virzas darbu krājums (1933) — 347, 348, 810
Dzejnieka mīla — ungāru komponista F. Lehāra operete — 396, 397, 814

Dzeloņdrātis — amerikāņu kinofilma (1927) — 440
Dzeltenā seja — F. Gulbja dzejolis — 186
Dziesma brīvai Latvijai — J. Vītola dziesma (1931) — 592, 827
Dziesma klajam — K. Eliasa dzejolis — 170, 206
Dziesma par jasmīniem — K. Eliasa dzejolis — 169
Dziesma tev — F. Gulbja dzejolis — 190, 215
Dziesminieks un velns — J. Ezeriņa noveļu krājums (1920) — 380
Dzimtene — J. Janševska romāns (1921—1925) — 428
Dzimtene sauc — latviešu etnogrāfiska filma (1935) — 528
Dzintara gredzens — V. Zībeļa dzejoļu krājums (1925) — 800
Dzīve — itāļu rakstnieka F. Tombari romāns (1930) — 295
Dzīves dziesma — vācu kinofilma — 472
Dzīves ritms — J. Plases glezna — 132, 145
Dzīvības maize — Ā. Ersa dzejoļu krājums (1912) — 327
Džentlmens logā — J. Plauža dzejolis — 260
Eiriante — vācu komponista K. M. Vēbera opera (1823) — 400
Ekspresis sarkanā — P. Vilipa dzejolis — 263
Eņģelis — J. Sudrabkalna dzejolis — 332
Es aizeju, tu paliec — vācu kinofilma — 451, 452
Es apsūdzu — franču kinofilma (1919) — 438
Es esmu — P. Ērmaņa dzejolis — 351
Es esmu — slovaku rakstnieka J. R. Poničana dzejoļu krājums — 299
Es visur dzīvību redzu — P. Ērmaņa dzejoļu krājums (1926) — 351
Fantastiskā novele un citas — J. Ezeriņa noveļu krājums (1923) — 380
Fata Morgana — J. Plauža dzejoļu krājums (1928) — 219
Fausts — vācu rakstnieka J. V. Gētes dramatiska poēma (1808—1832) — 254
Fedora — franču rakstnieka V. Sardū luga — 429, 430
Fērika viesojās — ungāru rakstnieku L. Buša-Fīketes un A. Gota luga — 423, 424, 817
Finansu pasaules burvis — amerikāņu kinofilma — 475
Fokstrots — E. Raistera dzejolis (1928) — 802
Gaišā vieglumā — P. Ķikuta dzejolis — 176
Getting Married, sk. Precības
Gleihenes grāfs — K. Ābeles luga — 416
Gleznotāja Zaņa Plases studijā Citā — anonīma autora raksts — 145
Greizos ratos — Ā. Ersa stāstu krājums (1921) — 328, 374, 375
Grenada — krievu rakstnieka M. Svetlova dzejolis (1926) — 231
Grizildis — J. Jansona-Saivas poēma (1924) — 629
Grūtā brīdī — E. Avalova grafika — 491
Ģīmji — L. Laicena dzejolis — 203
Ģimnāzisti — J. Plauža romāns (1936) — 385—388, 813
Hamlets — angļu rakstnieka V. Šekspīra luga (1601) — 424, 817
Harlekina vēstules — J. Jansona-Saivas dzejoļu krājums (1925) — 629
Havajas puķe — ungāru komponista P. Abrahama operete — 395, 484, 821
Heart Break House, sk. Māja, kur sirdis lūst
Ho-Taī — L. Laicena dzejoļu krājums (1922) — 203
Ibsenisma kvintesence — angļu rakstnieka Dž. B. Šova grāmata (1891) — 316
Iegātniša — J. Ezeriņa novele — 380
Iejūtas aistētika — E. Anševica apcerējums (1931) — 268, 805

Iela — K. Eliasa dzejolis — 167
Ieleja — franču komponista E. D'Albēra opera (1903) — 134, 435, 817
Iemiga kaisle... Pārgāja mīla... — amerikāņu kinofilma — 463
Ienaidnieks — krievu rakstnieka J. Permitina romāns (1929) — 363—366, 811
Ieroči un cilvēks — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1894) — 315
Igaunija — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
Igauņu proza pēdējos gados — A. Ķempes raksts (1931) — 808
Ilga — A. Brigaderes luga (1932) — 419, 816
Indijas okeāns — J. Plases glezna — 134
Indrāni — R. Blaumaņa luga (1904) — 420
The Intelligent Woman guide to socialism and capitalism, sk. Sociālisma un kapitālisma rokasgrāmata izglītotai sievietei
Irenas mīlestība — franču rakstnieku P. Armona un M. Žerbidona luga — 409, 410, 815
Istenošanas ceļi — austriešu valsts darbinieka K. Rennera grāmata (1929) — 808
Itālija — Ā. Ersa dzejoļu krājums (1923) — 327, 374
Izkaisītie — P. Ķikuta dzejolis — 178
Izlasītās mīļākās — igauņu rakstnieka E. Hīra dzejoļu krājums — 334
Jānis Nelaime — L. Zamaičas romāns (1930) — 805
Jaunā Ģertrūde zvana — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
Jaunākā čehu lirika — N. Skudras raksts (1932) — 810
Jaunākais gvardes leitnants — franču kinofilma — 459
Jaunkundze, nepareizi savienots! — vācu kinofilma — 488
Jautras rīdzinieces — Ā. Ersa stāsts — 375
Jautrās Vīnes skaistules — vācu kinofilma — 452, 453
J. Rainis un viņa «Tālas noskaņas» — J. A. Jansona apcerējums (1930) — 627
Jūlijvakara noskaņa — K. Eliasa dzejolis — 169
Junga — itāļu rakstnieka P. Gadā-Konti romāns (1930) — 295, 296
Jūras kauja pie Folklandu salām — angļu kinofilma (1928) — 441
Jūras ļaudis — itāļu rakstnieka Dž. Komizo stāstu krājums (1929) — 295, 296
Jūs mani pazīstiet, Ell! — amerikāņu rakstnieka R. Lardnera stāstu krājums — 368
Kā mēs draugi kļuvām — vācu kinofilma — 486
Kā rodas cukurs — E. Birznieka-Upīša grāmata bērniem (1931) — 724, 834
Kā rodas dzīvība — vācu dokumentālā filma — 489
Kad sirdis sāk kvēlot — ungāru rakstnieka B. Šēnes luga — 415, 416, 816
Kad vīri kļūst neuzticīgi — vācu kinofilma — 485
Kāda cilvēka stāsts — M. Rudzīša dzejojums — 810
Kāda mīla — igauņu rakstnieka M. Jirnas noveļu krājums (1929) — 334
Kādas strādnieces skumjais notikums — japāņu rakstnieka H. Yakudoi romāns — 322
Kādēļ gan precēties — amerikāņu kinofilma — 466
Kāds cilvēks — J. Plauža dzejolis — 260
Kāds slepen priecājās — A. Austriņa dzejolis — 349

Kafejnīcā — J. Plases glezna — 135
Kaķu nams — L. Laicena dzejolis — 203
Kalēja dziesma — F. Gulbja dzejolis — 277
Kaļostro Jelgavā — J. Grīna luga (1933) — 425, 426
Kamdēļ man jāšauj uz frančiem? — vācu režisora E. Ļubiča filma (1931) — 449, 450
Kandida — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1894) — 315
Kāpēc es iegāju krogā — J. Grota dzejolis (1931) — 808
Kapteiņa Brāsbaunda atgriešana — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1899) — 315
Kara dienas — itāļu rakstnieka Dž. Komizo atmiņu grāmata (1930) — 297
Kara dienasgrāmata — itāļu politiskā darbinieka B. Musolīni atmiņu grāmata — 297
Karaliene Jāna — A. Brigaderes luga (1932) — 425
Kareivis Zūrens — vācu rakstnieka Vringa romāns (1927) — 309
Kārlis Skalbe — A. Birkerta apcere (1922) — 835
Kārlis un Anniņa — vācu rakstnieka A. G. Birgera balādes «Leonardo un Blandine» lokalizējums latviešu valodā (1870) — 495, 823
Karmena — franču komponista Ž. Bizē opera (1875) — 151, 389, 800, 813
Karnevāla vijās — F. Gulbja dzejolis — 184, 188
Karš — L. Laicena luga (1933) — 345
Karš — vācu rakstnieka L. Renna romāns (1928) — 325
Kas jauns literatūrā — Z. Mauriņas raksts (1929) — 804
Kasiera Spevankeviča karjera — poļu rakstnieka A. Struga romāns (1928) — 821
Kataras matroži — vācu rakstnieka F. Volfa luga (1930) — 323, 394
Katedrāle — L. Marta dzejolis (1932) — 810
Katrs prasa pēc Erikas — vācu kinofilma (1931) — 474, 475
Kāzas Ulvosā — zviedru rakstnieka F. Hedberga luga — 418, 816
Kentaura cīņa — K. Jansona skulptūra (1925) — 629
Kepenikas kapteinis — vācu rakstnieka K. Cukmaiera luga (1931) — 390, 391, 412, 413, 813
Kepenikas kapteinis — vācu rakstnieka V. Šēfera stāsts — 390—392, 412
Kepenikas kapteinis — vācu kinofilma (1931) — 813
Klusā grāmata — Raiņa dzejoļu krājums (1909) — 803
Komētas — P. Ķikuta dzejolis — 177
Kompromiss — L. Laicena luga (1933) — 345
Kongress dejo — vācu kinofilma (1931) — 476, 479
Kraukļa gadi — V. Cedriņa poēma (1935) — 384, 385
Krīze un strādnieku šķira — F. Mendera raksts (1932) — 809
Krīzes laiku luteklis — vācu kinofilma — 481
Kroplā muzikanta nakts — F. Gulbja dzejolis — 189
Krustā sistais Modzaemons — japāņu rakstnieka F. Seikiti drāma — 322
Krustceļos — A. Ersa tēlojumu grāmata — 375
Krustceļos — somu rakstnieka O. Ojnonesa romāns (1929) — 346
Kungs uz pasūtījumu — vācu kinofilma — 473, 474
Kunigaitis Kairis — E. Prūsas romāns (1930) — 409
Kurjervilciens Nr. 13 nokavējas — vācu kinofilma — 821
Kurzemes hercoga mīla — vācu kinofilma — 475, 476

The Quintessence of Ibsenism, sk. Ibsenisma kvintesence
Ķeizara kūlijs — vācu rakstnieka T. Plivjē romāns (1929) — 311
Ķīmiskais karš — Asas raksts (1932) — 339, 809
Ķīnas dziļumi — L. Laicena luga (1933) — 345
Ķiršu zars — F. Gulbja dzejolis — 186
Lāčplēsis — A. Pumpura eposs (1888) — 254
Lāču medības Karpatos — dokumentāla vācu kinofilma — 458
Lai līgo lepna dziesma — Plūdoņa dzejolis — 827
Laikmeta seja — grafiķu kopkrājums (1933) — 492, 493
Laikmeti — F. Gulbja dzejolis — 188
Laikmets — R. Rudzīša dzejolis — 353
Laimai — V. Cedriņa dzejolis — 385
Laimes bērns — J. un K. Janševsku romāns — 428
Laimes kārtis — A. Eglīša novele (1930) — 622
Laimīgie — Ā. Ersa stāsts — 375
Lamančas Don-Kihots, ārprātīgais un daudz piedzīvojušais Hidalgo — spāņu rakstnieka M. Servantesa Saavedras romāns (1605—1615) — 328
Latgales priekšpilsētā — P. Vīlipa dzejolis — 263
Latgales stāsti — Ā. Ersa stāstu krājums (1926) — 328, 375
Latviešu skatu lugas sākumi kāzās un rotaļās — J. A. Jansona apcerējums — 627
Latvijai — K. Eliasa dzejolis (1917) — 166
Lauku bibliotekārs — P. Ermaņa dzejolis — 351
Lauku darbi — E. Virzas poēma (1933) — 348
Lauku idillists — K. Dziļlejas stāsts (1932) — 810
Lauku varoņi — Ā. Ersa stāstu krājums (1927) — 328, 375
Laulātu draugu nedarbi — vācu kinofilma — 478
Leijerkaste — J. Ezeriņa noveļu krājums (1923, 1925) — 380
Leonardo un Blandine — vācu rakstnieka A. G. Birgera balāde — 823
Lettische Grammatik — G. F. Stendera grāmata (1783) — 496
Lettisches Lexikon — G. F. Stendera grāmata (1789) — 496
Lidotājs — E. Kociņas luga (1933) — 429
Lielā domātāja domas — amerikāņu rakstnieka M. Golda dzejoļu cikls — 302
Lielā parāde — amerikāņu kinofilma (1926) — 439, 441
Lielais Klāvs un Mazais Klāvs — vācu rakstnieces L. Tecneres dramatizējums (1929) — 426, 427, 817
Lielais pagāns — E. Sillera raksts (1932) — 809
Lielais vinnests, sk. 200 000
Lietuva — Ā. Ersa aprakstu grāmata (1930) — 328, 812
Lievenis — K. Skalbes dzejolis — 737
Ligatūra — K. Ābeles luga — 416
Lijas Vasariņas atvaļinājums — Ā. Ersa stāsts — 328
Liktenis — bulgāru rakstnieka S. Liļanova stāsts — 319
Likteņa izredzētais — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1895) — 315
Likteņa semafors — F. Gulbja dzejolis — 191
Lilioms — ungāru rakstnieka F. Molnāra luga (1910) — 460
Lilioms — vācu kinofilma — 460
Der Lirik eine Bresche, sk. Lirikai gals
Lirikai gals — vācu rakstnieka R. Bindinga sakārtota dzejas antoloģija — 290, 806

Logi — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
Lotoss — F. Gulbja dzejolis — 189
Luizīts — vācu rakstnieka J. Behera romāns (1926) — 311
Lukturis — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
Luzumi — Ā. Ersa dzejoļu krājums (1906) — 327
Ļaudis no Aspromontes — itāļu rakstnieka K. Alvaro stāstu krājums (1930) — 289
Mācīsimies pazīt vilkus avju ādās — Ā. Talča raksts (1931) — 808
Madonna — K. Eliasa dzejolis — 170
Madonnas pēdās — K. Eliasa dzejoļu krājums (1928) — 165—167, 174, 203, 205
Māja, kur sirdis lūst — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1919) — 316
Major Barbara, sk. Majore Barbara
Majore Barbara — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1905) — 315
Mākonis — L. Laicena dzejolis — 203
Mākslas vēsture — grāmata 3 sējumos V. Purvīša redakcijā (1934—1936) — 829
Mākslīgais zīds — V. Zonberga luga (1932) — 424, 425
Mālderzeļļi — Ā. Talča tēlojums (1932) — 339
Maldīgās zvaigznes — ebreju rakstnieka Šoloma Aleihema romāns (1909—1911) — 354
Maldīšanās — P. Ķikuta dzejolis — 175, 179, 181
Man and Superman, sk. Cilvēks un pārcilvēks
The Man of Destiny, sk. Likteņa izredzētais
Mana māsa un es — vācu komponista R. Benacka operete — 414, 415, 816
Mana māsīca no galvaspilsētas — vācu kinofilma — 481
Mana sirds alkst mīlas — vācu kinofilma — 479
Mani trīsdesmit gadi — Ā. Ersa autobiogrāfija (1924) — 808
Mans draugs — J. Plauža dzejolis — 261
Maradu gals — amerikāņu kinofilma — 489, 490
Māras zeme — V. Cedriņa dzejolis — 383
Māras zemes ķēniņiene — R. Borkovska stāsts — 377
Marta — vācu komponista F. Flotova opera (1877) — 452
Maskas — Ā. Ersa stāstu krājums (1920) — 328, 374, 375
Mašīnu fabrika N. un K., romāns par proletārisko šodienu — vācu rakstnieka V. Brēdela romāns (1930) — 317
Mātei — F. Gulbja dzejolis — 215
Mazajā ostā — L. Laicena dzejolis — 203
Mcenskas apriņķa lēdija Makbeta — krievu komponista D. Šostakoviča opera (1932) — 405—407, 815
Meitene dzeltenā zīdā — F. Gulbja dzejolis — 185
Meklē dejotājas Dienvidamerikai — vācu kinofilma — 453, 454
Meldera elēģija — E. Ādamsona dzejolis (1929) — 243
Melnā primadonna — vācu rakstnieku F. Arnolda un E. Baha luga — 418, 816
Melnais cilvēks — krievu rakstnieka S. Jeseņina poēma — 326, 808
Men — E. Raistera dzejoļu krājums (1931) — 285
Meteori — P. Ķikuta dzejolis — 177
Mežs liesmās — amerikāņu rakstnieka Dž. Kērvuda romāns — 359
Miers — J. Grota dzejolis — 266
Mihails Strogovs — vācu kinofilma — 451, 818
Mīla un asinis — vācu kinofilma — 482

Mīla valša virpulī — amerikāņu kinofilma — 481
Mīlas, mazdrusciņ mīlas — vācu kinofilma — 484
Mīlas sapnis — krievu rakstnieka A. Kosorotova luga — 428
Mīlestība — J. Jansona-Saivas dzejolis — 628
Mīlestības varavīksne — Ā. Ersa romāns (1930) — 328, 375
Miljons — franču režisora R. Klēra filma (1931) — 447, 457, 473
M. N. Pokrovskis — J. Vīgraba raksts (1932) — 810
Monmartras lilija — franču rakstnieku M. Henekena un P. Vēbera luga — 420, 816
Morps un Morpa žurnāls — pasaules revolūcijas literatūra — anonīms raksts (1932) — 810
Motels, kantora Peizes dēls — ebreju rakstnieka Šoloma Aleihema stāsts — 354
Mrs. Warren's Profession, sk. Vorena kundzes profesija
Muižnieki — Ā. Ersa romāns (1930) — 328, 375
Muižnieku ligzda — I. Turgeņeva romāns (1859) — 423, 817
Mūķene pelēkā — poļu kinofilma — 468
Mūžīgais Kristus — F. Gulbja dzejolis — 215
Nācijas dzimšana — amerikāņu kinofilma (1915) — 438
Nafta — M. Zīverta luga (1931) — 411, 412, 815
Nagi — krievu rakstnieka J. Peremitina romāns (1931) — 364
Nākošo notikumu tēlojums — H. Velsa romāns (1933) — 357, 358
Naktis — J. Ziemeļnieka dzejolis — 265
Nakts mistērija — K. Eliasa dzejolis — 167
Nakts triumfs — F. Gulbja dzejoļu krājums (1931) — 276, 277, 806
Natālija — itāļu rakstnieces G. Ternī romāns (1930) — 295
Nāve — J. Poruka dzejolis (1903) — 154
Nāve mašīnai — D. Minca un J. Lošvica luga (1932) — 419, 816
Neaizsniegtais mērķis — Aspazijas luga (1895) — 254
Nedēļa — slovaku rakstnieka L. Novomecka dzejoļu krājums (1927) — 299
Nedēļas beigas — amerikāņu rakstnieka M. Golda dzejolis — 302
Negaiss — krievu rakstnieka A. Ostrovska luga (1859) — 406
Negatīvās tendences mūsu visjaunākā dzejā — R. Rudzīša raksts (1929) — 803
Nēģeru debesis — amerikāņu nēģeru romāns (autors nezināms) — 342
Nemiers — F. Gulbja dzejolis — 183, 188
Nemiers — igauņu rakstnieka J. Sica dzejoļu krājums — 334
Nen — krievu rakstnieka L. Uļina romāns — 359
Nepieredzētā apbedīšana Bredonā — amerikāņu rakstnieka M. Golda poēma (1924) — 303
Neredzētais pavasaris — J. Plauža dzejolis — 261
Nina Gallasa — vācu rakstnieka B. Franka luga (1931) — 421, 816
No Peipusa līdz jūrai — igauņu rakstnieka J. Sica dzejoļu krājums (1930) — 334
No Raiņa biogrāfijas — Aspazijas atmiņu apcere (1932) — 809
Nomāktie cilvēki — amerikāņu kinofilma — 477, 478
Nost mīlu!... Sievietēm pieteikts karš!... — vācu kinofilma — 458
Ogle — V. Cedriņa dzejolis — 384
Otrais Ziemsvētku stāsts — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
Otrās piecgades laudis — PSRS rakstnieku kolektīvs aprakstu krājums — 354, 355, 811
Pa ielām — F. Gulbja dzejolis — 189

Padomju Savienības daiļrakstniecība — V. Dāvida raksts (1931) — 808
Pagājuši sapņi — vācu kinofilma — 461
Panama galvā — J. Plauža dzejoļu krājums (1930) — 219—223, 226, 258—262, 805
Papardes zieds — M. Tanka luga (1925) — 131
Par Gētes dvēseles drāmu — E. Šillera raksts (1932) — 809
Par sociāldemokrātijas kultūras fronti — J. Dimzas raksts (1932) — 810
Par trim metodēm — J. Plauža raksts (1931) — 326
Parādība — J. Sudrabkalna dzejolis — 331, 332
§ 218 — vācu rakstnieka K. Krēdes luga — 395
Pārāk patiesi, lai būtu skaisti — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1931) — 431, 432, 817
Parastie — igauņu rakstnieka M. Jirnas noveļu krājums (1927) — 334
Pārcilvēks un pamatšķira — M. Tanka dzejoļu krājums (1929) — 250, 803
Parīzes nakts uguņi — vācu kinofilma — 480, 481
Pārvērtības — J. Sudrabkalna dzejoļu krājums (1923) — 329
Pasaciņa — Aspazijas dzejolis (1902) — 154
Pasaule izlēkusi no sliedēm — V. Lāča romāna «Atbrīvotais zvērs» II daļa (1931) — 808
Pasaule sliedēs — V. Lāča romāna «Atbrīvotais zvērs» I daļa (1930) — 808
Pasaules sirdis — amerikāņu kinofilma (1917) — 437, 438, 440
Pastarā tiesa — Aspazijas dzejolis (1896) — 154, 800
Pastari — A. Brigaderes luga (1931) — 415
Pats saviem spēkiem — vācu rakstnieka A. Hinrihsena luga — 417, 816
Pavasara mīla — ungāru komponista P. Abrahama operete — 395
Pavasara vārtos — F. Dziesmas dzejoļu krājums (1933) — 356, 811
Pavasaris — Raiņa dzejolis (1886) — 810
Pāvilielas zēni — ungāru rakstnieka F. Molnāra stāsts (1907) — 397, 398, 428, 814
Pazudinošā kaislība — amerikāņu kinofilma — 460
Pēc kara — vācu rakstnieka L. Renna romāns (1930) — 324—326, 808
Pēc saules rieta — V. Eglīša glezna — 622
Pēdējā barikāde — P. Ķikuta dzejolis — 179
Pēdējā roze — amerikāņu kinofilma (1931) — 488, 489
Pelēkā diena — J. Plases glezna — 135
Perekops — krievu rakstnieka N. Tihonova balāde — 283
Pētera gailis — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
The Philanderer, sk. Siržu lauzējs
Pie balto āzi — vācu komponista R. Benacka operete — 395, 396, 814
Pie skaistās zilās Donavas, sk. Zilā Donava
Pie Sungari — J. Plases glezna — 132, 145
Pieklīdušais kaķēns — J. Pētersona luga (1931) — 413, 414
Piezīmes par sociāldemokrātijas kultūras fronti — J. Dimzas raksts (1932) — 809

Pikvikiešu klubs — angļu rakstnieka Č. Dikensa romāns (1836—1837) — 416, 816
Pirmais maijs — F. Mendera raksts (1932) — 810
Pirmais starptautiskais sociālistiskās skolas projekts — M. Oļa raksts (1931) — 808
Pirmais Ziemsvētku stāsts — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
Pleskavas hronika — nezināma autora sacerējums (ap 1567) — 826
Plūdi — J. Plauža poēma (1932) — 339
Polismens — K. Rabāca dzejolis (1930) — 737
Precības — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1908) — 315
Pūcesspiegelis — Aspazijas luga (1932) — 421, 422, 816
Puiškāns — A. Austriņa tēlojumu grāmata (1933) — 367
Radīšana — amerikāņu rakstnieka S. Lūisa romāns — 370, 371
Redzējums — J. Grota dzejolis — 265
Refleksija — Ķ. Eliasa dzejolis — 170
Reiz bija valsis — vācu kinofilma — 490
Reportiera piezīmes — A. Griguļa dzejoļu krājums (1929) — 183, 208—211, 259, 801
Rietumu frontē bez pārmaiņām — amerikāņu kinofilma (1930) — 441, 442
Rietumu frontē bez pārmaiņām — vācu rakstnieka E. M. Remarka romāns (1929) — 297, 309
Rietumu frontē 1918. g. — vācu kinofilma (1930) — 442
Rīga dimd — V. Cedriņa dzejolis — 383—385
Rijas — J. Plases glezna — 135
Rīmju hronika — anonīma autora sacerējums (13. gs. beigas) — 565—568, 570, 629, 826
Rīts Kultukā — Ķ. Eliasa dzejolis (1920) — 166
Rolanda dziesma — senfranču eposs (12. gs.) — 629
Romantika autobusā — P. Vīlipa dzejoļu krājums (1930) — 224—226, 262, 263
Rotaļa — F. Gulbja dzejolis (1920) — 801
Rotaļa ar mīlu — vācu kinofilma — 465, 466
Rudenī — Ā. Ersa dzejolis (1906) — 808
Rudens saule — P. Vīlipa dzejolis — 263
Rudens vakars — J. Plases glezna — 134
Sabrukums kultūrfondētā literatūrā — P. Ķikuta referāts (1931) — 839
Saeimas vēlēšanu rezultāti — F. Cielēna raksts (1931) — 808
Saint Joan, sk. Svētā Žanna
Salas sieviete — itāļu rakstnieka K. Alvaro stāstu krājums (1931) — 289
Salauztais — J. Sudrabkalna dzejolis — 329
Salu sievietes, sk. Salas sieviete
Sapnis vasaras naktī — V. Šekspīra luga (1596) — 410, 411
Sapņi un dzīve — E. Tālmanes romāns (1929) — 801
Sapņotā īstenība — P. Ķikuta dzejolis — 179
Sarkanā komisāre — vācu kinofilma — 490
Satikšanās viesnīcā — amerikāņu kinofilma — 464, 465
Satīrs un Krusts — Ā. Ersa romāns (1921) — 328, 374, 375
Saulainās istabās — F. Gulbja dzejolis — 185, 186
Savāds vēsums — P. Ķikuta dzejolis — 175, 176
Senči — F. Gulbja dzejolis — 188
Senču pilskalns — J. Plases glezna — 127

Serenāde — J. Plases glezna — 144, 145
Seržants Griša — vācu rakstnieka Guistera romāns — 309
Seržants X — vācu kinofilma — 489
Sešas poēmas — A. Ersa dzejoļu krājums (1920) — 327, 374
Sevastopoles stāsti — krievu rakstnieka L. Tolstoja stāstu krājums (1855—1856) — 297
Sidraba jātnieks — V. Cedriņa dzejoļu krājums (1935) — 382—385
Sidraba šķidrauts — Aspazijas luga (1905) — 254
Sieviešu politika — angļu rakstnieka N. Granta luga — 418, 816
Sieviete bez vārda — vācu kinofilma — 471, 472
Sievietei — K. Eliasa dzejolis — 167
Sievietes sirds labirints — J. Pētersona luga (1932) — 422, 423
Sieviņa ar tēju — P. Ermaņa dzejolis — 351
Sikspārnis — austriešu komponista J. Štrausa operete (1874) — 482, 821
Sikspārnis — vācu kinofilma — 482
Silva — ungāru komponista I. Kalmana operete (1915) — 398—400, 814
120 miljoni — amerikāņu rakstnieka M. Golda stāstu krājums — 303, 304
Sirdis mīlas gūstā — amerikāņu kinofilma — 465
Siržu lauzējs — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1893) — 315
Skaistā Helēna — franču komponista Ž. Ofenbaha operete (1864) — 389
Skaistā Latvija — dokumentāla filma (1935) — 578
Skaistās sievas dēļ — vācu kinofilma — 391
Skanošie ūdeņi — L. Breikša dzejoļu krājums (1931) — 285
Skaņu filmas krīze — vācu kritiķa F. Rozenfelda apcere (1931) — 445, 446
Skarbos vējos — A. Brigaderes triloģijas «Dievs, Daba, Darbs» II daļa (1930) — 377
Skolmeistari — A. Gulbja luga (1933) — 430
Skumjie akordi — F. Gulbja dzejolis — 186
Skūpsts — vācu kinofilma — 464
Skūpsts un pīpe — J. Grota dzejolis (1927) — 266
Slazds — krievu rakstnieka J. Permitina romāns (1929) — 363, 365
Slimā dvēsele — V. Lesiņa stāsts — 152
Smiekli caur asarām — amerikāņu rakstnieka L. Hjūza romāns (1930) — 342—345
Sniega vasara — J. Grota dzejolis (1930) — 266
Sociāldemokrātiskais kongress un politiskais stāvoklis — A. Rudevica raksts (1932) — 809
Sociālisma un kapitālisma rokasgrāmata izglītotai sievietei — angļu rakstnieka Dž. B. Šova grāmata (1928) — 316
Som, sk. Es esmu
Somma — angļu kinofilma (1928) — 441
Sonetisti — K. Eliasa dzejolis (1925) — 168
Spārni — amerikāņu kinofilma (1927) — 440
Spēļu ellīte — itāļu rakstnieka K. Goldoni luga — 400, 401, 430, 431, 814
Spuldze vējā — J. Sudrabkalna dzejoļu krājums (1931) — 329—333, 808
Staiguļi — krievu rakstnieka N. Tihonova aprakstu grāmata (1931) — 808

Stari — bulgāru rakstnieka S. Liļanova stāsts — 319
Stārķis streiko — vācu kinofilma — 454, 455
Starp divām sievietēm — vācu kinofilma — 462
Stella — vācu rakstnieka J. V. Gētes luga (1775) — 431
Strādnieks un dzejnieks — P. Ķikuta dzejolis — 178
Strādnieku dzimta — J. Plases glezna — 135, 144, 145
Straumēni — E. Virzas poēma prozā (1933) — 347, 378, 628, 812
Strofas — F. Gulbja dzejolis — 215
Studentes vasara — M. Dišleres luga (1931) — 414, 415, 816
Svešam draugam — V. Moras dzejoļu krājums (1929) — 216
Svētā liesma — vācu kinofilma — 477
Svētā Žanna — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1923) — 316
Šaha spēle — J. Grota dzejolis (1926) — 260
Šahs — krievu rakstnieka N. Tihonova poēma — 283
Šaubītāja prāts — P. Ķikuta dzejolis — 176
Šķirti ceļi — Ā. Ersa romāns (1936) — 376, 812
Šolaiku Donžuani — vācu kinofilma — 463
Šūpolēs — F. Gulbja dzejolis — 183, 186
Taba — vācu kinofilma — 482, 483
Tad — F. Gulbja dzejolis — 191
Tagadnību vai mūžību — J. Veseļa raksts (1929) — 804
Tai-anas simfonija — vācu rakstnieka O. Erdberga stāsts — 809
Tai Janga atmošanās — vācu rakstnieka F. Volfa luga (1931) — 323
Tālas noskaņas zilā vakarā — Raiņa dzejoļu krājums (1903) — 254
Tāli motīvi — V. Grēviņa dzejoļu cikls (1932) — 810
Tālie logi — F. Gulbja dzejolis — 186
Tāluma jājēji — V. Cedriņa poēma (1935) — 383, 384
Tas, ko sauc par mīlestību — angļu rakstnieka E. Berka komēdija — 422, 816
Tas tu — vācu rakstnieka F. Volfa luga (1919) — 324
Tautas darbinieki un mīla — K. Ābeles luga (1931) — 416
Tējnīca — J. Plases glezna — 144, 145
Teodors Zeiferts kā sava laika cilvēks un liriķis — J. A. Jansona apcerējums (1933) — 627
Tērauda negaisi — vācu rakstnieka Junkera romāns — 309
Tev — P. Ķikuta dzejolis — 176
Tēvu zeme — R. Borkovska stāstu krājums (1935) — 377, 812
Tie — L. Laicena dzejolis — 203
Tie tik jokiļ — A. Āres bērnu grāmata (1930) — 491, 822
Tirdzniecības līgums ar PSRS paplašinās — A. Bilmaņa raksts (1932) — 810
Tīrumu ļaudis — J. Veseļa romāns (1927) — 172
Tobago — A. Grīna romāns (1934) — 378
Torņi pamalē — J. Medeņa dzejoļu krājums (1926) — 228, 230—233, 235
Torņi rieta purpurā — K. Eliasa dzejolis — 168
Tracis mīlas dēļ — vācu kinofilma — 471
Traģiskā poēma — P. Vilipa poēma (1929) — 249, 803
Traks laiks — M. Dišleres luga (1932) — 420, 421
Tramvajs — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
Trejmeitiņas — austriešu rakstnieku A. Vilnera un M. Reiherta luga — 396, 422
Trešā pakāpe — amerikāņu rakstnieka M. Golda poēma (1924) — 302

Trīs blēži — dāņu rakstnieka K. Gandrupa luga — 418, 816
Trīs musketieri — franču rakstnieka A. Dimā romāns (1844) — 422
Trīs vīru sieva — vācu kinofilma — 470, 471
1902. gada iesaukums — vācu rakstnieka E. Glēzera romāns (1928) — 309
1960. gada karš — vācu rakstnieka V. Beimelburga romāns — 309
Tuvāk citiem — P. Ķikuta dzejolis — 176
Tvīksme — V. Zībeļa dzejoļu krājums (1928) — 174
Ugunis logos — J. Plauža dzejolis — 260
Uguns un nakts — Raiņa luga (1905) — 254
Upurētā varde — igauņu rakstnieku E. Hīra un A. Ķivikasa darbs — 334
Urrā zēns — vācu kinofilma — 483
Uz kā pamatojas mūsu traģēdijas sākumi Jāņos un dievainēs — J. A. Jansona apcerējums (1926) — 627
Uzvara — F. Gulbja dzejolis — 215
Uzvarošā krišana — slovaku rakstnieka P. Ilemņicka romāns — 300
Vācija aplenkuma liesmās — vācu rakstnieka V. Beimelburga romāns (1929) — 309
Vācijas dzimšana — amerikāņu kinofilma (1917) — 438
Vaidelote — Aspazijas luga (1894) — 254
Vajātais teātris — L. Laicena lugu krājums (1933) — 345, 810
Vakara mākoņi — J. Grota dzejoļu krājums (1930) — 265—267, 805
Vakars Bauskā — K. Eliasa dzejolis — 169
Valša sapnis — austriešu komponista O. Štrausa operete — 394, 481, 821
Van Fehtena — amerikāņu nēģeru romāns (autors nezināms) — 342
Vārsmas veido tēraudu — krievu rakstnieka A. Bezimenska dzejoļu krājums — 305—308, 807
Vartberga hronika — Vartbergas Hermaņa sacerējums (14. gs. 70. gadi) — 565, 826
Vasara — K. Rabāca dzejoļu krājums (1931) — 285
Vecā Latgale — Ā. Ersa stāstu krājums (1931) — 328, 375
Vecais Ādams — vācu rakstnieku F. Arnolda un E. Baha luga — 472, 473
Vecais Ādams — vācu kinofilma — 472—474, 820
Vecie un jaunie rakstnieki — A. Gobas raksts (1928) — 172, 800
Veco laiku stāsti — atmiņu tēlojums Verdeļa pierakstā (1932) — 810
Velna māceklis — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1897) — 315
Verdenas brīnums — vācu rakstnieka H. Ķlumberga luga — 416, 417, 816
Verters, sk. Jaunā Vertera ciešanas
Vēstule no Honolulu — J. Grota dzejolis (1929) — 266
Veterināra mūžs — P. Ērmaņa dzejolis — 351
Widowers Houses, sk. Atraitņu nami
Vidusvīrs — Raiņa dzejolis (1907) — 803
Vidzeme brīvības cīņās — Ā. Ersa atmiņu grāmata (1935) — 376, 380, 381, 812
Viegla elpa — J. Grota dzejolis (1930) — 266
Vieglais žanrs mūsu rakstniecībā — R. Rudzīša raksts (1928) — 800
Vienpadsmit mozaīkas — Ā. Ersa aprakstu grāmata (1923) — 375
Viens naktī klauvēja — L. Laicena dzejolis (1924) — 203

Viesnīcniece — itāļu rakstnieka K. Goldoni luga (1753) — 400
Vilku lauks — J. Jansona-Saivas poēma (1935) — 629
Viļņiem šalcot — F. Jansona stāstu krājums (1913) — 627
Viņa majestātes kazarmēs — J. Ezeriņa noveļu krājums (1922) — 380
Viņa pēdējā kaisle — vācu kinofilma — 477
Viņas lielā kaislība — vācu kinofilma — 487
Viņš zin visu — vācu kinofilma — 486
Visu svētā vieta — P. Ķikuta dzejolis — 178
Vīziju varā — F. Gulbja dzejoļu krājums (1929) — 184, 192, 211, 214, 249, 259, 276, 803
Vorena kundzes profesija — angļu rakstnieka Dž. B. Šova luga (1894) — 315
Zābaki saulē — itāļu rakstnieka P. Monelli atmiņu grāmata (1921) — 297
Zaļā krūze — A. Ersa stāstu krājums (1935) — 812
Zaļā Vārna — A. Upīša raksts (1929) — 802
Zaļā zeme — F. Gulbja dzejolis — 190
Zaudētas tiesības — Aspazijas luga (1894) — 254
Zelta ieleja — krievu rakstnieka L. Uļina romāns — 359
Zelta medusmēnesis — amerikāņu rakstnieka R. Lārdnera stāsts — 369
Zelta meistariene — austriešu komponista E. Eislera operete — 407, 408, 815
Zelta prizmas — P. Ķikuta dzejolis — 176
Zelta zirgs — Raiņa luga (1909) — 417, 816
Zeļļi bez tēvijas — vācu rakstnieka A. Sārera romāns (1930) — 311—314
Zem Parīzes jumtiem — franču režisora R. Klēra filma (1930) — 447
Zem sveša karoga — vācu kinofilma (1932) — 487, 488, 818
Zemes spēks — K. Zariņa luga (1932) — 419, 420, 816
Zemes tiesība — A. Austriņa dzejolis — 349
Zemnieku sacelšanās — japāņu rakstnieka K. Takahasi romāns — 322
Zemūdeņu laivas ugunī — vācu rakstnieka Nikolausa romāns — 309
Zibenzellis — vācu kinofilma — 478
Ziedošā doma — jauno literātu darbu krājums (1931) — 337, 809
Ziedošās ābeles — J. Plases glezna — 134
Ziedošo kastaņu miers — K. Eliasa dzejolis — 169
Ziemeļi sauc — krievu rakstnieka L. Uļina romāns — 359
Zilā Donava — vācu kinofilma — 474, 484, 485
Zilumi — krievu rakstnieka S. Tretjakova stāsts (1932) — 810
Zisija — austriešu komponista F. Kreislera operete (1932) — 624, 829
Zvaigzne — J. Sudrabkalna dzejolis — 331
Zvaigznes — P. Ķikuta dzejolis — 177
Zviedru sērkociņš — vācu rakstnieka L. Hiršfelda luga — 427, 428
Zīdi bez naudas — amerikāņu rakstnieka M. Golda romāns (1930) — 288, 303—305
Zūpu Bērtulis — dāņu rakstnieka L. Holberga luga (1722) — 428, 429, 817

Брага — krievu rakstnieka N. Tihonova dzejoļu krājums (1922) — 282
В Карелии — krievu rakstnieka N. Tihonova dzejolis — 283
Дорога — krievu rakstnieka N. Tihonova poēma — 283, 284
Красные на Араксе — krievu rakstnieka N. Tihonova poēma — 283, 284
Лейтенант Шмидт — krievu rakstnieka B. Pasternaka poēma (1926—1927) — 275, 276
Лицом к лицу — krievu rakstnieka N. Tihonova poēma — 283, 284
Ночь президента — krievu rakstnieka N. Tihonova dzejolis — 283
Орда — krievu rakstnieka N. Tihonova dzejoļu krājums (1922) — 282
Отдых — krievu rakstnieka N. Tihonova dzejolis — 283
Поиски героя — krievu rakstnieka N. Tihonova dzejolis — 283
Романтическая ночь — krievu rakstnieka M. Golodnija dzejolis — 281
Сверх барьеров — krievu rakstnieka B. Pasternaka dzejoļu krājums (1917) — 274
Сестра моя жизнь — krievu rakstnieka B. Pasternaka dzejoļu krājums (1922) — 274
Спекторский — krievu rakstnieka B. Pasternaka romāns dzejā (1931) — 274, 275
Темы и вариации — krievu rakstnieka B. Pasternaka dzejoļu krājums (1923) — 274, 283
Тишина — krievu rakstnieka N. Tihonova dzejolis — 283
1905 год — krievu rakstnieka B. Pasternaka poēma (1925—1926) — 274, 275
Фининспектор в Бухаре — krievu rakstnieka N. Tihonova dzejolis — 283
Юдейский сон — krievu rakstnieka N. Tihonova dzejolis — 283

PERSONU RĀDĪTĀJS

Ābele Kārlis (1896—1961), botāniķis un rakstnieks — 416, 540
Ābelīte Oļģerts (1909—1972), grafiķis — 494
Aberbergs Jānis (1878—1941), izglītības darbinieks — 498, 499
Ābrahāms Pāls (1892—1960), ungāru komponists — 484, 817, 821
Adalberts Makss, vācu kinoaktieris — 479, 487
Adamoviča V., pašdarbības aktrise — 603
Ādamsons Eriks (1907—1946), rakstnieks — 174, 199, 201, 241—244, 258, 285, 382, 737, 802
Adzjaku Akita, japāņu rakstnieks — 321
Ahmala Kessi, somu rakstnieks — 346
Aigars Pēteris (1904—1971), rakstnieks — 726
Airess Lju, amerikāņu kinoaktieris — 464
Aistars Ernests (īst. v. Anševics; dz. 1899), rakstnieks un filozofs — 268, 805
Akuraters Jānis (1876—1937), rakstnieks — 166, 419, 804, 816
Albahs Reti Volfgangs, vācu kinoaktieris — 485
Albergs, A. Čaka apraksta varonis — 520, 521
Albers Ansis (1892—1960), vācu kinoaktieris — 467, 471
Alberts (?—1229), bīskaps — 348
Aleksandrovskis, krievu rakstnieks — 278
Aleksandrs Georgs, vācu kinoaktieris — 476, 483, 484
Aleksandrs I (1777—1825), Krievijas imperators — 476
Aleksandrs II (1818—1881), Krievijas imperators — 451
Alksnis, gleznotājs — 126
Alksnis Alfrēds (1902—1959), aktieris un režisors — 401, 423, 425, 428, 429, 431, 432
Alma, sk. Bikse Alma
Alunāns Ādolfs (1848—1912), aktieris, režisors un rakstnieks — 393, 804
Alvaro Korrado (1895—1936), itāļu rakstnieks — 289, 290
Aļekins B., aktieris — 405
Amana Betija, vācu kinoaktrise — 471, 483
Amare, Drabešu bērnu nama darbiniece — 782
Amerika Lilija (1903—1980), aktrise — 417
Amtmanis-Briedītis Alfrēds (1885—1966), režisors un aktieris — 401, 412, 418, 427, 428, 430
Ančarovs-Kadiķis Vladimirs (1902—1982), operdziedātājs — 408, 434
Andersens Hanss Kristians (1805—1875), dāņu rakstnieks — 426
Andersone Mārgrieta (dz. 1905), A. Čaka klases biedrene — 756
Andersons Alfrēds (1879—1937), sabiedrisks darbinieks un literāts — 498, 499
Andersons Osvalds (1872—1939), sabiedrisks darbinieks — 557
Angareti Moravio, itāļu rakstnieks — 290
Anna, sk. Streļčūna Anna
Anševics Ernests, sk. Aistars Ernests
Antokoļskis Pāvels (1896—1978), krievu rakstnieks — 274

Apsīšu Jēkabs (1858—1929), rakstnieks — 245
Apšenieks R., A. Čaka apraksta varonis — 709
Arablai Ursula, vācu kinoaktrise — 455
Arbuzovs Leonīds (1848—1912), vēsturnieks — 572
Āre Antonija (1879—1953), bērnu rakstniece — 822
Āre Zina, grafiķe — 491, 822
Armāns Pols, franču rakstnieks — 815
Arno Zigfrīds, vācu kinoaktieris — 455, 478
Arnolds Francis, vācu rakstnieks — 473, 816, 820
Āronu Matīss (1858—1939), žurnālists un bibliogrāfs — 503, 504
Arturs Ralfs Roberts, vācu kinoaktieris — 448, 450, 466, 473, 474, 482, 483, 485
Asars Hermanis (1882—1942), žurnālists — 136
Aspazija (īst. v. Elza Rozenberga; 1865—1943), rakstniece — 154, 254, 339, 340, 346, 347, 393, 421, 504, 800, 809, 810, 816
Atspulgs Pēteris (1908—1958), rakstnieks — 174, 709, 726, 802
Ausējs Longins (1885—?), izglītības darbinieks un žurnālists — 182
Austriņš Antons (1884—1934), rakstnieks — 348—350, 364, 366, 367, 737, 738, 810, 811
Austriņš P., slimokases darbinieks — 650
Auškāps Jūlijs (1884—1941), ķīmiķis un izglītības darbinieks — 630
Auza Lilija (1900—1962), rakstniece — 174, 194, 195, 726
Auzāns Andrejs (1871—1953), militārs darbinieks — 582—584
Auziņš Jānis (1861—1927), ārsts Rīgā — 767
Auziņš K., slimokases darbinieks — 650
Avalovs Ernests, grafiķis — 491
Avens Harijs (1910—1976), aktieris — 426
Avotiņš Vladimirs, aktieris — 425, 426, 430
Bāce, sabiedriska darbiniece — 693
Baginskis Fricis (1863—1928), žurnālists un tulkotājs — 503
Bahs Ernests (1876—1929), vācu rakstnieks — 473, 816, 820
Baldone Austra (1898—1971), aktrise — 396, 416, 419
Balodis, fabrikas īpašnieks — 610
Balodis Jānis (1881—1965), militārs darbinieks — 583, 663, 708
Baltābola Paula (1891—1978), aktrise — 420
Baltgailis Kārlis (1893—1979), gleznotājs — 130, 132—135, 138, 183, 270, 493, 768, 839
Baltgailis Pēteris, K. Baltgaiļa brālis — 134, 135
Baltiņš J., pašdarbības aktieris — 603
Balzaks Onorē de (1799—1850), franču rakstnieks — 256, 372
Bandrevičs Ansis (1850—1935), žurnālists — 503, 558
Banga Leonīds (dz. 1903), gleznotājs — 493
Bannevics A., biržas darbinieks — 558
Barabanovs Nikolajs (1890—1970), aktieris — 405
Barbaruss Johanness (1890—1944), igauņu rakstnieks un valsts darbinieks — 333
Barbiss Anrī (1873—1935), franču rakstnieks — 297
Bārda Antons (1891—1981), rakstnieks — 503
Bārda Fricis (1880—1919), rakstnieks — 152, 257
Barga Karolina, A. Čaka apraksta varone — 692
Barilli Luidži, itāļu rakstnieks — 297
Barons Krišjānis (1835—1923), folklorists — 504
Bastjānis Valdemārs (1884—1975), sabiedrisks darbinieks — 136
Batalovs Nikolajs (1899—1937), krievu kinoaktieris — 470

Batlers Semjuels (1835—1902), angļu rakstnieks un filozofs — 316
Batorijs Stefans (1533—1586), Polijas karalis — 705
Bauers Valters (1904—1976), vācu rakstnieks — 808
Baumane Alija (1899—1941), rakstniece — 166, 193
Baumane Lūcija (1905—1988), aktrise — 394, 427
Bauze Edgars (dz. 1913), mākslinieks noformētājs — 491
Bednijs Demjans (1883—1945), krievu rakstnieks — 278, 279
Behers Johanness (1891—1958), vācu rakstnieks — 297, 311
Beierle Alfrēds, vācu kinoaktieris — 480
Beimelburgs Verners (1899—1963), vācu rakstnieks — 309
Beklīns Arnolds (1827—1901), šveiciešu gleznotājs — 116, 117
Benackis Ralfs (1884—1957), čehu komponists — 414, 415, 422, 816
Beneta Alma, amerikāņu kinoaktrise — 460
Bergsons Anrī (1859—1941), franču filozofs — 785
Berimors Džons (1882—1942), amerikāņu kinoaktieris — 475
Berks Edvīns, angļu rakstnieks — 422, 816
Berlimere Trūde, vācu kinoaktrise — 479
Bermonts-Avalovs Pāvels (1877—1936), krievu militārs darbinieks — 518, 648
Bernēvics, mācītājs Jelgavā — 683, 684
Bernhards Pauls, sportists — 545
Berzinska Helēna (1892—1956), operdziedātāja — 403
Bērziņa Erika, Drabešu bērnu nama darbiniece — 782
Bērziņa Irma, aktrise — 416
Bērziņa Lilita (1903—1983), aktrise — 391, 409, 415
Bērziņa Marija, gleznotāja — 491
Bērziņa Milda (dz. 1901), aktrise — 396, 402, 432
Bērziņš, arodbiedrību darbinieks — 605
Bērziņš, Drabešu bērnu nama darbinieks — 780
Bērziņš Alfrēds (1899—1977), politisks darbinieks — 603
Bērziņš Jānis (1883—1941), vēsturnieks — 568, 569
Bērziņš Kārlis, tipogrāfijas darbinieks — 682
Bezimenskis Aleksandrs (1898—1973), krievu rakstnieks — 280, 281, 305—308, 807
Bičere-Stova Herieta (1811—1896), amerikāņu rakstniece — 76
Bigge K., biržas darbinieks — 557
Bikse Alma, Drabešu bērnu nama darbiniece — 754, 755, 782
Bīlenšteins Augusts (1826—1907), mācītājs un valodnieks — 571
Bīlmanis Roberts (1880—1964), sabiedrisks darbinieks un žurnālists — 340, 503, 810
Bilovs, ārsts Bauskas apriņķī 19. gs. beigās — 572
Biļķens Augusts (arī Biļķins; 1887—?), vēsturnieks — 568, 570
Bindings Rūdolfs Georgs (1867—1938), vācu rakstnieks — 290
Bīne Jēkabs (1895—1955), gleznotājs — 653
Birele Tala, vācu kinoaktrise — 461
Birgers Gotfrīds Augusts (1747—1794), vācu rakstnieks — 823
Birkenbergs, A. Caka apraksta varonis — 521
Birkerts Antons (1876—1971), rakstnieks un literatūrzinātnieks — 804, 835
Birkhāns Ernests (1872—?), ekonomists un sabiedrisks darbinieks — 557
Bīrons Ernsts Johans (1690—1772), Kurzemes hercogs — 48, 49, 426
Birzgalis Reinis (1907—1990), aktieris un karikatūrists — 416, 417

Birznieks Juris, skolotājs — 628
Birznieks-Upītis Ernests (1871—1960), rakstnieks — 386, 724, 835
Birznieku Sofija (1876—1956), rakstniece — 628
Birzulis, rūpnīcas īpašnieks — 562
Bite Mārtiņš, locis Rīgas ostā — 633
Bizdēns Jānis, A. Čaka apraksta varonis — 666
Bizē Žoržs (1838—1875), franču komponists — 800, 813
Blaumanis Rūdolfs (1863—1908), rakstnieks — 162, 255, 393, 411
Blaus Pēteris (1856—1930), rakstnieks un žurnālists — 503, 504, 835
Blese Ernests (1892—1964), valodnieks — 269
Blūmentāle Lidija (dz. 1903), operdziedātāja — 408, 434
Blūms Benjamiņš (1861—1919), gleznotājs, zīmēšanas skolas direktors — 118, 119, 798, 799
Bogdanovičs Arvīds, biržas darbinieks — 557
Boijs, skolotājs Pēterburgā 19. gs. beigās — 572
Boimelbergs, sk. Beimelburgs Verners
Bokmanis Rūdolfs, tipogrāfijas darbinieks — 682
Bolevs Džons, amerikāņu kinoaktieris — 466
Borincs Arvīds (1909—1981), žurnālists un literāts — 342, 727, 809, 839
Borkovskis Romualds (dz. 1912), literāts — 377
Bormane Olga (1893—1968), režisore un pedagoģe — 813
Bormeistars Aleksandrs, tipogrāfijas darbinieks — 682, 683
Bosermans Alberts, vācu kinoaktieris — 462
Boto Jāns (1829—1881), slovaku rakstnieks — 298
Bramberga Elvīra (1902—1979), aktrise — 389, 396, 415, 417, 422
Brammers J., vācu rakstnieks — 408
Brāmss Johanness (1833—1897), vācu komponists — 400
Branks Voldemārs (1897—1973), rakstnieks — 342
Brastiņš Ernests (1892—1940), etnogrāfs un sabiedrisks darbinieks — 628
Braunšveigs Hugo Johans Jūlijs (1825—1898), mācītājs Siguldā — 669
Brauzeveters Ansis, vācu kinoaktieris — 451
Brēdels Villijs (1901—1964), vācu rakstnieks — 316, 317
Brehmane Alise (1886—1981), aktrise — 414, 423, 424, 431
Brehmane-Štengele Milda (1893—1981), operdziedātāja — 389, 399, 435
Breikšs Leonīds (1908—1942), rakstnieks — 285, 286, 338, 709, 726
Brenners, A. Čaka apraksta varonis — 513
Bresarts Felikss, vācu kinoaktieris — 445, 450, 458, 471, 473, 486
Breško Emma (1896—?), A. Čaka apraksta varone — 579—581
Briāns Aristids (1862—1932), franču politisks darbinieks — 454
Briedis Fridrihs (1888—1918), militārs darbinieks — 630, 647, 648
Brigadere Anna (1861—1933), rakstniece — 377, 378, 386, 415, 418, 425, 503, 504, 816
Brinings Heinrihs (1885—?), vācu politisks darbinieks — 454
Brjusovs Valerijs (1873—1924), krievu rakstnieks — 257
Brocis Augusts (1912—1942), rakstnieks — 709
Broders, rūpniecības darbinieks — 525
Brusubārda Ernests (1880—1968), žurnālists un sabiedrisks darbinieks — 502
Bumbieris Ģirts (1894—1973), aktieris — 427

Burenuārs, franču lubu romānu rakstnieks — 781
Burilli Alvaro, itāļu rakstnieks — 290
Burļuks Vladimirs, krievu gleznotājs — 126
Burovs Arnolds (dz. 1915), režisors — 797
Bušē Doroteja, franču kinoaktrise — 484
Bušķs Kārlis (1912—1987), grafiķis — 491
Bušs-Fekle Ladislavs (1896—?), ungāru rakstnieks — 423, 817
Butkēvičs A., sporta darbinieks — 635
Butlers, sk. Batlers Semjuels
Cālītis Eduards (1881—1947), žurnālists — 503
Cedriņš Vilis (1914—1946), rakstnieks — 382—385
Cehs Pauls (1881—1946), vācu rakstnieks — 808
Celms, A. Čaka apraksta varonis — 617
Cepurnieks Pēteris (1905—1947), aktieris — 402, 432
Cielavs Ansis, žurnālists — 327, 808
Cielēns Fēlikss (1888—1964), politisks darbinieks — 326, 808
Ciesnieks Vilis (dz. 1908), gleznotājs, dekorators — 494
Cīrulis Ansis (1883—1942), gleznotājs, grafiķis — 132
Cīrulis Eduards (1873—?), A. Čaka apraksta varonis — 663
Cukmaijers Kārlis (1896—1978), vācu rakstnieks — 390—392, 412, 413, 808, 813
Čaikovskis Modests (1850—1916), krievu rakstnieks — 403
Čaikovskis Pēteris (1840—1893), krievu komponists — 54, 403, 406, 433
Čakarns Aleksandrs, izglītības darbinieks — 788
Čakste Jānis (1859—1927), Latvijas valsts un politisks darbinieks — 630, 758, 837
Čanders Aleksandrs, izglītības darbinieks — 788
Čavars Jānis (1906—1983), rakstnieks — 326, 342
Čebukjani Vahtangs (dz. 1910), krievu baletdejotājs — 403, 404, 432. 433, 815
Čehova Olga (1897—1980), krievu kinoaktrise — 461
Čehovs Antons (1860—1904), krievu rakstnieks — 288, 424
Čehovs Mihails (1891—1955), krievu aktieris un režisors — 424
Čekals Čeka, vācu kinoaktieris — 466
Čermens Jonels, amerikāņu kinoaktieris — 465
Černova Gaļina (dz. 1911), baletdejotāja — 399
Čipāne A., A. Čaka apraksta varone — 708
Dagovere Lila (1897—1980), vācu kinoaktrise — 443, 472, 476
Dakers Nikolajs (1902—1987), A. Čaka draugs — 757
D'Albērs Eižens (1864—1932), vācu komponists — 434, 435, 817
Dāle Austra (1892—1972), rakstniece — 503
Dāle Pauls (1889—1968), filozofs — 548
Daliņš Jānis (1904—1978), sportists — 459, 617
Dambergs Valdemārs (1886—1960), rakstnieks — 249
Daniela Bebija, amerikāņu kinoaktrise — 475
D'Anuncio Gabriēls (1863—1938), itāļu rakstnieks — 296
Dante Aligjēri (1265—1321), itāļu rakstnieks — 256
Dardzāns Pēteris (1889—1985), militārs darbinieks — 582, 584
Dārziņš Emīls (1875—1910), komponists — 594
Dāvids Valts (1890—1969), rakstnieks un tulkotājs — 808
De Fiori, itāļu gleznotājs — 290
Degā Ilērs Žermēns Edgars (1834—1917), franču gleznotājs, grafiķis un tēlnieks — 125

Deglavs Augusts (1862—1922), rakstnieks — 630
Deiere Liene, vācu kinoaktrise — 472
Deisons Kārlis, literāts — 726
Dells Floids (1887—1969), amerikāņu rakstnieks — 291
Delšafta Mali, vācu kinoaktrise — 461
Dementjevs Nikolajs (1907—1935), krievu rakstnieks — 281
Derēns Andrē (1880—1954), franču gleznotājs — 144
Diamels Žoržs (1884—1966), franču rakstnieks — 297, 808
Didriķis P., frizētavu darbinieks — 599
Dikenss Čārlzs (1812—1870), angļu rakstnieks — 416, 816
Dimā Aleksandrs (1802—1870), franču rakstnieks — 422
Dimza Jānis (1905—1966), žurnālists — 339, 340, 809, 810
Direāls, franču rakstnieks — 416
Dīriķis Bernhards (1831—1892), žurnālists un sabiedrisks darbinieks — 132
Dišlere Minna (1886—1976), rakstniece — 414, 420, 816
Dītriha Marlēna (1904—1992), vācu izcelsmes amerikāņu kinoaktrise — 472
Dodē Alfons (1840—1897), franču rakstnieks — 372
Dombrovskis Jānis (1885—1953), mākslas vēsturnieks — 629
Dombrovskis-Dumbrājs Fridrihs (1888—?), aktieris un režisors — 603
Dostojevskis Fjodors (1821—1881), krievu rakstnieks — 256, 376, 462
Dova Billija, amerikāņu kinoaktrise — 463
Dr. Orientācijs, sk. Grēviņš Valdis
Drahenfelss, tiesnesis Bauskā 19. gs. beigās — 572
Dravnieks Nikolajs (1896—?), privātdetektīvs — 605, 606
Druva Jūlijs (1882—1950), žurnālists un sabiedrisks darbinieks — 582
Duburs Jēkabs (1866—1916), aktieris un režisors — 393
Duks Sergejs (1902—1973), diriģents — 390
Dulkeits Bruno, privātdetektīvs — 611—613
Dunce, tirgotājs — 555
Duncis Kārlis, literāts — 337
Dzērve Rūdolfs (1886—?), sabiedrisks darbinieks — 572—574
Dziesma Fricis (dz. 1906), rakstnieks — 356
Dziļleja Kārlis (1891—1963), rakstnieks un literatūrzinātnieks — 269, 340, 342, 730, 810
Dzintarkalns Teodors (1874—1937), skolotājs — 668
Dzirkalne Katrīna, T. Dzirkalna sieva — 523
Dzirkalns Toms (1870—?), A. Caka apraksta varonis — 523—525
Džilberts Džons (1899—1936), amerikāņu kinoaktieris — 464
Džonsons, Amerikas nēģeru sabiedrisks darbinieks — 344
Earā, itāļu gleznotājs — 290
Egle Kārlis (1887—1974), literatūrzinātnieks, tulkotājs un bibliogrāfs — 768—771, 793—796, 802, 804, 805, 808, 839, 840
Egle Kārlis (1895—?), sabiedrisks darbinieks — 495, 498, 499, 506, 692
Egle Rūdolfs (1889—1947), literatūrzinātnieks — 503
Eglīte Emma, grafiķe — 492
Eglīte F., ostas darbinieks — 558
Eglītis Anšlavs (1906—1993), rakstnieks — 174, 199, 201, 388, 620—622, 737, 829
Eglītis Fridolīns, grafiķis — 492
Eglītis V., paškarbības aktieris — 603

Eglītis Viktors (1877—1945), rakstnieks — 270, 497, 620, 621, 806
Eikerts Jānis, biržas darbinieks — 557
Eikijs Armass (1904—1965), somu rakstnieks — 346
Eislers Edmunds (1874—1949), austriešu komponists — 408
Eks Nikolajs (1902—1976), krievu kinorežisors — 469
Eks Eriks (1907—1979), akordeonists — 603
Ekis Jānis (1889—1962), operdziedātājs un režisors — 435
Eliass Ģederts (1887—1975), gleznotājs — 622
Eliass Kārlis (1899—1985), rakstnieks — 132, 137, 164—170, 174, 199, 201, 203—208, 212, 221, 237, 258, 768, 769, 800
Elsners, inženieris — 518, 519, 521
Elstere Elza, vācu kinoaktrise — 473
Elverfelds Kārlis Gothards (1756—1819), baltvācu literāts un filozofs — 496
Endzelīns Jānis (1873—1961), valodnieks — 504
Engliša Lūcija, vācu kinoaktrise — 485
Engrs Žaks Ogists Dominiks (1780—1867), franču gleznotājs — 144
Epingere Herta, A. Čaka apraksta varone — 707
Erdbergs Oskars, vācu rakstnieks — 339, 809
Erenbota Benita (1884—?), A. Čaka apraksta varone — 574—577, 827
Erenbota Nellija, B. Erenbotas meita — 576
Erenbots Kārlis, A. Čaka apraksta varonis — 575
Erenpreiss Gustavs (1891—?), rūpnīcas īpašnieks — 549, 551, 552
Erhardts Roberts (1874—?), sabiedrisks darbinieks — 556
Erika Lilija (1893—1981), aktrise — 412, 415, 418, 423—425, 428
Eriņa Rita, operdziedātāja — 434
Ermanis Pēteris (1893—1969), rakstnieks — 163, 172, 350—352, 736, 739, 740, 810
Erss Ādolfs (1885—1945), rakstnieks — 327—329, 373—376, 379—381, 503, 808, 812
Ertnere Felicita (1891—1975), režisore — 410
Evviča Dvona, A. Čaka apraksta varone — 521
Ezerietis (1869—1923), rakstnieks un žurnālists — 503
Ezeriņš Jānis (1891—1924), rakstnieks — 172, 379, 380
Falēvičs Jānis, tipogrāfijas darbinieks — 682, 683
Falkenšteins Jūlijs, vācu kinoaktieris — 462
Farels Čarlzs (dz. 1902), amerikāņu kinoaktieris — 460, 478
Farinelli Arturs (1867—1948), itāļu rakstnieks — 289
Fedimens Kliftons, amerikāņu kritiķis — 367
Feidts Konrāds (1893—1943), vācu kinoaktieris — 69, 442, 443, 446
Feldhūns, rūpnīcas īpašnieks — 614
Feldmanis Ernests (1889—1947), aktieris un režisors — 402, 410, 418, 428, 429, 432
Feldmanis V., arodbiedrību darbinieks — 625
Fenge Jānis, tipogrāfijas darbinieks — 682, 683
Feodorovs Jemeljans, tipogrāfijas darbinieks — 682
Fērbenkss Duglass (1883—1939), amerikāņu kinoaktieris — 475
Ficdžeralds Frānsiss Skots (1896—1940), amerikāņu rakstnieks — 368
Fihte Johans Gotlībs (1762—1814), vācu filozofs — 785
Filhēzers G., biržas darbinieks — 551
Filipčenko Ivans (1887—1939), krievu rakstnieks — 278
Filipsons Arturs (1906—1950), aktieris — 396, 410, 415—417
Filka Alberts (1891—1938), gleznotājs — 120, 121, 123, 132, 798

Fimbers Kārlis (1898—1970), rakstnieks — 342
Fišmeistars R., arodbiedrību darbinieks — 625
Flobērs Gistavs (1821—1880), franču rakstnieks — 376
Fodors Ladislavs (dz. 1898), ungāru rakstnieks — 402, 814, 817
Fogts Vilhelms, vācu rakstnieku V. Šēfera un K. Cukmaiera darbu prototips — 390—392, 412, 413
Folkelts Johanness (1848—1930), vācu filozofs — 268
Folks Jānis, tipogrāfijas darbinieks — 682
Folkovskis Edgars, amerikāņu rakstnieks — 292
Fors Pols (1872—1960), franču rakstnieks — 808
Forsts Villijs (1903—1980), austriešu kinoaktieris un režisors — 445, 453, 473
Francis Alfons Aleksandrs (1905—1948), rakstnieks — 174, 709, 726, 802
Franks Bruno (1887—1945), vācu rakstnieks — 421, 816
Franks Sezārs (1822—1890), franču komponists — 400
Franss Anatols (1844—1924), franču rakstnieks — 376
Freimane Vilma (1899—1974), baletdejotāja — 408
Freimanis Aleksandrs (1864—1919), aktieris un režisors — 393
Freimanis Valdemārs, tipogrāfijas darbinieks — 682
Frēlihs Gustavs (dz. 1902), vācu kinoaktieris — 462, 477, 487, 488
Fričs Villijs (1901—1973), vācu kinoaktieris — 69, 476
Fridrihs Lielais (1712—1786), Prūsijas karalis — 443
Fridžerio Ugo (dz. 1901), itāļu sportists — 459
Frīmens Džozefs (dz. 1897), amerikāņu literatūrkritiķis — 293
Fross Emīls (1904—1943), rakstnieks — 269
Fudiko, S. Sakumas meita — 547
Fudzimeri Seikiči (1897—1968), japāņu rakstnieks — 321, 322
Gābe Heinrihs, biržas darbinieks — 557
Gadā-Konti Pjero (dz. 1902), itāļu rakstnieks — 295, 296
Gailītis K., A. Čaka apraksta varonis — 667
Gandrups Kārlis (1885—1956), dāņu rakstnieks — 816
Ganss Ābels (1889—1981), franču kinorežisors — 438
Gaņģis Pēteris, A. Čaka apraksta varonis — 615
Garbo Grēta (1905—1990), zviedru izcelsmes amerikāņu kinoaktrise — 464, 488, 489
Gastevs Aleksejs (1882—1941), krievu rakstnieks — 278
Gašpars Tido (1893—1972), slovaku rakstnieks — 298
Gebūrs Oto, franču kinoaktieris — 443
Gēgingers L. V., rūpnīcas īpašnieks — 597, 636
Geinore Žanete (dz. 1906), amerikāņu kinoaktrise — 478
Gerasimovs Mihails (1889—1939), krievu rakstnieks — 278
Gerbers T., žurnālists — 727
Gerķe B., arodbiedrību darbiniece — 605
Gēte Johans Volfgangs (1749—1832), vācu rakstnieks — 198, 254, 339, 396, 397, 431, 809
Giusters, vācu rakstnieks — 309
Glēzers Ernests (1902—1963), vācu rakstnieks — 297, 309
Gliks Ernests (1652—1705), baltvācu mācītāis un literāts — 657
Glīzda Erika (dz. 1911), A. Čaka apraksta varone — 577—579, 827
Goauttu, somu rakstnieks — 346
Goba Alfrēds (1889—1972), rakstnieks — 172, 173, 800
Gobarde Roze, amerikāņu kinoaktrise — 460
Godža M., sk. Hodža Mihals Miloslavs

Gogolis Nikolajs (1809—1852), krievu rakstnieks — 376, 405
Goldoni Karlo (1707—1793), itāļu rakstnieks — 400, 401, 430, 814
Golds Maikls (1894—1967), amerikāņu rakstnieks — 288, 289, 291—293, 300—305, 807
Golodnijs Mihails (1903—1949), krievu rakstnieks — 281
Golubkina A., pašdarbības aktrise — 603
Gopers Kārlis (1876—1941), militārs darbinieks — 582—584
Gordons Gevs, amerikāņu kinoaktieris — 489
Gorkijs Maksims (1868—1936), krievu rakstnieks — 339, 355
Gotharde Zelma (1897—1964), operdziedātāja — 399, 435
Gots Aleksandrs (1875—?), ungāru rakstnieks — 817
Grants Neils, angļu rakstnieks — 418, 816
Grasbergs Kārlis, aktieris — 427
Grasiņa Elza (1893—?), aktrise — 395
Graudiņa Irma (dz. 1911), aktrise — 402, 422, 432
Grebežs Staņislavs (dz. 1902), žurnālists un sabiedrisks darbinieks — 692
Grēviņš Valdis (1895—1968), rakstnieks — 327, 340, 342, 397, 428, 810
Grietiņa, A. Čaka paziņa — 750, 757, 758, 764
Grifits Deivids Vorks (1875—1948), amerikāņu kinorežisors — 437, 438
Grīgs Edvards (1843—1907), norvēģu komponists — 259
Grigulis Arvīds (1906—1989), rakstnieks — 183, 199, 200, 202, 208—211, 247, 258, 259, 285, 290, 326, 340, 342, 727, 801, 804, 810
Grimma Marta (1901—1983), rakstniece un tulkotāja — 247, 804
Grimpmanis, A. Čaka apraksta varonis — 521
Grīns Aleksandrs (1895—1941), rakstnieks — 172, 378, 582
Grīns Jānis (1890—1966), rakstnieks un žurnālists — 172, 269, 379, 425, 426, 763, 838
Grinvalds A., vācu rakstnieks — 408
Grīslis Jānis, tipogrāfijas darbinieks — 682
Grīziņš Jānis (1900—1941), rakstnieks — 246, 247
Grobiņš, skolotājs Koknesē 19. gs. beigās — 601
Groks (1880—1959), šveiciešu cirka mākslinieks — 477
Gromovs Viktors (1890—1975), krievu režisors — 398, 424
Grosvalds Jāzeps (1891—1920), gleznotājs — 143
Grots Jānis (1901—1968), rakstnieks — 182, 247, 258, 259, 265—267, 282, 285, 326, 339, 342, 423, 726, 727, 730, 805, 807—809, 839
Gruzevskis Žanis (1880—1930), žurnālists — 503
Gruzna Pāvils (1878—1950), rakstnieks — 340, 810
Gulbis Ansis (1873—1936), grāmatizdevējs — 430, 504
Gulbis Fridrihs (1894—1951), rakstnieks — 136, 183—191, 199, 200, 211—215, 238, 247, 249, 258, 259, 276, 277, 285, 738, 768, 801, 803, 804, 806, 839
Gulbis Jānis (1885—1917), literāts — 254, 804
Gumiļovs Nikolajs (1886—1921), krievu rakstnieks — 282
Gurbaks J., slovaku rakstnieks — 298
Gurķis, sk. Šmits Georgs
Gurmons Remī de (1858—1915), franču rakstnieks — 257
Gustavs V (1858—1950), Zviedrijas karalis — 348
Gūtmane, A. Čaka apraksta varone — 527
Gūtmanis Simons (dz. 1907), grafiķis — 491

Gūtmanis Zaļa, sk. Gūtmanis Simons
Ģērmanis Jānis (1889—1965), aktieris — 418, 425, 426, 428
Haida Liliana, vācu kinoaktrise — 466, 477, 480, 482
Halmajs Tibors, vācu kinoaktieris — 453, 486
Harveja Liliana (1907—1968), vācu kinoaktrise — 476, 486
Haskins Zamuels (1909—1974), grafiķis — 491, 492
Hedbergs Francis (1828—1908), zviedru rakstnieks — 417, 816
Hēgelis Georgs Vilhelms Frīdrihs (1770—1831), vācu filozofs — 785
Heidemane Klāra, A. Čaka apraksta varone — 586
Heimerings, rūpnieks — 610
Heine Heinrihs (1797—1856), vācu rakstnieks — 281
Helds Valters (1877—?), biržas darbinieks — 557
Helma Brigita (dz. 1906), vācu kinoaktrise — 465, 485, 487
Hemingvejs Ernests (1898—1961), amerikāņu rakstnieks — 368
Hendersons Arturs (1863—1935), angļu politisks darbinieks — 454
Henekens Moriss, franču rakstnieks — 420, 816
Henkelns Diterle, vācu kinoaktieris — 486
Herbigers Pauls (1894—1981), austriešu kinoaktieris — 453, 473, 480
Hikss Grenvils, amerikāņu kritiķis — 371
Hincenbergs, Drabešu bērnu nama darbinieks — 780, 781
Hinrihsens, vācu rakstnieks — 417, 816
Hirs Erni (dz. 1900), igauņu rakstnieks — 333, 334, 809
Hirša Alma (dz. 1903), rūpnīcas īpašniece — 706, 707
Hiršfelds Ludvigs (1882—1935), vācu rakstnieks — 427
Hiršs Roberts (1895—1972), rūpnīcas īpašnieks — 706
Hjūzs Lengstons (1902—1967), amerikāņu rakstnieks — 342—345
Hļebņikovs Velimirs (1885—1922), krievu rakstnieks — 284
Hodža Mihals Miloslavs (1811—1870), slovaku rakstnieks — 298
Hofmans Ernests Teodors Amadejs (1776—1822), vācu rakstnieks — 281
Holbergs Ludvigs (1684—1754), dāņu rakstnieks — 817
Holšteina-Stāla, Turaidas muižas īpašniece 19. gs. beigās — 575
Homērs (apt. XII/VII gs. p. m. ē.), sengrieķu rakstnieks — 198
Homo, sk. Plaudis Jānis
Horaca, krievu kinoaktieris — 481
Horna Kamila, vācu kinoaktrise — 451, 465, 471, 487
Hosoi Vakidzjo (1897—1926), japāņu rakstnieks — 322
Ibsens Henriks (1828—1906), norvēģu rakstnieks — 314, 316
Ilemņickis Peters (1901—1949), slovaku rakstnieks — 300
Indulis, sk. Rubenis Indulis
Inss Tomass Hārpers (1882—1924), amerikāņu kinorežisors — 437, 438
Jaikijs Armass, sk. Eikijs Armass
Jākobsons Augusts (1904—1963), igauņu rakstnieks — 334, 809
Jākobsons Ella, sk. Jēkabsone Ella
Jākobsons Kārlis, tipogrāfijas darbinieks — 682
Jakšs Oskars, tirgotājs — 556
Janelsītis Kārlis, gleznotājs — 492
Janings Emīls (1884—1950), vācu kinoaktieris — 443
Jankovskis Jānis (1876—1925), ārsts un sabiedrisks darbinieks — 337, 630
Janova Anita, poļu kinoaktrise — 468
Jansens Valters, vācu kinoaktieris — 475
Jansons, A. Čaka apraksta varonis — 661

Jansons Arnolds (?—1991), literāts — 629
Jansons Fricis (1875—1957), skolotājs un rakstnieks — 626, 627
Jansons Jānis Alberts (1892—1971), literatūrzinātnieks — 627
Jansons Kārlis (1896—1986), tēlnieks — 629, 630
Jansons Rūdolfs (1911—1990), gleznotājs — 492
Jansons-Saiva Jēkabs (1890—1953), rakstnieks — 628, 629
Jansons V., pašdarbības aktieris — 603
Janševskis Jēkabs (1865—1931), rakstnieks — 247, 334, 428
Janševskis Kārlis (1901—1941), literāts, J. Janševska dēls — 428
Janule Anna, J. Plases radiniece — 114, 798
Janulis, J. Plases radinieks — 115, 116
Januļi, J. Plases radinieki — 117, 120, 121, 129, 130, 134
Januškēviča R., krievu kinoaktrise — 470
Jaunsudrabiņš Jānis (1887—1962), rakstnieks — 386, 504
Jēkabsone Anna (1891—1943), aktrise — 421, 423, 425, 430, 431
Jēkabsone Ella (1885—1958), aktrise — 401, 416, 417, 421
Jēkabsons Edgars (1908—1937), aktieris — 416, 417
Jesens Andrejs (1873—1958), grāmatizdevējs un rakstnieks — 182, 749, 836
Jeseņins Sergejs (1895—1925), krievu rakstnieks — 246, 271, 273, 274, 326, 808
Jirna Mihkels (1899—1972), igauņu rakstnieks — 334, 809
Johansens Ernsts (1898—1977), vācu rakstnieks — 309, 442
Judeņičs Nikolajs (1862—1933), cariskās Krievijas militārs darbinieks — 285
Jugo Ženija (dz. 1905), vācu kinoaktrise — 391
Jukačs E. B., slovaku rakstnieks — 298
Jumiķis, gleznotājs — 132
Junkermans Ansis, vācu kinoaktieris — 455, 461
Junkers (īst. v. Ernests Holmans; 1884—?), vācu rakstnieks — 309
Junkers Aleksandrs (1899—1976), grafiķis — 309, 494
Jurēvičs Jēkabs (1895—1947), literāts — 337, 809
Jurgense Sira (dz. 1904), baletdejotāja — 399
Jurovskis Jurijs (1894—1959), aktieris un režisors — 405, 427
Jusaite, Drabešu bērnu nama audzēkne — 780, 781
Juškēvičs Jānis (1886—1961), vēsturnieks — 567
J. V., sk. Vīgrabs Juris Georgs
Kaatra Kessi, sk. Kessi Kātra
Kadiķis, sk. Ančarovs-Kadiķis Vladimirs
Kadilis Jānis (dz. 1903), rakstnieks — 769
Kaizerlings, sabiedrisks darbinieks 19. gs. beigās — 572
Kaktiņš Ādolfs (1885—1965), operdziedātājs — 403, 434, 435
Kaktiņš Jānis (1827—1901), žurnālists — 582
Kalars Džozefs, amerikāņu rakstnieks — 292, 293
Kalmans Imre (1882—1953), ungāru komponists — 398
Kalnakārkls Jēkabs (1865—?), A. Čaka apraksta varonis — 543, 544
Kalniņa Irma (1905—1993), aktrise — 396
Kalniņa Mirdza (dz. 1912), baletdejotāja — 399
Kalniņš, A. Čaka apraksta varonis — 535
Kalniņš Jānis (dz. 1904), komponists — 399, 408, 424, 425, 434
Kalniņš Juris (1847—1919), rakstnieks — 507
Kalniņš Pēteris, A. Čaka apraksta varonis — 713
Kalniņš Rodrigo (1883—1940), aktieris — 401, 414, 420, 423, 429, 431

Kalniņš Teodors (1890—1962), kordiriģents — 708
Kalnlejs Alberts (1888—1959), literāts — 342
Kalnroze Valdis (1894—1993), gleznotājs — 493
Kalns Jānis, literāts — 709
Kalvenieks Donāts, A. Čaka apraksta varonis — 713
Kaļostro Aleksandrs (1743—1795), itāļu brīvmūrnieks un ceļotājs — 426
Kamperss Fricis, vācu kinoaktieris — 480
Kants Imanuels (1724—1804), vācu filozofs — 785
Kardarelli Vinčenco (1887—1959), itāļu rakstnieks — 290
Kārkliņa E., arodbiedrību darbiniece — 605
Kārkliņš J., pašdarbības aktieris — 603
Kārkliņš Jānis (1889—1963), operdziedātājs — 408
Kārkliņš Jānis (1891—1975), žurnālists — 503, 582
Karls Oto Vilhelms (1886—1944), diriģents — 399, 403, 404
Karlveiss Oskars, vācu kinoaktieris — 481
Karnups Ādolfs (1904—1973), arheologs — 668
Karola Si, amerikāņu kinoaktrise — 49
Kasparsons Reinholds (1889—1966), gleznotājs — 707
Kassanens Ludvigs, sk. Kosonens Ludvigs
Katlape Nora (1897—1986), aktrise un režisore — 398, 418
Kātra Kessi (1882—1928), somu rakstnieks — 346
Katrīna, sk. Dzirkalne Katrīna
Katrīna I (1684—1727), Krievijas imperatore — 644
Kaudzīte Matīss (1848—1926), rakstnieks — 504, 507
Kaudzīte Reinis (1839—1920), rakstnieks — 504, 507
Kaudzītes, sk. Kaudzīte Matīss, Kaudzīte Reinis
Kauks A., A. Čaka apraksta varonis — 541
Kaupiņš Hermanis (1891—1971), žurnālists un sabiedrisks darbinieks — 392, 502
Kazāks Jēkabs Roberts (1895—1920), gleznotājs — 143, 270, 622
Kazins Vasilijs (1898—1981), krievu rakstnieks — 281
Kenneke Heincs, vācu kinoaktieris — 480
Kerkoviuss L., Rīgas pilsētas galva 1890.—1901. g. — 678
Kērvuds Džeimss Olivers, amerikāņu rakstnieks — 359
Kine Hēra (1911—1973), aktrise — 398, 431
Kiplings Džozefs Redjards (1865—1936), angļu rakstnieks — 283
Kirilovs Pjotrs (1910—1955), krievu rakstnieks — 278
Kiršteins H., biržas darbinieks — 558
Kiršteins Uģis, Drabešu nama audzēknis — 782
Kitons Basters (1895—1966), amerikāņu kinoaktieris — 480, 481
Kivikass Alberts (1898—1978), igauņu rakstnieks — 334, 809
Kjosi Takahasi (1899—1954), japāņu rakstnieks — 322
Klaustiņš Roberts (1875—1962), literatūrvēsturnieks — 804
Klementiss Vladimirs (1902—1952), slovaku kritiķis — 300
Klērs Renē (1898—1981), franču kinorežisors — 447, 457
Klints Anta (1893—1970), aktrise — 419, 423, 426, 428, 430
Klūga Kārlis, literāts — 174, 200
Klumbergs H., vācu rakstnieks — 416, 816
Kļaviņš E., A. Čaka apraksta varonis — 542
Kļaviņš Rūdolfs (1892—?), sabiedrisks darbinieks — 642
Kļujevs Nikolajs (1887—1937), krievu rakstnieks — 271
Knierims O., biržas darbinieks — 557
Kobrons Samuils, zviedru virsnieks 17. gs. — 698

Kociņa Elvīra (1902—1977), rakstniece — 429
Komarovskis, grāfs Kauņas guberņā 20. gs. sākumā — 118
Komiso Džovanni (1895—1969), itāļu rakstnieks — 295—297
Koncs A., frizētavu darbinieks — 599
Kopo Žaks (1879—1949), franču režisors — 288
Kortāns Aleksandrs (1897—1962), operdziedātājs — 399, 435
Kortecs Rikardo, amerikāņu kinoaktieris — 460
Kosonens Ludvigs, somu rakstnieks — 346
Kosorotovs Aleksandrs (1868—1913), krievu rakstnieks — 428
Kostērs Šarls de (1827—1879), beļģu rakstnieks — 421
Krāļs Janko (1822—1876), slovaku rakstnieks — 298
Krastiņš Jūlijs (1882—1950), gleznotājs — 132, 403, 434, 435
Krasts Kārlis, literāts — 709
Krauliņš Kārlis (1904—1981), literatūrzinātnieks — 727
Krauze Jānis, dirigents — 603
Krauze Kārlis (1904—1940), grafiķis — 724
Krauze Verners (1884—1959), vācu kinoaktieris — 391, 413
Krēde Kārlis, vācu rakstnieks — 395
Krēgers, vācu komersants — 372
Kreislere, sk. Katlape Nora
Kreislers Fricis (1875—1962), austriešu komponists — 829
Krenktene, Drabešu bērnu nama darbiniece — 780
Krīgers, A. Čaka apraksta varonis — 552
Kroders Arturs (1892—1975), žurnālists — 582
Krodzinieks Jānis (1851—1924), vēsturnieks — 571
Krontāls Jānis (1906—1971), scenogrāfs — 492
Kronvalds Atis (1837—1875), rakstnieks un skolotājs — 507
Kršeneks Ernsts (1900—1990), austriešu komponists — 406
Krūka Aleksandrs (1898—?), gleznotājs un grafiķis — 132
Krūza Kārlis (1884—1960), rakstnieks — 503
Kučers Oļģerts (dz. 1898), literāts — 326, 726, 802
Kugrēns Teodors (?—1945), aktieris un režisors — 394
Kuprēvice F., A. Čaka apraksta varone — 709
Kurciuss Jūliuss (1877—?), vācu politisks darbinieks — 454
Kurraus Augusts (1887—?), biržas darbinieks — 557, 586
Kurzemnieks, Drabešu bērnu nama audzēknis — 781
Kvālis Alfrēds (1908—1945), rakstnieks — 709
Kvēps Konrāds (1891—1961), aktieris — 418, 423, 426
Kviesis Alberts (1881—1944), Latvijas valsts darbinieks — 731
Ķeldere Anastasija, Drabešu bērnu nama audzēkne — 780
Ķempe Alfrēds (1890—1967), literāts — 808
Ķesters F., frizētavu darbinieks — 599
Ķikuts Pēteris (1907—1943), rakstnieks — 132, 174—182, 199, 201, 234—241, 247, 258, 259, 285, 337, 726, 727, 730, 769, 801, 804, 839
Ķuze Vilhelms (1875—1941), fabrikas īpašnieks — 557
Lācis Jūlijs (1892—1941), rakstnieks un sabiedrisks darbinieks — 131
Lācis Teodors (1882—1946), aktieris un režisors — 415, 416
Lācis Vilis (1904—1966), rakstnieks un politisks darbinieks — 326, 808
Lācis-Šekmane Marta, tipogrāfijas darbiniece — 682
Lāgerlēva Selma (1858—1940), zviedru rakstniece — 505
Lagzdiņš Kārlis (1896—1960), aktieris — 401, 410, 413, 418, 419, 424, 426, 430

Laicens Linards (1883—1938), rakstnieks — 166, 203, 269, 345, 730, 802, 810, 839
Laiva Irma (dz. 1909), aktrise — 409
Laiviņš Augusts (1889—1965), žurnālists — 503
Lamze Arnolds (1889—1945), arhitekts — 698
Lankovs Nikolā (1902—1965), bulgāru rakstnieks — 318
Lantiņa-Daniele Erika, A. Čaka apraksta varone — 708
Lapas Mārtiņš (1846—1909), rakstnieks un žurnālists — 251, 682
Lapiņš Jānis (1894—1964), gleznotājs — 134, 135, 166, 799
Larbo Valerī (1881—1957), franču rakstnieks — 808
Lārdners Rings (1885—1933), amerikāņu rakstnieks — 367—370
Lasmanis, L. Rundeles paziņa — 755
Lasmanis Fricis Aleksandrs (1862—1941), tirgotājs un sabiedrisks darbinieks — 555, 557
Latviešu Indriķis (1187 — pēc 1259), hronists — 826
Laursons Valdemārs (1894—?), režisors — 191
Lautenbahs-Jūsmiņš Jēkabs (1847—1928), rakstnieks — 507
Lavāls, rūpnīcas īpašnieks Pēterburgā — 122
Lavāls Pjērs (1883—1945), franču politisks darbinieks — 454
Lavri Marks (1903—1967), izraēliešu komponists un diriģents — 396
Laže Jānis (1886—1969), agronoms un sabiedrisks darbinieks — 676
Leduiņš Vilhelms, viesnīcas īpašnieks — 799
Lehārs Ferencs (1870—1948), ungāru komponists — 396
Leijavs Ādolfs, A. Čaka apraksta varonis — 600
Leimanis Leonīds (1910—1974), režisors — 395, 427
Leiškalns K., žurnālists — 503
Lejaskalne Olga (1904—1980), aktrise — 410, 425, 426, 428, 430, 432
Lejiņš Jānis (1899—1990), aktieris — 402, 414, 415, 419, 423, 425, 426, 428, 429, 431, 432
Leksis, militārs darbinieks — 582
Lemke N., biržas darbinieks — 558
Lence Melānija (1898—?), baletdejotāja — 408
Lengjels Menherts (1880—1952), ungāru rakstnieks — 419, 421, 816
Leonaitis Voldemārs, baletdejotājs — 434
Leonardo da Vinči (1452—1519), gleznotājs, tēlnieks un zinātnieks — 256
Lepne Zaiga, aktrise — 398, 401
Lepnis Fricis, gaismotājs Dailes teātrī — 419, 431
Lesiņš Valdis (1881—1932), žurnālists un rakstnieks — 152
Leščevskis Eižens (1902—1969), baletdejotājs un horeogrāfs — 399, 408
Lēvenšteine Ženija (dz. 1905), aktrise — 401, 425, 431
Levings A., vācu celotājs — 529, 530
Levsteins L., biržas darbinieks — 557
Liberts Ludolfs (1895—1959), gleznotājs un scenogrāfs 399, 434, 686
Liberts Mārtiņš, A. Čaka apraksta varonis — 686
Litke Harijs (1888—1945), vācu kinoaktieris — 458
Liepiņš E., A. Čaka apraksta varonis — 717
Liepiņš Jānis (1894—1964), gleznotājs — 143
Liepiņš K., diriģents — 608
Liepiņš Roberts (1890—1978), sabiedrisks darbinieks un diplomāts — 693
Līgotņu Jēkabs (1874—1942), rakstnieks — 286, 503

Likums Herberts (1903—1980), dekorators — 395, 427
Liilienfelde, muižas īpašniece — 575
Liļanovs St., bulgāru rakstnieks — 319
Linde Aleksandrs (1863—?), viesnīcas īpašnieks Jelgavā — 47
Linde Kristaps (1881—1948), aktieris un režisors — 154
Linde Nikolajs (1904—1980), gleznotājs — 492
Lindthāis Emils, somu rakstnieks — 346
Lingens Teo (1903—1978), vācu kinoaktieris — 451
Liniņa V., pašdarbības aktrise — 603
Linusa Elza, Drabešu bērnu nama darbiniece — 780, 782
Lipss Teodors (1851—1914), vācu filozofs — 268
Lists Ferencs (1811—1886), ungāru komponists — 54
Līvens, sabiedrisks un militārs darbinieks — 572
Loks Alens, Amerikas nēģeru sabiedrisks darbinieks — 347
Londons Džeks (1876—1916), amerikāņu rakstnieks — 359
Losalls Habibs, Sīrijas princis — 529
Lošvics J., ebreju literāts — 816
Lots Andrē (1885—1962), franču gleznotājs — 144, 145
Lūcija, K. Baltgaiļa paziņa — 134, 135
Lūiss Harijs Sinklers (1885—1951), amerikāņu rakstnieks — 370, 371, 811
Lukss Valdis (1905—1985), rakstnieks — 727, 809, 839
Lūļa, Drabešu bērnu nama audzēkne — 780
Luļļa Vera (dz. 1905), A. Čaka paziņa — 750
Lūse Herta (1892—1980), operdziedātāja — 399, 408
Lūse Maiga, A. Čaka apraksta varone — 708
Luste Pēteris, literāts — 337
Ļeļevičs (īst. v. Laborijs Gilelevičs Kalmansons; 1901—1945), krievu rakstnieks — 280
Ļeņins Vladimirs (1870—1924), krievu politisks darbinieks — 284
Ļermontovs Mihails (1814—1841), krievu rakstnieks — 621
Ļeskovs Nikolajs (1831—1895), krievu rakstnieks — 406
Ļihačova Vera, baletdejotāja — 399
Ļubarskis, krievu gleznotājs — 126
Ļubičs Ernests (1892—1947), vācu kinorežisors — 449
Macsakurati Mario, itāļu rakstnieks — 290
Mača A., literāte — 764, 838
Mača Alma (1894—1990), aktrise — 396, 415, 422
Mačernieks, gleznotājs — 127
Madsens Haralds (1890—1949), dāņu aktieris — 463
Magills, amerikāņu rakstnieks — 292, 293
Majakovskis Vladimirs (1893—1930), krievu rakstnieks — 246, 270—272, 274, 284, 806
Makdonalds Džeimss (1866—1937), Lielbritānijas valsts un politiskais darbinieks — 454
Mak-Leglens Viktors (1886—1959), amerikāņu kinoaktieris — 472
Maksakova Marija (1902—1974), krievu operdziedātāja — 389, 813
Mala, somu rakstnieks — 346
Maļiševs Mihails, tipogrāfijas darbinieks — 682, 683
Mandelštams Osips (1891—1938), krievu rakstnieks — 282
Manē Eduārs (1832—1883), franču gleznotājs — 125
Mapiots, franču lubu romānu rakstnieks — 781
Mara Lija (1897—?), latviešu izcelsmes vācu kinoaktrise un baletdejotāja — 474, 475, 490

Marketāns, pašdarbības aktieris — 603
Markss Kārlis (1818—1883), sociālisma teorijas pamatlicējs — 161, 361
Martels, vācu rakstnieks — 309
Martinsons Kirils, aktieris — 430
Marts Ludvigs, literāts — 340, 810
Matīss G., A. Čaka apraksta varonis — 693
Matīss Tālis (1904—1985), operdziedātājs — 408
Mauriņa Zenta (1897—1978), rakstniece — 732, 804
Maurus Gerda, vācu kinoaktrise — 478
Medenis Jānis (1903—1961), rakstnieks — 174, 199, 228—235, 237, 238, 258, 802, 803
Mednis Edvīns (1897—1967), rakstnieks — 548
Mednis Jānis, sk. Medenis Jānis
Meiere Lība (1829—?), A. Čaka apraksta varone — 690—692
Meierholds Vsevolods (1874—1940), krievu režisors un aktieris — 407
Meierovics Zigfrīds Anna (1887—1925), Latvijas valsts darbinieks — 648
Meiers Juris, A. Čaka apraksta varonis — 691
Melbārde Nina (dz. 1912), aktrise — 398, 428, 430
Mellups Konstantīns (1891—?), inženieris un izglītības darbinieks — 696
Menders Fricis (1885—1971), sabiedrisks darbinieks — 339, 340, 809, 810
Merķelis Garlībs (1769—1850), rakstnieks un mācītājs — 496
Meserers Asafs (dz. 1903), krievu baletdejotājs — 404, 433
Mierlauks Aleksis (1866—1943), režisors un aktieris — 414, 421, 423, 430
Mieze Elza, sk. Miezīte Elīza
Miezīte Elīza (1901—1979), aktrise — 398, 418, 421, 431
Miezīte, skolotāja Rīgā — 576
Mikelandželo Buonarroti (1475—1564), itāļu tēlnieks un gleznotājs — 256
Miķelsone K., darbiniece Latvju mākslas aģentūrā — 771
Miķelsons Alberts (1900—1985), aktieris — 410, 415, 422
Miķelsons Eduards (1896—1969), operdziedātājs — 399, 408, 435
Milburns Georgs, amerikāņu rakstnieks — 288
Miljons Mārtiņš, tirgotājs — 555, 557
Millers Hermanis, tipogrāfijas darbinieks — 682, 684
Millers Kārlis (1844—1911), izglītības darbinieks — 629
Millers R., sabiedrisks darbinieks — 502
Milmanis Jānis (1870—?), rūpnieks — 557
Milts Fridrihs (1906—1993), gleznotājs — 493
Mincs D., ebreju literāts — 816
Misiņš Jānis (1862—1945), bibliotekārs un bibliogrāfs — 495—499, 507, 770
Mitrēvice Irmgarde (dz. 1909), aktrise un režisore — 402, 430, 432
Mitrēvics Augusts (1898—1964), aktieris — 389, 396, 415, 417, 419, 422, 623, 829
Mocarts Volfgangs Amadejs (1756—1791), austriešu komponists — 259, 823
Modenas Viljems (ap 1184—1251), pāvesta legāts Livonijā — 565
Molčanovs Ivans (dz. 1903), krievu rakstnieks — 281

Molnārs Ferencs (1878—1952), ungāru rakstnieks — 397, 428, 460
Molo Trūde, vācu kinoaktrise — 489
Mondelli P., sk. Monelli Paolo
Monelli Paolo (1891—?), itāļu rakstnieks — 297
Moora Valda (dz. 1902), rakstniece — 166, 174, 194, 202, 216—218, 223, 768, 802
Mopasāns Gijs (1850—1893), franču rakstnieks — 171, 172, 800
Morisa Mona, vācu kinoaktrise — 466
Mosšuhins I., sk. Mozžuhins Ivans
Mošika Dons Hozē, spāņu operdziedātājs — 465
Motmillers Arturs, tirgotājs un sportists — 545
Mozžuhins Ivans (1888—1939), krievu kinoaktieris — 489
Muižnieks, A. Caka apraksta varonis — 666
Muncis Jānis (1886—1955), režisors — 393, 653
Mūrnieks Nikolajs (1904—1977), aktieris un režisors — 394, 395
Murraus Fridrihs Vilhelms (1888—1931), vācu kinorežisors — 483
Murvejs, sk. Murraus Fridrihs Vilhelms
Musolīni Benito (1883—1945), itāļu politisks darbinieks — 297
Muša, pašdarbības aktrise — 603
Muške Dāvids (1888—?), tirgotājs un sabiedrisks darbinieks — 555
Nāgels Konrāds, amerikāņu kinoaktieris — 464
Napoleons I Bonaparts (1769—1821), Francijas valsts darbinieks un karavadonis — 443, 459, 476
Napravņiks Eduards (1839—1916), krievu komponists — 403, 433, 817
Navarro Romāns, franču kinoaktieris — 456, 459
Negri Pola (1896—1987), poļu izcelsmes amerikāņu kinoaktrise — 440
Nellija, sk. Erenbota Nellija
Nerlinš Kārlis, tipogrāfijas darbinieks — 682
Ničе Frīdrihs (1844—1900), vācu filozofs — 785
Niedra Aīda (1899—1972), rakstniece — 166, 193, 194, 282, 736
Niedra Jānis (1887—1956), operdziedātājs — 403, 434
Niedre Jānis (1909—1987), rakstnieks — 342
Nikolajs (?—1253), Rīgas bīskaps — 565
Nikolajs I (1796—1855), Krievijas cars — 691
Nikolauss, vācu rakstnieks — 309
Nimura Jeihi, japāņu baletdejotājs — 402, 814
Nizāns Pols, franču rakstnieks — 361—363
Nobels Alfreds (1833—1896), zviedru inženieris, filantrops — 316, 371
Novomeckis Laco, sk. Novomeskis Laco
Novomeskis Laco (1904—1976), slovaku rakstnieks — 299
Obradovičs Sergejs (1892—1956), krievu rakstnieks — 278, 280
Ofenbahs Žaks (1819—1880), franču komponists — 389, 813
O. Henrijs (1862—1910), amerikāņu rakstnieks — 367
Oinonens Oto, somu rakstnieks — 346
Ojeti Ugo (1871—1946), itāļu rakstnieks — 289
Ojnoness Oto, sk. Oinonens Oto
Okalī Daniels (dz. 1903), slovaku rakstnieks — 300
Olavs Vilis (1867—1917), sabiedrisks darbinieks un žurnālists — 571, 694
Olis Medards, skolotājs — 326, 808
Ondra Annija, vācu kinoaktrise — 448
Orlovs-Davidovs, grāfs — 542

Osis Jānis (1895—1973), aktieris — 412, 413, 418—420, 423, 426, 428, 430
Ostrovskis Aleksandrs (1823—1886), krievu rakstnieks — 406
Osvalds Ričards (1881—1963), vācu kinorežisors — 813
Ozerovs Nikolajs (1887—1953), krievu operdziedātājs — 389, 813
Ozoliņa Aina (dz. 1928), K. Ozoliņa meita — 601
Ozoliņa-Krauze Austra (1890—1941), rakstniece — 135, 194
Ozoliņš Arvīds (dz. 1908), baletdejotājs — 399
Ozoliņš Augusts, gleznotājs — 492
Ozoliņš Jānis Juris (dz. 1930), K. Ozoliņa dēls — 601
Ozoliņš Kārlis (1876—?), A. Čaka apraksta varonis — 601
Ozolnieks Pēteris (1877—?), rūpnīcas īpašnieks — 551
Ozols Jānis (1888—?), sabiedrisks darbinieks un žurnālists — 165
Ozols Juris, A. Čaka apraksta varonis — 666
Ozols Markus (1895—1942), militārs darbinieks — 648
Pabriks Kārlis (1898—1977), aktieris — 415, 419, 422
Pābsts Georgs Vilhelms (1885—1967), vācu kinorežisors — 442
Padēls Arvīds Jēkabs (1899—1983), inženieris — 687
Paegle Eduards (1876—1960), sabiedrisks darbinieks un etnogrāfs — 615, 616
Paeglītis Kārlis (1896—1976), aktieris — 402, 432
Pališs O., vācu rakstnieks — 404
Panta, somu rakstnieks — 346
Parī Lija, vācu kinoaktrise — 453, 484
Parlo Dita (1906—1972), vācu un franču kinoaktrise — 454, 477
Parņickis Reinis (1891—?), aktieris — 425
Parviainens Rūdolfs, somu rakstnieks — 346
Pārvijnens Rūdolfs, sk. Parviainens Rūdolfs
Passerns O., frizētavu darbinieks — 599
Pasternaks Boriss (1890—1960), krievu rakstnieks — 273—276, 281, 284, 806
Patašons, sk. Šenstrems Karls
Pats, sk. Madsens Haralds
Pelšs J., pašdarbības aktieris — 603
Pērkone Grieta (1892—1972), operdziedātāja — 403, 434
Perlbaha, skolotāja Bīriņos 19. gs. beigās — 575
Permitins Jefims (1895—1971), krievu rakstnieks — 363—366, 811
Pēteris, Drabešu bērnu nama audzēknis — 780
Pēteris I (1672—1725), Krievijas cars — 675, 679
Pētersone Anna, A. Čaka apraksta varone — 714
Pētersons, saimniecisks darbinieks — 636
Pētersons Aleksandrs, tipogrāfijas darbinieks — 682
Pētersons Augusts (1890—1966), grāmatizdevējs — 790
Pētersons Jūlijs (1880—1945), rakstnieks — 413, 414, 422
Petrarka Frančesko (1304—1374), itāļu rakstnieks — 168, 198
Petrovičs Ivans (1896—?), vācu kinoaktieris — 486
Petrovskis Dmitrijs (1892—1955), krievu rakstnieks — 274
Pfeifere Edīte (dz. 1914), baletdejotāja — 408, 434
Piesis Verners (dz. 1903), gleznotājs — 492
Pihā Hermanis, vācu kinoaktieris — 482
Pīls Harijs (1892—1963), vācu aktieris un režisors — 69, 70
Pīpiņš-Vizulis Ermanis (1873—1927), literatūrkritiķis un žurnālists — 790
Pirandello Luidži (1867—1936), itāļu rakstnieks — 289

Pistolkora, baronese — 576
Pistolkors, Bīriņu muižas īpašnieks 19. gs. beigās — 575, 576
Piters Pols, amerikāņu rakstnieks — 292, 293
Pitigrilli (īst. v. Dino Segre; 1893—?), itāļu rakstnieks — 290
Plase Jānis (1892—1929), gleznotājs — 113—145, 797—799
Plase Jānis, J. Plases tēvs — 114
Plase Karlīne, J. Plases māte — 115
Plase Kārlis (1886—?), J. Plases brālis — 114, 115, 117
Plāts K., biržas darbinieks — 557
Plaudis Jānis (1903—1952), rakstnieks — 161, 182, 199, 201, 202, 219—223, 225—227, 247, 258—262, 285, 326, 339, 340, 385—388, 726, 727, 730, 768, 809, 810, 813, 838, 839
Plensners Aleksandrs (1892—1984), rakstnieks un žurnālists — 152
Plēpis Jānis (1909—1947), gleznotājs un grafiķis — 492
Plivjē Teodors (1892—1955), vācu rakstnieks — 311
Plostnieks, fabrikas direktors — 559—561
Plotnieks A., gleznotājs — 119, 132
Plūdonis Vilis (1874—1940), rakstnieks — 264, 273, 568, 570, 571, 805, 826, 827
Podnieks Teodors (1879—1936), aktieris — 402, 413, 415, 418, 420, 423, 429, 432
Pokrovskis Mihails (1868—1932), krievu vēsturnieks — 340, 810
Polis, gleznotājs — 132
Poļanovs Dimitrs (1876—1953), bulgāru rakstnieks — 318
Poņičans Jans Robs (1902—1978), slovaku rakstnieks — 299
Pops, angļu sportists — 459
Porietis Jānis (1886—1968), žurnālists — 503
Poruks Jānis (1871—1911), rakstnieks — 154, 337, 738
Poruks Jēkabs (1895—1963), komponists un mūzikas kritiķis — 408
Potapenko K., A. Caka apraksta varone — 708
Preciniece E., Drabešu bērnu nama darbiniece — 780
Prēslaks M., biržas darbinieks — 557
Priede Rūdolfs, A. Caka apraksta varonis — 668
Priednieks Osvalds, tipogrāfijas darbinieks — 682
Prince Auguste, aktrise — 409, 417
Prindulis, optiķis — 575
Prūsa Emīlija (1878—1950), rakstniece — 409, 815
Prūsis J., A. Caka apraksta varonis — 715
Puķe Voldemārs, aktieris — 191, 801
Pumpurs Andrejs (1841—1902), rakstnieks — 254
Pupa Augusts (1907—1945), grafiķis, gleznotājs — 491, 493
Purapuķe Jānis (1864—1902), rakstnieks — 162
Purgailis Ernests, A. Caka apraksta varonis — 686
Purmsats J., sabiedrisks darbinieks — 630
Purvīte, skolotāja Bīriņos 19. gs. beigās — 575
Purvītis Vilhelms (1872—1945), gleznotājs — 829
Puškins Aleksandrs (1799—1837), krievu rakstnieks — 133, 284, 403, 433, 621
Puti Lija de (1901—1933), vācu kinoaktrise — 490
Rabācs Kārlis Eduards (1902—1983), rakstnieks un žurnālists — 174, 200, 202, 247, 285, 286, 726, 727, 737, 802, 803
Radevskis Hristo (dz. 1903), bulgāru rakstnieks — 318
Rainis (1865—1929), rakstnieks — 154, 254, 273, 337, 339, 340, 417, 504, 800, 803, 809, 810, 816

Raisters Ēriks (1905—1967), rakstnieks — 174, 199—202, 285, 286, 435, 726, 727, 764, 769, 802, 803
Ramats Eduards (1886—1967), žurnālists — 503
Redlihe Maija, bibliotēku darbiniece — 499
Reinharts Makss (1873—1943), vācu aktieris un režisors — 482
Reiters Teodors (1884—1956), diriģents — 389
Reiznieks Aleksandrs (1894—?), žurnālists un sabiedrisks darbinieks — 667, 668
Reke Elīze, baltvācu rakstniece — 426
Remarks Ērihs Marija (1898—1970), vācu rakstnieks — 125, 309, 310, 313, 442
Rengarts A., arhitekts — 638
Renners Karls (1870—1950), austriešu valsts darbinieks — 808
Renns Ludvigs (1889—1979), vācu rakstnieks — 297, 324—326, 808
Renuārs Ogists (1841—1919), franču gleznotājs — 297, 309, 310
Repins Iļja (1844—1930), krievu gleznotājs — 662
Rērihs Nikolajs (1874—1947), krievu gleznotājs un sabiedrisks darbinieks — 129, 141, 143
Rezaks Martins, amerikāņu rakstnieks — 292
Rilke Rainers Marija (1875—1926), austriešu dzejnieks — 356
Rilla Valters, vācu kinoaktieris — 465, 481, 482
Rimamo Johans, vācu kinoaktieris — 488
Rīmanis Heincs (dz. 1902), vācu kinoaktieris — 479
Rīmanis Johanness, vācu kinoaktieris — 461, 467
Ringauds (13. gs.), lietuviešu virsaitis — 566, 567
Rinka Johanna (1893—1982), etnogrāfe — 603
Rocēna, izglītības darbiniece — 697
Rodovs (1893—1968), krievu rakstnieks — 280
Rokpelnis Fricis (1909—1969), rakstnieks — 342, 426
Roķis R., pašdarbības aktieris — 603
Rolāns Romēns (1866—1944), franču rakstnieks — 297
Romēns Žils (1885—1972), franču rakstnieks — 372, 808
Ronis, saimnieks Vecsaulē — 572
Ronsārs Pjērs de (1524—1585), franču rakstnieks — 348
Roze, krāsotājs — 117—119, 798
Roze, ormaņu biedrības vadītājs — 692
Rozenbergs Jānis, A. Čaka apraksta varonis — 593, 594
Rozenbergs Valdis, sk. Kalnroze Valdis
Rozenfelds F., vācu mākslas kritiķis — 445, 446
Rozentāls Janis (1866—1916), gleznotājs — 42
Rozītis, ārsts — 656
Rozītis Pāvils (1889—1937), rakstnieks — 172, 247, 273, 379, 503
Rubenis Ēriks (1903—1982), tēlnieks — 493
Rubenis Indulis (1905—1973), A. Čaka skolas biedrs, advokāts — 114, 138, 752, 780
Rubenis Jūlijs (1882—?), biržas darbinieks — 557
Rublis Oto (1885—?), A. Čaka apraksta varonis — 522
Rubulis Vladislavs (1887—1937), sabiedrisks darbinieks un žurnālists — 545, 547
Rudēvics Ansis (1890—1974), sabiedrisks darbinieks — 339, 809
Rudzītis Meinhards (1910—1966), rakstnieks — 326, 340, 342, 810
Rudzītis Rihards (1898—1960), rakstnieks — 166, 170—172, 244—249, 255, 352, 353, 730, 736, 738, 740, 800, 803, 804, 811
Rudzītis Rihards, tipogrāfijas darbinieks — 682

Rumbēns E., ārsts — 650
Rūmniece Berta (1865—1953), aktrise — 420, 428
Rūmnieks Valdis (dz. 1951), dramaturgs un literatūrzinātnieks — 790—792, 794—797, 802, 840
Rumpe, A. Čaka apraksta varonis — 521
Rundele Leontine (prec. Rituma; 1904—1990), A. Čaka paziņa — 750—767, 834, 836—838
Rupners P., biržas darbinieks — 558
Rutkis Fricis, A. Čaka apraksta varonis — 703, 704
Sadofjevs Iļja (1889—1965), krievu rakstnieks — 278
Sadovjevs, sk. Sadofjevs Iļja
Sadovskis V., sabiedrisks darbinieks — 499
Sakse Anna (1905—1981), rakstniece — 174, 195
Saksa Pauls (1878—1966), operdziedātājs — 396
Sakuma Sins, Japānas diplomāts Latvijā — 545, 547
Sala Anna, A. Čaka apraksta varone — 647
Sala Jānis, A. Čaka apraksta varonis — 647
Sala Vilis (1898—?), A. Čaka apraksta varonis — 646, 647
Salimons Leo, sk. Salminens Leo
Salminens Leo, somu rakstnieks — 346
Saltupe Alma, literāte — 195
Samobitņiks Aleksejs (1884—1943), krievu rakstnieks — 278
Sams Mārtiņš (1892—1942), žurnālists — 503
Samtiņa L., arodbiedrību darbiniece — 605
Sanborskis Boguslavs, poļu kinoaktieris — 483
Sardū Viktorjēns (1831—1908), franču rakstnieks — 429
Sarfati Margerita (1883—1961), itāļu rakstniece — 289
Sarsati Margareta, sk. Sarfati Margerita
Sārts Jānis (1905—1980), rakstnieks — 247
Saule Rūdolfs (1902—1975), baletdejotājs — 399
Sauleskalns Voldemārs (1905—1973), rakstnieks — 424
Saulietis Augusts (1869—1933), rakstnieks — 630
Savonarola Džirolamo (1452—1498), itāļu reliģisks un politisks darbinieks — 245, 803
Scipiona (1904—1933), itāļu gleznotājs — 290
Segliņa Anna, Drabešu bērnu nama darbiniece — 782
Segliņš Arveds (dz. 1905), grafiķis — 493
Selvinskis Iļja (1899—1968), krievu rakstnieks — 274, 290
Semeņāhovs, A. Čaka apraksta varonis — 521
Sempers Johanness (1892—1970), igauņu rakstnieks — 333
Servantess Saavedra Migels de (1547—1616), spāņu rakstnieks — 328
Sezāns Pols (1839—1906), franču gleznotājs — 125
Siliņš O., pašdarbības aktieris — 603
Siliņš Voldemārs (dz. 1911), grafiķis un arhitekts — 132, 493
Sīlis Oskars (1888—?), sabiedrisks darbinieks — 642
Sīlis Voldemārs, grafiķis — 493
Simenons Žoržs (1903—1989), franču rakstnieks — 371
Sims Igo, vācu kinoaktieris — 472
Simsone Anija (1890—1967), aktrise — 431
Sinklers Eptons Bils (1878—1968), amerikāņu rakstnieks — 291, 369
Sipervjels Žils (1884—1960), franču rakstnieks — 808
Sitija Matilde, A. Čaka apraksta varone — 592
Skalbe Kārlis (1879—1945), rakstnieks — 166, 257, 270, 327, 503, 504, 736, 737, 808, 835

Skipa Tito (1889—1965), itāļu dziedātājs — 452
Skots Valters (1771—1832), angļu rakstnieks — 51
Skribanovičs, mācītājs Krimuldā 20. gs. sākumā — 575
Skubiņš Viļums (1876—?), agronoms — 582
Skudra Nikolajs, literāts — 340, 810
Skuja Austra, aktrise — 395
Skuja Vallija, aktrise — 395
Skujenieks Emīls (1903—1965), rakstnieks — 342, 727, 809, 839
Skujiņa Austra (1909—1932), rakstniece — 727
Skulme Oto (1889—1967), gleznotājs — 143, 389, 396, 409, 410, 414—417, 419
Sladkovičs Andrejs (1820—1872), slovaku rakstnieks — 298
Smilga T., arodbiedrību darbiniece — 605
Smiļģis Eduards (1886—1966), režisors un aktieris — 151, 396, 409, 410, 416, 417, 419, 421, 422, 771, 840
Smosarska J., poļu kinoaktrise — 457
Smurģis, kafejnīcas īpašnieks Jelgavā — 48, 49
Sosārs Burhards (1890—1953), komponists — 397
Spensers Herberts (1820—1903), angļu filozofs — 785
Spilva Jānis, grafiķis — 493
Spīra Herta, A. Čaka apraksta varone — 592
Spīra Vilma (dz. 1932), A. Čaka apraksta varone — 592, 593
Spruntulis, A. Čaka apraksta varonis — 666
Stabulīte Alīde, Drabešu bērnu nama audzēkne — 781, 782
Stabušs, izglītības darbinieks Rīgā 20. gs. sākumā — 785
Stanke Aleksandrs, biržas darbinieks — 557
Starka-Stendere Olita (1906—1953), aktrise — 395, 427
Staviskis Aleksandrs (1886—1934), krievu izcelsmes franču rūpnieks — 372
Steinberģe A., pašdarbības aktrise — 603
Stena Anna (1908—?), krievu kinoaktrise — 467
Stenders Gothards Frīdrihs (1714—1769), baltvācu rakstnieks un mācītājs — 203, 496
Stidri Fricis, vācu diriģents — 400
Stirājs Arvēds (dz. 1908), rakstnieks un žurnālists — 838
Stīve Ansis, vācu kinoaktieris — 461
Stone Levis, sk. Stouns Luiss
Stots Viktors (1899—1974), operdziedātājs — 403
Stouns Luiss, amerikāņu kinoaktieris — 489
Stradiņš Alfrēds (1906—1942), rakstnieks — 326
Stradiņš Pauls (1896—1958), ārsts un medicīnas vēsturnieks — 366
Straubergs Kārlis (1890—1962), folklorists un rakstnieks — 400, 401
Stravinskis Igors (1882—1971), krievu komponists un diriģents — 406
Strazdiņš A., žurnālists — 727
Streļčuna Anna (dz. 1904), A. Čaka klases biedrene — 752, 757
Strugs Andžejs (1871—1937), poļu rakstnieks — 483, 821
Strunke Niklāvs (1894—1966), gleznotājs un grafiķis — 143, 191, 401, 408, 425, 430, 727
Stumbergs Jēkabs (1866—1935), žurnālists — 833
Sudrabkalns Jānis (1894—1975), rakstnieks — 163, 172, 277, 329—333, 408, 736, 808
Suitss Gustavs (1885—1956), igauņu rakstnieks — 335
Sūna E., slimokases darbiniece — 649, 650

Suta Romans (1896—1944), gleznotājs un dekorators — 114, 131, 132, 135, 137, 140, 143, 144, 270, 492, 493, 799
Svetlovs Mihails (1903—1964), krievu rakstnieks — 288, 565
Svifts Džonatans (1667—1743), angļu rakstnieks — 367
Svilis, Drabešu bērnu nama audzēknis — 781
Svjatoslavs (13. gs.), Kijevas lielkņazs — 565
Šāberts Jānis (1892—1973), aktieris — 401, 412, 418, 420, 424, 426, 428, 431
Šahtele, Drabešu bērnu nama darbiniece — 782
Šanteklērs Ludvigs (1889—1941), aktieris un žurnālists — 503, 582
Šapiro Simons, baletdejotājs — 399
Šarrers Ādams (1889—1948), rakstnieks — 297, 311—313
Šarvejs, franču rakstnieks — 416
Šēfers Vilhelms (1868—1932), vācu rakstnieks — 390—392, 412
Šeflers, sk. Šēfers Vilhelms
Šekspirs Viljams (1564—1616), angļu rakstnieks — 256, 314, 410, 424, 817
Šēne Bēla (dz. 1897), ungāru rakstnieks — 415, 816
Šenstrems Karls (1881—1942), dāņu aktieris — 463
Ševaljē Moriss Ogists (1888—1972), franču kinoaktieris un dziedātājs — 481
Šics Johanness (1899—?), igauņu rakstnieks — 334, 809
Šildkrants, vācu kinoaktieris — 484
Šiliņš Nikolajs (1879—1939), žurnālists — 503
Šillers Edgars (1893—1941), žurnālists — 339, 809
Šillers Eduards (1889—1944), rakstnieks — 730
Širere Norma (1900—1983), amerikāņu kinoaktrise — 464
Šķilters Gustavs Bernhards (1874—1954), tēlnieks — 548
Šlagmanis, tirgotājs — 663
Šmernels H., franču rakstnieks — 288
Šmithene Mirdza (1887—1978), aktrise — 425, 432
Šmits Georgs (1906—?), A. Caka klases biedrs — 752
Šmits K., tirgotājs un rūpnieks Rīgā 19. gs. — 518, 669
Šmits Luijs (1907—1985), aktieris — 394, 395
Šmits Oskars Emīls, izglītības darbinieks Bauskas apriņķī 19. gs. beigās — 572
Šnaks Frīdrihs (1888—1977), vācu rakstnieks — 808
Šneidere Magda (dz. 1909 vai 1911), vācu kinoaktrise — 484, 488
Šolcs Vilhelms (1874—1969), vācu rakstnieks — 808
Šoloms Aleihems (īst. v. Šoloms Rabinovičs; 1859—1916), ebreju rakstnieks — 353, 354, 811
Šopenhauers Arturs (1788—1860), vācu filozofs — 186, 258, 727, 785
Šostakovičs Dmitrijs (1906—1975), krievu komponists — 405—407, 815
Šovs Džordžs Bernards (1856—1950), angļu rakstnieks — 314—316, 431, 432, 453, 807, 817
Špīlberga Ludmila (1886—1947), aktrise — 410, 414, 418, 419, 423, 428, 429, 431
Šreiers V., vācu rakstnieks — 451
Šrekers Francis (1878—1934), austriešu komponists un diriģents — 406
Štāla V., aktrise — 416
Štāls Viliberts, aktieris — 653

Steinbergs Jānis, tipogrāfijas darbinieks — 681, 682
Stemmle Roberts, vācu rakstnieks — 813
Stengele Lilija (1891—1958), aktrise — 394, 402, 404, 405, 415, 421, 429, 432, 815
Sterns Pauls (1901—1972), grafiķis un tēlnieks — 493, 494
Strāls Kārlis (1880—1970), rakstnieks — 503
Strauhs Kārlis (1899—1944), literāts — 130
Strauss Johans (1804—1849), austriešu komponists — 821
Strauss Johans (1825—1899), austriešu komponists — 406, 482
Strauss Oskars (1870—1954), austriešu komponists — 821
Strauss Rihards (1864—1949), vācu komponists — 400
Strombergs, sabiedrisks darbinieks Bauskā 19. gs. beigās — 572
Štūrs Ludovīts (1815—1856), slovaku rakstnieks — 298
Šūberts Francis (1797—1828), austriešu komponists — 396
Sulcs Fricis, vācu kinoaktieris — 448, 454, 482, 483, 485
Sumovs, namīpašnieks Citā 1917. g. — 124
Svābs Arturs, šveiciešu sportists — 459, 503, 504
Svarcs Eižens, biržas darbinieks — 430, 557
Svarcs Voldemārs (1884—1957), aktieris — 415, 418, 425
Sveics Erasts (1895—?), gleznotājs — 209, 425
Tālbergs, A. Čaka apraksta varonis — 716
Talcis Ādolfs (1904—1983), rakstnieks — 339, 342, 808
Tālmane Eiženija (1894—1990), literāte — 194, 801
Tangijeva-Birzniece Helēna (1907—1965), baletdejotāja un baletmeistare — 408
Tanks Margers (1895—?), rakstnieks — 131, 250, 727, 803, 804
Tecnere Lizete (1894—1963), vācu rakstniece — 426, 427
Teilore, vācu kinoaktrise — 477
Teimere Gretl, sk. Temere Grēta
Temere Grēta, vācu kinoaktrise — 445, 486
Tentelis Augusts (1876—1942), vēsturnieks un sabiedrisks darbinieks — 545, 546, 548, 568
Ternī Galente, sk. Ternī Klemente Fausta
Ternī Klemente Fausta (1898—?), itāļu rakstniece — 295
Titke Jēkabs, vācu kinoaktieris — 488
Tihonovs Nikolajs (1896—1979), krievu rakstnieks — 274, 279—285, 326, 806, 808
Timigs Hermanis, vācu kinoaktieris — 484
Tjutčevs Fjodors (1803—1873), krievu rakstnieks — 275
Tokujiro, japāņu režisors — 402
Tolstojs Ļevs (1828—1910), krievu rakstnieks — 297
Tombari Fabio (dz. 1899), itāļu rakstnieks — 295
Tomiņš Jānis (1856—1924), žurnālists — 503
Tomsons, Drabešu bērnu nama audzēknis — 781
Tone Voldemārs (1892—1958), gleznotājs — 143, 270, 622
Tore A., pašdarbības aktrise — 603
Treijs Alfons, A. Čaka apraksta varonis — 715, 716
Trents, Anglijas konsuls Latvijā 1936. g. — 667
Tretjakovs Sergejs (1892—1939), krievu rakstnieks — 340, 810
Trimda Jānis (1908—1940), rakstnieks — 727
Turgeņevs Ivans (1818—1883), krievu rakstnieks — 423, 817
Tvens Marks (1835—1910), amerikāņu rakstnieks — 367
Ubāns Konrāds (1893—1981), gleznotājs — 143
Uga, sk. Kiršteins Uģis

Olande-Sulce Natālija (1889—1964), operdziedātāja — 389
Ulmanis Kārlis (1877—1942), Latvijas valsts darbinieks — 590, 624, 625, 648, 827
Uļins L., krievu rakstnieks — 359, 360, 811
Undere Marija (1883—1980), igauņu rakstniece — 333, 335
Upīts Andrejs (1877—1970), rakstnieks — 170, 171, 196, 269, 393, 802
Upmanis J., tipogrāfijas darbinieks — 790
Urdziņš A., žurnālists — 503
Urgarts Oskars (1900—1953), igauņu rakstnieks — 335, 809
Uršteins Osvalds (1910—1980), aktieris un režisors — 398, 401, 408, 418, 426, 430, 431, 434
Ustriks, vācu komersants — 372
Ustube Malvīne (dz. 1908), aktrise — 395
Vāgners Jānis (1897—1982), žurnālists un sabiedrisks darbinieks — 557
Vāgners Rihards (1813—1883), vācu komponists un diriģents — 406
Vailds Oskars (1854—1900), angļu rakstnieks — 388, 416
Vainovskis Jānis (1887—1969), žurnālists un sabiedrisks darbinieks — 503
Vaite Velta, pianiste — 400
Valburgs Oto, vācu kinoaktieris — 478, 486
Valda Kārlo, somu rakstnieks — 346
Valdemārs Krišjānis (1825—1891), rakstnieks un sabiedrisks darbinieks — 495, 496
Valdmane Lūcija (dz. 1905), aktrise un operdziedātāja — 422
Valdmanis Roberts, tirgotājs — 549
Valdmanis Voldemārs (1905—1966), scenogrāfs un grafiķis — 426
Valeti Roza, vācu kinoaktrise — 486
Vallaks Pēts (1893—1959), igauņu rakstnieks — 334, 335, 809
Vanags Jūlijs (1903—1986), rakstnieks — 360, 809, 811
Vanderēns Fernāns, franču rakstnieks — 372
Varslavāns Francisks (1899—1949), gleznotājs — 132
Vartbergas Hermanis (15. gs.), hronikas autors — 565, 570, 826
Vasiļjevs Nikolajs (1891—1961), operdziedātājs — 399, 403, 434, 435
Vazdiks Hermanis (1906—1994), aktieris — 395, 427
Vēbers Ernests, vācu kinoaktieris — 471
Vēbers Karls Marija (1786—1826), vācu komponists — 400
Vēbers Pjērs (1869—1942), franču rakstnieks — 420, 816
Vecais Stenders, sk. Stenders Gothards Frīdrihs
Vēciņš Jānis (1886—?), biržas darbinieks — 557
Večeslova Tatjana (dz. 1910), krievu baletdejotāja — 403, 404, 432, 433, 815
Veics Kārlis (dz. 1902), aktieris — 389, 410, 415—417, 419, 421, 422, 811
Veics Reinholds (1882—1920), aktieris un režisors — 393
Veinalds Jānis (1907—1937), aktieris — 417
Veinbergs E., diriģents — 603
Velmens Viljams Ogastuss (1896—1975), amerikāņu kinorežisors — 440
Velss Herberts (1866—1946), angļu rakstnieks — 356—358
Vera, sk. Lulļa Vera
Verdelis, literāts — 340, 810
Verdi Džuzepe (1813—1901), itāļu komponists — 406

Verebess Ernsts, vācu kinoaktieris — 474, 479
Verfelis Francis (1890—1945), austriešu rakstnieks — 808
Verhārens Emīls (1855—1916), beļģu rakstnieks — 257, 808
Verners Alberts (1894—1940), operdziedātājs — 389, 399, 408
Verns Žils (1828—1905), franču rakstnieks — 451
Verona Gvido da (1881—1939), itāļu rakstnieks — 289
Veselis Jānis (1896—1962), rakstnieks — 172, 247, 252, 254—258, 730, 736, 804
Vespermans Kurts, vācu kinoaktieris — 451
Vēvere H., bibliotēku darbiniece — 499
Vičs Andrejs (1879—1943), izglītības darbinieks — 635
Vidbergs Sigismunds (1890—1970), grafiķis — 492
Vidors Kings (1894—1982), amerikāņu kinorežisors — 439, 441, 447
Viesture Emīlija (1891—1947), aktrise — 416, 417, 419, 421
Vīgrabs Juris Georgs (1881—1958), vēsturnieks — 340, 810
Vilciņš V., pašdarbības aktieris — 603
Vildraks Šarls (1882—1971), franču rakstnieks — 288
Vilips Pāvils (1901—1979), rakstnieks — 224—228, 249, 262, 263, 492, 727, 768, 803—805
Vilks Erna, gleznotāja — 494
Vilnītis Jānis, aktieris — 398
Vilsons Tomass Vudro (1856—1924), ASV valsts darbinieks — 437
Vinkelšterne Marianna, vācu kinoaktrise — 779
Virvičs Jānis, A. Čaka apraksta varonis — 717
Virza Edvarts (1883—1940), rakstnieks — 273, 347, 348, 378, 503, 582, 584, 737, 810, 811
Visnapū Henriks (1890—1951), igauņu rakstnieks — 333
Vītauts Dižais (1350—1430), Lietuvas karalis — 376
Vithofs, rūpniecības darbinieks — 715—717
Vitmens Volts (1819—1892), amerikāņu rakstnieks — 303
Vītoliņš F. (1894—1918), žurnālists — 503
Vītols Eduards (1877—1954), scenogrāfs — 403
Vītols Jāzeps (1863—1948), komponists un sabiedrisks darbinieks — 389, 390, 403, 827
Vlaminks Moriss (1876—1958), franču gleznotājs — 288
Vlasovs Jānis, tipogrāfijas darbinieks — 682, 683
Volbriks Ādolfs (1900—1967), vācu kinoaktieris — 451
Volfa, sk. Lilienfelde
Volfs Fridrihs (1888—1953), vācu rakstnieks — 322—324, 394, 808, 814
Volfšmits, rūpnieks — 562
Volkvins (?—1236), Zobenbrāļu ordeņa mestrs — 566, 568, 569, 571
Volodja, A. Čaka apraksta varonis — 617
Voronovs S., krievu ārsts un zinātnieks — 251, 804
Vrings Georgs (1889—1968), vācu rakstnieks — 297, 309
Vūdhanss, amerikāņu rakstnieks — 367
Vulfs Eduards (1886—1919), rakstnieks — 503
Vutke Jūlijs, tipogrāfijas darbinieks — 682
Zaharovs Nikolajs, A. Čaka apraksta varonis — 594—596
Zaida Doroteja, tipogrāfijas darbiniece — 682, 683
Zakss Anna, sk. Sakse Anna
Zaķis, A. Čaka apraksta varonis — 532, 534
Zalcmanis Jānis (1887—?), biržas darbinieks — 557
Zāle Kārlis (1888—1942), tēlnieks — 191

Zālīte Elīna (1898—1955), rakstniece — 193, 194, 410, 801
Zamaiča Lūcija (1893—1965), rakstniece — 166, 239, 805
Zariņš Jānis (1893—1979), režisors un aktieris — 395, 398, 403, 408, 412, 418, 427, 434, 549
Zariņš Kārlis (1889—1978), rakstnieks — 172, 247, 379, 419, 816
Zeba, rūpnieks — 678
Zeidaks Andrejs (1874—1964), dārzu arhitekts — 640
Zeiferts Teodors (1865—1929), literatūrvēsturnieks — 269, 504, 630
Zeltiņa, A. Čaka apraksta varone — 527
Zeltmatis (1868—1961), rakstnieks un skatuves pedagogs — 418, 420, 816
Zībergs A., biržas darbinieks — 557
Zīdere Austra (1901—1955), aktrise — 396
Ziemeļnieks Jānis (1897—1930), rakstnieks — 263—265, 282, 356, 727, 736, 738, 805
Zīlava Milda (dz. 1908), aktrise — 410, 431, 527, 528
Zīle Edgars (1908—1986), aktieris — 395, 409
Zīle Mārtiņš (1863—1945), ārsts — 139, 548
Zitmanis M., rūpnieks — 549, 605
Zīverts Mārtiņš (1903—1990), rakstnieks — 411, 815
Zivs, sabiedrisks darbinieks — 556
Zolā Emīls (1840—1902), franču rakstnieks — 256, 257, 334, 372
Zommers Herberts (1895—1983), aktieris un režisors — 394, 396, 417.
Zonbergs Voldemārs, sk. Sauleskalns Voldemārs
Zuza Šarlote, vācu kinoaktrise — 480, 488
Zvaigzne, A. Čaka paziņa — 767
Žaknovs Arvis, Drabešu bērnu nama audzēknis — 781
Žarovs Aleksandrs (dz. 1904), krievu rakstnieks — 281
Žeņa, A. Čaka apraksta varonis — 618
Žerbidons Marsels, franču rakstnieks — 815
Žībalts Gustavs (1873—1938), aktieris — 393, 396, 410, 419
Žībelis Vitolds (1903—1973), literāts — 174, 800
Žilbērs Žans (1879—1942), vācu komponists un dirigents — 485
Žukovs Inokentijs, krievu tēlnieks — 125, 126
Žurgins Alfrēds (1902—1949), grafiķis — 493
Žvībule Karlīne, sk. Plase Karlīne

SATURS

Eņģelis aiz letes

Kukaiņu karaliene	7	790
Debesīs	17	791
Jautrais ermonists	25	791
Māņticība	38	792
Daba	45	793
Mana mīlestība	51	794
Kāpēc viņa šāvās?	57	795
Smaršas	67	795
Mušas	73	795
Eņģelis aiz letes	79	796
Spēle ar dzīvību	91	796
Skudru pudele	104	797

Jānis Plase

Priekšvārds	114	797
Jāņa Plases bērnība un zēnība	114	
Plase Petrogradā	119	
Jānis Plase Sibīrijā un Tālos Austrumos	123	
Plases beidzamais dzīves posms — Latvijā	129	
Jānis Plase kā mākslinieks	140	

A. Čaka dzīves laikā publicētā ārpuskrājumu proza

Mans draugs Salmiņš	149	799

A. Čaka dzīves laikā publicētie raksti

Raksti par literatūru

Mans reveranss dzīvei	161	800
Jaunatne un latviešu rakstniecība	162	800
Kārlis Eliass	164	800
Rihards Rudzītis un viņa dievišķīgums	170	800
Kritiķis Alfrēds Goba kā glābšanas riņķis veciem	172	800

Piezīme. Pirmā skaitļu aile norāda lappusi, kurā ievietots attiecīgais darbs, otrā aile — lappusi, kurā atrodami komentāri šim darbam.

Formas jautājums jaunākā lirikā 173 800
Pēteris Ķikuts 175 801
Jauno žurnāli 182 801
Arvīds Grigulis. Reportiera piezīmes 183 801
Fridrihs Gulbis 183 801
Mūsu jaunākās dzejnieces un rakstnieces 192 801
Jauno rakstnieku stāvoklis un meklējumi 195 801
Linards Laicens. Aziāts 203 802
Formālie elementi jaunāko dzejnieku darbos . . . 203 802
Kamdēļ mēs esam huligāni un pesimisti? 244 803
Fridrihs Gulbis. Vīziju varā 249 803
Pāvils Vīlips. Traģiskā poēma, veltīta lellēm . . . 249 803
Marģers Tanks. Pārcilvēks un pamatšķira 250 803
Pozitīvie meklējumi latviešu jaunākā rakstniecībā . 250 804
Un tomēr — tagadnību 252 804
Panama galvā 258 805
Pāvila Vīlipa dzeju cikli 262 805
Jāņa Ziemeļnieka piemiņai 263 805
Jānis Grots. Vakara mākoņi 265 805
Ernests Anševics, Iejūtas aistētika 268 805
1930. gada mēnešraksti 268 805
Mana pirmā sastapšanās ar Majakovski 270 806
Celtne 273 806
Krievu dzejnieks Boriss Pasternaks 273 806
Fridrihs Gulbis. Nakts triumfs 276 806
Romantisms Krievijas proletāriskā dzejā 277 806
Krievu dzejnieks Nikolajs Tihonovs 281 806
Pozitīvisms jaunākā latviešu dzejā 285 806
Skrejošas piezīmes par jaunāko ārzemju rakstniecībā . 288 806
Jaunie amerikāņu proletrakstnieki 291 807
Itāliešu godalgotā proza un kara romāni 294 807
Grupa «Daw» slovaku jaunākā rakstniecībā . . . 298 807
Amerikāņu proletrakstnieks Maikls Golds . . . 300 807
A. Bezimenska «Vārsmas veido tēraudu» 305 807
Karš vācu jaunākā rakstniecībā 308 807
Džordža Bernarda Šova 75 gadi 314 807
Kāds strādnieka romāns 316 807
Kreisā periodika bulgāru rakstniecībā 318 807
Japāņu proletāriskās literatūras sākumi 320 808
Vācu dramaturgs Fridrihs Volfs 322 808
«Pēc kara» — Ludviga Renna romāns 324 808
Mēnešraksts «Domas» Nr. 10 . . . . . 326 808
Rakstnieka Ādolfa Ersa 25 darbības gadi . . . 327 808
J. Sudrabkalns. «Spuldze vējā» 329 808
Igauņu rakstniecības virzītāji 333 809
Saruna ar igauņu dzejnieku 335 809
Diletantisma epidēmija 337 809
Mēnešraksts «Domas» Nr. 4 . . . . . 338 809
Mēnešraksts «Domas» Nr. 5 . . . . . 339 809
Sociālais pasūtījums 340 810
Cittautu rakstniecība 342 810
Linards Laicens. Vajātais teātris 345 810
Somijas proletāriskā literatūra 346 810
Aspazija. Dvēseles ceļojums 346 810
Ed. Virza. Dzejas un poēmas 347 810

Antons Austriņš un viņa «Aizsaule»	348	810
Pētera Ermaņa «Atvasara»	350	810
Rihards Rudzītis. «Daiļajai dvēselei»	352	811
Žīdu rakstnieka Šoloma-Aleihema piemiņa	353	811
Otrās piecgades laudis	354	811
Pavasara vārtos	356	811
Pelēkā nākotne	356	811
Piedzīvojumu romānists L. Uļins	359	811
Strādnieku teātrī Lieldienās brauks «Pusnakts kuģis»	360	811
Neizbēgama traģēdija	361	811
«Ienaidnieks» — J. Permitina jaunākais romāns	363	811
Miris rakstnieks Antons Austriņš	366	811
Ienaida ironija	367	812
Jauns Sinklera Luisa romāns	370	812
Rakstniecība un dzīve	371	812
Ādolfs Erss 50 gados	373	812
Tēvu zeme	377	812
Trīs ievērojamas grāmatas	377	812
Noveles meistars	379	812
Grāmata par lielām cīņām	380	812
Jaunākais dzejnieks	382	813
Jānis Plaudis. Ģimnāzisti	385	813

Raksti par teātri un mūziku

Krievu viesi Nacionālā operā	389	813
Ofenbaha skaisto opereti	389	813
Kepenikas kapteinis	390	813
Latvju teātra muzejs	392	813
Dailes teātra izrādes	393	813
«Cīņa ar sēnalām» — Strādnieku teātrī	394	813
Fridriha Volfa drāma «Ciankālijs»	394	814
Nacionālā operā — «Pie balto āzi»	395	814
«Dzejnieka mīla» Dailes teātrī	396	814
«Pāvilielas zēni» — Nacionālā teātrī	397	814
Operete «Silva» Nacionālā operā	398	814
6. simfoniskais koncerts Nacionālā operā	400	814
Karlo Goldoni «Spēļu ellīte» Nacionālā teātrī	400	814
L. Fodora «Dr. Jūlija Šabo» Nacionālā teātrī	402	814
Jeihi Nimura un Dubrovskis Nacionālā operā	402	814
Vahtangs Čabukjani un Tatjana Večeslova Nacionālā operā	403	815
Vakar Krievu drāmā spēlēja L. Štengele	404	815
Šostakoviča jaunākā opera — «Mcenskas apriņķa lēdija Makbeta»	405	815
Operete «Zelta meistariene» Nacionālā operā	407	815
Ko rakstniece E. Prūsa saka par savu jauno lugu «Baltais jātnieks»	409	815
Recenzijas par teātru izrādēm. 1.	409	815
2.	411	815
3.	413	815
4.	415	816
5.	416	816
6.	419	816

7. . . . . 420 816
8. . . . . 422 816
9. . . . . 423 817
10. . . . . 424 817
11. . . . . 425 817
12. . . . . 426 817
13. . . . . 429 817
14. . . . . 431 817
15. . . . . 432 817
16. . . . . 434 817

Raksti par kino

Kā kino gatavo karu 436 818
Vai skaņu filmas noriets? 443 818
Kino apskats 448 818
Kino beidzamā mēnesī 450 818
«Mihails Strogovs» atkal Rīgā 451 818
Kinorecenzijas. 1. . . . . 451 818
2. . . . . 452 818
3. . . . . 453 818
4. . . . . 454 819
5. . . . . 455 819
6. . . . . 457 819
7. . . . . 458 819
8. . . . . 459 819
9. . . . . 460 819
10. . . . . 461 819
11. . . . . 462 819
12. . . . . 463 819
13. . . . . 465 819
14. . . . . 466 819
15. . . . . 467 819
16. . . . . 468 820
17. . . . . 469 820
18. . . . . 470 820
19. . . . . 471 820
20. . . . . 472 820
21. . . . . 473 820
22. . . . . 474 820
23. . . . . 475 820
24. . . . . 476 820
25. . . . . 477 820
26. . . . . 477 820
27. . . . . 478 821
28. . . . . 479 821
29. . . . . 479 821
30. . . . . 480 821
31. . . . . 481 821
32. . . . . 482 821
33. . . . . 482 821
34. . . . . 483 821
35. . . . . 484 821
36. . . . . 484 821

37. . . . . 485 822
38. . . . . 486 822
39. . . . . 487 822
40. . . . . 488 822
41. . . . . 489 822
42. . . . . 489 822
43. . . . . 490 822

Raksti par tēlotājmākslu

Rīgas Tautas augstskolas grafikas un tēlniecības izstāde Rīgas pilsētas mākslas muzejā 491 822
«Zaļās Vārnas» 15. mākslas izstāde 493 822

Enciklopēdiski un zinātniski raksti

Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēka 495 823
Latvju mākslas aģentūra 502 823
Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība . . 503 823

Publicistika un tēlojumi

Kam ir vairāk humora — vīriešiem vai sievietēm . 505 823
Ko lasa sievietes? 506 823
Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēkas straujā attīstība . 506 823
Pavasara sākums Rīgā 507 824
Rīgas zābaku spodrinātāji 508 824
Ziemassvētki Gaiziņa augstienē 510 824
Piezīmes agra pavasara laikā 511 824
Vīri zem pūpoļiem 514 824
Kas no jums visvairāk pelna? 516 824
Kas ieguva 24 000 streika dienās? 517 824
Darbs cementa valstībā 518 824
Katru dienu 150 kāpnes, cik 35 gados? 521 824
5 miljoni biļešu «izritinājis» 33 gados 523 824
Kā strādā modernā tekstilfabrikā 525 824
Jaunā un vecā mīlestība 527 825
Tur, kur vēl valda likums: «Aci pret aci, zobu pret zobu» 529 825
No vienkāršas bietes līdz saldajam brīnumam . . 531 825
Veselība ir jāatgūst visdrīzākā laikā! 535 825
Pēc studiju beigšanas maksā par pašūtām biksēm . 540 825
Viss ir atdzīvojies 543 825
Izcilu personu domas par ziemas sportu 545 825
Vai pasaule iet uz priekšu 547 825
300 cilvēku gatavo vienu velosipēdu 549 825
Likvidēsies arī «Baltā nama» īpašniece — Latvijas tirgotāju savienība un citas tirgotāju un rūpnieku biedrības 554 826
Kas ir un ko dara birža 556 826
Kristāla puķes un stikla palmas 558 826

Ko smagais stāstija par vieglo un ātro? 563 826
Vai svarīgais vēsturiskais notikums pirms 700 gadiem norisinājās Latvijā vai Lietuvā? 565 826
Kur notika Saules kauja? 568 826
Kur atrodas Saules kaujas vieta pēc vēsturisko balādu autora Plūdoņa domām? 571 826
Cīņas sākums un uzvarēšana 572 826
Vienīgā sieviete Latvijā, aktīvs ugunsdzēsējs — Benita Ērenbots 574 827
«Džonis» — Erika Glīzdas kundze, sieviete «taksa» šofers, un 135 000 km 577 827
Sieviete neparastos darbos 579 827
Bijusī strēlnieku pulka vadība noskaidro savas attiecības pret Latvijas valsti 582 827
Uz gaišas nākamības sliekšņa 584 827
Sieviete neparastos darbos 586 827
Pusmiljons paēdušu cilvēku 588 827
3 gadus veca «koncertdziedone» 591 827
Augšup pa 30 gadu kāpēm 593 827
Papagaiļu un zivju paradīze Torņakalnā 594 828
Desmit tūkstoši cīnās ar sniegu 596 828
Ainas frizieru pārbaudē 598 828
Kaut galvu jau sudrabs rotā, bet sirds tiecas tvert mirdzošo zinātnes lāpu... . . . . 600 828
Rīgā dzīvo trīs simtgadnieki 602 828
Skaistākā vienības demonstrācija 603 828
Kādam jābūt un kā jādarbojas privātdetektīvam . . 605 828
Pienākumi mums dažādi, mērķis — viens 607 828
Pavasaris un peļņa nāk 609 828
Raibi piedzīvojumi detektīva gaitās 611 828
Darbs saules bērnu labā 614 829
Lielais spogulis Kaļķu ielā 9 . . . . . 619 829
Kad dēli staigā tēvu pēdās... . . . . 620 829
Glāznieku meistars par Francijas karali 623 829
Darbaļaudis 11. aprīļa manifestācijā 624 829
Četri literāti un mākslinieki Jansoni 626 829
Ceļa galā uz granīta Rīgu 630 829
Dzīvo tā, lai pietiek veselības visam mūžam . . . 631 829
Trīs reizes apkārt zemeslodei 633 830
Kaili cilvēki Balasta dambī 634 830
6000 cilvēku stāda rezēdas un sīpolus 636 830
Divos mēnešos uzbūvēta pilsēta 637 830
Sācies karagājiens pret vēžiem 638 830
Dzimtenes mežs Marijas un Artilērijas ielu stūrī . . 640 830
Darbs trūcīgo bērnu labā 641 830
Bez tango un kūpošas kafijas 643 830
Pēdējā «deramdiena» pie Ļebiņas upes 644 830
Uz lielu un skaistu mērķi 646 830
Peldētava zem stārķa ligzdas 648 830
Veselības pils Jaunogres parkā 649 831
5000 gurķu, lašu galvas un koka iela 651 831
Uguns sārti Alūksnes ezera krastā 653 831
Vasaras naktī cauri Vidzemei 654 831
Veselības pils Inčukalna priedēs 655 831
Pa baltiem lielceļiem un ziliem kalnu ezeriem . . 657 831

Tūkstoši Rīgas ezeros un parkos 658 831
Miljoni līst no gaisa 659 831
Cilvēki, kas neatzīst gultas 661 831
Ciemos pie strādnieka — koktēlnieka 662 831
Ābolu saucēji Centrāltirgū 665 831
Talsu kalnājos 667 832
Atvasaras saulē 668 832
Cilvēki kļūst veselāki 670 832
Jaunā Rīga aug 671 832
Dzīres ugunsgrēku atblāzmā 672 832
Ķeizars apēd ceptu vērsi un izdzer mucu alus . . 674 832
Pilsēta cukura kalnos 676 832
Iekšpilsētā ieplūst gaisma 678 832
Grāmatrūpniekiem dibinās savu aroda skolu . . . 679 832
25×21 . . . . . 681 832
Miljoni gaisā 684 833
Vecākā Rīgas latviete 689 833
Rīgas ormaņi mācās braukšanas likumus 692 833
Sagatavošanās lielai dzīvei 693 833
Lielās ticības varenais piepildījums 698 833
Maize Daugavas krastā 700 833
Milžu mazie palīgi 702 833
Divas mucas vīna un 2000 tarbu auzu 704 833
Dziesmotā fabrika 706 833
Vakars darba un dzejas draudzībai 709 833
Andreja nakts ziļais gvards 709 834
Kalendāru drausmīgais liktenis 711 834
Ko jūs darītu ar miljonu? 712 834
Divi miljardi maizīšu 714 834

A. Čaka dzīves laikā nepublicētie raksti, apceres, stāsti, tēlojumi

«Mūsu latvju māksla..» 721 834
«Kirills Leontjevs!..» 721 834
Noslēpums 723 834
Kā rodas cukurs 724 834
Literātu grupa «Trauksme» jaunākā latviešu dzejā . 725 835
«Gaiziņkalns paceļas apkārtnē..» 731 835
««Burtniekā», gluži tāpat kā..» 732 835
Kas ir mīlestība 732 835
Kurp mēs ejam? 733 835
Kāda no jaunākās lirikas savdabībām 736 835
«Lielākā daļa no mūsu jaunākiem..» 739 836
«Šo vasaru es apmetos..» 741 836
Dejotājs 745 836

Vēstules

1. Nezināmam 749 836
2. A. Jesenam 749 836
3. L. Rundelei 750 836
4. L. Rundelei 751 837

5. L. Rundelei 752 837
6. L. Rundelei 754 837
7. L. Rundelei 755 837
8. L. Rundelei 757 837
9. L. Rundelei 758 837
10. L. Rundulei 760 837
11. L. Rundelei 761 837
12. L. Rundelei 762 838
13. L. Rundelei 763 838
14. A. Mačai 764 838
15. L. Rundelei 764 838
16. L. Rundelei 765 838
17. L. Rundelei 765 838
18. L. Rundelei 767 838
19. Nezināmam 767 839
20. No zaļo vārnu, vārnēnu un vārnulēnu augstu vērā ņemamu notikumu, pārdzīvojumu un gara izverdumu grāmatas vārdos un līnijās 768 839
21. K. Eglem 768 839
22. K. Baltgailim un F. Gulbim 768 839
23. K. Eglem 769 839
24. K. Eglem 770 840
25. K. Eglem 770 840
26. K. Eglem 771 840
27. E. Smiļģim 771 840

Dienasgrāmatas

[1.] 775 840
[2.] 775 840
[3.] 778 840
[4.] 779 840
[5.] 780 841

Autobiogrāfija

Čadarainis Aleksandrs 785 841

Komentāri

Komentāros lietotie saīsinājumi 788
Eņģelis aiz letes
Grāmatas tapšana 790
Izdevumi 790
Komentāri darbiem 790
Jānis Plase
Grāmatas tapšana 797
Izdevumi 798
Komentāri grāmatai 798

A. Čaka dzīves laikā publicētā ārpuskrājumu proza
Komentāri darbam 799
A. Čaka dzīves laikā publicētie raksti
Raksti par literatūru 800
Raksti par teātri un mūziku 813
Raksti par kino 818
Raksti par tēlotājmākslu 822
Enciklopēdiski un zinātniski raksti 823
Publicistika un tēlojumi 823
A. Čaka dzīves laikā nepublicētie raksti, apceres, stāsti, tēlojumi
Komentāri darbiem 834
Vēstules
Komentāri vēstulēm 836
Dienasgrāmatas
Komentāri dienasgrāmatām 840
Autobiogrāfija
Komentāri autobiogrāfijai 841
A. Čaka tekstā un komentāros pieminēto citu autoru darbu rādītājs 842
Personu rādītājs 858

ALEKSANDRS ČAKS

THE COMPLETE WORKS

In 6 volumes

Volume 3

«Zinātne» Publishers
Riga 1994
In Latvian

Compiled and commented
by *V. Rūmnieks*

ALEKSANDRS ČAKS

KOPOTI RAKSTI

6 sējumos

3. sējums

Redaktors *A. Kļaviņš*
Mākslinieciskā redaktore *I. Jēgere*
Tehniskā redaktore *G. Sļepkova*
Korektore *B. Vārpa*

Nodota salikšanai 07.07.93. Parakstīta iespiešanai 23.03.94. Formāts 84×108/32. Tipogr. papīrs Nr. 1. Literatūras garnitūra. Augstspiedums. 47,46 uzsk. iespiedl.; 51,11 izdevn. l. Pasūt. Nr. 371-5. Izdevniecība «Zinātne», Turgeņeva ielā 19, Rīgā, LV-1530. Reģistrācijas apliecība Nr. 2-0250. Iespiesta tipogrāfijā «Rota», Blaumaņa ielā 38/40, Rīgā, LV-1011.

Čaks A.

Ča 300 Kopoti raksti. 6 sēj. — Rīga: Zinātne, 1991 —. ISBN 5-7966-0268-3.

3. sēj. Proza, raksti, vēstules, dienasgrāmatas, autobiogrāfija / Sast. un koment. sarakst. V. Rūmnieks. — Rīga: Zinātne, 1994. — 893 lpp.: [4] lp. il. ISBN 5-7966-1016-3.

Kopotu rakstu 3. sējumā ievietoti A. Čaka prozā rakstītie darbi, kas tapuši līdz 1936. gadam: novelu un tēlojumu krājums «Eņģelis aiz lietes» un biogrāfisks apcerējums par mākslinieku Jāni Plasi, kā arī periodikā publicētā proza. Grāmatā atrodami arī vairāku laikā no 1924. gada līdz 30. gadu pirmajai pusei sarakstītu prozas darbu pirmpublicējumi. Sējuma lielāko daļu aizņem no 1928. līdz 1936. gadam laikrakstos un žurnālos publicētās A. Čaka recenzijas un raksti par dažādām literatūras un mākslas jomām un publicistiskie raksti. Ar rakstnieka personību tuvāk iepazīties palīdzēs vairāku viņa 20. un 30. gados rakstīto vēstuļu, dienasgrāmatu un autobiogrāfijas pirmpublicējumi. Izdevumam pievienots arī zinātniskais aparāts — komentāri un rādītāji.

883.3-3(081)

4,20
Kontroleksemplārs
LATVIJAS NACIONALA BIBLIOTEKA
0301039696